LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 1 ՄԱՐՏ VENDREDI 1 Mars 1935

ԺԱ՛Ի ՏԱՐԻ - 11e Année N° 2742

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԱՐԴԱՐ ՎՐԴՈՎՈՒՄԸ

Հազիւ լուրը իմացած, արդար եւ խորունկ վրդովումի մը մատնուեցաւ Փարիզի հայ գաղութը, «Ժը Սուի Փարթու»ի անկիրթ եւ անբարոյական յօդուածին առթիւ,— «Փարիզի Հայաստան»ը:

Ընթերցողները կարդացին անոր թարգմանութիւնը: Կարդացին, նաեւ, իրաւագէտ Պ. Պ. Վահէի բուռն բողոքը, որ հրատարակուեցաւ երէկ, «Յառաջ»ի մէջ, իր ֆրանսերէն բնագրով:

Այսօր կը հրատարակենք թարգմանութիւնը ուրիշ բողոքի մը, որ նոյն թերթին խմբագրութեան ուղղած է վաստակաւոր խմբագիր մը:

Կ'իմանանք թէ Փարիզի Ուս. Միութիւնն ալ մասնաւոր ժողովի հրաւիրած է իր անդամները, իր ցասումը յայտնելու համար լիսիէն Օրպաթէի գարշապատումին առթիւ:

Անշուշտ ուրիշ ձեռնարկներ ալ կատարուած են կամ պիտի կատարուին:

Սպասելով անոնց արդիւնքին, կը յանձնարարենք մեր բոլոր հայրենակիցներուն, մնալ պաղարիւն եւ նակատաբաց, ինչպէս վայել է իր արժանիքին գիտակից, դառնութեան վերջին մրուրը քամած ժողովուրդի մը:

Փարիզի պողոտաներուն բոշաները չեն որ պիտի դատեն մեր սեւն ու ճերմակը:

Բոլոր «Ժը Սուի Փառթու»ներու ցնդաբանութիւնները ուրիշ բանի չպիտի ծառայեն, եթէ ոչ անգամ մը եւս բանալ մեր աչքերը, զանազանելու համար որոմն ու ցորենը, այլ մանաւանդ ճանչնալու համար մեծ քաղաքներու բարոյականը...

ԽՄԲ.— Պ. Երուանդ Տէր Անդրէասեան, վաստակաւոր խմբագիր – ուսուցիչը, հետեւեալ գեղեցիկ նամակը ուղղած է «Je Suis Partout» ի խմբագրութեան.—

Պ. Խմբագիր,

Յօդուածով մը կը համարձակիք նախատել ժողովուրդ մը որ, արդի պարագաներուն մէջ, մէկ յանցանք ունի միայն — պարտուած ըլլալ ապրիլ, լքուած եւ յուսախաբ: Յուսախաբ՝ դիւանագիտական խաբէութիւններու եւ կեղծարարութիւններու հետեւանքով:

Կը համարձակիք նախատել ժողովուրդ մը՝ որուն ձեռքէն կը յափշտակէք, յօդուածագրի պատիւ չբերող ագիտութեամբ մը, անոր բարի համբաւը «Արեւելքի Ֆրանսացին» ըլլալու, տիտղոս մը՝ զոր տուին երախտագէտ Ֆրանսացիներ, որոնք շատ մօտէն ուսումնասիրած էին այդ ժողովուրդին դերը՝ իբրեւ միջնորդ ֆրանսական քաղաքակրթութեան Արեւելքի մէջ: Հիմա կ'ուզէք քանդել ինչ որ ձեր նախորդները շինեցին այնքան յամառութեամբ: Կը թուի թէ չէք ուզեր խոստովանիլ Հայերուն արտաքսումով ֆրանսական ազդեցութեան մէջ երեւցած մեծ ամայութիւնը:

Կը համարձակիք նախատել ժողովուրդ մը, որ իր խոր միամտութեան մէկ վայրկեանին, կարծեց թէ կոչուած է ինքը ամենուրեք ուր գտնուի զետեղելու Ֆրանսայի ժողովրդավար խոհեմը, զոհելով յաճախ իր ապահովութիւնը եւ մերթ նոյն իսկ Ֆրանսացիէն աւելի Ֆրանսացի հանդիսանալով: Ձեզ ուզեր հոս ակնարկութիւն ընել թէ դուք մեզ անուանած էք «փոքրիկ դաշնակիցներ», որոնք առասպելական յանդգնութիւնը ունեցան իրենց ֆրանսասիրութիւնը ապացուցանելու՝ ձեր երկրին ա՛յնքան ոխերիմ աշխարհի մը մէջ: Թող որ այս ակնարկութիւնը այլ եւս շատ հասարակ տեղիք մը դարձած է...

Դուք կը համարձակիք այսպէս նախատական ընել ժողովուրդ մը, ձեր հին դաշնակիցները, ըստ օրինակի դժբախտ ծովամոյն Ալպէռ Լոնտրի:

Բայց ինչ որ աւելի կոշտ, պիտի ըսէի՝ աւելի շիք է, ողջմտութեան եւ ճշմարտութեան պակասն է ձեր համբաւեալ յօդուածագրին, որ կ'ուրանայ Հայոց հին ու նոր մտաւորականութիւնը փիլիսոփայական կոչուելու ստորինձան կուրութեամբ մը: Այդ գարավերջին մտաւորականը չի գիտեր թէ հայկական գրականութիւնը հին Եւրոպայէն աւելի հին է, թէ անուանեալ եւրոպական ազգերը գոյութիւն չունէին տակաւին իբրեւ քաղաքական կամ մտաւորական ինքնութիւններ, երբ Հայաստան եւ հայ ժողովուրդը կ'արշաւէին, ազատ ու հպարտ, դատականութեան ասպարէզներուն մէջ: Պարզապէս ցաւալի է որ յօդուածագիրը, ա՛յնքան անգէտ ի մասին հայկական հին գրականութեան, անընդունակ ալ է անկողմնակալ քննութեան մը, գտնելու համար ժամանակակից հայ գրական գանձերը: Բաւական էր որ իր դամուած բազկաթոռէն չարժէր քչիկ մը, տեսնելու համար թէ Փարիզի Հայերը կը պատրաստուին տօնել տասնըվեցերորդ դարադարձը Ս. Գրոց հայերէն թարգմանութեան, թարգմանութիւն մը՝ զոր ֆրանսացի բանասէր Տիւլօրիէ որակած է, իրաւամբ, «մայր ամենայն թարգմանութեանց»:

Իբրեւ նախկին ուսուցիչ եւ խմբագիր, որ իր մտաւորական պաշարը կը պարտի ֆրանսական լեզուին եւ դպրութեանց, չեմ կրնար ըմբռնել ֆրանսացի գրագէտ մը որ ա՛յսքան քիչ լուսաւորեալ ըլլայ եւ ա՛յսքան շատ վարակուած ըլլայ կողմնակալութեամբ, որ թոյլ տայ իրեն՝ ստորագրել այնչափ անպատեհ բաներ հասցէին այնպիսի ազգի մը, որուն հերոսական անցեալը եւ թշուառութիւններով լեցուն ներկան պէտք էր աւելի յորդորէին զինքը ողբալու ստորնութիւնը դիւանագիտութեան, որ պարզապէս խաբեց զայն:

Ահա թէ ի՛նչ կը մտածեմ, Պ. Խմբագրապետ, կարդալով այդ չքնաղները չքնաղ յօդուածագիրը:

Տակաւին շատ բաներ ունիմ ձեզի պատմելու, բայց ժամանակները յարմար չեն:

Կը յուսամ որ պիտի ներէք համարձակութեանս եօթանասնամեայ մտաւորականի մը՝ որուն դժուար է մարսել ստութիւններու դէզ մը ի մասին հայ ժողովուրդին եւ անոր գրականութեան:

Ո՛րչափ պիտի փափաքէի, այս տարիքիս մէջ իսկ, յապաղած ուսուցիչը ըլլալու անոր՝ որ «Ես Ամենուրեք Եմ» անունը կուտայ իրեն, որ դժբախտաբար ոչ ուրեք է...

Ֆրանսական անխառն գրականութիւնը, որ բոլոր գրականութիւններուն ժամանակակից դայեակն է, պէտք չէ որ սեւ բուրդով ոչխարներ ունենայ:

Տոգորուած, ինչպէս միշտ, համակիր զգացումներով առ ամէն ինչ՝ որ զտարիւն ֆրանսական է, կը մնամ Ձեզ, Պ. Խմբագրապետ, խորին յարգանքով:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒՄԸ

Մարտ 4-9 պէտք է դիմեն այն բանուորները որոնց մականունը կը սկսի D եւ E տառերով

Ոստիկանական վերատեսչութիւնը կը հաղորդէ.—

Այն օտար աշխատաւորները որոնց ինքնութեան թուղթերու պայմանաժամը լրացած է 1934 դեկտեմբեր 31ին կամ աւելի առաջ եւ որոնց մականունը կը սկսի D. եւ E. տառերով (ֆրանսերէն), պէտք է նորոգման համար դիմեն երկուշաբթի, 4 մարտէն մինչեւ շաբաթ, 9 մարտ, Փարիզ բնակողները՝ **391, Rue de Vaugirard,** իսկ արուարձան բնակողները՝ **7, Rue de Jouy.**

Գրասենեակները անընդհատ բաց պիտի ըլլան ժամը 8էն 14.45:

Արդէն հրաւիրուած օտարականները **(A. B. C.)**, որոնց թուղթերը դեռ չեն յանձնուած (լեցուած), պէտք է ներկայանան այն օրերը որ նշանակուած են իրենց առաջին այցելութեան ատեն, հարցարաններուն վրայ:

Այն օտարականները **(D. եւ E.)** որոնք չեն ներկայանար վերը նշանակուած թուականներուն (մարտ 4 — 9), ինքնին կը կորսնցնեն աշխատանքի արտօնագրի նորոգման իրաւունքը:

Թուրքիա կը զօրացնէ Թրակիան

=o.o=

18000 ՆՈՐ ԶԻՆՈՒՈՐ ԿԸ ՂՐԿՈՒԻ

Երեքշաբթի օր կարգ մը ուշագրաւ տեղեկութիւններ հրատարակած էինք Թուրքիոյ պատրաստութեանց մասին, Թրակիոյ մէջ, քաղելով պուլկարական թերթերէ:

Սօֆիայէն կը հեռագրեն թէ թրքական կառավարութիւնը որոշած է 18,000 նոր զինուորներ ղրկել Թրակիա: Մինչեւ օգոստոսի վերջը պայմանաժամ տրուած է պուլկար բնակիչներուն, որ պէսզի հեռանան: Բացառութիւն պիտի ըլլայ միայն էտիրնէի համար:

Ուրեմն, Թուրքիա ոչ միայն կը սպառազինէ Թրակիան, այլեւ կը նգնի բոլորովին թրքացնել, ափ մը Պուլկարներն ալ քշելով եւ հազարաւոր Թուրքեր տեղաւորելով:

Անգլիոյ արտաքին նախարարը Փարիզի մէջ

Երէկ առտու Փարիզ հասաւ Սըր Ճօն Սայմըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, խորհրդակցելու համար Պ. Պ. Ֆլանտէնի եւ Լավալի հետ: Քաղաքական շրջանակներու մէջ ուշադրութեամբ կը հետեւին այս այցելութեան, քանի որ Սըր Ճօն Սայմըն յառաջիկայ շաբթու պիտի անցնի Պերլին, իսկ աւելի վերջը՝ Մոսկուա:

Ինչպէս կը յիշուի, գերմանական կառավարութիւնը պատասխանելով փետրուար 3ի անգլեւֆրանսական հրաւէրին, մէկդի կը դնէր շատ մը խնդիրներ եւ միայն կը ծանրանար օդանաւային գործակցութեան վրայ: Յետոյ, կը շեշտէր թէ նախընտրելի է միակողմանի դաշնագիրներ կնքել (պետութենէ պետութիւն), եւ ոչ թէ ընդհանուր, բազմակողմանի: Այս խուսափողական պատասխանին վրայ, անգլիական կառավարութիւնը կարգ մը հարցումներ ուղղեց, եւ գերմանական կառավարութիւնը յանձն առաւ քննութեան ենթարկել բոլոր խնդիրները: Արդ, Անգլիա եւ Գերմանիա կ'ուզեն վերջնապէս ճշդել իրենց դիրքը, որպէսզի Սըր Ճօն Սայմըն անոր համեմատ շարժի Պերլինի մէջ:

Վերջին լուրերու համաձայն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը պիտի կրնայ Պերլին երթալ յառաջիկայ հինգշաբթի: Կ'ըսուի թէ Սըր Ճօն Սայմըն կարգ մը նոր առաջարկներ պիտի ներկայացնէ Հիթլէրի, զանոնք ֆրանսական կառավարութեան հաւանութեանը ենթարկելէ յետոյ:

Վարշաւայի մէջ դժգոհութիւն պատճառեց այն լուրը թէ Անգլիոյ արտաքին նախարարը Մոսկուա պիտի այցելէ: Միւս կողմէ բուռն բանավէճ մը կը մղուի գերմանական եւ լեհական թերթերուն միջեւ:

Գաղթավայրերը դարձեալ խնդիր պիտի դառնան

Գաղթային նախարարը գաղթավայրերու տնտեսական խորհրդաժողովին ներկայացուց ծրագիր մը, որով կ'առաջարկէ անդրծովեան գաղթավայրերը տեղաւորել մայր երկրի գործազուրկներուն մէկ մասը, խոպան հողերը մշակելու եւ երկիրը շէնցնելու համար: Խորհրդաժողովը ուշադրութեամբ նկատի առած է այս առաջարկը:

Ձախակողմեան թերթերը կը բողոքեն այս ծրագրին դէմ, նախատեսուած գաղթավայրերու կլիման մահացու գտնելով աշխատաւորներուն համար: Միեւնոյն ատեն դիտել կուտան թէ գաղթավայրերն ալ կը տառապին գործազրկութենէ:

Սոսկալի ավերիչ երկրաշարժ

Վերջին լուրերու համաձայն, երկրաշարժը ծանր վնասներ պատճառած է Ուէթիմնոյի եւ Քանտիայի շրջակայ գիւղերուն մէջ, ուր 234 տուներ փլած են, իսկ ուրիշ 560 տուներ փլչելու վտանգին ենթարկուած: Մինչեւ հիմա երեւան հանուած են վեց մեռեալներ եւ 60 վիրաւորներ: Վրաններ եւ ուրիշ օգնութիւններ ղրկուեցան Աթէնքէն: Քանտիայի թանգարանը, ուր շատ մը պատմական նշխարներ կը գտնուին, թեթեւապէս միայն վնասուած է:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳՐՔՈՒՆԱԿ ՏՂԱՅ ՄԸ

— o —

Հայաստանի թերթերը կը գրեն թէ Գրողներու Միութիւնը վերջերս իր շարքէն վտարեց Արտաշէս Ոսկերիչեանը, որովհետեւ այս տղան կը յամառէր « ձախ » տեսակէտներուն մէջ:

Այս անունը մեզի ծանօթ է տակաւին քանի մը տարիէ ի վեր: *Նոր Ուղի* պարբերականին մէջ, 3 – 4 տարի առաջ, կը հանդիպէինք իր ստորագրութեան՝ աջին ու ձախին բան սորվեցնելու մարմաջով,— խեղճը չէ մարսեր կարդացածը եւ կը փսխէ, կ'ըսէինք տեսակ մը զուրթով: Ատեն մը խմբագրութեան մէջ ալ մտաւ,— երեւի բերանը գոցել ուզեցին: Սակայն, ինչպէս շատ շատերուն կը պատահի, մանաւանդ արդի երիտասարդութեան մէջ, փայփայանքը մոլորեցուց զինք: Եւ իր «բանջար»ը կարծեց «հանճար»:

Խեղճ տղան չէ կերեր չէ խմեր՝ Մարքս է կարդացեր, ճիշդ ինչպէս *Գուլամն* կը կարդային Պոլսոյ *հափրդ*ները:

Քանի՛ քանի՛ մատղաշ տղոց ուղեղն է տարած այդ Մարքսը: Մարքսն է միայն անոնց ամբողջ աշխարհը: Մարքսով կը չափեն մարդոց եւ ընկերութեանց ապագան, Մարքսով կը կշռեն պատմութեան եւ գիտութեան արժէքը, Մարքսով կը թաղեն մեծ փիլիսոփաներն ու հին հանճարները, Մարքսով կը ծեծեն... սոխն ու սխտորը: Այս պզտրտիկ մարքսագէտներն են, դարձեալ, որ *Դիալեկտիկա*յով կը դատեն ժողովուրդի մը քաղաքականութիւնը՝ առանց նախ ուսումնասիրելու այդ ժողովուրդին ինքնատիպ պայմանները: Այս թերխաշ մարքսագէտներն են, դարձեալ, որ *էկոնոմիկա*յով կը դատեն... սէրը կամ սիրերգութիւնը՝ առանց տակաւին... աղջիկ մը համբուրած ըլլալու:

Գիրքի գերիներէն էր Ա. Ոսկերիչեան, գերի բայց մէկ գիրքի: Ան գիրք կը հոտէր, կարդացածը տակաւին չէր մարսած,— ու կը տառապէր դժուարամարսութենէ:

Ու կը նեղէր իր ընկերները:

Գրողներու միութիւնը, ձանձրացած, դուրս նետեց զինք,— զիրք հագած այս խրտուիլակը:

Կոմունիստ կուսակցութիւնը եւս դուրս նետած ըլլալով հիմա զինք, կ'ուզէինք Ա. Ոսկերիչեանէ հասնալ թէ արտաքսումը պէտք է բացատրել *Դիալեկտիկա*յո՞վ թէ *էկոնոմիկա*յով:

« Ձախ » հիւանդութեան դէմ այս տնօրինութիւնը գնահատելով հանդերձ, դիտել կուտանք Երեւանի օրուան ծիրանեւորներուն թէ դեռ շա՛տ ձախ վազող խեչափառներ կան իրենց իշխանութեան մէջ,— եթէ այդպէս չըլլար, երէկ եւ հիմա նուազ պիտի տառապէր Հայաստանի ժողովուրդը:

Թերեւս ալ ճիշդ է որ Ոսկերիչեան զոհ մըն է *Թայֆա*յական կռիւի, որ քրոնիկ դարձած է Երեւանի մէջ, եւ ոչ թէ «ձախ» հիւանդութեան: Վասնզի ոմանք կ'ըսեն թէ իմաստ չունի «ձախ» կամ «աջ» հիւանդութիւնը: Հայաստանի բուն հիւանդութիւնը, ընկե՛ր Փարոս, այլ անուն ունի հիմա եւ ուրի՛շ են ախտանշանները,— Երեւանի մէջ կ'ըսուի թէ բոլորը շիլ կը նային հիմա, անոնց աջ ու ձախ աչքերը կը նային դէպի հիւսիս, մի-այն դէպի հիւսիս,— գիտէ՞ր, ընկեր Փարոս: Այնպէս կը թուի որ Ոսկերիչեանի աչքերը, փոխանակ իրական կեանքին յառելու, կը նային եղեր դէպի վեր, շա՛տ դէպի վեր,— ինչպէս լուսնոտները:

ԱՐԱԶ

Հ. Յ. Դ.

ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ՖՈՆՏ

ՑԱՆԿ 9

Թորգոմ Նալպանտեան, Սէվրան (իր նշանախօսութեան առթիւ)	100
Ս. Թորոսեան, Փարիզ	50
Լեւոն Մելիտոսեան, Օր. Խ. Թադէոսեանի եւ Պ. Մ. Վարդեանի ամուսնութեան առթիւ փոխան ծաղկեփունջի	20
Գումար՝	170
Նախորդ գումար՝	1495
Ընդհ. գումար՝	1665

Մարաջախտ Փեթէն կ'առաջարկէ երկու տարուան բարձրացնել զինուորութիւնը

Ատենէ մը իվեր խուլ պայքար մը կը մղուի տեղական մամուլին մէջ, զինուորութեան շրջանի երկարաձգման առթիւ: Ձախակողմեան թերթերը կը պնդէին թէ ընդհ. սպայակոյտը որոշած է երկու տարուան բարձրացնել զինուորութիւնը, բայց յարմար ժամուն կը սպասէ: Կառավարութիւնը միշտ խուսափողական պատասխաններ կուտար, բայց ահաւասիկ մարաջախտ Փէթէն ասպարէզ կ'իջնէ, բացատրելու համար երկարաձգման անհրաժեշտութիւնը:

Պատերազմական նախորդ նախարարը յօդուած մը հրատարակելով « Ռըվիւ տէ տէօ Մոնտ»ի մէջ, դիտել կուտայ թէ յառաջիկայ 4 – 5 տարիներու միջոցին պիտի պակսին Ֆրանսայի զինուորցուները, իբրեւ հետեւանք մեծ պատերազմին, ուստի ուրիշ միջոց չկայ եթէ ոչ բարձրացնել զինուորութեան շրջանը: Մարաջախտը կը յայտարարէ.

— « Որպէսզի կարենանք բաւարար զինուոր ունենալ 1936ին, բացարձակապէս անհրաժեշտ է երկարել զինուորութեան շրջանը, — 18 ամիս՝ 1935 ապրիլի զինուորցուներուն համար, երկու տարի՝ հոկտեմբերի զինուորցուներուն համար »:

Մարաջախտը կ'ընդունի թէ երկարաձգումը կրնայ առժամեայ հանգամանք ունենալ, բայց այն տարիներուն երբ զինուորցուներու սովորական թիւը պակաս կուգայ, անհրաժեշտ է երկարաձգել ծառայութեան շրջանը, որպէսզի կարելի ըլլայ նորագիրներու թիւը հասցնել 280,000ի, իսկ ամբողջ թիւը՝ 405,000ի: Յետոյ ուշադրութեան յանձնելով Գերմանիոյ պատրաստութիւնները, նոր ծրագիր մը կը նախատեսէ 1940ի համար: Այս առթիւ կ'ազդարարէ.

— « Ճշմարտութիւնն այն է որ Գերմանիա կ'ուզէ տեւական սպառնալիքի մը տակ դնել Եւրոպան եւ իր քաղաքականութիւնը կը հիմնէ այս ռազմավարութեան վրայ: Սկզբունքով մերժելով զինաթափութեան իտէալը, անտարբեր՝ իր բռնութեան պատճառած տհաճութեան, Գերմանիա միայն ուժը կը յարգէ: Ան խաղաղասիրական պարտաւորութիւններու պիտի համակերպի միայն այն ատեն երբ ուժ տեսնէ դիմացը: Միայն մէկ միջոց կայ պատերազմէն խուսափելու,— զօրաւոր ըլլալ »:

⁂ Օդանաւային նախարարը, Զօր. Տէնէն, առջի օր ճառ մը խօսելով, դիտել տուաւ թէ Եւրոպայի մէջ ամէնէն քիչ օդանաւնատող ժողովուրդը Ֆրանսացին է: Նոյնիսկ ֆրանսական օդանաւերու նամբորդներուն մեծ մասը օտարականներ են: Կարեւոր թիւ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԹՈՒՐՔ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Թատերգութիւնն ալ՝ իր կարգին, անշուշտ։ Մանաւանդ որ՝ Թուրքիոյ մէջ, վերջին տարիներուն, շատ կը գրուի ու կը խօսուի թատրոնի մասին։ Նոյնիսկ թատերական դպրոց հիմնելու փորձեր կ'ըլլան։

Խոստովանիմ, սակայն, որ թուրք նոր թատերական գրականութեան մասին, արտասահման նստող մը, նոյնիսկ այնքան բան կարող չէ ըսել, նոյնջանացինք ըսել՝ թուրք նոր արձակի ու բանաստեղծութեան մասին։

Եւ այդ՝ երկու գլխաւոր պատճառներով։

Առաջին, — թատերգութիւնները համեմատաբար քիչ կը հրապարակուին։ Որովհետեւ, ժողովուրդը, մեր թէ Թուրքերու մօտ, կը նախընտրէ դիտել, քան կարդալ։

Երկրորդ.— Թատերական գործերու մասին հարկ է խօսիլ՝ զանոնք բեմին վրայ տեսնելէ վերջ։ Աշխատակից մը, Հ. Ակոնայեան, շատ իրաւացի էր, երբ, նախորդ օր, «Վերածնունդ»ի առթիւ, կը ճշդէր թէ թատերական ներկայացումը պէտք է սրահէն դիտել։

Այսպէս կամ այնպէս, փորձենք, սակայն, ծանօթութիւններ տալ եւ թուրք նոր թատերգութեան շուրջ։

Խօսելով արձակի ու բանաստեղծութեան մասին, կ'ըսէի թէ յեղափոխութիւնն ու ազգային պայքարը նկատելի չափով արձագանգ գտած չեն անոնց մէջ։

Թատերգութիւնը ճիշդ հակառակն է։ Որովհետեւ, թատրոնը քարոզչութեան լաւագոյն վայրն է։ Ժողովուրդը կու գայ՝ կը լեցնէ սրահը ու հեղինակը — կամ զինքը թելադրող հոսանք թէ կառավարութիւն — կենդանի ու շարժուն մարդերով կ'ունենայ իր ուզած տիպը։ Թուրք յեղափոխութիւնը բնականաբար շատ կը կարօտէր, եւ կը կարօտի նման քարոզչութեանց, իսկ միլլի պայքարը ամենալաւագոյն ու ամենաճոխ դետինն էր՝ հրահրելու համար արծարծուն բոցը ու ստեղծելու համար խանդավառութիւն եւ, միանգամայն, յաջողութիւններ՝ հեղինակին հաշւոյն։

Գիւղացի հերոս մը, կամ գիւղն ինկած վարժապետ մը, յոյն թէ անգլիացի ջոկատ մը, «չէթէ», քանի մը «զալփաք», Մուսթաֆա Քէմալի նկարը կամ նամակը, նոյնիսկ թուրք կին մը՝ փամփշտակալը կուրծքին, — ու թատերախաղը կազմուած է։ Կառուցո՞ւմ, խո՞րք, տիպարնե՞ր, հանգո՞յց — այդ չէ փնտռուածը, սակայն։ Եւ այդ բոլորը որո՞ւ համար։ Էնկիւրի, Գոնիա, Իզմիր աւելին չեն փնտռեր։

Մնաց որ՝ ուրիշ ձեւի նիւթի մը յղացումը դիւրին գործ չէ։ Իսկ թուրք զանգուածը ատակ չէ նման կտորներ մարսելու կամ դիտելու։

Հարկ է տալ եւ ուրիշ ծանօթութիւն մը.— Թուրք գրողներ սկսան adaptationի։ Անուններու եւ վայրերու փոփոխութիւն մը, ու խաղը պատրաստ էր (Պոլսոյ, Էնկիւրիի եւ Իզմիրի համար)։

Միւս կողմէ, որովհետեւ յաղթանակի այդ գինովութեան մէջ զանգուածը աւելի շատ զուարթութեան կու տայ ինքզինքը, քան մտածելու, հետեւապէս քաջալերանք գտաւ օփէրէթը։ Անշուշտ, այս բառը պէտք չէ առնել իր ամբողջական կամ եւրոպական իմաստով։

X

Աքա Կիւնտիւզ, որ մէկ երկու տարի առաջ Թոքաթլեանի մէջ «Թագուհի»ի ընտրութեան առթիւ, ահագին աղմուկ հանեց ու տանը մէկ չանթ ու հեղինակ կը տեղայ տ'Անունցիոյի գլխուն, քանի մը թատերական գործեր տուած է։ Ասոնցմէ «Մավի Ըլըլըրըմ»ը բաւական աղմուկ հանեց։ Կարելի է ըսել՝ իր այդ գործը յեղափոխական ոգիին արտայայտութիւնն է։ Ան ուզած է ազգային ու անկախութեան բոցը տալ։ Ու ցոյց տուած է հարիւր հազար նոր երիտասարդներու բոցավառումը։

Գիւղացի, աշխատաւոր, մտաւորական, կին ու այր, իրենց գլուխն ունենալով Մ. Քէմալը, այդ գործին մէջ ցոյց տրուած են իբրեւ հաւատքի կրակով խանդավառուածներ։ Նաեւ՝ անձեր՝ որոնք ժողովրդապետութեան ընդունակ են։

Նիւթը.— Գրաւման շրջանին Էնկիւրիի մէջ թուրք աղջիկ մը իրենց տանը մէջ կազմած է յեղափոխական ընկերութիւն մը։ Անոնք իրենք զիրենք կը զգան մեծ շէֆին հրամանին տակ եւ անոր կապոյտ լոյսէ և ուժեղ նայուածքներէն ազդուած, «մավի ըլըլըրըմ» անունը կու տան։ Խաղը չորս արար է։ Մութին, հողին տակէն երեւան կու գայ Էնկիւրիցի զոհ մը, որ նախարան մը կ'ընէ։ Անգերեզման զոհ մըն է որ թուրք ազգին կ'ուղղէ իր պատգամը։ «Մավի Ըլըլըրըմ»ին տղաքն ու Տամատ Ֆէրիտի ներկայացուցիչ Ֆիրուզ պէյ պայքարի մէջ են։ Վերջինը տեղեակ է անոնց գոյութեան։ Կ'ուզէ ճնշել զանոնք։ Ֆիրուզի քոյրն ալ անոնց հետ է։ Միլլի հրամանատար մը հօճա կ'ըլլայ։ Կու գայ այն գիւղը ուր այդ խումբը կը գտնուի։ Հոն է Ֆիրուզը։ Ֆիրուզ մահուան կը դատապարտուի։ Գիւղը ոտքի է, սակայն։ Զայն կը ղրկեն Պոլիս։ Ու ամէն ոք կռուի դաշտ կը մեկնի։

Գործ մը, ահա, որուն մանրամասնութիւնները շատ բան կը խօսին՝ վաղուան թուրք երիտասարդութեան՝ երէկուան պայքարի էութեան ու պարագաներու մասին։ Այս բոլորը, անշուշտ, տրուած են պայքարին նպաստաւոր ձեւով մը։ Իսկ յանուն ազատագրութեան իր պայքարին մէջ, խոստովանինք, Թուրքը այնքան ճիգ ու ոգի դրաւ որ արուեստական չի դառնար երբ ան բեմին վրայ եւս կը յայտնաբերուի։

Կառուցումի տեսակէտէն եւս յաջող է գործը։ Քիչ մը հռետորութիւն կայ, անշուշտ։

Երիտասարդ հեղինակ մը «Գափա Թաշը» անուն խաղ մը հրապարակ նետեց։ Իմաստասիրական գործ մըն էր։ Խորհրդածութեան արժանի տողեր, փիլիսոփայական հարցեր, մարդուն ու կեանքին էութիւնը շօշափող միտքեր։ Ի յայտ եկաւ, սակայն, որ նիւթը անգամ ստացական է։

Մ. Ֆէրիտուն յարմարցուցած է «Պիֆ» անուն խաղ մը, որ բաւական գնահատուեցաւ Պոլսոյ մէջ։ Տարիւլպէտայի ներկայացուց նաեւ «Եէսի Քէօյին Զէյնէպի», «Փազարէրթէսի Փէրշէմպէ», «Միւճիզէ», «Պիր Էօյլէ Էվի» փիէսներն ու «Իւչ Սաաթ» օփէրէթը։

Ասոնցմէ ոմանք դեռ անծանօթ մնացած հեղինակներու գործեր են։ Իսկ շատերը անարժէք ու անյաջող։ «Պիր Էօյլէ Էվի»ն, որ գործն է Համիտ անուն մէկուն, 15 տեսարաններէ կը բաղկանայ։ Իրական կեանքէ առնուած գործ մը։ «Եաւէ մնացողներ»ը կը ներկայացուին կենդանի կերպով։

Նազըմ Զէքի գերմաներէնէ կը թարգմանէ։ Գրեց թատերախաղ մը, որուն նիւթը առնուած է Տարիւլպէտայի դերասաններուն կեանքէն։ Որով՝ տիպարներն ալ դերասաններուն բուն անուններովն է կոչած։ Վոտվիլ մըն է իր գործը։ Եօքը, սակայն, ատկէ զատ որ եւ է նորութիւն չունի։ Որքան շատ լսեր ենք այն «քիւլհանպէյ»ին մասին, որ հարուստ մեծ մօրմէն դրամ կորզելու համար ինքզինքը... ամուսնացած ու զաւկի տէր ցոյց կու տայ։ Վոտվիլին անունն է «Եօթը հոգի իրենց անուններով»։

Ճէլալ Էսատ «Սաաթճի» անուն օփէրէթ մը գրեց։ Կամ՝ թուրքերէն բացատրութեամբ՝ «Միւզիքիլի քոմէտի» (թուրքերէ՞ն...)։ «Սաաթճի»ն կը ներկայացնէ թրքական նախկին կեանքը։ Խօսքը կրնայ մինչեւ վերջ կենդանի հետաքրքրութիւն մը ստեղծել։ Եղանակաւորման մէջ, սակայն, տարօրէն եղբայրակցութեամբ մը ալաֆրանկան ու ալաթուրքան գրկած են զիրար։

Այս եւ ուրիշ օփէրէթներ միշտ աչք զարնող կողմեր ունին։ «Կէօպէկ»ը եթէ անպայման ներկայ չէ, բեմին վրայ հօլանի սրունքները անպակաս են։ Դիմակաւոր, բայց չզարդուած մամիններ։

Յաջորդաբար ներկայացուեցաւ նաեւ «Սարը Զէյպէկ»ը, Հ. եւ Մ. Քէմալի գործը։

Նիւթը.— 9 յուլիսի տօնին նախօրեակին, Իզմիրի «Սարը Զէյպէկ» պանդոկը կ'իջեւանին յաճախորդներ։ Այդ միջոցին Տէպրէլի Հասան անուն Ալպանացի վաճառական մը, իր աղջկան եւ քրոջը հետ հոն կու գայ։ Փաստաբան Շէքիպ եւս հոն է։ Տէպրէլի Հասան ու Շէքիպ առեւտրական խնդրով մը լարուած են իրարու դէմ։ Պանդոկապետին աղջիկը կը սիրէ փաստաբանը։ Փաստաբանը լուր չունի եւ կը սիրէ Հասանին աղջիկը։ Իսկ պանդոկին սպասաւորն ալ պանդոկապետին աղջկան «բռնուած» է։ Եւ այսպէս՝ «Ալթաքէ վէր քիւլահ»էն վերջ՝ ամէն ոք իր մուրազին կ'արժանանայ...։ Հոս ալ, յանկարծ, կիսամերկ կիներ։ Նախընտրանք ալ ունի այս «միւսիւքի քօմէտի»ն։ Ու այս ամէնը՝ ... «շարքի»ներով։ «Շարքի»ներէն ոմանց մէջ, սակայն, եւրոպական «մօթիֆ»ներ կան...։ Նաեւ՝ «զէյպէկ հավասը», քանի որ ներկայացումը «Սարը Զէյպէկ» է։

Այս բոլորէն վերջ, աւելցնեմ, իբրեւ պերճախօս կարծիք, որ այս օփէրէթը նկատուեցաւ «մինչեւ այժմ ներկայացուած օփէրէթներէն լաւագոյնը»։

Յիշենք քանի մը խաղեր եւս.— «Թաշ Փարչասը», «Բէնքլի Ֆէնէր», «Ճէհէննէմ», «Էսկի բուսա», որոնք յաջող նկատուած են, բայց անոնց մասին ոչինչ կրնամ ըսել՝ չունենալով որ եւ է ծանօթութիւն։ Անոնցմէ զատ կան շատ մը թատերախաղեր, մեծ մասամբ անյաջող, որոնք, ընդհանրապէս, կը ծառայեն իշխանութեան կամ ամբոխային տրամադրութիւններու։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Վերջին քանի մը ամիսներս Աթէնքի գաղութը անցուց խռովայոյզ շրջան մը շնորհիւ բազմաթիւ դաւադիրներու, որոնք, ամբողջ 18 ամիսներէ ի վեր, ստութիւն, քսութիւն, եւ անբարոյութիւն չմնաց որ չսարքէին, Սարգիս Գըյըճեանի դիակը շահագործելու համար ընդդէմ Դաշնակցութեան։

Ապասերած, ապազգայնացած վիժուկներ։ Այն համոզումը ունէին, որ իրենց ազատ էնթրիկներով եւ լրբենի զրպարտութիւններով պիտի կրնային մոլորեցնել արդարութիւնը, եւ հանգիստ խղճով արիւնը մտնել անմեղներու։

Բայց քանի մը տող պատմութիւն, մէկ անգամուան համար միայն։

Կը յիշուի անշուշտ, որ 18-19 ամիսներ առաջ, գիշեր մը, խորհրդաւոր պարագաներու տակ, իր բնակարանին առջեւ, անծանօթ գնդակով մը սպաննուեցաւ Սարգիս Գըյըճեան։

Այս սպանութիւնը լաւագոյն առիթը եղաւ բոլոր հակադաշնակցականներուն համար, որպէսզի իրենց ամբողջ ազատութիւններով հրապարակ նետուէին, սպանութիւնը բեռցնելու համար Դաշնակցութեան կամ Դաշնակցականներու վրայ։

Այդպէս ալ ըրին։ Հակադաշնակցական վոհմակը լաւագոյնս օգտագործեց Դաշնակցութենէն վտարուած քանի մը ազատ սմսեղուկներ, եւ զանոնք լծեց գործի, ձերբակալել տալով՝ նախ վարժուհիի տղայ մը՝ Մանուկ Մանուկեան, յետոյ՝ Խաչիկ Կարապետեան պատանին, եւ ի վերջոյ՝ ալ ուսուցիչ-բանաստեղծ՝ Մանուկեանը։ Այս վերջինոյն ձերբակալութենէն 15 օր յետոյ՝ ձերբակալուեցան նաեւ՝ Նիկոլ Նիկողոսեանն ու Քօքինիացի հինգ երիտասարդներ։ Վարժուհիին տղան արձակուեցաւ ոստիկանութենէն, իսկ՝ Խաչիկն ու ուսուցիչ Մանուկեանը բանտը մնացին վեց ամիս, մինչեւ որ դատական իշխանութիւնները համոզուեցան անոնց բացարձակ անմեղութեան եւ անպարտ հռչակեցին։

Ահա հոսկէ է որ կը սկսի իրական անբարոյութիւնը մեր հակառակորդներուն, մանաւանդ վտարեալներուն։

Տեսնելով, որ ուսուցիչ Մանուկեան անպարտ հռչակուեցաւ, անոնք նորագոյն սրիկայութիւններով ծանրացուցին բանտը գտնուող Նիկոլ Նիկողոսեանի եւ 5 Քօքինիացիներուն վիճակը, անպայման դատապարտել տալու համար գոնէ Նիկողոսեանը։

Եւ սակայն, արդարութիւնը չմոլորեցաւ, հակառակ այն իրողութեան որ խումբ մը Փարիզէն խորհրդաւոր նամակներով եւ սպանութենէն յետոյ գրած (Աթէնքի «Արամազդ»ի մէջ), յօդուածներով կը ճգնէր ոճիրը բեռցնել Դաշնակցութեան եւ Նիկողոսեանի վրայ։

Ինչե՜ր, ինչե՜ր չըսին, չըրաւ մասնաւորաբար Միքայէլ Բարթիկեան կոչուած ողորմելին, դատավարութեան ընթացքին։ Ինչ առասպելներ, ինչքան կեղծ շրջաբերականներ չտրամադրեց դատաւորներուն, ապացուցանելու համար Դաշնակցութեան «ահաբեկչական, ոճրագործական» գործունէութիւնը։

Չերկարենք սակայն։ Արդարութիւնը երեք օր մանրամասնօրէն լսեց, դատեց ու քննեց հրապարակ նետուած բոլոր ազատութիւնները, ու իր յստակ եւ միաձայն վճռով եկաւ շաչուն ապտակը իջեցնելու բոլոր դաւաճաններուն երեսին։

Դատարանը վճռեց.—

Նիկոլ Նիկողոսեան եւ հինգ ամբաստանեալները յանցաւոր չեն, եւ անպարտ կը հռչակուին։ Դաշնակցութիւնը կամ «Նոր Օր»ը ոչ մէկ կապ չեն ունեցած այս սպանութեան մէջ։

Պիտի հասկնա՞ն արդեօք այս վճռին ներքին իմաստը։ Չէ՞, որ դատարանը իր վճռով ըսել կ'ուզէ.—

«Սուտ են ու ստոր զրպարտութիւններ ինչ որ ըսուեցան ու կ'ըսուին վեց ամբաստանեալներու եւ Դաշնակցութեան մասին»։

Երանի թէ հասկնային այսքանը։ Մեզի համար շատ որոշ էր որ արդարութիւնը պիտի չմոլորէր, շնորհիւ նաեւ, մեր կորովի եւ մեծատաղանդ փաստաբան՝ Տամասկինոսին, եւ անոր 4-5 օգնականներուն, որոնք ջախջախիչ փաստերով եւ հոյակապ ճառերով խորտակեցին հակառակորդներուն բոլոր ստութիւնները եւ բացորոշ համոզում ներշնչեցին երդուեալ դատաւորներուն, տալու համար անպարտութեան վճիռը, միաձայնութեամբ։ (ԽՄԲ.— Դատավարութեան մանրամասնութիւնները կը հրատարակուին Գ. էջին մէջ, երեքշաբթի օրէն ի վեր)։

Հելլենական արդարութեան մէկ ուրիշ վճռականութիւնն ալ արձանագրուեցաւ դեռ բոլորովին նոր, քանի մը օր առաջ։

Ինչպէս կը յիշուի, Կարապետ Զաւուշ կոչուած թափառաշրջիկը օգտագործուելով մեր հակառակորդներուն կողմէ, վիրաւորած էր ընկ. Գ. Պետրոսեանը։ Արդ՝ Լիվատիոյ (Աթէնք 4 ժամ հեռու) դատարանը՝ հոն եւս ամբողջ 12 ժամ քննելէ յետոյ Դաշնակցութեան մասին հիւսուած «ոճրային» առասպելները, առանց ազդուելու ստութիւններէ, 27 ամսուան բանտարկութեան եւ 19 հազար տրախմի դրամական տուգանքի դատապարտեց Բարեգործականի «հերոս»ը՝ Կարապետ Զաւուշ։

Այս բոլորէն յետոյ հաւատա՞նք թէ մեր հակառակորդները պիտի զգաստանան, դաս առնելով արդարութեան այս պաշտօնական ապտակներէն։

ԸՆԿ. ՋԱՄԱԼԵԱՆ ՄԵՐ ՄԷՋ

⁂ Անմեղներու արձակումէն ճիշդ օր մը վերջ Աթէնք հասաւ ընկեր Արշակ Ջամալեան, մեծ խանդավառութիւն պատճառելով։

Մեր տաղանդաւոր ընկերը տուաւ շարք մը դասախօսութիւններ եւ բանախօսութիւններ, Աթէնքի բոլոր արուարձաններուն մէջ։ Խօսեցաւ բոլոր կողմերուն, խօսեցաւ բոլոր թաղերու Կ. Խաչի կազմակերպութեանց եւ մասնաւորաբար հայ կնոջ դերին մասին։

Ամենուրեք խանդավառութիւնը մեծ եղաւ եւ Կ. Խաչին շարքերը խտացան նորագիր կիներով եւ օրիորդներով։

Իսկ այս բոլորէն յետոյ, ընկ. Ջամալեան տուաւ հրապարակային բանախօսութիւն մը, «Ինչո՞ւ Դաշնակցութիւնը կը պայքարի համայնավար կուսակցութեան եւ օրուան վարչաձեւին դէմ» նիւթին շուրջ, Ֆիքսի հայ կաթողիկէ վարժարանի սրահին մէջ։

Ամբողջ երկուքուկէս ժամ ընկեր Ջամալեան առարկայական վերլուծումներով եւ փաստացի տուեալներով խորացուց, պարզաբանեց իր նիւթը։ Յափշտակութիւնը այնքան մեծ էր, որ ժամը գիշերուան 12ն էր եւ ժողովուրդը չէր ուզեր մեկնիլ։ Ի վերջոյ ընկ. Ջամալեան կատարեց աւելի քան երեսուն նորագիրներու երդման արարողութիւնը (ընկերուհիներ եւ ընկերներ)։ Հաւաքոյթը վերջացաւ կէս գիշերէն յետոյ։ Երկրորդ օրը (ուրբաթ) ընկ. Ջամալեան մեկնեցաւ Աթէնքէն։

⁂ Արձանագրենք նաեւ «Հայ մտքի տուն»ին համերգ ներկայացումը Աթէնքի Քէնթրիքօն սրահին մէջ, ուր եւս՝ հաւաքուած հայրենակիցներ վայելեցին հայ մշակոյթին պանծացումը եւ հայ երգը՝ շնորհիւ ընկ. Կատուարեանցի տաղանդաւոր ղեկավարութեան։ Խորապէս ոգեւորուած էին ոչ միայն հայկական գաղութը, այլ եւ օտար բազմաթիւ հիւրեր։

Մօտ ատենէն «Հայ մտքի տուն»ը կը պատրաստուի նոր ներկայացում մը տալու, հակառակ այն բոլոր հաջողներուն, որոնք եկան, ու կու գան ծանօթ զրպարտիչներէն եւ ազգադաւներէն։

ՓԱՅԼԱԿ ԱԴԱՄԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՄԵՐ ԲՈԼՈՐ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐԷՆ ԵՒ ԱՌ ՀԱՍԱՐԱԿ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԷՆ ՕՐԸ ՕՐԻՆ ՀԱՂՈՐԴԵԼ ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԻՐԵՆՑ ՇՐՋԱՆԻՆ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ (ԱՐՁԱԿՈՒՄ, ՕՐԱԿԱՆԻ ԿԱՄ ԺԱՄԵՐՈՒ ԿՐՃԱՏՈՒՄ ԵՒԱՅԼՆ)։

ՓՐՈՖ. Վ. ՏՈՏՈՄԵԱՆՑԻ 60ԱՄԵԱԿԸ

ԽՄԲ.— Պուլկարիոյ համագործակցական (քօօփէրաթիվ) կազմակերպութիւնները փետր. 24ին տօնեցին փրոֆ. Վահան Տոտոմեանցի ծննդեան 60ամեակը։ Այս առթիւ ջերմ գնահատականներ հրատարակուեցան պուլկարական մամուլին մէջ։ Վերջերս հատ մը թարգմանած էինք։ Ստորեւ կ'ամփոփենք ուրիշ մը, որուն հեղինակն է Տոքթ. Իլիա Պալաղով, պուլկար ժողովրդական դրամատուներու գլխաւոր տնօրէնը.—

«Փրոֆ. Վահան Տոտոմեանց ծնած է Աստրախան, հարաւ. Ռուսիա։ Անոր հայրը Հայ էր, Թիֆլիսէն, ուսուցիչ, իսկ մայրը Գերմանացի, լեհական արիւնով։ Ամբողջ աշխարհը փրոֆ. Տոտոմեանցը կը ճանչնայ իբրեւ ռուս, թէեւ ան առիթ չի փախցներ ընդգծելու թէ ինք Հայ է։

Մասնաւորապէս մեզ, պուլկար գործակցականներուս համար, փրոֆ. Վ. Տոտոմեանցի յոբելեանը մեծ տօն մըն է, որովհետեւ ան, պայմաններու բերումով, իր տարագրութեան ծանր օրերուն կ'ապրի մեր աղքատ երկրին մէջ եւ կը շարունակէ հոս, մեր մէջ, իր ծառայութիւնը, նուիրուած համաշխարհային քօօփերաթիւ շարժման։

Իբրեւ գիտնական եւ փրոֆէսէօր, Պ. Տոտոմեանց ցարդ թողած է արժէքաւոր եւ մեծ գիրքերու գրական խոշոր ժառանգութիւն մը։ Այդ գիրքերը, որ ամբողջ գրադարան մը կրնան կազմել, թարգմանուած են 15 տարբեր լեզուներու։ Փրոֆ. Տոտոմեանց եւ իր բոլոր աշխատութիւնները գրաւած են ուշադրութիւնը գիտական աշխարհին։ Ան խանդավառ պաշտպաններէն մէկն է գործակցական ազատութեան, եւ մէկը անոր հիմնադիրներէն։ Այս դաւանանքին համար ալ փրոֆ. Տոտոմեանց հեռացաւ խորհ. Ռուսիայէն։ Ռազմական կոմունիզմի առաջին տարիներուն, բոլշեւիկները արգիլեցին անոր գիրքերու տարածումն ու ընթերցումը։ Յանուն այդ դաւանանքին է դարձեալ, որ փրոֆ. Տոտոմեանց այսօր տարագիրի դժուարին օրեր կ'ապրի Պուլկարիոյ մէջ։

Մենք Պուլկարներս, շնորհապարտ ենք փրոֆ. Տոտոմեանցին նաեւ անոր համար, որ ան, իր յօդուածներով կը փառաբանէ Պուլկարիոյ անունը ամբողջ աշխարհի մէջ։ Սկսած Անգլիայէն մինչեւ Ճափոն եւ Նոր Զելանտայէն մինչեւ Հարաւային եւ Հիւսիսային Ամերիկա, աշխարհի ամէն կողմերը, ուր քօօփերաթիւ գրականութիւն կայ, փրոֆ. Տոտոմեանց գրած է մեր աղքատ բայց գեղեցիկ Պուլկարիոյ, պուլկար ժողովուրդի եւ անոր քօօփերաթիւներու մասին։ Համաշխարհային քօօփերաթիւ շարժման մէջ ան առաջին պատուաւոր տեղերէն մէկը յատկացուցած է Պուլկարիոյ։

Թող Աստուած երկար կեանք տայ անոր։

⁂ Քիշնեւի (Պեսարապիա) մէջ «Ֆունինկա» թերթը կը գրէ.—

«Ծանր բայց նաեւ հերոսական կեանք վիճակուեցաւ վերջերս գործակցականի վարպետ փրոֆ. Տոտոմեանցին։ Բռնօրէն պոկուած հայրենիքէն եւ ռուս գործակցական շարժումէն, որուն ան յատկացուց իր ամբողջ ուժերն ու գիտութիւնը, Տոտոմեանց սակայն, կը շարունակէ մնալ գաղափարի հաւատարիմ եւ հետեւողական ռազմիկը։

Այսօր, երբ փրոֆ. Վահան Տոտոմեանց կը տօնէ իր բեղնաւոր կեանքի 60ամեակը, մենք Պեսարապիացի գործակցականներս կը միանանք ողջոյնի ընդհանուր ձայնին, եւ կը ցանկանք սիրելի փրոֆէսէօրին երկար տարիներ։

Ֆրանկի խելքին մեռնիմ,
Արաբի ձիուն մեռնիմ,
Հային ինչին կ'ուզես մեռիր,
Ես լոյս հաւատքին մեռնիմ։

X

Մեր աղցանը լաւ կ'ըլլար,
Եթէ Հայն աղ չըլլար,
Քիւրտը քացախ չըլլար,
Հոռոմը եղ չըլլար։

X

Հոռոմին հինը սիրեմ,
Հըռոմին նորը սիրեմ.
Հային խեւ է, թէ հին թէ նոր,
Ի՞նչ անեմ ու չը սիրեմ։

«Մասիս» Օրացոյցէն

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«Մշտաժպիտ»ին

ՄԱՐՍԷՅԼ, 24 փետր. (Յառաջ).— «Յառաջ»ի 23 փետրուար թիւին մէջ կարդացի գրութիւն մը ուր երգիծական նկարագրութիւնը կ'ընէիք մեր «Հայ Բարեկամներու Միութեան» բանախօսական-վիճաբանական հաւաքոյթներէն մէկուն։

Նպատակս չէ հոս պաշտպանութիւնը ընելու ատենախօսին, նախագահին (ես ինքս), ներկաներուն, մէկ խօսքով Միութեանս, ամէնուս որ եղած ենք ձեր ծիծաղին առարկայ։ Այդ պիտի ըլլար մեր կողմէ տեսակ մը անձնագովութիւն։ Ոչ ալ հարկ կայ ատենախօսութեան մանրամասնութեանց վրայ ծանրանալու, քանի որ այն օրը ամէն բան արդէն բացատրուեցաւ, վիճաբանուեցաւ եւ դուք ալ խօսք առնելու առիթն ունեցաք։

Բայց կայ կէտ մը՝ շատ կարեւոր՝ որ վրիպած է ձեր ուշադրութենէն եւ կ'ուզեմ այդ մասին լուսաբանել թէ ձեզ եւ թէ ընթերցողները։

Կ'ըսէք թէ «Հ.Բ. Միութիւն մը կայ որ ուրիշներուն նման ակումբ մըն է եւ որուն գոյութիւնը ոչինչով կ'արդարանայ քանի որ ցարդ շօշափելի գործ մը չէ տեսած»։

Չեմ գիտեր ի՛նչ կը սպասէիք ակումբէ մը որպէսզի շօշափելի համարուի իր գործը։ Արդէն մենք ակումբ անունն ալ չենք կրեր եւ երեք տարիէ ի վեր կազմած ենք լոկ համախմբում մը, քանի մը բարեկամներու, սահմանափակ թիւով, Groupe Amical, առանց որեւէ մեծ յաւակնութեան։ Պարզ բարեկամական միութիւն մը որ հանրութենէն բան մը չուզեր եւ հանրութեան առջեւ ալ որ եւ է յանձնառութիւն չէ առած, թէեւ ջերմ է իր սէրը հանդէպ հայ հասարակութեան։

Եւ աւելին կայ։ Մեր միութիւնը ազգային, հանրային հաստատութիւն մը չէ, այլ գոց, privé, այնպէս որ իր հաւաքոյթները հասարակաց չեն։ Մենք կը հաւաքուինք մեր սեփական սրահին մէջ, մեր ընտանիքներով, ատկէց զատ կ'ընդունինք նաեւ բարեկամներ, անդամի մը կողմէ ներկայացուած ըլլալու պայմանաւ։ Տեղական թերթին մէջ հակիրճ ծանուցումն ալ այս անդամներուն համար է, որպէսզի գիտնան հաւաքոյթի օրը, բանախօսը, նիւթը, ուրիշ ոչինչ։

Այս այսպէս ըլլալով հանդերձ, անշուշտ կը յիշէք թէ այն օրը ինչ քաղաքավար եւ անկեղծ բարեկամական ընդունելութիւն ըրինք ձեզի, թէեւ վերոյիշեալ պայմանները չէիք լրացներ։ Մեր սկզբունքը հայ անհատներու մէջ բարեկամութեան մշակումը ըլլալով՝ այսպէս միշտ հաճոյքով ընդունած ենք նաեւ պատահական հիւրերը։

Վստահ եմ որ, սիրելի պարոն Մշտաժպիտ, եթէ վերոյիշեալ հանգամանքներուն տեղեակ ըլլայիք, հաւաքոյթէն դուրս ելլելէ յետոյ չպիտի գրէիք ծաղրական քննադատականը, «Ողբերգութիւնը կը շարունակուի» խորագրին տակ, եւ ոչ ալ մեր գոյութեան իրաւունքը սակարկելու պիտի ելլէիք։

Արդէն դժուար է հասկնալ թէ ի՛նչ էր մղիչ ուժը այդ գրութեան։

Չինացի հին փիլիսոփայ մը կ'ըսէ թէ իմաստունը սկզբունքով միշտ պէտք է լուռ մնայ եւ խօսի միայն այն ատեն երբ լռութիւնը վնասակար պիտի ըլլար։ Այս սկզբունքը իր չափազանցեալ ձեւին մէջ իսկ կը պարունակէ խոր ճշմարտութիւն մը։ Գրողն ալ՝ մանաւանդ թերթի մէջ գրողը լաւ կ'ընէ, ըստ իս, եթէ գրէ միայն այն ատեն երբ վնասակար է չգրելը։

Խօսքս կը վերջացնեմ բարեկամաբար հրաւիրելով ձեզ որ ուրիշ անգամներ ալ ներկայ գտնուիք մեր ատենախօսական հաւաքոյթներուն, եթէ կը յուսաք որ այդպիսով կրնայ բարձրանալ անոնց մակարդակը։

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԿԻՒՄՇԵԱՆ
(Նախագահ Հայ Բարեկամներու Միութեան)

ԽՄԲ.— Այս առթիւ ուրիշ բողոքներ ալ ստացած ենք։ Ի մէջ այլոց օրուան բանախօսը, Պ. Պօշնաքեան կը խնդրէ մեզմէ ճշդել հետեւեալ պարագան.—

Ինծի վերագրուած են բառեր զորս չեմ արտասանած։ Ահա իմ խօսքերս.—

«...Դեռ ասկից քսան տարի առաջ թէեւ Մուսթաֆա Քէմալ, Մուսօլինի եւ Հիթլէր իրենց պատկանած երկիրներուն մէջ իսկ անծանօթներ էին, բայց ասկից հազար տարի վերջն ալ պատմութեան մէջ պիտի մնան կարկառուն դէմքեր»...

ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

»»»· ·«««

ՄԱՐՍԷՅԼ, 26 փետր. (Յառաջ).— Նպաստաղուրկ հայրենակիցներու կացութիւնը, բառին լայն առումով սառած է ողբերգական հանգամանք մը: Ահա երեք ամիսէ ի վեր, ոչ մէկ մխիթարական փոփոխութիւն կայ իրենց վիճակին մէջ: Ընդհակառակն, այս ցուրտ ձմրան, մէջտեղ մնացած են շատ մը ընտանիքներ, առանց հացի եւ առանց հագուստի կամ կօշիկի:

Յուսահատական է կացութիւնը: Տակաւին ոչ մէկ նպաստաւոր լուր կամ կարգադրութիւն, հակառակ բազմազլխեան դիմումներուն ու տեսակցութիւններուն:

Ինչպէս գրած էի մէկ ամիս առաջ, բանուորական ճակատը ինքն իր մէջ ճարճատեցաւ եւ ծնունդ տուաւ զանազան խմբաւորումներու:

Ցաւալի է իրապէս, որ մէկ ճակատ չկրցանք կազմել, դէթ 2007 նպաստաղուրկ բանուորներու թշուառութեան առջեւ:

2007 նպաստաղուրկ բանուորներու արդար պահանջին դէմ կան ու կը մնան չորս պաշտօնական կամ անպաշտօն մարմիններ, իրար խաչաձեւելու առաջադրութեամբ:

Տակաւին երէկ երբ կը զգուշացնէինք որ նպաստաղուրկ բանուորները զոհ չերթան սէնտիքալիստներու զանազան խաղերուն, բուռն քննադատութեան առարկայ դարձանք մամուլի եւ բեմերու վրայ: Եւ նաեւ ազատ թռուցիկներու նիւթ:

Սակայն մեր բառերը քննադատող անպաները, «Յառաջ»ն ու Ազգ. Վարչութիւնը բանուորական շահերու թշնամի հռչակող մարդուկները, հիմա ալ տարբեր ուղղութեամբ կը տանին իրենց աշխատանքները:

Սէնտիքայի կողքին կազմուած նպաստաղուրկ բանուորներու կեդր. կոմիտէն, ինքն իր մէջ ճարճատեցաւ: Անոր անդամներէն մէկը ամբաստանուեցաւ զանազան աղտոտ գործերով, եւ դուրս ձգուեցաւ կազմէն ու ձեռնարկեց նոր կոմիտէի մը կազմութեան: Եւ նորէն կանուխ արթնցողը իր ձին կը խաղցնէ անճար բազմութիւններու գլուխներուն վրայ եւ յաճախ խաբելով նաեւ մամուլը:

Անցեալ շաբաթները, նահանգային ժողովը բացառիկ նիստ մը գումարած էր: Այս առթիւ, ընկերվարական ներկայացուցիչ մը առաջարկեց նաեւ զբաղիլ նպաստաղուրկ հայ բանուորներու հարցով: Սակայն մեծամասնութեան կողմէ մերժուելով, ուրիշ օրուան յետաձգուեցաւ: Հաւանաբար յառաջիկայ Ապրիլին:

Այս առթիւ սէնտիքան եւ նահանգային ժողովի անդամներէն մին կարեւոր դիմումներ կատարած են որոնց արձագանգը եղած է համայնավար «Ռուժ-Միտի» շաբաթաթերթը որ կ'ուղարկեմ «Յառաջ»ի խմբագրութեան:

Ինքնութեան թուղթերու նորոգումը եւ անոր հետ կապուած բազմազան դժուարութիւններ նոր մղձաւանջ մը մնացած են հասարակութիւնը: Յառաջիկայ մարտ մէկէն սկսեալ, այբուբենական կարգով պիտի սկսուի գործողութեանց:

Այս առթիւ ամէնէն ծանր խնդիրը գործատիրոջ հետ պայմանագրութիւն մը կնքելու հարցն է: Ոչ մէկ գործատէր տրամադիր չէ ընդառաջ երթալու պայմանագրութեան պահանջին:

Ընդհանուր արտայայտութիւնը հետեւեալն է.—«Երբ բանուորները պայմանագրութիւնը կը պահանջեն եւ այս կառավարութեան առաջարկով, ո՞վ պիտի պայմանագրէ իմ գործիս շարունակութիւնը»:

Իսկ նպաստաղուրկ բանուորներու ինքնութեան թուղթերու փոփոխութիւնն աւելի ծանր հանգամանք մը ունի: Մինչեւ այսօր ահա երեք ամիսէ ի վեր, կ'երթան ամէն առաւօտ թամփօն ընել տալու համար: Սակայն չենք գիտեր թէ ինչ նպատակներով, առանց վճարումի, թամփօնի գործողութիւններ կը կատարեն:

Ինքնութեան թուղթերու փոփոխման ժամանակ այս անճար հայրենակիցներէն պիտի պահանջուի նաեւ աշխատանքի վկայական մը եւ կամ աշխատանքի պայմանագրութիւն մը: Ի՞նչպէս պիտի հայթայթեն այդ թուղթերը: Այլապէս պիտի ստանան ոչ-աշխատաւորի թուղթեր:

Այս տաժանելի հարցերուն առջեւ, ո՞ւր են գլխագիր «ազգ»ին փրկիչները: Ո՞ւր են թերթերու մէջ աժան-կարապետ լուրերով և սուտ հայրենասիրութեամբ ամբոխը կերակրող պարոնները:

ՀՐԱՉԵԱՑ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Կ. ԽԱՉԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Շաբաթ գիշեր տեղի ունեցաւ Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կազմակերպած ներկայացումը, «Քորբատօ», ծանօթ դերասան Յ. Ուղունեանի ղեկավարութեամբ: Շնորհիւ բեմավարի ջանքերուն եւ դերակատարներու բարեխիղճ աշխատանքին՝ այդ դժուարին խաղին ներկայացումը անցաւ լաւագոյն կերպով:

Դերասան Ուղունեան Քորբատոյի դերին մէջ ցուցադրեց վարպետ դերասանի մը բարեխղճութիւնը: Տաքարիւն խառնուածքով անզուսպ, բայց ժամանակին կրթուած եւ արուեստագէտ մարդն էր այն, որ իր մէկ սխալին համար, երկար տարիներ քաշած էր բանտի աներեւակայելի տառապանքը, խառնուած ֆիզիքական տանջանքին՝ նաեւ խղճի խայթ եւ կարօտ իր ընտանիքի: Ան զուսպ եղաւ իր խաղարկութեան մէջ, չունեցաւ շատ մը դերասաններու անզուսպ մռնչիւնները եւ անտեղի շարժուձեւերը: Պ. Ալէքս Կիրենց գերապայծառի դժուարին դերին մէջ ցոյց տուաւ իր բեմական կարողութիւններու մէկ ուրիշ երեսը: Զինքը ծափահարած էինք զաւեշտական դերերու մէջ, բայց այս անգամ անակնկալ մը եղաւ մեզի համար: Խարդախ, քինախնդիր, վրիժառու եկեղեցական մը, որ բարերարի, ներողի, հովանաւորողի դիմակը հագած, կը հետապնդէ միայն իր եսամոլ շահը: Պ. Ալէքս կրցաւ տալ այդ դերը այն աստիճան հարազատ, որ դիտողին մէջ պժգանք, ատելութիւն յարոյց:

Միւս դերակատարները, բոլորը տեղւոյս սիրողներէն՝ Պ. Տիրան՝ բժիշկ Պալմէրի, Պ. Վարդերես՝ Տոն ձեռնատօփ դերերուն մէջ ցոյց տուին լաւագոյն յատկութիւնները: Տ. Գոհար Տէր Խաչատրեան Էմմայի դերին մէջ կրցաւ ըլլալ մանկունակ, անմեղ սիրող եւ գթացող աղջնակ մը, որ մոռցուց, թէ ինք տիկին մըն է արդէն: Տիկին Լուսաբեր առաջին անգամ կ'երեւար Ալֆորվիլի բեմին վրայ: Լաւ էր իր Ռօզալիան, ցանկալի է, որ յաճախ երեւայ իրեն համապատասխան դերերուն մէջ: Պ. Վ. Տէր Խաչատրեան եւ Պ. Զրկամեան պահեցին խաղին ամբողջական տպաւորութիւնը:

Սրահը գրեթէ լեցուն էր: Բայց նկատի ունենալով ծախքերը, չենք յուսար, թէ միութիւնն ունենայ դրամական շահ մը: Գործադրկութիւնն այնքան սեղմած է Ալֆորվիլի ժողովուրդը, որ մեծ մասը հազիւ կրցած էին առնել 3 ֆրանքնոց տոմսեր:

Ալֆորվիլի Կ. Խաչի մասնաճիւղը եղած է, ոչ միայն հիւանդի, չքաւորի, կարօտեալի օգնող միութիւն մը, այլ եւ մեծ դեր է կատարած գաղութին գեղարուեստական դաստիարակութեան մէջ, իր պարբերական ներկայացումներով եւ հանդէսներով: Ան հասցուցած է սիրողներու խումբ մը, որ այսօր ի վիճակի է կատարելու դժուարին եւ պատասխանատու դերեր:

Հապա իրենց դպրոցը եւ մանկական հանդէսնե՞րը: Հապա այն դժուարին պայմաննե՞րը, որոնց մէջ ստիպուած է աշխատիլ:

Իսկապէս ով որ նախանձախնդիր է Հայ մանուկին, Հայ կնոջ, Հայ ընտանիքին հոգեկան ու ֆիզիքական զարգացման, պէտք է ուժ տայ Կ. Խաչին, անոր մէջ, անոր հետ օգտակար ըլլալու համար ազգաշէն գործին:

Թղթակից

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՍԷՎՐԱՆ, 24 փետր.— Հայ արիներու խմբապետ Պ. Ֆարչեանի կողմէ կազմակերպուած հանդէսը կիրակի տեղի ունեցաւ Հայ Կրթ. Միութեան նորաշէն սրահին մէջ, ժամը 3էն 6.30:

Կէսօրին, յիսուն հայ արիներ՝ որոնցմէ եօթը արենուշներ կ'ուղղուին Տէր եւ Տիկին Դատուարեանի եւ Իզմիրլեանի տունը, ուր հիւրասիրուելէ յետոյ խմբովին կը լուսանկարուին Պարտիզակցի ծանօթ Յովսէփի կողմէ:

Ժամը երեքին յետոյ հանդէսը կը բացուի սրահին մէջ «Մեր հայրենիք»-ով, յոտնկայս: Կոկիկ եւ գիտակից երկսեռ բազմութիւն մը յափշտակուած է քաջալերելու արիներն ու արենուշները: Միայն «Հայաստան»անասէրները կը փայլին իրենց բացակայութեամբ:

«Փայտ-փոր» խմբակը ներկայացուց «Շաղօ շէֆ տը թոուփ»ը: «Յօվագ»ը ճաշարանի երկու ձրիակերներու ծիծաղաշարժ զաւեշտը: Փոքրիկն Ս. Կիւրճեան արտասանեց «Հայ եմ ես»: Օրիորդ Ի. Աշըգեան երգեց՝ «Իմ հայրենիք» եւ արտասանեց «Յարատեւել» կտորը:

Եօթ արենուշներ կուշտ ու կուռ ու անվերջ խնդացուցին հանդիսականները, «Մեր գիւղի տիկինները» երգելով եւ ներկայացնելով իբրեւ կենդանի պատկեր, շատ բնական ու աշխոյժ շարժուձեւերով: Հանդիսականներուն բուռն փափաքին վրայ կրկնուեցաւ գրախօս մամիկներու բաքերը ճաղկող այս յաջող կտորը: Մէջընդմէջ Օր. Անժէլ Ֆօրթինաթօ դաշնակը հնչեցուց: Օր. Իսրայէլեանց ձեռնածուի մը ճարտարութեամբ փորձեր կատարեց բեմին վրայ, Ֆրանսերէն բացատրութեամբ: Իր հայերէն խօսակցութիւնը մանկան մը թոթովանքն է, այսուհանդերձ մայրենի լեզուն սորվելու մեծ փափաք ունի:

Հայ արիներու ընդհ. պետը խօսք առնելով շեշտեց նոր սերունդին բարոյական եւ այլասիրական դաստիարակութեան անհրաժեշտութիւնը: Յիշեց Պէյտըն Փաուլի զանազան երկիրներու բանակը՝ որ կոչուած է հակադրելու եսասէր եւ չար մարդոց հսկայական բանակին:

Այս շինիչ բանախօսութիւնը լաւ ազդեցութիւն գործեց եւ ջերմօրէն ծափահարուեցաւ: Յետոյ Եզջերու խմբակը յաջողութեամբ ներկայացուց «սխալ հասցէի մը արդիւնքը»: Իսկ Պ. Անդրանիկ խաղաց հնդկական պար մը այնքան բնական եւ ուժեղ որ, կարծես բեմն ու հանդիսականները պահ մը Հնդկաստան կամ Ամերիկա փոխադրուած ըլլային... Անվերջ ծափեր, որոնց վրայ բեմէն իր շնորհակալութեան խօսքերն ուղղեց խմբապետ Պ. Ֆարչեան, Սէվրանի Հայերուն եւ մասնաւորաբար հանդէսը քաջալերողներուն: Սինէ Հայ Արին զուարճալի տեսարաններով փակեց հանդէսը:

50 հայ արիներ եւ արենուշներ զուարթ եւ յուզիչ պահեր ապրեցուցին այդ օրը մեզի:

Ապրի՛ք, շատ ապրիք:

Խաչիկ Եզեկիէլեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ՁԵՌՆԱՐԿ Տէսինի մէջ

»»» «««

ՏԷՍԻՆ, (Յապաղած).— Մեր գաղութին համար կենսական պահանջ է մանկապարտէզ մը ունենալ: Այս գործը մինչեւ այժմ երեսի վրայ է մնացած, շնորհիւ տիրող անտարբերութեան: Քանի մը անգամ փորձեր կատարուեցան, բայց ապարդիւն: Այս անգամ գործի ձեռնարկած է Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղը, այն հաստատ հաւատքով թէ գաղութին օժանդակութեամբ պիտի կրնայ գլուխ հանել եւ շարունակել յարատեւօրէն:

Այդ նպատակով փետր. 16ին, ժամը 8էն մինչեւ առտուան մէկը Հ. Յ. Դ. Ժող. Տան սրահին մէջ սարքած էր ընտանեկան խնջոյք մը, ներկայութեամբ Հ. Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութեան ներկայացուցիչ Օր. Սաթօ Յակոբեանի: Տեղական վարչութեան կողմէ բացումը կատարեց Տիկ. Հ. Յակոբեան, բացատրելով ձեռնարկին նպատակը: Ապա հրաւիրեց ներկաները ընտրելու համար սեղանապետ մը: Բոլորին հաւանութեամբ ընտրուեցաւ Պ. Կ. Տէր Գաբրիէլեան (Ֆօթօ Կարօ), որ գնահատելով Կ. Խաչի մասնաճիւղին աշխատանքները, բացատրեց մանկապարտէզին անհրաժեշտութիւնը եւ յանձնարարեց ուժ տալ առաջադրուած գործին: Ապա կարգով հրաւիրեց ներկաները երգելու եւ ուրախանալու: Երգեցին Պ. Պ. Ռ. Կէնճօյեան, Ժ. Տիրացուեան, Մ. Պարտաքճեան, Օր. Ս. Միքայէլեան եւ ընկ. Հ. Օհանէսեան: Արտասանեցին փոքրիկներ Յակոբեան եւ ընկ. Ա. Մարգարեան: Եղան խմբերգներ եւ բաժակներ պարպուեցան: Ընկ. Ա. Միքայէլեան հրաւիրեց ներկաները Կ. Խաչին ուժ տալու համար անդամագրել իրենց պարագաները,— կին, քոյր ու մայր: Ամերիկեան աճուրդի դրուեցաւ խորոված մը: Ընկ. Կ. Օհանեան քսան ֆրանքով բացաւ աճուրդը եւ գումարը բարձրացաւ 145 ֆր.: Խորովածը շահեցաւ Լասիօթայէն ընկ. Վահան Տէր Սիմոնեան, զայն կրկին նուիրելով միութեան, նորէն աճուրդի դրուելու համար: Սեղանապետին ընկերները 12 ֆր. տալով ստացան եւ բաժնեցին բոլորին, գումարը բարձրացնելով 157 ֆրանքի:

Ժամանակը ուշ ըլլալով վերջին խօսքը տրուեցաւ Օր. Սաթօ Յակոբեանին, որ բացատրեց Կ. Խաչի նպատակները: Տուաւ կենդանի պատկերը միութեան քանակին եւ որակին, ամբողջ գաղթաշխարհի մէջ: Փաստերով հաստատեց մինչեւ այժմ կատարուած օգնութիւնները կրթական ասպարէզին մէջ եւ կարօտեալներուն օգնութեան համար: Ի վերջոյ կանգ առնելով Տէսինի մասնաճիւղին նոր ձեռնարկին վրայ, կոչ ըրաւ ներկաներուն մասնաւորապէս եւ գաղութին ընդհանրապէս, որ թեւ ու թիկունք հանդիսանան մանկապարտէզին բացումը դիւրացնելու համար, որպէսզի մանուկները մեծնան հայկական ոգիով:

Առտուան ժամը մէկ անցած էր եւ դեռ ժողովուրդը չէր ուզեր հեռանալ սրահէն: Շնորհաւորելի է մասնաճիւղի վարչութիւնը, որ վերջերս լծուած է մեղուաջան աշխատանքի մը, իրականացնելու համար իր վրայ դրուած յոյսերը: Այս առթիւ փափաքելի է որ Հայր. Միութիւնները մէկզի դնելով ամէն վէճ, բոլորուին Կ. Խաչի շուրջը եւ միասնաբար գործեն դէթ կրթական գետնի վրայ:

Վեհունի

Անել կացութիւն

ԼԷ ՎԱՆՍ, (Արտէշ).— Հոս ալ ծայր տուաւ ինքնութեան թուղթերու փոփոխման դժուարութիւնը: Մեր բոլոր հայրենակիցները շփոթութեան մատնուած են անոր համար որ արդէն մնայուն տեղ մը աշխատած չունին: Հազիւ մէկ մարդու քով կ'աշխատին 2—3 օր, այգի-պարտէզ հերկելու համար: Հիմա այս տրուած հարցարանները չեն կրնար լեցնել տալ: Ներկայիս բոլորն ալ պարապ են եւ յոյս ալ չկայ աշխատելու: Ի՞նչ պիտի ըլլայ այսպիսիներու վիճակը:

Եւ վերջապէս ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր վիճակը, նպաստ չեն տար, գործ չեն տար, երթալիք տեղ մըն ալ չունինք:

Ի՞նչ կը մտածեն ամէնէն առաջ անոնք որ ազգին անունով կը խօսին եւ ժողովներ կը գումարեն, իրար խաչաձեւելով:

Ժողովուրդը կը սպասէ որ ձեռնհաս շրջանակները եւ բոլոր կենդանի հոսանքները ձեռք ձեռքի տան ելք մը գտնելու համար: Թող չմոռնան որ ուրիշ միջոցներու դիմէ այս դժբախտ ժողովուրդը, օր մը պատասխանատուութեան կը կանչուին:

Խնկիկ Գարաճեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆՊԱՏԻՒ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

—•—

«Յուսաբեր» կը շեշտէ խմբագրականի մը մէջ (14 փետր.).

— «Ռամկավար «կուսակցութեան» Եգիպտոսի Շրջ. վարչութիւնը յունուար 19 թուականով պաշտօնական գրութիւն մը հրապարակեց, յայտարարելով, որ որոշած է Դաշնակցութիւնը մատնել եգիպտական արդարադատութեան ձեռքը:

Մեր հանրային կեանքի պատմութիւնը նման նախընթաց չունի: Անգամ ամէնէն կատաղի պայքարներու շրջանին եւ ամէնէն մթամած օրերուն իսկ պատահած չէ դէպք մը, երբ հայ հանրային հոսանք մը յանդգնութիւնը ունենայ հրապարակով յայտարարելու, որ ինք որոշած է դիմել կառավարութեան՝ անոր առջեւ հակառակորդ հոսանքի մը վրայէն «քօղերը վար առնելու եւ իսկական գոյները երեւան բերելու» համար:

Բաւականաչափ լրտեսներ տուած ենք մենք. եղած են դէպքեր, երբ Հայը նաեւ հաւաքաբար փորձած է մատնութեան այս կամ այն քայլը կատարել իր ազգակիցներու նկատմամբ (օրինակ, Գահիրէի Առաջնորդարանի 1927ի գաղտնի ժողովը, նախագահութեամբ Թորգոմ եպ.ի եւ ատենապետութեամբ Վ. Թէքէեանի, ուր կը ծրագրուէր յատուկ պատուիրակութեամբ ներկայանալ կառավարութեան եւ անոր յանձնել «խռովարար» Դաշնակցականներու ցանկը, յանուն «ազգ»ի պահանջելով անոնց արտաքսումը երկրէն): Այս բոլոր դէպքերը սակայն — մասնակի թէ հաւաքական — ոեւէ նմանութիւն չունին «պաշտօնական յայտարարութեան» հետ: Հիմնական տարբերութիւնը, որով այս վերջինը կը զատուի նման բոլոր դէպքերէն, այն է, որ «կուսակցութիւն»ը առաջին անգամն ըլլալով հայ կեանքի մէջ՝ մատնութեան քայլ կը կատարէ հրապարակով, իր դիմումին տակ կնիք եւ ստորագրութիւններ դնելով:

Խօսքը կազմակերպական շրջանակի մը մասին չէ (Եգիպտոսի), այլ բովանդակ կուսակցութեան: Կատարուած քայլը իր ձեւին եւ խորքին մէջ հարազատ է ամբողջ կուսակցութեան եւ հաշտ անոր բարոյականին: Օրինակ, «Ապագայ», կուսակցութեան կեդր. օրկանը, իր յունուար 31ի խմբագրականին մէջ անդրադառնալով այս դէպքին, կը գրէր.

«Չարիքը բառնալու համար Ռ. Ա. կուսակցութեան Եգիպտոսի Շրջանակը իր եւ հայ գաղութին պատիւն ու վարկը փրկելու համար ստիպուած պիտի ըլլայ գործադրել իր որոշումը եւ «Յուսաբեր»ի վնասարարական գործունէութեան քննութիւնը պիտի յանձնէ Եգիպտոսի կառավարութեան եւ անոր հեղինակները՝ եգիպտական արդարադատութեան: Ուրիշ ելք ալ չէ մնացեր»:

Որոշ է, որ այս առիթով վաղը «բոցավառ ողջոյն» մըն ալ Նազարը պիտի յղէ Պոսթընէն, Եգիպտոսի դիմումին ընդհանուր եւ համակուսակցական բնոյթ տալու համար:

Այս զարհուրանքը բոլշեւիզմը բերաւ մեզի:

Բնական ու մարդկային այն պժգանքը, որ անգամ ռամկավարները ունէին մատնութեան հանդէպ, անբարոյական հոսանքի մը տիրական ազդեցութեանը տակ կամաց-կամաց կը մեռնի հայ ժողովուրդի մէջ:

Հրապարակային մատնութեան այս փորձերը առաջին անգամ բոլշեւիկները կատարեցին գաղթաշխարհի մէջ: Դուրեանի սպանութենէն անմիջապէս յետոյ անոնք զանազան անուններու տակ այլեւայլ միացեալներ ստեղծեցին գաղութներու մէջ՝ պաշտօնական դիմումներով պուրժուական կառավարութիւններէն պահանջելով Դաշնակցականներու վտարումը»:

ՆԻԻԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (4)

ԱԹԷՆՔԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

= o—o =

Տիկիններ Պէրպէրեան եւ Ռօտօփուլոս դէմ առ դէմ խօսեցան: Առաջինը կը պնդէր թէ ոճրագործը Նիկոլն էր, իսկ երկրորդը փաստերով կը հաստատէր թէ ոճիրը գործուած պահուն Պէրպէրեան տունը կը գտնուէր:

Գիշերուան ժամը 9.30ին դատավարութիւնը ընդհատուեցաւ վերսկսելու համար այս իրիկուն, ժամը 5ին:

ԵՐՐՈՐԴ ՆԻՍՏ

Իրիկուան ժամը 5: Դատարանին շէնքին մէջ մեծ եռուզեռ: Բազմաթիւ Հայեր, մեծ մասամբ հակադաշնակցական — ռամկավար, համայնավար, Հօկ,— զգալի խումբեր կազմած, անկիւնային խօսակցութիւններով կլանուած են:

Ամէն մէկը դատավարութենէն կրած տպաւորութեան մասին կը խօսի: Վճիռներ կ'արձակեն, կը մարգարէանան ու կատակներ կ'ընեն:

Բոլորին դէմքերուն վրայ յայտնապէս կ'երեւայ շնական հրճուանքը, ի տես ամբաստանեալներուն հոգեկան տառապանքին:

Շատ լաւ գիտեն թէ Նիկոլ Նիկողոսեան բացարձակապէս անմեղ է եւ զոհ սուտ վկայութիւններու եւ հակադաշնակցական կատաղութեան: Բայց գիտնալով մէկտեղ, անմեղի մը դատապարտութեան կը ցանկան, իրենց արիւնածարաւ քինախնդրութեան գոհացում տալու համար:

Կը կարծեն թէ Նիկոլ Նիկողոսեանը դատապարտել տալով, Դաշնակցութիւնը դատապարտած կ'ըլլան: Ապուշներ: Տակաւին կը յամառին չհասկնալ թէ Նիկոլ Նիկողոսեան վեց տարի առաջ քշուած է Դաշնակցութենէն, որով ոչ պաշտօնական եւ ոչ ալ անպաշտօն որ եւ է հանգամանք կրնար ունենալ:

Երբ մէկը Դաշնակցական չէ, անոր դատապարտութիւնը ի՞նչպէս կրնայ անդրադառնալ Դաշնակցութեան վրայ: Անխելք ու ապուշ են մեր հակառակորդները:

×

Շատ հաճելի ու զուարճալի տեսարաններ պարզուեցան դատավարութեան երկրորդ նիստին մէջ, որոնց մասին չկրցանք գրել. բոլոր մանրամասնութիւնները պիտի տանք դատավարութենէն յետոյ, քաղելով պաշտօնական արձանագրութիւններէն: Մինչ այդ յիշենք զաւեշտական միջադէպ մը, որ պատահեցաւ երկրորդ նիստին մէջ:

Դատարանի նախագահը թարգմանին միջոցաւ կը հարցնէ Արմենակ Գըլըճեանին — զոհին եղբայրը — թէ ի՞նչ կարծիք ունի Դաշնակցութեան մասին:

Թարգմանը նախագահին հարցումը հայերէնի թարգմանելով կ'ուղղէ Արմենակին, որ կը փութայ պատասխանել.

— Շան որդի, դուն աւելի լաւ գիտես Դաշնակցութեան ինչ ըլլալը: Ինչո՞ւ չես ըսեր:

Թարգման Պ. Գրիգոր Գըլըճեան, վկային խօսքերը յունարէնի թարգմանելով կ'ըսէ նախագահին.

— Վկան կ'ըսէ թէ «քօփրօսքիլէ», դուն աւելի լաւ գիտես, ինչո՞ւ չես խօսիր:

Նախագահը կը զայրանայ եւ կ'ազդարարէ:

Զուարճալի անցուդարձ մըն ալ:

Թարգմանի ընտրութեան միջոցին, նախագահը Անահիտ Գըլըճեանին հարց կուտայ թէ Պ. Գրիգոր Գըլըճեանը կը ճանչնա՞յ:

— Ո՛չ, կը պատասխանէ օրիորդը:

Երբոր, Պ. Գըլըճեան կը հրաւիրուի երդում կատարելու իբր թարգման, Անահիտ պոռալով դիտել կուտայ.

— Պ. Նախագահ, ան Դաշնակցական է:

— Բարսէ՛, կը սաստէ նախագահը:

Զուարճալի է նաեւ Պ. Խվանկելոս Նազարէթեանի միջադէպը:

Պ. Խվանկէլոս հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ մեզի.

— Ես փաստաբան չեմ, բայց գործերով կը զբաղիմ: Խելքս կը հասնի դատական խնդիրներու: Նիկոլ Նիկողոսեան զրպարտութեան զոհ ըլլալով, անմեղ է: Մարդկային պարտականութիւն է անմեղին օգնել, որ հաստատէ անմեղութիւնը:

Սկիզբէն ի վեր գործակցած եմ ամբաստանեալ կողմի փաստաբաններուն հետ: Երէկ ալ դատասրահին մէջ էի: Պ. Լատաս, որ կարող եւ յարգելի փաստաբան է, առարկեց իմ ներկայութեանս մասին: Չուզեցի պատասխանել, վէճի առիթ չտալու համար եւ մեկնեցայ: Խորհեցէք ուրեմն, ամբաստանող կողմը, երբ իմ ներկայութենէս կը վախնայ, որքա՜ն կը դողայ իր դիմաց տեսնելով Տամասկինոսի պէս վագր մը:

Դատավարութիւնը սկսաւ ժամը ճիշդ 5ին: Երէկուան ցաւալի միջադէպը տպաւորութիւն չէ ձգած: Դատախազ Պ. Կրանիցասի դէմքին վրայ մեղմ ժպիտ կայ եւ աւելի բարեացակամութիւն դէպի ամբաստանեալ կողմը:

Երդուեալները լարուած հետաքրքրութեամբ կը հետեւին: Ամէն մէկուն ձեռքին մէջ թուղթ ու մատիտ կայ: Մատերը կը շարժին երբեմն: Նօթագրութիւն:

Նախագահին աչքը ամէն տեղ է: Արծիւի պէս կը հսկէ: Գլուխը մերթ կը հակի դատաւորներուն, մերթ ալ առաջ, դէպի թարգմանը: Չափազանց կիրթ ու ազնիւ վերաբերում ունի դէպի ամբաստանող եւ ամբաստանեալ կողմերը:

Զանգակը հնչեց: Լռութիւն: Վկաներու ունկնդրութիւնը կը շարունակուի:

Ներս կանչուեցաւ ամբաստանող վկայ Բարունակ Ալակէօզեան, որ ըսաւ հետեւեալը.

— Սիմոնեանին սրճարանը նստած, կ'ածիլուէի սրճարանին մէջ աշխատող սափրիչէն: Մութը կոխած էր արդէն: Այդ միջոցին չորս հոգի մտան եւ նստան սրճարանը: Չորսն ալ անծանօթ էին ինծի:

Նախագահ.— Սիմոնեանին ծանօ՞թ էին անոնք:

Բարունակ.— Այո՛:

Նախագահ.— Ի՞նչպէս կրնաս հաստատել որ ծանօթ էին:

Բարունակ.— Չորսը յունարէն կը խօսէին Սիմոնեանի հետ, իսկ վերջինը հայերէնով կը պատասխանէր: Քիչ յետոյ թուղթ ապսպրեցին, խաղացին իրարու հետ, ջղայնացան ու խաղը կէս ձգելով մեկնեցան: Գացին դիմացի անկիւնը, ուր գօրգի գործարան մը կայ եւ հոն կէս ժամ խօսեցան Սիմոնեանին հետ: Յետոյ անյայտացան: Հանդէսի եւ սպանութեան մասին ոչինչ գիտեմ: Ոճիրէն յետոյ երբ սրճարանը նստած էի, Սիմոնեանը ինծի ըսաւ թէ Գըլըճեանը սպաննուեցաւ եւ կ'ըսեն թէ սպաննողը սպայ Լազօեանիոս է: Ուրիշ ոչինչ գիտեմ:

(Շար.)

մը կը կազմեն այն փրանսացի անհատները որ սեփական օդանաւ ունին,— 800 (Մ· Նահանգներուն մէջ՝ 1200, Անգլիոյ մէջ՝ աւելի պակաս)· բայց, «օդագնացութիւնը հարուստին առանձնաշնորհն է»:

Պէտք է քաջալերել օդանաւային ակումբները, զանոնք վերածել օդաչու գործակցականներու, որպէսզի բաւարար օդանաւեր ունենան, եւ օդագնացութիւնը մատչելի դառնայ ամէնուն համար: « Փրանսա շատ ետ մնացած է զինուորական օդագնացութեան մէջ, որ մեծ յառաջդիմութիւն կատարեց վերջերս: Կարգ մը օդանաւեր կը կտրեն ժամը 300 քիլոմէթր: Մինչեւ 1937–38 շատ մը օդանաւերու արագութիւնը պիտի հասնի 500 քիլոմէթրի:

ԱՀՌԵԼԻ ԱՐԿԱԾ ՄԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

=o·o=

29 ՄԵՌԵԱԼ, ԵՐԵՔ ՀԱՐԻՒՐ ՎԻՐԱՒՈՐ

Չորեքշաբթի գիշեր ահռելի արկած մը տեղի ունեցաւ Մոսկուայի մատիտի գործարանին մէջ, օդային ճնշանի մը (քոմփրէսէօր) պայթման հետեւանքով: 29 հոգի մեռան, իսկ երեք հարիւր հոգի վիրաւորուեցան: Պայթիւնը այնքան ուժգին էր որ ճնշանին մէկ խողովակը փրթելով ծակեց անցաւ գործարանին երեք յարկերը: Պայթիւնէն անմիջապէս վերջը հրդեհ մըն ալ ծագեցաւ, որ մոխիր դարձուց գործարանը եւ յարակից երկու շէնքեր, թէեւ հրշէջները ժամանակին օգնութեան հասած էին բոլոր պատրաստութիւններով: Մեռեալները եւ վիրաւորները անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրուեցան 25 կառքերով: Ներքին գործավարութիւնը հրամայեց խիստ քննութիւն կատարել արկածին պատճառներու մասին եւ յանձնաժողով մը կազմել, հանգանակութիւն կատարելու համար:

Խորհրդային մամուլը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ արկածի մասին·—

Ճնշան մը պայթելով անջրպետին մէջ նետեց խտացած օդի շտեմարան մը որ ճեղքեց վերի յարկերը, յետոյ ինկաւ ապրանքի մթերանոցի մը մէջ: Պայթիւնէն վերջը հրդեհ մըն ալ ծագեցաւ եւ արագօրէն ճարակեցաւ ամբողջ շէնքին մէջ: Հարկ եղաւ օգնութեան կանչել Մոսկուայի բոլոր հրշէջները, սահմանափակելու համար աղէտը որ տեղի ունեցաւ առտուան ժամը 3ին: Զոհերուն բուն թիւը չէ ճշդուած տակաւին: Ուտեստի պաշարը եւ ապրանքները փճացած են: Բանուորներուն մէկ մասը ուրիշ գործարաններ փոխադրուեցաւ, իսկ մնացեալը առժամապէս արձակուեցաւ:

Թուրքիոյ «անտէր» հողերը գաղթականներուն պիտի բաժնուին

Թրքական կառավարութիւնը օրինագիծ մը մշակած է, որուն համաձայն « անտէր » հողերը գաղթականներուն պիտի տրուին, ուժ տալու համար տեղաւորման քաղաքականութեան:

Անցեալ տարի, ներքին գործավար Շիւքրի Գայա, ազգ· ժողովին մէջ հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ·— «Կառավարութիւնը, հողերը իբրեւ անտէր կը յատկացնէ գաղթականներու, որոնք կը սկսին շահագործել: Յետոյ սեփականատէր մը մէջտեղ կ՚ելլէ, ձեռքը ունեցած թափուն կը ներկայացնէ, եւ իբր տէր խեղճ գաղթականները իր հողերէն դուրս կը նետէ: Տրապիզոնի մէջ այս տեսակ հողեր շատ կան: Տասը, քսան արտավար հող ունեցողները հարուստ կը նկատուէին: Մէկը ինքզինք 200 արտավար հողի սեփականատէր ներկայացնելով, այդ տեղի գաղթականները վռնտեց: Երկաթուղիի գիծին վրայ Սազլը անուն գիւղ մը կայ· այդ հողին տէրն ալ մէջտեղ ելաւ եւ տեղաւորուած գաղթականները վռնտեց: Ժողովուրդը առանց հողի մնաց, լեռները ապաստանեցաւ եւ մացառներ ժողվելով օրապահիկը ապահովեց:

Նոր օրինագիծին գլխաւոր գիծերն են·— Առանց թափուի հողերու վրայ, կառավարութենէն զատ ոչ ոք իրաւունք ունի իբրեւ տէր ասպարկութիւն ընելու: Որոշ ժամանակէ մը յետոյ, պարապ թողուած եւ չշահագործուած հողերը կրկին կառավարութեան կը մնան:

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՌՈՄԻ ՀԱՊԷՇԱԿԱՆ դեսպանը Պ· Մուսոլինիին ներկայացուց կայսեր մէկ նամակը, որ կը յայտարարէ թէ Հապէշիստան երբեք յարձակողական նպատակներ չունի եւ պիտի շարունակէ բանակցութիւնները, բարեյաջող ելքի մը յանգելու համար: Իտալական կառավարութիւնը որ եւ է պատասխան չտուաւ եւ կը շարունակէ զինուորական փոխադրութիւնները:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՈՍԿԻՆ ամէնէն վար մակարդակին հասաւ առջի օր, իջնելով 73·18ի, մինչդեռ նախընթաց օրը կ՚արժէր 73·41:

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԻ ՄԷՋ ՎԱՌԵՑԱՆ մարդ մը, կին մը եւ մանուկ մը, երբ կը սուրային Նիսի անգլիական պողոտայէն: Չորրորդ ուղեւորն ալ հիւանդանոց փոխադրուեցաւ ծանր վիճակի մէջ: Պէնզինը բռնկած էր: Ուրիշ չորս ճամբորդներ ալ վիրաւորուեցան, երբ կ՚անցնէին բոցերուն մէջէն:

ԲՈԼՈՐ ԴՐԱՄԱՏՈՄՍԵՐԸ պիտի փոխուին, 50 փրանքնոցէն մինչեւ հազարնոցը: Նոր յիսունոցը պատրաստ պիտի ըլլայ մէկ ամիսէն, հարիւրնոցը կ՚ուսումնասիրուի, իսկ հազարնոցը աւելի ուշ,— մէկ երկու տարիէն:

ԱՆԳԼ· ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ բողոքեց Իտալիոյ ներածումներու սահմանափակման դէմ: Իտալիոյ արտաքին նախարարութիւնը քննութիւն բացաւ, այս բողոքին վրայ:

« *ԹՐՔԱԿԱՆ ՈՒՍՄԱՆՑ* » կեդրոն մը բացուեցաւ Սոռպոնի մէջ, նախագահութեամբ Փարիզի թրքական դեսպանին, որ իր ճառին մէջ փառաբանեց թրքական յեղափոխութիւնը եւ Աթաթիւրքը: Ակադեմիայի վերատեսուչն ալ ճառ մը խօսելով, իր կարգին տարփողեց Թուրքիոյ վերանորոգումը:

« *ԺԸ ՍԻԿԻ ՓԱՌԹՈՒ* »ի գարշելի գրութեան թարգմանութեան մէջ, որ երեւցաւ երէկ, «զինագործ» բառը պիտի ըլլայ «նաւատէր» (ըսել կ՚ուզէ շոգենաւային գործակալ):

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը վաղը Շաբ· երեկոյ ժամը ճիշտ 8·30ին:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին, 181 Գուր Լաֆայէթ, Զարդարեան Գրադարանին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս Կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 4ին, սովորական հաւաքատեղին: Ժողովէն վերջ շարունակութիւն նախորդ դասախօսութեան:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վահագն *խումբին ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան Գրադարանին մէջ: Ներկայ Շրջանային կոմիտէի ներկայացուցիչը: Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:*

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէի ընդհ· ընկերական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատանեկան Միութեան ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին Միութեան Գրադարան-Ընթերցասրահին մէջ, 48, Րիւ Նասիոնալ: Կը դասախօսէ ընկ· Սէրէնկիւլեան, նիւթ ունենալով ցնտեսականը ազգային եւ միջազգային գետնի վրայ:

ՌՈՄԱՆԻ Անդրանիկ խումբի ընդհ· ժողովը այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8ին ընկեր Լեւոն Ջիլինկիրեանի բնակարանին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ակնունի Ենթակոմիտէի ընդհ· ժողովը այս կիրակի երեկոյ ժամը 6·30ին սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԸՆԿԵՐԱ-ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ Հրազդան, Քրիստափոր *եւ* Աղբիւր–Սերոբ *խումբերու հերթական դասախօսութիւնը տեղի կ՚ունենայ չորեքշաբթի մարտ 6ին,* 0 Քլէռ տը Լիւն *սրճարանի վերնայարկը*, Փլաս տ՚Իթալի:

Կը խօսի՝ ԸՆԿ· Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ ·— ՕՐՈՒԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ՄԵՐ ՀՈԳԵՐԸ

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջաններու ընկերներն ու համակիրները:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած *ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՍԷՎՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, կրթական միութեան սրահին մէջ

Կը նախագահէ Պ· ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ (*Կոմս*)

բանախօսութիւն, արտասանութիւններ, երգ եւ պար·

դաշնակի վրայ կը նուագէ Օր· *Անժէլ Ֆօրթինաթօ*:

Տախքերու մասնակցութեան համար 3 փրանք:

Հաղորդ· միջոց·— Շոգեկառք Կառ տիւ Նորէն 13·50, 14·35 *եւ* 14·45:

ԹՂԹԱՏԵՍԴ

Ֆր· Հ· Կ· Խաչի Առնուվիլի մասնաճիւղի անդամական ընդհ· ժողովը տեղի կ՚ունենայ վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին, Օր· Անիգայի տունին մէջ (րիւ տիւ փարք):

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Տարօն-Տուրուբերանի Հայր· Միութեան ընդհ· անդամական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Պուլվար Օտտօի եկեղեցիի սրահին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ը· Հ· Կ· Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Պ· Մարտիրոս Ցէրտէրեանի որ իր որդւոյն անուանատօնին առթիւ մասնաճիւղիս *50* փրանք նուիրեց:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մեր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնենք ընկեր Ս· Թիւրքմէնեանի (փոն_տը Շէրիւի), իր եղբայրներուն եւ իրենց ընտանեկան պարագաներուն, իրենց մօր տիկ· *Նեքտար Թիւրքմէնեանի* դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Տէր եւ Տիկ· Դ· Երամեան, Տէր եւ Տիկ· Ն· Խաչիկեան, Խօսրով Աբախչինճեան, Կիրակոս Թումայեան:

Վիէն, 25 փետր· 1935

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ
ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

«Ընկեր - Կարօ» *ենթակոմիտէի ընկերահամակրական հաւաքոյթը (Փետր· 18ի առթիւ) վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Դաշնակցութեան Տան մէջ (ընկեր Ս· Պօյաճեանի ագարակ):*

Կը խօսի ընկեր Պ· Հիւսեան:

Մուրատ *խումբի ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին:*

Պիտի խօսի ընկեր Ազգին:

· ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
Théâtre RAYMOND DUNGANի մէջ

31, Rue de Seine, Paris. Métro Odéon

Հովանաւորութեամբ ԱՇՕ ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ

եւ նախաձեռնութեամբ՝ Ա· ԿՈԹԻԿԵԱՆԻ

ԿՈՎԿԱՍԱՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ 75ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Վաղը Շաբաթ (2 *Մարտ*) *գիշեր ժամը* 8·30ին

Կը ներկայացուի ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ «ՊԱՏՈՒԻ ՀԱՄԱՐ»Ը

Կը մասնակցին բոլոր լաւագոյն ուժերը:

Մուտք 5 եւ 10 փրանք

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նախաձեռնութեամբ՝ *ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՎԱՐՉ· ԺՈՂՈՎԻ*

Այս կիրակի իրիկուն ժամը 9ին

Petit Journalի սրահին մէջ (**Rue Cadet, Métro Cadet**).

Կը դասախօսէ Կարող· Նուիրակ

ԳԵՐ· Տ· ԳԱՐԵԳԻՆ Ս· ԱՐՔԵՊՍԿ· ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԱՅ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԿՈՒՄԸ Ի ԿԻԼԻԿԻԱ ԵՒ ՄՏԱԽՈՐ ՈՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՎԵՐԱԾՆՈՒԹԻՒՆՆ Ի ՄԵԾ – ՀԱՅՔ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԵԱՑ ԱՆԿՈՒՄԷՆ ՅԵՏՈՅ

Մոգական լապտերի ցոլացումներ (գունաւոր եւ սեւ լուսապատկերներով):

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 փրանք:

Բանախօսութիւնը կ՚աւարտի ժամը 11·30ին:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ· Յ· Դ· ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը *8·30*ին ԷՄԻԼ ԶՕԼԱ սրահին մէջ

127 - 129 Ռիւ Պուալօ, Լիոն

ղեկավարութեամբ դերասան *Նուպար Գազազի* եւ մասնակցութեամբ տիկին *Գրիգորեանի*, Պ· Պ· *Պիլբեանի*, *Յ· Թարոսեանի*· *Լ· Ալէմեանի*:

Կը ներկայացուի դերասան Մ· ՄՆԱԿԵԱՆԻ խաղացանկէն՝

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Գիներ 5, 4, եւ 3 փրանք:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (32)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»· ·«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Հայր սուրբի կառքը արդէն սպասում էր դրանը, նա շտապում էր ճանապարհ ընկնել: Բայց տան տիկինը խնդրեց, որ մի փոքրիկ նախաճաշիկ անեն, եւ յետոյ ճանապարհ ընկնեն: Հայր սուրբը յարգեց նրա խնդիրը:

Նախաճաշից յետոյ, երբ խմում էին վերջին բաժակները եւ ցանկանում էին Հայր սուրբին յաջողութիւն ու բարի ճանապարհ, մօտեցաւ տանտէրը, եւ կրկին անգամ համբուրելով յարգելի հիւրի աջը, տուեց նրան մի հատ ծրար ասելով·

— Համարեցէք այդ փոքրիկ նուէրը որպէս այրի կնոջ լուման: Ես քրիստոնէական պարտաւորութիւն եմ համարում իմ կարողութեան չափով մասնակից լինել այն օժանդակութեանը, որ նպատակ ունի թեթեւացնելու Երուսաղէմի սուրբ տաճարի պէտքերը:

Տարին մէջ կար 5000 րուբլի ար — ժաթ:

Հայր սուրբը օրհնեց նրա առատաձեռնութիւնը, խոստացաւ հինգ անգամ պատարագ մատուցանել Երուսաղէմի սուրբ տաճարի սեղանի վրայ նրա եւ իւր տիկնոջ հոգիների փրկութեան համար: Բացի դրանից, ընծայեց տան տիկնոջը մի « տէր - ողորմեա », որ շինուած էր ձիթապտուղի կորիզներից: Ասաց որ այդ ձիթապտուղները հասարակ տեսակից չեն, այլ քաղուած են Ջիթենեաց լեռան նուիրական ծառերից, որոնց հովանիների ներքոյ շատ անգամ հանգստանում էր Յիսուս Քրիստոսը, ուր շատ անգամ խօսում էր Նա իւր ամենանշանաւոր քարոզները:

— Այն օրից անցել է տասն եւ ինը դար, աւելացրեց արեղան,— այն նուիրական ծառերը, որ արժանացել էին իրանց հովանու ներքոյ հիւրասիրել մարդկութեան Փրկչին, մինչեւ այսօր կենդանի են մնում:

Յետոյ նա ընծայեց տան տիրոջ երեխաներին մի - մի հատ սաղափէ փոքրիկ խաչեր:— Այդ սաղափը, ասաց նա,— հանուած է այն ծովից, որտեղից անցաւ Մովսէսը Իսրայէլի որդիների հետ եւ ազատեց նրանց Փարաւոնի գերութիւնից: Եւ այդ պատճառով այդ խաչերը կրողները ազատ կը մնան ամէն տեսակ չարից ու փորձանքից:

Տան տէրը եւ տան տիրուհին շատ գոհ մնացին իրանց ստացած ընծաների մասին եւ մեծ շնորհակալութեամբ ճանապարհ դրին յարգելի հիւրին:

Նա դարձեալ իւր օտարոտի քօշը, որի վրայ նկարուած էր վերջին դատաստանի սոսկալի պատկերը, ձգեց դէմքի վրայ, դուրս եկաւ եւ նստեց ծածկուած կառքի մէջ: Կառքը մեկնեցաւ:

Գիւղացիների բազմութիւնը դարձեալ չկարողացաւ տեսնել այդ խորհրդաւոր արեղայի երեսը: Բայց այդ բարի եւ կրօնասէր գիւղացիները երկար ժամանակ չէին մոռանում Հայր Անտոնիոսի ու նրա սարկաւագ Ամբրոսիոսի հետաքրքիր պատմութիւնները Երուսաղէմի նուիրական տեղերի մասին…:

Բ·

ՇԱՐԺԱԿԱՆ ՄԱԿԱԶԻՆ

Կարծեմ ընթերցողը ճանաչեց Հայր Անտոնիոսին եւ նրա սարկաւագ երիտասարդ Ամբրոսիոսին:

Այն բոլոր սրբութիւնները, որ մենք վաճառում էինք Երուսաղէմի վանքի անունով, նրանցից եւ ոչ մէկը Պաղեստինայի երկիրը տեսած չէր: Մենք ունէինք մեզ հետ ամէն տեսակ նիւթեր, որոնցից պատրաստում էինք հարկաւոր եղած իրեղէնները: Այդ աշխատութիւնները կատարում էինք մենք գիշերով, եւ այնպիսի խուլ անկիւններում, որ ոչ ոք մեր արհեստի մասին կասկած ունենալ չէր կարող: Ես սովորել էի շինել գեղեցիկ սաղափէ խաչեր եւ ձիթապտուղի կորիզներից « տէր – ողորմեաներ»: Մեր Արիսինեացի խափշիկը գիտէր պատրաստել օրհնութեան թղթեր, եւ զարդարել նրանց զանազան խորհրդաւոր նկարներով: Այդ պարոնը, որ ճանապարհորդութեան ժամանակ կառապանի պաշտօն էր կատարում, ինչպէս Աբիսինիացի չէր, նա նոյնպէս «խաչագող» էր· բայց երեսի մուգ - դեղին կաշին եւ դէմքի գծագրութիւնը փոքր ինչ Աբիսինացու նման լինելով, քաւոր Պետրոսը պահում էր իւր մօտ իբրեւ մի ցոյց:

Ինքը քաւոր Պետրոսը գիտէր պատրաստել « քաւութեան պատանքներ»: Այսպիսի պատանքներ, ճշմարիտ է պատրաստուում են Երուսաղէմի վանքում եւ միաբանութիւնը մի մի հատ ընծայում է այն ուխտաւորներին, որոնք մի նշանաւոր քանակութեամբ նուէրներ էին տուած վանքի գանձարանին: Իսկ մերը իսկական չէր· մեր ունեցածը մեր ձեռագործն էր: Բայց այնքան ճշգութեամբ նմանեցրած էր իսկականին, որ կարող էր գրաւել ամէն մի մոլեռանդի անահաւատութիւնը: Այն սպիտակ կտաւի վրայ տըպուած էին գոյնզգոյն ներկերով Փրկչի մարդեղութեան խորհրդի բոլոր նկարագիրները· նրա ծնունդը, մկրտութիւնը, խաչելութիւնը, յարութիւնը եւայլն: Բացի դրանցից, կային նրա վրայ զանազան սուրբերի, հրեշտակների եւ հրեշտակապետների պատկերներ:

Մեր արհեստի ճիւղերից մէկն էր պատրաստել այդպիսի պատանքներ: Կտաւը եւ ներկերը կարելի էր ամէն տեղ գտնել· իսկ փայտի վրայ փորագրած պատկերները մեզ հետ ունէինք: Շատ գիշերներ անց էինք կ՚անցնում պատանքներ, խաչեր, «տէր-ողորմեաներ» եւն· դրանց նման իրեղէններ պատրաստելով: Եւ այդ բոլորը Երուսաղէմի վանքի անունով վաճառելով, մեծ վաստակ էր բերում մեզ:

Այս րոպէիս էլ, այդ տողերը գրելու ժամանակ, սարսափում եմ ես, իմ մարմնի վրայ դող է ընկնում, երբ մտաբերում իմ մեր կատարած չարագործութիւնները: Արդեօք ո՞ր աստիճան բարոյապէս ընկած էինք մենք, ո՞րքան մեծ էր մեր մէջ անպատկառ անզգայութիւնը, որ համարձակւում էինք կրօնը, եկեղեցու սրբութիւնները մեր խաբեբայութիւնների, մեր չահասիրութեան առարկայ դարձնել:

Մենք մօտ էինք ածում մեզ հետ մի ամբողջ շարժական մագազին: Մեր սնտուկների մէջ կային ամէն տեսակ մթերքներ: Որտեղ որը շահ էր բերում, այն էինք վաճառում:

(Շար·)

17, Rue Damesme, PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 2 ՄԱՐՏ SAMEDI 2 Mars 1935

11 ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année N° 2743

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՕՐՕ՛Ր ԸՍԵՄ ՔՆԱՑԻ՛Ր...

Ինչպէս կ'երեւայ, իրենց գլուացածէն չպիտի չեղին կարգ մը մարդիկ, պարզապէս գործի վրայ երեւալու համար:

Հազար գրէ եւ բացատրէ,— անօգուտ է: Եթէ շատ նեղը մնան, կը դիմեն զզուելի քսութեան մը,— «Ո՛վ գիտէ ինչ նկատումներ ունի...»:

Որ եւ է տեսակէտ կամ ձեռնարկ յարգելի է մեզի համար, կը բաւէ որ հիմնուած ըլլայ հասուն եւ առողջ գիտակցութեան, անկեղծ սրտցաւութեան եւ տարրական տրամաբանութեան վրայ:

Մենք ոչ հրաշք ենք խոստացած, ոչ ալ բոլոր դժուարութեանց բանալին գտած ըլլալու աւետիսներ արձակած:

Իսկ երբ կը տեսնենք այնպիսի մարդանքներ որոնք չեն դիմանար պարզ դիտողութեան, մեր պարտք եղած է առանց վերապահութեան, յաճախ բուռն բառերով պարզել բանաւորն ու ախտաւորը:

Այդպէ՛ս էր որ, նախ բարեկամաբար, յետոյ անողորմաբար ձաղկեցինք Պուլվառ Օսմանի խեղկատակութիւնը:

Եւ նոյն համոզումով էր որ, երբեք չզբաղեցանք սա կախարդական գիւտով,— հաւաքական հպատակութիւն:

Անճար ժողովուրդ,— ի՛նչ ըսեն կը հաւատայ: Կը կարծէ թէ ամէն ինչ մեր ուզելէն կախում ունի:

Դժբախտաբար մեր վերապահութիւնն անգամ խրատ չեղաւ դաս մը մարդոց,— եւ ահա պտոյտներ թաղէ թաղ, թռուցիկներ՝ ձեռքէ ձեռք, հաւաքական հպատակութիւն պահանջելու համար:

Առջի օր նամակ մը ստացանք Սեվռանէն:

— «Ամբողջ գիւղը իրար անցած է: Կարգ մը անպատասխանատու անձեր տպագիր թուղթեր կը ցրուեն, իբրեւ թէ Հայերը հպատակ դարձնելու համար: Եւ ասոնք այն մարդիկն էին որոնք, դեռ քանի մը օր առաջ, Հայաստան մեկնելու գաղափարը կը քաջալերէին: Եւ խնդրենք խմբագրութենէդ լուսաբանել մեզ»:

Ուրիշ մը, Իսի լէ Մուլինոյէն.

— «Յունուար 20ին Պ. Զ. Խանզատեան մեր շրջանը գալով, ժողով մը սարքեց եւ խոստացաւ դարման գտնել մեր ցաւերուն: Առաջին առթիւ փրանքեւհայկական հանդէս մը պիտի կազմակերպէր, խօսելու համար գործազրկութեան նպաստի մասին: Ամիսը լրացաւ, եւ դեռ կը սպասենք: Մինչ այս մինչ այն, Պ. Խանզատեանի մարդոց կողմէ հանրագրութիւն կը հաւաքեն Շավիլի մէջ, հաւաքական հպատակութեան համար: Միւս կողմէ նախկին հնչակեան մը, որ երբեմն թերթ ալ կը հրատարակէր, ինքն իր գլխուն արձանագրութիւն կը կատարէ, ներգաղթի համար: Ահա իր խօսքերը.— «Ներգաղթի մի՛ սպասէք, ներգաղթ չպիտի ըլլայ: Ես անձամբ Մոսկուա պիտի երթամ այս անուանացանկով»: Այս ի՞նչ օրերու հասանք ... Առտուն կանուխ արթնցողը ձի կը խաղցնէ մեր գլխուն վրայ»:

Եւ վերջապէս, երէկ իրազեկ մը կը հաստատէր թէ Պուլվառ Օսմանի մարդիկը յաջողած են 2–3000 հոգի արձանագրել, հաւաքական հպատակութեան համար եւ դեռ կը շարունակեն:

Բարի վայելում բոլորին:

Մարդիկ շատ լաւ սերտած են արհեստը,— օրօ՛ր ըսեմ քնացիր: Մանաւանդ երբ լեզու թափելու շնորհն ալ ունին ...

✖

Եւ սակայն, ո՞ւր պիտի յանգի այս թեթեւամտութիւնը, որ ներկայիս համազօր է դուեհիկ «չանթաժ»ի մը:

Հեղինակաւոր դէմք մը, Պ. Ժիւսթէն Կոտառ, ծերակուտական եւ նախկին նախարար, ահաւասիկ հրապարակաւ կը յայտնէ իր կարծիքը՝ հաւաքական հպատակութեան մասին:

Եւ այս մարդը ծանօթ է մեր կացութեան ու բարեկամ՝ այս ժողովուրդին: Հին, մաշած բառով՝ «հայասէր»:

Մենք պէտք չունէինք Պ. Ժիւսթէն Կոտառի վկայութեան, վճռելու համար թէ՝ ոչ միայն, հայկական դատի տեսակէտով, անբաղձալի է հաւաքական հպատակութիւնը, այլ եւ անյոյս եւ անգործադրելի:

Ո եւ է բանիմաց մարդ որ տրամաբանել գիտէ, ուրիշ եզրակացութեան չի կրնար յանգիլ, մանաւանդ ներկայ պարագաներուն մէջ:

Այնպէս որ հարցը ոչ միայն պարզ է, այլ եւ անվիճաբանելի:

Իսկ անոնք որ, հակառակ ամէն ողջմտութեան, կը հաւատան այսպիսի ցնորքի մը, ինչո՞ւ իրենց անձին վրայ չեն փորձեր դիմումը, փոխանակ շահագործելու անճար բազմութեանց միամտութիւնը:

Դեռ ուրիշ խնդիր թէ՝ եթէ այդ հրաշքը կատարուի — հաւաքական հպատակութիւն—կը լուծուի՞ գործազրկութեան տագնապը:

Որքա՛ն սպուշ պէտք է ըլլայ ո եւ է վարիչ, որպէսզի քեզ ալ քաղաքացի հռչակէ, եւ հաւասար մակարդակի վրայ դնէ հարազատ Ֆրանսացիին հետ, անոր հացը բաժնելու համար...

×

— Այս բոլորը լաւ, բայց ի՞նչ կ'առաջարկէք:

— Հաւաքական եւ հասուն աշխատանք, աւելի քան երբեք: Վերջ՝ զանազան «միսթիֆիքասիոն»ներու, եւ յարատեւ, կենդանի գործունէութիւն՝ իրական գետնի վրայ:

Իսկ այս բոլորը՝ երկու հիմնական ճամբաներով.— 1. Ներգաղթ: 2. Գործօն եւ մեթոտիկ աշխատանք՝ կարելի առաւելութիւններն ստանալու համար:

Կ'արժէր մանրամասնել վերջին պարագան:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ի՞նչ կ'ըսէ Պ. Ժիւսթէն Կոտառ

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ.— ՀԱՅԵՐԸ ՏԵՂԱՓՈԽԵԼՈՒ ԽՆԴԻՐ ՉԿԱՅ.— ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԲԱՂՁԱԼԻ ԵՒ ԱՆԳՈՐԾԱԴՐԵԼԻ.— ՆԱԵՒ ԱՆՆՊԱՍՏ՝ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԻ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ.— ԱՄԷՆԷՆ ԿԵՆՍԱԿԱՆԸ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ:

ԽՄԲ.— Վերջերս տեղական թերթ մը գրած էր թէ կոմիտէ մը կազմուած է Փարիզի մէջ, զբաղելու համար «հայմաթլոս» օտարականներու տեղաւորման գործով: Այս ծրագիրը եւ ուրիշ խնդիրներ լուսաբանելու համար, աշխատակից մը ներկայացաւ նախկին նախարար եւ ծերակուտական Պ. Ժիւսթէն Կոտառի, որ սիրայօժար պատասխանեց մեր հարցումներուն:

— Ի՞նչ գիտէք տեղաւորման կոմիտէի մասին, որուն մէջ ձեր անունն ալ յիշուած է, իբրեւ անդամ:

— Այդ կազմակերպութեան մանրամասնութիւններուն լաւ տեղեակ չեմ. սակայն ձեզի կը յանձնարարեմ տեսնուիլ Պ. Փիէտաքի հետ, որ ընդհանուր քարտուղարն է, անիկա բոլոր տեղեկութիւնները կրնայ տալ մանրամասնօրէն:

Կրնամ այսքան ըսել, որ արդարեւ նկատի ունինք օտարականներու տեղաւորման խնդիր մը Փարակուէյի մէջ. ԲԱՅՑ ԵՐԲԵՔ ՀԱՐՑ ՉԷ ԵՂԱԾ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿԱՄ ԱՊԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐԸ ՏԵՂԱՒՈՐԵԼ ԱՅԴ ԵՐԿԻՐԸ Ֆրանսայէ դուրս գտնուած զանազան ազգի գաղթականներն են որ նկատի ունեցած ենք:

— Ի՞նչ կը խորհիք հայ գաղթականներու ընդհանուր կացութեան մասին: 10 առ հարիւրի օրէնքին գործադրութիւնը եւ ուրիշ խստութիւններ անելի մատնած են մեր հայրենակիցները, քանի որ չեն կրնար իրենց եկած տեղը վերադառնալ:

— Նախ նկատեցէք որ 10 առ հարիւրի համեմատութիւնը՝ օտար աշխատաւորներու համար, մեր աշխատանքի կանոնադրութեան հիմը եղած է երկար տարիներէ ի վեր: Հետեւաբար նոր բան չէ անիկա, թէեւ տառապէս չէր գործադրուած մինչեւ հիմա, կամ հարկ չէր տեսնուած գործադրել: Այդ խնդիրը աշխատանքի նախարարութեան իրաւասութեան կը վերաբերի: Մասնաւոր պարագաները պատկան նախարարութեան հետ կարելի է կարգադրել: Ցամենայն դէպս, Հայերու մասնաւոր կացութիւնը չեն անգիտանար, եւ կը կարծեմ թէ մեծ բարեացակամութիւն ցոյց կը տրուի արդէն:

— Թերթերուն մէջ կը կարդանք թէ Սուրիոյ մարզպանութիւնը տրամադիր է քաջալերելու Գերմանիայէն եւ Սարէն փախած Հրեաները, իբրեւ դրամատէր եւ հողագործ: Եթէ ճիշդ է այս լուրը, ինչո՞ւ նոյն դիւրութիւնները չեն ընծայուիր մեզի:

— Հրեաներու տեղաւորումը հաւաքական չպիտի ըլլայ, այլ անհատական: Ցետոյ, կը կրկնեմ դարձեալ թէ ՀԱՅԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ ՀԱՆԵԼՈՒ ԽՆԴԻՐ ՉԷ ԵՂԱԾ ԵՒ ՉԿԱՅ ՍԵՂԱՆԻ ՎՐԱՅ: Մենք կ'ուզենք հոս պահել Հայերը, մանաւանդ որ առ առաւելն 80 հազարի կը հասնի ձեր թիւը ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, եւ անիկա շատ մեծ համրանք մը չէ: Իսկ եթէ կան Հայեր որ կ'ուզեն Սուրիա երթալ, իբրեւ անհատ, արգելք չկայ: Հոն բոլորին համար ալ տեղ կայ: Այդ հողամասերը նախապէս Ապտիւլ Համիտի կը պատկանէին եւ շա՜տ ընդարձակ են...

— Ատենէ մը ի վեր շատ կը խօսուի Ֆրանսա հաստատուած Հայերու հաւաքական հպատակութեան մասին. իբրեւ թէ պետական մարդիկ ալ համաձայն են եղած...

— Խօսելով միայն իմ մասիս, ՈՐ ԵՒ Է ՕԳՏԱԿԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉՈՒՆԻ ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ, ԹՈՂ ՈՐ ԱՐԴԷՆ ՕՐԻՆԱՊԷՍ ԱԼ ԻՐԱԳՈՐԾԵԼԻ ՉԷ: Ընդհակառակն, մենք կը փափաքինք որ Հայերը Հայ մնան Ֆրանսայի մէջ, իրենց մշակոյթով եւ լեզուով, մենք չենք ուզեր որ ձուլուին անոնք: ՉՄՈՌՆԱՆՔ ՆԱԵՒ ՈՐ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԱՊԱԳԱՅԻՆ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ ԱԼ ԱՆՆՊԱՍՏ Կ'ԸԼԼԱՅ ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ:

— Հայ Տնտեսական Կեդրոնի վերջին ժողովին առթիւ (9 փետրուար), ձեր անունը արձանագրուած էր իբրեւ նախագահ եւ կուսակից ազգային կազմակերպութեան մը: Այս առթիւ թիւրիմացութիւններ ծագեցան:

— Իմ ուզածս այն է որ գործակցութիւն մը հաստատուի բոլոր հայկական կազմակերպութեանց միջեւ: Խնդիրը ոչ Statut des Minorités (փոքրամասնութեանց կազմական կանոնագիր) հաստատել է, ոչ ալ հաւաքական հպատակութիւն, այլ ընդհանուր գործակցութիւն: Ուրեմն շատ պարզ է հարցը. համագործակցութեամբ մի-այն կարելի է ձեռք բերել լաւագոյն արդիւնքները:

— Թոյլ տուէք նորէն ձեր ուշադրութեան յանձնելու օրուան մտահոգութիւնները,— ինքնութեան թուղթ, աշխատանքի արտօնագիր, արտաքսում եւայլն, որոնք շուարման մատնած են բազմաթիւ հայրենակիցներ:

— Արդարեւ, այդ խնդիրները ընդհանուր հանգամանք ունին, բայց, ինչպէս ըսի, ազգային (Հայ) հաւաքական գործակցութեամբ կարելի է հետզհետէ հարթել ծագած բոլոր դժուարութիւնները, մանաւանդ որ մենք շատ լաւ գիտենք, թէ քաղաքական ապաստանեալները, ինչպէս են Հայերը, որ եւ է տեղ չեն կրնար մեկնիլ: Ինչ կը վերաբերի մեզի, ջանք չենք խնայեր, որպէսզի այս կացութիւնը բարելաւուի, միայն թէ պէտք է ժամ առաջ իրականանայ ձեր համազգային գործակցութիւնը:

»»»··«««

ՍԱՐԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՅԱՆՁՆՈՒԵՑԱՒ ԵՐԷԿ, 1 ՄԱՐՏ

= o–o =

ԱՆՍԱՀՄԱՆ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԽՐԱԽՃԱՆՔ

Երէկ, ուրբաթ, 1 մարտ, պաշտօնապէս Գերմանիոյ յանձնուեցաւ Սարի երկրամասը: Առտուն ժամը 9.15ին, Սարպրուքէնի քաղաքապետարանին մէջ, իտալական պատուիրակ պարոն Ալոյզի յանուն Ազգերու Դաշնակցութեան նախանգը յանձնեց Գերմանիոյ լիազօրին, Տոքթ. Ֆրիքի: Մէկ ժամ վերջը, Գերմանիոյ ներքին նախարարը ճառ մը խօսեցաւ ձայնարձակին առջեւ, եւ ազդանշանը տուաւ դրօշազարդութեան: Եւ ահա գերմանական դրօշը պարզուեցաւ քաղաքապետարանին վրայ, միեւնոյն ատեն ամէն տեղ, դրօշներու ծովի մը վերածելով ամբողջ Գերմանիան: Մէկ վայրկեան լռութիւն տիրեց երկրին մէկ ծայրէն միւսը, ի պատիւ պատ–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԷ ՕՐԻՆ

ԳԷՈՐԳ ԽԱՏԻՍԵԱՆ

— o —

Գոյժ մը եւս,— Խարքովի մէջ (Ուկրայնա), շոգեկառքի արկածի մը զոհ գացած է Գէորգ Խատիսեան, իրաւագէտ: (Եղբայրը ընկեր Ա. Խատիսեանի):

Գիտուն մարդ եւ ջերմ հայրենասէր, Գէորգ Խատիսեան մնացած է միշտ շուքի մէջ, շնորհիւ իր համեստ բնաւորութեան:

Ուրիշներ, աւելի վարպետ, կրցած եմ շուք եւ համբաւ շահիլ ամէն նակատի վրայ, իսկ այս գիտուն մարդը նախընտրած է կարելի եղածին չափ քիչ երեւալ, խուսափիլ շռնդալից արտայայտութիւններէ, եւ գործել անաղմուկ:

Սպասելով որ իր մտերիմ եւ իրազեկ ընկերները պարտք սեպեն լրիւ ծանօթացնել այս նոր զոհին կեանքն ու գործը, կ'ուզէի յի՛շել անձնական խօսակցութիւն մը՝ իրեն հետ,— առաջինը եւ վերջինը:

1919, Երեւան: Աշուն: Հ. Հանրապետութեան կազմակերպութեան օրերն են:

Միեւնոյն ատեն տեղի կ'ունենայ Հ. Յ. Դ. 9րդ Ընդհ. ժողովը, ամէնէն պատկառելին Դաշնակցութեան պատմութեան մէջ, թէ քանակով եւ թէ բովանդակութեամբ:

Ճակատագրական օրեր են եւ խանդավառութիւնը կը պոռթկայ սահմանէ սահման, բայց մանաւանդ արտասահմանի մէջ:

Չէ՞ որ մարդոց ոտքը շատ աւելի կը կտրի գետնէն, երբ գտնուին հեռու, իրական գետնէն կամ իրականութենէն:

Այդպէս ալ՝ այն օրերուն:

«Դաշնակից»ները գիշերը ցերեկին խառնած՝ պետութիւններու, երկիրներու, ժողովուրդներու ճակատագիրը կը վճռէին լեռնակուտակ դաշնագիրներով: Կը չափէին, կը ձեւէին, կը կտրէին, կը պարտադրէին:

Մենք ալ ունէինք մեր գերագոյն խորհուրդը — ազգ. համագումար — երկու պատուիրակութիւններով (Փարիզ):

Եւ պահանջներ ծովերէ ծով, ծովածաւա՛լ, որոնք մագաղաթի վրայ ձեւակերպուած եւ հաշտութեան խորհրդաժողովին ներկայացուած էին:

Այդ օրերուն, Անատոլուն նեղքելով, դէպի Երեւան կուգար Զօր. Հարպորտ,— Մ. Նահանգներու, աւելի ճիշդ՝ նախագահ Ուիլսընի լիազօրը, որ իրականին մէջ պաշտօն ունէր գերեզման դնելու ամերիկեան հոգատարութեան ծրագիրը:

Զօրավարը Կարինէն 1500 – 2000 կէտերէ բաղկացած հարցարան մը ուղղուած էր հայկական կառավարութեան, պատասխան պահանջելով 24 կամ 48 ժամէն:

Հարցարան մը՝ որ կը հասնէր Թրակիայէն մինչեւ Բագու, լայնքին եւ երկայնքին, շարելով մանրակրկիտ հարցումներ՝ Օսմ. կայսրութեան, բաղկացուցիչ ժողովուրդներու, անոնց ազգային իրաւունքներու, քաղաքական պահանջներու եւն. մասին:

Կառավարութիւնը ափյափոյ կանչելով բոլոր մասնագէտներն ու իրազեկները, հարցարանը մասերու բաժնած եւ յանձնարարած էր անմիջապէս խմբագրել պատասխանները:

Հրաւիրեալներէն մէկն ալ ողբացեալ Գէորգ Խատիսեանն էր, որ չեմ յիշեր ինչ պաշտօն կը վարէր այդ շրջանին:

Իրիկուն մը, ծանօթացայ իր գրասենեակին մէջ:

Զգոյշ եւ նիհար, տարիքի եւ յոգնութեան բեռին տակ ճնշուած, եւ չափազանց համեստ, հազիւ համարձակեցաւ մտերմանալ:

Կարելի՞ էր հայկական դատէն ուրիշ բանի մը վրայ խօսիլ, այդ օրերուն:

Եւ Գ. Խատիսեան ալ զրոյց մը բացաւ, միշտ զգուշանալով որ չվիրաւորուիմ, իր գիտնականի չորութենէն:

Ըսի թէ սահման չունէր մեր խանդավառութիւնը:

Քարտէս մը՝ պատին վրայ, թուղթ մը՝ ձեռքը, իսկ փաստեր ու թուանշաններ՝ որ կը հոսէին առուակի մը պէս:

— Կը հաւատա՞ք թէ կուտան մեր ուզածը, Ղարաբաղէն մինչեւ Կիլիկիա ··· Ես շատ համեստ ծրագիր մը ունիմ — բայց չվիրաւորուի՛ք: Անշուշտ պէտք է հողեր ստանանք Թուրքիայէն, գոնէ նուազագոյնը մեր անսահման ժառանգութեան: Իսկ նաւահանգիստի համար գիտէ՞ք ի՛նչ կը խորհիմ: Նայեցէք սա քարտէսին: Տրապիզոնէն մինչեւ Կարս՝ 800 քիլոմեթր է, անանցանելի ճամբաներով, որոնց մէջէն երկաթուղի շինելու համար տասը տարին չպիտի բաւէ, մինչդեռ մենք ունինք փառաւոր խնուղի մը Ճորոխի հովիտէն, 120 քիլոմեթր: Երկու տարիէն լաւ երկաթուղի մը կը շինենք Կարսէն Պաթում եւ կ'ունենանք ելք՝ դէպի ծով,— ցնոր տնօրինութիւն: Կարելի է համաձայնիլ Վրացիներուն հետ, երկուքի բաժնելով Պաթումի ընդարձակ նաւահանգիստը: Ծովու երկիրներուն ալ կը բաւէ, եւ Դաշնակիցներուն գործն ալ կը դիւրանայ:

Այդ օրերուն ո՞վ կը համարձակէր քարտէս նայիլ, թուանշաններ պրպտել, եւ զոհանալ «համեստ» ծրագիրներով···

ՎԱՀԷ

«Je Suis Partout» ի զարշելի յօդուածին առթիւ

»»»··«««

Ամէն կողմէ բուռն բողոքներ կը հասնին մեզի, *Ժը սուի Փարթու*ի զարշելի ցնդաբանութեան առթիւ: Հանրային կարծիքը խորապէս գրգռուած, գոհացում կը սպասէ, մասնաւորապէս պարտականութեան կանչելով հայ մտաւորականութիւնը:

Փարիզի Հայ Ուս. Միութեան կողմէ երէկ պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ փրանսերէն շաբաթաթերթին խմբագրութեան, բողոքելու համար: Այս առթիւ միասին տարած էր փրանսերէն գիրքեր, որոնք կը խօսին հայ ժողովուրդի մասին:

Միութիւնը որոշած է վիճաբանական ժողով մը սարքել մարտ 10ին, հրաւիրելով հայ եւ փրանսացի դէմքեր:

⁂ Երէկ փրանսերէն բաց նամակ մը եւս ստացանք, ստորագրուած՝ Հ. Համբարձումեան, «պսակաւոր ընկերային գործերու», եւ հրատարակութեան խնդրանքով: Մեր հայրենակիցը (Տրապիզոնցի) որ Ալփորվիլ կը բնակի, իր կարգին խորին դառնութեամբ կը ձաղկէ յօդուածագիրը, առաջարկելով որ մաքրողական մը առնէ, «բայց ոչ թերթի մը մէջ, որովհետեւ չափէն աւելի մաղձ կը հոսի ձեր գրիչէն»:

⁂ Իրաւագէտ Պ. Պէրնառ Վահէ նոր նամակ մը գրելով (փրանսերէն), կը հրաւիրէ իր հայրենակիցները մնալ պաղարիւն, եւ աջակցիլ իրեն, արժանի դասը տալու համար փրանսացի յօդուածագրին: Այս առթիւ կը հրաւիրէ գիտնականները, արուեստագէտները եւն. մասնակցիլ իր առաջարկած վիճաբանական ժողովին, փրանքեւհայկական փառաւոր ցոյց մը կազմակերպելու համար: Ժողովին պիտի մասնակցին փրանսացի ականաւոր անձեր: Հասցէն՝ 18 *Ռիւ Սօֆին, Փարիզ* (6):

Կ. ԽԱՉԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

— •• —

(Հ. Կ. ԽԱՉԻ 25ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Հակառակ իր ընդարձակ ծաւալին ու տիեզերական խոշոր նշանակութեան ու դերին, Կ. Խաչի միջազգային հսկայ կազմակերպութիւնը համեմատաբար նոր ժամանակներու ծնունդ է:

Ան չի նմանիր սովորական ամենօրեայ միութիւններուն կամ կազմակերպութիւններուն որոնք կը ծնին ծագող արեւին հետ ու անոր հետ ալ կը մարին: Նիւթական հիմերէ վեր՝ հոգեկան ամրակառոյց շէնք մը՝ որ դարձած է այլ եւս խորհրդանիշ մարդու այլասիրական ոգիին:

Աւելորդ պիտի ըլլար թերեւս խօսիլ այսօր անոր մասին, այնքան ծանօթ դարձած է այլ եւս աշխարհի մէջ անոր կազմակերպութիւնը եւ գործունէութիւնը, սակայն փոքրիկ յետադարձ ակնարկ մը անոր պատմութեան անհրաժեշտ է, ցոյց տալու համար թէ ինչպիսի համեստ կորիզէ ծնունդ առնելէ յետոյ՝ հասած է ան այսօրուան լայնածաւալ ու տիեզերական կազմակերպութեան:

1862ին Ժընեւցի Անրի Տիւնան հրատարակութեան տուաւ իր գիրքը «Սոլֆերինոյի յիշատակը»: Իր նպատակն էր նուիրագործել «քանի մը միջազգային պայմանադրական սկզբունքներ, որ եթէ ընդունուէին եւ վաւերացուէին, հիմ պիտի ծառայէին Եւրոպայի զանազան երկիրներու մէջ վիրաւորեալներու օգնութեան ընկերութիւններուն»:

Իր նպատակը իրագործելու համար, Անրի Տիւնան ապահովեց աջակցութիւնը Կիւսթավ Մուանիէի, Ժընեւի հանրօգուտ ընկերութեան նախագահը: 1863ին հինգ հոգինոց յանձնախումբ մը կազմեցին, որուն կ'անդամակցէին բացի Տիւնանէն եւ Մուանիէն, Զօր. Տիւֆուրը, Տոքթ. Լուի Ափփեան եւ Տոքթ. Թէոտոր Մօնուար:

Այս յանձնախումբը ոչ միայն կ'ուսումնասիրէր առաջարկը զոր «Սոլֆէրինոյի յիշատակ»ի հեղինակը կը ներկայացնէր, այլ եւ կը ձեռնարկէր միջազգային ներկայացուցչական ժողովի մը միջոցաւ նուիրագործելու իր աշխատութեան արդիւնքը:

Յանձնախումբին թափած ջանքերուն շնորհիւ, եւրոպական 16 պետութիւններու պատուիրակութիւնները համակուեցան պարզ ու մեկին ծրագրով մը, որ կը նախատեսէր ստեղծել ազգային կոմիտէներ որոնք չահագրգռուած կառավարութիւններու հաւանութեամբ պիտի օժանդակէին բանակներու առողջապահական սպասարկութեան:

Ժընեւի այս առաջին համագումարէն յետոյ, որ խորհրդակցական հանգամանք ունէր, 1864ին տեղի ունեցաւ 16 պետութիւններու պաշտօնական ներկայացուցիչներու դիւանագիտական համագումարը, ուր կնքուեցաւ նաեւ Ժընեւի դաշինքը:

Այս դաշինքին գլխաւոր նպատակն էր ճանչնալ պատերազմի ատեն, հիւանդներու, վիրաւորեալներու եւ զանոնք խնամող անձերու չէզոքութիւնը: Դաշինքը կը պարտադրէր հաւաքել եւ խնամել վիրաւոր եւ հիւանդ զինուորները, առանց ազգի խտրութեան: Դաշինքը հաստատեց նաեւ չէզոքութեան իբր նշանակ Կարմիր Խաչ մը ճերմակ երեսի վրայ (բացառաբար կարմիր մահիկը, ինչպէս նաեւ կարմիր Արեւի եւ Առիւծի նշանակը Թուրքիոյ, Եգիպտոսի, Պարսկաստանի եւ Ռուսիոյ մէկ մասին համար):

1863ին արդէն սկսան կազմուիլ ազգային կոմիտէները, ինչպէս նաեւ Ժընեւի կոմիտէն, որ առաւ միջազգային կոմիտէ անունը, եւ ճանչցուեցաւ իբր բարոյական հեղինակութիւն մը: Այս կոմիտէն է որ կ'աշխատի պահել եւ զարգացնել կեդրոնական կոմիտէներու փոխադարձ յարաբերութիւնները:

Կոմիտէին տարեկան ծախքն է 150 հազար զուիցերիական ֆրանք, որ կը հոգացուի Կարմիր Խաչի ազգային ընկերութիւններու կողմէ:

Ժընեւի կոմիտէն կը մնայ չէզոք միջնորդ մը, որուն միջամտութիւնը օգտակար համարուած է պատերազմի ատեն:

Ներկայիս Կարմիր Խաչի տիեզերական դաշնակցութիւնը կազմուած է 57 պետութիւններու ազգային ընկերութիւններէն: Ամերիկեան, պելժիական, բրիտանական, ֆրանսական Կարմիր Խաչերը կարեւոր մասնաճիւղեր ունին գաղթավայրերու մէջ, իսկ խորհրդային Ռուսիոյ բոլոր Կ. Խաչերը եւ ինչպէս Կ. Մահիկները միջազգային տեսակէտով մէկ ընկերութիւն մը համարուին:

Կարմիր Խաչը ուրեմն ծաւալեցաւ անհամեմատ չափերով եւ կը ճանչցուի այսօր իբրեւ միջազգային միակ բարեսիրական կազմակերպութիւնը:

Ան իր այսօրուան համեմատութիւնները պիտի չունենար, եթէ սահմանափակէր իր գործունէութիւնը միայն պատերազմի վիրաւորեալներու օգնութեան գործին: Խաղաղութեան ատեն ալ նոյնքան օգտակար գործունէութիւն մը կ'ակնկալէր իրմէ տառապող մարդկութիւնը:

1919ին կազմուեցաւ Կ. Խաչի ընկերութիւններու Լիկան: Անոր նպատակն է պահել խաղաղութեան ատեն ալ այն եռանդը եւ նուիրումը զոր Կ. Խաչի ազգային ընկերութիւնները ի գործ կը դնէին պատերազմի ատեն:

Կարմիր Խաչի բոլոր ազգային միութիւնները, որ կազմուած են Ժընեւի դաշինքին համաձայն, կրնան անդամակցիլ Լիկային: Ան դաւանական, կառավարական, քաղաքական հանգամանք չունի:

Լիկան կապ կը պահէ հանրօգուտ ընկերութիւններու հետ, ինչպէս նաեւ Թոքախտի դէմ պայքարի, հակալքոլական, մանուկներու պաշտպանութեան եւայլն ընկերութիւններու հետ, օգնելով կամ գործակցելով անոնց:

Լիկան կը ձգտի ստեղծել ընկերութեան ամէն մէկ խուլի մէջ առողջապահական լաւագոյն միջոցներով ապրելու ցանկութիւն: Ասոր համար կ'աշխատի խթանել առողջապահութեան ժողովրդական ուսումը:

Ան կը պատրաստէ հիւանդապահուհիներ եւ մանաւանդ ոյժ կու տայ երիտասարդական Կ. Խաչերու կազմութեան, նկատելով վերջինս, ոչ միայն իբրեւ միջոց գալիք սերունդին առողջապահական դաստիարակութիւնը ապահովելու, այլ տարր մը, ուր կարելի է դիւրութեամբ դրոշմել նուիրումի եւ իրերօգնութեան ոգին, հիմքը Կ. Խաչի իտէալին:

Կ. Խաչի սաներու 30—35 պարբերաթերթեր կը հրատարակուին 29 զանազան երկիրներու մէջ: Ամբողջ աշխարհի մէջ Կ. Խաչի սաներու թիւը կ'անցնի 11 միլիոնը:

Անկարելի է մի առ մի թուել այն բազմազան ծառայութիւնները որ Կ. Խաչի ազգային միութիւնները կը մատուցանեն մարդկութեան, գործելով իւրաքանչիւր ընկերութիւն իր ազգային աւանդութիւններու եւ պահանջներու սահմաններուն մէջ:

Կ. Խաչի Լիկան, օժանդակութեամբ Ժընեւի միջազգային կոմիտէին, մեծ չափերով օգնութեան հասած է 1919էն ի վեր պատահած համաշխարհային աղէտներուն,— երկրաշարժներու, հեղեղներու, սովի, համաճարակի, եւն: Ու այսպէս Ժընեւի Կ. Խաչի միջազգային կոմիտէն եւ Կ. Խաչի ընկերութիւններու Լիկան, պահելով հանդերձ իրենց անհատականութիւնը եւ գործելու սեփական ասպարէզը (պատերազմի եւ խաղաղութեան) կը միանան իրարու եղբայրական աջակցութեամբ:

Բոլոր Կ. Խաչերու ազգային ընկերութիւններուն, Լիկային եւ Ժընեւի միջազգային կոմիտէին գերագոյն մարմինն է Կ. Խաչի միջազգային ընդհանուր ժողովը, որ կը գումարուի չորս տարին անգամ մը:

Ահա համառօտ պատկերը այն կազմակերպութեան որ կոչուած է մեղմացնելու մարդկային տառապանքը: Ամբողջ աշխարհի մէջ քսան միլիոնէ աւելի անդամներու անշահախնդիր յարումը մարդասիրական այս մեծ ձեռնարկին՝ պերճախօս ապացոյցը չէ՞ անոր օգտակարութեան եւ անհրաժեշտութեան:

×

Մեր գաղթահայ իրականութեան մէջ ալ կայ ու կը գործէ գիտակից վերաբերմունքով, անսպառ եռանդով ժողովրդական կազմակերպութիւն մը: Ի՞նչ փոյթ թէ ան կոչուի Օգնութեան Խաչ, Կապոյտ Խաչ, Ֆրանսահայ Կ. Խաչ, Մանուկներու Օգնութեան Մարմին, Գթութեան Խաչ եւն.: Համեմատած մեր Սփիւռքի թիւին, այս կազմակերպութիւնը գրեթէ նոյն ծաւալը կը ներկայացնէ ինչ որ Կ. Խաչի ազգային կազմակերպութիւնները: Իսկ գործունէութեան դա՞շտը...

Ո՞վ չի գիտեր ու չի ճանչնար զայն: Տեղ մը կ'այցելէ հիւանդանոցներու մէկ անկիւնը ինկած պանդուխտ հիւանդին: Ուրիշ տեղ մը կը բանայ դպրոցներ ու դաստիարակներ, հայ մանուկին հայերէն սորվեցնելու: Անդին կը հաւաքէ տարագրութեան հետեւանքով Թիւրքիոյ ու Թուրքիոյ քով մնացած բեկորները: Ուրիշ տեղ մը կը հոգայ ընդհ. սեղանով չքաւոր ղպրոցական տղոց ճաշը: Կը բանայ դարմանատուններ իր կարողութեան չափով, կը հրատարակէ առողջապահական գրքոյկներ, եւն.:

Գործունէութեան միակ մղիչ ուժն է հայ կնոջ այլասիրական եւ անձնուէր ոգին: Այո, հայ կնոջ, որովհետեւ այս կազմակերպութիւնը չի նմանիր օտար Կ. Խաչերու, ուր հաւասար եռանդով կ'աշխատակցին այրերն ալ, կիներն ալ: Հայ կինը, հայ աշխատաւոր կինը, առանձնելով բովանդակ ծանրութիւնը, հերոսական յարատեւութեամբ կը տանի իր խաչը:

Ինքնաբուխ է մանաւանդ այս ժողովրդական կազմակերպութիւնը: Փոփականոտի կամ քարոզի ուժով չէ որ կը կազմուին մասնաճիւղերը: Հայու քանի մը անձնուէր ու սրտցաւ հայուհի քով քովի եկած, կը միանան ու կ'իմացնեն իրենց կազմութիւնը.

— «Մեր քաղաքին մէջ մասնաճիւղ մը կազմեցինք: Մեր տեղական պահանջն է հայերէն լեզուի ուսումը հայ մանուկներուն:

— «Մենք պիտի օգնենք մի միայն Թոքախտաւոր հիւանդներու», կ'իմացնէ ուրիշ նորակազմ մասնաճիւղ մը:

Ու հայ կինը կը սորվի կազմակերպուիլ, գոհելով իր եռը մասնաճիւղի շահերուն, մասնաճիւղը Շրջ. Վարչութեան շահերուն, Շրջ. Վարչ. կեդրոնական վարչութեան ու բոլորը միասին կանոնագրին:

1910էն ի վեր անդուլ կը գործէ կազմակերպութիւնը: Այսօր, քսան եւ հինգ տարի յետոյ անոր կազմութենէն, իր 25 ամեայ յոբելեանի առթիւ երբ յետադարձ ակնարկով մը չափենք անոր կտրած ճամբան, կամքի, կորովի ու անձնուիրութեան ի՛նչփառաւոր դաշտ մը կ'երկարի մեր աչքին:

ՄԱՆՆԻԿ ՄԵՍԱՍՈՒՐԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՅԱՅՏԻ եւ ԳԱՂՏՆԻ ԽՄԲԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

»»»• •«««

2. ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԱՇԽՈՒԹԻՒՆ (ՍՈԼԻՏԱՐԻԹԷ ՖՐԱՆՍԷԶ)

Այս կազմակերպութեան մասին խօսելէ առաջ, քանի մը բառով ներկայացնենք զայն յղացողը:

Հետաքրքրական եւ անհասկնալի անձնաւորութիւն մըն էր անուշահոտութեանց յայտնի վաճառականը, հանգուցեալ Պ. Ֆրանսուա Քօթին:

«Հանրային աշխատանքը ազգատ մարդու զրօսանքն է», ըսեր են, բայց ջրելու համար այս խօսքը, երբեմնի միլիառատէրը իր կեանքի վերջալոյսին նետուեցաւ քաղաքական կեանքին մէջ, մանաւանդ որ ունէր պէտք եղած գլխաւոր զէնքը՝ դրամը:

Թունդ հակառակորդ համայնավարներուն, «գրեց» գիրք մը անոնց դէմ: Բարը չակերտեցի, որովհետեւ ըսին թէ ուրիշները կը գրեն եւ ինք կը ստորագրէ: Ամէն պարագայի մէջ, քաղքենի թերթերը, գլխաւորութեամբ «Մաթէն»ի պէտք եղածին չափ խօսեցան իր վրայ, քանի որ իրենց գործին կուգար: Սակայն, երբ կէս առ կէս պակաս գինով ժողովրդական թերթ մը հանել որոշեց՝ վտանգաւոր մրցորդ մը հանդիսանալով, միւսները մէկ ճակատով սկսան պայքարիլ իր դէմ: Երկու կողմերն ալ հարուստ էին, եւ կռիւը տեւեց քանի մը տարի:

Պ. Քօթի տեսնելով որ՝ միայն մամուլը անբաւական է «բոլոր Ֆրանսացիներու համերաշխութեան» գաղափարը տարածելու համար, ձեռնարկեց հրապարակային քարոզչութեանց, որոնց ընթացքին՝ զգաց անհրաժեշտութիւնը՝ միւս կազմակերպութիւններու նման իր մարտական խումբերը ունենալու, եւ քակին բերանը անգամ մը եւս բանալով, մէջտեղ հանեց «Սոլիտարիթէ Ֆրանսէզ»ը:

Նորակազմ մարմնին վրայ ունեցած վստահութիւնը բացատրելու համար, կ'ըսէր օր մը մտերմական շրջանակի մէջ.

— «Այնպիսի շարժում մը պիտի ստեղծեմ՝ որ աշխարհ զարմանայ»:

Բարեկամները գաղտնի կը ծիծաղին իր ապայական խանդավառութեան վրայ, կարծելով թէ, Քօթիի միւս ձեռնարկներուն նման ասիկա եւս երկար կեանք չպիտի ունենայ, բայց յետոյ կը ստիպուին ընդունիլ, թէ այս անգամ քիչ մը սխալած են, որովհետեւ իր մահէն յետոյ իսկ՝ դեռ կը շարունակուի իր ձեռնարկը:

Խմբակցութիւնը կազմուած է 1932ին, հրամանատարութեամբ գաղթային սպայի մը, Պ. Ժան Ռընոյի: Սկիզբէն իսկ աչքի զարնող բանը անդամներու համազգեստն է, որ շատ կը նմանի հիթլերականին: Նոյն բարձրավիզ մուճակները, մէջքի կաշի գօտին եւ կապոյտ շապիկը, գործի փոխարէն: Կուրծքերուն վրայ փոքրիկ զինանշան մը, որ կը ներկայացնէ աքլոր մը, (հին Ֆրանսացիներու խորհրդանիշերէն մին):

Հետզհետէ կը սկսին գործօն աշխատանքներու, ձախակողմեաններու եւ աջակողմեաններու փողոցային կռիւներուն մէջ դիրք բռնելով վերջիններու կողքին: Մասնաւորաբար ուժ կու տան հրապարակային բանախօսութեանց, ուր իրենց հրամանատարը եւ իր քանի մը բարեկամները, տապածոյ նախադասութիւններով կը բացատրեն «վարպետ»ին համերաշխութեան (Սոլիտարիթէ) գաղափարը:

Ամբոխավար բուռն ոճը, հակօտար շունչը, «Ֆրանսան Ֆրանսացիներուն» նշանախօսքը, քառասուն միլիոննոց ժողովուրդի մը մէջ կը գտնեն իրենց համախոհները, եւ սկզբնական կորիզը երթալով կը մեծնայ:

Թէ ի՛նչ է իրենց թիւը ներկայիս, որոշապէս կարելի չէ ըսել, ինչպէս կը խոստովանի յօդուածագիրը, Պ. Ս. Առպէլօն, քանի որ իրենք բան մը չեն ըսեր: Բայց, հակառակ ոմանց կարծիքին մեծ բան մը ըլլալու չէ:

Ունին իրենց կեդրոնատեղին, փոքրիկ յարկաբաժին մը Տառօ փողոցին մէջ, ուր համազգեստաւոր պաշտօնեայ մը կ'ընդունի այցելուները: Պատը փակցուած ազդ մը կը յայտնէ թէ «բարեւը պարտաւորիչ է, նոյնպէս կարգապահութիւնը»:

Եթէ քանակով մեծ արժէք մը չեն ներկայացներ, պէտք է ընդունիլ, որ անհրաժեշտ մարտական տարրը ունին: Փետրուարի դէպքերուն կռուողներու առաջին գծին վրայ կը գտնուէին եւ ոստիկանական բարձրաստիճան պաշտօնեայ մը խոստովանեցաւ խորհ. յանձնախումբին առջեւ, թէ այդ երեկոյ ամէնէն կատաղի կռուողները «Սոլիտարիթէ»ի անդամներն էին: Մեծամեծներուն մէջ կը գտնուէին իրենց քանի մը անդամները, որոնց թաղումը կատարեցին մեծ շուքով: Մէկը Ալժերիացի մահմետական մըն էր: (Այս տարրէն մասնաւոր խումբեր կազմած էին):

Ձախակողմեան թերթերը փաստերով ցոյց տուին, որ այս խեղճերը օրական երեսուն ֆրանքով վարձուած անգործներ էին, եւ ոչ թէ գաղափարական մարտիկներ, ինչպէս կ'ուզէին հաւատացնել վարիչները: Այն օրէն ասդին օրը օրին կու տան նաեւ ցանկը առաւ փախուստներու, հաւաքակ գողութեամբ ու ոճրագործութեամբ ամբաստանուածներու, եւ արդար ըլլալու համար՝ պէտք է ըսել թէ այս վերջինները բաւական մեծ թիւ կը կազմեն, ինչ որ վարկաբեկիչ է Սոլիտարիթէի համար:

Գալով իրենց ծրագրին, կարելի է ամփոփել երկու բառով.— «Ազգային Յեղափոխութիւն»: Ըստ Պ. Ժ. Ռընոյի, այդ յեղափոխութիւնը յառաջխաղացման մէջ է փետր. 6էն ի վեր: Իր բառերով «ան կը շարունակուի տարբեր ձեւերով, եւ ոչ ոք կրնայ զայն կեցնել որովհետեւ հայրենասէրները փողոց իջնելու համբ առին: Յստակօրէն գիտեն՝ թէ ինչ կը ներկայացնէ այդ գործողութիւնը, ինչպէս որ գիտեն իրենց ուժին արժէքը փետր. 6էն ի վեր:

«Մերիններուն նման շարժումները կը ներկայացնեն քաղաքական հաւատարմութեան եւ ընկերային պաշտպանութեան անհրաժեշտ տարրերը: Այնքան ճիշդ է ասիկա, որ եթէ մենք չըլլայինք, չէր պայթեր փետր. 6ը եւ իշխանութեան վարիչները դեռ պաշտօնի վրայ կը մնային: Մեր ոգին՝ ուրեմն ազգային յեղափոխական է, միեւնոյն ատեն հակայեղափոխական, այսինքն՝ մենք կատաղի հակառակորդներն ենք «հասարակաց ճակատ»ին (ձախակողմեան) եւ ազատ որմնադիրներուն»:

Վարիչը անկեղծօրէն կը յայտնէ իր մտածումները, առանց ծամելու բառերը: Իրենց թշնամիները համայնավարները եւ ընկերվարականներն են: Անոնց յարաճուն ուժը տեւական սպառնալիք մըն է աջակողմեան տարրերուն եւ անոնց ռազմիկ զանգուածներուն: «Սոլիտարիթէ»ի քարոզիչները, մամուլի էջերէն թէ սրահներու բեմերէն կը յայտարարեն թէ նոյն իսկ բռնի ուժով մէջտեղէն պիտի վերցնեն «Իւմանիթէ»ն (համայնավարներու պաշտօնաթերթը), «Միացեալ ճակատ»ը եւ Ֆրանսայէն պիտի վտարեն ազատ որմնադիրները:

Հարցնողներ եղեր են, թէ «այս ծրագիրը իրագործելու միջոցները ունի՞ն»: «Այո» կը պատասխանէ վարիչ սպան եւ կը շարունակէ.

— «Արդէն համայնավարները եւ ազատ որմնադիրները կը զգան ասիկա, եւ իմ վրաս եղած յարձակումները կ'ապացուցանեն թէ որքա՛ն կը վախնան մեր հրապարակային ժողովներէն, աշխատաւորներու մօտ ունեցած մեր ուղղակի գործունէութենէն, որովհետեւ, մեր կարծիքով կարելի չէ լաւ բան մը ընել առանց կրթելու բանուորութեան եւ գիւղացիութեան վրայ: Մենք ժողովուրդէն ենք ելած, դէպի իրեն կ'երթանք եւ գիտենք թէ ան կը սպասէ մեզի»:

«Սոլիտարիթէ Ֆրանսէզ»ը կը խոստովանի թէ անմիջական գործադրելի ընկերային եւ քաղաքական որոշ ծրագիր մը չունի: Կ'ուզէ ընկերութիւնը հաստատել արհեստական հիման վրայ, բայց այսքանը արդէն պետական վարչաձեւին մէջ կարգ մը փոփոխութիւններ ենթադրել կու տայ:

«Ազգային տնտեսութիւնը պէտք է յանձնուի շահակից (էնթէրէսէ) կողմերուն: Կ'ուզենք շահերու ներկայացուցչութիւն մը՝ անկախ քաղաքականէն: Ան ինքնավար պիտի ըլլայ, թէեւ իշխանութեան հակակշռին տակ:

«Ոչ աջակողմեան եւ ոչ ալ ձախակողմեան ըլլալով, մենք ազատ արհեստակցութիւն (քօփօրաթիզմ) մը կ'ուզենք եւ ոչ թէ բռնի: Բնական ապակեդրոնացում մը պէտք է կիրարկուի, որովհետեւ այսօրուան կեդրոնացման ձեւը բուն պատասխանատուն է անգործութեան, աղտոտ խաղերուն եւ չահագործման»:

Պ. Ժան Ռընօ եւս կը խորհի իշխանութիւնը ձեռք ձգել գայթակղութիւններուն, անիշխանականութեան վերջ դնելու համար: Իրենք՝ կարգ ու կանոնն են, հակառակորդները՝ անկարգութիւնը: Իրենք հայրենասէրներն են, իսկ հակառակորդները՝ միջազգայնականները, որ այստեղ կը նշանակէ ոչ — հայրենասէր:

Անհատի մը իշխանապետութեան (դիկտատուրա) կողմնակից չէ, սակայն զօրաւոր, հաստատուն, պատասխանատուութեան գիտակից կառավարութիւն մը կ'ուզէ, իսկ ատիկա իրականացնելու համար՝ միայն հակօրինական միջոցները նկատի կ'առնէ, յուսահատած ըլլալով օրինականներէն:

Բռնի ուժի կողմնակից պարոնը աչքի առջեւ ունի նաեւ այդպիսի կազմակերպութեանց լուծման պարագան: Կ'ըսէ թէ ուրիշ անունի մը տակ երեւան պիտի գան, եւ առանց դիմադրելու տեղի չպիտի տան: «Փողոց պիտի իջնենք», «Ֆրանսան Ֆրանսացիներուն» աղաղակով եւ յարմար առիթին կը սպասենք: Մենք վստահ ենք ապագային վրայ, որովհետեւ երկու հարիւր յիսուն հազար հայրենասէրներ կան այս երկրին մէջ, որոնք կրնան վստահիլ մեր վրայ: Պիտի կռուինք մինչեւ վերջին կաթիլը մեր արեան: Ապացոյցը տուինք արդէն:

«Ուրեմն մենք պատրաստ ենք, ահա թէ ինչու միշտ յառաջ կ'երթանք, վստահ մեր ուժին եւ իշխանութեան հասնելու մեր հաւատքովը զօտեպնդուած: Այն ատեն պիտի բարեփոխենք պետութիւնը եւ պիտի հաստատենք արհեստապետութիւնը, ազգին եւ վարչաձեւին միակ ու վերջին փրկութեան միջոցը»:

Պզտիկ մանրամասնութիւն մը,— Պ. Ժան Ռընօ, Կասքոն է, Ֆրանսայի այդ նահանգին բնակիչները մեծախօսիկի համբաւը կը վայելեն:

Հ. ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

ԱՐՇԷՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խորին վշտով կ'իմանանք մահը երիտասարդ ընկերոջ մը, Արսէն Արծրունիի, որ զոհ գացած է շնչարգելութեան, ինչպէս կը գրէ Պէյրութի «Ազդակ»ը:

Ողբացեալ ընկերը ճանչցած ենք Պոլսոյ մէջ, զինադադարին, յետոյ գնաց Պանտըրմա՞ թէ Պալըքէսիր, իբրեւ ուսուցիչ: Տակաւին թարմ էր հայաջինջ սարսափներու արիւնը, եւ Արսէնին ալ տոգորուած՝ բուռն վրէժխնդրութեամբ: Այդ օրերուն իր պաշտօնավարած քաղաքին մէջ ծրագրած էր ձեռնարկ մը, որ դժբախտաբար ձախողեցաւ: Վերջին արտագաղթին առթիւ Սուրիա իյնալով, ամբողջովին նուիրուեցաւ ուսուցչական ասպարէզին: Ունի հատոր մըն ալ, «Աշխատանքի դպրոցը»:

Ողբալով իր կորուստը, ստորեւ կ'արտատպենք իր հայրենակցին եւ մտերիմ ընկերոջ՝ Խ. Թ.ի գրութիւնը իր կեանքի եւ գործունէութեան մասին:

Միջնակարգ զօրեղ կրթութեամբ մտաւորական մըն էր Արսէն, Սանասարեան վարժարանէն, որ կը հանդիսանար Տաճկահայաստանի ոգեկան մեծ ջահը, լուսաւորելու համար հայ նոր սերունդներու միտքը: Ծնած ու մեծցած Վասպուրականի մէջ, Երզրումցի ծնողներէ ու աշակերտած Երամեանի (Վան) եւ Սանասարեանի (Էրզրում) ան համահաւասար թէ՛ Վանեցի էր թէ Էրզրումցի. հիւրասէր, կայտառ, ոգեւոր ու յամառ:

Բարեկեցիկ ընտանիքի զաւակ, ուսուցչական ասպարէզը ընտրեց ան այն ժամանակ երբ կրնար դիւրութեամբ զաղնալ վճարովի պաշտօնեայ որեւէ առեւտրական դրամատիրական հաստատութեան մէջ: Բայց ուսուցչութիւնը իր ժամանակին գաղափարական տուրք մըն էր որ հայ մտաւորականը պարտաւոր էր վճարել, հաւատարիմ մնալու համար իր ընդգրկած սկզբունքներուն: Ու մինչեւ վերջ ալ կոչումով ուսուցիչ մնաց Արսէն, երբ մեր վտարողջ կեանքի պայմանները փակեցին իր առջեւ սեմերը վարժարաններուն որոնց հաւատարիմ մէկ մշակը եղած էր ան:

Փոքր հասակէն Դաշնակցութեան մէջ մտած, սնած ու մեծցած հայ ազատագրութեան անձնուէր գործիչներուն շունչին տակ, Արսէն շատ ամուր հաւատք ունէր կազմակերպութեան ուժին եւ կարողութեան վրայ, վերակերտելու համար մեր ազատ ու անկախ հայրենիքը: Ան կը հաւատար հայկական ազատութեան ու ամէն մէկ հանդիպման կ'ըսէր. «Պիտի տեսնենք մեր երկիրը, մեր Վանն ու Վարագը ու յետոյ պիտի մեռնինք»:

Թափառումներով հարուստ կեանք ունեցաւ Արսէն, լի զրկանքներով, որ միշտ ալ հայ մտաւորականի բաժինն է եւ նաեւ վսեմ խոյանքներով: Տաճկահայաստան, Կովկաս, Պոլիս, Իզմիր, Պալքանեան երկիրներ եւ վերջապէս Սուրիա, եղան հանգրուանները իր կեանքին: Զինուոր՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Արսէն կատարեց իր վրայ դրուած պարտականութիւնները, մերթ իբր մարտիկ, Վանի հերոսամարտին, մերթ իբր ծառայող զաղթականական սպասարկութեանց, մերթ իբր աշխատակից եւ քարոզիչ — Կովկաս — մերթ կուսակցական զօրծիչ եւ խմբագիր — Իզմիր եւ Ռումանիա — ամէն տեղ ալ հանդէս բերելով մանաւանդ յեղափոխականի անհաշտ նկարագիր՝ հանրային խնդիրներու քննութեան մէջ եւ պայքարողի զօրաւոր ջիղ մը: Ուսուցիչ, խմբագիր, գործիչ, Արսէն Արծրունին յամառ աշխատող մըն էր, որ չէքեց գրիչը, իր գերագոյն զէնքը: Գրպտող եւ հետաքրքրուող, ան ոչ միայն ստորագրած է յօդուածներ «Աշխատանք»ի (Վան եւ Երեւան), «Հորիզոն»ի (Թիֆլիս), «Ճակատամարտ»ին, (Պոլիս), «Դողմարտ»ի (Իզմիր), «Արշալոյս»ի (Ռումանիա), «Փիւնիկ», «Ազդակ»ի (Պէյրութ) եւ «Յուսաբեր»ի (Գահիրէ) օրուան հրատապ հարցերու շուրջ, այլ նաեւ հրատարակած է մանկավարժական եւ ընկերաբանական զանազան գրքեր:

Արսէն Արծրունին ունէր բաւական լայն մտապաշար, յարատեւող ընթերցող մըն էր եւ միշտ ալ գիտէր բաժին հանել լրագիրներուն: Կը գրէր բազմաթիւ նիւթերու շուրջ, պարզ, համոզիչ լեզուով: Իր գրութիւնները միշտ կարդացուած են հաճոյքով եւ առանց ձանձրոյթի:

Անզիջող ու անհաշտ իր մտածումներով, անշահասէր ու քիչ մըն ալ ջիղային՝ իր բնաւորութեամբ, սիրելի Արսէնը չգնահատուեցաւ իր շրջապատէն իր իսկ արժանիքով: Ու այն որ առաւելութիւն մը պէտք էր նկատել գաղափարական գործիչի մը համար, անզիջողութիւնը ու անշահասիրութիւնը՝ սկզբունքներուն համար —գիտուեցաւ յաճախ իբրեւ խոշոր թերութիւն նոյն իսկ, ցաւալի է ըսել, մերիններու կողմէ: Ըմբոստ նկարագիրը սակայն չչքեց զինք, հակառակ յաճախ իր դէմ յարուցուած հալածանքներուն: Գլուխ չխոնարհեցուց Արծրունին ոչ ուժեղին ոչ ալ իշխանութեան առջեւ, երբ անարդար գտաւ զայն՝ պայքարեցաւ մինչեւ վերջ, չխոտորեցաւ ճամբով եւ ուղղամիտ կեցուածքով: Ան սակայն իր բողոքին մէջ իսկ գիտէր ընել զսպուածութիւն եւ հակառակութեան մոլուցքը չյաջողեցաւ կուրցնել զինք, որովհետեւ իր հակառակորդներու մէջ իսկ գիտցաւ միշտ գնահատել արժանիքը: Նիւթական անձուկ պայմանները, հոգեկան եւ ֆիզիքական տառապանքները, որ լայնօրէն ճաշակեց, կխուլին կտրեցին Արսէնի թափը եւ թոյլ չտուին ամբողջապէս օգտակար դառնալու իր

ուրած գաղափարներուն: Բայց ծունկի չեկաւ ան ոչ դիրքի եւ փառքի, ոչ ալ նիւթական բարեկեցութեան համար ու բարձր բռնեց իր հաւատամքի դրօշակը: Ճակատագիրը անողոք գտնուեցաւ իրեն հանդէպ, բազմանդամ ընտանիքի հոգը խորապէս ճնշեց զինք եւ մաշեցուց, բայց Արսէն արհամարհոտ ժպտելով դիմաւորեց կեանքի ձախողութիւնները, անյիշաչար ու բարի ներողամտութեամբ դիմաւորեց անոնք որ կուրացած կուսակցական կամ խմբակային կրքերով, անձնական փոքրոգի հաշիւներով եւ կամ յաճախ անգիտակցաբար, ուրիշներու թելադրանքէն խաբուելով, թշնամի վերաբերում ունեցան իրեն հանդէպ:

Ու պէմուրատ մեռաւ ան, նման անոնց որ հայկական ազատութեան արշալոյսը ողջունած՝ իրենց կեանքի վախճանակէտը դրին հայրենիքէն դուրս, օտար հորիզոններու տակ: Բայց երազի ճանապարհին ալ ան միացաւ հայկական ազատամարտի անթիւ հերոսներուն, որոնց ոգիները կը թեւածեն Հայաստանի երկնակամարին վրայ եւ զօրավիգ են ողջերուն՝ շարունակելու պայքարը մինչեւ իրականացումը հայկական ազատութեան:

Փունջ մը գիներբուկ ու մանիշակ, անթառամ ծաղիկ ու կակաչ՝ փրցուած Ջիաքոռուկէն ու Գալալեայէն շիրիմիդ վրայ, Թանկագին ընկեր:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԻՆՉՊԷ՛Ս ՊԻՏԻ ԲԱԺՆԷԻՆ Թուրքիան

Շարունակելով իր դասախօսութիւնը Պոլսոյ Յեղափոխութեան համալսարանին մէջ, նախորդ կրթական գործավար պայ Հիքմէթ հետեւեալ կերպով ներկայացուց Թուրքիոյ բաժանման ծրագիրը.—

1916 սեպտ. 16ին Իտալիոյ իմացուցին Թուրքիոյ բաժանումը: Իտալիա դիտել տուաւ որ եթէ Իզմիրն ու Մերսինն ալ չտրուին, իր բաժինը հաւասար եղած չըլլար Անգլիացիներուն Պաղտատի եւ Պասրայի, ու Ֆրանսացիներուն բաժինը կազմող Շամի ու Հալէպին: Կ'ըսէր թէ Իզմիրի եւրոպական հպատակներուն մեծ մասը իտալացի են եւ իտալական են այնտեղի ամէնէն մեծ վաճառատուները: Գոնիայի եւ Այտընի կուսակալութիւններն ալ պէտք է տրուէին, քանի որ այնքան մօտ կը գտնուէին Անթալիոյ:

Ռուսերը չէին ուզեր որ Իտալիոյ տրուէր Իզմիրը, որովհետեւ այս վայրը ծովէն թէ ցամաքէն սպառնալիքի տակ կը պահէ Չանագգալէն, իրենց բաժինը կազմող Պոլսոյ բանալին: Այսպէս կը խորհէր նաեւ Անգլիա, իսկ Ֆրանսա Մերսինէն չէր հրաժարեր: Այս խնդրին շուրջ վէճի մէջ էին դաշնակիցները, երբ ռուսական յեղափոխութիւնը պայթեցաւ, եւ Ռուսիոյ քաշուելուն հետեւանքով Իտալիա աւելի արժէք ստացաւ: Այս կացութեան առջեւ, դաշնակիցները յօժարեցան Իզմիրը Իտալիոյ տալ: Օսմանեան կայսրութեան Թուղթի վրայ եղած բաժանումին համաձայն Իտալիա Անթալիան, Գոնիան եւ Իզմիրը պիտի գրաւէր եւ Պալըքեսիրէն մինչեւ Իզմիր մասն ալ իր պաշտպանութեան տակ պիտի գտնուէր:

Դասախօսը, զինադադարը պարտադրող պատճառներն ու հրամանատարութեան եւ պարենաւորման անկարողութիւնները յիշելէ վերջ, ծանրացաւ հայկական քարոզութեան վրայ·

— Հայ քօմիթէճիները, առանց իրենց ազգին իրական օգուտ մը ապահովելու, զայն Ռուսիոյ, Անգլիացիներու եւ Ֆրանսացիներու կողմը դարձուցած էին եւ ճակատին ետեւէն կը կռուէին: Ինչպէս քարոզներէն եւ գաղտնի դաշնագիրներէն կը հասկնանք, դաշնակիցները Հայերուն ոչ մէկ հող կուտային, բայց աշխարհի կ'ըսէին թէ «մենք Հայերը պիտի ազատենք»: Այս քարոզութիւնը ամբողջ աշխարհը բռնեց եւ սկսան իրարանցում հանել թէ· մենք Հայերը ջարդեր ենք: Իսկ իրենք, Թուրքերը ջարդելու միջոցին կ'ըսէին թէ ստիպուած են այդպէս ընել:

Դասախօսը բացատրեց նաեւ թէ ինչպէս Անգլիա եւ Ֆրանսա ձեռնարկած էին իրենց մէջ բաժնել նաեւ Ռուսիան, համաձայնավար դառնալէն յետոյ: Երբ նեղուցները բացուէին, Անգլիացիները Կովկասը պիտի գրաւէին, Ֆրանսացիներն ալ Ուքրայնան: Ասկէ զատ, պատերազմի միջոցին Անգլիա գրեթէ ամբողջութեամբ գրաւած էր Պարսկաստանը: Անգլիա, Պարսկաստանն ու Անդրկասպեան վայրերը ձեռք ձգելէ վերջ, պիտի կարենար դիւրութեամբ փարատել Հնդկաստանի սպառնացող աֆղան վտանգը: Այս կերպով, Անգլիա նոր կայսրութիւն մը հիմնելու վիճակին մէջ պիտի գտնուէր, ու ասոր համար Թուրքիան պէտք է անպատճառ ճզմուէր:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻՆ ՄԵԾ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԿԷՆԻ ՄԷՋ

ԱՆԿԷՆ (Յապաղած).— Սրահը լեցուած է խուռն բազմութեամբ: Հանդէսը կը բացուի «Կոմիտաս» երգչախումբին խմբերգով: Հայ ժողովրդական սիրելի երգերը կրկին կը խռովեն կամ կը խանդավառեն մեր հոգին: Երեք երգերէ յետոյ, Ֆ. Կ. Խաչի վարչութեան ատենապետուհին՝ Օր. Ֆըլօրա, երկու խօսքով կը բացատրէ թէ այս տարի Կ. Խաչի 25ամեակն է, թէ բոլոր մասնաճիւղերը Ամերիկա, Բուլկարիա, Ֆրանսա, Պալքանեան երկիրները, Յունաստան, Սուրիա, Պաղեստին, Եգիպտոս, Պարսկաստան եւն. արժանաւորապէս պիտի կատարեն այդ մեծ օրը, իսկ Անկէնը այսօր կը տօնէ այդ նշանաւոր օրը:

Այս առթիւ ամփոփ տեղեկութիւններ հաղորդելէ վերջ, Անկէնի մասնաճիւղին գործունէութեան մասին, բեմ հրաւիրեց Շրջ. Վարչութեան ատենապետուհին, Տիկին Ծ. Միսաքեանը, որ գեղեցիկ բանախօսութեամբ մը պատկերացուց Կ. Խ.ի գործունէութիւնը, սկիզբէն մինչեւ այժմ: Բանախօսը նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւնն ըրաւ իւրաքանչիւր մասնաճիւղին առանձնապէս: Շեշտեց թէ Կ. Խաչը ուժեղ ազդակ եղած է, մղելով հայ կինը այսքան օգտակար գործի մը կպչելու, եւ դնելով զինքը իր բուն դերին մէջ:

Ներկաները մեծ գոհունակութեամբ լսեցին այս ամփոփ և պերճախօս հաշուետուութիւնը եւ աւելի շեշտուեցաւ դէպի այդ գործը տիրող համակրանքը:

Ֆրանսացի հիւրերու համար բանախօսութեան հրաւիրուած էր Պ. Ս. Սասունի, որ ամբողջ մէկ ժամ խօսեցաւ, պարզելով մեր անցեալը, պատմութիւնը, մշակոյթը եւ մեր կատարած դերը ընդհանուր քաղաքակրթութեան տեսակէտով, ինչպէս եւ մեր անձնուրաց նուիրումը դէպի մարդկային բարօրութիւնը, յանուն արդարութեան դատին, սկիզբէն մինչեւ մեծ պատերազմը եւ մինչեւ այժմ: Յետոյ Օր. Ալիս Պապոնեան տիրականօրէն նուագեց դաշնակի վրայ Հիւկօ Ռէյնօլտի Impromptuն, գեղեցիկ կտոր մը որուն ներդաշնակ երաժշտութեան յաջորդեց խօսքի եւ արտասանութեան երաժշտութիւնը՝ երբ Տիկ. Արշալոյս Սարգիսեան խոր յուզումով արտասանեց Դանիէլ Վարուժանի «Հօրս բանտին մէջ»ը եւ «Ցասում»ը, հայ տառապանքի հարազատութեան հետ վերապրեցնելով նաեւ իրական վարպետը հայ լեզուի երաժշտութեան եւ ճոխութեան:

Տիկին Ալիս Պարթեւեան ջութակի վրայ նուագեց, նուրբ արուեստով մը, քանի մը գեղեցիկ կտորներ մեծ վարպետներու գործերէն, ընկերակցութեամբ իր տաղանդաւոր ամուսնին, Պ. Արա Պարթեւեանի (դաշնակ): Իսկ Տիկին Մառի Թէրզիպաշեան, նոր արուեստագիտուհի մը, որ գնահատուած է ֆրանսական բեմին վրայ, կրկնապատկեց խանդավառութիւնը, տիրաբար երգելով Հայաստանը, Վէրտիի «Այտային աղօթքը», եւ, բուռն պահանջներու վրայ «Կարմիր Վարդը»: Պ. Գմբէթեան, որ փոխանորդաբար կը վարէր բեմը, գեղեցիկ արտասանութեամբ եւ ժողովրդական սիրելի երգով մը փակեց հանդէսին առաջին մասը:

Երկրորդ մասը նուիրուած էր մանուկներու, մանչ թէ աղջիկ, որոնք իրենց դերը կատարեցին մեծ յաջողութեամբ,— ինչպէս փոքրիկն Ժիրայր Բաբերդեան, որ սիրուն արտասանութիւն մը ըրաւ Կ. Խաչին նուիրուած, եւ աղջնակ մը, Ջէնկիլլի, իրեն յարմար ոտանաւոր մը ըսաւ աղուոր շարժուձեւերով: Անայիս Պահթիարեան, Եմմա Պագիկեան եւ Յարութիւն Եադճեան շատ յաջող էին իրենց ներկայացուցած զաւեշտին մէջ, որ այնքան խնդացուց ներկաները: Յաջողութեամբ անցաւ նաեւ «Սեւ Հողերու» վերջին պատկերը, ուր շղթայակապ Հայաստանը կը տանջուի շնորհիւ իր զաւակներուն անմիաբանութեան եւ յետոյ կը փրկուի, երբ միութիւնը կը վերահաստատուի: Օրիորդ Այտա Ջահրէճեան, Էլէնա Պագիկեան, Շահան Սէմէրճեան, Արամիկ Սարգիսեան եւ Ժիրայր Բաբերդեան հարազատօրէն պատկերացուցին իրենց դերերը:

«Կոմիտաս» երգչախումբը «Բամ Փորոտան»ով աւարտեց երաժշտական մասը եւ Պ. Գմբէթեան արտասանելով գեղեցիկ մէկ գրուածքը Ալիշանի, որ նուիրուած է այդ ազատաշունչ երգին, փակեց հանդէսին գեղարուեստական բաժինը:

Բանախօսութիւն, երաժշտութիւն, երգ թէ արտասանութիւն եւ մանկական բաժին՝ բոլորն ալ արժանացան բուռն ծափերու եւ անկեղծ գնահատանքի:

Աննկարագրելի էր ոգեւորութիւնը եւ այս ջերմ ու հայկական խանդավառ մթնոլորտին մէջ ծայր առին պարերն ու ծիծաղը, տեւելով մինչեւ ժամը 11: Բոլորն ալ ակամայ բաժնուեցան, տանելով լաւագոյն օրուան մը յիշատակը եւ ջերմ բաղձանքը նմանօրինակ գեղեցիկ առիթներու:

Յարգանք Կ. Խաչին եւ բոլոր նուիրեալներուն:

Հիւր մը

«ՍԻՓԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

«Սիփան» երգչախումբը փետր. 22-ին ունեցաւ իր ընդհ. ժողովը, «Սիփան»ի նոր ղեկավար հրաւիրելու եւ նոր վարչութիւն ընտրելու համար:

«Սիփան»ի վարչութեան հրաւէրով, եւ անդամ-անդամուհիներու համաձայնութեամբ նոր ղեկավար հրաւիրուեցաւ ծանօթ երաժշտագէտ Պ. Արա Պարթեւեան:

Եւ ուրախ ենք յայտնելու նմանապէս որ ան ալ տուած է իր համաձայնութիւնը:

Նախկին վարչութեան աշխատանքի շրջանը լրացած ըլլալով, ընտրուեցաւ նոր վարչութիւն եւ հաշուեքննիչ մարմին մը, քննելու համար նախկին վարչութեան գործունէութիւնը:

Որոշուեցաւ Պ. Սաքօի մեկնումի առթիւ, ունենալ հրաժեշտի հաւաքոյթ, անդամներուն եւ համակիրներուն համար:

Պ. Արա Պարթեւեան ստանձնած ըլլալով «Սիփան»ի ղեկավարութիւնը, փորձերը կը շարունակուին առայժմ նախկին տեղը՝ 25, Rue des Anciennes Comédies (Մէթրօ Օտէօն) ամէն ուրբաթ երեկոյ: Մասնակցիլ փափաքողները կրնան դիմել այնտեղ:

«Սիփան»ը պիտի շարունակէ, ինչպէս ասկէ առաջ, իր մասնակցութիւնը բերել, գեղարուեստական հանդէսներուն, որոնց համար կը խնդրուի նախօրօք գրել վարչութեան քարտուղար Պ. Ներսէս Տակառեանի, 9, Rue Madame Curie, Bagneux (Seine):

Վարչութիւն

ՀԱՅ ԲԺՇԿ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Երեքշաբթի երեկոյ, Սօսիէթէ Սավանթի մէջ, տեղի ունեցաւ Փարիզի Հայ Բժշկ. Միութեան տարւոյն առաջին ընդհ. ժողովը:

Նորընտիր վարչութեան կողմէ, ատենապետը, Տոքթ. Պ. Քօլօլեան, բանալով ժողովը, նախ իր գոհունակութիւնը յայտնեց, որ ժողովականները մեծ թիւ մը կը կազմեն, յետոյ քննադատեց հայ բժիշկներու անտարբերութիւնը, թուեց այն պարտականութիւնները, զորս անոնք ունին իբրեւ մտաւորական ընտրանին գաղութի:

Քարտուղարը, Տոքթ. Վ. Զիլինկիրեան, կարդաց վարչութեան ծրագիրը.— Վարչութիւնը որոշած է սարքել շարք մը հրապարակային ժողովրդական դասախօսութիւններ առողջապահական նիւթերու շուրջ, յետոյ պիտի հրաւիրէ նաեւ ֆրանսացի փրոֆէսէօրներ՝ դասախօսելու բժշկական այժմէական ու կարեւոր նիւթերու շուրջ: Միեւնոյն ատեն պիտի շարունակուին միութեան պարբերական հաւաքոյթները, ամիսը մէկ անգամ, լսելու անդամ բժիշկներու ուսումնասիրութիւնները բժշկագիտական հարցերու մասին: Վարչութիւնը ասկէ զատ մտերմական երեկոներ պիտի սարքէ,— որոնց կարգին՝ առաջին հացկերոյթը՝ մարտ 12ին: Վարչութիւնը որոշած է նոյնպէս մեծցնել Միութեան ամսօրեայ Տեղեկագիրը:

Յետոյ Տոքթ. Վ. Թորգոմեան դասախօսութիւն մը ըրաւ՝ նիւթ ունենալով Հին հայ բժիշկներու ազգային, ընկերային եւ գիտական գործունէութիւնը,— արագ ակնարկ մը նետելով անցեալին վրայ, նախ հաստատեց թէ հնագոյն շրջաններէ սկսեալ, Հայը միշտ հետաքրքրուած է բժշկական արուեստով եւ գիտութեամբ: Ու գալով 17րդ դարուն, յիշեց բազմաթիւ հայ բժիշկներ, որոնք կարեւոր գործեր ձգած են իբրեւ գիտական ժառանգութիւն:

Ամէնէն վերջը խօսեցաւ փրոֆ. Ադջեան, որ անդրադառնալով Տքթ. Թորգոմեանի ներկայացուցած հայ բժիշկներու փառաւոր անուանացանկին, թելադրեց ոգեւորուիլ մեր անցեալի փառքով, մեր ներքին կարելիութիւններով՝ փոխանակ պզտիկնալու, խեղճանալու, հին ստրկութեան երեւոյթները ցուցադրելու: Եւ այդ ուղղութեամբ՝ անհրաժեշտ գտաւ միանալ,— բոլորուիլ Միութեան շուրջ կատարել կարգապահութեամբ, հնազանդելով մեծամասնութեան կամքին եւ մոռնալով վնասակար անձնասիրութիւնները:

Տոքթ. Պ. Քօլօլեան շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին, եւ փակեց ժողովը:

Ինչպէս կը տեսնուի, Միութիւնը ոգեւորման շրջան մը կը մտնէ այս տարի:

Ն.

ՄԱՄՈՒԼ

Զեկոյցի մը առթիւ

— • —

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (19 փետր.).

— «Կովկասի, Թուրքեստանի եւ Ուկրայնայի ժողովուրդներու բարեկամներու Կոմիտէն, վերջերս առաջ Փարիզի մէջ կազմակերպած է հրապարակային ժողով մը, ուր ֆրանսացի յայտնի քաղաքագէտ փրոֆ. Ռընէ Փինօն զեկոյց մը տուած է «Ազգային կնճիռը Ռուսաստանի մէջ» նիւթի մասին:

Փրոֆ. Ռընէ Փինօն իր ատենին հայկական հարցին նուիրուած գիրք մը գրած է, մեծ համակրանք արտայայտելով մեր ժողովուրդի հանդէպ: Ան քաջածանօթ կը համրուի միջազգային հարցերուն: Երկար տարիներէ ի վեր, Փուանքարէէն յետոյ, փրոֆ. Ռ. Փինօն կանոնաւորաբար քաղաքական տեսութիւններ կը գրէ ֆրանսական մեծագոյն հանդէսներէն Ռըվիւ տէ տէօ Մոնտի մէջ եւ առհասարակ բարեկամ է ճնշուած ժողովուրդներուն:

Փրոֆ. Ռ. Փինօն զեկոյցի հրաւիրելով, «Կովկասի, Թուրքեստանի եւ Ուկրայնայի ժողովուրդներու բարեկամներու Կոմիտէն», ակներեւ նպատակն ունեցած է հետաքրքրութիւն արթնցնել Ռուսաստանի մէջ գոյութիւն ունեցող ազգային բարդ խնդիրներու հանդէպ, որոնց մասին Ֆրանսայի մէջ շատ շփոթ գաղափարներ եւ ծանօթութիւններ կան:

Ուշագրաւ է որ, Ռ. Փինօնի զեկոյցին հազիւ քանի մը տասնեակ Ֆրանսացիներ ներկայ եղած են, մինչդեռ ամբողջ սրահը լեցուած է վրացի, թաթար եւ ուկրայնացի ունկնդիրներով: Աւելին: ժողովին ներկայ եղած են Լեհաստանի եւ Ճափոնի դեսպանները ···

Ցարական շրջանին, ըսած է փրոֆ. Ռ. Փինօն, Եւրոպան չէր կրնար տեսնել Ռուսաստանի իսկական դէմքը: Կովկասի մասին մենք գիտէինք ցարական չքախումբի Չէրքէզներէն: Շփոթ տեղեկութիւններ ունէինք Ասիոյ վրանաբնակ ցեղերու մասին: Թաթարներուն ծանօթ էինք ժիւլ Վէռնի վէպերէն, իսկ Ուկրայնայի գոյութեան մասին ոչ միայն չէինք գիտեր, այլ եւ անոր անունն անգամ լսած չէինք ···

Այլ սակայն, յայտնած է փրոֆ. Ռընէ Փինօն, պատերազմը եւ ռուսական յեղափոխութիւնը վերջնականապէս յօդս ցնդեցուցին Եւրոպայի այն մեծ ցնորքը, թէ Ռուսաստանը ազգային է եւ միացեալ ··· Այժմ Ռուսաստանի ծայրամասերուն մէջ մեծ թափով կը զարգանայ ազգային շարժումը:

Փրոֆ. Ռընէ Փինօնի վերոյիշեալ զեկոյցին մէջ արտայայտուած մտքերը նորութիւն չեն հայ ընթերցողի համար: Հայ մարդու համար կարեւորը այն է, որ արտասահմանի մէջ, Փարիզ եւ այլուր, կը կազմուին «Կովկասի ժողովուրդներու բարեկամներ» անունով կոմիտէներ, առանց Հայերու մասնակցութեան: Կարեւոր է մանաւանդ այն, որ այդ բազմազան եւ բազմանուն «կոմիտէներ»ը ոչ միայն հաշուի չեն առներ Հայերու գոյութիւնն ու բացառիկ վիճակը եւ պահանջները, այլ եւ որոշապէս կը կրթնին Լեհաստանի, Գերմանիոյ, Ճափոնի, Թուրքիոյ ուժերուն եւ աջակցութեան վրայ:

Պատահական երեւոյթ չէ բնաւ, որ փրոֆ. Ռընէ Փինօնի զեկոյցին ներկայ եղած են Լեհաստանի եւ Ճափոնի դեսպանները»:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԱՆԴՐԷԱՍ ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐՈՒ Երեկոյթ

Անցեալ կիրակի օր տեղի ունեցաւ Անդրէասի եւ իր շրջանի Հայր. Միութեան թէյասեղան երեկոյթը, Պէլվիլի մէջ: Վարչութիւնը մասնաւոր հրաւիրագիր ղրկած էր բոլոր հայրենակիցներուն, որոնք փութացած էին մասնակցիլ ընտանիքով, Փարիզէն եւ արուարձաններէն: Հանդէսը բացուեցաւ Օր. Ովսաննայի եւ իր քրոջ, Նորիկեանի արտասանութիւններով, որոնց յաջորդեցին փոքրիկներ Շաքէ Գալատճեան, Սուրէն Թաղէոսեան, Նշանիկ Զրաքեան, բոլորն ալ 4էն 8 տարեկան: Յետոյ երգեց Տիկ. Մանուկեան «Գարահիսար լերան կրծքից»ը:

Դադարի պահուն տեղի ունեցաւ միութեան սարքած պարգեւախաղը: Եւ աճուրդի դրուեցան շիշ մը անուշահոտութիւն եւ կնոջ հովանոց մը: Աճուրդէն գոյացաւ 122 ֆրանք:

Դադարէն յետոյ տեղի ունեցան ազատ խօսակցութիւններ հայրենակիցներու միջեւ: Յետոյ նախագահը ներկայացուց միութեան նպատակը: «Ապագային մենք ալ պիտի շինենք մեր տունը: Ներկայիս Միութիւնը զբաղած է Փարիզի եւ արուարձաններուն դժբախտ հայրենակիցներու հոգերով որով ի վիճակի չէ ուրիշ գործի ձեռնարկելու: Վարչութիւնը այս տարի ալ հրատարակած էր իր օրացոյցը, դժբախտաբար անճաշակ, իբրեւ հետեւանք տպարանական անհոգութեան: Գնահատելի էր վարչութեան աշխատանքը, մանաւանդ Մ. Նորիկեանի, Խաչիկեանի: 1933 տարեշրջանին վարչութիւնը օգնած է Պուլկարիա հաստատուած հայրենակիցներու: Այս տարի եւս օգնեց, ղրկելով հանգանակութեան գումարը: Այսպէս պիտի շարունակէ ճամբան, լուռ մնջիկ, առանց ականջ տալու աջին ու ձախին, յարատեւութեամբ եւ չէզոք գետնի վրայ:

Յ. Ա. Քէֆէլեան

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (5)

ԱԹԷՆՔԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

= o-o =

Բարունակէն յետոյ լսուեցաւ ամբաստանող վկայ Ստեփան Բիլիմճեան երկար եւ գանգուր մազերով, արհեստով սափրիչ:

Դէմքին վրայ ծիծաղ կար:

Նախագահ.— Ի՞նչ գիտես այս խնդրի մասին:

Ստեփան.— Գիշերը կ'երթայի Գըրըճեանի տունը, իբրեւ Սինկրուի Թաղ. Խորհուրդի գանձապահը, տեսակցելու համար Սերգոյին հետ որ մեր ատենապետն էր:

15—20 մէթր հազիւ հեռու էի բնակարանէն, երբ ատրճանակի ձայն լսեցի եւ տեսայ Գըրըճեանը՝ ինկաւ գետին: Ոճրագործը սկսաւ դէպի փարանկաներուն կողմը փախիլ եւ երկու անգամ եւս կրակեց օդին մէջ:

Երդուեալ.— Սպաննողը՝ եւ երկու ձեռք ատրճանակ քաշողը միեւնոյն ա՞նձն էր:

Ստեփան.— Բացարձակապէս միեւնոյն անձը:

Նախագահ.— Ըսէ տեսնեմ, կրնա՞ս փախչող ոճրագործը նկարագրել: Ի՞նչ տեսակ մէկն էր, բարձրահասա՞կ, նիհա՞ր, կա՞րճ:

Ստեփան.— Չեմ կրնար պատասխանել, որովհետեւ կը վախնամ:

Նախագահ.— Ինչէ՞ն կը վախնաս:

Ստեփան.— Կը վախնամ որ կ'սպաննեն զիս:

Նախագահ.— Մինչեւ հիմա քեզի սպառնացող մը եղա՞ծ է:

Ստեփան.— Այո՛: Ճիշդ ատոր համար է որ կը վախնամ: Անգամ մը դրանս առջեւ եկած եւ ընտանեկան պատիւս անարգած են:

Դատախազ.— (Զարմանքով) Շատ կարեւոր է ասիկա ···

Ցիմպոս.— (Պաշտ. փաստ.) Ե՞րբ սպառնացին քեզի:

Ստեփան.— Սպանութենէն տարի մը առաջ:

Ցիմպոս.— Երախտապարտ եմ քեզի (դատախազին դառնալով), կը յուսամ վախը անցած ըլլայ մինչեւ այսօր:

Ստեփան սովորական քանի մը խօսքեր ծամծմելէ վերջ սրահէն դուրս ելաւ, միշտ ծիծաղը դէմքին: Ասոր յաջորդեց լէպլէպիճի Յովսէփ Յովսէփեան, որ ըսաւ թէ սպանութեան գիշերը ինք իր խանութէն տեսաւ Գըրըճեանին ինկալը, բայց չի կրնար ուրիշ բան մը ըսել ոճրագործի ինքնութեան մասին:

Լսուեցաւ Տիմիթրէոս Թաքթիքօ, ձկնորս, որ յայտնեց թէ դէպքին վայրէն 15—20 մէթր հեռու կը գտնուէր եւ ոճրագործը առջեւէն անցած ատեն ատրճանակը կրակեց, որ մի գուցէ կը բռնեմ զինքը: Դէմքը չկրցայ տեսնել, շարունակեց Թաքթիքօս որովհետեւ մազերը այնքան երկար էին որ ծածկած էին երեսը: Անմիջապէս գացի, Գըրըճեանը վերցուցինք եւ օթոմօպիլ դրինք:

Պատերազմական նախարարութեան առջեւ Թուրքերէն հարցուցի իրեն թէ ո՞վ սպաննեց զինքը: Չկրողացաւ բան մը ըսել: Հիւանդանոց տարինք, հոն ալ անկարելի եղաւ հասկնալ իր խօսածները:

Արտաշ Քէօրհաճեան, որ նմանապէս այնտեղ էր եւ հայերէն ալ գիտէ, անշուշտ աւելի լաւ հասկցած ըլլալու է, քանի որ զոհը հայերէնի եւ թուրքերէնի խառնուրդ մը կը խօսէր: Ներկայ ամբաստանեալներէն եւ ոչ մէկուն մասին բան մը կրնամ ըսել:

Նախագահ.— Գնա՛, տղաս:

Կանչուեցաւ ամբաստանող վկայ՝ Գարաեանի, վիճակահանութեան տոմսակավաճառ, որ ըսաւ թէ ժամը 3.30-ին տեսած է իրեն ծանօթ երկու Քօքինիացիներ (ամբաստանեալներէն), որոնք ուրիշ մարդոց հետ նստած էին Սիվրիեանին սրճարանը: «Ուրիշ բան չեմ գիտեր: Եւ ոչ ալ հայութիւնով կը զբաղիմ»:

Ասոր յաջորդեց Ստեփան Փափազեան, որ յայտարարեց թէ դէպքին օրը տեսած է ամբաստանեալներէն երկուքը, որոնք Սիվրիեանի սրճարանին քովէն անցնելով կ'երթային դէպի Կ. Խաչի ակումբը, ուր պիտի խօսէր Նիկողոսեան.

— Քառորդ ժամ յետոյ, ետ վերադարձան եւ ըսին թէ հանդէսը տակաւին սկսած չըլլալով պիտի նստէին սրճարան: Նստան թուղթ խաղալու, իսկ ես մեկնեցայ քիչ յետոյ: Աւելի բան մը չեմ գիտեր:

Կարգը եկաւ Խորէն Պատիկեանին, որ դատասրահ մտնելուն պէս յայտարարեց թէ յունարէն չի գիտեր եւ պիտի խօսի թարգմանի միջոցաւ:

Պատիկեան.— Դէպքին գիշերը նստած էի Պապաքիոյի սրճարանը, Գըրըճեանի եւ ուրիշ երկու անձերու հետ:

Նախագահ.— Փողոցին հետ բաղդատմամբ ի՞նչ դիրքով նստած էր Գըրըճեան:

Պատիկեան.— Դէմքը դարձուցած էր դէպի փողոց: Ճիշդ դիմացը կը գտնուէր սրճարանին սիւնը:

Նախագահ.— Հակասութիւն կայ ասոր եւ Անկելաքիսի վկայութեան միջեւ: Վկան կ'ըսէ թէ դէմքը դարձուցած էր դէպի փողոց, մինչդեռ Անկելաքիս վկայեց թէ կռնակը դարձուցած էր սիւնին:

Պատիկեան.— Ժամը 10, 10.30ի ատենները մեկնեցանք սրճարանէն, ես դէպի Կեսարիանի ուղղուեցայ, իսկ Սերգօն ալ դէպի տունը: Հազիւ 30 մէթր հեռացած, լսեցի ատրճանակի պայթիւն մը: Անմիջապէս ետեւ դարձայ եւ տեսայ որ Գըրըճեան գետին գլորած է: Սպաննողը կը վազէր Թռչունի պէս: Իր դիմագիծը չեմ կրնար ճշդել: Միայն թէ միջահասակ էր, ոչ գէր, ոչ ալ նիհար:

Նախագահ.— Ըստ քեզի ո՞վ սպաննած է Գըրըճեանը եւ ինչո՞ւ:

Պատիկեան.— Գըրըճեան սպաննուած է կուսակցութեան կողմէ: Ասոր համաձայն եմ: Սպանութենէն տարի մը առաջ ես եւ Գըրըճեան յարձակում կրած էինք, երկու Դաշնակցականներու կողմէ: Վիրաւորեցին գլուխէս երկաթէ կտորով մը, իսկ Գըրըճեանն ալ ուսէն:

Նախագահ.— Ինչո՞վ վիրաւորուած էիք, դաշոյնո՞վ թէ երկաթէ ձողով մը:

Պատիկեան.— Երկաթէ ձողով:

Նախագահ.— Այս դէպքէն զատ ուրիշ դէպքեր ալ տեղի ունեցա՞ծ են, որոնք ապացուցանեն թէ կուսակցութիւնը ահաբեկումներ կը կազմակերպէ:

Պատիկեան.— Շատ ուրիշ դէպքեր ալ:

Նախագահ.— Որո՞նք, բաներ ըսէ մեզի:

Պատիկեան.— Ըսի արդէն: Շատ մը մանր մունր դէպքեր: Այս համոզումս խորացաւ Գըրըճեանի սպանութենէն վերջը:

(Շար.)

մական դէպքին: Այնուհետեւ եկեղեցիներու կոչնակները սկսան հնչել եւ ամբողջ ժողովուրդը դղրդագին ցոյցեր կատարեց: Գերմանիայէն երկու հարիւր հազար քաղաքացիներ գացած էին Սարպրուքէն, ողջունելու համար հայրենի հողին վերստացումը: Հիթլէր ընդհ. ներում շնորհեց թէ քաղաքական եւ թէ քրէական յանցաւորներու:

Նախընթաց գիշերէն (28 փետրուար) արդէն Գերմանիոյ յանձնուած էր ոստիկանութիւնը, Ազգերու Դաշնակցութեան նշանակած առժամեայ կառավարիչին, անգլիացի Նոքսի միջոցաւ որ անմիջապէս հեռացաւ, աչքի փուշ դարձած ըլլալով: Նոյնգիշերը Սարպրուքէն հասած էր գերմանական պատուիրակութիւնը, որուն մէջ կը գտնուին Տօքթ. Կէօպէլս, գերմանացի նահանգապետը եւ ուրիշ պաշտօնատարներ: Ժողովուրդը անհամբեր կը սպասէ Հիթլէրի:

Տխուր տեղեկութիւն մը Մ. Լէյլէկեանի եւ Ն. Սարգիսեանի մասին

Ամերիկայի ռամկավար օրկանին խմբագրութիւնը հեռագրած է իր Փարիզի պաշտօնակցին՝ թէ Ալպընիի վերաքննիչ ատեանը վերահաստատած է Մաթէոս Լէյլէկեանի եւ Նշան Սարգիսեանի դատապարտութիւնը (մահավճիռ):

Սեփական աղբիւրէ տեղեկութիւն չունենալով, կը սպասենք մանրամասնութեանց:

Թուրք-պուլկար յարաբերութիւնները

=o·o=

Հաւաստի աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Թուրքիոյ մէջ հակա-պուլկար տրամադրութիւնները օրէ օր կ'աւելնան: Վերջերս, երեք Թուրքեր, , քաղաքացիի զգեստներով, Պոլսոյ մէջ կը մտնեն Պուլկարի մը խանութը եւ կը պահանջեն վար առնել ցար Պորիսի նկարը: Ու իրենք յառաջ կը նետուին, կը քաշեն նկարը, կը կոտրեն շրջանակը եւ կը պատռեն ցարին նկարը: Խանութին տիրոջն ալ կը յանձնարարեն քանի մը օրէն հեռանալ Պոլսէն:

⁂ Միւս կողմէ, Պուլկարիոյ մէջ ոստիկանութիւնը կը մերժէ բնակութեան իրաւունք տալ թրքահպատակներուն: Անոնք որ ունին այդ իրաւունքը, զայն երկարաձգելու համար երբ դիմում կ'ընեն, ոստիկանութիւնը չստանձներ ընդունիլ խնդրագիրները եւ կը յանձնարարէ ուղղակի նախարարութեան դիմել:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻԻՆ ԱՆԿՈՒՄԸ (73 փրանք) վիճաբանութեան դուռ բացաւ Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ: Ելմտական նախարարը պատասխանելով, յայտարարեց թէ մտատանջուելու պատճառ չկայ եւ թէ դեռ ժամանակը եկած չէ հաստատուն վիճակի մը վերածելու ստերլինին գինը:

ԳՆԴ. ԼԻՆՏՊԷՐԿԻ դէմ ցոյց մը կատարուեցաւ Նիւ Եորքի մէջ, Հաուփթմանի դատապարտութեան առթիւ: Մահապարտին կինը եւ փաստաբանը ճառեր խօսեցան գործուած անարդարութեան դէմ, 3000 ունկնդիրներու առջեւ: Ուրիշ երկու հազար հոգի ալ դուրսը մնացին, տեղ չգտնելով: Մեծ մասով Գերմանացիներ էին: Այս առթիւ հանգանակութիւն կատարուելով 2000 տոլար հաւաքուեցաւ: Վերաքննութեան համար անհրաժեշտ է 17,000 տոլար:

50 ՖՐԱՆՔՆՈՑ նոր թղթադրամները շրջաբերութեան պիտի հանուին մարտ 15ին: Ծաւալը պիտի ըլլայ նախկին տասը փրանքնոցին չափ: Հինները պիտի քաշուին հրապարակէն: Հետզհետէ շրջաբերութեան պիտի հանուին նաեւ 100, 500 եւ 1000 փրանքնոցները:

ԵՕԹԸ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ մեռան Կրընոպլի լեռներուն մէջ, ձիւնակոյտերու տակ մնալով: Երեք հոգի կրցեր էին բարձրանալ, բայց մնացեալ հինգը ողջ ողջ թաղուեցան: Ուրիշ երկու հոգի փորձեցին օգնութեան հասնիլ, բայց երկրորդ ձիւնակոյտի մը տակ մնացին:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ՆՈՐ ՑՆՑՈՒՄՆԵՐ զգացուեցան Կիկլատեան կղզիներուն մէջ (Յունաստան): Քանի մը եկեղեցիներու գմբէթները ճեղքուեցան: Մարդկային կորուստ չկայ:

ԱՓԻՈՆԻ ԵՐԵՔ մաքսանենգներ ձերբակալուեցան առջի օր, երբ 150 քիլոնոց բեռ մը կը փախցնէին ինքնաշարժով: Ձերբակալուեցաւ նաեւ Լեհ մը, որ Զուիցերիայէն եկած էր: Շատ կարեւոր յայտնութիւններ կը սպասուին միջազգային խոշոր կազմակերպութեան մը մասին, որ այսպիսի գործերով կը զբաղի:

ՀԱԿԱՍԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՍԻԹՐՕԷՆԻ ՄԱՍԻՆ.— Ձախակողմեան թերթերը կը գրեն թէ Սիթրօէն գործարանը քանի մը օր պիտի ընդհատէ իր աշխատանքները եւ յետոյ վերջնապէս պիտի դադրեցնէ: Իսկ ուրիշ թերթեր կը հերքեն այս լուրը, առժամեայ դադարը կապելով օրուան տօներուն հետ (Մեծ Պահք):

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը այսօր Շաբ. երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» ենթակոմիտէին ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 4ին, սովորական հաւաքատեղին: Ժողովէն վերջ շարունակութիւն նախորդ դասախօսութեան:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ վաճագն խումբին ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան Գրադարանին մէջ: Ներկայ Շրջանային կոմիտէի ներկայացուցիչը: Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատանեկան Միութեան ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Միութեանս Գրադարան-Ընթերցասրահին մէջ, 48, Րիւ Նասիօնալ: Կը դասախօսէ ընկ. Սէրէնկիւլեան, նիւթ ունենալով տնտեսականը ազգային եւ միջազգային գետնի վրայ:

ՌՕՄԱՆԻ Անդրանիկ խումբի ընդհ. ժողովը այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8ին ընկեր Լեւոն Չիլինկիրեանի բնակարանին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ակնունի Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի երեկոյ ժամը 6.30ին սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած *ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՍԷՎՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*

վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, կրթական միութեան սրահին մէջ

Կը նախագահէ Պ. ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ (*Կոմս*)

Բանախօսութիւն, արտասանութիւններ, երգ եւ պար՝

դաշնակի վրայ կը նուագէ Օր. *Անժէլ Ֆօրթինաթօ:*

Տախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք:

Հաղորդ. միջոց.— Շոգեկառք Կառ տիւ Նորէն 13.50, 14.25 *եւ* 14.45:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

«Ընկեր - Կարօ» *ենթակոմիտէի ընկերահամակրական հաւաքոյթը (Փետր. 18ի առթիւ) այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Դաշնակցութեան Տան մէջ (ընկեր Ս. Պօյաճեանի ագարակ):*

Կը խօսի ընկեր Պ. Հիւսեան:

Մուրատ *խումբի ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին:*

Պիտի խօսի ընկեր Ազգին:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

*Théâtre RAYMOND DUNGAN*ի մէջ

31, Rue de Seine, Paris. Métro Odéon

Հովանաւորութեամբ ԱՇՕ ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ

եւ նախաձեռնութեամբ՝ Ա. ԿՈԹԻԿԵԱՆԻ

ԿՈՎԿԱՍԱՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ 75ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Վաղը Շաբաթ (2 *Մարտ*) *գիշեր ժամը* 8.30*ին*

Կը ներկայացուի ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷի «ՊԱՏՈՒԻ ՀԱՄԱՐ»Ը

Կը մասնակցին բոլոր լաւագոյն ուժերը:

Մուտք 5 եւ 10 ֆրանք

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նախաձեռնութեամբ՝ *ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՎԱՐՉ. ԺՈՂՈՎԻ*

Այս կիրակի իրիկուն ժամը 9ին

Petit Journalի սրահին մէջ **(Rue Cadet, Métro Cadet).**

Կը դասախօսէ Կարող. նուիրակ

ԳԵՐ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Ս. ԱՐՔԵՊՍԿ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԱՅ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԿՈՒՄԸ Ի ԿԻԼԻԿԻԱ ԵՒ ՄՏԱԻՈՐ ՈՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՎԵՐԱԾՆՈՒԹԻՒՆՆ Ի ՄԵԾ-ՀԱՅՔ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԵԱՑ ԱՆԿՈՒՄԷՆ ՅԵՏՈՅ

Մոգական լապտերի ցոյցացումներ (գունաւոր եւ սեւ լուսապատկերներով):

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք:

Բանախօսութիւնը կ'աւարտի ժամը 11.30ին:

Ս. ԳՐՔԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ 1500ԱՄԵԱԿԸ

Յառաջիկայ 10 մարտ 1935, կիրակի օր, ժամը 14ին **Mutualité**ի մեծ սրահին մէջ (**24, Rue St. Victor,** Փարիզ 5, մէթրօ **Maubert - Mutualité**), նախաձեռնութեամբ Փարիզի Հայ Եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան Վարչ. ժողովի պիտի կատարուի գիտական – գեղարուեստական մեծ ու շքեղ հանդէս մը, նուիրուած Ս. Գրքի հայերէնի թարգմանութեան եւ Հայ մատենագրութեան սկզբնաւորութեան 1500ամեայ տարեդարձին, մասնակցութեամբ ծանօթ հայ գրագէտներու եւ արուեստագէտներու:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ

Կ. ԽԱՉԻ 25ԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

Հովանաւորութեամբ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

եւ մասնակցութեամբ ՇՐՋԱԿԱՅ Մասնաճիւղերու

Վաղը կիրակի Մարտ 3ին,

Salle Géographie*ի մէջ, ժամը 3ին*

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Պ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆԻ

Կը բանախօսեն՝ ՏԻԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ ՏԻԿ. ԷԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին. Տիկ. Տէր՝ Խօլանեա Միրիմանովա, Ար. Արզուբեան-Գէորգեան, Արղ. Սարգիսեան:

Պարոններ՝ Ուզունեան *եւ* Հով. Եղիազարեան:

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆրանք:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ

ՄԱՐՏ 3*ին*, *ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ*, *ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ* 15*ին*

26, Rue Troyon. Sèvres.

Կը ներկայացուին՝

1. *ՔԱՋՆ ՎԱՐԴԱՆԻ ՈՒՐՈՒԱԿԱՆԸ* (3 արար)
2. *ԵՐԿՈՒ ԿՈՒԶԵՐԸ եւ ՓՈՔՐԻԿ ԱՒԱԶԱԿՆԵՐԸ* (երգախառն զաւեշտ ֆրանսերէն լեզուով):
3. *ԿԼԿԸԼ ՄԱՐԳԱՐԻ ԱՐՋԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ* (զաւեշտ 1 արար):

Տոմսերու գիներ՝ 10 *եւ* 7 *ֆրանք:*

Ց Ե Ր Ե Կ Ո Յ Թ

Կազմակերպուած Սէօլէօզի Հայր. Միութեան «Արեւելք» թատերախումբին կողմէ, վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին 2, Ռիւ Ալէքսանդր Կիլմանի սրահին մէջ, Մէօտոն,

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ

եւ զաւեշտ մը մէկ արար ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ ԱՆԿՈՒՏԻՆԵՐԸ

Գիները, 10, 7.50 եւ 5 փրանք

Փարիզի Մօնփառնասի կայարանէն շոգեկառք առնել եւ իջնել Կառ Մէօտոն:

ՌՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆր. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Հայ Ակումբին մէջ: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

ՀԵՐՔՈՒՄ ՄԸ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՇՕՖԷՕՐՆԵՐՈՒ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Փարիզահայ Շօֆէօրներու Ընդհ. Միութիւնը որ պաշտօնապէս ճանչցուած է Ոստիկանական Տեսչութենէն կեդրոն ունենալով 61 ռիւ Մէօսիեօ Լը Փրէնս, *ներկայ գրութեամբ կը յայտարարէ թէ, ոչ մէկ մասնակցութիւն չէ ունեցած «Հայ Տնտես. Կեդրոն»ի նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած ընդհ. ժողովին:*

Եթէ գտնուած են այդ ժողովին մէջ մէկ կամ երկու շօֆէօրներ, անոնք մեր կողմէ ոեւէ իրաւասութենէ զուրկ անպաշտօն կերպով ներկայացած են այդ օրուան ժողովին:

Վարչութիւն

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Cercles des Études Caucasiennes *կողմէ: Հովանաւորութեամբ իշխանուհի* Joseph Dadiani, *տեղի կ'ունենայ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին,* Vicomtesse Benois d'Azy*ի բնակարանին մէջ*, 4, Rue Fabert.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (33)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»··«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Գնալով աւելի եւ աւելի ներս էինք մտնում կայսրութեան հեռաւոր գաւառները, միշտ խոյս տալով մեծ քաղաքներից: Այդ առանց պատճառի չէր: Ուր աւելի տիրում էր մասաւոր խաւարը, ուր ժողովուրդը դեռ գռեհկութեան մէջ էր, այնտեղ աւելի առատ էր լինում մեր հունձքը...:

Խաբել, սուտ խօսել, կողոպտել, ամէն տեղ մի նոր կերպարանք տալ իրան,— այդ խարդախութիւնների մէջն էր մեր գործունէութիւնը: Մենք ունէինք մեզ հետ ամէն տեսակ պաճուճանք, ամէն տեսակ յարմարութիւններ, մի տեղ իրան ձեւացնելու որպէս սահացի վաճառական, միւս տեղ՝ որպէս կրօնաւոր, մի այլ տեղ հասարակ արհեստաւոր եւ երբեմն մուրացկան, բժիշկ, կախարդ, ձեռնածու եւայլն:

Խաչագողը անդադար պէտք է փոխէ իւր կերպարանքը. նա միշտ միեւնոյն դերի մէջ մնալ չէ կարող: Ես ուրախ էի որ բաւական վարժուած էի այդ բոլորի մէջ եւ հպարտանում էի իմ ճարպիկութիւններով...: Քաւոր Պետրոսը գովում էր իմ յառաջդիմութիւնը, ասելով.— Մուրատ, զաւակս, դու խելացի տղայ ես, ամէն բան շատ շուտ սովորեցար...:

Քիչ չէր պատահում, որ մեր ծուղակի մէջ ընկնում էին այնպիսի բարեպաշտ քրիստոնեաներ, որոնք էին հարուստ կալուածատէրը եւ նրա միամիտ տիրուհին, որոնց պատկերները տեսանք նախընթաց գլխում: Բայց զարմանալին այն էր թէ ինչպէս էր յաջողւում մեզ գտնել այդպիսիներին: Ահա ինչպէս.

Ամէն մի քաղաք կամ մեծ գիւղ մտնելուց յետոյ, քաւոր Պետրոսը ինձ իւր հետ առնելով, կը գնայինք մի հիւրանոց: (Այդպիսի տեղերը յաճախում էինք հասարակ արհեստաւորի հագուստով): Առհասարակ ընտրում էինք այնպիսի հիւրանոցներ, ուր յաճախում էր ժողովրդի սար, միեւնոյն ժամանակ անբարոյական մասը: Ուր ամէն տեսակ մարդկանց կարելի էր գտնել, սկսեալ փողոցային սրիկաներից, աւազակներից, մինչեւ խաղամոլներ, զրպանահատներ, մոլարբուներ եւայլն: Այդ հասարակութիւնը գիտէ քաղաքի բոլոր գաղտնիքները: Առանց նպատակի չէր, որ քաւոր Պետրոսը ընտրում էր այդպիսի անառակ տեղեր: Կրտսնէիր, մէկին գտաւ: (Նա իւր նպատակներին յարմար մարդիկ գտնելու մեծ ընդունակութիւն ունէր): Կը սկսէր նրա հետ ծանօթանալ, իւր հաշուով խմեցնել եւ թուղթ խաղալ: Թղթախաղի մէջ ոչ ոք քաւոր Պետրոսի հետ կարող էր մրցութիւն անել: Բայց այսպիսի դէպքերում, դիտմամբ միշտ տանուլ է տալիս, որպէսզի իւր նոր ծանօթին աւելի եւս մտերմացնէ իւր հետ: Խաղը, խմելը տեւում էր ամբողջ ժամեր: Այդ միջոցում նա կարողանում էր թափ տալ իւր խաղակցի գլխից այն գաղտնիքները, ինչ որ իրան պէտք էր: Դա կատարւում էր այնքան անզգալի կերպով, մինչ նրա խաղընկերը ոչինչ չէր նկատում:

Մի այսպիսի հիւրանոցի մէջ, փոքրիկ գաւառական քաղաքում, քաւոր Պետրոսը տեղեկացաւ մի պառաւ տիկնոջ գաղտնիքները: Հաղորդողը նոյն տիկնոջ ծերունի սպասաւորն էր, որ մանկութիւնից ծառայել էր նրա մօտ, բայց այժմ հասակում արտաքսուած էր չափազանց պղծութեան համար: Տիկինը այն պառաւներից մէկն էր, որ իրանց մանկութիւնը անց են կացնում զանազան զուարճութեանց փոթորիկների մէջ, իսկ գերեզմանին մօտենալու ժամանակ մտածում են առաքինի լինել: Նա ապրում էր իւր կալուածներում, որոնց մէջ մի քանի հազար հոգի ճորտեր կային: Կալուածները գտնւում էին քաղաքից երկու հարիւր վերստ հեռաւորութեան վրայ,

— Նա խիստ պարարտ որս է Երուսաղէմի աբեղայի համար, ասաց քաւոր Պետրոսը եւ միւս օրը վաղ առաւօտեան պատրաստուեցանք այնտեղ գնալու:

Քաւոր Պետրոսը շատ լաւ գիտէր, թէ ամէն մի տեղ գնալու համար ի՞նչ տեսակ պատրաստութիւններ էին հարկաւոր, որպէս հմուտ զօրապետը խելքն կշռում է, թէ այս ինչ բերդը գրաւելու ժամանակ որ կողմից կամ որքան թնդանօթներով պէտք է ռմբակոծել: Բայց այն առաւօտ այնքան շտապեց նա, որ մոռացաւ մի քանի անհրաժեշտ բաներ:

Ծածկուած կառքը իւր հինգ միագոյն ձիաններով թողեց քաղաքում. հրամայեց լծել մի ճանապարհորդական թեթեւ սայլակ երեք ձիաններով: Մեր սնտուկները մնացին նոյն հիւրանոցում, որտեղ իջեւանել էինք, Արխիփուցին մնաց այնտեղ մեր իրեղէնները պահելու համար, մենք ճանապարհ ընկանք արեւի ծագելուց շատ առաջ: Ես կառավարում էի ձիանները, իսկ քաւոր Պետրոսը, փաթթուած իւր աբեղայական լայն վերարկուի մէջ, նստած էր սայլակի վրայ:

Երեկոյեան պահուն մենք յայտնուեցանք պառաւ տիկնոջ տանը հասարակ աբեղաների հագուստով, առանց որեւիցէ հանդիսաւոր ձեւ տալու մեր այցելութեանը, պառաւը բարեպաշտութեամբ ընդունեց մեզ, որպէս աղքատ օտարերկրեայ կրօնաւորների, եւ աւելի փառաւոր նրա դուռը, երբ լսեց սուրբ Երուսաղէմի անունը:

Քաւոր Պետրոսը հրամայեց ինձ փոքր ինչ հիւանդ ձեւանալ, որ առիթ ունենանք այն գիշեր մնալ պառաւի տանը: Տիկինը այնքան բարեսիրտ էր, որ խոր ցաւակցութեամբ խղճացաւ իմ վրայ, իւր ձեռքով խնամ խմացրեց պատուիրեց աղախիններին, որ իմ ոտների տակ ջրով լցրած շիշեր դնեն, որպէսզի ես քրտնեմ, որովհետեւ մրսած էի:

Թէ ի՞նչ ասաց, ի՞նչ խօսեց քաւոր Պետրոսը, տիկնոջ հետ, ես չգիտեմ, որովհետեւ ես պառկած էի միւս սենեակում. ես հիւանդ էի:

Առաւօտեան ինձ լաւ էի զգում: Քաւոր Պետրոսը, պատրաստուեցաւ մի թեթեւ մաղթանք կատարելու, որ յետոյ հեռանանք: Ցայտնուեցաւ, որ քաւոր Պետրոսը մոռացել էր իւր յատուկ աւետարանը եւ նրա տեղ մի խալմամբ վեր էր առել մի հաստ, մագաղաթեայ գիրք, գոյնզգոյն ներկերով գրուած: Դա հայերէն հին բժշկարան էր, որից երբեմն օգտւում է քաղում քաւոր Պետրոսը իւր բժշկութիւնները անելու ժամանակ:

(Շար.)

17, Rue Damesme. PARIS (13)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 3 ՄԱՐՏ — DIMANCHE 3 Mars 1935

11ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année N° 2744 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃՃԻ ՄԸ ՈՒԶԵՑ ԿՐԾԵԼ ԿԱՂՆԻՆ...

Խորապէս խոցոտուած՝ « Je Suis Partout »ի անորակելի վիրաւորանքէն, մէկ անգամէն պոռթկաց ազգային ոգին, հայ գաղութին մէջ:

Մէկ շաբաթ է անցած այդ զարշելի ցնդաբանութեան հրատարակութենէն իվեր, եւ սակայն տակաւին կը կոտտայ վէրքը, հետզհետէ կը ծաւալի, կը խորանայ յուզումը:

Վրդովուած են նոյն իսկ անոնք որ հայերէն թերթ չէին կարդար, կամ իրենց տան պատուհանէն կը նայէին հայկական կեանքին վրայ:

Ի՜նչ դառնութիւն բերնէ բերան: Եւ ի՜նչ բուռն արտայայտութիւններ՝ նամակներով, հայերէն կամ ֆրանսերէն:

Անշուշտ շատ աւելին ստացած կամ լսած է ֆրանսերէն շաբաթաթերթին խմբագրութիւնը, որ անխորհրդաբար սեւ մուր մը քսեց իր ճակտին, մեղանչելով ոչ միայն պատմութեան, իրականութեան եւ արդարութեան, այլ եւ բուն ֆրանսական բարեկրթութեան դէմ:

Ոչինչ կ՚ապացուցանէ իր խմբագրական ծանօթութիւնը — անփառունակ նահանջ — որուն թարգմանութիւնը տուած ենք այսօր:

Ընդհակառակն, այդ կարճ բայց ոչ ազնիւ, անճարակ յայտարարութիւնը խմբագրութիւնն ալ մեղսակից կը դարձնէ ադէտ եւ անկիրթ աշխատակցի մը զարշելի եւ անպարկեշտ լրբութիւններուն:

Կը թուի թէ խմբագրութիւնը ինքն ալ ուշադրութեամբ չէ կարդացած այդ յօդուածաշարքը, այլապէս աւելի բաց պիտի խօսէր, դատապարտելով իր աշխատակցին անբարեխղճութիւնը:

Այդ հռչակաւոր «պրպտում»ը (անքէթ) սկսաւ փետր. 17ին:

Առաջին թիւէն իսկ, Պ. Լիւսիէն Ռըպաթէ մանուածապատ շարադրութեամբ մը պարզելով իր գրութեան յատակիծը, կարօ՛տը կը քաշէ հարուստ օտարականներու, եւ երբ կարգը կուգայ բուն օտար գաղթականութեան, ո՛ր եւ է առիթ չի փախցներ Հայերն ալ խառնելու «մակաբոյծ»ներու բանակին, անբաղձալիներու «խաժամուժ»ին:

Իրեն համար, այդ «խաժամուժ»ին մաս կը կազմեն Հայերը— «յաւիտենական պարտեալները, որոնք կուգան կը կծկուին, կը ծթռին մեր խշտեակներուն մէջ (թօտի — աղտոտ բնակարան), Հըեաները (մանաւանդ Հրեաները) եւն.:

Միեւնոյն թիւին մէջ, բանալով իր շարքին առաջին գլուխը,— «Սիտինները» — յօդուածագիրը նորէն կը բռնէ Հայերու օձիքէն:

Ան «Սիտի»ները կը կոչէ «ամենամռայլը չունեւոր դասուն (պըրոլեթարիատ), որոնցմէ վար ուրիշ տարր կարելի չէ գտնել եթէ ոչ քաղաքին դուռներէն դուրս հաստատուած Հայերը»:

Եւ անմիջապէս թափ կուտայ իր թունահոս գրչին.

— «Բայց Հայը, եթէ գանելիք է ոջիլով եւ աղտով, աւելի նուազ դժբախտ է, եւ աւելի պակաս լքուած: Ան կին եւ զաւակներ ունի: Կարելի եղած է, օրինակ, զայն համախմբել Ալֆորվիլի մէջ, իբրեւ համայնք, իր տէրտէրով եւ բժիշկով»:

Կը հասկնաք իմաստը: Ինքն ալ կը բացատրէ, չեշտելով թէ Սիտին ամուրի է ...

Ուրեմն, յօդուածագիրը «ի յառաջագունէ» ծրագրած է կարելի եղածին չափ սեւցնել, ոչ միայն անբաղձալի, այլ եւ ատելի, գանելիք տարր մը ներկայացնել հայ գաղթականութիւնը, աղտոտ ակնոց մը անցընելով աչքերուն եւ միայն աղտ, պղծութիւն, արատ եւ խարդախութիւն փնտռելով այս արմատախիլ ժողովուրդին մէջ:

Հետզհետէ աւելի լրբանալով, ան հայաջինջ սարսափներն ալ կ՚արդարացնէ,— ինչպէս խորին դառնութեամբ դիտել կուտայ, այսօր իսկ, Արեւելք ապրած Ֆրանսացի մը, Մարսէյլէն: (Կարդալ ֆրանսերէն յօդուածը):

Աւելորդ է ծանրանալ այս կէտին վրայ, քանի որ ամբողջութեամբ տուինք իր յօդուածաշարքին հայկական մասը: (Յառաջ, 28 փետր.):

×

Ի՞նչպէս պիտի դարմանուի այս պժգալի թշնամանքը,— հարց կուտան ամէն կողմէ:

Իրականին մէջ, յօդուածագիրն ու թերթն են որ կը վարկաբեկուին հանրային կարծիքին առջեւ, ինչքան ալ ճարտարամտութիւն եւ գրականութիւն խաղացած ըլլան:

Ճճի մը համարձակեցաւ կրծել դարաւոր կաղնին,— հայ ժողովուրդը, որու մասին գրուած հատորները, միայն ֆրանսերէնները կրնան մատենադարան մը լեցնել:

Այդ փոքրոգի քաջագործութիւնը եթէ խռովեց մեր հոգին, միեւնոյն ատեն եղաւ ազդանշան մը՝ սթափումի եւ վերագնահատման:

Այդ բութ ոլաքը արթնցուց քնացողները եւ պիտի նպաստէ ազգային ոգի, պատուախնդրութիւն, ինքնավստահութիւն ներշնչելու ամէնէն անտարբերին:

Կը մնայ հրապարակաւ ալ դաս մը տալ,— վիճաբանական ժողովի մը մէջ, ինչպէս ծրագրուած է արդէն:

Միայն թէ, որ եւ է միջոց չանտեսել, որպէսզի ձեռնարկը ունենայ հաւաքական եւ պատկառելի հանդամանք, ինչպէս վայել է ի խորոց սրտի խոցոտուած ժողովուրդի մը, եւ մանաւանդ անոր մտաւորականութեան ու երիտասարդութեան:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Գործազրկութիւնը կ՚աճի անընդհատ

Աշխատանքի նախարարութեան վերջին տեղեկագրին համաձայն, փետր. 23ին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 503,502, այսինքն 2385 աւելի անցեալ շաբթուան վրայ, իսկ 152,572 աւելի՝ բաղդատելով 1934ի նոյն ժամանակաշրջանին հետ: Այս գործազուրկներէն 404,813ը այրեր են, իսկ 98,689ը կիներ: Բաղդատելով 1934 նոյեմբերի, դեկտեմբերի եւ 1935 յունուարի տեղեկագիրներուն հետ, նպաստընկալ գործազուրկներու թիւը աւելցած է, կարգով, 134,067, 98,570 եւ 23,497 հոգի: Փետրուար 23ին Փարիզ քաղաքի նպաստընկալ գործազուրկներուն թիւն էր 121,910, իսկ ամբողջ Սէնի նահանգին մէջ՝ 220,684: Այս շաբթու դիմում կատարած բայց գործ չեն գտած 545,522 հոգի: Անցեալ շաբթու այս թիւն էր 543,998: իսկ 3132 հոգիի համար ալ գործ առաջարկուած, սակայն մարդ չէ գտնուած: Եւ վերջապէս, այս շաբթու միայն 59 օտար բանուորներ եկած են արտասահմանէն, իսկ 757 հոգի հեռացած:

⁂ Աշխատանքի նախարարութիւնը երեսփ. ժողովին ընդունիլ տուաւ այն օրինագիծը որով կ՚արգիլուի յաւելուածական աշխատանքը: Այս օրէնքը պիտի գործադրուի հրամանագրով մը որ մէկ տարի պայմանաժամ կը սահմանէ: Առեւտրական ասպարէզին համար, նկատի պիտի առնուին մասնաւոր պարագաները, որպէսզի չվնասուին այն հաստատութիւնները որոնց համար ձեռնտու չէ յաւելուածական աշխատանքի ջնջումը: Ասոնց մասին որոշում չպիտի տրուի առանց խորհրդակցելու շահակիցներուն հետ:

Ինքնութեան թուղթերը եւ աշխատանքի արտօնագիրները

ՉԱԽԱԿՈՂՄԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ ՀԱՍՏԱՏՐԻԱԾ ԽՍՏՈՒԹԵԱՆՑ ԴԷՄ

»»» · · «««

Անցեալ օր Աշխատանքի նախարարութիւնը նոր զեկոյցով մը կը յիշեցնէր այն պայմանները զորս անհրաժեշտ է լրացնել, ինքնութեան թուղթ եւ աշխատանքի արտօնագիր ստանալու համար: Այս առթիւ կը շեշտէր թէ՝ «նկատի առնելով աշխատանքի հրապարակը, ինքնութեան թուղթերու նորոգումը մասնաւորապէս լուրջ քննութեան մը պիտի ենթարկուի այս տարի»: Յետոյ կ՚աւելցնէր թէ՝ «սկզբունքով թուղթին նորոգումը պիտի մերժուի, ամէն անգամ որ գործազրկութիւն գոյութիւն ունենայ օտարականին աշխատած արհեստին մէջ եւ կարելի ըլլայ անոնց տեղ առաջարկել ֆրանսացի որակեալ գործազուրկները: Սակայն, «բացառութիւններ պիտի ըլլան դաս մը օտարականներու, մանաւանդ անոնց համար որոնք անընդհատ Ֆրանսա կը բնակին աւելի քան տասը տարիէ ի վեր»:

Եւ վերջապէս, այն օտար աշխատաւորները որոնք իրենց թուղթերը չեն նորոգեր նշանակուած պայմանաժամերուն մէջ, այլեւս չպիտի կրնան աշխատիլ եւ հետապնդման պիտի ենթարկուին, իրենց գործատէրերուն հետ:

Ձախակողմեան մամուլը արձանագրելով այս պաշտօնական զեկոյցը, ուժգնօրէն կը բողոքէ անոր դէմ: Փոփիւլէր (ընկերվարական) այս կարգադրութիւնը կը կոչէ «խոտելի եւ կեղծաւոր խաղ մը օտար աշխատաւորներուն դէմ», իսկ Իւմանիթէ (համայնավար) աւելի յառաջ երթալով, կը հրաւիրէ բողոքի ցոյցեր կատարել, պահանջելու համար.— Ինքնութեան թուղթերը նորոգել առանց աշխատանքի պայմանագիր պահանջելու. նորոգել գործազուրկներու թուղթերը, նպաստի համար արձանագրել օտար գործազուրկները, ապահովել ապաստանութեան ամբողջական իրաւունքը եւ աշխատելու արտօնութիւնը, չեղեալ համարել վտարեալներու դէմ եղած հետապնդումները եւ արտաքսումներու դրութիւնը, ապահովել բոլոր օտարականներու ազատ երթեւեկը: (Անկարկութիւն այն որոշման որուն համաձայն օտար բանուոր մը չի կրնար մէկ նահանգէն միւսը փոխադրուիլ, առանց նահանգապետին արտօնութեան, ինչպէս հաստատած էր Պ. Փիֆառ, «Յառաջ»ի տեսակցութեան առթիւ):

Համայնավար պաշտօնաթերթը միեւնոյն ատեն կը ձաղկէ անբաղձալի օտարականները գաղթավայր մը տեղափոխելու ծրագիրը, որու մասին խօսած էր ներքին նախարարը, Պ. Մուրէի հարցապնդման առթիւ: Յետոյ կը նկարագրէ Վոժիռար փողոցին մէջ պարզուած տեսարանները՝ ինքնութեան թուղթերու նորոգման առթիւ: Բանուոր մը կը պատմէ թէ պոչ կապելու ստիպուած է առտուան ժամը 6էն սկսեալ: Ուրիշ մը կ՚աւելցնէ.— «երբ անգամ է որ կ՚երթամ կուգամ. միշտ ալ թուղթ մը պակաս կը գտնեն: Հինգ տարուան բնակութեան թուղթ կը պահանջեն, գործատէրի վկայական մը՝ մէկ տարուան համար եւայլն:

Կիները ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունք ստացան... սկզբունքով

Տարիներու պայքարէն յետոյ, երեսփ. ժողովը ուրբաթ օր 124ի դէմ 453 ձայնով քուէարկեց բանաձեւ մը (ընկերվարական), որ քաղաքական բոլոր իրաւունքները կը շնորհէ Ֆրանսուհիներուն: Չար բերաններ կ՚ըսեն թէ այս աննախընթաց յաջողութեան գաղտնիքը այն է որ՝ բանաձեւը չափազանց լայն իրաւունքներ կը շնորհէ կիներուն, եւ հետեւաբար պիտի մերժուի ծերակոյտին կողմէ ... Ուրիշ խօսքով, քուէարկուած բանաձեւը ոչ թէ պիտի վճռէ կիներու ընտրական իրաւունքը, այլ դուռ պիտի բանայ երկար եւ տաղտկալի վէճերու, ինչպէս մինչեւ հիմա:

*Առաջին բանաձեւը կ՚առաջարկէր կիներուն քուէարկութեան իրաւունք տալ միայն քաղաքապետական ընտրութեանց մէջ, ինչ որ կրնայ տեղի ունենալ այս տարի ապրիլին կամ ... 1941ին: Երեսփ. ժողովի ընդհ. քուէարկութեանց յանձնախումբին նախագահը դիտել տուաւ թէ իրենք չեն կըրցած մեծամասնութիւն կազմել եւ քըննել ծրագիրը, հետեւապէս յարմար չէ աճապարել: Այս առարկութեան պատասխանեց Ֆրոսար (ընկերվարական): Թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ, երեսփ. ժողովը 236ի դէմ 305 ձայնով որոշեց անմիջապէս վիճաբանութեան ենթարկել խնդիրը: Ասոր վրայ ընկերվարականները, որոնք մեծ յաջողութիւններ կը սպասեն քաղաքապետական ընտրութեանց մէջ, Պրաքի բերնով հակառաջարկ մը ներ*կայացուցին, այրերուն հաւասար իրա*ւունքներ պահանջելով կիներուն համար (ընտրող եւ ընտրելի բոլոր ընտ*րութեանց մէջ): Առաջարկը քուէի դր*ուելով, շահեցաւ ջախջախիչ յաղթանակ, ինչպէս ըսինք:*

⁂ *Երեսփ. ժողովի նոյն նիստին մէջ, հարցապնդման մը առթիւ, կառավարութիւնը վստահութեան խնդիր յարուցանելով, շահեցաւ 427 քուէ ընդդէմ 126ի:*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՐԵՒԵԼՔ ԱՊՐԱԾ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԸ, M. Yves CARLIER ԿԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ «JE SUIS PARTOUT»Ի

ԽՄԲ.— Ազնիւ Ֆրանսացի մը, Պ. Իվ Քարլիէ, Մարսէյլէն մեզի ղրկած է հետեւեալ նամակը, ի պատասխան «Je Suis Partout»ի աշխատակցին ծանօթ լրբութեան.—

L'Elément Arménien a le plus de droit à notre hospitalité.

Par Yves CARLIER

Dernièrement dans un hebdomadaire Parisien a paru une enquête sur les Etrangers établis en France. Le reporter qui en a été chargé, a analysé la mentalité et la situation des différentes races qui ont été amenées à s'établir en France pendant et après la guerre et à chacune d'elles il a consacré une étude plus ou moins complète. N'ayant jamais l'habitude de discuter de choses que je ne connais pas à fond, je me bornerai ici à analyser ses appréciations sur la Race Arménienne, car bien que Français cent pour cent, étant né et ayant grandi en Orient dès mon plus jeune âge, je me suis trouvé en contact avec des Arméniens.

Tout d'abord je prierai le signataire de l'article en question de prendre en considération que parmi tous les éléments étrangers établis en France, l'élément Arménien a le plus de droit à notre hospitalité. Agir autrement serait ingrat de la part d'un Francais, car la situation de «Heimatlos» c'est à dire de sans patrie faite à cette race nous est pour une bonne part imputable du fait de l'évacuation de la Cilicie, pays habité avant 1914 en grande partie par des Arméniens et où les Alliés leur avaient solennellement promis de leur créer un Foyer National.

De plus, il ne faut pas oublier que la plus forte clientèle de nos Ecoles d'Orient était fournie par l'élément Arménien et si on se donne la peine de consulter les Palmarès d'avant guerre de nos Collèges d'Orient de Stamboul ou de Mersine, d'Izmir ou de Trébizonde, on serait surpris du nombre d'élèves Arméniens qui s'attribuaient les premières places lors des examens. Tout l'élément supérieur et moyen Arménien parlait notre langue, lisait nos livres, admirait notre civilisation et pour l'homme du peuple Arménien la France représentait le pays idéal de la justice et de l'égalité. Le Francais était pour lui le sauveur et le protecteur de l'Arménien Esclave opprimé et massacré du Turc. Cette instruction et cet amour de la France a été la cause du massacre et de la pendaison de plusieurs Arméniens marquants pendant la grande guerre et après.

Pendant la guerre les Arméniens mobilisés dans l'Armée Turque désertaient à la première occasion pour rejoindre les Armées Alliées et malgré les avantages nombreux qu'ils trouvaient dans l'Armée Anglaise, ils préféraient venir servir dans notre Armée sous les plis du drapeau tricolore qui pour eux représentait la civilisation, l'espérance et le salut. Beaucoup sont tombés pour notre pays tant sur les Fronts de France que d'Orient. Ceux qui étaient à l'Etranger sont venus des Indes comme des Amériques, du Soudan comme de la Chine, pour s'enrôler dans les rangs de l'Armée Francaise, d'où une dette de reconnaissance que nous ne pouvons nier et qui leur donne tout au moins droit à une hospitalité impartiale de notre part.

Passons maintenant à l'esprit commerçant traité de «mercanti» de cette race. L'Arménien est sobre, économe, et son rêve, comme celui de beacoup de Français est de s'établir pour son propre compte d'être commerçant. Je ne trouve là rien de répréhensible, car quel est l'employé ou l'ouvrier de n'importe quelle race ou nation qui n'aspire à devenir son propre patron? Mais de là à dire que l'Arménien ne peut faire autre chose que le boutiquier ou le mercanti il y a loin et les faits sont là pour le démontrer, car même leurs ennemis héréditaires les Turcs, lors de leur plus grande oppression et quand leur pays s'étendait de l'Adriatique au Golfe Persique, du Danube à Aden et de Bitlis à Tripoli, avaient fait appel à deux Arméniens pour leur confier non le Ministère des Finances mais celui des Affaires Etrangères et des Postes et de même de nombreux Arméniens occupaient des emplois supérieurs dans les Administrations Publiques de l'Empire Ottoman? De même dans les Succursales des Banques Françaises établies en Turquie souvent le poste de directeur était occupé par des Arméniens. Egalement à la Dette Publique Ottomane, en grande partie Française, souvent des Arméniens occupaient les plus hauts emplois.

On leur fait également grief de ce qu'ils commercent entre eux et que de ce fait ils ne favorisent pas la production nationale. Importeraient - ils par hasard de l'étranger la marchandise qu'ils vendent? Ne consomment-ils pas des produits français? comme le reste de la population de la France? Bien au contraire, les Arméniens n'ayant pas de Foyer National, n'ayant pas de parents ou d'attaches à l'Etranger, n'exportent pas les capitaux gagnés en France à l'Etranger et gardent chez nous tout l'argent qu'ils y ont gagné. Ils n'économisent pas avec l'arrière-pensée de retourner un jour chez eux pour y dépenser leurs économies car leur «chez eux» est forcément et rigoureusement la France où ils se sont établis définitivement. De même ils n'ont pas de fond national ou de propagande politique ou autre à subventionner et on ne ramasse pas beaucoup d'Arméniens les jours de râfle pour manifestation politique. Mais la même chose ne se produit-elle pas dans les autres colonies étrangères de France? L'Italien ne donne - t - il toujours pas sa préférence au commerçant de sa nationalité? Le Grec, le Polonais, l'Arabe, l'Espagnol et surtout le Juif ne fait-il pas de même? Pourquoi donc en faire un grief spécial aux Arméniens?

Quant à la question de la misère et de la saleté, de leurs «ghetto», cette considération ne peut nullement être prise comme un cas particulier de la race Arménienne car dans sonpaysd'originel'Arménien a toujours aimé vivre seul dans sa maison et les maisons à appartement ne sont pas connues en Orient. Seuls les Juifs habitaient en commun dans les Yahudihané. Mais quand on parle de misère, il faut toujours sous-entendre saleté qui est l'emblème international de la misère. Quel est le pauvre de Londres, New York, Paris ou Buenos Ayres qui prend régulièrement son bain? Et quel est la femme d'ouvrier qui travaillant également pour aider son mari, trouve le temps après 8 heures d'un travail exquintant de faire la cuisine et d'avoir encore le temps de tenir son intérieur propre et coquet? Pour ma part j'ai assez voyagé et je puis dire que je n'ai pas encore rencontré beaucoup d'intérieur de prolétaires propres. Ce que je puis dire en connaissance de cause c'est que les plus belles maisons des Quais de Smyrne ou de Mersine, les plus belles habitations de Konia, Angora, Trébizonde ou Erzeroum ainsi que les plus beaux immeubles de Stamboul (dont le plus bel hôtel, le plus propre, le plus élégant, le plus moderne appartient à M. Tokatlian) appartenaient à des Arméniens. Ils en ont été dépossédés par les Turcs sans compensation aucune contre le plus simple droit des gens et aujourd'hui on reproche à ces anciens propriétaires de Palaces tombés dans la misère de vivre dans des taudis parce qu'ils ne peuvent faire autrement. Les Arméniens étaient toujours les premiers invités dans les soirées et réunions diplomatiques d'Orient et jamais ils ne détonnaient dans ce milieu. D'ailleurs dès qu'il le peut l'Arménien se fait construire sa petite maison particulière et la Banlieu de Marseille est là pour l'attester.

On cherche même dans l'article en cause

(La suite en 4me page)

ՓԻԷՌ ԼՕԹԻԻ ԿԵՂԾ ԹՐՔՈՒՀԻՆԵՐԸ

Ոչ Լօթի մնաց եւ ոչ ալ անոր հըմայաթափ (désenchantées) Թրքուհիները։ Կը մնան սակայն Ֆրանսացի զգայապաշտ վիպասանին արժէքաւոր գործերը, իսկ Թրքուհիները առանց «չարշաֆ»ի կը բազմին Երեսփոխանական ժողովին մէջ։

Ֆրանսայի մէջ յաճախ լոյս կը տեսնեն մեծ գրողներու մտերիմ կեանքի մասին այնպիսի գիրքեր, որոնց ընթերցումը յատկանշական երեւոյթներով ճոխացած կարգ մը մտածումներու եւ վերլուծումներու կ'առաջնորդէ մեզ։

Տիկին Օտէմոնս Լըֆէվրի գիրքը այդ տեսակներէն է․ «Փիէռ Լօթիի խռովեալ կեանքը» (La vie inquiète de Pierre Loti), որուն մէկ պզտիկ մասը կուտամ հոս, մեզ մօտէն հետաքրքրող, գաղափար կազմելու համար թէ ինչպէս Լօթի գրի առած է, կամ աւելի ճիշդը յղացած է իր գլուխ-գործոց համարը «Les désenchantées»ն, որ իր «Իսլանտացի ձկնորս»ին չափ ծախուած է միջազգային հրապարակին վրայ։

Այս զգայական վէպը, որ իր ատենին Փիէռ Լօթիին գրական փառքը չինած է անպայման, Թուրքիոյ հարէմական կեանքէն առնուած ծանօթ դրուագ մըն է, ճոխացած բանաստեղծի թռիչքներով։

Պատմութիւնը զոր կ'ընէ Տիկին Լըֆէվրը, Լօթի գտած է իր կենդանութեան եւ զայն կոչած է «այդ խայտառակ խաղը»․ սակայն լայն խաւերը անտեղեակ մնացած են, եւ յետ մահու տարբեր հանգամանք ստացաւ Լօթիի այս ողբականը։ Իր մասին գրողները ուրիշ կերպ կը մեկնեն։ Տեսակ մը հակազդեցութիւն։

Qu'importe le flacon, pourvu qu'on aie de l'ivresse ···

Ֆրանսական «Վոթուռ» յածանաւը, 1903 հոկտեմբերին Պոլսոյ ջուրերը կը հասնի, որուն հրամանատարն է Ժիւլիէն Վիօ (Փիէռ Լօթիի իսկական անունը), որ հրատարակած է արդէն իր «Ազիյատէ» վէպը, որուն մէջ զգայական յուզումները եւ գեղեցիկ ոճը երեւան կը բերեն արուեստագէտի ապրումներ։ «Ազիյատէ»ն աղջիկներուն սիրտերը կ'ալեկոծէ ամէն երկրի, մանաւանդ Ֆրանսայի մէջ։ Թրքուհիին հովուերգութիւնը, յոյզերը, սէրը եւ տխուր մահը խորապէս ազդած է զգայուն հոգիներուն վրայ, Լօթիի պատկերալից եւ գեղահմայ գրիչը հերոսուհի մը չէ որ վերապրեցուցած է, այլ երազային էակ մը, Պոլսոյ բանաստեղծական բնութեան մէջ բիւրեղացած Թրքուհի մը, որուն կեանքը վիպային նուրբ երանգներ հագած, արեւելքի բոցահեր տխրութեանց մէջ արքագործուած, մեծապէս ազդած է ընթերցողուհիներու երեւակայութեանց վրայ։ Այդ շրջանին Ֆրանսուհի գրող մը, Մարք Էլիս, իր երկու բարեկամուհիներուն հետ կ'ուզէ Լօթիի գլխուն խաղ մը խաղալ։ Իր երկու ընկերուհիները ծագումով Ֆրանսացի են, Շաթօնէօֆ ծնած, բայց Պոլիս մեծցած ու ապրած, Զէննուր եւ Նուրիյէ անունով, որոնց հայրը Տօֆինցի է եւ իբրեւ Թրքական բարձր պաշտօնեայ Պոլիս փոխադրուած։

Երբ Ֆրանսուհիները կ'որոշեն մեծ վարպետին մուսայածին ատղերը դառնալ, անոր զգայապաշտ հոգիին սիրուհիները։ Եւ կը գրեն սիրազեղ նամակներ, իբրեւ իրական Թրքուհիներ, կը գրեն յաճախ, վիպասանին սիրավառ կիրքերը ալեկոծելու համար։ Կը հիանան իր տաղանդին վրայ, կը փառաբանեն իր վէպերը, կը յայտնեն իրենց անվերապահ սքանչացումը։ Անոնց նամակները հարէմներու մէջ հալած, դալկահար էակներու ժպտուն հմայքը կ'արտաբերեն եւ կը յուզեն դիւրազգած Լօթին, կը վառեն անոր երեւակայութիւնը, կը տաքցընեն անոր սիրտը ու Լօթի խանդավառանքով կը կարդայ այդ գերզգայուն նամակները եւ մասունքի պէս կը պահէ զանոնք։

Փիէռ Լօթի իր առաջին հանդիպումը կ'ունենայ անոնց հետ 1904 ապրիլ 16ին, Վոսփորի գեղահրաշ մէկ գիւղը։ Գարնան լուսաշող իրիկնամուտի մը, երեք խորհրդաւոր «Թրքուհի»ները, ծածկուած սպիտակ չղարշներով, իրենց դէմքերը գոց կը ներկայանան Լօթիին։

Երեւակայեցէք Լօթիին յուզումները, կը խանդավառուի անոնցմով, մեծ հաճոյք կ'առնէ անոնց խօսակցութենէն։ Մաքուր Ֆրանսերէն կը խօսին անոնք, զարգացած, նրբացած եւ սիրահալ երեք Թրքուհիներ որ կը պաշտեն Ֆրանսացի վիպասանը։

Իրենց անունը կուտան Լօթիին, — Լէյլա, Նէիր եւ Զէյնէպ։ Լօթի իր վէպին մէջ փոխած է այդ անունները եւ ըրած Ճէնան, Մէլէք եւ Զէյնէպ։

Փիէռ Լօթի կը հիանայ անոնց ազատատենչ ցանկութիւններուն վրայ։ Կը խօսին հարէմներու տխուր կեանքի մասին, կ'ողեկոչեն Թուրք կիներու պալատական եւ վանդակապատ բանտերու ներքին կեանքը։ Լօթի կ'արգահատի ի լուր անոնց զրկանքներուն, տառապանքին եւ յոյսերուն եւ կը խոստանայ իր սիրտը ի սպաս դընել անոնց դատին։ Կը հմայուի մանաւանդ անոնց զարգացումէն։ Կը խօսին երկարօրէն Թուրք կիներու ազատագրման մասին եւ կը խնդրեն վէպ մը գրել իրենց վրայ։ Դժբախտ կիներ ենք մենք, կ'ըսեն, որ կոյսերու եւ մայրապետներու նման հաւատք ալ չունինք, զոնէ նուիրուելու համար վերացական տեսիլքներու եւ կը հալինք, կը մեռնինք տխուր վանդակներու ետեւ, տանջուելով սիրատենչ երազներու մէջ։ Այս առաջին տեսակցութեան մէջ ծնունդ կ'առնէ «Les désenchantées» վէպը, եւ Վոսփորի ոսկեհուռ իրիկնամուտին եւ կապուտաւուն ալիքներուն նազանքներով կը թրթռացնէ Լօթի իր վէպին ամէն մէկ էջը, խորհելով միշտ իր անծանօթ գեղուհիներու կախարդիչ աչքերուն խորը ծրարուած տխրանուշ մեղկութիւններուն։

Երեք կեղծ Թրքուհիներուն նամակները կը հասնին Լօթիի կանոնաւորապէս, եւ տիկին Լըֆէվր կ'ըսէ թէ այս աղջիկները մաքուր եւ անմեղ զգացումներով գրած են, սակայն Մարք Էլիս-Լէյլան, որ անձնապէս շարադրած է նամակները, օգտուած է առիթէն, դնելու համար անոնց մէջ իր սրտին զգայաշատ յոյզերը, անկարեկից սիրոյ մը բոլոր խենթ ապրումները։ Լէյլան ուզած է քանդակել սիրոյ վէպի մը խելայեղ դրուագները։

Ֆրանսացի գրագիտուհին ուզած է թերեւս ըլլալ նոր Ազիյատէ մը, գրգռելու համար Լօթիի վիպային հակումները եւ ստեղծելու անոր մէջ նոր սիրոյ մը պատրանքը, ո՞վ գիտէ ինչ երազներ հիւսելով։ Մարք Էլիս այդ շրջանին կը ստիպուի Փարիզ վերադառնալ, յետոյ կ'անցնի Շուէտ, սակայն կը շարունակէ գրել Լօթիին, շնորհիւ իր երկու մեղսակիցներուն, որոնք Պոլիս մնացած էին եւ հոնկէ նամակատուն կը ձգէին։

Մարք Էլիս կը վերադառնայ Պոլիս։ Լօթի կրկին կը տեսակցի երեք «Թրքուհիներ»ուն հետ, նոյն իսկ զիրենք կը հրաւիրէ «Վոթուռ» յածանաւը։

Մարք Էլիս կրկին կը վերադառնայ Ֆրանսա եւ կը շարունակէ իր խաղը։ Կեղծ նամակները կը գրուին միեւնոյն խանդոտ ոգիով, Լէյլան կը պարզէ սրտին խորը կուտակուած սիրահալ զգացումները, կատակը տխուր դառնութեան կը վերածուի, երբ կեղծ Թրքուհիները պարտասում կ'ունենան, եւ կ'որոշեն վերջ տալ այս վիպային խաղախնդրութեան, վախնալով վախճանէն։

Անոնցմէ Ճէնան կը վճռէ անհետանալ բոլորովին, կը գրէ իր վերջին «մնաք բարով»ի նամակը, որ ամբողջութեամբ Լօթի արտագրած է իր վէպին մէջ։ Այդ նամակին մէջ Ճէնան անձնասպանութեան դիմելու որոշումը տուած էր։

Լօթիի կը ղրկեն նաեւ Ճէնանի մահազդը։ Լօթի խոր տխրութեան կը մատնուի եւ այդ ազդեցութեան տակ կը վերջացնէ իր զմայլելի վէպը։

Պատմութեան անողոք մանրամասնութիւնը հոն է որ Լօթի իր կենդանութեան կը գիտնայ կեղծ Թրքուհիներուն խաղը։

Երկու Ֆրանսուհիները կը լքեն իրենց ծնողքը եւ Փարիզ կը վերադառնան, կը ներկայանան իրեն եւ կը պատմեն եղելութիւնը։ Ասկէ վերջ կը սկսին շահագործել այս խայտառակ շահատակութիւնը։ Լօթի շատ կը տառապի սկիզբները, ի վերջոյ կը մեղքնայ եւ կը հետաքրքրուի այս երկու քոյրերով, կ'օգնէ անոնց եւ կը բաժնէ իր վէպին հասոյթին կէսը, նոյն իսկ կը միջամտէ «Ֆիկարօ»ի խմբագրութեան մօտ, որպէսզի անոնցմէ մէկուն յօդուածները տպուին եւ ինք կը սրբագրէ զանոնք, երբեմն ամբողջութեամբ վերափոխելով։ Սակայն Զէննուր եւ Նուրիյէ անարժան եղան Լօթիի բարիքներուն, եւ այնքան ապերախտ գտնուած են որ աճուրդի հանած են իրենց իրական նամակները, շահ մը ապահովելու ակնկալութեամբ։

Լօթի շատ տանջուած է անոնց պատճառաւ։ Մարք Էլիս սպասած է սակայն Լօթիի մահուան, հրատարակելու համար այս պատմութիւնը եւ ինք առաջին զոհը եղած է անշուշտ իր երեւակայած խաղին։ Հաւանական է որ սիրած է զայն գրագիտուհին ենթագիտակից եւ խորհրդաւոր սիրով։ «Լէյլան» ապրած է Լօթիի Ազիյատէն իր հոգիին խորը, աւելի ճիշդ ուզած է խոստովանանք մը ընել իր մեծ վարպետին։

Եթէ հարէմները մնային, անպայման Թրքուհիները ոխ կը պահէին իրենց պաշտպանին դէմ, այսքան անճարակութեան եւ այն ատեն անոր յիշատակը յաւիտեան կը մարէր վիրաւորուած սրտերուն խորը։

Ճակատագրական պատագրումը ճիշդ ատենին հասաւ եւ «Հմայաթափ Թրքուհիներ»ը այժմ կը մեղքնան Փիէռ Լօթիի վրայ։

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

Պ. ՄՈՒԹԷԻ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

»»»··«««

« ՊԷՏՔ Է ՋՆՋԵԼ 1848Ի ՕՐԷՆՔ »Ը (ԱՐՏԱՔՍՈՒՄ)

«Յառաջ»էն իմացայ թէ՝ Պ. Մութէ օտարներու մասին բանախօսութիւն մը պիտի տայ, փետրուար 25ի իրիկունը։

Օտար եմ։ Ֆրանսացի երեսփոխան մը մեր շահը պիտի պաշտպանէր։ Մեզի համար պիտի բացագանչէր։ Մեզի համար պիտի ընդվզէր։ Մեզի համար պիտի հրահրէր։

Կ'երթամ լսելու մեծ մարդու մը եւ մեծ Ֆրանսացիի մը ձայնը, որ այնքան գուրգուրանքով կ'արձագանգէր արդէն ձեր ականջներուն, քանի մը շաբաթէ ի վեր, «Յառաջ»ի սիւնակներուն մէջէն։

Մուտքին՝ կը ստանամ տոմսակ մը, որ զիս կը հրաւիրէ մարտ 9ի բանախօսութեան։ Նիւթը՝ Հրէական նոր [illegible] մը։

Արագ վարանում մը։ Սրահի շփոթութի՞ւն մը արդեօք։

Ոչ։

Ու սրահէն ներս, բեմին մօտ, կը տեղաւորուիմ լայն ու թաւշապատ սեղանին առջեւ, մամուլին աշխատաւորներուն յատկացուած։

Կը քննեմ։ Հրէական ժպիտ։ Եւ հրէական քիթ։

Ալ ոչ մէկ կասկած որ, Հրեաներու մէջ եմ ինկած։

Արդարեւ, յետոյ, պիտի իմանայի նախագահին բերնէն, որ երեկոյթը կազմակերպուած է Հրեաներու դաշնակցային միութեան կողմէ։ Որ Պ. Մութէ Հրեաներու կողմէ հրաւիրուած է խօսելու օտարներու հարցին վրայ։

Հարց՝ աւելի քան այժմէական։ Աւելի քան կենսական։

Կարդացեր էի Պ. Մութէն եւ համոզուեր թէ՝ մարդը, ընկերվարական մարդը անկեղծ էր անոր մէջ։ Հաւատացեր թէ՝ անկեղծ էր անոր նուիրումը օտարներու դատին։

Իսկ, ահա երբ կը լսէք զինքը, կը տեսնէք մարդը իր միսին եւ ոսկորին մէջ, իր արտայայտութեանը մէջ, եւ մանաւանդ ներքին հրայրքովը, ուրկէ կը յորդին, կը վազեն տաք բառեր, հաւատքի բառեր, այլեւս ոչ թէ կ'եղանակաւորէք ձեր համոզումը մարդուն մասին, հապա, ընդհակառակն, աւելի կ'ամրացնէք զայն։

Պ. Մութէ մարդ մըն է որ խելք ունի։ Հետեւաբար, նախ եւ առաջ, պէտք է կառչիլ յայտարարութեան մը ներածական, որ ապահովէ, հանդստացնէ ունկնդիրները։

Իսկ ո՞վքեր են ունկնդիրները։ Հրեաներ։

Յայտարարութի՞ւնը։

— Պայքարը որ կը մղուի օտարներուն դէմ, հակակրօն կամ հակացեղ հանգամանք չունի։ Հակասեմականութիւնը արմատ չի բռներ Ֆրանսայի մէջ։

Ու խաղաղութիւն կ'իջնէ հոգիներուն։ Աթոռներուն վրայ նոր դիրքերը ներքին ուրախութիւնը սրահին լոյսերուն կ'ընկերացնեն։

Կը պայծառանան Հրեաներուն դէմքերը։

Ու բանախօսը կ'անցնի նիւթին։

— Ինչո՞ւ օտարներու խնդիրը այսքան սուր հանգամանք է ստացած։

Տիեզերական տագնապին մէկ երեւոյթն է ան։

Անգործութեան խնդրին մաս կը կազմէ ան։

Օտարներու հարցին լուծումը կը նըկատուի լուծումը անգործութեան հարցին։

Ասկէ՝ կառավարական նորանոր տնօրինութիւններ, խստութիւններ։

Ու կը ծանրանայ կացութիւնը օտարներու։

Պ. Մութէ երկու պատճառ կը նըշմարէ մտային այս վիճակին մէջ։

Առաջին՝ փորձառու չեն վարիչները։ Պէտք է դաստիարակել կառավարութիւնը։

Եւ երկրորդ, այդ կառավարութիւնը խելքը կորսնցուց՝ անգործութեան արագ աճումին առջեւ։

Ու մոռնալով ամէն բան, նկատի առաւ միայն եւ միայն երկու թիւ։ 400 հազար անգործ Ֆրանսացիներ եւ 800 հազար օտարներ որ աշխատանքի թուղթ ունին։

Ուրե՞մն։ Շատ պարզ է։ Օտարները զրկել աշխատանքի իրաւունքէն։ Եւ ապահովել 400,000 Ֆրանսացիները։

Բայց, անօգուտ էր այս իրաւագրկումը։

Որովհետեւ, գործատէրերը չընդունեցին նոր աշխատաւորներ։ Ընդհակառակն, սեղմեցին։

Որովհետեւ, Պ. Ֆլանտէն ալ հաստատեց թէ կը նուազէր թիւը անոնց որոնք կը սպառեն։

Ուրեմն տագնապ սպառումի նուազման։ Ինչ որ աննպաստ է երկրին տնտեսութեան։

Որովհետեւ, կարելի չէր փոխանորդել օտարները, որոնք յատկապէս կանչուած էին Ֆրանսայի կողմէ։

Դժնդակ, տաժանակիր աշխատանքներու համար, քիչ Ֆրանսացի կարելի է ճարել։

Սպանիացիները կը փչեն ապակիներ։ Ֆրանսացի չկայ այդ աշխատանքին համար։ Ի՞նչ ընել։

Մեքենան պիտի փոխանորդէ Սպանիացիները։

Շինութեան ճարտարարուեստին մէջ, սեղմումներ կատարուեցան։ Օտարներ ճամբուեցան։ Եւ սակայն, անդարման մնաց անգործութիւնը, հոդ ալ։

Կանգնել քաղաքներ օտարներու (կ'ակնարկէ Լէհերուն) եւ օրին մէկը եկել ըսել՝

— Էհ, ալ ձեզ բաւական տեսանք։

Ոչ։ Քաղաքականութիւն մը անհրաժեշտ է։ Լայն քաղաքականութիւն մը օտարներու հանդէպ։

Բայց, հետապնդուածը պարզ գործողութիւն մըն է ոստիկանական։

Եւ սակայն, օտարներու խնդիրը ոստիկանական խնդիր մը չէ։

Աւելորդ եւ անարդար տառապանք մը ատկէ։

Խորհրդարանին մէջ, բարեբախտաբար, հետզհետէ կը հասկցուի այս իրողութիւնը։ Կան որ դէմ են այն խըստութեանց որոնց կ'ենթարկուին, ներկայիս, օտարները։

Անոնք եւ Պ. Մութէ զայրոյթով լեցուած են մամուլին դէմ, մտայնութեան դէմ, հոսանքին դէմ, որ կը ձգտի յափշտակել ապաստանի իրաւունքը։

Բայց, ապաստանի իրաւունքը մէկ արտայայտութիւնն է ազատութեան իրաւունքներուն։

Եւ Պ. Մութէները պիտի չթողուն, պիտի չհանդուրժեն որ խզուի այդ իրաւունքը։

Պ. Մութէ զգացումի պակաս չի վերագրեր օրուան վարիչներուն։ Ոչ։ Բայց, կը հաստատէ որ կազմակերպութիւնը կը մեղանչէ։ Ու թերի է վճռականութիւնը։

Ապաստանի իրաւունքին հարցը կազմակերպութեան հարցին կապուած է։ Հոդ կեդրոնացնելու է ուշադրութիւնը։

Ոստիկանութիւնը ոճրագործ մըն է։ Բայց, կ'անգիտանայ այդ բանը։ Ինչպէս՝ թատերական երկին այն հիւանդը, որ չի գիտեր թէ հիւանդ է։

Կամայական է 1848ի օրէնքը։ Արտաքսումի օրէնքը։

Օտարականը որ կ'արտաքսուի, չի կրնար ինքզինքը պաշտպանել։ Իրաւունք չունի։ Ան ոչ ոք կը գտնէ որ զինքը մտիկ ընէ։

Չունի երկիր։ Չունի հայրենիք։ Ու չի կրնար ձգել Ֆրանսան, եթէ նոյն իսկ ուզէ։

Ահաւասիկ ձեզի՝ հայրենազուրկներու խնդիր։

Օտարական մը որ կատարեալ յարգանք ունի օրէնքին հանդէպ, կրնայ մէկ օրէն միւսը երկրէն վտարուիլ։

Լսեցէք ներքին նախարարին խօսքերը․—

Այն օտարականները որ զուրկ են աշխատանքի թուղթէ, պէտք է հեռանան, եթէ ապրուստի միջոց չունին։ Կրնան մնալ, եթէ հարուստ են։ Ֆրանսայի դուռները լայնօրէն բաց են անոնց առջեւ։

Օտարականը զրկել աշխատանքի իրաւունքէն։ Բայց աշխատանքի իրաւունքը առաջինն է իրաւունքներուն։ Քանի որ ապրելու իրաւունքն է ան։

Օտարականը զրկել իր թուղթերէն, կը նշանակէ անկարելի դարձնել անոր ընկերային կեանքը, ուր որ ալ ըլլայ։

Խորհրդարանը կը քննէ այս հարցը։ Եւ ինչ որ կ'ուզուի, ժամանակաւոր կարգադրութիւն մը չէ։ Այլ նոր կանոն մը, նոր օրէնք մը օտարներու, գաղթականներու համար։

Պէտք է ջնջել 1848ի կամայական օրէնքը։ Առաջարկը արդէն սեղանի վըրայ է։

Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, գաղթականներու յատուկ օրէնքի ծրագիր մը ընդունուեցաւ զանազան երկիրներու ներկայացուցիչներուն կողմէ։ Այդ երկիրները պէտք է վաւերացնեն օրէնքը եւ կիրարկեն զայն, որպէսզի գաղթականները պատժուին այնպէս ինչպէս քաղաքացին այն երկրին ուր կը գտնուին այդ գաղթականները։

Այսինքն, բանտարկուին եթէ հարկ է, բայց չարտաքսուին։

Ու Պ. Մութէ չի յուսահատիր։ Ան համոզուած է որ, օր մը, պիտի գայ այդ օրը, դատաւորը պիտի զբաղի օտարականով, գաղթականով։ Պիտի քննէ անոր թուղթերը։ Բայց ոչ ոստիկանութիւնը, որուն տմարդի եւ բարբարոսական արարքներուն դէմ պիտի ընդմիշտ պայքարի Պ. Մութէ, ի շահ իր երկրին։

Եւ Պ. Մութէ կը յայտարարէ թէ օտարականի մը բնակութիւնը Ֆրանսայի մէջ «նորմալ» բան մըն է, եւ ոչ թէ շնորհ մը, ինչպէս կը նկատուի նոր-հրովարտակով մը։

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ԵՐԳԻԾԱՆՔ

Ը Ն Կ Ե Ր Փ Ա Ր Ո Ս

— •• —

Զ․

«ՄԻՆԸ ՇԷԿ Ա, ՄԻՒՍԸ ԹՈՒԽ»

Փարոս փաթթոն-բանուորի իր նոտուկ եւ անկախ կեանքին մէջ կրած էր արտաքին փոփոխութիւններ։

Բաւական գիրցած էր։ Ան կ'ուզէր որ գիրնայ իր աջ կողմը, իսկ ձախ կողմը մնայ նիհար։ Երբեմն կ'ըսէր․

— Շանորդի, էս մէկը անկարելի աերեւում ···

Փարոս կ'ուռէր իր աչքերով, այտերով, վիզով, փորով ու գրպանով։

Սկսած էր ընկղմիլ ճարպերու ալեկոծութեան մը մէջ։ Հակառակ այս վիճակին, մեծ ոյժ կար իր մէջ, ընելու «ելոյթ»ներ։

Իր անդրարտաքին մասերուն վրայ կը պահէր որոշ հաւասարմութիւն դէպի համայնավարութիւնը եւ ֆաշիզմը։

Նախ իր պեխին աջ մասին տուած էր թռիչք, իսկ ձախ մասին համեստ խոնարհութիւն։

Իր թղթապանակը կը թաքցնէր բաճկոնակին ներքին աջ գրպանին մէջ մինչդեռ իր դրամապանակը, մանրուքներ, կը պահէր իր տաբատին ձախ գրպանին մէջ։

Իբրեւ բանուոր կը գործածէր «քասքէթ» գլխարկ, իբրեւ փաթթոն ալ «պօմպէ» գլխարկ։

Իր ձախ դաստակին վրայ կը բանէր բանուորի համեստ ժամացոյց մը, ձեռքէ գնուած Թաւրիզի մէջ, որ միշտ ետ կը մնար, իսկ իր բաճկոնին աջ գրպանիկին մէջ կը գործէր Զէնիթ վաճառանիշով ոսկի ժամացոյց մը, որ քիչ մը առաջ կ'երթար։

Իր աջակողմեան ակռաներէն մէկ քանիին վրայ անցուցած էր ոսկի, սակայն կը յամառէր չդարմանել իր ձախ կողմի ակռաները, որոնք նոյնքան եւ աւելի կարօտը կը քաշէին ատամնաբոյժի։ Կը ծամէր միսը աջ կողմէն, գետնախնձորը կուլ կուտար ձախէն։

Այս բոլորէն զատ, իր աջ գրպանին մէջ միշտ կարելի էր գտնել Ժիթան գլանիկներու տուփը, մինչդեռ իր ձախ գրպանին մէջ անպակաս էր հասարակ ծխախոտը, «Թապա կրի»ն։

Իր համայնավար բարեկամը, Աշոտ շատ կը խնդար իր վրայ ու կ'ըսէր․

— Փարոս, մէկ ոտքովդ դէպի կոմունիզմ կը քալես ու միւս ոտքովդ դէպի ֆաշիզմ։ Հարկ է որ աջ ոտքիդ կօշիկը վէրնի ըլլայ ու ձախ ոտքի կօշիկդ ալ փայտէ սապօ։ Հարկ է որ հագուստ մը ապսպրես, որուն աջ կողմը, վերէն վար, ըլլայ անգլիական սեւ կերպաս ու ձախ կողմը ամբողջովին բանուորական կապոյտ կըտաւ։ Քաղաքացի Փարոս, մարդիկ տարին մէկ անգամ Բարեկենդան կ'ընեն իսկ դուն տասներկու ամիս փալեաչօ եղած ես։ Հարկ է խոստովանիլ սակայն թէ դուն շատ տաղանդաւոր ճամպազ ես։ Եթէ ես քու ձիրքդ ունենայի, ուղղակի Սիրք Մէտրանօ կը մտնէի։

Փարոս կուլ կուտար այս անարգանքները։ Կ'ըսէր միայն անզօր կատաղութեամբ․

— Էլ մի գայ իմ մօտ, Աշոտ։ Էլ մի խօսա ինձ հետ, բնաւ էլ պէտք չէ։ Ի՞նչ գործ ունես դու ինձ նման մի խեղկատակի, մի ճեալլակէօզի հետ։

— Բայց ես կը գնահատեմ քու միմոսական տաղանդդ ու կուգամ իբրեւ հաւատարիմ հանդիսատես, հիանալու եւ ծափահարելու։

Վրայ կը հասնէր ազգայնական Գուրգէնը, իր հետ բերելով նոր նախատինքներ․

— Տես, Փարոս, ես ու Աշոտը իրարու տարակարծիք ենք, ամէն հարցի մէջ, եւ սակայն երբ խնդիրը քու տաղանդիդ մասին է, մենք երկուքս բոլորովին համաձայն ենք որ դուն անմրցելի լարախաղաց ես։ Ուղղակի հանճարեղ ես դուն որպէս հոպիտ, ամէն չուանի վրայ կը քալես ու կը խաղաս ···

Փարոս կ'ըսէր․

— Երկու չուանի վրայ քալողը ճամպազ չի։ Իսկական լարախաղացները նրանք են որոնք մէկ չուանի վրայ են կանգնած ձեզ նման։

Փարոս, երեկոյ մը, երբ կայարանէն գիւղ կը մեկնէր, անկիւնէ մը լըսեց պոռչտուքներ։ Ուղղուեցաւ դէպի այն կողմ։ Ի՞նչ տեսնէ աղէկ։ Աշոտը երկու կիներու մէջ։ Կիները փառաւորապէս կը ծեծէին ընկեր Աշոտը, պոռալով․

— Սրիկայ, խաբեբայ, անհաւատարիմ, ստախօս, անամօթ, անպատիւ, սոր, աղտոտ Տօն Ժուան ···

Աշոտ հազիւ կրցաւ օձիքը ազատել ու փախչիլ։ Տեսարանը խիստ հետաքրքիր էր եւ արժանի Փարոսի կողմէ ուսումնասիրուելու։ Փարոս մօտեցաւ կիներուն եւ հասկցաւ ամբողջ եղելութիւնը։ Իր գիւղը բնակող համայնավար Աշոտը, որ ամուսնացած էր Հայուհիի մը հետ, սիրուհի ունէր շիկահեր Ֆրանսուհի մը։ Եւ տակաւին միւս կողմէ գաղտնի յարաբերութիւններ կը մշակէր թուխ Սպանուհիի մը հետ։ Այս վերջինը կ'իմանայ Աշոտին անհաւատարմութիւնը եւ կայարանին մէջ կը բռնէ զայն թեւ մէկ սիրուհիին հետ։ Սպանուհին կը յարձակի շիկահերին վրայ ու կը ծեծէ։ Շիկահեր Ֆրանսուհին ալ բարկութենէն կ'ապտակէ Աշոտը, տեսնելով որ ան թեւ երկու սիրուհի մը ունի։ Թըխագեղ Սպանուհին նկատելով որ բուն յանցաւորը Աշոտն է, ինք ալ կը միանայ Ֆրանսուհիին եւ երկուքը մէկ զօրս ղու պատուիրեցեր կը տփեն հասարակաց թշնամին՝ հայ տղամարդը։

Փարոս գիւղին կայարանին մէջ կը գտնէ Աշոտը ու կ'ըսէ․

— Տօ Աշոտ, էս մէկը իմ մօտը չէ՛ր կար։ Դու ինձանից աւելի փարոս դուրս եկար։ Երկու սիրուհի․ էն էլ մինը շէկ, միւսը թուխ։ Սա գիտ է։ Շէկը համայնավարական սիրուհի, թուխն էլ ֆաշիստական սիրուհի։ Հիմի կարող ես երգել․ «Սարէն եկաւ երկու ձուխ, մինը շէկ ա, միւսը թուխ»։

Աշոտ կը պատասխանէ․

— Ասոր մէջ ի՛նչ հակասութիւն կայ։ Կինս Հայուհի, առաջին սիրուհիս Ֆրանսուհի, երկրորդ սիրուհիս ալ Սպանուհի, իսկ ես կատարեալ միջազգայնական։ Գալով քեզի, դուն ալ կրնաս հետեւեալը երգել․— J'ai deux amours, communisme et fascisme ։

Փարոս հեռացաւ ու [illegible] Գուրգէնին սենեակը։ Նոր անակնկալ։ Ի՞նչ կ'ուզէք որ ըլլայ։ Գուրգէն Աշոտին կնոջը հետ ··· եւայլն։

Գուրգէնին կինը քանի մը ամսուան համար մեկնած էր Մարսէյլ, իր մօրը մօտ։ Աշոտին կինն ալ լսած էր իր ամուսնոյն անհաւատարմութիւնները։ Այդ իրիկուան համար Աշոտ ըսած էր

ՄԵՐ ՄԵՌԵԼՆԵՐԸ Ո՛ՒՐ ԵՆ

»»»··«««

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻՆ
ԵՒ ՏԱՍՆԱՄԵԱՅ «ՅՈՒՍԱԶ»ԻՆ

Այն իրկուն երբ վերջալոյսն իր մահուան վայրկեա՛նն էր ալ հասած՝
Ես տեսայ մեր մեռեալներուն անցնիլն հսկա՛յ անտառներէն,
Եւ վիհերէն փոթորկայոյզ եւ դաշտերէ՛ն լայնատարած,
Ուր լռութի՛ւնն էր իջած զորշ երկնի անծա՛յր սահմաններէն:

Տեսայ Սեւա՛կն, որ կը շարժէր իր ցասման հե՛տ անդնդախոր,
Աչքերն առ լի՛ կարմիր եւ խօլ նայուածքներու տառապանքով.
Երեսն ունէր արեան չորցած քրծի խաւե՛ր երանգաւոր,
Մինչ կուրծքին դէմ կային ճեղքեր, բացուած անշուշտ կացիններով:

Տեսայ Ատո՛մն, այս երկաթէ Հայուն զաւա՛կն ապետացած,
Որ փոթորկում մ'էր ոմկեանեան կռիւներու եւ պայքարի,
Որ կը քալէր գլուխը վե՛ր, ինչպէս արծիւն երկնասլաց,
Որ չի՛ ճանչնար մահուան մէջն իսկ լքման պահերը յուզումի:

Տեսայ բոլո՛րն, հրպարտ եւ խոր հաւատքներով քաղցրամրմունջ,
Բարսեղ Շահպազն՝ որ կը սեղմէր հէք վարանդեանն իր կուրծքին դէմ,
Տեսայ Վարդգէսն, որ կը զոռար դարձեալ իր խօսքն հայրենաշունչ,
Մինչ ժայռին քով կ'արձանանար վեհ Ակնունի՛ն գեղեցկադէմ:

Յետոյ, երբ բօն ինկաւ մութին շրդարշներուն մէջ թանկագին,
Աստղազունտին խորունկներէն տեսիլներո՛ւ պէս սրբազոյն՝
Իջաւ Իշխանն, եւ Անդրանիկն եւ Սերոբներն աստուածային,
Իրենց ձեռքին դեռ անհանդարտ զէնքն ու սուրե՛րը շողշողուն:

Ու երբ լուսինն աղուոր կոյսի իր նրբահի՛ւս շառայլներով
Լեցուց անտառն երազային երանութեամբ խաղաղաբեր՝
Տեսայ Խաժակն ու Զարդարեանն, որոնց բտուերն մեղմահոլով
Ծառերուն դէմ կը թրթռար հեշտանքի զով շունչովն երեր:

Հասան նոյնպէս Արամ Աշոտն ու Շահրիկեանն է՛ն վերերէն,
Մինչ Բարսեղեանն ընկրաւ թաւ յուզման թափով մը հողմավար՝
Կարդալ «Ազդակ»․ մինչ մեր անմահ նահատակներն երկարօրէն
Գիշերին մէջ մրմնկ բրին անոր ձայնի՛ն, որ չէ՛ր կենար:

Ես լրսեցի նըժոյզներու յանկարծ դոփի՛ւն, որ կը հասնէր՝
Ապառաժեայ եւ քարուքանդ նամբաներու երկայնքներէն․
Անոնց թամբին արիւնաներկ բազուկներով հա՛յ զինուորներ,
Որոնք գիտցան մեռնիլ միայն ռազմադաշտին փամփուշտներէն:

Յանկարծ բոլորն, ի՞նչպէս յիշել անոնց անունն, բռէ՛ք ինծի,
Հաւաքուեցան կաղնիներուն եւ լայնախիտ բլուրներու
Կողքի՛ն քարուտ, եւ ընկրան ներշնչումով խո՛ր եւ յուրթի՛
Երգել մարտի երգերն ըմբոստ այնքան հզօ՛ր եւ քաղցրերգու:

Բայց երբ տեսան անոնք խիզախ Քրիստափորն Միքայէլեան
Որ կանգնած էր ժայռերուն դէմ ժայռերու պէս ադամանդէ,
Եռլազարի՛ պէս ցնցուեցան, եւ ջրվէժի թափին նըման՝
Անոնց հոգին զալար եկաւ կարշնեղ կուրծքին տակ պողպատէ:

Այն գիշեր ես, հեռուներէն լրսեցի ե՛րգ մ'որ կ'երկննար
Վշտի՛ մը պէս, որ չի՛ հատնիր թեթեւասոյլ ժամանակէն ···
Վարուժա՛նն է ըսին ինծի, որ ամէն օր երազվառ
Աստղերուն տակ կը մտմտայ ու կը շրջի տարտամօրէն:

Վերջին անգամ, եթէ երբեք յիշողութիւնս զիս չի՛ խաբեր՝
Անցաւ քովէս առիւծասիրտ բորբ Վրռամեանն ալ աննըման․
Ան կը քալէր յաղթահասակ որպէս տիտան մը շանթաբեր,
Աչքերն ուղղած մեր հայրենի դէպի աստղե՛րն անմահական:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

Սուրիահպատակները Ֆրանսայի մէջ

Հալէպի «Եփրատ»ը կը գրէ․—

Փարիզի արտաքին նախարարը Սուրիոյ մարզպանին խնդրանքով ծրագիր մը ներկայացուց Հանրապետութեան նախագահին, որով Սուրիոյ եւ Լիբանանի հպատակները օտարներու յատուկ օրէնքներէն զերծ մնալով Ֆրանսայի մէջ, պիտի կարենան ազատ առեւտուր եւ արհեստներ ընել, շարժուն եւ անշարժ կալուածներ գնել եւ վերջապէս ֆրանսական հպատակներու բոլոր իրաւունքները վայելել անխտիր:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Բիւզանդական քաղաքակրթութիւնը ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՃԱՐԸ

Հիմա որ խօսք կ'ըլլայ ցեղերու արժէքին մասին եւ կ'ուրացուի Հայկական տարրին քաղաքակրթական դերը, կ'արժէ երկու փարանոց լրագրողներու կարծիքին դէմ յանդիման դնել մեծանուն հեղինակութիւններու գնահատութիւնը Հայոց մասին:

Քէմպրիճի փրոֆէսէօրներէն Steven Runcimanի գիրքը, La Civilisation Byzantine, ֆրանսերէնի թարգմանուեցաւ վերջերս: Այս գիրքին մէջ շա՛տ կը խօսուի մեր մասին, եւ միշտ գնահատական: Սակայն մենք, ճշմարտութեան աւելի բարեկամ, մեր Հայկական ինքնասիրութիւնը փայփայուած տեսնելու տեղ, պիտի ուզէինք որ Րընսիմէն իր գիրքէն վերցնէր կարգ մը աւանդութեանց բեռը, — քննական պատմութեան խօսքն իսկ բաւական է կամաւոր կոյրերուն, ողորմելի լրագրողներուն հասկցնել թէ կարելի չէ սրբել Հայկական հանճարին ճառագայթը պատմութեան տախտակին վրայէն:

Բիւզանդական քաղաքակրթութիւնը, որ պատմութեան մեծագոյն քաղաքակրթութիւններէն մին է անպայման՝ եթէ ոչ դաստիարակը արդի եւրոպական քաղաքակրթութեան, Րընսիմէնի խօսքով՝ շատ բան կը պարտի Հայկական հանճարին:

Բիւզանդիոն, իր փառքի օրերուն, այն լոյս-քաղաքն էր, դէպի ուր կը քալէր, տարինե՛ր անընդհատ, գաղթային հոսանք մը արեւելքէն եւ արեւմուտքէն: Ինչպէս ուրիշ անգամ գրած ենք, ըստ մեզի՝ գաղթը, պատմական այս երեւոյթը, որքան ալ կրէ տնտեսական եւ քաղաքական գոյն, չի դադրիր tropisme մը ըլլալէ, — երեւոյթ մը որ կը բացատրուի հոգեբնախօսական պատճառներով, ինչպէս նոյն երեւոյթը, կենդանիներուն եւ բոյսերուն մէջ, կը բացատրուի կենսաբնախօսական պատճառներով: Իբրեւ գեղեցիկ փաստ՝ Հայկական գաղթը դէպի Բիւզանդիոն, — ժողովուրդը չէր որ կը խուժէր Բիւզանդիոն, որպէսզի երեւոյթը բացատրուէր պարզապէս տնտեսական պատճառներով: Րընսիմէն կը ճշդէ թէ Հայկական գաղթը կը տարբերէր այլ ազգերու գաղթէն անով որ Հայերը անհատաբար կուգային Բիւզանդիոն: Ինչ որ ալ ըլլայ, կը հասնի ժամանակ մը երբ այլ եւս բիւզանդական կայսրութիւնը խճողուած է Հայերով: Ոչ մէկ ազգ, կը գրէ Րընսիմէն, բացի Սլաւներէն, այնքան մեծ դեր խաղացած է բիւզանդական կայսրութեան պատմութեան մէջ, որքան Հայերը: Այս անուն ցեղը, հոսելով դուրս իր նեղ հովիտներէն, իր հանճարին ծաղկումին համար եկաւ հող գտնելու բիւզանդական կայսրութեան լայնածիր դաշտերուն վրայ: Զ. դարուն, Հայ մըն էր Յուստինիանոսի ամենէն մեծ զօրավարը: Իսկ Թ. եւ Ժ. դարերուն, կայսրութեան մէջ կարծես Հայերն էին միայն որ կը գործէին, կը շարժէին, կը տնօրինէին: Հայ մըն էր Լեւոն Ե. կայսրը, Հայ աքսորականի մը զաւակն էր Վասիլ Ա. կայսրը, Հայ ազնուական մըն էր Յովհաննէս Ա. Զմշկիկը, եւ «երբ Ռոմանոս Ա. պետութեան գլուխն անցաւ, իր տղան ալ եկեղեցւոյն գլուխը, ամբողջ կայսրութիւնը այլ եւս կը գտնուէր Հայոց ձեռքը»: Ժամանակ մը Բիւզանդիոնի իշխանուհիները եւ աւագանին Հայկական արիւն կը կրէին միայն, իսկ քաղաքները լեցուած էին Հայ վաճառականներով: Հայոց առջեւ փակուած կը մնար միայն Եկեղեցին, որովհետեւ եկեղեցական իշխանութիւնը անվստահութեամբ կը դիտէր Հայ դաղթականներու թափանցումը եւ անոնց դաւանափոխութիւնը: Հայկական ներխուժումը կամ թափանցումը դադրեցաւ, երբ սելճուկեան արշաւանքները անջատեցին Հայաստանը Բիւզանդիոնէն: Եւ կայսրութիւնը տուժեց ասկից, որովհետեւ «Հայերը ոչ միայն իրեն պարգեւած էին բազմաթիւ կորովի կայսրեր, այլ եւ մեծ մասը իր լաւագոյն գործի մարդոց: Հայերը կը թողուն կարեւոր ազդեցութիւն մըն ալ, — թէեւ տակաւին անորոշ կը մնայ, — Բիւզանդիոնի արուեստին եւ գիտութեան վրայ»:

Այնուհետեւ Րընսիմէն կ'արձանագրէ Հայոց ազդեցութիւնը բիւզանդական ճարտարապետութեան վրայ, աւելցնելով որ Հայերը իրենց արուեստը տարին մինչեւ Պուլկարիա: Վասիլ Բ.ի օրով, երբ Պուլկարիա կը դառնայ բիւզանդական գաւառ մը, «պուլկար քաղաքակրթութիւնը ամէն բան, արուեստ եւ գրականութիւն, կը պարտի միայն Բիւզանդիոնի կամ Հայերուն»: Ըստ Րընսիմէնի, պուլկար առաջին կայսրութեան անկումը արդիւնք էր Հայկական Պաւղիկեան աղանդին ազդեցութեան: Պաւղիկեան այս աղանդը այնքան կը զօրանայ Պուլկարիոյ մէջ, որ կը ստեղծուի մասնաւոր գրականութիւն մը հէքեաթներով եւ աւանդութիւններով հիւսուած, ոմանք ժողովրդային ստեղծագործութիւն, բայց մեծ մասը յունական, Հայկական կամ արեւելեան: Րընսիմէն բացարձակ կը յայտարարէ թէ Հայաստանի ազդեցութիւնը Բիւզանդիոնի վրայ աւելի մեծ էր քան փոխադարձ ազդեցութիւնը: Հայերը, սասանեան եւ պարթեւական քաղաքակրթութեանց հետ շփման մէջ, մշակեցին Հայկական արուեստ մը, մասնաւորաբար ճարտարապետութիւն մը որ եկաւ նոր շունչ մը տալու բիւզանդական կայսերական քաղաքակրթութեան: Ժ. դարուն, անոնք ոչ միայն կը շինեն հրաշալի շէնքեր, այլ եւ կը մշակեն գրականութիւն մը: Վերջերը Խաչակիրներու արշաւանքի օրերուն, քաոսային կացութեան մը մէջէն, Հայերը կը յաջողին ստեղծել Կիլիկեան անկախ պետութիւնը, որուն արժէքը երբ ճշդուի քաղաքական ու քաղաքակրթական տեսակէտով, ինչպէս եւ համաշխարհային տնտեսութեան բերած նպաստով, այն ատեն միայն կը հասկցուի մեծութիւնը այս ժողովուրդին: Դժբախտութիւն է, սակայն, որ «ցուցակ թագաւորաց» կոչուած մեր պատմագրութենէն զատ՝ չենք հետաքրքրուած այն խոր պատճառներով, ցեղային ներքին կարելիութիւններով, որոնք քաոսներու մէջէն, Միջերկրականի վրայ Հայկական պետութիւն մը կը պարգեւեն պատմութեան:

Եթէ չհաշուենք մշակութային իր կայսրութիւնը, որուն գիծերը դժուար չէ արձանագրել, ճիշդ է որ Հայը չկրցաւ ստեղծել քաղաքական կայսրութիւն մը Մեծն Տիգրանի արկածախնդրութենէն զատ: Այսուհանդերձ ան բազմեցաւ կայսերական գահերու վրայ, երէկ Բիւզանդիոնի մէջ, վաղը թերեւս Մոսկուայի մէջ:

ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ԿՆՈՋ ՀԱՆԴԷՊ

Հետաքրքրական է պրպտել քրիստոնէական գրականութիւնը՝ ճշդելու համար քրիստոնէութեան դիրքը հանդէպ կնոջ:

Սկիզբէն իսկ, թէեւ կիներն եղան առաջին հետեւորդները այս վարդապետութեան, զարմանալի է սակայն որ քրիստոնէութիւնը թշնամի է կնոջ եւ կիներու ազատագրութեան, դէթ ինչ ձեւով որ կը բանաձեւէ ֆէմինիզմը:

Աւետարանները կը յիշեն բազմաթիւ վկայութիւններ, որոնք կը հաստատեն Յիսուսի կնատեցութիւնը, — Յիսուս անտարբերութիւն ցոյց կու տար նաեւ իր մօր հանդէպ: Սակայն չափազանց յատկանշական են հետեւեալ տողերը, զորս Մատթէոս կը դնէ Յիսուսի բերանը․— Զի են ներքինիք որ յորովայնէ մօր իւրեանց ծնան այսպէս, եւ են ներքինիք որ ի մարդկանէ եղեն ներքինիք․ եւ են ներքինիք որ զանձինս իւրեանց արարին ներքինիս վասն արքայութեան երկնից (ՄԱՏԹ. Գլ. ԺԹ. 12):

Հարկ չկայ ըսելու թէ ինչ որ կը տրուի Յիսուսի, առնուած է Հնդամատեաններէն: Սակայն Պօղոս, որ բուն հիմնադիրն է քրիստոնէութեան, դըրեթէ վարդապետութիւն մը շինած է Յիսուսի բերանը դրուած այդ խօսքերով, քիչ մըն ալ ներշնչուած արեւելքի ճգնակեաց պարզամիտ փիլիսոփաներու աւանդութիւններէն: Արդարեւ, ըստ Պօղոսի, կինը կը խորհրդանշէ կիրքը, սեռային ցանկութիւնը, աշխարհիկ կեանքը: Ահա թէ ինչո՛ւ պօղոսականութիւնը (կարդալ քրիստոնէութիւնը) կը քարոզէր հեռու մնալ կնոջմէ՝ կարենալ ծառայելու համար հոգւոյն: Այս քարոզութեամբ, Պօղոսի քրիստոնէութիւնը դէմ յանդիման կուգար ամուսնութեան գաղափարին:

Ըստ քրիստոնէութեան՝ լաւագոյն է չամուսնանալ, — սակայն եթէ չէք կրնար դիմանալ, ամուսնացէք: Չէ՞ որ Յիսուս եւս կ'ըսէր, — «Որ կարողն է տանել, տարցի»: Նոյն տրամադրութիւնը կը գտնէք Թուղթ առ Կորնթացիս Ա. Գլ. Է. եւ այլուր:

Այսպէս, ուրեմն, քրիստոնէութիւնը դէմ ըլլալով հանդերձ ամուսնութեան, չքաջալերելու համար պոռնկութիւնը՝ կ'ընդունի ամուսնութիւնը իբրեւ փոքրագոյն չարիք:

Կարեւորը ասկէց վերջն է սակայն:

Քրիստոնէութիւնը կինը կը զրկէ իր բոլոր իրաւունքներէն, — կինը տրուած է ծառայելու այրերուն՝ որպէսզի այս վերջինները իրենք զիրենք չյանձնեն չնութեան:

Եթէ հետեւած էք մեր պսակադրութեան աւանդութիւններուն, պիտի յիշէք, որ քահանաները կը կարդան հետեւեալ չնաշխարհիկ գաղափարները․ —Կանայք իւրեանց արանց հնազանդ լիցին իբրեւ Տեառն․ Զի այր է գլուխ կնոջ (Թուղթ առ Եփեսացիս, Գլ. Ե. 22):

Պօղոսի այս վարդապետութիւնը կապարի պէս ճնշած է Հայ կնոջ վրայ: Ճիշդ է թէ քաղաքական մեր կացութիւնը եւս որոշ դեր ունի Հայ կնոջ յարատեւ ստրկութեան մէջ, — Հայ կինը ստիպուած էր ցոյց չտալ իր գըլուխը եւ ապաւինիլ այրերու պաշտպանութեան: Այսուհանդերձ, եկեղեցին էր որ կը նուիրագործէր կնոջ ըստրկութիւնը: Կնոջ հրամայուած էր լռել միշտ եւ հնազանդիլ, ինչպէս նաեւ արգիլուած էր ուսում առնել: Այլ ուսուցանել կնոջ մարդոյ ոչ հրամայեմ, եւ ոչ նոխաբան լինել քան զայր մարդ, այլ ի լռութեան կալ (Թուղթ առ Տիմոթէոս Ա. Գլ. Բ. 12):

Պօղոսէն վերջ, եկեղեցւոյ հայրերը աւելի խիստ ընթացք մը ցոյց կու տան հանդէպ կնոջ:

Օգոստինոս կը գրէր․— «Անոնք որ չեն ամուսնանար, պիտի փայլին երկնքի մէջ ինչպէս պայծառ աստղերը, մինչ անոնց ծնողքը պիտի նմանին մարած աստղերու»:

Յովհան Դամասկոսցի կը գրէր․—

«Կինը չար աւանակ մըն է, սարսափելի որդ մը որ կը բնակի այրերու սրտին մէջ: Ստութեան ծնունդ, դըժոխքի պահապան, ան է որ Ադամը արտաքսեց դրախտէն»:

Անտոնիոս կը գրէր․ —

«Կինը ··· ոճրածին գլուխ ··· սատանայի զէնք, իր ձայնը կարծես սուլոցն է օձին»:

Օրիգինէս կը գրէր․—

«Ամուսնութիւնը պիղծ եւ անմաքուր բան մըն է, զգայապաշտութեան գործիք»:

Տերտուղիանոս կը գրէր․—

«Կի՛ն, դուն պարտաւոր էիր սուգ հագնելու ընդմիշտ, եւ ցնցոտիներ զգեցած՝ զղջումի արցունքներով լեցուն աչքերդ ցուցադրելու անցորդներուն, որպէսզի մոռցնէիր մեզի թէ դուն եղար պատճառը մարդոց կորուստեան: Կի՛ն, դուն դո՛ւռն ես դժոխքին»:

Այս մեծ աստուածաբանը կը գրէր ուրիշ տեղ մը․—

«Կիներուն մէկ խայտառակութիւն մնացած է կատարելիք, — զուգաւորուիլ սատանային հետ»:

Ինչպէս կը տեսնէք, քրիստոնէութիւնը շա՛տ մարդասիրական դիրք բռնած է կնոջ հանդէպ:

ՄԱՐՔՍ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Ֆրանց Մերինկ ուսումնասիրութիւն մը գրած է այս նիւթին շուրջ: Կը քաղենք կարեւոր մասերը․—

Մարքս կը սիրէր գրականութիւնը: Գրականութիւնն էր իր միակ մխիթարութիւնը: Լայն ծանօթութիւններ ունէր գրական գործերու մասին, սակայն իր աշխատութիւններուն մէջ շատ քիչ կը հանդիպինք վկայութիւններու, որոնք կը հաստատեն իր գրական ըմբռնումները: Միայն Ֆօխտի դէմ գրած իր մէկ գրքոյկին մէջ է որ կը տեսնուի թէ խորապէս կը ճանչնար եւրոպական գրականութիւնը:

Իր սիրած դէմքերն էին բոլոր դարերու մեծ բանաստեղծները, — Եսքիլէսը, Հոմերոսը, Տանթէն, Շէյքսփիրը, Սերվանթէսը, Կէօթէն: Լափարկ կը վկայէ որ Մարքս ամէն տարի սովորութիւն ունէր կարդալու Եսքիլէսի բնագիրները: Կը սիրէր հելլէն դասական գրականութիւնը, եւ պատրաստ էր, մտրակը ձեռքը, արուեստի տաճարէն դուրս վռնտել այն ողորմելիները, որոնք դէմ կ'արտայայտուէին հին մշակոյթին:

Գերմանական գրականութենէն՝ Մարքս կը ճանչնար մինչեւ միջին դարերը: Ժամանակակից արուեստագէտներէն՝ կը սիրէր, Կէօթէին հետ, Հայնէն: Չէր սիրեր Շիլլերը: Գերմանիայէն հեռանալէ վերջ այլ եւս քիչ կը հետաքրքրուէր գերմանական գրականութեամբ:

Չի յիշատակեր նոյն իսկ Շոփէնհաուէրն ու Հեբբելը, որոնք արժանի էին իր ուշադրութեան: Խիստ քննադատութիւն մը կատարեց Վակնէրի դէմ, որ ապարտեր էր գերմանական գեղեցիկ դիւցազներգութիւնը: Ֆրանսական գրողներէն, Մարքս շատ կը սիրէր Տիտրօն: «Թոռնիկ Ռամօն» կը համարէր բացառիկ ստեղծագործութիւն մը: Իր ամբողջ սէրը գրաւած էր ֆրանսական ԺԸ. դարը: Էնգէլս, այդ դարաշրջանին մասին խօսելով, կ'ըսէր թէ ֆրանսական իմացականութիւնը հասած է իր գերագոյն կատարելութեան, թէ՛ ձեւով եւ թէ՛ բովանդակութեամբ: Մարքս, սակայն, չէր սիրեր ֆրանսական ռոմանթիկ գրականութեան դէմքերը, մանաւանդ Շաթօպրիանը՝ իր կեղծ խորութեան, բիւզանդական չափազանցութիւններուն, զգացումներու խաղին պատճառով: Կը հիանար Պալզաքի «Մարդկային կատակերգութեան» վրայ, որ հայելիի մը նման կը ցոլացնէ ամբողջ դարաշրջան մը:

Լոնտոնի մէջ Մարքս մասնաւորաբար տարուեցաւ անգլիական գրականութեամբ: Շէյքսփիրի հոյակապ պատկերը ամէն բան վարագուրեց, — Շէյքսփիր պաշտամունքի առարկայ դարձած էր իր ամբողջ ընտանիքին մէջ: Դժբախտաբար Մարքս չէ արտայայտուած Շէյքսփիրի գործերուն մասին: Իսկ Պայրընի եւ Շելլիի մասին, Մարքս կ'ըսէր թէ ով որ կը սիրէ եւ կը հասկնայ այդ բանաստեղծները, պէտք է ուրախանայ որ Պայրըն մեռած է 36 տարեկանին, որովհետեւ եթէ երկար ապրէր, կը դառնար յետադիմական քաղքենի մը: Ընդհակառակն պէտք է ափսոսալ որ Շելլին մեռաւ 29 տարեկանին, երբ մինչեւ ոսկրուծուծը յեղափոխական էր եւ կը պատկանէր ընկերվարական շարքերուն:

Մարքս շատ կը սիրէր ԺԸ. դարու անգլիական վէպերը:

Իր գրական դատողութիւններուն մէջ, Մարքս ազատ էր քաղաքական եւ ընկերային կանխակալ հայեացքներէ, ինչպէս կը բացատրուի Շէյքսփիրի եւ Ուօլթըր Սքոթի ցոյց տուած իր սէրով: Սակայն համաձայն չէր «զուտ գեղեցկագիտութեան», որ ընդհանրապէս կը մատնէ քաղաք. անտարբերութիւն: Իբրեւ ինքնատիպ եւ ամբողջական մարդ, Մարքս չէր արհամարհեր ժողովրդական գրականութիւնը, — կը սիրէր կարդալ վէպեր,

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

կնոջը թէ ուշ պիտի վերադառնայ: Կինը հասկցած էր որ ժամադրութիւն ունի իր մարդը: Խառնուած կինը իր վրէժը լուծելու համար նետուած էր իր էրկանը գաղափարական հակառակորդ եւ դրացի Գուրգէնին թեւերուն մէջ: Փարոս կեցաւ դրան մէջ ու պաղեցաւ: Քիչ վերջը սկսաւ երգել․

— Սարէն եկաւ երկու ծուխ․
Մինը չէկ ա, միւսը թուխ:

Եւ իրապէս, այս անգամ ալ մէկը չէկ էր — Աշոտի կինը — միւսն ալ թուխ — Գուրգէնի կինը:

Հեռացաւ Փարոս եւ նոր միայն հասկցաւ թէ ինք վերացական գոյներու ետեւէ վազած ժամանակ, իր երկու ընկերները գործնական գետնի վրայ փարած էին համայնավարական եւ փաշական երկու կենդանի եւ բարախուն գոյներուն:

Իր մէջ անհուն փափաք մը ծնաւ ունենալու չիկահեր մը: Առանց սակայն անհատապաշտութեան:

Տուն վերադարձաւ, երկու շիշ ազնիւ գինիով, ու ըսաւ կնոջը․

— Մանուշ ջան, շտապիր, սաստիկ սոված եմ:

Հոկտեմբերիկ ու Ազատ-Վրէժ մէյիկ մէյիկ կը քնանային:

Ճաշի նստան Փարոս ու Մարիամ:

Փարոս բացաւ Պոստոյի շիշը ըսելով․

— Ինչ լաւ գինի ա էս Պոստոն: Սըրբիկայ բուրժուաները պէտք է խոստովանել որ լաւ ճաշակ ունեն․ լաւ են ուտում, լաւ են խմում, լաւ էլ են սիրում: Եթէ յեղափոխականը մեռնել գիտէ, բուրժուան էլ ապրել գիտէ: Եթէ մեռնիլը հերոսութիւն ա, ապրել գիտնալն էլ մի ամբողջ գիտութիւն ա:

Քանի մը գաւաթ գինի պարպելէ ետքը մօտեցաւ կնոջը եւ գրկելով զայն իր թեւովը, անոր այտին վրայ դրոշմեց դիւցազներգակ համբոյր մը: Մարիամ հրճուեցաւ ու ըսաւ․

— Ա՛հ, էս մէկը իմ սիրած համբոյրն էր, Փարոս ջան, միշտ էսպէս պինդ համբուրիր քո Մանուշը ···

— Սրանից առաջ լաւ չէ՞ր համբուրում քեզ, հոգի ջան ···

— Փարոս ջան, էս համբոյրդ հարուածային էր ··· մի կատարեալ բանուորական համբոյր, կոմունիստի կարմիր կրակով համբոյր ···

— Տօ՛, կնիկ, դու ինչից գիտես որ էնց են համբուրում կոմունիստները հա՜ ···

— Ինչի չգիտենամ, Փարոս ջան, մեր Ծաղիկի աղջիկը Սանամը Երեւան, Ղուրտուղուլուցի կօլխոզնիկ Աւոյի կնիկն եղաւ ··· գրած էր իր նամակի մէջ որ Աւոն անտուզիազմով եւ հարուածային համբուրում է ամբողջ երեկոյեան ···

— Ղո՞րթ ես ասում, Մանուշ, թէ չէ ինքդ գիտես անձնական փորձառութիւնով ···

— Թէկուզ ես գիտենամ ··· ի՞նչ կայ սրա մէջ ··· Մի՛ մոռանար որ քեզնից առաջ ես մարդ եմ ունեցել, նրանից առաջ էլ սիրեկան, երբ Բաշ Գառնի էի գտնւում ··· բայց ճշմարիտն ասած, ոչ ոքին չեմ սիրել քեզ նման, Փարոս ջան ··· Տէ՜, էլի համբուրիր ինձ ···

— Ա՜հ, Մանուշ ջան, հոգեակս, ես քո կանանչ արեւուն մեռնե՛մ ···

— Ես էլ քո կարմիր համբոյրին մեռնեմ, ջան ···

— Մանուշ, թռչնակ, ես քեզ շա՜տ, շատ եմ սիրում ···

— Ի հարկէ պիտի սիրես, դու իմ ղօչախ ղազմարդն ես, դու իմ ասլանն ես ···

— Գիտե՞ս ինչ եմ մտածում, իմ անուշ ···

— Ո՛չ. էդ մէկը իմանալ չեմ կարող: Ինչպէս ուզում ես որ իմանամ քո մտածածը: Բոլորի մտածումը ես կարող եմ գիտենալ բայց քոնը երբեք: Քո մտածումը երկու ճղի վրայ բուսած պտուղ է:

— Լսի՛ր, հոգի ջան, լսի՛ր: Որքան որ հարկաւոր է քեզ փող տամ, գնա վարսավիրայի մօտ եւ մազերդ չէկ ներկիր ···

—Էդ մէկը ո՞րտեղից բուսաւ մաքումդ ···

— Չէ՛ մ'ասեր, հոգեակ, չէ՛ մ'ասեր, մեռնիմ ես քու սեւ փաշխատի աչքերին ու յօնքերին: Մազերդ չէկ ներկիր: Ահա բոլորը: Ես քեզ էն ժամանակ հարուածային կը համբուրեմ, հարուածային էլ կը սիրեմ:

— Դու խե՞լ ես ··· Ամէնքը նախանձում են իմ սեւ սաթի նման մազերիս վրայ, իսկ դու ուզում ես որ ես չէկ ներկուեմ ու դառնամ մի կեղտոտ Հրէուհի ···

— Մանուշ, ասում եմ քեզ որ չէկ պիտի ներկուես, թէ չէ կը դառնամ ··· հակահարուածային:

Մարիամ քանի մը շաբաթ վերջ եղած էր չիկահեր:

Փարոս կ'երգէր․

— Սարէն եկաւ մի լաւ ծուխ․
Վըրէն չէկ ա, տակը թուխ:

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

à excuser les Turcs d'avoir massacré les Arméniens; «on comprend ces massacres, dit on, quand on voit la passivité et le fatalisme oriental de cette race». En quoi les massacreurs Turcs étaient-ils moins passifs et fatalistes que les massacrés. On ne doit pas oublier que l'Arménien est Chrétien pratiquantune religionquirejette comme péché mortel le fatalisme et le désespoir, tandis que le Turc est musulman, est un fervent du mektoub enseigné par son prophète. Pourtant plusieurs Arméniens sont titulaires de citations et décorations de l'Armée Française et je ne sais pas que la passivité et le fatalisme puisse s'allier à la bravoure militaire. S'ils se sont laissés égorger sans protester par les Turcs, c'est qu'ils étaient un contre cent et que le meurtre était «légalisé». C'était, si on peut le dire, des massacres officiels sanctionnés par des «Iradés» de sa Majesté le Sultan ou de la Grande Assemblée Nationale et à la battue organisée les Egorgeurs Kurdes ou Druzes étaient encadrés par les gendarmes réguliers sous les ordres d'Officiers eux - même, sous les ordres supérieurs des Valis.

Dans cette ordre d'idée, lors des pogroms des Russes c'étaient les Juifs qui avaient raison et quand les Allemands fusillaient les otages Français lors des invasions de 1815, 1870 et 1914—18 c'étaient encore les soldats du kaiser qu'avaient raison, les pauvres otages se laissant fusiller sans rien dire.

Pour conclure, je me permettrai d'avancer que parmi toutes les races étrangères se trouvant en France, les Arméniens sont les plus suceptibles de s'adapter à leur pays d'adoption. Tout les y porte. D'abord le manque de patrie, par conséquent aucune attache hors de France, et ensuite l'amour traditionnel de la race Arménienne pour notre Pays qu'elle a toujours considéré comme un sauveur et protecteur. Si les Francais connaissaient les langues que parlent les Etrangers établis chez eux et pouvaient suivre leursconversations intimes, ce dont j'avoue être capable parlant une dizaine de langues, ils remarqueraient que souvent ces étrangers même naturalisés mène en parallèle la France et leur pays d'origine, parallèle qui presque toujours n'est pas en faveur de la France qui leurs donne l'hospitalité. Tandis que les Arméniens ne peuvent établir ces parallèles n'ayant pas de pays pour y comparer la France.

D'après moi il n'est pas juste de «taper» ainsi sur une race sans appui et sans défense, pas de «haro sur le baudet» et éclairons-nous bien avant de formuler dans un organe public des appréciations erronnées sur une race dont nous ne connaissons ni la langue ni la mentalité. Basons nous plutôt sur des faits et dans le cas qui nous occupe rappelons nous des Arméniens volontaires de France et de Cilicie qui sont tombés pour la même cause que nos poilus et n'oublions que si les Arméniens sont aujourd'hui dispersés, désemparés, misérables, sans foyer «légalement» reconnu, nous avons un tant soit peu contribué à cet état de choses le jour où nous avons signé avec Kémal le traité d'Angora pour lequelnous abandonnions la Cilicie qui a été le royaume d'Arménie et plus tard petite Arménie.

Yves CARLIER
20, Rue du Jardin des Plantes, Marseille

«Je Suis Partout» ի անարգանքին առթիւ խուսափողական պատասխան

Ֆրանսերէն շաբաթաթերթին խմբագրութիւնը խուսափողական պատասխան մը հրատարակած էր երէկուան թիւին մէջ (2 մարտ)։ Ցայտնելով թէ «հաւանութեան եւ բողոքի բազմաթիւ նամակներ ստացած է», խմբագրութիւնը դիտել կուտայ թէ «նամակագիր օտարականներէն շատերը նեղութիւն չեն կրած ամբողջութեամբ կարդալու յօդուածաշարքը։ Այլապէս, տեսած պիտի ըլլային թէ Պ. Ռըպաթէ կանխաւ պատասխանած էր իրենց նամակներուն, իր ներածման մէջ։ Արդարեւ, Պ. Ռըպաթէ զանազանութիւն կը դնէր օտար գաղթականներու որակին եւ քանակին միջեւ։ Առաջինը՝ բաղձալի եւ անհրաժեշտ, կ'ընդգրկէ ուսանողները, արուեստագէտները, մտաւորականները, եւ այն բանուորներն ու մասնագէտները որ մեզի անծանօթ արհեստներ ի գործ կը դնեն եւայլն։ Այդ առթիւ Պ. Ռըպաթէ նոյնիսկ գրած է.— «Օտարականներու կարօտը կը քաշենք»։ Ահա թէ որքան սխալ հասկցած են անոնք որ մեզի կը ցուցնեն համալսարանական ատաղը, մատենադարանները, գիտական հաստատութիւնները եւն.։ Մեր պըպտումը կապ ունի օտար գաղթականութեան քանակին հետ։ Անոր նպատակն է սահմանաւորել չձուլուած, չձուլուելիք խմբակցութիւնները, որոնք երբեք կանոնաւոր աշխատանք չպիտի գտնեն եւ դատապարտուած են թշուառութեան։ Հիմնական է երկու տեսակ գաղթականութեանց զանազանումը։

Մնաց որ, մեր հողին վրայ հաստատուած կարգ մը օտարականներու գործածած լեզուն կ'ապացուցանէ թէ անոնք ցաւալի ձգտումն ունին իրենք զիրենք նուաճեալ երկրի մը մէջ կարծելու։ Անոնք որ եւ է աննպաստ դատում չեն ընդունիր իրենց հայրենակիցներու մասին, բայց իրենք իրենց իրաւունք կուտան Ֆրանսացիները նախատելու իբրեւ ամբողջութիւն։ Այն ատեն իրաւունք չունին գանգատելու օտարատեցութենէ»։

⁂ Փարիզի Ուս. Միութեան բողոքի ժողովը տեղի պիտի ունենայ մարտ 8ին, ժամը 20.30ին, Maison des Etudiants Arméniens, 57, Bld. Jourdan (Սիթէ Իւնիվէրսիթէր)։ Հրաւիրուած են հայ եւ ֆրանսացի ականաւոր դէմքեր, յօդուածագիրը եւ հայ մամուլը։

Հիթլէրի անակնկալ մուտքը Սարի մէջ

Ինչպէս գրած էինք, Սարի նահանգը պաշտօնապէս Գերմանիոյ յանձնուեցաւ մարտ 1ին, յանուն Ազգերու Դաշնակցութեան։ Այս առթիւ, առանց նախապէս լուր տալու Սարպրուքէն մըտաւ Հիթլէր, կատարելով երկու տարի առաջ տուած խօսքը թէ պիտի այցելէ «Սարցիներու ազատման առաջին ժամերուն»։ Հիթլէրի հետ Սարի մայրաքաղաքը գացած էին գրեթէ բոլոր նախարարները։ Աստուան պաշտօնական արարողութիւններէն վերջը, երբ խրախճանքները սկսած էին արդէն, կայծակի արագութեամբ տարածուեցաւ Հիթլէրի այցելութեան լուրը։ Հակառակ շղթայազերծ խանդավառութեան, «Առաջնորդ»ը շատ զգուշաւոր ճառ մը խօսեցաւ քաղաքապետարանի պատշգամէն։ Ցոյց յայտնեց թէ Սարի վերադարձով, պիտի բարւոքին Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ յարաբերութիւնները։ «Ինչպէս որ մենք խաղաղութիւն կ'ուզենք, կը յուսանք թէ դրացի մեծ ժողովուրդն ալ պատրաստ է խաղաղութիւն փնտռելու մեզի հետ։ Հաւատքը կրնայ փրկել ժողովուրդները, ինչ նուաստացում ալ կրած ըլլայ։ Ի՞նչ կ'արժէ այն մարդը որ նպատակ մը չի առաջադրեր իրենհամար եւ զայն չի հետապնդեր մոլեռանդութեամբ։ Դուք ուզեցիք նորէն Գերմանացի դառնալ եւ ձեր կամքը յաղթեց 15 տարի վերջը։ Գերմանիոյ մէջ ալ կամքն էր որ յաղթեց։ Մենք կ'ուզենք որ մեր նոր կայսրութիւնը զօրաւոր ըլլայ, պատուախնդիր եւ ազատ։ Պէտք է զօրաւոր ըլլայ, որովհետեւ մենք խաղաղութիւն կ'ուզենք»։

ինչպէս Տարվին եւ Պիսմարք, մասնաւորապէս արկածախնդրական եւ երգիծական պատմուածքները։

Գեղեցիկ գրութենէն զատ, Մարքս կը հետաքրքրուէր նաեւ գիտութեամբ։ Հոգեկան վիշտերու, ծանր տառապանքի իր օրերուն, ինքզինք կը նուիրէր մաթեմաթիքի, որ հանդարտեցուցիչ ազդեցութիւն մը կը գործէր իր ուղեղին վրայ։

Եւ սակայն, Մարքս ոչ Վակնէր էր, որ փակուելով իր գրադարանին մէջ՝ միայն տօնական օրերուն դուրս կ'ելլէր եւ լոյս կը տեսնէր, ոչ ալ Ֆաուստ, որուն մէջ երկու հոգի կ'ապրէին։ Իր սիրական խօսքն էր «աշխատիլ աշխարհի համար»։ Ով որ օժտըուած է գիտական խնդիրներու նուիրուելու կարելիութիւններով, պէտք է իր գիտութիւնը ի սպաս դնէ մարդկութեան։

Մարքս իր ընտանիքին ու բարեկամրուն մէջ, միշտ սրտբաց էր, ուրախ եւ սրամիտ խօսող մը։ Իր կուրծքէն կը ժայթքէր յաճախ լիաթոք ծիծաղ մը, եւ ով որ իր մէջ կը փնտռէր «կարմիր սարսափներու տօքթէօրը», ինչպէս կ'անուանէին զայն Կոմունայի օրերէն վերջ, իր առջեւ կը տեսնէր ոչ թէ մռայլ ֆանատիկոս մը, կամ ամպերուն մէջ մոլորած գրասենեակի մտաւորական մը, այլ կեանքի մարդ մը, որ կ'արձագանգէ ամէն հարցի շուրջ։

ՑԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ Վենիզէլոսի կուսակից սպաները ըմբոստանալով, գրաւեցին զինուորական վարժարանը, նաւարանը, ինչպէս եւ չորս մարտանաւեր։ Զօր. Քոնտիլիս սպաննեց թնդանօթի բռնել, երբ անձնատուր չըլլան։ Ըմբոստները տեղի տըւին եւ խաղաղութիւնը վերահաստատուեցաւ։ Բազմաթիւ մարդիկ ձերբակալուեցան։

— • —

ՕԴԱՆԱՒԷՆ ՎԱՐ ՆԵՏՈՒԵՑԱՆ զըւիցերիացի ուսուցիչ մը եւ իր նշանածը, 25 տարեկան աղջիկ մը, Ժընեւի շրջակաները։ Երբ օդանաւը որոշ բարձրութեան մը հասաւ, օրիորդը յանկարծ բացաւ դռնակը եւ վար նետուեցաւ,ետեւէն ալ տղան։ Երկու դիակները գտնուեցան չարաչար յօշոտուած։ Ինչպէս կը յիշուի, 10 օր առաջ ալ Նափոլիի ամերիկեան հիւպատոսին երկու աղջիկները անձնասպան եղան այս ձեւով. Լոնտոնի վերեւ։

ԱԹԱԹԻՒՐՔ (Մ. Քէմալ) մարտ 1ին հանրապետութեան նախագահ վերընտրուեցաւ 386 ձայնով։ Այս առթիւ դահլիճը հրաժարական տուաւ, ըստ սովորութեան։ Բոլոր գործավարները կը պահեն իրենց պաշտօնը, բացի ազգային պաշտպանութենէն որուն կոչուեցաւ Քեազիմ Էօզալփ։

Այրի Տիկին Պերճ Վարդանեանն եւ զաւակը, Ակնայ հայրենակցական միութիւնը եւ ազգականները ու բարեկամները կը ծանուցանեն դառնաղէտ մահը՝

ՊԵՐՃ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ, այսօր, կիրակի, կէս օրէ վերջ, ժամը 3.30ին, Սիմիթիէռ Փարիզիէն տը Փանթէն։

Հաւաքուիլ հանգուցեալին տունը, ժամը 3.15ին, 3, Rue Alfonse Aulard, Paris (19e) Métro: St. Gervais.

ԸՆԿԵՐԱ - ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ Հրազդան, Քրիստափոր եւ Աղբիւր-Սերոբ խումբերու հերթական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ չորեքշաբթի մարտ 6ին, 0 Քլէռ տը Լիւն *սրճարանի վերնայարկը*, Փլաս տ'Իթալի։

կը խօսի՝ ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ — ՕՐՈՒԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ՄԵՐ ՀՈԳԵՐԸ

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջաններու ընկերներն ու համակիրները։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ

Կ. ԽԱՉԻ 25ԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

Հովանաւորութեամբ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ *եւ մասնակցութեամբ* ՇՐՋԱԿԱՅ *Մասնաճիւղերու*

Այսօր կիրակի Մարտ 3ին,

Salle Géographie*ի մէջ, ժամը 3ին*

184, Bld. St. Germain, Métro: St. Germain

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Դ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆԻ

կը բանախօսեն՝ ՏԻԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ ՏԻԿ. ԷԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին. Տիկ.ներ՝ Իօլանտա Միրիմանօվա, Աբ. Աղուբեան-Գէորգեան, Արշ. Սարգիսեան եւ Լիզա Եազըճեան։

Պարոններ՝ Ուզունեան *եւ* Յով. Եղիազարեան։

Տախտերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆրանք

ՑԵՐԵԿՈՅԹ–ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած *ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՍԵՎՐԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*

Այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին. կրթական միութեան սրահին մէջ

Կը նախագահէ Պ. ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ (*Կոմս*)

Կը խօսի ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ։

բանախօսութիւն, արտասանութիւններ, երգ եւ պար,

դաշնակի վրայ կը նուագէ Օր. *Անժէլ Թօրթինաթօ*։

Տախտերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք։

Հաղորդ. միջոց.— Շոգեկառք Կառ տիւ Նորէն 13.50, 14.35 *եւ* 14.45։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ

ԱՅՍՕՐ, ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 15*ին*

26, Rue Troyon. Sèvres.

Կը նախագահէ կաթողիկոսական նուիրակ

ԳԵՐ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Կը ներկայացուին՝

1. *ՔԱՋՆ ՎԱՐԴԱՆԻ ՈՒՐՈՒԱԿԱՆԸ* (3 արար)
2. *ԵՐԿՈՒ ԿՈՒԶԵՐԸ* եւ *ՓՈՔՐԻԿ ՄԻԱԶԱԿՆԵՐԸ* (երգախառն զաւեշտ ֆրանսերէն լեզուով)։
3. *ԿԼԿԸԼ ՄԱՐԳԱՐԻ ԱՐՋԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ* (զաւեշտ 1 արար)։

Տոմսերու գիներ՝ 10 *եւ* 7 *ֆրանք։*

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ՀԱՅ ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

17 Մարտ Կիր. ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր

VICTOR HUGOի գեղեցիկ սրահին մէջ

46bis Rue St. Didier (Trocadéro)

Jazz. Tango. Cotillon.

Մուտ. 10 ֆրանք։

Ց Ե Ր Ե Կ Ո Յ Թ

Կազմակերպուած Մէօլէօզի Հայր. Միութեան «Արեւելք» թատերախումբին կողմէ, այսօր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին 2, Ռիւ Ալէքսանդր Կիլմանի սրահին մէջ, Մէօտոն,

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ

եւ զաւեշտ մը մէկ արար ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ ԱՆԿՈՒՏԻՆԵՐԸ

Գիները, 10, 7.50 եւ 5 ֆրանք

Փարիզի Մօնփառնասի կայարանէն շոգեկառք առնել եւ իջնել Կառ Մէօտոն։

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ ՍԹԱՆՈԶԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

9 *Մարտ Շաբաթ երեկոյ ժամը* 8.30էն *մինչեւ առաւօտ*

Salle LUCIENի ընդարձակ թատերասրահին մէջ

13, Rue d'Issy, Billancourt. Métro: Marcel Sembat.

Ղեկավարութեամբ պ. *Վ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ*ի առաջին անգամ ըլլալով

կը ներկայացուի *ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ* (տրամ 6 արար)

Jazz «ZEP» եւ արեւելեան նուագ, Թանկօի մրցում,

ձոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով

Մուտք 5, 7 եւ 10 ֆրանք։

Հաղորդ. միջոց.— փորթ վէրսայլէն առնել *23* թիւ ճամբակառքը եւ իջնել Point du Jour.

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Մէթր Պէրնար Վահէ, իրաւագէտ – խորհրդական ֆրանսական եւ միջազգային անհատական իրաւաբանութեան հարցերու, հիմնելէ վերջ Ligue de Défense Généraleը, որուն կեդրոնատեղին է Փարիզ, 159, Rue Lafayette (Կառ տիւ Նոր), հեռախօս՝ Nord 68-02, յառաջիկայ մարտ 31էն սկսեալ կը սկսի հրատարակել ամսօրեայ տեղեկատու թերթ մը, Bulletin Mensuel de la Ligue de Défense Générale, որ իրաւաբանական հարցերով շահագրգռուողներուն պիտի տայ ամէն անհրաժեշտ տեղեկութիւն։

Էջ մը պիտի յատկացնէ մասնաւորաբար իրաւական - դատական քրոնիկի,— ուր պիտի ըլլան քննադատութիւններ եւ թելադրանքներ, — Ֆրանսայի մէջ հաստատուած օտարականներու վերաբերեալ։ Էջ մը եւս, պատկերազարդ, որ նուիրուած պիտի ըլլայ Ֆրանսայի մէջ հաստատուած օտար գաղութներու մասին պրպտումներու,— անոնց կազմակերպութիւնները, անոնց դերը երկրին տնտեսական կեանքին մէջ։

Այդ պրպտումները պիտի սկսին այբուբենական կարգով,— առաջին պրպտումը Ֆրանսայի հայ գաղութին մասին։

Ուստի կը խնդրենք բոլոր կազմակերպութիւններէն, գիտնականներէն, արուեստագէտներէն ու գրագէտներէն, որ մեզի դրկեն ամէն օգտակար տեղեկութիւն իրենց գործունէութեան եւ ծառայութեանց մասին, զորս մատուցած են հաւաքականութեան,— գիտեր կամ նորութիւններ զորս կատարած են, միասին տալով անհրաժեշտ ապացոյցները եւ իրենց լուսանկարները։

Մեր ամսաթերթը ձրի պիտի դրկուի Հանրապետութեան նախագահին, կառավարութեան անդամներուն, Երեսփ. Ժողովի եւ Ծերակոյտի նախագահներուն եւ անդամներուն, նահանգապետներուն եւ գաւառապետներուն, ինչպէս եւ այն քաղաքապետներուն, որոնց իշխանութեան սահմաններուն մէջ օտար գաղութներ հաստատուած են, վերջապէս այն անձերուն, որոնք որոշ շահագրգռութիւն ցոյց կուտան նանչնալու օտարները։

Ամսաթերթին բաժանորդագրութեան պայմանները են Ֆրանսայի եւ արտասահմանի համար.—

Տարեկան 30 ֆրանք, հատավաճառ 2.50։

Նկատելով որ սահմանափակ թիւով պիտի տպուի, կը խնդրենք անոնցմէ որ կը փափաքին ստանալ մեր ամսաթերթը, այժմէն բաժանորդագրուիլ, դրկելով բաժնեգինը։

Դրամ եւ նամակ դրկել հետեւեալ հասցէին.

M. B. WAHÉ

Directeur - Fondateur de la Ligue de Défense Générale, 159, Rue Lafayette, Paris.

Ամսաթերթին վարչութիւնը իրեն կը վերապահէ իրաւունքը մերժելու, առանց նոյնիսկ բացատրութեան, որ եւ է յօդուած որ չի համապատասխաներ թերթին ուղղութեան։

ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆ

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. Հիւանդանոցին

33, Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշտ քովը)

Մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle

Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը *14—18* եւ ժամադրութեամբ

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(*12* année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

159, Rue Lafayette **Tél. Nord 68 - 02**

կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ ճաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները։

Կ'ընդունի ժամը 9—10 *եւ* 17—19։ *Նաեւ ժամադրութեամբ*

Հայերու ժամադրավայրը ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ *Հեռաձայն* **Danton: 52-73**

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ԿՈՒԶԷ՞Ք ՁՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԽՍՈՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ	**ՐԱՔԻ ՏԻԽՋ**	ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ
ՓՏՏՈՒԵՑԷՔ		ԱՆԱՐԱՏ
ԵՒ ԳՆԵՑԷՔ	ԱՐՔԱՑԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ	ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ

Գոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս կը ներմկնայ եւ քէյֆ կուտայ։

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Յ. ՏԱԼԱՔԻՒԲԷԵԱՆ

8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-89

Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ,

75, Ave. Victor – Hugo, Clamart (Seine)

Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԷՐԶԻԵԱՆ

211, Rue de Criqui

■■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 5 ՄԱՐՏ
MARDI 5 Mars 1935

ԺԱ. ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2745

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՌՈՎԱՅՈՅԶ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԸ

Խորապէս վարակուած՝ կուսակցական կիրքերով, նոր տագնապի մը մէջ կը գալարուի Յունաստանը:

Կարելի չէ հաշուել այն աղէտները որ պայթեցան այս դժբախտ ժողովուրդի գլխուն, Փոքր Ասիոյ փլուզումէն ի վեր (1922):

Գրեթէ ամէն տարի, նոր յեղափոխութիւն մը կը պայթի, առնուազն դաւադրութիւն մը երեւան կը հանուի, չարաչուք ցնցումներով, որոնք թոյլ չեն տար ամուր, բնականոն վիճակ հաստատել:

Ներքին կացութեան չափ ծանր է արտաքինն ալ, եւ այդ գիտակցութեամբ էր որ նոյն ինքն Վենիզէլոս Էնկիւրի գնաց եւ քաղաքական համաձայնութիւն մը կնքեց (1930 հոկտեմբեր):

Այս քաղաքականութիւնը նուիրագործուեցաւ միւս հոսանքներուն կողմէ, եւ այսօրուան վարչապետը, Ցալտարիս (արքայական), աւելի յառաջ երթալով, համաձայնութիւնը վերածեց դաշնակցութեան:

Ոչ մէկուն համար գաղտնիք չէր այս քաղաքականութեան գլխաւոր շարժառիթը,— սահմաններու ապահովութիւն ընդդէմ Եուկոսլավիոյ, որ կը սպառնայ Սելանիկ իջնել, եւ Պուլկարիոյ, որ երբեք հրաժարած չէ դէպի ծով ելքէն (Տէտէ Աղաճ, Գավալա):

Ուրեմն ինչո՞ւ պարբերաբար փոթորիկներու կը մատնուի դժբաղդ Ելլադան, իր իսկ զաւակներուն ձեռքով եւ յաճախ օտար աշխարհակալներու դրդումով:

Առաջին պատճառը, ինչպէս ըսինք, փոխադարձ ատելութիւնն է հոսանքէ հոսանք եւ կուսակցութենէ կուսակցութիւն:

Պալքանեան երկիրներու մէջ Յունաստան մրցանիշը կոտրած է այս ճամբուն վրայ:

Իրեն հետ կը մրցէր Պուլկարիան, եւ հետեւանքը այն եղաւ որ ափ մը զինուորականներ դիկտատուրա հռչակեցին 1934 մայիսին, վերիվայր շրջելով պետական կարգուսարքը եւ լուծելով բոլոր կուսակցութիւնները:

Յունական կուսակցութիւնները աւելի շատ երերուն հոսանքներ են, կապուած՝ անհատներու հմայքին եւ օրուան դէպքերու ընթացքին:

Միւս կողմէ, կուսակցական կիրքերը եւ անհատական ազդեցութիւնները վարակած են նաեւ բանակը, որ միշտ գործօն դեր կը կատարէ ներքին խռովութեանց մէջ, համախմբուելով այս կամ այն սպային դրօշին տակ:

Բաց դուռ մըն է նաեւ պետական վարչաձեւի խնդիրը, որ միշտ կ'արծարծուի:

Յունաստան հանրապետութիւն հռչակեց 1924ին, բայց միապետութեան կուսակիցները չեն յուսահատած, եւ կը գործեն ներսէն թէ դուրսէն:

Այն աստիճան որ, երբ, 1933ի ընտրութեանց մէջ յաղթեց ժողովրդական կուսակցութիւնը (արքայական) եւ կառավարութիւնը յանձնուեցաւ Պ. Ցալտարիսի, ազատականները (Վենիզէլոս) հանդիսաւոր երդում պահանջեցին, որպէսզի չփորձէ հանրապետութիւնը տապալել բռնի կամ սահմանադրական միջոցներով:

Ներկայ դահլիճը մեծամասնութիւն ունի միայն Երեսփ. ժողովին մէջ: Ընդդիմադիրներու ձեռքն է Ծերակոյտը, որ աւելի լայն իրաւասութիւններ ունի:

Տակաւին չենք խօսիր տնտեսական քայքայման եւ ընկերային (համայնավարական) խլրտումներու մասին, որոնք անելի մը յանգած են: Ինչպէս Պուլկարիա, Ելլադան ալ տարիներէ ի վեր պարբերաբար նախարարներ եւ լիազօրներ կը ղրկէ Եւրոպա, մանաւանդ Փարիզ եւ Լոնտոն, լեռնակուտակ պարտքերու ներման կամ յետաձգման համար:

Այդ պարտքերը երկաթաքարի մը պէս կը տրորեն այս երկու երկիրներու, ինչպէս ուրիշ փոքր ժողովուրդներու մէջքը, ի հաշիւ միջազգային աշխարհակալութեան:

Տակաւին կանխահաս է, պարզելու համար նոր յեղափոխութեան անմիջական պատճառները:

Քաղաքական կեանքի մէջ, Կրետէի վագրը չեշտելով հանդերձ Թուրքեւհելլէն զինակցութեան անհրաժեշտութիւնը, կը բողոքէր Պալքանեան գործակցութեան դէմ, որ ծանր յանձնառութիւններ կը պարտադրէ Յունաստանի:

Վենիզէլոս այնքան ամուր կապուած է Թուրքեւհելլէն գործակցութեան գաղափարին որ, վերջերս, երբ յունական մամուլը եւ նոյն իսկ նախարարներ ուժգնօրէն բողոքեցին կղերական տարազի օրէնքին դէմ, ինք մէջտեղ նետուեցաւ եւ անուշի կապեց գործը: Ուրիշ խօսքով, յանձնարարեց համակերպիլ:

Ուրեմն, շատ աւելի խոր պատճառներ գտած է, ապստամբութեան դրօշ պարզելու եւ Կրետէ քաշուելու համար:

Ամէն պարագայի մէջ, շատ ծանր է կացութիւնը Յունաստանի մէջ: Ո՛ր կողմն ալ յաղթէ, կարելի չէ նախատեսել հետեւանքները, քանի որ պարտեալը պիտի շարունակէ նոր դաւեր լարել:

Արդէն իսկ մտահոգութեան մատնուած են մեծ մայրաքաղաքները, որոնք ամէն բանէ առաջ իրենց աշխարհակալութեան շահերը կը հետապնդեն, ո՛ր եւ է կողմի կամ շարժումի տուն տալու համար:

Յունական նոր յեղափոխութիւնը ուղղակի կապ ունի նաեւ միջազգային կացութեան հետ, քանի որ, եթէ պալքանեան ուխտը ձախողի, միւս դաշինքներն ալ անգործադրելի կը դառնան:

Միայն այս հեռանկարը բաւական է, որպէսզի գործօն դեր կատարեն, մինչեւ իսկ իրենց կամքը պարտադրեն արեւմտեան պետութիւնները, երկրորդական գետնի վրայ ձգելով բուն ժողովուրդին կացութիւնը: Շ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ԿԱՐԵՒՈՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿԷՆ

»»»· ·«««

ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻ ՈՐ ՀԱՅԵՐԸ ՏԵՂԱՓՈԽԵԼՈՒ ԽՆԴԻՐ ՉԿԱՅ.— ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԻ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԻՐ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԱԾ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐԸ.— ՆՈՐ ՋԱՆՔԵՐ ԱՅԴ ՈՒՂՂՈՒԹԵԱՄԲ.— ՀՈՂԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹ ՆԵՐՈՒ ԾՐԱԳԻՐ ՄԸ, ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ.—

ԽՄԲ.— «Յառաջ»ի երրորդ տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ իրաւասու անձնաւորութեան մը հետ, որ կը գտնուի Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ եւ որ իր պաշտօնին բերումով ոչ միայն խորապէս տեղեակ է գաղթականներու վերաբերեալ գործերու, եւ հայկական կեանքին, այլեւ հանրածանօթ՝ իր բարեացակամութեամբ:

— Ի՞նչ կը խորհիք հայ գաղթականներու կացութեան մասին: Տասը առ հարիւրի օրէնքին գործադրութիւնը եւ ուրիշ խստութիւններ անելի մատնած են մեր աշխատաւոր բազմութիւնները:

= Տասը առ հարիւրի օրէնքին գործադրութիւնը ինչպէս նաեւ ձեռք առնուած կարգ մը սեղմումներ կախում ունին ներքին եւ աշխատանքի նախարարութիւններէն: Հայերը, Ռուսերը եւ Ֆրանսացիներ դիմումներ կատարած են պատկան իշխանութիւններուն: Մանրամասնութիւններու տեղեակ չեմ, բայց գիտեմ որ կառավարութիւնը բարեացակամ է Հայերու հանդէպ:

— Ազգերու Դաշնակցութիւնը յատուկ օրէնք (սթաթիւ) մը հաստատած էր որ հրատարակուեցաւ Ֆրանսայի պաշտօնաթ.ին մէջ եւ որուն տրամադրութեամբ Հայերը, Ռուսերը եւ ուրիշ «հայմաթլոս» գաղթականներ ազատ պիտի մնային կարգ մը սեղմումներէ, գրեթէ տեղացիներուն հաւասար իրաւունքներ վայելելով:

= Ազգերու Դաշնակցութեան պատրաստած օրէնքով (1930) հիմնապէս կը բարւոքէր գաղթականներու վիճակը: Օրէնքը ի զօրու ըլլալու համար պէտք էր որ Ֆրանսայի խորհրդարանը վաւերացնէր զայն: Ասոր համար կատարուած էր որոշ աշխատանք, բայց վերջին դէպքերը կասեցուցին սկըսուած գործը: Ներկայիս լուրջ աշխատանք կը տարուի այս ուղղութեամբ: Հաւանական է որ նոր դիմումներ եւս կատարուին Ազգերու Դաշնակցութեան:

— Բազմաթիւ Հայեր զրկուած են աշխատանքէ եւ տանելի կեանքէ, անկանոն թուղթերու պատճառաւ: Յաճախ արտաքսման դէպքեր ալ կը պատահին: Կարելի չէ՞ վարչական եղանակով կարգադրել առաջին խնդիրը (անկանոն թուղթ), քանի որ մեծ մասը կամքէ անկախ եղած է, իսկ արտաքսեալը ո՞ւր երթայ, քանի որ ոչ մէկ երկիր կ'ընդունի: Կարելի չէ՞ ներման ձեւ մը գտնել:

= Գիտեմ որ Հայերը հնարաւորութիւն չունին իրենց հայրենիքը վերադառնալու: Իրենց պարագան բացառիկ է եւ ծանր: Օրէնքը կը գործադրուի բոլորին հանդէպ անխտիր: Կարելի չէ հաւաքական ներում: Թուղթերու անկանոնութեան եւ արտաքսման ենթակաները կրնան խնդրել նոր քննութիւն եւ շնորհ: Վերոյիշեալ խնդիրները վիճաբանութեան նիւթ դարձան խորհրդարանին մէջ: Երեսփոխան Պ. Մութէ ծրագիր մը պատրաստած է եւ կ'աշխատի վաւերացնել զայն խորհրդարանէն:

— «Էօվր»ի մէջ կարդացինք թէ յանձնախումբ մը կազմուած է «հայմաթլոս» գաղթականները տեղաւորելու համար: Որ եւ է տեղեկութիւն ունի՞ք այս մասին: Ո՞ր գաղթավայրերը պիտի փոխադրուին եւ եթէ ճիշդ է լուրը— ի՞նչ պայմաններով, իբրեւ բանուո՞ր թէ հողագործ, համախո՞ւմբ թէ ցիրուցան: Ո՞վ պիտի ըստանձնէ ծախքերը:

= Տեղեկութիւն ունիմ թէ յանձնախումբ մը կազմուած է Պ. Ժիւսթէն Կոտառի եւ ուրիշ յայտնի Ֆրանսացիներու նախաձեռնութեամբ, գաղթականներու տեղաւորման համար: Ոչ մէկ տեղեկութիւն ունիմ իրենց ծրագրի եւ կատարած աշխատանքներու մասին: Քանի մը տարի առաջ Ազգերու Դաշնակցութիւնը դիմեց բազմաթիւ երկիրներու իշխանութիւններուն, «հայմաթլոս» գաղթականներ ընդունելու համար: Միայն երկու երկիրներ՝ Պրազիլիա եւ Փարակուէյ պատրաստակամութիւն յայտնեցին գաղթականներ ընդունելու: Ազգերու Դաշնակցութիւնը տեղին վրայ իր կատարած քննութեամբ հաստատեց թէ այդ երկու երկիրներու կլիման վտանգաւոր է եւ հետեւաբար կարելի չէ գաղթականներու տեղաւորումը: Չեմ կարծեր որ ներկայիս որ եւ է երկիր պատրաստակամութիւն ցոյց տայ գաղթականներ ընդունելու:

Ֆրանսական գաղութները եւս կը տառապին տնտեսական տագնապէն: Անոնք ի վիճակի չեն գործ հայթայթելու գաղթականներու: Նկատի ունեցէք նաեւ որ գաղթականներու փոխադրութիւնը եւ զանոնք հողին կապելը կախում ունին հսկայական գումարներէ, որոնց հայթայթումը անհնարին է ներկայի տնտեսական պայմաններու մէջ:

Որքան գիտեմ, Նանսէնեան գրասենեակը ծրագրած է նիւթապէս օժանդակել այն գաղթականներուն, որոնք կը փափաքին հողագործական սեփական տնտեսութիւն ստեղծել Ֆրանսայի այն վայրերուն մէջ ուր ցոյց պիտի տրուին իր կողմէ: Այս ծրագրին գործադրութիւնը ամենագործնականն է: Գաղթականները կը դառնան սեփականատէր, իսկ միւս կողմէ լքուած տարածութիւններ կը դառնան հողագործական արտադրութեան կեդրոններ, ի շահ կառավարութեան:

Լ. ԳԵՒՈՆԵԱՆ

«Je Suis Partout»ի յօդուածին դէմ

Կ'իմանանք թէ Պ. Օնոռա, ծերակուտական եւ նախկին նախարար եւ նախագահ համալսարանական ոստանին, նամակ մը ուղղած է «Je Suis Partout»ի խմբագրութեան, բողոքելով ծանօթ հրատարակութեան դէմ:

⁂ *Տէսինի գաղութը հետեւեալ հեռագիրը ուղղած է ֆրանսերէն շաբաթաթերթին խմբագրութեան, միեւնոյն ատեն նամակ մը ղրկելով Միացեալ Ցանձնաժողովի նախագահին, որպէսզի ձեռնարկներ կատարեն առ որ անկ է.—*

«Մենք, Տէսինի Հայերս, թիւով 2000 հոգի, ուժգնօրէն կը բողոքենք Պ. Լ. Ռըպաթէի յօդուածին դէմ, որ երեւցաւ ձեր թերթին մէջ, փետր. 23ին»:

⁂ *Ուրիշ բազմաթիւ բողոքներ ստացած է խմբագրութիւնս, հայերէն թէ ֆրանսերէն: Պիտի թելադրէինք անհատականէն աւելի հաւաքական բողոքներ ուղղել ֆրանսերէն թերթին խմբագրութեան, առանց կորսնցնելու պաղարիւնը:*

»»»· ·«««

ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻԻՆ անկումը (71 ֆր.) մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ Մ. Նահանգներու սեղանաւորական շրջանակներուն մէջ: Փարիզի մէջ ալ կը վախնան հետեւանքներէն:

ԱԼԺԵՐԻԱ. ԳՆԱՑ ներքին նախարարը, կացութիւնը ծանրացած ըլլալով թէ տնտեսական եւ թէ քաղաքական գետնի վրայ:

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ 1600ԱՄԵԱԿԸ

Յառաջիկայ կիրակի, 10 մարտ, Միւթիւալիթէի մեծ սրահին մէջ կը տօնուի Աստուածաշունչի թարգմանութեան 1600ամեակը, նախագահութեամբ կաթող. նուիրակ Գարեգին արք. Յովսէփեանի: Այս առթիւ կազմուած է գեղարուեստական ճոխ յայտագիր մը:

⁂ Գարեգին արք. շարունակեց իր գիտական դասախօսութիւնները, կիրակի գիշեր, նիւթ ունենալով հայկական մանրանկարչութիւնը: Սրահը ամբողջովին լեցուած էր խուռն եւ կարգապահ բազմութեամբ մը, որ մինչեւ կէս գիշեր արդար հպարտութեամբ լսեց հայկական արուեստին յաջողութիւնները: Այս առթիւ ալ մոգական լապտերով ցուցադրուեցան բազմաթիւ թանկագին պատկերներ: Կաթող. նուիրակը միեւնոյն ատեն կարդաց հատուածներ միջնադարեան բանաստեղծութիւններէ:

Այս շաբթու պիտի լրացնենք այս դասախօսութեանց ամփոփումը:

Հայաստանի «վարչապետ»ը հրաժարած

Փարիզի «Վոզրոժտէնիէ» ռուսական թերթը կը հաղորդէ (առնելով հաւանօրէն Մոսկուայի թերթերէն), թէ Հայաստանի գործավարներու խորհուրդին նախագահ (վարչապետ) Ս. Տէր Գաբրիէլեան հրաժարած է իր պաշտօնէն եւ անոր տեղը նշանակուած է Աբրահամ Գուլոյեան, հողագործ. գործավարը:

Դարձեալ Մոսկուայէն կը հաղորդեն թէ Միութենական Կեդր. Գործ. Կոմիտէի քարտուղար Ենուկիձէն (Վրացի), նշանակուած է Անդրկովկասի Կեդր. Գործ. Կոմիտէի նախագահ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԿՌԻՒՆԵՐ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

=o·o=

ԵՐԿԻՐԸ ԵՐԿՈՒՔԻ ԲԱԺՆՈՒԱԾ Է

ՎԵՆԻԶԷԼՈՍԻ ԿՈՒՍԱԿԻՑՆԵՐԸ ԴԻՐՔ ԲՌՆԱԾ ԵՆ ԿՐԵՏԷԻ ՄԷՋ

=o·o=

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԾԱՆՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի օր երկու տողով հաղորդած էինք թէ յեղափոխութիւն մը ծագած է Յունաստանի մէջ, նախաձեռնութեամբ Վենիզէլոսի կուսակիցներուն: Պաշտօնական հեռագիրը կ'ըսէր թէ խաղաղութիւնը վերահաստատուած է, սակայն յետոյ ստուգուեցաւ որ շարժումը ծաւալած եւ շատ ծանր հանգամանք ստացած է: Խաղաղութիւնը վերահաստատուած է կեդրոնին մէջ, Աթէնք, բայց կռիւները կը շարունակուին Կրետէի եւ ուրիշ վայրերու մէջ, հասնելով մինչեւ Մակեդոնիա եւ Թրակիա:

Ամփոփենք օրուան լուրերը, պաշտօնական թէ լրագրական.—

Կառավարութիւնը կը խոստովանի թէ ապստամբները գրաւած են Կրետէն, ամրանալով մայրաքաղաքին՝ Քանտիայի, Ռէթիմնոյի եւ Սուտայի ծովախորշին մէջ: Շաբաթ եւ կիրակի օր կռիւները շարունակուեցան գիշեր – ցերեկ: Կրետէի կառավարիչը գերի բռնուեցաւ: Ընդհ. համոզումն այն է թէ ապստամբութիւնը կը վարէ Վենիզէլոս, որ Կրետէ կը գտնուի: Ապստամբները մեծ մասով կը բաղկանան ինը մարտանաւերու սպաներէն եւ նաւազներէն, որոնք Աթէնքէն փախչելով, յաջողեցան Կրետէ ապաստանիլ: Կառավարութիւնը ստիպուեցաւ օդանաւերով ռմբակոծել ապստամբներուն դիրքերը եւ մարտանաւերը, բայց օդանաւերուն մէկ մասը ծանրապէս վնասուեցաւ: Ապստամբներուն ձեռքն է անցած նաեւ հռչակաւոր «Ավերով»ը, որ յունական նաւատորմին պարծանքն է: Կ'ըսուի թէ վնասուած է, ընկնելով օդանաւերու միջնացաւ նետուած ռումբերէն:

Յեղափոխութիւնը ազդեց նաեւ դահլիճին վրայ: Անմիջապէս հրաժարական տուին ծովային նախարարը, Համիքիրիաքոս եւ արտաքին նախարարը, Պ. Մաքսիմոս, որ Փարիզ կը գտնուի: Վարչապետ Պ. Ցալտարիս ստանձնեց արտաքին նախարարութիւնը, իսկ ծովայինը յանձնեց ծովակալ Տուսմանիսի: Մասնաւոր կոմիտէ մը կազմուած է նախագահութեամբ Զօր. Մէթաքսասի, զսպելու համար ապստամբութիւնը: Պաշարման վիճակ հրատարակուած է ամբողջ երկրին մէջ, եւ զինուորական ատեաններ կազմուած են: Բազմաթիւ ըմբոստ ղեկավարներ, երեսփոխաններ եւ ծերակուտականներ յաջողած են փախչիլ: Իսկ ուրիշներ ձերբակալուած են, մանաւանդ Սելանիկի մէջ: Ընդդիմադիր թերթերը արգիլուած են եւ Աթէնքի սակարանը փակուած է: Միեւնոյն ատեն խիստ գրաքննութիւն հաստատուած է, այնպէս որ դժուար է ստուգել ապստամբութեան ամբողջ տարողութիւնը: Լուրերու մեծ մասը կառավարական աղբիւրներէ հաղորդուած են:

«Անձնատուր եղէք, եթէ ոչ կը ռմբակոծենք»

Կարելի է ըսել թէ երկիրը երկու մասի բաժնուած է: Կառավարութիւնը կը սպառնայ թնդանօթի բռնել ամբողջ Կրետէն, եթէ ապստամբները անձնատուր չըլլան: Այս վերջիններն ալ իրենց կարգին սպառնալիք ուղղած են կառավարութեան, որպէսզի անձնատուր ըլլայ:

Կ'ըսուի թէ կառավարութիւնը որոշած է չընդունիլ որ եւ է բանակցութիւն, առարկելով թէ ապստամբները խզեցին առաջին բանակցութիւնները, երբ իմացան որ Վենիզէլոս իրենց հետ է: Թնդանօթի բռնուեցաւ Վենիզէլոսի Կրետէի տունը, իսկ Աթէնքի բնակարանին մէջ խուզարկութիւններ կատարուելով, երեւան հանուեցան 15 ատրճանակներ եւ 2000 փամփուշտ, ինչպէս եւ բազմաթիւ գաղտնի թուղթեր: Տէտէաղաճի առջեւ խարսխած մարտանաւերու նաւազները Վենիզէլոսի միացան: Այս առթիւ ձերբակալուեցան երկու նախկին վարչապետներ, Փափանասթասիու եւ Քափանտարիս, որոնք Վենիզէլոսի կուսակից կը համարուին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԻՆՉԵՒ «ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»Ը

Մեր պատմութեան ամբողջ ընթացքին Հայաստանը եղած է անվերջ պատերազմներու եւ իրար յաջորդող արշաւանքներու թատերաբեմ: Բացառութեամբ մէկ – երկու շրջանի, քաղաքականապէս Թոյլ Հայաստանը եղած է ենթակայ այս կամ այն հզօրի տիրապետութեան եւ յաճախակի ենթարկուած կոտորածի, աւերման ու քայքայման, բռնի ու հարկադրուած գաղթի, հաւատափոխութեան եւ ուրիշ բռնութիւններու: Հայաստանին յաջորդաբար կը տիրանան Ասորեստանը, Պարսկաստանը, Յունաստանը, Հռոմը, Արաբները, Սելճուկները, Մոնկոլները, Թուրքերը եւ Ռուսերը:

Հին Հայաստանի պատմութիւնը սերտօրէն կապուած է հին Արեւելքի պատմութեան հետ: Առանձնապէս հռոմէական շրջանին, Հայաստանի տիրապետելու համար պայքար կար Արեւմուտքի եւ Արեւելքի միջեւ: Հայաստանի միջին և նոր դարերու պատմութիւնը նոյնպէս կապուած է Արեւելքի պատմութեան եւ այն քաղաքականութեան հետ զոր կը վարէր Արեւմտեան դիւանագիտութիւնը Արեւելքին մէջ:

Այս բոլորը պէտք է բացատրել Հայաստանի աշխարհագրական դիրքով, որ հսկայական կարեւորութիւն է ունեցած հին ու նոր դարերուն Արեւելքի եւ Արեւմուտքի համար: Հայաստանը իր աշխարհագրական դիրքով պահեց իր կարեւորութիւնը նաեւ նոր դարերուն, երբ արեւմտեան պետութիւններն սկսան հետապնդել արեւելեան նուաճողական քաղաքականութիւն:

Փոքր Ասիոյ մէջ պայքարն աւելի սուր հանգամանք առաւ, երբ սկսաւ ռուս–անգլիական արեւելեան հակամարտութիւնը: Ռուսիան կը ձգտէր իջնել դէպի Միջերկրական ու Հնդկաստանի ճամբան հարթել, իսկ Անգլիան իր հերթին կը ջանար թափանցել դէպի հիւսիս: Վերջին պատերազմի ընթացքին, յաղթող հանդիսացաւ Անգլիան, հասնելով մինչեւ Միջագետք: Ռուսեւանգլիական հակամարտութեան գլխաւոր թատերաբեմ կը հանդիսանար Թուրքիան, ուր կը գտնուէր Հայաստանի խոշորագոյն մասը:

Տասնեակ տարիներու ընթացքին Թուրքիան կրցաւ օգտագործել մեծ պետութիւններու միջեւ եղած քաղաքական մենամարտը: Մանաւանդ, երբ իրեն դաշնակից ունեցաւ հզօր Գերմանիան: Եւ որովհետեւ պայքարի գլխաւոր առանցքը կը կազմէր Հայկական Դատը, ապա եւ Թուրքիան ստիպուած էր ճշդել իր դիրքը հանդէպ այդ հարցին: Եւ ընտրեց ամէնէն կարճ ու կտրուկ ճամբան՝ բնաջնջել հայութիւնը եւ այդպիսով մէջտեղէն վերցնել Հայկական Հարցը: Իր այս դիւային ծրագիրը միանգամայն կը համապատասխանէր ցարական Ռուսաստանի վերջնական նպատակին՝ տիրանալ Հայաստանին, սակայն առանց Հայերու: Պատերազմի ընթացքին, Գերմանիոյ օժանդակութեամբ, Թուրքիան իրականացուց իր ծրագրին մեծ մասը՝ տեղահանութիւն եւ կոտորած: Ռուսերն ալ իրենց զէնքի ուժով գրաւեցին Հայերէ դատարկուած Հայաստանը:

Տարբեր քաղաքական նպատակներ հետապնդելով, Ռուսաստանը եւ Թուրքիան միատեսակ վերաբերում ունեցան Հայաստանի հանդէպ նաեւ պատերազմէն վերջ՝ մինչեւ 1921 փետրուար 18ը:

1917 փետրուարին, երբ տեղի ունեցաւ Ռուսաստանի յեղափոխութիւնը, ռուսական բանակը գրաւած էր ամբողջ Թրքահայաստանը: Հայրենիքէն արտաքսուած հայ ժողովրդի մէկ մասը — շուրջ 300.000 վերադառնալով իրենց ծննդավայրը, տեղաւորուած ու լծուած էր վերաշինական աշխատանքի: Ժամանակաւոր կառավարութեան 1917 ապրիլ 20ի որոշումով Թրքահայաստանը վերածուեցաւ առանձին վարչական ինքնավար միութեան «մինչեւ Թրքահայաստանի վճռական վերջնական կարգադրութիւնը խաղաղութեան դաշնագրով»:

Այս որոշման դէմ կատաղի պայքար մղեց Լէնինը, պահանջելով Թրքահայաստանի անմիջական պարպումը ռուսական զօրքերէ: Լէնին եւ ընկերները կը պահանջէին Թրքահայաստանին տալ ինքնորոշման լիակատար իրաւունք եւ այնտեղէն հեռացնել Հայաստանը գրաւող ռուսական զօրքերը: Կասկած չկայ որ այն ժամանակուան պայմաններուն մէջ, ռուս բանակի հեռացումը հաւասար էր Հայերու բնաջնջման Թուրքերու ձեռքով: Լէնինի այդ պահանջին ընդդիմացաւ Քէրէնսկիի կառավարութիւնը եւ Հայերը ուժգնօրէն բողոքեցին բոլշեւիկներու այդ վտանգաւոր առաջարկին դէմ:

Հոկտեմբերեան յեղաշրջումէն վերջ, երբ բոլշեւիկներն անցան իշխանութեան գլուխ, ազգային գործերու կոմիսար Ստալինը յայտարարութեամբ մը կը յայտնէր ի գիտութիւն աշխարհի, թէ խորհրդային իշխանութիւնը կ'ընդունի Թրքահայաստանի ազատ ինքնորոշման իրաւունքը: «Միայն Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնն է ի վիճակի վերջնապէս ծաղատագրելու ճնշուած ժողովուրդները»: Իսկ 1917 դեկտեմբեր 31 հրովարտակով, որ կը կրէր Լէնինի եւ Ստալինի ստորագրութիւնները, խորհ. կառավարութիւնը կը յայտարարէ.— «Ժող. կոմ. խորհուրդը կը յայտարարէ հայ ժողովուրդին, որ Ռուսաստանի գիւղացիա – բանուորական կառավարութիւնը կը պաշտպանէ Ռուսաստանի կողմէ գրաւեալ Տաճկահայաստանի ազատ ինքնորոշումը մինչեւ կատարեալ անկախութիւն... եւ կ'որոշէ դուրս հանել Տաճկահայաստանէն ռուսական զօրքերը ...»:

Որպէսզի ազատ ինքնորոշումը լոկ խօսք չմնայ, առաջին առթիւ իսկ պէտք է հեռացնել «օտար» զօրքերը: Այդ քայլն անհրաժեշտ էր նաեւ այն տեսակէտէն, որ արեւելեան միւս ժողովուրդները Հայաստանի օրինակով համոզուէին թէ, իրօք, խորհ. Ռուսաստանը նուաճողական քաղաքականութիւն չի հետապնդեր: Ռուս բանակը, համաձայն խորհ. կառավարութեան հրահանգին, քաշուեցաւ ճակատէն եւ հարիւր հազարաւոր Հայեր նորէն լքեցին իրենց հայրենիքը եւ մեծ կորուստներով ու աննկարագրելի դժուարութիւններով ապաւինեցան Կովկաս:

Ինքնորոշման իրաւունքի անուան տակ հայ ժողովուրդի հանդէպ բոլշեւիկներու կազմակերպած այդ դաւադրական քայլին յաջորդեց երկրորդ դաւադրութիւնը՝ Բրեստ – Լիտովսկը: 1918 մարտ 3ին, առանց Հայերու մասնակցութեան ու ցանկութեան, Ռուսաստանի խորհ. կառավարութիւնը Բրեստ – Լիտովսկի մէջ կնքեց դաշնագիր մը, որով Տաճկաստանին կը յանձնուէր ոչ միայն ամբողջ Թրքահայաստանը, այլեւ Ռուսահայաստանի Կարսի եւ Արտահանի շրջանները: Եւ Լէնինը կը ստորագրէր այդ դաշնագիրը, քաջ գիտնալով, որ «գերման եւ տաճիկ իմպերիալիզմը Անդրկովկասին տիրապետելու ծրագրէն դուրս, կը հետապնդէր նաեւ ուրիշ նպատակ մը,— ֆիզիքապէս ոչնչացնել հայ ժողովուրդը»:

Թուրքերուն կը մնար զինու զօրութեամբ գործադրել Բրեստ - Լիտովսկիի դաշնագրին չորրորդ կէտը, եւ սկսաւ Թուրք բանակին յառաջխաղացումը դէպի Անդրկովկաս: Միաժամանակ ծնունդ առաւ նաեւ հայկական հերոսամարտը, որ պսակուեցաւ Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսայի ահեղ մարտերով: Թէեւ հայ - տաճկական պայքարէն ծնունդ առաւ Ռուսահայաստանի անկախ Հանրապետութիւնը (Մայիս 28), բայց խորհրդային դաւադրութեան զոհ գացին 200,000 Հայեր, մօտ 30,000ը միայն Բագուի մէջ:

1920 յունուարին, դաշնակից պետութիւններու Գերագոյն Խորհուրդի կողմէ Հայաստանի Հանրապետութիւնը ճանչցուեցաւ փաստօրէն, իսկ նոյն թուի օգոստոս 10ին Սեւրի դաշնագրով Հայաստանը ճանչցուեցաւ նաեւ իրաւապէս և կը պատրաստուէին Հայաստանն առնել Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Այդ դաշնագրով կը միանային հայ ժողովուրդի ռուսական եւ թրքական հատուածները եւ կ'իրականանար մեր դարաւոր իտէալը:

Սակայն, խորհրդային նոր դաւադրութիւն մը եկաւ հիմնովին յեղաշրջելու դէպքերու ընթացքը:

ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ փոխադրութեանց գործավար Անտրէեւ հրաժարելով, իրեն յաջորդեց Պ. Լազար Քականովիչ, Ստալինի աջ բազուկը, որ կը վարէր վերստուգիչ յանձնաժողովի նախագահութիւնը: Քականովիչ 38 տարեկան է եւ բաց կազմակերպիչի անուն հանած: Վերջերս յաճախադէպ դարձած ըլլալով շոգեկառքի արկածները, երեւի անհրաժեշտ համարուած է այս փոփոխութիւնը կատարել:

Գ. ԱՐՔ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Հայկական արուեստի ծագման եւ զարգացման մասին

ԽՄԲ.— Այս բանախօսութեան առաջին մասը հրատարակուած է փետրուար 27ին: Տեղի անձկութեան պատճառով ստիպուեցանք յետաձգել շարունակութիւնը.—

Սոյն ուշագրաւ դասախօսութեան Ա. մասը ներկայացուած ատեն, ըսինք թէ գիտնական եպիսկոպոսը մթութեան մէջ էր որ կը խօսէր: Ցոյց կուտար տաճարներու, քանդակներու, զարդանկարներու նմոյշներ եւ ամէն մէկ ցուցադրուած իրի առջեւ կանգ առնելով կուտար լայն ծանօթութիւններ, թէ ե՞րբ է հիմնուած, ի՞նչ ինքնուրոյն դրոշմ ունի, նախատիպը ո՞ր երկրէն ծնունդ է առած, ե՞րբ է քանդուած եւայլն: Մենք դասախօսութեան արտադրումը չենք կրնար ներկայացնել այն ձեւով՝ ինչպէս որ կատարուեցաւ: Ստիպուած ենք նախ ցուցադրուած նկարներու յաջորդականութիւնը կազմել եւ յետոյ այդ ցանկին կցել դասախօսին դիտողութիւն–եզրակացութիւնը:

Արդ, դամբաններէն արտադրուած նկարները ցոյց տալէ վերջ, դասախօսութիւնը մտաւ իր երկրորդ հատուածին մէջ: Հոս «պազիլիք» ոճին պտոյտը կատարելու համար ցոյց տրուեցաւ Տիկորի այժմու քայքայուած ձեւը, Օձունի եկեղեցին, Պտղնի վանքը, Մրենի տաճարը, Արուճի Ս. Գրիգորը, Ս. Հռիփսիմէ եւայլն: Յետոյ Զուարթնոցը, (վերամշակութիւն Թ. Թորամանեանի) իբրեւ բոլորակ ոճի յատկանշական նմոյշ: Կը տեսնենք այս չքնաղ եկեղեցիին համայնական քայքայուած տեսարանը, խոյակները, սիւները, զարդաքանդակները եւայլն: Հասած ենք արդէն 7րդ դար: Արաբական արշաւանքներու ատեն կասեցաւ ամէն շինարարական աշխատանք: Վերազարթնումը կը սկսի Բագրատունիներէն եւ Սիւնիքէն: Այժմ մոգական լապտերը մեզի ցոյց կուտայ նախ Անիի ընդհանուր տեսարանը, պարիսպները, Ախուրեան գետը իր փլփլած երկյարկանի կամուրջով: Կը սկսի շարանը «հազար եւ մէկ եկեղեցիներ»ուն, այսպէս Կաթողիկէ Մայր եկեղեցին, իր ներքին սիւնազարդ կամարներով: Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, Ս. Փրկիչը, Ս. Առաքելոցը, Բագրատունեաց պալատին փլատակները եւայլն: Անկէ յետոյ հասած ենք արդէն Աղթամար: Սանահինի վանքը իր բոլոր ներքին մանրամասնութիւններով: Հաղբատ: Պաստառին վրայ կը սկսին ցուցադրուիլ մեր մանրանկարչական եւ քանդակագործական արուեստի նմոյշներէն, բոլորն ալ իրարմէ տարբեր եւ ինքնատիպ յղացման, ձեւակերպման եւ պարզացման կրկնակ տեսակէտներով:

Յիշեցինք այս ցուցադրուած շէնքերուն բոլոր անունները, որպէսզի ընթերցողին համար պարզ ըլլայ դասախօսին կողմէ յաջորդաբար յայտնուած մտքերու ագուցուածքը: Կը շարունակէ գիտնական եկեղեցականը.—

«Ահա ձեր առջեւ Տիկորի տաճարը: Նայեցէք թէ ի՛նչքան տպաւորիչ է իր ամբողջութեանը մէջ: Ի՛նչ գիծերու ներդաշնակութիւն եւ կեցուածք: Ասիկա մեր պազիլիք (կաթողիկէ) եկեղեցիներուն ամենահինն է: Այս ոճին սկզբնաւորութիւնը պէտք է փնտռել Ասորիքի մէջ: Այո, ազդուած ենք հարաւի ժողովուրդներէն, Ասորիքէն, Պաղեստինէն, Սուրիայէն, Միջագետքէն, բայց կա՞յ արուեստ մը որ ազդեցութիւններ կրած չըլլայ ուրիշ ժողովուրդէ մը: Յունական արուեստը որ այնքան փառքի հասաւ, տարրեր ընդունեց Եգէական արուեստէն: Երբ փրոֆ. Հրոզնի եւ ուրիշներ Պօղազ – Քէօյի մէջ հիթիթական անծանօթ քաղաքակրթութիւնը երեւան հանեցին, պարզ երեւաց որ այդ արուեստը իր ուժեղ ազդեցութիւնն է տարածեր արեւմտեան այլ ժողովուրդներու արուեստին վրայ: Խնդիրը սա է թէ երբ ժողովուրդ մը որ կը կրէ որ եւ է արուեստի ազդեցութիւն, կրցա՞ծ է, ատիկա իր ներաշխարհին մէջ այնպէս մարսել, այնպէս իւրացնել որմէ դուրս եկած նոր գործը չմատնէ օտարին դրոշմը, այլ ներկայացնէ իւրացնող ժողովուրդին սեփական հանճարը: Հայը ինչ տարր որ վերցուցեր է օտարէն, լաւ է կերպարանափոխեր, լաւ մարսեր: Ասորիքէն առնուած «պազիլիք» ոճը իր երկրին մէջ առանց գմբէթի է, բայց Հայը այդ ոճին վրայ աւելցուցեր է իր սեփական ստեղծագործութիւնը — գմբէթը: Այս բառը շատ գործածական է մեր ոսկեդարու մատենագրութեան մէջ: Գմբէթ բառը քաղաքացիութիւն ստացաւ մեր մէջ: Շատ մանրամասնութիւններու մէջ չեմ մտներ, ապացուցանելու թէ, «պազիլիք» ոճը Ասորիքէն եկաւ մեզի քան թէ՝ Բիւզանդիոնէն, ինչպէս կը կարծուէր ցարդ: Արդէն Տիկորի (Ե. դարու շինութիւն) վրայ կ'երեւի ասորերէն արձանագրութիւն:

Մեր մէջ «պազիլիք» ճարտարապետական ոճը երկուքի կը բաժնուի, երկարաձիգ «պազիլիք» եւ քառակուսի յատակագծի վրայ գմբէթաւոր շէնք: Այս վերջինը զուտ հայկական է, աւելի ճիշդ հայ – իրանական, քանի որ Իրանն ալ ունի այդ ձեւը: Յիշեալ ոճին ամէնէն փառաւոր մէկ նմոյշն է Ս. Հռիփսիմէն որ կառուցուած է 618ին: Ասիկա կ'ապացուցանեն պատմիչներու վկայութիւնը եւ շէնքին վրայ գտնուող արձանագրութիւնները: Նայեցէք Ս. Հռիփսիմէի սա գիծերու քաղցրութեան եւ ներդաշնակութեան վրայ: Իսկական փոքրիկ Այա – Սոֆիա մը: Այո, մեծակառոյց չէ ինչպէս Մեծն Յուստինիանոսի կառուցածը, բայց խնդիրը մեծութեան մէջ չէ, այլ այն բացառիկ գեղեցկութեան՝ զոր կը պարուրէ ձեր հոգին: Մտէք Ս. Հռիփսիմէէն ներս եւ ձեր հոգին կը լեցուի վեհութեան, հմայլանքի զգացումով: Հոդ ալ մէկ սիւն, բայց գմբէթ մը որ կը վերացնէ ձեր հոգին: Ըսեմ նոյնպէս թէ, ռուս գիտնական Կոնտակով, Ս. Հռիփսիմէն շինուած ըլլալ կարծեց 9րդ դարուն, եւ այն եզրակացութեան յանգեցաւ թէ հայկական ոճը Բիւզանդիոնէն կուգայ, ու հետեւաբար չի կրնար 9րդ դարէն առաջ մարմին առած ըլլալ մեր մէջ: Սխալ վարկած, ըսի արդէն թէ շինութեան թուականը կայ եկեղեցիին վրայ:

«Պազիլիք» ոճի ուրիշ նմոյշ մըն ալ Օձունի եկեղեցին է որ կ'ըսուի թէ Օձնեցի Հայրապետն է շինած, սակայն սա շատ աւելի հին յիշատակարան է(*), Պէտք է շինուած ըլլայ 5րդ դարու վերջը: Քանդակները իբրեւ յօրինուածք կապուած են պազիլիք ոճին հետ:

Ուրիշ Թանկագին յիշատակարան մըն ալ, Պտղնի վանքի եկեղեցին: Այս շէնքը բանալի մըն է ինծի համար հաստատելու թէ մեր արուեստին յատկանշական տարրերը կուգան Միջագետքէն: Այս եկեղեցիին վրայ կ'երեւի քանդակ մը, արմաւենի եւ ներքեւը նստած առիւծ մը: Բոլորդ ալ գիտէք թէ Հայաստանի մէջ արմաւենի չկայ եւ ոչ ալ առիւծ: Պարզ է թէ այս «մոթիֆ»ը եւ նիւթը հարաւէն կուգայ մեզի: Եկեղեցին շինուած է 6րդ դարու կիսուն: Հոս է որ կը գտնուի— մեզի առայժմ ծանօթ — ամենահին Թուականով արձանագրուած հայերէն գիրը:

Վերջացնենք կաթողիկէի մասին մեր դիտողութիւնները եւ անցնինք ճարտարապետական ուրիշ ոճի մը պարզաբանման, — բոլորակ ոճ — որուն ցայտուն նմոյշն է հայկական ճարտարապետութեան գոհարը՝ Զուարթնոց եկեղեցին»:

Յաջորդով Զուարթնոցը եւ Անիի աւերակները:

Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

(*) Վերջերս վախճանած մեծանուն գիտնական Թ. Թորամանեանի կարծիքով քրիստոնէութիւնը երբ մեր մէջ մտաւ, օգտագործուեցան հեթանոսական աղօթատեղի մեհեանները: Ըստ իր տեսութեան, նախկին մեհեան մըն է այս Օձունի եկեղեցին, ինչպէս նաեւ Տիկորի, Մրենի, Երերուքի, Քասախի եւ Աշտարակի եկեղեցիները: Իւրաքանչիւրը տաճարի են վերածուած 5րդէն 6րդ դարերու միջեւ:

Ծանօթ. Հ. Բ.

ՈՍԿԻ ՇԻՆԵԼ ԳԻՏԷ՞Ք.— Ալպէր Պօն, այն դատական մասնագէտը որ նշանակուած էր լեհ Տուպիֆովսքիի գիւտը ստուգելու համար, ներկայացուց իր տեղեկագիրը: Մասնագէտը կ'ըսէ թէ լեհ գիտնականին գտած ճառագայթով փորձեցին եւ մէկ քոնօ հողէն ստացան 409 կրամ ոսկի, մինչդեռ սովորական ձեւով կը ստացուի միայն 2·8: Երկրորդ փորձի մը ատեն, ստացան 526 կրամ, իսկ առանց ճառագայթի 10·3 կրամ:

ԳԵՒՈՐԳ ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Գ. Խատիսեանի մահով Դաշնակցութիւնը կորցնում է իր ինքնատիպ, համեստ ու զոհաբերող անդամներից մէկին:

Հանրային ծառայութեան կրակը ժառանգել էր իր տոհմից: Շատ աւելին ունէր, քան ցոյց էր տալիս, եւ շատ աւելին էր տալիս, քան ստանում էր իրենից: Խոր ու թաքուն հետաքրքրութիւն ունէր դէպի հայ անցեալը, հայ մշակոյթն ու հայ երկիրը: Եւ ջերմ ու մեծ զգացում դէպի իր ժողովուրդը: Իր համեստ բաժինն ունի եղբայրախառն Գէորգը Անդրկովկասի ուսումնասիրութեան մէջ, վարչական նոր սահմանագծումը, որ փաստօրէն հիմը կազմեց ռուսապատկան Հայաստանի, մշակուեց նաեւ իր օգնութեամբ: Իրական սէրը ծնում է ծանօթութիւնից. իսկ Գէորգը լաւապէս տեղեակներից էր Անդրկովկասեան Հայաստանի հողային եւ ազգագրական պատկերին. գիտէր թէ վարչական ինչ նոր բաժանումներով կարելի պիտի դառնայ հայ երկիր ստեղծել:

Համեստութիւնը — հիմնական գիծն էր իր նկարագրի: Այդ էր պատճառը, որ շրջապատի վրայ նա յաճախ դաշնակցականի տպաւորութիւն իսկ չէր թողնում, երբ այդ նոյն ժամանակ գտնւում էր կուսակցական ամենապատասխանատու դիրքերի վրայ: Թէեւ անակնկալ լինի մինչեւ իսկ Դաշնակցականներից շատերի համար եթէ ասենք որ 1912ին — մեր կուսակցութեան համար ծանր թուականներից մէկը — Գէորգը Կեդր. Կոմիտէի անդամ էր մի այնպիսի պատասխանատու վայրում, որպիսին Թիֆլիսն էր:

Դաշնակցութեան մեծ դատավարութեան շրջանին (ռուսական Սենատ) Գէորգը իր անփոխարինելի դերը ունեցաւ գործի կազմակերպման եւ նիւթերի ամբարման մէջ:

Եղաւ ընդհանրապէս մէկը այն լուռ ու վստահելի հաւատարմատարներից, որոնց Դաշնակցութիւնը դիմում էր միշտ դժուարին վայրկեաններին եւ որոնք անձնուիրաբար կատարում էին վերից եկած ամէն հրահանգ:

Նոյնքան մեծ սիրով Գէորգը աշխատեց նաեւ անկախութեան շրջանին (խորհրդարանի անդամ էր) եւ իր կարեւոր դերը ունեցաւ մանաւորապէս մեր մանուկ Հանրապետութեան անդրանիկ փոխառութեան գործի մէջ:

Նոյն օրերին էր, որ իբրեւ իրաւագէտ խորհրդական, Ահարոնեանի հետ Պոլիս այցելեց:

Մի յուշ՝ իր լռիկ ու զոհաբերութեան միշտ պատրաստ նկարագրին աւելի մօտից ծանօթանալու համար:

Հայ - վրացական պատերազմի օրերին էր:

Քաղցած ու բոկոտն Հայաստանը արիաբար ծառացել էր իր բախտաւոր դրացիի — կուշտ ու սպառազէն — Վրաստանի դէմ: Թիֆլիսից քիչ հեռու որոտում էին թնդանօթները, իսկ Թիֆլիսում — ինչպէս նաեւ ամբողջ Վրաստանում — ընդհանուր հալածանք կար հայ տարրի դէմ: Այդ հալածանքները իրենց դաժանութեամբ երբեմնապէս յիշեցնում էին Թուրքիան, մանաւանդ Վրաստանի մայրաքաղաքում, Թիֆլիսում, ուր հնուց հոծ հայութիւն կար հաստատուած:

Հալածանքի ենթակայ էր, ի հարկէ, նաեւ Գէորգը: Յատուկ հետապնդում կար տողերիս գրողի դէմ՝ իբրեւ Բիւրոյի պաշտօնական օրկանի՝ «Հորիզոն»ի խմբագրի: Պատերազմի հէնց առաջին օրն իսկ ոստիկանութիւնը խուժած էր խմբագրատուն եւ տպարան, գոցած թերթը եւ բռնագրաւած տպագրութեան պատրաստ թիւը: Պատսպարուած էի ընկերներից մէկի մօտ, որի բնակարանը, իր տիրոջ գրաւած դիրքին շնորհիւ, անձեռնմխելի էր: Լուր բերին, որ անհրաժեշտ է շտապ կերպով մի գրքոյկ հանել, փաստացիօրէն երկու հարցի պատասխանելու համար,— ո՛վ է հայ - վրացական պատերազմի պատասխանատուն եւ ո՛վ է արդարը այդ պատերազմի մէջ (Վրաստանի ոտնձգութիւնները վրդովիչ էին մեր հողերի նկատմամբ): Գրքոյկը պիտի լինէր ռուսերէն լեզուով: Գաղտագողի ինձ եկաւ Գէորգը: Առաջարկեց որ գրքոյկը միասին գրենք. առաջին ես (ո՛վ է պատասխանատուն), իսկ երկրորդ մասը ինքը (ո՛վ է արդարը): Թէեւ համեստ աշխատանք, բայց նա կապւած էր դժուարութեանց հետ: Յուզիչ էր դիտել, թէ ի՛նչ մեծ սիրով ու քաղցրութեամբ այս համեստ գործը գլուխ հանեց նա: Տպուեց գրքոյկը եւ հրապարակուեց («Հայ-վրացական կոնֆլիկտը» խորագրին տակ), առանց, ի հարկէ, հեղինակների անունը յիշատակելու:

Պատմեցի այս աննշան դէպքը՝ իբրեւ մի գիծ նրա կեանքից:

Հմուտ իրաւագէտ էր եւ ծանօթ պետական իրաւունքին: Լծուած էր մանրախնդրական ուսումնասիրութեան՝ Հայաստանի սահմանադրութեան մշակման գործում իր բաժին աջակցութիւնը բերելու համար: Խորտակուեց ամէն ինչ եւ թափառական թռչուն դարձաւ նաեւ Գէորգը, ջախջախուած երազներով, բայց անխռով հաւատքով: Իր մահուան դժբախտ լուրը գալիս է... Ուկրայնայից, հայրենիքից այնքան հեռու մի վայր, ուր յայտնի չէ թէ ինչպէս ընկաւ եւ ինչո՛ւ:

Ով գիտէ, ի՛նչ ծով տառապանք տարաւ իրեն հետ այդ նուրբ, կիրթ ու համեստ մտաւորականը, որ բոլշեւիկեան լուծի տակ անձայն քամում էր դառնութեան բաժակը, առանց որ եւ է յանցանք գործած լինելու:

Շիրիմները ցուրտ են լինում միշտ, բայց ինչ որ ջերմութիւն ունի իր մէջ սիրելի Գէորգի քաղցր հողաթումբը. ամէն այցելու պիտի զգայ, որ այդ հողաթումբի տակ հայրենակարօտ մի սիրտ կայ թաղուած:

Վ. Ն.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՓՐՈՖ. Ն. ԲՈՒՆԻԱԹԵԱՆ

Երեւանի մէջ վերջերս սարքուեցաւ ճարտարապետ փրոֆ. Ն. Գ. Բունիաթեանի ստեղծագործութեանց նուիրուած երեկոյ մը:

Այս առթիւ, «Խորհ. Հայաստան» կը գրէ.—

Ճարտարապետ փրոֆէսօր Ն. Բունիաթեան կը պատկանի այն մարդոց շարքին, որոնք խորապէս եւ լրջօրէն ուսումնասիրած են արեւելքի եւ մասնաւորապէս հայկական ճարտարապետական ոճը: 1914ին կ'աւարտէ Լէնինկրատի ակադեմիային ճարտարապետական բաժինը, այնուհետեւ կը նուիրուի հայկական արուեստի ուսումնասիրութեան: Այդ նպատակով, Մառի հսկողութեան տակ, 1914—1917 կ'աշխատի Անիի մէջ, իբրեւ ճարտարապետական բաժնի վարիչ այդ քաղաքի պեղումներուն: Այդ ժամանակաշրջանին՝ մանրամասն կ'ուսումնասիրէ Անիի կարեւոր յուշարձանները: Հայկական ճարտարապետական ոճէն զատ, փրոֆ. Բունիաթեան Լէնինկրատի ճարտարապետական յանձնախումբին խորհուրդով, կ'ուսումնասիրէ Ապշերոնեան թերակղզին մէջ Թրքական ճարտարապետութեան ոճը,— մասնաւորապէս «խանի պալատ»ը եւ կրակապաշտներու մեհեանը: Հրատարակուած ճարտարապետական աշխատութիւններէն նշանաւոր է Մառի խմբագրութեամբ լոյս տեսած Պալատական եկեղեցին աշխատութիւնը: 1918ին փրոֆ. Բունիաթեան կը դասախօսէ Լէնինկրատի բազմարուեստեան բարձրագոյն վարժարանին եւ ճարտարապետական - գեղարուեստական արհեստանոցներուն մէջ, — այնտեղ կը ստանայ փրոֆէսօրի տիտղոս: 1922ին Մոսկուայի ճարտարապետական ցուցահանդէսին մէջ կը ստանայ «Կարմիր շինարար» տիտղոսը իր կարգ մը աշխատանքներուն համար: 1924ին կը հրաւիրուի Հայաստան եւ կ'աշխատի Երեւանի մէջ իբրեւ գլխաւոր ճարտարապետ: Փրոֆ. Բունիաթեան իր բոլոր ուժերը ի սպաս կը դնէ Երեւանի ընկերվարական շինարարութեան եւ բարեկարգումին: 10 տարուան ընթացքին, փրոֆ. Ն. Բունիաթեանի նախագծին համաձայն եւ իր անմիջական ղեկավարութեան տակ, Երեւանի մէջ կը շինուին 80 զանազան շէնքեր, — «Իլիչ», «Ինտէրնացիոնալ» բնակարաններ, նոր պանդոկը, գիւղատնտեսական դրամատունը, դրամատան աշխատաւորներուն բնակարանը, բ. պանդոկը, հրշէջներու կեդրոնը, նոր բաղնիքը, եւն.:

Փրոֆ. Բունիաթեանն է որ կազմակերպած է պետական համալսարանի ճարտարապետական ֆաքիւլթէն, եւ այժմ ալ կը դասախօսէ այնտեղ:

Փրոֆ. Բունիաթեան շինարարական կարեւոր աշխատանքներ կատարած է նաեւ Մոսկուա - Կազան երկաթուղին վրայ եւ այլ վայրեր:

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

Ընկերային ապահովագրութեան գործավարութեան մէջ կազմուած է հաւաքական գիւղատնտեսութեան աշխատաւորներու յատուկ փոխադարձ օգնութեան մարմին մը, որուն պաշ-

րաստած վիճակագրութեան համաձայն, 1934ին, Հայաստանի մէջ հիմնուած են փոխադարձ օգնութեան 500 սնտուկներ, 116.000 անդամներով: 1935ին հիւանդ անդամներու վճարուած է 116.200 օրական, յղի եւ ազատման կիներու՝ 40.100 օրական, հաշմանդամ դարձած անդամներու՝ 45 հազար օրական: Փոխադարձ օգնութեան սնտուկը հաւաքական գիւղատնտեսութեան աշխատաւորներուն օգնած է հոգալով անոնց բժշկական եւ առողջապահական կարիքները:

Այս տարի փոխադարձ օգնութեան սնտուկներուն թիւը պիտի հասցուի 600ի:

ՇԵՐԱՄԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԾԱՒԱԼԻ

Հայաստանի շերամարուծական բնկերութիւնը 1934ին արտադրած էր 106.131 տուփ շերամի հունտ եւ մըթերած՝ 103.5 թոն բժոժ: Հայաստանի մէջ օգտագործուած է 2238 տուփ, մնացեալը ղրկուած է արտասահման եւ հարեւան երկիրներ:

Հայաստանի շերամապահական ընկերութիւնը կ'արտադրէ բարձրակ եւ առատ բժոժ: Եւ տարուէ տարի կ'աւելնայ բժոժներուն արտադրութիւնը: Այսպէս 1930ին մէկ տուփ շերամի հունտը կուտար 40.2 քիլօ բժոժ, 1931ին՝ 42.5 քիլօ, 1933ին՝ 42.7 քիլօ, 1934ին՝ 46.2 քիլօ:

Այս տարի Մեղրիի, Երեւանի եւ Ղափանի գործարանները պիտի տան 95.000 տուփ շերամի հունտ: Հայաստանի մէջ պիտի օգտագործուի 2250 տուփ: Մէկ տուփի միջին արտադրութիւնը կ'ենթադրուի 46 քիլօ:

Շերամապահութիւնը աւելի եւս ընդարձակելու համար Հայաստանի մէջ, այս տարի պիտի տնկուին 155.000 թթենի:

Աթէնքի նոր դատը
(ՆՈՐԷՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ)

Աթէնքի մեր թղթակիցը գրած էր Կարապետ Զավուշի դատապարտութեան մասին: «Նոր Օր»էն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները.—

Լիվատիոյ եղեռնադատ ատեանին առջեւ Կարապետ Զավուշի դատավարութիւնը վերջացաւ փետր. 23ին: Բարեգործականը եւ Հօկը Զավուշին համար երեք փաստաբան վարձած էին:

Պաշտպանները դէպքին վրայէն ցատկելով, մինչեւ վերջ խօսեցան Դաշնակցութեան մասին, անոր «գործած» սպանութիւններուն թուումն ըրին: Կարապետ Զավուշ անամօթաբար ըսաւ թէ ինք Դաշնակցութեան մէջ գտնուած ատեն (հետաքրքիր է իմանալ թէ ե՞րբ Դաշնակցական եղած է «Ն.Օ.»), գաղտնի ժողով գումարուած է Աթէնքի մէջ, ուր որոշում տրուած է Մալըմեանը սպաննել:

Ասիկա ընդհանուր ծիծաղի առիթ տուաւ եւ շուտով հաստատուեցաւ որ մեր միամիտ Զավուշը Դաշնակցական եղած չէ: Դատարանի նախագահը ամբաստանեալ կողմի սուտ վկայութիւններէն ազդուած, կ'ուզէր ժամ առաջ դատը վերջացնել:

Երկու կողմի վկաները լսուելէ յետոյ, խօսք առաւ դատախազը, որ դէպքը ներկայացուց՝ այնպէս ինչպէս պատահած է:

Ըսաւ թէ Կարապետ Զավուշ նախայարձակ եղած է եւ Գրիգոր Պետրոսեանը սպաննելու դիտումով կրակ բացած անոր վրայ: Դատախազը երկարատեւ բանտարկութեան պատիժ պահանջեց Կարապետ Զավուշի համար, իսկ միւս ամբաստանեալներուն համար ոչինչ ըսաւ, նկատելով որ ամբաստանող կողմը ամբաստանած չէր զանոնք:

Դատախազէն յետոյ խօսեցան ամբաստանող կողմին երկու փաստաբանները, որոնք բանտարկութեան պատիժ պահանջեցին Կարապետ Զավուշին համար:

Պաշտպան փաստաբաններուն ճառերը ամբողջովին Դաշնակցութեան դէմ էին:

Նախագահը քանի մը անգամ դիտել տուաւ թէ դատավարութիւնը Դաշնակցութեան համար չըլլար, այլ Կարապետ Զավուշի:

Ի վերջոյ, դատաւորները առանձնացան եւ քիչ յետոյ սրահ վերադառնալով, հաղորդեցին վճիռը.

Կարապետ Զավուշ 27 ամիս բանտարկութեան, 3 հազար տրախմի տուգանքի եւ 16 հազար տրախմի դատական ծախքերու վճարման դատապարտուեցաւ:

Վճիռէն անմիջապէս յետոյ, Կարապետ Զավուշ ստորագրութիւնները հօկուղութեան տակ բանտ առաջնորդուեցաւ:

Աչքը լոյս Բարեգործականին եւ Ազգ. Վարչութեան:

ՓՐՈՖ. ՏՈՍՈՄԵԱՆՑԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

=o=

ՍՈՖԻԱ, 24 փետր. (Յառաջ).— Այսօր, կէսօրէ առաջ, հանդիսաւորապէս տօնուեցաւ փրոֆ. Վ. Տոսոմեանցի յոբելեանը՝ «Բօոփ» սրահին մէջ: Բազմաթիւ ներկաներու մէջ կը նկատուէին պուլկար ծանօթ մտաւորականներ, փրոֆէսէօրներ եւ պաշտօնատարներ:

Յոբելենական յանձնախումբի նախագահը, Պ. Տոքթ. Փալազով, որ տնօրէնն է ժողովրդային դրամատուներու միութեան, ներկայացուց յոբելեարին կեանքը: Ան տուաւ փրոֆ. Տոսոմեանցի ուսանողութեան տարիները՝ Ցիւրիխի, Պերլինի, Պրիւքսէլի եւ Փարիզի մէջ, երբ կը ծանօթանայ համագործակցականշարժման, ինչպէս նաեւ անոր գիտական-գործնական կեանքի շրջանը՝ Ռուսիոյ մէջ: Ճառախօսը ծանրացաւ նաեւ փրոֆ. Տոսոմեանցի ծառայութեան վրայ՝ պուլկար համագործակցական շարժման ծաւալման մէջ:

Գրական-երաժշտական կարճ յայտագրէ մը յետոյ, կարդացուեցան բազմաթիւ շնորհաւորական նամակներ ու հեռագիրներ ղրկուած մտաւորականներու եւ համագործակցականներու կողմէ՝ թէ արտասահմանէն եւ թէ Պուլկարիոյ զանազան կողմերէն: Կարգ մը կազմակերպութիւններ իրենց գրութեանց կցած էին նիւթական նուիրատուութիւններ:

Նախ կարդացուեցաւ վարչապետ Պ. Զոր. Զլաթէվի նամակը՝ բուռն ծափերու մէջ:

Ազգային տնտեսութեան նախարարի անունով խօսեցաւ Պ. Տ. Փանտով՝ փոխ-կառավարիչը պուլկար հող. համագործ. դրամատան: Ճառախօսը յոբելեարին մաղթեց նոր ծառայութիւններ՝ պուլկար համագործակցական շարժման:

Ի վերջոյ խօսք առաւ յոբելեար փրոփ. Վ. Տոսոմեանց, որ ռուսերէն հետաքրքրական ճառ մը խօսեցաւ՝ Պուլկարիոյ մէջ համագործակցական շարժման նշանակութեան մասին:

— Դուք փոքրիկ ազգ մըն էք, ըսաւ, բայց համագործակցական տեսակէտով շատ հեռու էք գացած. ոչ միայն ձեր դրացիները, այլ եւ մեծ ազգերը գլել անցնելով: Ասիկա արդիւնք է ձեր երկրին մանր-տնտեսական հանգամանքին՝ զոր պէտք է պահէք, եւ Պուլկարի կազմակերպական տաղանդին, որ սահեցած է հաւաքական բանեծագործութեանց հոյակապ յիշատակարաններ: Պետութիւնը չունի աւելի լաւ օգնական մը, քան համագործակցականը ու ան պէտք է թոյլ տայ որ համագործակցականը աճի ազատ ու հանդարտ կերպով:

Փրոֆ. Տոսոմեանց բուռն ծափերու մէջ վերջացուց իր խօսքը:

Գիշերը, ի պատիւ իրեն, ճաշկերոյթ մը կը տրուի «Բօոփ»ի մէջ:

Սոֆիայի «Թրակիա» դրամատան «Տեղեկատու»ն փրոֆ. Տոսոմեանցի նուիրած է յաւելուած մը:

«Ազատ Խօսք»ը եւս ամբողջ չարթուան ընթացքին լայնօրէն արձագանգ եղաւ յոբելեանին ու յոբելեարի գործերուն, իր կիրակիի թիւը գրեթէ ամբողջովին նուիրելով իրեն:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Աղքատախնամի պարահանդէսը

—•—

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յառաջ).—Մեր Աղքատախնամը հիմնուած է այն օրէն, երբ Սթանիսլաս Թորանի մէջ բացուեցաւ մատուռ-մանկապարտէզը: Իր հաւաքոյթերըլած են միայն իր մնայունգանձանակը եւ անդամավճարները:

Այն օրերուն անհաշւ էր աղքատներու թիւը եւ Աղքատախնամը իր նիհար քսակով կը գոհացնէր բոլորը: 1927ին Ֆրանքի անկման պատճառով գործազրկութիւնը կրկնապատկեց աղքատներու թիւը, ինչպէս նաեւ Աղքատախնամի անդամուհիներուն եռանդը, նախագահութեամբ հանգուցեալ առաջնորդ Պալաքեան եպիսկ.ի:

Կարճ ժամանակաշրջանին այս միութիւնը դարձաւ ժողովրդական, շնորհիւ օրուան ազգ. վարչութեան օժանդակութեան: Եւ ահա երեք ամիսէ ի վեր անկանոն թուղթ ունեցողներու եւ սահմանէն դուրս հանուելու դատապարտուած աղքատներուն վրայ աւելցան տառնեակներով զործէ եւ նըպաստէ զրկուած հայրենակիցներ, որոնք նախ կը դիմեն իրենց հայրենակցական Միութեան (եթէ Վերաշինաց չէն) եւ ապա ալ կ'անենեն Աղքատախնամի դուռը, հացագին մը առնալով ապրելու եւ ապրեցնելու իրենց ընտանիքը:

Ահա այս միութիւնն է որ փետր. 28ին տուաւ իր տարեկան պարահանդէսը, «Բօլիզէ»ի սրահներուն մէջ, հովանաւորութեամբ Մարսէյլի քաղաքապետ Dr. Riboti:

Հակառակ լուր օրուան, գաղութին բարեկեցիկ դասը լեցուցած էր ընդարձակ սրահը, մօտ 800 հոգի:

Ըստ հայկական սովորութեան բացումը կատարուեցաւ ժամը 10ին փոխանակ 9ի, առանց զարմանք պատճառելու ներկաներուն որոնք շատոնց համակերպած էին այս սովորութեան:

Զութակահար Ս. Չէօրէքճեան եւ իր աշակերտներէն օրիորդներ Պերճթելեան, Ա. Արզուեան եւ Ե. Կիւլպէնկեան նախ նուագեցին «Մարսէյէզ»ը եւ ապա «Բամ Փորոտան»ը, որոնք ունկնդրուեցան յոտնկայս:

Օրուան նախագահ Պ. Կիմիւշեան բացման երկու խօսքով շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն եւ բացատրելով Աղքատախնամի տիկիններուն կատարած դերը, ըսաւ.

—«Մենք հոս, այս շքեղ սրահի ոսկեզօծ պատերուն մէջ հաւաքուած ենք վայելելու ժրաջան տիկիններու կողմէ կազմակերպուած այս գեղարուեստական հանդէսը եւ ապա ուտելու, խմելու եւ պարելու մինչեւ լոյս, սակայն այս շրջանակէն դուրս ես իմ սրտիս աչքերով կը տեսնեմ ուրիշ պատկեր մը: Թշուառութեան մատնըւած մեր անհամար հայրենակիցներու պատկերը: Անոնք իրենց աչքերը յառած են Աղքատախնամին եւ անոր միջոցաւ մեր բոլորին»:

Պ. Ժ. Կիւլպէնկեան ջութակի վրայ նուագեց concerto en la mineur, որ յափշտակութեամբ ունկնդրուեցաւ եւ կրկնուեցաւ ծափերով: Յետոյ ներկայացուեցաւ կենդանի պատկեր մը, «Վարդան Մամիկոնեան», եկեղեցական զուինաւոր լոյսերու մէջ որուն միջոցին երգուեցաւ «Լռեց ամպերը»: Այս պատկերը չթողուց իր հարազատ տպաւորութիւնը եւ երգն ալ զուրկ էր ներդաշնակութենէ: Յայտագրի միակ ակար մասն էր այս: Օր. Անահիտ Գրաճեանի հայկական պարը հաճելի անակնկալ մը եղաւ, փակելով առաջին մասը: Դադարէն յետոյ եկաւ օրուան հիւրը, քաղաքապետ Տոքթ. Ռիպօ, որ ընդունուեցաւ ծափերով: Հանդիսականները լուռ եւ կարգապահ կը դրաւէին իրենց աթոռները եւ Պ. Կիմիւշեան կը սկսի սահուն ֆրանսերէնով մը Աղքատախնամի կողմէ բարի գալուստ մաղթել յարգելի հիւրին եւ խորհրդականին, միեւնոյն ատեն երախտագիտութիւն յայտնելով յանուն գաղութին: Տոքթ. Ռիպօ խօսքը ուղղելով հանդիսականներուն ըսաւ.

— «Ես ձեզ կը սիրեմ, որովհետեւ գիտեմ թէ դուք տառապած ու չարչարուած ազգ մըն էք, եւ առաւելապէս կը սիրեմ այն կազմակերպութիւնները որոնք հասարակաց չարիքներ մեղմացնելու կոչումն ունին: Հայ տիկիններու այս միութիւնն ալ իմ սիրած գաղափարս կը հետապնդէ եւ դուք բոլորդ այսպէս հաւաքուելով այդ միութեան շուրջ՝ ցոյց կուտաք իրարու օգնելու մարդկային գիտակցութիւնը»:

Ի պատիւ քաղաքապետին յայտագրէն դուրս տիկին Ս. Մէրքիւրի եւ Հ. Համբարձումեանի կողմէ եղան քանի մը հայկական զուգերգներ եւ մեներգներ: Յետոյ ներկայացուեցաւ «Ազգին համար» զաւեշտը, գրուած Պ. Կ. Փօլատեանի կողմէ: Կէս գիշերէն մինչեւ լոյս տեղի ունեցան եւրոպական պարեր, որոնց ականատես եղաւ քաղաքապետը, եւ շրջապատուած Աղքատախնամի անդամ-անդամուհիներով՝ չափազանց գաւաթներ պարպուեցան հայ ժողովուրդին կենացը:

Ս. Միլտոնեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

Բարեգործականի ինքնարդարացում

== o ==

«Հայրենիք» գիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (13 փետր.).

— «Բարեգործականի կեդրոնը փարիզէն մեզի ղրկած է գրութիւն մը, որով կը հաւաստացնէ, թէ Բարեգործականը «ըլլալ յայտնապէս, ըլլայ քօղածածուկ», նպաստներ չի տար որեւէ քաղաքական կուսակցութեան եւ թէ, ուրեմն, այդ մասին եղած հակառակ զրոյցները բացարձակ «զրպարտութիւններ» են:

Դժբախտաբար, Բարեգործականի վարիչներուն գրութիւնը համոզեցուցիչ չէ երբեք, որովհետեւ անոնք նըղութիւն իսկ կրած չեն մեզի բացատրութիւններ տալու այն մասին թէ՝

ա) Ինչո՞ւ տարիներ շարունակ (անգամ Դաշնակցութեան ամէնէն բարեացակամ վերաբերում ցոյց տուած տարիներուն) Բարեգործականի տպագրական գործերը տրուած են ռամկավար թերթերուն եւ տպարաններուն միայն:

բ) Ինչո՞ւ տարիներ շարունակ միմիայն ռամկավար (երբեմն ալ համայնավար) վճարովի պաշտօնեաներ պահուած են ինչպէս Բարեգործականի կեդրոնի, այնպէս ալ շրջաններուն: Եւ արդեօ՞ք Բարեգործականը նիւթական եւ բարոյական խոշոր օգնութիւն չէ ընծայած ռամկավար (մասամբ ալ համայնավար) կուսակցութեան, երբ տարիներ շարունակ իր վրայ է վերցուցած ռամկավար աչքի զարնող գործիչներուն ապրուստի միջոցներ հայթայթելու պարտականութիւնը: Կամ արդեօ՞ք Բարեգործականը իր ռամկավար գործիչներու միջոցով տարիներ շարունակ պրոպագանդ չէ մղած ռամկավար կուսակցութեան համար:

գ) Ինչո՞ւ յականէ անուանէ Բարեգործականի վարիչները չեն յիշած թէ ո՞ր թերթերուն եւ որքա՞ն տարեկան բաժնեգին կը վճարեն: Ինչո՞ւ, օրինակ, չեն բացատրած, թէ 1930ին թերթերու վրայ ի՞նչ պատճառով ծախսած են միայն 60 անգլիական ոսկի, այսինքն՝ 300 տոլար, մինչդեռ 1934 թ. ընթացքին աւելի քան կրկնապատկած են այդ գումարը (ծախսած են 130 անգլ. ոսկի, որ կ'ընէ 650 տոլար): Այդ յաւելումը, որ ապահովաբար չէ գացած Դաշնակցական թերթերուն, արդեօ՞ք եղած հակադաշնակցական կատաղի պայքար մղող թերթերը քաջալերելու համար:

Բարեգործականի գլուխ կանգնած ռամկավար աղաները, ի՛նչքան ալ ճիգ ընեն, չեն կրնար հասարակութենէն ծածկել նաեւ այն փաստը, որ մանաւանդ վերջին տարիներու ընթացքին Բարեգործականի գումարները առատօրէն կը ծախսուին արտասահմանի մեր շարք մը գաղութներու մէջ մասնաւոր դպրոցներու միջոցով կատաղի հակադաշնակցական պայքար մղելու համար,— կը հեռացուին Դաշնակցական կամ նոյն իսկ համակիր ուսուցիչները եւ անոնց տեղ կը դրուին ռամկավար, համայնավար եւ յաճախ ապիկար ուսուցիչներ:

Արտասահմանի ամէն հայ համայնք, ուր Բարեգործականի նիւղ կայ, դառն փորձով գիտէ, թէ Բարեգործականը չէզոքութիւն կամ անկուսակցականութիւն կը խաղայ, երբ դրամ պէտք է հաւաքէ հանրութենէն, իսկ երբ դրամը ծախսելու կուգայ՝ անիկա կը շարժի այնպէս, ինչպէս կը շարժի ռամկավար կուսակցութիւնը:

Այնպէս որ ի զուր են կեդրոնի տըղայական փորձերը ցոյց տալու, թէ Բարեգործականը ռամկավարներու կուսակցական խանութը չէ»:

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Cahiers Drouot գրական երկամսեայ ֆրանսերէն հանդէսը երկրորդ տարին թեւակոխեց: Վերջին թիւը լոյս տեսաւ սովորականին պէս ճոխ բովանդակութեամբ եւ պատկերազարդ: Հետզհետէ մեծ կարեւորութիւն մը կը ստանայ այս հանդէսը, որուն տնօրէնը՝ Մերուժան Պարսամեան, ոչ մէկ ջանք կը խնայէ լաւագոյն հրատարակութիւն մը դարձնելու համար զայն: Բաժանորդագրութիւնն է 10 ֆրանք՝ Ֆրանսայի, եւ 15 ֆրանք՝ արտասահմանի համար: Բաժանորդներուն նուէր կը տրուի 9 ֆրանքնոց գիրք մը: Փափաքողներուն ձրի նմոյշ մը կը ղրկուի: Հասցէն է.— Cahiers Drouot, 30 Rue Drouot, Paris (9):

×

ՕՐ. ՌԻԹԱ ԱԶԱՐԵԱՆ

Երիտասարդ նկարչուհի մը, Օր. Ռիթա Ազարեան, ցուցահանդէս մը կազմակերպած է Galerie Chanth,30, Rue Drouot, Paris (9), ուր ցուցադրութեան դրած է 36 կտոր գործ: Ցուցահանդէսը պիտի տեւէ մինչեւ 27 մարտ:

Ցուցադրուած գործերը մեծ մասամբ տեսարաններ են Պոլիսէն,— մզկիթներ, գերեզմաններ, նաճիներ, անտառներ,—եւ քանի մը հատ ալ Ֆրանսայէն, բնանկարներ ու ծաղիկներ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՀԱՅ-ԲՈՅԺ», ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան, խմբագիր Շ. Նարդունի:

Թիւ 6 (մարտ), բովանդակութիւն.— Կրիփը եւ իր դարմանը (Տոքթ. Ալվազեան), Կերակուրէ թունաւորումներուն (Տոքթ. Ն. Տէյիրմէնճեան), Մեծ-Պահք (Զարուհի Գալֆայեան), Տոքթօր, աղջիկս պիտի կարգեմ (Մենծ-Հայրիկ), Կարելի՞ է դարմանել տգեղութիւնը (Տոքթ. Թուլուզ), Առողջապահական կանոններ աղիքներու բորբոքման դէմ:

Բաժանորդագրութեան պայմանները.— 20 ֆրանք Ֆրանսա, 25 ֆրանք արտասահման:

Դիմել Dr. Ch. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, PARIS:

⁂ Տեղական թերթ մը կը գրէ թէ 1934ին 27.468 օտարականներ խնամուած են Փարիզի հիւանդանոցներուն մէջ: Օրականի հաշուով 474.118 օրուան պատսպարում: Մէկ օրուան պատսպարումը կ'արժէ 39 ֆրանք, 40 բժիշկի եւ 4 ֆր. 19 վիրաբուժութեան համար: Ուրեմն, կ'եզրակացնէ թերթը, Փարիզ քաղաքը մէկ տարուան մէջ 19 միլիոն ֆրանք ծախսած է օտարականներու վրայ:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (6)

ԱԹԷՆՔԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

== o—o ==

Տամասկինոս.— (Պաշտ. փաստ. հեղինակով). Այսինքն բանը բանէն անցնելէն վերջը ...

Պատիկեան.— Գըյրճեանը ըսած էր ինծի թէ Նիկոլի Աթէնք գալէն ետքը ինքը շատ կը վախնար: Նիկոլի վարքի մասին բան մը չեմ գիտեր:

Պատիկեանին յաջորդեց մասնաճառ Մկրտիչ, թրքախօս, որուն ուղղուեցաւ հետեւեալ հարցումը:

Նախագահ.— Դուն թո՞ւրք ես, թէ Հայ:

Մկրտիչ.— Հայ եմ:

Երդումը կատարելէ յետոյ յայտարարեց թէ դէպքի մասին շատ բան չեմ գիտեր: Դէպքէն 10 վայրկեան յետոյ Սիմոնեան յայտարարած է իրեն թէ Գըյրճեանը սպաննած են, Լազօեանին մարդիկը:

Ներկայացաւ նաեւ ուրիշ թրքախօս մը, որ անհաշան եւ անկարեւոր բաներ պատմելէ յետոյ ճամբուեցաւ:

Կանչուեցաւ Մինաս Թօփճեան:

Նախագահ.— Ի՞նչ է Դաշնակցութիւնը:

Թօփճեան.— 30 տարիէ ի վեր Դաշնակցական եղած եմ: Կուսակցութեան նպատակն է Հայաստանի ազատագրութիւնը: Դաշնակցութիւնը ահաբեկչական կազմակերպութիւն չէ: Ան կը յարգէ անհատին ազատութիւնը:

Ես ալ անդամ էի այն յանձնախումբին, որ վտարեց Նիկոլը, որ կանոնաւոր չէր մասնակցեր կուսակցական ժողովներուն: Ինք ինքնաբերաբար քաշուած էր կուսակցութենէն եւ մենք հաստատեցինք այդ վիճակը:

Ցոյց տրուեցան երկու կնքուած շրջաբերականներ: Առաջինով պաշտօն կը տրուէր դատական յանձնախումբի անդամներուն քննելու Նիկոլի մասին եղած ամբաստանութիւնները, իսկ երկրորդը մարմիններուն կը հաղորդէր Նիկոլի վտարման որոշումը:

Թօփճեան.—Առաջին նամակը ես ալ ստացած եմ, երբ յանձնախումբի անդամ: Իսկ երկրորդը կեղծ է, որովհետեւ ստորագրութիւն չկայ տակը:

Ամբաստանեալ Նիկոլ Նիկողոսեան նախագահէն խնդրեց քննել երկու թուղթերը: Նախագահը յանձնեց եւ Նիկոլ ակնարկ մը նետելէ յետոյ անոնց վրայ, անմիջապէս յայտարարեց թէ առաջինը վաւերական է, իսկ երկրորդը կեղծ է:

Նիկողոսեան.—Երկուքին ձեռագրերը տարբեր են: Երկրորդը գրուած է առաջինէն 4—5 ամիս յետոյ: Կուսակցութեան քարտուղարները կ'ընտրուին մէկ տարուան համար: Ուրեմն, որոշ է որ երկրորդը կեղծ է:

Կանչուեցաւ Հրանտ Բամպակեան:

Նախագահ.— Ի՞նչ գիտես սպանութեան մասին:

Բամպակեան.— Ոչինչ գիտեմ. որովհետեւ այդ ժամուն տունէն կը բացակայէի: Սինեմա գացած էինք: Ժամը 12ին վերադարձայ եւ լսեցի որ Գըյրճեան սպաննուած էր:

Նախագահ.— Ո՞րու համար լսեցիր թէ սպաննած է:

Բամպակեան.— Հետեւեալ առաւօտ տարաձայնութիւն կար թէ ուսուցչուհին տղան սպաննած էր: Ուրիշ մանրամասնութիւն չեմ գիտեր:

Նախագահ.— Դուք կուսակցակա՞ն էք:

Բամպակեան.— Այո՛:

Նախագահ.— Կը շարունակէ՞ք ներկայիս կուսակցական ըլլալ:

Բամպակեան.— Այո՛:

Նախագահ.— Նիկոլը կը ճանչնա՞ս: Ներկայիս կուսակցակա՞ն է:

Բամպակեան.— Այո՛, կը ճանչնամ մինչեւ 1929ը կուսակցութեան մէջն էր: Յետոյ հեռացուեցաւ, ներկայիս կուսակցութեան անդամ չէ:

Նախագահ.— (Ցոյց կուտայ ժողովի մը ատենագրութիւնը որ ըրած էր Բամպակեան): Այս արձանագրութեանց մասին ըսելիք ի՞նչ ունիս: Դո՞ւն գրած ես:

Բամպակեան.— Այո՛, այդ ատենագրութիւնները ես պահած եմ: Գըյրճեան կուսակցութենէն վտարուելէն վերջ, թաղին կուսակցական ընկերները ժողովի հրաւիրեց, իր հեռացման պատճառները բացատրելու համար եւ սկսաւ երեւակայական երկար պատմութիւն մը պատմել եւ ամբաստանել զանազան անձեր, որոնք իբր թէ ծրագրած էին երկաթուղիներ օդը հանել, դրամատուներ կողոպտել եւն. երբ լսեցի այս զրպարտութիւնները, առաջարկեցի որ իր այս ըսածները գըրի առնեմ եւ զրպարտուած անձերն ալ կանչենք, որպէսզի անոնցմէ ալ լուսաբանութիւնք իրենց դէմ եղած ամբաստանութեան մասին: Գըյրճեան հաւանեցաւ եւ ես սկսայ գրի առնել: Սակայն, երեւի զգալով իր ամբաստանութեանց անհիմն ըլլալը, ատենագրութիւնները յափշտակեց ձեռքէս: Օրէնքով, ատենագրութիւնը իմ քովս պէտք էր պահուէր, բայց կը տեսնէք թէ ճիշդ հակառակը պատահած է: Կը խնդրեմ նկատի առնել որ ատենագրութիւնը ընդհատուած է, որովհետեւ ձեռքէս յափշտակեց:

Նախագահ.— Դուք Գըյրճեանի արտայայտած միտքերուն կարեւորութիւն տուի՞ք:

Բամպակեան.— Ո՛չ, անոնք երեւակայական էին, բայց որպէսզի յետագային թիւրիմացութիւններ չունենանք, այդ պատճառաւ իր ըսածները գրի առի:

Նախագահ.— Գըյրճեանը ինչո՞ւ հեռացաւ կուսակցութենէն:

Բամպակեան.— Կուսակցութիւնը վտարեց զայն իր հակակարգապահական ընթացքին համար:

Դատախազ.—Ինչո՞վ կը բացատրես կուսակցական կարգապահութիւնը:

Բամպակ.— Ամէն կուսակցութիւն կարգապահութիւն ունի, առանց կարգապահութեան կազմակերպութիւն չըլլար, սովորական միութիւններն անգամ կարգապահութիւն կ'ունենան:

Նախագահ.— Ատենագրութեան մէջ արձանագրուածները պատճա՞ռ մըն են որ Դաշնակցութիւնը սպաննէ Գըյրճեանը:

Բամպակ.— Երբեք:

Նախագահ.— Կ'ըսուի թէ Դաշնակցութիւնը ոճիրներ գործած է Սելանիկի, Սուրիոյ եւ Ամերիկայի մէջ:

Բամպակ.— Անոնք համայնավարներու կողմէ հրապարակ հանուած են հակադաշնակցական պայքարը աշխուժացնելու համար:

Նսխագահ.— Դաշնակցութիւնը ի՞նչ վերաբերում ունի Հայաստան գաղթողներու հանդէպ:

Բամպակ.— Դաշնակցութիւնը կը ջատագովէ ներգաղթը, որպէսզի կարելի եղածին չափ շատ Հայ համախմբուի Հայաստանի մէջ:

Լատաս.— (Ամբաստ. փաստ.) Կը տեսնէ՞ք ուրեմն Պ. Պ. երդուեալներ, թէ անոնք են խորհրդային քաղաքականութեան վարողները:

(Շար.)

Մանրամասնութիւնները կը պակսին մարդկային կորուստներու մասին:

Կառավարութիւնը զէնքի տակ կանչեց 1932ի պահեստի նաւազները, ինչպէս եւ երկու դաս ցամաքային զինուորներ: Ուրիշներ ալ զօրաշարժի պիտի ենթարկուին:

Ուրբաթ օր Աթէնքի մէջ սպաննուեցաւ ծովային սպայ մը, Սիօֆոս, երբ կը փորձէր ընդդիմանալ ապստամբութեան: Ցոյցերուն կը մասնակցէին 100,000 քաղաքացիներ: Կարգ մը չէզոք անձեր կը փորձեն բարեխօսել, վերջ տալու համար եղբայրասպանութեան: Այս առթիւ հանրապետութեան նախագահին աջակցութիւնը խնդրած են:

Զօր. Քոնտիլիս, պատերազմական նախարարը, Մակեդոնիա գնաց, պահպանելու համար բարեկարգութիւնը: Բազմաթիւ ըսպաներ պաշտօնանկ եղած, իսկ ուրիշներ ապստամբներուն միացած են: Ընդհ. սպայակոյտէն 70 սպաներ Մակեդոնիա գացին, իսկ հազարաւոր զինուորներ զէնքի տակ առնուեցան, այդ շրջանը դրկուելու համար: Հազարաւոր երիտասարդներ կամաւոր կը գրուին: Եօթը մարտանաւեր, որոնք չէին յաջողած միանալ Կրետէ գացող 9 մարտանաւերուն, կը մնան Սալամինէի ծոցին մէջ, կազմ եւ պատրաստ:

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ ապստամբութիւնը կը խմորուէր երկու ամիսէ ի վեր: Կառավարութիւնը միշտ գաղտնի տեղեկագիրներ կը ստանար Վենիզէլոսի եւ Զօր. Փլասթիրասի կուսակիցներուն գործունէութեան մասին: (Զօր. Փլասթիրաս Ֆրանսա ապաստանեցաւ երկու տարի առաջ եւ կը բնակի Քան: Վերջին լուրերու համաձայն, հեռացած է այս օրերս): Կացութիւնը ծանրացաւ անցեալ շաբթու, երբ կը դատուէին այն կալանաւորները որ ամբաստանուած են իբրեւ կազմակերպիչները Վենիզէլոսի դէմ կատարուած մահափորձին: Կ'ըսուի թէ Զօր. Փլասթիրաս վերջերս յունեւպուլկարական սահմանը երթալով, հրահանգներ տուած է դաւադիրներուն: Բազմաթիւ թղթակիցներ փորձեցին լուսաբանութիւններ ստանալ այս մասին, բայց զօրավարը խուսափողական պատասխաններ տուաւ եւ յետոյ անհետացաւ:

Վերջին լուրերու համաձայն, եթէ կառավարութիւնը չյաջողի սիրաշահիլ հիւսիսային Յունաստանի պահակազօրքը, անելի պիտի մատնուի, որովհետեւ այդ շրջանի սպաներուն 70 առ հարիւրը վենիզէլոսեան են: Կը հաւաստեն թէ Վենիզէլոս, որ 71 տարեկան է, վճռած է մինչեւ ծայրը տանիլ պայքարը: Կառավարութիւնը կ'ուզէ պաշարել Կրետէն եւ անօթութեան մատնել ապստամբները, վարակումէ փրկելով միւս շրջանները:

Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան Սէրէզի եւ Սելանիկի մէջ: Այս վերջին քաղաքին կալանաւորները փոխադրուած են Ալլաթինի վիլլան, ուր բանտարկուած էր Սուլթան Համիտ, Օսմ. սահմանադրութեան շրջանին:

Կառավարութեան յայտարարութիւնը

Կառավարութիւնը յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որով դիտել կուտայ թէ մինչ կը ջանար բնականոն վիճակ հաստատել, մեծ զիջումներ ընելով ընդդիմադիրներուն, մարտ 1ին ըմբոստութիւն մը ծագեցաւ Աթէնքի մէջ, նախաձեռնութեամբ կարգ մը անմիտներու, բայց անմիջապէս զսպուեցաւ: «Հանգստեան կոչուած ծովային սպաներ, մոռնալով Յունաստանի կացութիւնը եւ ազգին գերագոյն շահերը, բռնի իրենց ետեւէն քաշեցին նաւազները եւ շտապեցին դէպի Կրետէ, «Ավերով», «Հէլլի» մարտանաւերով եւ երկու թորփիլահալածներով: Միւս կողմէ, ապստամբներու ղեկավարը (Վենիզէլոս), որ Կրետէ կը գտնուի, ապստամբութեան դրդած է իր կուսակիցները: Անոնց գրաւել տրուած է Քանիան եւ Ռէթիմնոն, սպասելով խռովարար մարտանաւերուն, յարձակում գործելու համար Յունաստանի դէմ, ինչ որ կը նշանակէ քաղաքացիական նոր պատերազմ: Կառավարութիւնը որոշած է բոլոր միջոցներով զսպել ապստամբութիւնը եւ վերահաստատել օրինական կարգը, առանց խնայելու ո եւ է մէկուն: Ան պիտի գործէ արագօրէն եւ վճռապէս, եւ վստահ է թէ հելլէն ժողովուրդը չուզեր գերի դառնալ ո եւէ մէկուն, ենթարկուիլափ մը տարրերու բռնութեան, տարրեր որոնք կ'ուզեն իրենց քմահաճոյքին մատնել ամբողջ Յունաստանի ժողովուրդը: Կառավարութիւնը զէնքի տակ պիտի առնէ որոշ շրջաններու զինուորները, զօրացնելու համար իր ուժը եւ վստահ է թէ Յունաստանի հպարտ զաւակները պիտի փութան իրենց գործօն աջակցութիւնն ընծայել հայրենիքին համար»:

⁂ *Կ'ըսուի թէ Վէնիզէլոս նաւապետութիւն մը հաստատած է Կրետէի մէջ:*

⁂ *Վերջին հեռագիրներու համաձայն, ապստամբները կը սպառնան գրաւել Մակեդոնիան եւ Թրակիան: Այս պատճառաւ, կառավարութիւնը առ այժմ չուզեր ամբողջ ուժը Կրետէի դէմ կեդրոնացնել:*

Զօրագունդեր համախմբուած են Սելանիկի բարձունքներուն վրայ: Միւս կողմէ Վէնիզէլոս կը կազմակերպէ իր ուժերը: Կառավարութեան ձեռքը մնացած են եօթ մարտանաւեր: Արագութեան մրցում մըն է որ կը կատարուի երկու հակառակորդներուն միջեւ: Կ'ըսուի թէ Զօր. Փլասթիրաս Կրետէ գացած է:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՂԱՆԻ ԼՐՏԵՍՈՒՀԻ մը ձերբակալուեցաւ Պրէսթի մէջ, երբ կը պատրաստուէր Փարիզ գալ, ծովային տեղակալի մը հետ: Իր վրայ գտնուեցան շատ մը անցագիրներ:

ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ ՊԱՅՈՒՍԱԿ մը, որ 900,000 ֆրանք կը պարունակէր, անհետացաւ Սէն Լազարի կայարանին մէջ: Երրորդ դէպքն է այս, մէկ ամսուան ընթացքին:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ նախարարը Պերլին պիտի երթայ հինգշարթի օր, օդանաւով: Քաղաքական շրջանակներու մէջ անհամբերութեամբ կը սպասեն այս այցելութեան ելքին: Մոսկուայի մէջ կը գանգատին թէ անգլ. կառավարութիւնը երկդիմի ընթացք մը բռնած է:

ԸՆԿԵՐԱ - ՀԱՄԵԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ Հրազդան, Քրիստափոր *եւ* Աղբիւր-Սերոբ *խումբերու հերթական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ չորեքշաբթի մարտ 6ին,* O Քլէռ տը Լիւն *սրճարանի վերնայարկը,* Փլաս տ'Իթալի:

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. Ծ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ — ՕՐՈՒԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ՄԵՐ ՀՈԳԵՐԸ

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջաններու ընկերներն ու համակիրները:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԻ ԱՌԹԻՒ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ նախաձեռնութեամբ եւ մեծ պատրաստութեամբ այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Լա Վիսթի «Էրմիթաժ»ի սրահին մէջ:

Կը ներկայացուի՝ *ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ*

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Ս. ԳՐՔԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ 1500ԱՄԵԱԿԸ

Յառաջիկայ 10 մարտ 1935, կիրակի օր, ժամը 14ին **Mutualité**ի մեծ սրահին մէջ (**24, Rue St. Victor,** փարիզ 5, մէթրօ **Maubert - Mutualité**), նախաձեռնութեամբ Փարիզի Հայ Եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան Վարչ. ժողովի պիտի կատարուի գիտական - գեղարուեստական մեծ ու շքեղ հանդէս մը, նուիրուած Ս. Գրքի հայերէնի թարգմանութեան եւ Հայ մատենագրութեան սկզբնաւորութեան 1500ամեայ տարեդարձին, մասնակցութեամբ ծանօթ հայ գրագէտներու եւ արուեստագէտներու:

Հայրենակիցնե՛ր, օգտուեցէք մեր նոր սակագիններէն, եթէ կ'ուզէք հաճելի դարձնել ձեր կազմակերպած հանդէսները, դիմեցէք *ԵՓՐԱՏ* նուագախումբին, որ իր գինները զեղչած է *100 - 150* ֆրանք, բաղդատմամբ ուրիշ նուագախումբերու: *ԵՓՐԱՏ* նուագախումբը կը ստեղծէ անզուգական եւ հաճելի մթնոլորտ: կը նուագէ *Հայկական, Եւրոպական* եւ *Կովկասեան* ու *Արեւելեան* ամէն տեսակ եղանակներ եւ ՋԱՆԿՕ ԱՐԺԱՆԹԷՆ նոր ըէփէր թուարով: դիմել՝ 8 օր առաջ՝

Պ. ONOSSIANի, 15, Rue Pourtour, Clamart. (Seine).

Խումբին արձանագրուիլ փափաքող երաժշտագէտները դիմեն վերոյիշեալ հասցէին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Իսի Ջաւարեան կոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Դաւիթ Դաւիթեանի իր զոքանչին մահուան առթիւ:

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

FILMS RECOMMANDÉS

ՓԱԹԷ ՆԱԹԱՆԻ ՍԻՆԷՄԱՆԵՐԸ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՄԱՐՏ 1էն 7

EMPIRE. Quadrille d'amour — Sur scène: Chefalo, Germaine Lix et 8 attractions
MARIVAUX. Le controleur des wagons-lits (Préjean, Danielle Darrieux)
MARIGNAN. Le bonheur (Charles Boyer, Gaby Morlay)
MOULIN ROUGE. Le voyage imprévu (Betty Stockfeld, Roger Tréville et 6 attractions)
IMPERIAL. La passagère (Joan Crawford, Clarck Gable, vers. orig. s. t. f.)
OMNIA CINE INFORMATIONS. Actualités mondiales — La Thuringe — Le Chili
VICTOR HUGO. Angele — Le coup du parapluie
ROYAL. Cléopatre (Claudette Colbert)
BARBES. Le sécret des Woronzeff — Géants de la route
BELLEVILLE. Le sécret des Woronzeff — Géants de la route
CAPITOLE. Ademai aviateur — Terre soumise
DEMOURS. Les nuits moscovites — L'école des resquilleurs
EXCELSIOR. Ademai aviateur — Terre soumise
FEERIQUE. Zouzou — Studio à louer
LECOURBE. Zouzou — Studio à louer
LOUXOR. Antonia, romance Hongroise (Chantal, Gravey)
LUTETIA. Angele (Orane Demazis, Fernandel)
LYON. Le ténor Tino Rossi dans son répertoire, orchestre Racosta
MAGIQUE. Zouzou — Studio à louer
MAINE. Zouzou — Studio à louer
METROPOLE. Antonia, romance Hongroise (Chantal, F. Gravey)
MONTPARNASSE. Antonia, romance Hongroise (M. Chantal, F. Gravey)
MOZART. Antonia, romance Hongroise (M. Chantal, F. Gravey)
PALAIS DES GLACES. Zouzou — Studio à louer
PATHE ORLEANS. Zouzou — Studio à louer
RECAMIER. Zouzou — Studio à louer
ROCHECHOUART. Antonia, romance Hongroise (M. Chantal, F. Gravey)
SAINT CHARLES. Zouzou — Studio à louer
SAINT MARCEL. Antonia, romance Hongroise — Sur scène: les Zenga, danseurs, Joe Bridge, dessinateur humoristique — orchestre Soulier
SELECT. Les nuits moscovites — L'école des resquilleurs

BANLIEUE

ALHAMBRA D'ASNIERES. Le bossu, les oasis Sahariennes
COLOMBES. Ademai aviateur — Terre soumise
CASINO DE CLICHY. Antonia, romance Hongroise
KURSAAL AUBERVILLIERS. Le bossu — Les oasis Sahariennes
KURSAAL BOULOGNE. Relâche
OLYMPIA DE CLICHY. Zouzou — Studio à louer
PATHE CINEMA PALACE (Boulogne). Antonia, romance Hongroise

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (34)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»· ·«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Նրա մէջ կային շատ բաներ. օրինակ, լօշտակի բոյրը գտնելու աղօթքը, զանազան յօդուածներ «վեցհազարեակի» կախարդական արհեստից, տեսակ-տեսակ աստղագիտական աղիւսակներ, համաստեղութիւնների մարդկանց ճակատագրի վրայ ունեցած լաւ կամ վատ ազդեցութիւնը եւայլն:

Քաւոր Պետրոսը ամենեւին չզարմացաւ, երբ նկատեց, որ յունարէն աւետարանի փոխարէն այդ գիրքն է վեր առել: Նա սկսեց կարդալ: Իր ընթերցանութեան մէջ գործ էր ածում այնպիսի բառեր, այնպիսի խօսքեր, որ ոչ մի լեզուի մէջ չէր կարելի գտնել: Բոլորը ինքն էր հնարում: Ես էլ ոչինչ չէի հասկանում: Բայց այնպիսի մի ջերմեռանդութեամբ ձեւ էր տալիս թէ իր աստուածութեանը, թէ արտասանութեանը եւ թէ ձայնին, որ անկարելի էր կասկածել, թէ նրա կարդացածը սուրբ գիրք չէ:

Ես էլ սկսեցի քաւոր Պետրոսի օրինակին հետեւել: Բայց ոչ նրա նման հնարած, անմիտ խօսքեր կարդալ, այլ երգել զանազան «ջանգուլումներ», եւ հայերէն ռամկական երգեր, որ սովորել էի մանկութեան ժամանակ: Իմ ձայնը վատ չէր, հոգեւոր երգերը ես էի երգում:

Մեր ամբողջ ծիսակատարութիւնը վերջացաւ մի յիմար երգով, որի մէջ դարձեալ փոքր ի շատէ միտք կար: Դա վերջին մեղեդին էր:

Քաւոր Պետրոսը սկսեց:

Մեր տղայ, ոսկի ժամանակ է,
Մեր գործն այստեղ յաջողակ է,
Պառաւի գլուխը դատարկ է,
Որքան կարող ես՝ հաւաքէ...

Ալէլուեա, ալէլուեա,
Սոխ ու սխտոր, ալէլուեա,
Կանաչ սխտոր, ալէլուեա:

Ես պատասխանեցի նոյն եղանակով.

Վերջացաւ մեր պատարագը,
Հիմա պարպենք պառաւի քսակը,
Յիմարների այդ տեսակը
Կը կատարէ մեր փափաքը...

Ալէլուեա, ալէլուեա,
Սոխ ու սխտոր, ալէլուեա,
Կանաչ սխտոր, ալէլուեա, ...

Մեր օրհներգութիւնը, որքան եւ խարէական լինէր, այսուամենայնիւ, խորին ազդեցութիւն գործեց պառաւի վրայ: Խաչագողները շատ անգամ զըւարճութեան առարկայ են դարձնում իրանց արհեստը. այսօր մենք նոյնպէս վարուեցանք:

Պառաւը առաջարկեց նախաճաշիկ ուտել: Այս անգամ քաւոր Պետրոսը չէր խօսում: Նա անդադար հառաչանքներ էր անում, եւ երբեմն նուրբ սրախօսութիւններով ծիծաղեցնում էր պառաւին: Բայց երբ պառաւը առաջարկեց նրան հարիւր բուբլի «աջահամբոյր», քաւոր Պետրոսը այն ժամանակ միայն ընդունեց ծանր եւ մինչեւ անգամ խիստ կերպարանք, եւ մերժեց արծաթը, ասելով.

— Այդ բաւական չէ ձեր մեղքերը քաւելու համար, տիկին:

— Ի՞նչ մեղքեր, հարցրեց պառաւը վրդովուած կերպով:

Քաւոր Պետրոսը ինձ աչքով արեց, ես սենեակից դուրս եկայ. նրանք մնացին մենակ: Միւս սենեակից ես լսում էի նրանց խօսակցութիւնը:

— Ի՞նչ մեղքեր, կրկնեց պառաւը:

— Մի թագցրէք, տիկին, ես բոլորը գիտեմ...: Ձեր անցեալի սարսափելի պատկերը նկարուած է իմ աչքի առջեւ:

— Ո՞րպէս:

— Դուք մի ծեր գեներալի միակ դուստրն էիք:

— Այդպէս է:

— Հօրից մեծ ժառանգութիւն ստացաք:

— Ուղիղ է:

— Պետերբուրգում ամուսնացաք մի մեծ աստիճանաւորի հետ:

— Այդպէս է:

— Դուք միմեանց հէնց սկզբից չէիք սիրում, նա հրապուրուեցաւ քո փողով, իսկ դու նրա աստիճանով:

Վերջին խօսքերը լսածին պէս պառաւի երեսի խորշոմների մէջ նկատուեցան ցնցումներ: Քաւոր Պետրոսը շարունակեց.

— Դուք չսիրեցիք ձեր ամուսնին, որովհետեւ ձեր սիրտը ուրիշին էր պատկանում...:

— Յետո՞յ:

— Ձեր ամուսնի խանդոտութիւնը սաստիկ եղաւ նրա մահին...:

— Աստուած իմ: Բաւական է:

— Լսեցէք, դեռ բոլորը չէ: — Դուք թունաւորեցիք օրինաւոր ամուսնին, որ ազատ կեանք վարէք սիրականի հետ:

Պառաւը կրկին դողաց զարհուրելով.

— Բաւական է, ի սէր Աստուծոյ:

— Դեռ բաւական չէ: Ես բոլորը դեռ չեմ աւարտել: Լսեցէք:

— Դուք սպաննեցիք ամուսնին, որ աւելի ազատ ապրէք սիրականի գըրկում, եւ ձեր եղեռնագործութիւնը ծածկելու համար, նրա հետ միասին գնացիք արտասահման: Այնտեղ սիրականը վատնեց ձեր փողերը, կողոպտեց ձեզ եւ թողուած լաթի նման մի կողմ ձգեց: Դուք վերադարձաք Պետերբուրգ: Այստեղ երկար մնալ չկարողացաք, որովհետեւ հանապազ ձեզ տանջում էր մի կողմից սպաննուած ամուսնի ուրուականը, միւս կողմից, խաբուած սէրը...: Ձեր խիղճը հանդարտեցնելու համար, դուք տեղափոխուեցաք այդ գիւղը, որ միակ կտորն էր մնացած ձեր հօր առհագին հարստութիւնից, եւ այնուհետեւ սկսեցիք մխիթարութիւն որոնել գիւղական առանձնութեան մէջ:

— Բաւական է, դուք բոլորը գիտէք...: Ես սարսափում եմ...:

— Ես պէտք է վերջացնեմ: — Այդպէս էր ձեր տխուր անցեալը: Հիմա նայեցէք, ահա ձեր ապագայի սոսկալի նկարագիրը. — իմ առջեւ բացուած է ապառաժը... ծծումբի բոցերի միջից հազիւ նշմարում եմ ձեր սարսափած դէմքը... սատանաները բորբոքում են կրակը, ձեր տանջանքը աւելի եւ աւելի սաստկացնելու համար: Իսկ այնտեղ, հեռու, մի բարձրութեան վրայ, տեսնում են կանգնած մի մարդ, որպէս վրէժխնդրութեան բոցաւոր արձան կանգնած է նա, նայում է ահռելի դէմքով, եւ աղաչաւոր ձեռքերը մեկնել է դէպի Յաւիտենականի աթոռը, արդարադատութիւն է խնդրում...: Դա ձեր ամուսնի պատկերն է:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 6 ՄԱՐՏ
MERCREDI 6 Mars 1935

11 ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année N° 2746

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՔՈ ՈՒԶԱԾԸ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆ Է»...

»»»· ·«««

Երէկ ֆրանսերէն նամակ մը ստացանք Պ. Զաւէն Խանդամեանէ (2 մարտ), ներփակ՝ «Մաթէն»էն փրցուած կտրօնով մը, որ տեղեկութիւններ կը պարունակէ հայ գաղթականութեան վիճակի եւ բաղձանքներու մասին:

Ինչպէս նամակը, նոյնպէս այդ կտրօնը մաս կը կազմեն Պ. Խանդամեանի անհատական գործունէութեան, ի դիմաց Հայ Տնտեսական Կեդրոնին, որուն տէրն ու տնօրէնն ալ ինքն է:

Նամակագիրը մեր ուշադրութեան յանձնելով «Մաթէն»ի հրատարակութիւնը, կը յայտնէ թէ «բարեկամ մը, Ֆրանսայի ամէնէն հզօր լրագրողներէն մէկը խմբագրած է զայն, ուժ տալու համար մեզի, ներկայ տնտեսական տագնապին դժուարին պահերուն մէջ»:

Ու կ'աւելցնէ.

— «Այս պաշտպանողական պայքարը աւելի պիտի զօրանայ, լուսաբանելու համար ֆրանսական հանրային կարծիքը, մանաւանդ գաւառներու մէջ, ուր մեր հայրենակիցներու կացութիւնը օրէ օր կը ծանրանայ»:

Աւելի կարեւոր պարագայ մը.

— «Ինչ որ ալ ըլլան հայկական մամուլին եւ մեր կարգ մը վարիչներուն զգացումները իմ գործիս հանդէպ, կը յուսամ որ իմ հայրենակիցներս պիտի հասկնան թէ Ֆրանսայի հայ հասարակութեան միակ փրկութիւնը պիտի գայ ֆրանքօ-հայկական տնտեսական գործակցութենէն եւ մերձեցումէն»:

Իսկ «Մաթէն»ի հրատարակութիւնը, որ աւելի երկար է թերթին գաւառական տպագրութեան, բայց համառօտուած՝ Փարիզի մասին մէջ, օգտակար տեղեկութիւններ կը պարունակէ հայ գաղութի մասին, «Հայերը մասնաւոր կազմական – կանոնագիր կը պահանջեն» խորագրին տակ:

Յօդուածագիրը պարզելով մեր կացութեան բացառիկ հանգամանքները, կը պատմէ թէ 150,000 Հայեր Սուրիոյ եւ Լիբանանի քաղաքացիներու իրաւունքները կը վայելեն Սուրիոյ մէջ»: Գալով Ֆրանսայի Հայերուն, «որոնց թիւը այսօր 100,000ի կը հասնի», անոնց իրաւական վիճակը չէ ճշդուած, եւ ատոր համար կը տրտնջան, դիտել տալով թէ իրենք առժամեայ գաղթականներ չեն, այլ անոնց մեծ մասը իրենց երկրորդ հայրենիքը կը նկատէ Ֆրանսան»:

Այս առթիւ կը յիշէ թէ Փարիզի մէջ գոյութիւն ունին հայ առեւտրական սենեակ մը, հայ տնտեսական կեդրոն մը եւ հայկական քօլէժ մը (Սեւր): Ու կը յիշէ Հայերու գործօն դերը Ֆրանսայի տնտեսական գործունէութեան մէջ: «Պատերազմէն առաջ, դէպի օսմանեան երկիրները կատարուած ֆրանսական քանի մը միլիոն ֆրանքի արտածումներուն հարիւրին 60ը կը պարտինք Հայերուն: Անոնք չենք ուզեր շփոթուիլ կարգ մը քաղաքական տարագիրներու զանգուածին հետ, զորս Ֆրանսա կ'ընդունի ատեն մը եւ որոնք միշտ երախտագիտութեամբ չեն հատուցաներ այդ հիւրընկալութիւնը»:

Միջանկեալ յիշելով մասնաւոր կազմական – կանոնագրի պահանջը, «Մաթէն»ի աշխատակիցը դիտել կուտայ, իբրեւ եզրակացութիւն.

— *«Հայերու տեսակէտը անշուշտ արժանի է ուսումնասիրուելու, տնտեսական եւ ընկերային գործակցութեան հիման վրայ»:*

×

Տուած եղանք ե՛ւ նամակին ե՛ւ «Մաթէն»ի հրատարակութեան բովանդակութիւնը:

Երեւութապէս անմեղ արտայայտութիւններ՝ երկուքն ալ, որ կը բխին միեւնոյն աղբիւրէն:

Արդարեւ, ո՞ւր միտքն պիտի անցնէր վիճիլ այսքան տարրական եւ տրամաբանական ծրագրի մը մասին,— ընկերային եւ տնտեսական գործակցութիւն: Նոյն իսկ շատ ուշ մնացած ենք, կղզիանալով մեր պատեանին եւ մեր գօտիին մէջ:

Եւ սակայն, այդ նպատակին չէ որ ձգտի Պ. Զաւէն Խանդամեան, իր Տնտեսական Կեդրոնով, իր զարմանազան ժողովներով ու մարզանքներով:

Վերջին շաբաթներու ընթացքին, մենք առիթ ունեցանք աստիճանաբար բանալու վարագոյրը, եւ երեւան եկաւ կացութիւն մը, որ ոչինչ ունի բարենշան:

Մենք հրապարակաւ դրինք հարցեր ու հարցումներ, միեւնոյն ատեն պատասխանատուութեան կանչելով Հայ Տնտեսական Կեդրոնը եւ հաշիւ պահանջելով: (Թող տան առ որ անկ է):

Այդ հարցերուն պատասխանը չստացած, սարքուեցաւ նորագոյն անակնկալը,— Ներկայացուցչական ժողով Փարիզի եւ շրջականերու:

Այս առթիւ, հաստատուեցաւ թէ Պ. Խանդամեան ոչ միայն մոլորեցուցած է իր շրջապատն ու իրեն հաւատացողները, այլ եւ միաժամանակ շատ մը գործեր կ'ընէ ինքնագլուխ, տեղ մը հաւաքական հպատակութիւն խոստանալով, ուրիշ տեղ մը կազմական կանոնագիր առաջարկելով, երրորդ շրջանակի մը մէջ աւետաբեր լուրեր տարածելով եւն.:

Դեռ երէկ, իր գործակալները ժողով գումարած էին Իթալիի թաղամասին մէջ, հարցարաններ ցրուելով եւ արձանագրութիւն ժողվելով հպատակութեան համար:

Կը հետեւի թէ՝ Հայ Տնտեսական Կեդրոնը կամ անոր քարտուղարը ոչ թէ տնտեսական գործակցութիւն հաստատելու կը միտին, այլ ... ազգ փրկելու:

Մեր աչքին, Պ. Խանդամեան ձեռնարկած է խաղի մը, որուն պղտոր ալիքները ամէնէն առաջ իրեն կը սպառնան:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԾԱՒԱԼԻ

Ապստամբութիւն՝ Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ մէջ

=o·o=

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՑ ՇԱՆԹԱՀԱՐԻՉ ՀԱՐՈՒԱԾ ՄԸ ՏԱԼ

Աւելի ծանր են Աթէնքէն հասած վերջին լուրերը: Ապստամբութիւնը ծաւալած է նաեւ Մակեդոնիոյ մէջ, եւ բուռն կռիւներ կը մղուին հաւատարիմ եւ ըմբոստ զինուորներուն միջեւ: Զօր. Քոնտիլիս, պատերազմական նախարարը, Սելանիկ հասնելով, յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որուն մէջ կ'ըսէ.

— « Պատերազմական նախարարը կառավարութեան ողջոյնը կը բերէ ժողովուրդին եւ զօրքին: Այսօր կը վերջանայ Պելոպոնէսի եւ ցամաքային Յունաստանի զինուորներուն համախմբումը Սելանիկի մէջ: Անմիջապէս վերջը շանթահարիչ յարձակողական մը պիտի սկսի, վերջնապէս ճզմելու ապստամբները եւ վերահաստատելու համար անդորրութիւնը որուն այնքան պէտք ունի հելլէն ազգը: Շարունակեցէք կատարել ձեր պարտականութիւնը, որպէսզի արժանի ըլլաք ազգին »:

Պելկրատի թերթերը կը գրեն թէ ապստամբութեան կեդրոնը այժմ փոխադրուած է հիւսիսային Յունաստան: Սէրէզի եւ Գավալայի պահակազօրքերը ապստամբներուն կողմը անցած են: Սելանիկի մէջ հանդարտութիւն կը տիրէ առ այժմ:

Կառավարութիւնը լաւատես կ'երեւայ, շարունակելով զօրաշարժը: Ոչ միայն դրօշի տակ առնուած են պահեստի զինուորները, այլ եւ հազարաւոր կամաւորներ կ'արձանագրուին: Մարտ 4ին 22 ռմբաձիգ օդանաւեր, հինգ թորփիլահալածներ եւ սուզանաւեր նամբայ ելան Պիրէոնէն, վճռական հարուած մը տալու համար Կրետէ ապաստանած մարտանաւերուն: Կառավարութիւնը գրաւած է բոլոր օդանաւերը, անհատական թէ առեւտրական: Կը հաստատուի թէ ամբողջ Կրետէն ապստամներուն ձեռքն է, որոնց գլուխը կը գտնուի Վենիզէլոս: Վարչապետ Ցալտարիս տեսակցութեան մը մէջ «հայրենիքի թշնամի» հռչակեց Վենիզէլոսը:

Կը կարծուի թէ վերջին եւ վճռական գործողութիւնը պիտի կատարուի Մակեդոնիոյ մէջ, ուր ապստամբները զօրաւոր կրուաններ ունին: Կառավարութիւնը կը ծանուցանէ թէ Սէրէզը ետ առնուեցաւ բուռն կռիւէ մը վերջը եւ թէ Գ. զօրաբանակը Տրամայի վրայ կը քալէ:

Երկուշաբթի օր օդանաւերը նորէն սաւառնեցան Կրետէի վրայ եւ ռմբակոծեցին Վենիզէլոսի բնակարանը (Զալէփնա), սակայն արդիւնքը յայտնի չէ: Հանրապետութեան նախագահը եւ վարչապետը լաւատես յայտարարութիւններ հրատարակեցին կացութեան մասին, հրաւիրելով ժողովուրդը որ աջակցի, ժամ առաջ խորտակելու համար ըմբոստութիւնը: Հանդարտութիւն կը տիրէ Աթէնքի մէջ: Կեդրոնական նահանգները եւ Պելոպոնէսի շրջանն ալ վարակուած չեն տակաւին:

Մաքառում կայ երկու ճակատներու միջեւ

Պաշտօնական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ Սելանիկի փարոսները չպիտի վառեն ցնոր տնօրինութիւն: Նաւերու երթեւեկը արգիլուած է: Կառավարութիւնը բռնեց Վենիզէլոսի մէկ անթել հեռագիրը, որ կ'ապացուցանէ թէ ինքն է շարժման ներշնչողը եւ թէ կը սպասէր որ ըմբոստ մարտանաւերը Կրետէ հասնին, բացէ ի բաց ապստամբութիւն հռչակելու համար: Կառավարութեան կիսապաշտօնական օրկանը կ'ըսէ թէ շարժումը զինուորական պարզ ըմբոստութիւն մը չէ, այլ անողորմ պայքար մը երկու քաղաքական ճակատներու միջեւ:

Նախարարական խորհուրդը գիշեր ցերեկ ժողով կը գումարէ, հետեւելու համար անցուդարձերուն: Առջի օր օդանաւերու տորմիղ մը նամբայ հանուած էր դէպի Կրետէ, բայց հարկադրուեցաւ իր Աթէնքի կայանը վերադառնալ, առանց կատարելու իր պաշտօնը:

Զօր. Փանայօթաքոս, Սելանիկի զօրաբանակին հրամանատարը, յայտարարութիւն մը ուղղելով ժողովուրդին, կը ծանուցանէ թէ, շնորհիւ ձեռք առնուած միջոցներուն, կացութիւնը նպաստաւոր կը դառնայ կառավարութեան համար: Զօրավարը յոյս կը յայտնէ թէ մոլորած զինուորները շուտով պիտի զգաստանան եւ իրենց տեղերը պիտի վերադառնան: Կառավարութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած ապստամբներուն դէմ, կրկնելով թէ անողորմ զսպումի մը պիտի ենթարկուին:

Կրետէ ապաստանած մարտանաւերը կը պատրաստուին յարձակիլ մայր երկրին վրայ, տապալելու համար կառավարութիւնը: Կ'ըսուի թէ Վենիզէլոս յեղափոխական կոմիտէ մը կազմած է որ պիտի գրաւէ Կրետէի բոլոր պետական գումարները, շարունակելու համար ապստամբութիւնը: Ասկէ զատ, մասնաւոր տուրք մը պիտի գանձուի փոխան ընկալագիրներու, որոնց արժէքը պիտի վերադարձուի, երբ ապստամբութիւնը վերջանայ: Հեռագրական եւ հեռախօսի հաղորդակցութիւնները խզուած են բուն Յունաստանի եւ Կրետէի միջեւ: Կողմնակի աղբիւրներէ հասած լուրերու համաձայն, Վենիզէլոս յայտարարութիւն մը ուղղած է, հրաւիրելով ընդդիմադիր երեսփոխանները եւ ծերակուտականները որ Կրետէ համախմբուին, մասնաւոր ժողով մը գումարելու համար: Հեռագրի մը համաձայն, կառավարութիւնը ձեռնարկած է գրաւելու Վենիզէլոսի եւ անոր կուսակիցներուն բոլոր գոյքերը:

Կը հաստատուի թէ Զօր. Փլասթիրաս անհետանալով Քանէն (Ֆրանսա), գացած է Պրինտիզի (Իտալիա), այնտեղէն Կրետէ անցնելու համար:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԷ ՕՐ

ԳԻՐԸ ՄԻ՛ ԽԱԽՏԵՔ

—o—

Երէկ խմբագիրը սեղանին վրայ շարելով դէզ մը բողոքներ «Ժը Սուի Փարթու»ի ծանօթ հրատարակութեան դէմ, դիտել կուտար.

— Արդա՛ր են այս բոլորը, իբրեւ պոռթկում, եւ ի պատասխան անլուր թշնամանքի մը: Եւ սակայն,— պահենք մեր պաղարիւնը, չխախտենք այն արի եւ առաքինի գիծը որ վայել է ի խորոց սրտի խոցոտուած ժողովուրդի մը...

Արդարեւ, Լիւսիէն Ռըպաթէները կուգան ու կ'անցնին, ինչպէս Լօթիները, Ֆառէռները եւ միւսները: Իսկ մենք — երէկուան եւ այսօրուան երեւոյթներ չենք, որպէսզի խեղճուկրակ լրագրողներ կարենան դատ շահիլ իրենց տգիտութեամբ եւ գռեհկութեամբ:

Արդա՛ր է որ բողոքներ ուղղուին ոչ միայն *Ժը Սուի Փարթու*ի, այլ եւ ուրիշ թերթերու խմբագրութեանց, ապացուցանելու համար թէ մենք ոչ «Սիտի»ներ ենք, ոչ ալ «յաւիտենական պարտեալներ»:

Բայց,— բան չենք շահիր, հայհոյելով մեր կարգին, գրի առնելով թթու յիշոցներ, այն ալ ֆրանսերէն:

Որքան ալ խոցոտուած ըլլայ մեր սիրտը, սահման մը, գիծ մը կայ, ուրկէ անդին երթ իջնենք, հաւասարած կ'ըլլանք Լիւսիէն Ռըպաթէներու:

Իսկ այդ պիտի նշանակէր ոչ թէ դատը շահիլ, այլ կորսնցնել:

Աւելի ազդու եւ աւելի հատու պիտի ըլլար ազնուական կեցուածք մը, դաւանութեան կանչերով, քան որ եւ է չգրգիռ արտայայտութիւն, որ կրնայ տկարութեան տպաւորութիւն ձգել:

Բազմաթիւ միջոցներ կան, արժանի դասը տալու համար եղած վիրաւորանքին:

Այդ միջոցներուն մէկ մասը ձեռք առնուած է արդէն, ինչպէս կը հաղորդէ Ուս. Միութիւնը:

Ուրիշ միջոց մը — կիրակի օրուան տօնակատարութեան — 1600ամեակ — հրաւիրել ֆրանսերէն թերթին խմբագրութիւնն ու աշխատակիցը, որպէսզի «աչօք - բացօք» տեսնեն հայ ժողովուրդը, իր ամբողջ կերպարանքով: Իր բոլոր տարրերով եւ մշակոյթով:

Կուգան թէ չեն գար, իրենց գիտնալիք բանն է:

Եթէ անոնք չգան, ուրիշներ կուգան — պէտք է հրաւիրել: Իսկ Ռըպաթէներու բացակայութիւնը, ինքնին, պիտի ըլլայ պարտութիւն մը անվիճելի եւ անպատիւ:

Միւս կողմէ, նախընտրելի է շարժման մէջ դնել բուն իսկ ֆրանսացի դէմքեր, հայկականապատմութեան ծանօթ հեղինակութիւններ, որոնք լեզուն մը կը կազմեն:

« *Յառաջ* »ը արդէն ձեռնարկած է այս գործին, եւ սիրով կը տրամադրէ իր սիւնակները, առանձնելով հրատարակել ֆրանսերէն բնագիրները:

Եթէ ճիշդ է որ ամէն չարիք բարիք մը կը ծնի, ֆրանսացի օրագրողի մը այս անլուր նախատինքն ալ պիտի ունենայ իր բարիքը:

Միայն թէ,— չխախտենք այն ազնուական գիծը որ լաւագոյն յատկանիշն է հալածական, տառապած, այլ միշտ կենդանի եւ հպարտ ժողովուրդի մը:

ՎԱՀԷ

«Je Suis Partout»ի յօդուածին դէմ

«Je Suis Partout»ի 23 փետրուար թիւին մէջ երեւցած յօդուածին մասին, Փարիզի Հայ ուսանողական միութիւնը կը յայտարարէ.—

Հայ Ուսանողութիւնը խորապէս զայրացած է, վերոյիշեալ թերթին մէջ երեւցած յօդուածին ծայրայեղօրէն անպատկառ վերագրումներէն, որոնք շտեսնուած ձեւով մը կը նախատեն մեր ցեղը:

Հ. Ու. Միութիւնը,— զգալով որ անխիղճ, տգէտ եւ տափակ գրիչի մը անվայել վերագրումներուն դէմ բողոքելու պարտականութիւնը մասնաւորաբար իր վրայ կ'իյնայ,— կ'որոշէ.

ա) Ցանձնել «Je Suis Partout»ի խմբագրութեան, գրքերու եւ տեղեկութիւններու լրիւ ցուցակ մը, որպէսզի ապագային, մեր մասին յօդուած մը թխելէ առաջ, կարելիութիւնը ունենան գիտնալու թէ ինչի մասին կը գրեն:

բ) Հրաւիրել յօդուածագիրը, որպէսզի գայ եւ ապացուցանէ, եթէ կրնայ, ընդդիմախօսական ժողովի մը մէջ,— որուն հրաւիրուած պիտի ըլլան հայ թէ ֆրանսացի բարձր անձնաւորութիւններ,— իր գրածները մեր ցեղի մասին:

Եթէ յօդուածագիրը պատասխանէ մեր հրաւէրին, մենք պիտի զինուինք տարհամոզել զինքը եւ ցուցնել իր գրութեան անճշդութիւնը:

Իսկ ընդհակառակն, եթէ խուսափի,— չունենալով հարկ եղած քաջութիւնը, պաշտպանելու համար իր գրութիւնը, այն ատեն պիտի զոհանանք նկատի առնելով իր տմարդի ընթացքը: Որովհետեւ արհամարհանքէ զատ ուրիշ բան կարելի չէ ունենալ բոլոր անոնց հանդէպ որոնք քաջութիւնը չունին, իրենց գրածը կամ ըսածը պաշտպանելու:

⁂ Բողոքներ, բողոքնե՛ր ամէն օր: Ցարօ Գումբուեան, բժշկական ուսանող Ժընեւի մէջ, ուղղակի ֆրանսերէն շաքաքաթերթին ղրկած է բողոքագիր մը, պատճէնը՝ «*Յառաջ*»ի: Երիտասարդը, որ ապրիլեան սերունդին կը պատկանի, իր արդար ցասումը կը յայտնէ Լիւսիէն Ռըպաթէի գարշելի ծաղրանկարին դէմ, չափազանց կծու բառերով:

Աւելի պաղարիւն, բայց նոյնքան ուժգին բողոք մը (ֆրանսերէն) ստացանք Փարիզի «Հայ երիտասարդ մտաւորականներու Ակումբ»էն, ուղղուած ֆրանսերէն թերթին խմբագրութեան: «Կրնայինք դիմել մամուլի օրէնքին (1881), բայց կը նախընտրենք վստահիլ ձեր բարեացակամութեան եւ կը խնդրենք հրատարակել մեր պատասխանը, հայ գաղութին դէմ եղած անարդար ամբաստանութեան դէմ»:

⁂ Ֆրանսահպատակ պատանի մը, Վազգէն Նախշքէրեան, (15 տարեկան), իր ըմբոստացումը յայտնելով եղած թշնամանքին դէմ, կը գրէ.— « 12 տարիէ ի վեր ֆրանսական դպրոց կ'երթամ, եւ ընկերներէս ոչ մէկը երբեք որ եւ է ակնարկ չէ բրած Հայերու աղտոտութեան մասին: Երբ մայրս պատմեց թէ ղուք ձայն բարձրացուցած էք Հայերը պաշտպանելու համար եղած անարժան մեղադրանքին դէմ, ուզեցի այս նամակը գրել, շնորհաւորելու համար ձեզ եւ շնորհակալութիւն յայտնելու: Ուզեցի Հայու պարտականութիւնս կատարել ձեզի գրելով այս նամակը եւ եթէ չկրցայ աւելի բարձր եւ աւելի ուժով խօսիլ, պատճառը այն է որ տարիքս չի ներեր անցնիլ որոշ սահմաններ: Անշուշտ պիտի զարմանաք որ ֆրանսերէն կը գրեմ ձեզի. բայց շատ կը ցաւիմ որ չեմ կրնար հայերէն ոչ կարդալ, ոչ ալ գրել, թէեւ շատ լաւ կը խօսիմ »:

⁂ Իրաւագէտ Պ. Պէրնօ վահէ երրորդ նամակ մը ուղղելով Պ. Լիւսիէն Ռըպաթէի, այլ եւս արհամարհանքի արժանի կը համարի զայն եւ յոյս կը յայտնէ թէ տրուած դասը օգտակար պիտի ըլլայ ապագային, «որպէսզի երկու անգամ որոնցայ եւ լաւ կշռէ բառերը: Այս կերպով լաւագոյնս ծառայած պիտի ըլլաք ֆրանսական շահերուն, եթէ սակայն այդ է ձեր նպատակը »:

⁂ Մեզի կը հաղորդեն թէ «*Փառի Սուառ*»ի աշխատակիցներէն Պ. Պաքէր տ'Իզի եւ «*Ալբիոն Ֆրանսէզ*»ի աշխատակից Պ. Տէլպէքէ, ինչպէս եւ ուրիշ ֆրանսացի օրագրողներ մամուլի դիւան մը կազմած են, ծանօթացնելու համար հայ ժողովուրդը:— Շնորհակալութիւն բոլորին:

ՄԻՆՉԵՒ «ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»Ը

(Բ. եւ վերջին մաս)

Արեւելեան ժողովուրդներու համայնավար կազմակերպութիւններու համառուսական երկրորդ համագումարին առջեւ արտասանած իր ճառին մէջ, Լէնին այսպէս կը ձեւակերպէ իրենց քաղաքականութիւնը.

— «Ինքնին հասկնալի է, որ բանուորութիւնը վերջնականօրէն կրնայ յաղթանակել միայն միասնաբար բոլոր առաջաւոր երկիրներու մէջ. մենք Ռուսիոյ կը սկսինք այն գործը, որ յետագային կ'ամրացնէ գերման, ֆրանսական կամ անգլիական բանուորութիւնը, սակայն, մենք կը տեսնենք, որ առանց գաղթային ժողովուրդներու եւ, առաջին հերթին, Արեւելքի ժողովուրդներու աշխատաւոր զանգուածներու օժանդակութեան, բանուորութիւնը չի կրնար յաղթանակել»:

Մենք յատկապէս ընդգծեցինք վերջին հատուածը, որովհետեւ բոլշեւիկներու արեւելեան քաղաքականութիւնը ճակատագրական դեր խաղաց մեր պատմութեան մէջ: Ո՞րն էր այդ քաղաքականութիւնը:

Համաշխարհային յեղափոխութեան իրականացումը կը պահանջէր արեւմտեան աշխարհակալութեան խորտակում: Եւրոպական եւ ամերիկեան դրամատիրութիւնը հարուածելու համար անհրաժեշտ է զրկել զայն գաղութներէ եւ արեւելքի մէջ ունեցած իր գերիշխանութենէն:

Այդ կարելի է իրականացնել գաղութներու եւ արեւելեան ժողովուրդներու ազգային - յեղափոխական պայքարի ճանապարհով: Հետեւաբար, արեւելեան հարցը կը կազմէ համաշխարհային յեղափոխութեան եւ խորհրդային միջազգային քաղաքականութեան անկիւնաքարը:

Սակայն, այդպիսի մեծ ծրագիր իրականացնելու համար անհրաժեշտ է Արեւելքի մէջ ունենալ ուժ մը, որու վրայ կրնար կռթնիլ կարմիր Ռուսաստանը: Ճիշդ այդ շրջանին էր, որ գինադադարէն վերջ, Անատոլուի խորքերը կը սկսի քէմալական շարժումը: Խորհրդային քաղաքականութիւնն իր բնութեան մէջ կանգ կ'առնէ վերածնող ազգային Թուրքիոյ վրայ եւ, այդպիսով, կը բացուի Հայոց նորագոյն պատմութեան ողբերգական մէկ նոր էջը:

Ուրեմն պէտք էր ուժ տալ քէմալական շարժման, ամրացնել Թուրքիան եւ ապա տարածուիլ դէպի արեւելք: Միաժամանակ խորհրդային բանագնացները կը սկսին չփման մէջ մտնել թէ Պերլին ապաստանած Իթթիհատի պարագլուխներու հետ (Կարլ Ռատէկի միջոցով) եւ թէ քէմալականներու հետ (Սամսոն եւ Կարին): Ասոր զուգընթաց Մոսկուան կը հիւրընկալէ Էնվէր եւ Ճէմալ փաշաները: Ամօթով պէտք է արձանագրել, որ հայ ժողովուրդի մեծագոյն ջարդարարներէն՝ Էնվէր փաշան կը հիւրընկալուէր Հայաստանի համայնավար Կարախանի տան մէջ:

Ճիշդ է, Թուրք - խորհրդային վերջնական մերձեցման խոչընդոտ կը հանդիսանար Հայաստանի անկախութիւնը: Բայց չէ՞ որ համաձայն Լէնինի՝ «հնարաւոր է, որ որոշ պարագաներու մէջ մասնակին հակասի ընդհանուրին, այս պարագային պէտք է մերժել մասնակին, որովհետեւ եւրոպական քանի մը խոշոր եւ խոշորագոյն ժողովուրդներու ազատագրութեան շահերը աւելի բարձր են, քան մանր ազգերու ազատագրական շարժման շահերը»:

Հայ ժողովրդի ազատագրումը համարուեցաւ մասնակի շահ եւ զոհուեցաւ զայն Թուրքիոյ եւ միջազգային յեղափոխութեան շահերուն: Եւ քիչ չեն մինչեւ այսօր ալ տխմար հայ համայնավարներ, որոնք յիմարօրէն ու լրջօրէն կը յայտարարեն, թէ յանուն միջազգային յեղափոխութեան պատրաստ են զոհելու տասը հայ ժողովուրդ: Լէնինի հիանդոտ ուղեղն աւելի ոճրածին միտք չէ արտադրած:

Այս անգամ ալ, կարմիր Ռուսաստանի եւ քէմալական Թուրքիոյ շահերը զուգադիպեցան: Մէկը մէջտեղէն վերցնելով Հայաստանի մանուկ հանրապետութիւնը, կը ձգտէր իրճամբան հարթել դէպի Արեւելքի յեղափոխութիւնը, իսկ միւսն ալ Հայաստանի անկախութեան տապալումով կ'ուզէր ջնջել յայտարարել Սեւրի դաշնագիրը եւ վերջնապէս ապաւել հայկական հարցէն: Եւ սկսաւ Թուրք-խորհրդային դաւադրութեանց շարանը Հայաստանի դէմ:

Քէմալ – Մուստաֆա գործակալները ուղի հանեցին Հայաստանի ներքը բնակող Ադրբայի, Զանգիբասարի եւ Վեդիի Թաթարները, իսկ բոլշեւիկները, Ադրբէջանի խորհրդայնացումէն յետոյ, մայիսեան ապստամբութեամբ փորձեցին ներսէն պայթեցնել Հայաստանի հանրապետութիւնը: Սակայն, հանրապետական կառավարութիւնը ոչ միայն զսպեց հայ համայնավարներու արկածախնդիր շարժումը, այլեւ հայկական բանակը մահմեդական տարրերէն խլեց մաքրեց վերը յիշուած շրջանները ու հասաւ մինչեւ Նախիջեւանի պարիսպներու տակ:

Սեւրի դաշնագրի ստորագրութենէն հինգ օր վերջը, 1920 օգոստոս 15ին, Երրորդ Միջազգայինի նախաձեռնութեամբ կը գումարուի արեւելեան ժողովուրդներու համագումարը՝ Զինովիեւի նախագահութեամբ եւ Կարլ Ռատէկի գործօն մասնակցութեամբ:

Այդ համագումարին կը մասնակցին Էնվէր փաշան եւ Մուսթաֆա Քէմալ փաշայի պատգամաւորութիւնը՝ Խալիլ փաշայի գլխաւորութեամբ: Համագումարի ընթացքին եւ համագումարէն վերջ, տեղի կ'ունենան Թուրք-խորհրդային խորհրդակցութիւններ, ուր կը գծուի գործունէութեան ընդհանուր ծրագիր մը ընդդէմ Հայաստանի: Սեւրի դաշնագիրը վիժեցնելու նպատակով կ'որոշուի ռազմական գործողութիւններ սկսիլ Հայաստանի Հանրապետութեան դէմ: Թուրքերը պիտի յարձակին Հայաստանի վրայ, իսկ բոլշեւիկները անոնց պիտի տրամադրէին դրամ ու ռազմամթերք ու միաժամանակ Հայաստանի հիւսիսային սահմաններու վրայ պիտի կատարէին զինուորական շարժումներ, որպէսզի Հայերը չկարենային բոլոր ուժերը կեդրոնացնել թրքական ճակատին վրայ:

Այդպէս ալ եղաւ: Խալիլ փաշան իր հետ առնելով Բագու գտնուող թուրք զինուորականները, բեռնաւորուած խորհրդային ոսկիներով, շտապեց Կարին: Իսկ Նովորոսիսկէն ու Տուապսէէն բոլշեւիկեան նաւերը Տրապիզոն հասցուցին մեծաքանակ զէնք ու ռազմամթերք: Եւ սեպտեմբերի վերջերը, քէմալական զօրամասերը Քեազիմ Գարապէքիրի հրամանատարութեան տակ, յարձակեցան Հայաստանի վրայ: Նոյն միջոցին 11րդ կարմիր զօրաբանակի մասերը սկսան գործօն շարժումներ կատարել Հայաստանի հիւսիսային եւ արեւմտեան սահմաններու վրայ: Հայաստան ինկաւ երկու կրակի մէջ եւ երկու ամսուան օրհասական դիմադրութենէն յետոյ, պարտութիւն կրեց: Հայաստանը տապալեցաւ Թուրք խորհրդային միացեալ դրոհին տակ:

1920 դեկտեմբեր 2ին Աղեքսանդրապոլի մէջ ստորագրուեցաւ Հայ - Թրքական հաշտութեան դաշնագիրը: Նոյն օրը Երեւանի մէջ, Հայաստանի կառավարութեան եւ խորհ. Ռուսաստանի լիազօր ներկայացուցիչ՝ Լեգրանի միջեւ կնքուեցաւ համաձայնագիր մը, որով Հայաստանը կ'ընդունէր խորհրդային վարչաձեւ:

Այսպիսով, Թուրքիան զինու զօրութեամբ գործադրեց Պրեստ - Լիտովսկի դաշնագիրը, իսկ Ռուսաստանն ալ, խորտակելով Հայաստանի Հանրապետութիւնը, պիտի իրականացնէր Արեւելքի յեղափոխութեան իր ծրագիրը:

Լեգրանի կողմէ ստորագրուած համաձայնագիրը ոչ միայն կ'երաշխաւորէր հայ զինուորական հրամանատարական կազմի ու քաղաքական գործիչներու ապահովութիւնը, այլեւ յանձն կ'առնէր ապահովել Հայաստանի սահմանները ու հայ ժողովրդին անձեռնմխելիութիւնը: Ցետագայ դէպքերը ցոյց տուին, որ երկու պայմաններուն ալ դրժեցին:

Թուրքերը ոչ միայն կարեւորութիւն չտուին խորհրդ. իշխանութեան պահանջներուն եւ չհեռացան գրաւած վայրերէն, այլեւ բոլշեւիկ ներկայացուցիչներու աչքերուն առջեւ սկսան աւերի ու աւարի ենթարկել Կարսի եւ Շիրակի շրջանը, մօտ 70.000 Հայեր կոտորելով ու գերելով: Աղեքսանդրապոլի մէջ հայ համայնավարները բանտարկուած էին մանիշի դերը եւ Թուրքերուն կը յանձնէին պահուած Դաշնակցականները:

Անդին՝ արտաքին ճակատին վրայ, բոլշեւիկները կատարեալ դժոխքի կը վերածեն Հայաստանի ներքին կեանքը: Անհաշիւ խուզարկումներ, օրէնքի կատարեալ բացակայութիւն, Չեկայի սանձարձակութիւններ, 1500 սպաներու բռնի աքսորում Ռուսիոյ ներսերը, մօտ 3000 հոգիի բանտարկութիւն եւ տանջանքներով կացնահարութիւններ: Հայ ժողովուրդը չդիմացաւ եւ ռազմական կոմունիզմի վայրագութեանց եւ ապստամբելով փետր. 18ին տապալեց խորհրդային իշխանութիւնը: Միայն Հայաստանը չէր որ պոռթկաց: Այդ նոյն օրերուն տեղի կ'ունենային Վոլկայի շրջանի լայնածաւալ գիւղացիական ապստամբութիւնները, ինչպէս եւ Կրոնշտատի պատմական ապստամբութիւնը:

1921 մարտ 16ին, երբ Հայաստանի մէջ իշխանութիւնը կը գտնուէր ապստամբ ժողովուրդին ձեռքը, Մոսկուայի մէջ կը կնքուի Թուրք - խորհրդային դաշնագիրը: Այս նոր դաշինքով բոլշեւիկները ոչ միայն կը վաւերացնեն Պրեստ - Լիտովսկի դաշնագիրը, այլ եւ ի հաշիւ Հայաստանի, Թուրքիան կը ստանայ հայկական Սուրմալուն եւ Նախիջեւանն ալ կը կցուի Ադրբէջանին: 1921 հոկտ. 13ին, Ռուսաստանի ճնշման տակ, Հայաստանի խորհ. կառավարութիւնը Կարսի մէջ վերջնապէս կը հրաժարի հայկական հողամասերէ ու կ'ընդունի Պրեստ - Լիտովսկի ու Մոսկուայի դաշնագրերու մէջ Հայաստանին վերաբերող բոլոր կէտերը:

Ցարին քաղաքականութեան հաւատարիմ շարունակողը հանդիսացաւ Լէնին, ինչպէս որ Թալէաթի արժանաւոր ժառանգը եղաւ Մուսթաֆա Քէմալ:

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄԵՔԵՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ
ԲԱՐԵԿԱ՞Մ ԹԷ ԹՇՆԱՄԻ ՄԱՐԴԿՈՒԹԵԱՆ

Կատարեալ ովասիս մը տպաւորութիւնը կը կրէ մարդ երբ տխրող ցաւերու, դառնութիւններու եւ տգեղութիւններու կողքին երբեմնակի հաւաքոյթներուն ներկայ գտնուի, ուր շօշափուած նիւթերը վայրկեան մը մոռնել կուտան դուրսինը ու կ'ապրեցնեն կամ մեր անցեալը, որուն այնքան կարօտը կը քաշենք եւ կամ ներկայ քաղաքական, տնտեսական եւ միջազգային կեանքը:

Աչ մը երիտասարդներ Մարսէյլի մէջ պատեհութիւն ընծայեցին 100ի մօտ հայրենակիցներ քով քովի բերելու, ընկերային նիւթի շուրջ խօսելու. — «Մեքենականութիւնը բարեկա՞մ թէ թշնամի մարդկութեան»:

Համաշխարհային տագնապը, միջ - պետական անհասկացողութիւնները, մարդկային համատարած թշուառութիւնը, անգործութիւն, «հայմաթլօս»ութիւն եւն., երբ նկատի ունենանք, առաջին անթիւ խսկ իրաւունք պիտի տանք մեր երկու ուսանող բարեկամներուն, Պ. Պ. Պարսումեանին եւ Փօլատեանին, որոնք իրապէս ազդուած են այսքան անարդարութիւններէն, գործարանէն դուրս թափուած մարդկային զանգուածին թշուառութենէն եւ ուրիշ մռայլ երեւոյթներէ:

Մեքենականութիւնը հրէշ մը նոր կայացուցին մեր երիտասարդները, որովհետեւ ան եկաւ մարդկութեան հանգիստը վրդովելու, պատճառ դարձաւ որ գիւղացիներ բնութեան ազատ, գեղեցիկ եւ առողջարար ծոցէն խուսափ բաժնուին ու երթան քաղաքներու ծուխին ու մուխին մէջ իրենց չոր հացը ապահովեն:

«Ինչո՞վ ապացուցանել թէ մեքենականութիւնը բարիք մը եղաւ մարդկութեան համար, անո՞ր համար որ ձեռքի աշխատանքին տեղը բռնեց եւ միլիոնաւոր գործաւորներ քաղաքներու պողոտաներու վրայ փռեց»:

Ունկնդիրներէն շարք մը երիտասարդներ, բուն բանուորներ, իրենց գործարանային կեանքէն՝ թուական փաստեր բերելով ուժ տուին մեր երկու բանախօս երիտասարդներուն, ըսին թէ ինչպէս վեց օրուան աշխատանքը 4ի իջեցուած են, թէ ինչպէս 8 գործաւորի տեղ 3 աշխատցնելով նոյն արդիւնքը, թերեւս աւելին ձեռք կը բերուի, որովհետեւ մեքենաները աւելի կատարելագործուած են:

«Մեքենականութիւնը իբրեւ բարեկամ մարդկութեան» տեսակէտը պաշտպանողներն եղան Պ. Պ. Աթէշեան եւ Օթրամեան, զայն նկատելով իբր արդիւնք քաղաքակրթութեան: Շնորհիւ մեքենային, ժողովուրդներու մշակոյթը անհամեմատ չափերով զարգացած է, եթէ մեքենան չըլլար՝ կիթէմպէրկի գիւտը արժէք պիտի չունենար, հաղորդակցութեան միջոցները այսքան պիտի չկատարելագործուէին, բժշկութիւնը հրաշքներ պիտի չգործէր, արուեստ, գիտութիւն եւ ճարտարարուեստ այսքան հսկայաքայլ թռիչքներ պիտի չառնէին, մարդկութիւնը տգիտու- թեան լոյս աշխարհ պիտի չգար:

Արծարծուած նիւթը, որուն ընտրութիւնը պատիւ կը բերէ մեր երիտասարդ մտաւորականներուն, ներկայ դարու պատմութեան ամենակարեւոր երեւոյթն է:

Ձեռքի աշխատանքի հարցը եթէ չըլլար, եթէ չըլլային նաեւ ներկայի մարդկային յարաճուն թշուառութիւնները, անշուշտ ոչ ոքի մտքէն պիտի անցնէր մեքենականութեան արժէքը ստուերին մէջ տեսնել եւ անոր գոյութիւնը նկատել չարիք մը մարդկային բարօրութեան տեսակէտէն:

1813 թուականին Պ. Ճօնաթան, Միացեալ Նահանգներու Մասաչուսէց նահանգին մէջ իբրեւ գամ շինող, գիշեր մը քնացած պահուն, երազին մէջ կը տեսնէ պարիկ մը, որ իրեն կ'ըսէ. — «Այսուհետեւ դուն գործաւորներուդ օրականները պիտի բարձրացնես 51 առ հարիւր եւ պիտի աժանցնես ապրանքիդ գինները 43 առ հարիւր համեմատութիւնով:

— Այդպիսով պիտի կործանիմ:

— Ընդհակառակն, շահերդ պիտի աճին տարեկան երկու միլիոն համեմատութիւնով»:

Այս տարօրինակ երազէն ժամանակ մը վերջ, ճարտարագէտներ իրեն կը բերեն մեծ տարողութեամբ շոգեշարժ մեքենաներ, միլիոնաւոր գամեր արտադրող: Կը գնէ զանոնք անմիջապէս եւ կը հիմնէ մեծ գործարաններ:

Երազի թուականէն 80 տարի վերջ, Մ. Նահանգներու աշխատանքի տան տնօրէնը մանրակրկիտ քննութեամբ մը կը հաստատէր թէ պարիկի թելադրութիւնը արդէն իրականացած է գամի շինութեան մէջ. օրավարձերը բարձրացած էին, վաճառման գինները նուազած եւ Պ. Ճօնաթանի թոռներու շահերը բազմապատկուած:

1813ին 20.900 գամ շինելու համար երեք բանուոր եւ 236 ժամ 25 վայրկեան պէտք էին:

1897ին նոյնքան գամի համար՝ 83 գործաւոր եւ 2 ժ. 15 վայրկեան: Աշխատավարձերն ալ բարձրացած են 51 առ հարիւրի համեմատութեամբ: Մեքենան ի՞նչպէս կրցաւ այս հրաշքը գործել, — պարզապէս արտադրութիւնը շատցնելով եւ հակառակ արտադրութեան միջոցներու սղութեան՝ գինները նուազեցան:

1813ին գամը հազուագիւտ էր, հետեւաբար անմատչելի, իսկ այսօր մեքենականութեան շնորհիւ առատ է եւ դիւրամատչելի:

1000 գամը, 1813ին կը ծախուէր 5 ֆրանք 4 սնթ.ի, 1897ին՝ 3 ֆր. 10 սանթիմի, 2 ֆր. 38 սանթ. տարբերութիւն ինչ որ կը ներկայացնէ 43 առ հարիւր եւ եթէ հաշուենք 2 միլիառ 891 միլիոն գամի վրայ, պիտի ունենանք սպառողին համար 6.800.-000 ֆր.ի շահ մը:

Մեքենականութեան շնորհիւ մեր գամի գործարանը 100 տարուան մէջ հետեւեալ արդիւնքները արձանագրած է. — Գործաւորներու տարեկան 54.780 ֆր., դրամագլխի վրայ տարեկան յաւելում 2 միլիոն ֆր., սպառողին իբր խնայողութիւն 6.800.000 ֆրանք:

Գործարանատէր, գործաւոր եւ սպառող, երրորդութիւն մը որ դարեր շարունակ հակամարտ ուժեր նկատուած են, այնպէս մը ըմբռնուած է որ իրենցմէ մէկը երբ շահի, այդ ի վնաս միւս երկուքին է որ կը կատարուի:

Օրավարձերը աւելցնելու համար մտածած են գինները բարձրացնել, ուրեմն սպառումը նուազեցնել, ինչ որ պիտի նշանակէր ապրուստի սղութիւն: Առանց գինները բարձրացնելու օրավարձքի յաւելումով գործարանատիրոջ շահը պիտի նուազի, ինչ որ շատերուն այն համոզումը կը ներշնչէր թէ նախաձեռնութեան ոգին պիտի մեռնի, այսպիսով յառաջդիմութեան եւ քաղաքակրթութեան մեծ հարուած մը պիտի տրուի:

Մարդկային պատմութենէն գիտենք որ աշխատաւորը դարեր շարունակ ապրած է ստրկութեան եւ թշուառութեան շրջան մը, ձեռքերը երկարած կամ հարուստի եւ կամ պետութեան ողորմութեան ու գթութեան ապաւինած է:

Որքան ատեն որ մարդը կրցած չէր բնութեան ուժերը յօդուտ իր պահանջին օգտագործել եւ կը բաւականանար միայն ձեռքի աշխատանքով եւ բնատուր կենդանիի օժանդակութիւնով, հնարաւոր չէ եղած աշխատաւորին վիճակը բարելաւել: Այս կացութեան մէջ որքան զարգացած է մարդկային ճաշակը, ուտելու, ապրելու եւ վայելելու համար, այնքան վատթարացած է աշխատաւորներու վիճակը:

Եգիպտոսի մէջ փարաւոններու փառքը անմահացնելու համար դէպի երկինք վարդագոյն կրանիթեայ բուրգեր բարձրացուցած են: Յունաստանի մէջ Պարթենոնի ներդաշնակ մարմարիոնով բարձունքներն ի վեր Սոկրատը անմահացուցած են ու այս եղած է յանուն քաղաքակրթութեան եւ գալոց սերունդի դաստիարակութեան, հոգ չէ թէ միլիոնաւոր աշխատաւորներու կեանքը փճացած ու անհետացած է Լիբիայի եւ Պանթէլիքի քարայրներուն մէջ:

Համաձայն Արիստոտէլի՝ «Բաղաքակրթութիւնը առանց մարդկային պետութեան չէ կրցած ապրիլ»: Յունական ոստանը, որ մշակութային ըմբռնելիք մը նկատուած է, հռոմէական, որ ուժի եւ զօրութեան գլուխ գործոց մը համարուած է, միլիոնաւոր աշխատաւոր զանգուածներու արիւնին ու չարչարանքին ծանր բեռը ունին իրենց մեծ անուններուն վրայ:

Քրիստոնէութիւնը որ «մարդ անասուն»ը դարձուց բարոյական անձնաւորութիւն, թագաւորութիւնը որ տուաւ անոր քանի մը արտօնութիւններ, ֆրանսական յեղափոխութիւնը որ տուաւ իրաւունքներ, արմատապէս ոչինչ կրցան ընել, գեղին եւ սեփականատիրոջը մնացին թշուառութեան ու տգիտութեան մէջ:

Ամբողջ երեսուն դարեր մարդկային թշուառութիւնը նկատուեցաւ ճակատագրական: Զայն վերցնելու հնարաւորութիւն չկար, ընդհակառակն, կրօնական երազանքով կը քնացնէին խեղճ դրամ - աշխատաւորը:

Փիւնիկեաններու ջանքերուն շնորհիւ կարելի եղաւ օգտագործել բնութեան ուժերը, ձեռքի աշխատանքի կարեւորութիւնը ստացաւ երրորդական արժէք: Երբ 1000 գամը 5 ֆր. 48 սանթիմ ծախելով ձեռքի աշխատանքը կ'արժէր 4 ֆր. 86 սնթ. այս պայմաններուն տակ անկարելի էր նոյն իսկ մէկ տասներորդով աշխատավարձը աւելցնել, այսօր 3 ֆր. 10 ս.ի ծախելով 1950 ֆր. կ'աւելնայ աշխատաւորին տարեկան եկամուտին վրայ, բան մը որ գործարանատիրոջ պիտի արժէ մէկուկէս սու, 1000 գամի համար:

Առէք այսօրուան գործաւորին կեանքը, իր սնունդը, հագուստը, հաճոյքը եւ մշակոյթը, — բարեփոխում մը անմիջապէս կը տեսնուի, այն ատեն որ Պրիւյէրի գիւղացին եւ Ժան Ժաք Ռուսոյի ազարակատէրը տեսնելով այս եղածը, երազ մը պիտի նկատէին:

Գործաւորը իր հանգիստին եւ հաճոյքին հետ զուգընթաց սովրեցաւ քիչ մը կարդալ եւ գրել, — առաջին պայման քաղաքացի ըլլալու, քուէ կարենալ տալու, օրէնքները ըմբռնելու, իր շահերու պաշտպանութեան համար գործադրելի թռուցիկներ, գրքոյկներ եւ թերթեր կարդալու:

Մեքենայի գիւտէն վերջ միայն աշխատաւորը դարձաւ քաղաքացի, ամենամեծ բարիքը որ մեքենականութիւնը տուաւ աշխատաւոր մարդկութեան: Վերջին ժամանակներու ընկերային զօրաւոր ցնցումները, որոնց հետեւանքով այսօրուան թշուառութիւնները յաջողեցան, պէտք է վերագրել կառավարողներու ստացական ըմբռնումներուն:

Ամբողջ երեսուն դար մարդկային ուղեղը զբաղած է պետական կարգուսարքերու արագ ու յարափոփոխ վիճակով, ուր տնտեսականը ոչ մէկ կարեւոր տեղ գրաւած է: Մեքենականութիւնը վերջին դարուն մէջ միայն իր գլուխը ցցեց, ու այսօր դեռ անցաւ ամէնը: Առաջին շրջանին համար մարդկութիւնն ունեցաւ իր արժանի ղեկավարները, բայց երկրորդը շնորհիւ իր արագընթացութեան կը սպասէ իր մեծ ուղեղին: Թշուառութիւնը մեղմելու միջպետական փորձերը պարզ ժամանակաւոր դարմանումներ կը նկատուին: Հողային չերտերու յաւելումները չեն որ ազգերը պիտի երջանկացնեն, այլ մեքենականութեան բարիքներուն հաւասար բաշխումը, այնպէս որ օրին թիւր պիտի բաղմանայ ամէն անոնց որ մեքենականութիւնը չարիք մը կը նկատեն մարդկութեան համար: Դէպի անցեալի խաւարը յետադարձ շարժման պահանջ մըն է այս, որ պիտի նշանակէր ազգերու ինքնասպանութիւնը:

Հ. ՍԵՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՄԵՐ ԲՈԼՈՐ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐԷՆ ԵՒ ԱՌ ՀԱՍԱՐԱԿ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԷՆ ՕՐԸ ՕՐԻՆ ՀԱՂՈՐԴԵԼ ԻՆՁ ՈՐ ՏԵՂԻ ԿՈՒՆԵՆԱՅ ԻՐԵՆՑ ՇՐՋԱՆԻՆ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ (ԱՐՁԱԿՈՒՄ, ՕՐԱԿԱՆԻ ԿԱՄ ԺԱՄԵՐՈՒ ԿՐՃԱՏՈՒՄ ԵՒԱՅԼՆ):

Պուլկար դահլիճը
ՓՈՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ

ՖԻԼԻՊԷ, 25 փետր. (Յառաջ). — Ինչպէս ծանօթ է, յունուար 22ին թ. Կէօրկիէվի դահլիճը ինկաւ ու պատերազմական նախարար Զօր. Փ. Զըլաթէվ ստանձնեց վարչապետութիւնը, Կէօրկիէվի դահլիճէն քանի մը նախարարներ դուրս ձգելով եւ երկու զինուորականներ եւս առնելով իր դահլիճին մէջ:

Քանի մը օր առաջ, երկու օրաթերթեր հրատարակեցին յայտարարութիւն մը, զոր ըրած է նախորդ վարչապետը՝ իր հեռացման պատճառներու մասին: Ըստ իր յայտարարութեան, մայիս 19ի պետական հարուածէն վերջ, երկու տեսակէտ երեւան եկած է, — մէկը բանակի միջամտութիւնը նուազեցնել պետական գործերուն մէջ, իսկ միւսը՝ ճիշդ հակառակը: Որովհետեւ երկրորդ տեսակէտը անցած է, ուրեմն Կէօրկիէվի կը մնար հեռանալ, մանաւանդ որ Զօր. Զլաթէվ իբրեւ թէ վերջին պահուն միացած է երկրորդ տեսակէտին:

Երէկ, կիրակի, իր առաջին հրապարակային ճառը խօսեցաւ վարչապետ Զօր. Զլաթէվ: Ազգային ձայնասփիւռով ամբողջ երկրին հնարաւորութիւն տրուեցաւ լսելու զայն: Նաեւ՝ Եուկոսլավիոյ մէջ:

Վարչապետին ճառը չափազանց մեծ հետաքրքրութիւն շարժած էր, որովհետեւ Կէօրկիէվի անկման կապուած էին շատ մը զրոյցներ:

Վարչապետը, խօսելով, նախ, 19 մայիսի պետական հարուածի մասին ըսաւ թէ, բանակը նախկին վարչապետ Կէօրկիէվի դրած է երկու գլխաւոր պայմաններ, որոնց առաջինով կը ճշդուէր թէ անձեռնմխելի պիտի մնան ցարական իշխանութեան այն իրաւունքները զորս սահմանադրութիւնը կուտայ: Երկրորդ՝ դահլիճին մէջ պիտի առնուին այն շրջանի ամէնէն զօրաւոր կուսակցութեանց (Ցանկովի շարժումը, հողագործականներ եւ ժողովրդապետականներ) գլխաւոր դէմքերը:

Եւ սակայն, շարունակեց վարչապետը, մէկ երկու ամսուան չինարար աշխատանքէ վերջ, ուրիշ ձգտումներ երեւան եկան: Նախ, լուծուած մակեդոնական կազմակերպութեան Փրոթէկէրովեան թեւը ոչ միայն հետապնդուելէ ազատ մնաց, այլ եւ սկսաւ զինուիլ եւ փորձեց ինքզինքը զգացնել ու իր տեսակէտները պարտադրել: Նոյն իսկ անոնք զէնք շարժել սկսան ոստիկանութեան կամ զինուորականութեան դէմ՝ հանրային վայրերու մէջ:

Երկրորդ, հարկ եղաւ դահլիճէն հանել մէկ երկու նախարարներ՝ տնտեսական եւ ելմտական կարգ մը ծրագիրներ իրականացնելու համար: Բայց Կէօրկիէվ հակառակեցաւ:

Երրորդ, վարչապետը բանակէն պահանջեց հովանաւորութիւն մը՝ վաւերացնելու համար օրինագիծ մը, բայց որուն վարչապետին իրաւասութիւնները անսահմանօրէն կը լայննային: Այսպէս ան իրաւունք պիտի ունենար ուզած նախարարը հրաժարեցնելու եւ տեղը դնելու նորը: Առանց իր հաւանութեան՝ ոչ մէկ նախարար պիտի կարենայ ներկայանալ ցարին, կամ միայն ինք պիտի ներկայանար: Աւելին, — իրաւունք պիտի ունենար հրաժարեցնելու եւ նշանակելու բանակի ըմպանները: Ուրեմն, ցարին բոլոր իրաւունքները կ'ուզէր իր ձեռքը կեդրոնացնել (ժողովուրդէն «ամօ՞թ»): Որովհետեւ Իտալիոյ մէջ այդպէս է եղեր (ծիծաղ):

«Տեսնելով որ իր լիազօրը (Կէօրկիէվ) դուրս կուգայ 19 մայիսէն առաջ ու վերջ իրեն դրուած պայմաններէն, ու միւս կողմէ, ան ոչ արժէքը եւ ոչ ալ հանրային ուժը ունի Մուսոլինիի, բանակը, հաւատարիմ իր Գերագոյն Պետին, չկրցաւ համաձայնիլ բայց մանաւանդ վաւերացնել այդ բոլորը եւ որոշեց իր վստահութիւնը վերցնել նախկին վարչապետ Պ. Քիմոն Կէօրկիէվէն» (Ծափեր, պոռալ):

Չորրորդ, Կէօրկիէվ եւ «Զվէնօ» խմբակի մարդիկը, հետապնդելով միշտ այդ նպատակները, իրենց կողմնակից քննիչներու միջոցաւ արգելք կ'ըլլային թերթերուն՝ գնել այն նկարները եւ նկարագրութիւնները, որոնք ցոյց կուտային համաժողովրդական սէրը դէպի ցարը:

Բանակը, իր Գերագոյն Պետին հետ, տեսնելով այս բոլորը՝ երեք անգամ փորձեց (Շէնիքայի եւ Փլէվնէի համագումարութեանց միջոցին եւ նոր տարուան գիշերը զինուորական ակումբին

մէջ) ուղղել այդ սխալները եւ միակամ ճիգով մը շարունակել 19 մայիսին սկսած վերականգնումի գործը:

«Ու երբ տեսաւ որ՝ այս փորձերը չօգնեցին, յամառութիւնը յաղթեց ողջմտութեան, նախկին վարչապետէն առաւ իր իրաւունքը զոր տուած էր, ու զայն ձգեց ատոր հետեւանքները կրել»: («Պռավօ՛»):

Վարչապետը խօսեցաւ նաեւ հանրապետութիւն հռչակելու շուրջ եղած զրոյցներու մասին: Ցայտնեց թէ՝ այդպիսի հարց մը պաշտօնապէս դրուած չէ քննութեան: «Ես այդ հարցին վրայէն լռութեամբ ու հանդարտութեամբ կրնայի անցնիլ, որովհետեւ, եթէ ան գոյութիւն ունի քան անձերու գանկերուն մէջ, մենք պէտք չէ որ արժէք տանք»: Բայց, այն սահմանափակումը զոր գրաքննութիւնը կ՚ընէր՝ ցարին եւ թագաւորական տան շուրջ, մութ, անորոշ եւ երկմիտ յայտարարութիւնները, զորս կ՚ընէին պատասխանատու եւ անպատասխանատու ազդակներ ցարական հաստատութեան եւ պետական ապագայ վարչաձեւի մասին, գահին իրաւունքները սահմանափակելու ձգտումները կը տանէին անսահման իրաւունքներով դիկտատուրայի մը որ ոչ մէկ բարիք կրնար ունենալ այս երկրին բնակիչներուն եւ նոյն ինքն պետութեան:

«Այժմու կառավարութիւնը դէմ է հանրապետական վարչաձեւին եւ կողմնակից է սահմանադրական միապետութեան (hուռա՛): Այս կառավարութիւնը կը ծառայէ ազգային գաղափարին՝ որպէս գերագոյն ամբողջականութեան: Գործադիր իշխանութիւնը ուժեղ պիտի ըլլայ եւ ոչ թէ կախուած փողոցի տրամադրութենէն, ամբոխէն կամ անպատասխանատու ազդակներէ»:

Վարչապետը յետոյ կանգ առաւ կառավարութեան արտաքին քաղաքականութեան վրայ ու բնորոշեց Թուրքիոյ, Յունաստանի եւ Ռումանիոյ եւ «մնացեալ բոլոր պետութեանց» հետ իրենց փոխյարաբերութիւնները:

Մանաւորապէս կանգ առաւ նաեւ տնտեսական կեանքին ու առաջադրութեանց, ազգային կրթութեան, բանակին, եկեղեցիին եւ ներքին քաղաքականութեան վրայ: «Քանի որ մենք կողմնակից ենք արտաքին խաղաղութեան եւ իրարհասկացողութեան, կողմնակից չենք կրնար ըլլալ անշուշտ ներքին փոխադարձ ատելութեան եւ անմիաբանութեան»:

Անհա ամէնէն յատկանշական կէտերը այն ճառին ու երկար ճառին, զոր ամբողջ երկիրը ժամերով ու մեծ հետաքրքրութեամբ ունկնդրեց եւ որուն մանրամասն պատճէնը դրուած է այսօրուան թերթերուն բոլոր էջերը:

Ճառին ներկայ եղած են անգլիական, ամերիկեան, լեհական դեսպաններն ու այլ օտար դիւանագէտներ:

Բեմին կեդրոնը դրուած էր ցարին նկարը: Իսկ ճառի ընթացքին ամէն անգամ որ ցարին անունը կը տրուէր ու գահի պահպանման մասին կը խօսուէր՝ խլացուցիչ ու երկարատեւ կեցցէով կը ծափահարէր ժողովուրդը:

Ճառի վերջաւորութեան, փողոցները խռնուած ժողովուրդը կը ծափահարէր նախարարները ու կը հետեւէր անոնց:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՊԵՐԼԻՆԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ
Յաւ կամ երեկոյթը

ՊԵՐԼԻՆ, 27 փետր. (Յառաջ).— Անցի օր տեղի ունեցաւ գաղութիս տարեկան երեկոյթ - պարահանդէսը, երկու հարիւրէն աւելի ներկաներու մասնակցութեամբ: Կային նաեւ շատ մը օտար հիւրեր:

Գաղթ. Միութեան վարչութեան կողմէ բացման խօսքն ըրաւ նախագահ Պ. Շալճեան, շնորհակալութիւն յայտնելով ներկաներուն եւ երեկոյթին կազմակերպութեան մասնակցողներուն:

Ճոխ էր գեղարուեստական մասը: Տիկին Զաքարեան, Գերմանուհի, իր ջինջ եւ մշակուած ձայնով երգեց եւրոպական եւ հայկական կտորներ, անխառն հաճոյք պատճառելով ունկնդիրներուն: Դաշնակի վրայ իրեն կ՚ընկերակցէր փրոֆ. Վայլէր: Օրիորդ Հայրանեան, որուն կ՚ընկերակցէր իր մայրը, դաշնակահարուհի տիկին Ադամեան - Հայրանեան, իր շնորհալի ձայնով երգեց եւրոպական ու հայկական երգեր: Մանաւոր հաճոյք պատճառեց եւ կրկնուեցաւ երաժիշտ Ռոմանոս Մելիքեանի ներդաշնակած «Աղջիկերք պար բռնեցէք» գրաւիչ երգը: Օր. Տէր Մարտիրոսեան Թաւջութակի վրայ նուագեց երկու կտորներ: Պարերու բաժնին մէջ իր մասնակցութիւնը բերած էր արուեստագիտուհի Օր. Ներսիսեան, խիստ ճարտարօրէն եւ մանաւոր ճկունութեամբ պարելով «պալէ»ի երկու կտորներ: Օրիորդը տակաւին շատ երիտասարդ է եւ իր ասպարէզին մէջ, իրրեւ պարուհի, գրեթէ սկսնակ մը: Գերմանուհի աղջնակ մը եւս շնորհալի շարժուձեւերով պարեց «պալէ»ի երկու կտորներ:

Երեկոյթի գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին նաեւ գերման արուեստագէտներ: Ծանօթ երգիծարան - բեմախօս Տօքթ. Քունսթման - Ալլոս վարպետօրէն ներկայացուց իր իսկ հեղինակած երկու կտորները, պատճառելով անվերջ քրքիջներ: Ապա երգչուհի եւ դերասաց Օր. Իթի Մինթէր եւ Պ. Աքերման միասնաբար եւ յաջողապէս ներկայացուցին «սքէչ» մը: Բոլոր արուեստագէտները դոհ ձգեցին ներկաները, խլելով բուռն ծափեր:

Տեղի ունեցան նաեւ նուագ, հայկական եւ կովկասեան պարեր, մասնակցութեամբ հայ երիտասարդներու եւ օրիորդներու: Արեւելքի ճաշակով պատրաստուած ճոխ չքասեղան մը տրամադրուած էր քանի մը հայ տիկիններու կողմէ: Կար նաեւ վիճակահանութիւն, որուն բազմազան առարկաները դարձեալ նուիրած էին հայ տիկինները: Աչքի կ՚իյնային քանի մը ճաշակաւոր ձեռագործներ եւ անընդադործութիւններ:

Վերջէն սկսան եւրոպական պարերը եւ տեւեցին մինչեւ լոյս: Ամբողջ երեկոյթը անցաւ տաք մթնոլորտի մը մէջ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
Հայաստանի Հին բոլշեւիկները

Հայաստանի Հին Բոլշեւիկներու Ընկերութիւնը որոշած է տօնել 1905ի յեղափոխութեան երեսնամեակը, համընթաց այն հանդիսութիւններուն, որոնք այս առթիւ պիտի կատարուին բովանդակ Ռուսիոյ մէջ:

Հայաստանի Հին Բոլշեւիկներու Ընկերութիւնը որոշած է նոյնպէս հրատարակել ժողովածու մը, նուիրուած 1905ի յեղափոխութեան: Եւ կը հրաւիրէ բոլոր անոնք, որ մասնակցած են 1903—907 թուականներու յեղափոխական շարժումներուն, գրել իրենց յուշերը:

Ընկերութիւնը կը խորհի այդ յուշերով լուսաբանել Հայաստանի յեղափոխական հոսանքին զանազան շրջանները, — գիւղացիական եւ բանուորական շարժումները Ալլահվերդիի պղնձահանքերուն, Երկաթուղիին, Երեւանի մէջ, ինչպէս նաեւ ուսանողական շարժումը Էջմիածնի մէջ, մանաւորաբար գիւղացիական շարժումը Լոռիի շրջանին մէջ, Հաղպատ գիւղի ըմբոստութիւնը իշխան Բայաթովի դէմ, Եղվարդ գիւղի ըմբոստութիւնը Էջմիածնի վանքի դէմ, եւն.: Պիտի արձանագրուին նաեւ փաստեր ու դէպքեր ցարական քաղաքականութեան հալածանքներէն, ինչպէս նաեւ քաղքենի դասակարգին, հոգաւորներու, ազգայնական հոսանքներու գործունէութենէն:

Ժողովածուին խմբագրութիւնը պիտի պատկերացնէ նաեւ հանրապետական շրջանի բոլշեւիկեան պայքարը, բանուորներու եւ գիւղացիներու ընկերային եւ կենցաղային պայմանները, բոլշեւիկներու գործունէութիւնը գիւղերու, քաղաքներու եւ բանակին մէջ, եւ ի վերջոյ քաղաքացիական կռիւները:

Ժողովածուն պիտի պատկերազարդուի նկարներով, վաւերաթուղթերու եւ հին թերթերու լուսատիպերով:

Հանրապետական դասախօսութիւններ

Փետրուար 14ին Երեւանի Պետական Համալսարանին մէջ, փոխ - տնօրէն Պետրոսեանի կողմէ, կատարուեցաւ բացումը հրապարակային դասախօսութիւններուն, որոնք տեղի պիտի ունենան այսուհետեւ շարքով:

Գրական նիւթերու շուրջ դասախօսութիւնները կը կազմեն առաջին շարքը, որոնց պիտի նախագահէ փրոֆ. Ա. Տէրտէրեան: Առաջին դասախօսն էր Սիմոն Ցակոբեան, նիւթը՝ Տիտղոս:

Դասախօսութենէն վերջ խօսք առին Ա. Յովհաննիսեան, Տիգ. Ալեքսանեան:

Նախագահը, Տէրտէրեան, յայտնեց թէ գրական դասախօսութեանց իբրեւ նիւթ առնուած են դարաշրջանային նշանակութիւն ու կարեւորութիւն ունեցող ներկայացուցիչներ կամ երեւոյթներ, — Տիտղոսէն վերջ, ԺԹ.— Ժ.Զ. դարու հայ տաղերգուները, յեղափոխական գրականութիւնը, եւն.:

Այսպէս, գրական դասախօսութիւններու այս շարքին մէջ՝ Մկրտիչ Մկրեան պիտի ներկայացնէ ԺԳ.—ԺԶ. դարերու հայ աշխարհիկ գրականութիւնը, Էլիզ Պետրոսեան՝ Ֆրանսական յեղափոխական գրականութիւնը (Փարիզ):

Պատմական նիւթերու շարքին մէջ, Մօրուս Հասրաթեան պիտի ներկայացնէ «Մի էջ հայ նարոդնիկական պատմութիւնից», փրոֆ. Աչխ. Քալանթար՝ «Հայաստանը իր պատմութեան հնագոյն շրջանում»:

Լեզուաբանական - հոգեբանական նիւթերու շարքին մէջ, Գուրգէն Սեւակ պիտի ներկայացնէ «Բառի փոփոխման դիալեկտիկան», փրոֆ. Գ. Ղափանցեան՝ «Լեզուի ձեւաբանական տարաձայնութիւնը», Միշա Մազմանեան՝ «Ա. Ղազարեանը որպէս հոգեբան»:

Մշակուած է նաեւ ծրագիր մը քիմիական, բնագիտական, մաթեմաթիքական, կենսաբանական, աշխարհագրական նիւթերու յատուկ դասախօսութիւններու, զորս պիտի կատարեն հայ եւ ռուս ծանօթ փրոֆէսօրներ, — Փրոֆ. Արշակ Տոնեան (Մի էջ լոկարիթմների պատմութիւնից հայ գրականութեան մէջ), փրոֆ. Ջերեթ Խօջաէյնաթեան՝ Լեւոն Սիմոնով, Գարեգին Պետրոսեան, Ցարութիւն Անժուր, փրոֆ. Բ. Գալստեան, Յ. Յովհաննիսեան, փրոֆ. Նիկոլա Տրոյցկի, փրոֆ. Ա. Տէր Պօղոսեան, փրոֆ. Յովակիմ Բաղալեան, Խ. Գիւլպէկեան:

Նորընծայ բժիշկներ

Փետրուարին Երեւանի բժշկական համալսարանէն շրջանաւարտ եղան 91 նորընծայ բժիշկներ: Մեծամասնութիւնը պիտի ղրկուի գիւղերը, հոն ուր մինչեւ այժմ բժիշկ չէ գտնուած, — Ջանախչի (Վեդի), Սարուխան (Նոր - Բայազիդ), Թալչշարուխ (Ախտա), Արծւանիկ (Ղափան), եւ ուրիշ գիւղեր:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ
Ֆ. Կ. ԽԱՉԸ ԱՆԿԷՆԻ ՄԷՋ

ԱՆԿԷՆ, (Յառաջ).— Ֆր. Կ. Խաչի Օրուան տօնին առթիւ, խօսած էի նաեւ մեր մանաճիւղին տեղական գործունէութեան մասին: Կ՚արժէր քիչ մը աւելի մանրամասնել:

Անցեալ դեկտեմբերին լրացաւ իր կազմին երկրորդ տարին: Մասնաճիւղը միշտ խղճմտօրէն հետեւած է իր ծրագրին իրագործման, մանաւանդ անոր երկու էական կէտերը եղած են իր գլխաւոր ուշադրութեան առարկան. Ա.— Զքաւորներու եւ կարօտ հիւանդներու օգնելու գործը եւ Բ. Հայ լեզուի պահպանման ամենակարեւոր հարցը: Առաջինին մէջ կատարած են իրենց սահմանած պարտականութիւնը, օգնած են բոլոր իրենց դիմողներուն եւ հետաքրքրուած են անոնցմով: Բարեբախտութիւն մըն է որ Անկէնը զրկեալներու աննշան թիւ մը կը ներկայացնէ, բայց մասնաճիւղը իր տարեկան տուրքը վճարելով օգնած կ՚ըլլայ քոյր մասնաճիւղերու մէջ գտնուած չքաւորներուն:

Սերունդը հայ պահելու հարցմխսին հաւասար է եւ աւելի բարձր, քանի որ ազգութեան պահպանման գեբագոյն ազդակը լեզուն է: Այս գործին մէջ առաջին պատասխանատուները ծնողներն են, մանաւանդ մայրը, որ յարգելի բացառութեամբ՝ թոյլ կուտայ որ իր զաւակները միայն Ֆրանսերէն խօսին իրարու հետ եւ ինքն ալ իր հարազատ մայրենի լեզուով չի խօսիր անոնց հետ, մոռնալով թէ մայրենի լեզուն անտեսել՝ կը նշանակէ ուրանալ ծնողքը, ուրանալ ազգը եւ հայրենիքը:

Կ. Խաչը շատ մեծ եւ դժուարին պարտականութիւն մը ստանձնած է հայ կնոջ գիտակցութիւնն արթուն պահելու եւ զայն այս ուղղութեամբ գործի մղելու համար:

Սերունդը հայ պահելու մտահոգութիւնը ամէն գիտակից Հայու միակ նպատակն է յանուն հայրենիքի ամենավսեմ գաղափարին, երբ օտարութեան ամէնէն մահացու հարուածը լեզուին դէմ է որ կ՚ուղղուի ամէն տեղ, հարուածը ուղղակի սրտին զարնելու համար:

Այս մտատանջութեամբ է որ ամէն զոհողութեան գինով՝ մեր մասնաճիւղերէն եօթը հայերէնի դասընթացքներ կը պահեն: Անկէնի մասնաճիւղն ալ 1933 ապրիլին հիմը դրաւ Կ. Խաչի սանուհիներու «Արաքս» Միութեան, որուն անդամակցութեան առաջին պայմանն է իրարու հետ եւ տանը մէջ հայերէն խօսելու սկզբունքը: 12—19 տարեկաններն են անոնք: Ազգային խէժալի տեսակէտով գեղեցիկ փոքրիկ կորիզ մը կը ներկայացնեն անոնք:

Անկէնի մասնաճիւղը այս տարի բանկցութիւններ կատարեց Ֆրանսայի Տիկիններու Անկէնի մասնաճիւղի ատենապետուհիին հետ, եւ արտօնութիւն ստացաւ որ օտարներն եւս կարենան մասնակցիլ Ֆր. Կ. Խաչի այնտեղի հիւանդապահութեան դասընթացքին, որուն կանոնագրին կը հետեւին արդէն սանուհիներէն հինգը, այս տարուան առաջին դասէն իսկ:

Այսպէս ուրեմն, արդարութեան եւ գործի այս դարուն, ամէն կիներէ աւելի հայ կինն է որ պէտք է նետուի հանրային գործունէութեան մէջ, բոլորուելով ազգօգուտ միութիւններու շուրջ, որովհետեւ մինչ ուրիշները իրենց մէջն են եւ հաստատ տուն տեղ ունին, մենք ենք որ օտարութեան մէջ կը թափառինք ամէն տեղ եւ միայն մենք ենք որ ազգովին անդարձ կորսուելու վտանգին ենք դատապարտուած:

Եթէ մեր բոլոր ճիգերը կաթիլ մը ջուր են Հայուն ծովածաւալ կարիքին համար, բայց այդպէս կաթիլներով է որ կը կազմուին ծովերն ալ:

Զսփոփ վռանք այդ կաթիլները:

Մեր Միութիւնը դպրոց մըն է, կեանքի դպրոցը, գեղեցիկ եւ ազնիւ ուր մենք միշտ հաւատարիմ պիտի մնանք մեր ոխտին եւ հայ ժողովուրդին:

Թղթակից

ՄԱՄՈՒԼ
Ցաղթանակ մը եւս

Աթէնքի «Նոր Օր»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (26 փետր.).

— « Լիվատիոյ եղեռնադատ ատեանը 27 ամիս բանտարկութեան, երեք հազար տրամի վնասուց հատուցման եւ 16 հազար տրամի դատական ծախսերու վճարման դատապարտեց Կարապետ Զավուշը:

Ցիշողութիւնները թարմացնելու համար ակնարկ մը նետենք դէպքին վրայ, որ պատահեցաւ անցեալ տարի փետրուարին, Ֆիֆս - Տէրկութի գաղթակայանին մէջ:

Դուրեանի դիակը շահագործելու համար, Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը հրապարակային բողոքի միթինկ գումարեց Մօնտխայի մէջ, որուն մերժեցին մասնակցիլ յատկապէս հրաւիրուած Արէնի մետրոպոլիտը, Երեսփոխական ժողովի փոխ - նախագահ Պ. Աթինոեան եւ նախկին նախարար Պ. Լատաս, հաւաքոյթին կուսակցական բնոյթէն վրդովուած:

Միթինկին մէջ ճառեր խօսուեցան, Դաշնակցութեան դէմ ոռնոցներ արձակուեցան եւ բանաձեւեր քուէարկուեցան կատակերգութիւնը կատարեալ դարձնելու համար:

Միթինկէն թեւաւորուեցան հակադաշնակցական տականքները: Սկսան հասակ ցոյց տալ հոս ու հոն, նախատել մեր ընկերները, հայհոյել Դաշնակցութեան, գրեթէ ամէն օր գաղթակայաններու մէջ դէպքեր եւ տրխուր անցուդարձերու պատճառ ըլլալով:

Ազգ. Վարչութիւնը եւ անոր գործակցող համայնավարները հասած էին իրենց նպատակին: Մեր թախանձանքները՝ յունահայ գաղութը խաղաղութեան մէջ պահելու մասին՝ անլսելի մնացին: Օտոս Քրիէզին ճաղափանական կռուի հրաւէր կը կարդար մեզի, կռնակը տուած Կարապետ Զավուշի մը, որ առտօրէն վճարուեցաւ Հօկէն, Բարեգործականէն եւ Ազգ. Վարչութենէն, Դաշնակցութեան դէմ կռուելու համար:

Պայքարէ խուսափող չէինք, բայց կը մտածէինք գաղութի մասին. պայքարներու մէջ յոգնած, սպառած, հանգիստի եւ խաղաղութեան կարօտ ժողովուրդի մասին: Այս նկատումով, միշտ զիջող գտնուեցանք, միշտ տեղի տուինք, անոնց հակառակորդին դէմ նոյն զէնքերով չկռուելու համար:

Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը, իր մեծ ու պզտիկ մունետիկներով, սխալ մեկնեց մեր կեցուածքը: Պայքարը սաստկացուց: Անհատական յարձակումներ կազմակերպեց Դաշնակցականներուն դէմ, զէնք ու դրամ տուաւ Կարապետ Զավուշին, անոր ընտանիքին ապրուստը հոգաց, անոր զինարքուքներուն հաշիւը մաքրեց, անոր ձեռքով ահաբեկումներ կատարելու համար մեզի դէմ:

Ու տեղի ունեցաւ անխուսափելին: Անցեալ փետրուարին, ճիշդ տարի մը առաջ, Ֆիֆսի մէջ, Բարեգործականի, Հօկի եւ Ազգ. Վարչութեան պաշ - էֆէ Կարապետ Զավուշ ատրճանակով կռնակէն վիրաւորեց Դաշնակցական Գրիգոր Պետրոսեանը:

Վարչութեան սիրտը պաղշտկեցաւ: Ամէն կողմէ շնական ծափեր ու ողջոյններ, որ Դաշնակցական մը կոնակէն զարնուած էր:

Այս վատութիւնը պարտկելու համար, Ազգ. Վարչութիւն եւ առաջնորդ կառավարութեան ներկայացուցին հոչակաւոր յուդայագիրը Դաշնակցութեան մասին, զարմանք ու միանգամայն զարշանք պատճառելով նոյնինքն յուդայագիրը ստացող վարչապետին, որ այս տեսակ վատութիւն տեսած չէր իր 30 տարուան քաղաքական գործունէութեան ընթացքին: Մէկ մեղք ծածկելու համար, օտոս Քրիէզին երկրորդ եւ աւելի անքաւելի մեղք գործեց:

Կարապետ Զավուշ — Պետրոսեան դէպքը կրնար աներեւակայելի հետեւանքներ ունենալ, եթէ մենք չպահէինք մեր պաղարիւնութիւնը»:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (7)

ԱԹԷՆՔԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Բամպակեան.— Կը ներէք, Պ.Պ. դատաւորներ, կ՚ուզեմ բացատրել: Հայաստան գաղթելու թելադրանք ընել չի նշանակեր թէ կը պաշտպանենք նաեւ տիրող վարչաձեւը: Մենք գաղափարական գետնի վրայ կը պայքարինք տիրող ռեժիմին դէմ, բայց հայրենիքին դէմ, բնաւ:

Երդուեալ մը.— Ի՞նչպէս կը բացատրես ասիկա:

Բամպակեան.— Թոյլ տուէք որ օրինակ մը տամ: Յունաստանի մէջ ալ արքայականները կը պայքարին հանրապետական վարչաձեւին դէմ, բայց ասիկա չի նշանակեր որ անոնք կը կռուին Յունաստանի դէմ:

Ցետոյ կանչուեցաւ Միքայէլ Բարթիկեան:

Դատախազ.—Կուսակցութիւնը ի՞նչ վերաբերում ցոյց կուտայ այն Հայերու հանդէպ, որոնք հեյլենահպատակ ըլլալ կ՚ուզեն:

Բարթիկեան անորոշ պատասխան մը տուաւ:

Նախագահ.— Դուք հպատա՞կ էք:

Բարթիկեան.— Ոչ:

Նախագահ.— (Բամպակեանին) Դուք հպատա՞կ էք:

Բամպակեան.— Այս եւ քաւէ տալու իրաւունք ալ ունիմ: Կուսակցութիւնը ոչ միայն չարգիլեր, այլ մամուլով ալ միշտ կը թելադրէ որ Հայերը յունահպատակ ըլլան:

Ամբաստանող փաստաբան Պ. Լատաս ուզեց ցոյց տալ թէ Դաշնակցութիւնը եւ «Նոր Օր» հակահելլէն են, բայց առանց դժուարութեան հակառակը հաստատուեցաւ եւ դատարանը գոհացում գտաւ:

Նախագահ.— Ի՞նչ գիտես Նիկոլի մասին:

Բարթիկեան.— Ես ալ անգամ էի դատական յանձնախումբին: Նիկոլ հակակարգապահական արարքներու մէջ գտնուած էր, Պարոնիկեանի լաթերը գողցած էր եւ աղջիկ մը խաբած էր անկէ դրամ կորզելու համար: Անզգամ դատարկապորտ մըն էր:

Տամասկինոս որդի միջամտելով, Բարթիկեանին ներկայացուց Ֆրանսերէն երկու պաշտօնագիրներ, ֆրանսական երկու մեծ գործարաններու կողմէ տրուած Նիկոլին:

— Կարդացէք ասոնք եւ թարգմանեցէք, բսաւ:

Բարթիկեան չկրցաւ կարդալ, կմկմաց: Ասոր վրայ Պ. Ֆրանսուա Տամասկինոս պաշտօնագիրները ետ առնելով, բարձրաձայն կարդաց եւ թարգմանեց, յետոյ նախագահին դառնալով բսաւ թէ Նիկոլ Նիկողոսեան աշխատասէր, գործունեայ եւ պարկեշտ մարդ է:

Նախագահ.— Ի՞նչ է Դաշնակցութեան նպատակը:

Բարթիկեան.— Հայրենիքին ազատագրութիւնը: Վերջերս սակայն, նպատակէն շեղած ըլլալուն, սմիս ունեցանք քաշուիլ: Այս կուսակցութիւնը կ՚ահաբեկէ հայրենիքի դաւաճանները եւ մատնիչները: Բայց Գրյրճեան ոչ դաւաճան էր եւ ոչ ալ մատնիչ:

Նախագահ.— Դաշնակցութիւնը ինչո՞ւ ահաբեկում կը կատարէ:

Բարթիկեան.— Որովհետեւ յեղափոխական է:

Նախագահ.— Յեղափոխական կուսակցութիւն ըլլալը պատճառ չէ որ ահաբեկումներ կատարէ:

Բարթիկեան.—Գրյրճեանի սպանութեան մասին Փարիզ գտնուող Հայ Գնդունիէն նամակ ստացայ, որուն մէջ գրուած էր թէ Լալեանը իրեն ըսած է թէ բոլոր արտաքսուածները պիտի մաքրուին:

Նախագահ.— Ո՞ւր է հիմա այդ Փարիզի մարդու գրածին:

Բարթիկեան.— Այո՛:

Նախագահ.— Ի՞նչ գիտես Նիկոլի վտարման մասին:

Բարթիկեան.— Մենք թէեւ զինք վտարեցինք, բայց վերին մարմինը մեր վտարումը չընդունեց: Ընդհակառակն, յետոյ Փարիզ գնաց Նիկոլ եւ վերին մարմնոյն ծառայութեան մէջ մտաւ, իբրեւ սանդուղներ լուացող:

Անկելիտիս.— (Պաշտ. փաստ.) Քիչ մը առաջ խօսեցաք Փարիզէն ստացուած նամակի մը մասին: Պահա՞ծ էք այդ նամակը:

Բարթիկեան.— Ոչ:

Անկելիտիս.— Դուն ի՞նչ տեսակ բարեկամ ես որ այդքան կարեւոր նամակ մը կը կորսնցնես եւ անոր բովանդակութեան մասին ոչինչ չես յայտներ դատախազութեան:

Բարթիկեան.— Կուսակցական օրէնքը կը ստիպէր գաղտնապահ ըլլալ:

Անկելիտիս.— Աւելորդ պատճառաբանութիւն է ասիկա, որովհետեւ այդ ժամանակ կուսակցութեան մէջ չէիր եւ երդումդ ետ առած էիր:

MORITURI TE SALUTANT

Անկելիտիս.— Եթէ քու բսածիդ պէս ըլլար, կուսակցութիւնը պէտք էր տարի մը առաջ սպաննէր Գրյրճեանը, երբ թերթ կը հրատարակէր եւ կը գործակցէր կուսակցութեան հակառակորդներուն հետ: Մինչդեռ Գրյրճեան սպաննուեցաւ տարի մը յետոյ, երբ իր կապերը վերահաստատուած էին Դաշնակցականներուն հետ:

Նամակը ստանալէդ յետոյ դատախազութեան դիմելու վախցա՞ր:

Բարթիկեան.— Այո:

Անկելիտիս.— Ինչպէս տարի մը յետոյ չես վախնար եւ կուգաս այս խօսքերը բսելու:

Երդուեալ մը.— Հիմակ ալ կը վախնա՞ս:

Բարթիկեան.— Անշուշտ կը վախնամ: Արդէն իմ մասիս ալ մահուան որոշում կայ: Թող գործադրեն:

Անկելիտիս.— (Ձեռքերը բարձրացնելով եւ հեղինակաւոր մահամերձները կը բարեւեն ձեզ ... (morituri te salutant):

ՉՈՐՐՈՐԴ ՆԻՍՏ, 16 ՓԵՏՐՈՒԱՐ

Միքայէլ Բարթիկեանի վկայութենէն յետոյ, ամբաստանող փաստաբան Պ. Լատաս յայտարարեց թէ ուրիշ վկայ չպիտի ներկայացնէ: Վկայութեան համար արձանագրուած եւ չլսուած վկաներն էին՝ Մազլըմեան եպիսկ. Ազգ. Վարչութեան անդամներ՝ Կէլիպօլսեան, Պզտիկեան, Եագըճեան, Ֆէսճեան, Պետրոսեան, Տքթ. Մարտիկեան եւ ուրիշներ:

Միքայէլ Բարթիկեանով կը վերջանար շարքը ամբաստանող կողմի վկաներուն, թիւով 15, ու կարգը կուգար ամբաստանեալ կողմին:

16 փետրուար, կէսօրէն յետոյ ժամը 3.30 է:

Պաշտպան փաստաբանները եռուզեռի մէջ են: Կը դասաւորեն իրենց թղթածրարները: Երդուեալները ականջ կարած են վկաները լսելու համար:

(Շար.)

Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, բուռն կռիւներ կը մղուին Տրամայի շուրջը: Գ. զօրաբանակը, որ եռ առած էր Սէրէզը, հասած է Տրամայի շրջակաները եւ այժմ վճռական ճակատամարտ մը կը մղուի:

Կառավարական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ վենիզէլոսի կուսակիցները փորձեցին գրաւել Սամոս կղզին, բայց պահակազօրքը ընդդիմացաւ եւ ապստամբութեան ղեկավարները ձերբակալուեցան:

Ի՞նչպէս պայթեցաւ ապստամբութիւնը

Բազմազան են ապստամբութեան շարժառիթները, բայց իբրեւ անմիջական պատճառ կը համարուի հետեւեալ պարագան.— փետրուար 24ին, կիրակի օր, միապետական ցոյց մը տեղի ունեցաւ Սելանիկի մէջ: Ընդդիմադիրները այս առթիւ բողոքեցին թէ կառավարութիւնը պէտք եղածին պէս չի պաշտպաներ հանրապետութիւնը եւ կը քաջալերէ միապետական քարոզութիւնը: Խումբ մը հանրապետական երեսփոխաններ եւ ծերակուտականներ որոշեցին հակացոյց մը կատարել մարտ 1ին, Սելանիկի Սպիտակ Աշտարակին մէջ: Կառավարութիւնը վախնալով որ դարձեալ խռովութիւններ կը ծագին, արգիլեց միթինկը եւ յանձնարարեց քաղաքէն դուրս գումարել զայն: Միեւնոյն ատեն յայտարարեց թէ վտանգ չսպառնար հանրապետութեան, թէ ինք հաւատարմութեան երդում ըրած է եւ անոր պահակն է: Իբրեւ կտրուկ միջոց, որոշած էր արգիլել բոլոր քաղաքական ցոյցերը, բացի Կոստանդին թագաւորին եւ Սոֆիա թագուհիին տարեդարձէն, պայմանաւ որ տօնակատարութիւնը ունենայ միայն կրօնական հանգամանք: Սելանիկի ծերակուտականները եւ երեսփոխանները պնդեցին որ միթինկը տեղի ունենայ, հակառակ պետական արգելքին, եւ յուշագիր մը ղրկեցին հանրապետութեան նախագահին, անոր ուշադրութեանը յանձնելով միապետականներու գործունէութիւնը:

Մինչ այս մինչ այն, ապստամբութեան ծրագիրը պատրաստ էր արդէն: Ուրբաթ օր, 1 մարտ, հանգստեան կոչուած դեր–ծովակալ մը, Տէմէթիքաս եւ հարիւրապետ Քոլիալէքսիս կարգ մը կուսակիցներու հետ, օգտուելով պահակ սպային բացակայութենէն, գրաւեցին Սալամիսի նաւարանը: Յետոյ բռնեցին «Ավերոֆ» զրահապատ յածանաւը, «Հէլլէ» թեթեւ յածանաւը եւ երեք սուզանաւեր եւ քակելով «Հիտրա» եւ «Քոնտուրիոթիս» թորփիլահալածներուն թնդանօթներու բանալիները, գործի սկսան: Այս գործողութեանց ընթացքին իրենց դէմ ելաւ սպայ մը, Սիօքոս, որ մահացու վէրքեր ստանալով մեռաւ: Մարտանաւերը գրաւելէ յետոյ, ապստամբները իրենց յաջողութիւնը աւետեցին անթել հեռագիրներով եւ հրաւիրեցին գաւառային պահակազօրքերը՝ իրենց միանալ, տապալելու համար կառավարութիւնը:

Գիշերուան ժամը 8էն վերջը տասը հարուածներ պարպուեցան Աթէնքի վրայ, Լիքապէթոս լերան կատարէն, իբրեւ ազդանշան ընդհանուր զօրաշարժի: Այս թնդանօթաձգութիւնը, որ մեծ զարմանք եւ վախ պատճառեց մայրաքաղաքին մէջ, հրամայուած էր պատերազմական նախարարին կողմէ: Այդ միջոցին լուր առնուած էր թէ ըմբոստութիւն ծագած է նաեւ էվէլփիտէսի զինուորական վարժարանին մէջ (Աթէնք), ինչպէս եւ էվզոններու առաջին զօրանոցին մէջ, ուր հանգստեան կոչուած սպաներ շէնքերը գրաւելով, ըմբոստութեան մղած էին զինուորները: Ըմբոստները մերժեցին անձնատուր ըլլալ, եւ արիւնալի ընդհարումներ տեղի ունեցան քանի մը ժամ: Ասոր վրայ ըմբոստները թնդանօթի բռնուելով, ստիպուեցան անձնատուր ըլլալ: Անկէ վերջն էր որ ըմբոստ մարտանաւերը Կրետէ ապաստանեցան, եւ այժմ կը սպառնան Աթէնքի, մինչ կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ «անդորրութիւնը պիտի վերահաստատուի այսօր–վաղը»:

⁂ Վերջին լուրերու համաձայն, Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ մեծագոյն մասը կը գտնուի ապստամբներուն ձեռքը: Անկարելի կը համարուի որ եւ է հաշտութիւն երկու կողմերուն միջեւ:

ԱՆԳԼԻԱ ԿԸ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԻ

»»»··«««

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Անգլիոյ վարչապետին ստորագրութեամբ գրքոյկ մը բաժնուեցաւ երկուշաբթի օր, Երեսփ. Ժողովին մէջ: Միեւնոյն ատեն հրատարակուեցաւ զինուորական ելմտացոյցը, որ կարեւոր յաւելում մը կը ներկայացնէ: Ահա Պ. Մաքտօնըլտի յայտարարութեան գլխաւոր կէտերը.

— «Մինչեւ հիմա Մեծն Բրիտանիոյ ժողովուրդը կը կարծէր թէ ներկայ միջազգային դրութիւնը բաւական պիտի ըլլայ խաղաղութեան պահպանման համար եւ թէ այսուհետեւ անհրաժեշտ չէ ապաւինիլ պաշտպանութեան նախկին մեթոտներուն: Վերջերս պատահած դէպքերը հաստատեցին թէ կանխահաս են այդ յոյսերը: Դեռ շատ ընելիքներ ունինք, մինչեւ որ կարենանք կատարել ապահովութիւն գտնել, առանց մեր կոնակին ունենալու մեր ինքնապաշտպանութեան միջոցները: Աշխարհի զանազան մասերուն մէջ պատահած դէպքերը հաստատեցին թէ ազգերը տակաւին կը պատրաստուին բանի ուժի դիմելու կամ զինու զօրութեամբ ըսպառնալու, իբրեւ ազգային անհրաժեշտութիւն: Անգամ մը որ այս ուղղութեամբ գործել սկսած են, այլ եւս կարելի չէ ապաւինիլ հաստատուած միջազգային կարգուսարքին, յարձակման մը դէմ պաշտպանուելու համար»:

Վարչապետը պարզելով սպառազինութեանց կրճատման համար կատարուած բազմաթիւ ձեռնարկները, յիշեցուց թէ Գերմանիա եւ Ճափոն հեռացան Ազգերու Դաշնակցութենէն, թէ Գերմանիա կը վերազինուի, եւ շեշտեց.

— «Այս պարագաներուն մէջ, կառավարութիւնը կը կարծէ թէ թերացած պիտի ըլլայ իր պատասխանատուութեանց մէջ, եթէ, շարունակելով հանդերձ իր ջանքերը խաղաղութեան համար, սպառազինութեանց կրճատման միջոցաւ, ժամանակին ձեռք չառնէ անհրաժեշտ միջոցները, որպէսզի իր սպառազինութիւնները ի վիճակի ըլլան պաշտպանութեան, ընդդէմ հաւանական վտանգներու: Ծրագիր մը մշակուած է, վերակազմելու համար մեր պաշտպանութեան միջոցները»:

Տեղի անձկութեան պատճառաւ, կը յետաձգենք ճառին մընացեալ մասը: Այս առթիւ ըսենք թէ զինուորական նոր ելմտացոյցը կը ներկայացնէ 43,550,000 անգլ. ոսկիի գումար մը, ինչ որ կը նշանակէ յաւելում 3,950,000 ոսկիի: Այս առթիւ ճառ մը խօսեցաւ նաեւ պատերազմական նախարարը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻՆ 70 Ֆր. 90ի իջաւ աւջի օր, ինչ որ կը շարունակէ յուզել հանրային կարծիքը: Դեռ չորս տարի առաջ, 124 Ֆր. էր: Տասնըչորս ամիս առաջ իջաւ 83 Ֆրանքի, անցեալ շաբթուն սկիզբը 73,42 էր, ուրբաթ օր՝ 72,83, իսկ շաբաթ՝ 71,77:

ՖՐԱՆՔԻՆ ԳԻՆԸ կտրելու մասին զրոյցներ շրջած ըլլալով, իրաւասու շրջանակները կը յայտարարեն թէ անհիմն են այդ բոլոր լուրերը:

Հ. Յ. Դ.

ԱՐԱՄ Ենթակոմիտէի ժողովը վաղը, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Պէրոնի ծանօթ հաւաքատեղին:

Օր. Ուստիկ Էնկիւրլեան ցաւով կը ծանուցանէ իր սիրելի եղբօր

ՆՈՒՊԱՐ ԷՆԿԻՒՐԼԵԱՆԻ

(դերձակ, Պրուսացի)

յանկարծական եւ դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ կիրակի օր իր բնակարանին մէջ, 36, ռիւ տէ Մարթիր, Փարիզ (9):

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, 6 մարտ, չորեքշաբթի կէս օրէ վերջ, ժամը 3.30ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15, ռիւ Ժան-Կուժօն: Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի Թիէի գերեզմանատունը:

ԾԱՆՕԹ.— Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբր այն նկատել:

ԸՆԿԵՐԱ - ՀԱՄԵԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ Հրազդան, Քրիստափոր *եւ* Աղբիւր–Սերոբ *խումբերու հերթական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ չորեքշաբթի մարտ 6ին*, 0 Քլէռ տը Լիւն *սրճարանի վերնայարկը*, Փլաս տ'Իթալի:

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ .— ՕՐՈՒԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ՄԵՐ ՀՈԳԵՐԸ

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջաններու ընկերներն ու համակիրները:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԻ ԱՌԹԻՒ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ԸՆԿԵՐ-ԿԱՐՕ» ենթակոմիտէի նախաձեռնութեամբ եւ մեծ պատրաստութեամբ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, Լա վիսթի «Էրմիթաժ»ի սրահին մէջ:

Կը ներկայացուի՝ *ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ*

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՌՕՄԱՆԻ մասնաճիւղը մօտ օրէն կը տօնէ կ. խաչի 23 ամեակը: Վայրը եւ մանրամասնութիւնները յայտագրով:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ԻՕՄԱՆԻ *ԱՆԴՐԱՆԻԿ* խումբի կողմէ

24 մարտ կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին

տեղւոյն ընկերվարականներու սրահին մէջ:

Կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ ՍԹԱՆՈԶԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

9 *Մարտ Շաբաթ երեկոյ ժամը* 8.30*էն մինչեւ առաւօտ*

Salle LUCIENի շքեղ թատերասրահին մէջ

13, Rue d'Issy, Billancourt. Métro: Marcel Sembat.

ղեկավարութեամբ Պ. *Վ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆի* առաջին անգամ ըլլալով

կը ներկայացուի *ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ* (տրամ 6 արար)

Jazz «ZEP» եւ արեւելեան նուագ. Թանկօի մրցում

ձրի պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Մուտք 5, 7 եւ 10 ֆրանք:

Հաղորդ. միջոց.— փորթ վէրսայլէն առնել *23* թիւ ճանբակառքը եւ իջնել Point du Jour.

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

16 *Մարտ Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ* 8.30*ին*

13, rue Pièrre Curie, K. Bicètre Պ. Յովհաննէսեանին սրահը

կազմակերպուած փոքր տ'Իթալիի դպրոց. Տիկնանց Մասնաճիւղի վարչութեան կողմէ (ի նպաստ շրջանիս մանկապարտէզին):

կը ներկայացուի կարող ուժերու կողմէ՝

«*ՊԱՇՏՕՆՍ ԽՈՒՄԲԱԼ Է*» ծիծաղաշարժ կատակերգութիւն

երգ, արտասանութիւն, հայկական պար եւ զանազան անակնկալներ դպրոցի աշակերտներու կողմէ.

Մուտք 3 ֆրանք:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՖՐ. Հ. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ մասնաճիւղը «ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐ»ը կը տօնէ Մարտ 10ին

Գարակիօզեանի սրահին մէջ 45, Rue de la Défense. Issy.

Կը խօսի ՏԻԿԻՆ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

խմբերգ, մեներգ եւ արտասանութիւն:

Տախիքերու մասնակցութեան համար մեծերու 3, փոքրիկներու *1* ֆր.:

Հաղորդակց. միջոց.— Մէթրօ Մէրի տը Իսիէն առնել 32 կամ 23 թիւ համբահանք եւ իջնել կար տ'Իսի:

Ս. ԳՐՔԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ 1500ԱՄԵԱԿԸ

Յառաջիկայ 10 մարտ 1935, կիրակի օր, ժամը 14ին Mutualitéի մեծ սրահին մէջ (24, Rue St. Victor, փարիզ 5, մէթրօ Maubert - Mutualité), նախաձեռնութեամբ Փարիզի Հայ Եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան Վարչ. ժողովի պիտի կատարուի գիտական – գեղարուեստական մեծ ու շքեղ հանդէս մը, նուիրուած Ս. Գրքի հայերէնի թարգմանութեան եւ Հայ մատենագրութեան սկզբնաւորութեան 1500ամեայ տարեդարձին, մասնակցութեամբ ծանօթ հայ գրագէտներու եւ արուեստագէտներու:

ՐՈՒՇԱՏԵՏՐ

Վասպուրականցի Հայրենակիցներուն

Փարիզի եւ Շրջաններու մէջ բնակող երկսեռ բոլոր վասպուրականցիները անխտիր ժողովի կը հրաւիրուին 22 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարանին մէջ, 61. Rue Mr. le Prince, Մէթրօ Odéon, հիմնելու համար վասպուրականցիներու Հայրենակցական միութիւն մը: Բոլոր հայրենակիցներէն կը խնդրուի անպայման ներկայ գտնուիլ:

ՖՐ. Հ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30*ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:*

ՀԱՅ Սափրիչներու դասախօսական ժողովը այսօր Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 9, Րիւ տ'Ամստէ Մէթրօ Սէն Միշէլ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (35)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»··«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Վերջին խօսքերը համարեա թէ չլսեց պառաւը, որովհետեւ նա արդէն ուշաթափ ընկած էր: Քաւոր Պետրոսի մօտական ազդեցութիւնը կրկին նրան ուշքի բերեց, եւ բռնելով նրա թեւից, նստեցրեց դիւանի վրայ:

Փոքր ինչ հանգստանալուց յետոյ արտասուքը աչքերում, հարցրեց նա.

— Այդ դուք ո՞րտեղից գիտէք:

— «Աստուծոյ մարդը» ամէն բան գիտէ, պատասխանեց քաւոր Պետրոսը ծանր կերպով:

Բաւական մեծ քանակութեամբ արծաթ արժեց պառաւին, մինչեւ «Աստուծոյ մարդը» յօժարեցաւ քաւել նրա մեղքերը եւ ազատեց դժոխքի տանջանքներից: Բացի դրանից տուեց նրան մի սուրբ պատանք, որպէս Երուսաղէմի յիշատակ, եւ պատուիրեց մեռնելուց յետոյ նրանով թաղուել, ասելով թէ չար ոգիները երբեք չեն համարձակուի մօտենալ նրա մարմնին:

Պառաւին բաց կարգին կողոպտելուց յետոյ, վերադարձանք նոյն հիւրանոցը, ուր թողել էինք մեր իրեղէնները: Այստեղ գտանք Աբխինիացուն անյայտացած: Մեր հարցերին հիւրանոցի տէրը ոչինչ բացատրել չկարողացաւ, որից կարելի լինէր մի որոշ հետեւանքի հասնել: Բայց քաւոր Պետրոսը իսկոյն հասկացաւ պատահածը, եւ մտաւ այն սենեակը, որտեղ դրած էին մեր իրեղէնները: Նա սկսեց քննել արկղերը: Նրանցից մէկի կողպէքը կոտրած էր: Դա միեւնոյն արկղն էր, որի մէջ սովորաբար պահում էինք մեր փողերը: Պակաս էր յիսուն հազար րուբլի: Ես յիշեցի հայկական առածը.

«Գողը գողից գողացաւ, Աստուած տեսաւ զարմացաւ»:

— Ես այդ վաղուց սպասում էի... ասաց քաւոր Պետրոսը եւ սկսեց ծիծաղել:

Զարմանալի բնաւորութիւն ունէր այդ մարդը. ոչինչ նրան վրդովեցնել չէր կարող: Դա այն տեսակ քարասիրտ մարդիկներից էր, որոնք ոչ դժբախտութեան ժամանակ տրտմել գիտեն եւ ոչ յաջողութեան ժամանակ ուրախանալ:

Ես չկարողացայ համբերել եւ փոքր ինչ կոպիտ կերպով ասացի նրան.

— Յիսուն հազար րուբլի տարել է անպիտանը, եւ դուք եւս ծիծաղո՞ւմ էք: — Հէնց այս րոպէիս պէտք է նրա ետեւից ընկնել:

— Երբ խաչագողը անյայտանում է, նրա ետեւից այլեւս չեն ընկնում, պատասխանեց նա, դարձեալ իւր ծիծաղը շարունակելով:

— Ինչո՞ւ:

— Նրա համար որ անկարելի է գտնել:

— Ես այդ անպիտանին հէնց այս գիշեր կարող եմ բռնել:

— Չես կարող: Եթէ նա իմ աշակերտն է, ես լաւ եմ ճանաչում, թէ ինչ պտուղ է...:

Աբխինիացին քաւոր Պետրոսի ամենաընդունակ աշակերտներից մէկն էր: Նրա իսկական անունը Մաթոս էր, բայց չափազանց խորամանկութեան համար կոչում էին «չէյթան Մաթոս», որ նշանակում է սատանայ Մաթոս:

Ես հարցրի քաւոր Պետրոսից.

— Դուք ասում էք, թէ վաղուց ըսպասում էիք մի այսպիսի վարմունք նրա կողմից, երբ այսպիսի կասկած ունէինք նրա վրայ, ինչո՞ւ չէիք հեռացնում ձեզանից:

— Երբ խաչագողը կասկած ունի իւր ընկերի վրայ, այդ դէպքում ոչ նրանից բաժանւում է եւ ոչ հեռացնում է իրանից:

— Ապա ինչ է անում:

— Սպաննում է...:

Վերջին խօսքը ակամայ թռաւ քաւոր Պետրոսի բերանից:

— Սպաննում է... կրկնեցի ես հետաքրքրութեամբ:

— Ուրիշ ճար չկայ: Եթէ կասկածաւորին կենդանի հեռացնէ, այնուհետեւ պէտք է զանազան չարիքներ սպասէ նրա կողմից: Նա կարող է դաւաճանել, կարող է մատնել, մի խօսքով, շատ վնասներ կարող է տալ, որովհետեւ իւր ընկերի գաղտնիքների մասին շատ տեղեկութիւններ ունի:

— Որպէս Աբխինիացին մեր գաղտնիքների մասին...:

— Այո:

— Ուրեմն ինչո՞ւ չսպաննեցիք նրան:

— Խոստովանում եմ, որ այդ դէպքում ես սաստիկ ծոյլ գտնուեցայ: Միշտ այսօր էգուց ասելով, գործը այնքան յետաձգեցի, մինչեւ նա աւելի ճարպիկ գտնուեցաւ...:

— Այո, ճարպիկ գտնուեցաւ, բայց յիսուն հազար րուբլի յափշտակելը, տարաւ իւր հետ մեր գաղտնիքների մեծ մասը: Այսուհետեւ նա ամէն տեսակ խաղ կարող է խաղալ մեզի հետ:

— Կարող է... ասաց քաւոր Պետրոսը,— մանաւանդ երբ կը մտածի, որ մենք նրան հանգիստ չենք թողնի:

Այդ ժամանակ միայն ես նկատեցի քաւոր Պետրոսի դէմքի վրայ վրդովմունքի նշաններ: Նա առ ոչինչ էր համարում յիսուն հազար րուբլի յափշտակութիւնը: Փողի կորուստը նրան չէր կարող խռովութիւն պատճառել, փող նա միշտ կարող էր գտնել: Բայց նրան վրդովեցնում էր իւր խաբուած դրութիւնը: Նա սաստիկ վիրաւորանք էր համարում, որ գտնուեցաւ աշխարհում մի մարդ, որը կարողացաւ խաբել քաւոր Պետրոսին,— այդ խաբէութեան մեծ հանճարին...:

— Պէտք է նրան «ներողամտութեան նշան» ցոյց տալ, ասաց քաւոր Պետրոսը եւ վառեց երկու մոմ, դրեց լուսամուտի առջեւ ներսի կողմից:

Դրսում տիրում էր գիշերային խաւարը:

— Ա՞յդ է «ներողամտութեան նշանը»:

— Այդ է: Պէտք է նրան միամտացնել, որ մենք ներում ենք, որ մենք էլ եւս չենք հալածի նրան:

Քաւոր Պետրոսի վարմունքը ինձ բոլորովին ծիծաղելի երեւաց: Ես ասացի.

— Նա կորաւ, գնաց, եւ գուցէ այժմ մի քանի հարիւր վերստ հեռացել է այս քաղաքից: Նա ո՞րտեղից պէտք է տեսնէ այդ «ներողամտութեան նշանը»:

— Նա գուցէ այս րոպէիս պտըտւում է մեր հիւրանոցի շուրջը:

Ես խլեցի մի տապար, որ այնտեղ դրած էր, եւ դուրս վազեցի գոչելով.

— Եթէ այդպէս է, ես հիմա նրա փոքրիկ գլուխը կը ջարդեմ:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286
Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 7 ՄԱՐՏ
JEUDI 7 Mars 1935

11ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2747
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՑԻԻ ՀԱՄՈՒՆՑԱԾ՝ ԿԸ ՔՇՈՒԻՆ

=•·•=

Այս տողերը գրել սկսած էինք, երբ ստացանք «Խ. Հայաստան»ի փետր. 20 թիւը, որ պաշտօնապէս կը հաստատէ «վարչապետ» Սահակ Տէր Գաբրիէլեանի հրաժարումը:

Թերթին առաջին էջին վրայ կը կարդանք.—

Որոշում ՀՍԽՀ Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի նախագահութեան, ընկ. Սահակ Տէր Գաբրիէլեանին ՀՍԽՀ Ժողկոմխորհի նախագահի պարտականութիւններից ազատելու մասին.—

ՅԱՐԳԵԼ ԸՆԿ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԸ ԵՒ ԱԶԱՏԵԼ ՆՐԱՆ ՀՍԽՀ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԿՈՄԻՍԱՐՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻՑ»:

Երկրորդ որոշումով մը կը հաղորդուի յաջորդին անունն ալ,— Աբրահամ Գուլոյեան:

Այս առթիւ հրատարակուած կենսագրականէն կ'իմանանք թէ նոր «վարչապետ»ն ալ աւարտած է Էջմիածնի ճեմարանը, ինչպէս մեծ մասը հայ բոլշեւիկ վարիչներուն:

Նախ եղած է ուսուցիչ: 1914ին մտած՝ բոլշեւիկեան կուսակցութեան մէջ: 1915ին հետապնդուելով ապաստանած՝ Մոսկուա, յետոյ Փեթերպուրկ: Իր ուսումը կատարելագործելով երկու մայրաքաղաքներուն մէջ, Փետրուարեան յեղափոխութենէն յետոյ կ'անցնի Բագու, յետոյ Աստրախան եւ Մոսկուա (1918–1922): Նորէն կը դառնայ ուսանող տնտեսագիտական կաճառին մէջ, եւ այնուհետեւ կը վարէ զանազան պաշտօններ: 1930ին նշանակուած է Հայաստանի հողագործական գործավար: Իր վերջին պաշտօնն էր վարիչ՝ Հայաստանի Կեդր. Կոմիտէի գիւղական բաժնին:

Կը նշանակէ թէ ուղղափառ բոլշեւիկ մըն է, յատկապէս թրծուած եւ մշակուած թէ՛ տեսական թէ՛ գործնական գետնի վրայ, համառուսական քուրային մէջ:

Կենսագրական գիծերը շատ բան չեն խօսիր իր հայկական գործունէութեան մասին, որ մեծ արժէք չունի, կարմիր աչքերու համար:

Այս լուսաբանութենէն յետոյ, ինքնին կը ծագի միւս հարցը, —ինչո՞ւ հրաժարեցաւ Սահակ Տէր Գաբրիէլեան:

Երբ առաջին լուրը տրուեցաւ, կ'ըսուէր թէ առողջական պատճառներ – յօդացաւ – թոյլ չեն տար աշխատիլ:

Արդ, այս մասին որ եւ է ակնարկ չի պարունակեր պաշտօնական զեկոյցը,– այնքան չոր ու ցամաք, իր երկու որոշումներով:

Նոր չէ Պ. Ս. Տէր Գաբրիէլեանի հիւանդութիւնը, եւ եթէ ծանրացած է յօդացաւը, կրնար արձակուրդ ստանալ, փոխանակ մէկ անգամէն հրաժարելու:

Հետեւելով դէպքերու ընթացքին, կը կարծենք թէ աւելի խոր պատճառներ հարկադրած են այս հրաժարումը:

Վերջին համագումարներու փակումէն ի վեր, շարք մը փոփոխութիւններ, քաղաքավարի պաշտօնանկութիւններ եւ նոր անուանումներ տեղի կ'ունենան Խորհ. Միութեան կուսակցական եւ վարչական կազմերուն մէջ:

Այսպէս, հաղորդակցութեանց գործավար նշանակուեցաւ Պ. Քականովիչ: Անդրկովկասեան հանրապետութեանց Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի (խորհրդարան) նախագահ՝ վրացի Ենուկիցէ, որ 1920էն իվեր անընդհատ կը վարէր Խ. Միութեան Կեդր. Գործադիր իր Կոմիտէի քարտուղարութիւնը:

Ենուկիցէի Մոսկուայի պաշտօնը յանձնուեցաւ նախորդ ընդհ. դատախազ Պ. Աքուլովի, անոր տեղը տալով օգնականին՝ Վիշինսկիի եւայլն:

Իջնելով Կովկաս, աչքի կը զարնէ Ենուկիցէի անուանման եւ Ս. Տէր Գաբրիէլեանի հրաժարման զուգադիպութիւնը:

Այս առթիւ, անգամ մը եւս կը հաստատուի թէ՝ Անդրկովկասեան հանրապետութեանց ղեկավարութեան մէջ կեդրոնական դերը կը պահեն Վրացիները, իսկ երկրորդ կարգին վրայ կը գտնուին Ազէրիները: (Ենուկիցէի նոր պաշտօնը մինչեւ հիմա կը վարէր Պ. Մուսաբէկով, Ազրբէջանի ներկայացուցիչը):

Մեր մինուճար Երեւանին դիրքը շատոնց խախտած է այս ճակատին վրայ, ինչպէս հաստատեց Մոսկուայի վերջին համագումարն ալ, ուր հայ պատուիրակները եւ Հայաստանը իրենց ներկայութիւնը զգացուցին իբրեւ շուք:

Անկախ այս տարօրինակ զուգադիպութենէն, երկար ատենէ ի վեր խուլ պայքար մը կը մղուէր բուն իսկ Երեւանի մէջ, Ա. Խանջեանի եւ Ս. Տէր Գաբրիէլեանի միջեւ, ուղղակի թէ անուղղակի:

Երկար պիտի ըլլար պարզել այդ պայքարին զանազան դրուագները: Յիշենք, միայն, որ պայքարը աւելի զօրաւորուեցաւ եւ Աղասի Խանջեանի դիրքը զօրացաւ, երբ Հայաստանի փոխվարչապետ նշանակուեցաւ Բագուցի Թուրք մը, Ալի Մահմետով:

Արդարեւ, այս մարդուն անուանումէն յետոյ, Սահակ Տէր Գաբրիէլեան ստուերի մը պէս կ'երեւար իր իսկ վարած երկրին մէջ, թէեւ կ'ըսէին թէ Ստալինն իր կռնակն է, իբրեւ հին բարեկամ:

Մինչ Անդրկովկասի նախկին դեսպանը (Ս. Տ. Գ.) կը ճգնէր Երեւանի մէջ, Թաթար Ալի – Մահմետովն էր որ քննական պտոյտներ կը կատարէր Հայաստանի զանազան շրջաններուն մէջ, զեկուցումներ պատրաստելով եւ իր տեսակէտները արժեցնելով Թիֆլիսէն մինչեւ Բագու եւ Մոսկուա:

Միւս կողմէ, Վանեցի Աղասին աւելի ճարպիկ էր եւ կրքոտ՝ իր խաղերուն մէջ, եւ կրնար առ նուազն «աջ թեքում»ով ամբաստանել վարչապետը:

Մանաւանդ որ, իրականին մէջ ինքն է միահեծան վարիչը Երեւանի, իբրեւ ընդհ. քարտուղարը կուսակցութեան եւ նոյն Ստալինի աչքին լոյսը:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ո՞ւր գացած են ըմբոստ մարտանաւերը

ՎՃՌԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ ՊԻՏԻ ՄՂՈՒԻ ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ՄԷՋ

Տակաւին ծանր է կացութիւնը Յունաստանի մէջ, իբրեւ հետեւանք մարտ 1ի յեղափոխութեան: Վճռական ճակատամարտ մը կը սպասուէր երեքշաբթի օր, երբ կառավարական օդանաւերը պիտի ռմբակոծէին Կրետէ ապաստանած մարտանաւերը: Բայց վերջին պահուն կորսուեցաւ այդ մարտանաւերուն հետքը, եւ 21 օդանաւերը վերադարձան Աթէնք: Կը կարծուի թէ ապստամբ նաւաբաժինը ծովուն բացերը ելած էր, դէպի Երկոտասան կղզիները կամ այլուր, օգնութեան հասնելու համար Մակեդոնիոյ ըմբոստներուն:

Հաղորդակցութիւնները խզուած եւ լուրերը խիստ գրաքննութեան ենթարկուած ըլլալով, կարելի չէ որոշ գաղափար կազմել գործողութեանց ընթացքի մասին: Առջի օր հեռագիր մը կը հաղորդէր թէ բուռն կռիւներ կը մղուին Սելանիկի արեւելեան կողմը, Սթրումա գետին երկայնքը, Գ. զօրաբանակին (հաւատարիմ) եւ Դ. զօրաբանակին միջեւ (ապստամբ): Հեռագիրը կ'աւելցնէր թէ ապստամբները ունեցած են 50 մեռեալ եւ 150 վիրաւոր: Ամէն պարագայի մէջ, ստոյգ է որ ամէնէն վճռական դէպքերը տեղի կ'ունենան Մակեդոնիոյ մէջ, ուր համախմբուած է կառավարական զօրքը, հրամանատարութեամբ Զօր. Քոնտիլիսի:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ

Զօր. Քոնտիլիս հետեւեալ յայտարարութիւնը ցրուել տուաւ օդանաւերով, իբրեւ պատերազմական նախարար.

— «Արեւելեան Մակեդոնիոյ ապստամբ բանակի զօրամասերուն,– Պ. Վենիզէլոս քմահաճոյքով եւ իշխանատենչ կիրքով ձեզ մղեց ապստամբիլ հայրենիքին դէմ: Կառավարութիւնը հարկադրուեցաւ զրահաշարժի ենթարկել պահեստիներու կարգ մը դասեր, պաշտպանելու համար յոյն ժողովուրդին ազատութիւնները: Մենք գիտենք որ դուք խաբուած կամ մոլորած էք քանի մը սպաներէ, որոնք ստայօդ եղանակով մը նկարագրած են կացութիւնը: Կառավարութիւնը այնպիսի ուժեր ունի որոնց հետ գլուխ չպիտի կրնաք ելլել: Եւ սակայն, չուզեր սպաննել իր զաւակները եւ մինչեւ կէս օր պայմանաժամ կուտայ ձեզի, որպէսզի հրաժարիք ձեր ըմբոստութենէն: Այդ պայմանաժամէն վերջը, այլեւս ոչ մէկ ներողամտութիւն: Մենք արեւելեան Մակեդոնիոյ բանակին դէմ կ'ուղղենք մեր զինուորական եւ օդանաւային ուժերուն ամբողջ ծանրութիւնը: Ուրեմն ճակատամարտին պատասխանատուութիւնը պիտի իյնայ նախկին վարչապետին, Պ. Վենիզէլոսի ուսերուն վրայ: Քանի մը ժամ կը մնայ ձեզի, զղջում յայտնելու համար: Անկէ յետոյ, աղէտ մըն է որ պիտի պատահի: Այս ազդարարութիւնը ձեզի կ'ուղղէ պարկեշտ զինուոր մը որ երբեք չէ ստած»:

Զօր. Քոնտիլիս միեւնոյն ատեն ընդունելով մամուլի ներկայացուցիչները, հաստատեց թէ պայքարը դժնդակ պիտի ըլլայ, բայց ինք պիտի ջախջախէ հայրենիքի դաւաճանները, կառավարական զօրքին գլուխն անցնելով եւ ապաւինելով Աստուծոյ օգնութեան: Յետոյ շարունակեց.

— «Կառավարութիւնը երբեք միտքէն չէ անցուցած դիկտատուրա հաստատել: Այն բացառիկ միջոցները որ ձեռք առնուած են, անմիջապէս չեղեալ պիտի համարուին, ապստամբական շարժման ջախջախումէն յետոյ: Կառավարութիւնը միշտ հանրապետութեան համար կը կռուի, անոր համար է որ շարժման մէջ կը դնէ բոլոր ուժերը, որովհետեւ Վենիզէլոսի կուսակիցները իրենց ոճրապարտ շարժումով կ'ուզեն տապալել հանրապետական իշխանութիւնը եւ դիկտատուրա հաստատել»:

Զօրավարը այս առթիւ յայտնեց թէ անդորրութիւնը վերահաստատելէ յետոյ, կառավարութիւնը նոր ընտրութեանց պիտի ձեռնարկէ:

Պատերազմական նախարարին յայտարարութեան համաձայն, Մակեդոնիոյ ապստամբ զինուորներուն թիւը 2500ը չանցնիր: Անոնք պէտք եղած թնդանօթներէն զրկուած են, մինչդեռ կառավարութիւնը ունի 100,000 հաւատարիմ զինուորներ, 60 զինուորական օդանաւերով: Իսկ ուրիշ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ շատ ալ վստահելի չէ Դ. զօրաբանակը, որ կը գործէ Մակեդոնիոյ ըմբոստներուն դէմ:

Հանրապետութեան Նախագահին յորդորը

Պ. Զայմիս, հանրապետութեան նախագահը, իր կարգին հետեւեալ պատգամագիրը ուղղեց ժողովուրդին.

— «Տեսնելով ձեր աչքերուն առջեւ պարզուած դէպքերը, պարտականութիւն կը սեպեմ, իբրեւ հանրապետութեան նախագահ, անխտիր բոլոր Հելլէններուն ուշադրութիւնը հրաւիրել վերահաս վտանգին վրայ: Անոնք որ ապօրէն արարքներու մէջ մղուած են՝ թող լսեն հայրենասիրութեան ձայնը, մոռնան բոլոր անձնական եւ քաղաքական կիրքերը եւ հնազանդին հայրենիքի օրէնքներուն, որպէսզի կարենանք կանխել այն ահաւոր աղէտը որ կը սպառնայ երկրին: Որ եւ է վտանգ չկայ մեր քաղաքական վարչաձեւին համար եւ երկիրը պէտք է կարելի եղածին չափ շուտ վերստանայ իր քաղաքական բնականոն վիճակը որուն այնքան կարօտ է»:

Կառավարական շրջանակներէ կը հաղորդեն թէ անխնայ պիտի պատժուին ապստամբութեան դրդիչները, իբրեւ օրինակ ծառայելու համար: Տրուած որոշման համաձայն, նախ Մակեդոնիոյ ապստամբութիւնը պիտի զսպուի, յետոյ ցիրուցան պիտի ըլլան Կրետէ ապաստանած մարտանաւերը, կղզին գրաւելու համար:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԵՐՃ ԹԻՒՐՔԷՐԻՆ
ՊԵՐՃԱԽՕՍ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

— ∘ —

Թուրքիոյ վերջին ընտրութեանց մէջ, չորս երեսփոխանական աթոռ ալ շնորհուեցաւ «ազլըք»ներուն (փոքրամասնութիւն): Երկուքը Յոյն, մէկը Հայ, միւսը Հրեայ:

«Հայ»երուն ներկայացուցիչն է Պ. Պերճ Քէրէսթէճեան, որ այժմ կը կոչուի Թիւրքէր, մականունն ալ զոհած ըլլալով:

Պայ Թիւրքէր ընտրուեցաւ Աֆիոն Գարահիսարի շրջանէն, ուր Հայերը շատոնց պատմութեան անցած են:

Իր ընտրութենէն առաջ եւ վերջը, Պայ Թիւրքէր փութաց շատ պերճախօս յայտարարութիւններ ընել, պարզելով իր դաւանանքն ու հանգամանքը:

Թոյլ տուէք արտատպել անոնց հիմնական կէտերը, ի պէտս զարգացելոց.

Ընտրութենէն առաջ.

— *«Ես թեկնածութիւնս կը դնեմ ոչ թէ իբրեւ ներկայացուցիչը փոքրամասնութեանց, այլ իբրեւ Թուրք հայրենակից»:*

Ընտրութենէն վերջը.

— *«Ես այն համոզումն ունիմ որ դարերէ ի վեր այս երկրին մէջ գտնուող եւ ՀԱՅ ԱՆՈՒՆԸ ԿՐՈՂ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԹՈՒՐՔ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐԸ եղբայրաբար եւ սիրով պլուած են իրենց իսլամ Թուրք հայրենակիցներուն հետ եւ ասկէ վերջն ալ նոյն ձեւով պէտք է շարունակեն իրենց բարւոք յարաբերութիւնները, ի շահ եւ յօգուտ մեր սիրեցեալ հայրենիքին»:*

Ի՞նչ մեղք պահեմ, այս յայտարարութեան մէջ ամէնէն աւելի սիրտ խառնեց մէկ պարբերութիւն, զոր գլխագիր շարել տուի.

— *«ՀԱՅ ԱՆՈՒՆԸ ԿՐՈՂ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԹՈՒՐՔ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ ...»:*

Միւս խօսքերուն համար չեմ զարմանար: Տեսակէտի խնդիր է, եւ երբեմնի Պերճ Քէրէսթէճեանը սկիզբէն ի վեր այդ մտածումները ունեցած է:

Իսկ միւսը,— Նոր ազդանշան մըն է, յատկապէս մշակուած եւ հրապարակ հանուած:

Թուրք մամուլը շատոնց մէջտեղ նետած էր այս բանաձեւը, եւ կը սպասէր որ «ազլըք»ները իրենք իւրացնեն, հիմնաւորեն ու տարածեն զայն:

Արդ, «ազլըք»ներուն «ազլըք»ը, հայ հասարակութիւնը այնպիսի դիւանագէտներ ունի որ, եթէ քալէ ըսես, կը սկսին վազել, եւ նամբայ կտրել, «յօբինակ այլոց»:

Ճամբան հարթուելէ, ազդանշանը տրուելէ յետոյ, ալ ո՞վ կը համարձակի ընդդիմանալ, նոյնիսկ վարանիլ:

Եթէ չեմ սխալիր, նոյնիսկ Պոլսոյ ազգ. վարչութիւնը այդպիսի բացատրութիւն մը գործածած էր, երեսփոխանական ընտրութեանց առթիւ հրատարակած կոչին մէջ:

Ուրեմն, բանաձեւը նուիրագործուած է այլեւս, եւ վա՜յ անոր որ կը համարձակի փոքրամասնութեանց աւանդական անունը գործածել:

Մանաւանդ որ, մականուններու օրէնքն ալ հաստատուեցաւ, մասնաւոր կանոնագրով եւ մէկ տարի պայմանաժամով:

Կանոնագիրը կը ջնջէ ոչ միայն «խան»ը, այլեւ «օղլու»ն:

Ազդանշանը տրուած է նաեւ այս ճակատին վրայ:

Վկայ՝ նոյն ինքն պայ Պերճ Քէրէսթէճեան:

«Քէրէսթէճի»ն անգամ ուղղափառ չէ համարուած եւ դարձած է «Թիւրքէր»: Իսկ «Պերճ»ը ինքնին պատմութեան կ'անցնի, քանի որ այնքան պերճախօս հանգանակ մը պարզած է Օսմ. դրամատան երբեմնի տնօրէնը, յանուն «հայ անունը կրող քրիստոնեայ թուրք հայրենակիցներու»:

Գործ չունեցողը թող համրէ թէ քանի՞ հայ էֆթիմներ կրնան բուսնիլ այսուհետեւ, օգտագործելով բարձրէ՛ն՝ պայ Թիւրքէրի բերնով տրուած ազդանշանը...

Վ.ԱՀԷ

ԳՐԵՑԷՔ Iran, ՈՉ ԹԷ Perse

Մարտ 21էն սկսեալ, (Նէվրուզ) Պարսկաստանի պաշտօնական անունը պիտի ըլլայ Iran, ոչ թէ Perse: Ածանցումներն ալ՝ Իրանեան, Իրանցի, Իրանական եւայլն:

Մելքոն Քէպապեանի ծանր արկածը

Ցաւով կ'իմանանք որ Երեքշաբթի, ծանօթ նկարիչ Մելքոն Քէպապեան, Վօժիրարի մէթրոյին մօտ, մէկ մայթէն միւսը անցած պահուն, գետին փռուած է ինքնաշարժի մը զարնուելով: Գանկին ետեւէն խոր վէրք մը կը ստանայ եւ անմիջապէս կը փոխադրուի հիւանդանոց: Վիճակը մտահոգութիւն կը ներշնչէ: Չի կրնար խօսիլ:

Թուրքիա եւ միւս դրացիները միջոցներ ձեռք կ'առնեն

»»»··«««

Պելկրատէն կը հեռագրեն թէ թնդանօթի ձայներ կը լսուին սահմանագլուխին վրայ: Անկարելի չի համարուիր որ Սելանիկ ապստամբներուն ձեռքն իյնայ: Վենիզէլոս այս ռազմավարութեան հետեւեցաւ 1917ին, երբ Սելանիկ գնաց Կրետէէն, նոր կառավարութիւն մը հաստատելու համար: Կէվկէլի հասած քանի մը ճամբորդներ կը հաւաստեն թէ Սէրէզ եւ Գավալա ըմբոստներուն ձեռքը կը գտնուին: Սելանիկի բոլոր խանութները փակուած են եւ հանրային կեանքը խանգարուած է:

Պուլկարական աղբիւրէ ալ կը հաղորդեն թէ ոչ միայն թնդանօթաձգութեան, այլ եւ հրացանաձգութեան ձայները կը լսուին սահմանագլուխին վրայ: Կը կարծուի թէ բուռն կռիւներ սկսած են Պանգէի լեռներուն մէջ: Ապստամբները խզած են Սէրէզի եւ Գավալայի հաղորդակցութիւնները, կամուրջ մը օդը հանելով: Պուլկարական կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առաւ, նախատեսելով թէ մէկ կամ միւս կողմին զինուորները կրնան անցնիլ սահմանը: Օգնական զօրք համախմբուած է կարեւոր կէտերու վրայ:

Այս առթիւ պուլկարական կառավարութիւնը կը գանգատի թէ Թուրքերը բազմաթիւ զինուորներ (հինգ զօրաբաժին) կեդրոնացուցած են սահմանին վրայ, նոյն իսկ յունական ապստամբութեան պայթումէն առաջ:

Պալքանեան համաձայնութեան պետութիւնները իրենց մտահոգութիւնները յայտնեցին հելլէնական կառավարութեան, մատնանշելով կացութեան փափկութիւնը: Ապստամբութեան լուրը խոր տպաւորութիւն գործեց Էնգիւրիի մէջ: Այս առթիւ կը շեշտեն թէ պալքանեան բոլոր պետութիւնները չպիտի հանդուրժեն որ հաստատուած գոյավիճակը որ եւ է փոփոխութիւն կրէ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵՐԼԻՆԷՆ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ ԹԻՒԵՐՈՎ

ՊԵՐԼԻՆ, 28 փետր. (Յառաջ). — Պատերազմէն առաջ, Գերմանիոյ մէջ հայ գաղութ գրեթէ գոյութիւն չունէր: Ատոր փոխարէն սակայն, կային բազմաթիւ հայ ուսանողներ: Անոնք կեդրոնացած էին գլխաւորապէս Պերլին եւ Լայփցիկ: Ուրիշ քաղաքներու համալսարաններ եւ բարձրագոյն վարժարաններ եւս ունէին հայ ուսանողներ: Ամբողջին թիւը 150էն վար չէր:

Ուսանողներէն զատ, այն տարիները հազիւ քանի մը հայ ընտանիքներ կ'ապրէին Գերմանիոյ այս կամ այն քաղաքին մէջ, այն ալ՝ ժամանակաւորապէս միայն, ոչ թէ իբրեւ տեւական բնակիչներ: Առաջին անգամ, 1910—1911ի տարիներն է որ ոչ-ուսանող քանի մը Հայեր Գերմանիա կուգան, գործ փնտռելու եւ ապրուստ գտնելու յոյսով: Առաւելապէս, ամուրի երիտասարդներ էին անոնք եւ ծխախոտի գործարաններու մէջ կ'աշխատէին: Ամէնուն թիւը, մինչեւ պատերազմ եւ անոր փախճանը, 20—25ը չէր անցներ:

Պատերազմէն անմիջապէս վերջ եւ ծանօթ պայմաններուն բերումով, Գերմանիա եւս կուգան ու կը հաստատուին Հայեր: Սկիզբի տարիները մօտաւորապէս հազարի կը հասնէր ամէնուն թիւը, առաւելապէս Պերլին, իսկ միւսները՝ Համպուրկ եւ ուրիշ կեդրոններ: Գերման մարքին կայունացումով եւ ստեղծուած դժուարութեանց հետեւանքով, կէսէն աւելին ճարահատ հեռացան: Վերջին տարիներուն, դարձեալ ապրուստի դժուարութեանց պատճառով, որոշ թիւով Հայեր մեկնեցան այստեղէն: Նորեր բնականաբար չեն գար: Ներկայիս, այս երկրին մէջ իրենց բնակութիւնը հաստատած Հայերուն ընդհանուր թիւն է 450: Քանի մը մանրամասնութիւններ աւելի պիտի պարզեն Գերմանիոյ հայ գաղութին ներկայ վիճակը (*):

Երեք գլխաւոր կեդրոններուն մէջ ապրող հայ ընտանիքներուն թիւն է՝ **79**, որմէ Պերլին **57**, Համպուրկ **17**, Լայփցիկ 5, այրիներ, կին՝ 19, այր՝ 11 (ամբողջ Գերմանիոյ մէջ): Ամուրիներ — այր՝ 75, աղջիկ՝ 20 (20էն վեր տարիքի, այր թէ աղջիկ):

Ընդամէնը (20էն վեր), այր՝ 164, կին՝ 124: Քսանէն վար՝ մանչ 65, աղջիկ՝ 59:

Այսպէսով, Պերլինի, Համպուրկի եւ Լայփցիկի Հայերուն ընդհանուր թիւն է՝ 412: Ասկէ Պերլին կ'ապրին 318 հոգի, Համպուրկ՝ 78, Լայփցիկ՝ 16: Այդ երեք քաղաքներէն դուրս՝ շատ քիչ Հայեր կը գտնուին — Տրեզտէն, Միւնիխէն, Շթութկարտ, Ֆրանքֆուրթ եւ այլուր: Վերջիններս ամէնը միասին կը կազմեն 9 ընտանիք (38 հոգի): Այնպէս որ, Գերմանիոյ բոլոր Հայերուն թիւն է ներկայիս՝ 450, մէջը հաշուելով ամէնը — ամուսնացած եւ ամուրի, այր եւ կին, մեծ ու պզտիկ: Ընտանիքներուն թիւն է՝ 88: Վերջիններուս մէջ նկատի առնուած են նաեւ այնպիսիները, ուր հայ այրեր օտար կիներու հետ ամուսնացած եւ ընտանիք կազմած են: Այդ հաշուին մէջ չեն մտներ սակայն գերման ամուսին ունեցող հայ կիներ:

Քանի մը մանրամասնութիւններ եւս: Հայադաւան են՝ 364 հոգի, կաթոլիկ՝ 26, բողոքական՝ 22 հոգի: Գերմանուհիներու հետ ամուսնացածներուն թիւն է (միշտ ալ նկատի առնուած են միմիայն Պերլինը, Համպուրկը եւ Լայփցիկը) 39, ուսկից կին ունին՝ 4 հոգի, հրեայ կին՝ 3 հոգի: Դարձեալ (մէջն առնելով հայ այրերուն օտարազգի կիները եւս), Թուրքիայէն գաղթած կը նկատուին՝ 263 հոգի, Ռուսիայէն՝ 93, Պարսկաստանէն՝ 58, Պուլկարիայէն՝ 3 հոգի:

Քանի մը տեղեկութիւններ ալ, Գերմանիոյ Հայերուն զբաղման եւ տնտեսական վիճակի մասին:

Սեփական տուն ունին՝ Պերլինի մէջ 13 եւ Լայփցիկի մէջ երկու Հայեր: Խոշոր վաճառական կը հաշուուին՝ Պերլին 7, Համպուրկ 18, Լայփցիկ՝ 5 հոգի, ընդամէնը երեսուն: Միջին առեւտրականներուն թիւը՝ 27, մանր խանութպաններունը՝ 23: Զանազան ձեռնարկութեանց տէրերուն թիւը՝ 7 (ամէնն ալ՝ Պերլին): Ճարտարարուեստային ձեռնարկութեանց (ծխախոտի) տէր Հայերուն թիւն է երեք (մէկ Պերլին, երկու Համպուրկ): Արհեստաւոր եւ բանուոր են՝ 41 հոգի, որոնց 32ը Պերլին, 9ը Համպուրկ: Ազատ զբաղումներ ունին՝ 7 հոգի, պաշտօնեայ եւ ծառայող են 9 հոգի (ամէնն ալ Պերլին):

Ահա, մօտաւորապէս, Գերմանիոյ հայ գաղութին թուական պատկերը՝ ներկայիս: Ուսանողներուն ընդհանուր թիւը (համալսարան եւ բարձրագոյն վարժարաններ) մէկ երկու տասնեակը չանցնիր: Քսանէն վար հաշուուած մանչերուն եւ աղջիկներուն մէկ մասն ալ, աշակերտ են՝ տարրական եւ միջնակարգ վարժարաններ կը յաճախեն: Այդ մասին աւելի մանրամասն՝ ուրիշ անգամ:

Խ.

(*) Թուական տեղեկութիւնները առնուած են հոգեւոր հովիւ Գրիգոր Ծ. Վարդ. Շահլամեանէ:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

ԱՆԻԷՌ, — Շրջանիս անգործներուն վիճակը երթալով կը ծանրանայ: Սիթրօէնը իր արձակած հայ բանուորներէն մաս մը կանչեց գործի, իսկ քանի մը հոգի ալ տակաւին կը սպասեն: Նպաստ չեն տար սուրհանդակ հայ բանուորի մը, որ դիմած է Փարիզի հիւպատոսին: Նախկին անգործները դեռ գործ մը չճարած, հիներուն վրայ այս շաբթու նորեր եւս աւելցան: Այսպէս, Քուրպվուայի Տէքովիլ գործարանը, որ ինքնաշարժի գործիքներ կը շինէ եւ ուր կ'աշխատէին 40ի մօտ բանուորներ (8 օտարական եւ չորս Հայ), ճամբեց 8 օտարականներ եւ քանի մը Ֆրանսացիներ, թէեւ ըստ 10 առ հարիւրի օրէնքին պէտք էր միայն չորս օտարական հանէր:

Օրուան մեծագոյն հոգն է ինքնութեան թուղթերու նորոգման խնդիրը: Հպատակութեան խնդիրն ալ կը զբաղեցնէ միտքերը, եւ կարգ մը մարդիկ կը շարունակեն մոլորեցնել ժողովուրդը:

Յակոբ Ադամեան

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱԼԷԶԱՆԿԱՐ

ԽՕՍՔԵՐ ԱՌ ՏԱՆՈՒՏԷՐ

Համահայկական մեծագոյն մակաբոյծը, կամ համանիշ բառերով Վահան Մալէզեանը շատ վրդովուած է Դաշնակցական մամուլին քննադատութիւններէն, ինչպէս նաեւ միւս կուսակցութիւններու իրեն հանդէպ բռնած անհամակիր դիրքէն: Շատ վրդովուած է նոյնպէս իր ազբարիկ ռամկավարներու վերաբերումներէն:

Եւ իրապէս ալ ես չգտայ մէկ հատիկ ռամկավար, « չէֆ » կամ անհատ, որ անկեղծօրէն համակրէր ամսական 10,000 ֆրանք գանձող այս «չաջողած փաստաբան»ին:

Ու իր վրդովումը ծնունդ տուած է յօղուածի մը « յարգէ որ յարգուիս», (Ռամկավարներու փարիզեան պաշտօնաթերթի 81 թիւին մէջ):

Մալէզ կ'ըսէ, յիշելով հին օրերը. — « Ցեղին գաւառին անկիւնը բարեկրթութիւնը բնազդօրէն կը մշակուէր, քանի գիւղացիին նկարագիրը կը կերտուէր նախակրթութեան դպրոցական գիտելիքներով »: Ու քիչ վարը. — «Կը յարգէինք մեծ դէմքերն ու անոնցմով կուռքեր կը շինէինք »:

Ըսել կ'ուզէ հիմակ ալ, փոխադարձաբար, նոր սերունդը պէտք է զինք կուռք շինէ: Նոր սերունդը, սակայն, հիմակ գաւառներու հեռաւորութեան մէջ չէ, այլ եւս լաւ կը ճանչնայ հին սերունդի մարդիկը եւ մանաւանդ գիտէ ընտրել որոմն ու ցորենը, ազնիւն ու խաչագողը, առաքեալը եւ կուռքը: Նոր սերունդը հիմա կարելի չէ խաբել երեսուն-քառասուն հատ ողորմելի ոտանաւորներ թխելով, անոր առջեւ ոսկեգոյն «կերոններ» վառելով, տարին երկու հատ պատուելիական քարոզ թոթովելով: Նոր սերունդը խստապահանջ է հիմա: Ան տաղանդ կը պահանջէ: Կը պահանջէ նաեւ արի ազնուութիւն, զոհաբերութեան ոգի եւ գաղափարական ուժեղ գիծ: Փա՛ռք Աստուծոյ, որ նոր սերունդը չի յարգեր ապուշը, կեղծաւորը, մաքով եւ հոգիով սնանկը, չոր սպունգը:

Ու կը կրկնէ, — Մալէ՛զ, յարգէ որ յարգուիս:

Ու մենք կ'ըսենք. — Յարգամեծար Տիար (բառե՛ր), յարգելի եղիր որ յարգուիս:

Գալով մեզի՝ մենք յարգանքի կարօտ չենք: Յարգուած ու սիրուած ենք այն անձերէն որոնցմէ յարգուած եւ սիրուած ըլլալը պարծանք կը համարենք մեզի: Դուն ջանա որ նախ քուկիններէդ յարգուիս ու շատ վերջը միայն փնտռես յարգանք՝ քեզ բացէ ի բաց չսիրողներուն քով:

Ահաւասիկ կակղերգութիւն մը եւս. — «Բարեկրթութեան պակասը ամէն օր քիչ մը աւելի զգալի եւ ճնշող կը դառնայ, հակառակ որ քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ կ'ապրինք եւ ամէն մէկ քայլի տարրական քաղաքավարութեան դասեր կը սորվինք»:

Ասոր ի՞նչ կ'ըսէք: Ազնիւ քարեր չե՞ն մտածումները, բրածոյ ուղեղէ մը թափած:

Բարեկրթուելու համար Հայերս պէտք է կարդանք Մալէզեան եւ ... Ժը Սուի Փարթու:

(Բարեկիրթ անձը) «գիտէ յարգել գործի մրցակիցը, ինչպէս գաղափարի հակառակորդը»:

Բայց ո՞վ ըսաւ որ ինք մեր գաղափարի հակառակորդն է: Ինք գաղափար չունի որ իր դէմ ունենայ գաղափարական հակառակորդներ: Երբեւիցէ պատահա՞ծ է որ գաղափարուհենայ ինք: Միանգամընդմիշտ ըսենք որ իր դէմ եղած ամէն գոյնի հակառակութիւնները կը ծնին իր տղրուկաբարոյ բնաւորութենէն:

«Մեր մէջ որքա՛ն բարեւ տալու անհեթեթ ձեւեր կը տեսնենք, որոնցմէ պիտի ուզէիր խոյս տալ, որպէսզի անոնց դառնութիւնը չզգաս հոգիիդ վրան»:

Է՛, շատ ապրիս, մէթր Մալէզ, «ի բերանոյ քումմէ»: Այսքան անկեղծութիւն քու մօտդ տեսնուած բան չէր: Մարդու մը ո՞վ բարեւ կուտայ. իր ծանօթները, բարեկամները, մտերիմները: Ուրեմն կը տեսնե՞ս որ անոնցմէ անգամ չես սիրուած: Հրապարակով քեզ գովողներ գիտեմ որոնք, ռամկավար առաքինութիւնով, ինչե՛ր խօսած են սրճարաններու մէջ քու հասցէիդ: Մենք ոչ մէկը տակաւին այդ բառերով չենք որակած քեզ:

«Եւ այս դիտողութիւնս միայն Աստուծոյ բարեւին համար չէ, այլ եւ նայուածքներ կան որ սլաքներու պէս սիրտիդ մէջ կը խրին, որովհետեւ անարգանքի, նախանձի կամ չարութեան կասկածը կուտան»:

Քու բարեկամներդ իսկ, որոնք կը փայլին կեղծիքի եւ քսութեան մէջ, այո՛, անոնք իսկ չեն կրնար ծածկել իրենց ատելութիւնը: Այս վերջին ըզգացումը վերջապէս մարդկային է: Ո՞վ է սակայն աւելի ատելի, ատո՞ղը թէ ատուելու արժանի անձը:

Եւ տակաւին, առանց զզուանքի, հանդարտ արհամարհանքով մտիկ ըրէք սա գռեհիկ խօսքը.

— «Տղան չի հաներ իր ծնողքին (ա՞յս ալ եկաւ գլխուդ), մակաբոյծը կը նախանձի յաջողածին»:

Մակաբո՞յծ ... ո՞վ կրնայ ըլլալ մակաբոյծը ... Չէ՞ք կարծեր որ մակաբոյծը նստեր է մակաբոյծին վրայ ու մակաբոյծ կը փնտռէ, ինչպէս Նասրէտինը որ իշուն վրայ նստած էշ կը փնտռէր: Արդեօք ամբողջ Հայոց պատմութեան մէջ կարելի՞ է գտնել աւելի զզուելի մակաբոյծ մը քան Վահան Մալէզեանը: — Այս մէկը թող իմ անբարեկրթութիւնս ըլլայ:

Հիմակ որ ճշդեցինք մակաբոյծին ով ըլլալը, անցնինք «յաջողած»ին:

Ի՞նչ բանի մէջ յաջողած է ան. բանաստեղծութեա՞ն թէ փաստաբանութեան մէջ: Աշխարհ արարած չի՞ գիտեր որ ինք Ապողոնի ցեղն է: Ամէնէն անքերթուած հոգին, ամէնէն «անթիփօէթ» կազմուածքը:

Յիսուս Քրիստոս եթէ աշխարհ գար ու հազար հրաշք գործէր, վստահաբար պիտի չկրնար Մալէզեանի հոգիին մէջ բանաստեղծութիւն մը ծաղկեցնել: Իր անձը հող չունի, օդ չունի, արեւ չունի այդ ծաղիկին համար: Մետաղին վրայ ծաղիկ կը բուսնի՞:

Ո՞ւր է տակաւին իր յաջողութիւնը: Փաստաբանութեա՞ն մէջ: Բայց այս եղկելին ինքզինքը պաշտպանելու իսկ անկարող է: Ո՞ր դատարանին մէջ երեւցած է: Աստուծոյ դատաստանին կը յանձնենք զինքը, եթէ սադայէլը յօժարի:

10,000 ֆրանք ստանալը չըլլայ իր յաջողութիւնը: Բայց ատիկա աններեւութիւն է միայն, պաշտօնական աւազակութիւն: Ու կը դատապարտէ յեղափոխականները որոնք «ազգը փրկելու ելած են առանց ինքզինքնուն համար տնակ մը շինելու»:

Ասիկա գլուխ-գործոց մըն է ... տխմարապատումի: Ճիշդ է, մենք ոչ միայն տուն մը չունինք, սենեակ իսկ չունինք: Իսկ ինքը հսկայական «իմ-մէօպլը» ունի, միլիոնատէրերու թաղի մը մէջ:

Բոլոր ազգերու մէջ ազգը փրկելու գործին նուիրուածներէն որո՞նք արդեօք տուն են ունեցած: Նոյն իսկ մարդկութիւնը փրկելու ճիգ ընողները տունե՞ր ունէին:

Մեր տունը հայ ժողովուրդին սիրտին մէջն է: Ամէնէն տաք, ամէնէն ազնուօր կահաւորուած, ամէնէն փառաւոր տունն է ան: Մինչդեռ Վահան Մալէզեանի հոգին կը մսի, կը սառի իր տանը «շօֆաժ»ին առջեւ, քանզի իր տան հիմը անզգամութիւնն է, իր գերանները կեղծաւորութիւնը, շողոքորթութիւնը, կեղծ բարեկրթութիւնը եւ մակաբուծութիւնն է:

Իր տան քարերն ալ հայ ժողովուրդին անէծքներն են:

Մենք անտուն ենք, կ'ուզենք սակայն գիտնալ թէ Բարեգործականի բոլոր պաշտօնեաներն ալ տունի տէ՞ր են: Ռամկավարներու լիտըր եւ գրագէտ Արշակ Չօպանեանը տուն ունի՞: Տակաւին փաստաբան-հեռո՛ր Հրաչ Երուանդին տունը ո՞ւր է, Թօքատլը՞օ, Փարի՞զ թէ բարեկամին տունը իր տունն է:

Հասկցուր մեզի այս բոլորը, ո՛վ տանուտէր Վանօ - Վահօ ...

Ես ինծի համար բաց Հայու սրտերէն մէկ հատն իսկ չեմ փոխեր քու «ափարթըման»իդ հետ, ո՛վ դուրսը մնացած տանուտէր:

Ու պատմութեան մէջ դուն ոչ թէ տնակ, հաւնոց անգամ պիտի չունենաս:

Բանը կը փոխուի անշուշտ, եթէ պատմութիւնը կը գրէ «փաթրոնդ», Աղաթոն պէյ:

Այն ժամանակ իր կենսագրութիւնն ալ ես կը գրեմ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ
(Անտուն)

ԹԱՏՐՈՆ

«ՊԱՏՈՒԻ ՀԱՄԱՐ»

...Դիւրին երգիծաբանութիւն մը պիտի կրնայի ընել՝ յայտարարելով, որ կովկասահայ թատրոնը իր 75ամեակի տօնախմբութեան գիշերը, Փարիզի մէջ, «Ռ. Տէօնքան»ի թատերասրահին բեմին վրայ մեռաւ ... բեմին լոյսերուն հետ, ծխաղներ միայն ներշնչելով փոքրաթիւ հասարակութեան մը:

Դժբախտաբար ողբերգութիւն մըն է կատարուածը՝ փարիզահայ բեմին վրայ:

Աններելի օգտագործում մը — շահագործում բառը չգործածելու համար — պատասխանատու անձերու — տօն կամ յոբելեան — անհամեստ եւ անիրական որակումներու, ածականներու տարափ մը, անկարելի խոստումներ պատրաստութեան, շքեղութեան, գեղեցկութեան մասին ... եւ հիասթափեցնող արդիւնք՝ թէ՛ հասարակութեան համար — որ կը յամառի յաճախել գեղարուեստական հաճոյք մը վայելելու յոյսով — եւ թէ դերասանին համար, որ հակառակ շռայլուած եւ չկատարուած խոստումներուն, կը մեկնի բեմէն — կէս գիշերը անցած — ակնկալուած շահին փոխարէն պարտքով:

Շաբաթ գիշերուան ներկայացումը աւելորդ փաստ մը եղաւ այս իրողութեան:

Նոյն իսկ «Կովկասահայ թատրոնի 75ամեակին առթիւ»ը չէր կրցած լեցնել անշուք սրահը:

Եւ այդ տխրօրէն տօնումին առթիւ՝ իբրեւ հայ թատրոնին հմայքին նախանձախնդիր՝ ստիպուած եմ նկատել, որ աններելի էր անհատական ձեռնարկի մը կցել յոբելենական թուական մը — պաշտօնական հանդիսութեան մը տարազը հագցնելով անոր եւ մանաւանդ կատարել այդ բոլորը արդահատելի պայմաններու մէջ:

Հայ դերասանները պարտաւոր են շատ աւելի յարգանքով եւ խղճմտութեամբ մօտենալ հայկական բեմին, եթէ կ'ուզեն որ ան մնայ իր կոչումին բարձրութեան վրայ, դառնալով ոչ թէ յուսախաբութեանց, այլ բարոյական եւ — ինչո՞ւ չէ — նիւթական շահերու մշտահոս աղբիւր:

Եւ արդէն այս վերջին շահուն համար չէ՞ որ կը զոհուին շարք մը գեղարուեստական եւ բարոյական սկզբունքներ:

Մինչեւ այսօր կատարուած անիմաստ եւ կարճատես արարքներուն կը պարտի փարիզահայ բեմը, իր ներկայ արդահատելի կացութիւնը:

Տարիներէ ի վեր յուսախաբութեանց յարաճուն շարք մը դանդաղօրէն կոտորակեց հայ թատերասէրին թիւը: Ան այսօր գրեթէ բռնադատուած կուգայ ... կամ հրաւիրատոմսով:

Չեմ ուզեր աւելի ծանրանալ հարցի մը վրայ, որուն ցաւոտ եւ տգեղ կողմերը դարմանելու մտահոգութիւնը կ'իյնայ փարիզահայ դերասաններուն:

Եւ իրենց ամենատարրական շահն իսկ կը մղէ զիրենք այդ լուրջ մտահոգութեան:

«Պատուի համար»ի ներկայացման մասին ստիպուած եմ վերապահ ըլլալ, նկատի առնելով անոր բեմադրութեան եւ խաղին անբաւականութիւնը:

Պ. Ա. Կոթիկեան սխալ մը գործած էր իրեն համար ընտրելով Էլիզբարեանի դերը: Իր բնութեան, նկարագրին, ձայնին եւ կազմին հակոտնեան է Շիրվանզադէի ստեղծած տիպարը:

Հակառակ պարտասող պայմաններուն, գովելի ճիգեր ըրին — յաջող պահերով — Պ. Պ. Լ. Ցարուք, Գրիգոր-Վահան, Գմբէթեան, Տէրվիշեան՝ որ նշանակելի է իրեն մասնայատուկ ճկուն խաղով, եւ Տիկ. Մաքտօնալտ՝ խղճամիտ, կենդանի եւ ճիշդ հոգեբանութեամբ: Տիկին Լաթիֆեան գնահատելի ոյժ մըն է որ կրնայ կարեւոր տեղ մը գրաւել փարիզահայ բեմին վրայ:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ 1500ԱՄԵԱԿԸ

Պէյրութէն կը գրեն.— Անթիլիասի կաթողիկոսարանը կը պատրաստուի փետր. 23—24ին տօնել Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան 1500ամեակը: Նոյնպէս Պէյրութի Ֆրանսական Սէն Ժօզէֆ համալսարանը ծրագրած է այդ առթիւ հանդէս մը սարքել մարտին կամ ապրիլին: Հանդէսին մէջ կարեւոր մասնակցութիւն մը պիտի ունենայ համալսարանին հայագիտութեան դասախօս Հ. Մըրըեան:

Կ'ըսուի նոյնպէս թէ Դպրեվանքը գալ շրջանին սաներ չպիտի ունենայ: Այս տարուան շրջանաւարտներէն ոչ մէկը որոշած է կրօնական ասպարէզին նուիրուիլ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԸ ԴԱՐԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

ԽՄԲ. — Ինչպէս հաղորդուած է կաթողիկոսական կոնդակով, Աստուածաշունչի թարգմանութեան 1500ամեակին առթիւ, մշակոյթի տօն հռչակուած է ամբողջ մէկ տարի: Այս առթիւ Փարիզի մէջ սարքուած է տօնակատարութիւն մը, որ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ կիրակի, 10 մարտ, նախագահութեամբ կաթող. նուիրակ Գարեգին արք. Յովսէփեանի:

Կիրակի օրուան վերապահելով մեր բացառիկ թիւը, այսօր «Արազ»ի բացառիկ հրատարակութենէն կ'արտատպենք հետեւեալ ուսումնասիրութիւնը, որ կրնայ ամփոփ գաղափար մը տալ հայկական մշակոյթի զանազան շրջաններու մասին, Քրիստոսի թուականէն առաջ եւ վերջը.—

Հայ մշակոյթի պատմութեան ամփոփումը չէ որ կուտանք ստորեւ, ոչ ալ հայ գրականութեան ու հայ արուեստներուն լրիւ քրոնիկոնը: Մեր նպատակն էր Հայ Քաղաքակրթութեան Պատմութեան գլխաւոր դէպքերը խօսեցնել թուականներուն ընդմէջէն, ընթերցողը մղելով այս կերպով ակնարկ մը նետելու անցեալ դարերու մտաւոր ճիգին կարեւոր հանգրուաններուն վրայ: Քրոնիկոնը ստիպուած ենք սկսիլ նախնագոյն դարերէն, պարզ ընծայելու համար յաջորդական քաղաքակրթութիւնները որոնք խմորուեցան ու ծաղկեցան Հայ Աշխարհի մէջ, որքան ալ դեռ գիտութիւնը ճշդած չըլլայ վերջնապէս դիմագիծը ժողովուրդներուն որոնք ապրեցան հայ հողի վրայ, անոնցմէ իւրաքանչիւրին դերը մեր ներկայ ցեղին կազմութեանը մէջ, ու անոնցմէ ամէն մէկուն բաժինը այն ինքնատիպ համադրութեան մէջ որ Հայ Մշակոյթ կը կոչուի:

Ստիպուած ենք դարձեալ Հայ մշակոյթի հանգրուանները յաճախ ճշդել քաղաքական հանգրուաններով, որովհետեւ առանց ատոր անբացատրելի պիտի մնար զանազան օտար տարրերու բերած նպաստը Հայ մշակոյթին ու արուեստներուն թրծման մէջ, ու անմեկնելի պիտի մնար դիմագիծը քաղաքակրթութեան մը ուր զիրար կը գտնեն Արեւելքն ու Արեւմուտքը, համադրութիւնը զոր դարերը ստեղծած են իրարու բաղադրելով տարբեր խառնուածքով ցեղերու հոգեկան արժէքները Հայ ժողովուրդի հոգիին մէջ:

ԿՈՒՏԻ, ՍՈՒԲԱՐՈՒ, ՀԻԹԻԹՔ

3000.— Քրիստոսէ մօտ երեսուն դար առաջ է որ քաղդէական արձանագրութեանց մէջ կը յիշուին Կուտի ժողովուրդը եւ իր համանուն թագաւորը: Ասոնց երկիրը կը համապատասխանէ մօտաւորապէս այն հողամասին որ յետոյ ստացաւ Հայաստան անունը եւ որ կը գտնուէր Վանի եւ Ուրմիոյ լիճերուն միջեւ: (Հիւկօ Վինքլէր, «Մարդկութեան Պատմութիւն», հատոր Գ., էջ 12): Քաղդէական այդ արձանագրութեան մէջ Կուտի թագաւորը ինքն իսկ կը պատմէ թէ Քաղդէայի Սիպար քաղաքին մէջ արեգակի աստուծոյն նուիրուած այդ տաճարը կը կանգնէ ի յիշատակ իր յաղթանակին իր երկրին դէմ երիցս յարձակող թշնամի ժողովուրդի մը վրայ: Դեռ մինչեւ այսօր ոչ մէկ լրացուցիչ տեղեկութիւն կայ Կուտի ժողովուրդին եւ իր մշակոյթին մասին, մանաւանդ ինչ կը վերաբերի անոնց կապին յետագային հոն հաստատուած ժողովուրդներուն հետ: Միւս կողմէ սակայն նորագիւտ սեպագիր արձանագրութիւնները երեւան կը հանեն Քրիստոսէ 30 դար առաջ հայկական բարձրաւանդակին վրայ ապրող ժողովուրդ մը, որ Սուբարու անունը կը կրէ եւ որ կորիզը պէտք է կազմած ըլլայ հայ ցեղին: Հետեւելով այդ արձանագրութիւններուն, փրոֆ. Ա. Խաչատրեան այդ ցեղը կը նկատէ հայկ. բարձրաւանդակի անդրպատմական հիմնախաւը որ « հազարաւոր տարիների ընթացքում պահպանեց մարմնական եւ մշակոյթի առանձնայատկութիւնները, եւ դարերի ընթացքում իր վրայ նստող այլացեղ շերտերին փոխանցեց իր մարդաբանական ուրոյն տիպն ու դրոշմը, եւ իր արհեստագործութեամբ, ճարտարապետութեամբ, կենցաղով, կրօնական հաւատալիքներով, իր աստուածներով, եւ, որ կարեւորն է, իր սովորութիւններովը դեռ ապրում է Հայերի մէջ»: («Հայաստանի սեպագրական շրջանի քննական պատմութիւն» 1933, Երեւան).

2000.— Մօտաւոր թուական՝ երբ ծագում կ'առնէ Խաթթի կամ Հիթիթ պետութիւնը Փոքր Ասիոյ մէջ, հաւանաբար Հելլեսպոնտէն խուժող հնդեւրոպական ցեղի մը ձեռքով՝ որ կը տիրէ արեւմտեան Փոքր Ասիոյ կանխագոյն բնիկներուն, եւ անոնց հետ ձուլուելով տակաւ կը կորսնցնէ իր հնդեւրոպական դիմագիծը: (Պ. Հրօզնի, «Հնդեւրոպացիներու արշաւանքը Փոքր Ասիոյ մէջ շուրջ 200ին Ք. Ա.», «Արեւելեան Արշիւներ», Ա. հատոր, թիւ 3, էջ 295):

Հիթիթ պետութեան քաղաքակրթութիւնը մէկն է եղած ամէնէն բեղուններէն զորս երբեւիցէ ունեցած է մարդկութիւնը, քաղաքակրթութիւն որ նոր է որ կը լուսաբանուի շնորհիւ նոյն պետութեան մայրաքաղաքին Խաթուշաշի վայրէն (այժմ Պօղազքէօյ, Եօզղատի մօտ) գտնուած արձանագրութիւններուն եւ չեխ գիտնականի մը՝ Հրօզնիի կատարած ուսումնասիրութեանց այդ առթիւ: Այդ քաղաքակրթութիւնը անով մանաւանդ կը շահագրգռէ մեզ, որովհետեւ ան մօտէն շփուած է մեր ժողովուրդի քաղաքակրթութեան հետ, Հայաստան ինքն իսկ բնակուած ըլլալով Հիթիթ ցեղերէ, եւ ի վերջոյ Հայրենիքը դարձած ըլլալով Արմէններուն՝ որոնք Հայաստան տեղաւորուելէ առաջ քանի մը դար կանգ առած էին Հիթիթ պետութեան մէջ՝ անոր կործանումէն յետոյ:

Հիթիթական քաղաքակրթութեան Հայոց մէջ եւս թափանցած գլխաւոր գիծերն են ջրաբաշխական մեծ ձեռնարկները, ինչպէս Շամիրամի ջրանցքը Վանի մէջ. մետաղագործութիւն, քանդակագործութիւն՝ ժայռերու ու քարերու վրայ, եւայլն: Պեղումներու շնորհիւ այդ շրջանէն գտնուած են արծաթեայ տուփեր, արոյրէ աշտանակներ եւ վահաններ, կապարեայ սուրեր, զէնքեր ու նետեր, գինիի խոշոր կարասներ՝ վրան բեւեռագրերով, արոյրէ արձաններ, եւայլն:

(Շար.)

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՕՖԻԱ, Թղթակից.— Նոր ստացանք եւ պիտի կարգադրենք:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Ո՞ր օրուան կը սպասեն

Հնար չեղաւ որ եւ է կերպով լեզու գտնել Հայաստանի վարիչներուն հետ, անոնց զգացնել թէ հայրենիքը ունէ անձի ունէ կուսակցութեան, որ եւ է վարչաձեւի սեփականութիւն չէ եւ հետեւաբար չի կրնար խաղալիկ դառնալ ու ծառայել անոնց շահերուն:

Եթէ այս տարրական ողջմտութեամբ ու հեռատեսութեամբ չարժած ըլլա-յին սկիզբէն ի վեր եւ իրենք ալ իրենց կարգին աշխատած ըլլային լեզու գտ-նել Մոսկուայի հետ, եթէ ուզէին կը-նային փորձել — այսօր ոչ արտասահ-մանի հայութիւնը կը տուայտէր այ-լազան հոգերով եւ ոչ ալ իրենք պա-տասխանատուութեան բաժին կ'ունե-նային պատմութեան առջեւ:

Այս միջոցին երբ օտարատեցութիւ-նը ուժգին թափով կը շեշտուի այս-տեղ ալ եւ հազար ու մէկ դժուարու-թիւններ կը յարուցանեն խեղճ աշխա-տաւորին բնակութեան իրաւունք եւ օրապահիկ մը շնորհելու համար, ա-մէն աչք մեքենաբար կ'ուղղուի դէպի Երեւան: Եւ ամէն մարդ կը հարցնէ.

— Երկիր ունի՞նք թէ չունինք…

Ունինք եւ չունինք, քանի ձայն բար-բառոյ յանապատի կը մնան մեր կանչերը, եւ հալածական ժողովուրդը անստուգութեան մատնուած է, իր զաւակները կը խրտչին մայրենի բար-բառէն, իսկ իր երիտասարդները կը հիւծին, կը մաշին, կը մահանան օ-տար երկինքներու տակ:

Ո՞ր օրուան կը սպասեն եթէ աշխա-տաւորական կառավարութիւն են եւ կ'ընդունին թէ ժողովուրդին փրկու-թիւնը միմիայն իր երկրին մէջ, իր հողին վրայ է:

Ո՞ր օրուան կը սպասեն բանալու համար դռները լայնօրէն, ազատօրէն, անխտիր բոլորին առջեւ, առանց հա-ւատաքննութեան, թէ «կուլակ»ին թէ «կոլխոզնիկ»ին առջեւ, քանի որ Հայը Հայ է ամէն տեղ ինչպէս Ֆրանսացին Ֆրանսայի համար:

Բացէք դուռները եւ այն ատեն է որ պիտի սկսի բուն վերաշինութիւնը, ձեր յուսացածէն ա՛լ աւելին, կրկինը, քառապատիկը:

Այսօր ինչքա՜ն բազուկներ կան աշ-խատաւոր որ անգործութեան դատա-պարտուած են, ի՛նչքան գործաւորներ, արհեստաւորներ, արուեստագէտներ, ի՛նչքան մտաւորականներ, լեզուա-գէտներ, բժիշկներ, գրագէտներ եւ ուսուցիչներ, որոնք իրենց կեանքը կ'անցընեն յումպէտս, մինչդեռ հրաշք-ներ պիտի գործէին այնտեղ, հայրենի կապուտակ արեւին տակ:

Ո՞ր օրուան կը սպասեն այդ քայլը առնելու համար, փոխանակ համր ու խուլ ձեւանալու այն կանչերուն ու քննադատութեանց որ կ'ըլլան յօդուա իրենց, յօդուա մեզի, յօդուա մայր երկրին:

ՄԷՆ - ՍԷ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՄԵՐ ԲՈԼՈՐ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐԷՆ ԵՒ ԱՌ ՀԱՍԱՐԱԿ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԷՆ ՕՐԸ ՕՐԻՆ ՀԱՂՈՐԴԵԼ ԻՆԾ ՈՐ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԻՐԵՆՑ ՇՐՋԱՆԻՆ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ (ԱՐՁԱԿՈՒՄ, ՕՐԱԿԱՆԻ ԿԱՄ ԺԱՄԵՐՈՒ ԿՐՃԱՏՈՒՄ ԵՒԱՅԼՆ):

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՐԲ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻՆ ԴՈՒՌՆԵՐԸ…

ՄՈՆԹԱՐԺԻ-ՇԱԼԷԹ, 5 մարտ (Յառաջ). — Ինչպէս գրած էի նախորդ նամակով, հարիւրին տասնի օրէնքը կը գործադրուի մեծ խստութեամբ:

Յունուար 1էն սկսեալ քաուչուի միակ գործարանը արձակեց մասնա-ւորաբար Լեհերը որ մեծամասնու-թիւն կը կազմէին: Տարիներէ ի վեր այսպիսի բան չէինք տեսած: Ինչո՞ւ հարուածը կ'ուղղուի Լեհերուն դէմ, պաշտօնական շրջանակները կ'ըսեն թէ Լեհաստանը Գերմանիոյ կողքին է կանգնած, Ֆրանսայի վրայ յարձա-կելու համար: Իսկ վաղը երբ կարգը գայ մեզի, ի՞նչ պատճառներ պիտի ցուցնեն:

Լեհերը, Չեխերը կ'երթան իրենց երկիրը, իսկ Հայերս ո՞ւր պիտի եր-թանք, երբ մեր հայրենիքի դուռները տակաւին ամուր փակած են տարագիր ժողովուրդին առջեւ:

Փետր. 28ին երկիր գացին այս փոք-րիկ գաղութէն աւելի քան հազար Լե-հեր: Ի՞նչ ուրախութիւն, ի՛նչ գուր-գուրանք եւ ի՛նչ հրճուանք: Այլ եւս չկայ անոնց համար պանդխտութիւն, — օտար հող, օտար ջուր եւ օտար իշ-խանութիւն: Լեհերու դիմումին վրայ կառավարութիւնը արտօնեց ձրի փո-խադրել մինչեւ լեհական սահմանա-գլուխը:

Ե՞րբ պիտի գայ այն օրը որ մենք ալ այսպէս գաղութէ գաղութ բեռ կա-պէինք հայրենիքի համար…

Գրիգոր Պալեան

ՓԵՏՐ. 18 ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ՄԷՋ

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱ, 24 փետր. (Յառաջ). — Հ. Յ. Դ. Կորիւն ենթակոմիտէի կողմէն կազմուած էր ընկերահամա-կրական թէյասեղան մը փետր. 18ի առթիւ, Հ. Յ. Դ. Նորաբաց գրադա-րանի սրահին մէջ: Ներկայ էին քա-ղաքիս եւ Սէն Փիէռի ընկերները եւ համակիրները: Սրահը լեցուն էր:

Ընկեր Մ. Բարխեան, բացման խօս-քէն յետոյ, հրաւիրեց ներկաները յո-տնկայս յարգել փետր. 18ի զոհերու յիշատակը: Սեղանապետ ընտր-ուեցաւ ընկեր Ն. Կրկրդեանը: Առա-ջին խօսքը առաւ ընկեր Մ. Բարխեան որ պարզեց փետր. 18ի նշանակութիւ-նը: Յետոյ սկսաւ կերուխումը: Ներ-կաներուն բաժնուեցաւ թէյ եւ պիսկի-ւի: Այս առթիւ երգեցին տիկին Նը-ւարդ Կրկրդեան՝ «Իմ սիրելի դաւա-կունք» եւ Պ. Սահակ: Ընկեր Մ. եր-գեց «Ես եմ ազատ հայ պատանի» եւ «Պատիժ ու բանտ»: Պ. Սիրական իր ջութակով եւ ընկեր Յարութիւն իր ֆոնոյով փայլ տուին հանդէսին:

Ընկեր Հայկ Ալեքսանեան իր ան-վերջ զուարճախօսութիւններով կուշտ ու կուռ խնդացուց հանդիսականները:

Յետոյ կարկանդակ բաժնուեցաւ եւ սկսան պարերը, հայկական եւ եւրո-պական: Ուշ ատեն աճուրդի դրուե-ցաւ տուփ մը անուշեղէն եւ գոյացաւ 120 ֆրանք: Գնահատանքի արժանի էր ընկեր Հայկի եւ ընկեր Յակոբի մրցումը:

Աճուրդէն յետոյ դարձեալ պարեր, խմբերգներ. «Մենք անկեղծ զինուոր ենք», «Լուսին չկար», «Վէրքերով լի» են.: Երեկոյթը փակուեցաւ Պ. Սա-հակի «Երբոր բացուին դռներն յու-սոյ» երգով: Այս առթիւ շնորհակա-լութիւն յայտնեց ընկեր Մարգար բո-լոր հանդիսականներուն: Գովելի էին ընկերներուն, մանաւանդ ընկեր Ս. Թօփալեանի ջանքերը, հանդէսին յա-ջողութեան համար:

Մ. Բարխեան

Բուռն ցոյցեր

ԾԽԱԽՈՏԻ ՄԵՆԱՇՆՈՐՀԻՆ ԴԷՄ

Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ օ-րէ օր կ'աճի պայքարը ծխախոտի մե-նաշնորհին դէմ:

Փետր. 24ի կիրակին, 40—50 ինք-նաշարժներով, մօտ 200 ուսանողներ կ'ուղղուին դէպի Պքերքէ: Անոնց մէջ կը գտնուէր նաեւ երեսփոխան Շէյխ Ֆէրիտ Խազէն: Մարոնի պատրիար-քին կողմէ լաւ ընդունելութեան ար-ժանացան ուսանողները: Եօթը հոգի ճառեր խօսեցան, բողոքի բանաձեւեր ներկայացնելով ծխախոտի մենաշը-նորհին դէմ: Պատրիարքը իր գոհու-նակութիւնը յայտնեց ուսանողներու զգացումին համար եւ թելադրեց խա-ղաղութեամբ կատարել իրենց ցոյցե-րը:

Կէսօրէ վերջ, Պքերքէէն վերադար-ձին, ցուցարար ուսանողները հան-դիպեցան Ռէժիի Ընդհ. տնօրէնի բը-նակած թաղը եւ հոն եւս ցոյցեր կա-տարեցին, քարկոծելով տնօրէնին բը-նակարանը եւ «անկցի մենաշնորհը» պոռալով: Ոստիկանական ուժեր ցր-ուեցին ուսանողները:

Բուռն ցոյցեր կատարուեցան նաեւ Լաթքներու քօլէժին, Ամերիկեան համալսարանի առջեւ եւ Պուրճի հրա-պարակին վրայ: Ամէն տեղ ալ ոստի-կանութեան միջամտութեամբ ցրուե-ցան ցուցարարները: Սաղաւարտա-կիր ոստիկաններ մինչեւ իրիկուն շր-ջեցան հանրային վայրերու եւ հրա-պարակներու վրայ:

Ծխախոտի դէմ առելափառ պայ-քարը կը շարունակուի: Մանաւանդ Լիբանանի լեռնային մասերուն մէջ գրեթէ անգործածելի դարձած է ծխա-խոտը:

Դամասկոսի մէջ որոշ ձեւ առացած է շարժումը: Բազմաթիւ կոմիտէներ կազմուած են քաղաքի բոլոր մասե-րուն մէջ: Մանաւանդ դպրոցական ե-րիտասարդութիւնը աշխատանքի լը-կած է, արգիլելու համար ծխախոտի գործածութիւնը: Հաւաքոյթներու մէջ, յաճախ հրապարակներու վրայ, դպրոցականներէ կազմուած կոմիտէ-ներ կը խօսին եւ կը բացատրեն ծխա-խոտի վնասները: Որոշած են հրատա-րակել նաեւ գրքոյկներ:

Հաւատացեալներու մէջ աւելի ար-դիւնաւոր դարձած է ծխախոտի դէմ մղուած պայքարը: Հարիւրին 50 հա-մեմատութեամբ Դամասկոսցի Իս-լամներ պակսեցուցած են ծխախոտի գործածութիւնը: Իւլէմաներ եւ հօ-ճաներ շարունակ կը քարոզեն այդ ուղղութեամբ եւ յիշելով Գուրանի հատուածները, պոյքոթի կը հրաւի-րեն ժողովուրդը: Գուրանի մէջ ըս-ուած է. «Այն բաները որ վնասակար են մարմնին ու աւելորդ, մեղք են»: Ահա այս հատուածն է որ շարունակ կը կրկնեն իւլէմաները:

«Մի՛ ծխէք» նշանաբանը շատ ընդ-հանրացած է Սուրիոյ բոլոր քաղաք-ներուն մէջ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Պոլսոյ պատրիարքը եւ կղերական տարազը

Պոլսոյ Թուրք թերթերը վերջերս գրած կուտային թէ Պատրիարքա-րանները ժողով կը գումարեն, կղերա-կաններու տարազը նոր օրէնքին յար-մարցնելու համար: Ըսել կ'ուզէին թէ տատամսէս չէին համակերպիր օրէնքին: Այս առթիւ Պոլսոյ Հայոց պատրիար-քը հետեւեալ յայտարարութիւնն ը-րած է թերթերու.

— «Ոչ մէկ պատրաստութիւն: Օ-րէնք մը կայ հրատարակուած որ գոր-ծադրութեան պիտի դրուի ուղղուած Թուականին: Հայ կղերը պիտի հպա-տակի օրէնքին տրամադրութեանց: Մեր կղերականները պիտի հագուին ամէնուն պէս առանց կրելու որ եւ է նշան որ զանազանէ զիրենք:

Գերեզմանատունեն վերջը չենքեր…

Պոլսոյ գերեզմանատուներու տես-չութիւնը ստիպողաբար պահանջած է Բանկալթիի գերեզմանատան կալ-ուածներու շինութեան արտօնագիր-ները:

Բերայի կալուածոց հոգաբարձու-թիւնը եւ Թաղ. Խորհուրդին կողմէ Պ. Պետրոս Ճանիկեան բոլոր շէնքե-րուն շինութեան արտօնագիրներուն օրինակները հանելով եւ նոտարու-թեան վաւերացնել տալով, ներկայա-ցուցին պատկան իշխանութեան:

Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին շինու-թեան համար ըսուած է բացատրա-գրին մէջ թէ՝ 1865 Թուականին, Սուլ-թան Ազիզի հրովարտակով կառուց-ուած է: Հրովարտակը ի պահ կը մը-նար Ս. Երրորդութիւն եկեղեցին շրջափակի շէնքին մէջ, խորհրդարա-նը: 1871ի Բերայի մեծ հրդեհին, հը-րոյ ճարակ ըլլալով նաեւ Ս. Երրոր-դութիւն եկեղեցին շրջափակի շէն-քերը, հրովարտակն ալ այրած է:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՐ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ

Թուրքիոյ 1935ի պետական պիւտ-ճէն նախորդ տարիէն տասը միլիոն ա-ւելի է, ինչպէս գրած էինք: Այս յա-ւելումին վեց միլիոնը պիտի փակ-ուի հասոյթներու աւելցութեամբ, երկու միլիոնը նոր հասոյթով եւ մը-նացեալ երկու միլիոնն ալ կարգ մը տուրքերու մէջ կատարուելիք փոփո-խութեամբ:

Այս փոփոխութիւնը, կ'ըսուի, մաս-նաւորաբար պիտի ըլլայ շահատուր-քին եւ սպառման տուրքին վրայ: Այս-պէս՝ շահատուրքի համար որոշ գու-մար մը պիտի զանձուի, առանց նկա-տի առնելու թէ շա՞հ եղած է թէ ոչ: Սպառման տուրքի ենթակայ պիտի ըլ-լան նաեւ ուրիշ կարգ մը նիւթեր:

Պիւտճէի բաժանումին համաձայն, Ազգ. Ժողովին յատկացուած է 2,859-682, Հանր. նախագահին 386.292, վարչապետութեան 1 միլիոն 159.879, Ելմտ. գործավարութեան 12,784,179, Հանր. պարտքի 46,291,293, Ներքին գործավարութեան 4,374,908, Ընդհ. ապահովութեան 4,137,499, ոստիկ. զօրքի 8.909,621, Կրթ. գործավարու-թեան 8,948,445, Հանրօգուտ գործա-վարութեան 12 միլիոն 643.607, Ազգ. պաշտպանութեան ցամաքային՝ 48,087,816, օդային՝ 5.017,060, ծովա-յին՝ 4 միլիոն 308.600, քարտէսի ճիւղ 623,965 ոսկի:

ՄԱՄՈՒԼ

«ԱՂ»Ն Է ՊԱԿԱՍՈՒՄ…

Թէհրանի «Ալիք»ը, որ երկօրեայի վերածուեցաւ վերջերս, կ'ողբայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (21 փետր.).

— «Շարունակելով իրանահայ հանրային կեանքի վերլուծումը, մենք գալիս ենք մի այլ տխուր եզրակացու-թեան:

— Մենք, իրանահայերս, ո՛չ միայն չունենք ուրոյն գրականութիւն, այլ եւ չունենք մտաւորականութիւն:

Այսինքն՝ մեզ պակասում է այն աղը, որ հանրային կեանքին տալիս է համ ու գրաւչութիւն, եւ առանց որի նա դառնում է անշունչ ու անբովան-դակ…

Ճիշդ է, մենք ունենք բազմաթիւ անհատ մտաւորականներ՝ իրաւաբան փաստաբաններ, բժիշկներ, գրակա-նագէտներ, լրագրողներ, ուսուցիչ-ներ, ինժեներներ եւ այլ բազմաթիւ մասնագէտներ բարձրագոյն ու միջ-նակարգ կրթութեամբ,— բայց եւ այնպէս չունենք մտաւորականութիւն իր իսկական իմաստով:

Մտաւորականութիւն, որ տոգոր-ուած է գաղափարական ներշնչումով եւ ի գին իր անձնական բարօրութեան ծառայում է ազգային հանրութեան ամենայն նուիրուածութեամբ ու զո-հաբերութեամբ:

Մտաւորականութիւն, որ կեանք ու բովանդակութիւն է տալիս իր ժո-ղովրդի հասարակական կեանքին եւ հանդիսանում է նրա կուլտուրական գերագոյն արժէքների ստեղծագոր-ծութեան մէջ ղեկավար ու մղիչ ուժը:

Մտաւորականութիւն, որ իր ուրոյն գաղափարաբանութեամբ սերունդներ է դաստիարակում եւ յառաջդիմու-թեան լուսաւոր ջահը ձեռին իր ետե-ւից է քաշում ժողովուրդը դէպի գա-ղափարական նուաճումների բար-ձունքները:

Մտաւորականութիւն, որ գիտէ իր ժողովրդի երջանկութեան համար պայքարել, անցնելով խարոյկների միջից, եւ միշտ վառ ու բարձր պա-հել իր ցեղի արժանապատուութեան զգացումը:

Այո՛, ցաւով պիտի խոստովանենք, որ մենք, իրանահայերս, չունենք այդ մտաւորականութիւնը:

Եւ ահա հէնց այդ է պատճառը, որ մեր հանրային կեանքը ընթանում է այնքան հիւանդագին պայմաններում, որ մեր մէջ տիրում է մտքերի անա-սելի շփոթ ազգային - մշակութային զարգացման ամենահիմնական խնդիրներում, որ հետզհետէ աւելի ու աւելի ենք կորցնում մեր ընդունա-կութիւնը իրար հասկնալու եւ իրար հետ մեր քայլերը համաձայնեցնելու, — որ վերջապէս մենք ոչ միայն չենք ստեղծում նորանոր արժէքներ, այլ մեր ունեցածներն էլ կորցնում ենք…

Այո՛, տխուր է, շատ տխուր մեր իրականութիւնը, — այս պիտի խոստովանենք մենք, սակայն ո՛չ թէ ա-մուլ՝ յոռետեսութեան մէջ խորասուզ-ուելու համար, այլ ընդհակառակն, խորհելու գտնել միջոցներ, բուժելու մեր հանրային վէրքերն ու ցաւերը, լարելու մեր ուժերը, համախմբելու ի-րանահայութեան բոլոր կենսունակ տարրերը եւ հանելու մեր հանրային սայլի անիւները այն ճահիճից, որի մէջ նա ընկղմել է…

Չէ՞ որ պատասխանատու ենք գա-լոց սերունդների առջեւ»:

ՀԱՅԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ Թ. ՓԱԶԱՐՃԸՔԻ ՄԷՋ

Վերջերս Թաթար Փազարճըքի հայ առեւտրականները ստիպուեցան փա-կել իրենց խանութները: Պուլկար արհեստաւորները երկու մեծ ցոյց կը կատարեն, պահանջելով քաղաքէն դուրս հանել օտարահպատակ Հայե-րը: Առաջին ցոյցին առթիւ, քանի մը հակահայ ճառեր կ'արտասանեն: Յան-կարծ պուլկար փաստաբան մը բեմ կը բարձրանայ եւ գեղեցիկ ճառ մը կը խօսի ի նպաստ Հայերուն: Նոյն օրը շուկային մէջ Պուլկար մը Հայերուն համար բուռն վէճի կը բռնուի ցուցա-րարներուն հետ:

Կառավարութիւնը գոհացում չէ տուած ցուցարարներու պահանջին, եւ երբ ժամուան ցոյցէն յետոյ, Պուլկարները կը բանան իրենց խա-նութները:

Երկրորդ ցոյցը աւելի յաջող կ'անց-նի: Պուլկարներէն ոմանք չեն գոցեր իրենց խանութները, ոմանք ալ կ'ըսեն թէ Հայերը ոչ մէկ դէշութիւն ըրած են Պուլկարիոյ մէջ:

Սոֆիայի կառավարութիւնը, որուն դիմած էր հայկական պատուիրակու-թիւն մը, խիստ հրահանգներ տուած է: Տեղական կառավարիչն ալ շատ բարեացակամ է եւ Հայերը սկսած են բանալ իրենց խանութները: Շուկան կը շրջին ոստիկաններ, որ եւ է միջա-դէպի առիթ չտալու համար:

Փետր. 18ին, կարգ մը տարրեր կրկին կը ստիպեն Հայերը փակել ի-րենց խանութները: Հայերը խմբովին կը դիմեն ոստիկանապետին, որ ան-միջապէս ոստիկաններ ղրկելով բա-նալ կուտայ խանութները:

Հայ մսավաճառները տակաւին գոց կը պահեն իրենց խանութները: Գրե-թէ բոլորը պարպած են խանութները, պարապ տեղը վարձք չվճարելու հա-մար: Կ'ըսուի թէ Սոֆիայէն կառավա-րական մարմին մը պիտի երթայ խն-դիրը քննելու համար:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Անհարկի մը տողը

ՄԱՐՍԷՅԼ, 3 մարտ. — Ձեր Թղթա-կիցը, Հրաչեայ, 1 մարտ Թուակիր «Յառաջ»ին մէջ կը գրէ. — «Անոր (Անգործներու Կեդր. Կոմիտէի) ան-դամներէն մէկը ամբաստանուեցաւ զանազան աղտոտ գործերով եւ դուրս ձգուեցաւ կազմէն»: Այս ակնարկը ուղղուած է ինծի դէմ: Ես իր ժամա-նակին հերքած եմ իմ «քշուած» ըլ-լալու պարագան, եւ հաստատած՝ իմ քաշուած ըլլալը: Մնաց որ անգործ-ներու Կեդր. Կոմիտէն զիս քշելու հարց չէր կրնար ունենալ, որովհե-տեւ ինքն էր որ մեզի եկաւ, ու ոչ թէ մենք որ անոր գացինք: Եւ երբ տե-սանք որ երբեք ամսուան իր միջամտու-թիւնը մեր դատին համար ապարդիւն ըլլալէ զատ նաեւ վտանգաւոր է, շը-նորհակալ ենք, ըսինք, ու հեռացանք: Ու ան էր որ ինքզինքը մեզի տրամա-դրած էր, եւ ոչ թէ մենք իրեն, հե-տեւաբար՝ տրամաբանօրէն քշողը մի-այն մենք կրնայինք ըլլալ եւ ոչ թէ ան, ինչպէս որ ալ՝ եղած է արդէն:

Կը հրաւիրեմ ձեր Թղթակիցը որ այդ «աղտոտ գործերը» Թուէ կամ պարզէ, որպէսզի ես իմ ինքնապաշտ-պանութեան համար պարտն ու պատ-շաճը տնօրինեմ:

Արտաշէս Ա. Յակոբեան

НИՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (8)

ԱԹԷՆՔԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Իրարու ետեւէ կը կանչուին հինգ վկաներ, որոնցմէ մին, Կեսարիանիի ոստիկանական մասնաճիւղի ոստիկան մը, որ դէպքին գիշերը պաշտօնի վը-րայ ըլլալով, Գըլըճեանը ինքնաշար-ժով հիւանդանոց փոխադրած է:

Նախագահ. — Ի՞նչ գիտես Ոճիրի մասին:

Ոստիկան. — Այդ գիշեր հերթապահ էի: Ժամը 10.30 էր: Յանկարծ տար-ճանակի պայթիւն մը լսեցի: Վազեցի պայթիւնին կողմը եւ տեսայ գետին փռուած մէկը: Շուտով ինքնաշարժ ճարեցի եւ հիւանդանոց փոխադրեցի:

Նախագահ. — Ինքնաշարժին մէջ որ եւ է խօսք ըրա՞ւ:

Ոստիկան. — Հայերէն չեմ գիտեր: Երբ հարցուցի քովիններուս, ըսին թէ վարժուհիի տղուն Մանուկեանին անունը տուած է:

Նախագահ. — Կը ճանչնա՞ս Գըլըճ-եանը:

Ոստիկան. — Այո:

Նախագահ. — Ի՞նչպիսի մէկն էր:

Ոստիկան. — Կռուազան եւ արբեցող էր: Գրեթէ ամէն գիշեր միջադէպ կը յարուցանէր սրճարաններու մէջ: Քանի մը անգամ ձերբակալած եմ զինք: Ծեծ ալ կերած է պահականոցին մէջ: Վարքով ու բարքով լաւ չէր: Հաշիշ ալ կը գործածէր:

Լատաս. — (Ամբաստ. փաստ.) Քիչ մը եւս առաջ երթալով, պիտի ըսէք թէ հաշիշամոլ էր:

Ոստիկան. — Մեր շրջանին բնակիչ-ները մեզի ծանօթ են: Մենք աւելի լաւ կը ճանչնանք զանոնք, քան թէ ուրիշ-ներ:

Ոստիկանէն յետոյ կանչուեցան քա-նի մը յոյն վկաներ, որոնք վկայե-ցին թէ դէպքին գիշերը ժամը 9ին Նիկոլը տեսած են Գըփնիա, իր բը-նակարանին առջեւ:

Յետոյ կանչուեցաւ ամբաստանեալ կողմի վկայ Պ. Առաքել Կիւրինեան, որ Գըլըճեանին հետ հեռացած էր կու-սակցութենէն 1930ին:

Նախագահ. — Ոճիրի մասին ի՞նչ գիտես:

Վկայ. — Հոն չէի եւ ոճիրի մասին բան մը չեմ գիտեր:

Անկելիտիս (Պաշտ. փաստ.) Դուն Դաշնակցական եղա՞ծ ես:

Վկայ. — Այո եւ յետոյ քաշուած եմ:

Անկելիտիս. — Ե՞րբ քաշուեցար:

Վկայ. — Սարգիս Գըլըճեանին հետ:

Անկելիտիս. — Անկէ վերջ Սէրգո-յին հետ յարաբերութիւններ կը պա-հէի՞ր տակաւին:

Վկայ. — Այո՛, եւ նոյն իսկ դէպ-քէն դեռ քանի մը օր առաջ քովս եղած էր եւ ժամը 8էն 10 միասին անցու-ցինք:

Անկելիտիս. — Սէրգօն ի՞նչ գաղա-փարներու տէր էր:

Վկայ. — Ես այնպէս կը կարծեմ որ մինչեւ վերջը ազգայնական մնացած էր:

Անկելիտիս. — Սէրգօն թերթ հրա-տարակե՞ց:

Վկայ. — Այո՛:

Անկելիտիս. — Ինք դրամ ունէ՞ր թերթ հրատարակելու կամ ո՞ւրտե-ղէն առաւ:

Վկայ. — Ինքը դրամ չունէր, բայց չեմ գիտեր թէ ո՞րտեղէն առաւ:

Անկելիտիս. — Բնաւ լուր չունի՞ս թէ ուրտեղէն առացած է:

Վկայ. — Այնքանը գիտեմ որ վեր-ջին անգամ մեր տեսակցութեան ըն-թացքին ըսաւ. — «Ես կը կարծէի որ այդ մարդոց հետ գործակցելով ազ-գիս ծառայութիւն մը մատուցած պի-տի ըլլայի, բայց սխալած եմ: Եկան րանութեամբ ձեւքս գիրերն ալ ա-ռին. առանք խայտառակ մարդիկ են»:

Անկելիտիս. — Այդ գիրերը տանող-ները որո՞նք էին:

Վկայ. — Սէրգօն ըսաւ թէ Նոր Շար-ժումի մարդիկն էին եւ գիրերն ալ «Նոր Շարժում»ին տարին:

Անկելիտիս. — «Նոր Շարժում»ը ո-րո՞նց թերթն էր:

Վկայ. — Կոմունիստներու: Արդէն այդ թերթին ճակատը գրուած է «Պրոլետարներ բոլոր երկիրներու միացէք»:

Անկելիտիս. — Այդ «Նոր Շարժում» թերթին մէջ սպառնալիք մը գրուա՞ծ է Սերգոյին մասին: (Հոս Պ. Անկելի-տիս կը կարդայ այդ թերթի գրու-թիւնը):

Վկայ. — Այդ գրութիւնը չեմ կար-դացած, արդէն երբեք այդ թերթը չեմ կարդար:

Անկելիտիս. — Բարթիկեանը կը ճանչնա՞ս. ան ալ Դաշնակցակա՞ն էր:

Վկայ. — Այո՛, ան ալ Դաշնակցա-կան էր եւ մեզի հետ քաշուեցաւ:

Անկելիտիս. — Սելանիկ հրատա-րակուող թերթին մէջ Բարթիկեան Դաշնակցութեան դէմ յօդուած գը-րե՞ց եւ ի՞նչ:

Վկայ. — Կրնայ գրած ըլլալ. չեմ յի-շեր:

Զիմպոս (ձեռքը «Վերելք» մը բռ-նած) Գըլըճեանին հրատարակած թերթը ա՞յս էր:

Վկայ. — Այո՛:

Զիմպոս. — Այս նկարը կը ճանչ-նա՞ս:

Վկայ. — Այո՛, Աղասի Խանջեանին նկարն է:

Զիմպոս. — Ո՞վ է այս մարդը:

Վկայ. — Հայաստանի կոմ. կու-սակցութեան ընդհ. վարիչն է:

Զիմպոս. — (Դատաւորներուն) Հա-յաստանի խորհրդայնացման տարե-դարձին առթիւ հրատարակուած է այս նկարը:

Նախագահ. — (Փաստաբաններուն) Ուրիշ հարցում ունի՞ք: — Ո՛չ:

Նախագահ. — Պ. Դատախազ, դո՞ւք: — Ո՛չ:

Լատաս. — («Մարտկոց» մը ցոյց տալով) Այս թերթը տեսա՞ծ ես:

Վկայ. — Այո:

Լատաս. — Ասիկա համայնավա՞ր է թէ ազգայնական:

Վկայ. — Ազգայնական:

Լատաս. — Այս թերթին մէջ յօդ-ուած մը կայ ստորագրուած Հայ Գն-դունիի կողմէ: Ոճիրէն առաջ գրուած այս յօդուածին մէջ Գըլըճեանի սպա-նութեան նախատեսութիւնը կայ:

Նիկոլ. — Սխալ է, այդ յօդուածը գրուած է ոճիրէն յետոյ, իմ կացու-թիւնս ծանրացնելու համար: (Ստուգ-ուեցաւ որ յօդուածը գրուած էր ոճի-րէն յետոյ):

Նախագահ. — Ուրիշ հարցումնե՞ր:

Անկելիտիս. — Դուք քաշուեցաք ա-նո՞ր համար որ այս կուսակցութեան շէֆերը (Լազեան, Կաղէլ) կ'ուզէին դրամատուները կոխել եւն.:

Վկայ. — Այս կուսակցութիւնը շէֆ չունի: Բոլորը հաւասար են: Դրամա-տուն կոխելու եւայլն խնդիր չկայ:

Նախագահ. — Կուսակցութիւնը կ'ահաբեկէ՞ իր հակառակորդները:

(Շար.)

ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐՆԱՔ ՑԱՆՁՆԱՐԱՐԵԼ ԽՐԻԽՈՆ ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Է ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ:

Ուրիշ կարեւոր տեղեկութիւններ

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ կառավարական զօրքին եւ ըմբոստներուն վճռական ճակատամարտը կը մղուի Թեսէլիի բարձունքներուն վրայ (Սելանիկ)։ Աւելի քան 300 հաւատարիմ սպաներ Սելանիկ ղրկուեցան յանկարծ, որովհետեւ վերջերս իբրեւ պատիժ այդ քաղաքը փոխադրուած էին բազմաթիւ սպաներ, որոնք այժմ վարակած են բանակը։ Գիշեր ցերեկ օգնական զօրք կը ղրկուի Սելանիկ, զսպելու համար ապստամբները, որոնց կեդրոնը կը գտնուի Տրամայի եւ Գավալայի մէջ։

⁂ Յունաստանի փրանսական հպատակները պաշտպանելու համար, ծովային նախարարը հրամայեց որ անմիջապէս Պիրէոն երթայ «Վէօրտէօն» թորփիլահալածը։ Թուլօնի նաւաբաժինէն ալ երկու յածանաւեր հրաման ստացան յունական ջուրերը երթալու։

⁂ Վերջին լուրերու համաձայն, զինուորական գործողութիւնները մեծ դժուարութեան կը հանդիպին, մշուշի, անձրեւի եւ ցուրտի հետեւանքով։ Եթէ ըմբոստները անձնատուր չըլլան, անխնայ պիտի ռմբակոծուին օդէն եւ ցամաքէն։

⁂ Պաշարման վիճակը աւելի խստացաւ ամբողջ Յունաստանի մէջ։ Օտար օդանաւերուն արգիլուած է մտնել Յունաստանի, եւ անթելի անհատական գործածութիւնը արգիլուած։ Ծովային հաղորդակցութիւններն ալ մեծապէս կրճատուած են։ Նախկին վարչապետ Միխալաքոփուլոս նամակ մը ուղղելով Վենիզէլոսի, կը պաղատի անմիջապէս գործի սկսիլ եւ դադրեցնել քաղաքացիական պատերազմը, նկատի առնելով տնտեսական եւ քաղաքական կացութեան փափկութիւնը։ Նախկին նախարարը միեւնոյն ատեն կառավարութեան ներողամտութիւնը կը խնդրէ ապստամբներուն համար։ Աթէնքի մէջ զօրահանդէս մը կատարեցին պահեստիները իրենց հաւատարմութիւնը յայտնելով կառավարութեան։ Հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Մակեդոնիոյ վճռական ճակատամարտը յետաձգուած է, փոթորիկին հետեւանքով։ Աթէնքի մէջ անդորրութիւնը կը շարունակուի։ Մաս մը ինքնաշարժներ կը բանին եւ դպրոցները պիտի վերաբացուին, բայց թատրոններն ու զբօսավայրերը փակ են ժամը 8ին։

ՀԻԹԼԵՐ ԽՆԴՐԵՑ ՅԵՏԱՁԳԵԼ

Սըր Ճ. Սայմընի Պերլին այցելութիւնը

»»»· ·«««

ԶԱՐՄԱՆՔ ԵՒ ՅՈՒՍԱԽԱԲՈՒԹԻՒՆ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ

Ինչպէս յայտնի է, Անգլիոյ արտաքին նախարարը Պերլին պիտի այցելէր այսօր, հինգշաբթի։ Եւ ահա նոր անակնկալ մը, վերջին պահուն։ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը անգլ. դեսպանատուն երթալով, խնդրեց յետաձգել ճամբորդութիւնը։ Լոնտոնի գերմանական դեսպանն ալ նոյն խնդրանքը ներկայացուց անգլ. կառավարութեան, յայտնելով թէ Հիթլէր հիւանդ է։

Այս լուրը մեծ զարմանք պատճառեց Լոնտոնի, Փարիզի եւ ուրիշ մեծ մայրաքաղաքներու մէջ, մանաւանդ որ Հիթլէր դեռ անցեալ օր ներկայ եղած էր ինքնաշարժի ցուցահանդէսի մը։ Պաշտօնապէս կ'ըսուի թէ «Առաջնորդ»ը պաղ առած է Սարպրուքէնի մէջ, ուրբաթ օր, երկու ժամ գլուխը բաց մնալով ինքնաշարժին մէջ։ Իսկ անպաշտօն աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ այս յետաձգումը կապ ունի Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ կարդացուած տեղեկագրին հետ, որով Պ. Մաքտօնըլտ կը մատնանշէր Գերմանիոյ վերազինումը։ Այդ յայտարարութիւնները մեծ զայրոյթ պատճառեցին Գերմանիոյ մէջ, եւ մամուլը ուժգնօրէն կը բողոքէ եղած վերագրումներուն դէմ։ Յետաձգումը նշանակալից է նաեւ անոր համար որ, նոր թուական որոշուած չէ այցելութեան համար։

Գերմանական մամուլը ոչ – բարեկամական կը համարի Մաքտօնըլտի Սպիտակ Տետրակին հրատարակութիւնը եւ «հոգեբանութեան պակաս»ի կը վերագրէ զայն, քանի որ կը զուգադիպի շատ փափուկ ժամանակաշրջանի մը։ «Այդ հրատարակութիւնը միակողմանի է։ Ան կը ծածկէ ինչ որ կրնայ մեղքի տակ ձգել ուրիշ երկիրներ եւ կը զուգաւորէ ինչ որ կրնայ իբրեւ զէնք ծառայել Գերմանիոյ դէմ»։ Թերթ մը դիտել կուտայ թէ ակնարկութիւն չըլլար նոյնիսկ Խ. Միութեան սպառազինութեանց մասին, մինչ – դեռ Մոսկուայի վարիչները իրենք հրապարակաւ խոստովանեցան ամէն բան»։ Ուրիշ թերթ մը կը գրէ.— «Եթէ Մաքտօնըլտի հասկացողութեամբ անգլիական սահմանը Հռենոսի վրայ է, մերինն ալ Քալէի վրայ է»։

Անգլիա օդային ուժերն ալ կ'աւելցնէ

Երէկ ամփոփած էինք Պ. Մաքտօնըլտի զեկոյցը՝ Անգլիոյ ըսպառազինութեանց յաւելման մասին։ Երեսփ. ժողովը սկսաւ քննել օդանաւային նախարարութեան եւմտացոյցը, որ յաւելուածական վարկեր կը պահանջէ հնգամեայ ծրագրի մը հիման վրայ, աւելցնելու համար օդային ուժերը։ Մշակուած ծրագրին համաձայն, յառաջիկայ տարեշրջանին իսկ (1935 ապրիլէն սկսելով) օդանաւային ուժերը պիտի բարձրանան 54 տորմիղիկի, բուն մայր երկրին համար, իսկ 106ի՝ ամբողջ կայսրութեան համր։ Բաղդատելով ներկային հետ, առաջինը կ'աւելնայ 11 տորմիղիկ, իսկ երկրորդը՝ 25։

Այս առթիւ հետեւեալ ուշագրաւ յայտարարութիւնն ըրաւ օդանաւային նախարարը.

— «Նկատի առնելով օտար օդանաւային ուժերու արագ յաւելումը եւ զինաթափութեան խորհրդաժողովին մինչեւ հիմա կրած ձախողանքը, ցաւ ի սիրտ որոշեցինք անմիջապէս գործադրել ծրագիր մը որ յետաձգուած էր այնքան յանախ։ 1934ի տարեշրջանին համար յաւելուածական ծախք պիտի ունենանք 237,000 ոսկի»։

Պ. Ֆլանտէնի նոր յաջողութիւնը

Վարչապետ Պ. Ֆլանտէն առջի օր դարձեալ վստահութեան խնդիր յարուցանելով, յաջողեցաւ քուէարկել տալ ճարտարագործութեանց դեկավարման օրինագիծը (154ի դէմ 333 ձայնով)։ Այս առթիւ Պ. Ֆլանտէն յայտարարեց թէ Ֆրանսա հաւատարիմ կը մնայ ոսկեդրամի սկզբունքին եւ թէ ի հարկին միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, սակարանական խաղերու դէմ։ Խօսելով կառավարութեան ծրագրին վրայ, ըսաւ թէ «օրէնքը ոչ ընդհանուր հանգամանք ունի, ոչ ալ մնայուն։ Ան պիտի գործադրուի միայն տագնապահար ճարտարագործութեանց համար, եւ կը ձգտի ճամբայ բանալ տնտեսական ազատութեան, նախապէս առողջացնելով հրապարակը»։

Հայու մը սպանութիւնը խորհրդաւոր պարագաներու մէջ

Երեքշաբթի առտու իր սենեակին մէջ սպաննուած գտնուեցաւ Հայ մը, Օննիկ Տէտէեան, որ Վիշի կը բնակէր։

Առտուն ժամը 2·30ին վայելչազգեստ եւ յաղթանդամ մարդ մը կը ներկայանայ Մոնմարթրի մէկ պանդոկը, (ռիւ Լըփիք թիւ 3) եւ սենեակ մը կ'ուզէ գիշերուան համար։ Իրեն կ'ընկերանար գեղեցիկ երիտասարդ մը զոր ներկայացուց իբրեւ իր քեռորդին։ Եւ երկուքը մէկ վեր ելան, «գործի մասին խօսելու համար»։ Բարի մօրեղբայրը կանոնական թուղթին վրայ գրեց իր անունը, Պոլսեցի, ծնած՝ 1907ին եւ խնդրեց որ առտուան ժամը 8ին արթնցնեն։ Այնուհետեւ ի՞նչ պատահեցաւ,— դեռ չէ ճշդուած։ Պանդոկին ծառան կ'ըսէ թէ «մօրեղբայրը» վար իջաւ կէս ժամ յետոյ, առանց աղմուկ հանելու։ Ժամը 6·30ին էր որ հոնդիւններ լսուեցան սենեակէն։ Տանտիրուհին դուռը զարկաւ, բայց պատասխան չստանալով բռնի ներս մտաւ եւ ի՞նչ տեսնէ.— Անկողինը արիւնոտած էր. մահճակալին եւ պատին միջեւ, արեան ճապաղիքներու մէջ կը լողար վարձակալը, որ մահացու վէրքեր ստացած էր հատու գործիքով մը։ Անմիջապէս փոխադրուեցաւ Պիշա հիւանդանոցը, ուր իր վիճակը յուսահատական գտան։ Կարելի չեղաւ հարցաքննել։ Ոճրագործը կը փնտռուի։

Տեղական թերթերը հրատարակելով այս լուրը, զոհը կը ներկայացնեն Թուրք, շփոթելով թրքահպատակ բառին հետ։

Վասպուրականցի Հայրենակիցներուն

Փարիզի եւ Շրջաններու մէջ բնակող երկսեռ բոլոր վասպուրականցիները անխտիր ժողովի կը հրաւիրուին 22 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարանին մէջ, 61. Rue Mr. le Prince. Մէթրօ Odéon, հիմնելու համար վասպուրականցիներու Հայրենակցական Միութիւն մը։ Բոլոր հայրենակիցներէն կը խնդրուի անպայման ներկայ գտնուիլ։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Հ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն-Տուրուբերանի Հ. Միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 131, rue du Fbg. du Temple, մէթրօ Պէլվիլ։ Օրակարգ ընտրութիւն նոր վարչութեան եւ ուրիշ կարեւոր հարցեր։

Կը խնդրուի նախորդ վարչութենէն ներկայանալ Միութեան գոյքերով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (36)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»· ·«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Գ.

ԵՐԿՐՈՐԴ ՔԱՅԼ

ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Քաւոր Պետրոսը զարմանալի հասառութիւն ունէր վտանգի ժամանակ։ Նա խոկոյն հասկանում էր, երբ կարող էր պատահել որ եւ իցէ անյաջողութիւն։ Պատուէին ըստ կարգին կողոպտելուց յետոյ, Աբխաինիայու անցքից յետոյ, միանգամ ասաց ինձ.

— Մուրատ, պէտք է աժամանակ փոխել մեր մորթը։

Ես հասկացայ նրա միտքը։ Նա ասել էր ուզում թէ պէտք է փոխել մեր կերպարանքը, մեր արհեստի ու պարագմունքի ձեւը։ Ես շատ շուտ էի հասկանում նրա բոլոր փոխաբերական խօսքերը. օրինակ, երբ նա ասում էր՝ «երկինքը ամպած է», ես գիտէի որ դա նշանակում է թէ փոթորիկը մօտ է, սպառնում է վտանգ։ Այսպէս մեր մէջ խօսքերի մեծ մասը պայմանաւորուած էին, ունէին առանձին միտք։

Պատրաստուեցանք փոխել մեր «մորթը»։

Նոյն օրը թողեցինք մեր կեցած հիւրանոցը, գիշերով անցանք մի այլ հիւրանոց։ Այդ այն նպատակով էր որ այստեղ մեր կերպարանափոխութիւնը ոչ ոք չնկատէ, որովհետեւ առաջին հիւրանոցում բաւական ճանաչուած էինք։ Քաւոր Պետրոսը կարճացրեց իւր փառահեղ սպիտակ մօրուքը, որ ծածկում էր նրա ամբողջ կուրծքը, խուզել տուեց գլխի արեգայական երկայն մազերը, յետոյ ներկեց սեւ գոյնով եւ համարեա թէ երիտասարդացաւ։ Նրա դէմքը դեռ բաւական թարմ էր մնացել, միայն մազերը վաղօրօք սպիտակել էին։ Նոյնը հրամայեց անել եւ ինձ։ Իմ սեւ սաթի պէս փայլուն մազերը ներկելու պէտք չունէին, ես միայն կարճացրի, իսկ երեսի մազերը դեռ այնքան չէին աճել, որ հարկաւոր լինէր կարել։ Մենք ձգեցինք մեր աբեղայական հագուստը, մի կողմ դրեցինք խաչն ու աւետարանը, եւ ստացանք աղքատ, թափառաշրջիկ մանրավաճառների կերպարանք։ Անցանք մի այլ գաւառ։ Այստեղ մեր ձիանները, ճանապարհորդական սայլակը, եւ ինչ որ աւելորդ ունէինք, բոլորը վաճառեցանք։ Մի քանի անհրաժեշտ իրեղէններ, որ կարող էին երբեմն մեզ պէտք գալ, պահեցանք։ Ո՞ւմը պահ տուեց քաւոր Պետրոսը,— ես հասկանալ չկարողացայ։

Հագանք ճանապարհորդական կօշիկներ, ծնկներից վեր բարձր վզերով եւ սկսեցինք ոտքով թափառել գիւղից գիւղ։ Քաւոր Պետրոսը կրած ունէր մի փոքրիկ արկղիկ, իսկ ես շալակել էի մի ահագին արկղ զանազան յարկերով, զանազան լայն եւ անձուկ խորշերով, որոնց իւրաքանչիւրի մէջ զարսուած էին առանձին տեսակ վաճառքներ։ Երբ մտնում էինք մի գիւղ, ես մանրավաճառների սովորական ձայնով եղանակում էի. «մանրուք ապրանք… լաւ ասեղներ, թելեր, գուլպաներ, ձեռնոցներ, պատկերներ, յուլունքներ, եւայլն»։

Իսկ շատ անգամ նոյն երկրի լեզուով երգում էի մի այսպիսի երգ.

Լի՜քն է, լի՜քն է իմ արկղիկը
Գոյնզգոյն փարչաներով.
Թող գնէ սիրուն աղջիկը,
Ես կը տամ էժան գնով։

Ջթեր ունիմ ես զանազան,
Ծաղիկներով զարդարած,
Մատնիք ունիմ, ապարանջան,
Շուրջը ակներով շարած։

Դուրս ե՛կ, դուրս ե՛կ կարմիր աղջիկ,
Կը զարդարեմ քո մատները.
Եթէ կը տաս ինձ մի պաչիկ,
Ջրի կ'առնես իմ չթերը։

Իմ ձայնը վատ չէր։ Առհասարակ մանրավաճառի ձայնը այն ուրախալի ձայներից մէկն է որ խիստ հազիւ անգամ լսելի է լինում քաղաքներից հեռու ընկած գիւղերի մէջ։ Այդ ձայնը մոգական ազդեցութիւն է գործում։ Իսկոյն դուրս են վազում խրճիթներից կիկներ, երեխաներ եւ հաւաքուելով ցանկալի հիւրի շուրջը, թափում են նրա քսակի մէջ իրանց տարիներով խնայած գրօշները։ Ախ, որքան ուրախալի բան է առեւտուր ունենալ մի այսպիսի միամիտ հասարակութեան հետ, որ ոչինչ տեղեկութիւն չունի վաճառքի թէ արժողութեան եւ թէ որպիսութեան մասին։

Ծորտութիւնը այն ժամանակ դեռ տիրում էր այդ երկրում։ Գիւղերում երբեմն պատահում էին մի – մի հարուստ տներ։ Դրանք ըստ մեծի մասին լինում էին կալուածատէրները, որոնց պատկանում էր գիւղը իւր ճորտերով։ Մեզ հրաւիրում էին այդպիսի տուները։ Շատ անգամ ամբողջ ժամեր էին անցնում, մինչեւ տիկինը ընտրում էր իւր համար ձեռնոցներ, մանկահասակ օրիորդը անուշահոտ իւղեր, աշակերտ որդին՝ մատիտներ, գրիչներ, երեխաները՝ խաղալիկներ, աղախինները՝ գլխի թաշկինակներ, մի խօսքով, ամէն մէկը ընտրում էր իւր պէտքերի համար զանազան բաներ։ Այնուհետեւ պէտք էր երկար ու բարակ բազար անել, երդուել, ստախօսել, գովաբանել վաճառքը եւայլն։

Այդպիսի դէպքերում քաւոր Պետրոսը առհասարակ ինձ էր թողնում առեւտուրը առաջ տանել։ Իմ դէմքը բաւական գեղեցիկ էր։ Ես ընդունակ էի գրաւելու, հարկաւոր ժամանակ հանաքներ եւ սրախօսութիւններ անելու։ Այդ պատճառով դեռահաս աղջիկներին աւելի ախորժելի էր ինձ հետ բազար անել, քան թէ մռայլոտ քաւոր Պետրոսի հետ գործ ունենալ։

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme. PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ' ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 8 ՄԱՐՍ VENDREDI 8 Mars 1935

ԺԱ ՏԱՐԻ - 11e Année No 2748 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՇՏ ԼՊՐԾՈՒՆ ԳԵՏՆԻ ՎՐԱՅ

=o·o=

Լրացնենք մեր խորհրդածութիւնները Հայաստանի «վարչապետ»ին հրաժարման մասին, որ աւելի շատ ախտանշան մըն է, քան թէ սովորական իրողութիւն մը:

Երէկ բացատրեցինք թէ Վրաստանն ու Ազրբէջանն են որ կը տիրապետեն, ուղղութիւն կուտան Անդրկովկասի գործերուն, կրաւորական վիճակի մը մէջ դնելով Հայաստանը: (Այս առթիւ սխալ մը սպրդած էր անուշադրութեամբ: Մուսաբէկով, Ազրբէջանի ներկայացուցիչը, նախագահն է ոչ թէ Անդրկովկասի Կեդր. Գործադիր Կոմիտէին (խորհրդարան), այլ դաշնակցային կառավարութեան):

Բացատրեցինք, նաեւ, թէ երկար ատենէ ի վեր խուլ պայքար մը կը մղուէր Սահակ Տէր Գաբրիէլեանի եւ Աղասի Խանջեանի կամ անոնց կուսակիցներուն միջեւ:

Նոր չէ այս ախտաւոր երեւոյթը,— ներքին պայքար՝ զար – մանազան խաղերով, դաւերով եւ նախանձոտ մրցակցութեամբ:

Անոնք որ կրցած են ուշադրութեամբ հետեւիլ վերջին տա – րիներու դէպքերուն, գիտեն թէ ո՛րքան սուղի նստած է այդ ներքին հակամարտութիւնը, որ յաճախ գունեղ ձեւեր կը ստանայ, մինչ «գաղափարական» ջնարակով մը ներկուած:

Անշուշտ միայն Երեւանը չէ բուն յանցաւորը: Նոյնքան չարաչուք դեր կը կատարեն Բագուն ու Թիֆլիսը, հանդոյցը լուծելով Մոսկուայի մէջ:

Եւ սակայն, ամէնէն աւելի Երեւանն է որ ճեղքեր կը բանայ եւ բաց դուներ կը ձգէ երրորդ կողմին առջեւ:

Այս պարագան այնքան ճիշդ է որ, շատ մը արժէքաւոր դէմքեր կը նախընտրեն իրենց պատեանին մէջ քաշուիլ կամ ուրիշ տեղ ծառայել, փոխանակ Երեւան իջնելու եւ վարկաբեկուելու:

Ռամկավար «ուխտաւոր»ն անգամ չկրցաւ պարտկել այս իրականութիւնը, հակառակ իր ծեքծեքուն արտայայտութեանց:

Ահա թէ ինչո՛ւ միշտ ալ միջակութիւններ թագաւորած են Երեւանի մէջ, բացի հանգուցեալ Միասնիկեանէն, որուն ե՛ւ պաշտօնը ե՛ւ կեանքը կարճ տեւեցին:

Նոյն ախտաւոր մթնոլորտն էր որ Երեւանէն քշել տուաւ գոյն առաջին անգամ կարմրցնողները, Հայաստանի խորհրդային իշ – խանութեան հիմնադիրներն ու գործօն աջակիցները:

Հարցը այն չէ թէ ի՛նչ հեղինակութիւն կը ներկայացնէին Աշոտ Յովհաննիսեան մը, Արտաշէս Կարինեան մը, Լուկաշինն ու Սաքօն, Մելիք Յովսէփեանը (Չեկա), Մակինցեանը, Հայկ Ազատեանը եւ ուրիշներ:

Բոլորն ալ, օրը օրին, դատուած են իրենց տեսակէտներով եւ գործերով:

Բուն հարցը այս է,— ներսէն թէ դուրսէն, թոյլ չեն տար որ մարդիկ հասուննան, վարժուին միջավայրին, կարենան զանազանել ծուռն ու շիտակը: Մեքենայ մը կայ իրենց ոտքերուն տակ, որ միշտ կը սարսէ իրենց աթոռը, եւ տասը մը կը նետէ իբրեւ անպէտ, առ՛ նուազն իբրեւ աչ:

Վերջին փաստ՝ Սահակ Տէր Գաբրիէլեանի պարագան:

Ինչպէս ալ ուզեն բացատրել անոր հրաժարումը, որքան ալ փորձեն «պրովոկացիա՛» պոռալ ի լուր աշխարհի, չեն կրնար պարտկել անողոք իրականութիւնը:

Երէկուան եւ այսօրուան պատմութիւն չէ այս, այլ տասը տարուան: Աւելի քան տասը տարուան: Եւ չարունակելի:

Նոյնքան բոլշեւիկ է Սահակը, որքան Աղասին: Նոյնքան ծանօթ Մոսկուայի, եւ մօլեռանդ:

Եւ սակայն, չհանդուրժեցին, ներսէն թէ դուրսէն:

Նախապէս Անդրկովկասեան հանրապետութեանց ներկայա – ցուցիչն էր հրաժարեալ վարչապետը: Երբ Վրացիներու սաղը հետզհետէ բարձրացաւ, Ստալին զայն ղրկեց Երեւան, ճիշդ ինչպէս Համբոը պաշտօնէ արձակելով մեծ–եպարքոսը, սիրտը չկոտրելու համար կը նշանակէր կուսակալ կարեւոր նահանգի մը (Քեամիլ փաշա — Իզմիր):

Բաղդատաբար հասուն եւ չափաւոր մարդ, Ս. Տէր Գաբրիէլեան կրցած էր աստիճան մը պահել հաւասարակշռութիւնը, իր վեցամեայ պաշտօնավարութեան ընթացքին:

Նշանաւոր անծանօթներու բազմութեան մէջ, քիչ–շատ հեղինակաւոր դէմք մըն էր նախորդ վարչապետը, իբրեւ վաղեմի բոլշեւիկ եւ իրազեկ՝ հայկական իրականութեան:

Բայց, ահա քշուեցաւ իր կարգին:

Սերունդի՞ խնդիր թէ ազդեցութեան պայքար, տեսակէտի՞ թէ մօլեռանդութեան հարց:

Ի՛նչ ակնոցով ալ դիտենք, պիտի հասնինք նոյն եզրակացութեան,— յեղյեղուկ, լպրծուն կացութիւն մը, ուր վարիչներ կուգան ու կ՚երթան, կը նշանակուին կամ կ՚արձակուին, իւրաքան – չիւր փոփոխութեան հետ բան մը պակսեցնելով Հայաստանի վարչական եւ կուսակցական ազդեցութենէն:

Ծանծաղամիտներ միայն պիտի կրնային պնդել թէ՝ որ եւ է խտրութիւն չկայ Թիֆլիսի, Բագուի եւ Երեւանի միջեւ, թէ Հայաստանի ձայնը նոյնքան ուշադրութեամբ կը լսուի Մոսկուայի մէջ, որքան միւսներունը:

Առաջին օրէն իսկ, Երեւան տժգոյն դիմագիծ մը ունէր իր ղեկավարութեամբ եւ հեղինակութեամբ, իսկ հիմա, տարիներ վերջը, իրական ողբերգութիւն մըն է որ կը պարզուի մեր աչքերուն առջեւ:

Իսկ այս ողբերգութեան մէջ եթէ տասը պատասխանատուութիւն կ՚իյնայ արտաքին ազդակներու վրայ, առնուազն հինգն ալ հայկական բաժինն է:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ՍԱՍՏԻԿ ՁՄԵՌԸ ԿԸ ԽԱՓԱՆԷ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

»»»··«««

100,000 զինուոր ապստամբներուն դէմ

»»»··«««

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՇՏ ԼԱՒԱՏԵՍ

Ինչպէս կ'երեւայ, Զօր. Քոնտիլիսի ծրագրած վճռական նատամարտը չէ սկսած տակաւին, իբրեւ հետեւանք Մակեդոնիոյ սաստիկ ցուրտին, որ շատ կը յիշեցնէ մեր հայրենի աշխարհին ձմեռը: Ձիւնը փակած է ճամբաները եւ փոթորիկն ու մշուշը չափազանց կը դժուարացնեն զինուորական գործողութիւնները: Միւս կողմէ, կը թուի թէ կառավարութիւնը ինքն ալ չուզեր ծայրայեղութեան դիմել, սպասելով որ ապստամբները անելի մատնուին եւ անձնատուր ըլլան առանց արիւնահեղութեան:

Այսօր, ուրբաթ, ճիշդ մէկ շաբաթ է որ երկու թշնամի բանակները դէմ դիմաց կանգնած են, պատրաստ՝ մահացու պայքարի մը: Կառավարութիւնը միշտ լաւատես կ'երեւայ, իր ձեռքին տակ ունենալով գերազանց ուժեր եւ 100,000նոց բանակ մը, կազմ եւ պատրաստ յարձակողականի: Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ ապստամբները կարեւոր համախմբումներ կը կատարեն Սթրումայի երկայնքը, մինչեւ Սելանիկի բարձունքները եւ թէ իրենց տիրապետութեան տակ կը գտնուին Սէրէզը, Տրաման եւ Գավալան: Մարտ 6ին կարգ մը մանր կռիւներ տեղի ունեցան Սթրումայի ափերուն վրայ, մինչ կառավարական օդանաւերը հետազօտութիւններ կը կատարէին: Այլեւս տարակոյս չկայ թէ վճռական ճակատամարտը պիտի մղուի արեւելեան Մակեդոնիոյ մէջ: Կ'ըսուի թէ կառավարական զօրքը շատ լաւ կազմակերպուած եւ պարենաւորուած է, իսկ ապստամբները ոչ պէտք եղած սպառազինութիւնները ունին, ոչ ալ ապահով պարենաւորում: Պաշտօնական լուրերու համաձայն, շատ մը ապստամբներ դասալիք եղած են, իսկ ուրիշներ պուլկարական սահմանը մտած, ուտելիք եւ խոտ ճարելու համար:

Ինչպէս գրած էինք, թէ Պուլկարիա եւ թէ Թուրքիա արտակարգ միջոցներ ձեռք առած են, սահմաններու պաշտպանութեան համար: Երկուքին ալ սահմանապահ զինուորները օժտուած են արդիական սպառազինութեամբ:

Որ եւ է փոփոխութիւն չկայ Կրետէի կացութեան մէջ: Վենիզէլոս ապստամբական գործողութիւնները կը վարէ Քանիայի իր բնակարանէն: Կը կարծուի թէ Կրետէի ջուրերէն հեռացած մարտանաւերը կը գտնուին Սելանիկի շրջակաները եւ միջոցներ կը խորհին, օգնական զօրք հանելու համար: Թէ Սելանիկի եւ թէ միւս ծովեզերեայ քաղաքներու (Գավալա եւ Տէտէ Աղաճ) ափերը պաշտպանուած են ականներով:

Աթէնք միշտ հանդարտ է եւ փողոցները գրեթէ ամայի: Խիստ հսկողութեան տակ առնուած են հանրային շէնքերը: Իբր 15,000 զինուորներ համախմբուած են մայրաքաղաքին մէջ եւ միշտ նորեր կը հաւաքուին, ի հարկին Մակեդոնիա փոխադրուելու համար: Կառավարութեան հրամանով ձերբակալուեցան բոլոր կասկածելի վարիչները, որոնք հսկողութեան տակ առնուած էին, եւ գրաւման ենթարկուեցան անոնց գոյքերը: Վենիզէլոսի ոչ միայն անձնական, այլեւ ընտանեկան հարստութիւններն ալ գրաւուեցան: Շատ մը կասկածելի վարիչներ աքսորուեցան առժամապէս, փոխադրուելով Աթէնքէն 50 մղոն հեռու վայր մը:

Զօր. Քոնտիլիսի նոր յայտարարութիւնը

Պատերազմական նախարար Զօր. Քոնտիլիս նոր զեկոյց մը հրատարակեց, որով կը բացատրէ ընդհ. յարձակողականի յապաղման պատճառները: Երկու օդանաւեր ռմբակոծած են Սէրէզի զօրանոցները, քանի մեթր բարձրութենէ մը, ինչպէս եւ կայարանին եւ Քապաքլըի կեդրոնները: Մեծ շփոթութիւն կը տիրէ Սէրէզի մէջ: Զեկոյցին համաձայն, ողբալի է ապստամբներուն կացութիւնը: Անմիջապէս որ օդերը բացուին, կառավարական բանակը յարձակողականի պիտի ձեռնարկէ:

Զօր. Քոնտիլիս հետեւեալ յայտարարութիւնն բրաւ մամուլին.

—Կրնամ հաւաստել թէ Պ. Վենիզէլոս կորսնցուցած է ե՛ւ իր բախտը ե՛ւ իմաստութիւնը: Ձախողման դատապարտուած է իշխանութեան տիրանալու իր ծրագիրը: Մենք թշնամին պաշարած ենք արեւելեան Մակեդոնիոյ մէջ, եւ Կրետէի մէջ ալ չեն կրնար գլուխ ելլել մեզի հետ: Ճիշդ հիմա կը վերադառնամ Սէրէզի ռազմաճակատէն: Մեր զօրքը այդ քաղաքէն 5 քիլոմէթր հեռու է: Ձիւնին ու մշուշին պատճառով է որ չեն կրնար աւելի յառաջ երթալ: Ինծի մտահոգութիւն պատճառող հարցը սա է.— ի՞նչպէս պիտի խաղաղին միտքերը, այս արիւնահեղութենէն վերջը: Աւելի դժուար է այս բանը քան յաղթանակը:

Զանազան լուրեր օրուան կացութեան մասին

Առջի օր օդանաւեր սաւառնեցան Գավալայի վրայ, յայտարարութիւններ ցրուելով: Թերթերը կ'ըսեն թէ բնակիչները ահաբեկ՝ իրենց տուները ապաստանեցան:

⁂ Աթէնքի պուլկարական դեսպանը հաղորդեց յունական կառավարութեան թէ այն բոլոր ապստամբները որ Պուլկարիա կ'ապաստանին, անմիջապէս զինաթափ պիտի ըլլան:

⁂ Պոլսոյ յունական հիւպատոսը յանձնարարեց Վոսփորի մէջ երթեւեկող հելլէնական նաւերուն՝ չշարունակել իրենց ճամբան: Հինգ նաւեր վար դրուած են Պոլսոյ մէջ: Միւս երկիրներու հիւ –

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ եւ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

(ԿՈՉ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ՄԱՍՆԱՒՈՐԱՊԷՍ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ)

Քարոզների, դասախօսութիւնների եւ մասնաւոր խօսակցութիւնների մէջ առիթ ենք ունեցել լայն հասարակութեան առաջ ընդարձակօրէն բացատրել մեր առաքելութեան գլխաւոր նպատակներից մէկը՝ որ Ս. Էջմիածնի նորոգութեան եւ պահպանութեան խնդիրն է: Հայոց դարաւոր, ազգային եկեղեցու հնագոյն տաճարն է Ս. Էջմիածինը, Հայաստանեայց հայրապետութեան Մ. Աթոռը, 1633 տարինե – րից ի վեր (հիմնուած է Լուսաւորչի եւ Տրդատ թագաւորի ձեռքով 301 թ.) մեր ժողովրդի անցեալի, կրօնական եւ ազգային, հոգեւոր եւ ստեղծագործական կեանքի, հաւատոյ, յուսոյ եւ տոկունութեան, տառապանքի եւ մխիթարութեան կենդանի, խօսուն եւ լուսաւոր վկան:

Այսօր նա կարօտ է նորոգութեան, որ պէտք է սկսուէր մեծ պատերազմից առաջ, բայց ահաւոր դէպքերի հետեւանքով, որ բաժին ընկան մեր ազգին, հնարաւոր չեղաւ սկսուած գործն ի գլուխ հանել: Ժամանակը սակայն այլ եւս չէ սպասում. յապաղումը կարող է մեզ այնպիսի անակնկալի առաջ կանգնեցնել, որ դարմանելն աւելի դժուար, գուցէ, եւ անկարելի լինի: Պէտք է օգնութեան ձեռք մեկնենք մեր հոգեւոր մօրը, մեր դարաւոր սրբավայրին, մեր կրօնական, բայց եւ որոշ չափով ազգային յոյսերի եւ իղձերի մարմնացեալ նշանակին (**Symbole**):

Վնասուած է տաճարի տանիքն ամբողջապէս, որի հետեւանքով խոնաւութիւնն անցնում է կամարներին եւ պատերին. անցեալի նորոգութիւններով խնողուած են ճարտարապետական առանձնայատկութիւնները ու գեղարուեստական ամբողջութիւնը, արտաքին պատերի քարերի շատերը հնացած կամ մաշած, ներսը միանգամայն անհամապատասխան իր դիրքին եւ պատմական նշանակութեան: Հինաւուրց տաճարն ու մեծ կոթողը իր խաթարուած վիճակով պատուաբեր չէ մեր ազգի անուան օտար այցելուների աչքում, բայց նոյնիսկ հիասթափութեան պատճառ է մեր հեռաւոր ազգայինների համար, որոնք այլ վիճակի մէջ են տեսնում նորան, քան սպասում էին: Անհրաժեշտ է ոչ միայն նորոգել կործանման վտանգից նորան փրկելու համար, այլեւ վերածել գեղարուեստական վայելչութեան, որ ոգեւորութեան եւ պարծանքի առարկայ դառնայ հայ, հեռաւոր երկիրներից եկող այցելուների եւ ազգի ամբողջութեան համար, դարերի խորքից եկող հնութեան հետ միասին: Այդպիսի կարեւոր գործը, բնականաբար, պիտի կատարուի հնութեանց պահպանութեան համապատասխան հաստատութիւնների հսկողութեամբ, հայ նշանաւոր ճարտարապետների, արուեստագէտների եւ հնագէտների խմբական աջակցութեամբ, համաձայն գիտական եւ գեղարուեստական պահանջների, պահպանելով տաճարի, անցեալից մեզ հասած, թանկագին առանձնայատկութիւնները:

Ազգերի գիտակցութեան կարեւոր չափանիշներից մէկը նրանց վերաբերմունքն է դէպի նախնեաց թողած ժառանգութիւնները, հնութիւններն ու ստեղծագործութիւնները: Սփիւռքի հայութիւնը առանց խտրութեան պէտք է ապացոյցը տայ, թէ նա գնահատում է իւր անցեալը, թէ նորա համար թանգ է իւր ազգային եկեղեցին հայրապետութեամբ, թէ նա իւր հայրերի արժանաւոր եւ երախտագէտ սերունդն է, տառապանքի մէջ անգամ ստեղծագործող, ապրելու հաւատով եւ յուսով լցուած ժողովուրդ, ինչպէս մեր նախնիքն են եղել: Բարեպաշտութիւնն ու գիտակցութիւնը հաւասարապէս մրցման պիտի գան, գերազանցելու մէկը միւսին այս համազգային մեծ եւ կարեւոր գործի իրականացման մէջ:

Նուիրական այս նպատակի համար կազմուած է մեր գլխաւորութեամբ յատուկ յանձնաժողով Փարիզի գաղութի բոլոր խաւերի ներկայացուցիչներից, որոնց անունները հրատարակուելու են շուտով: Փարիզը պէտք է իւր գիտակցական, սրտեռանդն մասնակցութեամբ եւ առատ նուիրաբերութեամբ գեղեցիկ օրինակ հանդիսանայ մեր բոլոր գաղութների համար: Ժամանակի դժուարութիւններով չպէտք է առարկուի այս համազգային արժէք ունեցող մեծ գաղափարը, դժուարութիւնների մէջ կատարուած գործն է, որ աւելի գնահատելի է, ուստի եւ նորա յաջողութեան պէտք է մասնակից լինին ամէնքը, հարուստն ու աղքատը, ծերն ու երիտասարդը, արք եւ կանայք, բոլոր հոգեւոր զաւակներն ու հարազատները Մ. Աթոռի: Նոյն իսկ մանուկները պիտի ներշնչուին իրենց ծնողներից իրենց փոքրիկ խնայողութիւններից բաժին հանել, որպէսզի նրանց մատաղ սրտի եւ հոգու մէջ էլ տպաւորուի հանրական շահերի ըզգացումն ու զոհաբերելու պատրաստակամութիւնը:

Հա՛յ եղբայրներ եւ քոյրեր, *պէ՛տք է նորոգուի եւ պահպանուի Ս. Էջմիածինը*: Մեր՝ հասարակաց Հօր, Ս. հայրապետի նուիրական իղձն ու փափաքն է այդ: Մաղթում եմ, որ Սփիւռքի համայն հայութեան վճռական կամքն ու որոշումը դառնայ այն: Անհրաժեշտ է, ստիպողական էջմիածնի նորոգութեան գործը, որպէսզի ոչ միայն կանգուն մնայ նիւթական շէնքը, այլ եւ այն հոգին, որ մարմնաւորումն է հայրապետական Աթոռի:

Ամենայն Հայոց Ս. Կաթողիկոսի լիազօր ներկայացուցիչ եւ Նուիրակ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔԵՊՍ.

5 *Մարտի*, 1935, *Փարիզ*

ՎԱՂԸ՝ ՄԵՐ ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵ – ՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Զանգուածային ձերբակալութիւններ Խ. Միութեան մէջ

Ռուս մենշեւիկներու արտասահմանի պատուիրակութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ համաձայն իր ստացած տեղեկութիւններուն (28 փետրուար), զանգուածային ձերբակալութիւններ կատարուած են ամբողջ Խ. Միութեան մէջ: Կալանաւորներուն մէջ կը գտնուին բազմաթիւ ընդդիմադիր համայնավարներ, ինչպէս եւ քիչ – շատ ծանօթ բոլոր մենշեւիկները, գլխաւորաբար անոնք որ լրացուցած են իրենց բանտարկութեան կամ աքսորի շրջանը: Այս վերջիններուն մէջ կը գտնուին Եէկով եւ ընկերուհի Զախարովա, որոնք վերջերս հեռագիր մը ուղղելով Քազանէն, շնորհաւորած էին Ֆրանսայի ընկերվարականներուն եւ համայնավարներուն գործակցութիւնը:

—.—

ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ՀԱՊԷՇԻՍՏԱՆ չէզոք գօտի մը հաստատեցին վիճելի հողամասին մէջ: Հապէշական կառավարութիւնը ընդունեց Իտալիոյ առաջարկած բոլոր պայմանները: Պայմանագիրը ժամանակաւոր է եւ վերջնական պիտի դառնայ մասնաւոր բանակցութիւններէ յետոյ: Միւս կողմէ Իտալիա կը շարունակէ իր զինուորական առաքումները:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՅԱՅՏՆԻ ԵՒԳԱՂՏՆԻ ԽՄԲԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

»»»..«««

3.- «Ֆրանսիսք»ները

Իտալիոյ Փաշականութեան փրանսական ճիւղը, որ կազմուած է 29 սեպտ. 1933ին խորհրդաւոր ձեւակերպութիւններով:

Արդարեւ սեպտ. 29ի գիշերը, խումբ մը նախկին պատերազմիկներ կ'երթան Յաղթութեան կամարին տակ, եւ իրենց թեւերը երկարելով Անծանօթ Զինուորի դամբարանին վրայ, հաւատարմութեան եւ անձնազոհութեան երդումը կ'ընեն նոր շարժումին: Այսպէս Փաշական երկրորդ շարժումին հիմերը կը դրուին փողոցին մէջ:

«Երկրորդ» կ'ըսենք, որովհետեւ քանի մը տարի առաջ ալ այդպիսի շարժում մը յառաջ բերելու փորձերը եղած էին, նախաձեռնութեամբ Վալուայի, որ բաժնուելով «Աքսիոն Ֆրանսէզ»էն՝ կազմած էր խմբակցութիւն մը «Խուրձ» (Լը Ֆէսօ – Փաշիօ) անունով, եւ հիմնած «Նոր Դար» թերթը:

Կապոյտ համազգեստը առաջին անգամ ասոնք է որ մէջտեղ կը հանեն, իրենց քաշելով նորոյթի հետեւող երիտասարդութեան մէկ մասը, եւ պահ մը՝ շարժումը մեծնալու յոյսերը կը ներշնչէ, բայց սկզբնական խանդավառութեան հետ կը չքանան կազմակերպութիւնը, եւ... շապիկի վաճառական մը:

Խեղճ մարդը, խաբուելով անոնց անյուսալի յաջողութենէն, կը կարծէ թէ, դրացի երկիրներու նման Ֆրանսան եւս համազգեստաւորներու բանակատեղի մը պիտի ըլլայ եւ մէկ անգամէն մեծ շահ մը ապահովելու համար, ահագին քանակութեամբ շապիկ պատրաստել կուտայ, ու յետոյ մուխի վրայ կը նստի:

«Խուրձ»ի քայքայումէն մինչեւ «Ֆրանսիսթ»ներու երեւումը, կը կազմուի Քօթիի «Սօլիտարիթէ»ն, որուն մասին խօսեցանք եւ որ կ'որդեգրէ առաջիններու համազգեստը: Փաշական երկրորդ շարժումն ալ երբ մէջտեղ կ'ելլէ, ինքզինքը նկատելով տեսակ մը շարունակութիւնը նախկինին, ինք եւս անփոփոխ կը պահէ հին համազգեստը, որով՝ այսօր նոյն ձեւով կը հագուին իրարու մօտ՝ բայց տարբեր երկու կազմակերպութիւններ: Իրարմէ կը զանազանուին կուրծքի վրայի փոքրիկ զինանշանով: «Սօլիտարիթէ»ն — ինչպէս բունք — Կալլիացիներու աքլորը ընտրած է, իսկ Ֆրանսիսթները, առանձնաւոր անիւ մը որուն մէջէն ցորենի խուրձ մը կ'ելլէ: Խուրձին վրայ կայ հին Ֆրանսացիներու սիրելի զէնքը, երկու բերանով տապարը (Լը Ֆրանսիսք): Զինանշանը կը խորհրդանշէ՝ միութիւնը գիւղացիին, բանուորին եւ զինուորին: (Կարելի է կոչել ե՛ւ տապարաւոր ե՛ւ ֆրանսապաշտ):

«Ֆրանսիսթ»ներուն պետն է Պ. Մարսէլ Պիւքար, նախկին պատերազմիկ մը՝ որ Պատուոյ Լեգէոնի սպայ է եւ զանազան պատուանշաններ ստացած: Նախապէս աշխատակցած է «Ամի տիւ Փէօփլ» թերթին, անկէ անցած քաղաքական դաւանափոխ՝ Կ. Հէրվէի «Լա Վիքթուար» թերթին, եւ դեռ ուրիշներու, մինչեւ որ հիմնած է իր խմբակցութիւնը:

«Թան»ը շատ հաւանելի պատճառներով — վա՜յ թէ ձախակողմեան մը ըլլար Պ. Պիւքարը, մանրամասնօրէն չի տար այս պարոնին կենսագրութիւնը, որով՝ անկողմնակալ ըլլալու համար այդ հոգը ես պիտի ստանձնեմ, այս գլուխի Բ. մասին մէջ:

Իրենց կազմութենէն ի վեր տապարաւորները միշտ մերժած են դաշնակցիլ միւսներուն հետ: Զեն միացած նոյն իսկ «Ազգային ճակատ»ին (աջակողմեան զանազան կազմակերպութիւններ), որուն գաղափարներուն համամիտ են, բայց ոչ գործելակերպին: Կը համակրին միայն անգլիացի Փաշականներուն — Սըր Օսվըլտ Մոսլիի սեւ շապիկաւորներուն — որոնք քանի մը ամիս առաջ Լոնտոնի Ալպըրթ Հօլ սրահին մէջ կատարուած ցոյցի մը ընթացքին՝ ջերմ ընդունելութիւն ցոյց տուած են Տապարաւորներու ներկայացուցիչներուն: Միջանկեալ ըսեմ, որ անցեալները Մօնթրէօյի (Զուիցերիա) մէջ գումարուած Փաշական համագումարին Ֆրանսայի պաշտօնական ներկայացուցիչները նկատուած են ասոնք:

Ֆրանսայի Փաշական կազմակերպութիւնը համեմատաբար նոր ըլլալով անդամներու մեծ թիւ մը չունի: Կը խոստովանին թէ միայն երեսուն հազար կապոյտ շապիկաւորներ կան, բայց վարիչին յայտարարութեանց համաձայն, կան նաեւ նոյնքան «գաղտնի» անդամներ, որոնք ծանօթ են միայն եւ միայն իրեն:

Մասնաճիւղեր (բջիջ) ունին Ֆրանսայի զանազան քաղաքներուն մէջ, եւ մասնաւորաբար ուժեղ են Լօռէնի, Թուլէնի, Շամփանի մէջ:

Պ. Պիւքար կը վստահեցնէ, թէ իր խմբակցութեան 90%ը ժողովրդական տարրերն են: 30%ը նախկին համայնավարներ են, 20%ը ընկերվարականներ, իսկ մնացածները արմատական ընկերվարականներ, եւն.: Կը յայտնէ նաեւ, որ իր «գլխաւոր հաճոյքը» Լէօն Պլումի (ընկերվարականներու պետ) եւ Մարսէլ Քաշէնի (համայնավարներու պետ) մարդիկը «գողնալն» է: Ու կը հպարտանայ, որ կրցած է իրեն քաշել այդ կուսակցութեանց քիչ շատ կարեւոր դէմքերէն մէկ քանին, ինչպէս Հալռէնի նախկին համայնավար օգնական - քաղաքապետը եւն.:

Կազմակերպութիւնը բաժնուած է հետեւեալ ձեւով.—

Ա. Գործօն անդամներ, որ կը կազմեն՝ 1. կամաւորները, 30 տարեկանէն սկսեալ, 2. պահակները, 18—30 տարեկան, 3. կանացի ճիւղերը:

Բ. Պարզ անդամներ, որ ֆիզիքական եւ ընկերային պատճառներով չեն կրնար աշխատանք տանիլ: Պատանիները, տասը տարեկանէն սկսեալ: Կանացի ճիւղերը:

Գ. Բարեկամները, որ չեն կրնար անդամակցիլ զանազան պատճառներով, բայց կ'ուզեն օգնել շարժման ու քարոզելով դրամ եւ անդամ գտնել:

Երկաթէ կարգապահութիւնը պարտաւորիչ է: Կարելի չէ հրաժարիլ առանց պատճառի: Հրաժարականը ընդունելի կը նկատուի, երբ պետը իր հաւանութիւնը տայ:

Կը վտարուին բոլոր անոնք (միշտ պետին հրամանով) որ յանցանք մը կը գործեն հայրենիքին եւ պատիւի դէմ, հաւաքականութեան, ֆրանսապաշտութեան զարգացման կը վնասեն կամ անարժան գործ մը կը կատարեն:

Ունին իրենց թերթը, «Լը Ֆրանսիսթ»: Կեդրոնատեղի մը, Պիւքաբէօթ փողոցին մէջ, ուր զօրաւոր պահակախումբ մը կը հսկէ պետին վրայ: Թէ ի՞նչպէս, պիտի ըսենք Բ. մասին մէջ:

Քիչ մըն ալ խօսինք իրենց ծրագրի մասին:

Ներկայ քաղաքական տարրերու եւ վարիչներու անկարողութիւնը տեսնելով, միւսներուն նման «Ֆրանսիզմ»ը եւս անհրաժեշտ կը նկատէ յեղափոխութիւնը, բայց ոչ թէ արիւնով, այլ օրինական ճանապարհով — բացի բացառիկ պատեհութենէն — այսինքն միտքերու պատրաստութեամբ, որմէ յետոյ կը դիւրանայ մնացածը:

Կը խորհին Ֆրանսայի տալ նոր սահմանադրութիւն մը, ի հարկէ հանրապետական, բայց ներկայ պայմաններուն յարմարցուած:

Կ'ուզեն վերականգնանցնել մեծութեան եւ հերոսութեան խորհուրդը:

Կ'ապահովեն նախկին պատերազմիկներու եւ ընտանիքի հայրերու նիւթական իրաւունքը: Խաղաղութիւն կը շնորհեն բոլոր հոգեւոր ուժերուն: Կը խանդավառեն երիտասարդութիւնը: Պետի եւ հրամայելու գաղափարն ու ճաշակը կուտան ժողովուրդին: Կը զօրացնեն պատասխանատուութեան զգացումը եւ կառավարութիւնները աւելի կայուն կը դարձնեն:

Քաղաքական աւատապետութիւնները ճմլելու համար, կը լուծեն բոլոր կուսակցութիւնները: Խորհրդարանը կը փոխարինեն «աշխատանքի թագաւորութիւն»ով, այսինքն՝ արհեստակցական պետութեամբ:

Համեղ խայծեր ունին տնտեսական հարցին մէջ ալ: «Ոչ մեծափարթամ վայելողները, եւ ոչ ալ ազգութիւնը ժխտող հաւաքականութեան ձեւը: Դրամագլուխը պէտք է աշխատանքին ծառայէ: Մասնաւոր շահերը տեղի պիտի տան հաւաքականութեան շահերուն առջեւ: Արդարութիւնը պիտի հակակշռուի, գոհացնելու համար բազմութիւններու կենսական պահանջները, եւն.»:

Ունին նաեւ արտաքին քաղաքականութեան ծրագիր մը.—

«Խաղաղութիւնը կազմակերպել, միութեամբ բոլոր Փաշականներու: Փաշականութիւնը կը յաւակնուի անուն՝ որ համաշխարհային է: Ֆրանսիզմը կ'ուզէ կատարել համաձայնութիւն մը Մուսոլինիի Իտալիոյ հետ, յետոյ առելութիւններու վրայէն ձեռք երկարելու համար Գերմանիոյ»:

Պետական վարչաձեւը կ'ընդունին արհեստապետութեան հիման վրայ: Ճիշդ Իտալիոյ պէս, որմէ ընդօրինակած են, ինչպէս կ'ըսեն իրենք:

«Ֆրանսիզմ»ի վրայ նայեցանք «աջ»երու ակնարկով: Այժմ նայինք «ձախ»երու աչքով:

Հ. ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

«...ՉԵՄ ՈՒԶԵՐ ՀԱՒԱՏԱԼ»

═ o ═

Երէկի չէն տուներու աւերակները համբուրելէ վերջ, մեր քայլերը յառաջացան ձախի վրայ, մտան լճաձոցը, բռնեցին թերակղզին, փութով հասան անոր ծայրը, եւ, խոկոյն, բնանկարը ստացաւ տարօրինակ տեսք մը: Ոչ ամպ կայ եւ ոչ ալ մշուշ, ամէն ինչ մաքուր է եւ պայծառ: Ու մեր առջեւ տարածուող լիճը երկինքէն իջած չափերու վրայ կը լայննայ: Հեռուն, հոն ուր ա՛լ մեր աչքերը հազիւ կրնային նշմարել, եղնիկներու լեռ մը կ'երեւար որ կարծես ջուրէն դուրս կուգար ու կը բարձրանար գորշագոյն կողերով: Մեղմ օդ մը կը շոյէր մեր ճակատները: Եւ զգալի քաղցրութեամբ կը մարէր մեր յուզումները: Անոր առջեւ, թեթեւ հով մը հաճոյքի տուն կուտար մեզի: Հովը կը խորշոմէր փայլփլացող ջրակոյտերուն երեսը ու կը ստեղծէր մանր ծըփանքներ, որոնք կուգային փուլիլ միապաղաղ ժայռաստալերուն եւ աւազին վրայ: Հորիզոնը համբուրող արեւը կը ցանէր անոնց վրայ վարդագոյն ծիրանագոյն երանգներ, որոնք կը գունափոխուէին ու կը փայփլէին յաջորդաբար ալեակներու սահանքներէն եւ ուռչումներէն: Այս շարունակական շարժումներուն մէջ, բոլոր ձեւերն ու երանգները իրարու կը պլլուէին, իրարմով կը փոխակերպուէին, կը ծագէին, կը լուծուէին: Թխագոյն նաւակ մը կը ծագէր մեր աջ կողմէն, կը յառաջանար հեզաօրէն, գոյացնելով իր ետեւ լոյսի առուահոսումներ, որոնք կը պսպղացնէին ալեակները ու ու կուտային անոնց ոսկի փայլատումներ եւ արծաթ գանգուրներ:

Նաւակը մեր աչքին կալուածն է հիմա գոյներու լոյսին ու ստուերին մէջ: Ան կը յառաջանայ հեղհեղէ միշտ միեւնոյն յեղատարափ յորձանքներու առջեւ: Ան կուգայ, կը մօտենայ ցորքեր պարուրող եղերքին, մեզ ընդունելու համար:

Եւ այս բանաստեղծութեան լայն ու ճոխ, ներուժ ու հաճելի մէկ հագուստին պահուն, ուր տարուած էինք դիտել, ճաշակել գեղեցկութիւնը ամբողջ սրտով, եւ եթէ կարելի է լափել զայն մէկ անգամէն, ահա յանկարծ, հոս ալ, Հայրենի լեզուն կը շարժէր, կը ցնցէր մեր յիշողութիւնը, կը զղջացնէր մեր էութիւնը ամբողջովին, չմոռնալու համար անջնջելի փորձութիւնը [illegible]

Մեր մէջէն տարեց մը, որ բախտին մէկ հրաշքով ազատուեր էր ջարդերէն, եւ որ հոդ, այդ պահուն, իր նայուածքին մէջ հաճոյթիւնը թախծոտ ջիղերով կը պաշարէր, ինծի կը դառնար ու կը հարցնէր.

— Իրաւի՞ տակաւին վերջին այցելութիւնն է ծննդավայրիդ: Իրաւի՞ պիտի մեկնիս այս երկրէն:

— Այո, պիտի փախչիմ, պիտի հեռանամ, եւ հաւանական է որ դուք ալ ամէնքդ ալ իրարու ետեւ հեռանան:

— Ուրեմն, կը խորհիք թէ, մէկ երկու տարիէն այլեւս Հայ չպիտի մնայ հոս, այս սրբութիւններուն առջեւ Հայ լեզուն չպիտի արտասանուի, այս գեղեցկութիւններուն վրայ Հայ ձայնը չպիտի սլանայ, այս ճոխութիւններուն մէջ Հայ երգը չպիտի ճախրէ: Ուրեմն կը խորհիք թէ մեր գերեզմանները անտէր պիտի մնան, մեր մեռելներուն խօսքն ու կանչը ունայնութեան մէջ պիտի արձագանգեն, մեր Հայրերուն ժառանգութիւնը ժառանգողներ չպիտի ունենանք: Բայց ո՞ւր կ'երթաս դուն, ո՞ւր պիտի երթանք մենք բոլորս:

— Կ'երթամ ես, կ'երթանք բոլորս ալ հոն, ուր որ մերը չէ ու չիկրնար ըլլալ, ուր ապրող ժողովուրդներէն ամէնէն բարեմիտ տարրն անգամ մեզ մեր Հայրերուն ու Հայրենիքին կապող յիշողութիւններէն յիշատակ մը աւելի սպաննելէ զատ, թերեւս ուրիշ բան չերեւակայէ: Եւ որուն մի դուցէ ընթացք տանք կամովին:

Նաւակը կը մօտենայ յարածուփ ձեւերու վրայ արտակարգ հանդարտութեամբ: Ջուրին անշէջ շողշողումը կ'երգիծէ իրիկնամուտի լայնատարր ստուերը լճին վրայ: Եւ տարեցը, առանց առջեւ, մեր կողքին անջնջելի անիրաւութեան մէկ ցասումն է, որ կը պոռայ, կը գալարուի անդադար կրկնելով:

— «Եւ որուն մի դուցէ ընթացք տանք կամովին»...: Այսինքն ձուլուինք, ոճանանք այլեւս չվերադառնալու համար մեր հողին, մեր հայրենիքին: Ոչ, ոչ, մեր հայրերը ատոր համար չէր որ մեռան, եւ ես չեմ ուզեր հաւատալ:

ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՆՈՐ ԿԵԱՆՔԸ

═ o ═

«Տէյլի Թելեկրաֆ»ի Մոսկուայի թղթակիցը երկար գրութեամբ մը կը նկարագրէ ռուսական նոր կեանքը եւ ռուսական քաղքենի դասու նոյն իսկ «ունեւոր» դասակարգի կազմութիւնը: Խորհրդային Ռուսիոյ մէջ այժմ ամէն ոք ունեւորութեան իրաւունք ունի, երկիր մը, ուր օրէնքը բաւական կը տարբերի կեանքէն: Այսպէս, օրինակ, ըստ օրինի, խորհրդային քաղաքացիները որոշ իրաւունքներ կը պահեն անշարժ կալուածներու վրայ, ինչպէս նաեւ անոնք իրաւունք ունին տուն տէր ըլլալու: Իրականութեան մէջ, անոնք շատ դժուար կրնան օգտուիլ իրենց այդ իրաւունքներէն: Մասնաւոր խանութի տէրը կանոնաւորաբար կ'ենթարկուի տուրքերու, որոնք կը շատցնեն անոր ծախքերը: 3—4 անդամէ բաղկացած ընտանիքը կրնայ առանց ուխտի ու հանդարտօրէն ունենալ պըզտիկ գիւղակ մը Մոսկուայի մօտը, բայց, հակառակ ատոր, բոլոր Մոսկուացիները երեքական, չորսական հոգիով կ'ապրին սենեակներու մէջ: Օրէնքը դէմ չէ որ զանազան քաղաքացիներ համագործակցական տուներու մէջ յարկաբաժիններ ձեռք ձգեն միասնաբար, բայց ով որ այդ բարիքին կը հասնի, կ'արձանագրուի ու կը վճարէ, անմիջապէս կը դառնայ անբաղձալի տարր եւ կ'արտաքսուի Մոսկուայէն: Ըստ օրինի խորհրդային քաղաքացին կրնայ նոյն իսկ 5 սենեակնոց յարկաբաժնի մը տէրը ըլլալ, անոնցմէ 4ը տալով վարձու, բայց Մոսկուայի եւ կամ Ռուսիոյ բազմամարդ այլ քաղաքներու մէջ ոչ ոքի խորհուրդ կուտանք սեփականատէր ըլլալ, — կը գրէ անգլիացի թղթակիցը:

Խորհրդային Ռուսիոյ մէջ կեանքի մակարդակը արտակարգօրէն ցած է՝ բաղդատմամբ եւրոպական երկիրներուն:

Անմատչելի բան մը կը թուի ընտանիքի մը համար ունենալ ամբողջ յարկաբաժին մը՝ 3—4 սենեակնոց, դղեակ Մոսկուայի մօտ ու ինքնաշարժ մը՝ խորհրդային արտադրութենէն՝ որուն շինուածքը հինցած է առաջին անգամ շարժման մէջ դրուած ատենն իսկ: Հարուստ կը նկատուին սակայն խորհրդային այն քաղաքացիները, որոնք իրենք իրենց կրնան թոյլ տալ աւելի բան մը: Անոնք, մեծ մասով, կեդրոնացած են Մոսկուայի մէջ ու բոլորին նախանձը կը շարժեն:

Բոլշեւիկներու կողմէ քարոզուած հաւասարութեան սկզբունքը կեանքին մէջ մտած է միայն այն ատեն, երբ քանդուած էր մասնաւոր առեւտուրը եւ գիւղական տնտեսութիւնը ու բոլորը, հանապազօրեայ ապրուստի տեսակէտէն, կախուած էին պետութենէն: Առաջին դասերը զուր անցած չեն ժողովուրդին համար: Ամէն ոք գիտէ թէ՝ ուժն ու ազդեցութիւնը աւելի թանկ են քան դրամը եւ թէ մարդ մը որ զուրկ է ատոնցմէ, անմտօրէն կ'օգտագործէ դրամները:

Խորհրդային Ռուսիոյ մէջ ունեւորութեան ըմբռնումը յարաբերական է: Ցայտնի համայնավարները հարուստ են, առանց նկատի ունենալու այն պարագան որ իրենց վարձատրութիւնները աւելի շատ համեստ գումարներ են՝ մանր պահանջներու համար, մինչ իրենք տէրն են, իրականին մէջ, ամբողջ Ռուսիոյ: Անոնց տրամադրութեան տակ կը գտնուին ընտիր սնունդը, լաւ հագուստները, ծառաներ, Մոսկուայի յարմար գիւղակներ եւ Քրեմլի մէջ հանգստեան տուներ (կամ Կովկաս), ամենագեղեցիկ ինքնաշարժները, շոգեկառքերու մասնաւոր վակոններ եւ, ի հարկին, մասնաւոր շոգեկառքեր:

Յաջորդ դասակարգը կը կազմեն պետական մեծամասնական գործիչները, որոնք արժէքի տեսակէտով, կը հաւասարին նախկին «կուպէրնաթօր»ներուն: Անոնք Կէփէկուի վարիչներն են, կարմիր բանակի նախկին սպաներ, բարձր պաշտօնատարներ, գործավարներու օգնականներ, պետական մեծ թրըսթներու վարիչներ, խորհրդային գործարաններու կարմիր տնօրէններ, մէկ խօսքով, — բոլոր անոնք որ պատասխանատու գործիչներ կը կոչուին:

Անոնք եւս դրամի կողմէ հարուստ չեն: Անոնց մեծ մասին ամսաթոշակը 500 րուբլիէն վեր չէ, բայց, ատոր փոխարէն, անոնք կ'օգտուին բոլոր փոխադրական միջոցներով անուանական գիներով ճամբորդելու կարելիութենէն, վճարել արձակուրդներէ եւ ուրիշ առաւելութիւններէ՝ իրենց ընտանիքներուն համար եւս: Ասկէ զատ, անոնք կրնան իրենց գնումները ընել մասնաւոր «խանութներէ» ուր մուտք չեն կրնար գործել սովորական քաղաքացիները, ինչպէս, օրինակ, «սովնարկոմ», «Կորթ», թիւ 1 եւն.:

Խորհրդային քաղքենի դասու միջին խաւերուն մէջ, «ազդեցութիւն»ը իր տեղը կը զիջի բարեկամական կապերուն, որոնց օժանդակութեամբ, խորամանկութեամբ ու փոխադարձ ծառայութիւններով կրնաս օգտուիլ այն բարօրութիւններէն, զորս ձեռք կը ձգեն միմիայն խորհրդային հասարակութեան ամենաբարձր խաւերը:

Միեւնոյն ատեն, Խ. Միութեան մէջ կան մարդիկ, որոնք թէ դրամ ունին եւ թէ ազդեցութիւն: Այս անձերը անոնք են, որոնք մօտ են Քրեմլին, առանց երբեք ունենալու պաշտօնական պարտաւորութիւններ: Անոնց մէջ կը գտնուին քանի մը բժիշկներ,

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԸ ԴԱՐԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

═ o–o ═

1800.— Հեղինակաւոր պատմաբաններու կարծիքին համաձայն Քրիստոսէ շուրջ 1800 տարի առաջ կար Հիթիթ պետութեան դրացի Խարրի – Միտանի անունով հզօր եւ ընդարձակ պետութիւն մը Հայաստանի եւ հիւսիսային Միջագետքի մէջ, որ քանի մը դար Նախասիոյ քաղաքականութեան, վաճառականութեան եւ արհեստներուն կեդրոն դառնալէ յետոյ, 1366-1359 Թուականներուն վերածուեցաւ երկու պետութեան,— Խարրին՝ վերին Հայաստանի, իսկ Միտանին ստորին Հայաստանի եւ Միջագետքի մէջ: Փրոֆ. Խաչատրեան կը կարծէ թէ Միտանի ցեղն ալ, Սուբարու ժողովուրդին կողքին, կազմած է կորիզը հայ ցեղին, անոր յետագայ քաղաքակրթութեան, փոխանցելով յետագային հայկական բարձրաւանդակ խուժող ցեղերուն իր դրոշմն ու մշակութային տարրերը:

— • —

ՆԱՅԻՐԻ ԵՒ ՈՒՐԱՐՏՈՒ

»»».«««

1330.— Ասորեստանի Սալմանասար Ա. թագաւորին օրով է որ առաջին անգամ որոշապէս կը յիշուի Հայկական բարձրաւանդակը: Նոյն թագաւորին արձանագրութեանց մէջ ան Նայիրի կը կոչուի, որ հաւանաբար բազմաթիւ փոքր պետութիւններէն, աւելի կարեւորութիւն ստացած էր իր ուժին պատճառով: Ասորեստանի թագաւորներուն արշաւանքները Նայիրիի վրայ եւ անոնց հոնկէ բերած աւարները ցոյց կուտան քաղաքակրթական որոշ աստիճանի մը գոյութիւնը Նայիրեան երկիրներու մէջ:

1200.— Գիտնականներ այս թուականին կը դնեն Թրակեան ցեղերու արշաւանքը դէպի Փոքր Ասիա եւ Խաթթի կամ Հիթիթ պետութեան կործանումը անոնց ձեռքով: Փռիւգացիներու, Թրակիացիներու, Հայերու եւ ուրիշ Հնդեւրոպական ցեղերու այս խուժումը կը տապալէ Խաթուշաշի մէջ հիմնուած պետութիւնը, եւ Հիթիթները կը քշէ դէպի Սուրիա եւ Միջագետք, ուր անոնք կը հիմնեն նոր պետութիւն մը, Եփրատի ափը գտնըւող Կարկամեշը նոր մայրաքաղաքի մը կը վերածեն ու նոր շինութիւններով կը ծաղկեցնեն զայն: (James Henry Breasted, «Ancient Times», p. 225).

Փռիւգացիներու հետ միաժամանակ Փոքր Ասիա մտած է ուրեմն նաեւ Արմէն ցեղը, որ նախ կը հիմնուի Փոքր Հայքի մէջ, Տաւրոսի բարձունքներուն վրայ, եւ յետոյ աստիճանաբար առաջ երթալով կը գրաւէ Նայիրիի, Մաննայի, Բիայնայի եւ ուրիշ փոքր երկիրներ, անկէ շարունակելու համար իր տիրապետութիւնը դէպի Սեւանայ ծով, դէպի Սիւնիք եւ դէպի Կուր ու Երասխ գետերու հովիտները:

Արմէն անունով ժողովուրդի մը Եւրոպայէն անցքը Փոքր Ասիա՝ անկէ տակաւ երթալ տեղաւորուելու համար հայկական բարձրաւանդակը, առիթ տուած է բազմաթիւ գիտնականներու վէճին, նախ ճշդելու համար Հայ ժողովուրդին մէջ գերակայութիւնը հնդեւրոպական տարրին, եւ յետոյ ցեղակցական կապերը զորս ունեցած է եկուոր այդ Հայ տարրը:

Բացի լեզուաբանական ու դաւանաբանական նորագոյն հետազօտութեանց բերած լոյսէն, բացի սեպագիր արձանագրութեանց ընծայած լուսաբանութիւններէն, Հայ եւ Փռիւգ ժողովուրդներու եւ հետեւաբար նաեւ անոնց լեզուին ու մշակոյթին ցեղակցութիւնը մատնանշուած է բազմաթիւ օտար հին պատմիչներէ ալ: Ըստ Հերոդոտոսի (է. 73) Հայերուն զէնուզարդը կը նմանէր փռիւգականին. ըստ Եւտոքսի (Ստեփաննոս Բիւզանդացի. Ե.)՝ Հայերը լեզուով շատ կը փռիւգաբանէին. ըստ Ստրաբոնի (ԺԲ. 14) Հայոց տարազը թեսաղական էր. ըստ Դիոնիսիոս Հալիկառնացիի Հայոց լեզուն նման էր փռիւգերէնի: Իսկ Քրիշմէր եզրակացուցած է յետոյ թէ Հայերը փռիւգ ցեղին մէկ ճիւղն են եւ կը խօսին փռիւգականին նման լեզու մը:

Աշխարհի լեզուներու շարքին մէջ Հայ լեզուին տեղը ճշդելու համար գիտնականներ երկար վիճած են: Ենսէն քեթական կամ հիթիթ լեզուին կը կապէ հայերէնը, Վինդիշման, Տըլակարտ եւ Ֆրետէրիք Միւլլէր պարսկերէն բազմաթիւ բառեր գտնելով հայերէնի մէջ կը վճռեն թէ ան արիական խումբին իրանեան ճիւղին կը պատկանի, Մէյյէ կը պնդէ թէ հայերէնը կազմուած է Վանայ լիճին եզերքը եւ իր էութեամբ պարսկերէնի նման է, Նիքօլա Մառ կը հաւատայ թէ հայերէնը սերած է հիթիթերէնի վրացական ընտանիքէն:

Հիւպշմանն էր որ առաջին անգամ հաստատեց թէ հայ լեզուն հնդեւրոպական լեզուներու մէջ ուրոյն ճիւղ մըն է:

883.— Ասորեստանի Թեգլաթպալասար Ա. թագաւորին արշաւանքը Նայիրիի վրայ, որ ալ մարը կը մանէ 450 տարի տեւելէ յետոյ, ու տակաւ իր տեղը կուտայ Հայկական Բարձրաւանդակիս ուրիշ մէկ տարրին որ ծանօթ է Ուրարտու անունով:

860.— Քրիստոսէ առաջ այս թուականին կ'ենթադրուի սկիզբը Ուրարտուի թագաւորութեան յանձին Արամէի, որ միութեան կապ մը կը դառնայ Հայկական Բարձրաւանդակի փոքր պետութիւններուն միջեւ եւ կը դնէ հիմը Ուրարտական պետութեան ու իր բնդուն մշակոյթին:

835.— Ուրարտուի գահը կը բարձրանայ Սարտուրիս Ա.: Ան է որ կը կանգնէ Վան քաղաքը եւ կը բեղնաւորէ Ուրարտական քաղաքակրթութիւնը, որ պիտի տեւէր դեռ աւելի քան դար մը, մինչեւ 714, ու պիտի վերջանար Ռուսաս թագաւորին հետ տակաւ տեղի տալով Սկիւթացիներու եւ Կիմմերներու արշաւանքին առջեւ:

Եթէ վճռական ընդունինք իսկ որ եկուոր Արմէն տարրն է որ իր մէջ ձուլած է ուրարտական ցեղը ու իր բերած լեզուն պարտադրած է նորաձոյլ ժողովուրդին, ուրարտական մշակոյթն է որ հիմնաքարն է կազմած երկրին յետագայ քաղաքակրթութեան, ինչպէս որոշապէս ցոյց կուտան պեղումները:

Ուրարտական քաղաքակրթութեան գլխաւոր արտայայտութիւններն են եղած քարակոփութիւնը, ջրանցքի շինութիւնը, մետաղագործութիւնը, ոստայնանկութիւնը եւ կաւագործութիւնը: Ուրարտացիք բազմաստուածեան էին, ու շինած էին բազմաթիւ տաճարներ ու կուռքեր յանուն իրենց աստուածութեանց: Ունէին սակայն երեք գլխաւոր աստուածներ, Խալդի (լուսնի), Արդինիս (արեւու) եւ Տիեսբաս (օդի):

(Շար.)

(2)

որոնք կը կատարեն Քրեմլի «պալատական բժիշկներ»ու դերը, շահելով մեծագումար դրամներ: Անոնց պաշտօնակիցները, սովորական բժիշկներ, բաղդատաբար շատ խեղճ կեանք մը կ'ապրին: Այս բախտաւորչարքին վրայ պէտք է աւելցնել երկու մեծ հնարիչները, որոնք առաւելապէս կարմիր բանակին համար կ'աշխատին, քանի մը դերասաններ քարոզչական ֆիլմեր ու նկարիչներ: Բայց ամենակարեւորներն են «պրոլետարական հեղինակներ»ը: Անոնցմէ է Մաքսիմ Կորքին, որ այժմ տէրն է նախկին մեծ իշխանի մը ամարանոցին, իսկ քաղաքին մէջ՝ այն տան որ կը պատկանէր հիւսուածեղէնի մեծ գործարանատիրոջ մը, ինչպէս նաեւ դղեակ մը Սուրէնթոյի մէջ (Իտալիա):

Յետոյ կուգան Դէմիան Բեդնի, Ալեքսէյ Թոլսթոյ, իսկ պրոլետ գրողներու մեծ մասը կը գտնուի դէշ կացութեան մէջ: Իրենց բոլոր առանձնաշնորհներուն փոխարէն,— յարկաբաժին, դղեակ, գործավարներու գրնած խանութներէն գնելու իրաւունք, ինչպէս նաեւ քիչ տուրքեր վճարել — անոնք պարտաւոր են այդ բոլորը հատուցանել անտրտունջ հնազանդութեամբ եւ իրենց արտադրութեանց մէջ կիրարկել «հանրային հրամաններ»ը:

Անոնք ոչ մէկ տեղ կրնան տեղաւորել իրենց շահած դրամները: Եթէ տեղաւորեն խորհրդային փոխառութիւններու յատկացնելով, երբեք չեն կրնար ետ ստանալ: Կը մնայ միայն օգնութեան սնտուկը: Ու ահա խորհրդային այս նոր հարուստները կը դրնեն դէշ կարուած հագուստներ երկվեցեակներով, շինուած դէշ կերպասներէ, եւ կամ արտասահմանէն մաքսանենգութեամբ բերուած ճայնալարի բոլորակներ»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳՈՐԾԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Հայաստանի գործավարներու խորհուրդին նախագահը (վարչապետ) Աբրահամ Գուլոյեան ծնած է 1893ին: Գիւղական դպրոցը վերջացնելով, 1905ին կը մտնէ Էջմիածնի ճեմարանը, զոր կ'աւարտէ 1911ին եւ կը նուիրուի ուսուցչութեան: 1913ին Թիֆլիզ կ'երթայ եւ 1914ին կը մտնէ բոլշեւիկեան կազմակերպութեան շարքերուն մէջ: 1915ին կը հետապնդուի ոստիկանութեան կողմէ, ուստի կը մեկնի Մոսկուա, ուր կը յաճախէ Շանեավսկի ժողովրդական համալսարանը յետոյ կը մտնէ Փեթերպուրկի հոգեբուժարանական համալսարանին իրաւաբանական բաժինը:

Փետրուարեան յեղափոխութենէն վերջ կը վերադառնայ Բագու, ուր կը կազմակերպէ Արմենիքենդի բոլշեւիկեան շարքերը:

Երբ խորհրդային իշխանութիւնը կը հաստատուի Բագուի մէջ, կը մտնէ կովկասեան կարմիր բանակին մէջ իբրեւ փոխ-գործավար սպայակոյտին մօտ: Բագուի բոլշեւիկեան իշխանութեան անկումէն վերջ կ'անցնի Աստրախան, յետոյ Մոսկուա, զեկոյց տալու Բագուի գործերուն մասին: Մինչեւ 1922 Մոսկուայի մէջ կը զբաղի զանազան կուսակցական եւ քաղաքական պաշտօններով: 1922ին կը մտնէ Կարմիր Փրոֆեսորայի համալսարանին տնտեսագիտական բաժինը, զոր կ'աւարտէ 1925ին: Յետոյ պաշտօնի կը կանչուի Աշխատանքի Պաշտպանութեան խորհուրդին մէջ իբրեւ մասնագէտ, ժամանակ մը վերջ կը ղրկուի Թիֆլիզ: 1927ին կը նշանակուի Անդրկովկասեան կոմունիստ համալսարանի տեսուչ: 1928ին՝ Անդրկովկասեան տնտեսական խորհուրդի փոխ-նախագահ, մինչեւ 1930, երբ կը նշանակուի պետական յատակագիծերու խորհուրդի նախագահ, յետոյ Հայաստանի հողային գործավար:

Վերջերս, Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի գիւղատնտեսական բաժնի վարիչն էր:

Կարմիր խաչ

— o —

Մոսկուա վաւերացուց Հայաստանի Կարմիր Խաչի նոր տարուան ելմտացոյցը,— 2 միլիոն 640.265 րուբլի: Այս գումարէն 380.000ը պիտի ծախսուի Կարմիր Խաչի նոր հիւանդանոցին շինութիւնը աւարտելու համար, 1.250.000ը ընկերային ձեռնարկներու վրայ, 155.000ը՝ մասնագէտներու պատրաստութեան համար:

Գրականութիւն

— o —

Կիրովի սպանութիւնը առիթ դարձաւ որ, Մոսկուայէն մինչեւ Երեւան, մարդիկ, դարձեալ հալածախտէ վարակուած, թշնամի փնտռեն իրենք իրենց մէջ: Եւ սկսան խոշորացոյցով քննել թերթերու մէջ տպուած ամէն մէկ տող: Շարադրութեան մէջ աննշան մթութիւն մը, լրագրական հեւիհեւ աշխատանքի մէջ պարբերութեան փոքրիկ երկդիմութիւն մը պատճառ կը դառնայ, որ դատարան կանչուի այս կամ այն գրողը: Այսպէս Գրական Սերունդի խմբագիրը, Դրաստամատ Տէր Սիմոնեան կը մեղադրուի որ, Կիրովի սպանութենէն վերջ լոյս տեսնելով հանդերձ, Գրական Սերունդը որ եւ է բառ չէ գրած Կիրովի սպանիչներուն մասին:

Դարձեալ, Կոտայքի շրջանի Սոցիալիստական տեմպով թերթի խմբագիրը Ցոմեր (Ցովսէփ Միրաքեան), պատասխանատուութեան կը կանչուի՝ գրած ըլլալուն համար հետեւեալ տողերը,—

«Փաստերը ցոյց տուին, որ ընկեր Կիրովի սպանութիւնը հեշտացրեց այդ սպիտակ գվարդիական - զինովիեւական թափթփուքների գործը, որոնք չարունակ երդւում էին իրենց հաւատարմութեան մասին, կուսակցութեան ղեկավարութեան եւ հիմնական գծին»:

«Խորհ. Հայաստան» կը հեգնէ եւ կը ծաղրէ,—

«Մի քիչ դժուար է հասկանալ, սակայն եթէ որ եւ է բան հասկացւում է, ապա այդ այն է որ ընկ. Կիրովի սպանութիւնը «երկաթեայ անհրաժեշտութիւն էր» հակայեղափոխական աւազակախումբը մերկացնելու համար»:

Ըսելու ձեւի թերութիւն, աւելի ճիշդ՝ գրելու անփորձութիւն մը ահա որ փորձանք կը դառնայ խմբագրին:

Արդարեւ, ինչպէս Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի անդամներէն Ս. Ակոպով եւս կը խոստովանէր վերջերս գումարուած մամուլի խորհրդակցական ժողովի մը մէջ, Հայաստանի խմբագիրներուն մեծամասնութիւնը թերուս են: Անոնց կարգին, «Խորհ. Հայաստան» կը գանգատի որ խմբագիր Ցոմեր դեռ չէ գերազանցուած իր «անգրագիտութեամբ», — մարդ Աստուծոյ, ինչո՞ւ խմբագիր կը նշանակէք, եթէ «անգրագէտ» են:

Ակոպով կը գանգատի նաեւ որ խմբագիրներէն շատեր ուսուցչէն չեն գիտեր, եւ այս առթիւ անհրաժեշտ կը գտնէ որ գալ տարի բոլորը տիրապետեն ուսուցչին:

Տաղանդաւոր արուեստագէտ մը

«Խորհ. Հայաստան» գովեստով կը խօսի տաղանդաւոր արուեստագիտուհիի մը մասին, որ կը կոչուի Այծեմնիկ Քոչարեան:

Քանդակագործ է Այծեմնիկ Քոչարեան, որ կը սորվեցնէ Ա. Ուրարտու:

1926ին Մոսկուայի քանդակագործներու ընկերութեան ցուցահանդէսին մէջ մեծ հետաքրքրութեան կ'արժանանան Ուրարտուի երկու գործերը,— Անապատականը եւ Հանգիստը:

1928—1929ին Երեւանի ցուցահանդէսին մէջ Ուրարտու կը յայտնուի առանձին ուժով լեցուն,— այս անգամ կը ցուցադրէ Սալի Սուլէյմանի, Երգչուհի Դ., Հայուհիի գլուխ, Աղբաշցի գեղջկուհին եւ ուրիշներ:

Միաժամանակ Ա. Ուրարտու կը մասնակցի Շահումեանի յուշարձանին շինութեան մրցումին: Մրցանակի կ'արժանանայ իր գործը, որուն պատկերը, հրատարակուած «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ, իրապէս յատկանշական է արտայայտութեամբ եւ գիծերու կենդանութեամբ:

1932ին Ուրարտու կ'աշխատի քանդակով անմահացնել յառաջամարտիկ բանուորները, եւ այսպէս կուտայ Մարմարի գործարանին հարուածայինը: Ունի նաեւ մարմարակերտ Բոլշեւիկը, Հայաստանի զօրամասի հրամանատար Աթոյեանի դիմանկարը:

Եղանակը

Սաստիկ ցուրտէ մը վերջ, յանկարծ բարեխառն օդ մը սկսաւ, կը գրեն Հայաստանի թերթերը:

Փետրուար 13ին, Հայաստանի բոլոր շրջաններուն մէջ սկսաւ անձրեւ գալ: Ախտայի մէջ անձրեւէն վերջ ձիւն տեղաց: Փետրուար 14ին օդին բարեխառնութիւնը զերոյէն վեր էր ամէն կողմ: Աշտարակի մէջ ջերմութեան սատիճանաչափը ցոյց կուտար +8, Դիլիջանի եւ Կիրովականի մէջ +7, Սիսիանի մէջ +10: Բարեխառնութեան այս արտասովոր բարձրացումը, տարւոյն այս եղանակին, հետեւանք է հարաւ-արեւմտեան տաք հոսանքին ազդեցութեան: Կ'ենթադրուի որ այս երեւոյթը կը տեւէ մինչեւ փետրուար 16—17:

Ամէն պարագայի, այս վաղահաս բարեխառնութիւնը վախեր կը ներշնչէ գետերու յորդումին մասին:

Փետրուար 14ին Արարատի մէջ տեղաց յորդառատ անձրեւ: Քանի մը գիւղերու մէջ հեղեղներ սանձուեցան: Մեծ վնաս կրեցին մշակութիւնները: Ամէնէն աւելի տուժեց Դանագիրմազ գիւղը: Հեղեղը փճացուց 950 կենդինար սերմնցու ցորեն, 450 կենդինար գարի, 450 կենդինար ցորեն:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՇԱԲԹՈՒԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Կիրակի օր տեղի ունեցան Ֆրանսայի Բաժակի Քառ տը Ֆինալի մրցումները, որոնք կազմակերպուած են «Փըթի Փարիզիէն»ի կողմէ: Կը մասնակցէին ութ առաջին եւ երկրորդ պատուոյ դասակարգի պատկանող փրոֆէսիոնէլ խումբեր՝ Ռէտ Սթար Օլէմփիք, Ֆութպոլ Գլիպ Սէթ, Օլէմփիք տը Մարսէյլ, Ֆութպոլ Գլիպ Սէշօ, Սթատ Ռընէ, Ֆութպոլ Գլիպ Ռուէն, Սփորթինկ Գլիպ Վիֆ եւ Սփորթիւ Մէց:

Մրցող խումբերը օրեր առաջ պատրաստութիւններ տեսած էին, փորձեր կատարելով օդաւէտ վայրերու մէջ:

Փարք տէ Փրէնսի մէջ մրցեցան Ֆութպոլ Գլիպ Սէթ եւ Ռէտ Սթար Օլէմփիք, 40.000 հոգիի ներկայութեան: Մինչեւ հիմա բաժակի Քառ տը Ֆինալ մրցումի մը այսչափ հանդիսատես ներկայ չէ եղած:

Մարզական շրջանակները այն կարծիքը ունէին թէ անցեալ տարուան բաժակի ախոյեանը՝ Սէթ չարաչար պարտութեան պիտի մատնէ Փարիզի խումբը: Բայց հակառակը պատահեցաւ:

Սէթի յարձակողական գիծը, որ խաղին սկզբնաւորութեան առաջին վայրկեաններին իսկ արագ վայրէջքներով եւ բուռն յարձակողականով գործի լծուած էր, չկրցաւ տակալ Փարիզի խումբին պաշտպանողական գիծին:

Փարիզի խումբը 2ի դէմ 0 կէտով պարտութեան մատնեց իր հակառակորդը:

*** Լիոնի մէջ ալ մրցեցան Օլէմփիք տը Մարսէյլ եւ Ֆութպոլ Գլիպ Սէշօ: Այս մրցումին ներկայ էին 16.000 հոգի: Փէժօ ընկերութեան խումբը՝ Սէշօ, որ ախոյենական մրցումներուն իր դասակարգին պատկանող խումբերուն մէջտ յաղթած էր չարաչար (5—0, 7—0, 8—0, 9—0) եւ մեծ ժողովրդականութիւն շահած եւ որ դասաւորման գլուխն ալ կը գտնուի Սթրազպուրկի հետ, կը սպասուէր որ յաղթական ելլէ, բայց անակնկալները պակաս չեն, մանաւանդ Բաժակի մրցումի մէջ: Օլէմփիք տը Մարսէյլը Ֆրանսայի մէջ միակ խումբն է որ շատ վարպետ խաղարկութիւն մը ի յայտ կը բերէ բաժակի մրցումի պահուն, եւ անկարողութեան կը մատնէ իր հակառակորդը:

Օլէմփիք տը Մարսէյլ պարտութեան մատնեց իր հակառակորդը 3ի դէմ 0 կէտով:

Հավրի մէջ ալ մրցեցան Սթատ Ռընէ եւ Ֆութպոլ Գլիպ Ռուէն: Այս վերջինը յաղթուեցաւ 1ի դէմ 0 նշանակէտով: Իսկ Սթրազպուրկի մէջ ալ մրցեցան Սփորթինկ Գլիպ Վիֆ եւ Մէց: Այս վերջինը պարտութեան մատնեց իր հակառակորդը 2ի դէմ 1 կէտով:

*** Բարեկենդանի երեքշաբթի օրուան տօնին առթիւ (Մառտի Կրա), Փարիզի մէջ տեղի ունեցան երկու կարեւոր միջազգային մրցումներ, մէկը՝ Փարք տէ Փրէնսի մէջ, ուր մրցեցան Անթանթ Րէտ Սթար Րէյսինկ եւ Իտալիոյ ախոյեան համբաւաւոր Ճուվէնթուս Թորինօ խումբերը: Մրցումին ներկայ էին 26.000 հոգի: Երկու խումբերն ալ լաւ խաղարկութենէ մը յետոյ 3—3ով հաւասար մնացին:

Իսկ Սթատ Պիֆալոյի մէջ մրցեցան երկու ազգային զինուորական խումբեր, Ֆրանսա եւ Պելժիա: Ֆրանսական զինուորական խումբը երկու շաբաթ առաջ Լոնտոնի մէջ կրած ջախջախիչ պարտութենէն յետոյ, պարտութեան մատնեց իր հակառակորդ խումբը 5ի դէմ 3 նշանակէտով:

*** Երկուշաբթի գիշեր Վէլոտրոմ տ'Իվերի մէջ տեղի ունեցաւ միջազգային ըմբշամարտի մեծ մրցում մը, որուն հրաւիրուած էր նաեւ մեր հայրենակից Մանուկեանը: Իր հակառակորդն էր Հալէպիստանցի Րէկի Միքի: Մեր հայրենակիցը չարաչար պարտուեցաւ 7 վայրկեան 20 երկվ. տեւող դիրկընդխառն մրցումէ մը յետոյ որ զգետնեց զինքը:

ՀՐԱՆՏ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ՅՈՐԴՈՐԸ

«Ցուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (22 փետր.).

— «Մեր առջեւ է փոքրադիր ծաւալով 16 էջնոց պրոշիւր մը, տպուած Անթիլիասի մէջ եւ լոյս ընծայուած հետեւեալ խորագրին տակ,— «Կաթողիկոսութիւն Մեծի Տանն Կիլիկիոյ. — Շրջաբերական Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան մասին»: Պրոշիւրին տակ դրուած են զոյգ կաթողիկոսներու — Սահակ եւ Բաբգէն — ստորագրութիւնները:

Երկու բառով — շրջաբերական — գրքոյկին բովանդակութիւնը:

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ զոյգ կրօնապետները ջերմ բառերով կը պարզեն ժողովուրդին ազգային կրթութեան արժէքը ազգապահպանումի գործին մէջ: Լալահառաչ կը յիշեցնեն, որ «Հոգաբարձութիւնները ամիսներով չեն կրնար վճարել ուսուցիչներուն ամսական վարձքերը, ուսուցիչներուն, որոնց ապրուստը կախուած է միայն իրենց այդ համեստ ամսականներէն»: Փրկութեան իբրեւ միակ «ապահով ապաւէն» — զոյգ կաթողիկոսները ցոյց կուտան Բարեգործականի նպաստը: Սակայն այդ «ապահով»ը այսօր անապահով դարձած է. պակսած են Բարեգործականի անդամները, նուազած են ամսատուրքերը. ինչ որ ունի Միութիւնը — «անձեռնմխելի» հիմնադրամներն են. «Բարեգործականը ա'յնչափ կրնայ տալ մեր դպրոցներուն, ո'րչափ մենք ամէն տարի կանոնաւորապէս կրնանք տալ իրեն մեր անդամական տուրքով»: Քիչ մը վարը կը պարզուի, որ կրնայ տալ նաեւ աւելին. «Եթէ մենք մէկ կուտանք Բարեգործականի, ան մեզի կուտայ երեք, եթէ մենք տասը կուտանք, ան մեզի կուտայ երեսուն, վաթսուն, հարիւր»:

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ հովուապետները ջերմօրէն կը յորդորեն, որ Սուրիոյ բոլոր Հայերը «գիտակցութեամբ հաճոյքով եւ հաւատքով» անդամագրուին Բարեգործականին՝ անոր նըպաստը սուրիահայ գաղութի կրթական գործին ապահովելու համար:

Այս յորդորը իրենց հօտի ոչ միայն ականջին, այլ եւ անոր հոգիին հասցնելու համար, զոյգ կրօնապետները կը գրեն.

«Բարեգործականը իր դրամական ուժին եւ արժէքին զատ, իրազօրծումն է նաեւ անխտրականութեան՝ դասակարգի եւ կրօնական համոզումներու:

«Բարեգործականի մէջ չկայ աղնուականի եւ շինականի խտիր. չկայ եկեղեցիներու տարբերութեան խընդիր, չկայ մտաւորականի եւ արհեստաւորի խտրանք, չկայ նաեւ եկեղեցականի եւ աշխարհականի դիրք»:

Այսքանով շատանանք:

Բոլորը պիտի կարդան այս գրքոյկը եւ ոչ ոք պիտի հաւատայ անոր: Պիտի չհաւատայ ոչ միայն Բարեգործականի ազնիւ հակառակորդը, այլ եւ անոր անազնիւ պաշտպանը: Ճիշդ չեն զոյգ կաթողիկոսները, անկեղծութիւն չըկայ իրենց խօսքին մէջ: Հայութեան մէկ ստուար մասը գիտէ, որ խտրանքը, հատուածամոլութիւնը եւ կուսակցական առելավառ ոգին կը կազմեն բուն էութիւնը Բարեգործական Միութեան: Հայ ժողովուրդը գիտէ, որ Բարեգործականը ստեղծուած է Դաշնակցութեան դէմ կռուելու համար, գործած է՝ անոր դէմ դաւելով, եւ կ'ապրի ու կը գործէ՝ քաղաքական մթին հաշիւներ հետապնդելով: Գիտեն նաեւ զոյգ կաթողիկոսները: Ահա թէ ինչո'ւ իրենց յորդորը պիտի մնայ իբրեւ անապատի մէջ արձակուած կանչ մը: Եւ այսպէս պիտի ըլլայ նաեւ անոր համար, որ իրենց խօսքին կը պակսի անկեղծութիւնը, կը պակսի Հոգին Սուրբը»:

ԾԽԱԽՈՏԸ ԿԸ ՎԱՌԵՆ ԻԲՐԵՒ ԽԱՐՈՅԿ

= • =

Գրած էինք թէ բուռն պայքար կը մղուի Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ, ծխախոտի գործածութեան դէմ, իբրեւ հետեւանք մենաշնորհի հաստատման: Վերջին լուրերու համաձայն, չարժումը ծանր համեմատութիւններ առած է: Հիւսիսային Լիբանանի Զղորտա, Էհտին, Պէշարէ, Հատտատ եւ շրջակայ գիւղերը, որոնք շատ մեծ համբաւ ունին եւ Լիբանանի պարտութեան կորիզը կը կազմեն շընորհիւ իրենց դիւցազնական անցեալին, կարեւոր ցոյցեր կատարած են: Բոլոր գիւղացիները հաւաքուած են ուխտելու համար որ ծխախոտ չպիտի գործածեն: Քահանաներ ճառեր խօսած են, որոնց հետեւած են նաեւ ուրիշներ: Այս հաւաքոյթէն վերջ, գիւղին մէջ գտնուող բոլոր ծխախոտներն ու սիկարէթները հրապարակի մը վրայ հաւաքած եւ վառած են իբրեւ խարոյկ:

Իսլամ թէ քրիստոնեայ մէկ սիրտ եղած որոշեր են պայքարիլ ծխախոտի դէմ: Ամենամեծ դժգոհութիւնը մենաշնորհը առնող Ռէժիի եւ անոր սարքած խաղերուն դէմ է: Կարգ մը թերթեր երեւան հանած են զարմանազան խրոզութիւններ, լրտեսական ցանցեր եւ էնթրիկներ, որոնք կ'ապականեն հանրային բարոյականը:

Կարգ մը թուցիկներ կը չեշտեն իսլամներու եւ քրիստոնեաներու միացումն ու ձգտումները:

«Մի՛ ծխէք» վերտառութեամբ բազմաթիւ տախտակներ ցրուած են:

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԸ ՊԻՏԻ ՔԱՐՈԶԷ

Կը խնդրուի մեզմէ ծանուցանել թէ կիրակի օր, 10 մարտ, Կաթող. Նուիրակ Գարեգին արք. պիտի քարոզէ Փարիզի եկեղեցւոյն մէջ:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (9)

ԱԹԷՆՔԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵ'ԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

= o—o =

Վկայ.— Զարմանալի է: Կուսակցութիւն մը որ մարդու եւ քաղաքացիի իրաւանց պաշտպանութեան միջազգային կազմակերպութեան մէջ ներկայացուցիչ ունի, ինչպէ՞ս կրնայ կապտել ուրիշներու մտածելու ազատութիւնը:

Ես ինքս 18 տարեկան կուսակցական եղած եմ, չպիտի ուզէի օր մը մնալ այդ կազմակերպութեան մէջ, եթէ ահաբեկումներ ընէր:

Նախագահ.— Հիմակ Դաշնակցական ե՞ս:

Վկայ.— Ինչպէս ըսի նախապէս, հինգ տարիէ ի վեր քաշուած եմ:

Նախագահ.— Ինչո՞ւ քաշուեցար:

Վկայ.— Ներկայ քաղաքական պայմաններու տակ կուսակցութիւնը գործունէութիւն չէր կրնար ունենալ, որով քաշուեցայ:

Ա. Կիւրինլեանէն յետոյ լսուեցաւ հեւէն բանակի նախկին սպայ Գուրգէն Բեգզատեան, եղբայրը Պատատօֆէշտի սովետ դեսպան Ալեքսանդր Բեգզատեանի:

Նախագահ.— Ոճրագործը կը ճանչնա՞ս:

Բեգզատեան.— Այո՛, Կովկասէն կը ճանչնամ եւ շատ լաւ ընտանիքի կը պատկանի:

Նախագահ.— Ի՞նչ գիտես ոճիրի մասին:

Բեգզատ.— Ոչինչ գիտեմ, թերթերու մէջ կարդացի:

Նախագահ.— Զոհը կը ճանչնա՞ս:

Բեգզատ.— Կարծեմ տեսած եմ, բայց չեմ յիշեր ո՞ւր:

Նախագահ.— Ի՞նչ նկարագրի տէր էր:

Բեգզատ.— Ըսի թէ գրեթէ չեմ ճանչնար, բայց լսած եմ որ կուսազան էր:

Լատաս.— (Ամբաստ. փաստ.) Ո՞ր կուսակցութեան կը պատկանիք դուք:

Բեգզատ.— Ես անկուսակցական եմ:

Երդուեալ մը.— (Զարմացած) Ի՞նչ բսել է անկուսակցական, անշուշտ քաղաքական համոզումներ ունիք եւ կը հետեւիք որ եւ է կուսակցութեան մը:

Բեգզատ.— Ես զինուորական եմ, որով չեմ զբաղիր քաղաքական խնդիրներով:

Երդուեալ մը.— Բայց Ցունաստանի մէջ ալ զինուորականներ կան, որոնք կուսակցականներ են:

Բեգզատ.— Ես ռուս բանակի սպայ էի: Իսկ ռուս սպաները հին աւանդութեան հետեւելով կուսակցութիւններէ հեռու կը մնային:

Լատաս.— Ո՞վ սպաննեց Դուբեանը Նիւ Եորքի մէջ:

Բեգզատ.— Չեմ գիտեր:

Լատաս.— Դաշնակցականները չսպաննեցի՞ն:

Բեգզատ.— Դուք կ'ըսէք:

Լատաս.— Ի՞նչ կարծիք ունիս Դաշնակցութեան մասին:

Բեգզատ.— Հայութեան ամէնէն մեծ եւ կազմակերպուած կուսակցութիւնն է: Հիմնուած է 1890ին: Նպատակն է ազատագրել Հայաստանը: Հակաթուրք է եւ հակաբոլշեւիկ:

Լատաս.— Հայ ժողովուրդը այդ կուսակցութեան կը հետեւի՞:

Բեգզատ.— Կովկասի ամբողջ Հայութիւնը Դաշնակցութեան հետ էր: Ուրիշ կուսակցութիւն չկար գրեթէ: Գաղութներու մէջ ալ, որքան գիտեմ ժողովուրդին 75 առ հարիւրը Դաշնակցութեան հետ է:

Նախագահ.— Այս կուսակցութիւնը ահաբեկումներ կը կազմակերպէ՞ իր հակառակորդներուն դէմ:

Բեգզատ.— Ազատ եւ ռամկավարական ծրագիր ունեցող կուսակցութիւն մը չի կրնար կապտել ուրիշներու մտածելու եւ գործելու ազատութիւնը:

Նախագահ.— (Դատախազին եւ փաստաբաններուն) Ուրիշ հարցումներ ունի՞ք: — Ոչ:

Պ. Գուրգէն Բեգզատեանին յաջորդեց վկայութիւնը Արամ Կայծակի, որ անունը, մականունը, ծննդավայրը, հելլէն բանակի սպայ ըլլալը եւ ներկայ զբաղումը յայտնելէ յետոյ, տուաւ հետեւեալ վկայութիւնը.

Նախագահ.— Ի՞նչ գիտէք Կեսարեանի ոճրին մասին:

Կայծակ.— Սէրգօն իմ մօտ բարեկամս էր: Երբ կուսակցութենէն հեռացաւ, տարակարծութիւններ ունենալով իր ընկերներուն հետ, Բարթիկեանի եւ Տէր Յակոբեանի հետ միասին գիս ուզած էր տեսնել Բանելինիօն սրճարանին մէջ ունեցանք կէս ժամ տեւող տեսակցութիւն մը: Ինծի պարզեց թէ ինչու բաժնուեր է կուսակցութենէն, թէ տարակարծութիւններ ունի չէֆերուն հետ, եւ կ'ուզէ մաքրագործել կուսակցութիւնը եւ այդ պիտի ըլլայ ազգայնական գետնի վրայ, եւ առաջարկեց որ իրենց միանամ: Ըսի թէ համամիտ եմ եղած քննադատութիւններուն, սակայն ոչ մէկ առեն չեմ թելադրեր այդ պայքարի համար գործակցիլ հակազգայնական տարրերուն հետ, եւ փաստահեցուցի զինքը թէ ուշ կամ կանուխ, ինք եւս պիտի համոզուէր հակառակորդներուն ազգավնաս գործունէութեան մասին եւ պիտի զղջար: Աւելցուցի որ չեմ կրնար իմ ուժերս տրամադրել այս տեսակ ազգավնաս գործունէութեան մը եւ մեկնեցայ:

Նախագահ.— Ուրիշ անգամ եւս հանդիպեցա՞ր Սէրգոյին:

Կայծակ.— Ոճիրէն վեց ամիս առաջ հանդիպեցայ Քիվելի սրճարանը, շրջապատուած կարգ մը համայնավարներէ եւ վաճառականներէ բաղկացած պլոքէ մը:

Լատաս.— Որո՞նք էին:

Կայծակ.— Փէթէեան, Դարբինեան, Բարաղամեան եւն., խօսակցութեան ընթացքին դարձեալ խօսք բացուեցաւ եւ ես ըսի Սէրգոյին միանալու ներկայութեան թէ՝ 20 տարուան Դաշնակցական Սէրգոյի մը բնաւ ներելի չէ հակազգային մարդոց հետ նստիլ եւ ընկերութիւն ընել: Սէրգօն ինծի պատասխանեց թէ՝ ես միեւնոյն ազգայնական Սէրգօն եմ, բնաւ չեմ փոխուած:

Զարչինները իրենց գոյնը նետեցին Սէրգոյի յանդուգն արտայայտութենէն: Ես մեկնեցայ եւ տեսայ Լազեանը եւ Կազէլը, բացատրեցի անոնց եղելութիւնը թէ Սէրգօն բնաւ չէ փոխուած, ազգայնական ոգիով կ'արտայայտուի եւ իր շրջանակէն բնաւ գոհ չէ: Եթէ կարելի է, ձեր մէջ եղած տարակարծութիւնը վերնայ եւ դարձեալ ձեր մէջ մտնէ ան: Լազեան ըսաւ թէ իրենք ոեւէ տարակարծութիւն չունին եւ կրնան իր հետ տեսնուիլ: Իրօք այսպէս եղաւ եւ իրարու հետ միանալով հաշտուեցան:

Համայնավարները երկու մարդ դրբեր եւ հետապնդեր են Սէրգօն եւ տեսեր են սրճարանին մէջ Լազեանին հետ նստիլը:

Անմիջապէս «Վերելք» թերթի գրասենեակէն Սէրգօն դուրս նետեցին եւ գրաւեցին գոյքերը:

(Շար.)

պատուաններուն ալ հրամայուած է արգիլել յունական նաւերուն վեբաղարձը, որպէսզի ապստամբներուն ձեռքը չանցնին կամ անոնց օգնութիւն չհասցնեն:

⁂ Այն երեսփոխաններն ուծերակուտականները որոնք տակաւին ձերբակալուած չեն, հրաման ստացան չհեռանալ իրենց տունէն եւ միշտ պատրաստ գտնուիլ որ եւ է կոչնագրի պատասխանելու:

⁂ Պուլկարիոյ արտաքին նախարարը կարեւոր ժողով մը սարքեց Սոֆիայի մէջ, Յունաստանի կացութեան մասին խորհրդակցելու համար: Կը մասնակցէին Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Փոքր Համաձայնութեան եւ Պալքանեան պետութիւնները: Յետոյ Պորիս թագաւորը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ վարչապետին հետ, դարձեալ Յունաստանի մասին:

Աթէնքի ռումանական դեսպանը այցելելով Յունաստանի վարչապետին, յայտնեց թէ պալքանեան համաձայնութիւնը բացառիկ ուշադրութեամբ կը հետեւի դէպքերուն, մաղթելով որ անհետանայ քաղաքացիական պատերազմի վտանգը:

⁂ Աթէնքի թերթերը կը գրեն թէ կառավարութիւնը բռնած է Մակեդոնիոյ ապստամբներու հրամանատարին, Զօր. Քամէնոսի մէկ հեռագիրը, որով կը խնդրէր ծովակալ Տէմէսթիֆաւէն՝ օգնութեան հասնիլ եւ զօրք հանել:

⁂ Եգիպտական նախարարը խոստովանելով հանդերձ թէ ապստամբութիւնը նոր ծախքեր պիտի պատճառէ, յայտարարեց թէ Յունաստան պիտի վճարէ իր արտաքին պարտքերը, համաձայն Լոնտոնի պայմանագրին: Նախարարը ձերբակալել տուաւ այն անձերը որոնք երկիւղալի լուրեր կը տարածէին ելմտական կացութեան մասին:

Զինուորութեան երկարաձգման խնդիրը

Նախարարական խորհուրդը երէկ, հինգշաբթի, քննութեան ենթարկեց զինուորութեան շրջանի երկարաձգման ծրագիրը: Առաջին ընթերցումն է այս, իբրեւ նախնական խորհրդակցութիւն: վերջնական որոշումը պիտի տրուի երկրորդ ժողովի մը մէջ, եւ յետոյ օրինագիծը պիտի ներկայացուի խորհրդարանին, թերեւս յաջորդ շաբթու:

Այս խնդիրը արդէն իսկ իրարանցումի մատնած է հանրային կարծիքը: Երեսփ. ժողովի զինուորական յանձնաժողովին առջի օրուան նիստին մէջ, երեսփոխան մը հարցումներ ուղղեց, իմացած ըլլալով թէ կառավարութիւնը կ'ուզէ երկու տարուան վերածել զինուորութեան շրջանը: Յանձնաժողովին նախագահը պատասխանեց թէ օրինագիծը շուտով պիտի ներկայացուի խորհրդարանին:

Կ'ըսուի թէ այս միեւնոյն հարցին առթիւ, Պ. Լէոն Պլիւմ թելադրած է իր ընկերներուն՝ փութացնել արմատական – ընկերվարական – ներու ընդհ. ժողովին գումարումը, նշանակելով մարտ 5ին, փոխանակ 30ի եւ 31ի, ինչպէս որոշուած է:

Ձախակողմեան մամուլը եւ մասնաւորապէս ընկերվարական – համայնավար միացեալ ճակատը բուռն պայքար կը մղէ այս նոր ծրագրին դէմ, ազդարարելով թէ ընդհ. սպայակոյտը կ'ուզէ իր կամքը պարտադրել եւ պատերազմի պատրաստուիլ:

Անգլիոյ նոր սպառազինութիւնները

Անգլիոյ երեսփ. ժողովը չորեքշաբթի օր սկսաւ քննել նաւային ելմտացոյցը, որ նոյնպէս յաւելում կը ցուցնէ.— 3,500,000 ստերլին: Ցամաքային եւ օդանաւային ուժերն ալ հաշուելով, Մեծն Բրիտանիա 1935ին ազգային պաշտպանութեան պիտի յատկացնէ մօտաւորապէս 10 միլիոն ոսկիի յաւելուածական վարկ մը: Ամբողջ ելմտացոյցը կը հասնի 60,050,000 ոսկիի, մինչդեռ անցեալ տարի 57,050,000 էր:

Նաւային վարկերու յաւելման մեծ մասը պիտի գործածուի գլխաւոր ռազմանաւերու նորոգման եւ արդիացման: Միեւնոյն ատեն պիտի աւելնան 2200 նաւազներ եւ սպաներ: Իսկ նոր մարտանաւերու շինութիւնը պիտի շարունակուի համաձայն նախորդ ծրագրին:

Երեսփ. ժողովի նոյն նիստին մէջ, աշխատաւորական երեսփոխան մը հարցուց թէ կառավարութիւնը չուզե՞ր նոր առնել Մաքտօնըլտի զեկոյցը՝ սպառազինութեանց յաւելման մասին, մինչեւ որ կարելի ըլլայ խորհրդակցութիւններ կատարել Պերլինի մէջ: Արտաքին նախարարը «ո՛չ» պատասխանեց վճռապէս: Այս առթիւ հաստատուեցաւ թէ ոչ ոք կը հաւատայ Հիթլէրի հիւանդութեան, եւ բոլորն ալ զայն կը վերագրեն դիւանագիտական ճարտարութեան մը:

Մինչ այս մինչ այն, պայքարը կը շարունակուի միջազգային մամուլին մէջ, Անգլիոյ վարչապետին զեկուցման եւ Պերլինի նամբորդութեան յետաձգման առթիւ: Գերմանական թերթերը ուժգնօրէն կը մեղադրեն թէ Անգլիան եւ թէ Ֆրանսան, պնդելով թէ սխալ տեղեկութիւններ կը տարածեն Գերմանիոյ վերազինման մասին, արդարացնելու համար իրենց սպառազինութիւնները: Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ ինչ որ ալ պատահի Պերլինի նամբորդութեան մասին, արտաքին նախարարը չպիտի հրաժարի Վարշաւայի եւ Մոսկուայի այցելութենէն, որ նոյնքան մեծ արժէք ունի:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԷԿՈՒԿԷՍ ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔԻ ձոյլ ոսկի գողցուեցաւ Քրոյտընի օդանաւային կայանէն (Լոնտոն): Անծանօթներ մտնելով օդանաւային ընկերութեան գրասենեակը, փախցուցին երեք սընտուկներ, որոնք Փարիզ պիտի փոխադրուէին:

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ «Քորսիքայի վագրը», հռչակաւոր աւազակ Սփատա, որ տարիներով ահուսարսափ սփռած է այդ շրջանին մէջ: Սփատա մոլեռանդ հաւատացեալ մըն է, եւ երբ վճիռը հաղորդեցին, աղաղակեց.— «Չհասկցան զիս: Ահաւոր փորձանքներ պիտի թափին աշխարհի վրայ»:

ՄՇՏՆՋԵՆԱԿԱՆ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ դատապարտուեցաւ հրէշ մը, Ֆիրմէն ժան, որ տարիներէ ի վեր կը գործածէր իր աղջիկը: Նախապէս ձերբակալուած էր 1930 յունիսին, բայց ազատ արձակուեցաւ, կինն ու աղջիկը հետ առած ըլլալով իրենց ամբաստանութիւնը: Հրէշը նորէն կը շարունակէր իր պիղծ յարաբերութիւնները, այն աստիճան որ աղջիկը ստիպուեցաւ դրացիներուն քով ապաստանիլ: Այս անգամ մայր ու աղջիկ նորէն դատարան դիմեցին եւ խոստովանեցան թէ սուտ խօսած էին, որովհետեւ հրէշը կը սպառնար սպաննել զիրենք: Առաջին անգամ է որ այսքան ծանր պատիժ կը տրուի նոյն յանցանքին համար:

ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԴԵՌ ՉԷ ԳՏԱԾ այն անծանօթը, որ մահացու վէրքեր տուած էր Օննիկ Տէտէեանի, ինչպէս գրած էինք երէկ: Կը կարծուի թէ պատճառը գողութիւն է, որովհետեւ Տէրէեան կիրակի օր Վիշիէն Փարիզ եկած էր գնումներու համար եւ 5000 ֆրանք դրամ ունէր վրան:

Հ. Յ. Դ.

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ «Կորիւն» ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1ին Գրադարանի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Մէն Փիէրի վ.ըէժ խումբի ընկերներէն ներկայ գտնուիլ որոշուած ժամուն:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

Մարսէյլի Վըէժ խումբի ընկերահամակրական հաւաքոյթ դասախօսութիւնը (Փետր. 18ի առթիւ) վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին: Կը խօսի ընկեր Հ. Սէրէնկիւլեան:

«Վռամեան» ենթակոմիտէի ընկերահամակրական հաւաքոյթ դասախօսութիւնը (Փետր. 18ն առթիւ) այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին: Կը խօսի ընկեր Պ. Շիւսեան:

«Նիկոլ-Դուման» ենթակոմիտէի (Կարտան) ընկերահամակրական հաւաքոյթ դասախօսութիւնը այս կիրակի կէս օրէ ետք ժամը 3ին Դաշնակցութեան Տան մէջ: Կը խօսի X.

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ԱՆՏՕՔ ենթակոմիտէին կողմէ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին *Դուրեան* Գրադարանի սրահին մէջ կը նախագահէ ընկ. ԱՐՇԱԿ ՊՕՂԻԿԵԱՆ: Կը խօսի ընկ. ԼԵՒՈՆ ՊԱՅԱՆՏՈՒՐԵԱՆ

Մուտքը ազատ է:

×

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. *Տէսինի Կոմիտէին*

եւ մասնակցութեամբ *Քրիստափոր, Ռոստոմ* եւ *Զաւարեան* խումբերու

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ մէջ

Կը խօսի ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Նոյն իրիկունը ընտանեկան պարահանդէս զիմակաւոր եւ անդիմակ մինչեւ առաւօտեան ժամը 2 մասնակցութեամբ ԺԻՐԱՐՏԻ *Եղբայրներու հինգ հոգինոց նուագախումբին:*

Մուտք 2 ֆրանք:

»»»· ·«««

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Վ.ԱԼԱՆՍԻ կոմիտէին կողմէ

տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Քաֆէ տը լ'Էսթի վերնայարկը:

Կը խօսի ընկեր Մ. ԲԱՐԽԵԱՆ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Կարմիր Խաչի հանդէսը յետաձգուած է Մարտ 17ին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն-Տուրուբերանի Հ. Միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 131, rue du Fbg. du Temple, մէթրօ Պէլվիլ: Օրակարգ ընտրութիւն նոր վարչութեան եւ ուրիշ կարեւոր հարցեր:

Կը խնդրուի նախորդ վարչութենէն ներկայանալ Միութեան գոյքերով:

Վասպուրականցի Հայրենակիցներուն

Փարիզի եւ Շրջաններու մէջ բնակող երկսեռ բոլոր վասպուրականցիները անխտիր ժողովի կը հրաւիրուին 22 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարանին մէջ, 61. Rue Mr. le Prince, Մէթրօ Odéon, հիմնելու համար վասպուրականցիներու Հայրենակցական Միութիւն մը: Բոլոր հայրենակիցներէն կը խնդրուի անպայման ներկայ գտնուիլ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԻ ԱՌԹԻՒ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ԸՆԿԵՐ-ԿԱՐՕ» ենթակոմիտէի նախաձեռնութեամբ եւ մեծ պատրաստութեամբ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, Լա Վիսթի «Էրմիթաժ»ի սրահին մէջ:

Կը ներկայացուի՝ *ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ*

Մանրամասնութիւնները տեղ. ոյն վրայ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ ՍԹԱՆՈԶԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

9 *Մարտ Շաբաթ երեկոյ ժամը* 8.30էն *մինչեւ առաւօտ*

Salle LUCIENի շքեղ պարահանդէսին մէջ

13, Rue d'Issy, Billancourt. Métro: Marcel Sembat.

Ղեկավարութեամբ Պ. Վ. *ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ*ի առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի *ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ* (տրամ 6 արար)

Jazz «ZEP» եւ արեւելեան նուագ. Թանկօի մրցում:

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Մուտք 5, 7 եւ 10 ֆրանք:

Հաղորդ. միջոց.— փորթ Վէրսայլէն առնել 23 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Point du Jour.

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

16 *Մարտ Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ* 8.30ին

13, rue Pièrre Curie, K. Bicètre Պ. Յովհաննէսեանի սրահին մէջ

Կազմակերպուած փոքր Ալֆորթվիլի դպրոց. Տիկնանց Սամաճիւղի վարչութեան կողմէ (ի նպաստ շրջանիս մանկապարտէզին):

կը ներկայացուի կարող ուժերու կողմէ՝

«*ՊԱՇՏՕՆՍ ԽՌՄԲԱԼ Է*» զաւեշտ

երգ, արտասանութիւն, հայկական պար եւ զանազան անակնկալներ դպրոցի աշակերտներու կողմէ.

Մուտք 3 ֆրանք:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆր. Հ. Կ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Շրջ. վարչութեան ատենապետուհի Տիկ. Տ. Միսաքեանին եւ Պ. Ս. Սասունիին իրենց կուռ եւ գեղեցիկ բանախօսութիւններուն համար, Պ. եւ Տիկ. Ա. Պարթեւեանին, Տիկ. Մառի Թէրզիպաշեանին, Տիկ. Արշալոյս Սարգիսեանին, Օր. Ալիս Պալըեանին, Պ. Ա. Գմբէթեանին, «Կոմիտաս» երգչախումբին, որոնք իրենց շնորհալի մասնակցութեամբը գեղարուեստական սքանչելի բաժին մը կազմեցին, Տիկ. Հ. Բաքերդեանին որ սիրայօժար եւ ինքնաբերաբար ստանձնեց սորվեցնել փոքրերուն «Սեւ Հողեր»ու վերջին պատկերին ներկայացումը. հանդէսին կարգադիր Մասնախումբին բոլոր անդամներուն եւ անդամուհիներուն, վիճակահանութեան նուիրատուներուն, Թիւթիւնճեան-Փանոսեան նպարեղէնի տան եւ Պ. Մելքոնին որոնք ճոխ նուիրատուութիւններ ըրին պիւֆէին, եւ բոլոր անոնց որոնք իրենց անձնուէր ջանքերուն շնորհիւ մեծապէս նպաստեցին փետրուար 24ին տեղի ունեցած մեր հանդէսին:

× Հանդէսին նկարագրութեան մէջ մոռցուած էր յիշել Պ. Պերճ Թաշճեանը, որ յաջողութեամբ արտասանեց Շուշանիկ Կուրղինեանի «Այդ մենք ենք գալիս»ը, բանուորի մը տարազով:

Վարչութիւն

×

Հոգաբարձութիւնս իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Պ. Պ. Աւօ Քէչէճեանի, Թաշճեանի, Յակոբեանի, Սահակի եւ Հալպուեանի, որ իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին Փետր. 17ին Եկեղեցւոյս մէջ Տ. Գարեգին Արքեպսկ. Յովսէփեանի կատարած Ս. Պատարագի երգեցողութեանց համար:

Հոգաբարձութիւն Առնուվիլի Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ

Գործ կը փնտռէ

ՀԱՅ պատուաւոր եւ մասնագէտ կին մը կը ստանձնէ նորածին երախաներու խնամքը:

Կը ստանձնէ նաեւ այլ եւ կնոջ մը տնական աշխատանքները:

Դիմել *Յառաջի* վարչութեան:

ՅԱՌԱՋԻ եւ ՄԵՂՈՒԻ համար դիմեցէք՝ ընկեր **Sarkis Bilalian**
7, rue du Puy, Romans (Drôme).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (37)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»· ·«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Գեղեցկագէտ գործակատարը մի լաւ գրաւական է առեւտուրի յաջողութեանը, մանաւանդ երբ գնողները կանայք են:

Շատ անգամ ես գիտմամբ գործը երկարացնում էի, աւելի այն ժամանակ, երբ տեսնում էի, որ ինչպէս ասում են, մէկի «աչքումը լոյս կար»:

— Օրիորդ, ասում էի, ձեր գեղեցիկ գլխին շատ կը սազի այդ հիանալի փարսախը, յատուկ ձեր սիրուն մազերի համար պատրաստուած է: Օրիորդը ժպտում էր, խնդրում էր մօրից գնել այն փարսախը:

Ի՞նչ էր անում քաւոր Պետրոսը:

Տեսար, մօտեցաւ տան պատուհան: (Ըստ մեծի մասին այնպիսիներին, որոնց վրայ տանեցիք ուշադրութիւն չեն դարձնում, միայն նայում են, որպէս մի հնացած, գործածութիւնից ընկած կարասիքի վրայ): Կը սկսէր գովաբանել նրան, առածներ, առակներ կը պատմէր, եւ արտասուելու չափ կը ծիծաղացնէր: Նա առանձին ընդունակութիւն ունէր պատմութիւններ գրաւելու: Այդ միջոցին ես առեւտուրը աւելի ձգում էի, որպէսզի քաւոր Պետրոսը աւելի երկար ժամանակ ունենայ, որպէս նա սովորաբար ասում էր՝ «տան յիմարի ուղեղը թափ տալու»...:

Այդ տանից նպատակի չէր: Որովհետեւ քաւոր Պետրոսը իր յատուկ խորամանկութեամբ, տեղեկանալով նոյն տան հանգամանքներին, այնուհետեւ քիչ չէր պատահում որ միանգամ իր արկղով այն տունը մտնող մանրավաճառը միւս անգամ յայտնւում էր բոլորովին ուրիշ կերպարանքով.— խաչով, աւետարանով, կամ սրով, դիչեբային մթութեան մէջ..:

Եւ այդպէս, մեր մանրավաճառութիւնը ունէր ոչ թէ չահեկան նպատակ, այլ մենք գործ էինք գնում որպէս մի միջոց, որ նրա պատրուակով կարողանայինք մեր ցանկացած տեղերը մտնել, հետազօտել, լրտեսել, առանց մեզ վրայ կասկած յարուցանելու:

Ես մինչեւ այսօր սարսափով յիշում եմ մի դէպք... մինչեւ այսօր զգում եմ իմ ձեռքերի վրայ այն անմեղ արեան թացութիւնը:

Գտնւում էինք փոքրիկ գաւառական քաղաքում: Մենք մտանք մի տուն, ի հարկէ, իբրեւ մանրավաճառներ: Քաւոր Պետրոսը սովորութիւն ունէր հարկը պահանջած տեղերում ցոյց տալ իրան կամ յիմար, կամ ապուշ եւ կամ չափից դուրս միամիտ: Այդ տան մէջ նա ձեւացրեց իրան սատանիկ երկչոտ.

Այնտեղ ապրում էին չորս հոգի միայն՝ — երկու ալեւոր ամուսիններ, մի սպասաւոր եւ մի աղախին: Ամուսին այրը ծխում էր իւր չիբուխը եւ անդադար գանգատւում էր բնմմաղմից: Պառաւ տան տիկինը զբաղուած էր իւր մոխրագոյն թութակով եւ երկու սպիտակ կատուներով, որոնք նրա գլխաւոր մխիթարութիւնն էին ներկայացնում:

Երբ որ մենք ներս մտանք, թութակը արտասանեց մի քանի մարդկային բառեր: Քաւոր Պետրոսը զարհուրեցաւ...: Այդ մարդը, որ հազար սատանաներից երկիւղ չունէր.— «սատանան»... «սատանան»... աղաղակելով, ճիչ բարձրացնելով, դուրս փախաւ: Տանտիրոջ վրայ ցաւալի ներգործութիւն ունեցաւ, երբ տեսաւ որ իւր թութակը անզգուշութեամբ վախեցրեց խեղճ մարդուն: Նա իւր սպասաւորին: Պառաւը երկար աշխատում էր համոզել, հանգստացնել նրան, հաւատացնելով որ իւր տեսածը սատանայ չէ, այլ հասարակ թռչուն է, միայն սովորել է մի քանի բառեր արտասանել: Քաւոր Պետրոսը որ մի քանի անգամ եղել էր թութակների հայրենիքում եւ ահագին խումբերով էր տեսել նրանց Հնդկաստանի կղզիներում,— վերջապէս համոզուեցաւ, որ իւր տեսածը սատանայ չէր, մանաւանդ երբ պառաւը դրեց նրան իւր ոսկրացած ձեռքի վրայ եւ սկսեց շաքար ուտացնել:

Բարեսիրտ ամուսինները, քաւոր Պետրոսին աւելի մխիթարելու համար, գիտմամբ թանգ վճարելով, գնեցին մեզանից զանազան իրեղէններ, որոնք գուցէ նրանց ամենեւին պէտք չէին: Մենք շնորհակալութիւն յայտնելով եւ նրանց երկար կեանք բարեմաղթելով, հեռացանք:

Մենք իջեւանել էինք մի կեղտոտ հիւրանոցում, որ աւելի նման էր գինետան, այն զանազանութեամբ միայն որ այստեղ կարելի էր գտնել խիստ վատ կահաւորած սենեակներ: Նրա ընդարձակ բակում իրանց ձիաները հանգստացնելու համար կանգնում էին կառապանները: Այդ պատճառով այդ հիւրանոցը այն տեսակներից էր, ուր ամբողջ գիշերը յաճախորդները չեն պակասում. անդադար շատերը մտնում են եւ դուրս են գալիս: Եւ այդ հարբած, խելագարուած խառնիճաղանճի մէջ տիրում էր այնպիսի բազմային խառնաշփոթութիւն, որ ոչ ոչ միմեանց չէր հասկանում: Այդ բոլորը մեզ համար շատ նպաստաւոր էր: Մեզ շատ հնարաւոր էր գիշերուայ մի որոշեալ ժամում դուրս գալ այնտեղից, գնալ ուր որ ցանկանում էինք, կատարել մեր գործը եւ կրկին վերադառնալ, առանց ոչ ոքից նկատելի լինելու:

Քաւոր Պետրոսը մի գիշեր չգնաց հասարակաց սեղանատանը ընթրիք ուտելու, այլ պահանջեց մի ահագին կտոր սառն միս եւ մի շիշ արաղ, որ բերեցին մեր սենեակը: Նա մի քանի մարդու չափ ուտել կարող էր, իսկ ամբողջ շիշ արաղը նրա սովորական խմիչքն էր ընթրիքի ժամանակ: Ես արաղ չէի սիրում, պահանջեցի ինձ համար մի շիշ գինի:

Մենք տեղեկացել էինք որ այն տունը ուրեղ թութակը վախեցրեց քաւոր Պետրոսին, փոքրիկ քաղաքի հարուստներից մէկն էր: Մենք գիտէինք որ երկու ծերունի ամուսինները ունէին իրանց տան մէջ մի նշանաւոր գումար, որ պահել էին սեւ օրուայ համար:

Ընթրիքից յետոյ քաւոր Պետրոսը հարցրեց ինձ.

— Մուրատ, դու ի՞նչ տեսակ զէնք աւելի լաւ գործածել գիտես:

— Ատրճանակներ: Մի օր գրազ եկանք, ես հինգ անգամ մինը միւսի ետեւից կարողացայ խփել օղի մէջ նետած խնձորը:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ՆՐԹՆԻԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր·
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ 9 ՄԱՐՏ
SAMEDI 9 Mars 1935

11րդ ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2749
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄՈԽԻՐԻ ՏԱԿ ԹԱՂՈՒԱԾ ԿՐԱԿՆԵՐ

=•·•=

Պուլկարիոյ բողոքը՝ Թուրքիոյ սպառազինութեանց առթիւ, կը սպառնայ աւելի ծանրացնել կացութիւնը, Պալքաններու մէջ:

Թուրքիա շատոնց իր ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է արեւելեան Թրակիոյ վրայ, որ երկար ատեն լքուած էր:

Քրտական ապստամբութեան խորտակումէն յետոյ, նոյն լիազօրութիւններով Թրակիա փոխադրուեցաւ «արեւելեան նահանգներ»ու մարզպանը, Իպրահիմ Թալի:

Այս առթիւ արտակարգ խորհրդակցութիւններ կատարուեցան Էտիրնէի մէջ: Մասնաւոր հրահանգներ տրուեցան շրջանի նահանգապետներուն: Եւ կազմուեցաւ հիմնական ծրագիր մը, երկու գլխաւոր ճակատներով,— Տեղաւորում եւ վերազինում:

Վերջին երեք տարիներու ընթացքին, «Յառաջ» բազմաթիւ ուշագրաւ տեղեկութիւններ եւ թղթակցութիւններ հրատարակեց այս նոր քաղաքականութեան մասին, որ կ'ապացուցանէր թէ Թուրքիա ոչ միայն հրաժարած չէ եւրոպական ցամաքամասի վերջին փշրանքէն, այլ եւ աւելի հեռաւոր նպատակներ եւ ծրագիրներ կ'որոճայ:

Այսպէս, վերջին տարիներու ընթացքին, գաղթականներու տեղաւորման ծրագրին ծանրութեան կեդրոնն ալ փոխադրուեցաւ Թրակիա: Նոյն իսկ մամուլը մասնաւոր քարոզութեան ձեռնարկեց, ուժ տալու համար նոր քաղաքականութեան:

Մամուլը կ'ուզէր ապացուցանել թէ՝ նախընտրելի է ամէնէն առաջ շէնցնել Թրակիան, այնտեղ համախմբելով Պուլկարիոյ եւ մասնաւորապէս Ռումանիոյ Թուրքերը, որոնք չպիտի կրնան յարմարիլ Անատոլուի կամ արեւելեան նահանգներու միջավայրին:

Այս առթիւ, կ'արծարծէին պատմական յիշատակներ, կ'ոգեկոչէին հին փառքերը, եւ տնտեսականին հետ քաղաքական հեռանկարներ ալ կը պարզէին:

Նոր քաղաքականութիւնը մասնաւորապէս գոյն եւ շեշտ ստացաւ անցեալ տարի, փոխադարձ ամբաստանութիւններով:

Պուլկարական թերթերը եւ ազգային կազմակերպութիւնները կը գանգատէին թէ թրքական գաղտնի գործակալներ եւ միութիւններ դաւեր կը լարեն բուն իսկ Պուլկարիոյ մէջ, գրգռելով իսլամները, որոնց թիւը կէս միլիոնը կ'անցնի:

Իսկ Թուրքերը աւելի բարձր պոռալով, կը յայտարարէին թէ Պուլկարիա «կը փճացնէ» իր երկրին մէջ հաստատուած Թուրքերը, նիւթապէս թէ բարոյապէս:

Մինչ բանավէճը կը շարունակուէր — եւ այժմ կը շարունակուի շատ աւելի բուռն— Իտալիոյ արեւելեան գործակալութիւնը կը հաղորդէր հետեւեալ տեղեկութիւնները (Յառաջ, 26 *փետր.*)·

1· վերջերս Էտիրնէի մէջ գումարուած է ժողով մը, նախագահութեամբ Թալ Օկուրանի (Իպրահիմ Թալի):

2· ժողովը քննած է ծրագիր մը, որուն համաձայն 350,000 գաղթականներ պիտի տեղաւորուին այդ շրջանին մէջ, երեք տարուան ընթացքին, փոխադրուելով Ռումանիայէն, Պուլկարիայէն, Եուկոսլավիայէն եւ Խրիմէն: Այս բոլոր գաղթականները պիտի տեղաւորուին Թրակիոյ մէջ, հեռացած Յոյներուն եւ Պուլկարներուն տեղ:

3· Թրքական կառավարութիւնը նկատի ունենալով Պուլկարներու ձգտումները, անհրաժեշտ կը գտնէ զօրացնել Թրակիոյ ամրութիւնները եւ կատարեալ ձեւի մը վերածել զինուորական կազմակերպութիւնը:

4· Թուրք թերթերը դիտել կուտան թէ Թրակիոյ մէկ մասը անարդարօրէն միացուած է Պուլկարիոյ, մանաւանդ որ մինչեւ Ֆիլիպէ երկարող երկրամասը ոչ մէկ զինուորական կամ տնտեսական արժէք ունի Պուլկարիոյ համար ···

Մնացեալը կը տեղեկանաք պուլկարական ծանուցագրէն, որ յանձնուած է Ազգերու Դաշնակցութեան, եւ որ շատ աւելի ծանրակշիռ իրողութիւններ կը մատնանշէ:

Ուրեմն, 1· *Թուրքիա տեղաւորում կը կատարէ Թրակիոյ մէջ, քշելով պուլկարական վերջին մնացորդները:*

2· *Արտակարգ սպառազինութիւններ կատարած է եւ կը կատարէ, հրոսախումբեր կազմելով տեղին վրայ,* 500 *թնդանօթ, ինչպէս եւ* 24,000 *զինուոր փոխադրելով դուրսէն:*

3· *Զօրքն ու ժողովուրդը կը նախապատրաստէ արշաւանքի մը, դէպի հարաւային Պուլկարիա ···*

Երեւութապէս, այս պատրաստութիւնները կապ ունին Յունաստանի դէպքերուն հետ: Իսկ իրականին մէջ, շատոնց սկսած են, եւ այժմ նոր թափ կ'առնեն, իբրեւ հետեւանք յունական յեղափոխութեան:

Պալքանեան դաշինքով, որուն չմիացաւ Պուլկարիա, որպէսզի վերջնապէս չկորսնցնէ իր հողային պահանջները, եւ մանաւորապէս Թուրքեւհելլէն զինակցութեամբ, Թուրքիա յանձն առած է պաշտպանել Յունաստանի հողային ամբողջութիւնը: (*Եւ փոխադարձաբար*):

Յունական ապստամբութիւնը բացառիկ պատեհութիւն մը կ'ընծայէ Թուրքիոյ, յառաջ տանելու համար իր հիմնական քաղաքականութիւնը,—ոչ միայն տեղաւորում եւ վերազինում Թրակիոյ մէջ, այլ եւ ծաւալում:

Ո՞ւր կրնայ յանգիլ այս շոգեպինդ վիճակը, շրջապատուած՝ այնքան պայթուցիկ նիւթերով:

Գոհանա՛նք արձանագրելով դէպքերը, փոխանակ բարձր քաղաքականութիւն փորձելու եւ գուշակութիւններ կատարելու:

Համբրանք չունին մեր «քաղաքագէտները», իսկ մեզի կ'իյնայ վերլուծել կացութիւնը, այնպէս ինչպէս կը ներկայանայ, մէկ օրէն միւսը:

Շ·

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ ԲՈՂՈՔԵՑ
ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄՕՏ
ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ԴԷՄ

Թուրքերը 500 թնդանօթ եւ հինգ զօրաբաժին
ԿԵԴՐՈՆԱՑՈՒՑԱԾ ԵՆ ԹՐԱԿԻՈՅ ՄԷՋ

»»»··«««

Թուրքիա իր կարգին կ'ամբաստանէ Պուլկարիան ըսելով թէ կ'ուզէ օգտուիլ
ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Յունական յեղափոխութեան ամէնէն տաք շրջանին, նոր անակնկալ մը կը սպառնայ վերի վայր շրջել քաղաքական կացութիւնը՝ Պալքաններու մէջ:

Մարտ 7ին, Ազգերու Դաշնակցութեան պուլկարական պատուիրակը, Պ· Անտոնով, ծանուցագիր մը յանձնեց ընդհ· քարտուղարին, բողոքելով թէ Թուրքիա մեծամեծ ուժեր կը կեդրոնացնէ պուլկարական սահմանին մօտ: Լուրը անմիջապէս տարածուեցաւ, մեծ յուզում պատճառելով:

Պուլկարական ծանուցագիրը դիտել կուտայ թէ՝ պալքանեան դաշինքին կնքումէն մէկ տարի վերջը, թրքական կառավարութիւնը սկսաւ վերակազմել իր բանակը, մեծապէս զօրացնելով սահմանամերձ շրջանին՝ արեւելեան Թրակիոյ զինուորական ուժերը: Անցեալ տարի հինգ հարիւր թնդանօթ եւ երկու զօրաբաժին ղրկուած են այդ շրջանը: Պուլկարական կառավարութիւնը բողոքեց, սակայն թրքական կառավարութիւնը պատասխանեց թէ այս ձեռնարկները անհրաժեշտ են, Տարտանէլի պաշտպանութեան համար: «Իսկ անցեալ յունուարին եւ փետրուարին, Թրակիոյ թրքական ուժերը աւելցան նոր զօրաբաժինով մը: Հրացաններ եւ ռազմանիւթ բաշխուեցաւ գիւղացիներուն, պարենաւորման, հանդերձաւորման եւ սպառազինութեան կայաններ հաստատուեցան սահմանագլուխին երկայնքը, եւ ընդհանրապէս տենդագին գործունէութիւն մը սկսաւ ամբողջ նահանգին մէջ, կարծես թէ պատերազմի նախօրեակին ըլլայինք: Բոլոր թրքական գիւղերու տուները լեցուած են զինուորներով եւ թնդանօթներով: Թրքական կառավարութիւնը անբաւական համարելով այս ձեռնարկները, մարտ 1ին հրամայեց զէնքի տակ առնել Թրակիոյ բոլոր պահեստիները: Եւ որովհետեւ այս պահեստիները մեծ թիւ մը չեն կազմեր, նկատի առնելով շրջանին ցանցառ բնակչութիւնը, անոնց վրայ աւելցուցին 24,000 նորագիր զինուորներ, Պոլսէն եւ Անատոլուէն: Էտիրնէի մէջ, թրքական իշխանութիւնը սկսաւ ՀՐՈՍԱԽՈՒՄԲԵՐ ԿԱԶՄԵԼ ԱՆԿԱՆՈՆ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐԷ, ԾՊՏԵԱԼ ՍՊԱՆԵՐՈՒ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ, ՈՐՊԷՍԶԻ ԳՈՐԾԱԿՑԻՆ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ, Ի ՆԱԽԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ՄՕՏԱԼՈՒՏ ԹՇՆԱՄՈՒԹԵԱՆՑ: Ամբողջ շրջանին մէջ, խստօրէն դադրած են սպաներու եւ զինուորներու արձակուրդները, եւ տենդագին քարոզութիւններ կ'ըլլան թէ քաղաքացիներուն եւ թէ զօրքին մէջ, որոնք կը գրգռուին Պուլկարիոյ դէմ: ԲԱՑԻԲԱՑ ԿԸ ԽՕՍՈՒԻ ԹՐՔԱԿԱՆ ՅԱՐՁԱԿՈՂԱԿԱՆԻ ՄԸ ՄԱՍԻՆ, ԱՅՆ ՀԱՒԱՏՔԸ ՆԵՐՇՆՉԵԼՈՎ, ԹԷ ԹՈՒՐՔ ԲԱՆԱԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏ Է 24 ԺԱՄԷՆ ԳՐԱՒԵԼՈՒ ԱՄԲՈՂՋ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՆ: Այս առթիւ Էնկիւրի ղրկուած բոլոր ծանուցագիրները մնացած են անպատասխանի»:

Ծանուցագիրը կ'ազդարարէ թէ Պուլկարիա պիտի հարկադրուի Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին դիմել, եթէ չբարեփոխուի այս կացութիւնը:

Ի՞նչ կ'ըսէ թուրք պատուիրակը

Այս բողոքը իմանալէ անմիջապէս վերջ, թրքական պատուիրակը՝ Քէմալ Հիւսնի փութաց Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ· քարտուղարին քով, եւ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ: Տեսակցեցաւ նաեւ Պ· Րոզէնպէրկի հետ, Ռուս մը, որ վերջերս պաշտօնի կոչուած էր Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, իբրեւ օգնական քարտուղար: Յետոյ կարգ մը յայտարարութիւններ բրաւ մամուլին, մասնաւորապէս շեշտելով·

— «Թուրքիա միայն խաղաղասիրական նպատակներ կը սնուցանէ իր բոլոր դրացիներուն հետ: Պուլկարիոյ այսօրուան ձեռնարկը եւ տրուած բացատրութիւնները ո՛ր եւ է կապ չունին դրացի եւ բարեկամ երկիրներու դժբախտ պատահարներուն հետ: Բայց եւ այնպէս ստոյգ է թէ այս ձեռնարկը կատարուած է ճիշդ այն պահուն երբ այդ դէպքերը տեղի կ'ունենան եւ դեռ չեն վերջացած: Իրողութիւն է որ Պուլկարիա զինուորական միջոցներ ձեռք առած է եւ կը շարունակէ առնել, յունական սահմանին վրայ: Թուրքիա, իբրեւ անդամը պալքանեան միութեան եւ թուրքեւյունական սիրալիր համաձայնութեան, չէր կրնար անտարբեր մնալ այդ կարգադրութեանց հանդէպ: Թուրքիա ամէն պարագայի մէջ հաստատապէս կապուած է Պալքանեան դաշինքով երաշխաւորուած հողային գոյավիճակի պահպանման: Պուլկարիոյ ձեռնարկը չի փոխեր մեր ուղեգիծը, որ ներշնչուած է Պուլկարիան ալ օր մը Պալքանեան համաձայնութեան մէջ տեսնելու բաղձանքէն: Մենք չենք կրնար լրջօրէն խօսիլ այդ համաձայնութեան ո եւ է մէկ անդամին ռազմատենչ դիտաւորութեան մասին, որովհետեւ դաշինքին էութիւնն իսկ կը տրամադրէ պահպանել հողային գոյավիճակը՝ Պալքաններու մէջ »:

«Յառաջ»ի վաղուան թիւր

ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ ԲԱՑԱՌԻԿ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ, ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ 1500ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

»»»··«««

ԻՆՉ Կ'ԸՍԷ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ՖՐԱՆՍ. ԿՈՄԻՏԷՆ

ԽՄԲ.— Վերջերս տեղական թերթ մը կը գրէր թէ Ֆրանսական կոմիտէ մը կազմուած է, գաղթավայրերու մէջ տեղաւորելու համար «հայմաթլոս» տարագիրները: Այս առթիւ լուսաբանութիւններ խնդրած էինք ծերակուտական եւ նախկին նախարար Պ· Ժիւսթէն Կոտառէ, որ յանձնարարած էր դիմել նոյն կոմիտէի վարչութեան ընդհ· քարտուղար Պ· Փրէսաքի (*տես «Յառաջ», 2 մարտ*):

Պ· Փրէսաք սիրայօժար ընդունելով մեր ներկայացուցիչը, փութաց պատասխանել եղած հարցումներուն:

— Ի՞նչ է ձեր կոմիտէին նպատակը եւ անհայրենիք տարագիրներու մասին հետապնդած քաղաքականութիւնը:

— Մեր կոմիտէն կը ջանայ լուծել տարագիրներու տեղաւորման խիստ ստիպողական խնդիրը, ատոր համար կրցած ենք հաւանութիւնն ստանալ Հարաւային Ամերիկայի քանի մը երկիրներու կառավարութեանց, մասնաւորաբար Փարակուէի, որ Ֆրանսայէն շատ փոքր չէ, բայց հազիւ մէկ միլիոն բնակիչ ունի··· Նկատի ունեցած ենք մանաւանդ ռուս գաղթականները: Թէեւ շատ դժուարութիւններ ներկայացած են կազմակերպութեան սկզբնական շրջանին, բայց աստիճանաբար կը հարթուին արգելքները եւ մենք կրնանք ընտրել մեր նպատակին համապատասխանող երկրագործական կամ արհեստագէտ տարրեր:

— Մինչեւ ցարդ արձանագրուողներուն մէջ Հայեր կը գտնուի՞ն:

— Չեմ կարծեր, թէեւ որ եւ է մասնաւոր տարր նկատի չենք ունեցած:

Շարունակելով իր բացատրութիւնները, ընդհ· քարտուղարը թուեց Փարակուէի առաւելութիւնները՝ երկրագործութեան եւ կլիմայի տեսակէտով:

— Կը հանի՞ք ըսել, թէ Գերմանիայէն եւ վերջերս Սառէն հեռացող հրեայ փախստականները հիւսիսային Սուրիա տեղաւորելու ծրագիր ունեցա՞ծ էք:

— Այդպիսի խնդիր առայժմ ուղղակի մեր գրասենեակին հետ կապ չէ ունեցած, բայց կրնայ ըլլալ, որ յետոյ մենք ալ զբաղինք:

— Այդ պարագային, եթէ որ եւ է ժամանակ ձեր սեղանին վրայ գայ այդպիսի խնդիր մը, չէ՞ք կարծեր թէ անելի մատնուած Հայերն ալ օգտուելու իրաւունք ունին: Մանաւանդ որ, արդէն հազարաւոր հայ հողագործներ հաստատուած են, նպաստելով երկրին տնտեսական զարգացման:

— Ո՛ր եւ է կասկած չունինք այդ մասին: Հայերը լաւագոյն տարրը եղած են Արեւելքի մէջ: Ի հարկին այդ մտքով կ'առաջնորդուինք: Բայց մենք նկատի ունեցած ենք ուրիշ ծրագիր մը,— հարաւային Ֆրանսայի մէջ երկրագործական տարրեր հաստատել Հայերէ, ինչ որ շատ օգտակար ձեռնարկ մը պիտի ըլլար, մեր տեսակէտով:

— Վերջին հարցում մը եւս, հայ աշխատաւորներու կրած դժուարութեանց մասին:

Գիտէք, թէ ինչպիսի խոչընդոտներ կը գտնուին անոնց առջեւ, մէկ օրէն միւսը վերի վայր շրջելով անոնց վիճակը···

— Առ հասարակ մօտէն ծանօթ եմ այդ կացութեան, որ ցաւալի է բոլորիս համար ալ: Բարեբախտաբար ծերակոյտի մասնաւոր յանձնաժողովը լրջօրէն կը զբաղի այդ խնդրով՝ արդար ու մարդասիրական կարգադրութիւններ ընելու համար:

Հանգանակիչ Յանձնաժողով
Ս. Էջմիածնի նորոգութեան համար

ԽՄԲ.— Երէկ հրատարակած էինք կաթող· նուիրակին կոչը, որով աջակցութեան հրաւէր կ'ուղղուի, Էջմիածնի նորոգութեան համար: Այս առթիւ կազմուած է հանգանակիչ յանձնաժողով մը, որուն գլխաւոր անդամներուն ցանկը հաղորդած էինք երկու շաբաթ առաջ: Այդ կազմը աւելի ընդլայնուած ըլլալով, ստացած է հետեւեալ ձեւը, ինչպէս կը հաղորդէն մեզի, պաշտօնական աղբիւրէ·—

Վռամշապուհ եպիսկ· Քիպարեան, Լեւոն Քհնյ· Տ· Արսլանեան, Տիկիններ՝ Բեգլարեան, Գեանջիցեան, Մ· Կիւլպէնկեան, Հ· Լ· Կիւմիւշկէրտան, Բ· Ղուկասեան, Ե· Ճէվահիրճեան, Զ· Ճէվահիրճեան:

Պ· Պ· Արշակ խան Գորոյեան, Յ· Զաւրեան, Ա· Խատիսեան, Տ·Կամսարական, Լ· Կիւմիւշկէրտան, Ա· Ղուկասեան, Վ· Մալէզեան, Մ· Բունիաթեան, Պ· Արսլանեան, Ռ· Բուլնեան, Յ· Գալըպեան, Պ· Էմէրեան, Յ· Թէլեան, Բժ· Վ· Թորգոմեան, Զ· Խանզատեան, Ն· Կարագեան, Ա· Կէվրէկ, Ա· Համբարձումեան, Վ· Ճէվահիրճեան, Զ· Յակոբեան, Խ· Ներսէսեան, Գ· Չաքըրեան, Ե· Պարկիրճեան, Խ· Սվաճեան, Յ· Սարաճեան, Տ· Տէվլէթեան, Ս· Փափազեան, Կ· Փափազեան, Բժ· Պ· Քօլօլեան:

Յանձնաժողովի վարչութեան կազմը·—

Պ· Լ· Կիւմիւշկէրտան՝ ատենապետ, Տիկին Զ· Ճէվահիրճեան՝ փոխ ատենապետուհի, Պ· Յ· Զաւրեան՝ փոխ ատենապետ, Պ· Զ· Խանզատեան ատենադպիր, Լեւոն Քհնյ· Տ· Արսլանեան՝ ատենադպիր, Տ· Կամսարական՝ գանձապետ, Պ· Ա· Համբարձումեան՝ խորհրդական:

Իտալիա դեր ունի՞ այս անցուդարձին մէջ

Ինչպէս կը տեսնուի այս լուրերէն, կացութիւնը շատ փափուկ է Պալքաններուն մէջ, եւ լարած բոլորին ուշադրութիւնը: Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ պուլկարական բողոքին մէջ դեր ունի Իտալիա: Այս վերջին պետութեան աջակցութեան վրայ էր որ Պուլկարիա մերժեց միանալ Պալքանեան դաշինքին: Միւս կողմէ, Վենիզէլոս եւս հակառակ է Պալքանեան դաշինքին, եւ լրջօրէն հակած՝ Իտալիոյ կողմը: Ապստամբութեան շարժառիթներէն մէկն ալ այս խնդիրն է:

Մինչ այս մինչ այն, Իտալիա կը շարունակէ իր զօրաշարժը, երեւութապէս Հապէշիստանի համար, բայց իրազեկներ կը պնդեն թէ բուն նպատակը աւելի լայն է:

Միւս պետութեանց ընթացքը

Պ· Պաթալով, Պուլկարիոյ արտաքին նախարարը, ունկնդրութեան ընդունելով մամուլի ներկայացուցիչները, բացատրեց թէ Թուրքիա զինուորական արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է թուրքեւյունական սահմանագլուխին վրայ: Այս միջոցին 4 – 5

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ· էջ)

ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ՄԸ ԵՒ ԻՐ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒՄԸ

Յունուարի սկիզբները տագնապի մատնուած էին Ֆրանսայի հայ աշխատաւորները :

Օտարականներու դէմ կը գրէին բազմաթիւ թերթեր, օտարականներու դէմ կը խօսէին պետական դէմքեր :

Նոյն ամսուան սկիզբները, խատուտիկ յանձնախումբեր կազմած՝ Հայերն սկսան դիմումներ կատարել նախարարութեանց :

Այս սխնակներուն մէջ՝ հեգնեցի պատգամաւորները, որոնք Մարսէյլէն ճամբայ կ'ելլէին կամ Ալփոնիի բարձունքէն կ'իջնէին, — բոլորը դէպի նախարարութիւն :

Սակայն պատգամաւորները, մէկը միւսին հետ մրցումի ելած ... «րէքլամ»ի մէջ, յայտարարութիւններ կու տային չարունակ թէ այսինչ նախարարը տեսած են, թէ այսպէս խօսած են, թէ,— ո՛վ հայկական բանդագուշանք,— նախարարը շրջաբերական գրած է նահանգապետներուն, որ պէտքի Հայերը Ֆրանսացի նկատուին : (Եւ խորհի՛լ թէ այս մարդոց մէջ կան մեծբերաններ, որոնք կը քննադատեն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, որ խաբուեցաւ Եւրոպացիներու ստորագրած դաշնագիրներէն,— դո՛ւք, հաւի ու ղեղով մարդիկ, դուք ժպիտո՛վ մըն ալ կը խաբուիք, վաղն ալ, միւս օրն ալ) :

Այդ օրերուն, հեգնելով նախարարութեանց դուռներուն առջեւ սպասողները, կը գրէի.— « Ես համակրանքս պիտի կապէի այն մարդին, որ փոխանակ խօսելու բարձրագոյն դուռներու առջեւ՝ սանդուխներու վրայ կամ գաւիթներու մէջ, խօսէր մամուլով» :

Մարգարէութեան կամ հոտառութեան խօսք չի կրնար ըլլալ,— ժամանակէ մը ի վեր ֆրանսական մամուլը սուր խայթոցներ կը մխէր Հայոց միսերուն մէջ : Յիշեցէք շարքը,— Ալպէր Լոնտր, Պէրթլօ : Զարմանալի ոչինչ կայ, եթէ այս մարդիկը մեզ վիրաւորելու ժամանակ՝ դիրք կը բռնէին Թրքական ջարդերէն մեկնած ճամբու մը վրայ : Առաջինը առիթ կը նմանցնէր Թուրքը, որ յանկարծ կ'ելլէր կը ջարդէր « ոջլոտ», «մակաբոյծ» եւ « չարչի » Հայը : Երկրորդը, աւելի չնական, իր սէրը կը շնորհէր միայն « Ջարդուած Հայերուն» : Այնուհետեւ երեւան կուգար Կասքուանը, որ կը յարձակէր հայ աշխատաւորներուն վրայ՝ Սուրիացիներու, Ալժերիացիներու կարգին :

Ձեմ յիշեր չարժման սկիզբը, որ երեւցաւ գրականութեան մէջ,— կը յիշէք անշուշտ ծաղկաքաղը, զոր կատարեց Շահան Շահնուր, մօտ տարի մը առաջ, այս թերթին մէջ :

Մամուլին մէկ որոշ մասն ալ լուռ կը մնար տակաւին, հասկնալի մեղսակցութեամբ մը : Ու ես կը գրէի.— « Ատեն է պոռալու,— ֆրանսական մամուլը չի ճանչնար մեզ, Հայը կը շփոթէ Սիւրիներու եւ ... Թուրքերու հետ » (Յառաջ, 13 յունուար) :

Ու երբ խռանին մէկը, Լիւսիէն Ռըպաթէ, կը բանայ իր աղբանոց – բերանը, իրար կ'անցնին բոլորը :

Խնդրե՛մ, դուք որ նախարար կը խաղցնէիք, շրջաբերական կը կարդայիք, դուք ալ կը հետաքրքրուի՞ք եղեր մամուլով :

Ու կը գրէի դարձեալ.— « Մեր աշխատանքի դատը եւս մամուլի հարց մըն է : Անհրաժեշտ է իջնել ֆրանսական մամուլին մէջ, հանրային կարծիք շինել եւ լսեցնել հրէական փըսփուքները » : Միաժամանակ կը թելադրէի «ստեղծել մամուլի դիւանն մը, որ ֆրանսական կամ միջազգային գրականութենէն վերցնէր քանի մը հատուած՝ պատասխանելու համար որ եւ է ապուշ յարձակման (Յառաջ, 27 յունուար) :

Այո՛, հայրենակիցնե՛ր, մամուլը Օգոստափառ Կայսրն է մեր օրերու : Ձի բաւեր հայկական մամուլ ունենալ, — անհրաժեշտ է ձայն ունենալ օտար մամուլին մէջ, այլապէս մեզ կը գգեն ծանօթ ձեւով :

Կը թուի թէ, սակայն, մենք տգէտ ենք մամուլի աւանդութիւններուն մասին : Ահա թէ ինչո՛ւ սխալ ձեւով պատասխանեցաւ Ռըպաթէի,— ի՛նչ հարկ կար փաստաբանական ձեւերու կամ գրգռիչ փոխ – յարձակման : Ջիարձակարա՞ն կարծեցին մամուլը, — բայց գիտե՞ն թէ ֆրանսական հրատարակչական մէկ հատիկ տուն աւելի զօրաւոր է քան մեզի նման ժողովուրդ մը : Ամէն հրատարակչական տուն բազմաթիւ թերթեր ունի իր տրամադրութեան տակ,— անգամ մը որ սկսի ընդհ. յարձակման, խեղդ տես այլեւս ժողովուրդին, որ թիրախ դարձած է : Մամուլը ահարկու զէնք մըն է, որ կը կործանէ, կը տապալէ, կը քանդէ :

Լաւ պիտի ըլլար, որ մեր կողմէ պատասխանելու հրաւիրուէին նախ Ֆրանսացիներ, յետոյ պատասխանատու մարմին մը յարաբերութեան մտնէր հրատարակչական տան հետ լուսաբանելու նպատակով, եւ երրորդ գուսպ եւ ազնուական բողոքներ տեղային թերթին խմբագրութեան վրայ, ամէն կողմէ :

×

Արթէմ Ֆայար Հրատարակչական Տունը բաւական հին հաստատութիւն մըն է, — ինծի ծանօթ է տակաւին Պոլիսէն : Ճաշակաւոր հրատարակութիւններ ունի, եւ գրական հրապարակին վրայ՝ լայն ազդեցութիւն : Իր տղան, Ժան Ֆայար, անցեալ տարի խլեց Կոնքուրներու մրցանակը :

Հրատարակչական այս տունը չի սիրեր արկածախնդրութիւնը, սակայն վերջապէս առեւտրական հիմնարկութիւն մըն է եւ չուկայի իր պահանջներն ունի :

Վերջերս տագնապի մատնուեցան ֆրանսական հրատարակչական տուները,— ՅԱՌԱՋի «Միտք եւ Արուեստ» բաժնին մէջ քանիցս խօսուեցաւ այդ տագնապին մասին : Այս երկիրը, իբրեւ չուկայ, քիչ կուգայ այն հրատարակութիւններուն համար, որ լոյս կը տեսնեն ամէն օր : Պէտք է գիտնալ, որ զօրաւոր եւ ազդեցիկ դասակարգ մը կը կազմեն Հրատարակչական Տուներու տէրերը,— մամուլի ճարտարարուեստը այնքան կշիռ ունի երկրին քաղաքականութեան մէջ, որքան գործարանական ճարտարարուեստը : Երկուքն ալ ստիպուած են չուկայ փնտռել Ֆրանսայէն դուրս : Ծանօթ է ֆրանսական հրատարակչական տուներու մրցումը՝ համակրանք գտնելու համար Ռուսիոյ մէջ : Կը պատահի, որ հրատարակչական տուները պայքարին իրարու հետ, իրարու գործ աւրելով : Այդպէս էր որ երեք տարի առաջ Vu պարբերաթերթին բացառիկ թիւին դէմ բացառիկ թիւ մըն ալ հանեց Je Suis Partout պարբերաթերթը,— երկուքն ալ Ռուսիոյ մասին, մէկը թեր, միւսը դէմ : Թուրքիան եւս չուկայ մըն է հրատարակչական տուներուն համար : Եւ ծանօթ են մրցումները, որ կը կատարուին հող գտնելու համար Թուրքիոյ մէջ : Ու Թուրքիոյ համար՝ փափաքելի է որ դարպասեն իրեն, փոխարէն քիչ մը գետին տալով իր չուկային վրայ : Երկար ատեն Թուրքիա կը տատամսէր հանրային կարծիքէն, զոր չինած էին Հայերը : Ահարոնեան կը պատմէր թէ ի՛նչպէս Իթթիհատականները, Պոլսոյ մէջ, իրենց կառավարութիւնը կը յայտնէին հանդէպ Հայերուն, որ սեւցուցած են Թուրքերը : Հիմա Թուրքիա կ'աշխատի իրեն նպաստաւոր հանրային կարծիք ստեղծել, փոխարէն տալով փոքրիկ... նուէրներ :

Ահա այսպէս, մինչ ֆրանսական հրատարակչական տուները չուկայ գտնելու ցաւն ունէին, յանկարծ Փարիզի մէջ պայթեցաւ օտարատեցութեան չարժում մը : Այս չարժումը շատ կը վնասէր հրատարակչական տուներուն, բայց չէին կրնար դիմադրել՝ ուղղակի ճակատ բռնելով չարժման դէմ, որ կը ծաւալէր կախարդական նշանախօսքով մը,— ազգային աշխատանքի պաշտպանութիւն : «Je Suis Partout»ի տնօրէնութիւնը, համախորհուրդ իր հրատարակչական Տան հետ, ուզեց ընտրութիւն մը ընել օտարականներու միջեւ, դասերու վերածել՝ ինչպէս կ'ըսէր, փրկելու համար կարգ մը չուկաներ : Այնպէս զարնել այն օտար ժողովուրդներուն, որոնք չեն կրնար ծառայել իբրեւ չուկայ : Եւ պաշտպանել այն օտար ժողովուրդները, որոնք լաւ յաճախորդներ են : « Պրպտում»ներու ձեռնարկեց՝ ծրագրուած ձեւով, բայց շատ ձախող,— անճարակ ամբոխավարութեամբ մը, առաւ «ազգային աշխատանքի » պաշտպաններուն սիրական բառը, ներխուժում (invasion), ցոյց տալու համար թէ համամիտ է Ֆրանսա խուժող օտարականներու դէմ բացուած պայքարին, սակայն բաւական զարնել այն ժողովուրդներուն, որոնք ներխուժումի այդ խրողութեան մէջ կը կազմեն զանցառելի քանակութիւն մը : Եթէ կայ հայկական ներխուժում մը, ի՞նչպէս պէտք է որակել իտալական, լեհական, ռուսական invasionները,— արդեօ՞ք super-invasion : Ուրիշ սխալ մը եւս,— «Պրրպտում»ները յանձնարարուեցան քանիչորս տարեկան տղէտ տղու մը, որ միայն խօսքի volubilité մը ունէր իբրեւ կարողութիւն, եւ իբրեւ ինքնատիպութիւն՝ cruditéի ճաշակ, որ յատուկ է պատերազմէն քամուած, հոգեպէս պարպուած, բարոյապէս քայքայուած երիտասարդութեան մը նորօրինակ snobismeին : Խեղճը այնքան անտեղեակ էր կացութեան, որ թոյլ տուած է ուրիշին՝ գրէշ խառնելու իր յօդուածին մէջ, հոն ուր կը խօսուի հայկական ջարդերուն, Ապտիւլ Համիտին, Ժէօն Թուրքերուն մասին,— կարդացէք բնագիրը եւ պիտի նկատէք որ շարադրութիւնը խաթարուած է այդ տեղ : Յիմարը, սակայն, ինքզինք շատ ազատ կարծեց՝ յարձակելու համար անտէր և անհող ժողովուրդի մը վրայ, որ չէր կրնար, կը կարծէր, չուկայ ծառայել իր փաթրոնին : Եթէ խելք ունենար, չէր դպեր մեր պատմութեան եւ անցեալի վէրքերուն (ջարդերուն), կը գոհանար հարուածելով մեր ներկայ կացութիւնը : Ինծի կը թուի թէ այստեղ եւս կը հնազանդի ուրիշ թելադրանքի մը,— կը խորհիմ Թուրքերուն մասին, որոնք որոշ մտահոգութեամբ մը կը հետեւին հայկական գաղութներու բարգաւաճման : Մինչ ներգաղթի խոստումներով Մոսկուա կ'աշխատի քայքայել մեր գաղութները՝ ջանալով արգիլք ըլլալ որ եւ է արմատական կազմակերպութեան, միւս կողմէ Էնկիւրի կ'աշխատի վարկաբեկել հայ ժողովուրդը օտար երկիրներու մէջ, որպէսզի ապրելու որ եւ է կարելիութիւն չունենայ օր առաջ քայքայուի, եւ չծառայէ, ապագային, որեւէ քաղաքական դատի : Էնկիւրի գիտէ թէ Թրքահայ դատը կայ ու կը մնայ այնքան ատեն, որ Թրքահայ ժողովուրդ մը, գաղութներ կազմած այս կամ այն երկրին մէջ, կը սպասէ հաշուեյարդարի : Ահա թէ ինչո՛ւ պէտք կը զգայ վարկաբեկելու հայ ժողովուրդը,— որպէսզի աշխատանք չկարենայ գտնել, թշուառութեան մատնուի, կորսուի, անհետանայ : Ռըպաթէները կը ծառայեն այդ թելադրանքներուն : Եւ Ռըպաթէներու փաթրոնները ոչինչ կը կորսնցնեն, ընդհակառակն կը շահին Թուրքիոյ համակրանքը՝ չուկայով մը վարձատրուած :

×

Յարձակումը պիտի շարունակուի, այնքան ատեն որ մենք զրկուած կը մնանք մամուլի դիւանէ մը : Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, ժամանակին, մամո՛ւլ ստեղծած էր Եւրոպայի մէջ, միջազգային դէմքեր լծելով մեր քաղաքական դատին : Այժմ մեր աշխատաւորական դատը, որ նախաբանն է մեր քաղաքական դատին, լքուած կը մնայ Հ. Յ. Դաշնակցութեան չհաւնող մեծատաններորդ ժամու խմսատուններուն կողմէ : Պիտի չհաւատամ իրենց դայրոյթին անկեղծութեան, որքան ատեն որ անոնք չեն հրաժարիր Պապը Ալի վազող էֆէնտիներու եւ պատրիարքներու աւանդութիւններէն : Վասնզի գիտեմ թէ նախարարները ոչինչ կ'ընեն, երբ մամուլը կը գոռայ կը փրփրի վարը : Մանաւանդ որ արդի կառավարական կուսակցութիւնը, այնքան վարկաբեկումներէ վերջ, իր դիրքը ամրացնելու համար, ոչ միայն ստիպուած է ականջ տալ ամբոխավարական աղաղակներու, այլ եւ կը ջանայ, «ազգային աշխատանք»ի պաշտպանութեան նշանախօսքով, օտարականներու դէմ աղմուկը հանդարտ ձգելով, զբաղեցնել մամուլն ու ժողովուրդը, մոռցնել հին հաշիւները եւ քննադատութիւնները :

Փոթորիկ մը ահա,— մոռցնելու համար աւերները ուրիշ փոթորիկի մը :

Կառավարութիւնը դէմ չէ օտարականներուն, որոնց առջեւ բաց էր որ բացուեց Ֆրանսայի դուռները : Օտարականներուն դէմ չեն ֆրանսական բոլոր ճարտարարուեստները, որոնք նոյնիսկ խորապէս վրդովուած են յարուցուած աղմուկէն՝ վտանգուած տեսնելով իրենց շահերը :

Այլ սակայն, քաւութեան նոխազ մը կը փնտռեն բոլորը :

Նոխազը ան է միշտ, որ տէր չունի, ձայն չունի, եւ անտեղեակ է անցուդարձերուն :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով :

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԷԼՃԻՔԱՅԷՆ

ՊԱՅՔԱՐԸ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

»»» • • «««

Պելժիոյ աշխատաւորութեան նախարար՝ Պ. Ռիւպըլնս գործազրկութեան դէմ կառավարութեան ձեռք առնուած միջոցներու մասին ձայնասփիւռի միջոցաւ խօսեցաւ ընդարձակ ճառ մը որուն ամփոփումը կուտամ ստորեւ.

— Շատեր կը մեղադրեն կառավարութիւնը ըսելով թէ գործազուրկներուն յատկացուած նպաստի գումարները անօգուտ կերպով կը ծախսուին : Ուրիշներ, անշուշտ թուով աւելի շատ, կ'ամբաստանեն կառավարութիւնը, տարբերելով թէ անոր նպատակն է հարստահարել եւ ի հարկին անօթի թողուլ գանգատաւորները :

Ցաւալի է խոստովանիլ թէ մեր երկրին քաղաքացիներուն մեծամասնութիւնը ունակութիւն ըրած է իրեն ընդմիշտ քննադատել կառավարութեան գործունէութիւնը, սակայն շատեր յաճախ զրկուած ըլլալով պէտք եղած ծանօթութիւններէն, հոդ չեն տանիր ընելու անաչառ քննադատութիւններ :

Արդ, այդ պակասը լրացնելու եւ ամէն թիւրիմացութիւն փարատելու համար, պարտք կը համարիմ ունկնդիրներուս ուշադրութիւնը հրաւիրել հետեւեալ խորութեանց վրայ :—

Ընկերային ապահովագրութիւն. — Կառավարութիւնը գործազրկութեան դէմ պայքարելու համար, 1934 տարուան ընթացքին, ծախսած է մէկ միլիառ ֆրանքէն աւելի գումար մը, իսկ 1935տարուան նախահաշուեյցին մէջ միեւնոյն նպատակին համար սահմանած՝ 1.288.740.563 ֆրնքի վարկ մը : Այս գումարին 27 միլիոնը՝ պիտի յատկացուի ակամայ գործազուրկներու ապահովագրութեան սնտուկին

4,400,000 ֆրանքը՝ գործազուրկ պաշտօնեաներու նպաստի եւ փոխառութեան սնտուկին,

43 միլիոնը՝ ի նպաստ փոխադարձ ապահովագրութեան սնտուկներուն, 32 միլիոնը՝ խեղանդամներու եւ հաշմանդամներու համար,

145 միլիոնը՝ հանքային գործաւորներու կենսաթոշակի պետական աղգային հիմնադրամին համար,

408,500,000 ֆրանքը՝ ծերութեան եկամուտի ձրի յաւելումներու վճարման համար, եւ վերջապէս 475 միլիոնը՝ պետութեան յատուկ պիւտճէին մէջ, պայքարելու համար գործազրկութեան դէմ :

Գործազրկութիւն. — Գործազրկութիւնը որ ներկայիս մեր մտահոգութեան կարեւոր առարկան կը կազմէ, ամէնէն տագնապալի ու վրդովիչ հարցն է : Այդ աղէտին դէմ պայքարելու համար, կառավարութիւնը ամէն ջանք պիտի չխնայէ, որպէսզի տեւական ու ընդարձակ սահմանի մը մէջ քննութեան ենթարկէ եւ հիմնովին լուծէ տագնապը :

Այդ նպատակին հասնելու համար, անհրաժեշտ է առեւտրական բնական յարաբերութիւններ հաստատել բոլոր երկիրներու հետ, վերագրաւել օտար հպատակները, դիւրացնել ապրանքներու ներածումն ու արտածումը, մեղմացնելով բաժնեցուցակի դրութեան պայմանները կամ բոլորովին ջնջելով զանոնք :

Այս օրերս կառավարութիւնը Մ. Նահանգներու հետ կնքեց մաքսային համաձայնութիւն մը, որ բարեյաջող նախանձան մը կը համարուի տնտեսական պայմաններու բարելաւման համար : Աշխատութեան նախարարութեան վրայ ամենադժուարին պարտականութիւն մը կը ծանրանայ մեղմացնելու համար գործազրկութեան աղէտը : Այդ նպատակով ձեռք առնուած են զանազան միջոցներ, ինչպէս ճարտարարուեստի մասնաւոր ճիւղերու մէջ օտարներուն տեղ Պելժեր տեղաւորել, եւ շարունակել վերակազմութիւնը անգործներու յատուկ դեռեւս տեղեկան դրասենեակներուն :

Աշխատանքի ազգային յանձնախումբ.— Ինչպէս յայտնի է, կառավարութիւնը մասնագէտներու օժանդակութեան դիմելով, կազմած է աշխատանքի ազգային կոմիտէ մը, որ պաշտօն ունի կազմակերպելու եւ ուժգնօրէն առաջ տանելու պայքարը գործազրկութեան դէմ : Այդ յանձնախումբը արդէն լրջօրէն լծուած է գործի եւ տուած կարգ մը կարեւոր որոշումներ :

Անյապաղ պիտի ձեռնարկուին հաղորդակցութեան ճամբաներու նորոգութեան, անտառներու բարեզարդութեան, ջուրի խողովակներու զետեղման, գետեզերեայ քաղաքներու մէջ կոյուղիներու շինութեան, առաջքն առնելու համար պատահական ողողումներուն, Անվերսի հին պարիսպներուն քանդումին եւ անոր տեղ նոր աւանի մը շինութեան, ջրանցքներու բացման, մաքրութեան ու ընդարձակման, զանազան գետերու ընթացքին փոփոխութեան, եւ վերջապէս հասարակաց օգտին ծառայող ամէն տեսակ շինութիւններու :

Ինչպէս ուրիշ առթիւ չեշտած եմ, արդի կառավարութիւնը, հակառակ իր բարի կամեցողութեան եւ թափած ջանքերուն, խստօրէն կը քննադատուի ընկերվարական կուսակցութեան ղեկավարներուն կողմէ, մասնաւորապէս իր հրատարակած հրամանագիր-օրէնքներուն համար :

Վերջերս, ընկերվ. կուսակցութիւնը ծրագրած էր բողոքի հսկայ ցոյց մը կազմակերպել հրամանագիր օրէնքներուն դէմ, սակայն կառավարութիւնը վախնալով խռովութիւններէ, արգիլեց այդ ցոյցը : Երեսփ. ժողովի ընկերվ. խմբակցութիւնը, դահլիճին այդ արարքը նկատելով կամայական եւ հակառակ սահմանադրական օրէնքներուն, բուռն հարցապնդում մը ուղղեց կառավարութեան, սակայն 9 ձայներու փոքրամասնութեամբ ստիպուեցաւ տեղի տալ եւ հրաժարիլ ցոյցէն : Ասով կուսակցութիւնը ինքզինքը պարտուած չզգաց, այլ որոշեց թելադրել իր կարեւոր անդամներուն՝ հրաժարիլ Երեսփ. ժողովէն, որպէսզի մասնակի ընտրութիւններ կատարելով, կարելի ըլլայ երեւան հանել կուսակցութեան ուժը, այդ կերպով բարոյական ճնշում բանեցնել դահլիճի անդամներուն վրայ, եւ միտքերը պատրաստել նոր ընտրութեանց համար : Կուսակցութիւնը այժմէն ապահով է իր թեկնածուներուն ջախջախիչ յաղթանակին վրայ, որովհետեւ մէկ կողմէ դժգոհներու թիւը սկսած է օրէ օր շատնալ, եւ միւս կողմէ՝ քաղքենի միջակարգ դասակարգը, ինչպէս նաեւ փոքր ա –

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԸ ԴԱՐԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

= o—o =

Զարկ տուած էին երկրագործութեան ու վաճառականութեան : Կ'օգտագործէին գետերը իբր հաղորդակցութեան միջոց : Տիկերէ կազմուած լաստն էր իրենց նաւարկութեան միջոցը :

Փոքր էին իրենց քաղաքները, զորս կ'օժտէին սակայն պարիսպով ու աշտարակներով : Կը կանգնէին պալատներ՝ սիւնազարդ գաւիթներ առջին :

Անոնց շինած ջրմուղները կը մնան մինչեւ հիմա :

ԱՐՄԷՆՆԵՐԸ

»»» «««

710.— Տեղի կ'ունենայ Կիմմէրներու արշաւանքը որ այնքան վճռական դեր պիտի կատարէր հայ ժողովուրդի ճակատագրին ու անոր քաղաքակրթութեան մէջ :

Արիական ժողովուրդ մըն էին Կիմմէրները, ու կ'ապրէին Հարաւային Ռուսաստանի մէջ, Ազովեան ծովուն չուրջը : Արեւելքէն, Ասիոյ կողմէն, կասպից ծովու հիւսիսային տափաստաններէն յառաջացող ուրիշ արիական ցեղ մը, որ Շակ կամ Սակ կը կոչուէր, սկսաւ Կիմմէրները նեղել, ստիպելով զանոնք որ իրենց բնակութեան վայրերը թողուն եւ փախչին : Անոնք արդարեւ թողուցին իրենց կայքը բաժնուած երկու մասի : Մէկը ուղղուելով արեւմուտք, անցաւ Դանուբը, մտաւ Թրակիա, եւ հալածելով հոն բնակող արիական ցեղերը, անոնց ետեւէն ինքն ալ Վոսփորը անցաւ ու մտաւ Փոքր Ասիա : Միւս ճիւղը ուղղուեցաւ դէպի հարաւ, անցաւ կովկասեան գլխաւոր լեռնաշղթան Դարիալի կիրճէն ու մտաւ Անդրկովկաս : Անոնց ետեւէն նոյն ճամբով եկան Սակերը, ու բնակութիւն հաստատեցին Կուրի հովտին մէջ :

Կիմմէրներու այս արշաւանքը պատճառ կը դառնայ որ տակաւ տեղափոխուին նաեւ արդէն իսկ Փոքր Ասիա զետեղուած ժողովուրդներ, որոնցմէ մէկն էին Արմէնները : Կիմմէրներու ասպատակութիւններէն վրդովուած, անոնք կը մղուին արեւելք, ուր Ուրարտուն արդէն իր հոգեվարքը կ'ապրէր :

634-606.— Սկիւթացիք, Ռուսաստանի հարաւային գաւառներէն գալով եւ Կովկասի ճամբով կը մտնեն Ասիա, աւերելով ու քանդելով ամէն ինչ իրենց ճամբուն վրայ, ու իրենց առջեւէն քշելով ուրիշ ժողովուրդներ : Անոնք կրկին տեղահան կ'ընեն Կիմմէրները, զանոնք մղելով իրենց կարգին ասպատակել ուրիշներու վրայ : Այս նոր արշաւանքը առիթ կը դառնայ Արմէնները քշելու աւելի եւս առաջ, ու վերջնապէս տեղ գրաւելու հայկական բարձրաւանդակին վրայ՝ ուր պիտի ձուլուէին ի վերջոյ տեղական տարրերուն հետ :

Արմէնները դէպի իրենց կը գրաւեն տեղացիները, բարի դրացնութեան, փոխադարձ իրաւունքներու կիրարկութեան, խաղաղ թափանցման ճամբով, ու այս կերպով կը յաջողին իրենց մէջ ձուլել Ուրարտացիները կամ Խալդերը, խառնուելով անոնց հետ, ենթարկուելով անոնց մշակոյթին, բայց պահելով իրենց լեզուն ու սովորութիւնները. (փրոֆ. Հ. Գելցէր, «Համառօտ պատմութիւն Հայոց», Վիեննա, 1897, էջ 5) :

519.— Դարեհ Վշտասպեան Պարսից թագաւորը կը զսպէ Հայոց ապստամբութիւնը եւ կը հպատակեցնէ Հայաստանը, ինչպէս ցոյց կուտան Պեհիստունի սեպաձեւ արձանագրութիւնները՝ փորագրուած Դարեհի իսկ հրամանով : Այդ թուականէն արդէն կը սկսի Հայաստան մտնել եւ մինչեւ Դ. դար կը տեւէ պարսկական ազդեցութիւնը : Հայերը ոչ միայն սկսան կառավարուիլ պարսիկ սատրապներով, դատուիլ պարսկական օրէնքներով եւ մասնակցիլ պարսկական զէնքին, այլեւ հայ ժողովուրդին մէջ տարածուեցան պարսկական լեզուն, պարսիկ կրօնն ու աստուածութիւնները իրենց ստորոգելիներով, պարսիկ բարքերն ու սովորութիւնները, ու արքայական կարգ ու սարքը, ինչպէս կը զգացնէ Քսենոփոն՝ որ Հայաստանէն կ'անցնէր 401 թուականին : Խօր կ'ըլլայ այսպէս իրանական մշակոյթին ազդեցութիւնը հայ ժողովուրդին վրայ, որ դեռ նոր էր համադրեր իր մէջ հիթիթ եւ արիական երկու ցեղեր ու անոնց մշակոյթը :

480.— Հերոդոտոս (Գլ. Է. էջ 73) խօսելով Քսերքսէսի բանակին մասին որ այդ թուականին Հելլեսպոնտէն անցաւ Աթէնքի վրայ քալելու համար, կ'ակնարկէ նաեւ Արմէններու, զանոնք նկատելով փռիւգեան գաղթականութիւն մը և հագուածՓռիւգիացիններուն պէս : Այդ թուականին դեռ կը պահպանուէր ուրեմն ցեղակից երկու ժողովուրդներու բարքերու համանմանութիւնը, որուն ակնարկած են յետագայ ուրիշ պատմիչներ ալ :

401.— Յոյն պատմիչ եւ զօրավար Քսենոփոնի եւ իրեն ընկերացող 10 հազար Յոյներուն նահանջը Հայաստանի վրայէն (Սղերդ, Բաղէշ, Մուշ, Բուլանըխ, Ալաշկերտ, Զուգա, Երեւան, Դիլիջան, Հասանղալէ, Կարին) դէպի Սեւ ծով : Քսենոփոնի այդ ուղեւորութեան նկարագրութիւնը, որ ծանօթ է «Նահանջ Բիւրուց» անունով, թանկագին տեղեկութիւններ կը պարունակէ նաեւ հայ ժողովուրդի քաղաքակրթութեան, բարքերուն ու սովորութիւններուն մասին : Անկէ է որ կ'իմանանք գարեջուրի գործածութիւնը հին Հայոց մէջ :

404-358.— Այս թուականին ապրած է Եւդոքս պատմագիրը, որ կը խօսի Փռիւգիացիներու եւ Արմէններուն վրայ, աւելցնելով որ Արմէններու «լեզուին մէջ կայ շատ մը փռիւգաբանութիւն» :

331.— Աղեքսանդր Մակեդոնացին Արբիլայի մէջ կը ջախջախէ պարսիկ բանակը ու անոնց դաշնակից հայ զօրքերն ալ մէկտեղ : Այս թուականէն կը սկսի ու մինչեւ Ա. դար կը տեւէ հելլէն մտքի ու մշակոյթին ազդեցութիւնը, երբ հելլէն ճարտարապետութիւնը ոտք կը դնէ Հայաստան, Հայոց տաճարներուն մէջ կը բազմանան հելլէնական արձանները, Հայոց մէջ կը տարածուի յոյն լեզուն, հայ պատանիները ուսանելու կ'երթան Աթէնք եւ Ելլադայի միւս կարեւոր մտաւոր կեդրոնները, ասկէ զատ հայ արքունիքը կը հրաւիրուին հելլէն հռետորներ, բանաստեղծներ, փիլիսոփաներ, նկարիչներ, հայ արքունի թատրոններուն մէջ կը ներկայացուին հելլէն հեղինակներ՝ հելլէն դերակատարներով, եւ արքայազուն իշխաններ իրենք իսկ յունարէն հեղինակութիւններ կ'ընեն : Հելլէն ազդեցութիւնը խորունկ կ'ըլլայ մանաւանդ հայ ժողովուրդի վերին խաւերուն վրայ, թէեւ պարականը կրցեր էր թափանցել մինչեւ խոնարհ խաւերը :

(Շար.)

(3)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՈՍԿՈՐԻ ԳԱՂԹԱԿԱՅԱՆԸ

— • —

Քաղաքի կեդրոնական մասերէն մէկուն մէջ, եւ երկաթուղիի կայա-րանին անմիջապէս մօտիկը, մեր աչ-քերուն առջեւ կը փռուի, թիթեղէ, փայտէ եւ քուրջէ կազմուած հսկայ գանգուած մը: «Ոսկորի գաղթակա-յա՛ն»ն է այս, իր անունին պէս պաղ եւ ողբերգական: Ցուցումով կը դի-տեմ, կայարանի հսկայ սանդղամա-տերէն ցաւի ու տառապանքի այս բոյ-ները, այս անպատմելի ու աննկարա-գրելի համայնապատկերը:

Տառապանքի ու դաժան կեանքի դրոշմը կայ վրան: Մարիուսի ու Թօ-փազի այս լոյս ու փարթամ քաղաքին մէջ, գոյութիւնը այս ցաւի տունե-րուն, արդէն մեծագոյն թուքն է ու անարգանքը ուղղուած քսաներորդ դարու քաղաքակրթութեան երեսին:

Կը շտապեմ իջնել սանդուղներէն վար, մտնելու համար ցաւի դռներուն մէջ: Անծանօթ ուժ մը կը ստիպէ որ կանգ առնեմ հոն՝ ուր կեցած եմ:

Սակայն որոշած եմ երթալ, մտնել հիւղակներէն ներս:

Աղտոտ ու գարշահոտ «պողոտայէ» մը կը սկսիմ առաջանալ: Աջ կողմս, աշխատանքէ յոգնած, սեւցած պա-տերով շէնք մը իր շարաշուք հասակը ցցած է: Ոսկորի գործարանն է այս, որուն անունով մկրտուած է գաղթա-կայանն ալ:

Անկարելի եղաւ գրեթէ անցնիլ այս չարաշուք շէնքին առջեւէն: Ամուր սեղմած քիթս թաշկինակին մէջ, կ'ա-րագացնեմ քայլերս:

Ահա, քիչ մը հեռու այս շէնքէն, պառաւ կին մը, նստած է դրան առ-ջեւ, հսկայ քարի մը վրայ:

Մազերը ճերմկած, ճակատն ու ե-րեսները թարշամած տարիներու տա-ժանքէն, եւ ո՛վ գիտէ, տակաւին ինչ անպատմելի ցաւերէն, պառաւը հե-տաքրքիր նայուածքով մը, կը չափէ զիս վերէն վար:

Կարծես կը զգայ թէ օտարական մըն եմ այդ հիւղերուն մէջ:

Սակայն, անբացատրելի նախազգա-ցումով մը կը հասկնայ թէ Հայ եմ ու հեգնախառն ժպիտով մը կ'ըսէ.

— Ա՛յ տղայ, արեւուդ մատաղ, կը տեսնեմ որ չես կրնար անցնիլ այս դը-ժոխքէն: Հապա մենք ինչ ընենք որ տարիներով մեր կեանքը քարշ կու-տանք հոս, աղտի ու հոտի մէջ: Է՛հ, զաւակս, կուրնան աչքերը Թուրքին, որ մեզ տունէ տեղէ հանելով այս տեղ-ուանքը ձգեց:

— Հոգ մի ըներ մամա, այս օրերն ալ կ'անցնին:

— Այո, կ'անցնին, սակայն կը ծա-կեն ու կ'անցնին:

— Մամա, ինչպէս կ'ապրիս, մարդ ունի՞ս, զաւակ ունի՞ս:

— Մի բանար այդ խօսքը. մի յի-շեցներ «զաւակ« բառը: Եօթը զաւկի մայր էի: Սակայն հատ մը մնաց, ան ալ քովս է, եւ անգործ:

— Միւս զաւակներդ ո՞ւր են, մա-մա:

—Ո՞ւրը կը հարցնես, այ տղայ, քու հայրդ ո՞ւր է: Եւ պառաւին աչքերը սկսան լեցուիլ արտասուքով:

Վերջին հարցում մըն ալ ուղեցի ուղղել պառաւին:

— Մամա, այստեղերը ուրիշ Հայեր ալ կա՞ն:

— Շա՛տ, օղուլ, շատ: Նա տեղ-ուանքը, դէմի դուռը:

Պառաւին ցուցուցած ուղղութեան կ'երթամ: Մեծ դռնէ մը ներս կը մտ-նեմ: Խոշոր բակ մը, եւ բակին մէջ, հիւղակներ փայտէ ու քուրջէ կազմը-ւած:

Անուշ աչքերով տղաքներ բակին մէջ կը վազվզեն, կը խաղան: Հաւե-րու խումբ մըն ալ, անկիւն մը դիզ-ւած աղտեղութիւններ կը քրքրէ:

Շուրջս դիտեցի պահ մը ուշադրու-թեամբ: Եւ ահա յանկարծ հիւղակի մը պատուհանէն մէկը կը ձայնէ.

— Ալջի Սիրարփի, տես սա միւսիւն ինչ կ'ուզէ:

Աղջնակը վարանումով կը մօտենայ ինծի ու կը հարցնէ.

— Պարոն, ի՞նչ կ'ուզէք:

— Հայ մը տեսնել կ'ուզեմ, չկա՞յ:

— Բայց ես Հայը չունիմ, պարոն:

— Հայրդ ո՞ւր է որ:

— Մեռաւ, պարոն, հիւանդանո-ցին մէջ:

Ես Հայ կը հարցնեմ, ինք հայր կը հասկնայ: Խեղճ աղջիկ: Եւ խօսքը փոխելով կ'ըսեմ.

— Աղջիկս, աղուոր հայերէն կը խօսիս, ո՞ւր սորվեցար:

— Դպրոց կ'երթամ, պարոն:

Այո, դպրոց կ'երթար այս փոքրիկ սեւաչեան, աղքատութեան մէջ տապլ-տկող բայց հօրը յիշատակը չմոռցող այս փոքրիկ Հայուհին: Ոսկորներու գաղթակայանին մէջ բացուած ման-կապարտէզը:

Սակայն չուշացաւ «աղջի Սիրար-փի» պոռացող տիկինը: Ցողնութենէ ու տառապանքէ վաղաժամ հիւծած կին մըն է, ահա դիմացս կանգնած:

Տիկինը այցելութեանս նպատակը հարցնելէն եւ պատասխանը ստանա-լէն վերջ, գոհունակութեան չեչտով մը բացագանչեց.

— Ա՛, գրող էք: Թերթի մէջ գրող-ները անպատճառ շատ բան գիտեն: Ուրեմն թերթի մէջ գրելու համար եկաք:

Եւ ահա հիւղակներէն դուրս թափե-ցան կիներ, երախաներ, տղամարդիկ:

«Պարոնը հիւր է մեզի» ըսելով ա-ռաջնորդեցին զիս հիւղակի մը մէջ: Թո՛ւղթ, թուղթ չորս կողմդ, եւ գոյն-զգոյն: Քանի մը ընտանեկան նկար-ներ, անկիւն մը լաթի զանգուած մը: Աղքատութիւնը կը թափի պատերէն: Անկողինն է այս, որ ամէն առաւօտ կը ծալլեն ու անկիւն մը կը դնեն: Հոն կ'եփեն ու կ'ուտեն, հոն կը պառ-կին:

Հարցումներու տեղատարափ մը կ'իջնէ վրաս: Աջէն, ձախէն եւ զանա-զան նիւթերու շուրջ: Կը պատասխա-նեմ, բոլորին ալ գոհացում տալով:

Այն հարցումին թէ քանի՞ հայ ըն-տանիք կայ այստեղերը, կ'ըսեն թէ կարելի չէ ճշգրիտ թիւ մը տալ, սա-կայն մօտաւորապէս 50—60 ընտանիք կը հաշուեն: Խօսակիցներէս մին, վաթսունի հասած մարդ մը, տա-րօրինակ պատուրութիւն մը թողուց վրաս: Խեղճ մարդը որ անգործ է տարիներով, եւ անօթութեան մղձա-ւանջով կ'ապրի, կարծես աւելի ուժ եւ դիմադրական կարողութիւն ստա-ցած է այս տխուր օրերուն: Մարդը կ'ըսէ թէ, երբ զաւակներս հաց ուզեն ինծմէ ու ես չկարողանամ տալ, պի-տի ըսեմ անոնց — Զաւակս, գիտցիր որ այս դժբախտութեան պատճառը Թուրքն է:

Ուրիշ մըն ալ բարեմտօրէն բայց կարօտագին հարց կուտայ.

— Պարոն, ըսէ, ի՞նչ պիտի ընենք այսպէս, Հայաստան չը՞պիտի եր-թանք:

Ցուսադրեցի զիրենք եւ արեւելեան սուրճի գաւաթը պարպելէ վերջ, դուրս ելացայ, բանտի տպաւորու-թիւնը յիշեցնող թիթեղէ բոյնին մէ-ջէն:

Հիմա կ'անցնիմ փողոցէ փողոց, դի-տելով թիթեղներու եւ քուրջերու զան-գուածը: Փողոցները բառիս լայն ի-մաստով, արեւելեան գիւղերու փո-ղոցները կը յիշեցնեն: Ցե՛խ, ցե՛խ: Ու ամէն մէկ հիւղակին առջեւ կամ վրան, գոյնզգոյն ու կարկտուած լա-թեր, որ կը չորնան արեւուն տակ:

«Պէտքարան» չկայ գրեթէ տունե-րուն մէջ, ինչպէս ըսին ինծ: Հեռա-ւոր վայր մը, «հաւաքական պէտքա-րան» մը գոյութիւն ունի, որուն կա-րելի չէ մօտենալ: Գարշահոտու-թի՛ւն ...

Հայերու հետ միասին կ'ապրին Աս-որիներ եւ Ռուսեր: Այս վերջինները տեսակ մը սեփականատէրը դարձած են գաղթակայանին եւ ամէն առաւե-լութիւն ու հանգստութիւն կը վայե-լեն:

Ասորիները եկեղեցի մըն ալ ունին, 127 տարեկան Վանեցի քահանայով մը: Այս քահանան «փալ» ալ կը նա-յի, փոխան ... փողի:

Անցեալ տարի, հետաքրքրութեանս գոհացում տալու համար, բարեպաշտ ու աւելորդապաշտ տիկնոջ մը հետ, այցելութեան գացի: Վանեցի քահա-նան, նստած դրան սեմին վրայ՝ կը քը-նանար անխռով: Արթնցուցին մարդը: Խուլ է, եւ սարսափելի տեսակէն: Խո-շոր խողովակով կը խօսին իրեն հետ: Խոշոր սենեակի մը մէջ կը բնակին հինգ ընտանիքներ: Ամէն մէկ մահճա-կալ, մէկ ընտանիք կը խորհրդանշէ: Անկիւն մըն ալ փայտէ խորան մը, քանի մը աշտանակ, բուրվառ մը: Այս ալ եկեղեցի է, ուր ամէն կիրա-կի պատարագ կը մատուցանէ ասորի քահանան եւ որուն ներկայ կ'ըլլան բաւական Հայեր, պարզ այն պատ-ճառով որ հայկական եկեղեցի երթա-լու համար ... հանրակառքի դրամ չունին:

Թոյլ տուէք որ ընդհատեմ այստեղ:

ՀՐԱՉԵԱՅ

* * *

ռեւտրականները տրամադիր կ'երե-ւին ներկայիս իրենց քուէները կեդ-րոնացնելու ընկերվ. կուսակցութեան թեկնածուներուն վրայ:

Այս պայմաններուն մէջ, եթէ կա-ռավարութիւնը չյօժարի որ եւ է զի-ջում ընել, նոր ընտրութիւններու հետեւանքով իր գոյութիւնը պիտի վտանգուի:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՀԱՄԱԶԳԱՅՆԻ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

ՍԵՎՐԱՆ, 3 մարտ.— «Համազգա-յին»ի սարքած թէյասեղանը անսպա-սելի յաջողութիւն մը ունեցաւ: Գի-տակից ընկերներու եւ համակիրներու բազմութեամբ մը լեցուած էր սրահը:

Պ. Ճիլպիրեան ցերեկոյթին բացու-մը կատարելով բեմ հրաւիրեց օրուան նախագահը՝ Պ. Վ. Փափազեան (Կոմս), որ հակիրճ բանախօսութեամբ մը պարզեց Համազգայինի ծագումը եւ դերը: — «Եգիպտոսի մէջ Շանթ եւ Ահարոնեան օր մը ինծ յայտնեցին իրենց մէկ յղացումը՝ Համազգային կրթ. եւ հրատարակչական Միութիւն մը հիմնելու մասին: — Դրամ ունի՞ք, հարցուցի: — Ո՛չ, բայց մեծ հաւատք եւ անհուն սէր ունինք գործի մասին, պատասխանեցին: Ու գործի անցան: Հիմա պիտի կարծէք թէ հայ միլիո-նատէրներ հսկայ գումարներ տրա-մադրեցին: Ոչ ընաւ, (թէեւ ծանօթ միլիոնատէր մը խոստացա՛ւ...), այլ ձեզպէս խոնարհ աշխատաւորներու սանթիմներով զարգացաւ եւ առա-ջին տարին 15 աշակերտով սկսող Պէյ-րութի Համազգայինի ճեմարանը այ-սօր ունի հարիւր յիսունի հասնող պատկառելի աշակերտութիւն մը: Ո՞ր գիտակից Հայուն սիրտը չի տրո-փեր իր ուրախութենէն այսքան դե-ղեցիկ արդիւնքի մը առջեւ: Այս տա-րի ան կուտայ իր անդրանիկ ընթա-ցաւարտները, ամէնքն ալ պատրաստ դնելու իրենց անձը եւ հոգին ի սպաս իրենց հալածական ու սիրեցեալ ազ-գին: Երկու մեծ վարպետներ, նոր սերունդին երակներուն մէջ կը սրս-կեն կենսունակութեան նոր ոգի եւ անոր հոգւոյն մէջ խորունկ հաւատք դէպի ապագան: Ազգ մը կանգուն կը մնայ իր անխարդախ ու անձնուէր մտաւորականներու փաղանգով մի-այն»:

Միջանկեալ արտասանութիւններէ վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ Պ. Աչոտ Արծրունի որ թուելէ յետոյ հայու-թեան անսպառ հոգեկան գանձերը, խոր զգացմունքով ձայնեց «Ժը Սիւի Փարթու»ի ցեխարձակումը: «Բայց, ըսաւ, թող սակա դաս մը ըլլայ մե-զի որ մէկզի ձգենք անմիաբանութիւ-նը եւ համերաշխութեան լծուինք ազ-գովին»:

Արտասանութիւններ ըրին կարգով՝ Օր. Սօնա Էլմասեան, Պ. Պ. Աչըգ-եան, Հ. Ճըրըգեան, Մ. Ճիլպիրեան եւ Գարամանուկեան փոքրեր: Երգե-ցին Օր. Ա. Ֆօրթինաթօ, տիկիններ Գարամանուկեան եւ Մելքոնեան: Պ. Պ. Կիւլեան եղբայրներ, Թ. Նալպան-տեան, Մ. Խոյեան, Վ. Հալէպեան քաջալերական խօսքեր ուղղեցին փո-խան երգի:

Վիճակախաղի համար սիրուն եւ օգտակար առարկաներ նուիրած էին տիկիններ Վ. Յովհաննէսեան, Լ. Չէօրտիւկեան, Ա. Քէօսէեան, Պ. Պ. Գզիլեան եղբայրներ, Գ. Պօտուրեան, սափրիչ Գարամանուկեան, Մ. Քէօսէ-եան, Մ. Ճիլպիրեան, Թ. Նալպան-տեան, Ս. Կիւլեան, իսկ Սէվրանի նպարավաճառներէն՝ Օ. Թիւթիւն-ճեան, Գարախանեան, Զաւեան եւ Իչգալացեան (Կարկան): Պիւֆէի մա-տակարարութիւնը կատարեցին Պ. Պ. Պօտուրեան եւ Կատայեան, որոնց կ'օգնէին Օր. ներ Թիւֆէնկճեան քոյ-րեր, Ս. Էլմասեան եւ Ա. Ֆօրթինա-թօ: Շնորհաւորութեան արժանի էին Համազգային վարչութեան անդամ-ներն ու իր օժանդակները:

Հասոյթը շատ գոհացուցիչ է:

Ցերեկոյթը տեւեց ընկերական ջերմ մթնոլորտի տակ ժամը 3.30էն 8.30 եւ փակուեցաւ «Բամ Փորոտան»ով յոտն-կայս:

Խաչիկ Եզեկիելեան

ՁԵՂՉՈ՞ՒՄ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Պուլկարական թերթերը կը հրա-տարակեն Մոսկուայէն ղրկուած 26 փետր. թուակիր հեռագիր մը, որ կ'ըսէ թէ Երեւանի մեքենագործական ճիւղին մէջ երեւան հանուած է 1 մի-լիոն ռուբլիի զեղծում մը, թէ մինչեւ հիմա 15 հոգի ձերբակալուած են:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Թշուառութիւնը Տիկրանի մէջ

ՏԻԿՐԱՆ (Սօն է Լուառ).— Ամէն օր տխուր տեղեկութիւններ կը կար-դանք «Յառաջ»ի մէջ, մեր դժբախտ գործազուրկ եղբայրներու ծանր կա-ցութեան մասին, Փարիզ թէ գաւառ-ներու մէջ: Թոյլ տուէք որ մեր կա-ցութիւնն ալ նկարագրենք:

Այստեղի պնակաշինութեան գործա-րանն ալ անգործութեան տագնապէն ազդուելով, ստուար թիւով բանուոր-ներ արձակեց: Նախ սկսաւ մեր դժ-բախտ հայրենակիցներէն, որոնք ա-մէնքն ալ ամուսնացած են, բացի մէկ երկու հոգիէ: Արձակուած Հայերուն թիւն է վեց հոգի, որոնց հինգը ընտա-նիքի եւ առնուազն երեք զաւակի տէր են:

Այս խեղճ հայրենակիցները ոչ գոր-ծի յոյս ունին եւ ոչ ալ պահեստի դը-րամ: Խորապէս մտահոգ՝ տունէն դուրս չեն ելլեր: Տեղացի անգործնե-րուն նպաստ կուտան, մեզի կը մեր-ժեն: Ուր որ դիմեցինք, ժխտական պատասխան կուտան: Կ'ըսուի թէ տուներէն ալ պիտի հանեն որովհետեւ մեր բնակարանները գործարանին կը պատկանին: Ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր վի-ճակը: Ո՞ր օրուան կը սպասեն իրա-ւասու իշխանութիւնները, գործելու եւ դարման գտնելու համար:

Յ. ԻՆՃԷԵԱՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

— • —

ՍԵՎՐ.— Մուրատեան վարժարանի Բարեկենդանի թատերական ներկա-յացումը տեղի ունեցաւ մարտ 3ին: Կիրակի ժամը 15ին: Հանդէսին կը նա-խագահէին կաթող. նուիրակ Գարե-գին արք. Յովսէփեան եւ Էնկիւրիի հայ կաթոլիկներու նախկին հովիւ Գրիգոր եպիսկոպոս Պահապանեան:

Ամէն անգամ երբ Մուրատեան վար-ժարանը թատերական կամ երաժշտա-կան ներկայացում մը կ'ունենայ, վար-ժարանի թատրոնի շէնքը կը լեցուի յարգելի բազմութեամբ մը, բայց այս Բարեկենդանին՝ արտակարգ բազմու-թիւն մըն էր խոնուած:

Ցայտագրի փոքրիկ փոփոխութենէ մը վերջ, ներկայացուեցաւ «Կըլկըլ Մարգար»ի արձանին բացման զաւեշ-տը, որուն դերակատարները Պ. Պ. Օ-հանեան Պ., Յովնանեան Պ., Սաւոյ-եան Ե., Խաչիկեան Ժ., Սողոմոնեան Հ. իրար գերազանցեցին իրենց դերե-րու շատ յաջող ներկայացման մէջ:

«Երկու կուզեր»ը երգախառն զա-ւեշտ ֆրանսերէն լեզուով, մեծ յա-ջողութեամբ ներկայացուցին վարժա-րանի աշակերտներէն Պ. Պ. Վաֆիա-դիս Ս., Շեխիկեան Ա., Օհանեան Պ., Սէմէրճիպաշեան Վ., Սաւոյեան Ե., Համբարձումեան Ն., Լաչինեան Ե., Պետրոսեան Ե., Սողոմոնեան Հ., Սանտիկեան Լ.:

Քառորդ ժամ դադարէ վերջ ներկա-յացուցին «Քաջն Վարդան Մամիկոն-եանի ուրուականը», կատակերգու-թիւն երեք արարուածով, թատրոնի վերածուած Հ. Վահան վրդ. Յովհան-նէսեանէ: Այս գեղեցիկ կատակեր-գութիւնը յառաջ բերաւ երբեմն ծի-ծաղներ եւ շատ անգամ եւս անցեալի քաղցր ու տխուր յիշատակները ար-թնցուց մեր սրտին մէջ:

Զորրորդ կտորն էր «Փոքրիկ գո-ղերը», երգախառն զաւեշտ ֆրանսե-րէն, զոր այնքան յաջող կերպով ներ-կայացուցին վարժարանի փոքրիկնե-րէն Պ. Պ. Հաճեան Ա., Պետիկեան Ետ., Մովսէսեան Յակոբիկ, Սողո-մոնեան Հ., Վաֆիատիս Ս.:

Նուագախումբին եւ համերգին կը մասնակցէին վարժարանի նախկին ա-շակերտներէն Պ. Պ. Խ. Մ. Ալեմշահ եւ Կ. Մ. Ալեմշահ, ներկայ աշակերտ-ներէն Ճինկէօզեան Վ., Տէր Թովմաս-եան Ժ. եւ Համբարձումեան Պ.: Ե-րաժշտական մասը, որ ներկայացում-ներու հոգին կը կազմէր, արդիւնքն է Պ. Գ. Մ. Ալեմշահի քրտնաթոր աշ-խատութեանց:

Պարտականութիւն կը համարիմ յայտնել որ հայերէն ներկայացումնե-րու յաջողութիւնը կը պարտինք վար-ժարանի դաստիարակ ուսուցիչ Պ. Հ. Պայեանի անխոնջ աշխատութեանց:

Ս.

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

«ՍԱԼՆՈՅ ՁՈՐ»Ի ԺՈՂՈՎԸ

═ • ═

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Անցեալ շաբթու տե-ղի ունեցաւ Մարսէյլի «Սալնոյ - Ձո-ր»ի հայրենակցական միութեան ընդ-հանուր ժողովը, մօտ 70 հայրենա-կիցներու ներկայութեան: Ընդհա-նուր ժողովը զբաղեցաւ գլխաւորա-բար միութենէն հեռու գտնուող հայ-րենակիցները շարժման մէջ դնելու, զանոնք միութեան կապելու կարեւոր խնդրով եւ համապատասխան միջոց-ներ ձեռք առնուեցան:

Ժողովը լսեց ընդհանուր հաշուե-տուութիւնը, զբաղեցաւ նպաստաւորկ հայրենակիցներուն օժանդակելու խնդրով, պարտ ու պատշաճը տնօրի-նելով: Քննութեան առաւ այն բոլոր հնարաւորութիւնները, որոնց գործա-դրութեամբ, կարելի պիտի ըլլայ ու-րիշ երկիրներ գտնուող Սալնոյ Ձոր-ցիներն ալ հետաքրքրել միութիւնով, անոնց հետ կենդանի եւ զօրաւոր կապ ստեղծելով, զանոնք ալ հայրենակցա-կան օգտաշատ ձեռնարկներուն լծելու համար:

Ի վերջոյ, ընտրուեցաւ նոր վարչու-թիւնը, որուն անդամներն են Յակոբ Յովհաննէսեան, Յարութիւն Ղազար-եան, Համբարձում Ղըլղատեան, Գէ-որգ Սահակեան, Երուանդ Աստուր-եան, Տէրոյեան եւ Դանիէլ Պետրոս-եան:

Յաջողութիւն կը մաղթենք նորըն-տիր վարչութեան եւ Միութեան:

Սալնոյ Ձորցի

ԿՐՕՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՏԱՐԱԶԸ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ կրօ-նականներու տարազի օրէնքին պատ-ճառով, Տամ տը Սիոնի քոյրերն ալ պիտի մեկնին եւ անոնց Հարպիէի դը-պրոցը պիտի դնուի կառավարութեան կողմէ: Ճումհուրիէթ այս առթիւ կը գրէ թէ յիշեալ շէնքը աղջկանց միջ-նակարգ վարժարանի պիտի վերած-ուի, Շիշլիի եւ Նշանթաշի համար ան-հրաժեշտ ըլլալով:

ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐՆԱՔ ՑԱՆՁ-ՆԱՐԱՐԵԼ ԽԻԾԻՒՆ ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿ-ՈՒԱԾ Է ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (10)

ԱԹԷՆՔԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

═ o—o ═

Լատաս.— Պ. Կայծակը բարեկամս է: Պ. Կայծակ, դուն չէի՞ր որ Սէր-գօն ներկայացուցիր: Սէրգօն համայ-նավա՞ր է, դուն համայնավա՞ր ես:

Կայծակ.— Ո՛չ, Սէրգօն համայնա-վար չէ եղած, ես այդ գիտեմ:

Լատաս.— Հակադաշնակցական-ները ամբողջ համայնավարնե՞ր են:

Կայծակ.— Ոչ, շատ քիչ համայնա-վարներ կան անոնց մէջ: Սակայն, կարգ մը վաճառականներ եւ հակա-դաշնակներ կազմակերպութիւն չունե-նալնուն համար միացած են համայ-նավարներուն, կարծելով թէ պիտի քանդեն Դաշնակցութիւնը, սակայն համայնավարներուն գործիք ըլլալէ զատ ուրիշ բանի չեն ծառայեր:

Լատաս.— Զկայ հակադաշնակցա-կան թերթ որ համայնավարներուն հասցէին դէչ գրած ըլլայ, օրինակ հոս «Արամազդ»ը: Աս ի՞նչ կը նշա-նակէ, Պ. Լատաս:

Նախագահ.— Ոճիրը երբ լսեցիր, ի՞նչ ընթացք ունեցար, քանի որ բա-րեկամդ էր Սէրգօն:

Կայծակ.— Ոճիրին առաւօտը երբ խանութ կ'երթայի, Սէրգոյի հայրե-նակիցներէն մէկուն հանդիպեցայ որ հաղորդեց ցաւալի լուրը բարեկամիս: Անմիջապէս դիեզմանատուն գացի եւ սպասեցի: Տասը վայրկեան վերջ բերին դիակը թափօրով, միասին գա-ցինք թաղելու եւ վերադարձանք Սին-կրու տունը: Հոն էին Բարթիկեան, չօֆէր Արտաշ, Հայկանուշ եւն.: Հինգ վայրկեան վերջ ինծմէ խնդրեցին որ ոստիկանատուն երթամ հաստատելու համար Մանուկ Մանուկեանի ինքնու-թիւնը, որ կ'ուրանար: Հաւանեցայ եւ գացի ոստիկանատուն. հոն էր Մա-նուկեան: Ոստիկանապետին հաստա-տեցի Մանուկեանին ինքնութիւնը: Հոն բոլորն ալ կ'ըսէին թէ Սէրգօն վերջին վայրկեանին կ'ըսէր թէ զինք զարնողը Մանուկ Մանուկեանն է, որ-դան վարժուհիին եւ կամ վարժապետ: Վեց ամիս վերջ երբ հաստատուե-ցաւ թէ Մանուկ Մանուկեան անմեղ է, հակառակորդները իրենց վկայութիւն-ները Նիկոլին վրայ բեռցնելու ջա-նացին, արատաւորելու համար Դաշ-նակցութիւնը:

Անկելիտիս.— Պ. Կայծակ, քիչ ա-ռաջ մեզի ներկայացաւ Բարթիկեան անուն Հայ մը եւ ըսաւ թէ կը վախ-նայ Դաշնակցութենէն որ զինք ալ կ'ահաբեկեն: Ի՞նչ կարծիք ունիս այս մասին:

Կայծակ.— Զօճուխի խօսք է: Երբ մէկը Սելանիկի թերթին մէջ նման չտեսնուած հայհոյանքներ ըրած է եւ չէ վախցած, հիմա հոս վկայելո՞ւ պի-տի վախնար, եւ եթէ ըսածին պէս հարիւրապետ մը նամակ գրած ըլլար, անմիջապէս թերթին մէջ պիտի հրա-տարակէր:

Նախագահ.— Դաշնակցութիւնը ա-հաբեկում կ'ընէ՞ իր հակառակորդնե-րուն դէմ:

Կայծակ.— Որպէսզի կարգը Սէր-գոյին գար, պէտք է 500 հոգի անկէ աւելի արժէքաւոր եւ վտանգաւորներ տէօրի ենթարկուէին: Սէրգոյին դը-րածները եւ կամ ընթացքը չէր արժեր որ սպաննուէր: Մինչեւ իսկ սովետա-կան ներկայացուցիչներ կուգան եւ կ'ուզեն որ Դաշնակցութիւնը քար ու քանդ ընեն: Անոնց դէմ տէօր չէ կազ-մակերպուած:

Լատաս.— (Մեկուսի) Դաշնակները պօմպա ունին, իսկ Սէրգօն զէնք չու-նէր:

Կայծակ.— Եթէ կ'ուզես տասը ալ կը պատասխանեմ:

Նախագահ.— Ոչ, Պ. Կայծակ, կը բաւէ, լուսաբանուած ենք: Դուն Դաշ-նակցակա՞ն ես:

Կայծակ.— Ոչ. բայց ինչպէս ոչ-համայնավարները ուժ կուտան հա-մայնավարներուն, ես ալ թունդ ազ-գայնական ըլլալով ուժ կուտամ Դաշ-նակցութեան, մասնակցելով եւ բանա-խօսելով բոլոր հաւաքոյթներուն:

Նախագահ.— (Դատախազին, երդ-ուեալներուն եւ փաստաբաններուն) Ուրիշ որեւէ հարցում ընողկա՞յ:—Ոչ:

Պ. Կայծակով վկաներու ունկնդրու-թիւնը վերջացած ըլլալով, խօսքը տր-ուեցաւ դատախազ Պ. Կրանիցասին, որ խօսեցաւ երեք ժամ:

Դատախազին ճառէն յետոյ, նա-խագահը հարցուց գլխաւոր ամբաս-տանեալին.

— Ամբաստանեալ Նիկոլ Նիկողոս-եան, դուք լսեցիք ձեր դէմ եղած ամ-բաստանութիւնները, ի՞նչ կրնաք ըսել այդ մասին եւ ո՞րքան ճիշդ են մեղա-դրող վկաներու բաձնները:

ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ.— Պարոն նախագահ եւ պարոնայք երդուեալներ, ատենա-կալներ: Ճիշդ է որ Կեսարիանիի մէջ խորհրդաւոր ոճիր մը գործուած է եւ ի բոլոր սրտէ կը փափաքիմ որպէսզի ոճրագործը կրէ ամենախիստ եւ ամե-նածանր պատիժը, բայց իբրեւ մար-դասիրական միութեան անդամ երբեք չէի փափաքեր որ անմեղ մը քաւու-թեան նոխազ ըլլար եւ այս կ'ըսեմ ոչ թէ զիս պաշտպանելու համար, այլ արդարութեան դէմ չգործելու հա-մար: Ես ամբողջ երեք օր լսեցի ձեզ հետ միասին մեղադրող վկաները, ո-րոնք զիս ներկայացուցին որպէս հրէշ, իսկ հայ ժողովուրդի ամենամեծ կու-կուսակցութիւնը իբրեւ ոճրագործ եւ ահաբեկող կազմակերպութիւն մը: Եւ գիտէ՞ք որոնք ըսին այս խօսքերը, — Պատիկեան, Գըլըճեան, Բարթիկ-եան, մարդիկ, որոնք երկար տարի-ներ այդ կուսակցութեան անդամ են եղած եւ հետեւապէս իրենք եւս ոճ-րագործներ եւ ահաբեկիչներ են: Չէ՞ որ տրամաբանական եզրակացութիւնը այդ ըլլալու է: Եւ իրօք այդպէս է. որովհետեւ Հ. Յ. Դ. նման գործու-նէութիւն չունի եւ իրենք մաքուր օդի մէջ շնչելու անկարող ըլլալով հեռա-ցան այդ կուսակցութենէն ու այսօր անոր կը հայհոյեն, ինչո՞ւ, որովհե-տեւ իրենց նմաններու տեղը չէ, Հ. Յ. Դ. ազգային ընկերվարական կուսակ-ցութիւն մըն է, ազատախոհ, ժողո-վրդական, ապակեդրոնական, որուն նը-պատակն է ծառայել հայ ժողովուր-դին եւ անոր միջոցով համուր մարդ-կութեան: Ինչ կը վերաբերի իմ ոճրա-գործ եւ հրէշ ըլլալուն, այդ ցոյց տը-ւաւ վկաներու հակասական, սուտ, կեղծ, կաշառուած ըլլալը:

Ես չպիտի պաշտպանեմ ինքզինքս, որովհետեւ մեղադրող վկաները իրենք իրենց խօսքերով պաշտպանեցին զիս եւ իմ ընկերներս, զիս եւ իմ ընկերներս պաշտպանելու խօսքը թողած եմ իմ պաշտպան փաստաբաններուն որոնք այստեղ եկած են չոր շնորհակալու-թեան համար, պաշտպանելու վեց անմեղ զոհեր, յանուն մարդասիրու-թեան եւ յանուն հելլենական արդա-րութեան: Ես միայն մէկ խօսք ունիմ, Աւելի աղէկ է տասը ոճրագործներ ա-զատ արձակել քան թէ մէկ անմեղ դա-տապարտել ...

(Շար.)

թրքական զօրաբաժիններ կը գտնուին այդ շրջանին մէջ, ահագին պաշարով: Պուլկարական կառավարութեան կարծիքով, այս պատրաստութիւնները ուղղուած են Պուլկարիոյ դէմ:

Ռումանական աղբիւրէ եւս կը հաստատեն թէ Թուրքիա զօրք, զէնք եւ ռազմանիւթ կը ղրկէ արեւելեան Թրակիա: Իսկ թրքական կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ որ եւ է զօրաշարժ չէ կատարուած, Յունաստանի դէպքերուն հետեւանքով:

⁂ Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ նախարարական խորհուրդ մը գումարուեցաւ, ի ներկայութեան Պորիս թագաւորին: Երկար տարիներէ ի վեր առաջին անգամ է որ թագաւորը ներկայ կ'ըլլայ նախարարական խորհուրդի մը: Սոֆիայի մէջ շատ ծանր կը նկատեն Յունաստանի կացութիւնը: Կը վախնան որ բազմաթիւ յոյն զին-ուորներ Պուլկարիա փախչին պարտութեան պարագային, քանի որ կռիւը կը մղուի Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ մէջ, սահմանին մօտ:

⁂ Առ այժմ հինգ պետութիւններ լուրջ մտահոգութեան մատնուած են, Յունաստանի դէպքերուն հետեւանքով.— 1. Պուլկարիա, որ այս առթիւ բողոքեց Թուրքիոյ պատրաստութեանց դէմ. — 2–3. Ֆրանսա եւ Անգլիա, որոնք մարտանաւեր ղրկած են յունական ջուրերը – 4. Իտալիա, որ ուշադրութեամբ կը հետեւի դէպքերու ընթացքին.– 5. Թուրքիա, որ արտակարգ պատրաստութեանց ձեռնարկած է, ի հարկին օգնելու համար Յունաստանի, պաշարելով Պուլկարիան:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

=o.o=

Ապստամբները գրաւեցին Միտիլին, Քիոսը եւ Սամոսը

ԸՄԲՈՍՏ ՄԱՐՏԱՆԱՒԵՐԸ ԿԸ ՌՄԲԱԿՈԾԵՆ ՍԷԼԱՆԻԿԸ

Վերջին 24 ժամուան ընթացքին աւելի ծանրացաւ Յունաստանի կացութիւնը: Ապստամբ մարտանաւերը, որոնք առաջին առթիւ Կրետէ ապաստանած եւ յետոյ իրենցիետքը կորսնցուցած էին, կը յածին Եգէականի մէջ: Մարտ 7ին անոնք գրաւեցին Միտիլին, առաջնորդութեամբ «Ավերով»ի, որ զինուորներ ցամաք հանեց: Յետոյ գրաւեցին նաեւ Քիոս եւ Սամոս կղզիները, եւ ուղղուեցան դէպի Սելանիկ, պահ մը ռմբակոծելով զայն: Այս առթիւ ծանուցուեցաւ թէ գրաւած են նաեւ Լարիսան, որ կը գտնուի Սելանիկի եւ Աթէնքի ճամբուն վրայ, բայց կարելի չեղաւ հաստատել այս լուրը: Ապստամբ մարտանաւերը կը շարունակեն յածիլ բոլոր ծովեզերքները, զինուոր հանելով ուր որ յարմարութիւն կայ:

Մակեդոնիոյ վճռական ճակատամարտը չէ սկսած տակաւին, մշուշին եւ ձիւնին պատճառաւ: Առջի օր կառավարական օդանաւերը հետազօտութիւններ կատարեցին ապստամբներու դիրքերուն վրայ: Հեռագրի մը համաձայն, ընդհանուր յարձակողականի ձգձգման պատճառը ոչ թէ օդն է, այլ ռազմամթերքի անբաւականութիւնը: Կառավարական զօրքը մասնաւորապէս կը նեղուի օդանաւերու յատուկ ռումբերու պակասէն եւ քանի մը վակոն յանձնարարած է արտասահման, յանձնումը պահանջելով ստիպողաբար: Այդ ռումբերը ստանալէ յետոյ պիտի սկսի յարձակողականը:

⁂ Հինգշաբթի օր երեք հաւատարիմ թորփիլահալածներ Պիրէոնէն ճամբայ ելան կնքուած հրամաններով, եւ ռմբակոծեցին Քանտիան (Կրետէ), ուր կը գտնուի Վենիզէլոսի բնակարանը: Զրոյցի մը համաձայն, Վենիզէլոս դէպի Աղեքսանդրիա ճամբայ ելած է մարտանաւով մը: Եգիպտական կառավարութիւնը անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առած էր, որպէսզի զինաթափ ըլլան փախստական մարտանաւերուն զինուորները: Աղեքսանդրիոյ ոստիկանական ուժերն ալ կրկնապատկուած են, որպէսզի Վենիզէլոսի կուսակիցները չկարենան ցոյցեր կատարել:

⁂ Թրքական կառավարութիւնը նեղուցները փակեց յունական նաւերուն առջեւ: Առաջին առթիւ վար դրուեցան հինգ նաւեր, որոնց մէկը արմտիք կը փոխադրէր Կալաց եւ կը պատկանի Վենիզէլոսի տղուն, իսկ միւսը՝ հանքածուխ: Կը կարծուի թէ այս նաւերը պիտի փորձեն ուժելիք հասցնել ապստամբներուն: Բոլոր նաւերուն անթելի գործիքները կնքուեցան, որպէսզի չկարենան հաղորդակցիլ:

⁂ Կառավարական զեկոյցները կ'ըսեն թէ Քանտիայի վրայ ձգուած ռումբերը մեծ վնաս պատճառած են, միեւնոյն ատեն խուճապի մատնելով ժողովուրդը:

⁂ Ինչպէս գրած էինք, ֆրանսական կառավարութիւնը առաջին առթիւ Պիրէոն ղրկեց «Վէրտէօն» թորփիլահալածը: Անոր ետեւէն հասան երկու ֆրանսական յածանաւեր եւ անգլիական զրահաւոր մը, ուրիշ մարտանաւերու հետ: Անգլ. զրահաւորը, որ Մալթայէն ճամբայ ելած էր Կիպրոսի համար, ունի աւելի քան հազար նաւազ: Աթէնքի անգլ. դեսպանը վարչապետ Պ. Ցալտարիսի ներկայանալով, շնորհաւորեց յունական կառավարութեան ջանքերը եւ յոյս յայտնեց թէ խաղաղութիւնը պիտի վերահաստատուի շուտով:

⁂ Յունական կառավարութեան բողոքին վրայ, իտալական ոստիկանութիւնը վար դրաւ Զօր. Փլասթիրասը, որ Քանէն Պրինտիզի գացած էր, Յունաստան անցնելու համար: Զօրավարը բստիպուեցաւ Միլան վերադառնալ: Կը հաւաստեն թէ Վենիզէլոս մեծագումար դրամ առաջարկած է իտալական օդանաւային ընկերութեան մը, որպէսզի Յունաստան փոխադրէ Զօր. Փլասթիրասը, ապստամբութիւնը վարելու համար:

⁂ Յունական կառավարութիւնը կը շարունակէ ձերբակալել բոլոր կասկածելի դէմքերը, հրատարակութեան տալով անոնց ցանկը: Պարագային համեմատ, կալանաւորները կը բանտարկուին կամ կեդրոնացման բանակատեղիներ կը փոխադրուին: Ի հարկին անոնց գոյքերն ալ գրաւման կ'ենթարկուին:

⁂ *Աթէնքի Թուրք դեսպանը Պ. Ցալտարիսի ներկայանալով, համակրանք յայտնեց ի դիմաց իր կառավարութեան: Աթաթիւրք արդէն հեռագիր մը ուղղած էր, նոյն իմաստով:*

Իտալական դեսպանն ալ այցելութիւն տալով, գանգատեցաւ թէ իտալական շոգենաւերն ու օդանաւերը մեծ դժուարութեանց կը հանդիպին, իբրեւ հետեւանք յունական կառավարութեան ձեռք առած միջոցներուն:

⁂ *Աղեքսանդրիայէն կը հեռագրեն թէ «Ավերով»ի արձակած ռումբերուն հետեւանքով, վար ինկած եւ բռնկած են 2 ջրօդանաւեր: Իսկ «Ավերով»ի վրայ ինկած ռումբ մը սպաննած է երկու նաւազներ:*

⁂ *Զօր. Քոնտիլիս միշտ լաւատես յայտարարութիւններ կ'ընէ: Ահա իր վերջին յայտարարութիւնը.— «Եթէ օդը չտկուի, վաղը յարձակողականի պիտի սկսինք եւ 48 ժամէն Գավալա պիտի հասնինք, շրջանը մաքրելէ վերջ: Յետոյ մեր զինուորները պիտի ղրկենք Ալեքսանդրապոլիս (Տէտէ Աղաճ):*

Իտալիա կամաւոր կ'արձանագրէ 25 - 55 տարեկանները

Իտալական կառավարութիւնը հրամանագիր մը հրատարակելով, կամաւոր կ'արձանագրէ 25–55 տարեկան զինուորցուները արեւելեան Ափրիկէի համար: Այս առթիւ կը ծանուցանէ թէ իտալական Սոմալիլէնտի զինուորական կառավարիչ նշանակուած է Զօր. Կրացիանի, որ վերջերս ճամբայ ելաւ բազմաթիւ զինուորներու հետ: Հրամանագրին տրամադրութեամբ, բոլոր կամաւորները մաս պիտի կազմեն ֆաղաֆապահ զօրքին, փոխան կանոնաւոր բանակին:

Հինգշաբթի օր 1000 կամաւորներ եւ սպաներ ճամբայ ելան Ճենովայէն:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՔԻՆ ՖԻՆԸ անխախտ պիտի պահուի ամէն գնով, համաձայն ելմտական նախարարին նոր յայտարարութեան: Կառավարութիւնը անգամ մը եւս կը յիշեցնէ այս պարագան, իբրեւ պատասխան սաերլինի անկման առթիւ եղած հարցումներու:

ՊԵՐԼԻՆԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ յետաձգուած ըլլալով, Հիթլէր որոշեց Լոնտոն ղրկել իր հաւատարիմ գործակալը, Րիպպէնթրոփը, որպէսզի բացատրութիւններ տայ: Այս առթիւ անգլ. կառավարութիւնը պիտի ուզէ իմանալ թէ Հիթլէր ե՞րբ կրնայ ընդունիլ Սըր Ճօն Սայմընը:

Հ. Յ. Դ.

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ «Կարին» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողով կը գումարէ կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1ին Գրադարանի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Մէն Փիէրի վրէժ խումբի ընկերներէն ներկայ գտնուիլ որոշուած ժամուն:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

Մարսէյլի վրէժ խումբի ընկերահամակրական հաւաքոյթ դասախօսութիւնը (Փետր. 18ի առթիւ) այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին: Կը խօսի ընկեր Հ. Աէրէնկիւլեան:

«Վ. ռամեան» *ենթակոմիտէի ընկերահամակրական հաւաքոյթ դասախօսութիւնը (Փետր. 18ի առթիւ) վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին: Կը խօսի ընկեր* Պ. Շիւսեան:

«Նիկոլ-Դուման» *ենթակոմիտէի (Կարտան) ընկերահամակրական հաւաքոյթ դասախօսութիւնը վաղը կիրակի կէս օրէ ետք ժամը 3ին Դաշնակցութեան Տան մէջ: Կը խօսի* X.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԻ ԱՌԹԻՒ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ԸՆԿԵՐ-ԿԱՐՕ» ենթակոմիտէի նախաձեռնութեամբ եւ մեծ պատրաստութեամբ վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, Լա Վիսթի «Էրմիթաժ»ի սրահին մէջ:

Կը ներկայացուի՝ *ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ*

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ ՍԹԱՆՈԶԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն *մինչեւ առաւօտ*

Salle LUCIENի ընդարձակ թատերասրահին մէջ

13, Rue d'Issy, Billancourt. Métro: Marcel Sembat.

Ղեկավարութեամբ պ. Վ. *ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ*ի առաջին անգամ ըլլալով

կը ներկայացուի **Արդարութեան յաղթանակը** (տրամ 6 արար)

Jazz «ZEP» եւ արեւելեան նուագ. Թանկօի մրցում:

Ծօս պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Մուտք 5, 7 եւ 10 ֆրանք:

Հաղորդ. միջոց. — փորթ վէրսայլէն առնել 23 թիւ ճանփակառքը եւ իջնել Point du Jour.

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն-Տուրուբերան Հ. Միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, *131*, rue du Fbg. du Temple, մէթրօ Պէլվիլ: Օրակարգ. ընտրութիւն նոր վարչութեան եւ ուրիշ կարեւոր հարցեր:

Կը խնդրուի նախորդ վարչութենէն ներկայանալ Միութեան գոյքերով:

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՀՐԱՒԷՐ

Աղքատախնամ ընկերութեան տարեկան ընդհ. ժողովը վաղը, կիրակի ժամը *11*ին եկեղեցւոյ խորհրդարանը: Օրակարգ. ճաշուետուութիւն եւ հրաժարում ներկայ վարչութեան, ընտրութիւն նոր վարչութեան:

Ընկերութեան բոլոր անդամներէն կը խնդրուի անպայման ներկայ ըլլալ: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի նկատուի:

Վարչութիւն

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՔԱՎԱՅԵՈՆ, Ման.— 20:
ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱ, Մ. Բ.— 70: (*Մ. Թ.ի հաշւոյն*):
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 800:
ՏԷՍԻՆ. Գործ.— 300: *Կարգադրեցինք*:
ԼԱ ԿԱՐԷՆ, Եղն.— 100:
ԳԱՆՏԻԱ, Ա. Մ.— 100:
ՓԱՐԻԶ, Մին.— 17.50:
ՊԵՐԼԻՆ, Ռ. Տ. Մ.— 60:
ԿՐԱՍ, Մ. Ի.— 35:
ՓԱՐԻԶ (14), *Մ. Գրան.*— 70:
ՊՈՄՕՆ, Հ. Ա.— 140:
ԼԻՈՆ, Գործ.— 500:
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Գ. Երամ.— 70:
ԼԷՎԱՆ, Խ. Գ.— 35:
ՊՕՐՏՕ, Գործ.— 520.80: *Կարգադրեցինք*:
ՎԻԷՆ, Ն. Խ.— 328: *Կարգադրեցինք*:
ՓԱՐԻԶ, (16), *Հ. Խ.*— 70:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Ճէյմս Շէրպէթճեան, որուն ամուսինը Մ. Նահանգները կը գտնուի: Տիկին Շէրպէթճեան կը կարծուի ըլլալ Մարսէյլի կամ Փարիզի շրջանները: Իրեն հաղորդուելիք կարեւոր լուր կայ: Կը խնդրուի յիշեալին հասցէն հաղորդել Յառաջի խմբագրութեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (38)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»..«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Քաւոր Պետրոսին երբեք դիւր չէր գալիս, երբ մէկը սկսում էր նրա մօտ պարծենալ: Պարծենալու համար նրա կարծիքով պէտք էր շատ մեծ գործ կատարած լինել:

— Այդ աղմուկ հանող զէնքերը պէտք չեն, երբ ուզում ես սուս ու փուս գործ կատարել, ասաց նա: — Աւելի լաւ են խուլ ու մունջ զէնքերը որ ձայն չհանեն:

Ես հասկացայ նրա միտքը:

— Ուրեմն ես կարող եմ վեր առնել իմ ատպարը:

— Վատ չէ:

Գիշերից բաւական անցել էր, երբ մենք դուրս եկանք հիւրանոցից: Անձրեւը մանր կաթիլներով մաղւում էր: Փողոցները դատարկուած էին, մարդիկ չէին երեւում: Գիշերային թանձր խաւարի մէջ մրափում էր քաղաքը:

Անցնելով մի քանի խուլ փողոցներ, մենք արդէն գտնւում էինք յիշեալ տան մօտ, որտեղ Թութակը վախեցրեց քաւոր Պետրոսին:

— Եթէ շունը աղմուկ չբարձրացնէ, լաւ է, **ասեցի ես:**

— Ի՞նչ շուն, հարցրեց քաւոր Պետրոսը:

— Երբ ցերեկով մտանք այստեղ, ես նկատեցի մի ահագին շուն, որ շղթայով կապուած էր բակում: Գիշերը բաց են թողնում նրան:

— Նա հիմա հանգուցեալների կարգումն է դասուած:

Քաւոր Պետրոսի խօսքերից երեւաց որ նա մի անգամ եւս մտել էր այս տունը, այն անցքից յետոյ որ Թութակը վախեցրեց նրան: Վերջին անգամ յայտնուել էր այնտեղ մուրացկանի կերպարանքով եւ միջոց էր գտել ոչ միայն թունաւորելու շանը, այլ լաւ հետազօտելու տան դիրքը, մուտքերը եւայլն:

Տան ընդարձակ բակը հրջապատուած էր փայտեայ ցանկապատով, որը այնքան ցածր էր որ մի առանձին ընդդիմադրութիւն չարեց մեզ բակը իջնելու ժամանակ: Այժմ հարկաւոր էր մի կերպով ներս սողալ սենեակների մէջ: Մի լուսամուտ, որ ցերեկով նկատել էինք, ուղղակի բացւում էր սպասաւորների քնարանի մէջ: Գիշերային տօթի պատճառով լուսամուտը բաց էր թողած: Քաւոր Պետրոսը Հերքուլէսի ոյժ ունէր, իսկ ես թեթեւաշարժ էի որպէս աղուէս: Երկու ահագին ջրի տակառները, որ կանգնած էին բակում անիւների վրայ, միմեանց վրայ դնելը, եւ այդ սանդուղներով լուսամուտից ներս մտնելը՝ — մի րոպէի գործ եղաւ: Մենք գտանք սպասաւորի սենեակում եւ աղախնին: Երեւում էր, այդ դեռահաս աղջիկը սովորութիւն ունէր երբեմն իւր տիրուհու զաղտնի ծառայի քնարանը ներս սողալ...:

Քաւոր Պետրոսի երկաթի ձեռքերը երկուսին եւս ճնշեցին միեւնոյն անկողնի մէջ: Նրանք քնած էին. աղջկայ գլուխը դրած էր սիրականի թեւքի վրայ: Նրանք զարթեցան:

— Սենեակների բանալինե՞րը, հարցրեց քաւոր Պետրոսը:

Նրանք փորձեցին ճիչ բարձրացնել, Բայց քաւոր Պետրոսի սպառնալիքը լռեցրեց նրանց: Բանալիները իսկոյն մեր ձեռքը անցան:

— Դու այդ նազելի սիրահարներին կը պահես միմեանց գրկում, մինչեւ ես գործը կը վերջացնեմ... ասաց Քաւոր Պետրոսը եւ հեռացաւ:

Մանկահասակ աղախինը երկիւղից իսկոյն ուշաթափ եղաւ եւ դիակ դարձաւ իմ ճանկերի մէջ: Ես գործ ունէի այժմ միայն կատաղած սպասաւորի հետ: Ճմարիտը խոստովանած, այդ Գողիաթը այնքան ուժեղ էր որ ես հազիւ կարողանում էի զսպել նրան: Իմ դրութիւնը նախանձելի չէր: Մենք կռուած էինք, եթէ նա դուրս պրծնէր իմ ձեռքից: Ուրիշ ճար չկար, պէտք էր այդ գազանին հանգստացնել: Իմ ծանր ատպարի մի հարուածը գլորեց նրա գլուխը մահճակալից ցած: Տաք արիւնը դուրս փչեց պարանոցից սիրուհու կուրծքի վրայ...:

Դա եղեռնագործութեան ամենասարսափելին էր, որ ես կատարել եմ իմ կեանքում: Գազանային անգթութիւնը այդ դէպքում անցնում է ամէն վայրենութիւնից: Սպաննել այն րոպէում, երբ երկու անմեղ արարածներ, իրանց հոգու բոլոր քնքշութեամբ գրկախառնուած, սիրում են միմեանց,— սպաննել սէրը,— դա սոսկալի չարագործութիւն է...:

Մինչ ես կայէնի նման կանգնած էի իմ զոհի մօտ, լսելի եղաւ քաւոր Պետրոսի ձայնը.

— Հեռանանք...:

Միւս առաւօտը քաւոր Պետրոսը հանդարտ, հանդիստ տրամադրութեամբ, ինձ իւր հետ առնելով, մի տանք հասարակաց սեղանատունը նախաճաշիկ ուտելու: Հիւրանոցի ամբողջ խօսակցութիւնը գիշերուայ անցքի մասին էր:

— Ի՞նչ է պատահել, հարցրեց քաւոր Պետրոսը իւր մօտ նստած մի արհեստաւորից, որ դատարկում էր թէյի եօթներորդ բաժակը:

— Էլ ինչ պէտք է լինի, պատասխանեց արհեստաւորը ցաւակցաբար, — այս գիշեր անյայտ չարագործներ մտել են մի տուն, ծերունի տան տէրերին, թէ ամուսնին եւ թէ կնոջը, երկուսին էլ խեղդել են ծառայի գլուխը կտրել են, տանից ուրիշ չեն տարել, բացի զուտ փողերից: Ասում են տասն հազարից աւել կը լինի:

— Անիծեալներ... այդ ինչ անխղճութիւն է... պատասխանեց քաւոր Պետրոսը նոյնպէս ցաւակցաբար:— Ինչպէս Աստուած չէ պատժում այս տեսակ չարագործներին... Խեղդել ծերունի մարդկանց,— դա որքան անգթութիւն է....:

Մենք մի քանի օր եւս բոլորովին անվրդով կերպով շարունակեցինք մեր առեւտուրը, յետոյ թողեցինք այդ քաղաքը: Ոչ ոք կասկած ունենալ չէր կարող խեղճ մանրավաճառի վրայ, որը Թութակից անգամ վախենում էր, որը մի քանի օր առաջ մտնելով նոյն տունը, օրհնում էր, բարեմաղթութիւններ էր կարդում եւ երկար կեանք էր ցանկանում երկու ծերունիներին, որովհետեւ գնեցին նրանից բաւական վաճառքներ աւելի թանգ գնով:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 10 ՄԱՐՏ
DIMANCHE 10 Mars 1935

11 ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2750

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ ՄՏՔԻ ԵՒ ԼԵԶՈՒԻ

»»»· · «««

Իրականին մէջ, ա՛յս է խորհուրդը այն հրաշալի գէպքին, որուն 1500ամեակը հռչակուեցաւ իբրեւ յոբելեան Աստուածաշունչի Թարգմանութեան, ամբողջ մէկ տարի:

Եւ այս իմաստով է որ մենք զայն կ'ողջունենք արդար հպարտութեամբ, երբ տօնելու կարգը եկած է Փարիզի:

«Յառաջ»ի այսօրուան թիւին մէջ չորս աշխատակիցներ կը քրքրեն պատմութիւնը, վերլուծելով անոր հարազատ իմաստը:

Զորսն ալ ուղղակի կամ անուղղակի կը յանգին միեւնոյն եզրակացութեան,— յաղթանակ ազգային գիտակցութեան եւ արմենական հանճարի: Ազատութիւն մտքի եւ լեզուի,— ապա ուրեմն ինքնուրոյն ստեղծագործութիւն, որուն լրացուցիչ մասը կը կազմէ Աստուածաշունչին Թարգմանութիւնը:

Եթէ տակաւին պէտք ըլլար մանրել, պիտի ըսէինք թէ այս զարդարձը միեւնոյն ատեն յաղթանակն է ազգային – պետական վերածնութեան, քանի որ, սեփական գրի ու լեզուի տենչը՝ ինքնին ըմբոստացում էր ընդդէմ օտար լուծի եւ օտարոտի ազդեցութեանց:

Ամէն պարագայի մէջ,— կրկին եւ կրկին ողջո՜յն 1500ամեակին, որ պիտի ծառայէ հայկական մշակոյթին փառքերը տարփողելու նաեւ այս պողոտաներուն վրայ,— լուսացնցուղ՝ իրենց արտաքինով, բայց խաւարակուռ՝ ներքինով:

×

Եւ խորհրդածութիւններ, խորհրդածութիւննե՜ր· ··

Հազար հինգ հարիւր տարի վերջն ալ, միեւնոյն մտահոգութիւնը կը տրորէ մեր հոգին, կը սեղմէ մեր սիրտը,— գիր եւ լեզու եւ ազատութիւն:

Կարելի չէ գտնել որ եւ է նմանութիւն, 1500 տարի առաջուան վիճակին եւ այսօրուան պայմաններուն միջեւ: Ոչ իբրեւ համայնապատկեր քաղաքական անցքերու, ոչ ալ իբրեւ միջավայր:

Եւ սակայն, ո՜րքան եղերական նմանութիւն երէկուան եւ այսօրուան միջեւ, ազգային պատմութեան տեսակէտով:

Օտար աշխարհակալութեան, տիրապետութեան մարզանքներ՝ երէկ: Իսկ այսօ՞ր ···

Օտար կամ օտարոտի մշակոյթի պատուաստում եւ բռնադատում երէկ: Իսկ այսօ՞ր ···

Կարօտ խաղաղութեան, ազատութեան, անկախ հայրենիքի եւ սեփական ստեղծագործութեան: Իսկ այսօ՞ր ···

Չենք ուզեր կատարել միւս փորձը,— բաղդատութիւնը երէկուան եւ այսօրուան լուսաւոր կէտերուն միջեւ:

Ի հարկէ այսօր շատ աւելի, անհամեմատ աւելի մայլ է մեր կացութիւնը, թէ՛ իբրեւ ժողովուրդ եւ թէ՛ իբրեւ քաղաքական ազգակ:

Բայց, ի՞նչ օգուտ բաղդատութենէն, երբ յետին անցորդը իր մորթին վրայ կը զգայ տարբերութիւնը, այնքան եղերական եւ անողորմ:

Երէկ՝ մեր ամենի լեռներն էին մեզի ապաւէն, օտար աշխարհակալութեանց դէմ: Եւ սեփական պետութիւնը, որքան ալ խարխուլ ըլլար կամ խոովեալ:

Այսօր՝ մեր ոտքերը կը սահին, կը գայթին աշխարհի բոլոր պողոտաներուն վրայ, մէկը լպրծուն, իսկ միւսը տղմուտ· մէկը լուսաւոր եւ միւսը խաւար: Երկուքն ալ դաւադիր:

Նոյն իսկ մեր համրանքը, եթէ ոչ գոյութիւնը վաճառքի հանուած է այսօր, յանուն խատուտիկ նշանախօսքերու:

Եւ սակայն,— դարերը մեզի ապաւէն:

Դարերը կուգան յայտարարել բոլոր ժամանակներուն համար, եւ ի սփիւռս աշխարհի·

— «Կը մտածեմ, ուրեմն կամ»:

Այդ պատգամն է որ կը հնչէ դարերու մէջէն, հազար հինգ հարիւր տարի վերջը, մինչեւ այս Լոյս – Քաղաքը, ինչպէս, երբեմն, դէպի Բիւզանդիոն, Հռոմ, Ասորեստան կամ Իրան:

Եւ տօները պիտի ծառայեն, պէտք է ծառայեն անգամ մը եւս, կարելի հանդիսաւորութեամբ եւ բարձրաձայն նուիրագործելու պատգամը:

— Կը մտածեմ, կը գործեմ, ուրեմն կամ:

Ո՞ր խարխուլ, ո՞ր ազգակն է որ կը պակսի, չարունակելու եւ ամրապնդելու համար մեր ինքնապաշտպանութիւնը՝ իբրեւ ժողովուրդ եւ մեր ստեղծագործութիւնը՝ իբրեւ բաղկացուցիչ տարր մշակոյթի:

Եթէ մենք վտարանդիներ ենք առժամեայ,— անդին կը շնչէ հայրենիք մը բազմամարդ, ընդունակ՝ աճելու եւ զարգանալու իբրեւ խարխուլ:

Եթէ լեզուն եւ ազգային դիմագիծը աւելի շուտ կը տուժեն այստեղ,— անդին եւ արեւելեան գաղութներուն մէջ բաղդատաբար լուսաւոր է պատկերը:

Իսկ եթէ ուրիշները կը շարունակեն կոտրել մեր թեւերը եւ աջ ու ձախ ցրուել մեր փետուրները,— ո՞ր օրուան համար՛ է այն երիտասարդութիւնը որ հասակ նետեց արեան ճապաղիքներու մէջէն:

Դարերը կ'ըսեն մեզի·— խորհեցանք, ստեղծեցինք, հաւատացինք եւ գործեցինք: Շարունակեցէք ձեր կարգին, ոչ միայն յարատեւօրէն պահելով, այլ եւ անընդհատ զարգացնելով, յղկելով, ազնուացնելով արդար վաստակը,— ազատութիւն մտքի եւ լեզուի, վերածնութիւն քաղաքական եւ ընկերային:

Հազար հինգ հարիւրամեակին օրհնութիւնը՝ բոլոր ճիգերուն վեռեւ, եւ բոլոր ճակատներուն վրայ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԵՆԻԶԵԼՈՍԻ ԳԼՈՒԽԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ

ԿԸ ՎԱԽՑՈՒԻ ՈՐ ԵՐՐՈՐԴ ՃԱԿԱՏ ՄԸ ԿԱԶՄՈՒԻ

=o·o=

Թուրքիոյ եւ Պուլկարիոյ զինուորական պատրաստութիւնները

Այս տողերը գրուած ատեն, տակաւին լուր չկայ Զօր. Քոնտիլիսի ծանուցած մեծ յարձակողականէն, որ վճռական դեր պիտի կատարէ Յունաստանի ներքին պատերազմին մէջ: Սելանիկի բանակը (կառավարական) կը սպասէ ոչ միայն օդին յարմարութեան, այլեւ զինուորական ապսպրանքներու ժամանման, գործի ձեռնարկելու համար: Աթէնքի կառավարութիւնը կը շարունակէ զօրք եւ ռազմանիւթ հասցնել, պատրաստութիւնները լրացնելու համար: 1931ի, 1932ի եւ 1933 դասերուն զօրաշարժը վերջացած է, մէջտեղ հանելով 50,000 զինուոր: Ուրբաթ օր Սելանիկ հասան հինգ ռմբաձիգ օդանաւեր, որոնք գնուած էին Եուկոսլավիայէն: Այսօր – վաղը կը հասնին նաեւ ուրիշ տասը օդանաւեր, Անգլիայէն: Կառավարութիւնը յաձանաւ մը ապսպրած է օտար նաւաշինարաններու:

Միւս կողմէ կը շարունակուին արտակարգ տնօրինութիւնները ու ձերբակալութիւնները, գլխաւոր կեդրոններու մէջ: Հանրային կարծիքին մէկ մասը պահանջած է պարզել հաստատել Վենիզէլոսի գլուխին համար: Կառավարութիւնը կը քննէ այս խնդիրը: Վարչապետը յայտարարեց թէ պարզ ձեւակերպութիւն մըն է այս, քանի որ Վենիզէլոս ինքզինքը օրէնքէ դուրս նետած է արդէն, ապստամբելով կառավարութեան դէմ: Իսկ դատական նախարարը անհրաժեշտ կը գտնէ պարզել խոստանալ նախորդ վարչապետին գլուխը բերողին:

Զրոյցի մը համաձայն, Վենիզէլոս ծանրապէս վիրաւորուած է վերջին ռմբակոծութեանց հետեւանքով: Իբրեւ թէ սերպիական շոգենաւի մը հեռագրիչը բռնած է անթել մը, որով կը ծանուցուի թէ Վենիզէլոս ծանրապէս վիրաւորուած ըլլալով, թորփիլախալծի մը մէջ դրուած եւ Եգիպտոս ղրկուած է: Պաշտօնական աղբիւրէ տեղեկութիւն չկայ այս մասին:

Առհասարակ, դժուար է ճշդել շատ մը լուրեր, թէ հաղորդակցութիւնները խանգարուած եւ թէ խիստ գրաքննութիւն հաստատուած ըլլալով: Փարիզի հելլէնական դեսպանատունը առջի օր զեկոյց մը հրատարակեց, որ կը յանձնարարէ վերապահութեամբ ընդունիլ կարգ մը լուրեր: Այսպէս, կը հերքուին Լարիսայի գրաւման եւ Սելանիկի ռմբակոծութեան լուրերը: Զեկոյցը կ'աւելցնէ թէ այժմ կառավարութեան ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացած է Մակեդոնիոյ մէջ, ուր ամէն օր կը զօրանայ հաւատարիմ բանակը, հրամանատարութեամբ Զօր. Քոնտիլիսի:

Կառավարութեան կողմէ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյց մը կ'ըսէ (8 մարտ)·— Օդը միշտ գէշ է, հիւսիսային հովը սաստկօրէն կը փչէ եւ անընդհատ անձրեւ կը տեղայ: Հակառակ այս կացութեան, 15 օդանաւեր հերոսական թռիչք մը կատարեցին եւ ռմբակոծեցին Սէրէզի մէջ համախմբուած ապստամբները եւ կայարանը: Օդանաւային հետազօտութիւնները կը հաստատեն թէ Սէրէզի դաշտը ողողուած է մեծ մասով: Եթէ անձրեւը շարունակուի, Սթրումա գետին յորդումը պիտի ծանրացնէ ողողումները: Ողբալի է ապստամբներուն կացութիւնը: Հակառակ բոլոր արգելքներուն, կամուրջ մը պիտի ձգուի Սթրումայի վրայ, անցնելու համար ջրամոյն դաշտը: Մեր զինուորներուն վիճակը սքանչելի է, կորովը միշտ բարձր: Մենք կը կռուինք քնութեան տաբերքին, եւ ոչ թէ արհամարհելի հակառակորդի մը դէմ: Թող ազգը անհոգ ըլլայ: Մենք ամէն միջոց ձեռք առած ենք, խնայելու համար մեր զինուորներուն: Յաղթանակը ապահով է աւելի քան երբեք:

Դարձեալ կառավարական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ շատ մը ապստամբներ լողալով անցած են Սթրումա գետը եւ անձնատուր եղած: Կառավարական ուժերը կը շարունակեն յայտարարութիւններ ցրուել օդանաւերով, ներումխոստանալովանոնց որանձնատուր կ'ըլլան անմիջապէս: Աթէնքի մետրապոլիտը կոչ մը ուղղեց ապստամբներուն որպէսզի անձնատուր ըլլան:

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ մարտ 8ի առտուն թնդանօթաձգութիւն մը տեղի ունեցաւ յունական սահմանագլուխին վրայ, եւ 1 ժամ տեւելէ յետոյ դադրեցաւ, իբրեւ հետեւանք տեղատարափ անձրեւներու: Միեւնոյն ատեն երեք օդանաւեր սաւառնելով, ռումբեր ձգեցին ապստամբներու դիրքերուն վրայ:

Ապստամբներու ճակատէն կը հաղորդեն թէ առժամեայ կառավարութիւնը բանտարկած է այն բոլոր եկեղեցականները որոնք չեն միանար յեղափոխական շարժման:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ուսանողական Միութեան քաղոնի ժողովը

Ուրբաթ գիշեր, Նուպարեան Մատենադարանին մէջ տեղի ունեցաւ Փարիզի Ուս. Միութեան սարքած ընդդիմախօսութիւնը, «Ժը Սիւի Փարթու»ի ծանօթ գրութեան առթիւ: Սրահը լեցուած էր հրաւիրեալներով: Կը նախագահէր Նուպարեան համալսարանական տան տնօրէնը, Պ. Պայէ: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՎԵՆԻԶԷԼՈՍ

Աստուածաշունչի Թարգմանութեան 1500ամեակը

կը տօնուի այսօր կիրակի, 10 Մարտ ժամը 2.30 — 6

Նախագահութեամբ կաթ. Նուիրակ ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆի

Մանրամասնութիւնները տեսնել չորրորդ էջ:

ՄԱՆՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(ՕՐՈՒԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Ըստ Ստեփաննոս Օրբէլեանի, միայն Սիւնեաց նահանգին մէջ 10,000 գրչագիր Աստուածաշունչ եւ Աւետարան կը գտնուէր: Ասոնք կը պատկանէին նահանգին վանքերուն եւ եկեղեցիներուն, եւ պահուած էին Բաղաբերդի մէջ, որուն առումէն ետք փճացուեցան:

⁂ Շատ կարեւոր գրչագիր Աստուածաշունչեր գոյութիւն ունին Էջմիածին, Վենետիկ, Երուսաղէմ եւ Վիէննա, բայց դժբախտաբար, այս գրչագիրներէն ոչ մէկը իր թուականով մերձաւորութիւն մը ունի յոյն, ասորի կամ լատին գրչագիրներու հետ, որպէսզի կարենայ պատմա - բանասիրական ուսումնասիրութեանց ծառայել հիմնապէս: Էջմիածնի հնագոյն օրինակը գրուած է ԺԳ. դարուն:

⁂ Աւելի բազմաթիւ եղած են գրչագիր Աւետարաններ քան Աստուածաշունչերը, որովհետեւ Աւետարանը աւելի գործածական է եկեղեցիներու մէջ: Հնագոյն գրչագիր Աւետարանը կը գտնուէր Մոսկուայի Լազարեան ճեմարանի մատենադարանին մէջ որ այսօր փոխադրուած է Հայաստան: Այս Աւետարանը Թ. դարու գործ է, գրուած է 887 թուականին: Փրոֆ. Խալաթեան հրատարակած է այս Աւետարանին լուսանկարուած օրինակը:

⁂ Աստուածաշունչի առաջին տպագրութիւնը եղած է Ջուղայեցի Յակոբ կաթողիկոսի օրով եւ յանձնարարութեամբ, Ամստէրտամի մէջ, 1666ին, պատկերազարդ, Երեւանցի Ոսկան վարդ.ի ձեռքով: Ոսկան հետեւած է լատինական Աստուածաշունչի բաժանումներուն, հայերէն տպած օրինակը բաժնելով գլուխներու եւ տուներու: — Երկրորդ տպագրութիւնը եղած է Պոլիս, 1705ին, Պետրոս Լատինացիի ձեռքով, ճիշդ ու ճիշդ Ոսկանի հրատարակութեան համաձայն եւ նոյնպէս պատկերազարդ: — Երրորդ տպագրութիւնը որ ամէնէն նշանաւորն է թէ՛ տպագրական արուեստի, թէ՛ պատկերներու, թէ թուղթի եւ թէ բնագրի տեսակէտով, հրատարակուած է Մխիթար Աբբահօր կողմէ, Վենետիկ, 1733ին:— Չորրորդ տպագրութիւնը Հ. Յովհաննէս վրդ. Զօհրապեանի քննական հրատարակութիւնն է, դարձեալ Վենետիկ, 1805ին, եւ ունի շատ հմտալից ներածութիւն մը: Տպուած է թէ՛ մեծադիր, միակ հատորով մը, եւ թէ փոքրադիր, ութածալ 4 հատորներով: — Հինգերորդ տպագրութիւնը տեղի ունեցած է 1817ին, Փեթերսպուրկի մէջ, ռուս աստուածաշնչական ընկ. թեան կողմէ, հետեւողութեամբ Ոսկանի տպած օրինակին:— Վեցերորդ տպագրութիւնը լոյս տեսած է հեռաւոր Հնդկաստան, Սերամփուրի մէջ, 1817ին, Կալկաթայի Աստուածաշունչի ընկերութեան կողմէ, դարձեալ Ոսկանի օրինակին հետեւողութեամբ:— Եօթներորդ տպագրութիւնը՝ Վենետիկ, 1860ին, Հ. Արսէն Բագրատունիի խնամքով:— Ութերորդ տպագրութիւնը Կ. Պոլիս, Ներսէս պատրիարքի ջանքերով, Ս. Գրոց Ամերիկեան ընկերութեան աջակցութեամբ:— Խրիմեան Հայրիկ պիտի հրատարակէր Էջմիածնի մէջ իններորդ տպագրութիւնը եւ իբր փորձ լոյս տեսած էին 18 էջեր, երբ մահը վրայ հասաւ եւ խափանեց այս ձեռնարկը: — Չենք յիշեր Աստուածաշունչի աշխարհաբար թարգմանութիւնները, որոնք կատարուած են բրիտանական եւ ամերիկեան Աստուածաշունչի ընկերութեանց կողմէ, ինչպէս նաեւ առանձին տպուած հին կամ նոր Կտակարանները, սաղմոսները, եւայլն:

⁂ Հ. Յովհաննէս Զօհրապեան 1828ին Փարիզի մէջ հրատարակած է նաեւ հայերէն ռամկական լեզուով Աւետարան մը, գրաբարին հետ:

⁂ Բրիտանական եւ Ամերիկեան Աստուածաշունչի ընկերութիւնները հրատարակած են նաեւ հայատառ թուրքերէն Աւետարաններ եւ Աստուածաշունչի ուրիշ գիրքեր: Աւետարանը եւ Գործք Առաքելոցը 1872ին Պոլսոյ մէջ հրատարակուած են նաեւ հայատառ քրտերէն «Փէյմանէ Նօ» վերնագրով:

Հ. Յ. Դ.
ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ՖՈՆՏ
ՑԱՆԿ ԹԻՒ 9

= o =

Ընկ. Յ. Ակինեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի·

Հայկ Զրուանդեան, Քաշան	20
Տիգրան Տէրոյեան, Քաշան	20
Գարեգին Հացագործեան	10
Եփրեմ Թեւանեան	10
Օննիկ Թուփանեան	10
Գումար՝	70
Նախորդ գումար՝	1665
Ընդհ. գումար՝	1735

ՆԿԱՐԻՉ ԲԷՊԱՊՃԵԱՆԻ ՎԻՃԱԿԸ

= o =

Մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, նկարիչ Մելքոն Բէպապճեանի առողջական վիճակը որոշ բարելաւում մը ցոյց կուտայ: Վիրաբոյժներըկը հաստատենթէզանկոսկրի բեկում չկայ, այլ միայն քիչ մը արիւնահոսութիւն ուղեղին մէջ: Եթէ որ եւ է անակնկալ չպատահի, ապահով է ապաքինումը: Սկսած է խօսիլ, բայց զրկուած է յիշողութեան կարողութենէն:

Բժիշկները արգիլած են որ եւ է այցելութիւն, յանձնարարելով կատարեալ հանգիստ:

— •• —

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ լուսաբանութիւններ հարցուց գերմանական կառավարութեան, որ կարգ մը հարցումներ ուղղած էր Հռոմի համաձայնութեանց մասին (Ֆրանսա եւ Իտալիա):

ՔԱՆԻ ՄԸ ՆԿԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ՕՐՈՒԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Գլխաւոր իրողութիւնը որ այսօրուան տօնոյթին առթիւ աչքի առջեւ կուգայ եւ մեր հետաքրքրութիւնն ու երեւակայութիւնը կը գրաւէ, այն հսկայ յեղաշրջութիւնն է զոր հայ գրերու գիւտը առաջ բերաւ ժամանակին հայ իրականութեան մէջ:

Ի՞նչ էր Հայաստանը այդ օրերուն: Հայոց աշխարհը բաժնուած էր ազդեցութեան երկու շրջանակներու, որոնց մէկը կը գտնուէր բիւզանդական եւ միւսն ալ պարսկական գերակշռութեան տակ: Այս օրուան ըմբռնումով՝ Բիւզանդիոն Արեւմուտքն էր իր բոլոր յանկուցիչ փորձութիւններով, եւ Պարսկաստան՝ Արեւելքը, իր ամբողջ եղկելի ու ցաւագին պայմաններով:

Ինչպէս անկէ ետք մինչեւ մեր օրերը, այն ատեն ալ հայ ժողովուրդին ղեկավար տարրերը աւելի իրենց սրտին քան իրենց դատողութեան կ'անսային, ինչ որ կը նշանակէ թէ միտքերը յառած էին դէպի Բիւզանդիոն:

Քաղաքական նկատումներու հետ՝ կրօնական տեսակէտն ալ իր դերը կը խաղար այս նախընտրութեան մէջ: Բիւզանդիոն քրիստոնեայ էր, իսկ Պարսկաստան տակաւին յարած կը մնար կրապաշտութեան, զոր Լուսաւորչի մոլուցքը դեռ նոր Հայաստանի մէջէն արմատախիլ ըրած էր ամէնէն անողորմ, բռնի բուն բառը, ամենաբարբարոս եղանակով մը, քանդելով անոր բոլոր ստեղծագործութիւնները, բոլոր յիշատակարանները, բռնանալով նոյն իսկ ժողովուրդին յիշողութեան վրայ, մաքրելով յետին կայծերը հեթանոսական մշակոյթին, որ անշուշտ զուրկ չէր ոչ բարձրութենէ, ոչ ալ գեղեցկութենէ, ինչպէս ցոյց կուտան մեզի հասած սակաւաթիւ փշրանքներ:

Յունական Հայաստանին, ինչպէս պարսկականին մէջ, հայ ժողովուրդը գիր ու գրականութիւն չունէր: Պարսկական Հայաստանի մէջ Հայերը պարտաւորուած էին ասորերէնը գործածել, յունական Հայաստանի մէջ ալ յունարէնը: Խիստ էին մանաւանդ պարսկական Հայաստանի պայմանները: Պարսիկ վեհապետները, միշտ թշնամի Յոյներուն, ամենամեծ ուշադրութեամբ կը հսկէին որ յունական ազդեցութիւնը չթափանցէ իրենց գերակշռութեան ենթակայ Հայոց մէջ: Ամէն հաղորդակցութիւն կտրած էին Հայերուն եւ Յոյներուն միջեւ, մանաւանդ մշակոյթի հաղորդակցութիւնը: Յունարէնի գործածութիւնը բացարձակապէս արգիլուած էր եւ հայկական բազմաթիւ վանքերու եւ վարժարաններու մէջ միայն ասորերէն կ'աւանդուէր ասորի ուսուցիչներով:

Հայ ժողովուրդը չէր հասկնար այդ լեզուն, չէր ալ սիրեր: Նոյն իսկ անոնք որ հարկադրուած էին ասորերէնը սորվիլ մեծ ճիգերով, «խաղտալուր» ու «խեցբեկ» կը գտնէին զայն. «Մեծաջան եւ անօգուտ ուսմունք», ինչպէս կը գրէր Ղազար Փարպեցին: Բայց զարգացման սէրը շատ զօրաւոր էր, զարգացումը անհրաժեշտ էր մանաւանդ կղերին համար, եւ Հայաստանի համեստ դպրոցներուն մէջ ուսման ճաշակը առած երիտասարդներ, «բացում թռչակօք եւ հետոտնաց ճանապարհօք եւ բազմաժամանակեայ դեգերմամբ» կ'երթային մինչեւ Եդեսիա, մինչեւ Մծբին եւ ասորական ուրիշ մշակոյթի կեդրոններ, իրենց ուսումը կատարելագործելու, հոգ չէ թէ իրենց ատելի խժալուր լեզուով մը:

Եկեղեցին, որ ազգային գոյութեան ամէնէն հաստատուն առանցքն էր այդ միջոցին, նոյնպէս ասորերէնի աշխարհակալութեան ասպարէզ դարձած էր: Արարողութիւնները անով կը կատարուէին, Աւետարանն ու աղօթքները անով կը կարդացուէին, քարոզիչը նոյն լեզուով կ'ընէր կարեւոր յիշատակութիւններն ու մէջբերումները: Եւ ժողովուրդը որ բան մը չէր հասկնար այդ «անլուր» լեզուէն, հետզհետէ կը պաղէր եկեղեցիէն, թափուր կը թողուր աղօթատեղիները:

Եկեղեցական դասը ի զուր կը մաքառէր այս անտարբերութեան դէմ: Ստեղծուած էին կղերական երկու նոր կարգեր, «Վերծանողներ»ը եւ «Թարգմանիչներ»ը, որոնցմէ առաջինները օտար լեզուով գիրքերը կը կարդային եւ վերջինները բերանացի կը թարգմանէին զանոնք: Բայց ինչ որ կրնային ընել ասոնք՝ մեծ բան չէր: Խօսքը միշտ տկար է գիրին դէմ. խօսքը կ'անցնի, գիրը կը մնայ: Ասորերէնի հեղեղը անարգել կը ծաւալէր պարսկական Հայաստանը կազմող ընդարձակ նահանգներուն մէջ: Նոյն իսկ ասորատիպ եւ ասորամիտ գրականութիւն մը կը սկսէր ծաղկիլ մէկ քանի հայ վանքերու խորը, աւելորդ է ըսել զուրկ հայկական ոգիէ: Պարսիկ բռնակալութիւնը ծանրագոյն հարուած մը պիտի տար հայ եկեղեցիին, գահազուրկ ընելով Սահակ Պարթեւը եւ անոր տեղ յաջորդաբար Հայոց Կաթողիկոսական աթոռը բարձրացնելով երկու ասորի եկեղեցականներ որոնք տխուր համբաւ մը թողած են, Հայրապետանոցը տեսակ մը Արշակաւան դարձնելով իրենց ազգակիցներուն համար եւ Վեհարանը պարզապէս կանանոցի վերածելով:

Այսպէս, մէկ կողմէ յունական լեզուին եւ միւս կողմէ ասորերէնի տիրապետութեան ենթարկուած եւ անոնց հակազդելու ամէն միջոցէ զուրկ ժողովուրդ մը ոչ իր եկեղեցին կրնար պահել, ոչ ալ իր ազգութիւնը, մանաւանդ որ իր քաղաքական նշանակութիւնն ալ կորսնցուցած էր: Ինչպէս ասիական ուրիշ ժողովուրդներ որոնք ամենազօրեղ կայսրութիւններ հիմնելէ վերջ կորեր անհետացեր էին, Հայն ալ, իր սեփական հայրենիքին մէջ, պիտի խառնուէր ձուլուէր իր վրայ տիրապետող ժողովուրդներու եւ պիտի կորսուէր անոնց մէջ:

Այս սպառնալիքին տակ էր հայկական աշխարհը Ե. դարու առաջին տարիներուն: Միանգամայն քաղաքական եւ իմացական գերութեան շրջան: Վերջինը աւելի վտանգաւոր քան առաջինը, որ լոկ ժամանակի եւ պայմաններու արդիւնք էր, կրնար փոխուիլ նոր ժամանակներու եւ նոր պայմաններու հետ, մինչդեռ իմացական գերութիւնը սպանիչ ժահրն էր, այլ եւս ոչ մէկ յոյս, ոչ մէկ կարելիութիւն կը թողուր վերականգնութեան, քանի որ ազդ չէր թողուր: Եւ ահա յանկարծ գիրերու գիւտը այս յուսահատական կացութիւնը կը յեղաշրջէ գրեթէ մէկ օրէն միւսը, հայ ժողովուրդին ընծայելով ինքնապաշտպանութեան ամենազօրեղ միջոցը, որուն շնորհիւ պիտի կրնար իր սեփական մշակոյթը իրականացնել եւ իր ազգային գոյութիւնը պահել, պատմութեան արձանագրած յոռեգոյն պայմաններուն, անլուր բարբարոսութեանց եւ դժբախտութեան ու թշուառութեան անվերջանալի շրջաններու մէջ:

Երբ այս իսկապէս հրաշալի իրողութեան վրայ կը խորհինք, երկու անուն մանաւանդ կը ներկայանան մեր յիշողութեան, ինչպէս մեր երախտագիտութեան, Սահակն ու Մեսրոպը: Իրօք այս երկու տիտաններն են այդ մեծ յեղաշրջութիւնը առաջ բերողները, եւ անոնց եռանդին, ջանքերուն, անձնուիրութեան ու թելադրութեանց շնորհիւ նորագիւտ տառերուն ուսումն ու գիտութիւնը կը տարածուին նախ իրենց աշակերտներուն, յետոյ ընդհանուր մտաւորականներուն մէջ, որոնք առ հասարակ եկեղեցական դասին կը պատկանէին, ու նաեւ ազնուականութեան, էն առաջ Սահակի եւ Մեսրոպի հետ ազգակցութեան կապերով զօդուած Մամիկոնեաններուն մէջ: Եւ Կորիւն անունովն իսկ կը յիշատակէ Սահակի փոքրաւոր թոռը, Վարդան Մամիկոնեանը, որ նորագիւտ այբուբենը սորվող զարմիկներուն մէջ առաջիններէն մէկն եղաւ, եւ որ մօտաւորապէս կէս դար վերջ նոյնքան փրկարար ուրիշ հրաշք մը պիտի իրականացնէր Աւարայրի դաշտին վրայ:

×

Առաջին աշխատութիւնը որուն կը լծուի այս հոյակապ սերունդը, իր երկու պետերուն առաջնորդութեամբ: Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան հսկայ գործն է: Անոր շնորհիւ ասորերէնը վերջնապէս կը վտարուի հայ եկեղեցիէն, տեղի տալով հայերէնին, եւ յետագայ մատենագրական աշխատութիւններու շնորհիւ ալ ասորերէնը բոլորովին կը կորսնցնէ իր տիրապետութիւնը հայկական աշխարհին մէջ:

Քաղաքական նկատումներ երբեմն պատճառ եղած էին որ Պարսից արքունիքը ասորերէնը պարտադրէ հայ ժողովուրդին: Նոյն քաղաքական նկատումները պատճառ կ'ըլլան որ Պարսից արքունիքը թոյլատրէ ասորերէնին վտարումը: Որովհետեւ այդ լեզուն անգիր Հայոց մէջ մացուցեր էր արգիլելու համար յունարէնի ծաւալումը, եւ գիրերու գիւտին շնորհիւ սկսող հայերէն լեզուի տարածումն ու արմատացումը այդ տեսակէտով շատ աւելի զօրեղ թումբ մը կը նկատէր յունարէնի հոսանքին դէմ, քանի որ ազգային զգացումն ալ գործին կը խառնուէր, եւ Հայերը, իրենց սեփական լեզուին տիրացած ու անով հպարտ, յունարէնն ալ պիտի մերժէին այն միեւնոյն մոլեռանդութեամբ որով կը հալածէին ասորերէնը:

Մեր ազգին բախտն է որ այսքան կարճամիտ եւ անհեռատես եղաւ ժամանակին պարսկական քաղաքականութիւնը, անարգել թոյլատրելով որ Հայերը, գիրերու գիւտին շնորհիւ զօրացնեն իրենց ազգային գիտակցութիւնը: Կամ թերեւս Պարսիկները զգացին այս արդիւնքը, եւ իրենց զօրութեան ու բռնութեան վստահելով պարզապէս արհամարհեցին զայն: Ինչ որ ալ ըլլայ ճշմարտութիւնը, կէս դար վերջ յանկարծ իրենց դէմ գտան ոչ թէ լոկ մարդկային հոյլ մը, այլ նաեւ այն անընկճելի բանը զոր ազգային ոգի կ'անուանենք, առաջինին յաղթեցին եւ երկրորդէն պարտուեցան Աւարայրի դաշտին մէջ:

Հայոց կողմէ, իրենց արձակած նետերէն, իրենց ամբարձիկ նիզակներէն աւելի, Մեսրոպի եւ Սահակի ոգեւորութեանց արդիւնքով ձեւացած հայկական տառերն էին որ Աւարայրի նիւթական պարտութիւնը բարոյական յաղթանակի մը վերածեցին:

Հայ ժողովուրդը շատ պարտութիւններ տեսաւ նաեւ անկէ վերջ, տեսանք մեր օրերու ծանրագոյն պարտութիւնը, անհաւատալի բազմութեանց սպանդն ու դարաւոր շէներու եւ իմացական կառուցմանց քանդումը, բայց ազգային ոգին մնաց միշտ կենդանի ու յաղթական, ինչպէս կը մնայ այսօր:

Ահա ինչ որ մեր ազգին ընծայեց հայ գիրերու գիւտը իր կատարած յեղաշրջումով:

Կ'արժէ յիշել իր մէկ ուրիշ յաղթանակն ալ, Ասորիներու ենթարկումը Հայ Եկեղեցիին, զոր երբեմն ընկլուզելու վրայ էին: Որովհետեւ ժամանակն ու իրերը այնպէս բերին որ օր մը գան մեր եկեղեցիին ծոցը ապաստանին, ընդունելով անոր հեղինակութիւնն ու թեւարկութիւնը: Այսպէս մնացին Քաղկեդոնի ժողովէն ետք, ինչպէս վերջէն Կիլիկիոյ հայկական թագաւորութեան օրով, եւ աւելի ետքը՝ թրքական տիրապետութեան տակ: Մինչեւ մեր օրերը՝ Պոլսոյ հայ պատրիարքն էր որ կը վարէր անոնց յարաբերական խնդիրները պետութեան հետ, եւ ամէն բան իր միջոցաւ կը կարգադրուէր: Ասորիներու Տիգրանակերտի պատրիարքը 1872ին փորձեց Հայոց պատրիարքարանին այս քաղաքական թեւարկութիւնը թօթափել, բայց Պատրիարքարանը վիժեցուց այդ փորձը, եւ ժամանակ մը վերջ Ներսէս պատրիարք ինք օծեց Ասորիներու Բերայի եկեղեցին: Իննսունական թուականներուն միայն, երբ Հայոց Պատրիարքարանին ազդեցութիւնը չքացած էր բոլորովին, Ապտիւլ Համիտ Բ. պահ մը սրբեց իր ձեռքերուն արիւնը, ստորագրելու համար Ասորիներու անջատման իրատէն: Կրկին մինչեւ այսօր, Երուսաղէմի մէջ, Ասորիները Հայոց Պատրիարքարանին բարեհաճութեան շնորհիւ, հայկական աղօթատեղիներու մէջ կրնան կատարել իրենց պաշտամունքը:

Այս ալ մէկ երեւոյթն է այն հրաշքին զոր գիրերու գիւտը իրականացուց հայկական իրականութեան մէջ:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՅՈԲԵԼԵԱՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ

Տակաւին չեմ գիտեր թէ ինչո՛ւ կը տօնուի Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան յոբելեանը, բայց ոչ Թարգմանչաց կամ հայերէն տառերու գիւտին յոբելեանը:

Տակաւին չեմ գիտեր,— աւելի յստակ խօսելու համար,— թէ ինչո՛ւ կրօնական գոյն կը տրուի մեր պատմութեան ամէնէն զարմանահրաշ գլուխին, ուր կ'արձանագրուի փառքն ազգային ստեղծագործութեան մը:

Դիտեր եմ որ յետադիմութեան շունչ մը սկսեր է արդէն պղտորել Հայուն հոգեկան ապակին, եւ մարդիկ, ահաւասիկ, կը գոհանան հալուէի եւ զմրուխտի ծուխով, կը հրճուին շուրջառներու եւ նափորտներու պաճուճանքով, կը գինովնան քրիստոնէական ողջոյնն առնելով:

Վասնզի, պատերազմի թշուառութիւններու acideին մէջ խմորի վերածուած, Հայուն հոգին չունի այլ եւս արութիւնը որով յանձն առնէր ստեղծագործելու յոգնութիւնը, փոխանակ տպաւորուելու, տարուելու, պատրանքներով օրօրուելու:

Այլապէս Աստուածաշունչի թարգմանութեան կապուած սա սահմանափակ իմաստը պիտի չտրուէր մեր պատմութեան ամէնէն ազգային տօնին, որ կը յաւերժացնէ ստեղծագործութիւն մը հայատիպ եւ արմենակերտ: Ուրիշ խօսքով, յոբելեանը աւելի մեծ է քան Աստուածաշունչը: Ուրեմն ինչո՞ւ այս տօնը անուանել Աստուածաշունչի թարգմանութեան 1500ամեակ,— կաթողիկոսը կը խորհի միջազգային հետաքրքրութի՞ւն մը դնել մեր ազգային տօնին մէջ, միաժամանակ ուզելով պարծենալ Հայերէն թարգմանութեան տարիքով: Կամ թէ կաթողիկոսը կը կարծէ որ գիրերու գիւտը երախայրի՞քն է քրիստոնէութեան, թարգմանչական գրականութիւնը արտայայտութի՞ւն մըն է լոկ կրօնական:

Յոբելեանին արժէքը պիտի նուազէր անպայման, եթէ մենք փորձէինք քրիստոնէութեան նպաստն (apport) համարել մեր լեզուին յաղթանակը:

Այդ յաղթանակը պտուղն էր դարաւոր պայքարի մը:

Քրիստոսէ մօտ երկու դար առաջ, մեր ամէնէն մեծ թագաւորներէն մին, Արտաշէս Ա., կը գծէր արդէն պատմական ծրագիրը, որ պիտի իրագործուէր վեց դար վերջ: Հայաստան թանգարան մըն էր ցեղերու: Ցարատեւ պատերազմներու եւ արշաւանքներու պատճառով, աշխարհագրական այն եռանկիւնին վրայ, որ լեռներու կղզի մը պատկերը կը ստանար, բնակչութեան շարունակական այլեւայլութիւնը արդիւնք կ'ըլլար ցեղերու բազմակցութեան: Արտաշէս Ա. կ'աշխատի լեզուի միութեամբ ստեղծել զանգուած մը, իբրեւ պաշտպանութիւն ընդդէմ այն սպառնալիքին, որ կը ծնէր Արեւելքի եւ Արեւմուտքի համամարտութենէն: Եւ հանճարեղ թագաւորը պետական լեզու կը հռչակէր հայերէնը, հայերէնով բաղակցելու համար այլատարր բոլոր ժողովուրդները, որոնք, թէեւ ընդհանրապէս Հայ, սակայն կը տարբերէին իրարմէ օտար ազդեցութիւններով, տարօրինակ բարքերով, ցեղային աւանդութիւններով:

Արտաշէսեան այս ծրագիրն է, որ գործադրութեան կը դրուի վեց դար վերջ, երբ նոյն հակամարտ աշխարհակալութիւնները, այս անգամ նոր անուններով, բիւզանդական քրիստոնէութիւն եւ պարսկական մազդէականութիւն, կը բախին իրար, Հայաստանի սրտին վրայ: Արդարեւ հակամարտ ուժերու ընդհարումի այդ օրերուն, Հայաստան աշխարհը դրկուած էր ոչ միայն քաղաքական միութենէ,— երկու Հայաստան կար,— այլ եւ հոգեկան շաղախէ: Այլազան գոյներ կը ներկայացնէր Հայաստանի իմացական քարտէսը,— արեւմտեան գաւառներու մէջ քրիստոնէութիւն, կեդրոնական գաւառներու մէջ հեթանոսութիւն, արեւելեան գաւառներու մէջ աղանդներ, (օրինակ Գողթնի մէջ Բորբորիտոն աղանդը, որուն հանդէպ գերագոյն խստութեամբ վարուեցաւ Մեսրոպ):

Այս պայմաններուն մէջ նախնական կը թուէր այլ եւս Արտաշէսեան ծրագիրը,— Հայաստան ոչ միայն պէտք էր խօսէր հայերէն լեզուով, այլ եւ պէտք էր մշակէր զայն: Անհրաժեշտ էին դպրոցներ: Եւ այդ դպրոցներուն աւանդած առարկան կրնար ըլլալ միայն քրիստոնէութիւնը: Արդարեւ, ի՞նչ պիտի աւանդէին՝ եթէ գիրքեր չտար քրիստոնէութիւնը: Եւ սակայն,— կարմիր գիծ մը քաշեցէք այստեղ,— քրիստոնէութիւնը առարկայ մըն էր միայն, իսկ լեզուն՝ պաշտամունք:

Մեր միամիտ պատմիչները կը գրեն թէ գիրերու գիւտը կատարուեցաւ՝ հայերէնի թարգմանելով Աստուածաշունչը քրիստոնէութի՛ւն տարածելու համար երկրին մէջ: Բայց քրիստոնէութիւնը կա՛ր արդէն, եւ աւելի քան մէկ դարէ ի վեր(*): Ինչո՞ւ սակայն չեն անդրադառնար, որ պարսկական Հայաստանի թագաւորը, Խոսրով, Մեսրոպի լեզուական ծրագիրը փորձեր էր կատարել քաղաքական ձեւով, երբ կաթողիկոս կ'ընտրէր Սահա՛կը,— ապահովելու համար բիւզանդական Հայաստանի միացումը:

Աւելի կարեւորը, սակայն: Պարսկական արքունիքը թոյլ կուտայ հայերէն լեզուով քրիստոնէութիւն տարածելու արեւելեան Հայաստանի մէջ: Արդարեւ թարգմանիչները նախ կը գործեն պարսկական Հայաստանի մէջ: Ընդհակառակն, Բիւզանդիոն երկար ժամանակ կ'արգիլէ հայերէն լեզուով քրիստոնէութիւն տարածել ա-

(*) Քրիստոնէութեան դէմ եթէ ճանիցս ըմբոստութիւններ ծագեցան, պատճառները միշտ քաղաքական էին: Կեսարիոյ հայրապետութիւնը զզուեցուցած էր այլ եւս Հայերը իր յաւակնութիւններով եւ դաւերով: Մեր պանծալի թագաւորը, Պապ, զոհ գնաց այդ դաւերուն:

Արձանագրենք, այստեղ, որ Կեսարիոյ հայրապետութիւնը Բիւզանդիոնի մէկ յառաջապահ ռազմախարիսխն էր պարսկական աշխարհակալութեան առջեւ:

Ս. ԳՐՈՑ ՀՈՅԱԿԱՊ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

»»»··«««

Որք զարդարեցին
Տնօրինաբար
Զիմաստս աշխարհի···

Որոնք (թարգմանիչ վարդապետները) տիրաբար, ինքնատիպ կարգերով պճնազարդեցին մարդկային իմաստութեան բոլոր մարզերը: Ու ըման, անխառն տուին հայերէն լեզուով ինչ որ հին աշխարհը երկնած էր իբրեւ իմաստութիւն,— արուեստ, գիտութիւն, փիլիսոփայութիւն, յայտնի կամ անյայտ բնութիւններուն գաղտնիքը, իրերուն ներքին սարքաւորումը, մէկ խօսքով՝ Լուկրետիոսի Բնութիւնը, որ տարերային հոծութեամբ տիեզերքին ու մարդկային միտքին կազմաւորութիւնը միեւնոյն աստիճանի վրայ կը դնէր:

Ահա այս համաշխարհային իմաստները տնօրինաբար (magistralement) մագաղաթեայ պտերներու վրայ դրուագեցին մեր թարգմանիչ վարդապետները, հայկեան բարբառին տիտանները:

Այդ իմաստներուն գերագոյն ընդունարանը Ս. Գիրքն էր:

Անոր թարգմանութեան մէջ կը խտանայ հայ ցեղին լեզուն իր բովանդակ երփներանգ կերպաւորումներով, յաւիտենական յարմարութիւններով հայեցի ընծայելու որեւէ միտքի յղացում: Դարերու բիրտ իրականութեան գերբուկներուն վրայ քարակոչկած ընթացող ազգի մը միակ անկործնելի ժառանգութիւնը, զոր արժեցուց բոլոր այլակրօն ու այլազգային նուաճումներու դժուարութիւններուն մէջ իսկ: Զենդը իր Ավեստայով, Եբրայեցին իր բազմանուն ու կնճռոտ մտաւոր յայտնաբերումներով, Արաբը իր լեզուին խորախիտ քանդակներով, խաչակրական Կիլիկիան իր լատինական ծեքծեքումներով չկրցան ստրուկ դարձնել հայ լեզուն, որ բոլոր այդ այլազան ու ճակաճան խառնակութիւններուն մէջ կը թաւալէր ինքնահոսով, իր փայլն ու շուքը պահելով, ինչպէս հեղուկ արծաթը հալոցին մէջ, ինչպէս ոսկիին ամոյն զանակը թանկագին նկարի մը շրջանակին վրայ:

Նորագոյն ժամանակներու մարդկային բազմերանգ արտայայտութեանց տիպար գործիք մըն է նոյն լեզուն, իր հին համաշխարհային իմաստներուն յամառ ու հարազատ թարգմանը ըլլալէ վերջ, այսօր եւրոպական ու ասիական որեւէ լեզուական թռիչքին մէջ կրնայ նետել իր ղամպարին ճառագայթը, տիեզերական մթութիւնները փարատող լուսարձակներէն մին:

Նոյն փորձ սարսինային ոգիները կ'եփին յաւէտ արեգջեր ուղղութեամբ, Հայկեան հանճարը կը խմորուի ուռուցիկ պղպջակներով, եւ ահա, սակաւիկ մի, հնարաւոր կ'ընէ մէն մի դարձդարձիկ շարժում պաշարելու որ եւ է լեզու որ եւ է հրաշալի բացատրութիւնը, ըմելու ձուլելու համար զայն արարատեան կամ ասքանազեան ցեղին բովքին մէջ: Միշտ ընդունակ յանկարծական ուռճացումներու, որոնք այնքան հեշտեաւ կը ծնին կը պտկեն «ամբարձաձիգ», «աճումնաձիգ» ու նման հուժկու եւ իմաստնաբեղ ասութիւններ շարժանկարային լեզուին նարօտին վրայ:

×

Երբ յամառօս, գիտակցաբար, այս անկիւնէն դիտել քու մայրենիքը, որ քու լեզուդ է, հայ պարմանի, երբ ինքզինքդ հպարտ զգացումով մը ի վիճակի գնես Ս. Գրոց Հայ թարգմանութիւնը համեմատելու կենդանի օտար ո եւ է լեզուի նոյնանուն թարգմանութեան հետ, այն ատեն իրաւունք կուտաս օտար բանասէրին՝ որ «մայր ամենայն թարգմանութեանց» յորջորջէ հայ գիրով ու հայ բառով թարգմանութիւնը:

Բայց նախ պէտք է գիտնալ ոչ թէ պարծանքի, այլ ճշմարտութեան համար թէ, Ոսկեդարուն կատարուած նոյն թարգմանութեան լեզուն՝ գրական, քերականական, բառագիտական ի՛նչ ազդեցութիւններու ալ ենթարկուած ըլլայ՝ ընիկ հայեցի նկարագիր մը ունի, ինքնադրոշմ, ինքնապահ ու ինքնարաւ դրամ մը, զոր կարելի է տարորոշել հազար թագաւորներու դրամներէն — հայկեան դրոշմն է այն, ծիրանի ծովուն Վահագնի ծաւի աչքով դեղակերտ, անցուկ՝ իր գոյութեան բոլոր երկար տարրերուն արհաւիրքներուն մէջէն:

Արդարեւ զարմանալի է որ այս հալածական ու հալածող ցեղը Կովկասի յաւիտենական ծիծաղ մը պահած է իր լեզուին մէջ, սոնք ու յորդ պատանեկութիւն մը որուն արբունքը եւ ծնունդը անհերկրայ են միշտ, յարմարագոյն ընծայուած ամենազգի կայքերու:

Հինգերորդ դարու քաղաքական շփոթութիւններու, քայքայումի նախորդ ու հետեւորդ պայմաններուն զուգադիպած է բոլոր թարգմանութիւններու գոհար հայկեան թարգմանութիւնը: Բարեձայն, քաջակորով, առոյգանձն վարդապետներու ուսումնական արշաւը զոյգ կ'ընթանայ Հայ աշխարհին քաղաքական ներքին խառնակ ու վաղափուլ կացութեան: Աղեղի պէս լարուած հայկական յառաջդիմութեան սլաքը կը մղէ զանոնք մանրակրկիտ պրպտումներու, արդէն իսկ ճոխ մայրենի բարբառը զարդարելու հին ու ժամանակակից նոյնօրինակ օտար փարթամութիւններով:

Ու հայկեան բարբառին երկու գլխաւոր յատկանիշները — վերլուծական ու համադրական առաքինութիւնները, առնական արժանիքները — գետերու պէս կուլ կուտային վտակներ ու առուներ: Ո՞ր սառը չէր հալեր այս բարկ արեւուն ճառագայթին տակ, ո՞ր հոսանքը տեղ չէր գտներ այս յաղթաջուր գետին յատակին մէջ: Հելլէն, ասորի ու եբրայական լեզուներուն ճակատը կը փշրուէր հայ լեզուին նիզակով: Եբրայական Սինան փուլ կուգար ահա հայ գիրով ու բառերով կերտուած ահեղ որոտումին առջեւ: Իրա՛ւ, Երիքովի պարիսպները կը կործանէին, հայերէն թարգմանութեան մէջ: Ամաղեկն ու Փղշտացին սարսափահար կը փախչէին Եհովային շանթերուն առջեւէն, զոր այնքան հիացահուր կը նկարէր հայկական փետուրը: Մովսէսի երկիրեա օրէնքները իրենց բնագրին մէջ դժուարալոյծ, կը բացատրուէին հայավայել պարզութեամբ: Մարգարէներուն պատգամները իրենց բնիկ ոյժը կուտային հայկական թարգմանութեան արձագանգներուն մէջ, կայծակնամաքուր Եսային պիտի նախընտրէր բազմիլ Արարատի գագաթը, ուր աւելի պիտի մտերմանար Եհովային հետ: Կարմիր ծովուն ցամաքթեւ անցքը ու այդ առթիւ յաղթական օրհներգութիւններու տաղերը Ս. Գրոց Հայ թարգմանութեան մէջ առած են անթառամ իրականութեան մը պատկերը, զոր կարելի է միշտ ցուցադրել — կարելի է կարդալ հազար անգամ եւ չլանալ բացատրող լեզուին հմայքէն: Դաւիթ, Սողոմոն իրենց Սաղմոսներուն եւ Առակներուն մէջ կը խօսին ճշմարիտ լեզուն՝ որ հայերէնն է: Վճիտ խօսքերու հառաչանքի կոհակողդին արտայայտութիւններու համար ո՞ր լեզուն — հին թէ նոր — աւելի ընդունակ ու բնական ձայնագիրն է քան Շնորհալիին ու Նարեկացիին ձայնական գործարանը, որ ածականներուն եւ գոյականներուն համաշունչ ներդաշնակութիւնը, բայերուն աղի ու բովանդակող իմաստը հրեղէն սիւնի պէս կը ցայտէ շրջափիւռ մութին մէջէն:

Եղիցի՛, եկեսցէ՛, այլովքն հանդերձ:

Փող հարէ՛ք ի դրունս ձեր յաւուր նշանաւորի տարեկանաց ձերոց: Տարեկանք պարզապէս, ածականով յեռուած խօսուն գոյական մը, փոխանակ տօնք տարեկանք յոգնողդ ձեւին, ինչպէս կը տեսնուի ուրիշ որ եւ է թարգմանութեան մէջ: Յաւուր նշանաւորի — ածականը պառուցուած գոյականին՝ հանդիսաւոր ու ջերմեռանդ գիրկընդխառնումով, առոգանութեամբ մը՝ որքան յուռթի նոյնքան ներդաշնակ:

Եւ ածականներու ու գոյականներու այս սիրայորդոր խաղը, այս զուգա-

բեմտեան Հայաստանի մէջ: Պարսկական արքունի՞քն էր Հայկական քրիստոնէութեան դէմ, թէ Բիւզանդիոն: Ու եթէ ի վերջոյ տեղի տուաւ Բիւզանդիոն, այդ շնորհը կը պարտինք Բիւզանդիոնի պատրիարքին, Մերատացի Հայազգի Ատտիկոսին, որ բարեխօսեց բիւզանդական արքունիքին մօտ ի նպաստ Մեսրոպի պատգամաւորութեան:

Հետաքրքրական է ճշդել երկու աշխարհակալութեանց տեսակէտը Հայոց մասին:

Պարսկական արքունիքը կը դիտէր որ քրիստոնէութիւն քարոզելու պատրուակին տակ Հայաստան կը խուժէին բիւզանդական գործակալներ: Յունական աշխարհակալութեան գործակալներ էին Գրիգոր, մականուանեալն Լուսաւորիչ, եւ Ներսէս: Այս վերջինը մանաւանդ, հակառակ իրեն տրուած մեծ տիտղոսին, շատ յիմար քաղաքականութիւն մը վարեց, — իբրեւ նախկին զինուորական, ամբարտաւան եւ յամառ՝ փորձեց իւրացնել Թագաւորին իրաւունքները, եւ վանական միաբանութեան մը վերածեց ամբողջ Հայաստանը: Ու երկիրը այլեւս efféminé, զրկուեցաւ տնտեսական ու զինուորական իր ուժերէն, ապա դաշտ դարձաւ բիւզանդական թափանցումին:

Բնական էր, ուրեմն, եթէ պարսկական արքունիքը կը կռուէր այն քրիստոնէութեան դէմ, զոր կը բերէր Լուսաւորիչի գերդաստանը, իբրեւ բիւզանդական շօշափուկ (tentacule): Այնպէս որ, Լուսաւորչեան գերդաստանին հակառակ, պարսկական արքունիքը կը պահանջէր հաստատել Աղբիանոսեան կաթողիկոսութիւն մը, որ զերծ էր Բիւզանդիոնի եւ Կեսարիոյ ազդեցութիւններէն: Հետեւաբար, պարսկական արքունիքը դէմ էր ոչ թէ քրիստոնէութեան, այլ միայն բիւզանդական գործակալութեան: Պէտք է գիտնալ, որ այդ շրջանին քրիստոնէութիւն կար նաեւ Պարսկաստանի մէջ,— Ասորիները զայն տարածած էին դեռ աւելի հեռուները, մինչեւ Հնդկաստան:

Այս լուսաբանութենէն վերջ, դիւրին է եզրակացնել թէ քրիստոնէութիւնը, արդէն երկճղած, չէր կրնար պահել Հայաստանի ամբողջականութիւնը, դաւանները միութիւնը, բնակչութեան ազգային բաղկցութիւնը: Հանճարեղ այդ գործիչները, հրաշալի հեռատեսութեամբ մը, նշմարեցին որ քրիստոնէութիւնը եւս պառակտելի մը պիտի դառնայ ապագային, զանազան հոսանքներու բաժնուած, նոր նոր հակամարտութիւններ ստեղծած: Արդարեւ, գրեթէ առաջին թարգմանութիւններու հետ միաժամանակ, որոնք քրիստոնէական չունէին միայն, անմահ Եզնիկին կը յանձնարարուի գրել գիրք մը ընդդէմ ոչ միայն ժողովրդական նախապաշարումներու, այլ եւ յունական ու պարսկական վարդապետութիւններու:

Ե. դարու հանճարեղ գործիչներուն գլխաւոր մտահոգութիւնը, ուրեմն, լեզուի պաշտամունքն էր միայն, — միակ յենարանը ազգային միութեան եւ ապահովութեան:

Ահա թէ ինչո՛ւ յոբելեանը, որ կը տօնուի այս տարի, պէտք էր կոչել ոչ թէ Աստուածաշունչի Թարգմանութեան 1500ամեակ, այլ, աւելի խորիմաստ եւ լայնածիր բացատրութեամբ մը, Ոսկեդարու Յոբելեան, Հայ Գրական Լեզուի Յոբելեան, — վասնզի ինչ որ կատարուեցաւ 1500 տարի առաջ, հայերէն լեզուի յաղթանա՛կն էր, յունական ու պարսկական լեզուներու յարձակման ջախջախո՛ւմը, եւ ուրիշ ոչինչ: Կամ ըսէք Թարգմանչաց Տօն— պանծացնելու համար հրաշալի երկունքի մը յիշատակը: Կամ ըսէք Գրի Գիւտի Տօն,— երգելու համար հրաշալի երգը՝ թէ հին ա՛զգ մը փրկուեցաւ 36 տառերով: Բայց մի՛ ըսէք Աստուածաշունչի Յոբելեան,— բան չի խօսիր մեզի, եթէ հաճելի իսկ ըլլայ Ամերիկայի բողոքականներուն կամ Եւրոպայի կաթոլիկներուն:

Այսուհանդերձ կ'արժէ քննել Աստուածաշունչի Թարգմանութիւնը՝ Հայոց գրականութեան պատմութեան տեսակէտով:

Այդ ալ կը կատարենք յաջորդով:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ ՎԵՐՆԼՔԸ

»»»· ·«««

Ցեղերու կեանքը տեսարան մըն է:

Կը յիշեցնէ երկրաբանական շերտաւորումներու հատուած մը, այնպէս, ինչպէս կը տեսնենք երբեմն լերան մը ցից կողին:

Պերճախօս պատմութիւն, տեսակ մը ատլաս, լերան այդ համր, տարբերային պատկերը:

Խորը, բոլորովին տակը, իբրեւ խարիսխ, կը տարածուի հրաբխային ժայռերու զանգուածը:

Սառած հրանիւթն է նախնական այդ խաւը, դաժան եւ անբռնաբարելի, որուն կնճիռները կը խօսին երկրի առաջին տագնապներու մասին:

Հրաժայռերու այդ մայր գետնին վրայ կը բարձրանայ աշխարհի պատմութիւնը:

Շերտ շերտի վրայ կը դասաւորուի այնուհետեւ ժամանակը:

Տարբեր՝ իրենց բաղադրութեամբ, երբեմն զուգահեռական, բայց յաճախ գալարուն ու բեկբեկ, իւրաքանչիւրը այդ խաւերէն կը զուգադիպի երկրաբանական շրջանի մը:

Դարերու համր աշխատանքը, կամ արկածներու յեղակարծ ցնցումը կերտած, դասաւորած են զանոնք:

Ջուրը, օդը եւ կրակը ճարտարապետն են աշխարհի ու կը շարունակեն գծել ու զարդանկարել անոր դիմանկարը:

Իւրաքանչիւր շերտ ուրեմն իր խորհուրդը կամ իմաստը ունի:

Անյիշատակ տագնապներու այդ ենթահողն է որ կը բացատրէ որոշ չափով երկրի մակերեսը:

Թէ ինչու ակունքները կը բխին սարերու մէկ լանջէն, մինչ միւս կողը կը մնայ ամուլ, անջրդի, թէ ինչու ասդին դաշտը բերրի է ու պարարտ, անդին՝ ապերախտ:

Հողի մը մշակոյթը արդիւնքն է իր անցեալին· իր կենսունակութիւնը, իր ուժը կ'առնէ, եթէ կարելի է ըսել, առհաւական թաքուն տաղանդէն:

— Իսկ կլիմա՞ն ···

Ո՛հ, անտարակոյս կլիման· այսինքն արտաքին նպաստաւոր կամ աննպաստ պարագաներու ամբողջութիւնը կ'ազդէ բնանկարի մը ճակատագրին վրայ:

Բայց կլիման կ'ազդէ, ինչ չափով որ կ'արժէ հողին խմորը: Ժայռը չպիտի ծաղկի բնաւ արեւին եւ անձրեւին տակ: Բայց ափ մը հող, զոր շաղուած է պատմութիւնը, երկրի հինգ գօտիներուն տակ, կրնայ իր բառը ըսել:

Որովհետեւ այդպէս է մարդը:

Այդպէս է ցեղը:

Պատմական կլիմայէն, այսինքն թոյլատու կամ անթոյլատու պայմաններէն անկախաբար, ան իր ճակատագիրը կը կրէ իր մէջ:

Իր կեանքը նախ եւ առաջ ալեկոծութիւնն է իր հոգիին:

Քաղաքակրթական ամէն արտայայտութիւն կը բխի, ցեղա - տարբերային իր խառնուածքէն:

Պարագաները միշտ աննպաստ, պատմական կլիման միշտ անողոք, այսուհանդերձ հայ ցեղը կրցեր է միշտ բարձրանալ գաղափարներու, իտէալներու, ճիգի, յեղափոխութեան, որովհետեւ այլապէս չէր կարող ընել:

×

Երկրաբանական տեսարան մը նաեւ մեր ցեղի կեանքը:

Իր խորը, բոլորովին խորը, իբրեւ խարիսխ, հրաժայռերու նման անբռնաբարելի կը տարածուի արիական Արմէններու հոգին:

Ահա ուրեմն ժայռ - պատուանդանը որուն կառչեր ենք ու մնացեր: Արմէնները:

Խորհրդաւոր նախահայրեր, ո՞ւրկէ կուգայիք դուք: Ի՞նչ ուժ, կամ ի՞նչ կարօտ ձեզ վարար ջրերու նման հոսիլ տուաւ Պալքաններէն դէպի Փռիւգիա, Կապադովկիա, եւ այնուհետեւ մինչեւ Ուրարտու, Արարատի փէշերը:

Անոնք նայիրեան լեռնակողին իբրեւ հայրենիք ընտրեցին — Արմենիա—, որովհետեւ այդ խրոխտ շրջանակը լաւագոյնս կը պատշաճէր հաւանաբար իրենց արու հոգիին:

Հնդեւրոպական Արմէններուն կը պարտի հայ ժողովուրդը իր խառնուածքի բնազդային գիծերը,— կեանքի աշխատանքի ու անկախութեան սէր ու ընտանեկան բնազդ:

Այդ տարրական յուզումներու շրջանակին մէջ չխեղդուեցաւ իր զգայնութիւնը: Նոր ազդեցութիւններ — զոր գիտցաւ ընտրել — եկան իր խորքը ճոխացնելու, բարձրացնելու:

Արմէններու կոյս նախահոգիին վըրայ առաջին խաւը ձգած է արիական Իրանը:

Նախքան քրիստոնէական Զ. Ե. դարերուն մարական կամ պարսկական Իրանը հասած էր փիլիսոփայական լայն ըմբռնողութեան մը: Զարադաշտրա խմորած էր Կիւրոսի եւ Դարեհի կայսրութիւնը:

Մտքի գեղեցկագոյն նուաճումներէն մին է իրանեան սուրբ մատեանը Զենտ Աւեստան, որ տիեզերքը կը բացատրէ երկուութեամբ մը, այսինքն զոյգ ըսկզբունքներու պայքարով:

Այսպէս, ըստ Զարադաշտրայի յարատեւ կռուի մէջ են բարիի ոգին Ահուրա Մազդան կամ Որմիզդը, որ կը ներկայացնէ լոյսը, ճշմարտութիւնը, կեանքը, եւ չար ոգին Ահրիմանը որ խորհրդանշանն է խաւարին, անձկութեան ու մահուան:

Զրադաշտականները կը հաւատան որ բարիի սկզբունքին պիտի մնայ վերջնական յաղթանակը: Ու արեւը, կրակը կ'անձնաւորէ բարին, քանի որ կը մաքրէ ու կեանք կուտայ:

Իրանեան այս լաւատես դաւանանքը խորապէս տպաւորած էր եւ Արմէններուն մտայնութեան վրայ· ատիկա կը կազմէ հիմնական խաւերէն մէկը հայ ցեղային հոգեբանութեան:

Կուգայ տեսութիւն մը, կը հասունցնէ մարդոց ներաշխարհը, սեւեռում կուտայ անոնց տրամաբանութեան, նոյն իսկ տրամադրութեան: Անկէ վերջ կը մոռցուին բառերը, հաւատալիքները, բայց կը մնայ խմորումը:

Իրանեան շերտին կը յաջորդէ հին յունական խաւը հայ հոգիի կազմութեան մէջ:

Դասական Ելլադան փոխ տուած է մեզի իր աստուածները: Սակայն մեր Պանթէոնին մէջ պէտք չենք տեսած հիւրընկալելու ողիմպոսեան ամբողջ դիցահոյլը: Պաշտամունքի հայեցողութեան մէջ աւելի պարզ, Արմէնները ընտրած են կարծէք նախասիրաբար վեհիմաստ աստուածութիւններ, «Մեծն եւ արին Արամազդ··· խնամող աշխարհի՝ տալով լիութիւն պարարտութիւն»: Ոսկեմայր Անահիտը «փառք ու կեցուցիչ ազգին Հայոց»: Վահագն՝ աստուած ուժի ու լոյսի: Վարդամատն Աստղիկ՝ դիցուհին սիրոյ եւ գեղեցկութեան:

Հեթանոս այդ դիցապաշտութիւնը հայ հոգին կը լայնցնէր մինչեւ շքեղ գաղափարներուն հորիզոնը: Ուժի, գեղեցկութեան, կենսունակութեան լաւատես իտէալը կը ներշնչէր զիրենք, կը յափշտակէր իրենց մտածումը:

Հայ հոգին հասուն եւ պատրաստ էր ուրեմն, երբ անիկա կրեց գաղափարական նոր ազդեցութիւն մը,— Քրիստոնէութիւնը: Նոր խաւ մը կուգար ճոխացնելու հարուստ ենթահողը:

Քրիստոնէութիւնը ցեղին կուտար հոգեկան նոր թեքում,— spiritualisme: Անիկա եզականօրէն կ'ընդլայնէր մարդոց ըմբռնումը կեանքի ու աշխարհի մասին:

Քրիստոնէութիւնը իր առաջին օրերուն հայ ժողովուրդը մատնեց իմացական յեղափոխութեան մը· թափ տուաւ հայ միտքը, գիտակցելով իր սեփական արժէքին, իր ինքնութեան:

Այդ հոգե – իմացական յեղափոխութեան կը զուգադիպէր մեր ոսկեդարը:

Ի՛նչ անհաւատալի հակասութիւն· մինչ հայ ժողովուրդը կը կորսնցնէ իր քաղաքական անկախութիւնը, ան կը ձերբազատուի քաղաքակրթապէս: Իր ցեղային մշակոյթը կը գտնէ իր խարիսխը եւ առանցքը՝ գիր, գրականութիւն, լեզու:

Գրի գիւտը ինքնին նշանակութիւն չպիտի ունենար, եթէ անիկա կոչուած չըլլար ծառայելու ճոխ եւ զարգացած լեզուի մը:

Եւ Աստուածաշունչի Թարգմանութիւնը նշանակելի է ճիշդ անոր համար, որ անիկա արդիւնքն էր հայ հոգիի հասունութեան:

Հրաշք չեղաւ ոչ գրերի գիւտը, ոչ ալ ոսկեդարեան մեր դպրութիւնը: Անխուսափելի պտուղն եղան անոնք իմացական այն հասունութեան, որուն հասած էր արդէն ժողովուրդը:

Միտքը կը կանխէր լեզուն, լեզուն կը կանխէր գիրը:

Առանց Աստուածաշունչին ալ, հայ միտքը պիտի պոռթկար, արտայայտութեան ուժեղ բանաձեւեր պիտի գտնէր:

×

Այնուհետեւ, սակայն, հայ մշակոյթի վերելքը փշրեցաւ:

Չկրցանք պահել գիրքերը:

Բացասական, խորթ ազդեցութիւններ փորձեցին տարբեր խաւ մը ձգել հայ հոգեկան կառուցուածքին վրայ:

Ժլատ ու քայքայիչ աշխատանք մը եղաւ ատիկա:

Ճանչցանք արաբական տիրապետութիւնը, որուն պիտի յաջորդէին, աւելի յոռեգոյն, մոնկոլ, թաթար, սելճուկ ու թուրք ողողումները:

Անցան մեր վրայէն հեղեղի նման, կործելով մաշելով մեզ: Խեղդեցին մեր գործունէութեան զսպանակները: Գրեթէ կորսնցուցինք մեր ուղին եւ մեր չուն: Բեղուն մեր ենթահողը ծածկուեցաւ ամուլ եւ ապարդիւն աւազի տակ, որ չփիեցաւ մեզի հետ:

Բայց այդ յամառ,՝այլ բռնազբօսիկ ոտնձգութիւնը չկրցաւ խաթարել ցեղին հոգեկան դիմագիծը, որ թանձր ու անթափանց քօղերու տակէն իսկ ճառագայթելու միջոցը կը գտնէր:

ԺԹ. դարը պիտի գանք այնուհետեւ անգամ մը եւս ցեղը տեսնելու իր աւանդական կոչումին մէջ:

Արդարեւ հարազատ վերնախաւի նման տարածուեցաւ մեր վրայ այդ դարաշրջանի ազդեցութիւնը:

Անբացատրելի հեշտութեամբ իւրացուցինք մթնոլորտը: Կարծէք այդ դարու յեղափոխական աշխարհիկ ոգին մեր մօր կաթը ըլլար:

Բայց, այդ իսկ պատճառաւ խորացաւ վէհը մեր եւ մեր շրջապատին միջեւ: Մշտական հակասութիւն մը որ ճակատագրականօրէն պիտի յանգէր կամ համակերպութեան, կամ բախումի:

Կրնայի՞նք այլապէս շարժիլ:

Կարելի՞ է ցեղի մը կասել իր ժառանգական սլացքին մէջ, դաւաճանել իր ներքին տրամաբանութիւնը:

Ամէնէն չարաշուք հետեւանքներն իսկ չեն կրցած արգիլել ցեղ մը անսալու իր բնազդին եւ լրացնելու ինքզինքը:

×

Աստուածաշունչի Թարգմանութիւնը վճռական հանգրուանը եղաւ հայ հոգեկան վերելքին:

Ազգայնացուց մէկ հարուածով լեզուն, կրօնը, եկեղեցին:

Անկիւնադարձ մը պատմութեան քառուղիին վրայ: Տեսակ մը յեղափոխութիւն՝ այն բոլէին:

Բայց այդ թուականէն Հայաստանեայց աշխարհի կենսագրութիւնը կը ստանար թեքում մը, որ զինքը պիտի առաջնորդէր անհաւասար պայքարի, բայց նաեւ յատուկ ինքնագիտակցութեան:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՃՇԴՈՒՄ ՄԸ

=o=

Մարտ 7, «Յառաջ»ի խմբագրականում ասուած է թէ հայ բոլշեւիկ վարիչների մեծ մասը Էջմիածնի ճեմարանը աւարտած են — «նոր վարչապետ»ն ալ աւարտած է Էջմիածնի ճեմարանը, ինչպէս մեծ մասը հայ բոլշեւիկ վարիչներուն»:

Իբրեւ ճեմարանական, չէի կամենայ որ նման արատ քսուէր ճեմարանի մաքուր անունին: Ընկ. Շ., անկասկած, թիւրիմացութեան մէջ է. ոչ միայն «մեծ մասը հայ բոլշեւիկ վարիչներուն» Էջմիածնի ճեմարանը չեն աւարտած, այլ չնչին մասն էլ ճեմարանը աւարտելու բախտը չի ունեցել: Եթէ մի կողմ թողնենք յետհոկտեմբերեան տարիների խորհրդային դպրոցներում ուսում առածներին, կը տեսնենք, որ միւս «հայ բոլշեւիկ վարիչները» կամ ռուսական դպրոցներում են սովորել, կամ հայ սեմինարիաներում եւ կամ առհասարակ որ եւ է տեղ չեն սովորել· օդից են սոտցել իրենց «մտաւոր պաշարը»: Ճեմարանցիները բոլշեւիկների մէջ փոքր տոկոս են կազմում, այն էլ, մեծ մասամբ, առանց աւարտելու դուրս են եկած կամ քշուած են: Էջմիածնի ճեմարանը ոչ մի մեղք չունի «հայ բոլշեւիկ վարիչների» պատրաստութեան մէջ:

Բերենք մի քանի օրինակ: «Հայ բոլշեւիկ վարիչները» յայտնի են. անուն առ անուն կարելի է ցոյց տալ, թէ ով ուր է ուսում առած: Այսպէս՝ Ալ. Միասնիկեանը սովորել էր Նոր - Նախիջեւանի Թեմ. դպրոցում, ապա Լազարեան ճեմարանում, աւարտել է Մոսկուայի համալսարանը: Ս. Լուկաշինը՝ Նոր - Նախիջեւանի Թեմ. դպրոց, Բագուի գիմնազիա, Պետերբուրգի համալսարան, Ա. Կարինեան՝ Բագուի գիմնազիա, Պետերբուրգի համալսարան, Միկոյեան՝ Ներսիսեան դպրոց, Մոսկուայի ռուսական վարժարան, Ստ. Շահումեան՝ Թիֆլիսի ռէալական դպրոց, Ռոստովի բազմարուեստեան ճեմարան, Ա. Յովհաննիսեան՝ Շուշիի ռէալական դպրոց, գերմանական համալսարան, Պ. Մակինցեան՝ Լազարեան ճեմարան, Մոսկուայի համալսարան, բժ. Ս. Համբարձումեան՝ ռէալական դպրոց, ռուսական համալսարան, Ա. Խանջեան՝ Երեւանի թեմական դպրոց եւ Ծաղկվարի համալսարան, Դր. Տէր Սիմոնեան՝ Ներսիսեան դպրոց, Կիեւի առեւտր. ճեմարան, Ս. Կասեան՝ Բագուի ռէալական դպրոց, Գերմանիա, Արամայիս Երզնկեան՝ իր ուսումը ստացել է Թիֆլիսի Շէյթան - Բազարում եւն.:

Ճեմարականներ չեն Լ. Գարախանը, Ա. Բէգզադեանը, Դաւթեանը՝ Մոսկուայի հայ դեսպանները: Ճեմարականներ չեն Ս. Տէր Գաբրիէլեանը, հայկ. գիւղխոյի ներկայ հրամանատար Աթոյեանը, Ս. Եսայեանը, Անանեանը, Ս. Ակոպովը, Կուզնեցովը, Ս. Փիրումովը, Դզնունին, Բղնունին, Ե. Զուբարը, Հ. Ազատեանը, Ս. Մարտիկեանը, Պ. Պետրոսեանը, Եղիազարեանը, Ջ. Աշրաֆեանը, Գ.

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

մաանեայ լուծքը Ս. Գրոց Հայերէն Թարգմանութեան կուտան անզուգական շնորհ մը, վայելչութիւն մը, արքենի բոլոր զարդասներու արժանաւոր:

Չենք փափաքիր, ցնծութեան այս ժամերուն, գրուածքը խճողել օրինակներով, որոնցմով ողողուած է ամբողջ մատեանը, սկսեալ այն գլուխէն՝ ուր դրախտի առասպելը կը փթթի Եւայի օձաջամբ պատրանքով մինչեւ Յայտնութեան վերջին Գլուխը՝ ուր քրիստոնէական կրօնքին Գնոստիկեան մթարանութիւնները զիրար կը գլեն: Ու հայերէն լեզուն, բոլոր այս ցաւատանջ երկունքներուն մէջ, իր ծննդական նշդրակը ամուր կը բռնէ, հաւասար ուժգնութեամբ ու հաւասար փափկութեամբ, իր վերլուծական ու համադրական մեքենան կը հարթէ կը տարբէ ասորին, եբրայականը, հելլէնն ու լատինը: Նոյն մեքենան, յանկարծ անօրինակ բարբառութիւն մը կը ստանայ ինքնեկ յարմարութեամբ մը Դաւիթ Անյաղթի ձեռքին տակ, Արիստոտէլի խաւարը ճեղքելու արեւփչուշտ աշխատանքին մէջ:

Անանուն գրիչներ, անսակի ճարտարութեամբ, կը ճռնչեն անթիւ բնագիրներու վրայ, հայեցի դրօշմ տալով բոլոր անծանօթ լեզուներուն:

×

Աղօրիքը կը գործէ: Հազար վեց հարիւր տարի առաջ հնձան մըն է Հայաստան որ կը խմորուի: Լեզուն կը թաւալի շարունակ անօրինակ զալարումներով: Առիւծը կը մռնչէ: Օձը ածուներուն միջեւ ման կուգայ: Ու անկէց ի վեր ի՛նչ Բաբելոններու զամբաններ կնքեց, խաչանիշ ուրարումով ահարոնեան մականը կը շարժէ ո՛րքան ցեղերու աւերակներու վըրայ:

Ու ինք առոյգ ու կենսախայտ, Ֆաուսթներու ափափանը կը հարթէ, Շէյքսփիրներ խաղ են իր գլանին առջեւ, բարանահար կ'ընէ Նիցչէն, Վօլթէրը, Ռընանի ու Թէնի բուրաստաններուն ճիշդ կեդրոնը անհրկիւղ իր գահը կը հարստէ, Հոմերոսի, Վիրգիլիոսի լեզուները յաղթահարելէ վերջ նոյն այն վսեմութեամբ որ զարդն է Ս. Գրոց Թարգմանութեան: Ամենուրեք, ուր ուզէ արշաւել, քառատրոփ կը զարնէ իր երիվարները կամ իր մկունդները կը կոփէ սիրելլական պատգամներու գլխուն: Ամէն կողմ, ուր մութ է, ինք իր եւքը կը գտնէ, երկդիմի նախադասութիւններուն մէջ իր քերականութեան լոյսը կը յածի: Նախդիրներու, մասնիկներու ժուժկալ այլ հուժկու նպաստը ազգատ լեզուներուն մերկութիւնը կը ծածկէ, տառատակը կը փոխարկէ նկարէն վերարկուի: Բարդ, բաղադրեալ բառերու սքանչելի դիւրութեամբ մինչեւ երկինքները կը վերելակէ, Ֆրանսական մէկ beauին դէմ աւելի քան տասնեակ մարգարիտներ կը ճակատեցնէ գոյականին ներքին յատկութիւնը ցոլացնելով, եւ անհամար այսպիսիներ:

Դէ՛հ, տէ՞ր անդր, ո՛վ Ռըպանթէ, ի զուր օձիք կը ցցես ցուլին դէմ: Առաւելն երկու տարուան մէջ ես քու լեզուդ կը խօսիմ ու կը գրեմ, բայց տարիներով դուն չես կրնար իմ լեզուիս խորանը բարձրանալ· ընծայարանի սարկաւագ կը մնաս միշտ:

Ի չգոյէ ուրիշ աշխարհիկ դիւրութիւններու, ծառացիր դու, հայրենի լեզու, բոլոր այն մարդկօրէն փոքրոգութիւններուն դէմ, որոնք նախատակօծ կ'ընեն քեզ. գնա՛ բե՛ր Ֆենելոնի հայերէն թարգմանութիւնը, ուր Հիւրմիւզ քու խունկդ կը ծխէ անհամեմատ առատութեամբ, բնագիրը մուխի զուլաններու մէջ ամփոփելով: Գնա բեր Միլտոնի հայ թարգմանութիւնը, մի՛ մոռնար Հոմերոսի հայկական գանձարանը, որոնց դէմ առ դէմ թող բերեն անգլիերէնը իր բոլոր ծուլեղու կոկորդաբոր խզուրդխիններով: Դիւանագիտութեան ու քաղաքականութեան անպարտակիր զո՛հ, ի չգոյէ աշխարհագրական սահմաններու կանգնեցուր լեզուիդ անսահման բատասրութիւնը, նոյն իսկ եթէ զլացուի քեզի փոր մը հացը: Վասպուրական արծուի՛, պահէ՛ կառուցիդ զայրոյթը, կանչէ՛ միայն դեռ զօռ կռունկ հոգեձայն, դուն պիտի երգես դեռ դիակներու վրայ, քու կենդանութեանդ հանդիսացնելով:

Հայորդիները, իրենց քաղաքական պատմութեան այս կեղակարծ օրերուն, կրնան իրենց յաղթական լեզուին բամբով յեղյեղել Վիրգիլիոսի հետ.—

Անձրեւէ երկին ըզգիշերն ի բուն,
Յաջորդեն դարձեալ տեսարանք այգուն ···

Կ'երգենք այսպէս, երբ տիեզերական լեզուներուն վանկերով կը տարփողենք այսօր Ս. Գրոց Հայեցի Թարգմանութեան տիրակալութիւնը, իբրեւ բալասան մը մեր խղխայթած վէրքերուն: Կրնանք կրկնել.— Ցնծացէ՛ք, ծա՛ռք անտառի:

×

Ս. Գրոց Թարգմանութիւնը նախագաւիթը եղաւ հայկական գրականութեան: Եւ գիտելի է որ նոյն գրականութիւնը ծաղկեցաւ մասնաւորապէս թարգմանածոյ գործերով: Աւելի կամ նուազ յաջողագոյն փորձեր վերջ մեր գրականութիւնը նորընծիւղ շնորհ մը ստացաւ Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան հեղինակ թարգմանութիւններուն միջոցաւ: Եւ գիտելի է դարձեալ որ նոյն թարգմանիչներէն Բագրատունին եւ Հիւրմիւզ իրենց երկերը զարդարեցին Ոսկեդարու մեծ թարգմանութեան՝ այն է Ս. Գրոց թարգմանութեան տիպարին վրայ: Միլտոնի, Հոմերոսի, Պոսիւէի, Մասիյոնի, Վիրգիլիոսի Բագրատունեան եւ Հիւրմիւզեան հրաշալի թարգմանութիւնները կը հանգչին Ս. Գրոց կաղապարին վրայ: Հիւրմիւզի Բուրաստանքը կարծես Երգ Երգոցը կը բուրէ: Ուր որ լեզուն իր խոյանքը կ'առնէ՝ Ս. Գրոց թարգմանութեան թափը կ'երեւի, այն՝ զոր արդէն կը տեսնենք Եզնիկի, Եղիշէի, Խորենացիի, Փարպեցիի մօտ: Այսպէս, մեր ոսկեդարեան գրականութեան անդրանիկ ճիգերը արդիւնաւոր կերպով փորձուած են թարգմանութիւններու վրայ կրկնակ օգուտով — նախ՝ լեզուն, ի բնէ փարթամ եւ առաձգական, իր գոյքը անսահմանօրէն աւելցուցած է, յետոյ՝ օտար գրականութիւններու, օտար խորհուրդին, օտար իմաստութեան գեղեցիկ մասերը տարրացած են մեր դարաւոր մտաւորական ժառանգութեան մէջ:

ռանգութեան մէջ:

Նոյնը եղած չէ՞ միթէ մեր աշխարհիկ լեզուով գրականութեան ծաղկումէն ի վեր: Նորագոյն սերունդը անգամ գիտէ թէ 1850 թուականներէն սկսեալ հայ միտքը ինկաւ որքան ինքնագիր նոյնքան եւ աւելի թարգմանածոյ աշխատութիւններու վրայ, ինչ որ ազգատութեան նշան ըլլալէ շատ հեռի՝ կը հաստատէր հայ հանճարին պրպտող եւ անյագ տենչը գրական ու գիտական դաշտին մէջ: Մինչեւ Մեծ Պատերազմին աղիտաբեր թուականը Ֆրանսական գրականութիւնը, մանաւանդ վիպական ճիւղը կը հայթայթէր կարեւոր գրամագլուխ մը հայ ժամանակակից գրականութեան: Այսպէս, մեր լրագրութիւնը զարդարուն պարտէզ մըն էր, ժամանակավրէպ ֆրանսական բազմակերպ թարգմանութիւններու: Եւ ինչպէս եղաւ Ոսկեդարուն մէջ, հայ աշխարհիկ բարբառը եւս սկսաւ ուռճանալ օտար ծաղիկներու տունկերով, եւ կարծուածէն շատ աւելի կարճ ժամանակի մէջ, պտղաբեր եղաւ գրական բոլոր ճակատներուն վրայ: Ակնարկուած շրջանին չկայ ո եւ է հայ գրագէտ կամ հրապարակագիր, որ ազդուած չըլլայ եւրոպական մտքի արտադրութիւններէն: Հետզհետէ մեր ապրած հին միջավայրին սեղմումները պատճառ եղան ալ աւելի եռանդով թարգմանութեան մղուելու:

Այս պարագային կը պարտինք սա՛ իրողութիւնը թէ, հայ աշխարհիկ բարբառը այսօր բարձրացած է գրական ու մատենագրական այն ոլորտին՝ ուր այնքան յոխորտանքով թեւածեց Ս. Գրոց լեզուն Հինգերորդ Դարուն:

Այսօր կրնանք արդար հպարտութեամբ մը ըսել թէ հայ ներկայ գրականութիւնը ի վիճակի է անսայթաք տալու եւ գեղայարմար յօրինելու որ եւ է օտար հրաշակերտ մատեան, անոր իմաստներուն եւ լեզուի բովանդակ երեւոյթներուն գեղեցկութիւնը ցոլացնելով — աւելի քան զոր կրնայ ընել որ եւ է օտար լեզու:

ԵՏԱՆ

(Շար·ը Գ· էջէն)

Վարդանեանը: Ճեմարանականներ չեն Զարենցը, Ալազանը, Գ· Մահա-րին, Ա· Վշտունին ··· Այս ցանկը կարելի է դեռ երկար շարունակել, բայց պատահարար, լոկ յիշողու-թեամբ առնուած այս անունները կը բաւական են հաստատելու համար, որ ո՛չ երէկուայ ո՛չ այսօրուայ «վարիչ» հայ բոլշեւիկների ճնշիչ մեծամաս-նութիւնը ճեմարանականներ չեն: Փոր-ձեցէք «բոլշեւիկ վարիչ» ճեմարանա-կանի անուն գտնել· եւ կը տեսնէք որ շատ քիչ են: Ընդհակառակն, ճեմա-րանականները պատկչի միւս կողմն են, հակաբոլշեւիկեան ճակատում, ազ-գային մշակոյթի եւ քաղաքականու-թեան դիրքերում: Այստեղ, այո՛, «մեծ մասը» ճեմարանականներ են:

Ուստի, յանուն արդարութեան, խնդրում եմ սրբեցէք Ճեմարանի ա-նունից այդ արատը:

Ճեմարանական

ՈՒՐԻՇ ԿԱՐԵՒՈՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹՂԹԱԴՐԱՄՆԵՐՈՒ ՓՃԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ՅԵՏԱՁԳՈՒՄ

Ինչպէս բսինք, դժուար է ստուգել շատ մը տեղեկութիւններ, եւ մենք ստիպուած ենք զանոնք արձանագրել համաձայն իրենց կարեւորութեան:

Զրոյցի մը համաձայն, Գավալայի եւ Տրամայի ապստամբ զինուորները պահանջած են իրենց սպաներէն, կարմիր ենթաս-պաներու յանձնել իրենց պաշտօնը, հակառակ պարագային սպառ-նալով հակայեղափոխութիւն մը սարքել (երրորդ ճակատ): Այս առթիւ կ'ըսուի թէ զինուորները վհատած են: Իբրեւ թէ բռնուած է ապստամբ հրամանատար Զօր· Քամէնոսի մէկ հեռագիրը, որ զանգուածային դասալքութիւններ կը ծանուցանէ եւ կը վերջա-նայ հետեւեալ բառերով·— «Կորսուած ենք»:

Իսկ ուրիշ աղբիւրէ մը կը հաղորդուի թէ ապստամբները կը ռմբակոծեն կառավարական բանակը եւ քանդած են Սթրումայի կամուրջները:

Կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է, որպէսզի ապս-տամբները չկարենան դրամ նարել: Հրամայուած է վառել ոչն-չացնել ապստամբ շրջաններու պետական գումարները եւ թոյլ չտալ որ ապստամբները կարենան վարկ ստանալ արտասահմանի մէջ կամ մուրհակներ զեղչել:

Ուրբաթ օր արտակարգ ժողովի մը հրաւիրուեցան Աթէնքի դրամատուներու տնօրէնները: Այս առթիւ որոշուեցաւ մորաթո-րիօմ հռչակել եւ ամէն դիւրութիւն ընծայել պարտքերու համար, որպէսզի դատ չբացուի:

Սամոսի եւ Քիոսի գրաւման առթեն, ազգ· դրամատան տնօ-րէնները ոչնչացուցին բոլոր թղթադրամները — քանի մը միլիոն տրախմի — պահելով թիւերը:

⁂ Կառավարական թերթերը պատահած դժբախտութեանց պատասխանատու կը հռչակեն Վենիզէլոսը, զայն կոչելով «հրէշ», «իժ» եւն· եւ մահապատիժ պահանջելով:

⁂ Իտալիա մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւի դէպքերու ըն-թացքին: Յունական ջուրերը հասան «Թրէնթօ» յածանաւը եւ եր-կու թորփիլանաւեր: Կառավարութիւնը դադրեցուց օդանաւային երթեւեկը դէպի Յունաստան եւ Թուրքիա:

ԹՈՒՐՔԻԱ եւ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

=•·•=

Մեծ խառնակութ Ժընեւի մէջ

Երէկ հաղորդած էինք թէ Պուլկարիա ծանուցագիր մը ուղ-ղած է Ազգերու Դաշնակցութեան, բողոքելով Թուրքիոյ արտա-կարգ սպառազինութեանց եւ սպառնական դիրքին դէմ:

Այս բողոքին վրայ, Ազգերու Դաշնակցութեան հելլենական պատուիրակն ալ դիմեց ընդհ· քարտուղարին, պարզելով իր տե-սակէտը եւ յայտնելով թէ տակաւին հրահանգ ստացած չէ իր կառավարութենէն: Պուլկարական պատուիրակը նորէն այցելեց ընդհ· քարտուղարին, որ թելադրեց Ա· Դ· խորհուրդին հաղոր-դել իր ծանուցագիրը, ի տեղեկութիւն: Այս առթիւ պիտի լուծին նաեւ Թուրքիոյ առարկութիւնները: Պուլկարիոյ եւ Թուրքիոյ պատուիրակները ժամադրութիւն նշանակեցին, իրար լուսաբա-նելու համար:

Թուրքիոյ Ազգ· ժողովին մէջ, վարչապետ Ըսմէթ Ինէօնիւ լուսաբանութիւններ հաղորդեց կացութեան մասին, շեշտելով·

—«*Մենք կ'ուզենք իբրեւ բարի դրացի ապրիլ Պուլկարիոյ հետ եւ ամրապնդել մեր շրջանային բարեկամութիւնները: Մեր հա-մոզումով, խաղաղութիւնը անհրաժեշտ է ընդհանուր բարգա-ւաճման համար*»:

Վարչապետը բացատրեց թէ Թրակիոյ զինուորական համա-խմբումները հետեւանք են պալքանեան ուխտին եւ մասնաւորա-պէս Յունաստանի հետ կնքուած զինակցութեան: Ժողովը միա-ձայնութեամբ վստահութիւն յայտնեց կառավարութեան:

⁂ Զրոյցներ շրջած ըլլալով պուլկարական պահեստի դասե-րու զօրաշարժի մասին, վարչապետ Զօր· Զլաթեւ յայտարարեց թէ այդ լուրերը չեն համապատասխաներ իրականութեան: «Մենք զինուորագրութեան դասեր չունինք եւ մեր սպառազինութիւնները կրճատուած են դաշնագիրներով, որոնց տրամադրութեանց կը հետեւինք տառապէս: Մենք չպիտի խանգարենք խաղաղութիւնը, ինչ որ ալ պատահի ուրիշ որ եւ է երկրի մէջ: Ամէն տարի, աշ-նան եւ ձմրան, մենք պարբերական արձակուրդ կուտանք դաշնա-գրով արտօնուած զինուորներու մէկ մասին, խնայողութեան հա-մար: Մարտ 10էն սկսեալ, ետ կանչեցինք արձակուրդի գացած զինուորներուն մէկ մասը, սահմանագլուխ փոխադրուած զին-ուորներուն տեղը բռնելու համար»:

Պուլկարական կառավարութիւնը հերքեց այն լուրը թէ երկու տարուան պիտի բարձրացուի զինուորութիւնը: Բայց կը խոստո-վանի թէ մաս մը պահեստի սպաներ եւ զինուորներ հրաման ստա-ցած են պատրաստ գտնուիլ, քանըչորս ժամէն դրօշի տակ կան-չուելու համար:

Նէօյիի դաշնագրին համաձայն, Պուլկարիա չի կրնար 20,000 զինուորէն աւելի ունենալ:

Հակառակ այս բոլոր հաւաստիքներուն, յուրջ մտահոգու-թիւն կը պատճառեն Պուլկարիոյ, մանաւանդ Թուրքիոյ պատրաս-տութիւնները: Այս վերջինը կ'ուզէ օգտուիլ առիթէն, վերազինե-լու համար Թրակիան եւ Տարտանէլը, հակառակ Լօզանի դաշնա-գրին տրամադրութեանց:

Հետզհետէ կը հաստատուի թէ Վենիզէլոս իր յոյսը դրած է Իտալիոյ վրայ, որ նոյնպէս հակառակ է պալքանեան դաշինքին: Եթէ Վենիզէլոս յաղթէ, պիտի քանդուի պալքանեան դաշինքը: Ռումանիա, Եուկոսլավիա եւ Թուրքիա կը նախընտրեն ուղղակի գործողութեան դիմել, քան տեսնել պալքանեան դաշինքին քայ-քայումը եւ նոր զինակցութիւն մը՝ Իտալիոյ, Պուլկարիոյ եւ Յու-նաստանի միջեւ: Վենիզէլոս առասպելական համբաւ հանած է Պալքաններու մէջ, իբրեւ քաղաքական ռազմավար, այնպէս որ երբ հաստատուեցաւ թէ ապստամբութեան գլուխը կը գտնուի, Պալքանցի դիւանագէտները ըսին·

— «Հին աղուէսը երբեք չպիտի մտնէր այս արկածախնդրու-թեան մէջ, եթէ արտաքին աջակցութեան հաւաստիքներ ստացած եւ հարիւրին 55 յաջողութիւն նախատեսած չըլլար»:

Այս համոզումը կը հաստատուի Պուլկարիոյ ծանուցագրին մատուցումով:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՌԱՏ ՁԻՒՆ ԵԿԱՒ Փարիզի մէջ, զարմանքի մատնելով լոյս քաղաքին բնակիչները, որոնք վարժուած չեն բնութեան այս շնոր-հին: Ձմեռնային եղանակը սաստկութեամբ կը շարունակուի ամէն կողմ:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ շաբաթական տեղեկագրէն կ'երեւայ թէ մարտ 2ին 623 նպաստընկալ գործազուրկներ պակաս արձանագր-ուած են Սէնի նահանգին մէջ, բաղդատելով անցեալ շաբթուան հետ: Նուազումը զգալի է նաեւ գաւառներու մէջ:

ԱՆԳԼ· ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ կողմէ Վարշաւա եւ Մոսկուա պի-տի երթայ Պ· Իտըն, փոխան Սըր Ճօն Սայմընի: Ճամբորդութիւ-նը պիտի կատարուի մարտի վերջին շաբթուն:

ԳԻՒՂԻՆ ՏԷՐՏԷՐԸ մորթեց եւ յետոյ գնաց ինքզինքը ծառէն կախեց սպասուհի մը, Մէլէօնի մէջ: Կ'ըսուի թէ կատաղի խեն-դութենէ մը բռնուած էր ոճրագործը, 49 տարեկան այրի մը, իր աղջիկը կորսնցնելէ վերջ: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ շարժա-ռիթը ուրի՛շ բան է, ուրիշ բան: Տէրտէրը սպաննուած էր գիշե-րանց, անկողնին մէջ, փորը բաց:

ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԿՈՒ տարուան բարձրացնելու որոշ-ման յանգեցաւ նախարարական խորհուրդը, աջի օրուան նիստին մէջ: Բարձրացումը պիտի կատարուի աստիճանաբար, համա-ձայն մասնաւոր ծրագրի մը: — Վարչապետ Պ· Ֆլանտէն բնակա-րանէն դուրս ելած ատեն, սանդուղէն սահելով, ծունկէն վիրա-ւորուեցաւ թեթեւապէս:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ հետապնդումներ կատարուելով, աւելի քան 500 հոգի ձերբակալուեցան ուրբաթ գիշեր: Քանի չափ կալանաւոր-ներ վար դրուեցան, իբրեւ օրէնքի անսաստող (քրէական յան-ցանք, արտաքսում եւն·):

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՖՐ· Հ· ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ մասնաճիւղը «ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐ»ը կը տօնէ Մարս 17ին

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ 1600ԱՄԵԱԿԸ

Այսօր կիրակի ժամը 14—18 Mutualitéի մեծ սրահին մէջ (24, rue St. Victor. Paris 5. Մէթրօ՝ Maubert-Mutualité)·

Պիտի նախագահէ եւ բացման խօսքն արտասանէ

ԳԵՐ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Ս. ԱՐՔԵՊՍԿ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Ուղերձով մը պիտի ծայնակցի ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

Յոբելեանին նշանակութիւնը պիտի բացատրեն Ն· Աղոնց *եւ* Ա· Ջօպանեան

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը պիտի բերեն

Օր.ներ՝ Մ. Բաբայեան, Հ· Թորոսեան, Գ. Ղազարոսեան, Ի· Պիւլպիւլեան, Բ· Ալեքսանեան: *Պ.ներ՝* Ա· Կոթիկեան, Ա· Գմբէթեան *եւ* Րաֆֆի Պետրոսեան: *«Կիլիկիա»* երգչախումբը՝ *Գուրգէն Ալեմշահի* ղեկավարութեամբ:

Բեմը նկարազարդուած պիտի ըլլայ փարիզահայ արուեստագէտներու խումբի մը խնամքով Ռ· Շիշմանեան *նկարչին ղեկավարութեամբ:*

Տոմսերու գիներն են *6, 4 եւ 2* ֆրանք:

«Վ Է Մ»

Մամուլի տակ է Ը· թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ·— *ԴՐՕ՝ «Մի հատուած յուշերից», Ա· ԱԲԵՂԵԱՆ՝ «Դորպատի համալսարանը», Ա· ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ՝ «Արամը», Յ· ՔԱՒՐԵԱՆ՝ «Թիֆլիսի բարբառի վնասաբարները», «Մարտիրոս Ղրիմեցու տաղերը», Վ· ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ «Շլիսել-բուրգի հայ կալանաւորը», ՍԱՄՍՈՆ՝ «Հայաստանի անդր· ղեսպանը Պարսկաստանում», ԱՏ· ՔՈՉԱՐԵԱՆ՝ «Լ· Աթարեկեանը իբրեւ բանաստեղծ», Մ· ՎՐԱՑԵԱՆ՝ «Տիկ· Ե· Զօրեան», ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ·—* Հայաստանի խորհրդ· արձանագրութիւնները·— ԱՆՑԵԱԼՔ·— ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ·— ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ·— ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ: *Վ· ԵՊ· ՄԱՆԿՈՒՆԻ՝ «Գէորգ Դ· եւ իր ժամանակը»:*

ՑԵՐԵԿՈՅԹ
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
կազմակերպուած
ՀԱՅ ԱԶԱՏ
ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ
ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
17 Մարս Կիր. ժամը 4էն
մինչեւ կէս գիշեր
VICTOR HUGOի
գեղեցիկ սրահին մէջ
46bis Rne St. Didier
(Trocadéro)

Մուտք 10 ֆրանք:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն-Տուրուբերանի Հ· Միութեան ընդհ· ժողովը այսօր կի-րակի կէս օրէ վերջ ժամը *3ին, 131,* rue du Fbg. du Temple, մէթրօ Պէլվիլ: Օրակարգ ընտրութիւն նոր վարչութեան եւ ուրիշ կարեւոր հարցեր:

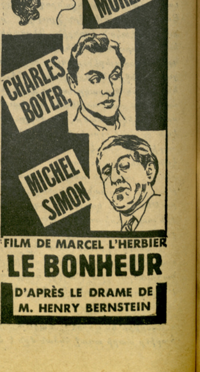
Կը խնդրուի նախորդ վարչութե-նէն ներկայանալ Միութեան գոյքե-րով:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Աղք· Ընկերութեան վարչութիւնը հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ Պ· Խ· Մաթիկեանի որ փո-խան ծաղկեպսակի 100 ֆր. նուիրած է իր Օգնութեան Սնտուկին ողբ. Պ. Ս. Մէհթէրեանի մահուան առ-թիւ:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ երգիծաթերթ՝ «Մ Ե Ղ Ո Ւ» փարիզի եւ շրջանի *Յառաջի* ցրուիչ Պ· Ա Ւ Ե Տ Ի ՍԷՆ:

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ՄԱՐՏ
MARDI 12 Mars 1935

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԱՌ ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2751

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՕՐՕՐ

— •• —

Սիրտ չունինք վիճաբանութեան բռնուելու ո՛ եւ է մէկուն հետ, աջ թէ ձախ:

Կացութիւնը այնքան վրդովիչ է — տագնապ աշխատաւորութեան — որ քրէական յանցանք պիտի ըլլար դուռ բանալ բիւզանդական վէճերու:

Կատարեալ համբերութեամբ կը հետեւինք իմաստութեան բոլոր փորձերուն, եւ բոլոր չընդալից մարզանքներուն:

Եւ քանի կը հետեւինք, այնքան կը յուսահատինք...

Արդարեւ, կարելի չէր երեւակայել աւելի ծանր ողբերգութիւն, քան ինչ որ կը տեսնենք, տարիներէ ի վեր, բայց մանաւանդ գործադրկութեան սաստկացումէն յետոյ:

Ողբերգութեան առաջին պատկերը կը ներկայացնեն անոնք որ պատասխանատուութիւններ ստանձնած են, պատահաբար կամ իրենց հանգամանքին բերումով:

Ներկայիս կարելի է այդ բոլորը ամփոփել երկու բառի մէջ,— Միացեալ Ցանձնաժողով:

Մենք առաջին օրէն վարկ բացինք այդ մարմնին, չունենալով աւելի լաւը:

Եւ առաջին օրէն պարզեցինք մեր բոլոր տեսակէտները, մեր դիտողութիւններն ու թելադրութիւնները, որպէսզի այդ յանձնաժողովը դառնայ ձեռնհաս, կենդանի եւ գործօն:

Դժբախտաբար, յանձնաժողովը կը չարունակէ գործել այնպէս ինչպէս անցեալ նոյեմբերին, երբ գործի սկսաւ:

Ան կը չարունակէ ժողովներ գումարել պարբերաբար — աւելի ճիշդ՝ պատահաբար:

Հարցերը կը դիզուին սեղանի վրայ: Հոգերը կ'աճին մէկ շաբթէն միւսը: Անհամբերութիւնը, ջղագրգռութիւնը կը խռովեն աշխատաւոր բազմութեանց հոգին: Անօթութիւնը կը ծաւալի չէն գաղութներու մէջ: Ինքնութեան թուղթերու նորոգման թնճուկը անստուգութեան մատնած է բազմաթիւ մարդիկ: Թիւրիմացութիւն մը կամ սխալ տեղեկութիւն մը վայրերան կանչեր արձակել կուտան:

Միւս կողմէ, անհամար բանդէտներ խելք կամ «նուսխա» կը ծախեն, օրօրելով անճար բազմութիւնները:

Միացեալ Ցանձնաժողովը աղէ արձան դարձած է այս բոլորին հանդէպ:

Կը թուի թէ այս բոլորը կապ չունին իրեն հետ, կամ ունին այնքան որքան արտաքին կամ ներքին գործերու նախարարութեանց դռնապանին հետ:

Փետր. 19ին էր որ խմբագրուեցաւ իր վերջին զեկոյցը, մեծ մասով նուիրուած՝ Պուլվառ Օսմանի հետ ծագած վէճին:

Զեկոյցին կցուած տեղեկութենէ մը կ'իմանայինք թէ՝ ժողովը որոշած է նոր դիմումներ կատարել ինքնութեան թուղթերու նորոգման առթիւ:

Կատարուա՞ծ են դիմումները: Որ եւ է միջոց գտնուա՞ծ է կամ գոնէ դրական հաւաստիքներ ստացուա՞ծ են:

Եթէ գիտնայինք, օր առաջ կը գրէինք: Նոյն իսկ Ցանձնաժողովին շահը կը պահանջէր օրը օրին հաղորդել:

Ուրեմն, անստուգութիւն, ինչ որ կը նշանակէ կա՛մ ըսելիք չունենալ, եւ կամ չափազանց լաւատես երեւալ, հակառակ համատարած մտահոգութեան:

Մինչ այս մինչ այն, զարմանազան գործեր կը կատարուին յանուն Պուլվառ Օսմանի անավարի ժողովին, որմէ բխած մարմինը ինքզինքը իրաւասու կը զգայ ապարէզ կարդալու Միացեալ Ցանձնաժողովին:

Դժուար է նախատեսել թէ ո՛ւր պիտի յանգի այս երկու մարմիններուն հակամարտութիւնը, որ կը սպառնայ իր աղմուկին մէջ խեղդել օրուան հոգերը:

Մեր ստացած տեղեկութեանց համաձայն, Պուլվառ Օսմանի մարմինը արդէն իսկ դիմումներ կատարած է պետական շրջանակներուն կամ պիտի կատարէ, գործելու համար նոյն իրաւասութիւններով, եթէ ոչ աւելի մեծ յաւակնութիւններով:

Ուրեմն արտաքին ճակատ մը եւս, ներքինէն զատ: Եւ միշտ «յանուն ազգի»:

Ողբերգութեան միւս պատկերն այն է որ, ամէն գլուխէ ձայն մը կուգայ, ժողովներէն եւ յանձնաժողովներէն դուրս:

Նոյն իսկ մամուլը պարտականութիւն չի սեպեր խորհրդակցութիւն մը կատարել ինքն իր մէջ, եւ համաձայնիլ տեսակէտի մը շուրջ:

Դաս մը մարդիկ չատո՛նց գտած են հրաշագործ բանալին,— հաւաքական հպատակութիւն: Եւ տասը - իրիկուն կը հոլովեն զայն, այն տպաւորութիւնը ձգելով թէ գործադրելի է, եթէ բոլորս միաբերան աղաղակենք:

Նոյն տրամաբանութեամբ, դժգոհութիւն կը սերմանուի անոնց դէմ որ չեն հաւատար այդ հրաշքին, մանաւանդ ներկայ պարագաներուն մէջ:

Ուրիշ դաս մը մարդիկ այս բոլոր չարիքներուն պատասխանատու բռնելով գաղթականներու զոյգ «օֆիս»ները, բարձրաձայն կը պահանջեն անոնց ջնջումը:

Խեղճերը չեն մտածեր թէ, հակառակ իրենց բոլոր թերութիւններուն, միակ իրաւական կապը կը ներկայացնեն այդ օֆիսները, դժբախտաբար երկուքի բաժնուած:

Եւ վերջապէս ամէն օր կը լսենք միւս աւետաբեր եղանակը,— ներգաղթ:

Հիմա որ ողբերգութիւնը պարզեցինք, փորձենք բացատրել ծուռն ու շիտակը, անմիջականն ու ցնորականը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԶՕՐ. ՔՈՆՏԻԼԻՍԻ ԸՆԴՀ. ՅԱՐՁԱԿՈՂԱԿԱՆԸ

=•·•=

ԲՈՒՌՆ ԿՌԻՒՆԵՐ ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՕԴԱՆԱՒԵՐԸ ԵՒ ՄԱՐՏԱՆԱՒԵՐԸ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ ՓՈԽԱԴԱՐՁԱԲԱՐ

Զօր. Քոնտիլիսի ծանուցած ընդհ. յարձակողականը սկսաւ կիրակի օր, 10 մարտ, առտուան ժամը 6ին, Սելանիկ – Սէրէզ նակատին վրայ: Կռիւը շարունակուեցաւ ամբողջ օրը: Պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ կառավարական զօրքը աստիճանաբար կը յառաջանայ, փորձելով պաշարել Սէրէզը, որ կը կազմէ ապստամբներուն յառաջապահ դիրքը: Կառավարական բանակը երեք տարբեր կէտերէ անցած է Սթրումա գետը: Պելկրատի եւ Սօֆիայի ճամբով հասած հեռագիրներ կ'ըսեն թէ ապստամբները տակաւին տէր են Սթրումայի արեւելեան շրջանի մեծ մասին:

Աթէնքի մէջ տիրող կարծիքին համաձայն, եթէ ապստամբները հարկադրուին պարպել Սթրումայի դաշտը, դիրք պիտի բռնեն սահմանամերձ լեռներուն մէջ, ի հարկին քաշուելով մինչեւ Բուլղարական սահմանագլուխը, ուր պատրաստ ամրութիւններ կան, Մեծ Պատերազմէն մնացած:

Միեւնոյն ատեն, կառավարութեան օդանաւերը սկսան ռմբակոծել Քանտիա, Հանեա եւ Ռէթիմնօ քաղաքները (Կրետէ): Նաւատորմն ալ գործի սկսած է: Կառավարական մարտանաւերը ռմբակոծեցին ապստամբներու «Հէլլի» յածանաւը, որ Գավալայի նաւահանգիստը մտած էր եւ կը փորձէր ականներ տեղաւորել: Յածանաւը հարկադրուեցաւ հեռանալ: Կ'ըսուի թէ ծանր վնասներ կրած է:

Մակեդոնիոյ յարձակողականը սկսաւ ծանր ռմբակոծումով մը, որբացուած էր առտուն կանուխ եւ որուն մասնակցած էին 30 օդանաւեր: Երբ հետեւակազօրքը յարձակումի սկսաւ, ապստամբները լուրջ դիմադրութիւն չկատարեցին: Կառավարական զօրքը առաջին անգամ գետը անցաւ կամուրջ մը ձգելով Օրլիաքա գիւղին մօտ, եւ յետոյ գրաւեց Քումարիին եւ Նիկրիթա գիւղերուն կամուրջները: Քիչ յետոյ գրաւելով Օրլիաքօ եւ Օրօվաթա գիւղերը, ձեռք անցուց Սիտիրոքասթրօն (Տէմիր Հիսար) եւ Օրհանիէյի երկաթուղին: Այդ պահուն Զօր. Փալիսթրա բուռն կռիւ մը կը մղէր ապստամբներու ծայրագոյն աջ թեւին վրայ:

Կառավարական զեկոյցը գոհացուցիչ կը գտնէ կռիւներուն արդիւնքը, յայտարարելով թէ Սէրէզը գրեթէ գրաւուած է:

Հեռագրի մը համաձայն, ութ քաղաքացիներ սպաննուած եւ ուրիշ 10 հոգի վիրաւորուած են Տրամայի ռմբակոծութեան հետեւանքով:

Կառավարութիւնը շարժման մէջ դրաւ «Քիլքիս» յածանաւը, որ գործօն ծառայութեան ցանկէն ջնջուած էր չորս տարի առաջ: Թէեւ հինցած, այս մարտանաւը պիտի կրնայ չափուիլ «Ավերով»ի հետ, աւելի ծանր թնդանօթներ ունենալով:

⁂ Զօր. Ոոտոփուլօս, որ պատերազմական նախարարութիւնը կը վարէ փոխանորդաբար, հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ.

— Վերջին հետազօտութիւնները կը հաստատեն թէ ապստամբները այժմ զօրեղապէս ամրացած են բնական դիրքերու վրայ, Սէրէզի մօտ: Կառավարական զինուորները կը շարունակեն իրենց յառաջխաղացութիւնը, ջանալով նուազագոյն արիւնահեղութեամբ մաքրել արեւելեան Մակեդոնիան եւ արեւմտեան Թրակիան:

Կառավարական զօրքը Սէրէզ

մտնելով, կը պաշարէ Գավալան

Զօր. Քոնտիլիսի վերջին հեռագիրը կը հաղորդէ (11 մարտ).

Մեր յառաջխաղացութիւնը կը շարունակուի: Ապստամբները կը դիմադրեն ամուր դիրքերու մէջ, շրջապատուած փշաթելերով, բայց չեն կրնար դիմանալ մեր զօրքին ուժգին յարձակման: Բոլոր դիրքերէն հանեցինք ապստամբները, գերի բռնեցինք երկու հարիւր հոգի եւ գրաւեցինք հինգ թնդանօթ: Այս գիշեր չկրցանք Սէրէզ մտնել, դիմադրութեան հանդիպելով քաղաքէն 10 քիլոմէթր անդին: Վաղ առտու Սէրէզ պիտի մտնենք եւ պիտի յառաջանանք դէպի Գավալա եւ Տրամա: Մեր օդանաւորդները անօրինակ հերոսութիւն ցոյց տուին: Մեր կորուստները աննշան են,— երկու մեռեալ եւ չորս վիրաւոր: Բազմաթիւ ապստամբ վիրաւորներ ժողվեցինք: (Սէրէզ մտած են արդէն):

Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, ապստամբները խուճապի մատնուած՝ կը նահանջեն: Տէմիր Հիսարը լքելէ յետոյ, ապստամբները ոչնչացուցին երկաթուղին:

Տրամա եւ Գավալա կը ռմբակոծուին օդանաւերով:

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ անձնատուր եղած է «Հէլլի» յածանաւը, որ ապստամբներուն կողմը անցած էր առաջին օրէն:

Ի՞նչպէս պատրաստուեցաւ ապստամբութիւնը

Աթէնքի «Ակրոպոլիս» լրագիրը կը գրէ թէ ապստամբութիւնը շատոնց սարքուած էր: Վէնիզէլոս ինը ամիս առաջ հեռացաւ Աթէնքէն, միասին տանելով իր գրադարանը: Գնաց հաստատուեցաւ Կրետէ, Սուտայի ծոցին դիմացը: Համաձայնութիւն գոյացած էր Զօր. Փլասթիրասի հետ, միասին տապալելու համար կառավարութիւնը: Զօր. Փլասթիրաս կ'ուզէր որ ապստամբութիւնը սկսի երկու ամիս առաջ: Այդ միջոցին Քանէն (Ֆրանսա) գնաց Յոյնեւպուլկարական սահմանագլուխը, ուր Վէնիզէլոսի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

Աստուածաշունչի Թարգմանութեան 1500ամեակը

ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱՒ ՄԵԾ ԲԱԶՄՈՒԹԵԱՄԲ

=•·•=

Աստուածաշունչի թարգմանութեան եւ հայ մատենագրութեան 1500ամեակին նուիրուած հանդէսներու շարքը բացուեցաւ կիրակի օր, Mutualitéի մեծ սրահին մէջ, մեծվայելուչ եւ հանդիսաւոր տօնակատարութեամբ մը: Կը նախագահէր Կաթող. նուիրակ Գարեգին արք.:

Ընդարձակ սրահը լեցուած էր Փարիզի հայ գաղութին բոլոր խաւերը ներկայացնող կարգապահ եւ ընտիր բազմութեամբ մը որ հինգ ժամ խանդավառ ու ոգեւոր տրամադրութեամբ մը հետեւեցաւ օրուան բանախօսութեան եւ գեղարուեստական խնամուած բաժնին:

Հանդէսին բացումը կատարեց «Կիլիկիա» երգչախումբը, Ս. Թարգմանչաց շարականով, ղեկավարութեամբ Պ. Գուրգէն Ալեմշահի: Այս առթիւ խումբին միացած էին Անարատ Յղութեան Քոյրերու եւ Սեվրի Մուրատեան վարժարանի սաները:

Գարեգին արք. հակառակ իր տկարութեան, ոգեւոր ու գեղեցիկ ճառով մը բացատրեց կաթողիկոսական կոնդակը, որ յոբելենական տարի կը հռչակէր 1935ը: Այս տօնը մեր երախտագիտութեան պարտքն է, ըսաւ, մեր երկու մեծ բարերարներուն, Սահակի եւ Մեսրոպի եւ կապը, շաղախը միացնելու Սփիւռքի պառակտեալ մեր ժողովուրդը:

Հրաւիրեց հանդիսականները յոտնկայս յայտնել այդ երախտագէտ յարգանքը հանդէպ երկու մեծ մեռելներուն:

«Ի՞նչու ենք տօնում մենք այս տօնը, երկու բառով կարելի է բացատրել: Հինգերորդ դարուն քաղաքական պայմանները այնպէս էին դասաւորուած որ եթէ չըլլար գիրերու գիւտը, թերեւս գոյութիւն չունենար այսօր հայ ժողովուրդը: Սասանեանց տիրապետութեան տակ ննջուած մեր ժողովուրդը անկման շրջան մը կ'ապրէր, ահա 428ին այդ անկման օրերուն իսկ թեւ առաւ հայ ոգին: Մեր ժողովուրդին սպառնացող վտանգը մէկ չէր սակայն, միւս կողմէ բիւզանդական ազդեցութիւնն ալ իր աւերը կը գործէր բաժան բաժան ընելով հայ իշխանութիւնը: Բայց ժողովուրդին այն մեծ ուժը որ Սահակի ու Մեսրոպի ստեղծագործութեամբ շունչ առած էր, հայ դպրութիւնը փրկեց այդ անկումէն: Առաջին մեծ գործը որ երեւցաւ հայ դպրութեան որպէս առաջնորդ՝ Աստուածաշունչի հոյակապ թարգմանութիւնն էր որ իրաւամբ կոչուած է օտարներու կողմէ իսկ «թագուհի թարգմանութեանց»:

Այսօր թերթի մը մէջ (*Խմբ.* ՅԱ - ՌԱՋ) կարդացի թէ ինչու ենք տօնում Ս. Գիրքի 1500ամեակը, եւ ոչ թէ գիրերու գիւտին: Թոյլ տուէք ինձ ասել թէ առաջինը ճիշդ է, որովհետեւ Աստուածաշունչի թարգմանութիւնը պատահական գործ չէ. անով ստեղծուեցաւ ազգ. եկեղեցի, ազգ. գրականութիւն. ան է կոթող հայ դպրութեան, որուն յաջորդեց նոյն մի թարգմանչական գրականութիւն Ոսկեբերանի, Եփրեմ Ասորիի, Կիպրացիի, Փիլոնի Երրայեցիի եւայլն:

Կորիւն ու Եզնիկը, վկայաբանութիւնները, — եթէ չըլլային բոլոր այս գանձերը մեր անցեալին, ո՞ւր պիտի դիմէին օտար գիտնականները, որոնք մեր մատենագրութեամբ զբաղեցան աւելի ուշ: Հապա լեզո՞ւն, մեր լեզուն, այն ոսկեայ բանալին որով կրցեր են մեր մատենագրութեան նուիրուիլ այնքան հոյակապ դէմքեր օտար գիտնականներէ, ինչպէս Սէն Մարթէն, Լանկլուա, Տիւլօրիէ, Մաքլէր Մարքվարտ, Մառ»:

Նախագահը հրաւիրեց ժողովուրդը ոտքի կանգնիլ երկրորդ անգամ, յարգելու յիշատակը այս օտար մատենագիրներուն:

Փրոֆ. Ադոնց ազատ ըլլալով, վերջին պահուն փոխանորդաբար խօսելու հրաւիրուեցաւ Պ. Կ. Բասմաջեան, որ համառօտ ճառ մը կարդաց.— «Հայաստ. եկեղեցին դարերէ ի վեր կը տօնէ յիշատակը սուրբերու որոնք իրենց կեանքը նուիրած են իրենց ժողովուրդին: Անոնց կարգին են Սահակի եւ Մեսրոպի եւ իրենց աշակերտներուն նուիրուած տօները: Անոնք ոչ միայն իրենց կեանքը տրամադրած էին իրենց ժողովուրդի բարօրութեան, այլեւ ստեղծած էին այդ ժողովուրդին կեանքին չափ թանկագին բան մը,— Ոսկեդարը, 428ին»: Բանախօսը յետոյ թուականի կարգով յիշեց այն բոլոր հայ մատենագիրները որոնք կերտած են մեր թարգմանածոյ եւ ինքնագիր գրականութիւնը, ինչպէս Ա. շրջանին Ագաթանգեղոսը, Մաշտոց Բիւզանդացին, Եզնիկ Կողբացին, Կորիւն, եւն.: 434ին էր որ աստուածաշունչը Գոթերէնի թարգմանուեցաւ Հայու մը կողմէ, իսկ դարեր յետոյ, միայն 1582ին Անգլիացիները ունեցած են Ս. Գիրքի առաջին անգլերէն թարգմանութիւնը: Հայերէնի առաջին թարգմանութիւնը կազմած են Սաղմոսները: Ըստ Փրոֆ. Քարիէրի յունարէնէ եղած են այդ թարգմանութիւնները ասորերէն բառարանի օգնութեամբ, ինչ որ կը բացատրէ այն պարագան թէ ասորաբանութիւններ պակաս չեն հոն:

Բանախօսը վերջացուց եզրակացնելով թէ Աստուածաշունչի թարգմանութիւնը օգնեց մեր ազգային փրկութեան: Եթէ չըլլար ան, յունարէնը ու ասորերէնը բոլորովին պիտի օտարացնէին մեր հայրերը:

(*Մնացեալը յաջորդով*)

⁂ Բեմին վրայ, Գարեգին արք.ի քով նստած էր գերապայծառ Կրափէէն, նախագահ Կաթոլիկ Կաճառին, որ մինչեւ վերջը հետեւեցաւ տօնակատարութեան եւ իր կարգին կրակոտ ճառ մը խօսեցաւ:

⁂ Դադարի պահուն, հանգանակութիւն մը կատարուեցաւ կաթող. նուիրակին առաջարկով, անկախ՝ Էջմիածնի մեծ հանգանակութենէն:

⁂ Կարգապահութեան կը հսկէին Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները եւ հայ արիները: Տօնակատարութիւնը կազմակերպած էր եկեղեցւոյ վարչութիւնը, որուն անդամներէն շատերը ապահովաբար առաջին անգամ էր որ ներկայ կ'ըլլային այսքան ժողովրդական եւ խանդավառ հանդէսի մը, միշտ իրենց պատեանին մէջ քաշուած ըլլալով:

Ֆրանսահայ կամաւորներու բողոքը

»»» · · «««

Ֆրանսական բանակի հայ նախկին կամաւորներու Միութիւնն ալ, իր կարգին, բողոքագիր մը ուղղած է «Je Suis Partout»ի ծանօթ հրատարակութեան դէմ, իր արդար վրդովումը յայտնելով եւ թուելով հայ ժողովուրդին մատուցած թանկագին ծառայութիւնները Ֆրանսայի եւ արեւմտեան քաղաքակրթութեան:

Միութիւնը միեւնոյն ատեն նամակ մը ուղղած է «Աքսիօն Ֆրանսէզ»ի խմբագրութեան, շնորհակալութիւն յայտնելով Պ. Տէլէպէքի հայանպաստ յօդուածին առթիւ:

Կ'արժէր հրատարակել այս երկու նամակներուն փրանսերէն բնագիրները, ինչպէս եւ ուրիշ նամակներ, բայց մեր միջոցները թոյլ չեն տար օրը օրին տպելու զանոնք, մանաւանդ որ խնդիրը այլեւս կորսնցուց իր այժմէութիւնը:

⁂ Կարդալ, այսօր, Գ. էջին մէջ, Ուս. Միութեան ժողովը եւ Փրոֆ. Շարլ Ռիշէի յայտարարութիւնները՝ «*Յառաջ*»ի աշխատակցին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՆԿԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ՕՐՈՒԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Տխուր բան է խորհիլ որ մեր ազգին համար այս ատրճան փրկարար դեր մը խաղացող այս մեծ իրողութեան մասին ոչինչ գիտենք եւ ոչինչ պիտի գիտնանք: Հայ պատմագիրները, որոնք այդ յեղաշրջութեան աւելի կամ նուազ մերձաւոր ժամանակներու մէջ ապրած ու գրած են, դժբախտաբար աւելի խաւար քան լոյս սփռած են անոր մասին, իրենց տուած լոյսի մասնիկներն անգամ մթագնելով բնագրական ճամարտակութեանց մէջ, որոնք յաճախ անլուծելիառեղծուածներու կը վերածեն զանոնք:

Անոնցմէ վերջ, մերձաւոր ժամանակներու մէջ, հայ եւ եւրոպացի նշանաւոր գիտուններ, բանասէրներ, մատենագիրներ, սպառած են ուսումնասիրութեան բոլոր աղբիւրները, հետազօտած են գոյութիւն ունեցող բոլոր վաւերագիրները, եւ լոյսի նշոյլ մը անգամ չէ գոյացած իրենց աշխատութենէն:

Չենք գիտեր այսօր թէ իրապէս ե՞րբ եւ ի՞նչպէս տեղի ունեցաւ գիրերու գիւտը, ի՞նչ եղաւ Մեսրոպի բաժինը այս գործին մէջ, եւ ի՞նչ դեր ունեցան Սահակ կամ ուրիշներ: Չենք գիտեր որոշապէս թէ գիւտէն առաջ կա՞յին հայկական տառեր որոնք անգործածելի մնացած էին, թէ Դանիէլեան կոչուած տառերը որոնք գոյութիւն ունէին 404էն առաջ, փիւնիկեա՞ն նշանագրեր էին թէ հայկական այբուբենին բաղաձայնները, զորս Մեսրոպ կարգադրեց յունական այբուբենին հետեւողութեամբ, անոնց աւելցնելով ձայնաւորները:

Նոյնքան անգէտ ենք ու պիտի մնանք նաեւ այդ յեղաշրջութեան պայմաններուն, անոր առաջ բերած երեւոյթներուն, անոր ունեցած ազդեցութեան, յարուցած խանդավառութեան եւ ասոնց յարակից ամէն կարգի անցքերու մասին: Մեր պատմաբանները քանի մը տողով յիշատակած են այս ամէնը եւ անցած են իրենց սիրական առասպելներուն, առ հասարակ քիչ մը աւելի թանձրացնելով այն խաւարը որ գոյութիւն առած է այս ատրճան կենսական կարեւորութիւն ունեցող իրողութեան մը շուրջ: Նոյն իսկ Կորիւն որ ամբողջ աշխատութիւն մը նուիրած է Մեսրոպի կենսագրութեան եւ որուն կը պարտինք ամէնէն հաստատ ծանօթութիւնները այդ շրջանի նկատմամբ, բուն էական հարցերու մասին նոյնքան լուռ կամ անորոշ կը մնայ եւ մեզ կը թողու ենթադրութեանց բաւիղի մը առջեւ, որուն մշուշին մէջ կը թաթաւի արդէն իր սիրական ազգութեան խնդիրն ալ, որովհետեւ այսօր չենք կրնար ճշդիւ ըսել թէ մեր դասական գրականութեան պարծանքը եղող այս մեծ մատենագիրը իրօք Հա՞յ էր:

Այսպէս անստոյգ կը մնայ նաեւ գիրերու գիւտին հետեւող եւ անոր փրկարար բարիքը իրականացնող անդրանիկ աշխատութեան, Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան խնդիրը: Չենք գիտեր թէ ի՞նչ պայմաններու մէջ կերտուած է մեր լեզուին այս հոյակապ կոթողը, ո՞ւր, ե՞րբ, որո՞նց կողմէ, եւ ո՞ր լեզուէն կատարուած է թարգմանութիւնը: Մեր ունեցած ամբողջ ծանօթութիւնը ենթադրութիւններէ անդին չանցնիր: Գիտենք անուններ, գիտենք որ Սահակ եւ Մեսրոպ կարեւորագոյն դերը ունեցան սկզբնական թարգմանութեան մէջ, իրենց աշակերտներուն հետ, որոնցմէ ոմանց անունն ալ տըւած է Կորիւն, բայց թէ ի՞նչ էր այդ սկզբնական թարգմանութիւնը, ե՞րբ, ո՞ւր եւ որո՞նց կողմէ տեղի ունեցաւ վերջնական կատարելութիւնը, այս բոլորը անյայտ կը մնան այսօր:

Կորիւն, վճռական կերպով կը վըկայէ թէ սկզբնական թարգմանութիւնը Մեսրոպ կատարեց Սամոսատի մէջ, ասորերէն բնագրին վրայէն, գիրերու գիւտէն անմիջապէս վերջ, օժանդակութեամբ Յովհան Եկեղեցացիի եւ Յովսէփ Պաղնացիի, բայց կ'աւելցնէ թէ թարգմանուածը լոկ Առակներու Գիրքն էր:

Խորենացի, նոյնքան վճռական, ամբողջ Աստուածաշունչի թարգմանութիւնը կը վերագրէ Մեսրոպի, ասորական բնագրէն:

Մինչդեռ Ղազար Փարպեցի որ այս երկուքէն նուազ վճռական չէ իր հաստատման մէջ, կը գրէ՝ ակնարկելով Սահակի. «Անվեհեր ջանալով զցայգ եւ զցերեկ՝ թարգմանեաց զԿտակարանս ամենայն», աւելցնելով որ յունարէն բնագրին վրայէն կատարուած է թարգմանութիւնը:

Բայց Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան վրայ ձգուած պարզ ակնարկ մը անգամ ցոյց կու տայ թէ մէկ թարգմանչի գործ չէ եւ մէկ աղբիւրէ չէ փոխադրուած, կը կրէ շատ որոշ հետքեր յունական բնագրէն եւ շատ ալ որոշ հետքեր ասորական բընագրէն: Սահակ հմուտ չէր ասորերէնի, Մեսրոպ հմուտ չէր յունարէնի: Ի՞նչպէս հաշտեցնել այս իրողութիւնը մեր պատմագիրներուն հակասական վկայութեանց հետ:

Հայերէն, մանաւանդ եւրոպական լեզուներով աւելի քան հարիւր կարեւոր երկասիրութիւններ հրատարակուած են այս խնդրին շուրջ, եւ չեն կրցած պարզել անոր վրայ թանձրացած խաւարը: Ոչ իսկ կարելի եղած է ճշդել Աստուածաշունչի ամբողջական թարգմանութեան բուն թուականը: Կորիւն եւ Փարպեցի Ե. դարու գործ կը համարեն զայն: Իրապէս Աստուածաշունչի թարգմանութեան մտածումը գլխաւոր շարժառիթներէն մէկը եղած էր գիրերու գիւտին, հայ եկեղեցին ազատելու համար ասորերէնի գերութենէն, եւ շատ հաւանական է անշուշտ որ այս գիւտը ամէն բանէ առաջ կիրարկուէր նոյն թարգմանութեան համար: Ուրիշներ դար մը ետք կը տանին զայն, եւ որքան ատեն որ ստոյգ թուական մը չկայ, ասպարէզը միշտ բաց կը մնայ ենթադրութեանց առջեւ: Փրոֆ. Մառ ութերորդ դարու գործ կը նկատէր Աստուածաշունչի թարգմանութիւնը եւ անոր հետ՝ հայ դասական գրականութեան ծագումը:

×

Կը վերջացնենք այս նկատողութիւնները, ստորեւ հրատարակելով հանգուցեալ Օրմանեան արք.ի կողմէ Պ. Ֆրէտէրիք Մաքլէրի ուղղուած կարեւոր նամակ մը, թարգմանելով զայն Ֆրանսերէն բնագրէն, որուն կարեւոր հատուածները Պ. Մաքլէր արտագրած է իր ծանօթ մեծ աշխատութեան՝ «Le texte arménien de l'Evangile d'après Mathieu et Marc»ի մէջ, որ Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան նուիրուած լաւագոյն հետազօտութիւններէն մէկն է: Օրմանեան արք.ի նամակին ինքնագիր օրինակը, ինչպէս այս նկատողութեանց առթիւ օգտագործուած կարգ մը տեղեկութիւններ կը պարտինք Հ. Բ. Ը. Միութեան Նուպարեան Մատենադարանին, որուն վարչութեան շնորհակալութիւն կը յայտնենք նաեւ այստեղ:

Մ.

×

Բերա, 10 մարտ 1912

Պարոն փրոֆէսօր Մաքլէր,

Ձեր վերջին նամակին մէջ կը խօսիք Աւետարաններու հայերէն թարգմանութեան մասին եւ կարգ մը հարցումներ կ'ընէք, իմ կարծիքս խնդրելով այդ կէտերու նկատմամբ:

Արդի ուսումնասիրութիւններուս եւ զբաղումներուս մէջ ո՛չ կ'ուզեմ, ո՛չ ալ կրնամ մանրամասնութիւններ տալ, բայց ընդհանուր կերպով մը կրնամ ըսել թէ մեզի հասած պատմական յիշատակարանները, թէեւ հաւաստի պատմական եւ առասպելական անցքերով, շատ մութ եւ շատ անկատար են Ս. Գրոց թարգմանութեան *թէքնիք* պարագաներուն նկատմամբ: Պարզելու համար այն կէտերը զորս կ'ուսումնասիրէք, պիտի հարկադրուիք բաղդատական քննութիւններ ընել նոյն իսկ բնագրին վրայ:

Հայաստան, իր ազգային գրականութիւնը ունենալէ առաջ, բաժնուած էր Եդեսիոյ եւ Կեսարիոյ երկու սահմանակից Դպրոցներուն միջեւ: Հարաւային նահանգները՝ Տուրուբերան, Վասպուրական եւ Աղձնիք, յարած էին Եդեսիոյ Դպրոցին, մինչդեռ հիւսիսային նահանգները՝ Բարձր-Հայք, Այրարատ եւ Սիւնիք, ենթակայ էին Կեսարիոյ Դպրոցին: Ասկէ առաջ եկած է ասորական եւ յունական լեզուներու տիրապետութիւնը այդ երկու շրջանակներէն մէկուն ու միւսին մէջ:

Երկու գլխաւոր թարգմանիչները, Սահակ եւ Մեսրոպ, կը պատկանէին այս երկու տարբեր լեզուներուն: Սահակ հմուտ էր յունարէնի, իսկ Մեսրոպ ասորերէնի: Սասանեան տիրապետութեան տակ՝ ինչ որ յունական էր, արգիլուած էր պարսկական Հայաստանի մէջ, այնպէս որ նոյն իսկ գործածութեան մէջ եղող Աստուածաշունչը ասորերէն բնագիրն էր:

Միւս թարգմանիչներն ալ բաժնըւած էին երկու լեզուներուն միջեւ, եւ ես այն կարծիքէն եմ թէ այս «թարգմանիչ» անունը իրենց կը տըրուէր ո՛չ թէ վերջէն կատարուած գրաւոր աշխատութեան համար, այլ իբր յատարար այն պաշտօնին զոր կը կատարէին ատկէ առաջ, բերանացի թարգմանելով վերծանողներու կողմէ յիշատակուած օտար բնագիրները:

Արդ, Ս. Գրոց թարգմանութիւնը պարսկական Հայաստանի մէջ սկսած ըլլալով, իրենց ձեռքին տակ ասորերէն բնագիրը միայն կրնային ունեցած ըլլալ եւ անոր վրայէն պէտք է սկսած ըլլան իրենց աշխատութիւնը: Անկարեւոր չէ նաեւ նշանակել թէ առաջին անգամ գործին լծուողները եղան Մեսրոպ եւ իր աշակերտները, ասորերէնի թարգմանիչները:

Բայց Հայերը լաւ տեղեակ էին այն կարեւորութեան զոր յունական եկեղեցին կը վայելէր աշխարհի մէջ: Իրենցմէ շատեր, գլուխնին ունենալով Սահակը, Կեսարիոյ աշակերտներ էին: Այս դպրոցին գիրքերը, որքան ալ պաշտօնապէս արգիլուած, կը գտնուէին իրենց ձեռքը, կը հետազօտէին զանոնք ու բաղդատական ուսումնասիրութիւններ կ'ընէին, խղճմըտօրէն ճշդելու համար բառերն ու նախադասութիւնները:

Իրերու այս վիճակը եղաւ գլխաւոր պատճառը որ հայերէն Աստուածաշունչը, այնպէս ինչպէս կազմուած էր եւ աչքի առջեւ ունինք այսօր, որոշ բնագրի մը այլամերժ թարգմանութիւնը չէ, այլ կը ներկայացնէ բազմաթիւ թարգմանութիւններու եւ զանազան օրինակներու միջոցաւ առաջ եկած ընտրողական աշխատութիւն մը: Ասիկա շատ աւելի յստակօրէն կ'երեւայ Հին Կտակարանին մէջ, շնորհիւ այն այլազանութեան որ գոյութիւն ունի Եօթանասնից - յունական եւ եբրայա - ասորական բնագիրներուն միջեւ: Այս երկու բնագիրներէն ոչ մէկը նոյնութեամբ առնուած է հայերէն թարգմանութեան մէջ, ուր ի յայտ կուգան նոյն իսկ այդ լեզուներէն մէկուն ու միւսին պատկանող զանազան օրինակներու հետքերը:

Միեւնոյն բանը ստուգուած է նաեւ Նոր Կտակարանին մէջ, թէեւ անոր փոփոխակները նուազ կարեւոր եւ նըւազ բազմաթիւ են, որովհետեւ մէկ աղբիւրէ կը բխին, հակառակը ըլլալով Հին Կտակարանին, որուն երկուութիւնը հաստատուած է:

431 թուականէն ետք կատարուած վերջին աշխատութիւնը Մաքսիմինոս պատրիարքին ղրկած օրինակին վրայէն, պէտք է նկատել իբր մէկ կրկնութիւնը նախապէս տեղի ունեցած ընտրողական աշխատութեան, այսինքն նոր բաղդատութիւն մը՝ նոր օրինակի մը հետեւողութեամբ, եւ ուրիշ ոչինչ:

Ահա թէ ի՛նչպէս կ'ըմբռնեմ խնդիրը, համաձայն այն համոզման որուն յանգած եմ նախնական ժամանակներու վաւերագրերու եւ յետագայ ուսումնասիրութեանց ընթերցումով: Չեմ փորձեր իմ գաղափարներս հաստատել մէջբերումներով, ինչ որ կը պահանջէ առանձին աշխատութիւն մը զոր անկարելի կը դարձնեն արդի զբաղումներս, ինչպէս մատնանշեցի արդէն:

Դուք որ մխրճուած էք այս գործին, դիւրաւ կրնաք ընել այդ աշխատութիւնը, եթէ իմ մտածումներս կը համաձայնին ձեր ուսումնասիրութեանց եւ եզրակացութեանց:

Լիովին համոզուած եմ թէ հոյակապ աշխատութիւն մը պիտի ընծայէք այն տեսակ խնդրի մը մասին, որ ուսումնասիրութեան առարկայ է դարերէ ի վեր, եւ որուն նկատմամբ վերջին խօսքը դեռ արտասանուած չէ, — հայ այբուբենին գիւտն ու կազմութիւնը եւ անոր առաջին կիրարկումը Ս. Գրոց թարգմանութեան:

Ջերմագին մաղթանքներով եւ անկեղծ բարեկամութեան զգացումներով

Միշտ Ձերդ

ՄԱՂԱՔԻԱ ԱՐՔ. ՕՐՄԱՆԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Փօն տ'Օպնայէն ընկ. Սեդրակ Թօփալեան վեցամսեայ «Յառաջ» կը նըւիրէ Պ. Ռուբէն Ժամկոչեանի, Ավինեոն:

«ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԹՈՒՐՔ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐԸ ԿԸ ՓՃԱՑՈՒԻՆ»

Թուրքերէն Զաման լրագիրը կը գրէ.—

Պուլկարիոյ մեր Թուրք եղբայրները բառին բուն իմաստով կը փճացուին: Այն օրէն ասդին, երբ Պուլկարիոյ քաղաք. կուսակցութիւնները լուծեցին, օր օրի սկսաւ աւելնալ ճնշումը: Վերջին օրերու ընթացքին, Պուլկարիայէն ստացուած լուրերուն համաձայն, մէկ քանի մակեդոնական երիտ. կազմակերպութիւններ լուծուած են, ինչպէս, օրինակ, ուսանողական «Վարտար»ը եւայլն, որոնց կարգին եւ փաշական կազմակերպութիւնը: Այս ձեւով, Պուլկարիոյ մէջ որ եւ է քաղաք. կազմակերպութիւն չի մնար, բաց ի Թրակիացիներու կազմակերպութենէն:

Պարզ է որ պուլկար կառավարութեան ձեռք առած այս միջոցները մեզ չեն հետաքրքրեր: Մենք լոկ կը հետեւինք դէպքերուն որոնք տեղի կ'ունենան դրացի երկրի մը մէջ: Բայց, վերջերս աքսորուած անձերուն միջեւ կը գտնուին նաեւ մեզի ազգակից զարգացած անձեր՝ Վանլըզէն, Ռուսճուքէն, Շումէնէն, Ֆիլիպէէն եւ նոյնիսկ Եամպոլէն: Եթէ այս Թուրքերը աքսորուին այն պատճառաւ որ անոնք կը պատկանին լուծեալ կուսակցութիւններէն մէկուն, զարմանալի պիտի չըլլար: Բայց, այդ անձերէն ոչ մէկը կուսակցականութեամբ չի զբաղիր: Պուլկարիոյ մէջ չկայ մէկ հատիկ զարգացած Թուրք, որ ցարդ մտած ըլլայ քաղաքական կուսակցութեան մը մէջ: Կարելի է այդպիսիներ կան աւելի տարէց Թուրքերուն միջեւ, բայց աքսորուածներուն, ինչպէս նաեւ անոնց միջեւ որոնք անծանօթ տեղեր կը ձգձգուին, նման կուսակցականներ չկան:

Քանի որ այս այսպէս է, ինչո՞ւ պուլկար կառավարութիւնը կ'աքսորէ այդ անձերը: Ինչո՞ւ, օրինակ, որեւէ տեղեկութիւն առնուած չէ Ֆիլիպէէն շաբաթներ առաջ քշուած կարգ մը անձերու մասին. ի՞նչ մեղք են գործած այդ մարդիկը: Միայն մէկ պատասխան կայ,— որովհետեւ քշուածները Թուրանճիներ են, այսինքն՝ կը պատկանին «Թուրան» անունով մշակութային միութեան մը, իսկ պուլկար կառավարութիւնը զայն քէմալական կ'որակէ: Որովհետեւ, այդ կազմակերպութիւնը բոլորող երիտասարդները կը մտահոգուին դպրոցի միջոցաւ Թուրք զանգուածին մշակութային բարձրացմամբ: Այդ երիտասարդները գլխաւորաբար կը կրեն եւ կը գրեն թրքական նոր տառերով, իրենց դըպրոցներուն մէջ ներմուծուած են այդ տառերը: Մէկ խօսքով, այդ երիտասարդները կ'ըսեն պուլկար հասարակական ղեկավարներուն,—«մենք կ'ուզենք զարգացած հայրենակիցներ»: Անոնք այդպիսի սկզբունք մը նպատակ դրած են:

Բայց, պուլկար ղեկավարները եւս կ'ըսեն.— «Կ'ուզենք զարգացած հայրենակիցներ»: Ինչո՞ւ, ուրեմն, կը քշեն զանոնք, ինչո՞ւ կը ծեծեն զանոնք: Ի՞նչ է պատճառը այդ բոլորին: Որովհետեւ, պուլկար կառավարութիւնը մեզի բարեկամ չէ եւ կը հովանաւորէ հակաթուրք կազմակերպութիւնները, որոնք մեր փճացումը կը ցանկան: Այսօր ի՞նչ կը ներկայացնէ Թրակիացիներու կազմակերպութիւնը որուն անդամները կատղած շուներու նման կը հաչեն Թուրքերուն դէմ: Ինչո՞ւ մինչեւ այժմ Սոֆիայի մէջ կը պահուին Թուրք յառաջդիմութեան թշնամիները (Յառաջ.— Կ'ակնարկէ հակաքէմալական փախստականներուն): Ինչո՞ւ այս ազգային դաւաճանները, որոնք, մեր թշնամիներուն հետ, մայր հայրենիքը խաչեցին, դեռ եւս կը հովանաւորուին եւ կը պաշտպանուին պուլկար հանրային ապահովութեան տնօրէնութեան կողմէ, քանի որ անոնք հոն կը ղրկեն զարգացած Թուրք երիտասարդութեան դէմ իրենց տեղեկագիրները: Ինչո՞ւ Շումէնի կրթական քննիչը No. 17750 եւ 24 հոկտեմբեր 1934 թուակիր հրամանագիրով մը հրահանգած է թրքական վարժարաններուն մէջ արաբական տառերով դասաւանդել: Ինչո՞ւ կը հրաժարեցուին այն երիտասարդ Թուրք ուսուցիչները, որոնք կը մերժեն այդ տառերով աւանդել: Ինչո՞ւ պուլկար կառավարութիւնը լուծեց թրքական համայնքային եւ դպրոցական մարմինները եւ անոնց ղեկավարութիւնը յանձնեց դերագոյն միւֆթիին (Յառաջ.— Այս վերջինոյն կողմնակից եւանդամներ նշանակած է, որոնք հակաքէմալականներ են): Ինչո՞ւ կը գրաւուին այդ դպրոցներու յանձանձման ծառայող հողերը եւ կը տրուին պուլկար վարժարաններու (Յառաջ.— Համաձայն մեր ստոյգ տեղեկութեանց, ճիշդ չէ այս վերջին պարագան): Ինչո՞ւ կը տանջեն «Թուրան»ի անդամ Թուրք երիտասարդները եւ կ'արտաքսեն զանոնք «քէմալական» կամ «թրքական գործակալ» որակումներով: «Թրակիա» թերթը դեռ եւս կը շարունակէ գրել ինչ որ «Այթըն Օրտու» կազմակերպութեան մը մասին ու Թուրք երիտասարդութեան վերագրել քէմալականութիւն: Նոյնիսկ այժմու կառավարութիւնը, առանց ճշմարտութեան անսալու, կը շարունակէ միեւնոյն կարծիքին հետեւիլ:

Ասկէ առաջ, յոյնեւպուլկար սահմանին վրայ ձերբակալուեր է որ եւ է Թուրք գործակալ մը, որուն համար գրեցին թէ «Այթըն Օրտու»ի անդամ է եղեր: Մինչ, իրականին մէջ, այդպէս չէ:

Չկայ որ եւ է նշան, որմէ կարելի ըլլայ եզրակացնել թէ՝ «Թուրան» կազմակերպութիւնը մինչեւ այժմ զբաղած է քաղաքականութեամբ: Բայց եւ այնպէս կառավարութիւնը կը շարունակէ հաւատ ընծայել տրուած տեղեկութիւններուն:

17 մայիսը առեղծողները յայտարարեցին թէ իշխանութեանդլուխ կուգան երկրին տալու հեղինակաւոր իշխանութիւն: Այդ հեղինակաւոր իշխանութիւնը եկաւ իր ուժը մի միայն Թուրքերո՞ւն վրայ ցոյց տալու համար: Պ. վարչապետը տեղեա՞կ է որ այստեղի պուլկարական վարժարաններու մէջ աւանդման կերպին ոչ ոք կը միջամտէ: Եւ հոն դեռ քիրիլեան (Յառաջ.— Քիրիլ եւ Մեթոտ սլաւական տառերու հնարիչներն են) տառերով կը գրեն: Ինք եւս իրաւունք չունի Թուրք ազգի գիրին միջամտելու: Թուրքը, ըլլայ Պուլկարիոյ թէ Թուրքիոյ մէջ, ամէն տեղ Թուրք է: Ուրիշ որ եւ է ազգ իրաւունք չունի անոր լեզուին խառնուելու: 19 մայիսի դերակատարները պէտք է գիտնան որ մենք լոկ բարեացակամութեամբ է

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԸ ԴԱՐԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

175 — 249.— Կարակալլա կայսեր տիրապետութեան այս շրջանին ծաղկած է Փիլոստրատոս պատմիչը, որ «Տիանա Ապողոնի կենսագրութեան» մէջ կը պատմէ թէ ժամանակաւ Պամփիլիոյ մէջ յովազ մը բռներ էին, պարանոցը ոսկեղէն մանեակով, որուն վրայ հայկ. տառերով սա խօսքերը գրուած էին.— «Արշակ թագաւոր Նիւսեայ Աստուծոյն»: Հիւպշմանի կարծիքով Փիլոստրատոս Արշակը շփոթած ըլլալու է պարթեւ Արշակի մը, եւ տառերն ալ պահլաւերէնի հետ:

ԱՐՏԱՇԻՍԵԱՆՔ

190.— Հայաստանի գահը կը բարձրանայ Արտաշէս Ա., որ իր ստեղծած հզօր պետութեան մէջ կը մտցնէ զինուորական կարգեր, կը կազմակերպէ ազգային դաստիարակութիւն, կարգ ու սարքի կ'ենթարկէ ազնուականութիւնը, կը հաստատէ իրաւական կարգեր, եւ Աննիբաղի թելադրութեամբ, կը կառուցանէ իր Արտաշատ մայրաքաղաքը, զոր Ստրաբոն կ'անուանէ «գեղեցիկ», (հատոր ԺԱ., գլուխ ԺԴ., էջ 6), իսկ Պլուտարքոս «մեծ եւ գեղեցկագոյն» (հատոր Գ., էջ 580): Արտաշէս հելլէն մշակոյթը ամրապնդելով հանդերձ Հայաստանի մէջ՝ կը ջանայ հայ շեշտ տալ անոր եւ ջանքեր կ'ընէ հայ լեզուն տարածելու համար իր տիրապետութեան տակ գտնուած երկիրներուն վրայ:

149.— Իբր թէ այս թուականին գըրած է Մարիբաս Կատինա իր պատմութիւնը, ինչպէս կ'աւանդէ Մովսէս Խորենացի: Ըստ Խորենացիի, երբ Վաղարշակ Հայաստան եկաւ՝ Հայոց պատմութեան հետքեր փնտռեց. չգըտաւ, եւ Մարաբաս Ասորին՝ որ հմուտ էր քաղդէական եւ յունական լեզուներու՝ ղրկեց Նինուէ իր եղբօր Արշակին ուղղուած յանձնարարականով մը: Մարիբաս Նինուէի մատենադարանին մէջ գտաւ յունարէն գիրք մը, Աղեքսանդրի հրամանաւ քաղդէերէնի վերածուած յոյն լեզուի, ուր կար Հայոց պատմութիւնը Հայկէն մինչեւ Աղեքսանդր, եւ արտագրելով յունարէն ու քաղդէերէն բերաւ Մծբին, ուր պահուեցաւ արքայական թանգարանին մէջ: Մարիբասի վաւերականութեան մասին կասկած յայտնեցին շատ մը գիտնականներ, ինչպէս Քաթրմէր եւ Օկիւսթ Քառիէռ, պատճառաբանելով թէ Քր.է առաջ Բ. դարուն Նինուէ արդէն չկար, Աղեքսանդր ոչ ժամանակ եւ ոչ կամք ունէր պատմական գործեր թարգմանել տալու, նոյն մատենադարանին մէջ չէին կրնար այն ատեն գըրքեր գտնուիլ՝ այլ շատ աղիւսեայ արձանագրութիւններ, եւայլն: Քանի մը տասնեակ տարի առաջ սակայն Փարիզի Ազգ. Մատենադարանին մէջ գըտնուեցաւ «Ժամանակագրութիւն Մարիբաս Կատինացւոյ», վեր ի վերոյ նման Խորենացիի աղբիւրին: Խորենացին անուններ փոխած է, հատուածներ ընդարձակած, եւ անոր վերագրած իր լաւ աւանդութիւններն ալ: Մարիբաս ապրած է, ըստ նորագոյն բանասիրութեան, Դ. դարու կէսերուն Քրիստոսէ յետոյ:

95.— Հայոց գահը կը բարձրանայ Մեծն Տիգրան, որ Հայաստանը դարձնելով հանդերձ մեծ պետութիւն, զայն կ'օժտէ նաեւ քաղաքակրթական ձեռնարկներով, ու 69 թուականին կը կառուցանէ երկրորդ մայրաքաղաք մը, Տիգրանակերտը,— որ իր շքեղութեամբ կը յիշեցնէր Նինուէն ու Բաբելոնը,— հոն թափելով հելլէն մըտքին ու արուեստին բարիքները, ու զայն վերածելով գրական — գեղարուեստական միջավայրի մը, ուր հելլէն հանճարը կուգար հայ միտքը պատուաստել:

66 Ք. Ա.— 24 Ք. Ե.— Այս թուականներուն մէջ ապրած է յոյն աշխարհագիր Ստրաբոնը, որ թանկագին տեղեկութիւններ կը հաղորդէ նաեւ Հայաստանի, անոր աշխարհագրութեան ու քաղաքակրթութեան մասին: Ստրաբոն (Géographie, Paris, 1864, l. XI, chap. XIV p. 6) գեղեցիկ կը հռչակէ Հայոց Արտաշատ մայրաքաղաքը, կը վկայէ թէ Պարսից բոլոր աստուածութիւնները իրենց համանմանը ունին Հայոց մօտ (t. II, էջ 417), եւ գովքը կ'ընէ Հայաստանի ձիերուն (էջ 463):

56.— Հայաստանի գահուն վրայ Տիգրան Մեծի կը յաջորդէ Արտաւազդ, որ թէեւ թոյլ վեհապետ մը եղաւ, բայց եղաւ գրականութեան ու արուեստի սիրահար, ինքն իսկ հեղինակելով թատերական ու պատմական երկեր:

53.— Պլուտարքոս կը յիշէ Հայոց թագաւոր Արտաւազդի արքունիքին մէջ բեմադրութիւնը Ե. դարու (Ք. Ա.) յոյն թատերագիր Եւրիպիդէսի «Բագոսեաններ» ողբերգութեան:

31.— Անտոնիոս Աղեքսանդրիոյ մէջ գլխատել կու տայ Արտաւազդը, որու երկերէն ոչ մէկը մեզի հասած է դժբախտաբար եւ որուն ողբերգութիւնները տեսած է սակայն Պլուտարքոս (50 — 149, Ք. Յ.):

8.— Դիոնիսիոս Հալիկառնացի, մեռած Ք. Ա. շուրջ 8ին, կը շօշափէ Արմէններու եւ Փռիւգիացիներու ցեղակցութիւնը:

1.— Մահ Տիգրան Դ.ի որուն հետ կը վերջանայ Արտաշէսեան հարստութիւնը, եւ կը բացուի հռոմէական ազդեցութեան շրջանը Հայաստանի մէջ, ամբողջ երկուքուկէս դար հայ ժողովուրդը պահելով հռոմէական մշակոյթին դրոշմին ներքեւ, թէեւ պարթեւական ազդեցութիւնը դեռ կը յամառէր իր դիրքերը չլքել:

Հայաստան եկած իտալացի գերիներ, վաճառականներ, դեսպանական պատուիրակութիւններ, Հայաստանէն անցնող հռոմէական բանակներ, ազդակներ կ'ըլլան Հռոմի քաղաքակրթութեան Հայոց մէջ: Նուազ դեր չեն կատարեր նաեւ հայկ. գահուն վրայ բազմող հռոմէական կրթութիւն ստացած վեհապետներ, ինչպէս Տիգրան Ե. եւ Տիգրան Զ., ինչպէս Ներոնէն թագ ստանալու համար Հռոմ գացող Տրդատ (62 — 107) որ ի դարձին մասին կը բերէ շատ մը իտալացի վարիչներ, վարպետներ եւ մշակներ՝ վերաշինելու պատերազմներէ քանդուած քաղաքներն ու տաճարները: Հռոմէական ճարտարապետութիւնը հետք իսկ ձգած է Հայաստան, ինչպէս ցոյց տըւին պեղումները աւերակներուն Գառնի տաճարին, շինուած առաջին դարերուն, Քրիստոսէ յետոյ:

ԱՐՇԱԿՈՒՆԻՔ

62.— Հայաստանի գահը կը բարձրանայ Տրդատ Ա. կամ Տիրիթ, եղբայրը Պարթեւներու Վաղարշ թագաւորին, որ գրաւելով Հայաստանը անոր կը պարտադրէ իր եղբայրը իբր թագաւոր: Հռոմ, դժգոհ այս դէպքէն, զօրք կը ղրկէ Հայաստանի վրայ, ի վերջոյ ստիպելով Տրդատը որ գայ ու հաւատարմութիւն յայտնէ Ներոնի:

(Շար.)

ՀԱՅ ՈՒՍ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԲՈՂՈՔԻ ԺՈՂՈՎԸ

=o=

Ուրբաթ գիշեր, Նուպարեան Մատենադարանի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Փարիզի Հայ Ուս. Միութեան կազմակերպած վիճաբանական ժողովը, «Je Suis Partout»ի ծանօթ թշնամանքին առթիւ:

Մատենադարանի ընձուկ սրահը լեցուած էր մանաւորապէս հրաւիրուած բազմութեամբ մը, ուր կը նշմարուէին նաեւ քանի մը Ֆրանսացիներ:

Ժողովի նախագահութիւնը կը վարէր Նուպարեան ուսանողական տան տնօրէն Պ. Պայէ: Ուս. Միութեան նախագահ Պ. Պալայեան բացատրեց թէ հաւաքոյթի նպատակն է փաստօրէն վեր հանել գրպարտութեան եւ ոգիտութեան այն նեղմիտ ոգին, որով տոգորուած է Լիւսիէն Ռըպաթէի յօդուածը եւ այս առթիւ արտայայտել մեր արդար վրդովումը ֆրանսական հանրային կարծիքին առջեւ, որ կրնայ թիւրիմացութեամբ ազդուիլ նման գրութիւններէ: Յետոյ Միութեան փոխ-նախագահ Պ. Քէրիմ կարդաց փաստացի եւ վիճակագրական յօդուած մը, որով մի առ մի կը ջրէր Ռըպաթէի բոլոր նախատալից վերագրումները հայ ժողովրդի յետամնացութեան, «չարչի»ականութեան, ազատութեան եւ ցեղային խաթարման մասին եւ աւելցուց.

— «Ինչ կը վերաբերի հայ եւ ֆրանսական արիւններու միախառնումէն յառաջ գալիք վտանգի(!) հարցին, որուն ակնարկած էր Ռըպաթէ այնքան անմտօրէն, կրնանք ըսել որ արիւններու այդ միութիւնը կատարուած իրողութիւն մըն է արդէն եւ այդ եղբայրութիւնը նուիրագործուած է Վէրտէօնի, Սուրիոյ, Կիլիկիոյ պատերազմի դաշտերուն վրայ»:

Այս խօսքերը արժանացան բուռն ծափերու:

Այնուհետեւ Պ. Նախագահը խօսք տուաւ Պ. Ռըպաթէի որ թէեւ հրաւիրուած էր, բայց կը փայլէր իր բացակայութեամբ:

Ի վերջոյ խօսք առին նաեւ Պ. Պ. Ջօպանեան, Կիւմիւշկէրտան եւ Բաշալեան, որոնք դիտել տուին թէ բողոքի բերանացի եւ գրաւոր այս ցոյցերը մեծ պատիւ մըն են անարժան յօդուածագրի մը համար եւ ոգեկոչեցին բոլոր հին կամ նոր Ֆրանսացի հայասէրներուն արտայայտութիւնները, որոնք ամէնէն շռնդալից ապտակը կրնան նկատուիլ ամէն կարգի Ռըպաթէներու հասցէին:

Խօսք առաւ նաեւ փաստաբան Պէռնար Վահէ, որ Ռըպաթէի գրութեան ոգին վերլուծեց ֆրանսական ակնոցով եւ չէշտեց թէ այնպիսի պահու մը երբ Ֆրանսա Ալժերիոյ մէջ տիրող դժգոհութիւնը դարմանելու եւ արտասահմանի հետ առեւտրական յարաբերութիւնները քաջալերելու կը ձգտի, Ռըպաթէի նման անճարակ լրագրողներ ամէնէն վտանգաւոր տարրերը կը ներկայանան իրենց իսկ երկրի շահերուն համար եւ օտարականներուն մէջ կը մեռցնեն ֆրանսասիրական զգացումը որ զիրենք մղեց կանգնիլ ֆրանսական եռագոյնի կողքին, վըտանգի պահուն:

Ժողովի նախագահը Պ. Պայէ հաստատեց թէ Հայերուն արդար զայրոյթին կը ձայնակցին բազմաթիւ Ֆրանսացիներ, ինչպէս Ժօր. Պրէժոն, Պ. Պ. Օնոռա, Ֆ. Մաքլէր, որոնք նամակներով իրենց վրդովումը յայտներ են թերթին խմբագրութեան եւ աւելցուց.

— «Բարեբախտաբար Ռըպաթէի նման անպատասխանատու անհատներ զանցառելի բացառութիւն մը կը կազմեն եւ չեն կրնար արատ ձգել ֆրանսահայ դարաւոր բարեկամութեան վրայ, որ հիմնուած է փոխադարձ հասկացողութեան եւ արժանիքներու ճիշդ գնահատութեան վրայ»: (Ծափեր):

Ի վերջոյ միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ հետեւեալ բանաձեւը.—

«Փարիզի Հայ Ուս. Միութեան նախաձեռնութեամբ Նուպարեան Մատենադարանին սրահը հաւաքուած հասարակութիւնը իր բուռն բողոքը կը յայտնէ Պ. Լիւսիէն Ռըպաթէի չարամիտ ու վարկաբեկիչ յօդուածին դէմ ի մասին Հայերու, որոնք եղած են Արեւելքի մէջ լատին-յոյն քաղաքակրթութեան ջահակիրները եւ կը մնան այսօր ալ ամէն տեղ ֆրանսական մշակոյթի ամէնէն ջերմ ռահվիրաները»:

Շրջուն թղթակից

որ ցարդ լռած ենք անարդարութեանց դէմ: Բայց, արար աշխարհ գիտէ թէ մենք թոյլ պիտի չտանք որ պուլկար վարչապետը խաղայ աշակերտութեանը հետ թուրք բնակչութեան, որուն թիւը հոն մէկ միլիոնի կը հասնի: Պուլկարիոյ Թուրքերը անլուր ահաբեկումի մը ենթարկուած են: Հոն ամէն օր դժբախտ մարդիկ կը ծեծուին, կը քշուին, կը սպաննուին եւ կը տեղահանուին: Անոնք Թուրքեր են, մարդիկ են որոնք մեզի հետ միեւնոյն արիւնն ու միեւնոյն հոգին կը կրեն: Իրենց միակ մեղքը այն է որ Թուրք են: Պէտք է վերջ դնել Պուլկարիոյ այս վնասակար կեավուրութեան, որովհետեւ համբերութիւնն ալ չափ մը ունի: Ի վերջոյ պիտի գայ օր մը, երբ մենք հաշիւ պիտի ուզենք պուլկար կառավարութենէն: Եւ այդ օրը, անկասկած, ամենաճակատագրականը պիտի ըլլայ Պուլկարիոյ վարիչներուն համար:

Ի ՊԱՏԻՒ Պ. ՄԱՆՏԷԼՇԹԱՄԻ

(ԳՆԴ. ՊՐԷՄՈՆԻ ՄՐՑԱՆԱԿ)

— o —

Ինչպէս ծանօթ է կարգ մը հայ ընկերներու նախաձեռնութեամբ քանի մը տարիէ ի վեր տիկին «Գնդ. Պրէմոն»ի անունով հաստատուած է գրական մրցանակ մը որ կը տրուի հայ պատմութեան, հայ մշակոյթի եւ հայ դատի նուիրուած ֆրանսերէն լաւագոյն հեղինակութեանց:

1933—34ի տարիներու մրցանակի վարձատրութիւնը այս տարի յատկացուած էր Պոլսոյ ցարական դեսպանատան նախկին թարգման Պ. Անտրէ Մանտէլշթամի, որ յայտնի է իր հայանպաստ բազմաթիւ հրատարակութիւններով, մանաւանդ «Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ պետութիւնները հայկական հարցին առջեւ» հեղինակութեամբ:

Այս գրական մրցանակի կոմիտէն, ուրբաթ օր (մարտ 8) ընդունելութիւն մը սարքած Սէրքլ էնթէրալիէի սրահին մէջ, ի պատիւ Պ. Անտրէ Մանտէլշթամի: Հրաւիրուած էին Ֆրանսացի եւ հայ ծանօթ անձեր եւ մամուլը:

Մրցանակի կոմիտէին կողմէ Պ. Փօլ Պուայէ, փրոֆ. արեւելեան լեզուներու, ներկայացուց Պ. Մանտէլշթամի կեանքը եւ անոր հայանպաստ իրաւագիտական երկասիրութիւնները:

Այնուհետեւ Պ. Ա. Խատիսեան թըւեց այն թանկագին ծառայութիւնները, զորս Պ. Ա. Մանտէլշթամ մատուցած է հայկական դատին, իր գրչով, խօսքով եւ գործօն խորհուրդներով.

— «Դուք բացարձակ անշահախնդրութեամբ օժանդակեցիք հայ պատուիրակութիւններուն իրենց դիւանագիտական ամէնէն կարեւոր դիմումներուն եւ ծանուցագրերու խմբագրութեան առթին: Ձեր տաղանդին եւ իրաւամտութեան շնորհիւ մենք յաջողեցանք ֆրանսական եւ անգլիական կառավարութիւններուն ճանչցնել տալ հայ հանրապետութեան անկախութիւնը: Ներկայիս քիչ բարեկամներ ունինք, բայց անոնք որ մեր դժբախտութեան մէջ մեզի հաւատարիմ մնացած են, մեզի աւելի թանկագին կը թուին: Դուք մեր ժողովուրդի հաւատարիմ բարեկամներէն մնացիք մինչեւ վերջ, ֆրանսական բարեկամութիւններու հետ միասին: Ձեր ճիգերուն լաւագոյն վարձատրութիւնը պիտի ըլլայ հայկական դատին յաղթանակը, որուն յոյսը կը պահենք եւ կը ցանկանք ձեզ տեսնել զայն»:

Խօսք առաւ նաեւ Պ. Լ. Կիւմիւշկէրտան, որ վերյիշեց Պոլսոյ դիւանագիտական երբեմնի միջավայրը, այն օտար դեսպանատուները եւ իրենց թարգմանները, որ վճռական դեր մը կը կատարէին: Պ. Մանտէլշթամ այդ օրերուն սակայն երեւան կուգար արդարութեան եւ մարդկային իրաւունքի նախանձախնդրութեամբ տոգորուած դիւանագէտ մը, որով առաջին օրէն ըմբռնեց հայկական հարցին իսկութիւնը:

Ամէնէն վերջ խօսք առաւ ինքը, Պ. Մանտէլշթամ եւ բացատրեց թէ ինչ պարագաներու տակ ինք ալ տարուած է հայասիրութեամբ:

Անդրադառնալով Պոլսոյ դիւանագիտական անցուդարձերուն աւելցուց.

— «Պալքանեան պատերազմէն վերջ ռուս դեսպան Պ. Կիրսի թելադրանքով հայկական նահանգներու բարենորոգման ծրագիր մը մշակեցի, որ կը նախատեսէր ինքնավար Հայաստան մը ստեղծել Սուլթանին գերիշխանութեան տակ: Ֆրանսա եւ Անգլիա համաձայնեցան, Գերմանիա խանդարեց: Բանակցութիւնները յանգեցան 1913ի համաձայնութեան, զոր պատերազմը ջուրը պիտի ձգէր: Համաձայնական պետութիւնները իրենց ժողովուրդներու յաղթութեան եւ ազատումի պատճառաւ լքեցին հայկական դատը: Անոնց իրենց կողմէ ամօթալի նահանջ մըն էր, զոր չեն կրնար ուրանալ: 1924ին Ամերիկա եւ Պօլոնիա, Մաքտօնըլտին գրած իրենց նամակով կը կը խոստովանէին.— «Հայ գաղթականներու անկայուն եւ ողորմելի վիճակը դատապարտութիւն մըն է արեւմտեան պետութեանց համար: Նոյն ձայնը յաճախ բարձրացած է Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակէն: Երրորդ նստաշրջանին Պ. Մոթթա կ'ըսէր.— «Հայկական հարցը չլուծել կը նշանակէ առանց չափազանցութեան արատ մը քսել, պարսաւանք մը մարդկային քաղաքակրթութեան համար»: Լորտ Քըրզըն Լօզանի համաժողովին մէջ իսկ հայկական հարցը կ'անուանէր «աշխարհի մեծագոյն գայթակղութիւններէն մէկը»: Այս բարձրագագ ձայները լսելէ յետոյ, կարելի չէ յուսահատիլ հայկական դատի վերջնական յաղթանակի մասին: Նոյն իսկ միջազգային արդարամտութեան չափանիշը պէտք է նկատել այն հատուցումը զոր պիտի տան հայ ժողովուրդին»:

Պ. Մանտէլշթամ վերջացուց իր ճառը, թելադրելով ուժ տալ հայանըպաստ փրոփականտին, ի մի համախմբելով բոլոր կազմակերպութիւնները եւ օտար հայասէր ընկերութիւնները:

«Միջազգային խղճմտանքը կը բարեշրջուի դէպի իրաւունքի վճռական հասկացողութիւն մը,— թէ ուժի սահմանը անհատի եւ ազգի կեանքի իրաւունքն է: Այս սկզբունքին առջեւ պիտի խոնարհին բոլոր պետութիւնները: Հոդ է ահաւասիկ իրաւազուրկ ազգերու յոյսի աղբիւրները»:

Հանդէսը փակուեցաւ պատուասիրութիւններով:

Փ.

Ցեղափոխական վարդապետի մը մահը

— • —

Ցաւով կ'իմանանք մահը Յակոբ վրդ. Թաշճեանի, որ կը դարմանուէր Երուսաղէմի ֆրանսական հիւանդանոցին մէջ: «Յուսաբեր» հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ հանգուցեալի մասին, որ եղած է յեղափոխական գործիչ մը եւ Դաշնակցական.—

Թէպէտեւ 57 տարեկան էր, բայց տակաւին կորովի երիտասարդի երեւոյթն ունէր Յակոբ վրդ. Թաշճեան: 1917ին երբ բրիտանական ուժերը Պաղեստին մուտք կը գործեն՝ հանդուգնեալը իսկոյն կամաւորական բանակին զինուոր կ'արձանագրուի եւ կը մեկնի Կիպրոս եւ անկէ ալ հայ լեգէոնականներուն խառնուելով կ'անցնի ցանկալի Կիլիկիան ու կը դիմէ պատերազմական ճակատ: Թշնամի ուժերու դէմ իր քաջագործութիւնները Ծիհանի, Էքպէզի, Մարաշի եւ ահաաբակ կիլիկեան աղետալի դէպքերու պահուն կատարած հերոսական դրուագներուն մէջ պէտք է որոնել: Լեգէոնական բանակին ցրուումէն վերջ կը վերադառնայ Երուսաղէմ եւ կը նուիրուի իր հոգեւորական ասպարէզին վերստին:

Ծնողքը ժամանակին Տիվրիկի Կասմա գիւղէն Պոլիս գաղթած էր: Պատանի Կարապետ — աշխարհական անունը Յակոբ վարդապետին — իր ծննդավայրը Կէտիկ Փաշայի մէջ հասակ կը նետէ եւ երբ չափահաս կը դառնայ՝ իր ցանկութեանց համաձայն կ'ուղարկուի Երուսաղէմ: Հոն Ժառանգաւորացի մէջ կ'ուսանի ու կուսակրօն վարդապետ կը ձեռնադրուի 1913ին:

Յակոբ վրդ. Թաշճեանի մէջ հայրենասիրական ու ազատութեան զգացումները չափազանց զօրաւոր էին: Կը յուսար ու կը սպասէր, որ հայրենիքի ազատագրման գործին մէջ անգամ մը եւս իրեն առիթ պիտի ներկայանար եւ ինք իր այս աւելոր տարիքին մէջ պիտի նուիրուէր թշնամիներու մաքրագործման եւ հայ հողին վերջնական ազատագրութեան սրբազան գործին:

Յակոբ վարդապետ Դաշնակցական արձանագրուած էր 1926էն ի վեր եւ այդպէս ալ մնաց մինչեւ իր մահը: Կուսակցական գործօն ծառայութեան մէջ չէր, բայց իր օժանդակ անդամի դերին մէջ՝ ան բոլոր մարդերուն մէջ ալ իր նիւթական եւ բարոյական պարտաւորութիւններն ու պարտականութիւնները անթերի կը կատարէր:

Բացի իր կուսակցականի հանգամանքէն, Յակոբ վարդ. տեղւոյս լեգէոնական Միութեան մասնաճիւղի հիմնադիրներէն եւ անդամներէն էր միանգամայն:

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՐԴԱՐ ԲԱՅՑ ՋՈՒՐ ԺԻՋԵՐ

— o —

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (25 փետր.).

— «Տագնապահար է հայ գաղթականութիւնը ամէն տեղ եւ մատնուած անօրինակ թշուառութեան: Հիւրընկալ երկիրները, իրենք ալ տագնապահար, տակաւ սեղմիչ օրէնքներու եւ կարգադրութիւններու կը դիմեն, առաջին հերթին թեթեւցնելու համար իրենց սեփական գործազուրկներու ծանր վիճակը: Ու մասնաւորապէս հայրենազուրկ հայ գաղթականներու կացութիւնը դարձած է ողբերգական, գրեթէ ամէն երկրի մէջ, ուր ցարդ ծանր աշխատանքի գնով օրուան ցամաք հացը կ'ապահովուէր: Այժմ ամէն տեղ աւելի շատ են հայ գործազուրկները, աւելի աղօտ դարձած է նոր աշխատանք գտնելու իրենց յոյսը, աւելի նուազած է հանրային օգնութիւնը անոնց, աւելի նուազած է նոյն իսկ հետաքրքրութիւնը անոնց ճգնաժամային կացութեան հանդէպ ու շատ աւելի յուսաբեկ դարձած են անոնք ընդհանրապէս: Ու, անխտիր ամէնուն համոզումով եւ պահանջով, կը մնայ միակ յոյս ու միջոց — իր հարազատ հայրենիքը վերադարձնել գործազուրկ ու թշուառացած հայ գաղթականութիւնը:

Անկեղծ է այս համոզումը եւ արդար այս պահանջը: Հայրենիք մը, ինչ ռէժիմ ալ որ ունենայ, չի կրնար ապաստան ու աջակցութիւն չտալ իր հարազատ զաւակներուն, որոնք ամէնէն առաջ հայրենիքի ազատութեան համար տարագիր դարձած են եւ հայրենիք ունենալնուն համար օտարութեան մէջ սեղմող օրէնքներու եւ կարգադրութիւններու կ'ենթարկուին:

— Դուք Հայաստան ունիք, ձեր կաթողիկոսի պատուիրակը շատ լաւ կը ներկայացնէր ձեր հայրենիքի վիճակը, ինչո՞ւ չէք երթար ուրեմն ձեր երկիրը …

Այսպէս կ'արտայայտուէին հիւրընկալ Պուլկարները, իրենք ալ տագնապահար, Թաթար Փազարճըքի ծանօթ միջադէպերուն առթիւ, հայ գաղթականներուն:

Հայ գաղթականները, ի հարկէ, հազար արդարացում ունին իրենց հասցէին նետուած այդ մեղադրանքին համար: Անոնք պատրաստ են մէկ անգամէն, մէկ մարդու պէս հայրենիք վերադառնալ, երկնային օրհնութիւն համարելով այդ վերադարձը: Բայց ի՞նչպէս բացատրել որ կարճ է իրենց ձեռքը, չարաչար խաբուած են իրենք եւ ունին հայրենիք մը, որու իշխանութիւնը ամէն բան է, բայց բնաւ *ամենայն Հայոց* … Ու ի՞նչպէս բացատրել, որ այդ նոյն իշխանութիւնը ներգաղթի խայծը մէջտեղ նետած է հայ գաղթականութեան թշուառութիւնը շահագործելու եւ բոլոր պղտոր ջուրերու մէջ առատ ու համեղ ձուկեր որսալու համար:

Ու ստեղծուած է ողբերգական վիճակ: Օտարը կը կարծէ թէ Հայը հայրենիք ունի, ուր կրնայ երթալ, իսկ Հայը, գիտնալով հանդերձ որ հայրենիք ունի, իրաւունք չունի իր հայրենիքը վերադառնալու»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

— o —

ՓՐՈՖ. ՇԱՐԼ ՌԻՇԷ ԵՒ «JE SUIS PARTOUT»Ի ՅՕԴՈՒԱԾԸ

«Յառաջ»ի կողմէ ժամադրութիւն մը խնդրուած էր ֆրանսական գիտութեան պատկառելի ներկայացուցիչ փրոֆ. Շարլ Րիշէէն, որ երկար տարիներ եղած է պատուոյ նախագահը Փարիզի Հայ Ուս. Միութեան:

Ինծ կը վիճակուի իրեն ներկայանալու պատիւը:

Մեծ գիտնականը զիս կ'ընդունի իր աշխատասենեակը, որ ծանրաշուք մատենադարան մըն է պարզապէս: Որմերը կը հիւծին գրադարաններու ծանրութեան տակ: Մտածումի, գիտութեան եւ խորհուրդի տաճար մը, որ նորօրինակ հմայքով կը ճնշէ վրաս:

Կը յայտնուի վերջապէս Շարլ Րիշէ, որուն գործերով խանդավառուած էի երբեմն: 84 տարիներու յոգնատանջ կեանքը փիլիքապէս քայքայած է գլուխը, դեղեւուն են իր շարժումները, բայց իր ակնարկը վառ է եւ լեզուն աւելի պերճախօս:

Կը բացատրեմ այցելութեանս նպատակը.

— Ֆրանսական թերթ մը ինքնինքին թոյլ տուած է ամէնէն վարկաբեկիչ բառերով եւ չէշտերով խօսիլ հայ ժողովուրդի մասին: Դուք, վարպետ, որ հայ ուսանողութեան հետ մշտական կապեր ունեցած էք տարիներէ ի վեր, ի՞նչ կը խորհիք այս յօդուածի մասին:

Պատկառելի ծերունին ճիգ մը կ'ընէ ըմբռնելու բառս.

— Մի՞թէ ֆրանսացի գրող մը կրնայ ստորագրել այս տեսակ տողեր. անհաւատալի է: Հայ ժողովուրդի հանդէպ մեր մտածումը եւ կարծիքը մէկ է եւ բացորոշ, անիկա Արեւելքի ամէնէն արեւմտաքցի ժողովուրդն է, որ իր քաղաքակրթական մեղքերը, իր «աշխատասիրութիւն»ը, իր «լուսամտութիւն»ը, իր «յառաջդիմութիւն»ը քաւեր է իր արիւնով: Այս եղած է իմ ալ համոզումը, եւ որքան մօտէն ճանչցած եմ հայ ուսանողներ, այնքան աւելի ցեղային յատկութիւնները գնահատելու առիթ ունեցած եմ: Քանի մը «ճահիլ» ֆրանսացի տղաներու կոյր, օտարատեաց տողերը չեն կրնար փոխել ֆրանսական լուսամիտ կարծիքը: Այդ մասին վրդովուելու պատճառ չունիք բնաւ: Շարունակեցէք մնալ այնպէս ինչպէս որ էք, մեր համակրութիւնը միշտ ձեզի հետ պիտի ըլլայ»:

Շնորհակալութիւն յայտնելով իր խրախուսիչ արտայայտութեանց համար, հրաժեշտ կ'առնեմ, աւելի չյոգնեցնելու համար ծերունի գիտնականը:

Փ. Ս.

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (11)

ԱԹԷՆՔԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

=o—o=

ԵՐ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ.— Պարոն նախագահ, մեր դէմ եղած ամբաստանութիւնը դատական սխալի արդիւնք է, մենք անմեղներ ենք, այդ հաստատեցին իրենք մեզ մեղադրող վկաները, եւ ոչինչ ունիմ աւելցնելու, որովհետեւ խորապէս վստահ եմ յունական արդարադատութեան վրայ:

Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ.— Պարոնայք դատաւորներ, մենք այստեղ նստած ենք ամբաստանեալի աթոռին անոր համար, որ յարգելով մեր ազգային տօնակատարութիւնը ներկայ գտնուած ենք Կեսարիանիի հայկ. հանդէսին եւ այդ զայրացուցած է մեր հակառակորդները: Կարդացէք մեր տուած ցուցմունքները Պ. հարցաքննիչին եւ պիտի համոզուիք որ եկած հակառակորդ վկաները, բոլորն ալ կեղծ ու կաշառուած էին, ինչպէս ըսաւ մեր ընկ. Թօփճեանը: Մենք Դաշնակցականներ ենք եւ ծածկելու պատճառ մը չունինք ու կը հպարտանանք որ այդ մեծ ազգասէր կուսակցութեան կը պատկանինք:

Ա. ՕՀԱՆԵԱՆ.— Կը պատմէ իր տուած վկայութիւնը հարցաքննիչին եւ փաստերով կ'ապացուցանէ ոճրի վայրկեանին իր ուր ըլլալը:

Ա. ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ.— Կը պատմէ Կեսարիանիի հանդէսի մասին եւ կը հաստատէ իր ուր ըլլալը:

Պ. Տ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ.— Երեսիս նշանը կուսակցութեան նշանը չէ, սուտ ըսին ձեզի:

ԾԱՆՕԹ.— Ամէն թիւրիմացութիւն կանխելու համար, փութանք յայտնելու թէ դատավարութեան այս տեղեկատուութիւնը քաղուած է ուղղակի դատական արձանագրութիւններէն:

Վկաներու ունկնդրութիւնը վերջացաւ գիշերուան ժամը 9ին: Դատարանի նախագահը պաշտպան փաստաբան Մէթր Տամասկինոսի առաջարկեց որ պաշտպան կողմի 14 վկաներու ունկնդրութեան վրայ չպնդէ, նկատելով որ երդուեալները բաւարարուած են տրուած վկայութիւններով: Մէթր Տամասկինոս հաւանեցաւ եւ ամբաստանեալ կողմի վկաներ Պ. Պ. Եանիօս, Տոքթ. Խօտէմիշեան, Յովակիմեան, Օր. Տենչալի Սրապեան, Եանիօ Ֆօքիանոս, Սահակ Նուրեան, Միհրան Գայլունի, չորս Յոյներ եւ ուրիշներ, որոնք դատասրահին մէջ կը գտնուէին չկանչուեցան:

Կարճատեւ դադար: Դատարանին նախագահը կը կատակէ փաստաբաններուն հետ, խնդրելով միշտ կարճ կապել, ժամավաճառ չըլլալու համար:

— Պ. Նախագահ, դիտել կուտայ Մէթր Տամասկինոս, ամբաստանող կողմի վկաները լսեցիք շարունակաբար երկու օր: Երբ կարգը պաշտպան վկաներուն եկաւ, սկսաք աճապարանք ցոյց տալ ու թելադրել որ կարճ կապենք մեր պաշտպանողական ճառերը: Իրաւունք ունիք, որովհետեւ չափէն աւելի յոգնեցուցինք ձեզ: Եթէ հաճելի է ձեզի, մենք կը հրաժարինք մեր պաշտպանողականներէն, վստահելով ձեր արդարամտութեան եւ խղճմտանքին:

Նախագահ.— Խօսեցէ՛ք, խօսեցէք, բայց կարճ, կը կատակէ նախագահը:

Դադարը վերջացաւ: Նիստը յայտարարուեցաւ դռնբաց: Սրահը լեցուն է Հայերով: 25 ոստիկաններ կը հսկեն կարգապահութեան: Բոլորին նայուածքը յառեցաւ դատախազ Պ. Կրանիցասին, որ դատավարութեան սկիզբէն, այնքան աններող եւ խիստ եղած էր ամբաստանեալներուն հանդէպ, պաշտպաններու բողոքներուն եւ դժգոհութեանց առիթ տալով:

Դատախազը 55ը անց, խստադէմ, հանդարտ երեւոյթով, կորովի անձ մըն է: Խօսեցաւ երեք ժամ, բառերը արտասանելով հատիկ հատիկ: Գործածեց տրամաբանութեան բոլոր զէնքերը, օգտագործեց բոլոր փաստերը, փորձեց նախապաշարել երդուեալները Դաշնակցութեան դէմ, պարզեց օրինական կէտերը, խօսեցաւ ոճիրներու բնոյթի մասին, նկարագրեց Կեսարիանիի ոճիրը, փորձեց հակասութիւններ գտնել պաշտպան վկաներու վկայութեանց միջեւ, իբրեւ ոճրագործ ներկայացուց Նիկոլ Նիկողոսեանը եւ իբր մեղսակից միւսները ու մահապատիժ պահանջեց Նիկոլին համար, երդուեալներուն յիշեցնելով համապատասխան օրէնքը:

Դատախազին ճառը տեւեց ճիշդ երեք ժամ: Կէս գիշեր էր, ժամը 12, երբ դատախազ Կրանիցաս վերջացուց իր խօսքը եւ մեկնեցաւ սրահէն:

Ամբաստանող կողմը ուրախութեան մէջ էր: Դէմքերու վրայ ժպիտներ եւ գլխու շարժումներ:

Գոհ էին ոչ միայն անոր համար, որ դատախազը մահապատիժ պահանջած էր գլխաւոր ամբաստանեալին համար, այլ եւ անոր համար որ դատախազը ամբողջ երկու ժամ յատկացուցած էր Դաշնակցութիւնը սեւցնելու համար:

Ամբաստանեալները եւ անոնց համակիր ունկնդիրները լռութեան մատնուեցան: Մէթր Տամասկինոս անհամբեր շարժումներ կ'ընէր: Յայտնի էր որ նեղուած էր դատախազին ճառէն:

Ամբաստանող փաստաբան Պ. Լաստասին է կարգը: Նախկին նախարար, մեծ օրէնսգէտ, պերճախօս: Հսկայ թղթածրար մը սեղանին վրայ, սկսաւ ճառախօսութիւնը:

Դաշնակցութիւնը ներկայացուց իբր ահաբեկիչներու կազմակերպութիւն, որ ոճիրներ գործած է Պէյրութի, Ֆրանսայի, Սելանիկի, Արժանթինի եւ Նիւ Եորքի մէջ:

«Նոր Օր»ը ցոյց տուաւ ահաբեկչական կուսակցութեան իբր պաշտօնաթերթը, զայն ներկայացուց իբր հակահելլէն, ծանրացաւ ընկ. Անտոն Կաջէլի վերագրուած առասպելական պատմութեան մը վրայ, որ իբր փաստ ներկայացուցած էին ամբաստանող վկաները: Յիշեց թէ Դաշնակցութիւնը Խ. Միութեան բարեկամն է, իբր քաղաքականութեամբ ուժ տուած ըլլալով ներգաղթին: Յետոյ ծանրացաւ ոճիրին վրայ: Ըսաւ թէ կազմակերպուած է Դաշնակցութեան կողմէ, ոճրագործը Նիկոլ Նիկողոսեանն է եւ մեղսակից՝ միւս հինգ ամբաստանեալները:

Պ. Լաստաս խօսեցաւ մէկ ժամ: Սրահը ելեկտրականացած էր: Մթնոլորտը ճնշիչ: Տպաւորութիւնը աննպաստ ամբաստանեալներուն:

(Շար.)

գործակալը յայտնեց թէ ժամանակը եկած չէ տակաւին: Փլասթի-րաս կատղելով, Ֆրանսա վերադարձաւ եւ որոշեց առանձին գոր-ծել: (Հինէն իվեր խուլ մրցակցութիւն մը կը տիրէ Վենիզէլոսի եւ Փլասթիրասի միջեւ):

Ուրեմն, Փլասթիրաս գործի ձեռնարկեց, ապստամբութեան թուական որոշելով մարտ 25ը, որ Յունաստանի անկախութեան տարեդարձն է: Այս տօնակատարութեան առթիւ, երբ դահլի-ճին բոլոր անդամները, բանակին եւ նաւատորմին սպաները եւ պետութեան բարձր պաշտօնատարները մայր եկեղեցին հաւաքուած ըլլային, դաւադիրները եկեղեցին պիտի պաշարէին, գերի պիտի բռնէին վարչապետը, եւ պիտի համոզէին պատերազմական եւ ծովային նախարարները, ինչպէս եւ զօրա-հանդէսին մասնակցող զինուորները, որպէսզի միանան ապստամ-բութեան: Այդ միջոցին, ուրիշ յեղափոխական տարրեր պիտի գործէին Մակեդոնիոյ, Թրակիոյ եւ Եպիրոսի մէջ, իսկ մարտա-նուերը պիտի գրաւուէին Պիրէոնի ապստամբներուն կողմէ: Զօր. Փլասթիրաս լուրի սպասելով յունական սահմանագլուխին վրայ, Սելանիկ պիտի իջնէր, գործողութեանց հրամանատարութիւնը ստանձնելու համար: Վենիզէլոս այս ծրագրի մասին լուր առած ըլլալով, եւ խորհելով թէ երբ Փլասթիրաս յաջողի, իր ասպարէզը փակուած է այլ եւս, իր կարգին գաղտնի հրամաններ տուաւ սպա-ներուն, որոնք պատրաստութիւններ տեսան եւ ապստամբութիւնը պայթեցուցին մարտ 1ին:

Մինչ այս մինչ այն, Սելանիկի պահակազօրքին սպաներէն հարիւրապետ մը, որ կը մասնակցէր դաւադրութեան, գաղտնիքը հաղորդեց նահանգապետին: Այս վերջինը շատ վարպետ ծուղակ մը լարեց, Գ. զօրաբանակին վենիզէլոսեան սպաները ձերբակալե-լու համար: Հրամայեց ռազմափորձեր կատարել կէս օրին.յետոյ ընդհ. բանակատեղին հրաւիրեց բոլոր սպաները, որպէսզի լսեն իր քննադատութիւնները: Այդ պահուն շէնքը պաշարուած էր հաւա-տարիմ զինուորներով: Նահանգապետը յայտարարեց թէ բոլորն ալ ձերբակալուած են: Սպաները բողոքեցին, բայց երբ տեսան պահակ զինուորները, տեղի տուին: Ժամանակ չմնաց միեւնոյն զգուշութիւնը ձեռք առնելու Դ. զօրաբանակին դէմ (Տրամա-Գա-վալա), որ արդէն ապստամբներուն միացած էր: Նահանգապետը լուրը հաղորդեց վարչապետին, որ անմիջապէս նախարարական խորհուրդ գումարեց, սակայն ծովային նախարարը շատ կարեւո-րութիւն չտալով, դանդաղ շարժեցաւ եւ նաւատորմին մեծագոյն մասը միացաւ ապստամբներուն:

Թուրքիա եւ Պուլկարիա անուշի կապեցին

Ազգերու Դաշնակցութեան պուլկարական եւ թրքական պատ-ուիրակները երկար տեսակցութիւն մը ունեցան, պուլկարական ծանուցագրին առթիւ, եւ փոխադարձ լուսաբանութիւններէ յետոյ փակուած յայտարարեցին միջադէպը: Պուլկարական պատուիրա-կը որոշեց նամակ մը գրել ընդհ. քարտուղարութեան եւ ետ առնել իր գանգատները: Սոֆիայի մէջ առ այժմ բաւական կը սեպեն Թուրքիոյ տուած հաւաստիքները:

⁂ Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ թրքական գործակալներ կը բանակցին Անգլիոյ մայրաքաղաքին մէջ, 400,000 պողպատեայ սաղաւարտներ գնելու համար որոնք շինուած են 17 տարի առաջ: Մինչեւ հիմա տրամադրելի գտնուած է միայն 168,000 սաղա-ւարտ: Կ'ըսուի թէ ձեռնարկուներ յանձն առած են անմիջապէս շինել եւ յանձնել 230,000 սաղաւարտ: Միւս կողմէ, կ'ըսուի թէ մեծաքանակ խաքի, հանդերձեղէն եւ ներմակեղէն ապսպր-ուած է:

Թուրքիոյ սպառազինութիւնները մտահոգութիւն կը պատ-ճառեն նաեւ Եուկոսլավիոյ մէջ:

⁂ Թէվֆիք Արաս, Թուրքիոյ արտաքին նախարարը, կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ մամուլի ներկայացուցիչներուն, շեշ-տելով թէ իր կառավարութիւնը երբեք նպատակ չունի դրացինե-րուն վնասելու եւ պարզապէս կը հետեւի պալքանեան դաշինքին տրամադրութեանց, զգուշական միջոցներ ձեռք առնելով:

Զանազան լուրեր, թեր ու դէմ

Զրոյցի մը համաձայն, Վենիզէլոս անկախ հանրապետութիւն հռչակած է Կրետէն:

⁂ Ապստամբները կը սպառնան մէկի դէմ երկու կառավարա-կան զինուոր գնդակահարել, եթէ իրենց ընկերները գնդակահար-ուին:

⁂ Զօր. Փլասթիրաս իր հետքը կորսնցուցած է նորէն: Հեռա-գիր մը կը հաղորդէր թէ Քան վերադարձած է, իսկ ուրիշ լուրի մը համաձայն Ճենովա կը գտնուի եւ կը փորձէ սերպիական անցա-գիր ստանալ, Մակեդոնիա մտնելու համար:

⁂ Լոնտոնի մէջ ծրագիրներ կ'որոճան, մեծ պետութեանց միջ-նորդութիւնը առաջարկելու համար: Կ'ըսուի թէ Վենիզէլոս գաղտնի բանակցութիւններ կը կատարէ Աթէնքի կառավարու-թեան հետ:

⁂ Ապստամբները զէնքի տակ առած են 18-38 տարեկանները, իրենց գրաւած շրջաններուն մէջ:

—.—

Զինուորութիւնը 18 ամիս, յետոյ երկու տարի

Կառավարութիւնը (ֆրանսական) խորհրդարանին ներկայա-ցուց իր մշակած օրինագիծը, որուն համաձայն զինուորութիւնը 18 ամիս պիտի տեւէ, յառաջիկայ ապրիլի նորագիրներուն հա-մար: Իսկ անոնք որ կը զինուորագրուին հոկտեմբերին, երկու տա-րի պիտի ծառայեն, մինչեւ 1939: Այս կարգադրութիւնները ան-հրաժեշտ համարուած են, լեցնելու համար զինուորցուներու պա-կասը, որ հետեւանք է մեծ պատերազմին (նուազում ծնունդնե-րու):

Օրինագիծը կ'առաջարկէ նաեւ 21էն 20ի իջեցնել զինուորու-թեան տարիքը եւ աւելցնել արհեստով զինուորներու թիւը:

Վարչապետին ճառը Լիոնի մէջ

Վարչապետ Պ. Ֆլանտէն շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Լիո-նի մէջ, տարեկան տօնավաճառին բացման առթիւ: Շեշտեց թէ իր գլխաւոր հոգը պիտի ըլլայ տնտեսական վերակազմութիւնը, իբ-րեւ դարման տիրող տագնապին եւ գործազրկութեան: Այս առա-ջադրութեամբ, կ'ուզէ աժանցնել վարկերը, որպէսզի օտար դր-րամագլուխը չխուժէ հրապարակին վրայ: «Հակառակ սպառա-զինութեանց համար եղած ահագին ծախքերուն, Եւրոպայի հա-մար պիտի գայ օր մը երբ պետութիւնները պիտի հարկադրուին խիստ խնայողութիւններ կատարել»: Ինչ կը վերաբերի արտաքին քաղաքականութեան, «վաղը Գերմանիոյ բարեացակամութենէն կախում պիտի ունենայ խաղաղութեան պահպանումը: Ֆրանսա անվթար կը պահէ իր ազգային պաշտպանութիւնը: Անցեալ դեկ-տեմբերին քուէարկուած վարկերը կ'օգտագործուին, զօրացնելու համար սպառազինութիւնները եւ օդագնացութիւնը: Պիտի լը-րացուին նաեւ նաւային շինութիւնները եւ ցամաքային ամրու-թիւնները: Այս բոլորը յաւելուածական երաշխիքներ են ապահո-վութեան համար: Միեւնոյն ոգիով պիտի լուծուի զինուորու-թեան շրջանի երկարաձգման խնդիրը:

Թուրքիա կը շարունակէ զօրացնել Թրակիան

Ամենահաւաստի աղբիւրէ կը հա-ղորդեն թէ՝ Թուրքիա աւելի մեծ քա-նակութեամբ զօրք կը կեդրոնացնէ այժմ Թրակիա, ու մասնաւորապէս պուլկարական սահմանին վրայ: Անկէ առաջ տեղեկացուցած էինք թէ Թրա-կիոյ մէջ նոր ամրացումներու ձեռ-նարկուած է եւ մեծ թիւով զօրք բեր-ուած: Յունաստանի ներքին յեղափո-խութեան հետ, այդ առաքումները ա-ւելցած են մեծ չափով:

⁂ Թուրք կառավարութիւնը կը շա-րունակէ, միեւնոյն ատեն, յարատեւօ-րէն քշել Թրակիոյ Պուլկարները: Է-տիրնէի եւ այլ վայրերու մէջ մնացած փոքրաթիւ Պուլկարներուն կարճ պայ-մանաժամ մը տրուած է՝ վերջնակա-նապէս մեկնելու համար:

⁂ Պուլկարիա եւս իր հարաւային սահմանները ուղարկած է զօրաբա-ժիններ: Արտաքին նախարար Պաթո-լով, հրաւիրելով օտար թղթակիցնե-րը, յայտարարած է թէ՝ «այն դէպքե-րը որոնք քանի մը օրէ ի վեր տեղի կ'ունենան Յունաստանի մէջ եւ որոնց կեդրոնը կը գտնուի Պուլկարիոյ մեր-ձաւոր արեւելքը, Մակեդոնիոյ եւ յու-նական Թրակիոյ մէջ, կը հետաքրք-րեն պուլկար կառավարութիւնը այն չափով ինչ չափով որ անոնք կը սպառ-նան Պալքաններու խաղաղութեան»: Թղթակիցներու այն յայտարարու-թեան թէ Թուրքիա յարատեւօրէն զօրք կը կեդրոնացնէ Թրակիա, թէ հոն զինուորական նոր զօրաբաժիններ հաստատուած են եւայլն, նախարարը պատասխանած է.

— Պուլկարիոյ եւ Թուրքիոյ մէջ դաշնագիր մը գոյութիւն ունի: Անիկա դատարկ խօսք մը չէ: Մեր կողմէ մենք կը կատարենք ինչ որ կը պար-տադրէ աս: Պատճառ չունինք մեր վե-րաբերումը փոխելու՝ դէպի Թուր-քիան: Ուրեմն, ինծի համար անըմբռ-նելի է թէ ի՞նչի հետեւանք են թուրք կառավարութեան ձեռք առած միջոցները:

Կեդրոնատեղի՝ Հ. Սամուէլ Գրատուն, 51, Rue Monsieur le Prince, Paris, *եւ «ՅԱՌԱՋ»ի խմբագրատունը:*
Մարսէյլի համար դիմել՝ Պ. Յ. Մալաքեանի, 101, Rue St. Jacques, Marseille.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Ճէյմս Շէրպէթճեան, որուն ամուսինը Մ. Նահանգներ կը գտնուի: Տիկին Շէրպէթճեան կը կարծուի ըլլալ Մարսէյլի կամ Փարիզի շրջանները: Իրենց ազգա-կանները կարեւոր լուր կայ: Կը խնդրուի յիշեալին հասցէն հաղոր-դել Յառաջի խմբագրութեան:

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— Այո, ոչ ոք երեւակայել անգամ չէր կարող, որ նոյն «երկար կեանք» ցանկացողը ընդունակ կը լինէր կար-ճելու նրանց կեանքը...:

Թողնելով յիշեալ քաղաքը, մենք անցանք մի անծանօթ գաւառ: Անհա-ստատ ամէն մի յանցանք գործած տեղից երբ հեռանում էինք, թողնում էինք մեր ետեւից աւազին տարածու-թիւն: Այդ երկիրը այնքան ընդարձակ էր, որ ամէն տեղ բացւում էր մեր առջեւ մի նոր ասպարէզ...:

Գ.

ՀԱՒԱՏԱՐՄՈՒԹԻՒՆ

Տասնեօթն տարեկան էի ես, երբ առաջ դուրս դրեցի հայրենական երկ-րից: Այն օրից անցել էր ութն տարի ես, որ ես թափառում էի օտարու-թեան մէջ: Այդ եօթն տարուայ ըն-թացքում, կարծես թէ, ես արբած լինէի մի տեսակ կախարդական ըմ-պելիքով, որ օր ըստ օրէ ինձ թմրե-ցնում էր, խորասուզում էր մի անբա-ցատրելի ինքնամոռացութեան մէջ: Միանգամ գոնէ չզարթնեց իմ մէջ ինքնաքննութեան միտքը, որ ես խոր-հէի, թէ ի՞նչ է իմ կոչումը, ի՞նչ նը-պատակի եմ ձգտում ես, դէպի ո՞ւր է տանում ինձ այդ վայրենի ճանապարհը, ի՞նչ է իմ ներկան եւ ի՞նչ կը լինի իմ ապագան...

Իմ ամբողջ միտքը եւ հոգեկան զօ-րութիւնը լարուած էր դէպի չարը, դէպի անիրաւութիւնը, դէպի վնասա-կարը: Ես մի առանձին վայրական հըր-ճուանքով ուրախանում էի, երբ արիւ-նոտ գործը յաջողւում էր ինձ իմ սոս-կալի ձեռնարկութիւնների մէջ:

Ինչու այսպէս փոխուեցայ ես, ո՞ւր մնաց իմ հոգու քնքշութիւնը, ո՞րտեղ կորաւ իմ բնաւորութեան մեղմութիւ-նը...

Ես գործում էի ոչ թէ խելքով, ոչ թէ գիտակցաբար, այլ մի տեսակ վայ-րենի բնազդումով, որ միայն գազան-ներին է յատուկ:

Խաբել՝ խաբելու համար, կողոպ-տել՝ յափշտակութեան համար, սպան-նել՝ արիւն թափելու համար,— ոսկի եւ արծաթ դիզել՝ միայն ունենալու համար,— դրանք էին այն անյագ բաղձանքները, դէպի որոնք մղում էր ինձ վայրենի բնազդումը:

Զարադործը մի տեսակ բարոյական խելագար է:— Այդ հիւանդութեան մէջ էի գտնւում ես:

Ես ոչ միայն մոռացել էի իմ անձը այլեւ մոռացել այն արարածներին, որոնք իմ սրտին խիստ մօտ էին: Եւ միանգամ գոնէ մտքիս չբերեցի իմ հայրենիքը եւ այն ազգը, որի արիւնն էի կրում եւ որից կորուած էի: Ես միանգամ գոնէ մտքիս չբերեցի մօրս, քոյրերիս եւ վերջապէս Սառային...:

Որպիսի խոստմունքներով բաժան-ուեցայ նրանցից, որքան մեծ ակնկա-լութիւններ ունէին նրանք իմ մասին: Պարսկաստանի սահմանից անցնելու ժամանակ իմ սիրտը դեռ թարմ էր, որդիական զգացմունքը դեռ ոչ բո-լորովին հանգել էր նրա մէջ: Այն ժա-մանակ ես մտածեցի մօրս վիճակի վը-րայ եւ այդ պատճառով ծախած ասա-նակիս արծաթը ուղարկեցի նրան: Իսկ այնուհետեւ որքան ամիսներ անցան իմ ձեռքը, բայց միանգամ գոնէ չը-մտածեցի, թէ աղքատութեան մէջ ապրող մայր ունեմ եւ որբ մնացած քոյրեր ունեմ: Զարմանալի փոփո-խութիւն, Պանդխտութիւնը ինչպէս քարացնում է մարդու սիրտը...: Ինչ-պէս կարծրացնում է բոլոր քնքուշ զգացմունքները: «Աչքից հեռու, սր-տից հեռու»— ասում է հայկական առածը: Դա կատարուել էր իմ հետ:

Այդ բոլոր մտածութիւնները զարթ-նեցան իմ մէջ այն ժամանակ, երբ յանկարծ ստացայ մօրիցս մի նամակ: Ամբողջ եօթն տարի օտարութեան մէջ ապրելով, այդ առաջին նամակն էր, որ ստանում էի մոռացուած հայրենի-քից: Նամակը հասաւ ինձ մի խաչա-գողի ձեռքով, որ եկել էր Պարսկաս-տանից: Նրա թուականից անցել էր աւելի քան մի տարի: Դա համարւում է շատ նոր նամակներից մէկը, որ մեր գաւառների պանդուխտները բախտ են ունենում ստանալու իրենց ընտա-նիքից: Բոլոր ժամանակը նա մնացել էր նամակաբերի ծոցում, սպասելով, որ մի տեղում կը հանդիպէ ինձ եւ կը յանձնէ:

Կարծես, դառն արտասուքներով գը-րուած լինէր այդ ողբալի նամակը: Նրա մէջ նկարագրուած էր մօրս եւ քոյրե-րիս կրած նեղութիւնները ինձանից յետոյ, նկարագրուած էր կառավա-րութեան սարվազների ու ֆէրրաշնե-րի գործ դրած բարբարոսութիւնները, նկարագրուած էր մեր ընտանիքի թշ-ուառ դրութիւնը, եւ իրանց կրած ցա-ւերը իմ պանդխտութեան մասին եւն.: Նամակը վերջանում էր այսպիսի խօս-քերով. «Մուրատ, այդպէս են վճա-րում զաւակները փոխարէնը այն կա-թի, որով մայրը սնուցանում է որ-դուն...: Դու մոռացար, բոլորը մո-ռացար...: Դու մոռացար դժբախտ մօրդ եւ թշուառ քոյրերիդ...: Դու մոռացար Սառային, որ մինչեւ այսօր էլ սիրում է քեզ... որին դու եւս մի ժամանակ սիրում էիր»:

Որքան ազդու է լինում մօր խօսքը, իմ բոլոր ապերախտութիւնները մի րոպէում նկարուեցան իմ աչքերի առ-ջեւ: Կարծես, իմ ականջներին զար-կում էր մի դառն, յանդիմանական ա-նէծք. «դու անառակ որդի ես»...:

Իմ սիրտը լցուեց ցաւերով: Մի բան միայն մխիթարում էր ինձ, որ այդ նամակից տեղեկացայ, այն արարած-ները, որ մի ժամանակ սիրելի են եղել ինձ, դեռ կենդանի են:

Ես հէնց նոյն օրը յայտնեցի Քաւոր Պետրոսին նամակին բովանդակութիւ-նը: Նա ցանկացաւ տեսնել խաչագո-ղին, որի ձեռքով հասաւ ինձ նամակը, բայց նամակաբերը արդէն անհետացել էր: Երկու տարբեր խումբերի պատ-կանող խաչագողներ երբեք միեւնոյն սահմանում չեն գործում: Նա հէնց որ տեսաւ մեզ, իսկոյն հեռացաւ մեր գտնուած տեղից:

Քաւոր Պետրոսը կարգադրեց մի գումար ուղարկել մեր եւ իւր ընտա-նիքի ծախքերի համար: Երեւում է որ նա էլ նոր յիշեց, որ ինքը նոյնպէս կին ունի, զաւակներ ունի, կարօտու-թեան մէջ թողած զաւակներ ունի:

Այժմեան մեր իջած տեղը այն քա-ղաքն էր, որ ընտրել էինք մեզ համար որպէս գլխաւոր կենտրոն:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :- R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ .—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 13 ՄԱՐՏ
MERCREDI 13 Mars 1935

ԺԱ՝ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2752 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄՂՁԱՒԱՆՋԻ ՄԸ ՓԱՐԱՏՈՒՄԸ

— •• —

Տասը օրէ ի վեր դժնդակ մղձաւանջի մը մատնուած էր դարաւոր Ելլադան, իբրեւ հետեւանք Մարտ 1ի ապստամբութեան:

Բարեբախտաբար կարճ տեւեց տագնապը: Արիւնահեղութիւնը դադրած է արդէն, եւ այժմ երկու կողմերը կը բանակցին, կարելի եղածին չափ աժան ազատելու համար:

Անշուշտ գոհ պիտի մնան յոյն ժողովուրդին բոլոր բարեկամները, լսելով եղբայրասպան պատերազմին վախճանը:

Ո՛ր կողմն ալ յաղթած ըլլայ, կարեւորը այն է որ երկիրը փրկուեցաւ ահաւոր աղէտէ մը: Այլապէս, դժուար էր նախատեսել հետեւանքները: Եթէ նոյն իսկ Պալքանները չբռնկէին, պայքարը կը սպառնար անդարմանելի ցնցումի մը ենթարկել Յունաստանը, որ անընդհատ կը գալարուի ներքին եւ արտաքին դժուարութեանց մէջ, մանաւորապէս Փոքր Ասիոյ աղէտէն ի վեր:

Տարակոյս չկայ թէ երկու ոսոխները պիտի շարունակեն պայքարը, մանաւանդ հիմա որ արիւն ալ թափեցաւ:

Բազմաթիւ պատճառներ լարուած պիտի պահեն կիրքերը: Կառավարութեան բռնելիք ընթացքն ալ, անշուշտ, պիտի ազդէ ապագայ յարաբերութեանց վրայ:

Զինուորական ջախջախիչ յաղթանակէ մը յետոյ, եթէ Ցալտարիս – Քոնտիլիս – Մէթաքսաս ուզեն անխնայ պատժել պատասխանատուները, իւղ լեցուցած պիտի ըլլան կրակին վրայ, որ կրնայ նորէն պոռթկալ, այս կամ այն ուղղութեամբ:

Այս հեռանկարին առջեւ, անտարբեր չեն կրնար մնալ Յունաստանի դրացիները, ինչպէս եւ մեծ պետութիւնները, որոնք առ այժմ չեն հանդուրժեր հաստատուած գոյավիճակի խանգարման:

Կը թուի թէ Աթէնքի եւ Կրետէի մէջ ալ կ՚ըմբռնեն այս կացութիւնը: Ապահովաբար այդ գիտակցութեան շնորհիւ էր որ կարճ տեւեց կռիւը, եւ Մակեդոնիոյ ու Թրակիոյ ճակատներուն խորտակումէն յետոյ, ապստամբ նաւատորմը նախընտրեցին անձնատուր ըլլալ:

Որքան ալ իրարու դէմ լարուած ըլլային երկու կողմերը, Յունաստան որ եւ է շահ չունէր իր բանակին քայքայումէն կամ նաւատորմին փճացումէն:

Հազիւ տասը օր տեւեց երկու բանակներուն ընդհարումը, — եւ արդէն իսկ 12 միլիոն անգլ. ոսկի վնաս կը հաշուեն, ինչ որ հաւասար է պետութեան տարեկան եկամուտին (1924):

Տակաւին չենք հաշուեր բարոյական աւերը, որ այնքան աղէտաբեր եղած է այս ուժասպառ երկրին մէջ:

×

Իսկապէս հիմնաւոր, անդիմադրելի պատճառներ կայի՞ն, պայթեցնելու համար այս ապստամբութիւնը:

Առանց բարձր քաղաքականութիւն փորձելու, յիշենք մէկ–երկու պարագաներ:

Դժգոհութեան շարժառիթներէն մէկը՝ վարչաձեւի խնդիրն է,— հանրապետութի՞ւն թէ միապետութիւն:

Գ. Ցալտարիս, ներկայ վարչապետը, համոզումով միապետական է: Իր կուսակցութիւնը, որ կը կոչուի ժողովրդական, հրաժարած չէ այդ համոզումէն: Բայց երբ յաղթեց երեսփոխանական ընտրութեանց մէջ (1933), Ցալտարիս երդում կատարեց, հաստատուած կարգին հաւատարիմ մնալու համար:

Ընդդիմադիրները միշտ կասկածոտ, վերջերս խորապէս յուզուեցան կարգ մը դէպքերէ:

Այսպէս, երբ կառավարութիւնը չարգիլեց 1922ին գնդակահարուած վեց նախարարներու ոգահանգիստը, երբ հանգանակութիւն բացուեցաւ, յուշարձան մը շինելու համար, ընդդիմադիրները սկսան ազդել թէ կամաց – կամաց ճամբայ կը բացուի դէպի միապետութիւն:

Բաժակը յորդեցաւ, երբ, անցեալ փետրուարին, ժողովրդական երեսփոխաններ եւ ծերակուտականներ միթինկ մը սարքեցին Սելանիկի մէջ, միապետական ձգտումներով:

Վենիզէլոսի կուսակիցները փորձեցին հակաճառել, ուրիշ միթինկ մը սարքելով, բայց կառավարութիւնը արգիլեց:

Միեւնոյն ատեն, ընդդիմադիրները ըմբոստացան, երբ, Վենիզէլոսի դէմ սարքուած մահափորձին դատավարութեան առթիւ, երեւան ելաւ կառավարութեան թուլութիւնը:

Անոնք դիտել կուտային թէ նոյն իսկ պատասխանատուներուն ձերբակալութիւնը կառավարութեան մարդիկը չէ որ կատարեցին, այլ Վենիզէլոսի հաւատարիմները:

Արտաքին շարժառիթներուն մէջ, ամէնէն կարեւոր պարագան կը կազմէ Վենիզէլոսի ընդդիմութիւնը՝ Պալքանեան դաշինքին:

Ծերունի Կրետացին հակառակ չէ Թուրքեւյունական զինակցութեան, ինքն ըլլալով անոր հիմնադիրն ու կնքահայրը: Բայց, Յունաստանի համար աննպաստ կը գտնէ պալքանեան դաշինքը, եւ ուրիշ ծրագիրներ կ՚որոճայ:

Մեր գործը չէ քննել թէ ո՛ր մեծ պետութիւնները դեր ունին այս ընդդիմութեան մէջ: Երբ ապստամբութիւնը պայթեցաւ, իրազեկներ հաւաստեցին թէ Վենիզէլոս ապաւինած է Հռոմի աջակցութեան, բայց իտալական կառավարութիւնը փութաց հերքել, իր համակրանքը յայտնելով Ցալտարիսի կառավարութեան:

Այս բոլոր անցուդարձին մէջ, անվիճելի է մէկ ուշագրաւ իրողութիւն,— Թուրքիոյ զօրացումը՝ Թրակիոյ, եւ հետեւաբար Պալքաններուն մէջ:

Ինկիւրի ինչ որ տարիներու ընթացքին պիտի կատարէր,— վերազինում Թրակիոյ — փութացուց արտակարգ ճարպիկութեամբ, իբրեւ պատրուակ օգտագործելով Մարտ 1ի ապստամբութիւնը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ԵՒ ԹՐԱԿԻՈՅ ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐԸ ՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ ԵՒ ՑԻՐ ՈՒ ՑԱՆ ԵՂԱՆ

—

Իրարու ետեւէ ինկան Սէրէզ, Տրամա, Գավալա, Քսանթի, Կիւմիւլճինա եւ Տէտէ - Աղաճ

—.—

ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐՈՒ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԸ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ ՓԱԽԱՒ ԻՐ ՍՊԱՅԱԿՈՅՏՈՎ

ՈՒՐԻՇ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ ՄԸ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ

Զօր. Քոնտիլիս, Յունաստանի պատերազմական նախարարը, արդարացուց իր սպառնալիքը,—շանթարձակ յարձակում եւ ջախջախիչ յաղթանակ:

Երկուշաբթի օր, 11 մարտ, Սէրէզէն յետոյ կառավարական բանակին ձեռքը անցան Տրամա, Գավալա, Քսանթի, Կիւմիւլճինա եւ Տէտէ Աղաճ,– Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ գլխաւոր քաղաքները, ուր դիրք բռնած էին ապստամբները, մարտ 1էն ի վեր: Հարուածը այնքան ուժգին էր որ, ապստամբ զօրամասերը ցիրուցան եղան, իսկ անոնց ընդհ. հրամանատարը պուլկարական սահմանագլուխը ապաստանեցաւ իր սպայակոյտին հետ:

Կարգով ներկայացնենք դէպքերը, քաղելով պաշտօնական զեկոյցներէն եւ օտար թղթակիցներու հեռագիրներէն:

Աթէնքէն կը հեռագրեն մարտ 11 թուականով.— Կառավարութեան զօրքը այս առտու գրաւեց Սէրէզը եւ Սիտէրոքասթրոն (Տէմիր Հիսար): Հրամանատար Ցակարաքիս, այդ շրջանի ապստամբներուն վարիչը, մահացու վէրքեր ստացաւ: Զօր. Քամէնոս եւ միւս ըմբոստ սպաները Տրամա փախան: Քիչ յետոյ այս քաղաքն ալ գրաւուեցաւ Զօր. Եօանիտիսի հեծելազօրքին կողմէ: Ապստամբներուն վարիչները ամէն դիմադրութիւն դադրեցնելով, մասնաւոր կառախումբ մը նստան եւ գացին Ալեքսանդրապոլիս (Տէտէ Աղաճ), ապստամբական շրջանի ծայրագոյն արեւելեան սահմանը: Այնտեղ օգնութիւն խնդրեցին Վենիզէլոսի մարտանաւերէն, Կրետէ երթալու համար: Միւս կողմէ, Զօր. Փալիսքաս գրաւեց Քոմոթինին (Կիւմիւլճինա): Զօր. Քոնտիլիս յայտարարեց թէ կառավարական բանակին նպատակն է ամբողջովին գրուել ըմբոստ զօրամասերը եւ թոյլ չտալ որ նոր դիրքեր գրաւեն, որպէսզի նոր կռիւներ չծագին: Ապստամբ զօրամասերը կազմալուծուած են:

Զօր. Քոնտիլիսի վերջին զեկոյցը կը ծանուցանէ թէ ապստամբ սպաները 60 միլիոն տրախմի (600,000 անգլ. ոսկի) գրաւած են Ազգ. դրամատան Սէրէզի մասնաճիւղէն: Կը կարծուի թէ անոնց մէկ մասը յաջողած է Գավալա հասնիլ եւ նաւ նստիլ:

« Հէլլի » յածանաւը, որ անձնատուր եղած էր, առաջնորդի մը ուղեկցութեամբ հասաւ Սելանիկ, որ պաշտպանուած է ականներով:

Լուրի մը համաձայն, որ տակաւին չէ հաստատուած, ծովակալ Քոլիալէքսիս, «Ավերով»ի հրամանատարը, Աղեքսանդրիա հասած է պարզ շոգենաւով մը, իբրեւ հասարակ նաւաստի: Եգիպտական իշխանութիւնը չէ թոյլատրած որ ցամաք ելլեն, եւ ընդհակառակն ազդարարած է հեռանալ:

Տրամայի անկումէն յետոյ, Գավալան ալ անձնատուր եղաւ կառավարական զօրքին: Թրակիոյ կուսակալը կը հեռագրէ թէ բարեկարգութիւնը կատարելապէս վերահաստատուած է արեւելեան Մակեդոնիոյ եւ արեւմտեան Թրակիոյ մէջ:

Սէրէզի կառավարիչը կը հեռագրէ թէ՝ իր ստացած տեղեկութեանց համաձայն, Դ. զօրաբանակի (ապստամբ) ընդհ. սպայակոյտին պետը, զնդ. Փանայոթոփուլոս, անձնասպան եղած է: Ապստամբները խուճապի մատնուելով դէպի պուլկարական սահմանագլուխը կը փախչին:

Կառավարութիւնը այժմ կը պատրաստուի ջախջախել Կրետէի եւ միւս կղզիներու ապստամբութիւնը:

Նիւթական վնասը 12 միլիոն անգլ. ոսկի

Կառավարական զեկոյց մը կը ծանուցանէ թէ հրամայուած է դադրեցնել օդանաւային ռմբակոծութիւնը, որպէսզի աւելորդ կորուստներ չպատահին: Կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է, պահպանելու համար օտարականներու կեանքն ու գոյքը: Կառավարական «Քաթիմէրինի» թերթը 12 միլիոն անգլ. ոսկի կը հաշուէ ապստամբութեան նիւթական կորուստը: Այս գումարին մէջ են ապստամբներուն գրաւած դրամները, զինուորական արտակարգ ծախքերը, մարտանաւերուն կրած վնասները եւ ուրիշ կորուստներ:

Կառավարութեան վերջին զեկոյցը

Աթէնքի հեռագրական գործակալութիւնը հաստատելով կառավարական զօրքին յաղթանակը, Սէրէզէն մինչեւ Տէտէ Աղաճ, կ՚աւելցնէ.—

Մինչ ըմբոստ սպաները կը լքէին զինուորները, որոնք մինչեւ հիմա ակամայ կը հնազանդէին անոնց եւ այժմ անձնատուր կ՚ըլլան ազգային բանակին, այս վերջինը կը գրաւէր Տրաման եւ կը յառաջանար դէպի Գավալա, ուր վերահաստատուեցաւ օրինաւոր իշխանութիւնը: Արդէն իսկ քաղաքային եւ զինուորական իշխանութիւնները վերահաստատուած են ամբողջ արեւելեան Մակեդոնիոյ մէջ: Զօր. Քոնտիլիս Գավալա կը հասնի այս իրիկուն (11 մարտ): Գործողութիւնները վերջացած ըլլալով, զօրավարը Աթէնք մեկնեցաւ, ուր պիտի հասնի վաղ առտու (երէկ):

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ՆԱՒԱՏՈՐՄՆ ԱԼ ԱՆՁՆԱՏՈՒՐ ԵՂԱՒ

Աթէնքէն կը հեռագրեն մարտ 12 թուականով.—

Ամբողջ ապստամբ նաւատորմը անձնատուր եղաւ այսօր, բացի «Ավերով»էն եւ սուզանաւէ մը: «Ավերով» կը գտնուի Սուսայի ծոցին մէջ:

Իրազեկները այս լուրէն կը հետեւցնեն թէ Վենիզէլոս պիտի փախչի ըմբոստ մարտանաւով, եթէ բանակցութիւնները ձախողին:

Վերջին հեռագրի մը համաձայն, նախորդ վարչապետը կը պատրաստուի փախչիլ առեւտրական օդանաւով մը:

Զօր. Քոնտիլիս Աթէնք հասնելով, ընդունուեցաւ անօրինակ ցոյցերով, իբրեւ յաղթական:

Ի՞նչպէս Պուլկարիա հասաւ ապստամբներուն հրամանատարը

Սոֆիայէն կը հեռագրեն.— Զօր. Քամէնոս, Մակեդոնիոյ ապստամբներուն հրամանատարը, մարտ 11ի կէս օրին ներկայացաւ պուլկարական սահմանագլուխի իշխանութեանց, Մաքազայի կայանին մէջ, Տարբ Տէրէի մօտ, իր ամբողջ սպայակոյտին հետ: Զօրավարին կ՚ընկերանային երեք զնդապետներ, երեք դեր – զնդապետներ, չորս հազարապետներ, չորս հարիւրապետներ, մէկ տեղակալ եւ քանի մը ենթասպաներ: Հրամանատարը ինքնաշարժով ճամբայ ելած էր դէպի սահմանագլուխ, սակայն ձիւնը ճամբաները փակած ըլլալով, բոլոր սպաները հարկադրուեցան ձգել ինքնաշարժները, սահմանագլուխին երեք քիլոմեթր մնացած: Այնուհետեւ ոտքով գացին մինչեւ սահմանագլուխ եւ նախ ձերբակալուեցան յոյն սահմանապահներուն կողմէ, որոնք հաւատարիմ էին կառավարութեան: Փախստականները բացատրեցին թէ իրենք անդամներն են կառավարական յանձնախումբի մը որ պիտի բանակցի պուլկար սահմանապահ իշխանութեանց հետ, որպէսզի պարտուած ապստամբները Պուլկարիա չփախչին: Այս յայտարարութեան վրայ, սահմանապահ զինուորները թոյլ տուին որ անցնին:

Երբ փախստականները պուլկարական սահմանագլուխ հասան, իրենք զիրենք ներկայացուցին հրամանատարին, որ անմիջապէս զինաթափ ըրաւ զանոնք եւ դէպի թիկունք առաջնորդեց: Որովհետեւ շատ յոգնած էին, արտօնուեցան մօտակայ գիւղ մը երթալու ընդ հսկողութեամբ եւ հանգստացան:

Յետոյ բոլորը մէկ փոխադրուեցան սահմանագլուխի կայանը եւ վար դրուեցան: Պուլկարական կառավարութիւնը հրամայեց վաղն իսկ Սոֆիա փոխադրել բոլոր փախստականները:

Զօր. Քամէնոս յայտարարեց թէ Տէմիր Հիսարի յաղթութենէն վերջը, մանաւանդ երբ կառավարութիւնը յաջողեցաւ զօրք ցամաք հանել Տէտէ Աղաճ, կողէն սպառնալով ըմբոստ բանակին, որ եւ է նոր դիմադրութիւն անօգուտ էր:

Գբրճալըի մէջ 16 յոյն ապստամբներ անձնատուր եղան պուլկարական իշխանութեանց: Անոնց մէջ կը գտնուին զօրավար մը եւ քանի մը սպաներ: Նէվրոքոփի հարաւակողմը հարիւրապետ մը եւ անցագրի պաշտօնեայ մը անձնատուր եղան պուլկարական իշխանութեանց: Անոնք պատմեցին թէ ապստամբները կատարեալ պարտութեան մատնուած են եւ թէ շուտով բազմաթիւ փախստականներ պիտի հասնին պուլկարական սահմանագլուխը:

Զօր. Քոնտիլիս յաղթական մուտք մը գործեց Սէրէզի մէջ, եւ երբ միւս քաղաքներն ալ ինկան, որոշեց Աթէնք վերադառնալ, կառավարութեան հետ խորհրդակցելու եւ կղզիները հպատակեցնելու համար:

Հեռագիրները կը հաստատեն թէ բազմաթիւ դասալքութիւններ տեղի ունեցան Սէրէզի անկումէն անմիջապէս վերջը: Առաջին առթիւ գերի բռնուեցան 3000 հոգի:

Օրուան դէպքը եւ «Նոր Օր»

Ապստամբութեան առաջին օրէն, կառավարութիւնը խիստ գրաքննութիւն հաստատեց, խափանելով շատ մը թերթեր: Աթէնքի «Նոր Օր»ն ալ դադարման դատապարտուած էր, բայց յետոյ արտօնուեցաւ վերհրատարակութիւնը, նոյն ինքն Զօր. Քոնտիլիսի հրամանով, եւ գրաքննութեան ենթարկուելու պայմանաւ: Երէկ ստացանք մարտ 6ի եւ 7ի թիւերը, առաջին եւ երկրորդ տպագրութիւններով: Մարտ 7ի թիւին մէջ, մեր պաշտօնակիցը հետեւեալ խմբագրական յայտարարութիւնը հրատարակած է, «Հելլէն ազգը եւ մենք» խորագրին տակ.

— «Յունաստան ծանր վայրկեաններ կ՚անցընէ: Այս շարժումը կը սպառէ այս ազնիւ եւ պատմական ժողովուրդը թէ բարոյապէս, թէ ֆիզիքապէս եւ թէ նիւթապէս:

Սրտի խորունկ կսկիծով կը դիտենք մեր հելլէն եղբայրներուն ողբալի գզուըտուքը, որուն հետեւանքները անդարմանելի պիտի ըլլան:

Մեզի կը մնայ մաղթել որ շուտով վերջ գտնէ այս անբնական վիճակը ու վերահաստատուի եղբայրական սերտ կապը պառակտուած հոսանքներուն միջեւ, որոնք հաւասարապէս զաւակներն են հայրենիքին:

Մեր անկեղծ ցանկութիւնն է Յունաստանը տեսնել բարգաւաճ ու միշտ յառաջադէմ, իսկ ասիկա կարելի է խորհրդարանական կարգերու տակ, Սահմանադրութեան եւ օրէնքին հանդէպ կատարեալ յարգանքի արտայայտութիւնով:

Մենք եղբայր ենք հելլէն ժողովուրդին եւ խորապէս կ՚ազդուինք այն տագնապներէն, որոնց մէջ կը գտնուի այս երկիրը:

Վստահ ենք որ հելլէն ազնիւ ազգը, որ այնքան մեծ եւ ծանր աղէտներէ յաղթական ելած է, առանց մեծ վնասի ենթարկուելու, այս տագնապն ալ պիտի անցընէ, վերստին գրաւելու համար այն պատուաւոր դիրքը, որ ունէր միջազգային քաղաքական կեանքին մէջ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Պ. ԱՆՏՐԷ ՄԱՆՏԷԼՇԹԱՄԻ ԴԵՐԸ ՀԱՅԿ. ՀԱՐՑԻՆ ՄԷՋ

(1913—1935)

Պ. Անտրէ Մանտէլշթամ վերջերս չահեցաւ «Պրէմոնի մրցանակը», իրբեւ մարդ մը որ մեծ ծառայութիւն է մատուցած հայկական դատին եւ Հայաստանին, երկար տարիներու ընթացքին: Պ. Մանտէլշթամ միջազգային իրաւունքի մասնագէտ է, Պոլսոյ ցարական դեսպանատան նախկին առաջին թարգմանն էր, եւ ուսուցչապետ միջազգային իրաւունքի եւ անդամ միջազգային ակադեմիայի: Ծագումով՝ Ռուս: Քսան տարի շարունակ, 1913էն մինչեւ այսօր, Պ. Մանտէլշթամ զանազան պարագաներու մէջ առիթ է ունեցեր զբաղելու հայկական հարցով,— իբրեւ դիւանագէտ Պոլսոյ մէջ, իրաւաբան եւ զեկուցաբեր զանազան գիտական եւ քաղաքական ժողովներու մէջ եւ իբրեւ խորհրդական Հայաստանի հանրապետութեան պատուիրակութեան՝ Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ: Իր գրչին կը պարտինք զանազան լեզուներով գրուած եւ հայկական հարցին նուիրուած գիրքեր: Մանտէլշթամ լիովին կ՚ընդունի Հայաստանի անկախութեան գաղափարը եւ իր բոլոր գիրքերուն, զեկուցումներու եւ ճառերու մէջ կը հանդիսանայ ջերմ պաշտպան հայ ժողովուրդի անկախութեան եւ իրաւունքներու: Հայաստանի հանրապետութեան պատուիրակութեան ամէնէն կարեւոր դիւանագիտական թուղթերը մեծ մասով գրուած կամ խմբագրուած են Պ. Մանտէլշթամի ձեռքով: Անչահասէր, միշտ բարեկամաբար տրամադրուած, մեր ամէնէն ուրախ եւ ամէնէն ծանր օրերու մշտական բարեկամն է եղած եւ մինչեւ այսօր ալ կը շարունակէ մնալ մեր կողքին: Իր գործունէութիւնը շատ բազմակողմանի է թէ ռուսական եւ թէ միջազգային ասպարէզին մէջ:

Ես կ՚ուզէի ցոյց տալ անոր կատարած գործը հայկական հարցի ամէնէն տաք շրջանին:

Ա.— 1913ին, ցարական կառավարութիւնը պաշտօն կը յանձնէ Պ. Անտրէ Մանտէլշթամի, այն ատեն առաջին թարգման Պոլսոյ ռուսական դեսպանատան մէջ, մշակել բարենորոգումներու ծրագիր մը Թրքահայաստանի համար:

Անգլիական եւ ֆրանսական դեսպաններուն գնահատութեան արժանացաւ այդ ծրագիրը, որ Թրքահայաստանը կը դնէր մեծ պետութեանց կողմէ նշանակուած քրիստոնեայ ընդհ. կառավարիչի մը իշխանութեան տակ: Ընդհակառակն գերմանական եւ թրքական կառավարութիւնները կը մերժէին ընդունիլ այդ ծրագիրը: Այսուհանդերձ մեծ պետութիւնները ի վերջոյ համաձայնութեան մը եկան փոխադարձ զիջողութիւններու հիման վրայ,— այսպէս որոշուեցաւ որ Թրքահայաստանը բաժնուի երկու շրջաններու, որոնց վերահսկողութիւնը պիտի յանձնուէր երկու օտար քննիչներու, նշանակուած Պապը Ալիի կողմէ եւ մեծ պետութեանց հաւանութեամբ: Այդ մասին Ռուսիա, 8 փետրուար 1914ին Պապը Ալիի հետ կնքեց համաձայնագիր մըն ալ, որ կը թուէր թէ նոր դարաշրջան մը պիտի բանար դժբախտ Հայերուն համար: Վրայ հասաւ ընդհ. պատերազմը, Երիտասարդ Թուրքերը բարենորոգումներու փոխարէն ձեռնարկեցին ջարդի:

Դիւանագիտական խորհրդակցութեանց ընթացքին, 1914ի յիշեալ ծրագիրը կը յիշատակուէր Մանտէլշթամի ծրագիր անունով (տեսնել Ռուսիոյ Նարնջագոյն գիրքը, հայկական բարենորոգումներուն մասին, եւ 38 հատոր գերմանական ծանօթ դիւանաթուղթերու ժողովածուին մէջ, Die grosse Politik der europaischen Kabinette):

Բ.— Պատերազմի ընթացքին (1917), Պ. Անտրէ Մանտէլշթամ հրատարակեց ստուար հատոր մը, 631 էջնոց, Օսմանեան կայսրութեան ճակատագրին մասին: Այս գործին մէջ 144 էջ յատկացուած է հայկական հարցին:

Գ.— 1923 — 1925 տարիներու ընթացքին, Պ. Մանթէլշթամ, Revue Générale de Droit internationalի մէջ (Փարիզ), զոր կը խմբագրէր հանգուցեալ փրոֆ. Փոլ Ֆոշիլ, հրատարակեց յօդուածաշարք մը Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ մեծ պետութիւնները հայկական հարցին առջեւ խորագիրով: Այս յօդուածները յետոյ հաւաքուեցան եւ առանձին հատորով մը, 355 էջ, լոյս տեսան 1926ին հեղինակին կողմէ:

Դ.— Իբրեւ մասնագէտ միջազգային իրաւաբանութեան, մարդու իրաւունքներու միջազգային պաշտպանութեան հարցերու, Պ. Մանտէլշթամ Միջազգային Իրաւաբանութեան կաճառին ներկայացուց ծրագիր մը, որուն հիման վրայ յիշեալ կաճառը, Նիւ–Եորքի մէջ, քուէարկեց Մարդու Միջազգային Իրաւունքներու հռչակաւոր Յայտարարութիւնը (1929): Նման յայտարարութիւն մըն ալ քուէարկուեցաւ 1928ին, դարձեալ Պ. Մանտէլշթամի առաջարկով, Միջազգային դիւանագիտական Ակադեմիայի մէջ:

Ե.— Ընդունուած տեսակէտներէն զատ, Պ. Մանտէլշթամ աշխատած է տարածել գիտական սկզբունքներ:

ա) 1930ին եւ 1931ին հրատարակեց երկար յօդուածներ եւ գրքոյկ մը մարդու միջազգային իրաւունքներու պաշտպանութեան մասին,

a) Միջազգային խաղաղութեան համար, Քարնէկիի կողմէ հրատարակուած L'Esprit Internationalի մէջ:

b) Փարիզի Revue de Droit Internationalին մէջ, զոր կը վարէ Ալպէր տը Լա Փրատէլ:

c) Պրիւքսէլի Revue de Droit International et de Législation comparéeի մէջ, զոր կը վարէ Շարլ տը Վիշէր:

d) Պ. Մանտէլշթամ վերջերս հրատարակեց հատոր մը, Մարդու միջազգային իրաւունքներ (1931) խորագիրով, Editions Internationalesի մատենաշարին մէջ:

Բոլոր այս հրատարակութիւններուն մէջ, Պ. Մանտէլշթամ ցոյց տուած է թէ ո՛րքան անտեսուած է մարդու իրաւունքներու միջազգային պաշտպանութիւնը, ըլլայ բոլշեւիկներու, ըլլայ հայկական հարցին պատմութենէն քաղուած օրինակներով:

բ) Պ. Մանտէլշթամ հայկական հարցը ներկայացուցած է նաեւ դասախօսութիւններով.

a) Փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան մասին կատարած դասախօսութեան ընթացքին, 1923ին Լահէյի Միջազգային Իրաւունքի Ակադեմիային մէջ, (յետոյ հրատարակուած Ակադեմիային ժողովածուին մէջ):

b) Նիւ–Եորքի յայտարարութեան մասին իր կատարած բանախօսութեան ընթացքին (19 յունիս 1930), Փարիզի Institut des Hautes Etudes Internationalesի մէջ, Պ. Տը Լա Փրատէլի նախագահութեան տակ:

c) Պերլինի իր մէկ բանախօսութեան ընթացքին (19 դեկտեմբեր 1930), Institut für Auslandisches Offentliches Recht und Völkerrechtի մէջ, հաստատութեան տնօրէն փրոֆ. Վիքթոր Պրունսի նախագահութեան տակ:

Գ) Այս բանախօսութիւններէն զատ, խօսած է նաեւ յատկապէս Հայաստանի մասին.

a) 1931 յունուարին, Ժընեւի Institut universitaire des Hautes Etudes Internationalesի մէջ, փրոֆէսօրներ Փօլ Մանթուի եւ Ուիլեըմ Ռափփարի հովանաւորութեան տակ, Պ. Մանտէլշթամ վեց դասախօսութիւն տուած է Մարդու իրաւունքներու պաշտպանութեան մասին, որոնց մէկը՝ յատկապէս հայկական հարցին մասին:

b) Վերջապէս Պ. Մանտէլշթամ, 3 յուլիս 1930ին, Քիէլի Institut de Droit Internationalի տնօրէնին՝ փրոֆ. Վալթէր Շուքինկի հրաւէրով, բանախօսութիւն մը կատարած է իբրեւ նիւթ ունենալով Das Armenische Problem im Lichte des Völker und Menschenrechts:

Այս դասախօսութիւնը, իբրեւ յաւելուած ունենալով ռուսեւգերմանական յարաբերութիւնները հայկական բարենորոգումներու մասին կատարուած սակարկութեանց ընթացքին (1913ին եւ 1914), հրատարակուեցաւ Քիէլի կաճառին կողմէ 1931ին (Verlag Georg Stilke, Berlin, Heft 15 der ersten Reihe).

Զ.— Պ. Անտրէ Մանտէլշթամ մէկն է հայ գաղթականներու կեդր. կոմիտէի ներկայացուցիչներէն Ազգերու Դաշնակցութեան մօտ հայկական լքեալ գոյքերու խնդրին համար:

Պ. Մանտէլշթամ, Փարիզի իրաւաբանական համալսարանին փրոֆէսօրներուն (Ժիտէլ, Լըֆիւր, Տը Լա Փրատէլ) հետ, խորհրդակցութեան հրաւիրուած է հայ գաղթականներու կեդր. կոմիտէին մէջ, ուր ճշդուած է հայ գաղթականներու իրաւունքները: Այդ մասին գիրք մըն ալ գրած է (տպ. Մասիս, 1929, Փարիզ): Կաճառէն ²² անդամներ համաձայն գտնուած են Պ. Մանտէլշթամի եզրակացութեան: Union des Associations pour la Société des Nationsը եւ Ligue Philarménienneը ջերմօրէն ուժ տուած են հայ գաղթականներու դատին: Դժբախտաբար, մինչեւ հիմա, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին ընդհ. քարտուղարը խուլ կը մնայ Հայոց արդար պահանջներու առջեւ:

Պ. Մանտէլշթամ, ինչպէս կը նկատէ ընթերցողը, մասնակցած է Հայերուն վերաբերեալ բոլոր հրապարակ եւ կարեւոր հարցերուն: Առանց չափազանցութեան՝ կարելի է ըսել թէ անոր գլուխ գործոց երկու երկերը,— «Le Sort de l'Empire Ottomman» եւ «La Société des Nations et les Puissances devant le Problème Arménien» կը սպառեն հայկական դատի ամբողջ պատմութիւնը եւ անհրաժեշտ օգնուտ են բերած մեր քաղաքական փրոփականտին:

Միջազգային հարցերու մէջ ան առանձնապէս կը հետաքրքրուի մարդու եւ քաղաքացիի միջազգային իրաւունքով եւ այս հարցը նիւթ է կազմած իր զեկուցումներուն, բազմաթիւ գիտական ժողովներու մէջ, Եւրոպայէն մինչեւ Ամերիկա: Այդ զեկուցումներուն մէջ ան մասնաւորապէս կանգ կ՚առնէ ռուս եւ հայ գաղթականներու իրաւական կացութեան վրայ, պահանջելով անոնց համար նոյն իրաւունքները, ինչ որ ունին օրինաւոր պետութիւններու քաղաքացիները: Այս հարցը ընթացքի մէջ է եւ պէտք է յուսալ թէ իրաւունքը պիտի յաղթանակէ օր մը: Այս առթիւ «Յառաջ»ի գրութեանս կը կցեմ Պ. Մանտէլշթամի գիրքերուն ցանկը, որպէսզի փափաքողները կարենան օգտուիլ:

ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՀԻՆ ՕՐ, ՀԻՆ ՕՐՕՐ

— o —

Մեծ հայրիկս կ՚ըսէր.

— Աս ի՛նչ օրերու հասանք: Ոչ համ մնաց, ոչ ալ հոտ: Կեանքի աղը հոտեցաւ: Ան ի՛նչ պէրէքէթլի շրջան էր մեր երիտասարդութեանը: Մարդիկն ալ ուրիշ էին, չէնք շնորհք ունէին: Աղջիկներուն երեսէն մեռոնը կաթիլ կաթիլ կը վազէր: Տուները խունկ կը հոտէին: Սրբութիւն կար, պատիւ կար, շնորհք կար: Աշխարհը դժոխքի փոխուեցաւ հիմակ: Ինչ որ ալ ըսեմ անօգուտ է. ապրած տեսած պէտք էր ըլլայիք այդ երանելի օրերը: Տղան ծնողքը կը յարգէր, աշակերտը ուսուցիչէն կը վախնար, աշկերտը վարպետէն կը դողար: Շուկային մէջ անգամ մարդիկ տարբեր էին: Հիմակ զազան կտրած են, հացը իրարու բերնէ կը քաշեն: Անոր համար հացին օխան երեսունհինգ փարա կ՚ուտենք կոր հիմակ: Ան ատեն քսան հատ հաւկիթին տասը փարա կուտայինք: Ամէնը աս չէ: Մեր տուներուն դպրատուններն ալ ասանկ չէին: Խենթ կ՚ըլլայինք որ բան մը աւելի սորվէինք: Լուսնկայ լոյսով գիշերները մինչեւ ուշ ատեն կ՚աշխատէինք: Ո՞ւր են, ո՞ւր, մեր տեղերուն պատուելիները: Միտքս կուգան Դանիէլ պատուելին, Ներսէս վարժապետը, Տիմոթէոս Գուլաքըզեանը: Աստուած ողորմի իրենց հոգւոյն: Ան ինչ պատուական մարդեր էին. ուսեալ, զարգացած, կրթուած: Հապա մեր տեղերուն եպիսկոպոսները, վարդապետները, քահանաները: Հայաստանեայց եկեղեցւոյ արժանի եկեղեցականներ ամէնքն ալ: Պարթեւ հասակով, աստուածաշնչական դէմքով, երբայական մօրուքով: Թագաւորի պէս պատրիարքներ ունէինք: Դուք բնաւ մի ըսէք թէ կ՚ապրինք կոր, այդ մարդիկը չտեսաք, բան չտեսաք: Տակաւին մեր ժամանակի գրողնե՛րը: ... Ծանր, լուրջ, լեցուն գլուխ, լեցուն լեզու: Անոնց գրիչին ծայրէն գոհար կը թափէր: Հիմակուանները, Աստուած հեռու ընէ, անոնց եղունգը չեն արժեր:

Այս բոլորը հայրս մտիկ կ՚ընէր անշուշտ տհաճութեամբ:

Եւ սակայն, հայրս ալ, երբ ծերացաւ սկսաւ երգել ու ըսել.

— Մեր տեղերուն երիտասարդութիւնը ուրիշ բան էր: Աշխատելու ատեն աշխատիլ գիտէր, զօթելու ատեն զօթել, իսկ քէյֆի ատեն ալ քէյֆ: Կարգ կանոն կար: Օրէնքը, սովորութիւնը յարգել կար: Մենք մեծերուն հանդէպ պատկառանք ունէինք. անոնք ալ մեզի կը հանէին, կը սիրէին, կ՚օրհնէին: Ուրի՛շ, ուրիշ էին մեր տեղերուն ընտանիքները: Կռիւի ձայն չէր լսուեր: Հիմակ աշխարհի վախճանն է կարծես. վերջին դատաստանը մօտեցած է: Մենք մեր հօրը առջեւ կը դողայինք: Մինչեւ երեսուն տարեկան չէինք ճանչնար ոչ կնիկ, ոչ գինի, ոչ ալ ծխախոտ: Համ ու հոտ կար ամէն բանի մէջ: Եկեղեցին ալ ուրիշ տեսակ էր, դպրոցն ալ, թատրոնն ալ: Ան ինչ անմահական պատարագներ կ՚ընէին: Կարծես Աստուած խորանին եւեւը նստած էր ու կամարներուն տակ հրեշտակները սաղմոսներ կը փսփսային: Հիչ միտքէս չելլար, կիրակի օր մը, Օրթաքէօյի եկեղեցիին մէջ, երբ Գրիգորիս քահանան կը պատարագէր, հրեշտակ մը տեսաւ խորանին վրայ: Անկէ ետքը Տէր Գրիգորիս ձեռքը որուն վրայ որ դնէր այդ մարդը կ՚առողջանար: Հիմակ սատանան անգամ կը վախնայ մեր տէրտէրներէն: Եկեղեցիներէն ետքը թատրոնները: Ան ի՛նչ փառաւոր ներկայացումներ կը տեսնէինք: Հիմակուան պէս զէվզէկ բաներ չէին խաղար: Բեմ կ՚ելլէին եպիսկոպոսներ, կաթողիկոսներ, թագաւորներ եւ սպարապետներ: Կը տեսնէինք Հայաստանը, Մասիսը, Աւարայրի դաշտը, Արաքս գետին եզերքները, վանքերը եւ Արշակաւանը: Ժողովուրդը հէօնքիւր հէօնքիւր արցունք կը թափէր: Հապա մեր տեղերուն թատրոն եւ բանաստեղծութիւն գրողները: Մարդիկը հանճար էին, հանճա՛ր: Անոնց շունչը աստուածային էր, հոգին հայկական, լեզուն ոսկեղարեան, ոճը պերճիմաստ, բառերը Բագրատունիէն, Հիւրմիւզէն առնուած: Հիմակուան գրողներուն էն աղէկներուն մէկ էջը չեմ կրնար կարդալ: Գրականութի՞ւն մնաց ... Հէ՛յ վախ, անկո՛ւմ, անկո՛ւմ ...

Օսմ. սահմանադրութենէն վերջ շատ լսած ենք հետեւեալ խօսքերը.

— Աս ի՛նչ դէշ օրերու հասանք ... Առաջ, հացին օխան քառասուն փարա էր, չաքարը հարիւր փարա, վաթսուն փարայով օխա մը անմահական լուբիա կ՚առնէինք, երկու օր կ՚ուտէինք չէր հատներ ...

— Ո՞ւր է հիմակ Քէչեան էֆէնտիին պէս խմբագրական գրող: Ո՞ւր է Փանոսեան էֆէնտիին պէս ոտանաւոր գրող, Ալիխարին պէս երգիծաբանութիւն գրող ... Հիմակուանները ոչ իմաստ ունին, ոչ ձեւ, ոչ լեզու... Անկո՛ւմ, էֆէնտիմ, անկո՛ւմ ...

Զինադադարէն յետոյ.

— Գրականութիւն չմնաց, բարոյական չմնաց, մարդ չմնաց... աւա՜ղ, ափսո՜ս, բարե՜, եղո՜ւկ ...

Տասը - քսան տարի վերջը հաւանաբար պիտի ըսեն.

— Անկում, մօնշէր, սոսկալի, փօրմիտապլը անկում... ո՞ւր է Շաւարշին պէս խմբագրական գրող, Նահապետին պէս աղուոր գրող... քէլ տէքատանս... հէլա՛ս, հէլա՛ս...

Կ՚ըսեն թէ մարդկային քաղաքակրթութիւնը ելեւէջներով կը յառաջանայ: Մարդկային կարծիքն ալ կ՚ըսէ մըն է որ անգամ մը լաւ ծայրին կ՚երթայ, անգամ մըն ալ գէշ ծայրին:

Ու կը կրկնուի յաւիտենական խաղը, երգը.

— Մեր տանը ուրիշ էր...

— Մեր տեղերուն աղջիկները աղուոր էին...

— Մեր տեղերուն կեանքը անոյշ բան էր...

— Մեր տեղերուն բանջարեղէնները ուրիշ համ, ուրիշ հոտ ունէին...

— Մեր տեղերուն տանձերը ջրոտ էին...

Գերմանացի կին մըն ալ կ՚ըսէր տարի մը առաջ.

— Պերլինէն մէկ ժամ հեռու, երկաթուղիին գիծին վրայ տուն մը ունիմ: Վայրաշարժը անցած ժամանակ տունս հիմէն երերալ կը սկսի: Քայզէրին ժամանակը այս բանը չէր պատահեր:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Աստուածաշունչի Թարգմանութեան 1500ամեակը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Առաջին երկու ճառերէն վերջ, Պ. Գմբէթեան գեղեցիկ առոգանութեամբ մը արտասանեց Սիամանթոյի «Ս. Մեսրոպ»էն հատուած մը, յետոյ կրկնութեան պահանջին վրայ, «Եկեղեցի Հայաստանեայց» (Վ. Թէքէեան):

Պ. Ա. Չօպանեան մանրամասն ուսումնասիրութիւն մը կարդաց հայ մատենագրութեան հիմնարկութենէն, ոսկեդարէն սկսելով եւ անցնելով բոլոր այն շրջանները, ուր անկումներ, վերելքներ, դարձեալ տկարութիւններ ու նոր նոր թռիչքներ ունեցած ենք: Այն ժամանակամիջոցը ուր մեր յատուկ այբուբենը կազմուեցաւ եւ մեր ազգ. մատենագրութիւնը հիմնուեցաւ, մեր բազմադարեան պատմութեան ամէնէն գեղեցիկ ու ամէնէն մեծ շրջանն է: Ահա այդ փրկարար դէպքին յոբելեանն է որ կը կատարենք, յոբելեաններու ամէնէն մեծը, կաթողիկոսին կոնդակով եւ ներկայութեամբ իր նուիրակ Գարեգին արքեպիսկոպոսի: Սխալ է կարծել թէ գիրերու գիւտէն առաջ մենք չունէինք ինքնուրոյն մշակոյթ: Հեթանոսական շրջաններէ իսկ մնացած նշխարներ, երգեր, պալատական շինուածներ, ժողովրդական տօներ, ցոյց կուտան թէ ունէինք մեր ժողովուրդին յատուկ մշակոյթ, բայց թշնամիներու արշաւանքէն փճացած, պատերազմիկներու կողմէ տարուած էին շատ շատ բաներ: Եւ հազիւ հեթանոսական բանաստեղծութիւններէ պատառիկներ փրկուած կան: Սակայն ի՞նչ էր անոնց արտայայտութեան միջոցը: Արտաշէսեան հարստութենէն մեզի հասածները, Տիգրանէն ինչ որ մնացած էր յունական էին: Արտաւազդ յոյն լեզուով կը գրէր իր բանաստեղծութիւնները եւ այսպէս շարունակ. ինքնատիպ տարրը գոյութիւն ունէր անշուշտ, մանաւանդ ժողովրդական արտայայտութեանց մէջ, բայց մեզի քիչ բան յայտնի է: Գիրերու գիւտէն յետոյ է որ ի յայտ եկաւ մեծ մշակոյթ մը զարգացումը: Սահակ, Մեսրոպ կը տառապէին եկեղեցիին մէջ յունարէն, ասորերէն կարդալով ու թարգմանելով: Ժողովուրդը չէր սիրեր եւ իր նախասիրութիւնները կը պահէր հեթանոսական յիշատակնե[...]

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԸ ԴԱՐԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

= o—o =

Տրդատի հետ Հայաստան մուտք կը գտնեն պարթեւական եւ հռոմէական ազդեցութիւնները: Մէկ կողմէ Տրդատի եւ իր յաջորդներու օրով պարթեւական բարքերն է որ տիրապետող կ՚ըլլան Հայաստանի մէջ,— կը կազմուին աւատական կարգերը, նախարարութեանց դրութիւնը, եւ մանաւանդ զրադաշտական հաւատալիքները, եւ միւս կողմէ Հռոմի քաղաքակրթութիւնը ծիլ կ՚արձակէ մինչեւ Հայաստան: Բաւական է յիշել հռոմէական ոճով այն փառաւոր շինութիւնը, զոր Տրդատ կառուցանել կուտայ Գառնի բերդին մէջ, եւ որուն բեկորները ցարդ կը մնան Հայաստանի մէջ, բացառիկ չահագրգռութիւնը արթնցնելով գիտնականներուն, որովհետեւ Գառնին,— զոր հայ ժողովուրդը մինչեւ այսօր «Տրդատի թախտ» կ՚անուանէ,— եզական է իր տեսակին մէջ Հայաստանի երկինքին տակ:

224.— Պարթեւական հարստութիւնը վերջ կը գտնէ Պարսկաստանի մէջ, ու անոր կը յաջորդեն Սասանեանք, իրենց գլխաւոր մտահոգութիւնը ըլլալով վերակենդանացնել անցեալ փառքը պարսկական գահուն, նուաճել իրենց հարեւանները, եւ մանաւանդ հայ ժողովուրդը՝ որ ինկեր էր Արեւմուտքի գիրկը: Սասանեաց օրով Հայաստան տակաւ թատր կը դառնայ բիւզանդական եւ պարսիկ ազդեցութեանց անոնց ուրոյն մասերուն վրայ,— որոնց սահմանները ենթակայ էին սակայն յաճախակի փոփոխութեանց,— եւ քաղաքական ազդեցութեան հետ՝ Հայաստան կը թափանցէ նաեւ բիւզանդական ու պարսկական քաղաքակրթութեանց դրոշմը:

250—320.— Այս թուականներուն մէջ ապրած է Եւսեբիոս Կեսացի յոյն մատենագիրը, հեղինակ երկու նշանաւոր երկերու,— «Եկեղեցական պատմութիւնը», որ կը պարունակէ քրիստոնեայ եկեղեցւոյ պատմութիւնը իր ծագումէն մինչեւ Դ. դարու սկիզբը, հիմնուած յաճախ վաւերական աղբիւրներու վրայ, եւ «Ժամանակագրութեան» որ կը բովանդակէ պատմութիւնը հին ազգերու եւ ժամանակագրական տախտակներ: Այս երկու աշխատութիւններն ալ հայերէնի թարգմանուած են Ե. դարուն, եւ յաճախ իբր աղբիւր ծառայած մեր մատենագիրներուն: «Ժամանակագրութեան» յունարէն բնագիրը դժբախտաբար կորսուած է, եւ անկէ մէջբերումներ միայն կը մնան ուրիշ մատենագիրներու երկերուն մէջ: Շնորհիւ սակայն անոր հայերէն թարգմանութեան որմէ օրինակ մը գտնուեցաւ ԺԸ. դարու վերջերը՝ Եւսեբիոսի այն երկը վերստին թարգմանուեցաւ յունարէնի եւ լատիներէնի, երկու Մխիթարեանց, թէ Հայր Աւգերեանի եւ թէ Հայր Զօհրապեանի ձեռքով:

280–301.— Հայերը պաշտօնապէս կ՚ընդունին քրիստոնէութիւնը: Քրիստոնէութեան հետ հայ ժողովուրդին առջեւ կը բացուի մշակոյթի նոր դաշտ:

(Ընդունելով քրիստոնէութիւնը,— կ՚ըսէ Վալէրի Բրիւսով,— Հայերը վերջնապէս կապուեցան Արեւմտեան աշխարհին, քրիստոնեայ Եւրոպային: Յաջորդ բոլոր դարերու ընթացքին անոնք հաւատարիմ մնացին իրենց կրօնքին, եւ չյաղթուեցան իսլամութենէն, որ ապագային ուժի զօրութեամբ պիտի հպատակեցնէր իրեն՝ Ասիոյ նախադրանց ժողովուրդներէն մեծ մասը: Քրիստոնէութիւնը անյաղթելի անդունդ մը բացաւ Հայոց եւ Պարսից միջեւ):

Այս կերպով արեւմտեան մշակոյթն է որ սկսաւ տակաւ իր ազդեցութեան տակ պահել հայ միտքը, թէեւ արեւելեան քաղաքակրթութիւնը բոլորովին չխզեց իր կապերը հայ հոգիին հետ, ասորական ազդեցութեան շնորհիւ, որ դեռ ի զօրու էր Հայաստանի մէջ, մանաւանդ քրիստոնէութեան առաջին դարերուն:

290—300.— Այս թուականներուն միջեւ կ՚ենթադրուի բնաջնջումը հեթանոսութեան հետքերուն Հայաստանի մէջ, հայ ժողովուրդին պաշտօնապէս պարտադրելու առթիւ քրիստոնէութիւնը,— նախանձախնդրութիւն որ եթէ փութացուց քրիստոնէական բարքերու թափանցումը հայ ժողովուրդին մէջ, պատճառ դարձաւ որ ի խպառ կորսուին հայ հեթանոսական շրջանի քաղաքակրթութեան բազմաթիւ հետքերը, ոչ միայն յանձին մեհեաններուն, այլ նաեւ արձաններուն որ հոն զետեղուած էին, եւ հին մատեաններուն որոնց շտեմարանն էին Հայոց հին մեհեանները: Այսպէս Ագաթանգեղոս խօսելով Լուսաւորչի ձեռքով Հայաստանի մէջ քանդուած մեհեաններուն վրայ, այդ առթիւ խորտակուած արձաններուն մէջ կը յիշէ Արամազդի արձանը Անիի մէջ, Անահիտինը Արտաշատի եւ Երիզայի մէջ, Նանէինը Թիլն աւանին մէջ, Միհրինը Բագառայիճի մէջ, Բարշամինայինը՝ Թորդանի մէջ, եւն.:

303.— Գրիգոր Լուսաւորիչ կը կառուցանէ Էջմիածնի տաճարը:

Էջմիածնի այս առաջին շինութիւնը դիմացած է մինչեւ 583, երբ նորոգուած է Հայոց մարզպան Վահան Մամիկոնեանի կողմէ, 618ին Կոմիտաս կաթողիկոսի ջանքերով՝ գրեթէ ի հիմանց վերանորոգուելու համար: Էջմիածնի մայր տաճարին հետ շինուած են նաեւ Հռիփսիմէ, Գայեանէ եւ Շողակաթ, ի հիմանց վերանորոգուելու համար Հռիփսիմէն՝ 618ին Կոմիտաս կաթողիկոսի ջանքերով, Գայեանէն՝ 630ին Եզր կաթողիկոսի կողմէ, իսկ Շողակաթ ի հիմանց վերաշինուած է 1694ին Նահապետ կաթողիկոսի ձեռքով:

308.— Աթէնքի մէջ կը յիշուի Պարոյր Հայկազն (Պրօէրեսիոս) հայ հռետորը: Պարոյր մէկն է սեմերէն զորս հայ ժողովուրդը բուռ բուռ ցանած է օտար հողերու վրայ: Հայ աղբիւրներ բան մը չեն ըսեր իր մասին, իր կենսագիրն է իրեն ժամանակակից Եւնաբիոս Յոյնը, որուն համաձայն պատանի Պարոյր իր հայրենի Հայոց աշխարհէն Անտիոք գնաց ուր աշակերտեցաւ Ուլպիանոսի ճարտարախօսութեան լսարանին, մեծ հռչակ շահելով: Իր մրցակիցները զինք Աթէնքէն աքսորել տուին ուր վերադարձաւ իշխանին փոփոխութենէն ետք միայն: Իշխանը մրցում մը առաջարկեց Պարոյրի եւ միւս ճարտասաններուն միջեւ, որոնք կարելին ըրին զայն վիժեցնելու համար եւ յանպատրաստից խօսելու համար դժուարին նիւթ մը առաջարկեցին: Պարոյր խնդրեց որ բառ առ բառ արձանագրեն իր խօսածները եւ խօսեցաւ իր ամէնէն պերճախօս ճառերէն մէկը: Եւ որպէսզի սղագրողները չփոթած չըլլան առաջին անգամուն, ի մեծ զարմանս հանդիսականներուն, բառ առ բառ կրկնեց իր յանպատրաստից ճառը:

(Վերջ)

րու: Թարգմանելով հին ու նոր կտակարանները, ազատեցին հայ ժողովուրդը յունարէնի, ասորերէնի գերութենէ: Ի՛նչ գեղեցիկ կը նկարագրէ Կորիւն ժողովուրդին ուրախութիւնը, երբ դիմաւորելու կ'երթայ ան իր Թարգմանիչ ու Սահակին հետ Մեսրոպը: Աստուածաշունչը կրօնական գիրք մը չէ միայն: Մեր դարու մեծագոյն բան կը պարտին երրայեցի մեր գրողներուն, Հիւկօներ, Լամարթիններ, Շէյքսփիր թէ Պայրըն ո՛րքան են ներշնչուեր անկէ: Իսկ անոր թարգմանութիւնը մեզ համար նախադուռ մը եղաւ մեր ազգ. մշակոյթին: Հետագային սկսաւ յայտնուիլ ան եկեղեցիներու շինութեամբ, ճարտարապետական ինքնուրոյն արուեստով, բայց քիչ բան մնաց անոնցմէ. ինչ որ եկած է մեզի ոսկեդարէն, գեղեցիկ ու մեծ այդ մեր լեզուն է: Լեզուն է հոգւոյն հարազատ արտայայտութիւնը, բայց բոլոր լեզուները հաւասար չեն գեղեցկութեամբ, կան գեղեցիկ, ճոխ, ճկուն եւ հարթ լեզուներ, եւ կան ուրիշներ, որոնք զուրկ են մասամբ ասոնցմէ: Մեր լեզուն սիրելի է մեզի ոչ միայն անոր համար որ մերն է, անով ենք խօսեր դարերով, լսեր ու գրեր, մեր վիշտն ու ուրախութիւնը անով ենք արտայայտեր, օտար հողի վրայ մեր կարօտակէզ հոգին անոր սփոփարար շունչովն է լեցուեր: Բայց այս բոլորէն վեր կայ այն որ մեր լեզուն ազնուական լեզու է, ճոխ, բարձր ու գեղեցիկ լեզուներէն մէկը: Մեծ հեղինակներ,— ինչպէս Խորենացին ու Նարեկացին գրչին տակ ան հասած է վրդովիչ վսեմութեան:

Եղան անկման շրջաններ. ունեցանք խաթարուած մասեր յունական ազդեցութեամբ, բայց անոնց յաջորդեցին վերականգնման շրջաններ, ինչպէս Ղազար Փարպեցիի, աւելի յետոյ Մխիթար Գօշի օրով: Գերութեան շրջաններէ վերջ, երբ հասանք 19րդ դար, Մխիթարեաններու մեծ փաղանգը՝ Ալիշաններու, Հիւրմիւզներու, Բագրատունիներու եւ Մ. Պէշիկթաշլեաններու, դարձաւ Թոփչք տալէն անոր: Հապա ռամկօրէ՞նը. այն ժողովրդական սքանչելի բարբառը, որով Նահապետ Քուչակ, Սայաթ Նովա, Աշուղ Ջիվանի ու նման աշուղներ երգեցին, եւ ահա, մեզ բերին 19րդ դարու վերջին կիսուն, երբ նորոգուեցաւ, ճոխացաւ նոր նրբութիւններով եւ մեր ժամանակի ոգւոյն իսկական թարգմանը կոչուեցաւ ըլլալ:

Իր սկզբնական շրջանին իր ունեցած կատարելութիւնն իսկ հիացում կը պատճառէր բոլորին, կը յիշեմ Մատթէոս Գարագաշը, այդ մեծ հայկաբանը որ Կեդր. վարժարանի մեր դասերուն խոր յափշտակութեամբ կը կարդար մեզի Եղնիկ ու Փաւստոս: Ոսկեդարու այդ հայերէնն էր որ տուաւ մեր ժողովուրդին հայկական ոգին, լեռնական ժողովուրդի մը ուժը: Անոր գեղեցկութիւնը միայն ուժին մէջ չէր սակայն, յունական ճկունութիւնը, Պղատոնի եւ Սոփոկլէսի յունարէնին եւ փրանսերէնին դասաւորման կանոնաւորութիւնը կը գտնենք հոն եւ ի զուր չէր որ փրոֆ. Պեկլին, դասական յունարէնին չափ գեղեցիկ է հռչակած մեր ոսկեդարու հայերէնը: Իսկ անոր դիւցազնական ոգին կուգայ աւելի հինէն, Արտաշէսէն ու Տիգրանէն:

Բանախօսը կարդաց հատուածներ Կորիւնէն, որ նկարագրած է Ս. Մեսրոպի կեանքը, ինչպէս եւ ուրիշ հեղինակներէ եւ թարգմանութիւններէ: Յետոյ եզրակացուց թէ Ոսկեդարու հայերէնը ունի իր մէջ այնպիսի առհամայն երաժշտութիւն մը որ կը հաւասարի մեր ժողովրդական երաժշտութեան:

Կիլիկիա երգչախումբը պանծացուց մեր լեզուին այս փառաբանութիւնը «Ո՛վ մեծասքանչ»ով, իսկ յետոյ Գ. Ա. Կոթիկեան արտասանեց Վարուժանի «Ձօն»ը հայ լեզուին:

Մխիթարեան միաբանութենէն Հ. Սահակ Տէր Մովսէսեան գեղեցիկ ու ամփոփ ճառով մը իր յարգանքի բաժինը բերաւ մեծ յոբելեանին: «Մխիթարեան վանքը եղաւ «Թարգմանչաց» տունը ուր կերտեցին մեր փառապանծ լեզուն: Նախ քան գիրերու գիւտը ճիշդ է որ հայ ժողովուրդը ազգ էր, բայց չունէր հայրենիքի գաղափարը, այդ գիւտով դարձաւ անիկա մեծ ազգ մը հայրենիքի գաղափարով տոգորուն: Ազգերը կ'ապրին ոչ թէ երբ մեծ են թիւով, այլ կ'ապրին երբ մեծ են հոգիով, լեզուով, մշակոյթով եւ պայքարելու ոգիով: Մեր թագաւորական աթոռները ինկած, հայրենիքէն խլուած, տխուր պիտի ըլլային այս հանդէսները եթէ չունենայինք հաւատքը մեր փրկարար Աջին: Ամէնէն վտանգաւոր րոպէներուն իսկ երբ անդունդին բերանը եղած է մեր ժողովուրդը, աջ մը եկած է դուրս քաշել զայն անդունդէն: Ահա մեր պատմութեան դժնդակ շրջաններէն մէկը, երբ ձուլուելու վտանգը կար մեր առջեւ, երկու հսկաներ փրկեցին այս ժողովուրդը առաջնորդելով մշակոյթի ջահովը, երբ ամբողջ այսօրուան Եւրոպան խոր մթութեան, տգիտութեան մէջ էր: Երկու մեծ զաւակներու վառած այդ ջահը Եւրոպայի սրտին վրայ իսկ փոխադրեց Մեծ Սեբաստացին: Հայ ժողովուրդի ապագան յոյս կը ներշնչէ, որովհետեւ եթէ կայ անոր գոյութեան մեծ կոթողը՝ Արարատը, որ յուշարձանն է հայ ժողովուրդի տոկունութեան, նոյնքան մեծ կոթող մըն է հայ լեզուն, յուշարձանը անոր մեծ մշակոյթին: Գիտնանք պահել զայն, հսկենք անոր վրայ, ան է որ մեզ կը կապէ մեր հայրենիքին, մեր անցեալին: Եթէ նախանձախնդիր ենք պահելու մեր գոյութիւնը, պէտք է պահենք մեր լեզուն. փառք ու պատիւ անոր ու փառք հայ ժողովուրդի հանճարին»:

Հանդէսին առաջին մասը փակեց «Կիլիկիա» երգչախումբը, Կոմիտաս վարդապետի «Ով զարմանալի» շարականով:

Դադարի միջոցին Գարեգին արք.ի հրաւէրով ժողովրդական հանգանակութիւն մը կատարուեցաւ, արդիւնքը 3700 ֆրանք յատկացնելով էջմիածնի վերաշինութեան:

Բ. մասը սկսաւ Օր. Ղազարոսեանի դաշնակով. երեք հայկական կտորներ, երկուքը Վարդապետէն, վերջինը իր իսկ հեղինակութիւնը, հաւասար ճկունութեամբ եւ արուեստով նուագուած:

Օր. Հայկանուշ Թորոսեան, մեր ժողովրդական մեծ երգչուհին, որ միշտ գիտէ գրաւել ամբողջ սրահ մը իր ձայնին ու արուեստին հմայքով, երգեց Ռոմանոս Մելիքեանի «Մի լար կ'անցնի», Վարդապետէն «Առաւօտուն բարի լոյսը» եւ Վ. Սարգսեանի դաշնաւորած «Անուշ»ին վիճակի երգերէն՝ «Համբարձում եայլա»ն: Հասարակութիւնը որ կարօտցեր էր իր երգչուհին, ստիպեց զինքը երգելու նաեւ «Հօյ Նարը» (Վ. Սարգսեան):

Օր. Ռուբինա Ալիքսանեան՝ Սիպիլի «Հայ լեզուն» արտասանեց նուրբ ու գիտակից արուեստով մը:

Օր. Մ. Բաբայեան երգեց երկու կտորներ Նահապետ Քուչակէն եւ Անայ անտունիներէն, առաջինը յոյն երաժիշտ մը՝ Ժորժ Փօնիրիտէս ձայնագրուած եւ երկրորդը դաշնաւորուած Պասք երաժիշտ մը, Հայր Տօնօթիա:

Պ. Գմբէթեան իրեն յատուկ ոգեւորութեամբ արտասանեց Թէքէեանի «Տաղ Հայերէն լեզուին»ը եւ Չարենցի «Ես իմ անուշ Հայաստանին», խորապէս խանդավառելով հասարակութիւնը որ կրկնել տուաւ զայն: Օր. Իրիս Պիլպիլեան անհանդիստ ըլլալով, կարգը եկած էր փոքրիկն Րաֆֆիկ Պետրոսեանի, որ իր հօր հետ զոյգ դաշնակի վրայ, Պախի «Քօնչէրթօ ան րէ մինէօր» երկար եւ դժուարին կտորին նուագումով ցոյց տուաւ յիշողութեան եւ արուեստի արտակարգ տաղանդ մը, արժանի խոր հիացման:

Կաթող. նուիրակը տուփ մը շաքարեղէն յանձնելով դեռատի Րաֆֆիկին, յայտնեց թէ էջմիածինը ստանձնած է Րաֆֆիկին երաժշտական դաստիարակութեան նիւթական պատասխանատուութիւնը:

Հանդէսը փակեց Կիլիկիա երգչախումբը, երեք ժողովրդական երգերով «Էս գիշեր, լուսնակ գիշեր», «Անձամ երթամ իմ եարը» եւ «Խումար պառկե» երեքն ալ Վարդապետէն:

Գարեգին արք. առաջարկեց հանդիսականներուն օրուան տօնին առթիւ շնորհաւորութիւններ հեռագրել Ս. Կաթողիկոսին: Ժողովուրդը ծափերով ընդունեց այս առաջարկը:

Ինչպէս գրուած էր երէկ, հանդէսին կը մասնակցէր նաեւ գերապայծառ Կրաֆէն, որ իր լեզուով փառաբանեց հայ ժողովուրդի անցեալ փառքն ու մեծ մշակոյթը եւ օրհնեց ժողովուրդը, մաղթելով որ ան ազատ ու այսօրուան պէս միշտ մեծ ու ազնիւ վերադառնայ իր հայրենիքը:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հայ բանուորներու վիճակը Վիէնի մէջ

— • —

ՎԻԷՆ, 9 մարտ, (Յառաջ).— Գործերու վիճակը անտանելի է: Այս շաբթու երեք հայ կիներ եւս հանեցին կօշիկի բաժինէն: Արդէն հիմա պակաս ալ կ'աշխատինք: Կօշիկի բանուորները 32—36 ժամ կ'աշխատին շաբաթական, իսկ խաղախորդարանի բաժինը առ այժմ լման 48 ժամ շաբաթական: Փետր. 1էն սկսած, կօշիկի հաստատութենէն հանուած հայ բանուորներուն թիւը կը հասնի 34ի: Նոր տարիէն առաջ, Փասքալի գործարանէն ալ հանեցին 8—10 Հայեր, իսկ 8—10 հոգի ալ ուրիշ գործարաններէ: Այնպէս որ, այս անցնող երկու ամսուան ընթացքին 50է աւելի հայ բանուորներ արձակուեցան իրենց գործերէն: Արդէն 70է աւելի անգործներ կային նոր տարիէն առաջ: Ուրեմն, այսօր Վիէնի 1000—1100նոց գաղութը ունի հարիւրէ աւելի անգործներ, չհաշուելով մասնակի անգործները: Գիտէք արդէն, նպաստ չեն տար:

Ն.

ԻՐԱՔԻ ՔԱՐԻՒՂԸ ԵՒ ԻՐ ԱՌԱՒԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ, 4 մարտ.— Ուրիշ աւելի յարմար ժամանակի մը ձգելով պատմականը Իրաքի քարիւղի ընկերութեան, այսօր կ'ուզէի պարզել այն առաւելութիւնները զորս կը ներկայացնէ Իրաքի նաւթահանքը: Քանի մը տարի առաջ, երբ նշմարուեցան Քերքուկի հանքերը, Ամերիկացի մասնագէտ Ֆրէնքլինի կատարած քննութիւններէն ետք, այն եզրակացութեան եկան թէ Քերքուկի քարիւղի շահագործումը բացառիկ երեւոյթ մը պիտի դառնայ: Հաշիւները չիտակ էին եւ հիմնուած որոշ տուեալներու վրայ: Քերքուկի հանքին խորութիւնը 400—1100 մէթրի վրայ կը տարբերի, մինչդեռ միւսներուն խորաչափը շատ աւելի խոր պիտի իջնէ քարիւղին հասնելու համար: Դեռ աւելին.— Ամերիկեան միւս ափերու քարիւղի ամբարները շատ հեղ այնպէս ծածկուած են ժայռերով որ փնտռուած տեղերէն մղոններով հեռուներէն է որ դուրս կուգան: Մինչդեռ Քերքուկի մէջ երբեք այսպիսի երեւոյթներ չըկան, ինչ որ ծախքի տեսակէտով մեծ խնայողութիւն մըն է:

Նոյնքան կարեւոր են նաեւ աշխարհագրական դիրքերը միջերկրականեան այն երկու նաւահանգիստներուն ուրկէ պիտի արտածուի Իրաքի քարիւղը որ հսկայ խողովակներով արդէն սկսած է հոսիլ: Մենք այս երկու նաւահանգիստներէն Թրիփոլիս եւ Հայֆա, միայն առաջինին բաղդատութիւնը կ'ուզենք տալ միջերկրականեան երկու նշանաւոր նաւահանգիստներու հետ, որոնք քարիւղ կը ներածեն.—

	Մարսէյլ	Թրիէսթէ
Թրիփոլիս	740	915
Պաթում	1965	1740
Քոսթանցա	1575	1345
Ապատան (Իրան)	4830	4615
Մարքաիպօ (Վենեզ.)	4580	5540
Կալվէսթօն (Թեքսաս, Ամերիկա)	5430	6390
Լօս Անճէլս	7975	8935

Եթէ այս երկու նաւահանգիստները նորէն բաղդատութեան դնենք ուրիշ երկու նաւահանգիստներու՝ Հավրի եւ Համպուրկի հետ, որոնք գործ ունին քարիւղի հետ, դարձեալ արդիւնքը պիտի ըլլայ պերճախօս: Առնենք նորէն Թրիփոլիսը.

	Հավր	Համպ.
Թրիփոլիս	2230	2685
Պաթում	3540	3995
Քոսթանցա	3150	3605
Ապատան	6390	6840
Մարաքաիպօ	4235	4675
Կալվէսթօն	4815	5255
Լօս Անճէլս	8555	7995
Սինկափուր	8080	8535

Վերեւ տրուած ցուցակներէն պարզօրէն կը տեսնուի, նոյն իսկ իր նուազագոյն չափով, որ Քերքուկի աշխարհագրական դիրքը իրեն կուտայ մեծ առաւելութիւններ, որոնց իբրեւ անմիջական արդիւնք Իրաքի քարիւղը կը դառնայ միակ տէրը Միջերկրականեան շուկաներուն:

Շահրոզ

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԳԼԵՐԷՆ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»Ը

— • —

«Հայրենիք» խմբագրականով մը ուրախութեամբ կը ծանուցանէ թէ իր անգլիերէն շաբաթաթերթը, «Հայրենիք Ուիքլի», մեծ յաջողութիւն գտած ըլլալով, երկրորդ տարուան սկիզբը պիտի հրատարակուի ութ էջով (27 փետր.).

— «Ասիկա կը նշանակէ թէ «Հայրենիք» շաբաթաթերթը ասկէ ետք աւելի նոխ ու բազմակողմանի բովանդակութիւն պիտի ունենայ: Ինքնին հասկնալի է, որ անիկա այսուհետեւ աւելի ընդարձակ նիւթեր պիտի լոյս ընծայէ հայ կեանքի, գրականութեան եւ պատմութեան վերաբերմամբ, աւելի հանգամանօրէն պիտի ծանօթացնէ մեր նոր սերունդը Հայաստանի եւ գաղութներու մօտիկ անցեալին ու ներկայ իրադարձութիւններուն, աւելի սնունդ պիտի տայ ամերիկահայ պատանիներուն եւ երիտասարդներուն՝ հայեցի դաստիարակութիւն եւ ցեղային ինքնագիտակցութիւն ձեռք բերելու համար:

Գաղտնիք չէ, որ «Հայրենիք» շաբաթաթերթը եթէ ոչ պաշտօնապէս, գէթ անպաշտօն կերպով մեր Ցեղակրօն Ուխտերու առաջնորդող օրկանն է եւ գերազանցապէս կոչուած է ամերիկահայ նոր սերունդի ցեղային ինքնագիտակցութեան ծառայելու:

Ծանչցուած իրողութիւն մըն է, որ Մ. Նահանգներու պէս բազմացեղ առաջաւոր մեծ երկրի մը մէջ ցեղային ինքնագիտակցութենէ զուրկ սերունդ մը չի կրնար չտառապիլ նուաստութեան հիւանդ հոգեվիճակէ, մանաւանդ երբ կը պատկանի Հայուն նման փոքրիկ եւ հալածական ցեղի մը: Հայ պատանիներն ու երիտասարդները Ամերիկայի մէջ ամերիկեան լաւ քաղաքացի կրնան ըլլալ միայն այն ատեն, երբ կ'ազատին նուաստութեան նեշող ու այլասերող հիւանդագին հոգեվիճակէն, այսինքն՝ երբ կը դադրին ամչնալէ իրենց ծնողներէն եւ իրենց Հայ ըլլալէն եւ ընդհակառակն, կը սկսին ինքզինքնին հպարտ զգալ իրենց Հայ ըլլալուն համար: Իսկ ատիկա անոնք կրնան ձեռք բերել միայն ծանօթանալով իրենց ցեղի անցեալ եւ ներկայ քաղաքակրթութեան, տեղեկանալով անոր աւելի քան երեք հազար տարուան պատմութեան մեծ դէպքերուն եւ դէմքերուն, ճաշակելով հայ մտքի եւ հանճարի ստեղծած արժէքները, գաղափար կազմելով մասնաւորապէս վերջին կէս դարու հայ դիւցազնական պայքարներու մասին, իւրացնելով հայ դարաւոր մշակոյթի թանկագին ժառանգութեան գէթ գլուխ գործոցները, վերջապէս ներշնչուելով ազատատենչ ու հայրենաբաղձ հայութեան ոգիով եւ ազգային մեծ խտէալներով:

Այս առթիւ աւելորդ չենք նկատեր անգամ մը եւս հոս շեշտելու, որ «Հայրենիք»ի պաշտպանած ցեղակրօնութիւնը ոչ մէկ նմանութիւն կամ հոգեւոր կապակցութիւն ունի հիթլէրական ցեղապաշտութեան հետ: Մինչ հիթլէրականներու ցեղապաշտութիւնը այլամերժ է եւ յարձակողական, մեր ցեղակրօնութիւնը զուտ ինքնապաշտպանողական խաղաղ շարժում մըն է, որ կը ձգտի ապահովել հայ ցեղի գոյութիւնը եւ անոր գիտակից դարձնել մեր նոր սերունդը մանաւանդ: Մինչ հիթլէրական ցեղապաշտութիւնը ուրիշներուն (օրինակ, Հրեաներուն) անիրաւութիւն ընելով է որ ինքզինքը զգացնել կուտայ, մեր ցեղակրօնութիւնը ոչ մէկուն կ'ուզէ անիրաւութիւն ընել, այլ կը ձգտի միայն վերացնել հայ ցեղին դէմ գործուած անիրաւութիւնները, կը ձգտի ապահովել հայ ցեղի գոյութեան իրաւունքը ուրիշ ցեղերու հետ հաւասար գետնի մը վրայ:

Ինչպէս յայտնի է, Հ. Յ. Դաշնակցութեան հակառակորդները, նեղ կուսակցական կամ հակազգային շարժառիթներէ թելադրուած, կ'աշխատին «Հայրենիք»ի եւ Ցեղակրօն Ուխտերուն շուրջը մեր նոր սերունդին իսկ յոռի նախապաշարումներ ներշնչել՝ զանոնք ներկայացնելով իբրեւ հիթլէրական շարժման գաղափարակից: Սակայն, անոնք որ ամբողջ տարի մը ուշադրութեամբ հետեւեցան մեր անգլիերէն շաբաթաթերթին, որ մեր Ցեղակրօն Ուխտերու բերանն է, համոզուեցան անշուշտ, թէ մեր ցեղապաշտութիւնը մշակութային խաղաղ շարժում մըն է, որ տարամերժ չէ եւ ամէն կողմով կը համապատասխանէ Մ. Նահանգներու սահմանադրութեան հիմնական սկզբունքներուն ու կը ծառայէ անոնց տարածման եւ զօրացման»:

Ս. Խաչատուրեանի ցուցահանդէսը Քոփէնհակի մէջ

— o —

Մարտ 3ին Քոփէնհակի Քոնսթ ընսթիթիւթի սրահներուն մէջ բացուած է ծանօթ նկարիչ Սարգիս Խաչատրեանի ցուցահանդէսը, ուր ցուցադրուած են 60ի չափ նկարներ: Բոլոր այս նկարները նկարիչին իրանեան նկարներու հաւաքածոյին մաս կը կազմեն: Նկարներու ցանկը ներկայացնող տետրակը արտատպած է քանի մը նկար: Այս առթիւ նոյն տետրակին մէջ ծանօթ գիտուն Արթիւր Քրիստընսն գրի առած է իր տպաւորութիւնները, ուր հիացումով կը խօսի Խաչատրեանի նկարչական արուեստին մասնայատկութիւններուն վրայ, շեշտելով մանաւանդ անոր կատարած աշխատանքներուն մեծ կարեւորութիւնը արուեստի տեսակէտով: Քոփէնհակի թերթերն ալ գովեստով խօսած են այս ցուցահանդէսին մասին:

Ինչպէս մենք ալ տեսանք հոս, երկու անգամ, բոլոր այս նկարները կորսուելու դատապարտուած արուեստի մը եւ դարաշրջանի մը ոգիին վերարտադրութիւնը կը ներկայացնեն, եւ թանկագին վաւերագիրներ են ժողովուրդի մը վարած կեանքին, մասնաւորաբար թագաւորական ներքին կեանքին:

Փարիզէն յետոյ ուրեմն, Լոնտոնի, Նիւ Եորքի եւ վերջապէս Քոփէնհակի գեղարուեստական շրջանակները առիթն ունեցան հիանալու մեր հայրենակցին նկարներու այս նոր շարքին վրայ: Արուեստի բոլոր քննադատները, առանց բացառութեան, երեւան հանեցին այս նկարներուն հարազատութիւնն ու պատմական արժէքը, գնահատելով արուեստագէտին բոլոր աշխատած գործերը, որոնց մէջ իրաւամբ կը հաստատէին նաեւ անոր ստեղծագործ կարողութիւնը, միեւնոյն ատեն ինքնատիպ, մնալով հարազատ իր վերարտադրութիւններուն մէջ:

Նկարներուն մէջ աչքի կը զարնէին մասնաւորաբար այն կտաւները, որոնց նիւթը հայկական կեանքէ առնուած է, եւ ուր կը յայտնուին ժամանակակից հայ ընտանեկան կեանքի նիստուկացը, տարազները, այնքան վառ ու կենդանի գոյներով: Ի՛նչ թանկագին ժողովածու մեր մշակոյթի անցեալ պատմութեան համար մանաւանդ: Պիտի չգտնուէ՞ր արդեօք հայ արուեստասէր անհատ մը, որ նախանձախնդիր հայ արուեստի արժէքներուն համար, գնէր գոնէ հայկական հին բարքերը յիշեցնող նկարներու այդ ժողովածուն, նուիրելով Հայաստանի թանգարանին: Այդ նկարները գործն են Վարպետ Մինասի եւ իր աշակերտներուն, որոնք արուեստի անմահ թըռիչքով ու ազգային շունչով զարդարեր են Խօճա Պետրոսի եւ Խօճա Աւետիքի ապարանքները, իբրեւ որմնանկարներ:

×

Jeu de Paumeի թանգարանը, որ կը գտնուի Քօնքորտի հրապարակին վրայ, 1934 տարուան շրջանին համար գնած է 14 ազգերու նկարիչներու գործերէն նկարներ, որոնց մէջ կը գտնուի նաեւ Սարգիս Խաչատուրեանի կարեւոր մէկ նկարը: Թիւրիմացութեամբ մը մեր հայրենակիցը հոն կը ներկայացուի իբրեւ պարսիկ արուեստագէտ:

Նկարը, կապոյտի, կարմիրի, նարնջագոյնի եւ կանաչի համադրութիւն, սիրահար զոյգ մը կը ներկայացնէ, ազգային – ժողովրդական ծանօթ տարազով: Կինը իր ձեռքին մէջ բռնած է դափ մը, իսկ երիտասարդը թառ մը: Գետինը իրենց առջեւ ծաղկաման մը եւ խնձոր մը դրուած է, որ սիրոյ խորհրդանշանն է Արեւելքի մէջ: Երկուքն ալ քով քովի, պատշաճութեան մէջ նստած, անձնատուր են անբացատրելի զգայութիւններու, զորս դժուար չէ կարդալ իրենց կարօտակէզ դէմքերուն վրայ: Խաչատուրեան կրցեր է արտայայտել խոր այդ զգայութիւնները, կտաւին վրայ անմահացնելով երիտասարդ հոգիներու սիրոյ ողբերգութիւնը, որ մանաւանդ Արեւելքի մէջ կը մխայ ու կը մխայ, դէմքերուն վրայ փոխադրելով ներքին այդ տրամութիւնը:

Գ.

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (12)

ԱԹԷՆՔԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

═ o—o ═

Գ. Լաստս ճառախօսութիւնը հազիւ վերջացուցած էր, երբ մէթր Տամասկինոս վազքի պէս ցատկեց տեղէն, վերարկուն հանելով աթոռին վրայ դրաւ եւ անցաւ դիմացի կողմը, կուսելու պատրաստ երեւոյթ առնելով:

Կարգը պաշտպան փաստաբաններուն էր: Մէթր Տամասկինոս աշխատանքի բաժանումը կատարած էր չորս փաստաբաններուն միջեւ: Ֆրանսուա Տամասկինոս Դաշնակցութեան, Զիմպոս «Նոր Օր»ի եւ Անկելինիս սպանութեան մասին պիտի խօսէին, իսկ ինքը վարպետը, մէթր Տամասկինոս, պիտի եզրակացնէր:

Չորս պաշտպան փաստաբանները խօսեցան մէկ ժամ 20 վայրկեան:

Նախագահ Գ. Եօրկիոս Ֆիլիբիտիս խօսքը երդուեալներուն ուղղելով ըսաւ.

— Առանձնացէք եւ ձեր խղճին համաձայն վճիռ տուէք:

Նախագահը տուաւ նաեւ գրաւոր հարցարան մը: Երդուեալները առանձնացան:

Հատուածի եւ սպասումի վայրկեանները սկսան: Աչքերու մէջ անձկութիւն կայ: Առտուան ժամը 2ն է: Ամբաստանեալ Նիկոլ Նիկողոսեան կը պահէ իր պաղարիւնը:

— Արդարութիւնը չի խաբուիր, կ'ըսէ մեզի: Եթէ յանցանք գործած եմ պէտք է պատժուիմ: Վստահութիւն ունիմ երդուեալներուն վրայ: Անոնք երկու կողմերը լսեցին: Տեսան եւ համոզուեցան թէ ամբաստանող կողմը ամբաստանութեան շէնքը շինած էր ստոի եւ խաբէութեան վրայ: Վստահ եմ որ անպարտ պիտի արձակեն զիս:

Լաւատեսութիւն: Թէեւ կրնար հակառակն ալ պատահիլ: Ո՞վ կ'ըսէ թէ արդարութիւնը մոլորած չէ: Ունկնդիրներու համբերութիւնը կը հատնի: Բոլորին աչքերը սեւեռած են դիմացի սենեակին, որուն մէջ առանձնացած են երդուեալները:

— Կէս ժամը պէտք չէ անցնի, կ'ըսէ պաշտպան փաստաբան Գ. Անկելիտիս: Եթէ ուշանան, կը նշանակէ թէ տարակարծութիւն ունին, ինչ որ աննպաստ է մեզի համար:

— Տարակոյս մի ունենաք արդարութեան վրայ, կ'ըսէ մէթր Տամասկինոս: Յունաստանի երդուեալները երբեք անարդար վճիռ տուած չեն: Ես կը հաւատամ այս երկրի արդարութեան:

Ունկնդիրները լուռ են: Դէմքերու վրայ լրջութիւն կայ: Բոլորը անհամբեր են իմանալու վճիռի մասին: 35 վայրկեան մեկուսանալէ յետոյ, երդուեալները սրահ մտան:

Նախագահին հրամանով, ամբաստանեալները ոստիկաններու ընկերակցութեամբ սրահէն դուրս հանուեցան:

Ապա, երդուեալներու նախագահը կարդաց գրաւոր վճիռը որ ամբաստանեալներու անպարտութիւնն էր:

Ամբաստանեալները կանչուեցան եւ այս անգամ ատեանի քարտուղարը կարդաց անպարտութեան վճիռը:

Ներկայ բազմութիւնը աւելի քան երբեք հարիւր, ծափերով աղաղակեց «կեցցէ՛ հելլէն արդարութիւնը, կեցցեն երդուեալները»:

Ամբաստանեալները ողջագուրուեցան փաստաբաններուն հետ: Այդ միջոցին նախագահ Գ. Եօրկիոս Ֆիլիբիտիս հրահանգ տուաւ քարտուղարին, անմիջապէս անպարտութեան վճիռը պատրաստել, որպէսզի յաջորդ օրն իսկ ամբաստանեալ Նիկոլ Նիկողոսեան կարենար բանտէն ելլել:

10 վայրկեանի մէջ համապատասխան գործողութիւնը կատարուելով, պատրաստուեցաւ հետեւեալը.

Թիւ 58

Աթէնքի Եղեռնադատ Ատեանի նախագահը նկատի ունենալով եւն... պատժական օրինագրքի 447րդ յօդուածը, անմեղ կը հռչակէ կանխամտածուած մարդասպանութեամբ եւն. ամբաստանեալ Նիկոլ Ռաֆայէլ Նիկողոսեանը, ծնեալ Պարսկաստանի Թաւրիզ քաղաքը եւ բնակիչ Հին Գոֆինիոյ, 38 տարեկան, հողագէտ, հայ քրիստոնեայ:

Կը հրամայենք բանտէն ազատ արձակումը եթէ վար դնելու ուրիշ պատճառներ չկան: Դատական ծախքերը պիտի վճարուին պետական գանձէն:

Ներկայս պատրաստուեցաւ եւ հաղորդուեցաւ:

Նախագահ՝ ԵՕՐԿԻՈՍ ՖԻԼԻԲԻՏԻՍ

Քարտուղար՝ Տ. ՏԱՄՈՒՐԱՍ

Աթէնք, 16 փետր. 1935

(Վերջ)

Յունական տագնապը եւ թուրք մամուլը

Թուրք մամուլը մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւի յունական ապստամբութեան : «Ճիւմհուրիյէթ» դիտել կուտայ խմբագրա–կանի մը մէջ.

— «Հարկ չկայ ծածկելու թէ մանաւանդ մենք Թուրքերս մեծ ցաւ կը զգանք Յունաստանի խառնակութեանց առջեւ: Յունաստան մեր բարեկամ հարեւանն է եւ բնականաբար մեզի համար հաճելի չէ տեսնել որ մեր բարեկամութեան միացեալ ուժը կը պակսի, անոր զէնքերուն այսպէս պարապ տեղը փճացումով: Բարեբախտաբար, հայրենասիրութիւնը այնքան զարգացած է որ հելլէն ազգին մինչեւ ուղն ու ծուծը թափանցած է:

Եթէ այսքան կը ծանրանանք շարժումի մը վրայ որ Յունաստանի ներքին մէկ գործն է, պատճառը այն է որ մեր հարեւանին ցաւը մեզի ալ կը դպչի: Անմիջապէս աւելցնենք որ մեր բարեկամութիւնը աւելի քան շատ է ներկայ դառն օրերուն: Հարեւան եւ բարեկամ Յունաստանը, ներկայիս ամէն ատենէ աւելի պէտք ունի մեր բարեկամութեան: Խորապէս կը գիտակցինք ասոր եւ մեզ աւելի մօտիկ կը գտնենք անոր: Մեր փափաքը այն է որ մեր հարեւանը արագօրէն անցընէ անիշխանութեան այս շրջանը: Այս ներքին խառնակութիւնը կը բաւէ եւ ուրիշներ աւելնալու չեն անոր վրայ: Այս տեսակէտով, Յունաստան կրնայ վստահիլ իր իրական բարեկամներու բարեկամութեանց վրայ, եւ ասոր կռթնած աւելի ուժով եւ շուտով վերջ տալ խառնակութեանց:

Ըմբոստները որպէսզի կարենային իրենց նպատակին հասնիլ, պէտք է առաջին հարուածով յաջողէին: Մինչդեռ ձախողեցան եւ հետեւաբար կառավարութիւնը պիտի կարենայ վճռական յաղթանակը տանիլ: Միայն թէ անհրաժեշտ է արագօրէն վերջացնել գործը, որպէսզի չահուելիք յաղթանակը Պիւրոսեան յաղթանակի չնմանի»:

Ի՞նչ վիճակի մէջ է Յունաստան

«Մաթէն»ի թղթակիցը Սելանիկէն Պելկրատ անցած ըլլա–լով, կարգ մը տեղեկութիւններ կը հաղորդէ Յունաստանի ներքին կացութեան մասին, ազատ՝ որ եւ է գրաքննութենէ: Կ'ամփոփենք էական մասերը.—

Զօր. Քոնտիլիս գործի ձեռնարկեց կարելի զգուշութեամբ, որպէսզի արիւնահեղութիւն չպատահի: Ապստամբներն ալ խոհեմութեամբ կը շարժէին, որպէսզի աւելորդ կորուստներ չպատահին: Թուանշանները աչքէ անցընելով, կը տեսնենք որ հազիւ 5000 հոգի կամաւոր արձանագրուած են ապստամբ զօրամասերուն մէջ: Իրենց դէմ հանուած կառավարական զօրքն ալ 10–12,000ը չէր անցներ: Զօր. Քամէնոս առատ ռազմանիւթ ունէր, իբրեւ հրամանատարը Դ. զօրաբանակին, որ կը գտնուի սահմանամերձ շրջանի մը մէջ: Կառավարական զօրքին սպառազինութիւնը այնքան ալ զօրաւոր չէր: Աներեւական էին թէ հրետանին եւ թէ օդային ուժը: Ամէնը 27 օդանաւ կար տրամադրելի, որոնց 12ը հին դրութեամբ: Հարկ եղաւ ստիպողական ապսպրանքներ տալ, անմիջապէս յանձնելի: Եուկոսլավիա հինգ օդանաւ յանձնեց, իսկ Անգլիա՝ 10 հատ, խոշոր ռումբերով: Այս ապստամբութիւնը հաստատեց թէ Յունաստան տկար է զինուորական տեսակէտով եւ այժմ նոր տագնապի մը մատնուած ըլլալով, չի կրնար մեծ դեր կատարել Եւրոպայի ապահովութեան գործին մէջ: Ինչ որ ալ ըլլայ ելքը, այս նոր դէպքը պիտի ծանրացնէ ելմտական տագնապը, անհաշուելի համեմատութիւններով:

Վենիզէլոս կը կազմակերպէ Կրետէի կառավարութիւնը, բայց տարակոյս չկայ թէ մեծ յոյսեր չի կրնար սնուցանել: Ապստամբութեան յաջողութիւնը կարելի էր այն ատեն եթէ Սալամինէն ինկած ըլլար: Այսպէս կամ այնպէս, խնդիրը պիտի փակուի: Երկու կողմն ալ կ'աշխատին կարելի եղածին չափ նպաստաւոր պայմաններ ձեռք բերել :

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻԱ ՊԻՏԻ ՎԵՐԱԶԻՆՈՒԻ

=o·o=

ԲՈՒՌՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Մաքտօնըլտի դահլիճը ջախջախիչ յաղթանակ մը շահեցաւ երկուշաբթի օր, 79ի դէմ 424 ձայն, իր նոր քաղաքականութեան առթիւ:

Ինչպէս կը յիշուի, վերջերս երեսփ. ժողովին ներկայացուած էր վարչապետին մէկ զեկոյցը, որ անհրաժեշտ կը գտնէր զօրացնել երկրին պաշտպանութիւնը, քանի որ դրական արդիւնքի մը չյանգեցաւ սպառազինութեանց կրճատման ծրագիրը:

Աշխատաւորական երեսփոխանները բողոքեցին այս առաջարկին դէմ, եւ պարսաւանքի բանաձեւ մը ներկայացուցին երեսփ. ժողովին: Իրենց ատենախօսը «ողբալի» կոչեց վարչապետին տեղեկագիրը (սպիտակ տետրակ) եւ դիտել տուաւ թէ աննախընթաց դէպք է որ կուսակցական նկատումներ գրի առնուին կառավարութեան անունով: Իբրեւ եզրակացութիւն, բանախօսը յայտարարեց թէ Սպիտակ Տետրակը ժխտումն է Ազգերու Դաշնակցութեան: Միեւնոյն ատեն բողոքեց Գերմանիոյ վերազինման մասին եղած ակնարկներուն դէմ, շեշտելով թէ ուրիշ երկիրներ ալ կան որ կը վերազինուին:

Այս յայտարարութեան վրայ, անմիջապէս ոտքի ելաւ Պ. Պօլտուին, փոխ – վարչապետը, պաշտպանելու համար կառավարութեան տեսակէտը: (Մաքտօնըլտ հիւանդ է): Ըսաւ թէ, վերջին տարիներու փորձառութենէն յետոյ, չկայ մէկը որ հաւատայ թէ կարելի է անմիջապէս իրականացնել ընդհանուր զինաթափութիւնը: «Նոյն իսկ դժուար է ապահովութիւն յուսալ Եւրոպայի ներկայ վիճակին մէջ: Ի՞նչ ընել կը մնայ ուրեմն եթէ ոչ ջանալ կարգ – կանոնը պահպանել Եւրոպայի զանազան մասերուն մէջ: Այդ է որ կը կատարենք մենք: Անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութեանց կարծիքով, հարկ է մասնաւոր արժէք տալ Գերմանիոյ գործակցութեան, այս գործին մէջ: Սըր Ճօն Սայմըն Պերլին պիտի երթայ 15 օրէն, որովհետեւ կը յուսանք թէ Պ. Հիթլէր առողջացած պիտի ըլլայ մինչեւ այն ատեն»:

Պ. Պօլտուին յետոյ մանրամասնօրէն պաշտպանեց սպառազինութեանց յաւելման ծրագիրը, զանոնք բաղդատելով միւս պետութեանց ուժին հետ, եւ շեշտեց թէ անհրաժեշտ է արդար համեմատութեան մը հասցնել Անգլիոյ ծովային, ցամաքային եւ օդանաւային կազմակերպութիւնը:

Վիճաբանութեանց խառնուեցաւ նաեւ Պ. Չէմպըլէն, ելմտական նախկին նախարարը, որ դիտել տուաւ թէ Անգլիոյ օդանաւային ուժը հինգերորդ կամ վեցերորդն է աշխարհի մէջ, եւ թէ ոչ մէկ մայրաքաղաքայնքան վտանգիենթարկուած է որքան Լոնտոն:

⁂ Պ. Պօլտուին իր ճառին մէջ բացատրեց թէ խորհրդային իշխանութիւնը, որ պարտաւոր էր առաջին օրինակը տալ իբրեւ չունեւորներու պետութիւն, չորս տարուան մէջ 640,000էն 900,000ի բարձրացուցած է իր զինուորներուն թիւը: «Ահագին համեմատութեան մը հասած է անոր հրասայլերու, գնդացիրներու եւ ծանր թնդանօթներու ճարտարագործութիւնը: 1926ին Ռուսաստան 800 առաջնակարգ օդանաւ ունէր: Այսօր անոնց թիւը կը հասնի 2000–2500ի: Իր զինուորական ելմտացոյցը մէկուկէս միլիոն բուբլի աւելի է, բաղդատելով անցեալ տարուան հետ: 1925էն ի վեր 66 միլիոն ոսկի խնայած ենք մեր զինուորական ելմտացոյցէն, բայց այս խնայողութիւնը եղած է ի վնաս մեր պաշտպանութեան»:

Իրան քաղաքներու մէջ կը տեղաւորէ վաչկատուն ցեղերը

Իրանի կառավարութիւնը որոշեց ջնջել վաչկատուն կեանքը, քաղաքներու մէջ տեղաւորելով ցեղախումբերու անդամները: Բոլոր վրանաբնակները պիտի տեղաւորուին քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ: Միեւնոյն ատեն հանգանակութիւն պիտի կատարուի, որպէսզի վրանաբնակները կարենան շինուածանիւթ գնել, բնակարան կառուցանելու համար:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶՕՐ. ՓԼԱՍԹԻՐԱՍ յուսահատելով մեկնեցաւ Միլանէն եւ Մարսէյլ հասաւ, ուրկէ Փարիզ կը սպասուի:

Հ. Յ. Դ.

Գասատ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատանեկան Միութեան ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Միութեանս Գրադարան-Ընթերցասրահին մէջ, 48, Րիւ Նաւոյ. Կը դասախօսէ ընկ. Գօզօր Հիւսեան, նիւթ ունենալով ազգայնութի՞ւն թէ միջազգայնութի՞ւն

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Գուր Լաֆայէթ, Զարդարեան Գրադարանին մէջ:

«ՎԷՄ»

Մամուլի տակ է Ը. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.— ԴՐՕ՝ *«Մի հատուած յուշերից»*, Ա. ԱԲԵՂԵԱՆ՝ *«Դորպատի համալսարանը»*, Ա. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ՝ *«Արամը»*, Ե. ԶԱՒՐԵԱՆ՝ *«Թիֆլիսի բարբառի վնասաբարները»*, *«Մարտիրոս Ղրիմեցու տաղերը»*, Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ *«Շլիսել–բուրգի հայ կալանաւորը»*, ՍԱՄՍՈՆ՝ *«Հայաստանի անդր. գետերը Պարս–կաստանում»*, ՍՏ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ՝ *«Լ. Աթաբէկեանը իբրեւ բանաստեղծ»*, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ՝ *«Տիկ. Ե. Զօրեան»*, ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ.— Հայաստանի խորհրդ. արձանագրութիւնները.— ԱՆՑԵԱԼԷՆ.— ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ.— ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ.— ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ: Վ. ԽՊ. ՄԱՆԿՈՒՆԻ՝ *«Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»*:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (40)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»· ·«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Պատահում էր, որ ամիսներով կորչում էինք, թափառում էինք զանազան երկիրներ, եւ մեր ձեռքը ընկած արծաթը հաւաքում էինք այստեղ: Այս քաղաքում կար մի բարեսիրտ եւ արդար սեղանաւոր, որը քաւոր Պետրոսի վաղեմի ծանօթն էր: Մեր փողերը յանձնում էինք նրան: Սեղանաւորը ճանաչում էր մեզ մեր իսկական անուններով: Նա գիտէր, որ մենք որտեղացի ենք, ինչ մարդիկ ենք, բայց չգիտէր մեր իսկական պարապմունքը: Մենք յայտնի էինք նրան իբրեւ օրինաւոր վաճառականներ, որ ասիական ապրանքների առեւտուր են անում: Բայց թէ հեռու տեղերում ի՞նչ գործերով էինք զբաղուած, կամ ի՞նչ միջոցներով այդ գումարները հաւաքւում էին մեր ձեռքում,— դրանից մասին նա ոչինչ տեղեկութիւն չունէր:

Երեւում է, կեանքի մէջ ճշմարտութիւնը այնքան անհրաժեշտ է մարդու համար, որ ամենաասրսափելի չարագործն անգամ պէտք է ունենայ գոնէ մի բարեկամ, որի հետ պէտք է անկեղծ լինի: Քաւոր Պետրոսի յարաբերութիւնները յիշեալ սեղանաւորի հետ թէեւ իսկութեամբ այսպէս չէին. բայց նա դարձեալ պահպանում էր բոլոր ճշգութիւնները ինչ որ վայել են մի բարեկամի, մի ազնիւ մարդու: Սեղանաւորը մեծ վստահութիւն ունէր նրա հաւատարմութեան վրայ, մանաւանդ այն պատճառով, որ համարում էր նրան միամիտ, բարի եւ ճշմարտասէր մարդ: Ամէն անգամ, երբ յայտնւում էինք այդ քաղաքում, սեղանաւորը մեզ հրաւիրում էր իր տանը: Նրա կինը, երեխաները, աղախինները, սպասաւորները բոլորը ճանաչում էին քաւոր Պետրոսին,— եւ բոլորի համար քաւոր Պետրոսը ունէր անուշ խօսքեր, զբաղեցնելու, ծիծաղեցնելու եւ գրաւելու համար:

Նրանք սիրում էին լսել քաւոր Պետրոսի ճանապարհորդութիւնների պատմութիւնը: Այդ «Թափառական հրէան» համարեա ամէն երկրում եղել էր եւ ամէն երկրի մասին կարող էր պատմել նրանց շատ հետաքրքիր տեղեկութիւններ: Թէեւ երբեմն նա առասպելներ էր պատմում, այսուամենայնիւ, մեծ ուշադրութեամբ լսում էին: Օրինակ, մի անգամ ասում էր, թէ Հնդկաստանում մի կղզի կայ, որտեղ ոսկին ծներեկի նման գետնից բուսնում է, աճում է եւ ճիւղեր է արձակում :

— Այդ լաւ է, ասաց սեղանաւորը զարմանալով.— կարելի է գնալ այնտեղ եւ քաղել մի ամբողջ ոսկու հունձք:

— Եթէ հեշտ լինէր, ամէն մարդ կը գնար, պատասխանեց քաւոր Պետրոսը ժպտելով:

— Ի՞նչ դժուարութիւն կայ:

— Շատ դժուարութիւններ:— Կղզին կախարդուած է: Նաւերը հազիւ կարող են մօտենալ նրա եզերքին: Հէնց որ մօտեցան, սոսկալի ալեկոծութիւնը կը տանէ նրանց դէպի ովկիանոսի յատակը: Պատահել է, որ մարդիկ ալեկոծութիւնից եւս ազատուելով դուրս են եկել նրա ցամաքի վրայ: Բայց այդ մարդիկը այլ եւս չեն վերադարձել. նրանք կերպարանափոխուել են, կապիկներ են դարձել եւ մնացել են այնտեղ:

— Ուրեմն ոչինչ հնար չկայ այնտեղ գնալու :

— Ինչպէս չկայ, միայն պէտք է գտնել կախարդուած կղզու թիլիսմանը: Հազարաւոր Բրամիններ քննում են գրքերը, աշխատում են լուծելու թիլիսմանը, բայց դեռ ոչինչ հետեւանքի չեն հասել: Անգլիացիք միլիոններ կը տային եթէ մէկը գտնելու լինէր անմատչելի կղզու կախարդական բանալին:

Յետոյ պատմում էր նա, թէ մի այլ կղզում (դարձեալ Հնդկաստանում) գտնւում են այնպիսի հսկայ միջիմներ, որ մարդիկ նրանց մէջքի վրայ թամք են դնում, նրանց բերանը սանձ են դնում, եւ ձիու նման նստում են նրանց վրայ, ուր որ կամենում են, գնում են: Եւ քաւոր Պետրոսը խիստ ծիծաղելի կերպով նկարագրում էր իւր մի հետաքրքիր ճանապարհորդութիւնը միջիմի մէջքի վրայ նստած : Զարմանալին այն էր, որ նրա լսողները այնքան փոքր տեղեկութիւններ ունէին հեռաւոր երկրների մասին, այնքան սակաւ ճանաչում էին երկրագունդը, որ բոլորովին հաւատում էին նրա պատմածներին:

Ահա այսպիսի եւ դրա նման պատմութիւններով էր զբաղեցնում քաւոր Պետրոսը իւր ունկնդիրներին:

Իւր հաշիւների մէջ քաւոր Պետրոսը վերին աստիճանի ճիշդ էր սեղանաւորի հետ: Շատ անգամ նրանից բաւական խոշոր գումարներ էր փոխ առնում, երբ թէ մի առեւտրական ընդարձակ ձեռնարկութեան համար: Բայց ինձ յայտնի էր, որ քաւոր Պետրոսը ոչ փողի կարօտութիւն ունէր եւ ոչ առեւտրական ընդարձակ ձեռնարկութիւնների: Նա վեր առած գումարը այնպէս անշարժ պահում էր իւր մօտ, մինչեւ լրանում էր իւր տուած պարտամուրհակի ժամանակը: Այդ միջոցին տանում էր փողը, իւր տոկոսով յետ էր տալիս, պարտքը վճարում էր եւ առանում էր պարտամուրհակը: Այդ անում էր նա իւր վարկը պահպանելու համար:

Մի անգամ մեզ հարկաւորեց վեր առնել սեղանաւորից 15000 րուբլի: Փողերը բերեցինք մեր իջեւանը, կրկին համրեցինք, տեսանք որ 1000 աւել է: Սեղանաւորը փոխանակ 15 հազար րուբլի, սխալմամբ տուել էր 16 հազար րուբլի, իսկ 15ի պարտամուրհակ էր առել: Քաւոր Պետրոսը միւս օրը հազար րուբլի յետ տարաւ, յանձնեց սեղանաւորին այսպիսի գանգատներով.

— Այդ ի՞նչ արեցիք ինձ հետ, Արկադիյ Ֆադէիչ, այսպէս էին կոչում սեղանաւորին,— Եթէ ես այս գիշեր մեռնելու լինէի, ի՞նչ կը լինէր իմ հոգու ճարը: Երեւի, դուք իմ հոգին կորցնել էիք ուզում . . . :

Սեղանաւորը մնաց զարմացած :

— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ է պատահել, Պեօտր Աբրամիչ, հարցրեց նա, խնդրելով վրդովուած քաւոր Պետրոսին նստել :

Պեօտր Աբրամիչը ոչինչ չէ խօսում, լռութեամբ դնում է սեղանաւորի առջեւ 1000 րուբլի :

— Այդ ի՞նչ փող է, հարցնում է սեղանաւորը :

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 14 ՄԱՐՏ
JEUDI 14 Mars 1935

ԺԱ. ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2753

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՑՆՈՐԱԿԱՆՆ ՈՒ ՀԻՄՆԱԿԱՆԸ

»»»··«««

Հիմա որ բոլորս ալ ծանօթ ենք համատարած ողբերգութեան, ի՞նչ միջոցներ կամ ելքեր ունինք, չարիքը մեղմացնելու, նուազագոյն բարիքը ապահովելու համար:

Բազմաթիւ մեղմացուցիչ դարմաններու հետ, կը յիշուին երկու հիմնական ելքեր,— ներգաղթ եւ «զանգուածային հպատակութիւն»:

Զանազան առիթներով գրած ունինք թէ՝ մեր բարի կամքէն կախուած չեն ոչ մէկը, ոչ ալ միւսը:

Ներգաղթի մասին կարելի է խօսիլ, տակաւին, եւ պիտի խօսինք: Իսկ միւսը, «զանգուածային հպատակութիւն», ցնորք մըն է, որուն հաւատացողները կա՛մ այս երկրին օրէնքները չեն գիտեր եւ կամ գիտնալով հանդերձ, կ'ուզեն մոլորեցնել հանրային կարծիքը: Ինչ որ կը նշանակէ «չանթաժ»· ուրիշ բառով մը՝ «միսթիֆիքասիոն»:

Այսքան կոպտօրէն բանաձեւելով հարցը, մենք սիրտ չունինք խելք սորվեցնելու ո եւ է մէկուն, մանաւանդ քաղաքական «րուհճի»ներուն:

Եւ աւելորդ կը սեպենք բացատրել, նաեւ, հաւաքական հպատակութեան առաւելութիւններն ու անպատեհութիւնները, ազգային կամ իրաւական տեսակէտով:

Անոնք որ կը հաւատան, կրնան շարունակել իրենց մարզանքները: Կրնան օրօր կարդալ իրենց ուզածին չափ, մինչեւ որ լսողները թմրին կամ քնացողները արթննան:

Բայց, իրաւունք չունին պահանջելու որ մենք ալ ձայնակցինք իրենց հրաշապատում համերգին:

Մեր ձեռնպահութիւնը ինչո՞վ կը նուազեցնէ իրենց գիւտին յաջողութիւնը, երբ կը խօսին յանուն հազարաւոր թեկնածուներու, եւ հաւատարիքներ կուտան, աւետաբեր լուրեր ալ կը տարածեն, բերանացի թէ գրաւոր:

Թող իրենք օգտուին, մենք ալ կը ծափահարենք, իմանալով որ՝ գոնէ քանի մը հազար հայրենակիցներ փրկուած են անստուգութենէ եւ թշուառութենէ:

Այս առթիւ, տարրական պարկեշտութիւնը կը պահանջէ որ «րուհճի»ները մէջտեղ դնեն իրենց փաստերը, ապացուցանեն իրենց համոզման հիմքերը:

Չի բաւեր ասդին – անդին փսփսալ թէ «կ'ընդունին, բայց մեր մենծերը հակառակ են»:

«Յառաջ»ը որ եւ է կապ չունի «մենծ»երու հետ, եւ զգուշանքով կը մերժէ այն աղտոտ վերագրումները որ գրի կ'առնուին պարբերաբար, միտք պղտորելու համար:

×

Իսկ ներգա՞ղթը:

Հակառակ բոլոր բացասական երեւոյթներուն, կ'արժէ միշտ արծարծել այս հարցը, իբրեւ միակ հիմնական ելքը: Կ'արժէ փորձել բոլոր միջոցները, գոնէ քանի մը հազար «հայմաթլոս»ներ, ամէնէն անճարները փոխադրելու համար:

Առնուազն հինգ հազար հաշուելով այս բազմութիւնը, եթէ անոր կէսն իսկ ընդունին, մեծագոյն սփոփանքը պիտի ունենանք, առ այժմ:

Արդ, ներգաղթ պիտի կատարուի՞ այս տարի, գարնան կամ աշնան:

Անցեալ տարի խոստացեր էին, Բարեգործականի միջոցաւ, բայց ամիսներ անցան եւ նոր լուր չունինք:

Միայն այս պարագան բաւական է, որպէսզի բոլոր ուժերը լարուին եւ անմիջական ներգաղթ պահանջուի միաբերան: Նոյն իսկ մինչեւ խորհրդային դեսպանատուն դիմելով, քանի որ Հայաստանի ներկայացուցիչն ալ հոն է:

Դիմումը կրնան կատարել Միացեալ Յանձնաժողովը, Բարեգործականը եւ Հօկը հաւաքաբար, կամ թշուառները իրենք, օրինական բոլոր միջոցներով:

Անշուշտ խորհրդային իշխանութիւնն ալ իր ըսելիքները պիտի ունենայ:

Այդ պարագային, պէտք է իրենց խօսքերը գործի վերածելու ճիգ մը փորձեն բոլոր անոնք որ Երեւանը կը փառաբանեն տանիքներու կատարէն, եւ տարիներէ ի վեր:

Անոնք չունին աւելի թանկագին պատեհութիւն, արժեցնելու համար իրենց հաւատարիքները, յուականութիւնները, իմաստութիւնը եւ ... «Հայաստանասիրութիւնը»:

Եթէ մեզի, «թշնամիներ»ուս ալ պարտականութիւն մը կ'իյնայ, պատրաստ ենք սրտանց կատարելու, կը բաւէ որ թօթվեն իրենց կանխակալ կարծիքները եւ ժանգահար իմաստակութիւնները:

Ահաւասիկ ասպարէզ՝ ամբողջ կերպարանքով ներկայանալու Մոսկուայի կամ Երեւանի առջեւ: Ոչ թէ իբրեւ ճիտը ծուռ խնդրարկու, այլ իբրեւ արդար իրաւատու:

Եթէ ստիպուած էք աղերսագիրներ մատուցանել օտար կառավարութեանց, պատճառ չկայ որ պաղատագին կոչեր ուղղէք բանուորա – գիւղացիական իշխանութեան մը, յանուն բանուորներու եւ գիւղացիներու:

Պէտք է հարցը ձեւակերպել տարրական իրաւունքի հիման վրայ, ի հարկին յանձնառութիւններ ալ ստանձնելով, փոխադարձաբար:

Ունի՞նք այդ կեդրոնական եւ կենդանի մարմինը, կատարելու համար այս տարրական պարտականութիւնը:

Պատասխանը կը սպասենք բոլոր իրաւատուներէն եւ «Հայաստանասէր»ներէն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ՔԱՅՔԱՅՈՒՄԸ

ՎԵՆԻԶԵԼՈՍ ԻՏԱԼ. ԿՂԶԻ ՄԸ ԱՊԱՍՏԱՆԵՑԱՒ

=o·o=

300,000 ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐ ԿԸ ԴԻՄԱՒՈՐԵՆ ԶՕՐ. ՔՈՆԴԻԼԻՍԸ

Յունական ապստամբութեան վերջին արարը փակուեցաւ Վենիզէլոսի փախուստով:

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ ճակատին քայքայումէն յետոյ, անձնատուր եղաւ նաեւ նաւատորմը, բացի «Ավերով»էն: Մարտ 12ին, Վենիզէլոս, իր կինը եւ համախոհները այդ յածանաւին մէջ նստելով, ցամաք իջան Քասոս կղզին (Երկոտասան կղզիներ) որ կը գտնուի Հռոդոսի արեւելեան կողմը եւ կը պատկանի Իտալիոյ: Փախստականները ցամաք հանելէ յետոյ, «Ավերով» մեկնեցաւ Պիրէոն, անձնատուր ըլլալու համար: Վենիզէլոսի կ'ընկերանային 60 սպաներ եւ քաղաքացիներ, որոնք արգելափակուեցան: Հռոմէն կը հեռագրեն թէ Վենիզէլոս քաղաքական յանցաւոր պիտի համարուի, եւ հետեւաբար չպիտի յանձնուի, քանի որ իտալական օրէնքը կ'արգիլէ քաղաքական յանցաւորներու յանձնումը:

Երբ Վենիզէլոսի փախուստը լսուեցաւ, քանի մը ռմբաձիգ օդանաւեր ճամբայ ելան, «Ավերով»ը կեցնելու համար, բայց յածանաւը իտալական ջուրերը հասած էր արդէն:

Վենիզելոս կուլայ եւ յայտարարէ...

Ապստամբութեան վիժումէն քանի մը օր առաջ, «Փարի – Սուար» յատուկ օդանաւ մը վարձած եւ ղրկած էր Կրետէ, գործողութեանց հետեւելու համար: Օդանաւին մէջ կը գտնուէին հոչակաւոր շրջուն թղթակիցը՝ Տիկին Թիթայնա, մեքենավարը եւ անթել հեռագրիչը: Կրետէի ապստամբները կրակի բռնեցին օդանաւը, որ վար իջաւ ծակ – ծակ եղած եւ այլեւս անպէտ: Երեք ուղեւորները հրաշքով ազատեցան: Այդ միջոցին Վենիզէլոս արդէն մարտանաւ նստած էր, բայց Տիկին Թիթայնա յաջողեցաւ ունկնդրութիւն ստանալ եւ խօսակցիլ: Համաձայն իր պատմութեան, Վենիզէլոս մահացու անձկութեան մը մատնուած էր, գոյնը նետած էր եւ աչքերը արցունքով լեցուած էին: Իր առաջին հարցումին, ծանօթ վարչապետը պատասխանեց.

— «Կ'ապահովցնեմ ձեզ թէ յեղափոխութիւնը արդար էր. բայց ես չէի ուզեր: Այլեւս պիտի քաշուիմ քաղաքական կեանքէն եւ վճռապէս որոշած եմ երբեք ոտք չկոխել իմ հայրենի երկիրս»:

Տիկին Թիթայնա կը հարցնէ թէ ո՛ւր պիտի երթայ: Վենիզէլոս կարճ պատասխան մը կուտայ.— «Ամբողջ յոյսս դրած եմ փրանսացի բարեկամներուս վրայ»: Յետոյ նորէն փղձկելով, կ'աւելցնէ.

— «Ամբողջ կեանքիս մէջ եւ բոլոր սրտովս ուզեցի գլուխ հանել Կրետէի եւ Յունաստանի միութիւնը, տոգորուած՝ խոր, փոխադարձ խանդաղատանքով մը: Կ'երդնում թէ միշտ այս էր միակ բաղձանքս»:

⁂ Յաղթանակի անմիջական տպաւորութեան տակ, Աթէնքի քաղաքապետական խորհուրդը պատուակալ քաղաքացիներու ցանկէն ջնջեց Վենիզէլոսի անունը: Միեւնոյն ատեն փոխուեցաւ Վենիզէլոս փողոցին անունը եւ կոչուեցաւ Ցալտարիս:

⁂ Նաւատորմին անձնատրութենէն եւ ըմբոստ սպաներու փախուստէն յետոյ, այն սպաները որոնք վար դրուած էին իբրեւ պատանդ, վերստանձնեցին մարտանաւերուն հրամանատարութիւնը, յանուն օրինաւոր կառավարութեան: Կրետէի կառավարիչը եւ զինուորական հրամանատարը, որոնք նոյնպէս արգելափակուած էին, վերահաստատուեցան իրենց պաշտօններուն մէջ:

⁂ Հանրապետութեան նախագահը յայտարարութիւն մը ուղղելով, ազգին երախտագիտութիւնը յայտնեց կառավարութեան: Այս առթիւ հրաւիրեց ժողովուրդը անվերապահ հպատակութիւն յայտնել ազգ. կառավարութեան:

Ցանցառները պիտի պատժուին անխնայ

Զօր. Քոնտիլիս, Մակեդոնիոյ յաղթականը, Աթէնքի մէջ ընդունուեցաւ աննախընթաց հանդիսաւորութեամբ: Երեք հարիւր հազար քաղաքացիներ կը մասնակցէին ցոյցին: Զօրավարը Աթէնք հասաւ օդանաւով եւ դիմաւորուեցաւ անհամար բազմութեան մը կողմէ: Օդանաւային կայանէն (Թաթոյ) մինչեւ քաղաք ինքնաշարժներու գետ մըն էր որ կը հոսէր: Զօրավարը ուղղակի վարչապետին բնակարանը գնաց: Քիչ յետոյ վարչապետը եւ զօրավարը երեւցան պատշգամէն, խելայեղ ծափերու մէջ: Վարչապետը Աթէնքի ժողովուրդին շնորհակալութիւն յայտնելով, ճառ մը խօսեցաւ եւ փառաբանեց օրէնքին յաղթանակը: Յետոյ աւելցուց.

— Անոնք որ զէնք բարձրացուցին հայրենիքին դէմ, պիտի պատժուին ոչ միայն արդարադատութեան օրէնքով, այլ եւ մշտնջենապէս պիտի վտարուին քաղաքական կեանքէն, իսկ մենք յամառօրէն պիտի աշխատինք երկիրը կազմակերպել նոր հիմերու վրայ: Յոյները կրնան վստահ ըլլալ, օրէնքը պիտի գործադրուի այնպէս որ այլեւս անկարելի դառնայ կրկնել այս արկածախնդրութիւնը:

Չորեքշաբթի օր տօն հռչակուած էր ամբողջ երկրին մէջ, բոլոր խանութները եւ գործարանները փակուած էին եւ փողոցները դրօշազարդուած: Հայրենասիրական երգեր կը թնդացնէին օդը:

⁂ Վարչապետ Պ. Ցալտարիս հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ մամուլին.

— «Ո՛ր եւ է ներողամտութիւն չպիտի ցուցնենք ոճրագործներուն: Անոնց հանդէպ օրէնքը պիտի գործադրենք ամենայն խստութեամբ: Կառավարութիւնը ժողովուրդին աջակցութեամբ պիտի դարմանէ գործուած աւերները, պիտի ապահովէ անդորրութիւնն ու բարօրութիւնը: Ապստամբները իրենց գլուխն ունենալով Պ. Վենիզէլոսը, նոր դառնութիւններ պատճառեցին իրենց ոճրապարտ փորձով: Այս եղերական դէպքերը պարտք կը դնեն մեր վրայ անհրաժեշտ պատիժները տնօրինել: Պատիժները պիտի տրուին բարեխղճօրէն, ներշնչուած՝ բացարձակ անհրաժեշտութեան ոգիով եւ կարելի եղածին չափ սահմանափակ:

⁂ Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ յունական կառավարութիւնը խնդրած է իրեն յանձնել Զօր. Քամէնոսը եւ սպայակոյտը, որոնք Պուլկարիա ապաստանած էին: Յունաստան քաղաքական յանցաւոր չի նկատեր այս փախստականները, ամբաստանելով թէ դրամ գողցած են ազգ. դրամատան Սէրէզի մասնաճիւղէն:

⁂ Հաղորդակցութիւնները վերահաստատուեցան ամբողջ երկրին մէջ: Գրաքննութիւնը եւ պաշարման վիճակը մեղմացան եւ արտօնութիւն տրուեցաւ վերհրատարակելու ընդդիմադիր թերթերը: Օտար օդանաւերն ալ պիտի կրնան երթեւեկել առաջուան պէս:

Երէկ իսկ (չորեքշաբթի) սկսան գործել արտակարգ զինուորական ատեանները, դատելու համար անձնատուր եղած կամ գերի բռնուած կարեւոր ապստամբները: Կառավարութիւնը ներողամտութեամբ պիտի վարուի այն զինուորներուն հետ որոնք ակամայ հպատակած էին իրենց գերադասներուն:

⁂ Պաշտօնական զեկոյցի մը համաձայն, ապստամբութեան հետեւանքով եղած մարդկային կորուստներն են 15 մեռեալ եւ 100 վիրաւոր:

⁂ Պուլկարական կառավարութիւնը որոշեց կեդրոնացման բանակատեղի մը փոխադրել փախստական ապստամբները, ցնոր տնօրինութիւն:

⁂ Ձերբակալութիւնները եւ հետապնդումները կը շարունակուին Աթէնքի մէջ: Առջի օր անձնատուր եղաւ Զօր. Փափուլաս, որ կը փնտռուէր իբրեւ գործակից Վենիզէլոսի գաղտնի կազմակերպութեան:

Կառավարական իշխանութիւնը վերահաստատուեցաւ նաեւ Քիոս, Միտիլլի և Սամոս կղզիներուն մէջ, որոնք ապստամբներուն ձեռք անցած էին:

⁂ Կը հաստատուի թէ Վենիզէլոս առժամեայ կառավարութիւն մը հաստատած էր, արտաքին, ներքին, պատերազմական, ելմտական եւ ծովային նախարարներով, որոնք բոլորն ալ ծանօթ գործիչներ են:

Ի՞նչպէս խորտակուեցաւ Մակեդոնիոյ ճակատը

— •• —

Նորագոյն տեղեկութիւններ կը հաստատեն թէ Մակեդոնիոյ ճակատին խորտակումը տեղի ունեցաւ կայծակի արագութեամբ, ամէնէն առաջ խուճապի եւ փախուստի մատնելով ապստամբութեան վարիչները: Մակեդոնիոյ հրամանատարութիւնը իր յոյսը դրած էր «Հելլէ» մարտանաւին վրայ, որ իբրեւ շաղկապ կը ծառայէր ապստամբներուն եւ Կրետէի միջեւ: Երբ այս մարտանաւը անձնատուր եղաւ, ապստամբները անելի մատնուեցան: Խուճապը սկսաւ Սէրէզէն, երբ հակավենիզէլոսեան տարրերը ըմբոստանալով, մասնաւոր պատուիրակութիւն մը ղրկեցին եւ քաղաքը յանձնեցին Զօր. Քոնտիլիսի: Պատերազմական նախարարը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿԱՐԱՁԳՄԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

— · —

ԴԱՀԼԻՃԸ ԵՐԿՈՒ ՄԱՍԻ ԲԱԺՆՈՒԱԾ

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ հաւանական է որ քաղաքական փոթորիկ մը պայթի վաղը, ուրբաթ, երեսփ. ժողովին մէջ, զինուորութեան շրջանի երկարաձգման օրինագծին առթիւ: Վարչապետ Ֆլանտէն բացատրելով երկարաձգման անհրաժեշտութիւնը, վստահութեան քուէ պիտի պահանջէ:

Նախարարական խորհուրդի առջի օրուան նիստին մէջ, մեծ տարակարծութիւններ երեւան ելան: Թէեւ բոլորն ալ կ'ընդունին երկարաձգման անհրաժեշտութիւնը, գոցելու համար «նահանջ» տարիներու բացը, բայց տարբեր տեսակէտներ ունին գործադրութեան եղանակներու մասին: Այսպէս, Պ. Լավալ, Մանտէլ, Փէռնօ, Մառէն, Զօր. Մօռէն (պատերազմական) եւ Զօր. Տէնէն (օդանաւային) կ'առաջարկեն պարզապէս երկու տարուան բարձրացնել զինուորութիւնը: Մարաջախտ Փէթէն ալ այս տեսակէտը կը պաշտպանէ: Սակայն դահլիճը նկատի առնելով ձախակողմեան հոսանքներու ընդդիմութիւնը, որոշեց հիմք ընդունիլ զինուորական օրէնքին 40րդ յօդուածը, որ կ'ըսէ.— «Երբ պարագաները կը պահանջեն, կառավարութիւնը կրնայ առժամապէս դրօշի տակ պահել այն դասը որ լրացուցած է իր մէկ տարուան զինուորութիւնը»:

Այս յօդուածին հիման վրայ, կառավարութիւնը մշակած է օրինագիծ մը, որ կը տրամադրէ պահել մէկ տարուան շրջանը, բայց վեց ամիս աւելի պահել յառաջիկայ ապրիլին կանչուելիք զինուորցուները, իսկ միւսները (հոկտեմբեր) երկու տարի, մինչեւ 1940ի դասը: Միեւնոյն ատեն զինուորութեան տարիքը պիտի ըլլայ 20, փոխանակ 21ի:

Վիճաբանութեանց ատեն, արմատական նախարարները առաջարկեցին յաւելման խնդիրը յետաձգել մինչեւ մայիս, երբ տեղի կ'ունենան քաղաքապետական ընտրութիւնները, բայց աջակողմեանները մերժեցին: Ընկերվարական եւ համայնավար երեսփոխանները արդէն իսկ պատրաստուած են, որ եւ է յաւելման ընդդիմանալու համար եւ պայքար կը մղեն ամէն կողմ: Կը կարծուի թէ 160 արմատական երեսփոխաններէն 40ը դէմ պիտի քուէարկեն, իսկ 20ը ձեռնպահ պիտի մնան: Այդ պարագային, նորէն կարելի է մեծամասնութիւն գոյացնել, բայց վստահութեան քուէն շատ տկար պիտի ըլլայ:

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

Ս. Տ. ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԸ

Ինչո՞վ բացատրել խորհ. Հայաստանի Ժողկոմխորհի նախագահ (վարչապետ) Ս. Տէր Գաբրիէլեանի անակնկալ հրաժարականը:

Իհարկէ, հիւանդութեան պարագան այս նոր կարգադրութեան մէջ որ եւ է դեր չի խաղար: Եւ ճիշդ կը նկատէ «Յառաջ»ի խմբագրականը, թէ Տէր Գաբրիէլեանը հերթական զոհն է ներքին դաւադրութեանց: Այս խորհրդաւոր փոփոխութեան բուն իմաստը հասկնալու համար, հետեւինք վերջին ամսուան դէպքերուն, ժամանակագրական կարգով:

Յունուար 9ին Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ Հայաստանի խորհուրդներու 8րդ համագումարին բացումը: Զորս օր վերջը, յունուար 13ին, նորընտիր Կեդր. Գործադիր կոմիտէն կը հաստատէ խորհ. Հայաստանի կառավարութեան մինչ-համագումարեան կազմը՝ Ս. Տէր Գաբրիէլեանի գլխաւորութեամբ: Անհրաժեշտ է մատնանշել, որ համագումարին առջեւ կառավարութեան կողմէ զեկոյց կարդաց նոյն ինքը՝ Ս. Տէր Գաբրիէլեան:

Յունուար 15ին Թիֆլիսի մէջ գումարուեցաւ Անդրկովկասեան 7րդ համագումարը: Ս. Տէր Գաբրիէլեան կը մասնակցէր այդ համագումարին եւ ընտրուեցաւ նախագահութեան անդամ: Անդրկովկասեան կառավարութեան նախագահ Մուսաբեկովի զեկուցման առթիւ, Տէր Գաբրիէլեան ունեցաւ ելոյթ:

Յունուար 28ին Մոսկուայի մէջ բացուաւ իր աշխատանքները համամիութենական Խորհուրդներու 7րդ համագումարը, որուն դարձեալ կը մասնակցէր Ս. Տէր Գաբրիէլեան: Սակայն, համագումարի կողմէ ընտրուած միութենական Կեդր. Գործ. Կոմիտէին կազմին մէջ կը բացակայէր Հայաստանի կառավարութեան նախագահին անունը: Տէր Գաբրիէլեան չընտրուեցաւ նաեւ Ազգութիւններու խորհրդի անդամ:

Մոսկուայի համագումարէն 13 օր վերջը, Հայաստանի Կեդր. Գործ. Կոմիտէն իր փետր. 19ի որոշումով կը յայտնէ, թէ յարգելով Ս. Տէր Գաբրիէլեանի դիմումը, կ'ազատէ զայն Հայաստանի Ժողկոմխորհի նախագահի պարտականութիւններէն: Կառավարութեան նոր նախագահ կը նշանակուի Աբրահամ Գուլոյեանը, որ Մոսկուայի մէջ ընտրուած էր Խորհ. Միութեան Կեդր. Գործ. Կոմիտէի անդամ եւ նոյն կոմիտէի նախագահութեան անդամութեան թեկնածու:

Ուշագրաւ երեւոյթ է, որ խորհրդային պաշտօնաթերթը բառով մը իսկ չյայտնեց իր համակրանքն այն մարդուն, որ վեց տարիներ շարունակ եղած էր կառավարութեան նախագահ:

Տէր Գաբրիէլեանի հրաժարականէն մէկ շաբաթ յետոյ, հեռագիրները հաղորդեցին թէ Անդրկովկասեան Կեդր. Գործ. Կոմիտէի նախագահ նշանակուած է Ենուկիձէն, որ աւելի քան տասը տարիէ ի վեր կը վարէր Խորհ. Միութեան Կեդր. Գործ. Կոմիտէի քարտուղարութիւնը:

Դիտմամբ գրի առինք այս մանրամասնութիւնները, որպէսզի հնարաւորութիւն ունենանք բանալու Տէր Գաբրիէլեանի խորհրդաւոր հրաժարականի բոլոր ծալքերը: Մեր համոզումն այն է, որ դաւադրութիւնը կազմակերպուած է Մոսկուայի մէջ: Ահա թէ ինչու:

Խորհ. Միութեան կառավարութեան նախագահ Մոլոտովի զեկուցմէն վերջ, արտայայտութիւններ ունեցան բոլոր խորհ. հանրապետութիւններու կառավարութեանց նախագահները: Յաջորդ օրն իսկ անոնց ճառերը եւ մեծադիր լուսանկարները տպուեցան Մոսկուայի պաշտօնաթերթին մէջ: Միայն Խորհ. Հայաստանի կառավարութեան նախագահն էր, որ չարտայայտուեցաւ: Օրը օրին կը կազմուէր համագումարի օրագիրը, ուր մանրամասնօրէն կը նկարագրուէր ժողովներու ներքին անց ու դարձը եւ կը յիշուէին բոլոր խօսողներուն անունները: Մոլոտովի զեկուցման առթիւ խօսողներու ցանկը արդէն փակուած էր եւ համագումարը սկսած էր արտայայտուիլ Օրջոնիկիձէի զեկուցման շուրջ, բայց եւ ոչ մէկ տեղ չէր յիշատակուած Ս. Տէր Գաբրիէլեանի անունը: Միայն չորս օր վերջը, «Իզվեստիա»ի փետրուար 4ի թիւին մէջ, թերթին մէկ անկիւնը զետեղուած էր քանի մը տող, Ս. Տէր Գաբրիէլեանի զեկոյցը Հայաստանի տնտեսութեան մասին: Իր ժամանակին մենք բողոքեցինք այս երեւոյթին դէմ:

Կարեւոր մանրամասնութիւն մը. — «Խ. Հ.»ը Մոսկուայի պաշտօնաթերթէն արտատպած էր համագումարին բոլոր անց ու դարձերը, ինչպէս եւ Ազրբէջանցի Մուսաբեկովի եւ Վրացի Մախարաձէի Մոսկուայի մէջ արտասանած ճառերը եւ զետեղած անոնց լուսանկարները: Սակայն ոչ մէկ խօսք Տէր Գաբրիէլեանի զեկուցման մասին: Ինչո՞ւ այսպէս:

Պարզ անոր համար, որ Տէր Գաբրիէլեան համագումարին առջեւ չէ արտայայտուած: Որովհետեւ, որ Հայաստանի կառավարութեան նախագահը կը հալածուէր Մոսկուայի մէջ, Վրացիներու եւ Ազրբէջանցիներու կողմէ: Մուսաբեկով իր ճառին մէջ ոչ մէկ խօսք արտասանեց մեր երկրի տնտեսական վերելքին մասին եւ միայն խստօրէն քննադատեց պղնձի արտադրական ծրագրի թերակատարումը, այն ալ առանց Հայ անունը յիշելու: Համագումարին քարտուղարն էր Վրացի Ենուկիձէն: Քարտուղարն է, որ կ'արձանագրէ խօսողներու անունները եւ մանրազնին գրաքննութենէ վերջ, հրատարակութեան կու տայ համագումարի աշխատանքներուն վերաբերող բոլոր նիւթերը: Ակներեւ է, որ Ենուկիձէն ջանք չէ խնայած աներեւութացնելու Ս. Տէր Գաբրիէլեանին անունը: Դաւադրութեանց հետեւանք էր, որ Տէր Գաբրիէլեանը չընտրուեցաւ ոչ կեդր. գործադիր կոմիտէի եւ ոչ ալ ազգութեանց խորհրդի անդամ: Որովհետեւ բոլոր հանրապետութիւններու կեդր. գործադիր կոմիտէներու եւ կառավարութեանց նախագահներն անպայման կ'ընտրուին մէկ կամ միւս մարմնի անդամ:

Կասկած չկայ, որ Ս. Տէր Գաբրիէլեան երբ Հայաստան վերադարձաւ, արդէն իր ճակատագիրը որոշուած էր: Հայաստանի կառավարութեան նախագահի անկումը ալ աւելի խորհրդաւոր կը դառնայ, երբ ան պաշտօնանկ կ'ըլլայ ճիշդ Ենուկիձէի Թիֆլիս գալու նախօրէին: Բացայայտ է, որ Ենուկիձէի մատը կայ այս գործին մէջ:

Մինչեւ Հայաստան պաշտօնի կոչուիլը, Ս. Տէր Գաբրիէլեան կը հանդիսանար Անդրկովկասի առեւտրական ներկայացուցիչը Մոսկուայի մէջ: Այդ շրջանին գտնուելով Ռուսաստան, բազմիցս լսա՛ծ եմ, որ Տէր Գաբրիէլեան մեծ համարում կը վայելէր կեդրոնական կառավարութեան մօտ եւ իր պաշտօնին բերումով օգտակար եղաւ Հայաստանի համար: Մանաւանդ, երբ Անդրկովկասը դեռ տնտեսական միաւոր մը չէր կազմէր: Ասոր չհանդուրժեցին Վրացիները եւ նոյն Ենուկիձէի օժանդակութեամբ Տէր Գաբրիէլեանը աքսորեցին Հայաստան, անոր տեղ Անդրկովկասի ներկայացուցիչ նշանակելով Վրացի մը:

Հայաստան գալէ վերջ, Տէր Գաբրիէլեան նոյն եռանդով լծուեցաւ Հայաստանի վերաշինման գործին եւ յաճախակի Մոսկուա երթալով, շնորհիւ իր կապերուն, կը յաջողէր ի նպաստ Հայաստանի այս կամ այն որոշումներն ու գումարներ ապահովել: Միայն անոր ջանքերուն պէտք է վերագրել, եթէ Մոսկուա հաւանեցաւ Խ. Միութեան մէջ արհեստական ձգախէժի (քաուչու) միակ գործարանը շինել մեր երկրին մէջ: Ասոր ալ չէին կրնար հանդուրժել վրացի ու ազրբէջանցի համայնավարները: Այս տեսակէտէն յատկանշական է, որ Մուսաբեկովի Մոսկուայի մէջ տուած զեկուցումը մէկ բառով իսկ չէր յիշատակեր ձգախէժի գործարանը: Նոյնը տեսանք նաեւ Մախարաձէի ճառին մէջ:

Վրացիներու եւ Ազրբէջանցիներու համբերութեան բաժակը լեցուեցաւ, երբ այս տարուան Թիֆլիսի համագումարին մէջ Տէր Գաբրիէլեան շատ զգոյշ եւ մանուածապատ «ազգային թեքում» յայտնաբերեց: Խորհուրդներու անդրկովկասեան համագումարին մէջ, դաշնակցային կառավարութեան նախագահ Մուսաբեկովի զեկուցման առթիւ, Տէր Գաբրիէլեան խիստ քննադատական ճառով մը ձաղկեց կառավարութեան տնտեսական քաղաքականութիւնը եւ Հայաստանի համար յատուկ պահանջներ առաջադրեց: Ի՞նչ բառ.—

«Արդեօ՞ք ամէն ինչ տրուած է Խորհ. Ֆեդերացիայի գոյութեան ժամանակաշրջանում, որպէսզի էլ աւելի սերտ, տնտեսապէս էլ աւելի միահիւսեն բոլոր երեք հանրապետութիւնների տնտեսական շահերը:

«Այդ ամուր տնտեսական միահիւսումը դեռ եւս անբաւարար է: Կայ տնտեսական միաւորում, կայ տնտեսական միաւորման բազա, սակայն չկան այն տարրերը, որոնք էլ աւելի կը հիւսեն միմիանց երեք հանրապետութիւններին»:

Ակնարկը շատ որոշ է: Կ'ուզէ ըսել թէ անդրկովկասեան կառավարութիւնը տնտեսական քաղաքականութիւն վարած ատեն չառաջնորդուիր ամբողջ երկրի շահերով, այլ իւրաքանչիւր հանրապետութիւն իր սեփական շահով կ'առաջնորդուի: Եւ եթէ Հայաստանը այդ ձեւէն չտուժէր, բնական է, որ այդպիսի դիտողութիւն չպիտի ըլլար: Տէր Գաբրիէլեան Անդրկովկասի կառավարութենէն կը պահանջէ ընդհանուր ձեւով ուժ տալ ծանր քիմիական արդիւնաբերութեան, ուսումնասիրել հողին տակ ծածկուած հարստութիւնները, օգտագործել զանոնք եւ ուժ տալ ոռոգման գործին: Ուրիշ խօսքով, կանգ կ'առնէ ճիշդ այն գործերուն վրայ, որոնք թոյլ են Հայաստանի մէջ: Առանձնապէս կանգ կ'առնէ ոռոգման գործին վրայ.—

«Մեր բոլոր ելեկտրակայաններում օգտագործուած ջուրը մենք պէտք է ուղղենք մեզանից ջուր պահանջող հարիւր հազարաւոր հեկտար հողերի ոռոգման նպատակին»:

Ապա ներկայացնելով Սեւանայ լճի յայտնի ծրագիրը, Տէր Գաբրիէլեան կը գտնէ, որ «Սեւանայ լճի ամառային ջրերը, արդէն 10 հիդրոկայաններ անցնելուց յետոյ, 800,000 ձիու ուժի էնէրգիա (ուժ) տալուց յետոյ, բաց կը թողնուեն Սարդարապատի դաշտը ոռոգելու համար: Հայաստանի 150 հազար տեխնատին լաւագոյն հողերը ոռոգելու դէպքում՝ Հայաստանը Քալիֆորնիա կը դարձնենք»:

Իմ համեստ համոզումով, Տէր Գաբրիէլեանի ասպարէզը խորտակողը եղաւ այս ճառը: Վրացի Բերիայի եւ Ազրբէջանցի Մուսաբեկովի քաղաքականութեան այս խիստ քննադատութիւնը փութացուց դէպքերու ընթացքը: Հայաստանը Քալիֆորնիա,—Այդ արդէն անհանդուրժելի էր: Երեւի ի պատասխան հայկական Քալիֆորնիային էր, որ Մուսաբեկով եւ Մախարաձէ Մոսկուայի մէջ կը պահանջէին կեդրոնական կառավարութեան օժանդակութիւնը, Վրաստանն ու Ազրբէջանը նոյնպէս Քալիֆորնիայի վերածելու համար...

Հայաստանի մէջ վաղուց խուլ պայքար կար Խանջեանի եւ Տէր Գաբրիէլեանի միջեւ: Գլխաւոր պատճառներն էին՝ Ս. Տէր Գաբրիէլեանի վայելած ժողովրդականութիւնը թէ Հայաստանի եւ թէ գաղութներու մէջ եւ, երկրորդ, Տէր Գաբրիէլեանի տարած որոշ հայկական գիծը: Եւ եթէ վերջինիս անկումն այսքան ուշ տեղի ունեցաւ, պատճառն այն էր, որ Մոսկուան կը պաշտպանէր Անդրկովկասի առեւտրական նախկին ներկայացուցիչը: Սակայն, այն ինչ որ չկրցաւ յաջողցնել Խանջեան, Ենուկիձէի գործօն մասնակցութեամբ գլուխ բերին վրացի ու ազրբէջանցի համայնավարները: Լուկաշինի, Աշոտ Յովհաննիսեանի, Սաքօ Համբարձումեանի բախտին արժանացաւ նաեւ Սահակ Տէր Գաբրիէլեանը:

Անդրկովկասեան կառավարութեան նախագահ՝ Ազրբէջանցի Մուսաբեկովը, կուսակցութեան քարտուղար՝ Վրացի Բերիան եւ կենտգործկոմի նախագահ՝ Վրացի Ենուկիձէն կրնան հանգիստ քնանալ: Հայաստանի մէջ մնացին սարկամխտ ու հլու հպատակ Խանջեաններն ու Գուլոյեանները: Բարի վայելում..

×

Գրի առնելով այս յօդուածը, բնաւ նպատակ չունիմ մեր պաշտպանութեան տակ առնել Սահակ Տէր Գաբրիէլեանը: Միայն ուզեցի աւելորդ անգամ մը եւս հաստատել թէ Հայաստանի դժբախտութիւններէն մէկն ալ այն է, որ Անդրկովկասեան չափանիշով կարեւոր եւ հեղինակաւոր գործիչներ չունի: Անդրկովկասի տէրն ու տնօրէնը Վրացիներն ու Ազրբէջանցիներն են: Իսկ Հայաստանի համայնավարներուն մէջ եթէ գտնուի մէկը, որ ջանայ քիչ թէ շատ ազգային գիծ պահպանել ու իրենց կամքին հակառակ երթալ, անմիջապէս գլխին հարուածը կ'իջեցնեն: Հայ համայնավարներու ներքին դաւերն ու նախանձը կը լրացնեն պակասը: Ս. Տէր Գաբրիէլեանը վերջին մնացորդն էր, որմէ ազատուեցան Մուսաբեկովներն ու Ենուկիձէները:

ԱՇՈՏ – ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՃՇԴՈՒՄ.— Կը խնդրուի մեզմէ ճշդել թէ՝ Աստուածաշունչի 1500ամեակի հանդէսին մէջ, «Կիլիկիա» երգչախումբին մասնակցողները Դպրոցասէրի սանուհիներն էին եւ ոչ թէ Անարատ Յղութեան վարժարանի աշակերտուհիները:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՅԱՅՏՆԻ ԵՒ ԳԱՂՏՆԻ ԽՄԲԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

3.- Ֆրանսիսթները

(Բ. եւ վերջին մաս)

Տեղացի ընկերվարականներու պաշտօնաթերթը՝ «Լը Փօփիւլէռ» այլապէս հետաքրքրական ուսումնասիրութիւն մը հրատարակեց, քանի մը ամիս առաջ, աջակողմեան կարգ մը կազմակերպութիւններու մասին, իբրեւ հանրային ապահովութիւնը վրդովող տարրեր, անոնց լուծումը պահանջելով: Սկսած էր «Ֆրանսիսթ»ներէն:

Այնքան մանրամասն տեղեկութիւններ կու տայ, որ կասկած չի մնար թէ ո՛ւրկէ ձեռք ձգած է: Կամ լրտես ունին վերին մարմնին մէջ, կամ կաշառած են անոր անդամներէն մէկը:

Նախ կու տայ Ֆրանսայի բոլոր մասնաճիւղերուն, անդամներուն, պետերուն թիւը, հասցէն, անունը:

Յետոյ, ապացուցանելու համար թէ զէնքով զինուած են անոնք, կը յիշէ այլեւայլ կռիւներ, ոստիկանական տեղեկագիրներ, որոնք կը հաստատեն իր տեսակէտը: Պատահարար յիշենք քանի մը հատը:

Անցեալ յուլիսի սկիզբը, Վալանսիէնի ճամբուն վրայ ոստիկանները կը կեցնեն բեռնատար եւ մարդատար երկու ինքնաշարժեր: Մէջը նստած Ֆրանսիսթներու պայուսակներէն կը գտնեն 15 կտոր զէնք, մեծ քանակութեամբ փամփուշտ, դանակ եւն.:

Քիչ յետոյ սորրին Եուցի մէջ, անոնցմէ մէկը բազմաթիւ անգամներ կը կրակէ համայնավարներու խումբի մը վրայ: Ու այսպէս՝ յաճախ:

Արդէն միւսներն ալ հպարտութեամբ կը խոստովանին որ «այդ իրենց պարտքն է»: Առանց քաշուելու իրենց պաշտօնաթերթին մէջ դրին լուսանկար մը՝ որ ցոյց կու տայ խումբ մը համազգեստաւոր «Ֆրանսիսթ»ներու ատրճանակներով փորձ կատարելը: Ի հարկէ՝ տեղը եւ որու պատկանիլը չէին ըսեր, բայց հակառակորդները կրցան իմանալ, թէ լուսանկարը քաշուած է Փարիզէն քիչ հեռու՝ Մանթ քաղաքի պարտէզներէն մէկուն մէջ: Տէրը Պ. Լէօն Հիւսոն է, նախկին պատերազմական նախարար հանգուցեալ Մաժինոյի զինուորապետ եւ բարեկամ մը հանրապետութեան ներկայ նախագահին:

Յօդուածագիրը՝ Պ. Հանժէն կը թելադրէ ոստիկանութեան, որ գաղտնի գործակալ մը ղրկէ անոնց կեդրոնատեղին, գաղափար կազմելու համար ընդունելութեան ձեւակերպութիւններուն վրայ: Կ'արժէ պատմել:

Ով կ'ուզէ թող ըլլայ, փողոցի դուռէն ներս մտածին պէս, սանդուղէն վար կը վազեն երկու կապոյտ շապիկաւոր կամաւորներ, զէնքը մէջքին կապած եւ բիրը (մաթռաք) կողերէն կախ: Սանդուղին գլուխը կը սպասէ ուրիշ կամաւոր մը, լեցուած որսորդի զէնքի մը քով: Դեռ հոն չելած՝ փողոցի դուռը կը բացուի եւ ներս կը մտնէ քաղաքային հագուստով Ֆրանսիսթ մը, որ նոյնպէս ատրճանակ մը կը հանէ գրպանէն, ու այսպէս երեք չորս թիկնապահներով, այցելուն առոք փառոք կ'առաջնորդուի դրասենեակ մը, բացատրելու համար իր այցելութեան պատճառները:

Ֆրանսիսթներու մարտական խումբերը կազմակերպուած են կանոնաւոր բանակի հիման վրայ: Միայն փոխուած են աստիճաններու անունները: Կռուի, ռազմափորձի ձեւերը ընդօրինակուած են հետեւակազօրքէն:

Զինուորական կրթութիւն ստացած որակաւոր անդամներ ունենալու համար, Ֆրանսիսթները քալելու, բաց դաշտի եւ քաղաքի վրայ յարձակելու կանոնաւոր փորձեր կը կատարեն, տեսականէն անցնելով գործնականին:

Իրենց ըսածին նայելով, ունին զէնքի եւ ռազմամթերքի պահեստներ, յարձակողական եւ պաշտպանողական գործիքներ, թուագիր քարտէսներ, ծածկագիր, լուր տուող եւ ստացող անթել գործիքներ, եւն.:

Այս տեսակէտով շատ բան կը խօսին «Ֆրանսիսթ»ի 23 սեպտ.ի համարին մէջ դրուած հետեւեալ հրահանգները.

78րդ շարժման հրաման.—

1. Երրորդ, չորրորդ, երեսուներեքերորդ կիսավաշտերը, երկու օրուան համար պիտի մասնակցին հաւաքուելու եւ զինավարժութեան փորձերուն: Այդ օրերն են Ժ (շաբաթ կը նշանակէ) եւ Ժ 1 (կիրակի):

2. Երրորդ եւ չորրորդ վաշտերը պիտի հաւաքուին որոշուած հետեւեալ շրջագիծերուն մէջ, 41–42, 41–43, 41–45:

4. Անհրաժեշտ զէնքերը պիտի յանձնուին Ժ 1 օրը, որոշուած մասնաւոր կէտերու վրայ:

5. Վերոյիշեալ կէս վաշտերու անդամները պէտք է իրենց հետ ունենան երկու օրուան բաւարար ուտելիք:

8. Ք. օգնականը պիտի մասնակցի գործողութիւններուն եւ պիտի գտնուի երկրորդ վաշտի հրամանատարի տրամադրութեան տակ:

9. Ժ 4 օրուընէ սկսեալ, լուր տուող եւ ստացող բոլոր անթել գործիքները պէտք է զետեղուած ըլլան իրենց տեղերը եւն.:

Ֆրանսիսթներու առաջին բաժնի հրամանատար թիւ 5263

Թէեւ անիրագործելի բաներ չեն, բայց կը կարծեմ, որ քիչ մըն ալ կը չափազանցեն՝ ուրիշներու վրայ ազդելու համար: Թող որ այս ձեւով օրէնքի դէմ գացած կ'ըլլան, որովհետեւ այդպիսի գործիքներ արգիլուած են ոչ-պետական կազմակերպութիւններուն:

Պարզապէս զինուորական այս կրթութեան հետ կը ստանան նաեւ ուրիշ մը, փողոցային կռիւներու համար: Տանք քանի մը յօդուածներ «մարմնակրթանքի դասընթացք»էն.—

«Ձեր բազուկները անցուցէք հակառակորդին կզակին տակէն, ցատկեցէք կռնակին վրայ, եւ զօրաւոր շարժումով մը ետ քաշեցէք գլուխը, մինչեւ որ ողնայարը կոտրի»:

«Երկու ձեռքերով զօրաւոր մը բռնեցէք հակառակորդին վիզը, մատներով ճնշեցէք ծոծրակը, եւ երկու բթամատերը Ադամախնձորին քովերէն աշխատեցէք իրար միացնել»:

Այսպէս՝ դասեր կուրցնելու, խեղդելու, բիր ու դանակ գործածելու:

Աւելորդ է ըսել, թէ այս յայտնութիւնները կարեւոր փաստեր են հակառակորդներու ձեռքին մէջ, եւ իսկ կը քսեն անոնց հացին: Հաւանական է, քաղքենի տարրերու պաշտպանութիւնն իսկ չկարենայ զանոնք փրկել լուծումէն:

Ժողովուրդը իրենց քաշելու համար, բեմի եւ մամուլի քարոզութենէն զատ Ֆրանսիսթները ուրիշ միջոցներ եւս ունին: Կազմակերպած են զանազան բարեսիրական միութիւններ: Հագուստ եւ ուտելիք կը բաժնեն չքաւորներուն, օդափոխութեան կը տանին անդամներու պզտիկները: Հաստատած են «զինուորներու օգնութեան սնտուկը»:

Արդ, այս բոլորը դրամի կապուած են, եւ ընկերվարականներու թերթը իրաւամբ կը խորհի թէ անդամավճարներով կարելի չէ գոցել, պէտք է մասնաւոր եկամուտներ ունենան, օրինակի համար՝ աշխատաւորներու պառակտումէն շահ ունեցող քաղքենի կազմակերպութիւններէ, գաղափարակից օտար պետութիւններէ, ինչպէս Ֆաշական Իտալիայէն, որ մասնաւոր հետաքրքրութեամբ կը զբաղի բոլոր համանման խմբակցութիւններով: Բազմաթիւ անգամներ ղրկած է իր կարեւոր անդամներէն ոմանք:

Անցեալ յունիսին Փարիզի մէջ գումարուած Ֆրանսիսթներու համագումարը (Ա.) համակրական հեռագիրներ ուղարկեց Մուսոլինիի եւ Հիթլէրի: Անոնք սերտ շփման մէջ են նաեւ Անգլիոյ, Հոլանտայի, Սպանիոյ քոյր կազմակերպութիւններու հետ, որոնցմէ մեծապէս կ'օգտուին:

Նախորդ յօդուածով խոստացեր էինք խօսիլ վարիչի մասին:

Պ. Պիւքառը իր ուսումը ստացած է կրօնականներու քով, եկեղեցական մը ըլլալու մտադրութեամբ, բայց յետոյ միտքը փոխած է: Պատերազմէն վերջ, շնորհիւ ազդեցիկ բարեկամներու, օժանդակ անդամ կ'ընտրուի Հռենոսի դաշնակից յանձնախումբին, եւ չորս տարի կը մնայ հոն: Միեւնոյն ատեն քաղաքական լարախաղացութիւն կ'ընէ: 1932ի երեսփոխանական ընտրութիւններուն Սէն է Ուազի նահանգի մէջ թեկնածու է Պ. Թառտիէօյի հետ, բայց չի յաջողիր: Կը նետուի Վալուայի հաստատած Ֆաշական առաջին շարժման մէջ, եւ այսպէս քանի մը տեղեր կը փոխէ:

Վալուան իր «Մարդը եւ Դրամը» անունով գրքին մէջ չափազանց աննպաստ կ'արտայայտուի անոր մասին, ըսելով թէ շատ սուղի նստած է իրենց անոր գործակցութիւնը: Զայն կը ներկայացնէ շահամոլ եւ մանաւանդ անբնական մոլութիւններու տէր, ճիշդ Գերմանացի Ռէօհմին պէս: Անցեալները «Իւմանիթէ»ն հրատարակեց քանի մը նամակներու պատճէնները:

Մէկուն մէջ կը գրէ.— «Պէտք է խոստովանիմ որ ներկայիս կը գտնիմ «տկար սեռ»...»,— մնացածը կը հասկնաք:

Ուսումնասիրութիւնը ամբողջացնելու համար, ըսեմ որ կայ «Ֆրանսիսթ»ներու ուրիշ խմբակցութիւն մը ղեկավարութեամբ Անրի Քոսթոնի եւ Փլիսոնի: Աննշան ուժ մը կը ներկայացնեն, հազիւ 5—600 անդամ: Իրենց զինանշանն է միայն «Ֆրանսիսկ»ը (տապարը) եւ կապուած են ուղղակի հիթլէրականութեան:

Վերջինները կարծելով որ կրնան զօրացնել շարժումը Ֆրանսայի մէջ՝ մեծապէս կ'օժանդակեն ամէն տեսակէտով, բայց երբ կը տեսնեն որ անօգուտ է, երեսի վրայ կը ձգեն:

Պիւքառի եւ ուրիշ կազմակերպութիւններու հետ ձուլուելու քանի մը անյաջող փորձերէն վերջ, առ այժմ դեռ կը քաշքշեն իրենց գոյութիւնը:

Ահա Ֆրանսական Ֆաշականութիւնը, երկու կողմէն դիտելով:

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ՅԱՅՏՔ ՄԸ ՈՍԿԵԺՍՄՈՒԿ ՊԻՐՏԻՋԱԿԷՆ

Կեանքէն յոգնած մը՝ թերեւս, ու այդ պարտասումին մէջ բեղնաւորած միտք մը, որ լայն ակօս մը ունի բացած «մեծասքանչ»ին անհունին վրայ:

Երուանդ Տէր Անդրէասեան թերեւս առաքեալ մը եղաւ «քաղցրահնչիւն»ի տարածութեան վրայ, արգասաբեր մը անոր գաղտնի պտղաբերութիւններուն մէջ, որ կառնեց ոսկիէ մուրճերէն մին մեր արծաթահիւս ու բազմահնչիւն բարբառին, եւ ամբողջ քսան տարի գլխահակ ինկաւ հրաշքներու փնտռտուքին: Պատրաստեց համադամներ, ու օրերու, տարիներու երջանկութիւնը փնտռեց այբուբենի պարտէզներուն մէջ:

Անունի մը հմայքը զինք չտարաւ դիւրին ճամբաներու վարժութեան, ու փառամոլութիւնը զուցէ վախցաւ մօտենալու իր արժէքի եւ աշխատութեան հանգրուաններուն: Եղաւ պարզ ու զրկուած աշխատաւոր մը որ կ'երկնէ լեզուի քանդակներ եւ գիտէ իմաստութիւն եւ ներշնչում տալ բառերուն: Թաղուեցաւ լուսաւոր տառերու մէջ, ոսկեղինիկ պայծառութեան եւ մաքուր տեսիլներու ի խնդիր, ամբողջ ալքեր ու ընդերքներ տեսաւ սքօղուած ու գաղտնի, եւ երանգաւորեց ներդաշնակ մտածումներ եւ սնաւանումներ:

Ու վերջապէս առաջնորդուեցաւ լեզուի ոսկեհանքերու, եւ օտարներու կողքին՝ քաղցրացուց ապերախտ ու լքուած աշխատութիւն մը:

Իր էջերուն մէջ կ'երեւայ երիտասարդը: Իր բառարանին մէջ է լեզուի յանդուգն մարտիկը, եւ վճռերդութեան վրէժխնդիր ռազմիկը: Իր բառերուն իմաստութիւնը ներդաշնակուած է հմուտ երիտասարդութեան մը հետ: Ու իր երիտասարդութիւնը ծնունդն է կեանքէն փորձուած ու յաղթական աշխատաւորի մը, որ ծերութեան ճերմակին տակ գիտէ դնել հին կայտառութիւնը, աւանդական յանդգնութիւն, տրամաբանութեան նուագարան մը՝ որուն լարերը օծուած են բեղնափոշիով, եւ հասուն ու հպարտօրէն կանգնած արժանիք մը:

×

Երուանդ Տէր Անդրէասեան, ամէն բանէ առաջ ու ամէն բանէ վեր, ըմբռնումի եւ հասկացողութեան մարդն է: Իր իւրաքանչիւր աշխատութիւնը կը մեկնի այդ զոյգին մտերմութենէն: Մշուշ չունի իր երեւակայութիւնն ալ եւ վճռական է իր կարծիքներուն մէջ:

Ինք եղաւ թշնամի փչուած յաւակնութիւններու, եւ թուլամորթներու կարաւան մը հալածեց, անխնայ մտրակելով: Ճանչցաւ ուրացողներ, թշնամացող ու սակարկուած անուններ, եւ չափը տուաւ գրական հիւանդկախ ոստիկաններու:

Հեղինակը յատկանշական գիծն է իր արտայայտութեան, թռիչք է ունեցած իր իւրաքանչիւր դասին մէջ՝ հանդարտ ու վաւերական, եւ բթամիտներու դէմ «ճիմը բերանը»:

Այս խառնուածքով, ինք եղաւ դարձեալ կշռող հանդիսատեսը անցնող ամբողջ սերունդի մը: Իր փորձառութիւնը գրահուեցաւ նկարագիրներու խառնիճաղանճ ցուցադրութեան մը դէմ յանդիման: Ճանչցաւ այս առիթով արժեզրկուած ու փառքի ծաղկազարդութեան ի խնդիր հեւ ի հեւ վազողներու խումբ մը, ու այս ամէնուն մէջ մնաց թելադրուած ու հեռաւոր հպարտ մը:

×

Երուանդ Տ. Անդրէասեան մէկն է մեր լեզուի մշակներէն: Դասական ու ժանգոտած գործածութիւններէն դուրս, այս նախադասութիւնը համազօր է զինուած հաւատքի մը ու փորձ — երիտասարդ խանդավառութեան:

Իր լեզուի աշխատութեան մէջ եղաւ անդուլ պրպտող մը եւ կռանող մը: Ունեցաւ լեզուական իմաստասիրութիւնը եւ հայերէնի կողքին զբաղեցաւ եօթնեակ մը բարբառներու մշակութեամբ: Իր անունին քով է Հ. Ա. Ղազիկեան, որ սակայն ոչինչ ըրաւ իբր ստեղծագործութիւն լեզուի բիւրեղացման եւ քաղցր բառամթերքի, իր թարգմանութիւններուն մէջ մասնաւորաբար:

Երուանդ Տ. Անդրէասեան որքան մշակող, եղաւ ստեղծագործող, ու իր բանքը պատկերազարդեց բառերու հարազատ ու վերջնական երանգով:

Իր ոճը կրնայ փոխարինել ամբողջ արժանիք մը: Հարուստ, վաւերական, խորքի վրայ նայող, եւ իմաստի լայն պարունակով մը շրջանակուած:

Իր էջերը կը կրեն շունչը բառերու արուեստագէտի մը եւ ոճի գեղարուեստագէտի մը, որ հնութեան փոշիներէն դուրս կը բերէ ոսկեղէն շարքը տառերու, եւ կեանք ու շնչառութիւն կուտայ անոնց: Իմ չփրած բառերուս բազմութիւնը սիրած ու փայփայած եմ Երուանդին քով, ու տարիներու վարանումէս անվախ, անոնց հետ, սրդողած չեմ, ու գիտեմ թէ իմ երգերուս մէջ աղ ու պղպեղ են անոնք:

Երուանդ Տ. Անդրէասեան տուած է անոնց դիրք եւ արժանաւոր բարձրութիւն, եւ պոկած է անոնց իմաստը, մոռացութեան մոխիրներուն տակէն:

Եթէ գրագէտ մը չէ Երուանդ, իր կոչումին ու իր ստեղծագործութեան մէջ, է սակայն հրապարակագիր մը որ գրագէտ է միանգամայն: Իր նուրբ հասկացողութիւնը տարած է զինքը «գրագէտ»ներ չափելու եւ կշռելու: Խանդավառուած է արժէքներով, եւ զոհաբերուած է նորերու ճամբուն վրայ: Մեղադրուած է այս պատճառաւ կեղծաւոր ու մոլեռանդ մարդուկներէ:

Երուանդ Տ. Անդրէասեան վերլուծումի լայն ալիք մը ունի իր մէջ, որ տեղատուութիւն չի ճանչնար, եւ մակընթացութիւններ կ'ունենայ ի տրամադրութենէ: Կը դուրգուրայ լեզուի մարտիկներու վրայ, եւ չի քաշուիր շոյելէ զանոնք, հրապարակաւ, ի հեճուկս դայթակղող փարիսեցիներու:

Է դարձեալ աշխատասէր այլ ճամբաներու վրայ: Իր մէջ է խոշոր Xը, անծանօթ ուժը, որ լրագրութեան մէջ ճանչցուեցաւ երբ հեռատես ու լրջախոհ:

Է քրոնիկագիր, եւ նոյն իսկ երգիծող: Իր մէջ կը քնանան Փարիզիկն ու Աշուրամազդան:

Է տէր նրբամտութեան եւ պայծառատեսութեան: Ցանդուգն ու խիզախ ոգիի մը, որ անկողմնակալ է եւ արժանիք միայն կը տեսնէ:

Է արժանի երիտասարդ յարգանքի ու խանդավառութեան:

Երուանդ Տ. Անդրէասեան իմ ոսկեճամուկ Պարարիզմակիս ակունքն կուգայ: Իր մէջ է անոր երջանկութիւնն ու նահապետական տաքութիւնը: Անոր օղին ծարաւ ու մաստաղ իմ պղտիկութենս այսօր ցաւագին խիղճաճութիւն մը կը հագնի, երբ մտածումս կը հակի անկէ բարձրացող ու իրենց լրումին հասնող լեզուի զաւակներու եւ գրական տաքուկ, հայարտօրէն համեստ արժանաւորներու:

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՀԱՐՑՈՒՄԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

— • —

Ի պատասխան հրապարակային հարցումի մը (Յառաջ, 7 մարտ), Մարսէյլի մեր թղթակիցը, Հրաչեայ, մեզի ղրկած է Գործազուրկներու Կեդր. Կոմիտէի պաշտօնական ղեկոյցը, որ կը յայտարարէ.—

«Գործազուրկներու Կեդր. Կոմիտէն կը տեղեկացնէ գործազուրկներու եւ մասնաւորապէս հայ գործազուրկներուն որ դրամ չտան ոչ'ն Ցակոբեանի Աշունի (Արտաշէս), որ վտարուած է մեր կոմիտէէն»:

Զանց առնելով այս առթիւ գործածուած ածականները, որոնց ամէնէն թեթեւը «զեղծարար»ն է, ինչպէս եւ ուրիշ վիրաւորութիւններ, փակուած կը համարենք խնդիրը:

Թղթակիցը կ'աւելցնէ թէ «վտարուելու տեղի ունեցած է իր հեռացած ըլլալուն 15 օր առաջ, համաձայն գործազուրկներու Կեդր. Կոմիտէի արձանագրութեանց»:

ԻՐԱՆԷՆ

ՆՈՐ ՆԱՄԱԿԱԴՐՈՇՄՆԵՐԸ

— o —

ԹԱՒՐԻԶ, 25 փետր. (Յառաջ).— Փետրուար 22ին (էսֆանդ 3ին) ուրբաթ օրը շրջարկութեան հանուեցան իրանեան պետական հարուածի առթիւ լոյս տեսած նոր տեսակի նամակադրոշմներ:

Իրանի մէջ առաջին անգամն է որ այդպիսի ձեւով նամակադրոշմներ հրապարակ կուգան, ինչ որ թանկագին պիտի դառնայ նամակադրոշմներու աշխարհին մէջ: Նոր նամակադրոշմները իրենց տեսակով բոլորովին կը տարբերին մինչեւ այսօր եղած իրանեան նամակադրոշմներէն: Յետոյ նկատելի է որ անոնք շրջաբերութեան հանուեցան ուրբաթ օր, էսֆանդ 3ին, երբ բոլոր պետական հաստատութիւնները փակ էին: Փետրուար 22ին նամակատան մէջ ասեղ ձգելու տեղ չըկար:

Նամակ ընդունելու սահմանուած բոլոր պաշտօնեաները զբաղած էին նոր նամակադրոշմներ վաճառելով: Նոյն իսկ թղթատարական վերատեսուչը կ'օգնէր անոնց եւ նորէն չէին կրնար հասնիլ խռնուած ժողովուրդին:

Այդ նոր նամակադրոշմներու վրայ եղած նկարները ցոյց կուտան Իրանի վերջին տասնամեակին մէջ եղած յառաջդիմութիւնները, ինչպէս օրինակ արդիւնաբերութեան, ճարտարարուեստի, հաղորդակցութեանց եւ ուրիշ ասպարէզներու մէջ:

ՔԻՐՍ

ԽՄԲ.— Վերոյիշեալ նամակադրոշմներէն քանի մը շարքեր ստացած ենք փետրուար 22ին (էսֆանդ 3ի) կնքուած: Փափաքողները կրնան դիմել «Յառաջ»ի խմբագրատունը, իսկ մեծաքանակի համար — շարք թէ խառն — Թաւրիզ՝ Խաչիկ Մելքումեանին:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՍԵԲԱՍՏԻԱՆ

— • —

«Միլլիյէթ»ի Սեբաստիոյ թղթակիցը կը գրէ.—

Ըստ Մոլթքէի նամակներուն, Քապիրա անուն բերդ մը գոյութիւն ունեցած է հոն ուր այժմ Սեբաստիան կը գտնուի: (Հոս Միհրդատ հռոմայեցի հրամանատար Լուկուլլոսէն չարաչար պարտուած է):

Ատեն անցնելէ վերջ, համանուն քաղաք մը կառուցուած է. Միհրդատ 6րդ պալատ մը շինելով շէնցուցած է, իսկ Պոմպէոս վերջինիս յաղթելէ ու այդ շրջանին մէջ հռոմէական իշխանութիւնը վերջնականօրէն հաստատելէ յետոյ, քաղաքին Տիոպոլիս, այսինքն դադաղի քաղաք անունը տուած է: Պոնտոսի թագաւորին կինը մեռած ըլլալով, երկրին ժառանգորդ Փիթոտորիս նորոգելով Տիոպոլիսը, զայն կոչած է Սեբաստիա, յարգանքը ըրած ըլլալու համար Օգոստոս կայսեր: Այս մասին լայն ծանօթութիւններ կուտայ Մատթէոս Ուռհայեցի:

Ըստ անոր, Վասպուրականի, այսինքն Վանի շրջանին մէջ իշխող Արծրունեաց դերդաստանէն վերջինը Սենեքերիմ 1021 թուին Սելճուք Թուրքերու կողմէ նեղութեան մատնուած ըլլալով, երկիրը թողած է բիւզանդական կայսր Վասիլ Բ.ի, փոխարէն ընտացած է Կապադովկիոյ մէջ գտնուող Սեբաստիա քաղաքը, ուր իշխած են Սենեքերիմ որդի Դաւիթ ու անոր որդին Ատոմ եւ Աբուսահլ: Ուռհայեցին պատմելով այդ թուականին Սելճուքներուն կողմէ գրաւումը Անատոլուի, կ'ըսէ. «Սուլթան Տուղրիլի երկրէն եկողները շատ մը նահանգներ աւերի տուին եւ քանդեցին ու այդ վայրերուն բնակիչներէն մաս մը սուրէ անցուցին, մաս մըն ալ գերի առին: Անոնց վերեւ կը ծածանէին մահուան խորհրդանշանը կրող դրօշներ: Անոնք արշաւեցին Սեբաստիոյ վրայ, որ մեծ բնակչութիւն ունէր եւ գեղեցիկ քաղաք մըն էր:

«Այն ի՜նչ ահաւոր օր էր ... Անմիջապէս Սեբաստիան ու շրջակայ հովիտները արեան ծովու վերածուեցան: Հոսող գետը ոչ թէ վճիտ ջուրի, այլ կարմիր արեան գետ դարձաւ: Շատ շատեր կրակներու մէջ այրեցան: Ազնուական մարդիկ մահու հարուածներու ենթարկուեցան: Հարիւրաւոր եկեղեցիներ բոցերու ճարակ եղան: Շատ մը ընտանիքներ գերուելով Պարսկաստան ղրկուեցան ... Քանի մը ժամուան ընթացքին ընդարձակ Սեբաստիան հրդեհէն աւերակի վերածուեցաւ»:

Մատթէոս Ուռհայեցի իր այս տողերով շատ ծանր լեզու մը գործածած էր թուրք հրամանատարներու մասին: Ասոր պատճառն ալ այն է որ այն ատեն Սեբաստիան Հայաստանի կեդրոնն էր ու Հայերը ջարդուփշուր եղած էին Սելճուքեան արշաւանքին առջեւ. այդ պարագան իրենց ծանր ազդած էր: Ան այս բոլորը գրած ու իր կրօնական կիրքը յագեցուցած է, ուզելով Հայերը մղել Սելճուքներուն վրայ:

Դարձեալ Մատթէոս Ուռհայեցիի համաձայն, 1071ին, Բիւզանդիոնի կայսր Դիոգինէս Սելճուքներու թագաւոր Ալփասլանին հետ պատերազմելու համար երբ Սեբաստիա եկած է, Հայերը ջարդուած ու կրկին աւերի տուած է քաղաքը:

Այժմ Սեբաստիան կը պահէ նախկինին տեղը, ըստ ենթադրութեանց: Թէեւ կ'ըսուի թէ բուն Սեբաստիան կը գտնուէր այժմու քաղաքէն երեք ժամ արեւելք, Գըզըլ Ըրմաքի (Ալիս) շուրջ, Պօղազ կամուրջի անդին կողմը՝ Ղավիրաղ գիւղի շրջակայքը, բայց հոդ բիւզանդական հնութիւններէ զատ ոչինչ կայ: Նոր պեղումներու եւ քննութեանց համաձայն, Սեբաստիան կը գտնուէր արդի քաղաքին տեղը:

Հայկական տաճարը

Զանդըրըէն կը գրեն «Միլլիյէթ»ի.— Այս տեղի մեծ մզկիթը Այա Սոֆիայի փոքրիկ նմոյշն է: Ան շինուած է Սինան փաշայի կողմէ (Յառաջ.— Հայազգի ճարտարապետ Սինան): Եթէ հեռուէն իսկ նայինք, անմիջապէս կը հասկնանք թէ Սինան շինած է այս շէնքը, որ Այա Սոֆիայի փոքրիկ նըմոյշը կը թուի:

Զանդըրըլիները կ'ըսեն թէ այս մզկիթը կը նմանի Պոլսոյ Սիւլէյմանիէին: Մինչդեռ ճիշդ չէ: Այս մզկիթը ամբողջովին Այա Սոֆիայի նմոյշն է:

Սինան, որուն նման հանճար շատ քիչ եկած է աշխարհ, իր կառուցումի նմոյշը յետոյ ըրած է Այա Սոֆիան: Միջին տարիքին մէջ կանգնած շէնքերը Այա Սոֆիայի կառուցումի ձեւէն շատ չեն հեռացած եւ մեծ մասամբ անոր նմանած են: Վարպետը իր ասպարէզին մէջ յառաջանալով հետզհետէ բարձրացած է ու իր միտքը ճարտարապետական ճիւղին մէջ նոր նոր ձեւեր ու ոճեր ընտրած ու մօտեցած է Այա Սոֆիային:

Այստեղի մեծ մզկիթէն կը հասկցուի որ Սինան իր կատարելութեան կխոսու՝ էր երբ զայն շինած է: Այա Սոֆիայի հիմնական շէնքը քառանկիւն խորանարդի մը վրայ դրուած մեծադմբէթ մըն է ու կողմնակիկէս դմբէթներ, որոնց կոթնած է այդ խորանարդը: Ահա Այա Սոֆիայի կմախքը: Հոս ալ նոյնն է: Սիւլէյմանիէ շէնքն ալ թէեւ Այա Սոֆիայէն օրինակուած է, բայց ընդհանուր փոփոխութիւն, նոր յաւելումներ ունեցած ընդհանուր իր տեսքը տարբերած է: Մեծ ճարտարապետը Զանդըրըի մզկիթին ներսը ճարտարապետական զարդարանքի կարեւորութիւն չի ընծայեր, այլ ուզեր է անոր մեծութիւնը եւ շքեղանքը պահել պարզութեան մէջ: Եթէ խոշորութիւնը ըլլար Այա Սոֆիային չափ, կարելի էր ըսել թէ վերջինը հոս բերուած է: Սինան, իբրեւ պատասխան Այա Սոֆիան կառուցանող Բիւզանդացի Իզիտորին՝ հոս շիներ է այն մզկիթը ու կատարելապէս յաջողեր է: Հոս փոքրիկ Այա Սոֆիա մըն է:

Նոր ցոյցեր

ԾԽԱԽՈՏԻ ՄԵՆԱՇՆՈՐՀԻՆ ԴԷՄ

Սուրիական թերթերէն կ'իմանանք թէ բողոքի ցոյցերը կը շարունակուին ծխախոտի մենաշնորհին դէմ:

Մարտ 1ին նոր եւ աւելի բուռն ցոյցեր տեղի ունեցած են Հարաւային Լիբանանի մէջ: Պեշարէ, Պըսուս եւ այլ գիւղերու մէջ հսկայական խարոյկներ վառեցին, անոնց մէջ նետելով բոլոր ծխախոտն ու սիկարէթի տուփերը:

Աղջիկներ եւ երիտասարդներ ժամերով պարեցին խարոյկին շուրջը, ըստ իրենց գիւղական սովորութեանց:

Մարտ 3ին Ձիւնիի մէջ ալ կարեւոր ցոյցեր տեղի ունեցան: 500է աւելի Քէսրվանցի երիտասարդներ եւ դպրոցական աշակերտներ մասնակցեցան ցոյցին, կազմելով հսկայ թափօր մը, որ հասած էր մինչեւ կառավարատուն:

Թափօրին առջեւէն կը տանէին դագաղ մը որուն վրայ գրուած է «մոնոփոլ», յետոյ սեւերու մէջ դրուած ծաղկեպսակներ «անկցի մոնոփոլ»ը վերտառութիւններով: Անկէ վերջ մոմեր, խաչեր ու բուրվառներ: 10ի մօտ դպրոցականներ քահանայի տարազ հագած եւ մօրուքներ դրած, հետեւեցան դագաղին, մեղեդիներ երգելով: Դպիրներուն մէջէն աշակերտ մը կանգնած էր եպիսկոպոսի տարազով:

Այս ձեւով հսկայական թափօրը հասած է կառավարատուն եւ հոն «կեցցէ պատրիարքը» բացագանչութիւններով թնդացուցած պալատը: Ոստիկաններ ցրեցին ցուցարարները, որոնք ինքնաշարժներով գացին Պքերքէ եւ ներկայացան պատրիարքին:

Մամուլն ալ իր կարգին կը հրահրէ պայքարը, նկարագրելով երկրին թշուառութիւնը, թէ մաքսատուրքերու ծանրութեան (30—40%) եւ թէ ծխախոտի մենաշնորհին հետեւանքով:

Կարեւոր թերթ մը դիտել կուտայ.

— «Այսօր ամբողջ երկիրը եւ մամուլը, (ամբողջ մամուլը բացի «Լ'Օրիան»էն) կը ծառանայ մենաշնորհին դէմ: Լիբանանի եւ Սուրիոյ մայրաքաղաքները կը փակեն իրենց շուկաները: Բողոքի հեռագիրները կը բազմանան: Առաջին անգամն ըլլալով պատմութեան մէջ, Մարօնի պատրիարքը, Հայֆայի ճամբով կը բողոքէ մարդպանին մէկ որոշման դէմ: Խորհրդարանին մէջ երեսփոխանները բազմիցս կը բողոքեն նոր կարգադրութեան դէմ եւ կը պահանջեն սահմանադրական կարգերու վերահաստատումը:

Այս բոլոր այլազան ցոյցերը հանրային զգացումի արտայայտութիւններ են: Բայց ի՞նչ օգուտ որ անդին, իբրեւ հանրային զգացումի հաւատարիմ արձագանգ կը ճանչցուի միայն Սուրիոյ եւ Լիբանանի նշանակովի պաշտօնեաներուն կարծիքը, առանց այդ երկու երկիրներու ժողովուրդներու համաձայնութեան:

Լաֆոնթէնի յաւերժական առակն է աս, ամէնէն զօրաւորին դատած արդարացման մասին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հայերէն ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՏԱՌԵՐՈՒ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒԹԻՒՆ..

— o —

Այս հարցը կը ծեծուի երկար ժամանակէ ի վեր: Մեր ընթերցողները կը յիշեն անշուշտ բարեփոխութեան զանազան առաջարկները: Գրած էինք թէ մասնաւոր մարմին մը, Հայաստանի մէջ, կը քննէ այդ առաջարկները:

Այս անգամ «Խորհ. Հայաստան» թերթին մէջ Գ. Էդիլեան, խօսելով հայերէն տպագրական տառերու բարեփոխութեան մասին, կը գրէ.—

Վերջին երեք տարիներու ընթացքին մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ դարձաւ հայերէն տպագրական տառերու բարեփոխութեան հարցը:

Բարեփոխութեան կողմնակիցները կ'ըսեն.— Մեր արդի տառերը շատ տեղ կը գրաւեն, այնպէս որ շատ թուղթ կը սպառի: Տառերը շուտ կը կոտրին եւ անգործածելի կը դառնան կարճ ժամանակուան մը մէջ: Բազմաթիւ տառեր կան, որոնք իրարու կը նմանին, այնպէս որ շփոթութիւն կը ստեղծեն ընթերցանութեան ատեն:

Տառերու բարեփոխութիւնը բարդ խնդիր մըն է, որուն պէտք է մօտենալ քանի մը տեսակէտներով:

Նախ, տառերու բարեփոխութիւնը պէտք է կատարել այնպէս մը, որ ընթերցողը առանց դժուարութեան կարենայ կարդալ նոր տառերը:

Երկրորդ, նոր տառերը տպագրական տեսակէտով պէտք է ներկայացնեն որոշ առաւելութիւններ,— շուտ չփճանան, քիչ տեղ գրաւեն, իրարու հետ չշփոթուին:

Վերջապէս, բարեփոխուած տառերը, բաղդատմամբ հիներուն, դիւրընթեռնելի ըլլան:

Բարեփոխութեան համար աշխատելէ առաջ, պէտք է նախ ուսումնասիրել արդի տառերուն առաւելութիւնները եւ թերութիւնները, պարզելու համար թէ ի՛նչ ուղղութեամբ պէտք է կատարել բարեփոխութիւնը:

Պետական Հրատարակչական մարմնին ու Մարքսիզմի եւ Լէնինիզմի կաճառին յանձնարարութեամբ, մենք փորձնական ձեւով ուսումնասիրեցինք հայկական տառերը եւ բառերը, քննելով մասնաւորաբար դիւրին ընթերցանութեան տեսակէտով:

Մեր փորձերը ցոյց տուին որ հայերէն բառերը, դիւրին կարդացուելու տեսակէտէն, կը դասաւորուին հետեւեալ կարգով,— ն, բ, ի, փ, հ, խ, կ, պ, ն, ջ, ժ, ծ, մ, ձ, ց, f, ս, շ, ր, յ, ա, ո, ը, լ, գ, ու, ե, զ, չ, տ, ռ, դ, ղ, բ:

Ուրեմն, ամէնէն դիւրին կարդացուած տառերն են լրիւ երկար տառերը,— բ, ի, փ, խ, կ, վ, ջ:

Նոյնքան յաջողութեամբ կը կարդացուին այն տառերը, որոնք վերին ելուններ ունին, այսինքն տողերու վերի մասին մէջ կը գրուին,— ն, հ, ն, ժ, ծ, մ, ձ (տպագրութեան մէջ), ե (նոյնպէս): Համեմատաբար դժուար կը կարդացուին ներքին ելուններ ունեցող տառերը, այսինքն տողերու ներքեւի մասին մէջ կը գրուին,— պ, ց, f (տպագրութեան մէջ), շ, ր, յ, ը, լ, գ, զ, չ, դ, ղ, բ (տպագրութեան մէջ), ինչպէս եւ կարճ տառերը,— ս, ա, ո, ու, ռ, տ (տպագրութեան մէջ):

Այս փորձերը ցոյց տուին, որ իրարու հետ կը շփոթուին հետեւեալ տառերը,— բ-ը- ը, դ—ղ—գ—ջ—ց, չ—շ, ռ—ո—ս, տ—ու—ա:

Այս արդիւնքը ստացուեցաւ տառերը ուսումնասիրելու ժամանակ առանձին առանձին: Նոյն արդիւնքը ստացանք նաեւ բառերով կատարուած փորձերուն մէջ:

Մեր փորձերը կը վկայեն, որ յատկապէս բարեփոխութեան կը կարօտին կարճ տառերը,— ռ, ս, ռ, տ, ու, ա, ինչպէս նաեւ ստորադնայ տառերէն հետեւեալները,— բ, գ, դ, գ, ղ, լ, չ: Վերադնայ տառերէն պէտք է փոխել ժ եւ ճ տառերը, լրիւ երկարներէն՝ վ եւ խ տառերը:

Մենք զանազան փորձեր կատարեցինք յատկապէս ընտրուած բառերու վրայ, որոշելու համար թէ տառային ի՛նչպիսի կազմ ունեցող բառերն են որ դիւրութեամբ կը կարդացուին: Չենք ուզեր ներկայացնել մեր փորձերուն մեթոտը, կը բերենք միայն արդիւնքը:

Գէշ կը կարդացուին այն բառերը, որոնց մէջ կը գերակշռեն կարճ տառերը (ա, ռ, ս եւն.): Գէշ կը կարդացուին նոյնպէս այն բառերը, որոնց մէջ կը գերակշռեն ստորադնայ տառերը (դ, ղ, գ, եւն.):

Գոհացուցիչ ձեւով չեն կարդացուիր նաեւ այն բառերը, որոնք կազմուած են երկու տեսակ տառերէ:

Լաւ կը կարդացուին այն բառերը, որոնք մեր այբուբենին բոլոր չորս, կամ գոնէ երեք տեսակ տառերով են կազմուած:

Այն բառերը, որոնց մէջ կը գերակշռեն վերադնայ տառերը (հ, ն, մ, եւն.), դիւրին կը կարդացուին:

Այս տուեալներէն մեկնելով, տառերու բարեփոխութեան համար ահա մեր եզրակացութիւնը.— Պէտք է կրճատել թիւը ստորադնայ տառերուն (դ, դ, գ, եւն.), անոնց մէկ մասը երկարելով տողէ վեր կամ կարճ տառի վերածելով զանոնք ամբողջովին:

Միւս կողմէ՝ քիչ մը աւելցնել կարճ տառերուն թիւը:

Պահել լրիւ երկար տառերը, որոնք բառերուն կուտան կայուն տեսք, սակայն քիչ մը կրճատել անոնց թիւը:

Շատցնել վերադնայ տառերու թիւը:

Ուրեմն, հայերէն տառերուն տեսակներուն մէջ կատարել որոշ փոփոխութիւն:

Մեր այս փորձերը ցոյց տուին որ տառերու տեսակի փոփոխութիւնը պէտք է կատարել այնպէս մը, որ անոնց դասաւորումը մօտենայ լատինական տառերու դասաւորման:

Մեր արդի տառերը կը դասաւորուին այսպէս.—

1.— Կարճ տառեր,— ա, ռ, ս, տ, ու, — 6 հատ կամ 16.6 տոկոս:

2.— Վերադնայ տառեր,— մ, ծ, ն, հ, ե, ձ, ճ, ժ,— 8 հատ կամ 22·2 տոկոս:

3.— Ստորադնայ տառեր,— բ, գ, դ, գ, ը, լ, յ, չ, պ, ր, ց, f, ղ, շ,—14 հատ կամ 38.9 տոկոս:

4.— Երկար տառեր,— ի, խ, կ, վ, փ, բ, ջ, ֆ,— 8 հատ կամ 22.2 տոկոս:

Բաղդատութիւն մը ռուսերէն տառերու հետ.—

1.— Կարճ տառեր, 14 հատ կամ 78 տոկոս:

2.— Վերադնայ տառեր, 1 հատ կամ 3 տոկոս:

3.— Ստորադնայ տառեր, 5 հատ կամ 16 տոկոս:

4.— Երկար տառեր, 1 հատ կամ 3 տոկոս:

Բաղդատութիւն մը եւս լատինական տառերու հետ.—

1.— Կարճ տառեր, 14 հատ կամ 51,8 տոկոս:

2.— Վերադնայ տառեր, 8 հատ կամ 29.6 տոկոս:

3.— Ստորադնայ տառեր, 5 հատ կամ 18.6 տոկոս:

4.— Երկար տառեր, չկան:

Լատինական այբուբենը, դիւրընթեռնելի տառերու տեսակէտով լաւագոյնն է: Վերեւի աղիւսակը ցոյց կուտայ, որ լատինական տառերուն կէսը կը կազմեն կարճ տառեր, 30 տոկոսը՝ վերադնայ տառեր, իսկ ստորադնայ տառերուն թիւը շատ քիչ է: Տառերուն այս ձեւին պատճառով, տպուած բառերուն գիրերը կամ տողին վրայ կը գրուին, կամ տողէն վեր, շատ քիչ անգամ վար իջած: Ասոր համար, դիւրընթեռնելի են այսպիսի տառերը: Լատինական տառերուն միւս առաւելութիւնն ալ այն է, որ իրարու հետ շփոթուող տառ գրեթէ չունին, ամէն տառ ինքնատիպ ձեւ մը ունի:

Հայերէն բառերը այլ թերութիւն մը ունին,— շատ շարժուն գիրք ունին, տողէն վար իջած ելուններուն թիւը շատ է:

Եթէ կրճատենք ստորադնայ եւ երկար տառերուն քանակը, շատցնենք կարճ եւ վերադնայ տառերուն թիւը, այն ատեն մեր տպագրութիւնը կը մօտենայ լատինական տպագրութեան, եւ այսպէս աւելի դիւրընթեռնելի կը դառնան հայերէն տառերը:

ՄԱՄՈՒԼ

Անմար կանթեղը...

«Զուարթնոց» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Նիւ Եորքի Մայր Տաճարին հաստատման առթիւ (2 մարտ).

— «Երբ երբեք Վենետիկ, կեցէք մեծ ջրանցքի ափին և ձեր երեսը դարձուցէք դէպի վաղեմի Հանրապետութեան հրաշակերտը, դէպի Ս. Մարկոսի տաճարը:

Տաճարի պատի արտաքին երեսին, որ դէպի ջրանցքը կը նայի, խորանըմանն փոքրիկ խոռոչ մը կայ բացուած եւ անոր մէջ կախուած անմար կանթեղ մը:

Յուզիչ ու խորհրդաւոր պատմութիւն մը կայ կապուած այդ մշտավառ ճրագին:

Դարեր առաջ մսագործի դանակով ոճիր մը կը գործուի Վենետիկի մէջ: Իշխանութեանց փնտռտուքները կուտան յուսացուած արդիւնքը եւ կը ձերբակալուի ոճրագործը: Չենք յիշեր այս ցնցող պատմութեան բոլոր մանրամասները: Գիտենք սակայն, որ նիւթական բոլոր փաստերը անհակաճառելի կը դարձնեն ոճրագործին ինքնութիւնը, որ, ի դէպ, թշնամական յարաբերութեանց մէջ եղած էր զոհին հետ: Միակ ապացոյցը ոճրագործին անմեղութեան՝ իր իսկ՝ ամբաստանեալին յայտարարութիւնն էր, թէ ինք անմասն է ոճիրին մէջ: Դատարանը միաձայնութեամբ կուտայ իր վճիռը եւ մահուան կը դատապարտէ ամբաստանեալը: Ի խրատ բոլորի եւ ի խաղաղութիւն Հանրապետութեան վրդովուած խղճին, Վենետիկի հրապարակին վրայ, օր ցերեկով, ի ներկայութեան ամբողջ ժողովուրդին, կախաղան կը հանուի կարծեցեալ ոճրագործը: Եւ զոհը խաչուելէ քանի մը ամիս վերջ, ծանր խղճահարութենէ մղուած, դատարանը ներկայացած բուն ոճրագործը, կը պատմէ վարագոյրը բոլոր սուտ վկայութեանց, մէկիկ-մէկիկ կը պատմէ, թէ ինչպէս «ականատես»ները «փաստեր» յերիւրելով անմեղ մը հանեցին կախաղան, ու կը խոստովանի թէ ինք ո՛ւր, ինչո՛ւ եւ ի՛նչ ձեւով սպաննած է իր զոհը:

Նոր սարսուռ մը կ'անցնի Հանրապետութեան վրայէն, անմեղին արիւնը կը ցնցէ բոլորին խիղճերը, եւ այս ծանր ու մռմռիչ խղճահարութենէն կը ծնի Անմար Կանթեղը:

Վենետիկի արդարադատութիւնը կ'որոշէ Ս. Մարկոսի տաճարի պատին, ի տես բոլորի, կանթեղ մը կախել, որ վառ պիտի մնայ դարեր շարունակ՝ աշխարհի բոլոր դատաւորներուն արդարին արիւնը յիշեցնելու համար:

Այդ կանթեղն է ահա, որ դարերէ ի վեր կը կայծկլտայ Վենետիկի մէջ, որ վառ է մինչ այս վայրկեանին՝ երբ այս տողերը կը գրենք, ու վառ պիտի մնայ նաեւ վաղը ու յաւիտենապէս:

Սուտ վկաները նաեւ Նիւ Եորքի մէջ խաչ հանեցին երկու արդարները:

Ու նոր — ջինջ ու մռմռիչ — կանթեղ մը վառեցին, որ յաւիտենապէս անմար պիտի մնայ հայութեան հոգիին մէջ:

Կ'անցնին տարիներ, կ'անցնին տասնամեակներ, սակայն երբեք չի մոռցուիր այն անլուր ոճիրը, որ մարմնով ու հոգիով բոլոր խոշտանգահարները նիւթեցին Նիւ Եորքի մէջ՝ անդարմանելի մոլորանքներու մղելով դատական ատեանները եւ օրէնքի ու ժողովրդական ոճիրներէն մէկը գործելով»:

անմիջապէս նամբայ ելաւ եւ ընդունուեցաւ ջերմ ծափերով : Քոնտիլիս հրամայեց դադրեցնել Տրամայի ռմբակոծութիւնը եւ հետազօտութիւն մը կատարել Գավալայի եւ Քոմոթինիի վերեւ : Այդ պահուն լուր եկաւ թէ Տրամա եւ Քսանթի անձնատուր եղած են : ժամը 11ին (երեքշաբթի) Գավալան ալ անձնատուր եղաւ, իսկ ժամը 2ին Ալեքսանդրապոլիսը (Տէտէ Աղան) : Ուրեմն ամբողջ Մակեդոնիան եւ Թրակիան մաքրուած էին եւ ապստամբներուն ղեկավարները փախած : ժամը 6ին Սէրէզի նահանգապետութիւնը կը ծանուցանէր թէ օրինաւոր իշխանութիւնը վերահաստատուած է ամբողջ արեւելեան Մակեդոնիայ մէջ :

Այս լուրերը հազիւ Աթէնք հասած, Պ. Ցալտարիս հետեւեալ յայտարարութիւնը բրաւ մամուլի ներկայացուցիչներուն.

— Հայրենիքին դէմ գործուած ոճիրը որքան ծանր, նոյնքան անարդարանալի եղաւ : Ահա թէ ինչու աններելի է : Կառավարութիւնը երբ իշխանութեան գլուխ անցաւ, ներողամտութեամբ վարուեցաւ : Դժբախտաբար այդ ներողամտութիւնը տկարութիւն համարուեցաւ եւ մարդիկ համարձակեցան ոճիր մը գործել : Ներողամտութեան ժամանակը անցած է անդարձ եւ օրէնքին տիրապետութիւնը պիտի պարտադրուի անողորմաբար, որպէսզի ապագային ո եւ է մէկը չհամարձակի մտածել թէ կրնայ խռովութիւններ յարուցանել :

⁂ Նոր լուրերու համաձայն, Զօր. Քամէնոսի սպայակոյտի պետէն, գնդ. Փանայաթոփուլօսէն զատ անձնասպան եղած են ուրիշ երկու բարձրաստիճան սպաներ : Ուրիշ զօրավար մը փախած է մակոյկ մը նստելով Տէտէ Աղանէն եւ կը կարծուի թէ թրքական ջուրերը գացած է :

Բացառիկ տնօրինութիւններ

Աթէնքէն կը հեռագրեն.— *Վարչապետ Պ. Ցալտարիս չափազանց յոգնած ըլլալով, գիւղ գնաց քանի մը օր հանգստանալու համար : Վերադարձին նախարարական խորհուրդը հետեւեալ բացառիկ տնօրինութիւնները պիտի ընէ.— 1. Երեք ամիս դադրեցնել դատաւորները եւ պաշտօնատարները անփոփոխելի կացուցանող օրէնքը, որպէսզի կարելի ըլլայ մաքրագործում կատարել.— 2. Լուծել խորհրդարանական եւ յետադիմական կազմակերպութիւնները, թերեւս ալ կարգ մը ընդդիմադիր կուսակցութիւններ.— 3. Ազգ. ժողովի ընտրութիւններ կատարել, փոխելու համար սահմանադրութեան կարգ մը կէտերը, մասնաւորապէս ջնջելով ծերակոյտը եւ աւելի զօրացնելով գործադիր իշխանութիւնը :*

Ազգային վիճակահանութեան պարգեւները

Երեքշաբթի օր տեղի ունեցաւ ազգ. պարգեւախաղի 1935 շրջանի Բ. վիճակահանութիւնը :

Մեծ պարգեւը, 2,500,000 փրանք, շահեցաւ 913,469 թիւը :

Հետեւեալ հինգ թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն փրանք.— 940,083, 940,129, 371,595, 420,014, 417,828 :

Հետեւեալ հինգ թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500,000 փրանք.— 844,518, 785,679, 483,076, 623,937, 573,149 :

9436 վերջացող թիւերը կը շահին 100,000 փրանք :
8883 վերջացող թիւերը կը շահին 50,000 փրանք :
3960 վերջացող թիւերը կը շահին 25,000 փրանք :
6120 վերջացող թիւերը կը շահին 25,000 փրանք :
825 վերջացող թիւերը կը շահին 10,000 փրանք :
28 վերջացող թիւերը կը շահին 1000 փրանք :
5 վերջացող թիւերը կը շահին 100 փրանք :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԱՂՏՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆ ՊՕՆԻ, որուն դէմ նոր գանգատներ եղած էին, անհետացած է քանի մը օրէ ի վեր :

ՇԷՆԱՌ ԵՒ ՎԱԼՔԷՐ գործարանին 2800 բանուորները (ժընէվիլիէ) առջի օր գործադուլ հռչակելով, իրենց գրասենեակներուն մէջ բանտարկեցին տնօրէնները եւ պայմաններ առաջարկեցին : Ոստիկանութիւնը միջամտեց, բայց բանթողները երկար բանակցութիւններէ վերջը միայն հաւանեցան արձակել կալանաւորները :

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին Ակումբին մէջ :

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատանեկան Միութեան ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Միութեանս Գրադարան-Ընթերցասրահին մէջ, 48, Րիւ Նասիօնալ : Կը դասախօսէ ընկ. Պօղոս Հիւսեան, նիւթ ունենալով ազգայնութի՞ւն *թէ* միջազգայնութի՞ւն

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիր. առաւօտ ժամը 10ին, սովորական հաւաքատեղին :

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Գուր Լաֆայէթ, Զարդարեան Գրադարանին մէջ :

ԹՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի դասախօսութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն Հինգշաբթի երեկոյ : Առաջին դասախօսութիւնը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին իր Դարմանատան հանգստի սենեակը, 253 Րիւ Ժան Ժագ Րուսօ :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ վասպուրականի Հայր. միութեան ընդհ. ժողովը այս կիր. կէս օրէ վերջ ժամը *2.30*ին Պալ տը լա փոսթի մէջ : Գործօն եւ օժանդակ բոլոր անդամներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին :

ՀԱՅ Արիներու ցերեկոյթը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի ժամը *2.30*ին Salle des Centraux, *8*, rue Jean Goujons Métro: Champs Elysées.

գեղարուեստական բաժին :

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»

Հայ կրթ. եւ Հրատ. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ *17* մարտ. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, *Փլաս տը լ'Օտէօն, Քաֆէ Վոլթէրի* մէջ :

Օրակարգ.— Զեկոյց կեդրոնական մարմնոյ եւ հաշուետուութիւն, ընտրութիւն նոր վարչութեան եւ վերստուգիչ յանձնախումբի :

Կարեւոր.— ընդհ. ժողովին ներկայ կրնան ըլլալ մասնաճիւղերու վարչութիւնները իրենց բոլոր անդամներով, փարիզի անդամներն ու գաւառի ներկայացուցիչները :

Համաձայն ցոդ. 12ի, եթէ ներկաներուն թիւը կէսէն պակաս ըլլայ կը հրաւիրուի բ. ժողով նոյն օրը եւ նոյնտեղը ժամը *3.30*ին, որուն որոշումները անկախ ներկայ եղողներու թիւէն՝ օրինաւոր կը համարուի : (*Կնիք*)

ՄԶԼՔՈՆԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

»»»· ·«««

Երեւանէն ստացուած են հետեւեալ նոր հրատարակութիւնները.—

Աճառեան, *Արմատական Բառարան, 6 հատոր, թղթակազմ* Ֆր. 1200
Յովկոբեան, *Ուղեգրութիւններ, Ա. հատոր, լաթակազմ, 500 էջ քարտէսներ եւ պատկերներ* 50
Յակոբեան, *Ուղեգրութիւններ, Զ. հատոր, լաթակազմ, քարտէսներ եւ ռունաւոր պատկերներ, 885 էջ* 75
Շահազիզ, *Դիւան Մէլք. Նալպանտեանի, լաթակազմ, 392 էջ նկարներ* 30
Աբեղեան, *Տաղաչափութիւն, լաթակազմ, 460 էջ* 40
Մանանդեան, *Մանր հետազօտութիւններ, թղթակազմ, 76 էջ* 18
Մանանդեան, *Չափերը եւ Կշիռները հնագոյն հայ աղբիւրներում, թղթակազմ, 140 էջ* 10
Մանանդեան, *4 Երատոսթենէսի ստադիոնը եւ Պարսից ասպարէզը թղթակազմ, 66 էջ* 8
Մանանդեան, *Ֆէօդալիզմը հին Հայաստանում, լաթակազմ, 338 էջ* 40
Թորամանեան, *Շինանիւթերը հին Հայաստանում, թղթ.ակազմ 40 էջ* 8
Մելիքեան, *Կոմիտասի ստեղծագործութիւնը, թղթակազմ, 32 էջ* 8
Լալաեան, *Դամբաններէ պեղումները Խ. Հայաստանում, թղթակազմ 240 էջ, նկարներ* 20
Շահազիզ, *Հին Երեւանը, թղթակազմ, 262 էջ, նկարներ* 20
Կորկոտեան, *Խ. Հայաստանի ազգաբնակչութիւնը* 1831-1931, *լաթակազմ, 188 էջ մեծադիր* 60
Բունեաթեան, *Գառնիի հեթանոսական տաճարը, լաթակազմ, 122 էջ մեծադիր, բազմաթիւ նկարներով* 50
Խաչատրեան, *Հայաստանի սեպագրական շրջանի պատմութիւն, լաթակազմ, քարտէս եւ նկարներ*, 556 էջ 50

Սոյն գիրքերը. առանց թղթատարի ծախքի ստանալու համար, փոխարժէքը կանխիկ ղրկել «*Յառաջ*»ի :

Մեծաքանակ գնումներու համար՝ մասնաւոր զեղչ :

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆԻՍ, Վարժ. — 100 :
ՄՕՆԹՐԷՕՅ, Մ. Ա. — 35 :
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ. — 253 :
ԹՈՒԼԶԱ, Մ. Կ. — 101.65 :
ԼԻՈՆ, Փիլ. — 70 :
ԼԱ ՍԷՅՆ ՍԻՒՐ ՄԵՐ, Ս. Կ. — 35 :
ՌՕՄԱՆ, Ս. Պ. — 115 :
ՍԷՆ ԼՈՒ, Մ. Ս. — 312 :
ԹԻՒՊԻՆԿԷՆ, Վինելեր. — 40 :
ՄԱՐՍԷՅԼ, Բ. Հայր. — 70 :
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ս. Ա. — 140 :
ՓԱՐԻԶ (20), *Մ. Ա.* — 35 :
ՀԱՐՆ, Պարս. — 100 :
ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ, Հ. Գ. — 100 :
ՓԻԺԷ ՍԻՒՐ ԱՐԺԱՆ, Ա. Դ. — 70 *փրանք : Կարգադրեցինք :*
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ. — 1000 *Ֆր. : Կարգադրեցինք :*
ՓՐԻՎԱ, Ֆար. — 35 :
ՇԱՎԻԼ, Մ. Ս. — 35 :
ՄՕՆԹԷՎԻՏԷՕ, Ահ. Եղբ. — 400 :
ԼԱ ՐՕՇԷԼ, Ա. Ս. — 70 :
ԼԱ ՄԱՄՊՐՈԼ, Ե. Մ. — 35 :
ԱՆԻԷՌ, Ա. Գաս. — 70 :
ՕԼՈՒՄԱԿ, Պարս. — 300 :
ԱՎԻՆԵՈՆ, Ռ. Ժամ. — 70 :
ՄԱՐՍԷՅԼ, Հաճի Ա. Մ. — 146 :
ԹԱՒՐԻԶ, Գործ. — 1000 :
ՇԱՎԱՆՕԶ, Ե. Պջաք. — 35 :
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ե. Փ. — 35 :
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Օր. Հ. Մխք. — 70 :

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»· ·«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— Այդ այն փողն է որ դու ինձ աւել էիր տուած, պատասխանում է քաւոր Պետրոսը դեռ եւս վրդովուած կերպով :— Աւելի լաւ կը լինէր որ համբարքի մէջ պղպջ լինէիք եւ ուրիշին մեղքի մէջ չձգէիք … :

— Դու բարի ես, շատ բարի, Պեօտր Աբրամիչ, ասում է սեղանաւորը, բարեկամաբար նրա ձեռքը սեղմելով :

— Ես բարի եմ նրա՞ համար որ չգողացայ ուրիշի փողը :— Այս բարութիւն չէ, Արկադիյ Ֆադէիչ :

Ձնայելով այդ համեստութեանը, Արկադիյ Ֆադէիչը աշխատում է ապացուցանել որ Պեօտր Աբրամիչը բարի մարդ է :

Ամէն անգամ, երկար թափառում ներից յետոյ, երբ յայտնւում է ինքսեղանաւորի մօտ, նրա սովորական հարցմունքն այդ էր լինում.

— Լա՞ւ փառտակ ունեցար, Պեօտր Աբրամիչ :

— Վատ են գնում գործերը, շատ վատ, Արկադիյ Ֆադէիչ :

— Ինչո՞ւ :

— Բոլորը մեր մեղքերից :

Սեղանաւորը ծիծաղում է :

— Դուք ծիծաղում էք, Արկադիյ Ֆադէիչ : Բայց տեսէք, ինչպէս վատացել են ժամանակները, առանց երդուելու, առանց սուտ խօսելու չես կարող առեւտուր անել … : Բայց այդ մեղք է, Արկադիյ Ֆադէիչ, շատ մեղք է … : Համարեա մարդ իւր հոգին է ծախում … :

— Բայց չահ, այսու ամենայնիւ լինում է :

— Ինչ չահ … այսպիսի չահը Յուդայի արծաթն է, որ ստացաւ եւ մատնեց մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսին : Այսպիսի չահը սատանան կը տանէ … :

Ձնայելով յայտնած դժգոհութեան մասին, քաւոր Պետրոսը դարձեալ համբարում է սեղանաւորի առջեւ մի քանի հազարներ :

— Այս անգամ, երեւի, սատանան չէ դիպել քո փողերին, Պեօտր Աբրամիչ :

— Քրտինքով է աշխատած, դառն քրտինքով, Արկադիյ Ֆադէիչ :— Արդար աշխատանքը Յիսուս Քրիստոսը կը պահպանէ, պատասխանում է քաւոր Պետրոսը եւ սկսում է ջերմեռանդութեամբ խաչակնքել իւր երեսը :

Սեղանաւորը երբեմն սիրում էր քաւոր Պետրոսի հետ հանաքներ անել եւ զուարճանալ նրա պարզմտութեան վրայ :

Բայց ինձ զարմացնում էր քաւոր Պետրոսի հաւատարմութիւնը, որ ունէր դէպի սեղանաւորը : Այդ մարդը, որի համար ոչինչ սուրբ բան չկար, վարւում էր նրա հետ ամենայն ճշմարտութեամբ : Ես կարծում էի, թէ դա մի խորամանկ նախապատրաստութիւն է, սեղանաւորին մեր ծուղակի մէջ գցելու համար, որի հարստութիւնը միլիոնների էր հասնում : Մի անգամ հարցրի քաւոր Պետրոսից .

— Սեղանաւորի «հոգւոց»ը ե՞րբ պիտի կարդանք : Ուզում էի հասկացնել, թէ ե՞րբ պէտք է կողոպտենք նրան :

Նա պատասխանեց .

— Եթէ ամէն աղբիւրները պղտորելու լինես, գոնէ մէկը պէտք է մաքուր թողնես, որ ինքդ խմես :

Ես տեսնում էի, որ քաւոր Պետրոսը այս դէպքում եւս չէ շեղւում իւր հիմնական կանոնից, «ամէն ինչ ծառայեցնել իւր օգտի համար» … :

Խաչագողին եւս պէտք է մի հաւատարիմ մարդ ունենալ : Դուք չգիտէք խաչագողի վիճակը : Նա թափառում է երկրէ երկիր զանազան կերպարանքներով, զանազան անուններով, որոնց ոչ մէկը իւր իսկական անունը չէ : Ցանկարծ նա մեռաւ. նրա ունեցածն էլ իւր հետ կը մեռնի : Որովհետեւ նա յայտնի է միայն կեղծ անունով, իսկ այդ կեղծ անունը կրողի ժառանգները գտնել անհնարին բան է : Կիրակոսի թողած կայքը չէին տալ Մարկոսի ժառանգներին, թէեւ մեռնողը իսկապէս Մարկոսը լինէր, եւ կեղծ անունով միայն իրան կոչելիս լինէր Կիրակոս : Մի կենտրոն պէտք է, որ խաչագողը յայտնի լինի իւր իսկական անունով եւ հաւաքէ այնտեղ իւր ունեցածը, որպէսզի, եթէ մահ պատահելու լինի, հասցնեն նրա ընտանիքին : Ահա այդ էր քաւոր Պետրոսի յարաբերութիւնների պատճառը սեղանաւորի հետ : Նրա մօտ հաւաքում էր քաւոր Պետրոսը մեր բոլոր վաստակած փողերը : Եթէ մեզ մի բան պատահելու լինէր, սեղանաւորի գիտէր, թէ փողերը ումն են պատկանում : Մենք յայտնի էինք նրան մեր իսկական անուններով, եւ յանձնած գումարների համար ստացական էինք առնում նոյն անուններով :

Քաւոր Պետրոսը յայտնի էր անունով՝ — պարսկաստանցի, այս ինչ գաւառից, այս ինչ գիւղից, վաճառական Պեօտր Աբրամիչ Աղախանով : Յայտնի էի եւ ես իմ անունով, տոհմանունով եւ տեղի անունով :

Այդ ձեւը ունէր եւ այն յարմարութիւնը, որ դիցուք թէ մեզ մահ չպատահեց, այլ մի տեղ կալանաւորեցին մեզ : Այսպիսի դէպքերում չէին կարող մեր կայքը գրաւել, որովհետեւ մեզ կը գտնէին մի որ եւ է ցէ կեղծ անուան տակ, իսկ մեր կայքը մեր սեփական անունով կը լինէր բոլորովին ուրիշ ձեռքում :

Ես այժմ հասկանում էի այն զանազան անցագրերի անհրաժեշտութիւնը, որ քաւոր Պետրոսը Պարսկաստանից դուրս գալու ժամանակ առեց իւր հետ եւ միշտ նորոգել էր տալիս, որ ժամանակները չկորցնեն :

Ցանձնելով մեր այս անգամուայ բերած փողերը սեղանաւորին, վերադարձանք դէպի մեր իջեւանը : Ճանապարհին քաւոր Պետրոսի ուշադրութիւնը գրաւեց մի օտարոտի մուրացկան, որը փողոցում կանգնած էր մի լուսամուտի հանդէպ, եւ խղճալի ձայնով ողորմութիւն էր խնդրում : Լուսամուտի հանդէպ նստած տիկինը ձգեց նրան մի քանի դրօշներ եւ փակեց լուսամուտը : Մուրացկանը սկսեց որոնել, թէ որտեղ ընկան դրօշները :

— Նայիր, Մուրատ, ասաց ինձ քաւոր Պետրոսը, կարո՞ղ ես ճանաչել թէ դա ինչ մարդ է :

Ես նայեցի : Մուրացկանը հագած ունէր պատառոտած սեւ փարաջայ մէջքը սեղմուած էր գոնաւոր լայն գօտիով, գլխին դրած ունէր մի ջարդուած եւ հնութիւնից իսկական գոյնը կորցրած հոգեւորականի ցած շլիապայ (երեւի մէկը ընծայել էր նրան) եւ ձեռքին կրում էր երկայն գաւազան, հասարակ ոսկրեայ գլխիկով :

(*Շար.*)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 15 ՄԱՐՏ — VENDREDI 15 Mars 1935

11 ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année N° 2754

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՐՑԵՐ ԵՒ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ

Երբ կը խօսինք զանազան ելքերու մասին, առանց մեծ պատրանքներ սնուցանելու, փուշի մը պէս կը ցցուի յաւիտենական հարցումը,— Ո՞ր մարմինը, ո՞ր կազմակերպութիւնը:

Բոլորս ալ գիտենք թէ բազմաթիւ մարմիններ կը գտնուին հրապարակին վրայ, բայց անոնց իւրաքանչիւրը իր առանձին տեսակէտները եւ գործելու մեթոտներն ունի:

Բազմաթիւ փաստեր կը հաստատեն որ անոնք նոյն իսկ տրամադրութիւն չունին իրար լրացնելու, եւ կը նախընտրեն գործել համաձայն իրենց հայեցողութեան եւ կարողութեան:

Վերջին ամիսներու ընթացքին գործակցութիւն մը հաստատուեցաւ, ճիշդ է,— Միացեալ Ցանձնաժողով:

Եւ մենք փութացինք վարկ բանալ, ոգեւորել, ծափել եւ զօրանալ:

Դժբախտաբար, նոյն տժգոյն պատկերն է որ կը տիրէ անցեալ նոյեմբերէն ի վեր: Միացեալ Ցանձնաժողովը տակաւին մէջտեղ չդրաւ հիմնական ծրագիր մը, իր գործունէութեան մասին:

Չենք ժխտեր իր կատարած աշխատանքները: Եւ սակայն, կը թուի թէ յանձնաժողովն ալ չուարման մատնուած է, եւ կը գոհանայ սովորական դիմումներով, որոնց արդիւնքը գաղտնիք է մեզի համար:

Միւս կողմէ, կը թուի թէ յանձնաժողովը կը զգուշանայ դէմ դիմաց գալ բուն ժողովուրդին հետ: Ան պարտք չի սեպեր զեկուցում տալ եւ տեղեկութիւններ առնել, կարծիքներ լսել եւ նիւթ հաւաքել:

Կը բաւե՞ն իր սեղանին վրայ եղած նիւթերը: Նամակագրութիւնները եւ պաշտօնական ձեւակերպութիւնները բաւակա՞ն են, կացութեան ամբողջ ողբերգութիւնը իմանալու եւ անոր համեմատ աշխատանք ձեւակերպելու համար:

Ցանձնաժողովը կապ չունի նոյն իսկ մամուլին հետ, եւ իր կապը կը պահէ զեկոյցներ հաղորդելով, պարբերաբար:

Հետեւա՞նքը,— ազատ ասպարէզ յիմար-իմաստուն մարզանքներու, յարաճուն դժգոհութիւն եւ չուարում:

Եթէ սկիզբէն տիրաբար կազմակերպուած ըլլային Ցանձնաժողովին ծրագիրն ու գործունէութիւնը, ապահովաբար ոչ այսքան դառնութիւն կուտակուած կ'ըլլար, ոչ ատոււն կանուխ արթնցողը սիրտ կը պղտորէր, ոչ ալ Պուլվառ Օսմանի ելոյթը կը պատահէր:

Ցանձնաժողովը ինչո՞ւ հրապարակաւ չարտայայտուիր իր նախատեսած միջոցներուն, կատարուած աշխատանքներու, աջէն ձախէն հրապարակ նետուած գիւտերու (հաւաքական հպատակութիւն) եւ ուրիշ բազմաթիւ հարցերու մասին:

Եթէ լռութիւնը ոսկի է, այս պարագային ոչ իսկ թիթեղի ձայն կուտայ:

«Ներգա՛ղթ, ներգա՛ղթ» կ'աղաղակեն հազարաւոր անճարներ: Ոչ թէ այսօր, այլ տարիներէ ի վեր, եւ հետզհետէ աւելի բարձր:

Արդ, Միացեալ Ցանձնաժողովը ո՛ր եւ է դիմում կատարա՞ծ է այս առթիւ, ուղղակի Երեւան կամ դէպի խորհրդային դեսպանատուն:

Երբեմն անկարելի համարուած միջոցներ կը յաջողին, երբ դուռը զարնես հոգեբանական պահուն:

Այդպիսի շրջանի մը մէջ կը գտնուինք այսօր, եւ յանցանք է ուրիշին բարեացակամութեան դիմած ատեն, մոռնալ սեփականը:

Այս մասին երբ եւ իցէ խօսուա՞ծ է նոյն ինքն կաթող. նուիրակին հետ, որ աչա իր աչքերով կը տեսնէ ամբողջ ողբերգութիւնը:

Գարեգին արք. յայտարարեց թէ իր պաշտօնը սահմանափակուած է միայն կրօնական առաքելութեամբ: Այդպէս ալ պէտք է մնայ:

Բայց, իր պաշտօնէն չեղած չըլլար, եթէ ընդհանուր դիմումի մը ուժ տայ իբրեւ ականատես տեղեկատու, ճիշդ ինչպէս որ առանց վերապահութեան կ'արտայայտուի երկրի վերաշինութեան մասին:

Երբ արմատախիլ բազմութեանց աջակցութեան կ'ապաւինին Էջմիածինը վերաշինելու համար, ինչո՞ւ պարտականութիւն չպիտի սեպեն, փոխադարձաբար, Երեւան հաղորդել նոյն բազմութեանց հոգերն ու ակնկալութիւնները:

Մանաւանդ որ, Միացեալ Ցանձնաժողովը եւ Էջմիածնի հանգանակիչ յանձնաժողովը կը բաղկանան միեւնոյն տարրերէն, աւելի կամ պակաս:

×

Այս խորհրդածութեանց կարգին, կարելի չէ անվրդով դիտել ուրիշ ողբերգութիւն մը,— Հայր. Միութեանց կազմալուծումը:

Առենէ մը ի վեր կասկածելի որդ մը սողոսկելով այդ Միութեանց մէջ, աւեր կը գործէ անարգել, եւ ձախլիկ թեւերու, ազգուն կոտորակներու կը բաժնէ զանոնք:

Արդէն խախուտ՝ մասնաւորապէս Ֆրանսայի մէջ, այդ Միութիւնները հետզհետէ կը վերածուին ծաղրանկարներու, անընդունակ՝ որ եւ է շինարար գործ կատարելու:

Ապուշ բանաձեւ մը— Վերաշինա՛ց — կը սպառնայ առելութիւն սերմանել միեւնոյն հայրենակիցներուն եւ հայրենակցականներուն միջեւ, ջլատելով կեդրոնացման որ եւ է փորձ:

Մենք չենք յիշեր Հայրենակցականի որ եւ է ծրագիր – կանոնագիր, որ նախատեսած չըլլայ աջակցիլ ներգաղթի եւ հայրենիքի վերաշինութեան, միեւնոյն ատեն կատարելով իր պարտականութիւնը՝ գաղութներու հանդէպ:

Արդ, ի՞նչ հրաշք է որ կը խոստանան, փոխելով անունները:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՎԵՆԻԶԵԼՈՍ Կ'ՈՒԶԷ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻԼ ՖՐԱՆՍԱ կամ ԱՆԳԼԻԱ

Բազմաթիւ փախստականներ դէպի Թուրքիա

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ հետզհետէ կը վերահաստատուի կացութիւնը: Կառավարութիւնը կը շարունակէ իր հետապնդումները, կաշկանդելու համար բոլոր կասկածելի տարրերը: Վերջին պահուն անձնատուր եղաւ եւ զինուորական վարժարանին մէջ արգելափակուեցաւ Պ. Կոնաթաս, Ծերակոյտին նախագահը, որ անհետացած էր ապստամբութեան առաջին օրէն:

Վենիզէլոս Հռոդոս կղզին փոխադրուեցաւ, ուր աւելի յարմարութիւններ կան: Առաջին կղզին, Քասոս, որ շատ մօտ է Կրետէի, կարգ մը անպատեհութիւններ կը ներկայացնէր: Փախուստի առաջին գիշերը մօտակայ գիւղ մը անցընելէ յետոյ, Տէր եւ Տիկին Վենիզէլոս փոխադրուեցան հարեւան Կարպաթոս կղզին, յետոյ Հռոդոս: Վենիզէլոսի կ'ընկերանային հարիւրի մօտ փախստականներ,— երկու ծերակուտական, երեք երեսփոխան, 56 սպայ, 43 ենթասպայ եւայլն: Բոլորն ալ ցամաք հանուելով հսկողութեան տակ առնուեցան:

Յունական կառավարութիւնը որ եւ է խնդրագիր չէ ներկայացուցած, այս փախստականները յանձնելու համար, մանաւանդ որ տարակոյս չկայ թէ Իտալիա պիտի մերժէ: Վենիզէլոս եւ միւս պատասխանատուները պիտի դատուին ի բացակայութեան: Արդէն իսկ գրաւման ենթարկուած են Վենիզէլոսի բոլոր սեփականութիւնները: Արդիւնքը պիտի յատկացուի զինուորական գործողութեանց ծախքերուն:

«Տէյլի Մէյլ»ի թղթակիցն ալ կը հաստատէ թէ՝ Վենիզէլոս վճռած է բոլորովին քաշուիլ քաղաքական ասպարէզէն եւ այլ եւս Յունաստան չվերադառնալ: Նախորդ վարչապետը յայտարարած է թէ ինք չէր որ սարքեց ապստամբութիւնը, որ միակ միջոցն էր երկրին ապահովելու համար իր երազած ազատն: Վենիզէլոս կ'ուզէ իր կեանքին վերջին օրերը անցընել Ֆրանսայի կամ Անգլիոյ մէջ:

⁂ Զօր. Քոնտիլիս, պատերազմական նախարարը, որ Յունաստանի ամէնէն զօրաւոր դէմքն է այսօր, շնորհիւ իր շահած յաղթանակին, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրած է մամուլին.

— «Երբ անդորրութիւնը վերահաստատուի եւ յոյն ժողովուրդը իր կարծիքը յայտնէ ի նպաստ միապետութեան կամ հանրապետութեան, քաղաքական վարիչները պէտք է հպատակին ժողովուրդի կամքին»:

Այս արտայայտութենէն կը հետեւցնեն թէ անհաւանական չէ միապետութեան վերահաստատումը, մանաւանդ որ Ցալտարիս դաւանանքով արքայական է եւ այժմ ազատ՝ զօրաւոր հակառակորդէ մը:

Ըսողներ ալ կան թէ այդ պարագային Յունաստանի թագաւոր պիտի հռչակուի Քէնթի դուքսը (Անգլիոյ թագաւորին երրորդ զաւակը, որ կնութեան առաւ յոյն իշխանուհի մը, Մարինա):

Բազմաթիւ փախստականներ Թուրքիոյ մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ յունական ապստամբութեան ջախջախումէն ի վեր բազմաթիւ փախստականներ կը հասնին Փոքր Ասիոյ ափերը: Մարտ 13ին ինքնաշարժ մակոյկ մը հասաւ Տարտանէլի բերանը: Մէջը կը գտնուէին զօրավար մը, գնդապետ մը, քանի մը ստորադաս սպաներ եւ 25 զինուորներ, որոնք փախած էին Գավալայէն: Բոլորն ալ ցուրտէն ընդարմացած էին եւ անօթութենէն ուժասպառ: Թրքական իշխանութիւնը զանոնք զինաթափ ընելով արգելափակեց առժամապէս:

Երկրորդ մակոյկ մըն ալ հասաւ ուրիշ նաւահանգիստ մը: Այս մակոյկին մէջ կը գտնուէին Միտիլէնի վերջին կառավարիչը, նշանակուած՝ ապստամբներուն կողմէ, ինչպէս եւ քանի մը ծովային սպաներ «Ավերոֆ» յածանաւէն եւ հրամանատար մը:

⁂ Պատերազմական նախարարութիւնը կը հաստատէ թէ իրապէս անձնատուր եղած են Զօր. Փանայոթոփուլօս եւ գնդ. Ֆլէնկաս, չուզելով Պուլկարիա ապաստանիլ: Անձնասպանութիւն փորձած է նաեւ «Քացոնիս» մարտանաւին հրամանատարը: Իտալական օդանաւ մը Հռոդոս փոխադրեց հրամանատարը: Վիճակը ծանր է, բայց ոչ յուսահատական:

⁂ «Իմանիթէ» վերապահութեամբ կը ծանուցանէ թէ, ապստամբներուն փախուստէն յետոյ, համայնավարները փորձած են խորհրդային իշխանութիւն հաստատել Գավալայի մէջ, բայց կառավարական զօրքը հասնելով, խորտակած եւ 30 պատասխանատուներ գնդակահարած է:

⁂ Ուղուն Քէօփրիւէն (Թուրքիա) կը հեռագրեն թէ հինգ վակոն լեցուն փախստական սպաներ եւ զինուորներ հասած են եւ կը սպասեն կայարանին մէջ:

⁂ Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ այն 60 միլիոն տրախմին որ յափշտակուած էր յոյն ապստամբ սպաներուն կողմէ, բռնուած է պուլկարական սահմանին վրայ:

⁂ Կառավարական զեկոյց մը ապստամբներուն կորուստը կը հաշուէ 30 սպաննեալ եւ 50 վիրաւոր:

⁂ Ապստամբութեան խորտակումը մեծ գոհունակութիւն պատճառեց Թուրքիոյ մէջ, ուր մամուլը կը փառաբանէ Պալքանեան ուխտին արժէքը՝ իբրեւ խաղաղութեան ազդակ: Այս առթիւ դիտել կուտան թէ՝ Պալքաններու պատմութեան մէջ առաջին անգամ է որ աւելորդ համարուեցաւ մեծ պետութեանց միջամտութիւնը, եւ Պալքանեան պետութիւնները կրցան տիրաբար տնօրինել իրենց գործերը:

Ի՞նչ կ'ըսէ Զօր. Քամէնոս

Զօր. Քամէնոս, Մակեդոնիոյ ապստամբներուն հրամանատարը, որ Պուլկարիա փախաւ, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է.

— Ստիպուեցանք դադրեցնել Հանրապետութեան համար մղուած կռիւը, որովհետեւ Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ քաղաքները մեծ վնասներ կրեցին օդա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՊԵՐԼԻՆ ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՅ ՄԱՐՏ 25ԻՆ

=o.o=

Գերմանիա զինուորական օդանաւեր ունի...

Գերմանական կառավարութիւնը հաղորդեց թէ պատրաստ է Անգլիոյ արտաքին նախարարը ընդունելու մարտ 25ին եւ 26ին: Միեւնոյն ատեն, Գերմանիա պաշտօնապէս հաղորդեց թէ ռմբաձիգ օդանաւերու կազմակերպութիւն մը հաստատած է: Այս վերջին խոստովանութիւնը զարմանք պատճառեց ոչ միայն Փարիզի, այլ եւ Լոնտոնի մէջ, եւ հաւանական է որ Սըր Ճօն Սայմըն դարձեալ խորհրդակցի ֆրանսական կառավարութեան հետ,, Պերլին երթալէ առաջ:

Խոստովանութիւնը հրատարակուեցաւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարութեան պաշտօնաթերթին մէջ, որ այս առթիւ կ'արդարացնէ Վերսայլի դաշնագրին խախտումը: Կ'ըսէ թէ նախկին դաշնակիցները գործադրած չըլլալով իրենց յանձնառութիւնները, Գերմանիոյ ուրիշ ելք չէր մնար եթէ ոչ միջոցներ ձեռք առնել իր վերազինման համար: Յետոյ դիտել կուտայ թէ երկու տարի առաջ, դաշնակիցները կրնային Հիթլէրի հաւանութիւնն ստանալ, ռմբաձիգ օդանաւերէ հրաժարման մասին, հաւանելով որ Գերմանիա 300,000 զինուոր պահէ, պաշտպանողական օդանաւերով, բայց փախցուցին այս պատեհութիւնը: Պաշտօնաթերթին հրատարակութենէն կը հետեւի թէ՝ միւս պետութիւնները որքան երկար ատեն որ մերժեն Գերմանիոյ հաւասարութեան իրաւունքը, այնքան ծաւալուն եւ զօրաւոր պիտի դառնան Գերմանիոյ զինուորական կազմակերպութիւնները: «Անգլիա, Ֆրանսա, Խորհրդային Միութիւնը եւ Մ. Նահանգները մշակած են ծրագիր մը որուն մէջ ռմբաձիգ օդանաւերու տեւական արդիացումն եւ յարաճուն զօրացումը վճռական դեր կը կատարեն: Անգլիոյ Սպիտակ Տետրակը ոչնչացուց օդանաւային զինաթափութեան բոլոր յոյսերը, կամ եթէ կ'ուզէք՝ վերջնապէս հաստատեց թէ այդ յոյսերը ցնորական պիտի մնան երկար ատենի համար: Հետեւաբար Գերմանիա հարկադրուած է վերջնական ձեւ մըտալ իրնախապատրաստական աշխատանքներուն: Գերմանիա զինուորական օդանաւերու տորմիղ մը հաստատելով, ռազմատենչ նպատակներ չի հետապնդեր: Անարդար է այդպիսի եզրակացութիւն մը հանել: Դեռ 1922ին, վերջացած էր Գերմանիոյ օդանաւային զինաթափութիւնը եւ նոյնիսկ միջդաշնակցային յանձնախումբը հեռացաւ Գերմանիայէն: Հիմա Գերմանիա կ'ընէ այն ինչ որ կ'ընեն միւսները, հակառակ Գերմանիոյ կատարեալ զինաթափութեան, տարիներէ ի վեր տիրող բանակցութեանց եւ իրենց իսկ յանձնառութեանց: Այդ պետութիւնները միշտ կը պնդեն թէ իրենց բոլոր պատրաստութիւնները միայն պաշտպանութեան եւ խաղաղութեան պահպանման կը ձգտին: Հետեւաբար, ամենեւին իրաւունք չունին մեղադրանքներ ուղղելու Գերմանիոյ: Երբ օտար թերթերը կ'ըսեն թէ Գերմանիա կը զինուի պատերազմի եւ ռազմատենչ նպատակներու համար, բարի եւ չար ազգերու հին տարբերութիւնն է որ կը կրկնուի, խտրութիւն մը որ իր դասական արտայայտութիւնը գտաւ Վերսայլի վճիռներուն մէջ»:

ՀԱՅ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ՄԻՇՏ ՄՏԱՀՈԳ ԵՆ

Վիէն, 9 մարտ. (Յառաջ).— Օրէ օր կը ծանրանայ հայ բանուորներու վիճակը: Ինչպէս գրուած էր արդէն, Պ. Փելէի կօշիկի գործարանին մէջ աշխատող հայ բանուորներէն 30 հոգի արձակուեցան: Այս օրերս քանի մը հոգի եւս արձակուեցան: Գործատէրը բոլոր արձակուողներուն կուտայ վկայական մը, հաստատելով թէ բանուորը իր հաստատութեան մէջ աշխատած է եւ գոհունակութիւն կը յայտնէ: Այս առթիւ կ'աւելցնէ թէ արձակած է պարզապէս օտարականներու վրայ գործադրուած օրէնքին ստիպման տակ:

Արձակուածներուն մէջ կան այնպիսիներ որ ապրելու որ եւ է միջոց չունին: Ուրիշ հայ անգործներ ալ կան որոնց վիճակը նոյնպէս ծանր է: Քանիներ դիմած են քաղաքապետարան, խնդրելով նպաստ կամ գործ: Քաղաքապետութիւնը կը մերժէ բոլորն ալ, ըսելով թէ իրենք իրաւասութիւն չունին նպաստ տալու, քանի որ տեղացի անգործներ չկան: Օրէնքով պէտք է որ 15—20 տեղացի անգործներ գտնուին, որպէսզի սկսին նպաստ տալ:

Քաղաքապետութեան կողմէ հիւանդանոց մը պիտի շինուի, որուն աշխատանքները պիտի սկսին ապրիլէն, համաձայն քաղաքապետին յայտարարութեան: Հիւանդանոցը պիտի լրանայ հինգ տարիէն: Ծախք նախատեսուած է 25 միլիոն փրանք: Պիտի ունենայ 5—600 աշխատաւոր: Քանի մը հայ անգործ երիտասարդներ ներկայանալով քաղաքապետարան արձանագրուած են, եւ կը սպասեն: Կասկած չկայ թէ հոս եւս պիտի գործադրուի 10 առհարիւրի օրէնքը, մանաւանդ որ ինքնութեան թուղթերու փոփոխութեան ժամանակ է: Անոնք որ ներկայիս գործ չունին, կը վախնան որ աշխատանքէ զրկուին: Արդէն գործ ունեցողներն ալ մեծ դժուարութիւններ կը կրեն իրենց թուղթերը նորոգելու համար: Ամէն օր կը յետաձգեն, ըսելով թէ տակաւին վերջնական կարգադրութիւն եղած չէ:

Պ. Փէլէի գործարանին մէջ աշխատողներուն կը տրուի երեք օրինակ վկայական, ինքնութեան թուղթերը փոխելու համար: Կը խոստանայ անորոշ ժամանակով աշխատցնել, եթէ աշխատանքի նախարարը թոյլ տայ, իսկ այն գործաւորը որ ինք կ'արձակէ, անոր վկայական չիտար ինքնութեան թուղթերը փոխելու համար:

Հաստատութեան գործերը երթալով կը թուլնան: Ներկայիս միջին հաշուով շաբաթը 35 ժամ կ'աշխատցնէ:

Գրեթէ բոլոր գործարաններն ալ նոյն վիճակի մէջ են: Կան որ աւելի պակաս կ'աշխատին, բայց տակաւին չկրցայ ստուգել թէ միւս գործատէրերը ինչպիսի վկայականներ կուտան իրենց օտար աշխատաւորներուն: Մէկ խօսքով հայ բանուորները ծանր մտահոգութեան մատնուած են եւ հազար ու մէկ ենթադրութիւններ կ'ընեն: Շատերը կ'ըսեն.— Ո՞ւր են «Հայաստանը հայ բանուորներուն է» ըսողները, ինչո՞ւ մէջտեղ չեն երեւար, ո՞ր օրուան կը սպասեն: Երբ մեր վիճակը քիչ-շատ տանելի էր, մարդիկ ձի կը խաղցնէին զաղութէ գաղութ եւ երդում կ'ընէին յանուն հայ բանուորին: Նոյն մարդիկը այսօր հայ բանուորը կը մղեն հաւաքական հպատակութեան, փոխանակ բանուորական Հայաստան զրկելու: Գ.

— · —

367 ՁԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ՄԵՌԱԾ ԵՆ կրիփի հետեւանքով, կ'ըսեն ճախակողմեան թերթերը: Այս մահերէն 213ը պատահած է 69 պահակազօրքերու մէջ:

ԵՐԵՔ ԱՂՋԻԿՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ եղաւ մայր մը, որ ամուսինէն բաժնուած էր եւ թշուառութեան մատնուած: Մեծ աղջիկը 18 տարեկան էր, միւսները՝ 7 եւ 3:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

«ՏՐՈՎԱՆԴԱՅԻ ՁԻՆ»

= o–o =

Մարտ 1ը, Թուրքիոյ եւմտական տարեսկիզբը, ուրկէ ներս այնքան աղմուկով մտան Էնկիւրիի վարիչները, Քամալի երկրին համար շատ անհր-պատ հովեր բերաւ:

Կ'ակնարկեմ Յունաստանի ներքին յեղափոխութեան, որ նոյն օրը պայթեցաւ ու ստացաւ մեծ համեմատութիւններ: (Այժմ զսպուած):

Այս յեղափոխութիւնը, որ Կրետէէն կը ղեկավարուէր, աթոռի կռիւ մը չէր եւ ոչ ալ զուտ ներքին դժգոհութեանց կամ տարակարծութեանց արդիւնք:

Վենիզէլոս, ինչքան ալ անհաշտ պայքարող, իր կեանքի վերջին տարիներուն այդքան թեթեւ կերպով պիտի չուզէր իր երկիրը յանձնել ներքին կռիւի մը աննախատեսելի հետեւանքներուն: Մնաց որ՝ ան իր հետ ունի երկրին համար իրենց կեանքը քանի մը անգամ վտանգի դրած զօրավարներ, աչքառու ծովակալներ, գրեթէ ամբողջ ծովային տորմիղը, զօրաբաժիններ եւ ժողովրդային հոծ զանգուած:

Ճիշդ է որ Վենիզէլոսի եւ Ցալտարիսի միջեւ վարչաձեւի մասին կայ գաղափարական մեծ տարբերութիւն: Առաջինը հանրապետական է, իսկ երկրորդը՝ արքայական:

Բայց, Ցալտարիս, հազիւ իշխանութեան անցած, հրաժարեցաւ գահը վերահաստատելու ցանկութենէն ու կամայ ակամայ յանձն առաւ երկիրը վարել հանրապետական կարգուսարքով:

Պարզ է, ուրեմն, որ Յունաստանը երկուքի բաժնող ու իրարու դէմ ճակատեցնող հարցը վարչաձեւի հարց մը չէ: Ոչ ալ, ինչպէս բսինք, ուրիշ ներքին վէճ մը:

Այլ՝ արտաքին քաղաքական խոշոր հարց մը:

Հեռագիր մը, որ տրուած էր Պել-կրատէն, կ'ըսէր թէ՝ «Վենիզէլոս կը յայտարարէ թէ Յունաստան կը գտնուի արտաքին մեծ վտանգի մը տակ, զոր չի կրնար տեսնել Ցալտարիս»:

Այդ վտանգը, անշուշտ, Պուլկարիան չէ ու չի կրնար ըլլալ: Թէեւ, յեղափոխութենէն քիչ առաջ, յոյն իրաւասու իշխանութիւններ այդպիսի «վտանգ» մը մատնանշեցին ու երկու միլիոն տրախմի նոր վարկ մը պահանջեցին:

Այդ վտանգը, գոնէ առայժմ, չկայ նաեւ Եուկոսլավիայէն: Ներքին խնդիրներ, գահակալի չգոյութիւն, ընտրութիւն եւն., բաւական զբաղեցուցած են այժմ Պելկրատը:

Ուրեմն, Յունաստանի հանդէպ անբարեացակամ ճակատները ապահով են:

Ու այն վտանգը, զոր կը մատնանշէ Վենիզէլոս եւ որուն համար յանձն առաւ երկիրը ներկել սեփական զաւակներու արիւնով, կուգայ բարեկամ երկրէն: Կամ, աւելի ճիշդ, կուգայ այն զինակցութենէն, զոր Աթէնք կնքած է Էնկիւրիի հետ:

Կը յիշուի որ անցեալ տարի Յունաստանի մէջ բուռն վէճ մը ծագեցաւ երկրին արտաքին քաղաքականութեան շուրջ: Այդ վէճը ծագում առած էր այն ատեն երբ պիտի վաւերացնէին պալքանեան ուխտը: Օրը օրին այդ մասին արտայայտուած ենք այս սիւնակներուն մէջ: Ու բացատրած թէ՝ Վենիզէլոս ինչու դէմ է անոր: Այդ վէճը գնաց եւ Տերակոյտ, որ մեծ մասով վենիզէլոսական է: Կառավարականները ստիպուեցան լռել զայն, եթէ չվաւերացնէ ուխտը: Փափանասթասիու, որ գլխաւոր նախաձեռնողն էր պալքանեան խորհրդաժողովին ու գործակիցը Ցալտարիսի, մեծ հարուած մը կերաւ: Տերակոյտը ընդունեց ուխտը, բայց վերապահութեամբ մը,— այն պարագային, երբ մեծ պետութիւն մը կը մասնակցի կռիւին, ուխտը պարտադրիչ չէ: «Յունաստան ինչպէս պաշտպանուի ծովէն»...

Պարզ է, որ Վենիզէլոս «մեծ պետութիւն մը» բացատրութեամբ կ'ակնարկէր Իտալիոյ, որուն ախորժակները, Թուրքիոյ միջերկրականեան եզերքներուն մասին՝ ծանօթ էին:

Անկէ յետոյ, սակայն, Աթէնքի վարիչները չարունակեցին իրենց կապը Էնկիւրիի հետ:

Իսկ վերջերս, յիշեցինք արդէն վերը, երկու միլիոնի նոր վարկի մը պահանջ դրուեցաւ: Այդ առթիւ, «Թայմզ» որ բաւական իրազեկ է անշուշտ, կը գրէր.— «Յունաստանի ըսպառազինումը արդիւնք է ոչ թէ պալքանեան որ եւ է վտանգի, այլ Յունաստանի զինակից Թուրքիոյ պահանջին, որ կը խորհի թէ Յունաստան անբաւարար չափով զինուած է: Իսկ երբ նկատի ունենանք որ Թուրքիա հաւատարիմ զինակիցն է խորհրդային Ռուսիոյ, յունական ապստամբութիւնը կը ստանայ քաղաքական լայն ծաւ[illegible]լով նախորոշուած ուղեգծի մը նկարագիրը»:

Մեկնութեան պէտք չկայ: Ամէն ինչ պարզ ու յստակ է: Աւելի հասկնալի կը դառնան այս բոլորը, եթէ նկատի առնենք ուրիշ երեք լուրեր:

Առաջինը տրուած է Պուքրէշէն: Կը խօսի այն տեղի քաղաքական շրջանակներու կարծիքէն, ըստ որուն «[illegible]պետութիւն մը դրամով ու ռազմա[illegible]նիւթով կ'օժանդակէ Վենիզէլոսի»:

Երկրորդը տրուած է Աթէնքէն, ու կ'ըսէ.— «Աթէնքի ձայնասփիւռի կայանը բռնեց Կրետէէն տրուած կարգ մը տեղեկութիւններ, զորս Վենիզէլոս կը հաղորդէր իր Հռոմի բարեկամներուն»:

Երրորդը աւելի խօսուն է: Կուգայ Փարիզէն ու տրուած է «Հավաս»ի միջոցաւ: Ըստ անոր, «Իտալիոյ արտաքին քաղաքականութեան մէջ կը նշմարուի անկիւնադարձ մը: Ան արագօրէն կը մերձենայ Յունաստանի եւ Եուկոսլավիոյ, ու իր այս մերձեցումը հաւանաբար մօտաւոր յայտարարութեամբ մը պարզէ»:

Քաղաքական կեանքի մէջ անհաւանական չեն անշուշտ այս երեւոյթները: Մանաւանդ իտալեւֆրանսական համաձայնութենէն աւելին, որուն հիմերը դրաւ Ժուվընէլ, կկոցի նման երթալ գալով Փարիզէն Հռոմ:

Այս բոլորին զուգընթաց, չանտեսենք նաեւ Իտալիոյ յարատեւ պատրաստութիւնները, Հապէշիստանի աղմուկը, զօրաշարժը, առաքումները եւայլն, երբ միւս կողմէ վէճը հարթելու անկեղծ ցանկութիւն ցոյց կուտայ Ատիս Ապապան:

Անցնելով թրքական ճակատին, կը տեսնենք նոյն փութկոտութիւնները,— կանխահաս ընտրութիւն, Քեազիմ Էօզալփի պատերազմական (պաշտպանութեան) գործավար նշանակումը, պիւտճէի յաւելում, մասնակի զօրաշարժ, Թրակիոյ մէջ զինուորներու կեդրոնացում: Իշխանութեան ամրացումի արագ ձեռնարկներ եւ Եուկոսլավիոյ մէջ: Մերձեցում Պուլկարիոյ հետ:

Պատկեր մը, աւաղասիկ, որ բաւական խօսուն է եւ մարդ ինչքան ալ խոյս կուտայ երեւոյթներէն խարուելէ կամ տրամադրութիւններով շարժելէ, այսուհանդերձ կը տարուի խորհելու թէ «բաներ մը կը դառնան»:

Թէ որո՞ւ շուրջ եւ որո՞ւ գլխուն,— չենք գիտեր:

Ստոյգ է միայն, որ ամէնէն աւելի մտահոգուած ու իրար անցած է Թուրքիան:

«Թայմզ»ի բնորոշումը շատ բան կ'ըսէ: Յիշենք, որ անգլիական այն զրահաւորը որ Վառնա եկաւ, իր մէջ ընդունեց Պուլկարիոյ ցարը՝ ընտանեօք ու քանի մը օր վերջ պուլկարական գահը ազատուած էր Կէօրկիէֆի հանրապետական ծրագիրներէն: Նոյն ատենները խարսխեց Թուրքիոյ առջեւ ու պահանջեց 35.000 անգլ. ոսկի (անջատ անգլ. դրօշին առջեւ 8000 թրքական զինուորներու յարգանքէն), իբրեւ հատուցում բաւական առաջ թրքական ջուրերուն մէջ թուրք պահակներուն կողմէ սպաննուած անգլիացի սպային: Էնկիւրի նախ դժկամակեցաւ: Մալթայի ծովակալութիւնը կրկնեց պահանջը վճռապէս ու նաւերը.... շատցան յանկարծ: Երկու ժամ վերջ չէքը ստորագրուած էր...: Եւ այս այն Էնկիւրին է որ «փիւս-քիւրթմիշ» բրած էր «Ինկիլիզ»ը, եւ, կոթնած Մոսկուայի, ապարէզ կը կարդար:

Կը հետեւի, ուրեմն, որ Աթաթիւրք ու Ըսմէթ բաւական մտահոգ են: Իսկ Վենիզէլոսի այս շարժումը պարզ փորձ մըն էր քանդելու Պալքանեան ուխտը, թերեւս եւ թուրք զինակցութիւնը: Փաստ,— բանակին երկուութիւնը, արտաքին նախարար Մաքսիմոսի հրաժարումը եւ իտալական օժանդակութիւնը...: Կը թուի թէ այլեւս անկարելի է քալել քաղաքական այն ճամբէն, ուրկէ կ'ընթանային Աթէնքն ու Էնկիւրին ձեռք ձեռքի: Վենիզէլոսականները, որոնք, այլեւս, այս խնդրին մէջ իրենց հետ ունին նաեւ ընդդիմադիր ուրիշ հոսանքներ եւս, «Տրովադայի ձի»ն կ'որակեն պալքանեան ուխտը: Իսկ այս յեղափոխութիւնը կ'ուզէր վերջնապէս թաղել զայն: Թուրքիա վերջ ի վերջոյ պիտի կորսնցնէ թէ Թրակիոյ եւ թէ Միջերկրականի սահմաններուն վրայ զինակից մը: Ու պիտի մնայ մէս մինակ: Մանաւանդ որ Յունաստան աւելի մեծ շահ ունի Եուկոսլավիոյ, Իտալիոյ եւ Պուլկարիոյ հետ չարժելու, քան Թուրքիա: Ուրիշ առթիւ ալ ըսած ենք, ու կը կրկնենք որ Էնկիւրի, իր կամքէն անկախ ու պարտադրօրէն մտաւ ընդհանուր քաղաքականութեան բաւիղին մէջ ու կը տապլտկի կը մնայ: Վենիզէլոսն իսկ, որ Թուրքիոյ հետ մերձեցման քաղաքականութիւնը դրաւ, որքան վճռական եղաւ, երբ այդ բարեկամութիւնը անցաւ իր սահմանները եւ մտաւ զինակցութեան շաւիղին մէջ: Ծաւիղ մը, սակայն, որուն շուրջ անշուշտ «մեծ վտանգ» մը կը տեսնէ Կրետացին:

Որքան բնորոշ է այն յիշատակութիւնը թէ 1917ին եւս Սելանիկի վրայով Աթէնքին պարտադրեց իր կամքը, տապալեց Կոստանդինը եւ անցաւ Դաշնակիցներու կողմը:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՋՈՒՐԹ ՄԱՀԵՐ

= o =

Կռուի օրեր, ցուրտ օրեր՝ օդը վառօդ, մենք կը շնչէինք վառօդ:

Դժոխքէն դուրս ելած դեւերու նըման՝ սարսափի հովէն ինկած էինք:

Քանի ամիսներ կ'անցնէին, քան օր կը թուէր մեզի այդ Գողգոթայի ճամբան:

Սակայն ունէինք նաեւ վշտի, սուգի եւ լացի վայրկեաններ:

Մենք չէինք վախնար մահէն, բայց եւ չէինք կրնար տոկալ՝ երբ մեր ռազմիկներէն մէկը կը պակսէր մեր մէջէն:

Վէրքեր կ'առնէինք, ռումբեր երբեմն մեր ողջ բազուկը, կամ սրունքը կը խլէին կը տանէին մեր իրանէն դուրս կը նետէին, մենք արիւնի մէջ, մենք կէս մեռած վիճակի մէջ զուարթ փառք կուտայինք ռազմի Աստուծոյ: Սակայն երբ վերջալոյսին՝ մենք կը չարուէինք, երբ մեր թիւը բարձրաձայն կուտայինք, սաստիկ կը տխրէինք որ մեր զինակիցներէն մէկուն «ներկայ» ըլլալու ձայնը չէինք առներ:

×

Գարունը որ կը հասնէր, մենք ալ կարծես ձմրան հազար ծանրութիւնը մեր ուսերէն վար կը նետէինք:

Թեթեւաթռիչ մեր սարերէն վեր կը մագլցէինք:

Եւ կարծես կռուի սատանան մեզ կը գինովցնէր, գլխուն անցուցած մեր ծմակներուն վառ գոյնը, որդան կարմիր ծաղիկներով պսակ շինել եւ կ'արծարծուէր մեր եռանդն աւելի յաղթանակի կռուելու:

Նուագի ձայն մեզ կը թուէին թըշնամի բանակին փոթորկող զոռ որոտները:

Չէինք ցանկար որ տխուր առնէ դարձ, երբ նոյն օրուան մէջ, մեզմէ ամէն մէկը հարիւր մէկ զոհին չէր զգետնած:

×

Մեզմէ ամէն մէկը կը մտածէր հայրենիքի սահմանէն դուրս վանել աղջամուղջը մշտագիշեր:

Ամէնուս աչքը յառած էր հայրենիքի երեսին, մենք կ'երազէինք՝ վաղը տեսնել զայն ուրախ, զուարթ, սիրուն, ինչպէս տատուածային կերպարանքը հայ մայրերուն:

Մենք կ'ուզէինք տեսնել հայրենիքի աչքերը փայլուն, շողշողուն, ինչպէս եղնիկին ջինջ ճառագայթ աչքերը:

Յաղթութեան յոյսը հրճուանք էր:

×

Մեզ կը թուէր թէ բոլոր հայ սուրբերը երկինքի անդունդներէն մեր վըրայ կը նայէին, զմայլելի ուրախութեամբ կը հրճուէին, երբ քայլ մը առաջ՝ մեզ մօտ կը տեսնէին հայրենիքին:

×

Մեր խումբին այն կռուողն որ կէս ճամբան վիրաւոր կ'իյնար, իր քաջածները, իր զրկանքները, իր առած վէրքերը նուէր կ'ընէր հայրենիքին, որուն մօտաւոր ազատագրութեան վստահ՝ մխիթարուած կը փակէր աչքերը:

Մեր ամէնէն մեծ ցաւն այն էր, որ մէկ օր առաջ չէինք կրնար հասնիլ մեր հայրենիքին, մինչ մեր աչքերը դէպի անոր՝ վէրք կ'առնէինք եւ արիւնը կը վազէր մեր սրունքէն: Մենք վաստակաւորներ էինք, մենք արիւնի ճամբով հասած ուխտաւորներ էինք, մենք արժանացած էինք լսելու Հայաստանի Աստուծմէ թէ «հասցէ ռազմիկն շնորհաց»: Ո՜հ, այդ շնորհներն կ'ուշանային ու մենք տակաւին ապասէինք ոտք դնել Հայաստանի սեմէն ներս:

Աւրաններէն մեր գլուխները դուրս հանած կը կրակէինք, եւ առանց մեր այդ ուխտին հասնելու, շատ անգամ թշնամի գնդակը կը հասնէր, կը ջախջախէր մեր գանկը, ու խրամը մեր գերեզմանին փոսը կ'ըլլար:

Մեր ռազմիկները սիրով կը մեռնէին, սակայն աւելի սիրով պիտի մեռնէին եթէ Հայաստանի սեմէն ներս ոտք դնելէն վերջը փակէին իրենց աչքը: Մօտաւորապէս Ս. Կարապետը մեր մուրատին չէր հասցներ մեզ:

×

Ծածկուած թշնամին՝ գնդակներ կը տարափէր, մեր անզուսպ ռազմիկները խրամատէն դուրս նետուելով, առանց կարեւորութիւն տալու ռումբերու տեղատարափին՝ սատանածներու պէս ցատկոտ՝ թշնամիին ծուղակներուն մէջ կը նետուէին, դաւաճան գնդակներ վերջ կուտային, կը սպանէին մեր դիւցազն ռազմիկներու անսպառ հայրենասիրութիւնը, եւ մեռնող զինուորին վերջին բառը կ'ըլլար «հայրենիք»...

×

Հայրենիքը ցոյց չէր տրուեր, մինչեւ որ թնդանօթները ռումբերով չէին կլլուացած եւ մօրուքը դիակներ յօշելով լիսաբէս չէր յագեցած:

Մենք ռազմիկներս՝ մեռնել ցանկալով առաջ կ'երթայինք, Տէր Եղիշէն մեզ խրախոյս կը կարդար, կ'օրհնէր մեր հրացանը, իր Սաղմոսն էր «մահ ընդ մահու»:

«Կեանք ընդ կենաց»...

Եւ թնդանօթները փապարներու մէջ ծածկուած, ռումբ կը թքնէին, եւ դիակ կը կլլէին:

×

Սարերն ի վեր կը բարձրանայինք, բայց հեռու կը մնար Վանը, մեր Այգեստանը, կը համրէինք օրերը, կը համրէինք ամիսները, ե՞րբ մեր Վանայ լճին մէջ պիտի նետուինք, ու մաքրուած դուրս գալով, ծնրադիր համբուրէինք հայրենիքի սեմը:

Ե՞րբ... Ե՞րբ... Ե՞րբ...

ՇԱՏՐՈՒՆԻ

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ

— o —

ԽՄԲ.— Խորհրդային շարժանկարի արուեստի 15ամեայ յոբելեանի առթիւ, որ տօնուեցաւ վերջերս, Մոսկուա հրաւիրուած էին նաեւ պուլկար արուեստագէտներ: Անոնցմէ մին, Փ. Սթոյչէվ սկսած է իր տպաւորութիւնները հրատարակել «Զօրա»ի մէջ: Ստորեւ հատուած մը.—

Մոսկուայի մէջ չկայ մէկ հատիկ սրճարան, ուր կարենաս տեսնել մարդիկ որոնք նստած թերթ կարդան կամ նարտ խաղան: Համաշխարհային եւ ներքին՝ քաղաքականութեան մասին վէճեր չկան, եւ ոչ ալ աշխարհքը կարգի դնելու շուրջ: Անգործ մարդ չերեւիր,— բոլորը կ'արտօրան խանութներէն գնելու նիւթեր կամ այն ինչ որ իրենց անհրաժեշտ է եւ անմիջապէս կ'ուղղուին տունէն օդաուելու, եւ եթէ օդը նպաստաւոր է, պարտէզ՝ հանգստանալու:

Հոս, հինգ օրը անգամ մը ամէն մէկ բանուոր, պաշտօնեայ, դերասան եւն. ունի ազատ օր մը: Գործարանները, թատրոնները, գործավարութիւնները եւ բոլոր հաստատութիւնները եւ հիմնարկութիւնները ունին ազատ օրեր, երբ չեն աշխատիր, բայց հանգիստ չեն ըներ կիրակի ու այլ տօն օրերը՝ ինչպէս սովորութիւն է ամէն տեղ:

Տպաւորութիւն ձգեց այն պարապան, որ կարելի չէ հանդիպիլ գեղեցիկ ու փայլուն կնոջ...: Նորոյթ չկայ, գոհարեղէն չկայ, լաքէ կօշիկներ ու մետաքսեայ գուլպաներ չկան:

Ու չկայ մէկ հատիկ կին «գիծ»ով...

Կը մտնենք գիտելու հեռագրատուն-նամակատուն: Մուտքին, անկիւն մը, գետնի քարին վրայ նստած են հինգ տղաք, ամենափոքրը՝ 5–6 տարեկան:

Մեծերէն մէկը ծռած է ու շուտով կը կապկպէ անոր ուսմակները, որ պէտքի ոտքերէն չիյնէն: Կը մօտենանք ու կը խօսինք իրենց հետ: Ու կը հարցնենք անոր որ պզտիկին կօշիկները կապէ:

— Ի՞նչ է անունդ:

Առանց մեզի նայելու, կտրուկ կերպով կը պատասխանէ.

— Կարեւոր չէ:

Ու միայն այն ատեն երբ ընկերներէն մէկը բան մը կ'ուզէր տալ, անոնք բարեհաճեցան ուշադրութիւն դարձնել մեզի: Փոքրիկ գեղեցիկ տղեկը կը կոչուի Ալէշքա:

Կը հարցնենք անոր.

— Ո՞ւր է մայրիկդ:

— Չեմ գիտեր:

— Ո՞ւր կը պառկիս:

— Չեմ գիտեր:

Մեծը, Ֆէտօթ կ'աւելցնէ.

— Ուր որ հանդիպի:

— Ձեզ չհաւաքեցի՞ն:

Իւրիա կը պատասխանէ.

— Հաւաքեցին, բայց փախանք:

— Ինչո՞ւ, հոն լաւ չէ՞:

— Լաւ է, բայց տեղ մը չենք կրնար նստիլ... Տաղտկալի է...

Ու որքա՜ն գեղեցիկ են այս տղաքը..

Դուրսը ցուրտ է ու խոնաւ եւ ասոնք չոր տեղը կծկուեր են: Հակառակ իրենց խեղճ վիճակին, անոնք ուրախ են, կատակող ու սրամիտ: Ֆէտօթ կը նայի ու մատով կը մշտէ ընկերոջը փորը եւ սատանայօրէն կը հարցնէ.

— Պապօ՛, ի՞նչ կայ հոդ՝ ներսը...

Ընկերս, ինչպէս միշտ, չի բարկանար եւ տղոց հետ կը խնդայ ինքնագոհ:

Իւրիա կ'ըսէ.

— Պապօ՛, այս պապոյին ալ (ցոյց կուտայ միւս ընկերս), տուր քանի մը կոպէկ, անօթի է:

Ընկերս աւելի բարձր ձայնով կը խնդայ:

Դուրս կ'ելլենք ու նամակատան ետին, անկիւն մը, կը տեսնենք ուրիշ պատկեր մը:

8–9 տարեկան շա՜տ գեղեցիկ աղջնակ մը, որ նոյնպէս հին, շատ գոր-ծածուած ու իրեն համար բաւական մեծ վերարկու մըն է հագած, ինչպէս նաեւ պատռտած կօշիկներ, որոնց մէջ ոտքերը բոլորովին թրջած են, կծկըտած է անկիւնը, երեսը տուած պատին: Նիհարկեկ պառաւ մը, ձեռքը բռնած պայուսակի կամ տոպրակի նման բան մը, կը նեղանայ աղջնակին.

— Դարձի՛ր, դարձի՛ր որ տեսնեմ թէ ինչո՞ւ կծկուեր ես հոս ու կը լըռես: Դէ՛հ, ելի՛ր, ելուր հոս ու մի քաշուիր մէկ կողմ՝ վայրենիի նման:

Ու պառաւը կը բռնէ աղջկան ձեռքէն, կը տանի դիմաց, դրան մը ներքեւ, չոր տեղը: Ետոյ կը բանայ տոպրակը, դողդղջուն ձեռքերով կը հանէ կտոր մը հաց ու պանիրի նման բան մը ու կը ստիպէ որ ուտէ, բայց մը իսկ չդադրելով յանդիմանելէ.

— Անօթի ծարաւ նստէ հոդ... Հը՞... ի՞նչ է անունդ. Լէնօչքա՞... լաւ... ես գիտեմ որ բոլոր Լէնօչքաները բարի են եւ ոչ թէ քեզի պէս... կե՛ր... ես քիչ մը եւս ունիմ...

Ահա, ահաւասիկ բարի ու ծեր մայրը՝ ոսկի սրտով: Օ՜, մայր, ես գիտեմ որ հակառակ բոլոր տառապանքներուն եւ փորձութիւններուն, զորս ունեցար դուն, դուն պիտի մնաս նոյնը,— լայն հոգիով ու մարդկայնութեամբդ, զորս եթէ ունենային աշխարհի բոլոր ժողովուրդները, պիտի թաղուէրէին յաւիտենական խաղաղութիւնն ու երջանկութիւնը... Ընկերներէս նոյն իսկ գիրուկ Ասոլֆը կը զգածուի այս աղուոր պատկերէն, կը հանէ քանի մը մանր, կուտայ պառաւին ու մեզմէ կը խնդրէ անոր ըսել թէ՝ աղջնակին համար այդ դրամով բաներ մը գնէ: Բայց, մեծ կ'ըլլայ մեր զարմանքը, երբ ան կը մերժէ առնել դրամները: Ան, առանց առոր ալ իր հետ պիտի տանի աղջնակը ու որ եւ է միջոց պիտի գտնէ՝ որոշ ատեն զայն սնուցանելու համար: Հազիւ կը յաջողինք զինք համոզել որ չմերժէ դրամը:

Կը քալենք փողոցներէն ու կը հանդիպինք հազարաւոր մարդոց, որոնք մրջիւններու նման կը շարժին ու անոնց պէս կ'աճապարեն, մտահոգ, լուրջ ու վշտահար դէմքերով: Չկա՜յ երբեմնի ուրախ, ժպտուն ու անհոգ Մոսկուացին (ԽՄԲ.— Սթոյչէվ պատերազմէն առաջ Մոսկուայի մէջ հետեւած է թատերական արուեստին):

Բայց չեն պակսիր, նաեւ, թէեւ հազուադէպ, աւանդական ու ծանօթ գինովներ՝ փողոցներուն մէջ:

Ահա, մեր առջեւ, մայթին վրայ, հաստ մը կ'երթայ եւ բարձրօրէն կը խօսի ու կ'երգէ: Դիմացի մայթին վրայ ուրիշ մը: Այն որ մեր առջեւն է, կանգ կ'առնէ միւսին կը պոռայ.

— Վասքա՛, ո՞ւր ես: Հոս... եկուր քովս:

Վասքա կը պատասխանէ.

— Չեմ կրնար, դուն եկուր:

— Ես ալ չեմ կրնար:

Այն ատեն, Վասքա խնկքի կուգայ:

— Քալէ՛ յառաջ ու մի դառնար ետեւ որովհետեւ պիտի մոլորիս...

Տասնհինգ քայլ վերջ կը կրկնուի նոյն բանը:

Ոչ ոք, ոչ հասարակութիւնը, ոչ ոստիկանութիւնը բնաւ ուշադրութիւն չեն դարձներ: Կ'երեւի թէ հիմա ոչ ոք տրամադիր է կատակելու կամ խնդալու...

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԼՈՆՏՈՆ, Ժ. Մ.— Կը սպասենք շարունակութեան:

ԱՆԿԵՂԾ ԵՂԷՔ

— o —

Ալեկոծուած է փրանսահայ գաղութը: Կառավարութեան քաղաքականութիւնը եւ օրուան հոգերը,— տնտեսական տագնապ, անգործութիւն եւ Ֆրանսայէն օտարներ հեռացնելը անտոյժ վիճակ մը ստեղծած են: Եւ ժողովուրդը շշմած, գլուխը կորսնցուցած հազար ու մէկ դուռ կը զարնէ, ծրագիրներ կ'որոճայ, երազներ կը հիւսէ, գալիք չարիքը մեղմացնելու ցանկութեամբ:

Ամէն միտք, ծրագիր առաջարկուած այս կամ այն անհատին, կազմակերպութեան կողմէ իբրեւ փրկութեան փարոս կ'ընդունուի:

Ժողովուրդը եւք, մինչեւ կը փնտռէ անհայրենիք վիճակէն ազատելու, հաստատուն կայան ունենալու համար:

Բազմազան կազմակերպութիւններ ու անհատներ գործի վրայ են: Ամէն մարդ զարման դատածի երեւոյթով հրաւէր կը կարդայ: Միջազգայնականէն մինչեւ կծու ազգայնականը, հայրենասէրն ու աշխարհաքաղաքացին հրապարակը կ'ազմկեն, առաջնութեան դափնին շահելու մարմաջով:

Իսկ ժողովուրդի խնկական բարեկամներըրչուքի մէջ են,լուռ կը գործեն առանց խոշոր ծրագիրներու եւ խոստումներու:

Ընդհանուր հպատակութեան խնդիրը խայծ մը դարձած է ժողովուրդի համակրութիւնը շահելու եւ փրկութեան ճամբայ ցուցնելու: «Հայաստանասէր»ները տասը տարի հայ ժողովուրդը օրօրեցին Հայաստան փոխադրելու յոյսերով: Հազարումէկ կազմակերպութիւններ ստեղծեցին, եղածները քանդեցին, շողշողուն անուններ դրին, ժողովուրդի միտքը մթագնեցին, հայրենատենչ լարերու վրայ խաղացին, մթնոլորտը թունաւորեցին, ազգային կեանքը քաոսի վերածեցին, եւ հիմա նոր քարոզներ կը կարդան, ուղի կը գծեն:

Ճարպիկ լարախաղացներ ժողովուրդի աչքին փոշի կը փչեն, խուսափելու համար պատասխանատուութենէ եւ պատմութեան դատավճիռէ: Երկերես Յանուսը՝ Հօկը ձեռքը դրօշակ բռնած թաղէ թաղ կը պտտի: Դրօշակի մէկ երեսին վրայ գրած է ներգաղթ դէպի Հայաստան, միւսին վրայ... հաւաքական հպատակութիւն:

Կը գործեն ու կը գործեն... Դրամը առատ կը հոսի ոսկեղջիւրէն՝ խորհրդային երկրէն:

«Փրկիչները», ժողովուրդի զայրոյթը մեղմելու ցանկութեամբ, նոր ծրագիրը կը ջատագովեն, ընդհանուր հպատակութեան հարցը իրագործելու ծառայութիւններ կ'առաջարկեն: Ովքե՞ր են,— անոնք որ երէկ Հայրենակցականները քանդեցին Վերաշինացներ ստեղծելու ցանկութեամբ, Երեւան, Հրազդան, Նորք եւ այլ անուններով կազմակերպութիւններ հրապարակ նետեցին ներգաղթին օժանդակելու, տարփողելու առաջադրութեամբ: Տարիներ շարունակ Հօկը եւ ընկերութիւնը խորհրդային իշխանութեան դովքը հիւսեցին, ներգաղթը ջատագովեցին եւ այսօր հրապարակ եկած են ընդհանուր հպատակութիւնը յաջողցնելու տխուր ցանկութեամբ:

«Հայաստանասէր»ները կ'առաջարկեն քաղաքացի դառնալ, հաւաքական հպատակութիւն ընդունիլ: Ո՞ւր է մարտութիւնը, «բարեկամներ»: Երէկ երբ կը խօսէիք ներգաղթի մասին, թէ այսօր երբ թաղէ թաղ թուղթ կը պտտցնէք եւ կը հրաւիրէք հաւաքական դիմում կատարել, տեղական կառավարութեան հպատակ դառնալու համար: Ո՞ւր է իրականը փրկիչնե՛ր, ձեր տարած քաղաքականութեան:

Հայ ժողովուրդը հայրենիք կ'ուզէ, փրկութեան կայան Հայաստանի մէջ, ըլլայ իսկ խորհ. Հայաստանի մէջ:

Հայաստանի ճամբան ցուցնելու փոխարէն, ո՞ւր կ'առաջնորդէք յուսախաբ բազմութիւնները:

Ի՞նչպէս կը համարձակիք անամէջ ծրագիրներով քնացնել ժողովուրդը, որ ձեր օձիքէն չբռնէ:

Պատասխանեցէք Հօկ եւ այլ շողշող անուններով կազմակերպութիւններ,— Հայաստան ունի՞նք, կառավարութիւն կա՞յ: Դուք երդել գիտէք ինչո՞ւ փոխանցի, ժողովուրդի նեղ օրերուն, կը լռէք Հայաստանի մասին, ինչո՞ւ թշուառ անօթի,հայրենազուրկ գաղթականներու համար չէք միջնորդեր, որ Հայաստան տանին:

Եթէ Հայաստան չունինք, ինչո՞ւ խաղաղ օրերուն, սաղայէլեան կեղծ ժպիտով ժողովուրդի մէջ կը մտնէք՝ մութի մէջ անուշ խօսքեր կը փսփսաք՝ մտքեր կը թունաւորէք:

«Հայաստանասէր»նե՛ր, դուք որ

«ԶԱՆԳՈՒԱԾԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻՈՒԹԻՒՆ»

ԿԱՐՏԱՆ, 4 մարտ.— Օր նոր, գիւտ նոր: «Զանգուածային քաղաքացիութիւն»,— ահա օրուան կարգախօսը: Քանի տնտեսական տագնապը կը խորանայ ու նոր բարդութիւններ եւ սրտամլիկ թշուառութիւններ յառաջ կուգան, այնքան եւս ժողովուրդները կը սկսին նորանոր միջոցներու եւ հնարաւոր ելքերու ճամբան որոնել: Տագնապը համաշխարհային է եւ այդ իսկ պատճառով բոլոր երկիրներուն վարիչները իրենց մտահոգութեանց գլխաւոր առարկան կը դարձնեն տնտեսական տագնապին եթէ ոչ լուծումը, գէթ որոշ չափով մեղմացումը: Բոլոր երկիրներու մէջ օրուան հզօրները յանգած են այն եզրակացութեան թէ տնտեսական տագնապի ծաւալման ու խորացման բուն եւ արմատական չարիքը գերարտադրութեան եւ մեքենականացման մէջ կը կայանայ: Մարդուն գործը այժմ մեքենան է որ կը կատարէ: Եւ մինչեւ այսօր ալ չարիքն իր գլխով առած կը քալէ հրէշի մը պէս: Մեր մէջ ալ «գիւտարարներ» պակաս չեն եւ ահա նոր գիւտը,— «զանգուածային հպատակութիւն»: Այն ալ Խ. Հայաստանը սիրող եւ պաշտող «բարեկամներ»ու բերնով ... Հիմա որ ներգաղթի ամէն յոյս կորսուած է, մեր «բարեկամներ»ը սկսան այս նոր աւետիսը տալ, իբրեւ կախարդական դարման: Անոնք կը կարծեն որ եթէ ֆրանսական հպատակութիւն ընդունին, այլ եւս ամէն մտահոգութենէ եւ ապրուստի հոգերէ ազատած կ'ըլլան: Դեռ անցեալ շաբթու «Յառաջ»ի մէկ աշխատակիցը անձամբ ներկայանալով նախկին նախարար եւ ծերակուտական Պ. Ժիւթէն Կոտարի, հարցումներ կ'ուղղէր օրուան հոգեբու եւ հաւաքական հպատակութեան մասին: Մեր բարեկամը շատ սրտցաւ պատասխան մը առած էր, յայտարարելով թէ «Հայերու զանգուածային հպատակութիւնը անըմբռնելի եւ անգործադրելի է. մենք չենք ուզեր որ մշակոյթով եւ պատմութիւնով հարուստ անցեալ մը ունեցող ազգ մը իսպառ կորսուի պատմութեան էջերէն: Նախ դուք Հայերդ ներքին համազգային գործակցութիւն մը կազմեցէք, արտաքին չարիքին դէմ մաքառելու համար»:

Նախկին նախարարին այս արտայայտութիւնները անշուշտ մեր Հայաստանի «բարեկամներ»ն ալ կարդացին: Երեւի թէ այդ խօսքերը ջուրի ձայն եկան անոնց ականջին որ առանց կարեւորութիւն եւ հաւատք ընծայելու ելեր են «զանգուածային հպատակութեան» քարոզութիւն կը կատարեն: Վերջերս թերթերը գրեցին թէ Ֆրանսայի կարգ մը շրջաններուն մէջ աշխատանքներ տարուած են, նոյն իսկ ցանկեր ալ կազմած՝ զանգուածային ֆրանսական հպատակութիւն ընդունելու: Եւ սակայն զարմանալին հոն է որ, երէկ այս մարդիկը հոգիով մարմնով հակառակ էին հպատակութեան, երբ նոյն իսկ անհատական փորձեր ու դիմումներ կ'ըլլային առ որ անկ է: Երէկ այս մարդիկը բեմերէն ու մամուլի էջերէն իրենց երկու ոտքը մէկ ըրած՝ անդադար կը պոռային,— Պէտք է խորհ. Հայաստան երթանք, հոն է մեր վերջնական տեղը, եւ հոն կ'ըլլանք իրական քաղաքացիներ: Իսկ այսօր փոխուեր են դերերը: Այսօր մեր «բարեկամներ»ը միթինկներ ու ժողովներ կը գումարեն, այս ու այն կը համոզեն, ցանկեր կը պատրաստեն ինքնագլուխ, որպէսզի ֆրանսական կառավարութեան ներկայացնեն, ըսելով թէ.— «Ահաւասիկ մեր հայրենակիցները կամովին կ'ընդունին ֆրանսական հպատակութիւնը»: Խեղճերը կը կարծեն թէ ֆրանսական կառավարութիւնը նախապատուութիւնը առանց վերապահութեան պիտի ընդունի այս խնդրանքը, եւ ամէն բարիք պիտի շնորհէ Հայերուն:

Վա՜յ քեզ քաղաք, որ թագաւորդ մանուկ է: Ահա այսպիսի չնաշխարհիկ գաղափարներով խանդավառուած խորհ. Հայաստանի քանի մը նախկին «բարեկամներ» իրարու քով գալով կը կազմեն յանձնախումբ մը, որպէսզի Կարտանի, Պիվէնի եւ Մէառյի Հայութեան ցանկը պատրաստեն (անշուշտ կամովին) եւ ներկայացնեն Փարիզ:

Այս ալ չի բաւեր: Անկէ յետոյ պիտի դիմեն նաեւ ածխահանքի ընկերութիւններուն եւ այլ վարչութեանց, որպէսզի հայ աշխատաւորները դուրս չթափին, քանի որ հաւաքաբար հպատակ պիտի ըլլան:

Անշուշտ վստահ են իրենց գիւտին յաջողութեան վրայ: Կը հարցնենք հրապարակաւ, 1. Հազարէ աւելի համբանք ունեցող այս գաղութին կարծիքը առա՞ծ է այդ մարմինը (իրենց բառով յանձնախումբ), որ կը բաղկանայ 15 հոգիէ: 2. Ո՞վ լիազօրեց որպէսզի ամբողջ գաղութին անունով խօսին ու գործեն: Այսքան խախուտ գործի մը ձեռնարկելով, չե՞ն վախնար որ առատ մը նոր դառնութեանց եւ յուսախաբութեանց դուռ պիտի բանան:

Լեւոն Գեղունի

Դաշնակցութեան կը հայհոյէք, հայրենիքի դաւաճաններ կը յայտարարէք զայն, ի՞նչպէս կը հանդուրժէք գաղթական զանգուածներու լաց ու կոծին, հոգեկան եւ նիւթական թշուառութեան, օրօր կարդալով:

Ա. ՈՒՐԱՐՏԵԱՆ

ՊԷՏՔ Է ՊԱՏՌԵԼ ԴԻՄԱԿԸ

ԽՄԲ.— Ցովի. Կոնզալէզ Զալըզխան, մեր երիտասարդ ընկերը որ արգելափակուած կը մնայ Ատտիկէի բանտին մէջ (Մ. Նահանգներ), իբրեւ մեղսակից Ղեւոնդ արք.ի սպանութեան, հետեւեալ բաց նամակը ուղղած է Վահան Թէքէեանի, անգամ մը եւս պատռելով անոր դիմակը.—

«Հայրենիք»ի փետր. 7ի թիւին մէջ զզուանքով կարդացի ձեր գրածները «Ապագայ»ի մէջ, հայկական եռագոյն դրօշակի մասին, ուր դուք այս դրօշը կ'անուանէք «արժեզրկուած կեղծ դրամ»:

Այս առթիւ ձեզ յիշեցում մը, Պ. Թէքէեան:

Կը յիշէ՞ք, 1923ին, Յունաստան, Քորֆուի մէջ, փետրուարին կամ մարտին — դժբախտաբար ճիշդ ամիսն ու թիւը չեմ յիշեր — դուք Փարիզէն եկած էիք, իբրեւ ներկայացուցիչ Փարիզի Հայ Ազգ. Պատուիրակութեան: Եկած էիք Քորֆու, Պոլսէն փոխադրուող որբերուն եւ Իզմիրի աղէտէն փախստական հայ գաղթականներու վիճակը քննելու:

Ձեր Քորֆու ժամանելէն երկու երեք օր ետք, կը յիշէ՞ք, առաւօտ մը խնդրանքի մը համար ձեզի ներկայացայ սկաուտական տարազով, Քորֆուի ամէնէն փառաւոր պանդոկին մէջ: Պանդոկի կառավարը երբ ձեր սենեակը առաջնորդեց, դուք փայլուն սեղանի մը առջեւ նստած, առաւօտեան ձեր նախաճաշը կ'ընէիք: Իրարու ծանօթանալէ վերջ՝

— Պ. Թէքէեան, ըսի ձեզ, Գաւալա փոխադրուած ընկերներէս ամէն օր նամակ կը ստանանք, իրենց վիճակի մասին շատ գէշ կը գրեն: Քանի մը օրէն հոս մնացող որբերն ալ պիտի ճամբեն: Ես Գաւալա երթալ չեմ ուզեր, որոշած եմ Ֆրանսա, Փարիզ երթալ: Երէկ Ֆրանս. հիւպատոսարան ներկայացայ, մերժուեցայ «վիզէ»ի համար: Ըսին՝ թէ պէտք է Ֆրանսայի մէջ ծանօթ բարեկամ ունենաս, որ քեզի «էֆիտէվիտ» ուղարկեն. առանց էֆիտէվիտի չենք կրնար վիզէ տալ: Ես ոչ մէկ ծանօթ ունիմ Ֆրանսա, որուն գրեմ էֆիտէվիտի համար: Ինչ որ ծախս ըլլայ, պատրաստ եմ հիմակ վճարել ձեզ, խնդրեմ, ինծ էֆիտէվիտ մը:

Դուք զիս լսելէ ետք, մէկ քանի հարցումներ ըրիք. Թէ Պոլսոյ ո՞ր որբանոցն եղած էի. ո՞րքան դրամ ունիմ եւ ի՞նչպէս շահած էի: Ես պատասխանեցի.

— Արմաշի երկրագործ. վարժարանի որբանոցէն եմ. 1920 սեպտ. 20ին Պոլսէն Հայաստան փոխադրուեցայ: Երբ աւազակ բոլշեւիկները Հայաստան խուժեցին, ամերիկեան Նիր Իսթ Րիլիֆը մեզ պաշտպանեց, մեզ հաւաքեց ու Պոլիս ուղարկեց: Պոլսոյ մէջ երկու արհեստանոց բացին Ամերիկացիները, որբերուս համար.— «Տոճ Հոմ», «Վիքըրս Հոմ» անունով: Ես Տոճ Հոմի արհեստանոցն էի, շաբաթական երեք ոսկի կը շահէի. շահած դրամս ամբողջ խնայած՝ արհեստանոցի տնօրէն Պ. Պերճ Թաշճեանին քով պահ տուած էի.— դեռ մինչեւ հիմա քովն է. կրնաք հարցնել իրեն: Ներկայիս ալ տեղւոյս «Մարգարիտա» կարպետի գործարանը կը գործեմ, օրական 10 դրախմի, շահած դրամս ամբողջովին կը խնայեմ:

Դուք երբ համոզուեցաք, թէ Փարիզ մեկնելու ճամբու ծախքիս դրամ 2000ի մօտ ֆրանք ալ գրպանս կը մնար, ձեր գրպանէն թուղթ մը հանեցիք եւ անունս արձանագրեցիք: Անունս, տարիքս արձանագրելէ ետք.

— Լա՛ւ, տղաս, ըսիք, ես կը կարգադրեմ ձեզ համար ամէն ինչ:

Ձեզ շնորհակալութիւն յայտնած առենս, հրաժեշտի ժամանակ, կը յիշէ՞ք Պ. Թէքէեան, երբ կուրծքիս վրայ զարկած փոքրիկ ժապաւէնով հայկական եռագոյն դրօշակը տեսաք, ժպիտով մը ձեր ձեռքը ուսիս զարնելով՝ ըսիք.

— Տղա՛ս, ուր որ երթաս, եռագոյնը կուրծքիդ վրայ, այդպէս, միշտ բա՛րձր բռնէ:

Երկու երեք շաբաթ վերջ, Փարիզի Ազգ. Պատուիրակութենէն, Պ. Պէրպէրեանի ստորագրութեամբ, «էֆիտէվիտ» մը ստացայ, Պ. Պերճ Թաշճեանի հասցէով:

Երկու երեք օրէն՝ ես ճամբայ ելայ Ֆրանսա, Փարիզ: Փարիզ հասած օրս 8 ռիւ Պօգատօր, Ազգ. Պատուիրակութեան ներկայացայ շնորհակալութիւն յայտնեցի:

Փարիզ ժամանակ մը մնալէ վերջ, Փանամա մեկնեցայ, Հայկ. եռագոյնը կուրծքիս, միշտ բարձր բռնած:

Ի՞հ, Պ. Թէքէեան, ըսել է որ՝ դուք ձեր խօսքը կեղծեր էք, Քորֆուի մէջ. կեղծօրէն կը խրատէիք. կ'ուզէիք խարդախաբար «արժեզրկուած կեղծ դրամ» քշել ինծ:

Հէ՜յ, լիրբ, խայտառակ աշխարհ. մենք նախկին որբերս, ամէն ինչ կ'ակնկալէինք ձեզմէ, բայց այս մէկը՝ երբե՛ք: Մենք երբեք չէինք ակնկալեր որ Հայոց «բանաստեղծ»ը, «գրագէտ» Թէքէեան մը կրնայ այսքան իյնալ քանի մը չիլինի համար եւ ինքզինք հաւասարացնել այլասերած միջազգային փողոցային անպիտաններուն հետ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Շարժանկար

Հայաստանի շարժանկարի ընկերութեան տնօրէն Դ. Դինունի, որ վերջերս վարձատրուեցաւ Աշխատանքի Կարմիր Շքանշանով, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.—

Մեր շարժանկարը 15 տարուան գործունէութիւն ունի: Փաստ մը որ բանուորութիւնը տիրապետած է շարժանկարի արհեստագիտութեան եւ զայն դարձուցած՝ քարոզչական լաւագոյն զէնքը: Կատարուած նուաճումներուն ապացոյցն այն է որ շարժանկարի միջազգային համագումարին մէջ խորհրդային շարժանկարը ստացաւ առաջին մրցանակը:

Ներկայիս մեր առաջին մտահոգութիւնը կը կազմէ բարձրացնել շարժանկարին որակը,— այդ նպատակով ուժ պիտի տրուի շարժանկարի շինարարութեան: Բովանդակ Ռուսիոյ մէջ այս տարի պիտի հիմնուին շարժանկարի 1000 շէնքեր, 15ը Հայաստանի մէջ: Հայաստանի շարժանկարի ասպարէզին մէջ կատարուելիք շինարարութիւններուն գալով, 1935ը պէտք է դառնայ բեկումի տարի:

Շարժանկարի նոր վարիչ ուժեր պիտի հրաւիրուին Հայաստան,— յիշենք Գէորգեան, Դովժենկոյի օգնականը Հայարդեան, Ս. Քոչարեան եւ ուրիշներ: Այս տարի շարժանկարի մեր գործարանը պէտք է դարձնել իրական գործարան, սարքաւորելով արհեստագիտական եւ արդիական ամէն անհրաժեշտութեամբ: Այդ գործին համար պիտի ծախսենք 700.000 ռուբլի, 20.000ի սարքաւորումը պիտի ստանանք արտասահմանէն: Շինութեանց յատկացուցած ենք 550.000 ռուբլի:

Այս տարի առաջին առթիւ կ'աւարտենք Երեւանի շարժանկար – թատրոն շէնքը: Այս շէնքին մէջ պիտի հիմնենք շարժանկարի արուեստագէտներուն համար ստեղծագործութեան տուն մը: 1935–1936 Երեւանի մէջ պիտի հիմնենք մեծ գործարան մը շարժանկարի արտադրութեան յատուկ: Այս գործարանին շինութեան յատկացուած է 18.000 ռուբլի: Գործարանին նախագիծը պիտի մշակուի Մոսկուայի մէջ, այս տարի:

Յառաջիկայ երկու տարուան ընթացքին, Հայաստանի մէջ պիտի ներկայացուի, Համօ Բեգնազարեանի բեմադրութեամբ, Ախունդովայի Բախտի անիւը, ինչպէս նաեւ Շահնամէն, արեւելեան ժողովուրդներու ազատագրութեան կեանքէն:

Դարձեալ, Մարտիրոսեանի բեմադրութեամբ, պիտի ներկայացուի Բաջ Նազարը, Ժամհարեանի բեմադրութեամբ՝ Ալագեազը, Դանիէլեանի բեմադրութեամբ՝ Ընկ. Միկոյեանի փախուստը, ինչպէս նաեւ մանկական շարժանկար մը, 6 մասէ բաղկացեալ, գործ՝ Համօ Բեգնազարեանի եւ Զախիրեանի:

Ասկէ զատ պիտի պատրաստուին գիտական ժապաւէններ եւ 12 համր քրոնիկներ:

Հայաստանի շարժանկարի ամենամեծ նուաճումներէն մէկն է Պեպօն, հնչուն ժապաւէնը, որուն վերջնական պատրաստութիւնը պիտի կատարուի Մոսկուայի մէջ եւ [illegible] այս Ապրիլին:

ՆՈՐ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ՄԸ

Արհեստական ձգախէժի պատրաստութեան համար Հայաստանի մէջ, ինչպէս ծանօթ է, ծրագրուած է շինել շարք մը գործարաններ, որոնց առաջինը, գունաքարերը մշակելու յատկացուած, աւարտած է արդէն:

Ի՞նչ պիտի ըլլայ այս գործարանին դերը: Գունաքարի (chromite) հանքերը մշակել եւ պատրաստել աղ մը, bichromate de sodium, որ Հայաստանի մէջ կը կոչուի խրոմպիկ, (եւ գործարանն ալ՝ խրոմպիկի գործարան):

Երկրաբան Արփի, քննելով Սեւանի աւազանը, տեսած է որ մեծ քանակութեամբ գունաքարի հանքեր կան: Ահա այս հանքերն են, որ պիտի օգտագործուին:

Արդէն նորաշէն գործարանին մօտ փոխադրուած է մէկ տարուան բաւելու քանակութեամբ հանք: Գործարանին մէջ աղօրիքները նախ կ'աղան, փոշիի կը վերածեն հանքը: Ետոյ այդ փոշին կը խառնուի սոտայի եւ կիրի հետ, ու կը փոխադրուի վառարանի մը մէջ, որուն ջերմաստիճանն է 1000: Այստեղ է որ հանքը կը լուծուի եւ աղ կը կազմուի: Ետոյ մասնաւոր անօթներու մէջ, այս աղը կը մշակուի ջուրով, վերջը ծծմբական թթուով: Վերջին գործողութիւն մը եւս, կը շոգիացնեն ջուրը եւ կը մնայ բիւրեղ մը, bichromate de soude, այլ անունով՝ խրոմպիկ:

Ահա այս նիւթն է, որ ապագային պիտի օժանդակէ արհեստական ձգախէժի պատրաստութեան:

Ի՞նչ պիտի ըլլայ այդ նիւթին դերը արհեստական ձգախէժի արդիւնաբերութեան մէջ,— մաքրել մեքենաները աւելորդ եւ վնասակար նիւթերէ:

Ասկէ զատ, խրոմպիկը կը գործածուի կաշիի արդիւնաբերութեան մէջ, վերջապէս խրոմպիկէն կը պատրաստեն գեղարուեստական ներկեր,— կանաչ, դեղին եւ նարնջագոյն: Այդ ներկերուն յատկութիւնն այն է որ վառ գոյն ունին եւ լաւ կը ծածկեն ու կը պահպանեն մակերեսը: Խրոմպիկը կը գործածուի նոյնպէս կենդանական ներկերու արդիւնաբերութեան մէջ: Յիշենք նաեւ այն, որ կարելի է խրոմպիկով ջնարակել մետաղները, այսպէսով մետաղները կը դառնան աւելի դիմացկուն, չեն ժանգոտիր այլ եւս:

Ռուսիա հարուստ է գունաքարի անսպառ հանքերով: Ուրալ ունի 6 միլիոն թոն գունաքարի հանք (հում խրոմպիկ), մինչ Ափրիկէ երեք միլիոն թոն, ֆրանսական Հնդկաչինը՝ 1.7 միլիոն թոն, Միացեալ Նահանգները 1.25 թոն: Կը տեսնուի որ Ռուսիան մինակը բոլորին չափ հանք ունի գունաքարի:

Ցարական Ռուսիոյ մէջ կային խրոմպիկի փոքրիկ գործարաններ: Միայն Շէյթանի գործարանն էր (Ուրալ) որ կը բանէր տակաւին պատերազմի ժամանակ: Վերջերս այդ գործարանը սարքաւորուեցաւ մեքենականութեամբ: Ներկայիս Շէյթանի մէջ, Սվերդլովսկէն 40 քիլոմեթր հեռու, կը շինուի ուրիշ նոր ու մեծ գործարան մը, արդիական ամէն անհրաժեշտութիւններով: Ծրագրուած է շինել ուրիշ նման գործարան մըն ալ Բեսսեր կայարանին մօտ, դարձեալ Ուրալեան շրջան:

Ահա Հայաստան եւս կ'ունենայ խրոմպիկի գործարան մը, որուն համար կը պատրաստուին երիտասարդ մասնագէտ ճարտարագէտներ:

Կը վտարեն

Առաջին անգամ չէ որ Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութիւնը զանգուածաբար մարդ կը վտարէ իր շարքերէն: Սակայն միշտ պէտք է հետեւիլ այդ վտարումներուն, ոչ միայն ճշդելու համար կուսակցութեան բարոյական ու կարգապահական աստիճանաչափը, այլ եւ հետաքրքրական պարագայ մը,— թէ ո՞րչափով Հայաստանի կոմունիստները իրենք զիրենք մարդկան կը կարծեն ինչպէս երկրին, նոյնպէս իրենց գործերուն մէջ:

«Խորհ. Հայաստան»ի տուած վերջին ցանկէն (11 փետրուար).—

Վտարուած են կոմունիստ կուսակցութենէն.

1.— Աւետիսեան, որովհետեւ աշխատանքի կարգապահութիւնը խախտած է եւ կուսակցութեան հանդէպ անտարբերութիւն ցոյց տուած է, (թէեւ իրենց կ'ամբաստանեն «կուսակցական պատիւ վերաբերմունքով»):

2.— Կարապետեան, որովհետեւ ինքնակոչ ձեւով՝ կուսակցութեան անունով գործած է (շատ աւելի խօսուն է իրենց լեզուով գրուած ամբաստանութիւնը,— «կուսկազմակերպութեան անունից կեղծ արձանագրութիւն կազմող», ապահովաբար շանթաժ), եւ յետոյ շատ կը գինովնար:

3.— Եղիազարեան,— որովհետեւ անդամավճարները իւրացուցեր է:

4.— Յարութիւնեան Արփիկ, որովհետեւ անդամավճարները չէ վճարեր:

5.— Սարգսեան, որովհետեւ իր գիրքն է չհագործեր (վա՜յ քեզի, Ստալինին ճուտիկը):

6.— Զամաքեան, որովհետեւ պետական գումարներ կերեր է:

7.— Կարապետեան, որովհետեւ ... իր անցեալ կեանքը ծածկեր է:

8.— Ասատրեան, որովհետեւ գիւղի ղեկավար մարմիններուն գէշ կռուեր է:

9.— Նազարեան, որովհետեւ պետական պարտաւորութիւնները չէ կատարեր:

10.— Ղազարեան, որովհետեւ պետական պարտաւորութիւնները չէ կատարեր եւ 7 ամիս անդամավճար չէ տուեր:

Աւելի հետաքրքրական է հետեւեալ վտարումը: Գրեր էինք թէ Կիրովի սպանութիւնը զոհեր տուաւ Հայաստանի մէջ ալ, եւ քիչ մնաց Դրաստամատ Սիմոնեանն ալ ամբաստանուէր իբրեւ մեղսակից: Ահա Ախտայի շրջանէն կը գրեն թէ կուսակցութիւնը վտարած է Յովհաննէս Յակոբեանը, որովհետեւ Կիրովի սպանութեան առթիւ կուսակցութեան ղեկավարներուն հասցէին «հակայեղափոխական արտայայտութիւններ» ըրեր է: Եւ յանկարծ ամբաստանողները չեն մոռնար որ ամբաստանեալը նախկին ունեւորի զաւակ է (սարսափելի՜ մեղք մը), ոստիկանութեան մէջ ծառայած է եւ Դաշնակցական իշխանութեան օրով կատարած իր աշխատանքները սխա՜լ լուսաբանած:

Մի՛ զարմանաք, ուրեմն, եթէ, ինչպէս նոյն թերթը կը պատմէ, «խորհրդային աղիք ու նուիրուած մասնագէտներ զզուանքով հեռացել են Հայաստանից եւ այժմ աշխատում են Մոսկուայում եւ այլուր»:

Իրար ամբաստանելու մոլութիւնը, կուսակցութեան մէջ իրենց վայելած ուժին սպառնալիքով ընկերն ու դրացին խեղդելու քաղաքականութիւնը այնքան զարգացած է, որ երբ կուսակցական մը չկարենայ յաջողիլ իր նպատակներուն մէջ՝ չհագործելով Հայաստանի կուսակցական ղեկավարութեան հովանաւորութիւնը, այս անգամ կը դիմէ Թիֆլիզ: Կարդացէք.

— «Կոստանեան արխիւար անտեսեց (Հայաստանի) խորհրդային վերահսկողութեան յանձնաժողովի որոշումը՝ հիդրօմետ վարչութեան ապարատի եւ աշխատանքի մասին, մոլորութեան մէջ գցեց հիդրօմետէօրոլոգիական անդրկովկասեան վարչութիւնը եւ շտապեց Թիֆլիզ՝ ձգտելով անդրկովկասեան վարչութիւնը հակադրել վերահսկողութեան յանձնաժողովին եւ վարկաբեկել վերջինս»:

ՄԱՄՈՒԼ

ՊՈՒՇԿԻՆԵԱՆ ՀԱՅԸ

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (16 փետր.).

— «Դուն Հայ ես, որովհետեւ ստրուկ ես եւ վախկոտ, եւ ստրուկ ու վախկոտ ես, որովհետեւ Հայ ես»:

Ռուս բանաստեղծի այս ամօթալի դատավճիռը ի զօրու մնաց ամբողջ մէկ դար, ռուսական տիրապետութեան ամբողջ ընթացքին՝ Անդրկովկասի վրայ:

Պուշկինը Անդրկովկաս եկաւ 1829ին, երբ ռուս գրաւող եւ արշաւող բանակը կը սպառնար Կարնոյ: Եւ այդ բանակին հետ ճամբորդութիւն մը կատարեց դէպի Կարին, գրելով նաեւ իր յուշերը.— «Ճամբորդութիւն մը դէպի Էրզրում»:

Բանաստեղծը հիացաւ եւ ներշնչուեցաւ Կովկասի բնական գեղեցկութեամբ, բնապաշտ եւ ռազմիկ ժողովուրդներով, եւ գեղեցիկ կտորներ գրեց Կովկասի մասին:

Բայց ինչո՞ւ հանճարեղ բանաստեղծը լաւ յիշողութիւններ եւ տպաւորութիւններ ունեցաւ Անդրկովկասի միւս ժողովուրդներու մասին, բացի Հայերէ:

Պատճառը քաղաքական եւ տնտեսական չէր, այլ ուղղակի հոգեբանական:

Վրացի մարդու քէֆին ու ուրախութիւնը, երբեմնի ազատ մարդու յանդգնութիւնը շատ ախորժելի թուեցան մեծ բանաստեղծին:

Եւ ան Վրաստանի մէջ ինքզինք չզգաց որպէս տէր եւ տիրապետող, այլ իբրեւ հիւր եւ անցորդ:

Վրացին միայն արհամարհանք ունեցաւ Ռուսին հանդէպ:

Նոյնը նաեւ միւս ժողովուրդները— Լեռնականները, որոնք Շամիլի գլխաւորութեամբ հերոսական կռիւներ մղեցին Ռուսերու դէմ, ինչպէս նաեւ Չէրքէզները եւ Թաթարները, որոնք Ռուսին դիմադրեցին հրացանով եւ դաշոյնով: Եւ պարսիկ բաղնեպանները ոչ միայն նախապատուութիւն չտուին Ռուսին, այլ աւելի անարգանօք եւ բիրտօրէն կոխկրտեցին կռնակը մեծ բանաստեղծին, որ այնպէս հիասքանչ կը նկարագրէ:

Եւ այս ստորական մարդէն աւելի ցած եւ արհամարհելի Ռուսը ինքզինքը զգաց համեստ հայ բնտանիքի մը մէջ ոչ թէ իբրեւ հիւր, անցորդ կամ պատահական մարդ, այլ որպէս փրկիչ, ազատարար, եղբայր, խաչապաշտ ու խաչակիր:

Եւ ամէն տեսակ հիւրասիրութիւն, ստորնացեալ յարգանք ու պատիւ վայելելով, Պուշկինը, առաջնորդութեամբ նոյն բնտանիքի զաւակի մը երիտասարդի հասաւ բանակին:

Եւ ան ստորագրեց մեր ազնիւ ազգի դատավճիռը, որ որքան եւ դաժան, նոյնքան եւ ճշմարիտ է, հարազատ եւ անկեղծ արտայայտութիւնը ռուս մտաւորականի, զօրականի, պաշտօնեայի եւ մուժիկի:

Մեր տասնեակ հերոսամարտերով եւ տասնեակ հազար հերոսներով եւ մէկ միլիոն ժողովուրդի մարտիրոսութեամբ դեռ չենք կրցած փոխել այդ անարգ պարսաւագիրը, զոր ռուս մտաւորականը նետած է մեր անունին:

Կարծէ՞ք տարբեր է պարագան ներկայիս: Ոչ:

Համեմատութիւնը նոյնն է, տարբեր չափերով ու կշիռով:

Պուշկինի ստրուկ եւ վախկոտ Հայերը դեռ իսպառ ջնջուած չեն, բարեբախտաբար անոնք կը գտնուին երկրէն դուրս, արտասահմանն ծնած, հոն մեծցած դարաւոր ստրկական ծառայութեամբ:

Եւ այս ստրուկ ու վախկոտ Հայը արտասահմանն նստած՝ վերակոչում կ'ընէ ազատատենչ հայութեան դէպի յետ, դէպի Պուշկինեան Հայը, որ մեզ համար վաղուց թաղուած է:

Պուշկինեան Հայու իսկական ժառանգորդները այսօր կը ներկայանան Հայաստանի մէջ հայ բոլշեւիկները եւ արտասահմանի մէջ՝ հայ ռամկավարները եւ անոնց արբանեակները:

Եւ ասոր համար է, որ մենք երբեք իրար չպիտի հասկնանք: Պուշկինեան Հայը մենք վաղուց թաղած ենք, ան մեռեալ մըն է, գերեզման մը մեր ետեւ»:

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆՑ ԱԿԱԴԵՄԻԱՆ

Կ'աշխատի

Ռուսիոյ Գիտութեանց Ակադեմիային Հայաստանի մասնախումբը աշխատանքի սկսած է փետրուարէն ըսկսեալ: Կենսաբանական կաճառի անդամներուն եւ այս աշխատանքով շահագրգռուած տնտեսական եւ ուսումնական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներուն միջեւ խորհրդակցութիւն մը կատարուեցաւ վերջերս, ճշդելու համար իրենց գործունէութեան ուղին:

Այս տարի գիտական խոր ուսումնասիրութիւններու առարկայ պիտի դառնան Հայաստանի ներկատու բոյսերը, քարերը եւ միջատները, ինչպէս նաեւ դեղատու բոյսերը, ցնդող իւղերու եւ բուժական յատկութիւններու քննութեան համար (խորդենի, եւն.):

Միաժամանակ փորձնական աշխատանքներ պիտի կատարուին կենդանաբանական ասպարէզի մէջ, անասուններու ցեղերը ազնուացնելու նպատակով:

Մ. ՔԷՇԻՇԵԱՆԻ ՎԻՃԱԿԸ

Արկածահար Մելքոն Քէշիշեանի ծանօթներէն կը խնդրուի որ դեռ քանի մը շաբաթ չայցելեն իրեն: Հիւանդին վիճակը թէեւ յամրաբար կը բարուոքի, սակայն խստիւ արգիլուած են այցելութիւններ ու խօսակցութիւններ, որոնք կրնան յուզել եւ յոգնեցնել զինքը, դուռ բանալով բարդութիւններու:

⁂ Տոքթ. Պ. Քօօլեան, որ առաջին օրէն սիրայօժար յանձն առաւ խնամել հիւանդը, կը յուսայ թէ ժամանակէ մը յետոյ նկարիչը կրնայ վերստանալ խօսելու կարողութիւնը:

նաւերու եւ Թնդանօթներու ամրակոծումէն: Մենք չէինք կրնար պաշտպանել այդ քաղաքներու բնակիչները, չունենալով օդանաւ եւ Թնդանօթ: Եթէ ուզէինք, կրնայինք կիրակի օր անցնիլ Սթրումա գետը, Սելանիկ իջնելու համար: Չըրինք այդ բանը, խուսափելու համար եղբայրասպան արիւնահեղութիւններէ, քաղաքներու կործանումէն եւ խաղաղ բնակիչներու ոչնչացումէն: Մարտ 11ին կրնայինք կռիւը շարունակել Մէսթա գետին վրայ, բայց հրաժարեցանք նոյն պատճառներով: Վերջապէս, խորհեցանք թէ պայքարը վերջացած է եւ պէտի շարունակուի ուրիշ հանրապետականներու կողմէ, որովհետեւ հանրապետութեան գաղափարը խորապէս արմատացած է եւ կենդանի՝ ազգին հոգիին մէջ: Ամբողջ խնդիրը այս գաղափարին շուրջը կը դառնայ:

Զօր. Քոնտիլիսի յայտարարութիւնները

Աթէնքի խորհրդարանին առթիւ, վարչապետութեան պատշգամէն ճառ մը խօսեցաւ Պ. Ցալտարիս, փառաբանելով յաղթանակը եւ խստօրէն դատապարտելով ապստամբութեան պատասխանատուները: Մասնաւորապէս պարսաւեց Վենիզէլոսը, իբրեւ «չար ոգի մը որ իր ամբողջ կեանքին մէջ միայն անկարգութիւն, ապօրինութիւն եւ ոճիր պահանջած է»:

Յետոյ խօսք առաւ Զօր. Քոնտիլիս եւ չեշտեց.

— «Երկու հազար հինգ հարիւր տարի առաջ, Դարեհ դեսպաններ կը ղրկէր Յունաստան, հող եւ ջուր պահանջելու համար, ի նշան հպատակութեան: իբրեւ միակ պատասխան, Սպարտացիները գահավէժէն վար նետեցին մեծ արքային դեսպանները: Միեւնոյն անարգանքն է որ եղաւ ազգին, յիմարի մը եւ իր մեղսակիցներուն կողմէ, որոնք ճանի մը մարտանաւեր յափշտակելով մեզմէ, յաւակնեցան գերութեան դատապարտել մեզ: Մեր պատասխանը չուշացաւ: Գիտէք թէ ինչ էր: Ազգային կառավարութիւնը, առաջնորդութեամբ մեծ եւ ուղղամիտ մարդուն՝ վարչապետ Ցալտարիսի, պիտի կրնայ շուտով դարմանել անողոք դէպքերուն պատճառած վնասը: Կառավարութիւնը ամէն բանէ առաջ պէտք ունի բարեկարգութեան եւ կարգապահութեան: Ես կը յայտարարեմ իբրեւ առաջինը, յանուն ամբողջ բանակին, թէ կը հնազանդիմ եւ կուրօրէն պիտի հնազանդիմ վարչապետին, որ այս փորձութեան օրերուն մէկ վայրկեան չշեղեցաւ օրինաւորութենէն եւ ձգեց որ մեր անխելք հակառակորդները իրենց գլուխը ջախջախեն իրենց ձեռքով»:

Զինուորութեան երկարաձգման վէճը

Երեսփ. ժողովին զինուորական յանձնախումբը բուռն վիճաբանութեան մը բռնուեցաւ առջի օր, զինուորութեան շրջանի երկարաձգման օրինագծին առթիւ: Յանձնաժողովը կը սպասէր որ պատերազմական նախարարը ներկայանայ եւ լուսաբանութիւններ հաղորդէ: Նախարարը չերեւցաւ, եւ յանձնաժողովին անդամները սրտմտելով, դիտել տուին թէ ահա շաբաթներէ ի վեր կ'արծարծուի զինուորութեան երկարաձգման խնդիրը, առանց իր կարծիքն առնելու: Յետոյ վիճաբանութիւնները կեդրոնացան բուն օրինագծին վրայ եւ կրքոտ խօսքեր փոխանակուեցան: Ի վերջոյ որոշուեցաւ սպասել վարչապետին յայտարարութեան, որ տեղի պիտի ունենայ երեսփ. ժողովի այսօրուան նիստին մէջ, եւ չորեքշաբթի օր լսել պատերազմական նախարարը:

⁂ Ընկերվարականները եւ համայնավարները որոշած են ամէն գնով խափանել երկարաձգման օրէնքը: Այս առթիւ նորէն կ'արծարծեն երեսփ. ժողովի լուծման խնդիրը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԱՂՏՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆ ՊՕՆԻ, որ անհետացած էր եւ կը կարծուէր թէ անձնասպան պիտի ըլլայ, ձերբակալուեցաւ առջի գիշեր: Բոլոր գաղտնի ոստիկանները շարժման մէջ դրուած էին, իր փախուստը արգիլելու համար:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԼՈՐՏԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎՆ ԱԼ վաւերացուց դաշինքին քաղաքականութիւնը, սպառազինութեանց յաւելման մասին: Տրագրին ընդդիմացաւ Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսը:— Պ. Մաքտօնըլտ բացատրական գիր մը հրատարակեց մամուլին մէջ, պաշտպանելով սպառազինութեանց յաւելման անհրաժեշտութիւնը:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշտ 8.30ին Ակումբին մէջ:

ՇԱՎԻԼԻ «Արղութեան» խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Կղեմէսի բնակարանը:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատանեկան Միութեան ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Միութեանս Գրադարան-Ընթերցասրահին մէջ, 48, Րիւ Նասիօնալ: Կը դասախօսէ ընկ. Պօղոս Հիւսեան, նիւթ ունենալով ազգայնութի՞ւն *թէ* միջազգայնութի՞ւն

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիր. առաւօտ ժամը 10ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Գուր Լաֆայէթ, Զարդարեան Գրադարանին մէջ:

ՅԵՑ ԸՆԿ. Յ. ԱԿԻՆԵԱՆԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ

Ընկ. ՅՈՎՀ. ԱԿԻՆԵԱՆի մահուան քառասունքի առթիւ այց մը պիտի կատարուի իր գերեզմանին այս կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 2ին: Ժամադրավայր Մէթրօ՝ փորթ տը լա վիլէթ:

կը հրաւիրուին իր ընկերները եւ բարեկամները:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ վասպուրականի Հայր. միութեան ընդհ. ժողովը այս կիր. կէս օրէ վերջ ժամը *2.30*ին Պար տը լա փոսթի մէջ: Գործօն եւ օժանդակ բոլոր անդամներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին:

ՀԱՅ Արիներու ցերեկոյթը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի ժամը *2.30*ին Salle des Centraux, *8*, rue Jean Goujon Métro: Champs Elysées.

Գեղարուեստական բաժին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Եօզկատի Հայր. միութեան անդամական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը *2.30*ին *12* րիւ Լէօն կօզլանի սրահին մէջ: կը հրաւիրուին անդամ եւ համակիր հայրենակիցները: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»

Հայ կրթ. եւ Հրատ. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ *17* Մարտ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, *Փլաս տը լ'Օտէօն, Քաֆէ Վօլթէր*ի մէջ:

Օրակարգ.— Զեկոյց կեդրոնական Մարմնոյ եւ հաշուետուութիւն, ընտրութիւն նոր վարչութեան եւ վերստուգիչ յանձնախումբի:

Կարեւոր.— Ընդհ. ժողովին ներկայ կրնան ըլլալ մասնաճիւղերու վարչութիւնները իրենց բոլոր անդամներով, փարիզի անդամներն ու գաւառի ներկայացուցիչները:

Համաձայն ցոդ. 12ի, եթէ ներկաներուն թիւը կէսէն պակաս ըլլայ կը հրաւիրուի բ. ժողով նոյն օրը եւ նոյնտեղը ժամը *3.30*ին, որուն որոշումները անկախ ներկայ եղողներու թիւէն՝ օրինաւոր կը համարուին: (*Վնիք*)

ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ

Տիկին Ճէյմս Շէրպէթճեան, որուն ամուսինը Մ. Նահանգները կը գտնուի: Տիկին Շէրպէթճեան կը կարծուի ըլլալ Մարսէյլի կամ Փարիզի շրջանները: Իրենց աղօր դուեկիք կարեւոր լուր կայ: Կը խնդրուի յիշեալին հասցէն հաղորդել Յառաջի խմբագրութեան:

ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

երեւանէն ստացուած են հետեւեալ նոր հրատարակութիւնները.—

Աճառեան, *Արմատական Բառարան, 6 հատոր, թղթակազմ*	Ֆր. 1200
Յակոբեան, *Ուղեգրութիւններ, Ա. հատոր, լաթակազմ, 500 էջ քարտէսներ եւ պատկերներ*	50
Յակոբեան, *Ուղեգրութիւններ, Զ. հատոր, լաթակազմ, քարտէսներ եւ գունաւոր պատկերներ, 885 էջ*	75
Շահազիզ, *Դիւան Միք. Նալպանտեանի, լաթակազմ, 392 էջ նկարներ*	30
Աբեղեան, *Տաղաչափութիւն, լաթակազմ, 460 էջ*	40
Մանանդեան, *Մանր հետազօտութիւններ, թղթակազմ, 76 էջ*	18
Մանանդեան, *Չափերը եւ Կշիռները հնագոյն հայ աղբիւրներում, թղթակազմ, 140 էջ*	10
Մանանդեան, *4 Երատոսթենէսի ստադիոնը եւ Պարսից ասպարէզը թղթակազմ, 66 էջ*	8
Մանանդեան, *Ֆէօդալիզմը հին Հայաստանում, լաթակազմ, 338 էջ*	40
Թորամանեան, *Շինանիւթերը հին Հայաստանում, թղթ.ակազմ 40 էջ*	8
Մելիքեան, *Կոմիտասի ստեղծագործութիւնը, թղթակազմ, 32 էջ*	8
Լալաեան, *Դամբանների պեղումները Խ. Հայաստանում, թղթակազմ 240 էջ, նկարներ*	20
Շահազիզ, *Հին Երեւանը, թղթակազմ, 262 էջ, նկարներ*	20
Կորկոտեան, *Խ. Հայաստանի ազգաբնակչութիւնը 1831-1931, լաթակազմ, 188 էջ մեծադիր*	60
Բունեաթեան, *Գառնիի հեթանոսական տաճարը, լաթակազմ, 122 էջ մեծադիր, բազմաթիւ նկարներով*	50
Խաչատրեան, *Հայաստանի սեպագրական շրջանի պատմութիւն, լաթակազմ, քարտէս եւ նկարներ, 556 էջ*	50

Սոյն գիրքերը. առանց թղթատարի ծախքի ստանալու համար, փոխարժէքը կանխիկ ղրկել «Յառաջ»ի:

Մեծաքանակ գնումներու համար՝ մասնաւոր զեղչ:

ՄԵԾ-ՆՈՐ ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐՈՒՆ

Մեծ-Նոր գիւղի Հայր. Միութեան կեդր. վարչութիւնը կը յայտարարէ թէ *1928*ին փարիզի մէջ կազմակերպուած նախկին Հայր. Միութեան քարտուղար Պ. Արփիար Լէշեանի եւ գանձապահ Պ. Յակոբ Եսայեանի ընդհ. հաշիւները մանրակրկիտ կերպով առնուած ըլլալով, այս առթիւ կեդր. վարչութիւնս խորին շնորհակալութեամբ տուաւ վերոյիշեալ երկու հայրենակիցներուն ներկայացուցած ճշգրիտ հաշուետուութիւնը ապացուցանող վկայական մը:

Վարչութիւն

ՀՐԱՒԷՐ ԲՈԼԱՐ ՄԱՐԶՈՒԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Մօտ օրէն պիտի կազմուի փարիզաբնակ Մարզուանցիներու, փոքր-Հայքի Հայր. Միութիւնը: Ստիպողաբար կը հրաւիրեմ բոլոր հայրենակիցներս որ ներկայ ըլլան խորհրդակցական ժողովին որ տեղի պիտի ունենայ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 48 ժուլիէն լա Գռուա, Պիւրօ տը Թապայի սրահին մէջ, Մէթրօ՝ Գուռոն:

ի դիմաց Առժամեայ Յանձնախումբի

Քերովբէ Յ. Միքենեան

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— Խաչագող է պատասխանեցի ես:

— Ոչ, ասաց քաւոր Պետրոսը, քահանայ է եւ հայ քահանայ:

Ես չհաւատացի: Մօտեցայ մուրացկանին եւ հարցրի նրա ինչ մարդ լինելը: Քաւոր Պետրոսի նկատողութիւնը ուղիղ էր: Նա հրաւիրեց թշուառ քահանային մեզ մօտ: Քահանայի ուրախութեանը չափ չկար, երբ հեռաւոր օտարութեան մէջ հանդիպեց երկու Հայերի: Մենք նրան հիւրասիրեցինք թէյով եւ խելոյն մի բան տուեցինք ուտելու: Ողորմելին այնպիսի ախորժակով կերաւ որ երեւում էր մի քանի օր քաղցած էր մնացել: Երբ նա փոքր ինչ կազդուրուեցաւ, քաւոր Պետրոսը հարցրեց թէ ի՞նչ դէպքով այս կողմերն է անցել:

Նրա պատմութիւնից երեւաց որ ինքը սպահանցի է: Նրա ժողովրդի մի մասը Կասպից ծովի հարաւ արեւելեան եզերքի վրայ մի փոքրիկ գաղթականութիւն է հիմնել: Նոր գաղթականները մեծ դժուարութեամբ կարողացան իրաւունք ստանալ Պարսից կառավարութիւնից, որ իրանց համար մի եկեղեցի շինեն: Եկեղեցին հիմնեցին, սկսեցին կառուցանել, բայց աւարտել չկարողացան, որովհետեւ սաստիկ աղքատ էին, իրանց միջոցները չէին բաւականանում: Շինուածքը մնաց թերի: Քահանան խմացաւ որ շուտով խմբուելու է քաղաքի մեծ տօնավաճառը, ինքն եւս դիմեց այնտեղ, այն նպատակով որ տօնավաճառի առիթով հաւաքուած հայ վաճառականներից եկեղեցու շինութեան անունով նուիրատուութիւններ հաւաքէ:

— Յաջողուեցա՞ւ, հարցրեց քաւոր Պետրոսը, թոյլ չը տալով քահանային աւարտել իւր պատմութիւնը:

— Յաջողուեցաւ: Աստուած օրհնէ բարեպաշտ Հայերի առատաձեռնութիւնը, նրանք այնքան նուիրեցին, որ բաւական նշանաւոր գումար աւել կը մնար եկեղեցին զարդարելու համար պէտք եղած սրբութիւններով:

— Ուրեմն ի՞նչ է պատճառը որ այդ ողորմելի դրութեան մէջն ենք գտնում ձեզ:

— Երբ ուղեւորուեցայ դէպի Պարսկաստան, ճանապարհին կողոպտեցին ինձ եւ բոլորը, ինչ որ հաւաքել էի, տարան: Այդ դժբախտութիւնից յետոյ ես չուզեցի դատարկաձեռն եւ ամօթալի երեսով վերադառնալ իմ ժողովրդի մօտ, սկսեցի մուրացկանութեամբ շարունակել իմ ուղեւորութիւնը, գուցէ մի տեղ դարձեալ բարեպաշտ Հայեր կը գտնեմ եւ կը դիմեմ նրանց գթասրտութեանը:

— Այժմ ո՞րտեղ դիտաւորութիւն ունէք գնալու:

— Մօսկուա, ասում են այնտեղ եւս Հայեր կան:

Խաչագողին հետաքրքրութեամբ չէ կարելի խաբել, մանաւանդ քաւոր Պետրոսի նման մարդուն: Նա, թէեւ անդգալի կերպով, բայց բաւական խորատութեամբ սկսեց զանազան հարցեր առաջարկելով քննադատել քահանային, տեղեկանալու համար թէ որ աստիճան ճշմարիտ էին նրա ասածները:

Ես չլսեցի նրանց բոլոր խօսակցութիւնը, որովհետեւ այդ միջոցին քաւոր Պետրոսը հրամայեց ինձ որ գնամ հիւրանոցը եւ մեզ համար ընթրիք պատուիրեմ: — «Բամպակը զալին լինի» ասաց նա: Այդ նշանակում էր, որ արաղը շատ լինի:

Ընթրիքի ժամանակ քաւոր Պետրոսը աւելի առիթ ունեցաւ քննելու քահանային, որովհետեւ տէր հայրը ուրախութիւնից խմեց աւելի, քան թէ պատշաճ էր:

Քահանան գիշերը մնաց մեզ մօտ:

Միւս առաւօտ, թէյից յետոյ քաւոր Պետրոսը ասաց նրան.

— Ամբողջ եօթն տարի է, տէր հայր, օտարութեան մէջ ապրելով եւ օտար ազգերի հետ յարաբերութիւններ ունենալով, զուրկ եմ մնացել Հայաստանեայց եկեղեցու սուրբ հաղորդութիւնից: Ձեզ Աստուած ուղարկեց ինձ մօտ, քաւելու իմ մեղքերը եւ արժան կացուցանելու Յիսուս Քրիստոսի կենարար մարմնին եւ արեանը:

Տէր հայրը, հայ քահանաների սովորութեան համեմատ, ճանապարհորդութեան առիթով, մի փոքրիկ արծաթեայ մասնատուփի մէջ, վեր էր առել իւր հետ սուրբ հաղորդութեան նշխարներ: Նա զուրս հանեց մասնատուփը, դրեց սեղանի վրայ եւ պատրաստուեցաւ, կատարելու սուրբ խորհուրդը: Քաւոր Պետրոսը եւ ես չոքեցինք նրա առջեւ: Քաւոր Պետրոսի խոստովանութիւնը կատարուեցաւ հրապարակաբար, թէեւ ես ոչինչ չըհասկացայ, որովհետեւ գրաբար լեզուով էր: Նա կարդաց Հայոց ժամագրքի ամբողջ «մեղան»: Նրա մէջ բովանդակւում է բոլոր մեղքերի խոստովանութիւնը, ինչ որ կարող է մտածել, հնարել եւ գործել միայն չարագործ մարդը, եւ ոչ ուրիշ արարած:

Ես տէր հօր թելադրութեամբ կրկնեցի մի քանի տուն նոյն «մեղայից»: Երբ նա, պահանջուած աղօթքները կարդալուց յետոյ, մօտեցրեց իմ շրթունքին սուրբ հաղորդութեան նշխարը, իմ ամբողջ մարմնին տիրեց մի սոսկալի, հոգեւոր սարսուռ: Նոյն ազդեցութիւնը եւս նկատեցի եւ քաւոր Պետրոսի դէմքի վրայ:

Մենք չոքած տեղից վեր կացանք, երկուսս էլ համբուրեցինք տէր հօր աջը, նա օրհնեց մեզ եւ թողութիւն շնորհեց:

Յետոյ քաւոր Պետրոսը տէր հօրը իւր հետ առնելով, գնացին շուկան: Իսկ ինձ տուեց մի տոմսակ եւ ուղարկեց Արկադիյ Ֆադէիչի մօտ: Եւ ըստացայ սեղանաւորից 10,000 րուբլի եւ վերադարձայ մեր իջեւանը: Նրանք դեռ եւս չէին եկել: Ես մինչեւ ճաշ սպասեցի նրանց:

Երբ յայտնուեցան նրանք, ես հազիւ կարողացայ ճանաչել քահանային: Նրա հագուստը ոտքից գլուխ նորոգուած էր եւ տէր հայրը իւր կարգին վայելուչ կերպարանք էր ստացել:

Երբ մտան սենեակը, քաւոր Պետրոսը նայեց նրա վրայ, եւ մի առանձին բաւականութեամբ ասաց ինձ.

— Տեսնո՞ւմ ես, Մուրատ, տէր հայրը այժմ մի բանի նման է: Այն ի՞նչ էր առաջ: Ճշմարիտ ասած, իմ սիրտը կոտրուեցաւ, երբ առաջին անգամ տեսայ, Հայոց եկեղեցու քահանան, պատառոտած հագուստով, փողոցում մուրացկանութիւն է անում: Այդ ամօթը, այդ նախատինքը մեզ, բոլոր Հայերիս է վերաբերում: Ի՞նչ կարծիք կ'ունենան մեր մասին օտարազգիները, եթէ հասկանան, որ հայ քահանայ է:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 16 ՄԱՐՏ SAMEDI 16 Mars 1935

11ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2755

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԻՆ ԾՐԱԳՐԻ ՄԸ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄԸ

»»»· ·«««

Միշտ կենալով գործնական գետնի վրայ, առիթը եկած է թարմացնելու նաեւ հին ծրագիր մը, որ կը վերաբերի «հայմաթլոս» գաղթականներու:

Կ'ակնարկենք Ժընեւի միջկառաւարական համաձայնութեան:

1928 յունիս 28ին, 29ին եւ 30ին խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցաւ Ժընեւի մէջ, նախաձեռնութեամբ Ազգերու Դաշնակցութեան: Նպատակն էր միջոցներ գտնել, հայրենիքէ եւ պետական պաշտպանութենէ զրկուած տարագիրներու իրաւական կացութիւնը կանոնաւորելու համար:

Այդ ժողովը երկար վիճաբանութիւններէ յետոյ խմբագրեց երկու համաձայնագիրներ, մէկը՝ ռուս, միւսը՝ հայ գաղթականներու մասին: Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովն ալ, 1929 սեպտ. 23ի նիստին մէջ, քննեց ծրագրուած միջոցները եւ խնդրեց պետութիւններէն որ ստանձնեն անոնց գործադրութիւնը:

Ի՞նչ կը բովանդակէ 1928 յունիս 30ի համաձայնագիրը, որ հրատարակուեցաւ Ֆրանսայի պաշտօնաթերթին մէջ, 1930 յունուար 13ին: (Տես Յառաջ, 1930 յունուար 28,29,30 եւ փետր. 5):

Շատ գեղեցիկ տրամադրութիւններ, դժբախտաբար թուղթի վրայ մնացած:

Ամփոփենք հիմնական մասերը, ապացուցանելու համար թէ որքան բանաւոր են եւ նպատակայարմար եւ ի՜նչ ծանր հոգերէ կրնան փրկել մեզ, եթէ նոյնութեամբ գործադրուին:

Համաձայնութիւնը կը նախատեսէ այն բոլոր դժուարութիւնները որոնց մատնուած են հայրենազուրկ տարագիրները, եւ կը յանձնարարէ. —

1. Հաստատել գրասենեակներ (Նանսէնեան), կարելի եղածին չափ շատ երկիրներու մէջ, զբաղելու համար գաղթականներու իրաւական կացութեամբ: (Զանց կ'առնենք մանրամասնութիւնները):

2. Ռուս եւ հայ գաղթականներուն չմերժել փոխադարձաբար օտարներու տրուած իրաւունքներ եւ շնորհներ, առարկելով թէ փոխադարձ պայմանագրութիւններ չունին անոնք (պետութենէ պետութիւն):

3. Նոյն գաղթականներուն իրաւունք տալ դատական օժանդակութեան, առանց փոխադարձ պայմանագրութեան խնդիր յարուցանելու:

4. ՕՏԱՐ ՔԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ ՍԵՂՄԻՉ ՕՐԷՆՔՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԳՈՐԾԱԴՐԵԼ ՌՈՒՍ ԵՒ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՊ, ԻՐԵՆՑ ԲՆԱԿԱԾ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՄԷՋ:

5. ԱՐՏԱՔՍՈՒՄ ԵՒ ՆՄԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ՁԵՌՔ ՉԱՌՆԵԼ ՌՈՒՍ ԵՒ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ, ԵՐԲ ԵՆԹԱԿԱՆ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ՕՐԻՆԱՒՈՐ ՄՏՆԵԼ ԴՐԱՑԻ ԵՐԿԻՐ ՄԸ: *(Այս յանձնարարութիւնը չի վերաբերիր այն գաղթականին, որ դիտմամբ երկիր մը մտած է, անոր ազգային օրէնքներուն դէմ գործելու համար):* ԱՄԷՆ ՊԱՐԱԳԱՅԻ ՄԷՋ, ԵՏ ՉԱՌՆԵԼ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԸ:

6. Տուրքի հարցին մէջ, ռուս եւ հայ գաղթականներուն տալ այն իրաւունքները զորս կը վայելեն իր բնակած երկրին քաղաքացիները:

7. Գաղթականներու ինքնութեան վաւերաթուղթերը (Նանսէնեան անցագիր) երկարաձգել նուազագոյն ձեւակերպութիւններով, ազատ՝ երթեւեկի կաշկանդումներէ (բացի Խ. Միութենէն եւ Թուրքիայէն):

Այս առաջարկները առանց վերապահութեան ստորագրած են Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Աւստրիոյ, Պելժիոյ եւ Պուլկարիոյ ներկայացուցիչները: Մէկ վերապահութեամբ՝ Լեթոնիա, Լեհաստան, Ռումանիա, Եուկոսլաւիա եւ Զուիցերիա: (Յօդ. 1. որ կը վերաբերի Նանսէնեան գրասենեակներու հաստատման): Երեք վերապահումներով՝ Յունաստան, իսկ ընդհանուր վերապահութեամբ մը՝ Անգլիա:

Ինչո՞ւ թուղթի վրայ մնաց այս կարգադրութիւնը, նոյն իսկ Ֆրանսայի մէջ, որ ամէնէն աւելի ընդ առաջ գացած եւ իր պաշտօնաթերթին մէջ ալ հրատարակած էր զայն:

Որքան կրցած ենք ստուգել, երկու գլխաւոր պատճառներով, մէկը՝ միջազգային, միւսը զուտ ֆրանսական:

Ինչպէս գիտեցիք, համաձայնութիւնը հիմնուած է «յանձնարարութեանց» վրայ, եւ չունի պարտաւորիչ հանգամանք: Իւրաքանչիւր պետութիւն զայն կը գործադրէ իր սեփական հայեցողութեամբ:

Եթէ չենք սխալիր, գործադրելի դառնալու համար պայման է որ առ նուազն երեք պետութիւններ վաւերացուցած ըլլան համաձայնութիւնը. մինչդեռ վերջնական հաւանութիւն յայտնած է միայն Պուլկարիա:

Այս կացութեան մէջ, Ֆրանսան ալ առկախ ձգած է խնդիրը. մանաւանդ որ, անհրաժեշտ է հինգ նախարարութեանց հաւանութիւնը, Խորհրդարանին ներկայացնելու համար (արտաքին, ներքին, ելմտական, դատական եւ աշխատանքի):

Եկող գացող նախարարները պարբերաբար զբաղած են, երբ ժամանակ եղած է, եւ այնուհետեւ պաշտօնագիրը մնացած է դարակներու մէջ:

Եւ ահա Ժընեւի նոր ժողովը, մարտ 14ին, այս նոյն հոգերու մասին:

Ինչպէս կը հաղորդէ մեր թղթակիցը, մասնաւորապէս արծարծուած է արտաքսումներու խնդիրը: Ժողովը չարունակելի ըլլալով, տեղեակ չենք վերջնական արդիւնքին:

Ամէն պարագայի մէջ, հայկական թէ ռուսական «օֆիս»ները պէտք է անկարելին փորձեն, ողջնցնելու համար եթէ ոչ ամբողջ համաձայնութիւնը, գոնէ անոր գլխաւոր մասերը: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԺԸՆԵՒԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

«Հայմաթլոս» տարագիրներու կացութեան մասին

=o·o=

ՕՐԱԿԱՐԳԻ ԳԼԽԱՒՈՐ ՀԱՐՑԵՐԸ՝ ԱՐՏԱՔՍՈՒՄ ԵՒ ԱՆՑԱԳԻՐ

Ժընեւէն կը գրեն մեզի մարտ 14 թուականով.— Այսօր բացուեցաւ միջկառավարական խորհրդաժողովը, որ հրաւիրուած է քննելու համար հայրենիքէ զրկուած գաղթականներու կացութիւնը, համաձայն 1928ի պայմանագրութեան: Ժողովին կը մասնակցին 14 պետութիւններ, Ռուսերու կողմէ՝ Ռուպինշթայն, Հայերու կողմէ՝ Պ. Պ. Խատիսեան եւ Բաշալեան:

Օրակարգի գլխաւոր հարցերն են արտաքսումի եւ անցագրի դժուարութիւնները: Այս հարցերու մասին բանաձեւ մը ներկայացուց պելժիական պատուիրակը, շատ բարեացակամ տրամադրութեամբ: Բանաձեւը կ'առաջարկէ.—

1. Արտաքսում կատարել միայն ամենածանր յանցանքներու պարագային:

2. Անպատճառ անցագիր (վիզա) ապահովել արտաքսեալին, ուրիշ երկիր մտնելու համար:

3. Վիզա տալ ոչ թէ գաղտնի, այլ միջկառավարական մարմնի միջոցաւ:

4. Ժամանակ տալ որ արտաքսեալը կարենայ պաշտպանել ինքզինք, հեռանալէ առաջ:

Դժբախտաբար ոչ մէկ պետութիւն յանձն կ'առնէ նոր դիւրութիւններ ընծայել վիզայի համար:

Տեսակցութեան մը ընթացքին, պուլկարական ներկայացուցիչը խոստացաւ բարեացակամութեամբ վարուիլ հայ բանուորներուն հետ, վերջին կարգադրութիւնները համարելով իբրեւ առժամեայ տնօրինութիւններ:

Խորհրդաժողովին նախագահ ընտրուեցաւ, երեք տարուան համար, Յունաստանի ներկայացուցիչը, Պ. Ռաֆայէլ, որ միշտ բարեացակամ տրամադրութիւններ կը ցուցնէ հայ գաղթականութեան հանդէպ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

»»»· ·«««

ԻՆՉ Կ'ԸՍԷ Պ. ՖԷՐՏԻՆԱՆՏ ՀԷՐՕԼՏ

«*Յառաջ*»ին տրուած մասնաւոր ժամադրութեան մը համաձայն, կը ներկայանամ Պ. Ա. Հէրոլտի, գործօն անդամ Մարդու եւ Քաղաքացիի իրաւունքներու Դաշնակցութեան: Ալեհեր ծերունին զիս կ'ընդունի սիրալիր եւ ժպտագին կ'ըսէ.

— Կը կարծէի թէ երէկ պիտի գայիք: Կը զգամ թէ շատ բաներ ունիք ըսելիք:

—Անշուշտ, ծանօթ են ձեզի, Պ. Հէրոլտ, փարիզեան շաբաթաթերթի մը անտեղի եւ անարգական վերագրումները հայ ցեղի հասցէին: Օրպաթէ անունով մէկը, իր գրչէն թոյն ու մաղձ կաթեցուց հայ ցեղի հասցէին:

— Անցեալները, հանդէսի մը պահուն, իրազեկ եղայ այդ յօդուածին բովանդակութեան: Սակայն, ի՞նչ կարեւորութիւն ունին պատահական գրիչներու խորհրդածութիւնները հայ ժողովրդի մասին: Իրմէ շատ աւելի տաղանդաւորները,— Լօթի եւ Ֆաուէր,— չկրցան Ֆրանսայի մէջ հանրային կարծիք ստեղծել, ո՞ւր կը մնայ Օրպաթէ մը: Անիկա, հին, մաշած յանկերգ մըն է: Ֆրանսացին դիւրաւ զոհ չի դառնար այդպիսի երգերու: Իր սեփական փորձառութեան աւելի կը հաւատայ, քան ուրիշի անհեթեթ խորհրդածութեան: Ես յանախ բախտ ունիմ Արտէշի նահանգն երթալու: Հոն ստուարաթիւ Հայեր կան, որ տեղացիներու հետ բարի դրացնութեան մէջ են եւ նկատուած են իբրեւ պարկեշտ, օրինապահ եւ աշխատասէր մարդիկ: Այդպէս եւ միւս նահանգներուն մէջ: Կ'ըմբռնեմ ձեր ցաւը մը: Բայց, երբեք կարեւորութիւն տալու չէ այդպիսի միակողմանի եւ անճիշդ յօդուածներու:

Անդրադառնալով օրուան հոգերուն եւ հայ աշխատաւորներու տագնապալի կացութեան, կը հարցնեմ.

— Մարդու եւ Քաղաքացիի Իրաւունքներու պաշտպան Դաշնակցութիւնը ի՞նչ կը խորհի հայ եւ ռուս տարագրութեան մասին: Ինչպէս գիտէք, անկանոն թուղթերու պատճառով զանազան դժուարութեանց կ'ենթարկուին անոնք:

— Մարդու եւ Քաղաքացիի Իրաւունքներու Դաշնակցութիւնը ուշիուշով քննած է Պ. Մուտէի ծրագիրը եւ հաւանութիւն յայտնած: Միակ լաւագոյն եւ խղճմտօրէն մշակուած ծրագիրն է, որ զոհացում կուտայ արդարութեան եւ հիւրընկալութեան պահանջներուն: Արդէն երեսփ. ժողովի ընկերվարական խմբակցութիւնը եւ մեր միութիւնը վաւերացուցած են այդ ծրագիրը, խորհրդարան ներկայացնելու համար իբրեւ օրինագիծ: Անոր շնորհիւ ես կը կարծեմ թէ բոլոր օտարականները լաւագոյն ձեւով պաշտպանուած կ'ըլլան օրինական եւ վարչական խստութիւններէ:

— Թոյլ տուէք, Պ. Հէրոլտ, հարցնելու թէ, մինչ այդ օրինագծի վաւերացումը, Մարդու եւ Քաղաքացիի Իրաւունքներու Դաշնակցութիւնը ի՞նչ կը խորհի ներկայիս արտաքսման վտանգին ենթարկուած հայ գաղթականներու մասին:

— Մեր միութիւնը պաշտպան կեցած է բոլոր անոնց, որոնք զոհ են չկամութեան, անարդարութեան եւ քմահաճ կարգադրութեան: Մենք դիմումներ կատարած ենք հաւաքական թէ անհատական դէպքերու առթիւ, եւ միշտ ալ յաջող կարգադրութիւն ստացած:

— Վերջին հարցում մըն ալ, Պ. Հէրոլտ, Մ. եւ Ք. Դաշնակցութիւնը Ֆրանսայի մէջ ո՞րքան անդամ ունի:

— Կլոր թիւով շուրջ 160,000 անդամ: Մեր միութիւնը հիմնուած է 1898ին, Տրէյֆիւսի հռչակաւոր դատի ժամանակները: Միշտ ջատագոված է արդարութեան եւ մարդկային իրաւունքներու վեհ նշանաբանները եւ իր շուրջն է համախմբած Ֆրանսայի լաւագոյն մտաւորականութիւնը: Իւրաքանչիւր անդամ տարեկան կը վճարէ համեստ գումար մը՝ 10 ֆրանք: Կան նաեւ բաւական թիւով օտարականներ, որոնք բացի վարիչ մարմնի անդամակցութենէն, կը վայելեն տեղացիներու բոլոր իրաւունքները: Վ. Հ.

ԳԱՂՏՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆ ՊՕՆԻի դէմ ձեւակերպուած են երեք ծանր ամբաստանութիւններ.— 1. փաստաթուղթերու գողութիւն.— դրամաշորթութիւն, 3. պաշտօնի զեղծանում:

ՕՆՆԻԿ ՏԷՏԷԵԱՆի վիրաւորման դէպքը հաղորդած էինք ժամանակին: Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց Կրօս անուն երիտասարդ մը, ծնած՝ 1915ին, որ մերժեց յայտնել մեղսակիցներուն անունները:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽԵ՞ՂՃ ՖՐԱՆՍԱ ...

»»»· ·«««

Անցեալ օր էռիօն տեսայ: Պոռաց, գոռաց եւ ըսաւ.

— Կը վայլէ՞, տասը տարիէ ի վեր կը հիւրընկալենք ձեզ, եւ դուք, փոխարէն, չէք ուզեր ծառայութիւն մը մատուցանել մեզի:

— Ի՞նչ ծառայութիւն, պարոն նախագահ, ի՞նչ ծառայութիւն կ'ուզէք որ ընենք:

Եւ այն մարդը, որ այսօր Ֆրանսան կը կառավարէ, այնպիսի բաներ ըսաւ, այնպիսի՜ բաներ, որ ամօթէս գետնին տակը անցայ:

Այսքան ալ ապերախտ ազգ, — Հայերուս մասին է խօսքը: Բովանդակ Ֆրանսան բանը գործը ձգած՝ կը սպասէ որ այո կամ ոչ ըսենք, բայց մանաւանդ կը փափաքի որ այո ըսենք անպայման: Ամբողջ բանակը, նաւատորմը, Ակադեմիան, մանաւանդ ժողովուրդը մեր «այո»ին կը սպասեն: Թերթերը խմբագրական կը գրեն, բոլո՜րը, բոլո՜րը լուրի կը սպասեն: Գործարաններուն մէջ ուրիշ բանի մասին չի խօսուիր, թատրոններուն մէջ վարագոյրը յանախ կ'իջեցնեն եւ ժողովուրդին տեղեկութիւններ կը հաղորդեն բանակցութեանց ընթացքին մասին:

Հայերը վերջապէս պիտի յօժարի՞ն ընդունիլ Ֆրանսական հպատակութիւնը:

Այս է որ կ'ուզեն հասկնալ բոլորը: Ծերակուտականներ, դիւանագէտներ Հայոց մեծերուն ոտքը կ'երթան շաբունակ, զանազան առանձնաշնորհներ կը խոստանան, նոյնիսկ կարգ մը մեծանուն Հայերու նախարարութիւն կամ դեսպանութիւն խոստացուած է, կը բաւէ որ ազգովին ընդունինք Ֆրանսացի դառնալ: Կը յիշուին քանի մը ֆրանսացի թղթակիցներ, որոնք բաժ են մեր մեծերուն.

— Օրպաթէի գրածը կարդալէ վերջ, ալ չմնաց Ֆրանսացի մը, որ չհետաքրքրուի ձեզմով: Ֆրանսուհիները սկսած են խենթենալ, ոմանք մտադրած են երթալ Պիյանքուրի հայ գաղթակայանէն երիտասարդ մը գտնել եւ ամուսնանալ հետը, երէ Հայերը զանգուածաբար յօժարին ֆրանսահպատակ ըլլալ: Հապա Ֆրանսիսթնե՞րը, անպայման կ'ուզեն ամուսնանալ Օրպաթէի նկարագրած սա«զուէտլիկ, կարճլիկ, սեւուկիկ» կիներուն հետ: Եղբա՛յր, Ֆրանսացի եղէք լմննայ, սա խեղճ ֆրանսացի երիտասարդներուն ալ մուրատը տեղը երթայ:

Այսպէս կ'ըսեն բոլորը: Ակադեմիան աւելին կ'ըսէ դեռ: Երէ Հայերը ընդունին ֆրանսացիութիւնը, ֆրանսական արիւնը ի՜նչ հանճարներ պիտի ծնի մօտիկ ապագայի մը մէջ:

Եւ Հայերը «ըխ» կ'ըսեն «մըխ» չեն ըսեր:

Կը մերժե՞ն Ֆրանսացիներուն առաջարկները: Անգամ մը խորհինք, մեր կաթողիկոսին հարցնենք, ներգաղթի յանձնախումբին կարծիքն առնենք, Դաշնակցութիւնը կը հակառակի, — կ'ըսեն:

Ֆրանսացիները կրցած են համոզել Հօկերը, հասկցնելով որ — երբ Ֆրանսացի ըլլաք, գաղտնի գործունէութեան հարկ չի մնար այլեւս: Հակառակ են գլխաւորաբար Դաշնակցականները, մանաւանդ սա ՅԱՌԱՋը:

Այս կացութեան մէջ կրնաք երեւակայել էռիոյին կատաղութիւնը:

Մարդիկը *հայկամոլ* կ'ըլլան մեզի, ծօ՛, մեր ոտքերը կ'իյնան եւ մենք կը մերժենք:

Պիտի ըսէք թէ մենք թանկագին ազգ ենք,— Թուրքն անգամ մեզ Թուրք դարձնելու համար ջարդեց, բայց մենք Թուրքին այո չըսինք, Ֆրանսացի՞ին այո պիտի ըսենք:

Ապերա՛խտ ազգ, իրաւ որ ապերախտ են Հայերը:

Թերեւս ոմանք չհաւատան, որ էռիօն ինծի զանգատեցաւ այսպէս:

Սակայն հաւատացողներ ալ կան: Երբ պատմեցի, հաւատացին եւ ըսին.

— Մե՛ղք, Ֆրանսացի պիտի ըլլայինք մեզ եւ մերոնք կ'արգիլե՞ն, մենք անոնց ...

Պիտի ըսէք թէ այդ հաւատացողները... աւանակներ էին:

Ես բան մըն ալ չըսի, միայն խնդացի: ԱՐԱՋ

ՁԵՐԲԱԿԱԼՄԱՆ ՀՐԱՄԱՆ ՎԵՆԻԶԵԼՈՍԻ ԴԷՄ

Կառավարութիւնը գրաւեց իր եւ ընտանիքին ճարտութիւնը, որ կ'արժէ 500 միլիոն տրախմի

»»»· ·«««

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՊԱՇՏՕՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄ

Յունական կառավարութիւնը ձերբակալման հրամանագիր հանեց Կրետէի զինուորական ատեանին միջոցաւ Վենիզէլոսի եւ անոր գործակիցներուն դէմ, ամբաստանելով իբրեւ դրդիչ քաղաքացիական պատերազմի եւ քաղաքացիներու զինման՝ ընդդէմ պետութեան:

Ինչպէս կը յիշուի, կառավարութիւնը առաջին առթիւ գրաւեց Վենիզէլոսի, կնոջը եւ զաւակներուն ստացուածքները, որ կը բաղկանան կալուածներէ, կահ կարասիներէ, մատենադարաններէ եւ գեղարուեստական առարկաներէ եւ կ'արժեն 500 միլիոն տրախմի (4,700,000 տոլար): Վենիզէլոս հեռագրած է թէ ինքն է պատասխանատուն այն դրամին զոր իրեն ընկերացող 100 սպաներ եւ պաշտօնեաներ գրաւեցին Կրետէի մէջ, իրենց հեռացումէն առաջ: Նախորդ վարչապետը Հռոդոս կը գտնուի տակաւին եւ մօտերս Իտալիա պիտի փոխադրուի թորփիլանաւով մը: Կը կարծուի թէ ի վերջոյ պիտի հաստատուի Լոնտոնի մէջ, քանի որ կինը անգլիածին Հելլենուհի մըն է:

Զօր. Քոնտիլիս զեկոյց մը հաղորդելով մամուլին, կ'ազդարարէ թէ կառավարութիւնը չպիտի ներէ հայրենադաւ զինուորներուն, եւ ընդհակառակն պիտի վարձատրէ այն հաւատարիմները որ օգնեցին յաղթութեան: Զինուորական ատեանը գործի պիտի սկսի անմիջապէս: Զօր Մեթաքսաս (անպաշտօն նախարար) թունդ հակավենիզէլոսական ծրագիր մը ներկայացուց կառավարութեան, պահանջելով հիմնովին վերակազմել պետութիւնը, մաքրագործել բանակը, դատական կազմը եւ տնտեսական վարչութիւնները, ինչպէս եւ փոփոխութիւններ կատարել դահլիճին մէջ: Պ. Ցալտարիս վերապահեց իր պատասխանը, եւ խորհրդակցութեան պիտի հրաւիրէ նախարարները: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Պ. Ցալտարիս եւ Զօր. Քոնտիլիս ընդունելով հանդերձ կարգ մը տնօրինութեանց անհրաժեշտութիւնը, չեն ուզեր ծայրայեղութեանց դիմել:

Նախարարական խորհուրդը որոշեց պատասխանատուութեան կանչել Քանթիի մետրոպոլիտը, որ նպաստած է ապստամբութեան, օրհնելով ըմբոստները եւ իր կառքը տրամադրելով անոնց փոխադրութեան համար: Գավալայի գիւղացիները դաշտերու եւ լեռներու մէջ կը հալածեն ցիրուցան ըմբոստները: Պաշտօնանկ եղան Սէրէզի քաղաքապետութեան եւ ուրիշ քաղաքապետութեանց անդամները, որոնք օգնած էին ապստամբներուն: Քառասուն ծովային սպաներ պաշտօնանկ եղան եւ պիտի դատուին: Հաւանական է որ ձերբակալուին նաեւ Սելանիկի քաղաքապետութեան այն անդամները որ կուսակից են Վենիզէլոսի:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԸ ԵՒ ՄԵՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

Ներկայ տնտեսական տագնապին մէջ, մանաւանդ աշխատաւորներու ինքնութեան թուղթի վերանորոգման անհրաժեշտութենէն յետոյ, հայ աշխատաւորութիւնը մատնուած է ծանր մտահոգութեան։

Նկատելի է որ իր անձկութիւնը չէ ըմբռնուած ամբողջ խորութեամբ այն շրջանակներուն կողմէ, որոնք ենթարկուած չըլլալով անոր յուսահատեցնող կացութեան, դերը ստանձնած են բարելաւելու եւ փարատելու այդ պայմանները։ Աշխատանքի այն ձեւը զոր որդեգրած են ֆրանսահայ ղեկավար շրջանակները, ոչ միայն չի համապատասխաներ տիրող ողբերգութեան, այլ ուղղակի ընդվզեցուցիչ է. չանցնիր հասարակ «ազգայնճի»ութեան սահմանները։ Ղեկավար երեւնալ ուզել, թերթերու մէջ «ռէքլամ»ներ, յայտարարութիւններ ընել, պետական անձնաւորութիւններու հետ յարաբերութիւն ունեցած ըլլալը ցուցադրել, ահաւասիկ այն ամբողջ արդիւնքը զոր անոնք երեւան բերած են այսքան ատենէ ի վեր։ Կարելի էր ի հարկէ չըսել այս բոլորը եւ չարունակել պահել քար անտարբերութիւնը, քիչ մը ծիծաղի հետ արհամարհանք ցոյց տալով հրապարակի բոլոր «ազգայնճի»ներուն հանդէպ, եթէ պայմանները չմղէին ըմբոստացումի եւ զայրոյթի։ Զգացումով եւ բառով միայն արտայայտուած այդ բողոքներուն ապարդիւն արժէքն ալ չափած ըլլալով, անհրաժեշտ կը գտնենք հանգամանօրէն քննել կացութիւնը կարելի եղածին չափ ճշգրիտ ձեւով պատկերացնելով զայն։

Ֆրանսայի 60.000 հայութեան մօտաւորապէս կէսը պէտք է ընդունիլ ինքնաբաւ մարդիկ եւ պետութեան մը հպատակ (ֆրանսական, պարսկական, պուլկարական, սուրիական եւն. հպատակներ), որոնք պէտք չունին հայ հանրային մարմիններու պաշտպանութեան։ Միւս կէսը աշխատաւորներ են réfugiés d'origine arménienne հանգամանքով, չեն վայելեր ոչ այս երկրի եւ ոչ ալ ուրիշ պետութեան մը պաշտպանութիւնը։ Զափազանցութիւն չըլլար ընդունիլ այս վերջին խումբին 40%ը իբրեւ անգործ, որոնց մէկ մասը կ'օգտուի պետութեան անգործութեան նպաստէն, միւս մասը ոչ։ Օգտուողներն իսկ կամ անօթի մինչեւ հիմա ապրած են ու կ'ապրին անկէ յետոյ ալ, եթէ չարունակուի իրենց տրուած նպաստը։

Մեր ղեկավար շրջանակները գիտեն թէ ի՞նչպէս կ'ապրին միւս անգործները, որոնք նպաստ չեն ստանար։ Գրուեցաւ Մարսէյլի նպաստէ զրկուած անգործներու մասին, յուզում արտայայտուեցաւ եւ հիմա մոռցուած ցաւերու տակառին մէջ նետուած է։ Գուտ մը հետաքրքրութիւն ցոյց չտրուեցաւ Իսի լէ Մուլինոյի եւ Շավիլի պէս գաղութներու մասին, որոնք սկիզբէն իսկ զրկուած են պետութեան նպաստէն։ Հայ նպաստազուրկ անգործներու սնունդի մը հիմնումին չեմ կրնար հաւատալ։ Այն մարմինները եւ անձերը որ կրնային նման գործ մը հաստատել, սիրտ ու կամեցողութիւն չունին այդպիսի «տաղտուկ»ներու մէջ մտնելու. իսկ անոնք որ կ'ուզեն ընել, անկարող եւ անընդունակ են։ Այս պայմաններուն մէջ յաւաղոյն եղանակը աչք գոցելն էր թշուառութեան հանդէպ ու զայն անտեսելը։ Ու այդպէս ալ է ու պիտի ըլլայ։ Բայց կարելի պիտի ըլլա՞յ նոյն կուրութիւնը ցոյց տալ երբ վաղը, նպաստէ օգտուող անգործներն ալ, զրկուելէ յետոյ իրենց աշխատաւորի իրաւունքէն, զրկուին տեւական իրենց նպաստը։ Այս անգամ 8—10.000 հոգի չպիտի ըլլան անօթութեան հետ տապլտկողները, այլ թերեւս 25—30.000։ Այս հեռանկարին առջեւ սարսափի միայն կրնայ զգալ մարդ ու խուճապ է այդ սարսափի մէջ կ'ապրին հիմակուընէ այն բոլորը, որոնց հոգին արեւելեան ճակատագրապաշտութեան երազներով չօրօրուիր։ Իրենց վիճակուելիք թշուառութենէն ազատուելու միջոցներու մասին կը մտածեն եւ դժբախտութիւն է որ կը մտածեն ու կը խօսին միայն։ Բայց լաւ է գիտնալ անոնց մտածումները, գործնական կամ ոչ, քան թէ անտարբեր ըլլալ կամ զառարկ յոյսեր ներշնչել։

Երկու կարելիութիւն կայ, կ'ըսեն անոնք, այս վիճակէն ազատելու. կամ պահել աշխատելու իրաւունքը, կամ հեռանալ երկրէն։ Եթէ կարելի չըլլայ այս երկուքէն մէկը ունենալ, կը մնայ երրորդ մը՝ մեռնիլ անօթի շան պէս։ Անոնք աշխատանքի իրաւունքը պահելու ամէնէն դիւրին եւ լաւագոյն ձեւը գտած են ֆրանսահպատակ դառնալուն մէջ ու կը տրամաբանեն այսպէս.—

Ֆրանսացի ըլլալը ինքնաբերաբար կ'ապահովէ աշխատանքի իրաւունքը, եթէ բացարձակ ապահովութիւնը չի ներշնչեր աշխատանք ունենալու, գոնէ կ'ապահովէ անգործութեան նպաստը։ Երկրորդ՝ կ'ազատէ ամէն ատեն ինքնութեան թուղթեր նորոգելու ձեւականութիւններէն, որոնք հետզհետէ աւելի խիստ եւ սեղմող կը դառնան։ Երրորդ՝ կ'ազատէ մէկ արհեստի մէջ միայն գործ փնտռելու եւ գտնելու պարտադրութենէն եւ ազատութիւնը կուտայ ներուելու որ եւ է աշխատանքի եւ գործի մէջ։ Ճամբորդութեան դիւրութիւններ կուտայ եւ երկրին մէջ որ եւ է տեղ հաստատուելու ազատութիւն։

Այս առաւելութիւններուն կողքին անոնք չեն անտեսեր հպատակութեան փոփոխութեամբ հայ ժողովուրդի շահերուն կրելիք վնասը։ Կ'ընդունին թէ արեւմտահայ ժողովուրդի դատը քաղաքականօրէն մեծ հարուած մը պիտի կրէ հայ տարագիրի հանգամանքին վերացումովը, թէ ֆրանսաբնակ Հայերը կը տկարացնեն տիրող քաղաքակրթութեան մէջ ձուլուելու ընդդիմացող բնազդը եւ գիտակցութիւնը։ Այս անպատեհութիւններու իրենց պատասխանը սա է։ Ամերիկայի, Սուրիոյ, Պալքաններու, Պարսկաստանի, Եգիպտոսի մէջ եւ այլուր գտնուող բոլոր Հայերը գրեթէ ամբողջութեամբ կամ առնուազն խոշոր համեմատութեամբ իրենց բնակած երկրին հպատակութիւնը ընդունած են, Ֆրանսայի Հայերը չեն միայն որ իրենց վրայ պիտի վերցնեն հայ քաղաքական դատը, պահելով իրենց գաղթականի պատուաբեր տիտղոսը։ Ֆրանսահպատակ ըլլալով անոնք կը գտնուին միւս երկիրներու իրենց ազգակիցներու դիրքին վրայ, ոչ աւելի, ոչ պակաս, անոնց պէս եւ անոնց չափ կը մասնակցին հայ կեանքին քաղաքական եւ մշակութային դաշտին վրայ։ Եթէ դասալքութիւն պիտի նկատուի իրենց հպատակութեան փոփոխութիւնը, միւս երկիրներու Հայրենակիցները շատոնց եղած են դասալիքներ։

Ինչքան ալ չարդարացուցիր մեկնումը ընելիքը ուրիշ մը բրածովը, պէտք է ընդունիլ որ մեր ժողովուրդի մեծագոյն մասին տրամաբանելու այս եղանակը չի զարկեր բաւական համոզիչ եւ ուժեղ ըլլալէ։ Բայց հարցին լուծումը առնուելիք քայլին ճիշդ, արդար եւ օգտակար ըլլալուն մէջ չէ, այլ անոր գործնականացման եւ յաջողութեան մէջ։

Ի՞նչ հնարաւորութիւններ կան հպատակութեան դիմում մը ընդունիլ յաջողելու պետութեան կողմէ։ Դիտուած է որ վերջին տարիներու մէջ օտարականներու կատարած անհատական դիմումները հպատակ ըլլալու մասին, մեծ մասամբ մերժուած են։ Հաւաքական դիմում մը աւելի հաւանականութիւն կը ներկայացնէ՞ ընդունուելու։ Ճշգրիտ պատասխան ի հարկէ դժուար է տալ, առանց պատկան մարմիններու կարծիքը իմանալու. բայց անհատական դիմումները մերժելու տիրող պատճառները առաւելապէս գոյութիւն պէտք է ունենան հաւաքական դիմումներու համար։ Ուրեմն բացի պետութեան բացառիկ մէկ կարգադրութենէն, հաւաքական դիմումն ալ դատապարտուած է անհետեւանք մնալու, ինչպէս անհատականը։ Օրօրել ժողովուրդը, չլացնել զայն, առանց լուրջ տուեալներու, պատասխանատուութեան գիտակցութենէ զուրկ մարդոց եւ մարմիններու գործ է։ Մեր ժողովուրդն է միայն որ թոյլ կուտայ եւ կը ներէ անպատասխանատու մարդոց այդպիսի գործունէութեան։ Ուրիշ ժողովուրդներու մէջ շատոնց հրապարակէ քշուած կ'ըլլային այն անձերը որոնք կարգ մը փորձերէ յետոյ, չեն կրցած յաջողցնել եւ չեն հաւատար իրագործել իրենց առաջադրած նպատակները։

Եթէ կարելիութիւններու առաջինը այսպէս հաւատք չի ներշնչեր յաջողութեան, քանի որ հիմնապէս անոր իրագործումը անկախ է մեզմէ ու կը մնէ օտարին իրաւասութեան սահմաններուն մէջ, պէտք է մտածել լրջօրէն իրականացնելու երկրորդ կարելիութիւնը,— հեռանալ երկրէն։

Ո՞ւր սակայն։ Երկու պատասխան չկայ. Հայաստան եւ Խորհրդային երկիրները։ Անիմաստ պիտի ըլլար խօսիլ ուրիշ երկրի մասին, քանի որ զանգուածային գաղթականութիւն ընդունելու տրամադիր որ եւ է երկիր գոյութիւն չունի։

Հայաստանի եւ խորհրդային վարիչներու ներգաղթի հանդէպ ցոյց տուած որոշ ընթացքէն յետոյ, ցնորամտութիւններէն մէկն ալ կը սեպուի այս պահանջը։ Բայց միակ դուռը որ պէտք է ծեծել, միակ տեղը ուր կարելի է դիմել բարոյական իրաւունքով, այդ ալ հոն է։ Ի վերջոյ Անգլիա, Ֆրանսա, Ամերիկա կամ ուրիշ որ եւ է պետութիւն պարտաւոր չէ մեզմով զբաղելու, մեր թշուառութեան կարեկցելու, մեր անձկութեան դարման մը խորհելու։ Հայաստանը պարտաւոր է սակայն։ Զենք ուզեր ու չենք կրնար գիտնալ նոյն իսկ թէ Հայաստանի վարիչները ի վիճակի չեն զանգուածային ներգաղթ ընելու, ենթարկուած ըլլալով Մոսկուայի կամ նիւթական հնարաւորութիւններ չունենալով։ Եթէ ենթարկուած են ուրիշի, այդ ուրիշը պարտաւոր է հետեւանք տալ կատարուելիք դիմումին, իսկ նիւթական միջոցներու պակասի մասին խօսիլ այս կացութեան առջեւ, աւելի քան պիտի դառնար անմարդկային։

Կացութիւնը այսպէս իր պարզագոյն ձեւին վերածելէ յետոյ, կը մնայ կատարուելիք աշխատանքները կազմակերպելու գործը։

Անցեալները տեղեկացայ որ Ալֆորվիլի մէջ գտնուող զանազան Միութիւններ եւ կազմակերպութիւններ հաւաքական խորհրդակցութիւն մը ըրեր կը մտածեն իրենց կացութիւնը քննելու եւ պէտք եղած միջոցներուն դիմելու համար։ Միակ գործնական ու խելացի ձեւը ըսկապէս այս է։ Մեր ժողովուրդը այլ եւս այնքան անմիտ չէ իր գոյութեան հետ կապ ունեցող այս խնդիրներուն մէջ կուսակցական որ եւ է նկատում դնելու համար։ Դժբախտութեան անցեալ օրերու մէջ միութեան փայլուն օրինակներ տուող մեր ժողովուրդը հիմա չէ որ կուսակցական կամ այլ յետին նկատումներով պիտի մօտենայ այս հարցին։ Դաշնակցական, համայնավար կամ անոնց եւ ուրիշներու համակիր ո եւ է Հայ, չի կրնար զատուիլ ամբողջէն ու իր կառքը քշելու նեղմտութիւնը փորձել։ Իւրաքանչիւր շրջան իր կազմակերպուած մարմիններով եւ չէզոք տարրերով, խոկալով ժողովրդական հաւաքոյթներ պէտք է կազմակերպէ ու ընտրէ իր ղեկավար մարմինը այս գործերով զբաղելու։ Անկէ յետոյ կը դիւրանայ այս զանազան մարմիններէ կեդրոնական մարմին մը ստեղծելու աշխատանքը։ Փարիզի եւ շրջաններու մասին միայն խօսելով, անհրաժեշտ է որ, Ալֆորվիլ, Պանեօ–Քաշան, Իսի–լէ–Մուլինօ, Շավիլ–Սեվր–Վիրոֆլէ, Պուա–Քոլոմպ–Անիէռ, Վիլիէ լը Պէլ–Լակոնէս–Սարսէլ, Լիյա–Փրէ Սէն Ժէրվէ եւ Փարիզ առանձինն ունենան իրենց տեղական մարմինները, ժողովրդական լայն մասնակցութեամբ, որպէսզի կարենան ընտրել իրենց կեդրոնական մարմինը, որ քննէ բոլոր հնարաւորութիւնները, անկարելին փորձէ մղձաւանջէ ազատելու համար հայ աշխատաւորութիւնը։

ԼԵՒՈՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

ՑԻՆ ԳԼՈՒԽԸ

ԽՄԲ.— Այս յօդուածաշարքը գրի առած է վաստակաւոր դէմք մը, որ գործօն դեր ունեցած է մեր հանրային կեանքին մէջ եւ առով իսկ իրազեկ՝ անոր բազմաթիւ ծալքերուն։ Կ'արտատպենք «Յուսաբեր»էն.—

Հայ գաղթաշխարհը անվերջ եւ տաժկալ սաստկացող պայքարի մէջ է։ Իր այդ պայքարը, սակայն, իր թշնամիներուն դէմ չէ, անոնց՝ որ իր տնտեսական վերականգնումին, իր ազգային եւ մշակոյթին զարգացման դէմ ծրագիրներ կը մշակեն եւ այդ ծրագիրները յամառօրէն կը գործադրեն։

Հայ գաղթաշխարհը կռիւ է յայտարարած ինքն իր մէջ, իր հարազատներուն դէմ։

Եթէ յուսահատական չէ հայ գաղթաշխարհի այս վիճակը — որովհետեւ ամէն ժողովուրդ, ի մասնաւորի հայ ժողովուրդը իր մէջ կը կրէ կենսունակութեան անմար կրակներ,— առնուազն, սակայն, ամօթալի է եւ խիստ ողբալի։

Ինչպէս ցնցել հայ գաղթաշխարհը, որ ուշաբերի, սթափի, խելքը տուն կանչէ ու մտածէ, թէ ի՞նչ է ինք, ո՞ւրկից եւ ինչո՞ւ նետուած է աշխարհի չորս ծագերուն, խորհի, վերջապէս, թէ ինչ պէտք է ըլլայ ինք, պիտի մոխրանա՞յ իբրեւ ազգային միաւոր, թէ իբրեւ այդ կայ եւ պիտի մնայ, ամուր կապուած հայրենիքի գաղափարին, հակառակ թշնամիին դաւադրութեան։

Պայքարը դադրեցնելու համար հարկ է փնտռել անոր արմատները, իմանալու համար, թէ կարելի՞ է արդեօք զանոնք չորցնել։

Ո՞ւր թաղուած է, ուրեմն, «շան գլուխը»։

Զայն գտնելու համար անհրաժեշտ է մի առ մի քննել պայքարի կրկէսը նետուած գործօն ուժերը. ի՞նչ են անոնք եւ յանուն ինչի՞, յանուն ո՞ր գաղափարի կամ յանուն ո՞ր շահերու հրապարակ եկած են, հայկական սփիւռքը ռազմադաշտի վերածելով։

Պայքարի մէջ գործօն տարր չէ չէզոք բառով որակուած զանգուածը։ Ան մաս ու բաժին չունի պայքարին, եւ իր պատասխանատուութիւնը հոն է, որ ինք հանդիսականի հետաքրքրութիւնը միայն ունի պայքարին զանազան միջադէպերուն հանդէպ, եթէ բոլորովին անտարբեր չէ։ Ան մերթ «ինծի մի դպիր, ինչ ապուր կ'ուզէք կերէք»ի մարդակերպն է, մերթ ալ «ազգասէր», երբեմն նոյն իսկ «հայրենասէր», բայց մատը մոխիրը չի թաթխեր, եթէ շուրջը հրդեհ իսկ ըլլայ։ Ազգը, հայրենիքը կը սիրէ, բայց այդ սէրը իրմէ պահանջելու չէ ոչ մէկ նուիրում։

Այս զոյգ զանգուածին աչքին առջեւն է, որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ պայքարի ճակատ յարդարած են Հնչակեան եւ ռամկավար «կուսակցութիւն»ները, Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, Հօկը, «Հայաստանի Կոչնակ» (պատուելիական) թերթը, եւ վաղն ալ պայքարի դաշտին վրայ պիտի գայ վերջերս կազմուած Հայ Աշխատաւորութեան Միութիւնը՝ ՀԱՄը։ Ասոնց աւելցնելու է նաեւ արտաքին ույժերը։

Բայց ի՞նչ կ'ուզէ ընել Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ ի՞նչ կ'ընէ որ այս բոլոր կազմակերպութիւնները իրեն դէմ ելած են, թէեւ ինք ոչ բարեգործութեան դէմ կրնայ ըլլալ, ոչ Հայաստանի օգնութեան, ոչ ալ քրիստոնէութեան։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը դիրքաւորուած է իբրեւ քաղաքական յեղափոխական կազմակերպութիւն մըն է։ Անոր անդամները կրնան ըլլալ եւ Բարեգործական եւ Հօկեան եւ «Հ. Կոչնակ»ի բաժանորդ։

Ի՞նչ է պատճառը, ուրեմն, որ բարեգործութեան, Հայաստանի օգնութեան, Բանն Աստուծոյ ներկայացուցիչ կազմակերպութիւններ ճակատ յարդարած են քաղաքական կազմակերպութեան մը դէմ։

Այս պատճառը պէտք է պարզ եւ յստակ երեւան բերուի, որպէսզի հասկցուի, թէ կարելի՞ է այդ հակառակորդները սթափեցնել եւ պայքարը կրկէսէն դուրս քշել, թէ կամ ընդհակառակն, անոնք իրենց թաքուն պատճառներն ունին ընդմիշտ պայքարի դաշտին վրայ մնալու Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ։

Հ. Բ. Ը. Միութիւնը իր հիմնադրութեան առաջին օրէն եղաւ հակակուսակցական, իմացէք՝ հակադաշնակցական։ Հիմնադիրները՝ մեծատուն պահպանողականներ եւ նախկին վերակազմեալներ կամ հնչակեաններ՝ բոլորը մեծ մասամբ, այդպէս դրոշմեցին զայն։

Հակառակ ատոր, սակայն, բազմաթիւ Դաշնակցականներ, թէ առաջին օրերէն եւ թէ ետքէն, շատ մը մասնաճիւղերու մէջ, նոյն իսկ մոլեռանդներէն՝ անդամագրուած էին անոր, նկատի ունենալով, որ ամէն հայ անհատ ազգային բարեգործութեան եւ մշակոյթին իր տուրքը պէտք է բերէ։

Այդ Միութեան հակադաշնակցական գիծը տակաւ առ տակաւ աղօտանալու վրայ էր։ Բայց յետագային Միութեան ղեկավարութիւնը ինկաւ բացառապէս ռամկավարներու եւ կուրօրէն հակադաշնակցականներու ձեռքը։ Ու հիմա իր անդամներու թիւը՝ փոխանակ աճելու, պակսելու վրայ է. եւ եթէ անիկա խելքը տուն չկանչէ, պիտի մնան միայն իր վարիչները՝ մատակարարելու համար կտակուած գումարները։

Վերջերս «Ալազայ»ի մէջ շատ ճիշդ գրուած էր Պ. Վ. Մալէզեան, թէ կտակներու գումարները անձեռնմխելի կը մնան իրենց կտակարարներուն կամքով եղած յատկացումներով, բայց մենք ալ գիտել կուտանք նոյնքան ճշգրօրէն, թէ Բարեգործականի վարիչ մարմինը տեղին չի յատկացներ բարեգործութեան անուանով իրեն եղած վճարումները, եւ ինք կրկէս նետուած է իբրեւ քաղաքական կազմակերպութիւն,— «Մեր Հայրենիք»ը ազգային երգ է թէ ոչ, «Եռագոյն»ը մեր ազգային դրօ՞շն է թէ ոչ, «Մայիս 28»ը ազգային տօ՞ն է թէ ոչ, «Ապրիլ 11»ը համազգային պատո՞ն է թէ ոչ։ Ասոնցմէ եւ ոչ մէկը մօտէն, նոյն իսկ հեռուէն առնչութիւն չունին ազգային մշակոյթին եւ բարեգործութեան հետ։

ՌՈՒԲԷՆ ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԷԼՃԻՔԷՆ

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ
(ՄՈԼՈՏՈՎԻ ՃԱՌԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Յայտնի ընկերվարական էմիլ Վանտէրվէլտ, որ համաշխարհային համբաւ կը վայելէ եւ Բ. Միջազգայինի կեդր. Դիւանին նախագահն է, յօդուածաշարքով մը կը վերլուծէ Խորհ. Միութեան գործավարներու նախագահ Պ. Մոլոտովի ճառը, զոր վերջերս յիշեալը արտասանեց Խորհուրդներու Դրդ. Համագումարին մէջ։

Պ. Վանտէրվէլտի կարծիքով, այդ ճառը կը բովանդակէ շահեկան տեղեկութիւններ ոչ միայն համայնավար տնտեսութեան վերջին յառաջդիմութիւններու մասին, այլ եւ կը ներկայացնէ Քրեմլինի ղեկավարներուն ընդհանուր քաղաքականութեան ամբողջական մէկ պատկերը։

Անոնք որ մօտէն հետեւած են ռուս յեղափոխութեան, սկսելով անոր ծագումէն մինչեւ մեր օրերը, ականատես եղած են այն զգալի փոփոխութիւններուն, որոնք յառաջ եկած են Խ. Միութեան մէջ, Ստալինի իշխանապետութեան օրով, ըլլայ ներքին, ըլլայ արտաքին քաղաքականութեան կրկնակ տեսակէտներով։

Մոլոտով հակառակ է Թրոցքիական միջազգայնացումին, որ ռուս յեղափոխութեան մէջ կը տեսնէր միայն մեկնակէտը համաշխարհային յեղափոխութեան, եւ կը մերժէր ընդունիլ թէ ընկերվարութիւնը կարելի է կերտել միակ երկրի մը մէջ, եւ այն ալ Եւրոպայի ամէնէն յետամնաց երկրին մէջ։

Ըստ Մոլոտովի բաւական չէ ըսել թէ Ռուսիոյ մէջ կերտուելու վրայ է խոշոր ընկերվարութիւն մը, այլ թէ ան միանգամ ընդ միշտ արմատ ձգած է Խորհ. Միութեան մէջ, արտադրութեան ու փոխանակութեան գլխաւոր միջոցներով, մշակելի հողերու չորս հինգերորդ մասին համայնացումով եւ քաղքենի դասակարգին ամբողջական մաքրագործումով։ Արդարեւ, 1935 տարուան սկիզբը Խորհ. Միութեան բնակչութեան երեք չորրորդը կը կազմէին գործաւոր դասակարգը եւ կոլխոզի կապուած գիւղացիները։

Արտաքին քաղաքականութեան կալուածին մէջ՝ ալ տեղի ունեցած են կարեւոր փոփոխութիւններ։ Լիթվինով Ազգաժողովին մէջ կը ներկայացնէ Խորհ. Միութիւնը, եւ Մոսկուա սիրտ ու մտերիմ յարաբերութիւններ կը մշակէ դրամատէր կառավարութիւններու հետ։

Սխալ չըլլար ըսել թէ գործավարներու նախագահին ճառը մեծ նմանութիւն մը կը յիշեցնէ Բրիտանիոյ թագաւորին գահաճառին կամ Ֆրանսայի արտաքին նախարարներու քաղաքական ճառերուն հետ։

Մոսկուայի մէջ այլ եւս խնդրոյ նիւթ չի կազմեր բնիկ ժողովուրդներուն ըմբոստացումը ընդդէմ դրամատիրական աշխարհակալութեան։ Այսօր, հոն գոհունակութեամբ կ'ողջունեն սիրալիր համաձայնութեան մը կնքումը Ֆրանսայի հետ եւ բարեկամ յարաբերութիւններու մշակումը Մեծն Բրիտանիոյ, Իտալիոյ եւ ուրիշ պետութիւններու հետ։ Իրենց բարեկամական շրջանակէն դուրս կը մնան քանի մը փոքր պետութիւններ, ինչպէս նաեւ Ճափոն եւ Գերմանիա։ Այս վերջին երկու պետութիւնները աշխարհակալական ծրագիրներ կ'որոճան ի վնաս Խորհ. Միութեան, առաջինը Ծայր. Արեւելքի մէջ, իսկ երկրորդը Ռուսիոյ արեւմտեան սահմանամերձ երկիրներուն մէջ։

Աւելորդ է ըսել թէ այս բոլոր մտահոգութիւնները կը մղեն Խորհ. Միութիւնը բանակցութիւններ կատարել քաղքենի պետութիւններու հետ, մինչդեռ ասկէ ոչ շատ առաջ բոլշեւիկները միեւնոյն ջերմով կը լուային թէ ժողովրդավար եւ թէ ազգայնական ու ֆաշական բոլոր երկիրներն ու կազմակերպութիւնները։

Ինչպէս յայտնի է, միջազգային քաղաքական խնդիրներու մէջ ամէն բանէ գերադաս է շահը, որ կը կապէ ազգերու յարաբերութեանց չափանիշը։ Ոչ նուազ զուարճալի երեւոյթ մըն է տեսնել թէ ի՞նչպէս 1922ին Ճենովայի մէջ խորհրդային պատուիրակները հանգուցեալ Պարթուի չմորած աչքերուն առջեւ կը սիրաբանէին Գերմանիոյ հետ, մինչդեռ այսօր, բախտին տարօրինակ յեղաշրջումով միեւնոյն բոլշեւիկները կը սիրաբանին դրամատէր Ֆրանսայի հետ։ Սակայն, ինչպէս բանիք, ասոր մէջ ոչինչ կայ զարմանալի, քանի որ ներկայ պայմաններուն մէջ քաղաքականութեան շահը այնպէս կը պահանջէ, եւ Խորհ. Միութիւնը, իր վերաշինութեան գործը առաջ տանելու համար, պէտք ունի խաղաղութեան կամ առնուազն զինադուլի։ Ան կ'ապրի միացեալ սպառնալիքի մը տակ, գերմանական թէ ճափոնական եւ այդ վտանգին դէմ ինքզինքը պաշտպանելու համար, կը խորհի մօտենալ հակառակորդ բանակին, այսինքն Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ Անգլիոյ, ինչ որ մխիթարական պարագայ մըն է։

Անշուշտ պիտի առարկուի թէ խաղաղութեան պատճառաւ ժամանակի մը համար պիտի երկարի գոյութիւնը քաղքենի դասակարգին. թերեւս ճիշդ ըլլայ այդ առարկութիւնը, սակայն այս եղանակով հնարաւոր պիտի ըլլայ խաղաղութեան մէջ կազմաւորել նոր աշխարհ մը, որուն գոյութիւնը ներկայիս կարելի է վտանգուած նկատել։

Ամէն ինչ լաւ կշռելով, ընկերվարութիւնը կը շահի իրերու այս կացութենէն։ Եւ այս է պատճառը այն դժկամակութեան, որով զանազան երկիրներու պահպանողական տարրերը կ'արտայայտուին Լավալի եւ Սըր Ճօն Սայմընի քաղաքականութեան դէմ։

ՀՐԱԶԴԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ՊԱՅՔԱՐԸ ԾԽԱԽՈՏԻ ԴԷՄ

Պէյրութի վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.

Լեռնային Լիբանանի մէջ ծխախոտի դէմ շարժումը կը ծաւալի։ Բոլորն ալ համոզուած են թէ մենաշնորհի ընկերութիւնը սնանկութեան պիտի առաջնորդէ այս երկիրը։ Ծխախոտ ծախողները փակած են իրենց խանութները, որովհետեւ ոչ ոք կը ծխէ այլ եւս այդ շրջաններու մէջ։ Ձիւթի գործածութիւնը ընդհանրացած է ամբողջ Լիբանանի մէջ։

Պէյրութի մէջ կազմուած են մասնաւոր կոմիտէներ, որոնց կ'անդամակցին կիներ։ Կին մը, հանրակառքի մէջ կը հանդիպի քանի մը երիտասարդներու, որոնք կը ծխէին։ Դիտողութիւններ կ'ընէ անոնց, որու հետեւանքով ալ երիտասարդները իսկոյն կը նետեն սիկարէթները։ Այս ձեւով պիտի շարունակեն կիները եւ պոյքոթի պիտի հրաւիրեն ծխողները։

Անթուրայի մարօնի քահանաներու ազդեցիկ դէմքերէն Մարուն Ղըսն, որ արաբերէն լեզուի վարպետներէն կը համարուի, շատ բուռն ճառ մը խօսած է ծխախոտի դէմ եւ գնահատած պատրիարքի դիրքը։ Ճառախօսը փափաք յայտնած է որ պատրիարքը անձամբ Փարիզ երթայ, պաշտպանելու համար այս երկրին շահերը։

Կ'ըսուի թէ Հանր. նախագահ Հապիպ փաշա, Պքերքէ գացած է ծխախոտի խնդրին շուրջ լուծման ձեւ մը գտնելու համար։ Սակայն, պատրիարքը յայտարարած է որ չի կրնար փոխել իր դիրքը եւ վճռած է մինչեւ վերջ շարունակել պայքարը։ Պատրիարքը խնդրած է նախագահէն որ յայտնէ մարզպանութեան թէ՝ ժողովուրդին վիճակը շատ դէշ է եւ եթէ այսպէս շարունակուի ոչ ոք պիտի կրնայ տուրք վճարել։

Ռէժիի տնօրէն Կալան, Պքերքէ գացած էր իր քարտուղարով։ Պատրիարքին հետ երկար տեսակցութիւն ունենալէ վերջ յուսահատ ելած է։ Կալանի քարտուղարը, տեսակցութեան մը ընթացքին, եղած հարցումի մը պատասխանելով, ըսած է. «Մենք մենաշնորհը առած ենք, միայն ձեւակերպութեան եւ ժամանցի համար գացինք Պքերքէ»։ Այս պատասխանը, որ հրատարակեցին շատ մը տեղական թերթեր, գրգռութիւն պատճառած է մարօնի շրջանակներու մէջ։

Յայտնի ազգայնական պարագլուխ Րիատ պէյ Սօլհ, յայտարարած է որ ծխախոտի դէմ սկսած շարժումը անկարելի է որ դադրի, քանի որ բոլոր խաւերու փափաքին համաձայն է։

Պէյրութի մէջ, մասնակցութեամբ յայտնի անձնաւորութեանց եւ երեւելիներու ժողով մը գումարուած է, ծխախոտի դէմ հարկ եղած միջոցները ձեռք առնելու համար։

Ծուէյֆաթի մէջ եւս սկսած է զօրաւոր պայքար մը ծխախոտի դէմ։ Եկեղեցիներու մէջ յայտարարութիւններ եղած են։

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ

Ֆ. ԱՂԱՋԱՐԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Իր սրահը ամէն տարի լեցնող բազմաթիւ Ֆրանսացի հիացողները, եւ իր արուեստին ուժն ու հմայքը գնահատելու կարող փոքրաթիւ հայ երաժշտասէրները անհամբեր կը սպասեն իր միակ երեւումին՝ Խաւոյի պատմական սրահին բեմին վրայ։

Ամէն տարի ամբողջապէս նոր յայտագիր մը չահեկանութիւնը մէկն է իր յաջողութեան գաղտնիքներէն։

Իր այս տարուան յայտագրին մէջ կը գտնենք դասական հսկաները, — Կլիւք, Պէթհովէն, Մէնտէլսօն, Զայկովսքի, Թառթինի, եւ մանաւանդ Սէզար Ֆրանքի անունը, որուն Sonate en la Majeurը — երկնակարկառ տաճարի մը պէս հոյակապ — մատչելի չէ երկնային օծումէն զրկուածներուն։

Աղազարեանները կենդանի ու չչմեցնող պատասխաններն են ամէն ցեղի եւ կարգի Ռըպաթէններուն, եւ պէտք է գիտնանք զանոնք պարտադրել, նախ եւ առաջ արժանաւորապէս գնահատելով մենք, ազգակիցներս։

⁂ Մեր նուրբ երգչուհին՝ Օր. Ի. Փիւլպիւլեան, անցեալ օր քոնսէռ Սիօնանի մէջ հրաւիրուած էր երգելու, եւ հմայուած ներկայ հոծ հասարակութիւնը «Trois beaux oiseaux de paradis»ին տպաւորիչ վերարտադրութեամբ։

Կ'իմանանք թէ տաղանդաւոր երգչուհին հրաւիրուած է կրկին յայտնըւելու «Siohan»ի դժուարահաճ հասարակութեան առջեւ։ Հր. Ալ.

ՏՓՐՈՆԻ

Ծանօթ դերասան ընկեր Մ. Մաքուրեան դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր կինը, Լորետտա Մաքուրեան, ինչպէս կ'իմանանք Թէհրանի «Ալիք»էն։

Ողբացեալ տիկինը ծնած էր 1907ին, Թաւրիզ եւ յետոյ փոխադրուած Թէհրան։ Հայկազեան դպրոցը աւարտելէ յետոյ, գացած է Թիֆլիս, Գայիանեան վարժարանը, միեւնոյն ատեն հետեւելով Թիֆլիսի երաժշտանոցի դասընթացքին։ Օժտուած՝ գեղարուեստական ձիրքերով, ունէր գեղեցիկ ձայն, զոր կատարելագործելու համար եկաւ մտաւ Մարսէյլի պետական երաժշտանոցը։ Այդ միջոցին էր որ ամուսնացաւ ընկեր Մաքուրեանի հետ։ Երաժշտանոցէն շրջանաւարտ ելաւ երկրորդ մրցանակով։ Յետոյ աշակերտեցաւ Տիկին Պուայէի, եւ ընդունուեցաւ առաջին կարգի վկայական։ Փայլուն հեռանկարներ կը պարզուէին իր առջեւ։ Դժբախտաբար իր առողջութիւնը խանգարուած ըլլալով, ստիպուեցաւ Զուիցերիա երթալ, բժշկուելու համար։ Ի վերջոյ ստիպուեցան փոխադրուիլ Իրան, ուր կը մասնակցէր հանրային կեանքին։ Ունի գրական եւ թարգմանական աշխատութիւններ ալ։

Մեր վշտակցութիւնը ընկեր Մաքուրեանի՝ այս դառն կորուստին առթիւ։

КԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Լիոն Մուլինօյէն

═ o ═

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Սթանոյի Հայր. Միութիւնը կազմակերպած էր երեկոյթ պարահանդէս մը շաբաթ երեկոյ, ժամը 8էն մինչեւ լոյս, Պիյանքուրի Լիւսիէնի սրահին մէջ։ Ժամը 9ին աթոռները բռնուած են եւ նոր եկողները ոտքի վրայ մնալու ստիպուեցան։ Ժամը 9ուկէսին սկսաւ ներկայացումը «Արդարութեան Ցաղթանակը», ղեկավարութեամբ Պ. Ալթունեանի։ Խաղը շատ յաջող անցաւ։ Պ. Ալթունեան ջանք չէր խնայած երիտասարդ դերակատարները մարզելու։ Գիշերուան ժամը մէկին ներկայացումը լրացած ըլլալով, սկսաւ եւրոպական պարը որ տեւեց մինչեւ լոյս։

Ինչպէս անցեալ կիրակի, այս անգամ եւս Կ. Խաչուհիները գործի լծուած էին, հանդիսականներուն կուրծքը Կ. Խաչի խորհրդանշաններ կը փակցնէին, փոխան զարդանիշի։

Ժողովուրդը կուտար իր սրտէն բըխածը։ Կաթիլներէ է որ կը կազմուին գետերը։ Ահա այդ մէկ մէկ փըրանքներով է որ կ'իրագործուին Կ. Խաչի ծրագիրները։ Այս առթիւ շնորհակալութիններ թէ Սթանոյի եւ թէ Սէօլէօզի Հայր. Միութեանց, որոնք սիրով քաջալերեցին ձեռնարկը։

⁂ Շրջանիս ամենամեծ գործարանն է Ռընօն, ուր կ'աշխատին հարիւրեակ մը հայրենակիցներ։ Ինքնութեան Թուղթի նորոգման խնդիրը անել կացութեան մատնած է մեր հայրենակիցները։ Անոնք որոնց կարգը եկած է (A.B.C.D.E.) դիմած են գործարանի տնօրէնութեան, ստանալու համար աշխատանքի վկայագիր։ Ահա երեք շաբաթը լրացաւ, տակաւին ոչ ոքի չեն տուած աշխ. վկայագիր, բացի քանի մը հոգիէ որոնք կ'աշխատին ձուլարանը (ֆոնտըրի)։ Շատերուն ժամանակը լրացած է եւ գացին 7, Rue Jouy, ներկայացնելով վերջին կիսամսեակի ստացականը։ Աշխատանքի նախարարութիւնը ութ օր եւս պայման տուած է։ Երբ կը ներկայանան գործարանի տնօրէնութեան, կ'ըսէ, — գացէք, ձեր աշխատած տեղը պիտի ղրկենք։ Եւ կամ,— գնա շէֆիդ խօսէ։ Շէֆեր կան որ նամակ տուած են ըսելով թէ այս գործաւորը մեզի անհրաժեշտ է, աշխատանքի վկայական տուէք որ ինքնութեան թուղթը նորոգէ, բայց կրկին մերժում, խմացծիս համաձայն այսպէս օրօրելով ինք. Թուղթի ժամանակը պիտի անցընեն եւ յետոյ գործէն պիտի արձակեն։

⁂ Մարտ 3ին տեղի ունեցաւ Սէօլէօզի Հայր. Միութեան սարքած ներկայացումը, «Վարդանանց»։ Որոշեալ ժամուն վարագոյրը բացուեցաւ 350 — 400 հայրենակիցներու ներկայութեամբ եւ կատարեալ կարգապահութեամբ։

Սէօլէօզի Հայր. Միութեան գործը վերագրել գոյութիւն չունեցող Վերաշինացի, անամէջ յաւակնութիւն է։ Երկու ամիս է Սէօլէօզի Հայր. Միութիւնը լուռ աշխատանքի լծուած է եւ «Վարդանանց Պատերազմ»ը յաջողութեամբ ներկայացնելու համար ջանք չէին խնայած Միութեան բոլոր անդամները։ Թող հպարտանան ներկայացման աջակցող բոլոր դերակատարները եւ անոնց կողքին աշխատող Սէօլէօզցիները։ Կազմակերպողներն իսկ թերեւս այսքան մեծ յաջողութիւն չէին սպասեր։ Սրահը պըտտիկ էր, տեղի եւ օդի պակասը զգալի։

Դերակատարները խղճմտօրէն պատրաստուած էին։ Կ'արժէ որ հրապարակաւ տանք իրենց անունները,— Պ. Զ. Զագիկեան (Ցազկերտ), Ստեփան Միսաքեան, Ն. Փարաճեան (Վասակ), Կ. Միսաքեան (Ղեւոնդ Երէց), Օ. Գուրուեան, Տիկ. Ներսէսեան (Շուշանիկ), Պամաճեան (հայրապետ)։ Երկրորդական դերակատարներն ալ յաջող էին։

Լրատու

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մեր պարահանդէսը

ՏԷՍԻՆ, 11 մարտ (Յառաջ).— Հ. Յ. Դ. կոմիտէի հովանաւորութեամբ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան խումբերը մարտ 10ին սարքած էին հանդէս մը տօնելու համար փետր. 18ի ժողովրդական ապստամբութեան 14րդ տարեդարձը, իսկ իրիկունն ալ ժամը 8էն մինչեւ առտուան երկուքը ընտանեկան պարահանդէս մը։ Վերջին պահուն յօնակատարութեան հանդէսը յետաձգուեցաւ բանախօսի հիւանդութեան պատճառաւ, իսկ պարահանդէսը տեղի ունեցաւ ճիշդ ժամին՝ Հ. Յ. Դ. Ժող. Տան սրահին մէջ։ Ներկայ էր խուռն բազմութիւն մը։ Կը նուագէր Ժիրարտի եղբայրներու հինգ հոգինոց նուագախումբը։

Համաձայն եղած յայտարարութեան, դիմակաւոր զոյգերէն անոնք որ պարի առաջնութիւնը շահէին, պիտի ստանային նուէր մը։ Մրցանակը (պայուսակ մը) շահեցաւ Պ. Յովսէփ Յովսէփեան (կնոջ տարազով), Ներկաներու խնդրանքին վրայ մեներգեցին Պ. Պ. Ռ. Խէրպէկեան (2 ֆրանսական երգ) եւ Լիոնէն Պ. Պետրոսեան (Գողթան երգչախումբի ղեկավարը), «Զմեռն անցաւ», «Բարի լուսուն», «Պըճինկօ» եւ ֆրանսական կտոր մը։ Ֆանթէզի մը ըրաւ Պ. Յ. Յովսէփեան։ Կոմիտէի կողմէ ամերիկեան աճուրդի դրուեցաւ շիշ մը խմիչք եւ 4 տուփ պահածոյ բանջարեղէն։ Աճուրդը բարձրացաւ 113 ֆրանքի եւ շահեցան Տէր եւ Տիկ. Գ. Ալթունեանները, գումարը բարձրացնելով 118 ֆրանքի։

⁂ Ֆր. Հ. Կ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղը կը պատրաստուի մարտ 24ին հանդէսով մը տօնելու Կ. Խաչի 25ամեակը։ Կը սիրենք յուսալ թէ հասարակութիւնը ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ իր ներկայութեամբ պիտի քաջալերէ Կ. Խաչի մասնաճիւղը, որ կ'աշխատի մանկապարտէզ մը բանալ։

⁂ Պ. Յ. Քաթիպեան Հ. Յ. Դ. Տան սրահին նուիրեց Դաշնակցութեան զինանշան մը, գծուած իր կողմէ։

Վեհունի

Գործի տագնապը

═ o ═

ՍԷՆ Թ'ԱՆՏՐԷ (Մարսէյլ).— Մեր աղիւսի գործարանները քիչ-շատ կ'աշխատէին փետրուարի մէջ, մէկէն գոցուեցան։ Աշխատողները մեծ մասով Իտալացի եւ Սպանացի են. կան նաեւ ցանցառ թիւով Ֆրանսացիներ (Հայեր չկան)։ Բոլորն ալ գործազրկութեան նպաստէն կ'օգտուին։ Իսկ Հայերը կ'աշխատին միայն հողի (կաւի) փոսերու մէջ։ Առաջ շատ էին, այժմ 50 հոգիէն աւելի չեն։ Անցեալ շաբաթ սկսան հողի տեղէն խումբով արձակել, 12 հոգի մէկ եւ 15 հոգի ալ մէկ, մեծ մասով Հայեր։ Այս շաբաթ ալ պիտի արձակեն 20 հոգի մեծ մասով Հայեր։ Պաշտօնեաներն իսկ յուզուեցան տեսնելով մեր վիճակը եւ դիմեցին տնօրէնին, որ հաւանեցաւ բանեցնել շաբաթը 40 ժամ, հարիւրին 10 ղեղչելով (բանուորին օրականն է 24—25 ֆրանք)։ Այս առթիւ մեր շնորհակալութիւնները կը յայտնենք հրապարակաւ։

Ա. Սահակեան

ՀԱՄԵՐԱՇԽ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ

═ o ═

ՇԱՄ (Իզէռ).— Մեր փոքրաթիւ գաղութը կը բաղկանայ 40 ընտանիքէ ամէնքն ալ զաւակի տէր։

Գործազրկութեան տագնապին առթիւ, մարտ 5ին խորհրդակցական ժողով մը ունեցանք։ 32 ներկաներու մասնակցութեամբ հիմը դրուեցաւ գործազուրկներու միութեան մը։ Այս առթիւ ընտրուեցաւ հինգ հոգինոց յանձնախումբ մը,— Պ. Ալբոյեան, Մ. Գըլըճեան, Գ. Տօնիկեան, Ց. Կիւլվանէսեան եւ Ա. Սագեան։ Միութեան անդամներուն թիւը բարձրացաւ 35ի։ Եթէ նոր գործազուրկներ ունենանք, ի հարկին ամսականներէն զատ յաւելուածական վճարումներ ալ պիտի կատարենք անխտիր։

Ջերմապէս գնահատելի է այս ձեռնարկը, որ կրնայ օրինակ ծառայել աւելի մեծ քաղաքներու։

Թղթակից

ԻՐԱՒԱԳԷՏ Պ. Պ. ՎԱՀԷ Լիոն մեկնեցաւ երէկ, եւ պիտի այցելէ ուրիշ հայաշատ կեդրոններ։ Փափաքողները կրնան օգտուիլ դիմելով Hôtel des Etrangers։

Պ. Կ. ԽԱՉԻ անդամուհիներէն Օր. Գալֆայեան Փորթ տ'Իթալիի թաղամասը այցելելով, 20է աւելի ֆանելա պլուզներ բաժնեց չքաւոր ընտանիքներու։

ՄԱՄՈՒԼ

Անմիտ պայքար

— • —

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ, Նիւ Եորքի մահավճիռին վաւերացման առթիւ (9 մարտ).

— «Հայ յեղափոխութիւնը իր կէս դարու փոթորկոտ անցեալով, երկաթէ կրունկներով իր ճամբու ընթացքին, բնական է որ իրեն դէմ ոխով պիտի լեցնէր սահմռկած պահպանողական տարրերը, վարժ ստրկական կեանքի, միշտ բռնաւորներու ոտքերուն գերի, սեփական ժողովուրդը վաճառքի հանելու պատրաստ։ Սուլթաններու եւ ցարերու գարշապարը լզող այդ տարրերը ժամանակ առ ժամանակ ցոյց տուին իրենց հոգիին բովանդակ մաղձը ծաւալող յեղափոխական մտայնութեան դէմ։ Սակայն ոչ մէկ ատեն անոնք համարձակեցան մօտենալ մեր օրերու իրենց ցուցահանած բարոյականին։

Մեր հայրենազուրկ վիճակը, ընդհանուր տեղահանութեան բերած բարոյական քայքայումը ու մեր դատի կրած աղետալի ձախողանքը հասցուց զանոնք այս անպատկառութեան։ Նիւ Եորքի դատավարութիւնն եղաւ վերջին փորձաքարը, ուրտեղ ազգայնական հայութիւնը զարհուրանքով բռնուեցաւ Թուրքին գոյութիւնը մեր ծոցէն ներս։

Ի՞նչ պիտի շահին այս տարրերը սակայն իրենց մոլուցքին մէջ։ Քայքայե՞լ Դաշնակցութիւնը, քառասուն եւ հինգ տարուան փառայեղ անցեալով կուսակցութիւն մը։ Հայ ժողովուրդի ծոցէն ծնած, անոր առաքինութիւններու եւ արիութեան մարմնացումը եղող կազմակերպութիւն մը սարսափի՞ մատնել մահավճիռներով։ Կուսակցութիւն մը որ տարիներու ընթացքին անհամար զոհեր է տուած, հազարներ զոհած կախաղաններու կատարին եւ զնտաններու խորը։ Կուսակցութիւն մը որ դեռ երէկ կը մաքրէր հայութեան պատիւը, կը պայքարէր բազմաթիւ ճակատներու վրայ, այլասերած եւ ստրուկ ժողովուրդէն կը վերակերտէր առաքինի ու արի հին ցեղը, կը ճակատէր մեր ոսոխին դէմ, հերոսամարտեր կը կերտէր ու ապա երբ պսակէր իր գործերուն հիմը կը դնէր Հայաստանի անկախութեան։ Այս կուսակցութեան դէմ է որ իրենց զէնքերը թշնամիին են միացուցած հայամոլ մարդիկ, ցայն քայքայելու խելագար տենչանքով։

Ի՞նչ կը մնայ ընել մեր ազնուական ցեղին, անոր ազատատենչ երիտասարդութեան։ Արհամարհել նախ այս խաժամուժին գոյութիւնը, անոր դիւային հրճուանքն ու խարդախ յաղթանակը։ Խնամքով արձանագրել բոլոր վաւերութիւնները ու դաւաճանութիւնները։ Ցեղին ճակատագիրը դատապարտուած չէ խաւարի մէջ մընալու շարունակ։ Վաղը սրբազան օր մը երբ դարձեալ ծագի մաքրող արեւը հայ երկնակամարին, այդ խմբակը ինչպէս քանիցս անցեալին մէջ, կրկին պիտի սողայ մեր գաղափարի կրունկներուն տակ։ Այնպէս է եղած միշտ, անպատկառ մութ օրերուն, ծնող երբ արեւ ունինք։ Իսկ մենք արեւի լոյսին տակ մոռցած ենք ա[illegible] մէն ինչ։ Այդպէս պիտի չըլլայ սակայն վաղը։ Հասնող սերունդը ծով մը արիւն ունի տեսած, ու իր տառապանքին մէջ անարգուիլը դիտած իր վերջին ու սրբազան ապաւէնին՝ հայ եռագոյնին։ Ու երբեք պիտի չը մոռնայ այս օրերը, որքան ալ պայմանագրութեան մէջ ազգուրացներու ուղղացումը ըլլայ ստրկային ու զզուելի արտակեղեք։

Մինչ այդ հայ յեղափոխական երիտասարդութեան կը մնայ աւելի բծախնդրութեամբ պահել մեր ցեղային առաքինութիւնները, մոլեռանդութեամբ փարիլ հայրենիքի դրօշակին, ըլլալ կատաղի հայրենասէր, հպարտ ու առնական, վստահութեամբ ու այլ ազգային ու սրբութեամբ պահել յիշատակը մեր բոլոր նահատակներուն, որոնք ինկան ու պիտի իյնան բոլոր հորիզոններու տակ, որպէսզի ստրուկ կը դառնայ ազատ Հաղաքացի, վեր գտնէ մեր տառապանքը ազատագրողի հայ հայրենիքը, մաքրուի հայ ցեղը եւ դառնայ այլ եւս անընդունակ արտադրելու ազգուրացներ ու վաճառներ»։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱԹԵՐ ԵՒ ՈՒՐԱՐՏԵԱՆՔ (Մատենագիտական ուսումնասիրութիւն)։ Գրեց՝ Հ. Յակոբոս Վ. Տաշեան։ Ազգ. Մատենադարան, Վիէննա, 1934։ Գին 3 զ. ֆրանք։

ՀԱՅ ԱԶԳԻ ՏԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՎԱՒԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԵՄԱՏ։ Գրեց՝ Հ. Յակոբոս Վ. Տաշեան։ Մասն Ա. 1921։ Գին 3 զ. Ֆր.

ԵՐԵՄԻԱ ՉԵԼԷՊԻ ՔԷՕՄԻՒՐՃԵԱՆ (Կեանքն ու գրական գործունէութիւնը)։ Գրեց՝ Հ. Ներսէս Վ. Ակինեան։ 1933, գին 3 զ. ֆրանք։

ԾԱՂՐՈՒԱԾ ՈՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏԸ (պատանի մանչերու համար)։ Գրեց՝ Հ. Գ. Վ. Փանչիկեան։

ԵՐԿՈՒ ԱՊՈՒՇ ԾԱՌԱՆԵՐ (խաղ խումբի համար)։ Նոյն հեղինակէն։

ԿՕՇԿԱԿԱՐ ՍԻՄՈՆ ԱՂԱՅԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ։ Նոյն հեղինակէն։

Ի՛ՆՉ ԲԱՐԵԴԷՊ ԱՆԱԿՆԿԱԼ (աղջիկներու համար)։ Նոյն հեղինակէն։

ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ ՊԱՐԻԿԸ (աղջիկներու համար)։ Նոյն հեղինակէն։

ՓՈՔՐԻԿ ԾԽԱՆ ՄԱՔՐՈՂԸ (մէկ արար)։ Թարգմ. Հ. Ե. Պօղոսեան։

Այս բոլոր հրատարակութիւնները ստանալու համար դիմել.— Librairie des P.P. Méchitharistes, 4 Mechitharistengasse, VII. Vienne (Autriche).

ՓՈՂՈՑԸ, գրեց՝ Գ. Գեղարքունի։ Տփ. Սոֆիա։ 1935։

ԳԻՒՂԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԳԱՅՄԱԳԱՄԸ

═ • ═

Բարձրահասակ ու գէր Թուրք մըն էր, մեծակփորով, ծածրակը փոթթած ու կը նմանէր Թուրքիոյ բոլոր գայմագամներուն։

Գայմագամը ... երբ այդ անունը կ'արտասանուէր, կարծես սուլթանին անունը կը տրուէր։ Ան՝ շրջանին մէջ ամենաբարձր ներկայացուցիչն էր իշխանութեան, ամենազօրեղը, ահաւորը ու անկէ կը դողային բոլորը՝ Թուրք թէ քրիստոնեայ։

Ուրբաթ օրը երբ «քօնաք»էն կ'ելլէր ու կը սկսէր շրջիլ Քէշանի չուկան, հարիւր քայլ հեռուէն բազմութիւնը կը բաժնուէր երկուքի ու բոլէպէս կ'ամայանար սալայատակը։ Գայմագամը ծանր ծանր կը յառաջանար, մինչ իրեն կը հետեւէին ոստիկան զօրքեր։ Կանգ կ'առնէր վաճառորդներու պարկերուն ու թիթեղներուն առջեւ, եւ մէկուն ու միւսին համը կը նայէր՝ որպէս թէ առողջապահական բաժնի բժիշկը ըլլար։

— Ո՞ւրկէ են այս խնձորները։

— Կրապունայէն, գայմագամ պէյ։

— Ը՜ը... տեսքով լաւ են, բայց մէ՞ջը ինչպէս է արդեօք...

— Շատ լաւ, շատ աղուոր, գայմագամ պէյ։

— Փորձենք հատ մը, տեսնենք։

— Հրամեցէք։ Ա՛ս, ա՛ս, գայմագամ պէյ։

— Ը՜ը... [illegible] յ»։ Գէշ չեն... Իպրահիմ։

Իպրահիմ չաւուշը անմիջապէս կը մօտենայ եւ բարեւի կը կենայ գայմագամին առջեւ.

— Հրամայեցէք, պէյիմ...։

— Ասկէ ... երկու երեք քիլօ բան յետոյ ... տունին համար ...

Եւ կ'ուղղուէր դէպի ուրիշ պարկ մը։

— Այս նուշերը հերուանը չըլլա՞ն։

— Ո՛չ, գայմագամ պէյ, մատո՛վ, մատո՛վ կը կոտրին ...

— Ա՛... իրա՞ւ ... մաշալլա ... Իսմայի՛լ։

Իսմայիլն արդէն բարեւի էր գայմագամին ու պարկին առջեւ։

—Ինծի նայէ՛, Իսմայիլ։ Այս նուշերը մատով կը կոտրին պիստակի նման. չմոռնաս երկու երեք քիլօ տան համար ...

Աւելի վերը ան կանգ կ'առնէր իւղին, պանիրին ու մեղրին սէրկիին առջեւ։ Ու միշտ նոյնը՝

— Իպրահիմ ... Իսմայիլ ... Եուսուֆ ...

Ու Աստուած միայն գիտէ թէ այդ վաճառորդները դրամ կը ստանայի՞ն գայմագամէն եւ կամ արդեօք այդ չաւուշները նոյնքան մըն ալ իրենց տուներուն համար չէի՞ն վերցներ ...

Բայց այս բոլորին մէջ ամէնէն ըլխուր բանը այն էր, որ այս կանոնաւոր «քննութիւն»ներէն վերջ գայմագամը ծանր հիւանդ կը պառկէր։ Այն ատեն, Մալատէսթոն, ամենածեր ու ամենալաւ բժիշկը Քէշանի, կը վազէր գայմագամին տունը՝ ձեռքը բռնած իր մեծ պայուսակը, որ լեցուն կ'ըլլար լուծողական դեղերով ...

×

Գայմագամը կը սիրէր այցելել իր շրջանի գիւղերը։ Անշուշտ, ան որ եւ է գործ չունէր Թրքական գիւղերուն մէջ։ Ու կ'այցելէր քրիստոնեայ գիւղերը։ Իսկ բոլոր քրիստոնեայ գիւղերէն կը նախընտրէր պուլկարական Պուլկարքէօյ գիւղը — ամենամեծն ու ամենահարուստը եւ ամենամօտը Քէշանին։

Գայմագամին գալը դէպք մըն էր գիւղին համար։ Նախ՝ այդ պարագան կը հաղորդուէր, քանի մը օր առաջ, ըսելով թէ կիրակի պիտի բարեհաճի այցելութիւն մը տալ։ Յետոյ՝ շաբաթ իրիկուան դէմ կը հասնէին երկու ձիաւորներ ու կանգ կ'առնէին գիւղապետին գինետան առջեւ։

—Վաղը գայմագամ պէյը կուգայ։

Կ'իջնէին իրենց ձիերէն ու սանձերը կը ձգէին գետին։ Անմիջապէս գիւղացիներ կը նետուէին, կը լլէին սանձերը եւ կը սրբէին անոնց քրտնած վիզերը եւ կը պտտցնէին։

Իսկ ոստիկան զօրքերը քիչ յետոյ յետսաբակի որթատունկին տակ ջուրի գաւաթներով օղի կ'ըմպէին...

— Է՛յ, բացէ՛ք աչքերնիդ։ Եթէ բանէ մը դժգոհ մնայ՝ կը տեսնէք դուք...

— Զաւուշ էֆէնտի, կարելի՞ բան է։ Մի՞թէ առաջի՞ն անգամն է որ կը դիմաւորենք գայմագամը ...

Եւ, իրապէս, գիւղի քէհեան շատոնց արդէն պատած էր տունէ տուն եւ ժողված՝ հաւ, իւղ, ալիւր եւ բոլոր անհրաժեշտ բաները, աւելի հանդիսաւոր կերպով դիմաւորելու համար գայմագամն ու իր բազմաթիւ հետեւորդները։

×

Յաջորդ օրը, կիրակի, ժամը 10ի ատեն, քառարշաւ գիւղ կը մտնէին երկու ուրիշ ձիաւորներ եւ կանգ կ'առնէին կրկին գիւղապետին գինետան առջեւ։

— Կէլիյօ՛ր։

Ու ահա, տասը վայրկեան վերջ, Քէշանի ճամբէն փոշիի այնպիսի ամպ մը կը բարձրանար որ կարծես ճամբէն կը փախէր սարսափած հօտ մը՝ հինգ հարիւր ոչխարներէ բաղկացած։

Գիւղական հրապարակը ամէնէն առաջ կը մտնէին տասը ոստիկան զօրքեր, յետոյ ինքը՝ գայմագամը՝ հեծած գեղեցիկ սպիտակ ձին, ու անոր ետեւէն ուրիշ տասնեակ մը ոստիկան զօրքեր։

Երկու երեք հոգիի եւ գիւղապետին օգնութեամբ՝ գայմագամը կ'իջնէր ձիէն, եւ, հաղիւ փոխարինելով գիւղին մեծերուն բարեւները, ծանր ծանր կ'ուղղուէր դէպի ամպհովանին ուր կային կակուղ բարձեր եւ զոր նոր շիներ էին իրեն համար։

Գիւղացիներ, հագած իրենց տօնական հագուստները, վախով դողով կ'անցնէին դիմացի չինքերուն առջեւէն, եւ, Թրքական ձեւով կը բարեւէին գայմագամը՝ մինչեւ գետին ծռելով։

— Է՞, ի՞նչպէս կ'երթան գործերը։ Ի՞նչպէս են ցանքերը, կը հարցնէր գայմագամը՝ գինքը շրջապատող մեծերուն։

— Շիւքի՛ւր, գայմագամ պէյ, լա՛ւ են։

— Հա՛, այսպէ՛ս։ Մէջերնիդ ըմբոստներ ալ չունիք անշուշտ։ Այդ պարագային պէքէֆէք ալ տայ Աստուած։ Իլլէ համաձայնութիւն։ Ի՞նչ կը նշանակէ համաձայնութիւն — կը սկսէր փիլիսոփայել մեր գայմագամը — Համաձայնութիւն կը նշանակէ — եթէ ես բան մը ըսեմ՝ դուն էվէթ պիտի ըսես. այսպէ՛ս. ոչ մէկ դիտողութիւն, ոչ մէկ քրթմնջիւն։ Է՛յ, այս է ահա համաձայնութիւնը։

Քանի մը նման փիլիսոփայական «վերլուծում»ներէ վերջ, ան կը մտնէր գիտական, բժշկական եւ առողջապահական կալուածէն ներս։ Իր նիւթը, սակայն, գրեթէ միշտ միեւնոյնն էր — «միքրոպ»։

— «Միքրոպ» նէ՞ տիր։

Գիւղապետն ու մեծերը ականջ կարած մտիկ կ'ընէին.

— Հը՞, ի՞նչ բան է «միքրոպ»ը,— կրկին կը հարցնէր գայմագամը ու կը սկսէր բացատրել։

— Միքրոպը բոլորովին պզտիկ, պըտտիկ ճճի մըն է. Եւրոպացիները գտած են զայն. ան բոլոր հիւանդութիւններուն պատճառն է։ Ամէն մէկ հիւանդութեան համար կան զատ զատ տեսակ ճանճիկներ՝ այսինքն միքրոպներ։ Անոնք այնքան փոքր են որ կարելի չէ աչքով տեսնել։

— Եւրոպացիք ի՞նչպէս տեսած են զանոնք — կը համարձակէր հարցնել ծերունի մեծերէն մին՝ փիլիսոփայ գայմագամին։

— Ի՞նչպէս տեսած են. հը՛, տիւր – պինով. թէլէսքոփով։ Երբ այդ խողովակները մէկը միւսին կ'անցնին ու կը քաշեն՝ կրնան լուսինը մինչեւ այդ պատը բերել։ Ահա այս է,— կը վերջացնէր գայմագամը՝ հեւիհեւ։

Իր պատասխանութենէն վերջ, ան կը հանէր ժամացոյցը ու կը նայէր։ Այն ատեն, գիւղապետը անմիջապէս ոտքի կը կանգնէր.

— Է՛, գայմագամ պէյ, հիմա պիտի հրամէք տուն ...

— Ա՛յ, ճաշի՛, է՛յ, չեւ՛ պակաս բաներ պատրաստած չըլլա՛ք։ Պէտք չէ։ Ինչ որ կայ։ Մէկ երկու պատառ բան՝ եւ եղաւ գնաց։

Ու կրկին ծառայ քայլերով կ'ուղղուէր տուն, իսկ իրեն կը հետեւէին մեծերն ու ոստիկան զօրքերը։

Գայմագամը նստած գիւղական ճոխ սեղանին առջեւ, կը սկսէր հաւու ապուրով։ Յետոյ կը կծէր մէկ երկու խորոված հաւ։ Յետոյ՝ մատերով ու հացի պատառներով՝ մէկ երկու ամսու ոչխարի տապկած միս կ'ուտէր։ Ու կը սկսէր քակել բաճկոնակին եւ տաբատին կոճակները եւ մեծ ոգեւորութեամբ կը շարունակէր — հաւկիթ, փակլավա, խըմէր (տեսակ մը հէլվա) ու ամէն ինչ որ սեղանին վրայ կը գտնուէր։

×

Եւ երբ, Պուլկարքէօյի այս այցելութենէն յետոյ, Քէշան կը դառնար, հինգ օր յաջորդաբար տունէն դուրս չէր ելլեր։ Ու այդ օրերու ընթացքին ոչ ոք կ'ընդունէր, բացի, անշուշտ, մէկ հատիկ վստահելի անձէն—Մալատէսթոն, որ պայուսակովը ամէնէն ազդեցիկ փիւրկաթիվները կը տանէր ...

ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐՆԱՔ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԵԼ ԵՐԵՒԱՆ ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Է ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ։

Արթէնքի անգլիական դեսպանը այցելելով Պ. Ցալտարիսի, շնորհաւորեց խաղաղութեան վերահաստատումը:

Երմտական նախարարը միջոցներ կը խորհի, զինուորական գործողութեանց ծախքերը նարելու եւ ապստամբութեան պատճառած վնասները դարմանելու համար, առանց նոր տուրքեր հաստատելու:

⁂ Իտալական թերթի մը թղթակիցը տեսակցութիւն մը ունեցաւ Վէնիզէլոսի հետ, Հռոդոսի մէջ: Նախորդ վարչապետը ցաւ յայտնեց պատահած դէպքերուն առթիւ, բայց լռութիւն պահեց իր դերի եւ ապստամբութեան նպատակներու մասին, խոստանալով բացատրութիւններ տալ Հռոդոսի կառավարիչին:

⁂ Աթէնքի մէջ կը հերքեն այն զրոյցները թէ Յունաստան պիտի վերադառնայ Եորկիոս թագաւորը, որ հեռացած էր 12 տարի առաջ, կամ թէ Յունաստանի գահը պիտի առաջարկուի Քէնթի դուքսին (Անգլիոյ թագաւորին երրորդ զաւակը):

⁂ Պոլսէն կը հեռագրեն թէ շարունակ նոր փախստականներ կը հասնին Թուրքիա, ծովէն թէ ցամաքէն:

⁂ Եգիպտական իշխանութիւնները բանտարկեցին «Ավերով»ի երկրորդ հրամանատարը եւ հինգ սպաներ, որոնք Աղեքսանդրիա հասած էին շոգենաւով մը: Իրենց վրայ գտնուեցաւ հինգ միլիոն տրախմի դրամ:

⁂ Գավալայի ռմբակոծման առթիւ, իտալական հիւպատոսարանն ալ վնասուեցաւ, թէեւ դրօշ պարզած էր: Աթէնքի իտալական դեսպանը բողոքագիր մը ներկայացուց այս առթիւ, եւ Պ. Ցալտարիս ցաւ յայտնելով, միեւնոյն ատեն գնահատեց Իտալիոյ ջերմ եւ հաւատարիմ բարեկամութիւնը:

Գերմանիոյ վերազինումը եւ պետութեանց դիրքը

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, գերմանական կառավարութիւնը պաշտօնապէս յայտնեց թէ զինուորական օդանաւերու տորմիղ մը կազմած է, հետեւելով միւս պետութեանց: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ գերմանական տորմիղը կը բաղկանայ 1300 առաջնակարգ օդանաւերէ, մինչդեռ հազիւ կէսը կը նախատեսուէր, երեք ամիս առաջ, երբ Պ. Պոլտուին ուշադրութիւն կը հրաւիրէր երեսփ. ժողովին մէջ:

Օդայինէն զատ, Գերմանիա ծովային սպառազինութիւններ ալ կը կատարէ: Կը կարծուի թէ Պ. Հիթլէր պիտի պահանջէ գերմանական նաւատորմը վերակազմել եւ հասցնել անգլիական տորմիղին մէկ երրորդին: Վերջապէս, Գերմանիա կ'ուզէ որ իւրաքանչիւր երկրի զինուորներու թիւը հիմնուի բնակչութեան համեմատութեան վրայ, ինչ որ կը նշանակէ շատ զօրաւոր բանակ մը ապահովել Գերմանիոյ համար:

Լեհական թերթի մը քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Գերմանիոյ ծրագիրն է իր բանակը բարձրացնել 500,000 զինուորի, անոր վրայ աւելցնելով 100,000 մասնագէտներ: Ուրեմն, կատարեալ զինարշաւ:

Ֆրանսայի պատրաստութիւնները

Վարչապետ Պ. Ֆլանտէն երէկ երեսփ. ժողովին հաղորդեց կառավարութեան ծրագիրը, զինուորութեան շրջանի երկարաձգման մասին, վստահութեան խնդիր յարուցանելով: Այս առթիւ բուռն տեսարաններ պարզուեցան:

Աջակողմեան հոսանքները եւ մամուլը կը պահանջեն անպատճառ գործադրել յաւելման ծրագիրը, նոյնիսկ մէկ անգամէն երկու տարուան բարձրացնելով զայն, մանաւանդ հիմա որ Գերմանիա բացէ ի բաց կը խոստովանի իր օդային սպառազինութիւնները: «Ի՞նչպէս պիտի կրնանք դիմադրել անակնկալ յարձակումի մը, եթէ անհրաժեշտ զինուորները չունենանք»:

Այս առթիւ, նոյն տարրերը դիտել կուտան թէ Գերմանիա այժմ ունի 600 հազարի մնայուն բանակ մը, որ կը բաղկանայ 400,000 կանոնաւոր զինուորներէ, 120,000 ոստիկաններէ եւ 80,000 հիթլէրական ռազմիկներէ, առանց հաշուելու միւս մարտական կազմակերպութիւնները: «Նոյն իսկ զինուորութիւնը երկու տարուան բարձրացնելով, մեր բանակը թիւով պակաս պիտի ըլլայ եւ մենք ենք որ հաւասարութիւն պիտի պահանջենք»:

Ընկերվարական կուսակցութիւնը շարժման մէջ դրած է իր ամբողջ ուժը, պայքարելու համար կառավարութեան նոր ծրագրին դէմ: Քառասուն մեծ միթինկներ սարքուած են, մարտ 30ին եւ 31ին: Համայնավարներն ալ նոյնքան զրգռուած են:

Անգլիա ծովային ուժն ալ կ'աւելցնէ

Անգլիոյ երեսփ. ժողովը վաւերացուց ծովային նախարարութեան պահանջած վարկերը: Այս առթիւ ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ ծովային նախարարը, շեշտելով թէ Մեծն Բրիտանիա այլեւս չի կրնար կրճատել իր մարտանաւերուն թիւը: «Երեքուկէս միլիոն ոսկիի յաւելուածական ծախքը մարտանաւերու յաւելում չի նշանակեր, այլ մաս կը կազմէ վերակազմութեան նուազագոյն ծրագրի մը: Անհրաժեշտ է փոխել կարգ մը մարտանաւեր եւ արդիացնել ուրիշներ: Անգլիա հաւատարիմ կը մնայ իր դրած սկզբունքին, — սահմանափակել մարտանաւերու տարողութիւնը եւ թնդանօթներու չափը, միջազգային համաձայնութեամբ (25,000 թօն եւ 12 թթաչափ): Յետոյ, Անգլիա համաձայն է որ ջնջուին սուզանաւերը»: Ծովակալը շեշտեց թէ Անգլիոյ համար բացարձակապէս անհրաժեշտ է ունենալ արդիական յածանաւեր, պաշտպանելու համար իր հաղորդակցութեանց գիծերը: Մեծ պատերազմի միջոցին, գերմանական մէկ յածանաւ երկու անգամ շրջան կատարելով, 41 առեւտրական նաւեր ընկղմեց, իսկ ափ մը գերմանական սուզանաւեր 3,660,000 թօն տարողութեամբ անգլիական նաւեր ընկղմեցին:

ՖՐԱՆՍԱ-ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՄԵԾ ՄՐՑՈՒՄԸ

Վաղը, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, Փարք տէ Փրէնսի մարզադաշտին մէջ տեղի պիտի ունենայ ֆութպոլի միջազգային մեծ մրցում մը: Ֆրանսայի ազգային ֆութպոլի խումբը պիտի մրցի Գերմանիոյ համապատասխան խումբին դէմ: Զինադադարէն ի վեր այս երրորդ մրցումն է որ տեղի կ'ունենայ, առաջինը՝ 1931ին Սթատ Քոլոնպի մէջ, ուր գերմանական խումբին հետ Փարիզ այցելեցին 15,000 Գերմանացիներ: Այդ մրցումին Ֆրանսա յաղթեց 1 — 0ով: Երկրորդը՝ 1933ին, Պերլինի մէջ, ուր 8000 Ֆրանսացիներ իրենց ազգային խումբը քաջալերելու համար միացան խումբին եւ արդիւնքը եղաւ հաւասար, 3 — 3:

Վաղուան մրցումը ամէնէն հետաքրքրականը պիտի ըլլայ, որովհետեւ երկու խումբերը մեծ պատրաստութիւններ տեսած են, ապահովելու համար յաղթութիւնը:

Ֆրանսականը այն խումբն է, որ երեք շաբաթ առաջ Հռոմի մէջ իտալական համբաւաւոր խումբին հետ մրցեցաւ եւ դժուարաւ յաղթուեցաւ 2 — 1ով:

Ֆրանսական յառաջապահներուն մէջ են՝ երեք նշանաւոր օտարականներ, որոնք ֆրանսական հպատակութիւնը ընդունելով պիտի ներկայացնեն Ֆրանսան, (Պէք, Տուհարդ եւ Նիուք):

Խումբը հինգշաբթի օրէն ի վեր կը հանգստանայ Սէն – Ժէրմէն –Ան –Լէ Լուի 14րդ դղեակին մէջ:

Մարզական թերթերէ զատ ամբողջ ֆրանսական մամուլը միաբերան կ'առաջարկեն իրենց ընթերցողներուն որ մրցումի ընթացքին որ եւ է միջադէպի տեղի չտան, եւ կը շեշտեն. — «յաղթելով կամ պարտուելով հող չպիտի գրաւենք»— Հ. Ս.

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՆՈՒԱԶԻ. — Վերջին տեղեկագրին համաձայն, մարտ 9ի շաբթուան նպաստընկալ գործազուրկներու թիւը 3066ի նուազում մը կը ցուցնէ անցեալ շաբթուան վրայ: — Անտառային աշխատանքները պիտի սկսին յառաջիկայ շաբթուան սկիզբը: Աշխատանքի նախարարը մարտ 25ին պիտի այցելէ Ֆոնթէնէպլոյի անտառը:

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻՆ Գ. վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի մարտ 26ին:

ՍԹԱՎԻՑԿԻ յանձնաժողովը իր աշխատանքները վերջացուցած ըլլալով, որոշուեցաւ դատի քաշել 19 ամբաստանեալներ: Ինը հոգի անպարտ համարուած են:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ բոլոր խումբերը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին այս Երկուշաբթի երեկոյեան ժամը 8.30ին, Au Claire de Lune *սրճարանի վերնայարկը: Մէթրօ՝ Փլաս տ'Իթալի:*

Կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին Ակումբին մէջ:

ՇԱՎԻԼԻ «Արղութեան» խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Կղեմէսի բնակարանը:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատանեկան Միութեան ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Միութեանս Դրադարան-Ընթերցասրահին մէջ, 48. Րիւ Նաւիօնալ: Կը դասախօսէ ընկ. Պօղոս Հիւսեան, նիւթ ունենալով ազգայնութի՞ւն թէ միջազգայնութի՞ւն

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սէն-Ժէռոմի «Վրէժ» խումբի ընկերական ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի մասնաճիւղը, կարմիր խաչի 25 ամեակը կը տօնէ Ապրիլ 28ի կիրակի օրը: Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը խաչաձեւումներ չըլլալու համար:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վասպուրականի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը *2.30*ին Պալ տը լա փոսթի մէջ: Գործօն եւ օժանդակ բոլոր անդամներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին:

ՀԱՅ Արուեստի ցերեկոյթը տեղի կ'ունենայ վաղը կիրակի ժամը *2.30*ին Salle des Centraux, *8*, rue Jean Goujon Métro: Champs Elysées.

Գեղարուեստական բաժին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Եօզկատի Հայր. Միութեան անդամական ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը *2.30*ին *12* Րիւ Լեօն Կօզլանի սրահին մէջ: Կը հրաւիրուին անդամ եւ համակիր հայրենակիցները: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»

Հայ Կրթ. եւ Հրատ. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ *17* Մարտ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը *3*ին, *Փլաս տը լ'Օտէօն, Քաֆէ Վոլթէր*ի մէջ:

Օրակարգ. — Զեկոյց կեդրոնական Մարմնոյ եւ հաշուետուութիւն, ընտրութիւն նոր վարչութեան եւ վերստուգիչ յանձնախումբի:

Կարեւոր. — Ընդհ. ժողովին ներկայ կրնան ըլլալ մասնաճիւղերու վարչութիւնները իրենց բոլոր անդամներով, փարիզի անդամներն ու գաւառի ներկայացուցիչները:

Համաձայն Յօդ. 12ի, եթէ ներկաներուն թիւը կէսէն պակաս ըլլայ կը հրաւիրուի Բ. ժողով նոյն օրը եւ նոյնտեղը ժամը *3.30*ին, որուն որոշումները անկախ ներկայ եղողներու թիւէն՝ օրինաւոր կը համարուի: (*Կնիք*)

ՀՐԱՒԷՐ

ԲՈԼՈՐ ՄԱՐԶՈՒԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Մօտ օրէն պիտի կազմուի փարիզաբնակ Մարզուանցիներու, փոքր-Հայք, Հայր. Միութիւնը: Ստիպողաբար կը հրաւիրեմ բոլոր հայրենակիցներս որ ներկայ ըլլան խորհրդակցական ժողովին որ տեղի պիտի ունենայ վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 48 ժուլիէն լա Գռուա, Պիւրօ տը Թապայի սրահին մէջ, Մէթրօ՝ Գուրոնն:

Ի դիմաց Առժամեայ Յանձնախումբի

Բերոփէ Յ. Միքենեան

ԳԻՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Այսօր, Շաբաթ, 16 Մարտ, ժամը 16ին, Ազգ. Ճարտարարուեստի Քաջաբերման Ընկերութեան սրահին մէջ, 44 rue de Rennes, Paris (6e), *Դասախօս*՝ Գ. Ալէքսանեան:

Կ'ուզուի

Mme Vartanian, 12, Rue St. Sulpice: Paris. *Կ'ուզէ լաւ երկրորդ ձեռք եւ աքրանոտի մը: Ներկայանալ* միայն կիրակի օրուան մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (43)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Փակագծի մէջ ասելով, պէտք է խոստովանել, որ խաչագողները մի առանձին նախանձախնդրութիւն և պատկառանք ունեն դէպի Հայոց եկեղեցին եւ եկեղեցականները: Նրանք ամէն կրօնների (թէ քրիստոնէական լինէր եւ թէ հեթանոսական) հովուութեան անունով յայտնւում են ազգերի մէջ, բայց երբեք իրանց հայ քահանայ չեն ձեւացնում, հայ քահանայի անունը չխայտառակելու համար:

Քաւոր Պետրոսի սովորութիւնները ինձ յայտնի լինելով, ես արդէն նախաճաշիկը պատրաստել էի տուել: Երբ կերան, խմեցին, քաւոր Պետրոսը վեր առեց վերջին բաժակը, եւ դարձնելով տէր հօր բաժակին, ասաց.

— Ցանկանում եմ ձեզ բարի ճանապարհ, տացէ Աստուած, որ յաջողութեամբ վերադառնաք ձեր տեղը եւ շարունակէք եկեղեցու շինութեան գործը: Ամէն ինչ այս աշխարհում անցողական է եւ ունայնութիւն. միայն եկեղեցին եւ սուրբ հաւատը կը մնայ յաւիտեան:

Յետոյ նա դարձաւ դէպի ինձ հարցնելով.

— Բերեցի՞ր:

Ես սեղանատունից առած 10,000 *րուբլի կապոցը տուեցի նրան: Նա տուեց քահանային ասելով.*

— Ահա, տէր հայր, այդ կապոցի մէջ դուք կը գտնէք այն գումարը, որ ձեզ պէտք է սուրբ տաճարի շինութիւնը աւարտելու համար: Ես մի մեղաւոր մարդ եմ, ընդունեցէք այդ մասնաւոր գումարը, իբրեւ այրի կնոջ լուման:

Քահանան մեծ շնորհակալութեամբ եւ օրհնութիւններով ընդունեց կապոցը, հարցնելով.

— Ես չի՞ պիտի գիտենամ իմ բարերարի անունը.

— Գիտենալու մի առանձին պէտք չկայ, տէր հայր, դուք միայն աղօթեցէք իմ հոգու համար, Աստուած առանց անունների եւս ճանաչում է մարդիկներին:

Մեր իջեւանի դրան առջեւ կանգնեց մի ճանապարհորդական սայլակ, որի վրայ նստած էր մի ուղեկից, քաւոր Պետրոսը: Կամենալով այն օր իւր հիւրին ճանապարհ դնել, դրել էր այդ ուղեկցին, եւ բոլոր հոգը հոգացել էր, որ տէր հօր ճանապարհորդութիւնը անվտանգ լինի եւ ապահով:

Նա իւր ձեռքով կապեց տէր հօր ճանապարհի մախրաշը եւ իւր նորած փողերը թագցրեց նրա մէջ: Յետոյ ասաց ինձ, որ տանեմ մախրաշը, տեղաւորեմ սայլակի մէջ: Ես յօժարութեամբ կատարեցի այդ, ցանկանալով, որ իմ կողմից եւս մի ծառայութիւն արած լինեմ տէր հօրը:

— Ամէն ինչ պատրաստ է, ասաց քահանան, — օրհնեալ լինիք, բայց ինձ պակասում է մի բան. ինձ կոզդտելու ժամանակ թղթերիս հետ տարան եւ իմ անցագիրը:

— Դա մի մեծ կորուստ չէ, պատասխանեց քաւոր Պետրոսը ծիծաղելով, — ես կը տամ ձեզ մի անցագիր, այն եւս քահանայի անցագիր, միայն դուք այսուհետեւ ձեզ պիտի կոչէք Հայր Անաստասիոս:

— Դա Հայի անուն չէ, ասաց տէր հայրը դժուարանալով:

— Միեւնոյն է, մինչեւ սահմանը անցնելը կարելի է Հայր Անաստասիոս լինել, իսկ Պարսկաստանում ձեզանից այլեւս անցագիր չեն պահանջի:

Քաւոր Պետրոսը նայեց տէր հօր դէմքին եւ հառաչելով, ասաց.

— Բոլորովին համապատասխանում է ձեր կերպարանքին:

Թէ ես եւ թէ քաւոր Պետրոսը կրկին համբուրեցինք տէր հօր աջը եւ տարանք նրան, նստացրինք սայլակի վրայ: Նա երկար բարեմաղթութիւններ անելով իւր անծանօթ բարերարի համար, հեռացաւ:

Այն օր քաւոր Պետրոսը ինձ երեւում էր իբրեւ մի հրեշտակ: Ես երբեք, չէի կարող երեւակայել այդ դաժանի մէջ այս ազնիւ բարեպաշտական զգացմունք: Գողը, աւազակը, սարսափելի խարեբան ահագին գումար էր նուիրում եկեղեցի կառուցանելու համար: Այդ ի՞նչ տարօրինակ զուգադիպութիւն էր: Ինչպէ՞ս կարող էին մարդու մէջ համատեղել լոյսը եւ խաւարը, չարը եւ բարին, առաքինութիւնը եւ ոճրագործութիւնը:

Այդ ուրիշ բան է, եթէ կատարած լինէր այդ դոհաբերութիւնը որ եւ իցէ նենգաւոր եւ խորամանկ նպատակի համար: Բայց ինձ զարմացնում էր այն, որ նրա վարմունքի մէջ գտնում էի կատարեալ անկեղծութիւն: Ես բաւական ուսումնասիրել էի քաւոր Պետրոսին եւ հազիւ կը պատահէր, որ նրա վերաբերութեամբ սխալուէի իմ կարծիքների մէջ: Կրկնում եմ, որ նրա վարմունքը բոլորովին անկեղծ էր: Նրա հոգու եւ սրտի խորքերից էր բղխում այն ջերմեռանդ զգացմունքը, որով նա ցանկացաւ նպաստամատոյց լինել մի տաճարի կառուցմանը, սխական մի խուլ երկրում, մահմէտականների մէջ:

Այն օր նա աւելի ուրախ էր, գտնըւում էր աւելի խաղաղ տրամադրութեան մէջ, վայելում էր իւր բարեգործութեան բերկրանքը: Այն օր իւր ապաշխարանքը վերջացրած քրիստոնեայի նման, նա զգում էր իւր խիղճը մաքրուած, զգում էր իրան թեթեւացած մեղքերի ծանր բեռնից:

Մի խորհրդաւոր ցնցում տիրում էր իմ մարմնին, երբ մտաբերում էի, թէ որպիսի հոգեւոր հեղութեամբ, թէ որպիսի բորբոքուած հաւատով, ծունր իջած Աստուծոյ սեղանի պաշտօնեայի առջեւ, այդ եղեռնագործը ընդունեց սուրբ հաղորդութեան խորհուրդը: Մտածում էի եւ ուրախանում, թէ այդ մարդը արդէն դարձաւ չար ճանապարհից, թէ դա այսուհետեւ այլեւս չի շարունակի այն, ինչ որ մինչեւ այսօր գործել էր:

Ես սխալւում էի...

Կրօնական զգացմունքը միշտ էլ էր պահուել քաւոր Պետրոսի մէջ: Նա միշտ մնացել էր հաւատարիմ եկեղեցու պատուէրներին: Դեռ Պարսկաստանում եղած ժամանակ, մեր գիւղում համարւում էր նա ամենաբարեպաշտ մարդիկներից մէկը. — ամէն օր, առաւօտեան եւ երեկոյեան, եկեղեցի էր գնում, պաս էր պահում, եւ ամէն տարի մի անգամ սուրբ հաղորդութիւն էր ընդունում: Պանդխտութեան մէջ դարձեալ նա նոյնն էր մնացել, բնաւ չէր փոխուել:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme. PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ
17
ՄԱՐՏ
DIMANCHE
17 Mars
1935

11րդ ՏԱՐԻ - 11e Année No 2756 | Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ | ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳՆՉՈՒ ԸԼԼԱՐ՝ ԿԸ ԿԱՐՄՐԷՐ...

»»»· ·«««

Բոլորդ ալ իմացաք խորապէս կսկծալի դործը,— Ալպընիի (Մ. Նահանգներ) վերաքննիչ ատեանը մերժած է Մաթէոս Լէյլէկեանի եւ Նշան Սարգիսեանի վերաքննութեան դիմումը, միաձայնութեամբ եւ առանց պատճառաբանութեան հաստատելով մահավճիռը:

Ամերիկայի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը, «Պայքար», տճապարած էր Փարիզի պաշտօնակցին հեռագրել այս դործը, իրրեւ թէ աւետիս մը ըլլար:

Եւ Փարիզի պաշտօնաթերթը հրատարակեց զայն, առաջին էջին վրայ, երկու սիւնակ խորագրով (1 մարտ):

Առջի օր ստացանք «Պայքար»ի փետրուար 28ի թիւը,— հրաշակերտ մը՝ անպարոյականութեան:

Ռամկավար պաշտօնաթերթը պարտք սեպած է լուրը հաղորդել առաջին էջի առաջին վեց սիւնակներուն վրայ, տպարանին ամէնէն խոշոր տառերով:

Մենք չունինք այդպիսի տառեր, որպէսզի կարենայինք պատկերացնել չօշափելի ձեւով: Կը բաւէ ըսել թէ՝ «վերաքննութեան վճիռը մերժուած» խօսքին տառերը իրենց խոշորութեամբ եւ կոպտութեամբ կը մրցին թերթին անունի տառերուն հետ:

Նոյնքան ճիգ թափուած է ուռուցիկ տառերով ծանուցանելու միւս մանրամասնութիւնները, միշտ վեց սիւնակի վրայ:

Այդ մանրամասնութիւններն ալ արտատպուեցան առջի օր, Փարիզի ռամկավար օրկանին մէջ,— անշուշտ իրրեւ աւետիս:

Ցաղթանա՛կ:

Դատապարտեալները երկու Դաշնակցականներ են, իսկ վճիռը՝ ելեկտրական աթոռ: Մա՛հ:

Դաշնակցութիւնը եւ իր բարեկամները ամիսներով անհնարին ճիգեր թափեցին: Երկու ամսուան մէջ 82,000 տոլար հաւաքուեցաւ: Վեց հարոր դատական դիրք (2583 էջ) հրատարակուեցաւ: Մէկ խօսքով՝ շարժման մէջ դրուեցան բոլոր մարդկային միջոցները,— վերաքննութիւն կատարելու եւ արդարութիւնը երեւան հանելու համար:

Բայց, «Լէյլէկեանի եւ Սարգիսեանի մասին տրուած դատապարտութեան վճիռը հաստատուեցաւ դատաւորներու միաձայնութեամբ եւ առանց պատճառաբանութեան»:

Կարելի՞ էր երեւակայել աւելի ջախջախիչ յաղթանակ, «միացեալ ճակատ» կոչուած խառնիճաղանճին համար, որուն ողնայարը կը կազմեն անողնայար ռամկավարները:

Եւ կարելի՞ էր փախցնել առիթը, շնորհալից պատկերացումով մը հաղորդելու համար աւետիսը, ի սփիւռս աշխարհի...

Լրագրական պահա՞նջ,— թոյլ տուէք ըսելու թէ ռամկավարները նոյնիսկ լրագրական արուեստէն «պէխապէր» են:

Գնչու ըլլար՝ կը կարմրէր, այդքան շնորհալից եւ պատկերազարդ եղանակով մը հաղորդելու համար տեղեկութիւն մը, որ մահ կը բուրէ, որուն հանդէպ փափկանկատութիւնը տարրական պահանջ է, յետին անհատին համար:

Կուսակցական պայքա՞ր,— բայց որմէ՞ վրէժ լուծելու համար,— դատապարտեալներէ՞ն, որոնք զրկուած են ինքնապաշտպանութեան բոլոր միջոցներէն, թէ Դաշնակցութենէն, որ իր ամբողջ կերպարանքով ապարէզ կը կարդայ չնարարոյ «միացեալ»ին:

Ոչ մէկը, ոչ միւսը: Ոչ լրագրական պահանջ, ոչ ալ կուսակցական պայքար, այլ բոլորովին ուրիշ բան մը.— Հոգեկան բռութիւն: Ախտ մը, որ հետզհետէ կը ճարակի, շնորհիւ հոգեւոր եւ մտաւոր թշուառութեան:

Եթէ այդպէս չըլլար, կուսակցական ամէնէն կատաղի պայքարներուն մէջ անգամ, մարդիկ իրենք իրենց թոյլ չպիտի տային կիրք յագեցնել մահապարտներու գլխուն վերեւ:

Այդ անասնական կիրքն է որ կը մատնեն ռամկավար թերթերը, դժբախտ լուրի մը հրատարակութեան առթիւ:

Անոնք զանց չեն առած որ եւ է նրբութիւն եւ մանրամասնութիւն, որպէսզի ոչ միայն սիրտեր խոցոտուին, այլ եւ կաթիլ-կաթիլ թոյն հոսի տառերուն եւ բառերուն մէջէն:

Իսկ այս թոյնը շատ աւելի բարբարոս ոգի մը կը մատնէ, քան այն դանակը որ, քաոմնելի պարագաներու մէջ, խրեցաւ եպիսկոպոսի մը կուրծքին:

— «Մենք անմե՛ղ ենք»,— կ'որոտան Մաթէոս եւ Նշան, մահապարտի խցիկէն, առանց կորսնցնելու իրենց պաղարիւնը:

— Դուք պիտի մեռնիք չարաչար, կ'աւետէ ռամկավար մամուլը, տպարանի ամէնէն ուռուցիկ տառերով, հեռագիրներով եւ վեց սիւնակի վրայ փռուելով:

Ոչի՛նչ: Թող վայելեն այս հոգեկան երանութիւնը, քանի որ անընդունակ են ուրիշ առաքինութեանց:

Իսկ մեզի համար, ընկերներ բոլոր երկիրներու, կը կարծենք թէ ժամանակն է ամփոփուելու պաղարիւն լռութեան մը մէջ: Ճիշդ այնպէս ինչպէս երկու մահապարտները, Մաթէոսն ու Նշանը, եւ միւս եօթը երիտասարդները: Անոնց ճակատագրին պատասխանատուութիւնը պէտք է լուսաբանէ պատմութիւնը ինք, համաձայն մեր կուսակցութեան աւանդութեանց եւ կանոններուն:

Անօգուտ է վիճիլ անարժան հակառակորդներու հետ, ապացուցանելու համար տրուած վճիռներուն անարդարութիւնը:

Գնչուին կոչումն է՝ չուան քաշել:

Քանի որ փորձեցինք եւ դեռ կը փորձենք բոլոր միջոցները, որպէսզի փրթի չուանը — ելեկտրական աթոռ — մնացեալը պէտք է վճռենք մենք մեր մէջ, փոխանակ աւելորդ եռանդ սպառելու հրապարակաւ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆԸ ԲԱՐՁՐԱՑԱՒ 18 ԱՄԻՍԷՆ ԵՐԿՈՒ ՏԱՐՈՒԱՆ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏԸ ՅԱՂԹԵՑ 196Ի ԴԷՄ 350 ՁԱՅՆՈՎ

»»»· ·«««

Գերմանական վտանգը աւելի քան է վեր

Ֆրանսական դաշլիճը յաջողեցաւ քուէարկել տալ իր տեսակէտը, զինուորութեան շրջանի երկարաձգման մասին, կարդալով ամփոփ յայտարարութիւն մը եւ անմիջապէս վստահութեան խնդիր յարուցանելով:

Ինչպէս գրած էինք, երեսփ. ժողովը նիստի հրաւիրուած էր ուրբաթ կէսօրէն յետոյ, յատկապէս այս հարցը քննելու համար: Ցուցամոլական երեւոյթ մը ունէր ժողովը, որ տեւեց մինչեւ գիշերը ուշ ատեն: Մօտ քսան հոգի խօսք առած էին, թեր եւ դէմ: Նիստը բացուեցաւ կառավարութեան մէկ յայտարարութեամբ, որ կ'ըսէ.— Զինուորագրութեան «նահանջ» (նօսրացած) դասերու խնդիրը երկար ատեն զբաղեցուցած է եկող – գացող դահլիճները, որոնք ջանացած են դարման գտնել զինուորցուներու անողոք նուազման: Ամէն տարի կանչուած զինուորներու թիւը, որ սովորաբար 230,000 հոգի է, 1936էն սկսեալ մինչեւ 1940 հետզհետէ իջնելով, պիտի հասնի միջին թիւով 118,000ի: Զինուորներու յաւելման խնդիր չէ որ կը դնենք, այլ դարմանել նուազումը, երկարաձգելով զինուորութեան շրջանը: Երբ հրատարակուեցաւ 1928 մարտ 31ի օրէնքը, որ հիմը կը կազմէ մեր զինուորական կազմակերպութեան, յոյս ունէինք թէ «նահանջ» տարիներու շրջանէն առաջ, կարելի պիտի ըլլայ գլուխ հանել ապահովութեանց սահմանափակումն ու կրճատումը, ապահովութիւններ որոնց բեռը այնքան ծանրօրէն կը կշռէ պատերազմէն աղքատացած ժողովուրդներու վրայ: Ոչ միայն այդ յոյսը չիրականացաւ, այլ Ֆրանսայի կացութիւնը բոլորովին փոխուեցաւ երբ, Գերմանիոյ հրաժարումէն յետոյ, այդ հարեւան մեծ պետութեան վերազինումը շարունակուեցաւ զանազան ձեւերով եւ լայն համեմատութիւններով, հակառակ Վերսայլի դաշնագրին Ե. գլուխին տրամադրութեանց: Այն պահուն երբ գերմանական բանակին զինուորները կ'աւելնան մեծապէս, համաձայն միակողմանի որոշման մը որուն ոչ ֆրանսական, ոչ ալ անգլիական կառավարութիւնը հաւանութիւն չի տար, Ֆրանսա չի կրնար — առանց իր ազգային պաշտպանութիւնը վտանգելու, — ընդունիլ որ իր բանակին զինուորները վար մնան 1928 մարտ 31ի օրէնքով նախատեսուած մակարդակէն: Գերմանիոյ 480,000 կանոնաւոր եւ անմիջապէս տրամադրելի զինուորներուն դիմաց, որոնց վրայ կ'աւելնան բազմաթիւ նախազինուորական կամ մարտական բազմաթիւ կազմակերպութիւններ, մենք 1935ի սկիզբը կրնանք հանել միայն 278,000 զինուոր, տրամադրելի՝ մայր երկրին մէջ: Բոլորին ծանօթ ծրագիրներու համաձայն, Գերմանիա 1936էն պիտի ունենայ առ նուազն 600,000 զինուոր: Ճիշդ այդ պահուն, եւ ենթադրելով թէ մեր յոյսերը պիտի իրականանան զանազանկարգադրութեանց շնորհիւ, մեր բանակին թիւը իջած պիտի ըլլայ 208,000ի: Անընդունելի է այդպիսի տարբերութիւն մը, նոյնիսկ եթէ այդ 208,000 զինուորներուն վրայ աւելցնենք մայր երկրին մէջ հաստատուած 72,000 շրջուն զինուորները: Ֆրանսա հաւատարիմ կը մնայ խաղաղութեան ամրապնդման եւ ապահովութեան միջազգային կազմակերպութեան քաղաքականութեան, որուն միշտ ուժ տուած է: Բայց կառավարութիւնը կը նկատէ որ, ինչպէս ըրաւ անգլիական կառավարութիւնն ալ, պաշտօնական փաստաթուղթերով մը, դեռ շատ ճամբայ ունինք մինչեւ որ հասնինք բացարձակ ապահովութեան, առանց մեր թեկուզքն ունենալու պաշտպանողական միջոցներ՝ ընդդէմ յարձակման մը: Ուրեմն, անհրաժեշտ են համապատասխան միջոցներ, ապահովութիւն ստանալու համար: Այս պարագաներուն մէջ, կառավարութիւնը՝ գիտակից իր պատասխանատուութեան, եւ նոյն այդ 1928 մարտ 31ի օրէնքի սահմանին մէջ, որոշած է, համաձայն նոյն օրէնքի 40րդ յօդուածին, առժամապէս դրօշի տակ պահել զինուորցուներու այն մասը որ պիտի կանչուի յառաջիկայ ապրիլին, ինչպէս եւ հոկտեմբերի զինուորցուները: Միեւնոյն որոշման ենթակայ են մինչեւ 1939 կանչուելիք զինուորցուները, եթէ սակայն նպաստաւոր պարագաներ չներկայանան, ապահովութեանց կրճատման բանակցութեանց յաջողութեամբ: Առժամապէս դրօշի տակ պահուելիք զինուորցուներու ծառայութիւնը պիտի երկարաձգուի վեց ամիս, անոնց համար որոնց շրջանը կը լրանայ 1936 ապրիլին, եւ մէկ տարի՝ յաջորդներուն համար: Այս առթիւ ներկայացուած օրինագիծը կը նախատեսէ նաեւ աւելցնել արհեստով զինուորականներու թիւը, համաձայն նիւթական պայմաններուն: Թէեւ բազմածախս է այս միջոցը (արձանագրութիւն կամաւորներու), բայց արդիւնաւոր, աւելցնելու համար զինուորներու թիւը: Կառավարութիւնը գրեթէ հասած է օրինապէս արտօնուած թիւին, 117,000, քանի որ այժմ 103,000 հոգի կը ծառայեն զինուորագրութեան այս ճիւղին մէջ:

Յայտարարութիւնը կը վերջանայ հայրենասիրական ջերմ կոչով մը, որպէսզի Ֆրանսա ունենայ ապահովութեան բոլոր միջոցները:

Յայտարարութեան ընթերցումէն յետոյ, վիճաբանութիւնները սկսան Լէօն Պլումի ճառով, որ ուժգնօրէն կը քննադատէր կառավարութեան քաղաքականութիւնը: Ընկերվարական տրիբունը գիտել տուաւ թէ կառավարութեան նպատակն է յարձակողական բանակ մը կազմակերպել: Այս ամբաստանութեան պատասխանեց գնդ. Ֆապրի, զինուորական յանձնաժողովին նախագահը, գիտել տալով թէ Գերմանիա ունի 400,000 կանոնաւոր զինուոր, 200,000 ոստիկան, մարտական երիտասարդութիւն, պարտաւորիչ աշխատանքի բանակ եւն.: «Վերջերս Կէօրինկ կ'ազդարարէր.— «Աստուած օգնէ անոնց, եթէ շարժման մէջ դնեմ իմ օդանաւերս»: Ի՞նչ է այս պատրաստութեանց նպատակը,— պատերա՛զմ, ջախջախելու համար թշնամին եւ զայն բնաջնջելու իրրեւ ազգ: Ուրեմն վտանգի տակ է մեր գոյութիւնը»:

Գիշերուան նիստին մէջ, վիճաբանութիւնները աւելի տաքցան: Համայնավար ճառախօսը փորձեց արդարացնել Խ. Միութեան 900,000 զինուորներու անհրաժեշտութիւնը: Ի վերջոյ խօսք առաւ պատերազմական նախարարը, որ ջերմապէս պաշտպանեց կառավարութեան ծրագիրը: Վիճաբանութեանց մասնակցեցաւ նաեւ Պ. Էռիօ, որ հաստատեց թէ կառավարութիւնը համերաշխ է այս քաղաքականութեան մէջ: «Մոսկուայի կառավարութիւնը 600,000էն 940,000ի բարձրացուցած է իր բանակը: Ինչո՞ւ կ'ուզէք Ֆրանսայի համար արգիլել այն ինչ որ կ'արտօնէք խորհրդային հանրապետութեան համար»:

Ինչպէս ըսինք, դահլիճին քաղաքականութիւնը վաւերացուեցաւ 196ի դէմ 350 ձայնով,— 154 քուէի մեծամասնութեամբ, որ անսպասելի էր:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍԱՌ ԿԱՊԱԾ ՍԻՐՏԵՐ

»»»· «««

Օրուան դէպքերու ժխորին մէջ, մասնաւորապէս Յունաստանի ... փոխադարձ ոմբակոծութեան ճնշումին տակ, նախանցի մատնուեցաւ այս բաժինը, «Օրը Օրին»:

Ճիշդ Մակեդոնիոյ ըմբոստներուն պէս:

— Տեղ չկա՛յ, կ'աղաղակէ, մէկ շաբաթէ ի վեր, գրաշար Արամը: Լուրերը շատ են այսօր, Վենիզէլոս, Քոնտիլիս, Ցալտարիս... Ո՞ւր պիտի տեղաւորենք:

Եւ «Օրը Օրին»ը քիթը կախեց աւելի քան մէկ շաբաթ, մինչեւ որ պաշարման շղթան խզուեցաւ... Վենիզէլոսի պարտութեամբ:

Երէկ արդէն առաջին ճեղքը բացած էր Արազը:

Ուրեմն, վերակազմենք ճակատը: Օրը Օրին:

×

Բայց, ո՞ւրկէ սկսիմ,— այնքան դիզուած, իրար խառնուած են աղ ու պղպեղ նիւթերը:

— Այսօր կիրակի է, եւ Անառակի կիրակին, կը յիշեցնէ բարեպաշտ մը որ գոց բրած է օրացոյցը:

Ուրեմն, կը սկսիմ ժամուն բակէն:

Ո՛րքան աղ ու պղպեղ կուտակուած է մասնաւորապէս Փարիզի բանկային մէջ:

Որքան գիտեմ, կարող. նուիրակը սափոր մը լեցուն միւռոն բերաւ էջ-միածինէն:

Բայց, միւռոնը կրնա՞յ հալեցնել սառը: Մանաւանդ երբ «եկեղեցի Հայաստանեայց»ը նոր, շատ նեղլիկ շուրջառ մը հագած է,— կրօնական ընկերակցութիւն:

Արդ, լսեցէ՛ք, ազգ եւ ազինք Հայաստանեայց:

1935 յունուար **25**ին, ֆրանսական բանակի հայ նախկին կամաւորներու միութիւնը նամակ մը կը գրէ Փարիզի եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան, խնդրելով արտօնութիւն տալ, իրենց գրասենեակը հաստատելու խորհրդարանին մէջ:

Եւ անհամբեր կը սպասէ պատասխանի:

Օրեր, շաբաթներ կ'անցնին: Ամբողջ մէկ ամիս: Ոչ մէկ պատասխան:

Միութիւնը կը հարկադրուի երկրորդ նամակ մը գրել, փետր. **25**ին, զարմանք յայտնելով քար լռութեան համար:

Մերժո՞ւմ: Բայց չէ՞ որ նոյն շրջափակին մէջ տեղաւորուած են Տիկնանց Կ. Խաչը, Աղքատախնամը, Գաղթ. գրասենեակը (Բաշալեան), Կոմիտասեան յանձնախումբը:

Չէ՞ որ հայ կամաւորի մը յուշարձանն ալ տեղաւորուած է ժամուն դրան առջեւ, իբրեւ խորհրդանշան:

Այս անգամ, տասը օր վերջը, ձայն կուտայ եկեղեցին:

Մարտ 6 թուակիր նամակով մը, Հոգաբարձութեան ընդհ. քարտուղարը կը բարեհաճի պատասխանել երկու նամակներուն:

Անշուշտ ընդունելով առաջարկը:

Ո՛վ սրբազան միամտութիւն: — Կարդացէք.

— «Հոգաբարձութիւնս իր վերջին նիստին մէջ, նկատելով որ խնդիրը իր ձեռնհասութենէն վեր է, յարմար դատեց ներկայացնել զայն Վարչական Ժողովին, որ, ըստ կանոնագրի, տարին 4 կամ 5 անգամ միայն ի նիստ կը գումարուի, իր գլխաւորին հրաւէրով:

Հետեւաբար կը խնդրենք որ սպասէք վարչական ժողովի յառաջիկայ գումարման եւ անոր տալիք որոշումին»:

Հոյակա՛պ: Ես կ'առաջարկեմ որ Գաբրիէլ արք. կապոց մը Լուսաւորչի շնաշաւն բերել տայ Փարիզի հոգաբարձութեան համար, ի վարձատրութիւն այսքան... սառուցեալ օրինապահութեան:

ՎԱՀԷ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

»»»· ·«««

Տէտէ-Աղաճը Պուլկարիո՞յ պիտի տրուէր...

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ Վենիզէլոս դեռ Հոդոս կը գտնուի եւ վերջնական որոշում չէ տուած ո՛ւր երթալու մասին: Իտալական կառավարութիւնը ամէն կերպով ազատ ձգած է զայն, իսկ Յունաստան որ եւ է պահանջ դրած չէ, փախստականը յանձնելու համար:

Ապստամբութեան օրերուն, զարմանալի զրոյցներ շրջեցան, Իտալիոյ աջակցութեան մասին: Այժմ կը հաստատուի թէ այդ զրոյցները իրական հիմք չունէին, եւ հրապարակ դրուած էին պարզապէս ըմբոստները խրախուսելու համար: Այդ զրոյցներուն համաձայն, Վենիզէլոսի գործակալները Հռոմ երթալով, բանակցութիւններ կատարած են իտալական կառավարութեան հետ: Եթէ ապստամբութիւնը յաջողէր, նոր քաղաքականութիւն մը պիտի բացուէր Յունաստանի մէջ: Այսպէս, Տէտէ Աղաճը Պուլկարիոյ պիտի տրուէր, իբրեւ ծովային ելք, փոխարէն հողամաս մը ստանալով հիւսիսային Ալպանիոյ մէջ: Մէկ խօսքով, պիտի խզուէր պալքանեան դաշինքը, ի նպաստ Պուլկարիոյ հողային պահանջներուն....

Արդ, իրազեկներ կը հաւատեն թէ Իտալիա չխտակ դիրք բռնեց մինչեւ վերջը, եւ եթէ դանդաղեցաւ օդանաւային եւ ծովային հաղորդակցութեանց արգելքին դէմ, երբեք չխախտեց իր չէզոքութիւնը:

⁂ Հակառակ բոլոր հերքումներուն, միշտ կ'արծարծուի միապետութեան վերահաստատման խնդիրը: Շարժման գլուխը անցած է Զօր. Մէթաքսաս, թունդ միապետական, որ այժմ լրջօրէն կը ճնշէ Ցալտարիսի վրայ,— նոյնպէս միապետական, բայց աւելի խոհեմ: Զօրավարը սպայակոյտի պետ էր Կոստանդին թագաւորին օրով, երբ գերմանական ազդեցութիւնը կը տիրապետէր Յունաստանի մէջ: Առջի օր ճառ մը խօսելով, պահանջեց արմատապէս մաքրել բանակը, նաւատորմը եւ միւս վարչութիւնները: Քանի որ կառավարութիւնը որոշած է լուծել ծերակոյտը եւ երեսփոխանական նոր ընտրութիւններ կատարել, ինքնին մէջտեղ պիտի գայ վարչաձեւի հարցը: Զօր. Քոնտիլիս թէեւ հանրապետական է, սակայն չուզեր ընդդիմանալ ժողովուրդի կամքին, ինչպէս յայտարարեց: Ըսողներ ալ կան թէ ի հարկին դիկտատուրա պիտի հաստատէ, գերմանական կամ իտալական կաղապարին վրայ:

Պատասխանելով անգլ. թերթի մը հարցումին, Զօր. Քոնտիլիս յայտարարեց.

— Քանի ես պատերազմական նախարար եմ, նախկին թագաւոր Եօրկիոս չի կրնար Յունաստան վերադառնալ: Ինչ կը վերաբերի արտասահման փախած ապստամբներուն, անոնց յանձնումը չպիտի պահանջենք: Անոնք պիտի դատուին ի բացակայութեան, զինուորական ատեաններու առջեւ եւ պիտի դատապարտուին ի բացակայութեան: Եթէ հելլենական հողը մտնեն, բնականաբար պիտի քաւեն իրենց մեղքերը:

⁂ Վարչապետը նիստի հրաւիրելով իր կուսակցութեան պատկանող նա –

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՐՈՒԵՍՏԸ ՄԵՐ ՄԷՋ

Երբ հայ արուեստագէտ մը նոր գաղութ մը հասնի, այնտեղի մարդերը, անոր գալը հազիւ լսած, նախ ծուռ ծուռ իրենց քթին ծայրը կը նային, եւ յետոյ վճռապէս կը խորհին թէ գաղութին վրայ՝ նոր մուրացկան մըն ալ աւելցաւ:

Եւ ալ անկէ վերջ, իրենց ամբողջ ջանքը կ'ըլլայ, հապճեպով բան մը սարքել, «ձեռքը բան մը դնել» որպէսզի «եկէ երթայ» ...

Ասիկա շատ յոռետես պատկեր մը կրնայ թուիլ: Բայց իրականութիւնը ան է որ՝ իրականութիւնը այս է:

Նոր մտայնութիւն մը չէ մեր մէջ արուեստագէտները հալածել եւ զանոնք վերածել մուրացկանի: Այսինքն մէկը որ արուեստագէտի պարապ հանգամանքին տակ ծպտուած, դրամ կը հաւաքէ, կամ ուրիշներ տոմսակ ծախելով «հանգանակութիւն» կ'ընեն անոր համար:

Բայց այս մտայնութիւնը մեր գաղթային օտարացած եւ չտես կեանքին մէջ, հասած է իր նրբագոյն եւ ամէնէն նուաստացուցիչ աստիճաններուն:

Այն ճշմարիտ արուեստագէտը որ կրնայ տոկալ այս վերաբերումին՝ հերոս է, ու կը շարունակէ: Բայց քանի կը շարունակէ, մարդերը աւելի եւ աւելի կը խորանան իրենց մտայնութեան մէջ: Շարունակողը կը նկատեն՝ աներես մուրացկան: Իսկ քաշուողներուն յիշատակը կը մնայ իբրեւ խեղճ նախկին մուրացկաններ:

Ասիկա ընդհանուր հայութեան տեսակէտն է: Իսկ այս դժբախտութեան վրայ աւելցած է, հայ արուեստագէտին համար, ուրիշ դժբախտութիւն մըն ալ, նոյնքան աւերիչ,— կուսակցականութիւնը:

Մեր մէջ արուեստը շարունակ կուսակցութիւններու բաժնուած է: Ըլլալ Դաշնակցական երգիչ, ռամկավար դերասան, Հնչակեան նկարիչ ... Եւ տակաւին շատ մը կոտորակումներ:

Այսպէս է որ, երբ արուեստագէտ մը գաղութ մը հասնի, իրենց քթին ծայրէն ծուռ ծուռ նայող ժողովուրդին հետ միասին, կուսակցութիւններն ալ իրենց ականջները կը տնկեն, — Ի՞նչ գոյն ունի: Իրենց գո՞յնն է, կամ միւսին գոյնը:

Այդտեղ պզտիկ պատեհութիւն մը կայ «գոյն» ունեցող արուեստագէտին համար: Այն ատեն իր գոյնին մարդերուն համար արուեստագէտին արուեստը կ'ըլլայ երկնային եւ պարագային համեմատ «հայկական բուն ոգին» կրող:

Իսկ բոլոր միւսները կամ գետնէ գետին կը հարուածեն, եւ կամ, լաւագոյն պարագային, կը ստեղծեն գերեզմանային լռութիւն եւ սառոյց անոր շուրջ ...

Իսկ այս «գունաւորման» պարագային անոնք որ մեր մէջ կը կոչուին «չէզոք»ներ, եւ որ իրականութեան մէջ ազգը ըսել է, այդ արուեստագէտը կը նկատեն ոչ թէ մուրացկան, ինչ որ դարձեալ ընդունելի կէտ մը կը ներկայացնէ իրենց կեղծ մարդասիրութեան համար, այլ այս անգամ՝ թոյն: Թունաւոր էակ մը, որուն ձայնէն, մատներէն, վրձինէն առելավառ, ազգադաւ թոյն կը հոսի միայն ...

Եւ անշուշտ կը քաշուին, կը քաշուին, ետ ետ, եւ կարծես կը հիւլէանան, կ'անօսրանան, եւ գաղութին եթերին մէջ կը կորսուին ...:

Այսպէս «գոյն» ունեցող արուեստագէտին շուրջ կը մնան իր գունակիցները, յաճախ, արուեստի պարագային, քիչ մը բռնազբօսիկ հաւատքով, անոնք, իրենց կարգին, համարելով կուսակցութեան փոքրիկ, սիրելի «պէլա»ները:

Բայց եւ այնպէս կը խլրտին: Իրենց յատուկ սրճարաններուն մէջ ձեռքէ ձեռք կ'անցնին տոմսակները, յաճախ դրպանները կը մտնեն, միւս դրպանէն ալ դրամ դուրս հանելով, իբրեւ կուսակցական պարտականութիւն:

Խնդրոյ առարկայ արուեստագէտն ալ յաճախ հոն նստած կ'ըլլայ, իրենց մէջ, իր մազերով եւ յօնքերուն վերիվայրումներով խրախուսելով տոմսակներուն շրջագայութիւնը ...

Իսկ ջոջական շրջանակներու մէջ, համեստութեամբ կուսակցութեան թերթին քովը կը զետեղուին այդ տոմսակները, եւ լաւագոյն պարագային, յօնքի պզտիկ պռստումով մը, եւ փոքրիկ հառաչով մը կը գնուին ...

Եւ ներկայացման օրը, սրահը իր մէջ ամփոփած իր կուսակիցները, դամբանի մը պէս փակ միւս գունաւորներուն եւ ժողովուրդին ստեղծած անապատին մէջ, վստահ է որ կը լսէ «բուն հայկական ոգին» ...

Բայց ասիկա արուեստագէտին համար յետին յոյս մը, կամ միջոց մըն է: Կուսակցական արուեստագէտ չըլլար: Եւ չկայ ալ թերեւս:

Եւ ատոր համար ալ այլեւս կամաց կամաց ոչ մէկ ընող որ եւ է մարդ պիտի մնայ, ոչ նուաստացումի այս աստիճանին վրայ դիմացող հերոս, եւ ոչ ալ անշուշտ արուեստ:

×

Վերջերս նոր հայ գաղութ մը ճանչցայ:

Հրաշալի երկրի մը մէջ էր: Հոն երկինքը կը նմանէր եկեղեցիի անհուն գմբէթի մը, ուր ցերեկը արեւը կը բոցավառէր մեղրի օշարակէ մթնոլորտի մը մէջ: Իսկ գիշերը, աստղերը, ամենափայլուններն եւ ամենախոշորները աշխարհին, կը լուսաւորէին այդ գմբէթին միշտ կապոյտ մթութիւնը:

Պիտի կարծէիր թէ մարդիկ հոն աստուածանալու պիտի ձգտէին, սփինքսային հայեացքով ...

Բայց տեսայ որ այդ եկեղեցիի գմբէթին տակ, մարդիկ նստած էին ոսկիի դէզերու վրայ, իրենց թեւերուն եւ սիրտերուն վրայ դարձեալ սեղմած ոսկի ...

Մէկ համատարած ծարաւ միայն.— Շա՜հ:

Հոն օր մը դուրս զարկաւ ու ներս մտաւ մարդ մը: Ան ազնուական էր ու գեղեցիկ: Գանգուր ճերմակ մազերը հրաշալիօրէն կը գրկէին անոր գեղարուեստական վրդովիչ արտայայտութեամբ դէմքը:

Եկաւ կանգնեցաւ դէմս, իր բարձր հասակին վրայ, եւ ըսաւ թէ ինք հայ դերասան մըն էր: Եւ այդ ըսելով գլուխը խոնարհեցուց կուրծքին վրայ, եւ պահ մը աչքերը փակեց:

Յետոյ ըսաւ թէ իր կեանքին ամբողջ դառնութիւնը, ամբողջ տառապանքը, ամբողջ հալածանքը եւ նուաստացումը քաշած էր հայ դերասան մը մնալ ուզելէն, հայ բեմին, հայ հասարակութեան նուիրուած եւ հաւատարիմ: Եւ աւելցուց թէ հիմա, իր կեանքին շարունակութիւնը, խաղաղ ու պատուաւոր, դարձեալ կը պարտէր՝ հայ դերասան մը չըլլալուն:

Եւ ան, այդ դրապաշտ գաղութին մէջ շրջանակուած, ինծի համար եղաւ արուեստին մարմնացումը մեր մէջ:

Տաղանդ, ազնուական գեղեցկութիւն, դարաւոր բարձր ժառանգականութիւն, ազգասիրական խոր պաշտում:

Բայց եւ իր ճանապարհին վրայ մշտական հալածանք, նուաստացում, նախանձ, անհասկացողութիւն, աղքատութիւն, յուսալքում, հեռացում հայ գեղարուեստէն, հայ ազգէն ...

×

Ես պիտի ուզէի որ մեր բոլոր արուեստագէտները, անոնք որ կը մնան պատնէշին վրայ, այսինքն բոլոր հերոսները, միանային եւ կազմէին Հայ Արուեստի Տուն մը:

Ուր, անոնք, իրենց տաղանդով, ինքնագիտակցութեամբ, սեփական եւ իրերօգնող միջոցներով, ծառանային հայ հասարակութեան անտարբերութեան եւ նուաստացումին դէմ:

Այսինքն, անոնք կազմէին՝ հայ գեղարուեստի մարտնչող բանակ մը ...

ՄԱՆՆԻԿ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ

—.—

Հին Կտակարանը(1), որ կը բաղկանայ քանի մը օրինագիրքերէ (Հնգամատեան), պատմագիրքերէ (Դատաւորաց եւ Թագաւորաց), մարգարէութիւններէ եւ սաղմոսներէ, գրուած է եբրայերէն եւ արամերէն լեզուներով: Այս գիրքերէն, հեղինակին կենդանութեանը գրուած է միայն Երեմիայի մարգարէութեանց գիրքը, նախ 604ին (Քրիստոսէ առաջ),
— Եւ կոչեաց Երեմիա զԲարուք որդի Ներեայ, եւ գրեաց Բարուք ի բերանոյ Երեմիայի զամենայն զբանս Տեառն զոր հրաման ետ նմա՝ ի քարտիսի մատենին (Գլ. ԼԶ. 4), յետոյ, այրած ըլլալով առաջին ձեռագիրը, երկրորդ մը 603ին.— Եւ առ Երեմիա այլ քարտէս, եւ ետ զԲարուք որդի Ներեայ դպրապետ, եւ գրեաց ի նմա ի բերանոյ Երեմիայի զամենայն բանս մատենին զոր այրեաց Յովակիմ արքայ Յուդայ ի կրակի, եւ այլ եւս բանք յաւելան ի նոյն առաւել քան զայնս (Գլ. ԼԶ. 32):

Ե. դարուն (մինչ Քրիստոսէ առաջ), կը հաւաքեն ու գրի կ'առնեն նախ Հնգամատեանին գիրքերը: Յետոյ կրօնական երգերն ու սաղմոսները: Այնուհետեւ կ'աւելցուին մարգարէութեանց գիրքերը: Գ. դարուն պատրաստ էր այլ եւս Հին Կտակարանը: Ատկէ վերջ է որ կը կատարուի Եօթանասնից յունարէն թարգմանութիւնը, Աղեքսանդրիոյ մէջ:

Հին Կտակարանի բնագրով ձեռագիր չէ հասած մեզի Ժ. դարէն առաջ, — ասիկա կարեւոր է: Որովհետեւ փաստ կը ծառայէ հաստատելու որ Հայերը եբրայերէն բնագիր չունէին իրենց ձեռքին տակ: Սակայն նկատելով որ Հերոնիմոսի թարգմանութիւնը (Վուլգատա), որ կատարուած է 382—405 թուականներուն, նախ յունարէն, յետոյ եբրայերէն բնագիրին վրայէն, չենք կրնար պնդել թէ եբրայերէն հին օրինակները կորսուած էին հայերէն թարգմանութեան ժամանակ:

Կարեւոր է արձանագրել նաեւ երկու պարագայ.

Ա.— Հնգամատեանի խմբագրութիւնը կը մատնէ երկուութիւն մը (2) — նոյն իսկ Ֆրանսուա Լընորման, անջատելով այդ երկու խմբագրութիւնները, կը հրատարակէ առանձին առանձին: Առաջին խմբագրութիւնը կը կոչուի եհովէական, որովհետեւ ատոր հեղինակը կը սիրէ Եհովա անունել Աստուած՝ ամէն անգամ որ կը ստիպուի անուն տալ, իսկ երկրորդը՝ էլոհական, որովհետեւ միայն Էլոհիմ կ'անուանէ իր Տէրը: Խմբագրութեան այս կարկտուքը կարեւոր է նկատի ունենալ թարգմանութեան ժամանակ՝ չմոլորելու համար:

Բ.— Ընդօրինակողները, անշուշտ ընթերցումի դժուարութեանց եւ ուշադրութեան պակասի հետեւանքով, որոշ սխալներ գործեցին՝ մթութիւն մը տալով Հին Կտակարանին, որ, տեղ տեղ, չունի անմիջական ժողովուրդներու յատուկ լեզուի պարզութիւնը: Աւելցուցէք, ասոր վրայ, մասորական(3) աշխատանքը, որ, այդ մթութիւնները փարատելու եւ խորթութիւնները անհետացնելու ժամանակ, քիչ մըն ալ քմածին եղաւ անպայման:

Այսքանը բնագրին մասին:

Հայ թարգմանիչները, ինչպէս կը վկայեն պատմիչներն ալ, իրենց տրամադրութեան տակ ունէին նախ, ոչ թէ բնագիր մը, այլ թարգմանութիւններ,— ասորական եւ յունական ձեռագրով:

Յունական ձեռագիրը կը կոչուի Եօթանասնից, որովհետեւ հաւաքական թարգմանութիւն է,— այնքան ալ հարազատ չէ այս: Սակայն Առաքեալները այս թարգմանութիւնն էր, որ ունէին իրենց ձեռքին տակ: Պօղոս, քրիստոնէութեան հիմնադիրը, քաջ յունագէտ, Եօթանասնից թարգմանութենէն կը կատարէ իր քաղուածքները: Ահա թէ ինչո՛ւ եկեղեցական իշխանութիւնը պայքարեցաւ ուրիշ թարգմանութիւններու դէմ՝ ուզելով արժեզրկել զանոնք:

Ասորական ձեռագիրը կը կոչուի Պեշիտտօ, բառ մը որ կը նշանակէ պարզ կամ բառական թարգմանութիւն: Այս թարգմանութիւնը կատարուած է Բ. դարու վերջերը, ըստ ոմանց Բ. դարու սկիզբը (Քրիստոսէ ետք): Հարազատութեան տեսակէտով աւելի արժէքաւոր է, որովհետեւ նախ աշխատուած է բնագիրը տալ առանց լեզուական յատկութիւններու խաթարման, եւ յետոյ այդ ասորերէնը, իբրեւ արեւմտեան արամերէն լեզու, խորթ չէր եբրայերէնի: Այս թարգմանութեան մէջ չկան Նոր Կտակարանի բոլոր գիրքերը: Մնաց որ այդ գիրքերէն շատերը վաւերական ալ չեն(4):

Այս տեղեկութիւնները տուինք, որպէսզի հասկնալի ըլլայ թէ ինչո՛ւ չենք հաւատար հարազատութեան,— ոչ հայերէնը հարազատ է, ոչ ալ եւրոպական թարգմանութիւնները(5): «Ցառաջ»ի մէջ այս մասին գրած եմ երկու անգամ: Թարմացնելու համար ընթերցողին յիշողութիւնը, քանի մը օրինակներ:

Բացէք Եսային, Գլ. Թ. 8.—

Մահ արձակեաց Տէր ի վերայ Յակոբայ:

Աշխարհաբարը կը թարգմանէ.—

Տէրը Յակոբին պատգամ դրկեց:

Աշխարհաբարին ձեւով թարգմանած են նաեւ Ֆրանսացիները, Անգլիացիները: Ո՞ր ճիշդ է: Ի՞նչ հարկ, մեղքը ... եբրայերէն լեզուին ճիտը: Եբրայերէնը, սեմական լեզու, կը գրուի բաղաձայն տառերով միայն եւ կը կարդացուի ձայնանիշերով: Ճիշդ ինչպէս արաբերէն քթպ կը կարդացուի քէթէպ, քիւթիւպ, քիւթպ եւն. այնպէս ալ վերի համարին մէջ տպր եբրայերէն բառը ոմանք կարդացած են տէպէր, որ կը նշանակէ մահ, ոմանք ալ՝ տապար, որ կը նշանակէ պատգամ:

Թարգմանչական սխալներ են.—

Վասն որոյ աւելի կ'ընտրեմ խեղդուիլ ու մեռնիլ, քան թէ իմ ոսկորներուս պահպանուիլը (Յոբ, Գլ. Է. 15):

Գրաբարը կը թարգմանէ.—

Եւ ընտրեաց զխեղդ առնուլ անձն իմ, զմահ քան զոսկերս իմ:

Ինչպէս կը տեսնուի, երկու թարգմանութիւններն ալ ծիծաղելի են, որովհետեւ անիմաստ են: Սակայն աւելի եւս ծիծաղելի է աշխարհաբարը. որովհետեւ հայերէն չէ: Աշխարհաբարը, որ անգլիերէնի կը հետեւի, անարժէք է նախ լեզուական տեսակէտով,— հայերէն ըլլալէ առաջ ... թուրքերէն է: Յետոյ հարազատութեան տեսակէտով: Գրաբարը աչքի առջեւ ունի ասորական, յունական եւ եբրայական թարգմանութիւնները(6): Թարգմանութիւն մը եւս բաղդատութեան դնելու համար գրաբարը եւ աշխարհաբարը.—

Անոնց որթերը փճացուց կարկուտով, ու անոնց ժանտաթզենիները խոշոր կարկուտով (Սաղմոս, Գլ. ՀԸ. 47):

Կրնա՞ք երեւակայել, որ Եհովա երկու տեսակ կարկուտ կը տեղայ, — որթատունկերուն վրայ պզտիկ կարկուտ, ժանտաթզենիներուն վրայ խոշոր կարկուտ: Գրաբարը կ'ըսէ.—

Եհար զկարկտիւ զայգիս նոցա, եւ զթզենիս նոցա եղեմամբ:

Որքան ալ թերի ըլլայ մեր գրաբար Աստուածաշունչը հարազատութեան տեսակէտով,— նոյնքան թերի են եւրոպական թարգմանութիւնները,— գլուխ-գործոց մըն է սակայն մերը, լեզուական տեսակէտով:

Ոմանք կը պնդեն թէ Աստուածաշունչի բոլոր գիրքերն ալ հաւասարապէս չունին լեզուական նոյն կատարելութիւնը: Պէտք է սակայն արձանագրել, որ Աստուածաշունչին յունարէն թարգմանութիւններն ալ այդպէս են: Նոր Կտակարանը յունարէն գրուած ըլլալով հանդերձ, կարգ մը Թուղթեր կը մեղանչեն յունարէն լեզուին դէմ: Տկար լեզու մը, իր թարգմանութեան մէջ իսկ, նշան մը պիտի տայ հարկաւ իր աղքատութենէն: Ատով հանդերձ կարելի չէ պնդել թէ գրաբար Աստուածաշունչին բոլոր գիրքերը լեզուի նոյն կատարելութեամբ են գրուած:

Ըստ մեզի, գրաբար Աստուածաշունչին — լաւագոյն մասերուն — լեզուն կը մատնէ համադրական ոճ մը, որ կը խտացնէ, կը բիւրեղացնէ եւ կ'ամրացնէ: Ընդհակառակն, աշխարհաբար Աստուածաշունչը թարգմանուած է վերլուծական ոճով, որ ճապաղութիւն մը կու տայ: Օրինակ մը տալու համար, մէջ կը բերեմ հետեւեալ գեղեցիկ համարը, դէմ յանդիման աշխարհաբարին եւ ֆրանսերէն լեզուին.—

Բաժակ ոսկի Բաբելոն ի ձեռին Տեառն, որ արբեցուցանէ զամենայն երկիր ի գինւոյ իւրմէ (Երեմ. Գլ. ԾԱ.).

Բաբելոնը Տէրոջը ձեռքին մէջ բոլոր երկիրը գինովցնող ոսկի գաւաթ

(1) Քրիստոնէական եկեղեցին է, որ վերջէն, տուած է այս անունը,—մենք կ'ըսենք նաեւ Հին Ուխտի:

(2) Տոքթ. Ասքրիւք կը պնդէ թէ Հնգամատեանը կարկտուած է չորս խմբագրութեամբ, ձեւով մը իրարու ագուցուած:

(3) Մասորա կը նշանակէ աւանդութիւն, — այս բառով ծանօթ են այն րաբբունիները, որոնք Միջին Դարուն աշխատեցան վերահաստատել Հին Կտակարանի պատմական կամ աւանդական ձեւը:

(4) Ինչպէս վաւերական չեն Առաքեալներուն վերագրուած կարգ մը Թուղթեր, այնպէս ալ Աւետարաններուն մէկ մասը գրուած է Հին Կտակարանէն ներշնչուած, պարզապէս մարգարէութեանց վրայ calqué եղած: Ասկէ՝ ոմանց այն տեսակէտը թէ Յիսուս մը չէ ապրած, այլ պարզապէս Հին Կտակարանի ընթերցումներուն յանախանքով պատմութիւն մըն է հիւսուած:

(5) Վերջերս երկու կարեւոր թարգմանութիւններ ալ եղան աբբայ Տըվիմէօի եւ աբբայ Վէրտոնուայի կողմէ: Երկու թարգմանութիւններն ալ հետաքրքրական են՝ իրենց կատարած սրբագրութիւններուն եւ լուսաբանութիւններուն համար: Սակայն բոլորին ալ աղբիւրը եբրայերէն նոյն ձեռագիրն է: Ինծի կը թուի թէ լաւագոյն թարգմանութիւնը կը կատարուի այն ատեն միայն, երբ կը գտնուի Ժ. դարէն առաջ գրուած ձեռագիր մը, բաղդատութեան նոր եզր մը տրուելու համար թարգմանիչներուն ձեռքը: Եւ այն ատեն միայն մենք կրնանք ճշդել մեր «թագուհի թարգմանութեանց»ին արժէքը: Բայց այդ մասին յաջորդով:

(6) Ներսէս պատրիարք, ուզելով աժան Աստուածաշունչ տպել եւ տարածել ժողովուրդին մէջ, կը դիմէ Ամերիկեան Աստուածաշունչի Ընկերութեան: Ընկերութիւնը, որ ամէն լեզուով Աստուածաշունչ կը տպէր, նախ կը մերժէ Հայոց խնդրանքը: «Յետ բազում բանից որ եղեն երկուստեք, ոչ յաջողեալ գործն՝ մնայր առ ժամանակ մի: Արդարեւ չէր ինչ անյօժար Ընկերութիւնն կատարել զխնդիրն, այլ արգել այն էր, զի մին ի կանոնաց Ընկերութեանն էր ի լոյս ընծայել թարգմանութիւնս ի բնագիր լեզուաց Գրոց: Եւ հայերէն թարգմանութիւն Հին Կտակարանին, թէպէտ անհամեմատ գեղեցիկ եւ ընտիր, որպէս յայտ է չեղեւ յեբրայական բնագրէն, այլ ի յոյն թարգմանութենէ: Առ ի բառնալոյ զայս դժուարութիւն, խորհուրդ արարեալ նշանաւորաց ոմանց ի մերայոց, գտին այսպիսի ինչ հնարս. համեմատել զհայերէն թարգմանութիւնն ընդ եբրայականին՝ զայլակերպութիւնսն նշանակել ի լուսանցս ի ներքոյ իւրաքանչիւր իջի, պահել զհայերէնն որպէս էն»:

Եւ այդ ձեւով ալ կը կատարուի:

ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՐՈՍ

=o-o=

Է.

Թեր ու դէմ ցուցարար

Իրիկուն մը, էտուար Քոնթի, «Ժէօն Փաթրիօթ»ը, խանութէն ներս մտաւ, նստաւ Փարոսին դիմացը ու ըսաւ.

— Ֆարիւս, ուրբաթ իրիկուն կռիւ ունինք համայնավարներուն դէմ: Անպատճառ պէտք է ներկայ ըլլաս: Ժամը 8ին հաւաքուած պիտի ըլլանք Փիւրկաթուար փողոց թիւ 17: Ժամը իննին պիտի ըլլանք Փլաս տը լա Պաթայլ, դէմ առ դէմ համայնավար աւազակներուն հետ: Լաւ դաս մը պիտի տանք: Մօն վիէօ, սավա պարտէ: Պիտի տեսնես մերիններուն քաջութիւնը, առի՛ւծ են, առի՛ւծ: Զմոռնաս, ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8, Փիւրկաթուար փողոց, թիւ 17:

Կարգ մը մանրամասնութիւններ ալ տալէ վերջ Քոնթի մեկնեցաւ, ըսելով որ ժողով ունի:

Կէս ժամ վերջը քոմինքներու մէջ տմպեց ֆամարատ Ժան Մարշալը ու ըսաւ.

— Ֆարիուս, կռիւ ունինք, կռի՛ւ .. : Ֆաշիզմի պոռնկորդիներուն կէօլը պիտի կոտրենք, ուրբաթ գիշեր: Պէտք է որ անպատճառ գաս ու մեզի հետ ըլլաս: Ժամը ութին Փիւրկաթիֆ փողոց թիւ 16ը պիտի հաւաքուինք եւ ժամը 9ին մարդաղաշտ, Փլաս տը լա Պաթայլ: Պիտի տեսնես մերիններուն ջլապինդ բազուկները, հուժկու դնդերները եւ գործարաններու մէջ կռանուած բռունցքները ... ա՜, մօն պօն վիէօ Ֆարիուս, հաւաքական բռունցք մը պիտի իջեցնենք այդ շուներուն գլխուն: Զմոռնաս, ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8, Փիւրկաթիֆ փողոց, թիւ 16: Ժամը քանի՞ն է ..

— Վեց ու կէս ...

— Վա՛յ թշուառական ուշացեր եմ: Ցտեսութիւն, ընկեր Ֆարիուս:

Ընկեր Ժան Մարշալ հեւ ի հեւ հեռացաւ:

Փարոս ձեռքի կօշիկը գետին զարկաւ ու պոռաց.

— Հա՛, հա՛ ... սկսում է, սկսում է սրբազան կռիւը ... տաքանում է երկաթը ... երկու կողմերն էլ արթնանում են ... Հարկաւ երկուսից մէկը պիտի յաղթանակի ... կեցցէ՛ յաղթանակը ... հուռա՜, պիտի պայթէ յեղափոխութիւնը ... փոթորի՜կ, փոթորի՜կ, ցասումի, վրէժի, մեծ փոթորի՜կ ...

Քիչ վերջ սակայն սթափելով իր խանդավառութենէն ամփոփուեցաւ ու ըսաւ.

— Տօ՛, ո՞նց կարելի է ժամի 8ին Փիւկաթուար փողոցումը լինել եւ նոյն ժամը 8ին էլ Փիւրկաթիֆ փողոցումը լինել: Ո՞նց կարելի է որ պատակեմ համայնավարներին եւ միաժամանակ բռունցքի հարուածներ տամ երիտասարդ հայրենասէրներին: Էս բարդացած դրութիւնից հարկ է մի կերպ դուրս գալ:

Փարոս խանութը գոցեց ու մտաւ գինետուն: Օքսիժենէ մը խմելով լուծեց խնդրին ամբողջ բարդութիւնը:

— Ուրբաթ երեկոյ ոչ Փիւրկաթուար փողոցը պիտի գնամ, ոչ էլ Փիւրկաթիֆ փողոցը: Պրծա՜ւ:

Դասալի՞ք մը կը կարծէք ընկեր Փարոսը: Բնա՛ւ երբեք:

Ուրբաթ երեկոյ, ժամը ճիշդ իննին ճամբայ ելաւ ընկեր Փարոսը, գտնուելու համար Փլաս տը լա Պաթայլ: Իր գլուխը ոչ քասքէթ դրաւ եւ ոչ ալ պէրէ կամ պօմպէ: Գլուխը բաց պահեց որպէսզի յայտնի չըլլայ որ կողմի գինուորեալ ըլլալը: Մազերը խառնեց իրար, աչքերը խենթեցուց եւ կզակին պարգեւեց յաւերժական շարժումներ.

— Սրիկաներ, ո՞նց համարձակում էք դիմադրել մեզ եւ արգիլել մեր շարժումները: Մենք ձեզ ցոյց կը տանք: Լրբութիւնն էլ չափ ու սահման ունէ: Էսօր, կէս գիշերին ապահովուած կը լինի մեր յաղթանակը ...: Փոթորիկից դուրս կը գանք թէեւ վիրաւոր, արնաքամ, թէկուզ մահամերձ, բայց անպայման յաղթական, անպայման դափնին մեր գլխին ... կը կործանենք ձեզ, իմացէք, կը ջախջախենք ձեր գանկերը եւ նրանցից կազմուած բլուրի վրայ կը զետեղենք մեր (այստեղ կը փնտռէ գոյնին անունը ...) մեր ... փառապանծ դրօշակը:

Այս խօսքերը արձակուած էին անորոշութեան մէջ, որով Փարոս չէր դաւաճանած ոչ մէկ եւ ոչ ալ միւս կողմին:

Ժամը ինը քառորդ անցած Փարոս կը գտնուէր Փլաս տը լա Պաթայլ: Կանգնեցաւ երկու խումբերուն մէջտեղը:

Մէկը կրակոտ ճառ մը կը խօսէր: Ունկնդիրները կը գոռային: Լռութիւն կը յանձնարարուէր: Սուլիչներ, ծափեր, հայհոյութիւններ: Ճառախօսին քով բարձրացաւ երկրորդ մը, որ քանի մը շանթեր արձակեց, իր թուքը ղրկելով մինչեւ երեք մէթր հեռու կեցողներուն վրայ: Կը հրմշտկէին իրար, կը վիճէին, կ'եռային: Հրապարակը կատարեալ կաթսայ, մարդիկը մէջը բանջարեղէն: Ապուր: Փարոս աղ պղպեղն էր: Կրակը կը ճարճատէր:

Քօնթի, հեռուէն, ցոյց տուաւ իր ընկերներուն Ֆարիուսը, իսկ Ժան Մարշալ մատնանշեց Ֆարիուսը:

Փարոս մէկ մը հայրենասէրներուն, մէկ մըն ալ համայնավարներուն մէջ կը մտնէր, պահելով խոժոռ դէմք, սպառնական շարժում, աչքերուն մէջ ատելութիւն, մաղձ եւ դժոխային լոյսեր: Քիթին տակէն կը մռլտար, կը մլաւէր, կը մռնչէր ... իր խօսքերը հիթիթական նշանագիրներէ աւելի անընթեռնլի էին:

Համայնավարներուն մէջ շրջած ատեն՝ հայրենասէրները կը հիանային իր քաջութեանը, իսկ հայրենասէրներուն մէջ մտած ժամանակ համայնավարները կը սքանչանային իր տղամարդութեանը:

Տեղ մը տաքութիւնը կռիւը պայթեցուց: Սկսած էր գիրկընդխառն ու կատաղի դուպարը: Ամէն ոք մէկը գտած կը հարուածէր, ինչպէս նաեւ կը հարուածուէր:

Փարոսին դպչող չկար սակայն: Համայնավարները իրենց ընկերը կը համարէին Փարոսը. նոյնը կ'ընէին երիտասարդ հայրենասէրները: Փարոս բոլորովին պարապ չմնալու համար կը զատէր իրարու փաթթուած երկու հակառակորդներ, անդադար եւ բարձրաձայն կրկնելով.

— Մէրտ ալօռ, մէրտ ալօռ, մէրտ ալօռ:

Իրարու փաթթուած երկու հակառակորդներէն իւրաքանչիւրը կը կարծէր թէ ի նպաստ իրեն կը միջամտէ Փարոս: Հինգ վայրկեան շարունակուեցաւ խառնը: Սուլիչներ: Հասան ոստիկանները: Խումբերը բաժնեցին իրարմէ: Ձերբակալեցին նաեւ իրենց

եղաւ, անոր գինիէն ազգերը խմեցին, անոր համար ազգերը յիմարացան:

Babylone est une coupe d'or dans la main du Seigneur, toutes les nations ont bu de son vin et elle a enivré la terre.

Եւ հիմա սքանչացէ՛ք հայերէն գրաբարին վրայ,— պարզ հատուած մը, ի՛նչքան սեղմ, բիւրեղացած եռաժշտական, կարծես ատաղձուած: Ազնուական հպարտութեամբ մը, այդ կարճ հատուածը, մեր ոսկեդարեան հայերէնի այդ փշուրը, իր քարձունքէն կը դիտէ Ամերիկացի միսիոնարներու հայերէն աշխարհաբարը եւ ... Ուրպաթէի լեզուն:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Ց.Գ.— ՅԱՌԱՋի մէջ կարդացի որ գարեգին արք. անցեալ կիրակի, Աստուածաշունչի 1500ամեակի Փարիզեան հանդէսին, իր ճառին մէջ, ակնարկեր է մեր գրածին ու տեսակէտներուն, եւ պաշտպաներ է այլ տեսութիւն մը: ՅԱՌԱՋի շրջումն թղթակիցը շատ համառօտ տուած էր ճառը, այնպէս որ չեմ գիտեր թէ ի՛նչ տեսակէտ կը բերէ եւ կը պաշտպանէ էջմիածնի նուիրակը: Մեր յաջորդ յօդուածով՝ աւելի եւս կը բացատրուի տեսակէտը զոր կը բերենք,— սրբել կրօնական ջնարակը որով կը ներկեն ոմանք մեր Ոսկեդարու հրաշքը: Առ այժմ ըսենք այսքանը միայն, որ առանց քննադատական եւ վերլուծական ոգիի՝ պատմութիւնը անարժէք ուսում մըն է պարզապէս: Քննադատական եւ վերլուծական ոգին է, որ դէպքերուն հոգի կուտայ կամ իմաստ, արժէք կամ կշիռ: Նոյն այդ ոգին է դարձեալ, որ հին փոշիները կը սրբէ եւ այժմէական նշանակութիւն կուտայ դէպքերուն: Մինչեւ հիմա խաչակրաց արշաւանքը, ըստ մեր մաշած դասագիրքերուն, կրօնական թափօր մըն էր դէպի Երուսաղէմ: Հայտնէն (Գերմանացի) յետոյ կուգայ Կրուսէ, եւ անոնցմով վերլուծական ոգին մեզի կ'աւանդէ թէ նախ տնտեսական ազդակներ եղան, յետոյ քաղաքական պատճառներ, որ հիւսեցին այդ տարօրինակ վիպերգութիւնը, որուն, իբրեւ երաժշտութիւն, կրօնական մաշած եղանակ մը տուին մարդիկ իրենց միտքին մէջ:

Այսպէս եւ մեր Ոսկեդարու հրաշքերգութիւնը: Մեր բուածը այն էր թէ կարելի չէ գիրքի մը անունով յաւերժացնել կամ խորհրդանշել մեծ տօն մը: Ըսել թէ Սահակ եւ Մեսրոպ, երկու տիտաններ, նստան աշակերտներով Աստուածաշունչ թարգմանեցին՝ միայն ու միայն քրիստոնէութիւն տարածելու համար Հայաստանի մէջ, կը նշանակէ պզտիկցնել ազգային գիտակցութեան եւ քաղաքական կազմակերպութեան այդ հրաշալի խոյանքը, ինչպէս ծիծաղ պիտի շարժէր, եթէ մէկը ըսէր թէ Եօթանասնից թարգմանիչները Աստուածաշունչ (մեծագոյն մասը, ամբողջ Հին Կտակարանը) թարգմանեցին՝ քրիստոնէութիւն տարածելու համար Աղեքսանդրիոյ մէջ, (Եօթանասնից թարգմանութիւնը կատարուած է ... Քրիստոսէ երկու դար առաջ):

Շ. Ն.

— 1885ին հիմնուեցաւ Արմենական կուսակցութիւնը: 1888ին Հնչակեան կուսակցութիւնը: 1890ին հիմնուեցաւ Հ. Ց. Դաշնակցութիւնը:

Երգեր՝ Վահան Տէրեանէն

= o—o =

I.

Ձեր շէնք շէնքերի ծանրութեամբ սրտմաշուք
Ձեր անեղ բերդերի համրութեամբ վերամբարձ,
Քաղաքնե՛ր, ձեր մէջ կայ դժոխքի մի շշուկ,
Քաղաքնե՛ր, ձեր բանտում արդեօք կա՞յ վերադարձ:
Եւ գիշեր եւ ցերեկ ողբացող պաղ կուռքեր
Ձնդաններ ու բուրգեր չարութեամբ անողոք,
Քաղաքնե՛ր, ձեր բա՛նտերում մեռնում են երգ ու սէր,
Քաղաքնե՛ր, մոռացայ ես երգերըս անհոգ ...
Դղեակներ, պալատներ կերտերով ոսկեզօծ
Հեռուները մեռած շէնքերի անտառում:
Քաղաքնե՛ր, իմ հոգին ձեր վիհում ալեկոծ,
Քաղաքնե՛ր, իմ հոգին արեգակ է խնդրում ...
Կրկնակի գալստեան զանգերն իմ ես լսում
Հատուցումն է գալիս ես զգում իմ նորան,
Քաղաքնե՛ր, զարթնում է ահաւոր մի ցասում,
Քաղաքնե՛ր, զարթնում են մարդիկ այն որ մեռան ...

II.

Ես ձեզ բերի բարի լուր,
Իմ եղբայրներ, արթնցէ՛ք.
Լո՛յս է, լո՛յս է ամենուր,
Մեռած – քնած, վեր կացէ՛ք ...
Ձեզ կոչում է անդադար
Նոր միացման մռացում.
Առւակ, արեւ ու անտառ
Ձեր երգին են սպասում,
Լոյս է, լոյս է ամենուր,
Պատանիներ եւ կոյսեր,
Ես ձեզ բերի բարի լուր,
Նոր հիացում, նոր յոյսեր,
Շիրիմներից ելէք վեր,
Մահիճներից հեշտանքի
Թեւեր առէք, լոյս թեւեր
Նոր արբումի, նոր կեանքի:

III.

Որքան բոցեր, վարդեր վառման,
Խնդութիւններ անդարձ կորած,
Որքան սէրեր, որքան գարնան
Քնքշութիւններ դարձան երազ:
Որքան, որքան մարգարտակուռ
Երգեր, խօսքեր ոսկեհնչիւն,
Ըղձեր, ըղձեր շուշան մաքուր
Դեռ չբացուած դարձան անհիւն ...

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ

ԽՄԲ.— Կ'արտատպենք Երեւանի «Գրական Թերթ»էն, բանաստեղծին մահուան 15ամեակին առթիւ, որ լրացաւ անցեալ փետրուարին: Այս կտորները անտիպ կը համարուին եւ երրորդը հաւանաբար գրուած իր կեանքի վերջին շրջանին (1919—20):

Հայր Ցակոբը

— • —

Կիպրեան ափերուն վրայ, Հայկական Լեգէոնի սպասարկող նաւ մը ունէինք «Էլ – Հաճի» — աւելի ճիշդը Թնդանօթակիր տաշտ մըն էր այն, որ կռուելով հովին ու ջուրին դէմ, հալածելով Թշնամի ընդծովեաներ, եւ ռմբակոծելով Թրքական ափերը, շաբաթը անգամ մը կանոնաւորապէս կ'այցելէր մեզի: Ան որ հերոսաբար Փորթ Սայիտէն հատ հատ, կամ խումբերով Կիպրոս փոխադրեր Լեգէոնը կազմելիք զինուորցուները: Հորիզոնին վրայ անոր ուրուագիծը ու – րախութիւն եւ յոյսի նշոյլ մըն էր ամէնուս համար. միշտ նոր ընկերներու Թարմութիւնն ունէր հետը:

Կզզի հասնելէն ի վեր առաջին անգամն էր որ ազատ կ'ըլլայի ներկայ գտնուիլ քարափը, հասնողները ժամ առաջ տեսնելու համար:

Առաջին շոգեմակոյկը ցամաք հանեց խումբ մը մօրուսաւորներ, Երուսաղէմէն եկած տէրտէրներ եւ վարդապետներ էին, զինուորական տարազով եկեղեցականնե՛ր,: Հուրրա՛ ,այրիք տէրտէրներ, խանդավառութիւնը մեծ էր:

Դժբախտաբար Լեգէոնի մէջ կրօնաւորներու սպայակոյտը արդէն կազմըւած էր, հոգեւորական եւ զինուորական աստիճաններով: Տեղակալ արքեպիսկոպոս մը իր տասնապետ փոքրաւորով եւ դէր – տեղակալ վարդապետ մը լայնօրէն կը բաւէին զինուորներու հոգեւոր պէտքերուն: Նոր աղօթողներու պէտք չկար, որով վերջին եկողները հարկադրուեցան բաժնելու զինուորներու կեանքը, որ չունէր ոչ վանքին հաւերը եւ ոչ ալ հանդստաւէտ անկողինները: Թափեցան բոլորը: Մէկ մէկ դէպի են ճանապարհներ գտան, եւ եթէ յիշողութիւնս զիս չի խաբեր անարդարութիւն ընելու համար, Ցակոբ վրդ. Թաշճեան միակը մնաց պայուսակը կռնակը եւ հրացանը ուսին: Ան դարձաւ մեր Հայր Ցակոբը պահելով ամբողջ խանդն ու կորովը ու մաս մը իր մօրուքէն:

Ան նոյնացաւ զինուորին հետ, բաժնեց անոր բոլոր զրկանքը համակերպութեամբ մը որ զինք պիտի տանէր մինչեւ անձնուրացութիւն, աշխատեցաւ ըլլալ միշտ զուարթ ու կատակող, խնկապէս օգտուելով այն աղատութենէն զոր համազգեստը կը պարգեւէր իրեն:

Կիլիկեան կռիւներուն օրինակելի դարձաւ իր պաղարիւնութեամբ եւ կեանքը արհամարհեց իր արի կեցուածքով:

Մեր զումարտակը, ուր ինք պարզ զինուոր մըն էր, առաջին յարձակումը կը կրէր Մարաշի գծին վրայ, Պէչփունար: Հայր Ցակոբ բլուրի մը կատարը պահակ էր խրամներէն քիչ հեռու, ոտքի վրայ, քարերով շրջապատուած թաքստոցի մը մէջ, Թիրախ ծառայելով Թշնամի գնդակներու: Եթէ մահուան վտանգը պիտի նկատենք փորձաքարը բոլոր առաքինութիւններու, մենք հակառակ մեր լարուած ուշադրութեան, չտեսանք վարդապետին նոյն իսկ դիրք փոխել փորձելը:

Մարաշի նահանջը, զինուորներու հետքերուն կառչած են հազարաւոր գաղթականներ: «Թշնամին, բարեկամը, բնութիւնը ձեռք ձեռքի տուած են հարուածելու համար այս դժբախտ ժողովուրդը», կը դոռար մեր տեղակալը ողբացեալ Միքլօ: Հայր Ցակոբ, երեք չորս օրուան անքուն եւ անօթութենէն յոգնած, իր մնացած ամբողջ ոյժը նետած էր իր ազգակիցներուն օգնելու գործին: Ճամբան ինկած գաղթականները հաւաքելու պաշտօն ունեցող վերջապահներէն մէկը անպայման ինք կ'ըլլար:

Ջօրանոցը Թէ կռուի դաշտին վրայ լաւ ու օրինակելի զինուոր մը եղաւ ու մնաց ան: Եթէ չկրցաւ իրականացնել հագուստը հանողներէն ամենավերջինը ըլլալու իր ցանկութիւնը, այդ իր կամքէն բոլորովին անկախ պատճառներով էր: Իր ընկերներէն էին որ զինք ստիպեցին այլ եւս հեռանալ:

Համեստ զարգացումով այս վարդապետը առանց խաչի, Աւետարանի եւ իմաստասիրական քարոզներու,զէնք ի ձեռին կենդանի օրինակով պատիւ մը արձանագրեց եկեղեցականութեան:

Զինք ճանչցողները լաւագոյն յիշատակներ միայն ունին իրմէ. եւ իր մահուան անակնկալ լուրը զանոնք կը տանի յուզիչ վերապրումներու:

Լեգէոնի պատմիչը երկիւղածութեամբ տեղ պիտի տայ իր զինուորի կեանքին ու գործին:

Ցարգանք իր յիշատակին:

Ց. ՆՇԱՆԵԱՆ

դէմ լեզուագարութիւն ընող քանի մը հոգի: Խումբերը պատրաստուեցան հեռանալ: Փարոս կանգնած էր հրապարակին մէջ:

Համայնավարները եկան ու քաշեցին Փարոսի ձախ Թեւէն, երթալու համար. իսկ ազգայնականները եկան քաշեցին Փարոսի աջ Թեւէն, նոյնպէս մեկնելու համար:

Փարոս կրկին ինկած էր խայտառակ վիճակի մէջ:

— Ո՛վ հնարք, ո՛վ հանճար:

Փարոս ուժգնօրէն Թօթվեց երկու Թեւերը եւ ձերբազատեց ինքզինքը ըսելով.

— Ես մինչեւ վերջն ալ պիտի կանգնած մնամ կռուի դաշտում ... իբրեւ մի սիւնվ ... իբրեւ մի արձան ...

Կը մօտենային ոստիկանները: Հեռացան երկու կողմէն: Երիտասարդ հայրենասէրներու պետերէն մին ըսաւ միտքէն.

— Եթէ այս օտարականին յամառ հերոսութեամբ օժտուած քանի մը հարիւր հոգի ունենայինք՝ կը գործէինք հրաշքներ ...:

Համայնավար չէֆ մըն ալ մտածեց ու ըսաւ.

— Եթէ Փարոսի պէս քանի մը հազար հոգի ունենայինք՝ կրնայինք փոխել պետական վարչաձեւը ...

Փարոս, արձանի նման կանգնած էր հրապարակին կեդրոնը ու կ'աղաղակէր.

— Victoire, victoire ...

Համայնավար եւ հայրենասէր խումբերը հեռուէն մեծ հիացումով կը լսէին Փարոսի հնչական ձայնը որ խիզախօրէն կը կրկնէր.

— Victoire, victoire ...

Ոստիկան մը մօտեցաւ Փարոսին եւ բռնեց անոր ուսէն.

Փարոս ըսաւ.

— Տանտիրուհիիս տղան, խենթ մը, կռիւի եկած էր հոտեղ: Մայրը զիս ղրկեց որ բռնեմ զինքը ու տուն տանեմ.

Ու շարունակեց պոռալ.

— Է՛յ, Victor, Victor ...

Ոստիկանը ըսաւ միտքէն.

— Ի՛նչ Թիւրիմացութիւն: Մարդը Victor *կը պոռայ իսկ ես կարծեցի որ* victoire *կ'աղաղակէ:*

Ոստիկանին բաւական հեռանալէն վերջ, Փարոս վերսկսաւ փոխն ի փոխ կանչել.

— Victoire, Victoire, Victor, Victoire, Victori, Victorio, Victoria:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Հրացանի խաղերը

= • =

Զատիկը մօտ էր ... Հասած չէինք մեր նպատակին, սակայն յուսահատիլը մեզի համար չէր, հրացանը մեզ պիտի վարձատրէր: Մենք կը հաւատայինք որ կը հասնի Զատիկը:

Մեր սարերը իրենց ճերմակ վերարկուն հանած, արեւին տակ կը չորցնէին:

Գարուններ, աշուններ իրարու կը յաջորդէին, եւ չեմ գիտեր թէ ինչո՞ւ կենաց ծառին պտուղը խակ կը մընար: Կարելի՞ է հուպ առընթեր աղբիւրին ծարաւ մնալ ...

×

Կը հասնէր գարունը, եւ մեր Սասունի լեռները Գողգոթայի նման լերկ կը մնային. անոնք երբեք կանանչ չէին հագուիր, անոնց վրայ ծաղիկ չէր բացուեր:

Գողգոթան չծաղկած, Սասունի սարերը չէին կրնար ծաղկիլ ...

×

Կռուի առնն մեր խմբապետին խըրախոյսը մեզի համար խնջոյք կը համարուէր:

Մեր խմբապետը վիրաւոր, բերանը արիւն լեցուած, յորդոր կը կարդար, մեզ կը խրախուսէր, մեզի յոյս կուտար. յառաջ կը ձայնէր: Ան մեր նահատակներու բերնով մեզի կ'ըսէր.

— «Ցառա՛ջ, ընկերներ, ամէն մէկ վէրք՝ ծաղէկի կը փոխուի ռազմիկի սրտին մէջ»:

×

Անգամ մը եւս կը յաջողինք եւ կուռի Աստուածը մեզի կը ժպտի:

Մենք այծեամներու պէս մեր սարերէն վեր կը բարձրանանք. մեր յաղթութիւնը կատարեալ է. յաղթական, պահ մը հանդիստ կ'առնենք: Եւ ամէնուս մտահոգութիւնը կ'ըլլայ թէ արդեօք, մեզմէ ո՞վ առաջ կը հասնի ու կը համբուրէ ազատ հայրենիքի գաւազանը արքունի:

×

Ու քանի անգամ յուսախաբ, ջախջախուած, յանկարծակի առաւօտըղիչերի փոխուած կը տեսնէինք:

Մինչ մենք կը կարծէինք արդէն հասած մօտ մեր դրախտ հայրենիքին, կը տեսնէինք Թուրք զօրքերու բանակները պատնէշ պարիսպ քաշած մեր առջեւ:

Մեզի կը Թուէր՝ դրախտէն յանկարծ դժոխք փոխադրուած:

Կարելի չէր դիմադրել Թուրքին հզօր ուժին, բայց կարելի չէր նաեւ դաւաճանել մեր սրտին ձայնին,կռուելու եւ մեռնելու ուխտ մը ունէինք, զայն պէտք էր կատարել:

Դժոխավրէժ Թուրք բանակներուն դէմ կ'ապստամբէինք:

Մեր տարած յաղթութենէն վերջ, անմոռանալի էր վրէժխնդիր ցասումը Թշնամի զօրքին:

Ո՞վ կ'երազէր հաշտեցնել մեզ մեր ջարդարար գազան ցեղին հետ:

Մրրկի պէս ընդհարում կ'ունենայինք, կը նուաղէր փայլը մեր աստղին ...

Որսը շատ կ'ըլլար վիրադ Մօրոքին:

Խորտակուած էին մեր Թեւերը, ջախջախուած էին մեր ոտքերը:

Ու նորէն մեր սիրտը մեզի կ'ըսէր.

— Ցառա՛ջ ռազմիկներ, Տարօն ու Կարին ձեզ յաղթական կ'ուզեն դրկել:

Ցառա՛ջ յաղթելու հաւատքով:

Կռուողն որ վստահ է ուժին, ապահով է անոր յաղթութիւնը:

×

Մեզ կը խրախուսէին նաեւ մեր լեռները: Անոնք կարծես մեզի հետ կամաւոր զինուոր գրուած, կը կռուէին, կը խափանէին յեղյեղընթաց արշաւը Թուրք բանակներուն:

Հրամանը ճակատագրին էր:

Անյուսութեան տմոյն ցասումը մեզ չէր կրնար վրդովել:

Կռուի մէջ մենք սորված էինք միշտ ատել դաւաճան երկիւղը:

Մենք զինուած էինք խիզախ յոյսերով:

Մենք զինուած էինք վեհապանծ հաւատքով:

Մենք զինուած էինք անձնիշխան կամքով:

ՇԱՏՐՈՒԱՆ

** *Ներկայիս Հայաստանի մէջ կայ* 10.000 *հայերէն ձեռագիր, որուն* 7800*ը Երեւանի պետական Թանգարանին մէջ եւ* 1400*ը էջմիածնի մէջ: Երուսաղէմի Հայոց վանքը ունի* 4000 *ձեռագիր, իսկ Վենետիկի Մխիթարեանները՝* 2 *հազարի չափ: Աշխարհի մէջ, հայ ձեռագիրներու ընդհ. Թիւը մօտ* 20.000 *է: Ամենահին ձեռագիրը որ մեզ հասած է, կը պատկանի* 9*րդ դարուն:*

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Բարիլո՛յս, Ցոբ...

= o =

Բարիլո՛յս, բարեկամս Ցոբ: Դուն մէկն ես ամենահին ժամանակներու տարականոն մարդոցմէ, որոնց մասին խօսած ըլլան գիրքերը: Դուն Հրեայ չէիր, այլ եւս հիմա գիտենք թէ գիրքը, որ քու անունդ կը կրէ, աւելի հին է քան Հնգամատեանը: Եթէ Եբրայեցիները, որ քեզ Թարգմանեցին արաբերէնէ, Եահվէ բառը գործածած են Աստուած կանչելու համար, գիտենք որ անոնք այդ բառը փոխ առած էին Փիւնիկեցիներէն եւ Եգիպտացիներէն,— այդ մասին կասկած չունին ճշմարիտ գիտունները: Սատանա բառն ալ եբրայերէն չէ, Քաղդէացւոց լեզուէն առած են, հիմա գիտենք ատիկա ալ:

Դուն կ'ապրէիր Քաղդէաստանի սահմաններուն վրայ: Քու մեկնիչներդ, իրենց արհեստին արժանաւորութեամբը, կը պնդեն թէ դուն կը հաւատայիր յարութեան, որովհետեւ աղբիւսիդ վրայ պառկած, ըսիր Գրքիդ ԺԹ. գլխին մէջ, թէ «փրկիչն իմ կենդանի է եւ ի վախճանի յարիցէ ի հող»: Հիւանդ մը որ առողջանալու յոյսն ունի, չի նշանակեր թէ կը հաւատայ յարութեան: Սակայն ես քեզի կ'ուզէի ուրիշ բան ըսել:

Խոստովանէ որ յայտնի շատախօս մըն էիր դուն, բայց բարեկամներդ քեզմէ աւելի շատախօս էին: Կ'ըսեն թէ ունէիր եօթը հազար ոչխար, երեք հազար ուղտ, հազար եզ, հինգ հարիւր մատակ էշ: Հաշուենք հարստութիւնդ:

Գրէ՛, եօթը հազար ոչխարդ	22,500
Երեք հազար ուղտդ	450,000
Հազար եզդ	80.000
Հինգ հարիւր էշդ	10.000
Ընդամէնը կ'ընէ	562.500

Չեմ հաշուեր կարասիներդ, մատանիներդ, գոհարեղէններդ:

Ես քեզմէ հարուստ եմ եղած, ու–րեմն: Ու թէեւ կորսնցուցի հարստութեանս մեծ մասը եւ հիւանդացայ քեզի պէս, այսուհանդերձ չտրտնջացի Աստուծոյ դէմ, ինչպէս բարեկամներդ կը մեղադրեն քեզ:

Բնաւ գոհ չեմ սատանայէն, որ քեզ մեղքի մէջ ձգելու եւ Աստուածդ մոռցնելու համար, Աստուծմէ արտօնութիւն կը խնդրէ, որպէսզի փճացնէ հարստութիւնդ եւ բորոտութեամբ վարակէ քեզ: Բայց այդպիսի վիճակներու մէջ է որ մարդիկ կ'ապաւինին Աստուծոյ: Եւ, ընդհակառակն, երջանիկ մարդիկն են որ կը մոռնան Աստուածը: Սատանան գաղափար չունի եղեր աշխարհի մասին, վերջն է որ ճանչցաւ անշուշտ:

Հինդ ալ լիրբին մէկն էր: Ընդունինք որ ինքնակոչ բարեկամներդ, մէկը Եղիփազը, Արաբիոյ Թեման քաղաքէն, միւսը Բաղդատ Սոքեցին, երրորդը Սոփար Նաամացին, կնոջմէդ աւելի անհանդուրժելի էին: Այնպիսի ձեւով մը համբերութիւն կը քարոզեն քեզի, որ մարդոց ամէնէն հեզն անգամ կ'ընդվզի: Երկար քարոզներ կը կարդան քեզի,աւելիտաղտկալի քան քարոզը խարդախ Վ...ին (Ամսթէրտամէն) եւ այսինչին, այնինչին:

Հաւանաբար չես գիտեր թէ ի՛նչ կ'ըսես, երբ կը գրես.— «Միթէ ծո՞վ իցեմ կամ վիշա՞պ, զի կարգեցեր զինեւ բարեկամներդ գէթ մէկը տասչէն գիտեր թէ ի՛նչ կը պատասխանէն քեզի.— «Միթէ կանաչանա՞յ պրտու առանց ջրոյ, կամ բարձրանայցէ՞ կնիւն առանց ըմպելոյ»: Հրաշալի առածներ են ասոնք, մարդ մխիթարելու համար:

Սոփար Նաամացին քեզ կը մեղադրէ որ չանչան ես, բայց սա քու աղնիւ բարեկամներէնդ գէթ մէկը տասնոց մը փոխ տուա՞ւ քեզի: Ես այդպէս պիտի չվարուէի: Մխիթարող բարեկամ շատ կը գտնես, օգնողն է որ չկայ: Իրապէս մարդուն սիրտը կ'այրի, երբ երեք բարեկամ կ'ունենայ բայց կաթիլ մը ապուր չի տրուիր իրեն, իր հիւանդ վիճակին մէջ: Գիտեմ որ, երբ Աստուած քեզի վերադարձուց քու հարստութիւնդ եւ առողջութիւնդ, այդ քու պերճախօս բարեկամներդ չհամարձակեցան ներկայանալ առջեւդ,— Ցոբի բարեկամները ըսելը, այսպէս, առած դարձաւ այլ եւս:

Աստուած շատ դժգոհ մնաց բարեկամներէդ, եւ ուղղակի ըսաւ Եղիփազ Թեմնացիին.— «Մեղար դու, եւ երկոքին բարեկամք քո, զի ոչ խօսեցարուք առաջի իմ ճշմարիտ»: Եւ զանոնք կը դատապարտէ եօթը զուարակ եւ եօթը խոյ մատաղ մորթելու, որովհետեւ ապուշ բաներ ըսին քեզի: Իսկ ես պիտի դատապարտէի, որովհետեւ չօգնեցին քեզի:

Կը խնդրեմ քեզմէ որ ըսես, ճի՞շդ է որ հարիւր քառասուն տարի եւս ապրեցար այդ փորձանքէն վերջ: Կը սիրեմ հաւատալ, որ երկար կ'ապրին պարկեշտ եւ բարի մարդիկը, բայց այդ պարագային սրիկաներ պէտք է համարել ժամանակակից մարդիկը, որ այնքան կարճ կեանք մը ունին:

(ՎՈԼԹԷՐ):

Մուսոլինի

= o =

Ֆրանսացի օրագրող մը այսպէս կը նկարագրէ Մուսոլինին.—

Օտարականները Հռոմ կուգան որքան տարուած հին յիշատակարանները դիտելու ցանկութեամբ, նոյնքան մղուած Մուսոլինին տեսնելու փափաքէն: Արդարեւ տիեզերական հետաքրքրութիւն մը ստեղծուած է այս մարդուն շուրջ, որ տարիներէ ի վեր իր հեղինակութեան եւ կախարդանքին տակ կը պահէ բովանդակ Իտալիան: Լրագրողներ, գրագէտներ եւ զբօսաշրջիկներ ունկնդրութիւն կը խնդրեն իրմէ ամէն օր, բայց շատ քիչերն են որ բախտը կ'ունենան տեսնելու զայն: Ու կը գոհանան Տուչէն դիտելով պաշտօնական ընդունելութիւններու ժամանակ կամ Վենետիկի պալատին պատշգամէն խօսած պահուն: Մուսոլինի այն մարդը չէ որ պիտի գինովնար այսքան հետաքրքրութեան արժանանալով: Իր տեսակցութիւնները կարճ են, կը սիրէ քաշուած ապրիլ: Սակայն ով որ տեսած է զինք, չափազանց կը տպաւորուի: Տիրական եւ հեղինակաւոր, կը գերիշխէ բոլորին վրայ: Ասկէ կը ծագի այն աւանդութիւնը թէ Մուսոլինի դիկտատոր մըն է, յաղթանդամ մարմնով եւ անայլայլ դիմագծով, վճռական եւ տիրապետող: Չեմ գիտեր ով, ըսած է թէ Մուսոլինի «բռնակալի դասական գլուխ» մը ունի:

Ճիշդ է որ Տուչէն կ'արտայայտէ տիրապետութեան կիրք մը, վերջապէս իր ուժին ու բախտին նշանը: Այսպէս է որ կարծես մագնիսականութեամբ կ'ազդէ իր շրջապատին վրայ: Կը պատմեն թէ բարձր պաշտօնատար մը, երբ օր մը Վենետիկի պալատը կը մտնէր, ներսէն լսելով Տուչէին ձայնը, համարձակութիւնը կորսնցուց, ետ դարձաւ եւ իր հրաժարականը ղրկեց:

Սակայն պետական մարդը որ է, կ'արգիլէ տեսնել եւ ճանչնալ բուն Մուսոլինին: Բարախուն սիրտով օժտուած մարդ մըն է ան: Գիւղացի ծընած, կը մնայ պարզակեաց, այլ զգայուն մարդ մը: Գիւղէն, առանց անցնելու քաղաքէն, կը մտնէ հոն ուր է հիմա: Հետեւաբար վրան ոչինչ «քաղքենի»: Ան պալատին մէջ տակաւին, կը պահէ պարզակեաց գիւղացիի իր նկարագիրը:Մուսոլինիի համակիրներէն ոմանք կ'ուզեն զայն տեսնել բիրտ ու վայրենի, ժայռի պէս անսասան: Բայց այդպէս չէ Մուսոլինին: Կը պատմուի որ երբ օտար օրագրողներու ընկերակցութեամբ Ճենովա կ'երթար, իր յածանաւը նաւահանգիստ մտած պահուն, չողակաթ առտուան մը մէջ, բլուրներէն ու տանիքներէն ծովածաւալ բազմութեան մը ծափահարութենէն եւ ողջոյններէն տպաւորուած, բոլոր եկեղեցիներու զանգակներուն ղօղանջիւնէն սարսռալով, լացա՜ւ Մուսոլինի, լացաւ հին դասական ձեւով,— Թոյլ տալով որ Թափին արցունքները ,առանց կեղծ ամօթխածութեամբ մը սրբելու զանոնք: Դարձեալ, կը պատմուի թէ Մուսոլինի կուլար ամէն անգամ որ ներկայ կ'ըլլար Քորնէյլի ողբերգութեանց բեմադրութեան: Փաստ որ իշխանութիւնը չյամքեցուց բնածին յուզման իր աղբիւրը:

Այդպէս է որ Մուսոլինի կը փախչի հանդիսութիւններէն ու կը սիրէ ապրիլ մեկուսացած եւ ինքնամփոփ: Պարկեշտ եւ ընտանեսէր, իրիկունները ընդհանրապէս կ'անցընէ զաւակներուն հետ, հետեւելով անոնց դասերուն եւ աշխատանքին: Եթէ նկատի չունենանք պետական մարդու իր աշխատանքները, վանականի կեանք մը կ'ապրի Մուսոլինի:

Իր ճաշերը շատ պարզուկ եւ աղքատիկ են,— ընդհանրապէս բանջարեղէն եւ պտուղ: Ձի ծխեր: Ոգելից ըմպելի չի գործածեր: Քիչ մը գինի, միայն պաշտօնական ընդունելութեանց պահուն: Ամէն օր մարզանք կը կատարէ, այնպէս որ գիրութեան նըշան ցոյց չի տար: Ճարպ չունի, այլ ջիղեր ու կորով կը ներշնչէն: Վերջապէս կ'ապրի գիւղացիի նման:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

խաւարները, յայտարարեց թէ պատերազմական ատեանները գործի պիտի ձեռնարկեն երկուշաբթի օր: Վճիռները շատ խիստ պիտի ըլլան: Դատապարտեալներուն բոլոր ստացուածքները պիտի գրաւուին: Կառավարութիւնը կարճ ատենի մը համար պիտի դադրեցնէ սահմանադրական երաշխաւորութիւնները եւ խիստ մաքրագործման պիտի ենթարկէ վարչութեան բոլոր ճիւղերը, քշելով բոլոր կասկածելի տարրերը:

Վահապիներու թագաւորը պիտի սպաննէին Մէքքէի մեծ մզկիթին մէջ

═•••═

ԵՐԵՔ ԴԱՒԱԴԻՐՆԵՐԸ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՆ ՑԵՂՆ ՈՒ ՑԵՂԸ

Մարտ 15ին երեք մոլեռանդ Իսլամներ փորձեցին սպաննել Վահապիներու Թագաւորը, Իպնը Սուուտ եւ գահաժառանգը, Մէքքէի մէջ, երբ իր զաւկին՝ գահաժառանգ Իշխան Ֆէյսալի հետ կը մասնակցէր ԳուրպանՊայրամի արարողութեան: Երեք դաւադիրները զինուած էին դաշոյններով:

Դէպքը տեղի ունեցաւ երբ Թագաւորը եւ գահաժառանգը աւանդական անդաստանը կը կատարէին Քեապէին չուրջը (Կապրա), առտուն կանուխ, եւ Սեւ Քարին կը մօտենային չորրորդ անգամ: Այդ պահուն մարդ մը խոյացաւ իրենց վրայ, դաշոյն մը բռնած ափին մէջ: Ետեւէն ուրիշ երկու հոգի ալ հասան, նոյնպէս դաշոյններով: Թագաւորը բռնեց առաջին մարդը եւ անդրին հրեց: Դաւադիրը տեղն ու տեղը սպաննուեցաւ Թագաւորին թիկնապահներուն կողմէ: Միւս երկուքը խոյացան Թագաւորին վրայ, բայց իրենց նպատակին չհասած, գետին փռուեցան: Այս ամբողջ անցուդարձին մէջ գործօն դեր կատարեց գահաժառանգը, հակառակ հազարամեայ աւանդութեան որ կ'արգիլէ արիւն թափել այդ սրբավայրին մէջ: Հեռագիրը կ'ըսէ թէ Թագաւորը չարունակեց լրացնել աւանդական արարողութիւնը, հակառակ համատարած յուզման: Պաշտօնական զեկոյցի մը համաձայն, դաւադիրները կատաղի մոլեռանդներ են, անդամ՝ Եէմէնի մէկ ազանդին (Զէյտի), որ չի հանդուրժեր Իպնը Սուուտի արդիական վարդապետութեան: Քննութիւն բացուած է, միւս մեղսակիցներն ալ երեւան հանելու համար:

Կարգը եկաւ F.ի (մականուն)

Աշխատանքի նախարարութիւնը պաշտօնական զեկոյցով մը կը ծանուցանէ թէ լրացած են Eով սկսող մականուններու գործողութիւնները եւ կարգը եկած է F.ի: Ուրեմն, ինքնութեան եւ աշխատանքի թուղթերու նորոգման համար պէտք է դիմում կատարեն այն օտար աշխատաւորները (սալարիէ) որոնց պայմանաժամը լրացած է 1934 դեկտեմբեր 31ին եւ որոնց մականունները կը սկսին ֆրանսերէն F. տառով:

Իտալիա եւ Եուկոսլավիա կը հաշտուի՞ն

Շատ կարեւոր փոփոխութիւն մը կը նշմարուի Եուկոսլավիոյ եւ Իտալիոյ յարաբերութեանց միջեւ: Պելկրատի իտալական նոր դեսպանը խնամակալ իշխանին ներկայացնելով իր յանձնարարագիրը, ճառ մը խօսեցաւ որ բացառիկ է: «Ես յատկապէս պաշտօն ստացած եմ, ըսաւ, իմ կառավարութեանս վարչապետին կողմէ, յայտարարել ձեզի թէ իմ գործունէութեանս նպատակը պիտի ըլլայ դրական մերձեցում մը հաստատել երկու երկիրներուն միջեւ: Արտօնուած եմ կրկնելու թէ Իտալիա միայն բարեկամական զգացումներ կը տածէ Եուկոսլավիոյ հանդէպ եւ միտքէն չանցըներ խանգարել անոր զարգացումը կամ հողային ամբողջութիւնը, այլ ընդհակառակն կը ձգտի ամէն կերպով աջակցիլ, յանգելու համար սերտ եւ շօշափելի գործակցութեան մը եւ համաձայնութեան մը, քաղաքական թէ տնտեսական գետնի վրայ»:

Խնամակալ իշխանը պատասխանեց ջերմ շնորհակալութեամբ, հաստատելով թէ ծրագրուած գործակցութիւնն ու համաձայնութիւնը օգտակար պիտի ըլլան ոչ միայն երկու երկիրներու շահերուն, այլեւ խաղաղութեան ամրապնդման:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕՏԱՐ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԵՐԸ արգիլուած ըլլալով, Լիւքսէնպուրկի պարգեւախաղին երրորդ չերտին համար բացառիկ արտօնութիւն տրուած է վերջին անգամ, քանի որ տոմսակները շատոնց շրջաբերութեան հանուած էին:

ՔԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԼՐՏԵՍՈՒԹԵԱՆ խնդրին հարցաքննութիւնը, որ կը տեւէր 14 ամիսէ ի վեր, վերջացաւ աջի օր: Դատի պիտի քաշուին 32 ամբաստանեալներ: Ասոնց տասը փախած են եւ պիտի դատուին ի բացակայութեան:

ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ ՎԱՐ ԻՆԿԱՒ Գահիրէ – Պաղեստին գծին վրայ, եւ Սինէի մէջ: Օդանաւորդը եւ երկու զուիցերիացի ուղեւորներ մեռան, երկու անգլիացի ճամբորդներ ալ վիրաւորուեցան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (44)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»••«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Ես շատ անգամ տեսել էի (մինչեւ անգամ ամենասարսափելի չարագործութիւններից յետոյ) թէ ինչպէս նա առանձնացած մեր իջեւանի մի անկիւնում, արտասուքը աչքերում աղօթում էր: Ինձ երբեք չէր պատահած տեսնել, որ նա անցկացնէր իւր առաւօտեան եւ երեկոյեան աղօթքները: Շատ անգամ երբ պատրաստւում էինք «գործի» գնալ, — տեսնում էի, որ նա ուշանում է: Երբ շտապեցնում էի. «փոքր ինչ սպասեցէք, դեռ աղօթքս չեմ վերջացրել»....:

Դա փարիսեցութիւն չէր. դա նրա հաստատ հաւատն էր: Նա համոզուած էր, որ ամէն գործ, թէ բարի լինէր նա եւ թէ չար, պէտք էր աղօթքով սկսել եւ Աստուծոյ օգնութիւնը խնդրել:

Նա մինչեւ անգամ պաս էր պահում, կատարում էր հայկական եկեղեցու բոլոր տօները: Նրա թղթապահի մէջ կեղծ անցագրերի հետ միասին, կար մի փոքրիկ հայերէն օրացոյց, շատ անգամ նայում էր նրա մէջ, որ չսխալուի, որ գիտենայ, թէ երբ պէտք էր պաս պահել, երբ պէտք էր ուտել, կամ երբ պէտք էր կատարել այս եւ այն տօնը:

Քաւոր Պետրոսը իւր հոգեւոր հասկացողութիւնների մէջ սաստիկ սնահաւատ էր, իսկ իւր կրօնական համոզմունքների մէջ վերջին աստիճանի մոլեռանդ: Նա հաւատում էր, որ բացի Լուսաւորչի հօտից, ուրիշ քրիստոնեաներից եւ ոչ մէկը Աստուծոյ արքայութիւնը չի վայելի: Եւ այդ պատճառով սաստիկ նախանձախնդրութիւն ունէր դէպի Հայոց եկեղեցին:

Բայց ի՞նչպէս կարելի էր միեւնոյն ժամանակ եւ խաչագող լինել եւ լաւ քրիստոնեայ:

Քաւոր Պետրոսի կարծիքով կարելի էր: Եկեղեցին ներող է: Եկեղեցին հէնց նրա համար է, որ սրբէ մեղաւորներին: Եթէ օրուայ մէջ եօթանասուն եւ եօթն անգամ մեղանչելու լինես, նա դարձեալ կը ներէ: Խոստովանութիւն, զղջա, սուրբ հաղորդութիւն ընդունիր, — այնուհետեւ դու արդար ես: Այդ հաւատը ունեն եկեղեցու վերաբերութեամբ բոլոր խաչագողները: Նրանց մօտ մինը միւսին չէ խանգարում: Կարելի է եւ պաս պահել, եւ աղօթք անել, եւ սուրբերի բարեխօսութիւնը խնդրել, — կարելի է միեւնոյն ժամանակ եւ նոյն սուրբերի անունով սուտ երդուել, խաբել, գողանալ եւայլն:

Խաչագողը ծիսապաշտ է: Կրօնի հոգեւոր, բարոյական մասը նրան անմատչելի է: Եկեղեցու հրահանգները կատարում է նա որպէս արարողութիւն, — իսկ խարէութիւնը որպէս գործ:

Քաւոր Պետրոսը եւ նրա նմանները պատրաստ էին եւ եկեղեցի կառուցանել, եւ միեւնոյն ժամանակ հարիւրաւոր ընտանիքների տունը քանդել, նրանց պատառ հացի կարօտ թողնել: Նա սովորած էր մէկ շրթունքով աղօթել, իսկ միւսով հայհոյել, սուտ խօսել: Նա պատրաստ էր մէկ ձեռքով ողորմութիւն տալ, միւսով յափշտակել աղքատին վերջին կոպէկը:

Գործողութիւնների այդ տարօրինակ հակասականութիւնը հաշտւում եւ ներդաշնակւում էր նրա մէջ ամենայն համաձայնութեամբ: Եւ նրա սիրտը միշտ խաղաղ էր, եւ նրա խիղճը միշտ անդորր էր, որովհետեւ ամէն մի մեղանչելու դէպքում նա ունէր մի ապաստանարան՝ — եկեղեցին եւ մի միջնորդ իրան երկնքի հետ հաշտեցնելու համար — քահանան:

Քաւոր Պետրոսը այսպէս էր հասկանում կրօնի եւ եկեղեցու խորհուրդը: Նա մի այլանդակ քրիստոնեայ էր: Բայց նրա հաւատի անկեղծութեան վերաբերութեամբ կասկածելը — շատ սխալ կը լինէր:

Ե.

Գ Ո Հ Ա Ր Ն Ե Ր

Քահանային ճանապարհ գնելու հէնց միւս օրը, քաւոր Պետրոսը ինձ իւր մօտ կանչեց եւ ժպտելով ասաց.

— Մուրատ, մանրավաճառութեան համն էլ գնաց, պէտք է մի ուրիշ բանով զբաղուել:

Խիստ սակաւ էր պատահում, որ նա ինձ հետ հանաքներ անէր: Ես հարցրի.

— Ապա ի՞նչ անենք:

(Շար.)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ բոլոր խումբերը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Երկուշաբթի երեկոյեան ժամը 8.30ին, Au Claire de Lune սրճարանի վերնայարկը: Մէթրօ՝ Փլաս տ'Իթալի:

Կարեւոր օրակարգ:

ԱՅՑ ԸՆԿ. Յ. ԱԿԻՆԵԱՆԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ

Ընկ. ՅՈՎՀ. ԱԿԻՆԵԱՆի մահուան քառասունքի առթիւ այց մը պիտի կատարուի իր գերեզմանին այսօր կիր. կէս օրէ վերջ, ժամը 2ին: Ժամադրավայր Մէթրօ՝ փորթ տը լա վիլէթ:

Կը հրաւիրուին իր ընկերները եւ բարեկամները:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՖՐ. Հ. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ մասնաճիւղը «ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐ»ը կը տօնէ այսօր կիրակի, Մարտ 17ին

Գարակեօզեանի սրահին մէջ 45, Rue de la Défense. Issy.

Այսօր կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

Կը խօսի ՏԻԿԻՆ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

խմբերգ, մեներգ եւ արտասանութիւն:

Տախքերու մասնակցութեան համար մեծերու 3. փոքրիկներու 1 Ֆր.:

Հաղորդակց. միջոց. — Մէթրօ Մէրի տը Իսիէն առնել 32 կամ 23 թիւ հանրակառք եւ իջնել կար տ'Իսի:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

24 Մարտ, կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

Գարակեօզեանի սրահին մէջ, 45 Rue de la Défense. Իսի լէ Մուլինօ.

Métro: Mairie d'Issy.

Ն. ՊՇՏԻԿԵԱՆ մեծ պատրաստութեամբ եւ մասնակցութեամբ Բ. ԲԻԼՈՅԵԱՆԻ եւ կարող ուժերու կը ներկայացնէ Սիմոն Էքմէքճեանի

«ՏԱՅԻ ԿԱՐԱՊԵՏ» (զաւեշտ 3 արար)

միծաղի եւ զուարճութեան օր մը Իսի լէ Մուլինոյի մէջ:

Տեղերու գիներ 5 եւ 3 ֆրանք:

ՆՈՐ ՑՏԱՅԱՆՔ ՇԱՏ ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ ՎԷՊ ՄԸ

«ԿԱՍՍԻԱՆԻ» (ԲԻՒԶԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Մատենաշար՝ «ՆՈՐ ՕՐ»ի: 225 էջ: Գին՝ 20 ֆրանք Ֆրանսայի համար:

Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած՝ Cercle d'Etudes Caucasiennesի կողմէ:

Վաղը Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Sociétés Savantesի սրահին մէջ,

28, Rue Serpente, Paris (6). Métro: Odéon.

Կը խօսի ֆրանսերէն ԱՌԱՔԵԼ ՍԱՐՈՒԽԱՆ

Նիւթ ունենալով Ferdousi et l'épopée iranienne dans la litterature arménienne et georgienne.

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 3 ֆրանք:

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»

Հայ կրթ. եւ Հրատ. Միութեան ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Փլաս տը լ'Օտէօն, Քաֆէ Վօլթէրի մէջ:

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ՄԱՐՏ
MARDI 19 Mars 1935

ԺԱ ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année No 2757 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՊԱՏՌԵՑ ՎԵՐՍԱՅԼԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՏ 16ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

ԽՈՐ ՅՈՒԶՈՒՄ ՓԱՐԻԶԻ, ԼՈՆՏՈՆԻ, ՀՌՈՄԻ, ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ եւ ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ ՄԷՋ

»»»· ·«««

Նոր ռումբ մը պայթեցաւ շաբաթ օր, միջազգային քաղաքականութեան մէջ։ Ֆրանսա հազիւ քուէարկած էր զինուորութեան երկարաձգման օրէնքը, շաբաթ գիշեր, եւ ահա Պերլինէն հեռագիր մը կը հաղորդէր թէ Գերմանիա պարտաւորիչ զինուորութիւն հռչակած է մարտ 16էն սկսեալ։ Լուրը մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք տարածուեցաւ կայծակի արագութեամբ, ընդհանուր յուզում պատճառելով ամէն տեղ։ Թերթերը խոշոր խորագիրներով կը ծանուցանէին.

— ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՊԱՏՌԵՑ ՎԵՐՍԱՅԼԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ։

— ՎԵՐՍԱՅԼԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ ՄԵՌԱ՛Ւ...

— ՎՃՌԱԿԱՆ ՀԱՐՈՒԱԾ ՄԸ ՎԵՐՍԱՅԼԻ ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ։

Ի՞նչ էր պատահած։ Մարտ 16ին գերմանական կառավարութիւնը կը հրատարակէր հրամանագիր մը, որ կը կոչուի «զինուորական վերակազմութիւն» եւ որ կը տրամադրէ.—

ՅՕԴ. 1.— Բանակին զինուորութիւնը կը կատարուի ընդհ. պարտաւորիչ ծառայութեամբ։

ՅՕԴ. 2.— Խաղաղութեան ատեն բանակը կը բաղկանայ 12 զօրաբանակէ, այսինքն 36 զօրաբաժինէ, մէջն ըլլալով ոստիկանական կազմակերպութիւններ որոնք մաս կը կազմեն զօրքին։

ՅՕԴ. 3.— Պատերազմական նախարարը պարտաւոր է անյապաղ ներկայացնել անհրաժեշտ լրացուցիչ օրէնքները, ի գործադրութիւն ընդհանուր պարտաւորիչ զինուորութեան։

Այսքանը, ինքնին, մահացու հարուած մըն է Վերսայլի դաշնագրին համար, որ խիստ սահմանափակման եւ որոշ կանոններու տակ առած է գերմանական բանակը 15 տարիէ ի վեր։

Դաշնագրին համաձայն (1919), Գերմանիոյ կանոնաւոր բանակը (Ռայխսվէր) պիտի բաղկանայ 100.000 զինուորէ, 12 տարուան ծառայութեամբ։ Միայն 5 առ հարիւր կրնայ զինուորութիւնը ձգել պայմանաժամէն առաջ։ Այս բանակին 7 զօրաբաժինը պիտի ըլլայ հետեւակ, երեքը՝ հեծելազօրք, իսկ ամէնը մէկ պիտի կազմեն երկու զօրաբանակ։

Ցետոյ, ոստիկանութիւնն ալ, (Շուփօ) պիտի բաղկանայ 100.000 հոգիէ, պայմանաւ որ զինուորական նպատակներու չյատկացուին եւ հարիւրակներու կամ հատուածներու բաժնուին։

Արդ, իրականին մէջ, 1935ի սկիզբը գերմանական բանակը կը հանէր 300,000ի։ Առանց թուահամարի գունդեր կազմուած են։ Կանոնաւոր զինուորներուն վրայ աւելցած են մարտական խումբեր, զինուորական պատրաստութեամբ։ 1922էն ի վեր ամէն տարի բանակին զինուորներէն հարիւրին 15—20ը կ'արձակուին, կազմելով պահեստի ուժ մը (տարեկան 60,000)։ Ցետոյ, կամաւորներ կ'ընդունուին 18, նոյնիսկ վեց ամսուան համար։ Կազմուած են մասնագիտական վաշտեր, դաշնագրով արգիլուած զէնքերու համար (օդանաւ, թունաւոր կազ, հրասայլ եւայլն)։ Ոստիկանութիւնը կազմակերպուած է զինուորական առաջադրութիւններով։ Դարձեալ զինուորական նպատակներով կազմուած են օժանդակ (հիթլէրական) վաշտեր, որոնք ունին 100,000 զինավարժ քաղաքապահներ։

Դաշնագիրը այսպէս խախտելով եւ պարտաւորիչ զինուորութիւն հաստատելով, Գերմանիա կրնայ ունենալ 420.000էն 540.000 զինուոր (խաղաղութեան ատեն), իսկ ոստիկանութիւնն ալ պաշտօնապէս մաս կը կազմէ բանակին։ (Իւրաքանչիւր զօրաբանակը երեք զօրաբաժին կը հաշուեն, բոլորը մէկ՝ 36 զօրաբաժին, որ կրնայ բաղկանալ 8000էն 15,000 զինուորէ)։

Գերմանիա ունի նաեւ հինգ օդանաւային շրջաններ, մէկ ալ՝ ծովային գործողութեանց համար։

Գերմանական կառավարութեան յայտարարութիւնը ժողովուրդին

Հրամանագրին հրատարակութենէն անմիջապէս, Տոքթ. Կէօպէլս, փրոփականտի նախարարը, կարդաց յայտարարութիւն մը որ ուղղուած է ժողովուրդին։ Յայտարարութիւնը բողոքելով Վերսայլի դաշնագրին զինուորական տրամադրութեանց դէմ, կը բացատրէ թէ Գերմանիա ինչո՛ւ քանի մը տարի համակերպեցաւ անոնց։ «Գերման ժողովուրդը եւ մասնաւորապէս անոր երբեմնի վարիչները համոզուած էին թէ՝ կատարելով Վերսայլի դաշնագրին զինաթափութեան տրամադրութիւնները, նոր շրջան մը պիտի բացուի միջազգային ընդհանուր զինաթափութեան։ Գերմանիա կատարեց իրեն պարտադրուած զինաթափութեան յանձնառութիւնները։ Դաշնակիցներու վերստուգիչ յանձնաժողովը հաստատեց այս պարագան։ (Յայտարարութիւնը այստեղ մանրամասնօրէն կը թուէ Գերմանիոյ ոչնչացուցած ռազմանիւթերը, ի գործադրութիւն Վերսայլի դաշնագրին, յետոյ կը շարունակէ).— Պատմութեան մէջ անօրինակ դաշնագրի մը այս գործադրութենէն յետոյ, գերման ժողովուրդը իրաւունք ունէր սպասելու որ միւս կողմն ալ կատարէր իրստանձնած յանձնառութիւնները։ Բայց անոնք զանց առին իրենց պարտաւորութիւնները։ Ոչ միայն չկատարուեցաւ որ եւ է զինաթափութիւն որ համապատասխանէր գերմանական սպառազինութեանց ոչնչացման, այլեւ զինարշաւի դադար իսկ տեղի չունեցաւ։ Ընդհակառակն, ականատես դարձաւ ամբողջ շարք մը պետութեանց սպառազինութեանց յաւելումի։ Պատերազմի ատեն հնարուած աւերիչ մեքենաները իրենց վերջին կատարելութեան հասան, շնորհիւ խաղաղութեան շրջանի գիտական մեթոտիկ աշխատանքին։ Ցամաքային հզօր զրահաւորումներ հաստատուեցան։ Նոր մեքենաներ շինուեցան ճակատամարտի եւ ոմբակոծութեան համար։ Անընդհատ եւ սարսափելի յառաջդիմութիւններ կատարուեցան։ Վիթխարի նոր թնդանօթներ շինուեցան, ինչպէս եւ հրձիգ եւ հեղձուցիչ նոր ռումբեր։ Այդ օրէն ի վեր, աշխարհ կը թնդայ նորէն պատերազմի աղաղակներով, իբրեւ թէ երբեք համաշխարհային պատերազմ եղած չըլլար, ոչ ալ Վերսայլի դաշնագիր։ Ցարաճուն սպառազինութեամբ օժտուած այս ռազմունակ պետութեանց մէջտեղ, Գերմանիան կը մնար անզրահ մը՝ զուրկ որ եւ է ուժէ, անպաշտպան բոլոր վտանգներուն առջեւ»։

Այս անթիւ յիշելով 1931էն ի վեր կատարուած բանակցութիւնները, որոնք ձախողեցան, կը շարունակէ.

— «Այս պայմաններուն մէջ, Գերմանիոյ կառավարութիւնը հարկադրուեցաւ ինք անձամբ ձեռք առնել անհրաժեշտ միջոց մը՝ վերջ տալու համար անկարողութեան եւ զինաթափութեան այս որքան անարժան նոյնքան վտանգաւոր վիճակին որպարտադրուած էր մեծ ժողովուրդի մը եւ մեծ կայսրութեան մը։ Այս որոշումը տուած ատեն ան կը դառնէր այնպէս ինչպէս Պոլտուին, իր վերջին ճառին մէջ,— Երկիր մը որ տրամադիր չէ իր պաշտպանութեան համար անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնելու, երբեք բարոյական կամ նիւթական ուժ պիտի չունենայ այս աշխարհին մէջ։ Գերմանիոյ ներկայ կառավարութիւնը ուրիշ բան չուզեր բայց միայն բարոյական եւ նիւթական ուժ մը, այն ինչ որ անհրաժեշտ է պահպանելու համար խաղաղութիւնը Գերմանիոյ եւ առաւել իսկ Եւրոպայի համար։ Հետեւաբար Գերմանիա շարունակեց ընել ինչ որ իր կարողութեան սահմանին մէջ էր եւ կրնար ծառայել խաղաղութեան։ 1.— Շատոնց իր բոլոր դրացիներուն առաջարկեց ոչ – յարձակման դաշինքներ կնքել.— 2. — Լեզու գտաւ իր արեւելեան հարեւանին հետ (Լեհաստան).— 3.— Վերջապէս հանդիսաւոր հաւաստիք տուաւ Ֆրանսայի թէ Գերմանիա Սարի հարցին կարգադրութենէն յետոյ այլեւս որ եւ է հողային խնդիր չպիտի յարուցանէ այսուհետեւ Ֆրանսայի հանդէպ։ Գերմանական կառավարութիւնը, պատմութեան մէջ հազուադէպ օրինակով մը, քաղաքական եւ նիւթական ծանր զոհողութիւն մը կատարելով, կը կարծէ ստեղծած ըլլալ անհրաժեշտ նախապայմանը՝ վերջ տալու համար մրցակցութեան մը որ դարերով տեւած է երկու մեծ ազգերու միջեւ։

Արդ, գերմանական կառավարութիւնը ցաւով կը հաստատէ թէ, ամիսներէ ի վեր յարաճուն վերազինում մը կը կատարուի աշխարհի մնացեալ մասին մէջ։ Ան խորհրդային Ռուսաստանի 101 զօրաբաժինէ, այսինքն 960,000 կազմ եւ պատրաստ զինուորներէ բաղկացած բանակին մէջ կը տեսնէ տարր մը զոր կարելի չէր նախատեսել Վերսայլի դաշնագիրը խմբագրած ատեն։

Երբ ուրիշ պետութիւններ ալ նմանօրինակ միջոցներ ձեռք կ'առնեն արտակարգ արտօրանքով, կը նշանակէ թէ մէկդի դրուած է այն ատեն հռչակուած զինաթափութիւնը։ Գերմանական կառավարութիւնը չուզեր մեղադրանք ուղղել որ եւ է պետութեան, բայց հարկադրուած է հաստատել թէ Ֆրանսա, երկամեայ զինուորութիւն հաստատելով, մէկդի կը դնէ այն գաղափարը որ կը տրամադրէ կարճատեւ զինուորութիւն հաստատել։ Այս պայմաններուն մէջ, գերմանական կառավարութիւնը անկարելի կը գտնէ աւելի ուշացնել այն կարգադրութիւնները որ անհրաժեշտ են երկրին ապահովութեան համար, կամ նոյնիսկ ծածկել զանոնք։ Հետեւաբար, եթէ Գերմանիա, պատասխանելով Պոլտուինի 1934 նոյեմբեր 28ի ճառին, ի լոյս կը հանէ իր մտադրութիւնները, այդ կ'ընէ հետեւեալ նկատումներով.—

Առաջին՝ գերման ժողովուրդին ներշնչել այն համոզումը եւ ազդարարել միւս պետութեանց, թէ գերման կայսրութեան պատւին եւ ապահովութեան երաշխաւորութիւնը նորէն յանձնուած է, այսօրուընէ սկսեալ, գերման ազգի սեփական ուժին։

Երկրորդ՝ նշանակելով ձեռք առնուած միջոցներուն տարողութիւնը, հերքել այն վերագրումները թէ գերման ժողովուրդը կը ձգտի զինուորական գերակայութիւն հաստատել Եւրոպայի մէջ։ Իբրեւ պահակը ազգին պատւին եւ շահերուն, գերման կառավարութիւնը ուրիշ բան չուզեր եթէ ոչ ապահովել ուժի այն քանակութիւնը որ անհրաժեշտ է ոչ միայն կայսրութեան ամբողջութիւնը պահպանելու, այլեւ յարգել տալու համար Գերմանիան միջազգային ասպարէզին մէջ, իբրեւ աջակից տիեզերական խաղաղութեան ապահովման։ Որովհետեւ, օրուան այս ժամուն, գերմանական կառավարութիւնը կը կրկնէ գերման ժողովուրդին եւ բովանդակ աշխարհի առջեւ թէ՝ վճռած է երբեք չանցնիլ այն սահմանը որ անհրաժեշտ է ապահովելու համար գերմանական պատիւը եւ պետութեան ազատութիւնը։ Միեւնոյն ատեն, կառավարութիւնը հաստատ յոյս կը յայտնէ թէ՝ գերման ժողովուրդը, վերագտած ըլլալով իր պատիւը, պիտի կրնայ, կատարեալ անկախութեամբ եւ իրաւունքներու կատարեալ հաւասարութեամբ, իր աջակցութիւնն ընծայել աշխարհի խաղաղացման, խաղաղօրէն գործակցելով միւս ազգերուն եւ կառավարութեանց հետ։

Ցաղթականներուն խուճապը եւ զայրոյթը

Լուրը հազիւ տարածուած, արտակարգ խորհրդակցութիւններ սկսան յաղթական պետութեանց մեծ մայրաքաղաքներուն մէջ։ Փարիզի մէջ, արտաքին նախարարը տեսակցութիւն մը ունեցաւ անգլիական դեսպանատան գործակատարին հետ։ Թերթերը զօրաշարժի ենթարկեցին իրենց թղթակից – ները, «հեղինակաւոր» կարծիքներ իմանալու համար։ Անգլիոյ նախարար – ները օրէնքէն շեղելով, երկու անգամ բացառիկ նիստ գումարեցին կիրակի օրով, առանց որ եւ է գաղտնիք դուրս տալու։ Բուն նախարարական խորհուրդը գումարուեցաւ երէկ, երկուշաբթի, վերջնական որոշում տալու համար։

Ոչ միայն ֆրանսական մամուլը, այլեւ անգլիականը, իտալականը, լեհականը, ռուսականը, ամերիկեանը եւ միւսները զանազան ձեւերով կը շեշտեն կացութեան ծանրութիւնը։ Նոյնիսկ Մ. Նահանգներուն մէջ աղէտ մը կը համարուի Հիթլէրի նոր անակնկալը։ Թէեւ Մ. Նահանգները չեն մասնակցած Վերսայլի դաշնագրին, բայց Գերմանիոյ հետ կնքուած առանձին դաշնագրին մէջ, արձանագրուած ենՎերսայլի դաշնագրին զինուորականտրամադրութիւնները, հետեւաբար ամերիկեան կառավարութիւնն ալ հարկադրուած է ուշադրութեամբ հետեւիլ կացութեան ելեւէջներուն։

Փարիզի մէջ կը յուսան թէ Անգլիա եւ Իտալիա Ֆրանսայի կողմը պիտի բռնեն, հաւաքական ձեռնարկ մը կատարելու համար։ Մեծ յոյսեր դրուած են նաեւ Խորհրդային Միութեան վրայ, որուն մամուլը ուժգնօրէն կը ձաղկէ Գերմանիոյ նոր քաղաքականութիւնը։ Փարիզ եւ Հռոմ Լոնտոնի որոշման կը սպասեն։ Հռոմի համաձայնութեամբ, Ֆրանսա եւ Իտալիա ստիպուած են խորհրդակցիլ, եթէ միակողմանի դրժում կատարուի հաշտութեան դաշնագիրներուն դէմ։ Նոյն յանձնառութեան տակ կը գտնուին Անգլիա եւ Ֆրանսա, Լոնտոնի համաձայնութեամբ (3 փետրուար)։ Ուրեմն, Անգլիոյ առաջին գործը պիտի ըլլայ բացատրութիւն պահանջել Գերմանիայէն։ Տրուելիք պատասխանէն կախում ունի Սըր Ճօն Սայմընի այցելութիւնը, որ նշանակուած է մարտ 24ին եւ որ կրնայ ջուրը իյնալ։

⁂ Տեղական մամուլը թէեւ խորապէս յուզուած, դէպքերը կը դատէ որոշ լրջութեամբ։ «Թան» դիտել կու տայ թէ ուղղակի չահագրգռուած պետութիւնները չեն կրնար անտարբեր մնալ Գերմանիոյ նոր կարգադրութեան հանդէպ։ «Տէպա» կը գրէ.— «Պէտք է միանգամ ընդ միշտ կրկնենք թէ խաղաղութիւնը կախում ունի միայն խաղաղասէր ժողովուրդներու միութենէն եւ ուժէն։ Ուրիշ ամէն բան ցնորք է»։ «Մաթէն».— «Գերմանիոյ ձեռնարկին առջեւ, անմիջական եւ ստոյգ արգիւնքը պիտի ըլլայ զօրացնել խմբակցութիւնը այն պետութեանց որոնք վճռած են ամրապնդել իրենց ապահովութիւնը եւ պահպանել խաղաղութիւնը»։

Պատասխանելով թղթակցի մը հարցումներուն, մարաջախտ Փէթէն, որ ջերմ կուսակից է զինուորութեան երկարաձգման, յայտարարեց.

— «Օրուան լուրը պաշտօնապէս կը հաստատէ վիճակ մը որ, աւա՜ղ, շատոնց յայտնի էր մեզի»։ Իսկ Ջօր. Վէկան, սպայակոյտի նախորդ պետը, դիտել տուաւ.— «Գերմանական կառավարութեան որոշումը պիտի բանայ աչքերը անոնց որ չեն ուզեր տեսնել։ Զարմանքի չմատնուեցան բոլոր անոնք որոնք լաւատեղեակ էին Գերմանիոյ զինուորական մտադրութեանց։ Կը յուսամ թէ դէպքին ծանրութիւնը պիտի փութացնէ Ֆրանսայի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՐԻ ՖՐԱՆՍՈՒՀԻ ՄԸ ԵՒ ԻՐ ԲՈՂՈՔԸ

— •• —

ԽՄԲ.— Խորին յուզումով եւ շնորհակալութեամբ կը հրատարակենք այս գեղեցիկ նամակը, որուն պատճէնը հաղորդուած է մեզի, բոլորովին ինքնաբերաբար։

Այս աղթիւ ընենք թէ՝ միւս ազնիւ Ֆրանսացին, Պ. Yves Carlier (Մարսէյլ), որուն արդար բողոքը հրատարակած էինք մարտ 3ին, բազմաթիւ երախտագիտական նամակներ ստացած է մասնաւորապէս ֆրանսական դպրոցներու հայ աշակերտներէ եւ աշակերտուհիներէ, եւ պարտք սեպած է զատ-զատ պատասխանել իւրաքանչիւրին...

Protestation contre l'Injurieux Article «L'ARMENIE DE PARIS»

=o·o=

Messieurs Fayard & Cie. Paris

Ce qui m'incite à vous écrire c'est la note encadrée du No 223 que vous avez jugé utile d'ajouter sous l'enquête relative aux étrangers en France de votre reporter Lucien Rebatet.

En effet, je m'attendais bien à ce que vous receviez des protestations, mais cela m'étonne fort que vous ayiez reçu des approbations; en tout cas, je ne crois pas que ces dernières puissent concerner les Arméniens. D'ailleurs votre note en forme de réponse évasive n'était pas plus mâle que votre article intitulé «L'Arménie de Paris», j'ai été indignée en le lisant.

Comment votre reporter peut-il se permettre de salir aussi bassement une race qu'il ne connaît pas, car il ne siffit pas de se promener un jour dans une des nombreuses rues assez tristes de la banlieue Parisienne pour, dans un article, injurier un peuple, qui, au contraire, aurait droit à des égards.

Je suis Parisienne, de parents Parisiens, de grands-parents Alsaciens (mon grand-père fut volontaire de la guerre de 1870). Ne croyez pas que je m'étale de trop sur ce sujet, car hélas, dans notre douce et libre France cela devient maintenant aussi nécessaire que de l'autre côté du Rhin.

Vivant depuis 3 années dans un milieu arménien, je ne puis qu'apprécier toutes les qualités d'intelligence, de coeur, de courage, d'honnêteté (et j'en passe...) que je constate chez ceux qui m'entourent (et ils sont nombreux).

Je plains sincèrement ce pauvre M. Rebatet qui ne connaît qu'un violoniste et un conteur Arméniens. Comment se permet-il d'appeler son reportage «Une Grande Enquête» avec de si pauvres exemples?

Pour ma part (ma nouvelle famille contient un directeur industriel, un architecte, un avocat, un docteur, 4 intellectuels sur 4 hommes), je me trouve dans un milieu essentiellement intellectuel où chaque unité a une valeur.

Une des causes de leurs défaites, c'est que ce petit peuple, justement trop cultivé et trop civilisé dans sa terre d'Orient, n'a pas l'esprit guerrier et batailleur des Cosaques ou des Musulmans, plus primitifs. Même en notre 20ème siècle il faut convenir que c'est un défaut et donner raison au proverbe: «la loi du plus fort...».

Il ignore, ce cher M. Rebatet, qu'en 1915 ce petit peuple de 3 millions d'âmes donnait 500.000 martyrs pour avoir pris fait et cause pour la France et ses Alliés, que lorsque les Légions de volontaires Arméniens traversèrent Marseille, la populationfrançaiselles acclamait en criant«Vivent les Arméniens», qu'à ce moment on leur promettait notre appui pour leur indépendance et que depuis les Alliés et nous avons rien fait pour eux (lire le livre très intéressant et très impartial du grand homme d'état NANSEN «L'Arménie et Le Proche Orient»).

Les Arméniens, dès leur jeune âge, à Constantinople et ailleurs,apprenaient dans nos écoles de propagande à nous aimer et à considérer la France comme un des pays le plus hospitalier et le plus juste.

Ils sont venus, malgré le déchirement que l'on doit éprouver à quitter leur sol natal, leurs biens, avec encore l'espoir dans le coeur de trouver sur cette terre si accueillante, paraît-il, un endroit où s'abriter et travailler à nouveau avec ardeur.

La plupart des Arméniens causent si parfaitement le français, qu'un oeil aussi peu exercé que celui de M. Rebatet ne peut certainement pas les reconnaître. Ils s'assimilent très bien à nous, leurs enfants, Français pour la plupart, aiment notre pays.

Donc, en conclusion, non seulement je vous conteste le droit de les critiquer et désapprouve les mesures draconiennes prises par les autorités contre eux, mais j'estime qu'on leur doit des égards tout spéciaux d'hospitalisation en attendant l'obtention pour eux du droit de vivre comme un peuple libre.

Jane HECKLI
22, Avenue de Metz, 22
ROMAINVILLE (Seine)

ԳԻՒՂԸ ԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Խորհրդային ներքին կեանքին մէջ առաջնակարգ դեր է վերապահուած գիւղին։ Եւ դա շատ բնական է, որովհետեւ երկրի բնակչութեան երեք քառորդը գիւղացիներէ կը բաղկանայ, իսկ ազգային տնտեսութեան մէջ գիւղատնտեսութիւնը մեծ կշիռ ունի։

17 տարիներու տիրապետութեան շրջանին, Համայնավար կուսակցութիւնը շատ անգամներ փոխած է իր դիրքը գիւղին հանդէպ։ Եղած են թէ բուռն պայքարի եւ թէ հաշտութեան ու զիջումներու շրջաններ։ Իշխանութիւնը դիմած է յարձակողականի ու բռնի միջոցներ գործադրած, բայց յաճախ ալ տեղի է տուած, նահանջի դիմելով։ Այդ ներքին հակամարտութիւնը մեծ վնասներ է հասցուցած երկրին տնտեսութեան։

Իշխանութեան գլուխ անցնելով, Համայնավարները բռնի համայնացման ուղին բռնեցին։ 1917էն մինչեւ 1921 Թուականը ռազմական կոմունիզմն իր աւերիչ ընթացքով երկիրը նետեց սովի ու համաճարակներու ճիրաններուն մէջ՝ խլելով միլիոնաւոր զոհեր։ Գիւղացին դիմեց ինքնապաշտպանութեան եւ Ռուսաստանի շարք մը շրջաններուն մէջ տեղի ունեցան ապստամբական շարժումներ։ Իշխանութիւնը տեղի տուաւ եւ բռնեց նահանջի ճամբան։ 1921 մարտ ամսուն յայտարարուեց Նէպը, որուն իմաստը հետեւեալն էր․— վերցնել գիւղի հանդէպ գործադրուած բռնի միջոցները, հաստատել հարկային կանոնաւոր ձեւ, ազատ առեւտուրի իրաւունք։ Գիւղացին հնարաւորութիւն տացաւ անհատական նախաձեռնութեամբ զարգացնելու իր տնտեսութիւնը։

Սակայն, իշխանութիւնը հնարաւորութիւն տալով գիւղատնտեսութեան յառաջդիմութեան, միաժամանակ գիւղը համարեց կթան կով եւ քամեց անոր վերջին հիւթերը։ Գիւղացին նորէն ըմբոստացաւ եւ 1924—25 սկսաւ անհաւեկումներու եւ ապստամբութեանց շրջան մը․ իշխանութիւնը հարկադրուած նոր զիջումներ կատարեց — գիւղէն վերցուց ռազմական կոմունիզմի մնացորդները, գիւղացիին արտօնութիւն տրուեցաւ կապալով առնել պետական ազատ հողեր եւ առանց սահմանափակումի մշակներ վարձել։ Առեւտրական լայն հնարաւորութիւններ ստեղծուեցան թէ գիւղի ներսը եւ թէ գիւղին ու քաղաքին միջեւ։ Բազմաթիւ անկուսակցական գիւղացիներ ընտրուեցան գիւղական եւ շրջանային խորհուրդներու մէջ եւ, որ գլխաւորն է, որոշուեցաւ մասնաւոր դրամագլխի դէմ վարչական միջոցներու չդիմել եւ պետութեան ու մասնաւոր դրամագլխի միջեւ յարաբերութիւնները դասաւորուեցան ազատ մրցման հիմերով։ Գիւղը ուժգին վերելք ունեցաւ եւ, օրինակ, Հայաստանի մէջ, բերքը անցաւ նախապատերազմեան չափերը։

Տնտեսական զարգացման զուգընթաց, երկրի ներսը բարձրացաւ նաեւ սեփականատէր գիւղացու քաղաքական կշիռը։ Համայնավար վարչաձեւն այլեւս վտանգի տակ էր։ Իշխանութիւնը հրաժարեցաւ «երեսները դէպի գիւղ» նշանաբանէն եւ դիմեց նոր քաղաքականութեան մը,— դասակարգային ուժեղ պայքար եւ ճարտարարուեստացում։

Սակայն երկրի ճարտարարուեստացումը պէտք ունէր նիւթական միջոցներու։ Արդէն սպառած էր ցարական շրջանէն մնացած ժառանգութիւնը, չէր յաջողած արտաքին փոխառութիւն կնքել եւ խորհրդային թղթադրամն ալ արժէք չունէր։ Միակ աղբիւրը նորէն կը մնար գիւղը։ Գիւղացին տեղի չէր տար եւ իշխանութիւնը դիմեց վարչական միջոցներու։ Ի պատասխան այս նոր քաղաքականութեան, գիւղացին հրապարակէն քաշեց պաշարը, վիժեցուց հացամթերման գործը եւ սահմանափակեց ցանքերու տարածութիւնը, որոնց հետեւանքով մեծապէս տուժեց թէ ներքին եւ թէ արտաքին առեւտուրը։

Գիւղին եւ իշխանութեան միջեւ ծագած այս նոր պայքարի շրջանին էր, որ 1928 աշնան մշակուեցաւ հնգամեակի ծրագիրը, որուն հիմնական նպատակն էր՝ երկրի ճարտարարուեստացում ամենակարճ ժամանակամիջոցին եւ գիւղական տնտեսութեան ընկերվարական վերակառուցում։ Բնական է, որ առանց գիւղին օժանդակութեան, հնգամեայ ծրագիրը չէր կրնար իրականանալ։ Իսկ գիւղը բացայայտ թշնամանք ունէր իշխանութեան հանդէպ։

Այս թշնամանքը իշխանութիւնը կը վերագրէր սեփականատէր գիւղացիներու դերակշռութեան եւ մանր տնտեսութիւններու ձեւին։

Ուրեմն պէտք էր կոտրել սեփականատէր գիւղացիին դիմադրական կորովը, փոխել մանր տնտեսութեան ձեւը եւ գիւղատնտեսութիւնն առնել պետական հսկողութեան տակ։ Այն ատեն պետութիւնը կրնար գիւղէն ստանալ ճարտարարուեստացման համար անհրաժեշտ միջոցներ եւ քաղաքի բնակչութեան ու արտածման համար հայթայթել հարկ եղած քանակով մթերքներ։ Այս նկատումներով էր որ ծնունդ առաւ կոլխոզացման (հաւաքական տնտեսութիւն) գաղափարը։

Գիւղի համայնացումը կատարուեցաւ ահաբեկման ու բռնի միջոցներով։ Գիւղացին կը պատասխանէր ցանքերու ալ աւելի կրճատումով, գործիքներու փչացումով, անասուններու ոչնչացումով եւ զինեալ ըմբոստութեամբ, որ մասնաւոր ծաւալ ըստացաւ նաեւ Հայաստանի մէջ։ Ինչպէս որակեցին աջ ընդդիմադիրները, երկրին մէջ կատարուեցաւ «գիւղացիութեան զինուորական — աւատական շահագործում»։

Աւատական կարգերու վերականգնման հետեւանքն այն եղաւ, որ սոսկալի չափերով նուազեցաւ բերքը։ Միայն Հայաստանի մէջ, բաղդատելով Նէպի շրջանին հետ, բերքը 44 առ հարիւր անկում ունեցաւ։ Իշխանութիւնը ստիպուեցաւ հացի բաշխումը կատարել տոմսերով եւ կտոր մը հաց ստանալու համար, ժողովուրդը ժամերով կարգի կը սպասէր։ Սովի ուրուականը կախուած էր երկրի գլխուն եւ շարք մը շրջաններու մէջ, մասնաւորապէս Հիւսիսային Կովկաս եւ Ուկրայնա, բազմաթիւ մարդիկ մեռան անօթութենէ։ Հացի պակասը խիստ զգալի էր նաեւ Հայաստանի մէջ։

Իսկ թէ անասուններու թիւը որքան կրճատուեցաւ, երեւան կուգայ համամիութենական խորհուրդներու 7րդ համագումարին տրուած զեկուցումէն (Զերնով)․— «1929էն մինչեւ 1932 մենք ունեցանք անասուններու թիւի յառաջատուական նուազում։ Խոշոր եղջիւրաւոր անասուններու համար 1929ին 67,1 միլիոն գլուխը 1932ին իջած էր մինչեւ 40,7 միլիոնի, ձիերու թիւը՝ 34,6 միլիոնէն — 12,6 միլիոնի, խոզերունը՝ 23,4 միլիոնէն — 11,6 միլիոնի, ոչխարներուն եւ այծերունը՝ 147 միլիոնէն — 52 միլիոն գլխի»։

Դժբախտաբար, Հայաստանի հողագործական գործավար Մամիկոնեանը, Երեւանի մէջ կազմակերպուած խորհուրդներու համագումարին տուած իր զեկուցման մէջ Թուական տուեալներ չի ներկայացներ։ Միայն կը յայտարարէ, որ Հայաստանի անասուններու թիւը խիստ նուազում է ունեցած 1930, 1931, 1932, եւ 1933 Թուականներուն։ Միայն 1934ն է, որ նուազումը կանգ է առած եւ սկսած է անասուններու աճում։ Այսպէս, օրինակ, խոշոր եղջիւրաւոր անասուններու թիւը աւելցած է կէս տոկոսով։ Իսկ Արթիկի, Ախտայի, Արարատի եւ Դարալագեազի շրջաններուն մէջ, անասուններու նուազումը շարունակուած է նաեւ 1934ին...

Թէ 1934 Հայաստանի բերքը ի՞նչ վերելք է ունեցած, այդ մասին նոյնպէս քար լռութիւն կը պահուի։ Միայն փոխ վարչապետ Մամեռովի քննադատութենէն կը պարզուի, որ շարք մը շրջաններու մէջ (Բասարգեչար, Մարտունի, Ապարան, Ախտա), հացաբոյսերու բերքը մէկ հեկտարէն 4 կենդինար է եղած։

Գիւղատնտեսութեան այս ահաւոր կացութիւնն ըմբռնելու համար, անհրաժեշտ է գիտնալ, որ Հայաստանի հացաբոյսերու բերքը մէկ հեկտարէն եղած է, 1913ին 8,3, 1926ին — 9,5 եւ 1932ին — 5 կենդինար։ Ուրեմն 1934ին բերքը աւելի պակաս է եղած, քան թէ նոյնիսկ գիւղատնտեսութեան ամէնէն ծայրայեղ անկման շրջանին։ Ցաւանք, որ Մամէտովի յիշատակած շրջանները բացառութիւն կը կազմեն։

Գիւղատնտեսութեան այս ողբերգական վիճակին առջեւ խորհ. իշխանութիւնը կը հարկադրուի նորէն նահանջի եւ զիջումի ճամբան բռնել։ Նախ գիւղացիներուն կը թոյլատրուի, պետութեան հանդէպ իրենց պարտականութիւնները կատարելէ վերջ, շուկայ հանել հացին եւ մթերքներու աւելցուքը։ Կը զեղչուին պարտքերը, սերմացուներ կը տրուին, կը լուծուին գիւղական շրջանները յատուկ լիազօրութիւններով ուղարկուած խմբակները եւ կը վերանայ Հացը գրքոյկներով բաշխելու ձեւը։ Որոշ նկատումներով, իշխանութիւնը զիջումներ կ՚ընէ նաեւ քաղաքական տեսակէտէն։

Իրենց զեկուցումներու մէջ, թէ Մոլոտով եւ թէ զինուորական փոխ գործավար՝ Տուխաչեւսկի, առանձնապէս շեշտեցին, թէ Խորհրդ. Միութեան համար պատերազմի վտանգը ներկայիս աւելի սպառնական է։ Համաշխարհային պատերազմի պարագային, անշուշտ վճռական դերը վերապահուած է գիւղին։ Եւ որպէսզի գիւղացին սիրաշահեն, կառավարութիւնը ոչ միայն տնտեսական զիջումներ ըրաւ, այլ եւ քաղաքական՝ տալով հաւասար, գաղտնի եւ ուղղակի ընտրական իրաւունք։

Այնպէս որ, խորհրդային սահմանադրական փոփոխութիւնը կատարուեցաւ ոչ միայն արտաքին, այլեւ ներքին քաղաքական նկատումներով։

Այդ բոլորէն զատ, մշակուեցաւ կոլխոզներու համար նոր կանոնագիր մը, որուն կարեւորութիւնն նկատի առնելով, կ՚անդրադառնանք առանձին։

ԱՇՈՏ – ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՑԱՆ ԳԼՈՒԽԸ

Բ.

Բայց Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը այս խնդիրներուն մէջ ամբողջովին Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ պայքարող է։ Ու դեռ աւելին կայ, Հ. Բ. Ը. Միութիւնը ինքզինքը Ազգ. հռչակած է։ Ամերիկեան Նըպաստամատոյց Ազգային Խնամատարութեան կ՚ըսէր․ «Որքան որ դրամ հայթայթէք գաղթականական եւ որբախնամ գործին համար, նոյնքան ալ ես կը տրամադրեմ»։ Դրամը կուտար, բայց իր կամքը չէր պարտադրեր։ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը փոխանակ նախաձեռնութիւն, եռանդ գրգռելու, այս մեթոտը որդեգրելու, կ՚ըսէ․— «Ձեզի նպաստ կուտամ, բայց պայմանաւ որ ենթարկուիք իմ որոշումներուս»։ Հ. Բ. Ը. Միութեան վարիչները ազատութեան լոյս քաղաքէն այսպիսի կամք մըն է որ կը ջանան պարտադրել ժողովրդի մը, որ 1860էն ի վեր սահմանադրական կեանք է ապրեր, անցեր է ընդ հուր եւ ընդ սուր, որուն զաւակներէն շատ քիչերը կրնան քամակ ծռել սոսր կամ անոր կամքին առջեւ։

Հ. Բ. Ը. Միութեան այս ընթացքին մէջ բարեգործական եւ մշակութային մտահոգութի՞ւն կայ թէ քաղաքական մոլուցք, չեմ ըսեր տհասութիւն, որովհետեւ իր վարիչները մազ ու մօրուք ճերմկցուցած մարդիկ են։

Եւ մոլուցքի ազդեցութեան տակ շրջապատը արհամարհելու տկարութիւնը այնքան է սաստկացեր, որ Հայոց առաջին Վարժապետանոցին տնօրէն կարգեցին Պ. Վահան Թէքէեանը, մարդ մը, որ ուսուցչութենէ այնքան կը հասկնայ, որքան ատամնաբոյժ մը ակնաբուժութենէ։ Պ. Վահան Թէքէեան, գոնէ այնպէս կը կարծեմ, այդ վարժապետանոցին մէջ կրնար ըլլալ ամենաշատը Հայոց լեզուի եւ գրականութեան ուսուցիչ, այն ալ պայմանով որ հաստատութեան տնօրէնէն (որ ըլլալու է մեր ամէնէն լաւ պատրաստուած մանկավարժը) սորվէր, թէ ինչպէս դաս կուտան մայրենի լեզուի քերականական կանոնները, ինչպէս կը կազմեն շարադրութեան մը յատակագիծը եւն., եւն.։

Ընդունինք, որ այսքանով իսկ ներողամտութեան տկարութիւնը ունեցայ. աւելի արդարակորովներ պիտի ըսեն, թէ Պ. Վահան Թէքէեան ոչ թէ առաջին հայ վարժապետանոցին, այլ ոչ մէկ տեսակի հայ վարժարանի մէջ ուսուցիչ չի կրնար ըլլալ, քանի որ հայկական Եռագոյնը նմանցուցեր է կեղծուած դրամի, իսկ հայկական Եռագոյնի յարգանքն ալ՝ դրամանենգութեան կամ սոսր մօտ ուրիշ բանի մը...

Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, եթէ ըլլար անպակաս բարեգործական միութիւն, պիտի յօժարէր փնտռել տալ իրականութեան մէջ լաւագոյն մանկավարժը, այլ ոչ թէ ի մէջ այլոց ուսուցիչ մը, որուն մեծագոյն յատկութիւնն է սաստկագոյնս հայհոյել Հայկական Եռագոյնին եւ զայն յարգողներուն։

Մելքոնեան եղբայրները միլիոն դիզեցին, իրենց առեւտրական ձեռնարկներուն մէջ յարմար մարդը դընելով յարմար տեղը, իսկ անոնց կըտակը գործադրող Հ. Բ. Ը. Միութիւնը անյարմարագոյն մարդը կարգեց Մելքոնեան Հաստատութեան տնօրէն։

Հ. Բ. Ը. Միութեան վարիչ մարդիկ Փարիզ կը բնակին եւ անշուշտ գիտեն, թէ Ֆրանսական վարժապետանոցները ի՛նչ կազմակերպութիւն ունին։

Միայն այս անուանումը ապերասան մտահրաւէր մըն է նետուած հայ ժողովուրդի երեսին։ Իշխանութեան զեղծում մը այսքան կրնայ ըլլալ։

Ա՛յս է, այսպէս է Հ. Բ. Ը. Մ.ը, հետեւաբար չի կրնար քաշուիլ պայքարի կրկէսէն, եւ զուր վստահ պիտի ըլլար անոր խելքը տուն կանչել։

ՀՕԿը.— Հօկի մասին իմ կարծիքս ոչ այսօրուան կարծիքս է, ոչ ալ երէկուան, անոր կազմութեան առաջին օրէն զայն կոչեր եմ ՀՕԴ։ Ինչո՞ւ։

Որովհետեւ Հայաստանի Օգնութեան Կոմիտէի պէտք չունէին ոչ Հայաստանի խորհրդային կառավարութիւնը, ոչ ալ Հայաստանի ժողովուրդը։ Առանց մասնաւոր մարմնոյ մը գոյութեան ալ Սփիւռքի հայութիւնը իր օգնութիւնը լայնօրէն արդէն կուտար Հայաստանի խորհրդային կառավարութեան։ Հայրենիքի Օգնութեան Մարմինը՝ Հօմը՝ կազմուած Զինադադարի վաղորդայնին՝ անխտիր բոլոր տարրերու գործակցութեամբ՝ շարունակեց նոյն ոգեւորութեամբ գործել, երբ Հայաստան խորհրդայնացաւ։ Հօմի կազմալուծումէն վերջ — հետեւանք քէմալականներու Պոլիս մուտքին — կարելի էր զայն վերակազմել դարձեալ մասնակցութեամբը անխտիր բոլոր տարրերուն, կամ անոր առանձնած գործը՝ նպաստի հաւաքում եւ առաքում ինչպէս եւ ներգաղթի կազմակերպութիւն եւ յարակից աշխատութիւնները վստահիլ Հ. Բ. Ը. Միութեան։

Հօկ, այսինքն Հայաստանի Օգնութեան Կոմիտէ կազմելու պէտքին գոյութիւնն իսկ կասկածելի դարձուց զայն։ Եւ յետոյ, Հօկի կազմութեան ատեն որդեգրուած խտրականութիւնը ա՛լ աւելի զգացուց այդ կասկածը. եւ տարի չանցած երեւան եկաւ Հօկի կազմութեան նախագահող քաղաքական միտ բանին։ Պարզուեցաւ, որ Հօկը հայրենիքի օգնութեան կոմիտէ չէ, այլ քաղաքական կազմակերպութիւն, խորհրդային վարչաձեւի փրոփականտի բոյն։

Հօկը բացայայտօրէն իբրեւ այդ կը գործէ հոն՝ ուր կարելի է. իսկ ծածկուած կը մնայ հոն՝ ուր ատոր յարմարութիւնը չկայ։

Հայաստանի կառավարութիւնը եթէ Սփիւռքի հայութեան նպաստին պէտք ունի, սխալ ըրաւ Հօկ կազմելով. բայց սխալի հաւանականութիւնը չկայ, քանի որ Շահվերտեան եւ ուրիշներ շատ լաւ տեղեակ էին Սփիւռքի տրամադրութեան Հայաստանի վերաշինութեան հանդէպ։

Հայաստանի կառավարութիւնը խորհրդային փրոփականտի պէտք ունէր Սփիւռքի հայութեան մէջ, իր մղձաւանջին՝ Հ.Յ. Դաշնակցութեան, ազգայնական հայութեան դէմ պայքարի ոյժ մը պատրաստելու անհրաժեշտութիւնը տեսաւ ան եւ իբրեւ այդպիսին՝ կազմակերպեց Հօկերը։

Հօկը, այդպէսով ազգայնական հայութեան հակադիր մարմին մըն է։

Քանի որ այս է Հօկը, քանի որ Հայաստանի օգնութեան կոմիտէ չէ, այլ խորհրդային փրոփականտի մարմին, ստիպուած է իբրեւ այդ գործել։ Կազմալուծել ազգային մարմինները, Հայր. Միութիւնները, պայքար բանալ «Մեր Հայրենիք»ի, Հայկական Եռագոյնի, «Մայիս 28»ի դէմ եւ փառաբանել խորհրդային վարչաձեւը։

Երբ այս իսկ է իրականութիւնը, ծիծաղելի անհեթեթութիւն է անոր հետ խօսիլ, որ քաշուի քաղաքական պայքարի կրկէսէն, եւ աւելորդ ջանք կ՚ըլլայ անոր խելքը տուն կանչել, քանի որ խելքը գլխին քաղաքական մարմին է, գիտէ թէ ի՛նչ կ՚ընէ եւ ինչո՛ւ կ՚ընէ։

Ինչպէս որ չենք կրնար համոզել Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, որ դադրի քաղաքականութիւն խաղալէ, ա՛լ աւելի քիչ կրնանք առաջարկել, որ Հօկը զբաղի իր անունին համապատասխան գործով։

Այս երկուքը պիտի շարունակեն իրենց պայքարը ազգայնական հայութեան դէմ։

Ուրիշ բան յուսալը լոկ պատրանք է։

«Հ. ԿՈՉՆԱԿ».— Այս թերթը Ամերիկայի հայ առեւտրականներու պաշտօնական օրկանն է։ Խմբագիրները պատուելիներ են, ասոնց ետին կան հայ բողոքական ջոջ դրամատէրներ (այդ դրամատէրները, որոնք իրենց դրամը կը նախընտրեն նուիրելու քրիստոնէութեան տարածման, քան թէ Հայաստանի վերաշինութեան, հայ մշակութային զարգացման)· կայ նաեւ ամերիկեան միսիոնարական կազմակերպութիւնը, որուն ամէնէն կարկառուն դէմքը Աստուծոյ մատը տեսաւ հայկական սարսափներու մէջ, որովհետեւ առեւանգուած Հայուհիներու միջոցով քրիստոնէութիւնը պիտի տարածուէր մահմետական աշխարհին մէջ։ Ասոնց ամէնուն համար՝ խմբագիր, ջոջ, դրամատէր եւ միսիոնարականութիւն՝ գերակշիռ ճակատ է առեւտրականութեան տարածումը։ Ապազգային էին հայրենի հողին վրայ, ապազգային կը մնան այժմ՝ Ամերիկայի մէջ։

Անոնց բնական ճակատն է հակազգային ճակատը։ Զանոնք կարելի չէ խախտել այդ ճակատէն եւ ... իրաւունք ալ չունինք, քանզի անոնք կոչումն ունին փրկել աշխարհը եւ հայազգը «բանն Աստուծոյ»ի քարոզչութեամբ ...

Բայց անոնք չմնացին այդքանով. իջան պայքարի կրկէսը, փափկանկատութիւնն իսկ չունենալով չէզոք հանդիսատես մնալու մայր եկեղեցւոյ ծոցին մէջ ծայր տուած պառակտումին, այլ, ընդհակառակն, քրիստոնեայ բարոյական ըմբռնումներուն ներհակ ուժգնութեամբ պառակտումը հրահրեցին. եւ փոխանակ կողմերուն զգաստութեան, չափաւորութեան հրաւէր կարդալու, փոխանակ իբրեւ չէզոք կողմ՝ հաշտարարի դերը ընտրելու, ապազգային ճակատին ամէնէն նենգ, ամէնէն խարդախամիտ զինուորագրեալները եղան։

Արդարեւ, Ամերիկայի պառակտումը սկսաւ Շիքակոյի ցուցահանդէսին։ Առաջնորդ Դուրեան եպիսկոպոս կը պահանջէ որ հայկական եռագոյնը վար առնուի, որպէսզի ինքը հանդէսին ներկայ ըլլայ։

«Հ. Կոչնակ»ը՝ եթէ քրիստոնեայ է, եթէ քրիստոնէութեան քարոզիչն է, միջամուխ պիտի չըլլար պայքարին եւ պիտի չծափահարէր եպիսկոպոսի այս գրգռիչ ընթացքը, այլ եթէ կարծիք մը կ՚ուզէր յայտնել, պիտի ըսէր, թէ ան, իբրեւ եկեղեցւոյ հայր, իբրեւ հոգեւոր հովիւ, ներկայ պիտի ըլլար այդ ցուցահանդէսին եւ առնուազն չընէր զգացումներն անոնց, որոնք իրենց արեան գինով նուիրականացուցեր էին հայկական եռագոյնը։

«Հ. Կոչնակ»ը պանծացուց Դուրեան եպիսկոպոսի այդ անմտութիւնը։

Աւելին կայ. Դուրեանի հրաւէրով եւ իր կողմէ նշանակուած անձի նախագահութեամբ օրինաւորապէս գումարուած Երեսփ. Ժողովը ապօրէն հռչակուեցաւ հակառակորդներու կողմէ։ «Հ. Կոչնակ»ին կը մնար բացարձակապէս չէզոք ըլլալ հայ եկեղեցւոյ մէկ պաշտօնեային շուրջ ըստեղծուած պայքարին մէջ։ Այս էր բնականը, ուղիղը, եթէ այդ թերթը վարողները առեւտրական ըմբռնումի մարդիկ էին, այլ ոչ թէ քաղաքականութեան գործակալներ։

«Հ. Կոչնակ»ը օր մը օրանց իր շրջապատէն չլսեց ձայն մը, որ զինքը իր տեղը նստեցնէր։ Ընդհակառակն, իրենք գիտեն, թէ ի՛նչ քաջալերութիւններ, ի՛նչ խրախուսանքներ ստացան այդ անմիջական շրջապատէն։

Պատահեցաւ Դուրեան եպիսկոպոսի ցաւալի սպանութիւնը։ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ամերիկայի Կ. Կոմիտէն պաշտօնապէս եւ վճռապէս մերժեց ո եւ է մասնակցութիւն այդ սպանութեան մէջ։

Հակառակորդներու գործին կուգար սպանութիւնը վերագրել Դաշնակցութեան։ «Հ. Կոչնակ» ամէնէն գարշելի խմբագրականները գրեց՝ «անմեղ ենք» աղաղակողները ելեկտրահար ընելու համար եւ անոնց մահավճիռին մէջ գտաւ բերկրանքի առիթ։ Եւ այժմ ճղակոտոր կ՚ըլլայ այդ դատապարտութիւնը անվերաքննելի ընելու համար, վաղն ալ ողբալու համար — սո՛ւտ լաց — անոնց մահը։

ՌՈՒԲԷՆ ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆ

Հ. Յ. Դ.
ՎԵՐԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ՖՈՆՏ

ՑԱՆԿ 11

Տիկին Ազնիւ Գազազեան՝ իր ամուսնին՝ Գէորգ Գազազեանի մահուան տարելիցին առթիւ	50
Նախորդ գումար՝	1735
Ընդհ. գումար՝	1785

ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ...

Քաղաքական վերիվայրումներու այս օրերուն խմաստութիւն դարձած է օտար դուռներ բախել։ Ազգային իշխանութեան բացակայութիւնը ազատ ասպարէզ է բացած արկածախնդիրներուն։ Ժողովրդի ցաւերը «ամոքելու» ցանկութեամբ միջոցներ կ՚առաջարկեն։ Իբրեւ հիմնական դարման հաւաքական հպատակութեան խնդիրը կ՚արծարծեն։

Կարգ մը թերթեր եւ հոսանքներ, իրենց ետին ունենալով մութ եւ կասկածելի ուժեր կ՚ամբաստանեն զոյգ Օֆիսները, Միացեալ Յանձնաժողովը։ Զաւեշտական խօսքեր կ՚արտասանեն, կարծելով, թէ հաւաքական հպատակութեան դիմումը կրնայ արգիլել անբաղձալիներու երկրէն արտաքսումը եւ կարգադրել անկանոն Թուղթեր ունեցողներու խնդիրը։

Անոնք տարիներ շարունակ կը քննադատեն, յաճախ քսութեան նոխազ կը դարձնէին նախորդ շրջանի (1914էն առաջ) ղեկավարութիւնը, ըսելով թէ ան միամտօրէն կը հաւատար դաշնակիցներուն, Եւրոպացիներուն։ Արդ, առանց խրատուելու անցեալի դասերէն, ներկայի մեր «գործիչներ»ը, այսօր աւելի քան երբեք կործանարար միամտութեամբ, եթէ ոչ չարամտութեամբ կը խաբեն ժողովուրդը։

Հաւաքական հպատակութեան հարց մը դրած են հրապարակի վրայ։ Ի՞նչ է սակայն հաւաքական հպատակութիւնը։ Վերջի շրջանի մեր գաղթահայ պատմութիւնը լեռնակուտակ փաստեր ունի այս մասին։ Հայաստանի Հանրապետութեան կործանումէն, Իզմիրի աղէտէն յետոյ, հայութիւնը ուղեկորոյս՝ օտարներու ապաւինեցաւ։ Թուրքիոյ յաղթական բանակը հարիւր հազարաւոր Հայեր քշեց իր երկրի սահմաններէն։ Հայութիւնը տեղաւորուեցաւ մեծ մասով Սուրիոյ, Յունաստանի, Ֆրանսայի եւ Պուլկարիոյ մէջ։ Ընդհանուր տարագրութենէն ազատուածներու մէկ մասն ալ անցաւ Իրաք, Իրան, Ռումանիա, եւ այլուր։

Օտարութեան դառնութեան բաժակը ցմրուր քամեց գաղթական ժողովուրդը։ Խորհրդային իշխանութիւնը Լօզանի մէջ մեծ յոյսեր շռայլեց, Հայաստանի վարիչները՝ Շահվերտեան եւ Գ. Վարդանեան ներգաղթ հոլովեցին։ Ժողովրդի մեծ մասը սակայն մնաց օտարութեան մէջ, ենթակայ հալածանքներու եւ բազմազան նեղութեանց։ Խորհրդային Հայաստանը հպատակութիւն անգամ զլացաւ թափառական ժողովուրդին։

Տասը տարիէ ի վեր Յունաստան ապաստանած հայութիւնը ընդհանուր հպատակութիւն կը խնդրէ. տարիներ շարունակ ազգային իշխանութիւնները եւ կազմակերպութիւնները յունական կառավարութեան դռները զարկին, խոստումներ առին, անուշ խօսքեր լսեցին եւ սակայն Յունաստանի հայութիւնը հպատակ չդարձաւ։ Մեր բարեկամ եւ բախտակից Յունաստանը իր բնական դաշնակից Հայերուն մերժեց փաստօրէն հաւաքական հպատակութիւնը։

Պուլկարիա ապաստանած հայութիւնը տակաւին Նանսէնեան անցագիր ունի։ Զկամութիւն չկայ հոն ալ, սակայն հաւաքական հպատակութիւնը իբրեւ անհասանելի երազ կ՚օրօրէ ժողովուրդը։ Նոյնը Ռումանիոյ մէջ եւ այլուր։ Սուրիոյ կացութիւնը տարբեր է եւ խոհեմութիւն պիտի ըլլար չխօսիլ այդ մասին։ Ո՞ր շահը պիտի թելադրէր որ եւ է կառավարութեան Հայերը զանգուածօրէն հպատակ ընդունիլ։

Տնտեսական եւ մանաւանդ քաղաքական տագնապի այս օրերուն, երբ ամէն պետութիւն կամ կառավարութիւն չինական պատեր կը քաշէ իր երկրի շուրջ, երբ մաքսային եւ սահմանային բոլոր կէտերը կը գոցուին օտար ներխուժումի առջեւ, կը հարցնենք, ո՞ր կառավարութիւնը կը համարձակի հաւաքական հպատակ դարձնել օտարները։ Յայտնի է, թէ ի՛նչ դժուարութեանց կ՚ենթարկուին անհատ խնդրարկուները։ Ի՛նչ միջնորդութիւններ, դրամներ կը ծախսուին եւ նորէն տարիներ շարունակ պատասխանի կը սպասեն յաճախ ապարդիւն։ Ո՞ր կառավարութիւնը խմբովին խոշոր զանգուած մը հպատակ կ՚ընդունի, քաջ գիտնալով, որ այդ հաւաքականութեան մէջ կրնան գտնուիլ անբաղձալի մարդիկ, ոճրագործներ, քաղաքական անյուսալի տարրեր, աշխատանքի անընդունակ եւ երկրի պաշտպանութեան համար անարժէք բազմութիւն մը։ Իւրաքանչիւր պե–

տութիւն, այդպիսի բրած առեն նկատի կ'ունենայ քաղաքական, բարոյական, նիւթական շահ: Կա՞յ արդեօք այդ շահը ներկայիս: Խաղաղ եւ բնական պայմաններու մէջ իսկ նկատի կ'առնուին շարք մը պայմաններ, խնդիրը դրական ձեւով լուծելու: Կա՞ն այդ պայմանները ներկայիս:

Քաղաքացի դառնալու հիմնական պայման կը համարուի.—

1 Անհատի եւ հաւաքականութեան դիւրին ձուլման ենթարկուելու պարագան: Լեհերու պարագան լաւ օրինակ է ցոյց տալու որ այնքան ալ դիւրին լուծուելիք հարց չէ:

2. Ստուարացնել զինուորներու թիւը:

Որո՞նք են այն տարրերը, որ կը կազմեն այս պայմանը՝ երիտասարդները 21էն մինչեւ 35—38 տարեկան: Նկատելի է, որ օտարներու պղտիկները մեծ մասամբ փոքր տարիքէն հպատակ կը դառնան, անոնք արդէն կը համարուին թնդանօթի միս: Երիտասարդութեան մէկ խոշոր մասն ալ անհատական դիմումներով հպատակ դարձած են: Ծերերը, կիները եւ 40էն վեր եղողները անպէտ են երկրին պաշտպանութեան համար: Ցետոյ, ո՞վ ըսաւ, որ հայրենազուրկ գանգուածները, պատերազմի առեն, պատերազմի պարագային, տուեալ պետութեան կողմէ չեն օգտագործուիր: Ամերիկայի օրինակը դեռ շատ թարմ է: Ո՞վ, ո՞ր պետութիւնը պիտի պաշտպան կենայ պատերազմի առեն Հայերուն եւ թոյլ չտայ, որ զինուոր առնուին կամ աշխատցուին:

3. Մշակոյթի եւ ճարտարարուեստի ասպարէզներուն մէջ օգտակարութիւն ունի՞ հայութիւնը եւրոպական որ եւ է պետութեան համար, բացի պալքանեան երկիրներէն: Եւրոպացիները շատ առաջ գացած են մեզմէ: Մենք, դժբախտաբար, չենք կրնար մրցիլ իսկ անոնց հետ ու մանաւանդ առաջնակարգ դիրքեր գրաւել եւրոպական որ եւ է պետութեան մէջ վերոյիշեալ ասպարէզներուն մէջ:

Հայերը քաջածանօթ են ներածումի եւ արտածումի գործին, սակայն անհատներ են, որ այդ գործը կեդրոնացուցած են իրենց ձեռքը եւ կառավարութիւնները երկրին շահը նկատի առնելով արդէն դիւրութիւններ կուտան անոնց: Շարք մը ճիւղերու մէջ եւս Հայերը կրնան օգտակար ըլլալ, ինչպէս կօշիկի, սակայն կառավարութիւնները կ'օգտուին գործարանատէրերու դրամէն, նախաձեռնութենէն, գործարանի բանուորները սակայն կը պարտադրեն առնել բնիկներէն: Օրինակները բազմաթիւ են:

4. Ժողովրդի աճում: Երկրին մէջ ծնածներու խոշոր մասը հպատակ կը դառնան այս կամ այն ձեւով: Լաւ ատաղձ են ձուլման: Տարէցները անօգուտ եւ թերեւս վնասակար են այդ խնդրի լուծման մէջ:

Զերկարենք: Ո՞րն է վերջապէս այն հիմնական կէտը, որ պիտի հարկադրէր որ եւ է կառավարութիւն, մանաւանդ տնտեսական այս կացութեան մէջ Հայերը հպատակ ընդունիլ, եւ այն ալ զանգուածային կերպով: Արդեօք ա՞յն, որ ժամանակին կռուած ենք դաշնակիցներու հետ կողք կողքի: Զարմանալի եւ անթոյլատրելի միամտութիւն: Տասը – տասնեւհինգ տարի մեր Եւրոպա գտնուիլը դաս չեղաւ մեզի հասկնալու դաշնակիցներու, Եւրոպացիներու դիրքը եւ վերաբերմունքը: Թերեւս մեր «Արեւելքի քաղաքակիրթ ժողովուրդ» ըլլալը պատճառ ծառայէր: Գիտենք սակայն Եւրոպացիներու կարծիքը մեր մասին եւ մեր տեսակարար կշիռը քաղաքական եւ տնտեսական խնդիրներ լուծելու ժամանակ: Անիմաստ է անօտի յոյսեր ներշնչել եւ ժողովուրդը խաբել: Աւելորդ կը համարինք խօսիլ մեր ազգային շահերու Հայաստանի քանակի, որակի, քաղաքական արժէքի, Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի եւ այլ խնդիրներու մասին:

Ցնորք է այս պայմաններու մէջ խօսիլ հաւաքական հպատակութեան մասին: Ո՞ր պետութիւնը պիտի ուզէր նոր հոգեր ստանձնել, նոր պարտաւորութեանց տակ մտնել: Կը հարցնենք, հաւաքական հպատակութեան ջատագովները, ժողովուրդը մոլորեցնողները կրնա՞ն տալ անուններ պետական գործիչներու, կառավարական անդամներու որոնք խոստումներ ըրած ըլլան հաւաքական հպատակութիւնը յաջողցնելու կամ թելադրած ըլլան զանգուածային դիմում կատարելու:

Ինչո՞ւ հայկական առածի համաձայն «Ջուրը չտեսած կը բոպիկնանք»:

Գաղթական հայ ժողովուրդի փրկութիւնը «ուրիշ տեղ է, ուրիշ տեղ»...

Ա. ՈՒՐԱՐՏԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐ ԾԽԱԽՈՏԻ ՄԵՆԱՇՆՈՐՀԻՆ ԴԷՄ

Հայերս լաւ կը ճանչնանք թրքական այն վաշխառու ընկերութիւնը որ կը կոչուէր Ռէժի: Այս ընկերութիւնը անշուշտ սահմանափակուած չէր միայն Փոքր Ասիոյ շրջանին մէջ, այլ իր գործունէութեան դաշտը կ'երկարաձգուէր ամէն ուր որ մահիկը կ'իշխէր:

Մենաշնորհի օրէնքներով զինուած, այդ ընկերութիւնը տարիներ շարունակ շահագործած է Մերձ. Արեւելքի ժողովուրդները՝ պատերազմէն առաջ, իսկ ետքն ալ հիմնուելով իր մենաշնորհին, տակաւին կը շարունակէր իր կեղեքումները կարգ մը վայրերու մէջ, ինչպէս հովանաւորեալ երկիրները՝ Սուրիա եւ Լիբանան:

Տեղացի ժողովուրդը զզուած էր այդ ընկերութենէն, կ'ատէր իբրեւ թշնամի մը, եւ այդ պատճառով, երբ քանի մը տարի առաջ պայմանաժամը լրացաւ, Պ. Խոտէի վարչապետութեան օրով եւ այս վերջինին ջանքերուն շնորհիւ վերջ տրուեցաւ Ռէժիին եւ հաստատուեցաւ «պանտրօլ»ի դրութիւնը, ժողովուրդը մեծ գոհունակութեամբ ընդունեց եղած կարգադրութիւնը: Այդ օրէն ասդին տեղացի դրամատէրներ, Սուրիոյ եւ Լիբանանի շատ մը վայրերուն մէջ գլանիկի գործարաններ բացին, ստեղծելով բուռն մրցակցութիւն մը որուն շնորհիւ ծխախոտին որակը բարձրացաւ եւ գիները աժանցան: Այն ատենէն որ, վիճակագրութեան մը համաձայն, աշխարհի մէջ ամէնէն աժան գնով, հոս էր որ կը ծախուէր ծխախոտը:

Պանտրօլի դրութիւնը միայն այս բարիքը չէր որ կուտար ժողովուրդին: Նախ գիւղացին որ ծխախոտ կը մշակէր, իր ապրանքին տէր դարձաւ, իր ուզած գնով եւ իր ուզած մարդուն սկսաւ ծախել իր ապրանքը: Ցետոյ, ժողովուրդին դրամը կը մնար տեղացի դրամատէրներու քով — ծխախոտի դրամը դադրեցաւ այլ եւս արտածման ապրանք դառնալէ: Իսկ ուրիշ կարեւոր առաւելութիւն մըն ալ բերաւ պանտրօլի,— բանուորական աշխատանք: Պանտրօլը բերաւ բուռն մրցակցութիւնը, մրցակցութիւնը բազմապատկեց գործարաններուն թիւը, նոյն իսկ ամենայետին վայրերու մէջ, ուրեմն մեծ թիւով գործաւորներ բռկսան աշխատիլ ծխախոտի գործարաններուն մէջ եւ այս մանաւանդ Լիբանանի լեռնային շրջանները, ուր գիւղացիները ամէնէն շատ կը տառապին անգործութենէն, մասնաւորաբար ձմրան եղանակին:

Այսպէսով ծխախոտին գործը բնական ճամբու մէջ մտած էր, ժողովուրդ եւ գործատէր, երկուստեք գոհ էին իրենց վիճակէն, բայց ափսոս որ այս վիճակը երկար չպիտի տեւէր:

Հովանաւորեալ երկիրներու մարզպանը՝ Կոմս տը Մարթէլ, իր կարգ մը տնտեսական ծրագիրներուն հետ որ վերջերս մշակեց, սեղանի վրայ դրաւ նաեւ ծխախոտի մենաշնորհի խնդիրը եւ իբրեւ պաշտպանը այդ հարցին, անդրդուելի մնաց իր որոշումներուն մէջ: Եւ 1935 մարտ 1ի պայմանաժամով, Ռէժին կազմուած իր նախկին մարզոգմով պիտի սկսէր իր գործունէութեան: (Մենք այս տողերը կը գրենք մարտ 9ին):

Անշուշտ, ժողովուրդին բուռն ընդդիմութեան պիտի բախէր այս կարգադրութիւնը եւ այդ առանց կրօնքի եւ յարանուանութեանց խտրութեան: Առաջին օրէն իսկ դժգոհանքի ձայներ լսուեցան Սուրիոյ եւ Լիբանանի բոլոր անկիւններէն, միւֆթիէն մինչեւ յետին միւսիւլման հաւատացեալը, Արիտա պատրիարքէն մինչեւ յետին մարոնի քրիստոնեան բողոք ունէր: Շարժումը ընդհանրական եղաւ, որովհետեւ վնասը հաւասարապէս կը հասնէր բոլոր համայնքներուն: Եւ այս շարժումը անշուշտ մէկէն չէր որ սկսաւ, այլ հետզհետէ, ծաւալելով, պատրաստուելով հասաւ մինչեւ մարտ 1, երբ բախումը անխուսափելի էր: Պքերքէի ճամբան ջուրի ճամբայ եղաւ — բողոքագիրեր, դժգոհանքներ, անձնական տեսակցութիւններ, դիմումներ, այս բոլորը կ'ուղղուէին Պքերքէ բնակող այն մեծ, կորովի ու գիտուն կղերականին որ կը կոչուի Ամեն. Արիտա եւ որ կը վարէ Լիբանանի մոլեռանդ քրիստոնեաներու ամենամեծ համայնքը — Մարոնիները: Այս վերջինները իրենց մեծաւորին խօսքը իբրեւ օրէնք կ'ընդունին եւ ատոր համար իրենց բոլոր դժգոհանքները նախ Պատրիարքին, յետոյ կառավարութեան կը ներկայացնեն:

Պատրիարքը, իբրեւ արժանաւոր պահապանը իր ժողովուրդին, (ականջը խօսի մեր աթոռակիցին) լրջօրէն գործի լծուած է: Իր բողոքները ոչ միայն տեղական կառավարութեան ներկայացուցած է, այլ եւ մինչեւ Փարիզ ու նոյն իսկ ինքը անձամբ Ֆրանսա երթալու մտադրութիւն մը ունեցաւ:

Այս շարժումին նոյնքան խիզախութեամբ կը մասնակցին նաեւ միւֆթիները: Դամասկոսի մոլեռանդ ազգայնականները, իրենց կրօնապետներուն հրահանգներով, մեծ ցոյցեր կը սարքեն, շուկաները կը փակեն ու Գուրանի անունով երդումներ կ'ընեն մինչեւ վերջը չծխել եթէ Ռէժին հաստատուի: Միեւնոյն շարժումը Տիւրզիներուն մօտ, իրենց շէյխերուն գլխաւորութեամբ եւ այսպէս բոլոր քաղաքացիներուն եւ ամենայետին գիւղին մէջ:

Արտասահմանի Լիբանանցիները ու Սուրիացիները օր օրին հեռագիրներով իրենց դժգոհանքը կը յայտնեն եղած կարգադրութիւններուն դէմ:

Վերջերս, ծխախոտի դէմ սարքուած պոյքոթը ծայրայեղութեան հասաւ: Հարաւային Լիբանանի շատ մը գիւղերուն մէջ հսկայ խարոյկներ սարքուեցան, որոնց մէջ նետուեցան ծխախոտ, գլանիկ ու տուփեր: Ցուցարարները կը պարէին խարոյկին շուրջ, երկսեռ խումբերով:

Քրիստոնեայ թէ միւսիւլման, խաչին ու Գուրանին անուններով, եկեղեցիներուն ու մզկիթներուն մէջ ուխտած են պոյքոթը շարունակել: Օրը օրին, շէյխերու, միւֆթիներու կողմէ թռուցիկները հրապարակները կ'ողողեն: Թերթերը կը հրատարակուին մանրամասնօրէն նկարագրելով ծխախոտին պատճառած նիւթական, մանաւանդ բարոյական վնասները: Տեղական թերթերը կը հաշուեն թէ Հովանաւորեալ երկիրները օրական մէկ ու կէս միլիոն ֆրանք կուտան ծխախոտի: Հաշուեալ եղած է նաեւ որ միայն Հայերը օրական 70.000 ֆրանք կը ծախսեն գլանիկի համար: Որով, եթէ յաջողի սկսուած շարժումը որ արդէն գոյութիւն ունէր Հայերուս մէջ քանի մը տարիներէ ի վեր, երկրին տնտեսութեան մեծապէս օգտակար պիտի ըլլայ, մանաւանդ Հայերուս որ դրամ չունինք ըսելով մեր փոքրիկները դպրոցէն կը զրկենք կամ օտար հաստատութիւններ կը ճամբենք, մինչդեռ գլանիկի համար մսխուած տարեկան 400 ֆրանքով իւրաքանչիւր ընտանիք ոչ միայն իր փոքրիկին տարեթոշակը կրնար վճարել, այլ եւ բան մըն ալ կը խնայէր: 400 ֆրանքով Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ կարելի է 3—4 երախաներ կրթել ազգային դպրոցներու մէջ:

ՇԱՀՐՈՋ

ՄԱՄՈՒԼ

ՅԱՋՈՂՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

«Հայրենիք» կը բացատրէ խմբագրականի մը մէջ, Կ. Խաչի 25ամեակին առթիւ, ամբողջ թիւ մը նուիրելով անոր (24 փետր.).

— «Արտասահմանի մէջ շատ չէ թիւը այն կազմակերպութեանց, որոնք յաջողած են 25 տարի անընդհատ արդիւնաւոր գործունէութիւն մը ունենալ՝ շարունակելով աճիլ, զարգանալ ու տարածուիլ, միշտ աւելի խորունկ արմատներ ձգելով հայ իրականութեան մէջ եւ միշտ աւելի ընդարձակ կերպով ինքզինքնին անփոխարինելի դարձնելով հայ զանգուածներուն համար:

Միակ բարեսիրական կազմակերպութիւնը, որ այդ տեսակէտէն կրնար համեմատուիլ Հայ Կ. Խաչին հետ, Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութիւնն է: Սակայն, ինչպէս յայտնի է, վերջին տարիներու ընթացքին անիկա ոչ միայն չաճիր ու չի զարգանար, այլ եւ անկումի ու քայքայման ակնյայտնի նշաններ ցոյց կուտայ: Հ. Կ. Խաչը, ընդհակառակն, թէեւ Բարեգործականէն շատ աւելի համեստ սկզբնաւորութիւն մը ունեցաւ, բայց անդադար վերելք ունեցաւ, եւ այսօր արտասահմանի մեր բարեսիրական կազմակերպութեանց մէջ ամէնէն տարածուածը, ամէնէն կենսունակն ու ամէնէն յառաջդիմականն ուժն է:

Ասոր գաղտնիքը, նախ եւ առաջ, այն է, որ Հայ Կ. Խաչը ազատատենչ հայութեան կազմակերպութիւնն է եւ ներշնչուած է հայ ազգային գերագոյն իտէալներով ու ոգիով:

Երկրորդ՝ Հայ Կ. Խաչը ժողովրդապետական հիմերու վրայ է դրուած, այսինքն՝ ժողովրդապետական զանգուածը ամէն հնարաւորութիւն եւ միջոց ունի այդ կազմակերպութիւնը վարելու իր ուզած ձեւով եւ իր նախասիրած անձերու միջոցով: Այդ կողմէն ան նման չէ երբեք Բարեգործականին, որ մենատիրութեան մոլուցքով բռնուած խումբ մը աղաներու կամայականութեանց ենթակայ է եւ զանգուածը ի վիճակի չէ ոչ իր ձայնը լսելի ընելու, ոչ ալ իր կամքը որ եւ է կերպով պարտադրելու համար:

Երրորդ՝ Հայ Կ. Խաչը ամենալայն չափերով եւ գերազանցապէս հայ կիներու կազմակերպութիւնն է, որ բարեսիրական գործեր ընելու հետ մէկտեղ՝ նուիրուած է նաեւ հայ կնոջ ընկերային արթնացման եւ զարգացման:

Չորրորդ՝ Հայ Կ. Խաչը Բարեգործականի նման քարացած մարմին մը չէ, այլ հայ կեանքի ստիպողական պահանջներուն հանդէպ չափազանց զգայուն, այդ պահանջներուն ընդառաջող կենդանի եւ ճկուն կազմակերպութիւն մըն է, որ միշտ տրամադիր եւ ընդունակ է անկաշկանդ եւ շուտափոյթ կերպով օգնութեան հասնելու՝ ուր որ օգնութեան պէտք կայ:

Հինգերորդ՝ Հայ Կ. Խաչը աղանդաւոր, հատուածական, տարամերժ կազմակերպութիւն մը չէ, ինչպէս որ է, օրինակ, Բարեգործականը: Վերջինս, ինչպէս յայտնի է, ռամկավար (եւ մասամբ համայնավար) գործիչներու առջեւ միայն կը բանայ իր դռները եւ, ընդհակառակն, կատաղի պայքար կը մղէ Դաշնակցականներու դէմ, մինչդեռ Հայ Կ. Խաչի դռները բաց են բոլոր անոնց առջեւ, որոնք պատրաստ են ծառայելու անոր նպատակներուն:

Վեցերորդ՝ Հայ Կ. Խաչը մանաւանդ վերջին տարիներուն մեծ գուրգուրանք եւ խնամք ցոյց տուաւ եւ կը շարունակէ ցոյց տալ օտարութեան մէջ մեծցող մեր նոր սերունդին հանդէպ՝ ընելով կարելի զոհողութիւններ զայն Հայ մեծցնելու, անոր հայեցի դաստիարակութիւն տալու համար: Հայ Կ. Խաչը ոչ միայն բազմաթիւ տարրական հայ դպրոցներ կը պահէ զանազան գաղութներու մէջ, այլ տարիներէ ի վեր մեծ դրամական օժանդակութիւն կ'ընէ մասնաւորապէս Պէյրութի Հայկական Ճեմարանին: Ատով ալ չգոհանալով ան կազմակերպեց սան-սանուհիներու խումբերը, որոնք մեծապէս նպաստեցին Ամերիկայի մէջ հայ ցեղակրօն շարժման: Վերջապէս, վերջերս ալ ան սկսած է կազմակերպել Հայ Արծուիկներու խումբերը, որոնք տակաւին փոքր են ցեղակրօն խումբերու մէջ մտնելու համար: Հայ Արծուիկները, Հայ Կ. Խաչի միջոցով հայեցի դաստիարակութիւն մը ստանալէ յետոյ, կը պատրաստուին ցեղակրօն շարժման մասնակցելու համար»:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Կ. ԽԱՉԻ ԴՊՐՈՑԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 16 մարտ (Ցառաջ).— Այս հինգշաբթի տեղի ունեցաւ Ֆ. Կ. Խաչի դպրոցին բացումը եւ առաջին առթիւ ըլլալով արձանագրուեցան տասնեւվեց աշակերտներ, 7 տարեկանէն ի վեր: Դպրոցի նշանաբանն է. «Հայերէն խօսիլ միշտ»: Պիտի դասաւանդուի հայերէն, թուաբանութիւն եւ Հայոց պատմութիւն: Առաջին օրէն իսկ Հայոց պատմութեան դաս տրուած է (Գէորգ Մեսրոպի Հայոց պատմութիւն, տարրական Ա.): Ծնողները օր առաջ պէտք է բերեն իրենց զաւակները, արձանագրելու համար, որովհետեւ դպրոցի սրահը փոքր է եւ սահմանափակ թիւով մանուկներ պիտի ընդունուին: Դպրոցի հասցէն է 253 ռիւ Ժան Ժաք Ռուսօ: Բաց է հինգշ. օրերը: Բոլորիս պարտականութիւնն է օժանդակել Կ. Խաչին, որպէսզի աւելի ընդարձակէ իր գործունէութիւնը: Այսօր փոքրիկ սենեակի մը մէջ հազիւ 25—30 մանուկներու հայերէն կը սորվեցնէ, վաղը կրնայ մեծ սրահի մէջ աւելի մեծ թիւով աշակերտներ ընդունիլ:

Ասկէ առաջ շրջանիս մէջ գոյութիւն ունէր երկու դպրոց: Ա. Փրկութեան բանակի դասընթացքը, ուր միայն հայերէն կը սորվեցնեին եւ կիրակի առաւօտներն ալ հոգեւոր երգեր: Երկրորդ՝ Հ. Բ. Ը. Մ. դասընթացքը, որ ունի մօտ 125—140 աշակերտ: Սրահը 65—70 աշակերտի համար արտօնուած է քաղաքապետարանէն եւ այս պատճառաւ աշակերտները երկու մասի բաժնուած են, մէկ մասը կէս օրէ առաջ դաս կ'առնէ, իսկ միւս մասը կէս օրէ յետոյ: Որով ամէն մէկ աշակերտ կէս օր դաս կ'առնէ: Այս էր պատճառը որ Կ. Խաչի վարչութիւնը անհրաժեշտ գտաւ իր կարգին դասընթացք մը բանալ թէեւ Բարեգործականի անդամները դժգոհ մնացին այս ձեռնարկէն:

Լրատու

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Նոր միութիւն մը

ՎԱԼԱՆՍ.— Մեր գաղութը, որ մօտաւորապէս երեք հազար հոգի կը հաշուէ, իր բոլոր տեսակի եւ գոյնի միութիւններուն եւ կազմակերպութիւններուն կողքին չունէր մարզական Միութիւն մը, մօտ երկու տարիէ ի վեր:

Շնորհիւ քանի մը երիտասարդներու նախաձեռնութեան, վերջերս հիմը դրուեցաւ «Արծիւ» միութեան եւ քանի մը շաբթուան ընթացքին անդամներուն թիւը բարձրացաւ 54ի: Այս յաջողութիւնը ապացոյց է ժողովուրդի համակրութեան եւ մարզիկներուն կը ներշնչէ կամք եւ յոյս որոշ յաջողութիւններ ձեռք բերելու, եթէ կարգ մը ճանճեր մթնոլորտը չպղտորեն: Արծիւ միութեան ֆութպոլի Ա. խումբին առաջին մրցումը տեղի ունեցաւ Ռոմանի Հ. Մ. Ը. Մ.ի դէմ, զօրանոցի դաշտին վրայ եւ վերջացաւ Արծիւի յաջողութեամբ (6—0): Վարչութիւնը կազմած է մրցումներու շարք մը: Ժողովուրդին կը մնայ իր բոլոր տրամադրելի միջոցներով օգնել մարզիկներուն, ֆիզիքական եւ բարոյական անկումէ փրկելու համար զանոնք:

Օշին Երանգունի

ԷՋ ՄԸ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

Ա՛Խ, ԼԵԶՈՒԴ ՈՒՏԵՄ, ԼԵԶՈ՛ՒԴ

Ճիշդ մէկ տարի էր անցած, 1915ի արիւնոտ օրերէն, բայց տակաւին չէր վերջացած, հայ ժողովուրդի խաչելութիւնը: Արիւնարբու գազանները չէին կշտացած մէկ միլիոնէ աւելի անմեղներու արիւնը խմելով, ու տակաւին, կացինն ու մանգաղը, սուրն դաշոյնը, բահն ու բրիչը անդադար կը գործէին, հատ-հատ, ասդին անդին, ողջ մնացածները ոչնչացնելու համար:

1916ի գարունն էր, ճիշդ ապրիլի կիսուն, ու մենք երկու եղբայր ու մայրս, Կիմիւշ Մատէնի շրջանը, Եփրատէն չորս ժամ հեռու, թուրք գիւղ մը կը գտնուէինք: Այն ատենուան սովորական բռնութիւնները կրելէ, հայրս, երկու եղբայրներ ու քոյրս կորսնցնելէ վերջ, կը գտնուէինք այդ գիւղը, ու շնորհիւ բարի թուրքի մը— աղայիս — ողջ մնացած էինք, ու կը ծառայէինք իւրաքանչիւրս մէկ մէկ աղայի:

Այդ գարնան ես հազիւ 11—12 տարեկան եղած էի, իսկ եղբայրս աւելի փոքր էր: Մշակութեան վարժուած էի արդէն ու իմ ծառայած տան վարը ես կ'ընէի: Աղաս, իր սեփական ջաղացքն ունէր, ու անով կը զբաղէր:

Ինչպէս ըսի, 1916ի ապրիլեան օր մըն էր, ու ես գիւղէն կէս ժամ հեռու տեղ մը գարնանացան կ'ընէի: Այդ օրը, Ասիմ էմին — աղայիս եղբայրը— մեզի նոր արօր մըն էր շինած եւ աղաս հետս եկած էր, նոր արօրը անգամ մը նայելու եւ չակելու համար: Այդ օրն ալ սերմը ինք ցանեց, փոքրիկ կորիի մը օգնելու չափ ցորեն թողելով «խուրջին»ին տակը ու պատուիրելով ինծի.

— Եթէ կանուխ լրանաս, այս մնացածն ալ դուն կը ցանես:

Եւ արօրը լաւ մը չակելէ վերջ, մեկնեցաւ տուն:

Օդը գեղեցիկ էր ու տաք: Առանց ձեռքերս մսելու, արագ - արագ, ակօս առ ակօս, նոր մաճը բռնած, եզներուս հետ կը դառնայի անդադար: Բաւական տեղ սեւցուցած էի արդէն: Արեւն եկած գիւղին վերին մօտեցած էր ու գրեթէ կէս օր եղած: Քիչ մը եզներուս հանգիստ տալէ վերջ, դարձեալ նոր մաճիս փարած էի, եւ հազիւ տասը ակօս դարձած, տեսայ որ դիմացի ճամբէն մէկը կուգայ: Երկար հասակով մարդ մըն էր, որ պիտի անցնէր իմ վարած արտին տակէն, ճամբայէն, որ գիւղ կը տանէր:

Անցաւ քառորդ ժամ գրեթէ, ու ես կը նայէի թէ ճամբորդն ե՞րբ անցաւ որ ես չտեսայ: Լաւ գիտեմ որ տակաւին չանցաւ, ու ինծմէ քիչ անդին փոքրիկ բլուրին ետին մնաց: Կը նայէի ամէն մէկ ակօս դառնալուս, բայց ճամբորդն երեւան չելաւ ու մնաց բլուրին ետին: Եթէ ես դառնալու ըլլար, դարձեալ պիտի տեսնէի:

Անհանգիստ եղայ: Հետաքրքրութիւնս գիս մղեց որ անգամ մը բլուրը բարձրանամ, նայելու համար, թէ ճամբորդն այնտե՞ղ է:

Եզներուս «օհա» ըսելով կեցուցի, եւ մաճս ձեռքս, ցատկելով, քանի մը վայրկեանէն բլուրին վրայ բարձրացայ:

Ի՞նչ տեսնեմ: Ճամբորդը այդտեղ բլուրին ետեւի ձորին մէջ, ճամբէն քիչ մը շեղելով, կը սպասէր ձեռքը ճակտին դրած, ու կը մտածէր: Երբ որ զիս տեսաւ յանկարծ, անմիջապէս ոտքի ելաւ, ու սկսաւ իմ կողմս գալ վախն ի վախ...

Քովս հասած ու թուրքերէն բարեւելէ վերջ, անմիջապէս հարցուցի.

— Կէս ժամէն աւելի է այս բլուրին ետին ինչո՞ւ կը սպասես:

Պատասխանեց թէ հիւանդ է եւ չի կրնար քալել, այսպէս միշտ ճամբաները պառկելով եւ հանգչելով կ'երթայ, զինուորական օգափոխութեան համար (անծանօթ տեղի մը անուն տալով): Տակաւին ութ-տաս օրէն հազիւ տուն պիտի հասնէր: Հետս միասին եկանք եզներուս քով, նստանք ու սկսանք խօսիլ:

Հագուստը զինուորական էր ու ամէն կողմ պատռտուած: Շատ երկայնահասակ էր ու տարիքը քառասուն մը ցոյց կուտար: Նիհար, ոսկրոտ դէմքով, մօրուքը երկարած էր չափէն աւելի ամիսներով սափրիչի երես չտեսնելուն համար: Պեխերն ալ առատ ու նոյնպէս երկար: Աչքերը կապոյտ էին խորունկցած երկու փոսերու մէջ... Մազերը շագանակագոյն, նոյնպէս չափէն աւելի երկարած ու թափուած գլխուն ամէն կողմերէն: Կօշիկները բզիկ - բզիկ եղած, ու ոտքերուն մատները դուրս ելած էին կրիայի նման: Մեր խօսակցութիւնը կը շարունակուէր ու ես ուշադրութեամբ կը զննէի զինքը աչքիս տակէն, ոտքէն մինչեւ գլուխը, դէմքը ... բայց սիրտս, ի՛նչպէս կը նետէր կուրծքիս տակ, արագ - արագ, արիւնս կ'եռա՜ր ... անդադար: Աչքերս լցուելու պէս կ'ըլլար, այս անծանօթին նայելով: Բայց, ինքզինքս կը զսպէի, լաւ մը համոզուելու համար, թէ իրապէս չեմ սխալիր ...

Որոշեցի անպայման հասկնալ անծանօթին գաղտնիքը: Պէտք է առաջին անգամ թուրքերէն ըսեմ դուն Հայ ես: Լաւ մը համոզուած եմ այս կարծիքիս մէջ թէ քովս գտնուողը Հայ մըն է, եւ եթէ մերժէր յայտնել, այս անգամ հայերէն պիտի խօսէի: Եթէ Թուրք մըն է, հայերէն խօսելով վախ մը չունիմ, ու բան չի հասկնար արդէն: Իսկ եթէ Հայ է, անպայման պիտի յայտնէ ինծի:

Եւ հարցուցի առաջին անգամ թուրքերէն թէ, դուք Հայու կը նմանիք:

Տեսայ, անմիջապէս սկսաւ «սալավաթ»ներ արտասանել, տեսակ - տեսակ, թէ ես միւսիւլման եմ ...

Բայց ո՞վ կը հաւատայ «սալավաթ» քաշելով եւ ըսելով թէ ես միւսիւլման եմ: Այդպիսի Հայերու շա՜տ էինք հանդիպած ու ես ալ շատ, շատ անգամ, երբ մէկը «կեավուր - օղլու» ըսէր, նոյնը կ'ընէի ...

Ինչպէս կ'ըսեն, արիւնս քաշեց ու կ'եռար սիրտս կ'ըսէր՝ «Հայ է, Հայ խօսէ՛»: Ու ես սկսայ խօսիլ:

— Հայրիկ, դուն Հայ ես, ինչո՞ւ ինծմէ կը պահես: Ես ալ Հայ եմ, մի՛ վախնար ու յայտնէ ինծի ...

(1)

ՆԵՐՍԷՍ Գ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

պաշտպանողական պատրաստութիւնները»: Զօր. Մորտաք, որ գործօն դեր կատարած է Վերսայլի դաշնագրին զինուորական տրամադրութեանց խմբագրութեան մէջ, յայտարարեց իր կարգին.— «Անձնապէս, ուրախ եմ ես: Գոնէ կացութիւնը յստակ է հիմա եւ պիտի բանայ բոլորին աչքերը: Աւելի քան երբեք անհրաժեշտ է ամրապնդել Անգլիա – Ֆրանսա – Իտալիա – Ռուսիա միացեալ ճակատը»:

Հիթլեր զօրահանդէսով մը կ'ողջունէ իր բանակը

Պարտաւորիչ զինուորութեան հռչակումէն անմիջապէս վերջը, կիրակի օր, Հիթլէր զօրահանդէս մը սարքեց, ողջունելու համար իր բանակը: Արարողութիւնը կրկնակ հանգամանք ունէր. նախ՝ տօնել յիշատակը այն երկու միլիոն զինուորներուն որ ինկան պատերազմի դաշտին վրայ. յետոյ տօնել վերահաստատումը պարտաւորիչ զինուորութեան: Ամբողջ Գերմանիան կը լողար պետական եւ հիթլէրական դրօշներու ծովու մը մէջ: Ամենամեծ արարողութիւնը տեղի ունեցաւ Պերլինի Օփերային մէջ: Այս առթիւ ճառ մը խօսեցաւ Զօր. Պլոմպէրկ, պատերազմական նախարարը, ուժգնօրէն հերքելով այն մեղադրանքները թէ Գերմանիա ռազմատենչ նպատակներ կը հետապնդէ: «Մենք Գերմանացիներս վրէժի պէտք չունինք: Եւրոպան շատ փոքր ռազմադաշտ մըն է երկրորդ համաշխարհային պատերազմի մը համար եւ անոր մշակոյթի արժէքները թանկագին են, արդիական պատերազմի կործանարար ուժերուն յանձնուելու համար»:

Անհամար բազմութիւն մը խռնուած էր բոլոր պողոտաներուն վրայ: Հիթլէր անձամբ կը մասնակցէր արարողութեանց: Շարժման մէջ դրուած էր ամբողջ աւազանին, որուն մէջ աչքի կը զարնէին մարաջախտ Մաքենզէն, Գերմանիոյ նախորդ գահաժառանգը, զօրավարներ, ծովակալներ, նախարարներ եւայլն:

⁂ Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ 17էն 35 տարեկան բոլոր Գերմանացիները զինուոր պիտի արձանագրուին, համաձայն պարտաւորիչ զինուորութեան օրէնքին: Զինուորութեան շրջանը պիտի ըլլայ ութ շաբաթ, եւ պիտի տեւէ տասը տարի: Ուրիշ խօսքով, այս դասերը ամբողջ տասը տարի զինուորցու պիտի համարուին, եւ ամէն տարի զէնքի տակ պիտի կանչուին երկու ամսուան համար: Զօրքի պակասը լրացնելու համար, պիտի հաստատուի նաեւ մասնագէտներու բանակ մը, բաղկացած՝ ճարտարագէտներէ, ելեկտրագէտներէ եւ ուրիշ արհեստագէտներէ: Այս զինուորները զօրանոցներու մէջ պիտի չդրուին, այլ յատկապէս շինուած տաղաւարներու մէջ:

Ինչքան զէնք, օդանաւ եւ նաւտանաւ

ՓՃԱՑՈՒՑԻՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Պարտաւորիչ զինուորութեան օրէնքին առթիւ հրատարակուած պաշտօնական յայտարարութիւնը հետեւեալ կերպով կը ներկայացնէ Գերմանիոյ մէջ փճացուած զէնքերն ու ռազմանիւթերը, համաձայն դաշնակիցներու վերստուգիչ յանձնաժողովին զեկուցման.—

Բանակ.— 59.897 թնդանօթ եւ խողովակ. 130.558 գնդացիր, 31.470 ականարձակ եւ խողովակ, 6.007,000 հրացան, 243.937 գնդացիրի խողովակ, 28.000 թնդանօթի սայլ, 38.750.000 թնդանօթի ռումբ, 16.550.000 հրթիռ, 491.000-000 փամփուշտ արճանակի, 37.600 թօն վառօդ, 212.000 հեռաձայն, 1072 բոցարձակ, 31 զրահապատ կառախումբ, 59 հրասայլ, 2199 շարժուն կամուրջ, 8982 անթել հեռագրի կայան, 9817 թօն զինուորական հանդերձանք, 7300 արճանակ, 64.000 պողպատեայ սաղաւարտ, 174.000 կազարգել զէմակ եւն.:

Օդանաւային.— 15.714 հետապնդիչ եւ ռմբաձիգ օդանաւ: 27,757 օդանաւի շարժանիւ:

Նաւատորմ.— Քանդուած, ձեւափոխուած, ընկղմած կամ յաղթական–ներուն յանձնուած.— 26 առաջին կարգի մարտանաւ, 4 եղերապահ զրահաւոր, 4 զրահապատ յածանաւ, 19 փոքր յածանաւ, 21 դպրոց – մարտանաւ, 83 թորփիլանաւ, 315 սուզանաւ:

ԵՐԵՔՈՒԿԷՍ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՅ ՏՂԵԿ ՄԸ ՋԱՐԴՈՒՓՇՈՒԻ

Վիէն, 15 մարտ (Յառաջ).— Երէկ, հինգշաբթի, կէսօրին ժամը 11ուկէսին, երբ մանուկները դպրոցի խաղաբանէն տուն կը վերադառնային, բեռնատար խոշոր կառք մը ճամբէն շեղելով կը զարնուի դիմացի մայթին, ու իր առաջի անիւներուն տակ կ'առնէ պզտիկ ձեռքի կառք մը որկեցած էր մայթին կից: «Քամիօն»ը կը գոցէ մանուկներու անցնելիք ճամբան: Տղաքը բանի մը հոգի իրարու ձեռքէ բռնած կը փորձեն անցնիլ մայթէն, քամիօնին եռեւէն: Ճիշդ այդ միջոցին կառքը կը շարժի եւ եռեւի անիւին տակ կ'առնէ երեքուկէս տարեկան տղեկ մը, Վազգէն, զաւակը տէր եւ տիկին Քերովբէ Տէր Յարութիւնեանի, Բազմաշէնցի (Խարբերդ): Տղան ջարդ ու փշուր ոտքով անմիջապէս հիւանդանոց կը փոխադրուի: Երկու ժամ վերջ ոտքը կը կտրեն ծունկէն վար: Գործողութենէն 24 ժամ վերջ Վազգէն մեռաւ, խոր վիշտ պատճառելով ամբողջ գաղութին: Մեր վըշտակցութիւնը իր դժբախտ ծնողքին:

Տեղական թերթերը տարբեր ձեւով նկարագրեցին այս կսկծալի արկածը, բայց իրողութիւնը այս է, ինչպէս կը վկայեն ականատես Հայեր.— Պ. Մ.

Ֆրանսա-Գերմանիա մրցում

Կիրակի օր, Փարք տէ Փրէնսի մէջ տեղի ունեցաւ ֆութպոլի մեծ մրցումը՝ Ֆրանսա – Գերմանիա: Ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր, մասնաւորապէս նկատի առնելով օրուան լուրը: Բարեբախտաբար ոչ եւ է դէպք չպատահեցաւ, եւ Ֆրանսացիները պահեցին իրենց պաշտպանողական դիրքերը... նը, երբ գերմանական խումբը շահեցաւ յաղթանակը, 3—1ով: Հանդիսատեսներուն թիւը կը հասնէր 45.000ի, որոնց 2000ը Գերմանացի (ուրիշներ կ'ըսեն 5000): Տոմսակներէ հասոյթ գոյացաւ 600.000 ֆրանք: Մրցումը սկսաւ «Գերմանիա ամէն բանէ վեր»ով եւ «Մարսէյեզ»ով: Ներկաներուն մէջ կը գտնուէին ոստիկանութեան վերատեսուչը, օգնականը, գերմանական դեսպանը եւ ուրիշ երեւելիներ:

Հետապնդումներ սափրիչներու դէմ

Մարսէյլի մեր թղթակիցը կը գրէ.—

Ազգային բանուորութեան կոմիտէն, անցեալ հինգշաբթի օր, ժողովի կը հրաւիրէր բոլոր գործատէրերը, որպէսզի խորհրդակցաբար միջոցներ ձեռք առնեն տեղացի բանուորներու պաշտպանութեան, եւ մասնաւորաբար հարիւրին տասի օրէնքի գործադրութեան համար:

Առաջին պտոյտը վայելեցինք արդէն:

Մասնաւոր քննիչներ շրջան կ'ընեն սափրիչներու խանութները, որպէսզի ճշդումներ կատարեն բանուորութեան մասին:

Քննիչները կը հարցնեն.— Բանուորները օտա՞ր են թէ տեղացի: Երբ կը պատասխանուի թէ օտար են, կ'ըսեն.— «Պէտք է տեղացի բանուոր առնէք»: Եւ օտար բանուորներու անունը, մականունը, ինքնութեան թուղթի թիւերը առնելէ վերջ, կը մեկնին, անգամ մը եւս պատուիրելով նախապատուութիւն տալ տեղացի բանուորութեան:

Այս բախտին արժանացան նաեւ գրեթէ բոլոր հայ սափրիչները:

⁂ Թշուառութիւնը հետզհետէ լայն ծաւալ կը ստանայ: Հայ գործաւորներու կացութեան մէջ ոչ մէկ մխիթարական փոփոխութիւն: Ահա, չորրորդ ամիսն է որ նպաստագուրկ հայրենակիցները իրենց գլուխը քարին կը զարնեն:

Ինքնութեան թուղթերու նորոգումը

»»»··«««

ԱՅՍՕՐՈՒԸՆԷ ՍԿՍԵԱԼ՝ F. G. H.

Աշխատանքի նախարարութիւնը կը ծանուցանէ.—

Այն օտար աշխատաւորները որոնց ինքնութեան թուղթերը լրացած են 1934 դեկտեմբեր 31ին կամ աւելի առաջ եւ որոնց մականունները կը սկսին F. G. եւ H. տառերով, պէտք է նորոգման համար դիմեն երեքշաբթի, 19 մարտէն մինչեւ շաբաթ, 23 մարտ, երթալով, Փարիզ բնակողները՝ 391, Rue de Vaugirard, արուարձաններու մէջ՝ 7, Rue de Jouy:

Գրասենեակները անընդհատ բաց պիտի ըլլան ժամը 8էն 14.45:

Այն օտարականները որոնք արդէն հրաւիրուած են (A. B. C. D. եւ E.) եւ որոնց թուղթերը տակաւին չեն յանձնուած, պէտք է ներկայանան իրենց առաջին այցելութեան տոթիւ նշանակուած թուականներուն:

F. G. եւ H. շարքի այն օտարականները որ չեն ներկայանար վերը նշանակուած պայմանաժամուն (մարտ 19 — 23) ինքնին կը կորսնցնեն իրենց աշխատելու իրաւունքը:

Ինքնութեան թուղթերու նորոգումը Մարսէյլի մէջ

Պուշ – տիւ – Ռօնի նահանգապետը պաշտօնական ազդով մը կը ծանուցանէ թէ օտար աշխատաւորները իրենց ինքնութեան թուղթերու նորոգման համար պէտք է դիմեն ստորեւ նշանակուած գրասենեակները, միասին տանելով օրինական խնդրագիրը եւ աշխատանքի վկայական մը:

Մարսէյլի մէջ բնակողները պէտք է նախ դիմեն, միասին տանելով իրենց լրացած ինքնութեան թուղթերը, բանուորներու տեղաւորման նահանգային վարչութեան, 21, Rue Edmond - Rostand, ուր անհրաժեշտ հարցարանները պիտի տրուին ձրիաբար:

Այս հարցարաններուն յանձնումը պիտի կատարուի երկուշաբթի, 18 մարտէն շաբաթ, 23 մարտ (այս վերջին օրն ալ մէջն ըլլալով):

Մարտ 23ի երկուշաբթիէն սկսեալ, պիտի սկսին բուն վերանորոգման գործողութիւնները: Լեցուած հարցարանները եւ յարակից թուղթերը պէտք է յանձնուին Էտմօն – Ռօսթան փողոցի բանուորական գրասենեակին: Իւրաքանչիւր խնդրագրի պէտք է կցել պահարան մը՝ 50 սանթիմի նամակադրոշմով, եւ օտարականին անունով եւ հասցէով: Այն օտարականները որոնց մականունը կը սկսի A. տառով, պէտք է իրենց թուղթերը յանձնեն երկուշաբթի, մարտ 25էն շաբաթ՝ մարտ 30: Միւս տառերուն համար ծանուցում պիտի տրուի թերթերու միջոցաւ, ճշդելով թուականները:

Յետոյ իւրաքանչիւր օտարական իր տան հասցէով պիտի ստանայ իր մասին տրուած որոշումը:

Անոնք որոնց մասին նպաստաւոր որոշում տրուած է (ավի – ֆավօրապլ), պէտք է անյապաղ ներկայանան ոստիկանութեան պաշտօնատունը (Rue de l'Evêché), այդ ցեկոյցով, ժամանակը լրացած ինքնութեան թուղթով, 4 ֆրանքնոց դրոշմաւոր թուղթի վրայ գրուած խնդրագրով մը եւ հինգ լուսանկարով, երեսէն քաշուած եւ գլուխը բաց, խնդրելու համար իրենց ինքնութեան թուղթին նորոգումը:

Մասնաւոր միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, դիւրացնելու համար գործը այն հաստատութեանց որոնք բազմաթիւ օտար մասնագէտ աշխատաւորներ կը բանեցնեն համաձայնութիւն գոյացնելով շահակից գործատէրերուն կամ անոնց ներկայացուցիչներուն եւ իրաւասու գրասենեակի միջեւ:

Այն օտարականները որ կը բնակին նահանգին միւս համայնքներուն մէջ, հարցարանները կրնան ստանալ տեղին քաղաքապետական բաժինէն, իսկ եթէ չկայ՝ թաղապետութենէն: Գործատիրոջ վկայականը եւ իրաւասու իշխանութեանց նպաստաւոր որոշումը ստանալէ յետոյ, անոնք պէտք է դիմեն իրենց բնակավայրի ոստիկանական տեսչութեան (եթէ չկայ՝ թաղապետութեան), եւ խնդրագիր մը ներկայացնեն ինքնութեան թուղթերու նորոգման համար, ճիշդ այնպէս ինչպէս պիտի ընեն Մարսէյլի օտար աշխատաւորները:

Գալով օտարականներու միւս դասակարգերուն (ոչ – աշխատաւոր), որ եւ է փոփոխութիւն կատարուած չըլլալով անոնց մասին, պէտք է ինքնութեան թուղթերու նորոգման համար դիմում կատարեն այն պայմաններով որ դրուած են նախընթաց տարիներու համար: Մարսէյլի մէջ, դիմումները պիտի ընդունուին ուղղակի ոստիկանական պաշտօնատան մէջ, մինչեւ յառաջիկայ մայիս 15 (վերջին պայմանաժամ):

Այս առթիւ կը ծանուցուի թէ՝ վարձու աշխատաւորներու (սալարիէ) կիները եւ անչափահաս զաւակները, ինչպէս եւ անոնց խնամատարութեան ենթակայ անձերը, որոնք «ոչ–աշխատաւոր»ի թուղթ ունին, իրենց բնակութեան արտօնագրի նորոգումը պիտի կրնան ստանալ միայն այն ատեն երբ ներկայացնեն ընտանիքի պետին ինքնութեան թուղթերը կամ ի նորոյ հաստատուած ընկալագիրը (ռէսէփիսէ):

ՕՐ. ՌՕԶԱ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

եւ

ԹՈՎՄԱՍ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ

Նշանուած

Կարտան, 2 մարտ, 1935

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. կարտանի Նիկոլ-Դումանեն-Թակոմիտէի ընկերները իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկ. Ա. Խատիսեանի, իր եղբօր ԳԷՈՐԳ ԽԱՏԻՍԵԱՆի կսկծալի մահուան առթիւ:

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»··«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— Պէտք է մի փոքր զուարճանալ, շատ յոգնեցանք:

— Ի՞նչով զուարճանալ:

— Դու խօ իմանում ես երգել, ես էլ լաւ ածել գիտեմ ջութակի վրայ: Այսօր մուժիկի մօտ մի լաւ արջ տեսայ, ծախում է, ես անպատճառ պէտք է գնեմ այն արջը:

Ես ծիծաղեցի: — Ինչի՞ համար, հարցրի, չլինի թէ ուզում էք օյինբազութիւն անել:

— Մի այդպիսի միտք ունիմ...

Նա այնպէս լուրջ կերպով արտասանեց վերջին խօսքը, որ անկարելի էր սածը կատակ համարել:

— Լաւ, ի՞նչ օգուտ դրանից:

— Օգուտը յետոյ կը տեսնես...:

Առաջին անգամն էր, որ քաւոր Պետրոսը ինձ, ոպէս ասում են, մարդու տեղ էր դնում եւ ինձ հետ խորհրդակից էր լինում:

Նա ինձ հետ միշտ կարճ էր խօսում եւ աւելի հրամայում էր, քան թէ խորհուրդ էր հարցնում:

Թողնելով քաղաքը, որտեղ գտնւում էինք, անցանք մի գիւղ: Արջը արդէն պատրաստ էր: Մեր նոր պարապմունքի համար ընտրած երաժշտական գործիքներով եւ հագուստի ձեւերով մենք բոլորովին նմանում էինք թափառական ցիգաններին: Թէ ես եւ թէ քաւոր Պետրոսը խիստ ծիծաղելի էինք այդ նոր կերպարանափոխութեան մէջ:

Արջը վարժուած էր: Մնում էի ես: Քաւոր Պետրոսը երկու ամբողջ շաբաթ սովորեցնում էր ինձ բոլոր եղանակները, թէ ոպէս պէտք էր պար ածել նրան: Ես այս գործի մէջ եւս ցոյց տուի իմ ընդունակութիւնը: Բըռան օրից յետոյ այն աստիճան պատրաստուած էի, որ կարող էի ամենայն վստահութեամբ հանդէս դուրս գալ, ոպէս մի լաւ արջ պար ածող:

Քաւոր Պետրոսը, այդ երեւելի չարագործը, օրըստօրէ բարձրացնում էր իմ աչքում իւր խարեբայութեան հրսկայական մեծութեամբ: Նա իւր արջ պար ածողի մուշտակի մէջ նոյնքան մեծ էր, որքան Երուսաղէմի աբեղայի փարաջայի մէջ: Նրա համբերութիւնը, նրա հեռատեսութիւնը սահման չունէր: Ինձ թւում էր որ նա նայում էր այն ընդարձակ երկրի վրայ, որպէս իւր մշակութեան դաշտերի, որպէս իւր ագարակի վրայ: Արջ պար ածողի կեղեւի մէջ պարածածկուած. կարծես թէ, նա ցանում էր սերմերը, որոնց բեղմնաւոր արդիւնքը մի ժամանակ պիտի հնձէր...: Թափառելով գաւառից գաւառ, քաղաքից քաղաք եւ գիւղից գիւղ, նա հետազօտում էր հողը, նշանակում էր իւր յիշողութեան մէջ այն տեղերը, ուր մի ժամանակ նրա մանգաղին յաջող հունձ էր սպասում...:

Եւ արդարեւ, արջ պար ածողը, ռամիկ ժողովրդի ռամիկ ծաղրածուն, այնքան անմեղ, այնքան անվտանգ մարդ է, որ բոլոր տների բակի դըռները բաց են նրա համար: Տիկինները, պարոնները, իրաւ է, նրա վրայ ուշադրութիւն չեն դարձնում, բայց աղախինների, սպասաւորների եւ տան երեխաների սիրելին է նա: Ժամերով կանգնում է նա բակում, տասն անգամ կրկնել են տալիս միեւնոյն խաղը, մինչեւ ձգում են նրան մի քանի գրօշներ: Այդ առիթով կարողանում է նա ամէն տուն մտնել, ամէն տան ծակուծուկը հետազօտել եւ ամէն գաղտնիք իմանալ: — Այդ բաւական է «խաչագողի» համար...:

Քաղաքից քաղաք, գիւղից գիւղ, մեր արջը պար ածելով, առաջ էինք գնում: Ունէինք մեզ հետ մի ճանապարհորդական ողորմելի սայլակ, լծած մի ձիով միայն: Նրա վրայ տեղաւորւում էինք ես, քաւոր Պետրոսը եւ արջը: Վերջինը նստում էր իմ կողքին, եւ ես երբեմն նրա ձեռքն էի տալիս երասանակները, երբ կամենում էի փոքր ինչ նիրհել սայլակի վրայ:

Վերջապէս հասանք *** քաղաքը, ուր դեռ նոր սկսուել էր տարեկան տօնավաճառը: Այստեղ ամէն տեսակ ապրանքների հետ կարելի էր գտնել եւ ամենատեսակ մարդիկ երեսների գոյնզգոյն կաշիներով եւ հագուստների զանազան ձեւերով: Սկսեալ Միջին Ասիայի խորքերից մինչեւ Արեւմտեան Եւրոպան, ամէն երկրից մարդիկ կային այնտեղ:

Շատ հասկանալի է, որ մեր արջով չէինք կարող մրցութիւն անել այն բազմաթիւ ձեռնածուների, լարախաղացների, մոլաշրջիկ երաժիշտների ու գերմանական խմբերի հետ, որոնք զանազան երկիրներից հաւաքուել էին այստեղ իրանց շնորհքը վաճառելու համար: Այսուամենայնիւ, «ծիտը թէեւ փոքրիկ է, դարձեալ թռչուն է»: Արջ պար ածողն էլ ունի իւր սիրողները:

Ամբողջ բազմութիւնը գտնւում էր սարսափելի խառնաշփոթութեան մէջ: Ամէն ոք տենդային անհամբերութեամբ շտապում էր, ոպէս զի մինչեւ տօնավաճառի աւարտուելը, վաճառէ իւր մթերքը: Ամէն տեղ տիրում էր վազվզոց, աղաղակ եւ խռովութիւն: «Շունը տիրոջը չէր ճանաչում»: Գողութիւնները չափ չունէին: Երկրի բոլոր արտիստները, որոնք սովոր են զարմանալի ճարպիկութեամբ ձեռքը տանել մարդկանց գրպանը,— այստեղ էին: Ես եւ քաւոր Պետրոսը լրացնում էինք պակասը...:

Այստեղ հասնելու ժամանակ քաւոր Պետրոսը ինձանից բաժանուեցաւ: Նա խիճայով ներկեց իւր մօրուքը, մազերը եւ մատները, հագաւ իւր ամենապատուաւոր հագուստը, գլխին դրեց երկայն պարսկական մորթէ գտակ, եւ ձեւացնելով իրան Խորասանցի ակնավաճառ, խիստ թանգ գնով վարձեց մի խանութ գլխաւոր փողոցի վրայ: Եւ այժմ միայն առաջ ստացաւ նա թուրքերէն այս անունով. «Խորասանցի ակնավաճառ Մուշադի – Մահմէտ – Ղուլի – աղա»:

Իսկ ես իմ արջի հետ կենում էինք վաճառահանդէսի մի յետ ընկած, կեղտոտ եւ մթին կողմում, ուր աշխատում էին ժամանակաւոր տակառագործները, ուր կանգնեցրած էին բազմաթիւ ֆուրգօններ, սայլակներ եւ ապրանք կրող քարաւաններ, ուր իջեւանել էին ցիգաններ, Թաթարներ եւ դրանց նման մարդիկ: Երբեմն իմ արջի հետ դուրս էինք գալիս այդ խառնափնթոր բանակից, անցնում էինք տօնավաճառի միջով եւ փող էինք հաւաքում:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 20 ՄԱՐՏ
MERCREDI 20 Mars 1935

11 ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2758

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԱԳԵՐՈՒ ՃՂՃՂՈՒՔԸ

»»»· ·«««

Խեյքին զօռ տալով է հիմա ամէն բան.
Ցիմարն էլ իմաստուն կարծում է իրան.
Նիհար հաւը, պարապտ մեծ սագի նման
Ուզում է ձու ածել, խեյքի աչեցէք :

ԱՇՈՒՂ ՋԻՎԱՆԻ

Ա.

Ի՛նչքան տաղտկալի բան է վէճի բռնուիլ այնպիսի տարրերու հետ, որոնք չատոնց կորսնցուցած պարկեշտութեան եւ պատասխանատուութեան որ եւ է զգացում, գրի կ'առնեն կամ տպել կուտան ինչ որ փչէ իրենց խելքին :

Այդպիսի տաղտուկի մը առջեւ կը գտնուինք այսօր :

Կրնայինք այս անգամ ալ արհամարհել «ընդդիմախօս»ները, բայց խնդիրը հանրային եւ հրատապ հանգամանք ունենալով, թոյլ տուէք մեր սովորութենէն շեղիլ գոնէ մէկ անգամ :

×

Համատարած տագնապին առթիւ, մէջտեղ դրուած են երկու առաջարկներ,— ներգաղթ եւ հաւաքական հպատակութիւն :

Քննեցինք երկու խնդիրներն ալ, զանազան առիթներով : Արտայայտուեցան, նաեւ, մեր աշխատակիցները :

Վերջին անգամ, իբրեւ հիմնական ելք, ծանրացանք ներգաղթին վրայ, հարցնելով.

— «Միացեալ Ցանձնաժողովը որ եւ է դիմում կատարա՞ծ է այս առթիւ, ուղղակի Երեւան կամ դէպի խորհրդային դեսպանատուն :

Երբեմն անկարելի համարուած միջոցներ կը յաջողին, երբ դուռը զարնես հոգեբանական պահուն :

Այդպիսի շրջանի մը մէջ կը գտնուինք այսօր, եւ յանցանք է, ուրիշին բարեացակամութեան դիմած ատեն, մոռնալ սեփականը :

Այս մասին երբ եւ իցէ խօսուա՞ծ է նոյն ինքն կարող. նուիրակին հետ, որ ահա իր աչքերով կը տեսնէ ամբողջ ողբերգութիւնը» : (Յառաջ, 15 մարտ) :

Ուրեմն մեթոտիկ աշխատանք, յաջողցնելու համար ներգաղթը, ճիշդ «հոգեբանական պահուն» :

Փարիզի ռամկավար օրկանին խմբագիրը կը կարդայ մեր գրածը, եւ, թանկագին սրտ մը գտնողի անճապարանքով, յաջորդ օրը գրի կ'առնէ խմբագրակա՛ն մը :

Ի՞նչ ըսելու համար.— Ապացուցանելու թէ «Յառաջ»ը դարձի եկած է, ազդուելով «վարի խաւերէն», չարքերէն : «Տագնապին ծաւալման հետ համընթաց ան սկսած է երեսը դարձնել դէպի ներգաղթը» :

Այս ոչինչ : Շատ աւելի ծանր մեղք մը ունի «Յառաջ»ը, ինչպէս ամբողջ դաշնակցական մամուլը կամ նոյն ինքն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը : Միասին կարդանք.

— «Բայց աւա՛ղ, ուշացած առաքինութիւն, որ դժբախտաբար պիտի չկրնայ թեթեւցնել «Յառաջ»ի եւ իրեններու խղճին վրայ ծանրացած երկանաքարը : Այսօր Հայաստան, ինչպէս ըսինք, եթէ նիզեր ըսէ 2–3000 գաղթական պիտի կրնայ տանիլ, մինչ գաղութահայութիւնը այս 12 տարուան ընթացքին պիտի կրնար, մինչեւ այժմ ներգաղթողներէն զատ, 24 անգամ 2–3000 գաղթականներ ալ փոխադրել Հայաստան, եթէ «Յառաջ»ի ներկայացուցած կազմակերպութիւնը այդ 12 տարուան ընթացքին խաչակրութիւն բացած չըլլար ներգաղթի քաղաքականութեան դէմ, որուն առջեւ այսօր միայն «Յառաջ» հարկադրուած է ծունկի գալ» : (Ապագայ, 16 մարտ) :

Իմացա՞ք : Ուրեմն, ծափահարեցէք, «Անկցի՛ Դաշնակցութիւնը» գոչելով, յոտնկայս :

Մինչեւ հիմա, բոլորդ հաւատացեր էիք թէ Հայաստան տուն չունի, տեղ չունի, տարին գոնէ հինգ հազար հոգի հայրենիք փոխադրելու համար :

Ճիշդ այդ պատճառով ալ, ահա երկու տարիէ ի վեր դադրած է ներգաղթը եւ կառավարութիւնը ձայն–ձուն չի հաներ, նոյն իսկ այս տարուան համար տուած հաւատիքներու մասին :

Զարաչար սխալած էք : Մեղաւոր է— Դաշնակցութիւն :

Ասկէ դուրս ինչ որ կ'ըսեն, ներգաղթի ձախողման առթիւ, սուտ է : Բռնեցէք Դաշնակցութեան օձիքէն, եւ հարցուցէք թէ ինչո՛ւ ներգաղթի քաղաքականութեան ընդդիմացաւ լման 12 տարի :

. . . Եւ հիմա եկէք պահանջեցէք այս բթամիտ եւ նենգամիտ խմբակէն — ռամկավար ղեկավարութիւն — որ մէկ հատիկ փաստ ցուցնէ, ապացուցանելու համար իր զարշելի վերագրումը :

Պահանջեցէք որ գոնէ «Դրօշակ»ի հաւաքածոն եւ փաստ փնտռէ, սկսելով 1925էն :

Պահանջեցէք որ պրպտէ «Յառաջ»ի հաւաքածոն, եւ մէկ տող, մէկ բառ ցուցնէ ի նպաստ իր մեղադրանքին, դարձեալ սկսելով 1925էն (թերթին հրատարակութեան թուականը) :

Նոյն պահանջը դրէք՝ միւս դաշնակցական թերթերուն համար, մեծ թէ փոքր :

Առաջարկեցէք որ հրատարակէն Դաշնակցութեան եւ ռամկավարներու միջեւ կատարուած բանակցութիւնները (1931 սեպտ. 1932 մայիս) :

Պահանջեցէք, վերջապէս, որ առեան մը կազմեն, ապացուցանելու համար թէ Դաշնակցութիւնը որ եւ է ատեն, իր հրատարակութիւններով, ճառերով, ընդհանուր եւ շրջանային ժողովներով, իր գրաւոր քարոզութեամբ եւ գործնական քաղաքականութեամբ, նոյն իսկ Երեւանէն եկող – գացող ներկայացուցիչներու հետ կատարած բանակցութիւններով, ուղղակի կամ անուղղակի թելադրութիւններով փորձած ըլլայ ո՛ր եւ է արարք, որ ոչ թէ խաչակրութիւն, այլ աննպաստ համարուէր ներգաղթին . . .

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ԲՈՂՈՔԱԳԻՐ ՄԸ ՈՒՂՂԵՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

— •• —

ԱՌ ԱՅԺՄ ՈՉ ՄԷԿ ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ

ԱՅՍՕՐ ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

=o·o=

Գերմանիա Պերլին կը հրաւիրէ Սըր Ճ. Սայմընը

=o·o=

Հիթլէրի անակնկալին առթիւ — պարտաւորիչ զինուորութիւն — առաջին ձեռնարկը կատարեց Մեծն Բրիտանիա, անմիջապէս նախարարական խորհուրդ գումարելով եւ բողոքագիր մը ուղղելով Գերմանիոյ : Ինչպէս պիտի տեսնէք, այդ բողոքագիրը խմբագրուած է չատ վարպետ ոճով մը, եւ լայնօրէն բաց կը ձգէ դուռը, նոր բանակցութեանց համար : Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Փարիզի մէջ չատ ալ գոհ չեն Անգլիոյ այս անջատ ձեռնարկէն : Ֆրանսա կը սպասէր որ հաւաքական ձեռնարկ մը կատարուի, Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ թերեւս Խ. Միութեան նախաձեռնութեամբ : Բայց քանի որ Մեծն Բրիտանիա աճապարեց, կը թուի թէ Ֆրանսա եւս պիտի բողոքէ, աւելի ուժգնօրէն, իր ետեւէն քաշելով Խ. Միութիւնը : Իտալիա վերապահ կ'երեւայ առ այժմ :

Ֆրանսայի վերջնական դիրքը պիտի որոշուի այսօր, նախարարական խորհուրդին մէջ, որ նիստի հրաւիրուած է յատկապէս այս հարցին քննութեան համար :

Ահաւասիկ բրիտանական բողոքագրին գլխաւոր կէտերը.—

1. Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը պարտք կը համարի գերմանական կառավարութեան ուղղել բողոք մը, անոր մարտ 16ի որոշման դէմ, որ կը տրամադրէ պարտաւորիչ զինուորութիւն հաստատել եւ բանակին թիւը բարձրացնել 36 զօրաբաժնի, խաղաղութեան ատեն : Գերմանական օդանաւային բանակի մը կազմութեան ծանուցումէն անմիջապէս վերջը այսպիսի յայտարարութիւն մը կը կազմէ նոր օրինակ մը միակողմանի գործողութեան, որ բացի սկզբունքի հարցէն, լրջօրէն կը սպառնայ սաստկացնել Եւրոպայի անհանգստութիւնը :

2. Լոնտոնի փետրուար 3ի զեկոյցը, դիտելով տալով հանդերձ թէ դաշնագիրներով սահմանափակուած սպառազինութիւնները չեն կրնար փոփոխութեան ենթարկուիլ միակողմանի գործողութեամբ, կը յայտարարէր թէ բրիտանական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները տրամադիր են ընդհանուր կարգադրութեան մը, ազատ բանակցութեամբ ընդմէջ Գերմանիոյ եւ միւս պետութեանց, Եւրոպայի ապահովութիւնը կազմակերպելու համար նշանակուած հիմերուն վրայ, ինչպէս եւ համաձայնութիւններ կնքելու համար սպառազինութեանց մասին, որոնք, ինչ կը վերաբերի Գերմանիոյ, պիտի բռնէին վերսայլի դաշնագրին Ե. գլուխին համապատասխան յօդուածներուն տեղը : Զեկոյցը կ'աւելցնէր թէ ծրագրուած ընդհանուր կարգադրութիւնը կը տրամադրէ որ Գերմանիա գործօն դեր մը վերստանայ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ եւ հիմը կը դնէր օդանաւային դաշինքի մը, Լոքառնոյի դաշնագիրը ստորագրող պետութեանց միջեւ, ինչ որ պիտի ծառայէր կանխել նախայարձակումը եւ ապահովել պաշտպանութիւնը՝ օդանաւային անակնկալ յարձակման մը դէմ :

3. Գերմանական կառավարութեան պատասխանը, որ տրուեցաւ տասը օր յետոյ, նպաստաւոր տրամադրութեամբ կ'ընդունէր անգլեւֆրանսական զեկոյցին բարեկամական վստահութեան ոգին եւ կը հաղորդէր թէ ուշադրութեամբ պիտի քննէ Լոնտոնի զեկոյցին առաջին մասին մէջ յարուցուած խնդիրները : Ան կ'ընդունէր թէ այդ զեկոյցին մէջ յայտնուած գաղափարը, ազատ բանակցութիւն զերիշխան պետութեանց միջեւ, միակ ելքն էր յանգելու համար միջազգային տեւական համաձայնութեանց, սպառազինութեան հարցին մէջ : Ան մասնաւորապէս գոհունակութեամբ կ'արձանագրէր օդանաւային դաշինքի առաջարկը եւ իր եզրակացութեան մէջ բաղձալի կը գտնէր որ, նախատեսուած բանակցութեանց մասնակցելէ առաջ, լուսաբանուէին կարգ մը կէտեր, անջատ խօսակցութիւններ ունենալով շահակից պետութեանց հետ : Այս առթիւ կը հրաւիրէր Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը՝ կարծիքի փոխանակութիւն մը կատարել ուղղակի գերմանական կառավարութեան հետ :

4. Եւ որովհետեւ Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը կը փափաքէր խուսափիլ որ եւ է թիւրիմացութենէ՝ անգլեւգերմանական խորհրդակցութեան տարողութեան եւ նպատակի մասին, փետրուար 21ին նոր հարցումներ ուղղեց գերմանական կառավարութեան, որ պատասխանեց յաջորդ օրը : Իբրեւ հետեւանք այդ բանակցութեանց, վերջնապէս համաձայնութիւն գոյացաւ երկու կառավարութեանց միջեւ թէ ծրագրուած ժողովին նպատակը պիտի ըլլայ աւելի յառաջ տանիլ խորհրդակցութիւնները անգլեւֆրանսական զեկոյցին մէջ յիշուած բոլոր հարցերու մասին : Ուրեմն, այս հիման վրայ է որ բրիտանական կառավարութիւնը տրամադրութիւն յայտնեց ընդունելու այցելութեան հրաւէրը :

5. Ուրեմն, նախատեսուած խորհրդակցութիւնն էր գտնել «ընդհանուր կարգադրութիւն մը՝ ազատ բանակցութեամբ ընդմէջ Գերմանիոյ եւ միւս պետութեանց», եւ կնքել «համաձայնութիւններ սպառազինութեանց մասին, որոնք, ինչ կը վերաբերի Գերմանիոյ, պիտի բռնէին Վերսայլի Դաշնագիրին Ե. գլուխի յօդուածներուն տեղ» :

6. Բրիտանական կառավարութիւնը երբեք տրամադիր չէ մէկդի դնելու այն պատեհութիւնը զոր կ'ընծայէ Պերլինի այցելութիւնը, նպաստելու համար ընդհանուր համաձայնութեան մը, բայց, ներկայ պարագաներուն մէջ, կ'ուզէ ապահովութիւն ստանալ թէ գերմանական կառավարութիւնը տրամադիր է այդ այցելութեան տալու այն տարողութիւնն ու նպատակը որ նշդուած էր նախապէս, այսինքն խորհրդակցութիւն՝ փետրուար 3ի անգլեւֆրանսական յայտարարութեան հիման վրայ :

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Այս բողոքագրէն չորս ժամ վերջը, Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, պատասխանելով հարցումի մը, արտաքին նախարարը յայտարարեց.

— Ճիշդ հիմա ստացայ Պերլինի մեր դեսպանին տեղեկագիրը : Դեսպանը կը տեղեկացնէ թէ՝ բրիտանական ծանուցագիրը յանձնած է Գերմանիոյ արտաքին նախարարին, որ անոր ծանօթանալէ յետոյ, հաւաստած է թէ գերմանական կառավարութիւնը միշտ փափաքող է իմ այցելութեանս եւ կ'ընդունի խօսակցութեանց հիմն ու նպատակը, այնպէս ինչպէս նշանակուած են մեր ծանուցագրին մէջ : Ուրեմն կը կրնամ թէ մեր դրած պայմանները ընդունուած են Գերմանիոյ կողմէ :

⁂ Ինչպէս գրած էինք, անգլիական դահլիճը արտակարգ նիստ գումարեց երկուշաբթի առտու : Այս նիստին մէջ էր որ խմբագրուեցաւ բողոքագիրը : Ահագին բազմութիւն մը խռնուած էր արտաքին նախարարութեան շրջակաները, անհամբեր սպասելով ժողովի ելքին : Ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար : Խորհրդակցութիւնները տեւեցին մէկ ժամ մէկ քառորդ (յիշեցէք մեր ժողովները . . .) եւ նախարարները արդէն համաձայնած էին տրուելիք ծանուցագրի եւ Սըր Ճօն Սայմընի այցելութեան մասին :

Այս ժողովէն յետոյ, արտաքին նախարարը յաջորդաբար ունկնդրութեան ընդունեցաւ ֆրանսական եւ իտալական դեսպանները եւ անոնց հաղորդեց բողոքագրին պատճէնը : Այնուհետեւ գնաց խորհրդարան, պատասխանելու համար կարգ մը հարցումներու : Նախարարը գոհացաւ չատ կարճ պատասխաններով : Կ'ըսուի թէ ընդդիմադիրները գոհ չեն եւ նոր հարցապնդումներ պիտի կատարեն :

⁂ Սըր Ճօն Սայմըն եւ Պ. Իտըն դէպի Պերլին ճամբայ պիտի ելլեն կիրակի օր :

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ

Հռոմի անգլիական եւ ֆրանսական դեսպանները խորհրդակցութիւններ կը կատարեն իտալական կառավարութեան հետ, հաւաքական ձեռնարկի մը մասին : Կ'ըսուի թէ Պ. Մուսոլինի չատ սրտնեղած է որ Հիթլէր անակնկալ մը ստեղծեց ճիշդ այն պահուն երբ պետութիւնները կը փորձէին դիւրացնել Գերմանիոյ վերադարձը դէպի միջազգային գործակցութիւն : Իտալական կառավարութիւնը կ'ուզէ հաւատարիմ մնալ Հռոմի համաձայնութեան եւ անընդհատ բանակցութիւններ կը կատարէ Լոնտոնի եւ Փարիզի հետ, հաւաքաբար գործելու համար : Միւս կողմէ իրազեկներ կը հաւաստեն թէ իտալական կառավարութիւնը բացարձակապէս գաղտնի կը պահէ իր մտադրութիւնները : Ճիշդ այս միջոցին Հապէշիստան Ազգերու Դաշնակցութեան դիմած ըլլալով, կը վախցուի որ Իտալիա վիրաւորուի եւ քաշուի ընկերակցութենէն, հետեւելով Գերմանիոյ եւ Ճափոնի օրինակին :

Վերջապէս, տարբեր աղբիւրէ մը կը հաւաստեն թէ՝ պիտի պահանջուի որ Գերմանիա վերադառնայ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, խորհրդակցաբար գտնելու համար բանաձեւ մը՝ ապահովութեան մասին : Եթէ Գերմանիա մերժէ, այն ատեն սահմանափակման պիտի ենթարկուի իր արտաքին առեւտուրը : Իտալիոյ պաշտօնական շրջանակներուն մէջ անգործադրելի կը գտնեն այսպիսի ծրագիր մը, մանաւանդ նկատի առնելով Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու չհամութիւնը :

Մոսկուայի կոչը «պուրժուա» պետութեանց

Գերմանական անակնկալը յայտնապէս ջղագրգռութեան մատնած է խորհրդային իշխանութիւնը : Կարմիր մամուլը խստօրէն կը դատապարտէ Հիթլէրի քաղաքականութիւնը, պատերազմի նախանչան համարելով զայն : «Իզվեստիա », կառավարութեան պաշտօնաթերթը, չատ ծանր գտնելով կացութիւնը, կը հրաւիրէ «խաղաղութեան դատին կապուած բոլոր պետութիւնները» սերտպողական խորհրդակցութիւններ կատարել, ճակատելու համար Գերմանիոյ դէմ, քանի որ Հիթլէր « բացէ ի բաց ասպարէզ կը կարդայ» :

Խորհրդային պաշտօնաթերթին կարծիքով, Գերմանիա դերազանց ուժեր պիտի գտնէ իրեն դէմ, չնորհիւ խաղաղութեան ախոյեան պետութեանց, եթէ այս վերջինները հասկնան թէ փոխադարձ օգնութեան դրութիւն մը պիտի պարտադրուի, Գերմանիա մասնակցի թէ ոչ :

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ խորհրդային իշխանութիւնը պիտի օգտուի առիթէն, աւելցնելու համար իր սպառազինութիւնները : Միւս կողմէ, Մոսկուա հետզհետէ աւելի տրամադիր կ'երեւայ մերձեցում հաստատելու Ճափոնի հետ, որպէսզի կարենայ Մանչուրիայէն քաշել իր զօրքին մեծ մասը եւ կեդրոնացնել արեւմտեան ճակատին վրայ : Խորհրդային մամուլը միշտ կը պնդէ թէ հիթլէրական Գերմանիան պատերազմ կը պատրաստէ, նոր հողեր գրաւելու համար արեւելքէն, նոյնիսկ Խորհրդային Միութենէն : Եթէ ձախողին արեւելեան Լոքառնոյի ծրագիրը եւ անգլեւֆրանսական ծրագիրը, Մոսկուա ամէն ջանք պիտի թափէ, սերտ համաձայնութիւն մը հաստատելու համար Փարիզի եւ Լոնտոնի հետ, ընդդէմ գերմանական վտանգին : Ամերիկեան թերթերու թղթակիցները դիտել կու տան թէ խորհրդային իշխանութիւնը չատ կը վախնայ պատերազմէ մը, որովհետեւ, թէեւ ստուարաթիւ բանակ ունի, բայց չի կրնար կռուիլ ընդարձակ ճակատի մը վրայ : Նախ որ, փոխադրութեան միջոցները ողբալի վիճակի մէջ են, երկրորդ՝ գիւղացիները երբեք չեն համակերպած խորհրդային կարգուսարքին եւ մանաւանդ հաւաքական տնտեսութեան. եւ երրորդ՝ խորհրդային ճարտարարուեստը թէեւ մեծ յառաջդիմութիւններ կատարած է վերջին տարիներու ընթացքին, բայց դեռ զարգացման առաջին աստիճաններուն վրայ կը գտնուի :

⁂ Կը հաստատուի թէ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը Մոսկուա պիտի երթայ, ուղղակի բանակցութիւններ կատարելու համար :

»»»· ·«««

ՈՒՐԲԱԹ ՕՐԷՆ Ի ՎԵՐ անհետացած է Պ. Լու. Ռընոտ, հարաւկեդրոնային Ափրիկէի կուսակալը, որ օդանաւով ճամբայ ելած էր իր կնոջ եւ ուրիշներու հետ : Անջի օր լուր տրուեցաւ թէ օդանաւը իջած է Ափրիկէի խորերը, բայց յետոյ հերքուեցաւ : Կը կարծուի թէ փոթորիկի բռնուած եւ ջախջախուած է :

700 ԳԵՐՄԱՆ ԵՐԷՑՆԵՐ ձերբակալուեցան կառավարութեան հրամանով, իբրեւ գործօն անդամները կրօնական ընդդիմադիր հոսանքի մը : Ձերբակալութեանց աւելի քան 200ը տեղի ունեցան Պերլինի մէջ : Կալանաւորները բանտարկուած են իրենց տուներուն մէջ : Աւելի քան 5000 երէցներ ազդարարութիւն ստացած էին չկարդալու նոր հոսանքին յայտարարութիւնը, բայց չատերը անսաստեցին :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊՐՊՏՈՒՄՆԵՐԸ ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

═ o—o ═

ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԻ՞ՒՆ — Ի՛ՆՉ ՑԻՄԱՐՈՒԹԻՒՆ

Գիրք ու Թուղթ։ Գեղեցիկ կահկարասիներ։ Գրասեղան մը որուն առջեւ ծռած կ'աշխատի մեր երիտասարդ բարեկամը՝ Տոմի երեսփոխան Ժիւլ Մոք (ընկերվարական)։

Կը ծանօթանանք։ Եւ անմիջապէս մեր խօսակցութիւնը կը սկսի օրուան հոգերուն շուրջ դառնալ։ Նախ շնորհակալութիւն կը յայտնեմ խորհրդարանի ընկերվարական խմբակցութեան, իրեն, Վիէնի երեսփոխան Լիւսիէն Հիւսէլի, Մ. Մութէի եւ ուրիշներու, որոնք, երբ առիթը կը ներկայանայ, հարցադրումներու եւ իրենց շրջանի ցուցերուն հետ, կը պաշտպանեն նաեւ մեր տարաբախտ հայրենակիցները։

Նախ, ինծմէ ընդհանուր լուսաբանութիւններ կ'ուզէ եւ կը հարցնէ.

— Այժմ ո՞րքան է Հայերու թիւը խորհրդային Հայաստանի եւ Խորհ. Միութեան, գաղութներու, Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ։

— Ձեզի պիտի տամ միայն մօտաւոր ու կլոր թիւեր, անշուշտ, ինչքան որ հնարաւոր է։ Խորհ. Հայաստանի եւ Խ. Միութեան սահմաններուն մէջ Հայերու թիւն է մօտ երկու միլիոն։ Թուրքիոյ աշխարհաասասան ջարդերէն յետոյ, մեր խլեակներուն թիւն է— Պոլիս եւ Անատոլու — հազիւ 100.000, իսկ Հայկական Արտասահմանի հայութեան թիւն է մօտ 7—800.000։ Ֆրանսայի մէջ կը հաշուենք մօտ 60—70.000 հայութիւն։

Ի՞նչքան անգործներ ունիք Ֆրանսայի մէջ։

— Մեր անգործներու թիւը օրէ օր կ'աճի, հարիւրին տասնի ծանօթ օրէնքի գործադրութենէն վերջ։ Մարսիլիոյ մէջ ստոյգ թիւ մը՝ մօտ 1500 անգործներ ունինք, որ վերջերս նպաստէ ալ զրկուեցան եւ 10.000 Ֆր.ի ընջին գումար մը ստացան մէկ անգամուան համար։ Վիէնի մէջ մօտ 100 հոգի, որ նպաստ չեն ստանար. Լիոն, Տէսին, ծեր շրջանը՝ Վալանս, Արակէշ եւ այլ գաւառներ հաշուելով անգործներու ընդհ. թիւն է մօտաւորապէս 5000է ոչ պակաս։ Սէնի նահանգին մէջ տագնապը աւելի սուր համեմատութիւններ է առած։ Արուարձաններ կան, որ բոլորովին նպաստ չեն ստանար. օրինակ՝ Իսի լէ Մուլինօ, Պուա-Քոլոմպը եւ այլուր։ Մեր թիւին բազմաութեամբ՝ բոլորովին եւ մասնակի անգործներու թիւը 16%ի կը բարձրանայ։ Իսկ եթէ օտարականներուն արգիլուի, — ինչ որ կը խօսուէր խորհրդարանական շրջանակներու մէջ — շրջուն վաճառորդի իրաւունքն ալ, այդ պարագային անգործներու թիւը շատ աւելի մեծ համեմատութիւն մը պիտի ստանայ։

— Նպաստընկալ բանուորներու հարցը կապ ունի շրջանին մէջ գտնուող անգործներու նպաստի եւ համայնքի յատուկ սնտուկի մը գոյութեան հետ։ Մեր շրջանին մէջ կայ աւելի քան երեք հարիւր համայնք։ Ամէն տեղ մենք նպաստաբաշխ սնտուկ չունինք։ Ատոր համար, կրնայ պատահիլ որ մէկը նպաստ ստանայ նոյն նահանգի մէկ վայրին մէջ եւ չստանայ ուրիշ տեղ մը։ Հայերու խնդիրը բաւական ծանր ու վրդովիչ է։ Տեղեր կան, որ բնիկներուն չափ թիւ մը կը կազմեն եւ լուռ դժգոհութիւններ կ'ըլլան տեղացիներու կողմէ։ Խօսելով իմ շրջանի մասին, ես իմ լաւագոյնս ըրած եմ, որ խտրութիւն չդրուի Հայերու եւ տեղացիներու միջեւ։ Անշուշտ, այս վիճակը տանելի չէ։ Գիտեմ, որ թշուառութիւնը հիւանդութեան բոյն է եւ մանաւանդ թոքախտի տարածման պատճառներէն մէկը։ Նպաստի առթիւ խորհրդարանական միջամտութիւն չի կրնար ըլլալ, որովհետեւ իւրաքանչիւր շրջանի նահանգային եւ քաղաքապետական վարչութիւնները միակ իրաւասու մարմիններն են։ Որպէսզի ասոնց վիճակը բարուոքի, լաւ է մտածել դէպի խորհրդային երկիրները ներգաղթի մը մասին։

— Ներգաղթը, մենք ալ կը ջատագովենք, բայց Խորհ. Միութիւնը ամուր փակած է իր դուռները, ինչպէս Խորհրդարանի մէջ ալ Պ. Լ. Հիւսէլ պատմեց իր կատարած դիմումին առթիւ։ Տրամաբանական էլքը այդ պիտի ըլլար, եթէ քաղաքական հաշիւներն ու չկամութիւնը դեր մը չունենային։ Իսկ մեր ժողովրդի այս ծանր օրերուն, շատեր բազմաթիւ ելքեր ու ճամբաներ ցոյց կուտան։ Մեր մէջ ալ պակաս չեն այդպիսիները, որ ֆրանսահայ գաղութի փրկութիւնը կը տեսնեն հաւաք. հպատակութեան մէջ։

— Ի՞նչ. հաւաքական հպատակութի՛ւն։ Նորութիւն է ինծի համար, կ'ըսէ Պ. Ժ. Մօք։ Հպատակութիւնը նախ անհատական հիմ ունի եւ ոչ թէ հաւաքական։ Երկրորդ մեր պատմութեան մէջ այդպիսի մէկ նախընթաց կայ միայն, 1871ին, երբ հանրապետութեան հռչակման օրերուն, Ալժերիոյ Հրեաներուն հաւաքական հպատակութիւն շնորհուեցաւ քաղաքական ինչ-ինչ նկատումներով։ Բացի այդ, Ալժերիոյ Հրեաները բաւական ժամանակէ ի վեր ֆրանսական քաղաքակրթութեան ազդեցութեան տակ էին։

Իսկ այժմ այդպիսի պատճառներ չկան Հայերու մասին։ Եթէ հաւաքական հպատակութիւն տրուի Հայերուն, ինչո՞ւ չպիտի տրուի Փաշական ռէժիմի զոհերուն՝ Իտալացիներուն, Սպանացիներուն, Սառի փախստականներուն եւ ուրիշներու։ ԱՅԴՊԻՍԻ ԲԱՆ ՄԸ ՉԵՄ ԿԱՐԾԵՐ ՆՈՅՆԻՍԿ, ՈՐ ՄԵՆՔ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՍ ՔՈՒԷԱՐԿԵՆՔ։ ԲԱՑԻ ՑԻՄԱՐՈՒԹԻՒՆ Է ԱՅԴՊԷՍ ՄՏԱԾԵԼ։ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ԱՅԺՄ ՄՏԱԾ Է ՇԱՏ ԴԺՈՒԱՐԻՆ ՓՈՒԼԻ ՄԸ ՄԷՋ։ ՇԱՌԼ ԼԱՄՊԷՐԻ ՕՖԻՍԸ ՋՆՋՈՒԱԾ Է։ Եւ այսօր, ճիշդ այդ օրերու որդեգրուած քաղաքականութեան հակառակն է որ կը կատարուի։ Բազմաթիւ դժուարութիւններ են յարուցուած։ Թեկնածուն պէտք է ըլլայ նախ բաղձալի, զինուորական տարիքի մէջ եւ մաքուր վարք ու բարքով եւ ֆրանսերէն գիտնայ։ Հիմա, նոյն իսկ երեսուն տարեկանէն վեր բոլոր խնդրարկուները կը մերժուին։ Կը մերժուին նոյն իսկ ամուրիները։ (Իսկոյն կը բանայ Օրինագիրքը եւ կը կարդայ յօդ. 8 եւ 12, օտարականներու որոշ դասակարգի մը հպատակութեան վերաբերեալ)։ Ի՞նչպէս կ'ուզէք, որ այս պայմաններուն մէջ, հինն ու նորը, բաղձալին ու անբաղձալին մէկ անգամէն հպատակ դառնան։ Այդպիսի բան չի կրնար պատահիլ, իսկ անոնք որ—ինչպէս ըսիք թէ ցուցակներ կը պատրաստեն — կը նշանակէ թէ ծանօթ չեն օրէնսդրական մեքենային եւ տիրող տրամադրութեան։

— Ձեր կարծիքով ո՞րն է ելքը մեր հայրենազուրկ բազմութիւնը, վերջ ի վերջոյ, այս ծանր վիճակէն փրկելու։ Ներգաղթը՝ անկարելի է. աշխատանք գտնելը՝ խիստ դժուար, գէթ երկրագործական գաղութ մը պէտք է ստեղծել Ֆրանսայի հարաւային մասերուն մէջ, որպէսզի հողային աշխատանքի կապուի մեր ժողովուրդը։

— Երկրագործական գաղութները մեծ մասով յաջող արդիւնք տուած չեն։ Ֆրանսան հարուստ է երկրագործական բերքերով եւ մանաւանդ արժէքէ ինկած է բերքը։ Շատ տեղեր, նոյն իսկ կը փճացնեն... Ես տակէ տարիներս առաջ, Ալժերիա եւ Մարոք գացած էի այդ խնդիրը տեղին վրայ քննելու։ Եւ պէտք է ըսեմ, որ երկրագործական գաղութները հեռու են իրենց նպատակին ծառայելէ։ Երկրագործական գաղութի համար անհրաժեշտ են չարժուն դրամագլուխ եւ գործիքներ։ Մինչեւ աշխատաւորները զուրկ են այդ բոլորէն։ Ժամանակ մը պիտի աշխատին եւ յետոյ երբ աւելի լաւ գործ մը գտնեն, սորվուած պիտի ձգեն։

— Ուրիշ վրդովիչ խնդիր մըն ալ ունինք։ Մեր տարագրութեան մէջ անկանոն թուղթերու եւ փոքրիկ յանցանքներու համար արտաքսման վարչական կարգադրութիւններ կ'ըլլան։ Վերջերս մեր բարեկամ Պ. Մութէն կարգ մը շահեկան առաջարկութիւններ ըրած էր խորհրդարանին մէջ, որ յետոյ իբրեւ նախագիծ ներկայացուեցաւ։ Զէ՞ք կարծեր որ շուտով խորհրդարան կուգայ այդ նախագիծը։

— Ճիշդ է։ Մութէն այդ առաջարկը ըրած է եւ մեր խմբակցութիւնն ալ նախագիծը վաւերացուցած։ Սակայն խորհրդարանական երեք յանձնաժողովներ պէտք է նախ քննեն, իրենց հաւանութիւնը տան, որ ապա խորհրդարան գայ իբրեւ օրինագիծ։ Դժբախտաբար, խորհրդարանական մեքենային մէջ ատոնք այնքան ալ արագ չեն կատարուիր։ Մինչ այդ, դուք պէտք է պատկան իշխանութեանց առջեւ յաճախակի դիմումներ կատարէք, ցոյց տալով այն բացառիկ պայմանները որոնց մէջ կ'ապրիք։ Մենք մեր կարելին ըրած ենք եւ կ'ընենք։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՓՐՈՖԷՍԷՕՐ ՄԸ ԵՒ ԱՐՄԷՆ ԱՇԱԿԵՐՏ ՄԸ

═ o—o ═

Համաշխարհային համբաւ վայելող փրոֆ. Ռէյմոն Թիպէրժ, տարիներէ ի վեր, հիմնած է, Փարիզի մէջ, երաժշտական մանկավարժութեան արուեստանոց մը (Institut de Pédagogie Musicale), Տօմ փողոցին մէջ։

Թիպէրժ, ստեղծած է մանկավարժական նոր եղանակ մը, եւ իր օգնական դաստիարակներու եւ դաստիարակուհիներու օժանդակութեամբ կ'ուսուցանէ դաշնակահարութեան արուեստը, անոր կողքին աւանդելով լեզու, թուաբանութիւն, ինչպէս նաեւ բոլոր այն միւս գիտելիքները որ կ'աւանդուին սովորական դպրոցներու մէջ։

Ինչպէս ըսինք, Թիպէրժ ունի ուսուցանելու բոլորովին նոր կերպ մը։ Տառերուն նախ գլխագիրները կը սորվեցնէ եւ անոնց ալ ամէնէն յատկանշական ու դիւրին ձեւ ունեցողները։ Օրինակ, երկու չեղ գիծ, գագաթէն իրարու միացած, ու մէջտեղը պառկած գիծ մը կը ձեւացնեն A գիրը։ Երկու ուղիղ գիծ զուգահեռական ու մէջտեղը պառկած գիծ մը կը կազմեն H գիրը։ Կլոր մը եւ ահա O գիրը։ Հորիզոնական գիծ մը որուն գլխին կ'իջնէ զուգահեռական գիծ մը եւ ահա T գիրը։ Այս գլխագիրներով կը կազմուին բառեր ու խօսքեր, գրուած խաւաքարտներու վրայ։ Երեք կամ չորս տարեկան տղեկներ ու աղջիկներ արագօրէն կը կարդան մէկ կարգի վրայ գրուած հաճելի խօսք մը։ Ուսուցչուհին խաւաքարտը կը քաշէ ու տակէն կ'երեւի միշտ նոր մը։

Ուրիշ խաւաքարտներու վրայ փակցուած են գունաւոր թուղթերով եռանկիւններ, բուրգեր, բոլորակներ եւ կիսաբոլորակներ։ Տղան պարտաւոր է ըսել գոյնը, ձեւը եւ քանակը։ Մանկիկները արդէն ծանօթ են տասներեք գոյներու։

Թիպէրժ չարժման մէջ կը դնէ մանուկին գլուխը ամբողջական լիակատարութեամբ։ Մանուկին աչքը, ականջը, քիթը, քիմքը ու բերանը հրաշալիօրէն կը գործեն։ Աչքը կը սորվի ճիշդ ու արագ դիտել, ականջը կը սորվի ձայները ճանչնալ, լաւ ունկնդրել։ Քիթը կը սորվի հոտերը լաւ զանազանել եւայլն։

Տղուն ձայնին ու չարժումներուն կը պարգեւուի կշռոյթ։

Եւ վերջապէս երաժշտութիւն։ Փրոֆէսէօրը դաշնակին առջեւ նախ երկու կամ երեք նօթով ձայներ կը հանէ, երեք տարեկան մանչուկ մը կը պատասխանէ.

— Տօ, մի, սօլ...

Քանի մը ձայներ եւս, յետոյ բազմաթիւ ձայներ, հետզհետէ երկար ու խրթին, մինչեւ տասնըհինգ նօթով։ Ու պզտիկ աշակերտը արագօրէն կը հետեւի Թիպէրժին ու կը թարգմանէ ձայները։

Բոլորովին ինքնատիպ որոնումներու արդիւնք են Թիպէրժի ուսուցումները։ Անիկա ներքին, հոգեկան աչքերով դիտած, փնտռած ու գտած է այդ բոլորը։ Շատ բան տեսած է անքանցի, ըսենք հիմակ, որ Թիպէրժ կոյր մըն է։

Բարեհամբոյր ծերունի մըն է, զարմանալիօրէն արմենական դիմագիծով եւ համակրելի ձայնով։

Ան մասնաւորապէս կը կազմաւորէ մանուկներու մէջ բոլոր այն տարրերը որոնք պէտք են կազմելու համար երաժիշտը։ Անիկա անժառանգներէն դուրս կը բերէ փոքրիկ դաշնակահարուհիներ եւ դաշնակահարներ։ Եւ անգամ մը որ իր գործը կատարած է՝ հասարակութիւնը կը լսէ եօթնամեայ կամ ութամեայ արուեստագէտը ու կ'ըսէ.

— Ի՛նչ բնածին տաղանդ...

Թիպէրժ սակայն կը յայտարարէ թէ փոքրիկը անտաղանդ էր եւ դոյզն չափով իսկ չէր օժտուած բնութենէն։ Անիկա հասաւ այդ վիճակին շնորհիւ երաժշտական մանկավարժութեան։

Մարտ 10ի կիրակին, իր արուեստանոցին սրահներուն մէջ, խուռն եւ ընտիր բազմութեան մը ներկայութեան Թիպէրժ ներկայացուց իր դաշնակահար աշակերտները, բոլորն ալ ո՛չ օժտուածներ, եօթնէն տասներկու տարեկան, մանչ թէ աղջիկ։

Ցայտագրին մէջ էր նաեւ մեր Րաֆֆիկը։

Հանդէսը բացուեցաւ Ժաքլին Կիգէնով, տասներկու տարեկան Ֆրանսուհի մը, որ ամբողջովին կազմաւորուած է Թիպէրժի ձեռքին տակ եւ մասնակցած երեք նուագահանդէսներու, Քոնսէրվաթուարի, Կավոյի եւ Փլէյէլի սրահներուն մէջ։ Նուագեց ֆրանսական լեռնային սէնֆօնի մը։ Իր արուեստը կը թռչէր կանոններու եւ չափերու վրայ, կը դառնար կեդրոնի մը շուրջը, ճարպիկ ընթացքով։

Այս առաջին կտորէն վերջը դաշնակահարեց նաեւ զանազան կտորներ, Թիպէրժի պատուէրով եւ ընդմիջումներով։

Յետոյ դաշնակին առջեւ անցաւ Ժէրար Լը Կրիգս, եօթնամեայ, որ վերարտադրեց Շումանի «Allegro et Grazioso»ն, ինչպէս նաեւ Կրիկի վալսը։

Փրոֆէսէօրը այս փոքրիկին կռնակը կեցած կը քննէր անոր կողոսկրերը, ուսոսկրերը, թիկնոսկրերը եւ ամբողջ կռնակի դնդերները, անոր նուագած պահուն։ Թիպէրժ, միշտ ականջէն առաջ, ձեռքով կը գտնէ սխալը։ Ու տղոց կազմախօսութիւնը քննելով առաջքը կ'առնէ աղետաբեր թերութիւններու։

Ժէրար Լը Կրիգսն ալ դաշնակին վրայ սկսած է ծաղկիլ Թիպէրժեան հրաշքով։

Երրորդ ներկայացողները եղան Ժանին Փէշար եւ Նիքօլ Վօլֆ, ութամեայ աղջնակներ, որոնք երկու տարիէ ի վեր կը հետեւին դասընթացքին, ըլլալով նոյնպէս անտաղանդներ։ Դաշնակահարեցին, զատ զատ, միեւնոյն կտորը, Շուպէրթէն։

Հետզհետէ Մարի-Թէրէզ, Աննի Սօրնէյն, Տըմար ու Սիւզան Էթուրմի եւ ուրիշներ, ութէն տասներկու տարեկան աշակերտուհիներ դաշնակահարեցին, ջերմօրէն ծափահարուելով։

Վերջապէս Րաֆֆի Պետրոսեանը։

Ցայտագրին մէջ իր անունին տակ տրուած էր հետեւեալ ծանօթութիւնը «Րաֆֆի Պետրոսեան, հրաշագան երախայ մըն է, որուն տաղանդը իր բնածին կարողութիւններուն համապատասխան չափով վերելք մը ցոյց չէր տար։ Հիմակ, այս երախան, Երաժշտական Մանկավարժութեան Արուեստանոցին մէջ, երաժշտական փորձերու շարքերով պիտի զարգանայ եւ ամբողջապէս ցոյց պիտի տայ ինքզինքը, ունկնդիրներուն հաստատել տալով իր ապառնի յառաջդիմութիւնները»։

Թիպէրժ բերանացի ըսաւ, ներկայացնելով Րաֆֆիկը.

— Հիմակ ուրիշ երեւոյթի մը առջեւ ենք։ Ահաւասիկ ՕԺՏՈՒԱԾ մը՝ Րաֆֆի Պետրոսեանը, որ ցարդ տրուած է երեք նուագահանդէս, մէկը Պրիւքսէլ եւ երկուքը Փարիզ։

Րաֆֆիկ նուագեց, երկրորդ դաշնակի ընկերակցութիւնով Պախի «Concerto»ն։

Արմենական հանճարն էր որ կը հրաշագործէր։

Վայրկենապէս ամբողջ սրահին պատկերը փոխուեցաւ։ Դիմագծութիւնները կապուեցան Րաֆֆիկի մատներուն, աչքերը դիւթուեցան, ականջները լիացան, հոգիները արբեցան։ Խանդավառութեան ալիքներ ծուփ ու ծաւալ ստացան, ջերմութեան անձրեւ, անոյշ ելեքտրականութիւն մը։

Պիտի չմոռնամ ութսունամեայ կին մը, որ կորաքամակ ոտքի բարձրացաւ եւ կրկնեց սրտագին.

— Ապրի՛ս, զաւակս...

Բուռն ծափերու մէջ վերջացուց Րաֆֆիկ իր մասը։

Թիպէրժ ըսաւ հասարակութեան.

— Շատ մօտ ժամանակէն աւելի մեծ խանդավառութիւններ պիտի ստեղծէ այս փոքրիկը։

Ու թելադրեց որ նուագէ նաեւ Պըրամսի վալսը։

Րաֆֆիկ խոնարհեց իր արուեստագէտի գլուխը ստեղնաշարին վրայ եւ հրդեհուած խանդավառութեամբ ծաղկեցուց գարուն մը, ամէն հոգիի ծաղիկ մը բաժին հանելով։

Աւելի ծափահարութիւնով մը դիմաւորուեցաւ Րաֆֆի։ Ականջով ճաշակելէ վերջ, աչքով կ'ըմպէին զինքը։

Եթէ Ֆրանսայինն է վարպետը, Թիպէրժը, մերն է սակայն «հրաշագան» աշակերտը, Րաֆֆիկը, որուն նմանը չունին եւրոպական շատ մը բազմամիլիոն ազգեր։

«Փա՛ռք Արմենական Հանճարին։»

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

*** Սասունը առաջին անգամ ապստամբած է 1894ին։ Պապը Ալիի ցոյցը կատարուած է 1895ին։ Պանք Օթոմանի գրաւումը՝ 1896ին։ Խանասորի արշաւանքը՝ 1897ին։ Սասունի երկրորդ ապստամբութիւնը՝ 1904ին։ Կիլիկիոյ առաջին կոտորածը՝ 1909ին։

ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԾԱԳՄԱՆ ԵՒ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

(Գ. եւ վերջին մաս)

ԽՄԲ. — Ա. եւ Բ. մասերը հրատարակուած են փետր. 27ին եւ մարտ 5ին։ Այս մասը ուշացաւ, մեր աշխատակցին հիւանդութեան պատճառաւ։

Ինչպէս որ ըսինք անցեալ անգամ, Գարեգին արք. ներկայացուց Զուարթնոց եկեղեցիին վերակառուցուած տեսարանը, այժմու քայքայուած վիճակը, սիւները առանձնապէս եւ յետոյ բոլորիս ծանօթ նոյն շէնքին արծուաձեւ խոյակները։ Դասախօսը շարունակելով իր հմտալից տեսութիւնները հայ արուեստի մասին, ըսաւ.—

«Զուարթնոց կոչուած այս չքնաղ հրաշակերտին մասին կրնամ ձեզի շատ երկար խօսիլ։ Մեր ճարտարապետութեան ամէնէն գոհար, ամէնէն ինքնատիպ յիշատակարանն է։ Իրմով կը սկսի բոլորակ ոճը մտնել մեր արուեստէն ներս։ Արեւելեան մեզի դրացի ժողովուրդներ չունին այս բոլորակ ոճը։ Հայ ստեղծագործ միտքն է որ երեւան է բերած այս հրաշակերտ ոճը, այսինքն խաչաձեւ յատակագիծը միախառնած բոլորակ ձեւին հետ։

Զուարթնոցի փլատակներուն լոյս աշխարհ գալը կը պարտինք Էջմիածնական Խաչիկ վրդ. Դատեանի եռանդուն ճիգերուն։ Ըսեմ միեւնոյն ատեն թէ այս եկեղեցականը վախճանեցաւ 1932ին, Էջմիածնի մէջ։ Կարծեմ արտասահմանը չէ լսած իր կորուստը։ Դատեանի անունը միշտ կապուած պիտի մնայ Զուարթնոցին հետ։ Ան էր որ կրցաւ միջոցներ ստեղծել պեղման գործը կազմակերպելու համար։ Գիտական պատրաստութեամբ օժտուած դէմք մը չէր, ունէր անսպառ եռանդ եւ այդքան։ Սխալ քայլեր ալ գործեց սկզբնաւորութեան. օրինակ խոշոր զանգուածեղ քարեր չարժելու համար իրենց տեղէն, զանոնք մասերու վերածեց, ինչ որ անթոյլատրելի է հնագիտութեան համար, եւ կամ, սկզբնաւորութեանը չկատարեց չափագրական ճշգումներ, որպէսզի առաջին ակնարկով զանգուածին փլուզման արդի ձեւին համաձայն վերստեղծուէր նախկին եկեղեցիին տեսքը։ Հայ արուեստին համար մեծ բարեբախտութիւն մը եղաւ, որ այդ օրերուն պեղման վայրը հասաւ մեծ գիտնական Թ. Թորամանեանը եւ մանրամասն ուսումնասիրելով մէն մի քարին ինկած տեղն ու դիրքը, կրցաւ գծագրելով վերակազմել նախկին Զուարթնոցի շէնքը։ Այժմ շնորհիւ Թորամանեանի չափագրական տուեալներուն, գիտենք թէ Զուարթնոցը երկյարկանի էր եւ որպէս ոճ ամէնէն գեղեցիկը համայն Հայոց յիշատակարաններուն մէջ։

Եկեղեցիին շինութիւնը կը պարտինք Տայեցի Ներսէս Գ. կաթողիկոսին որ շինող մականունով յորջորջուեցաւ, իր բազմաթիւ շինարարական ձեռնարկներուն պատճառաւ։ Շէնքը սկսաւ շինուիլ 645 թուականին, ուրեմն Զուարթնոցը 7րդ դարու գործ է։

Զուարթնոցի ձեւով բոլորակ ոճ եկեղեցի չորս հատ ենք ունեցած։ Երկրորդն է Անիի Գագկաշէն Ս. Գրիգոր եկեղեցին, որուն փլատակները պեղուեցան Մառի կողմէ 1905-906ի օրերուն։ Այս եկեղեցին շինուած է 1000 թուականներուն Գագիկ Ա.ի կողմէ, հետեւութեամբ եւ նմանողաբար Զուարթնոցի ոճին։

Իսկ երրորդն է դարձեալ Անիի մէջ Ս. Հովիւի պզտիկ եկեղեցին։ Կը գտնուի պարիսպներէն դուրս։ Ասիկա 11րդ դարու գործ է, որուն արտաքին տեսքը մանրանկարն է Զուարթնոցի եւ Գագկաշէն Ս. Գրիգորի։ Վերջապէս չորրորդը՝ Բանայ եկեղեցին որ կը գտնուի ռուս-տաճկական սահմանին վրայ։ Այս եկեղեցիին մասին լոյս տեսած է երկարաշունչ եւ մանրակրկիտ ուսումնասիրութիւն մը ռուս գիտնական Տակաշվիլիի կողմէ։

Հայկական ճարտարապետութեան դասականութեան շրջանը համարուող 7րդ դարու մեծավայելուչ շինութեանց ընթացքը կանգ կ'առնէ արաբական արշաւանքներուն պատճառաւ։ Անընդհատ երկու դար հայ կեանքը կ'անցընէ ճգնաժամային, շինարարական ձեռնարկներէ հեռու օրհասական օրեր։ Հազիւ թէ այս զարհուրանք տիրապետութիւնը թուլցած՝ արդէն հայ արուեստը կը բողբոջի եւ կը մտնէ իր երրորդ վերածնութեան շրջանը։ Կը սկսի Արծրունի եւ Բագրատունի թագաւորութիւններու հուժկու շրջանը։ Այդ օրերուն հայ արուեստը կը հասնի արդէն բարձրութեան գագաթնակէտին։ Հայ արուեստագէտները կը մրցին իրարու հետ իրար գերազանցելու, մէկզմէկէ ուշագրաւ հրաշակերտներ արտադրելու համար։

Անին կը ձեւացնէ թագն ու պսակը հայ հանճարին։ Մտէք իր Մայր եկեղեցիէն ներս, հակառակ իր այժմու քայքայուած տեսարանին՝ ձեր հոգին վեհութեան զգացումով կը լեցուի, այնքան որ գեղեցիկ է շէնքը իր նուրբ գիծերու կեցուածքով։

Անի քաղաքը շրջապատուած էր պարիսպներով եւ մէջընդմէջ երեք կարգով։ Երկրորդ կարգի պարիսպներուն վրայ կը տեսնենք քաղաքին քանդակուած զինանշանը, առիւծ մը՝ վրան ցցուած խաչ։ Այս նշանը արեւելեան ուրիշ ժողովուրդներ գործածած են, օրինակ Պարսիկները, բայց անոնց փոխանակ խաչի՝ առիւծին վրայ ծաղիկ կամ տերեւներ կան։ Կենդանակերպ խորհրդանշաններ շատ կան մեր թէ՛ շէնքերուն եւ թէ մանրանկարչական արուեստին մէջ։ Ունինք սքանչելի կերպով գծուած սիրամարգեր եւ կամ թռչնագիրներ, կենդանագիրներ։ Հոս պէտք է աւելցնեմ թէ Արեւելքի արուեստը այլաբանական դէմքի զարդարանք չընդունիր։ Արեւելքի մէջ հարթաքանդակն է տիրականը, մինչ Արեւմուտքի մէջ իշխողը մարմնաւորեալ ձեւն է, արձանը։ Նոյնը նաեւ Հայաստանի մէջ։ Ուրիշ տարբերութիւն մը արեւելեան եւ արեւմտեան ոճերուն միջեւ։ Մինչ արեւմուտքը ձեւին է որ յարգ կ'ընծայէ նկարչութեան մէջ, Արեւելքը ընդհակառակն իր վայելքը կը գտնէ գոյներու ներդաշնակութեան մէջ։ Վկայ մեր 14րդ դարէն մինչեւ 17րդ դարու մէջ գործուած Պարսկաստանի եւ Ղարաբաղի աննման գորգերը։ Գորգաշինութիւնը հասած էր աննման բարձրութեան մը։ Արդէն մատենագրութենէն գիտենք թէ այլ ժողովուրդներու իբրեւ հարկ՝ ձի եւ գորգ կուտայինք։

Անիի շինութիւնները բոլորն ալ չքնաղ եկեղեցիներ են։ Մայր եկեղեցին, ինչպէս ըսի 989-1001 թուականներուն է շինուած։ Հիմը դրած է Սմբատ Բ. Թագաւորը, Տրդատ ճարտարապետի ձեռամբ։ Բայց Սմբատի մահուամբ կիսաւարտ մնալով, յետոյ զայն լրացուցած է Գագիկ Ա.ի կինը Կատրամիտէ Թագուհին։ Այս իմաստով արձանագրութիւն կայ շէնքին վրայ։

Ծաղկաձորին եզերքը կառուցուած է Ապուղամրենց Ս. Գրիգոր եկեղեցին։ Շինուած է Պահլաւունի Գրիգոր իշխանի ծախքով։ Թուականը 1040ի առենները։

Այս եկեղեցին շինուած է Ս. Փրկիչի ոճով, այսինքն բազմանկիւնաձեւ է, բայց անոր պէս արտաքին որմերուն վրայ սինազարդ կամարներ չունի։ Աւելի փոքրիկ շրջանակաձեւ եկեղեցի է, կամարակապ եւ սինազարդ կաթողիկէով։

Անիի ամէն մէկ յիշատակարանին մասին կարելի է շատ երկար խօսիլ, բայց ես կ'ուզեմ ցոյց տալ ձեզի ուրիշ եկեղեցիներ ալ, այդ պատճառաւ երթանք Սանահինի վանքը։ Բայց փակելէ առաջ այս գլուխը, ըսեմ թէ Անիի շինութիւններով, այսինքն 10րդ դարու արուեստը վերստեղծումն էր մեր հին արուեստին, 6—7րդ դարու մեր դասականացած արուեստին։

Սանահին եւ Հաղբատ 10րդ դարու մեր արուեստին գլուխ գործոցներն են։ Հոս են թաղուած մեր բազմաթիւ իշխաններն ու իշխանուհիները։ Հոս էր նոյնպէս մեր ամէնէն ընդարձակ մատենադարանը։

Երեք ժամ անընդհատ այս յիշատակարանները որ ցուցադրեցի, ծանօթութիւնները որ տուի ի՞նչ լռելեայն իմաստ ունին։ Միակ նախադասութեամբ մը պատասխանած ըլլալու համար, ըսեմ թէ Սփիւռքի մէջ տարածուած հայութեան սրտին մէջ կ'ուզեմ որ հոգեւոր հայրենիքը միշտ արթուն եւ կենդանի մնայ։ Գիտակցիք թէ մեծ մշակոյթ, մեծ անցեալ ունեցող ազգի մը զաւակներն էք։ Ապրեցէք միշտ հայրենի հողին կարօտով։ Միակ տարրը որ ձեզ կրնայ կանգուն պահել այս լուսաւոր պողոտաներուն դիմաց։ Փաւստոս Բիւզանդ հետեւեալ ժողովրդական աւանդավէպը կը պատմէ։ Արշակ Թագաւոր գերի ինկած, երբ պարսիկ արքունիքին առջեւ կը բերուի, այս վերջինները կ'արգահատին իր խեղճուկ կեցուածքին վրայ։ Կը զարմանան թէ քաջի համբաւ ունեցող թագաւոր մը, այնքան

ՄԻՋԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

«Հայմաթլոս» գաղթականներու կացութեան մասին

ԺՈՂՈՎԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ ԲԱՂՁԱՆՔ ՅԱՅՏՆԵԼՈՎ ՈՐ ...

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք, միջ-կառավարական խորհրդակցական յանձնաժողովը, որ ենթակայ է Ազգերու Դաշնակցութեան, ժողով գումարեց մարտ 14-15ին, Ժընեւի մէջ, գլխաւոր օրակարգ ունենալով հայ-ռուս եւ այլ տարագիրներու վտարման, անցագրի եւն. խնդիրները: Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ ժողովը փակուեցաւ բարի բաղձանքներ յայտնելով: Ստորեւ՝ ժողովին ատենագրութիւնը.—

Ժողովին օրակարգը կազմուած էր այսպէս.

1.— *Ընտրութիւն յանձնախումբի նոր նախագահի մը:*

2.— *Ընտրութիւն մնայուն անդամի մը եւ*

3.— *Ընտրութիւն երկու փոխանդամի Գաղթականաց Նանսէնեան Միջազգային Գրասենեակի վարչութեան համար:*

4.— *Գաղթականներու վտարման հարցը:*

5.— *Գաղթականներու վիզա տալու հարցը:*

6.— *Ընտրել միօրինակ ձեւ մը անցագրի համար, որ պիտի տրուի գաղթականներու հարցին վերաբերեալ կարգադրութեանց համամիտ կառավարութիւններու կողմէ:*

Յանձնախումբը զբաղեցաւ նոյնպէս ի նպաստ գաղթականական կազմակերպութիւններու, նոր հիմնադրամներ ստեղծելու հարցով, ինչպէս նաեւ կառավարութեանց կողմէ վերադիր ծախքով դրոշմաթուղթեր չըջաբերութեան հանելու կարելիութեամբ:

Յանձնախումբը աւելի զատ նկատի առաւ բանաձեւը, զոր Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը ընդունած էր 14 մայիս 1934ին (79րդ նստաշրջան), իր 6րդ նստաշրջանի աշխատութեանց մասին միջկառավարական յանձնախումբի տեղեկագրին առթիւ: Նկատի առաւ նոյնպէս Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհ. Ժողովին ԺԵ. սովորական նստաշրջանին եւ Խորհուրդին 84րդ նստաշրջանին կողմէ ընդունուած բանաձեւերու գործադրութիւնը:

Միջկառավարական յանձնախումբը մասնաւորաբար արձանագրեց հետեւեալ թելադրանքները, որ ընդունուած են ԺԵ. Ընդհ. Ժողովին կողմէ.

Ընդհ. Ժողովը,

Նկատելով որ գաղթականներուն համար հետզհետէ աւելի դժուար կը դառնայ գործ գտնել եւրոպական երկիրներու մէջ, եւ գործ գտած գաղթականներն ալ կ'արձակուին,

Կը խնդրէ Գրասենեակէն շարունակել եւ ընդլայնել իր ջանքերը, որպէսզի կարելի ըլլայ գաղթականները հաստատել անդրովկէանեան երկիրներու մէջ, եւ

Սրտագին կը խնդրէ այդ երկիրներու կառավարութիւններէն Նանսէնեան Գրասենեակին հաղորդել ամէն առիթ կամ կարելիութիւն գաղթական տեղաւորելու իրենց սահմաններուն մէջ.

Նկատելով որ կառավարութիւններուն համար դժուար է այլ եւս շարունակել ուղակի կամ անուղղակի ծախքերը, զորս կը պատճառեն իրենց հողերուն վրայ հաստատուած գործազուրկ գաղթականներու բազմութիւնները,

Կը յանձնարարէ նոյն երկիրներու կառավարութեանց քննել այն առաւելութիւնները, զորս կարելի է ստեղծել գաղթականներու համար կատարուած ծախքերը իբրեւ վարկ դնելով Գրասենեակին տրամադրութեան տակ, որպէսզի Գրասենեակը կարելիութիւն ունենայ անգործ գաղթականները զետեղելու այն երկիրներուն մէջ, որոնք տրամադիր են ընդունելու:

Միջկառավարական Յանձնախումբը կը նկատէ որ 1934 տարուան Ընդհ. Ժողովէն ի վեր ծանրացած է ընդհ. կացութիւնը, հետեւաբար բոլորովին անհրաժեշտ կը գտնէ նկատի առնել իր այս թելադրանքները, առաջին առթիւ գաղթականները ուրիշ երկիրներու մէջ զետեղելու պատեհութեան մասին, եւ առ այդ՝ գաղթականներու համար կառավարութեանց ուղղակի եւ անուղղակի կատարած ծախքերը իբրեւ դրամագլուխ յանձնել Նանսէնեան Գրասենեակին, որպէսզի Գրասենեակը կարենայ անգործ գաղթականները զետեղել տրամադիր երկիրներու մէջ:

Յանձնախումբը աւելի զատ ուսումնասիրեց տեղեկագիր մը եւս, որ կը վերաբերէր Գաղթականաց Միջազգային Կանոնագիրին շուրջ համաձայնութեան վաւերացման, անդամակցութեան, ստորագրութեանց արդի կացութեան,— Տեղեկագիր մը որ Նանսէնեան Միջազգային Գրասենեակին կողմէ տրուած է Ազգերու Դաշնակցութեան ԺԵ. Ընդհ. Ժողովին, ինչպէս նաեւ այն պատասխանները, զորս կառավարութիւնները տուած են Ազգերու Դաշնակցութեան 5րդ նստաշրջանի խորհրդակցական միջկառավարական Յանձնախումբին բանաձեւած եւ Ընդհ. Ժողովի ԺԴ. սովորական նստաշրջանին ընդունած յանձնարարութիւններուն:

Միւս կողմէ, Յանձնախումբը յարգանքի արտայայտութիւն մը կատարեց Նանսէնեան Միջազգային Գրասենեակի Վարչ. Խորհուրդի նախագահին, Փրոֆ. Վէրնէրի յիշատակին: Յետոյ իր խոր երախտագիտութիւնը յայտնեց նախորդ նախագահին՝ Պ.տը Նավայլ-Լապաթիի, այն գործունէութեան համար, զոր ան կատարեց ի նպաստ գաղթականներուն:

1.— Գաղթականաց Միջկառավարական խորհրդակցական յանձնախումբին համար նոր նախագահի մը ընտրութիւնը.—

Պ. տը Նավայլ-Լապաթիւ, իր հրաժարականը ներկայացուցած ըլլալով, Յանձնախումբը միաձայնութեամբ եւ ծափահարութիւններով Պ. Ռ. Ռաֆայէլը ընտրեց նախագահ այն շրջանին համար որ ընտրուած էր նախորդը, այսինքն մինչեւ 6 փետր. 1937:

2.— Կատարուեցան նաեւ վարչ. խորհուրդի մէկ անդամի եւ երկու փոխ-անդամի ընտրութիւնները:

3.— Գաղթականներու վտարում.— *Միջկառավարական խորհրդակցական Յանձնախումբը անգամ մը եւս քննեց գաղթականներու վտարման եւ արտաքսման հարցը:*

Գոհունակութեամբ արձանագրեց նաեւ որ կարգ մը կառավարութիւններ իւրացուցած են այն թելադրանքները, զորս բանաձեւած էին Ազգերու Դաշնակցութեան ԺԴ. ԺԴ. եւ ԺԵ. Ընդհ. Ժողովները:

Սակայն կը ցաւի որ կարգ մը երկիրներու մէջ ալ գաղթականները, արտաքսման պարագաներու մէջ, կը դատապարտուին քրէականյանցագործութեան ձեւով, պատիժներու կ'ենթարկուին այն ամբաստանութեամբ թէ չեն հնազանդած արտաքսման հրամաններուն, առանց նկատի առնելու որ եթէ անոնք չեն հնազանդած, պատճառը նիւթական անկարելիութիւնն է որ եւ է գաղթականի համար օրինապէս մտնելու ուրիշ երկիրէ մը ներս:

Յանձնախումբը կը կարծէ թէ այս վարմունքը, որ տագնապի վերջին տարիներուն յաճախադէպ դարձաւ, ոչ միայն կը վնասէ գաղթականներուն, այլ եւ իրական վտանգ մը կը ներկայացնէ ինչպէս հիւրընկալ երկրին, նոյնպէս այն հարեւան երկիրներուն համար, ուր կ'ուզեն որ գաղթականը մտնէ ոչ օրինական ճամբով:

(Մնացեալը յաջորդով)

կորաքամակ կը ներկայանայ: Պատճառը կ'ուզեն հասկնալ ու վերջապէս իր ոտքերուն տակ երբ հայրենիքէն բերուած հող կը սրսկուի՝ Արշակ Թագաւորը կը կանգնի, վեհ կերպարանք կը ստանայ եւ չեշտակի կը նայի պարսիկ Ցազկերտի երեսին:

Մխակ մաղթանքը որ կրնամ ընել ձեզի — միշտ կապուած մնաք հայրենիքին հետ: Արշակ Թագաւորին օրինակը թող օղակ մը ըլլայ ձեզ հայրենի հողին կապող: Որքան ուժեղ կը կապուիք մեր մշակոյթին՝ այնքան աւելի կենդանի կը մնաք գաղթաշխարհի ծանր մթնոլորտին մէջ»:

Գ. արք. Յովսէփեանի Բ. գիտական դասախօսութիւնը հանդիսացաւ Կիլիկեան մանրանկարչութիւնը: Յառաջոդ մէկ յօդուածով պիտի տամ այդ դասախօսութեան ալ ամփոփումը:

Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

«ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԷՔ ՏՊԵՐ»...

=o=

Խորապէս վրդովուած են մեր գաւառի ընկերները, «Յառաջ»ի խմբագրութեան դէմ:

Քանի մը նմոյշներ, կրճատուած.—

ԿԱՐՏԱՆ, 15 *մարտ.— Ամէնէն անճոռնի, անհանդուրժելի զրպարտութիւնները կը հրատարակուին մեզի դէմ, «Նոր Երկիր»ի մէջ, միտք պղտորելով: Պատասխան կուտանք, զամբիւղը կը նետէք: Հապա ի՞նչ ընենք: Սրիկայ մը օրը ցերեկով կը գրէ թէ «Դաշնակ չէֆեր կուգան դրամները կ'առնեն կ'երթան: Պէ՞տք է լռել: Զըգենք որ մեր չըրածը մեզի՞ բեռցընեն: Ամէն համբերանք չափ մը ունի»:*

Լեւոն Գեղունի

ՄԱՐՍԷՅԼ, 15 *մարտ.— Յովհաննէս Ղ. Մարգարեան-Ցիմէն-Յուրան անուն չուչորթ մը, որ ժամանակին ձեր վստահութիւնն աչչարաչարգործածեց իբրեւ «Տիպար-Սղամի», սանձարձակ ասպարէզ գտնելով «Նոր Երկիր»ի մէջ անդադար մուր կը նետէ ձեզի, մեզի, «Յառաջ»ի եւ Դաշնակցութեան դէմ: Վերջերս աղտոտ բաներ գրեց նաեւ ինծի դէմ, «Բալահովիտ»ի առթիւ, որ հրատարակուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ, երկու տարի առաջ: Պատասխան գրեցի, դուք մերժեցիք հրատարակել (ինչպէս միշտ): Հնչակեան թերթին ղրկեցի, քաջութիւնը չունեցաւ տեղ տալու: Ի՞նչպէս պիտի պաշտպանենք մեր արժանապատուութիւնը զանազան փախուկներու կամ ժամկոչ աղբարներու դէմ: Այս վերջիններէն Խաչատուր Ճանիկեան կըկուի պէս ձայնակցելով իր գիւղակցին, յիմարաբար կը գրէ թէ Բալուի բնակչութեան թիւը հասցուցեր եմ երեսուն հազարի: Ժամկոչը կրնա՞յ հաստատել թէ այդպիսի բան մը գրած եմ երկու տարի առաջ, «Յառաջ»ի մէջ կամ որ եւ է տեղ: Եթէ այս պատասխանս ալ չհրատարակէք, ուրեմն արդարութիւն չէ մնացեր աշխարհի վըրայ:* — Միսաք Խրալեան

ԿԱՐՏԱՆ, 7 *մարտ.— «Նոր Երկիր»ի փետր. 26 թիւին մէջ թղթակցութիւն մը կարդացինք: Նամակագիրը թէեւ իր անունով չէր ստորագրած, սակայն մեզի ծանօթ է,— արհեստով խառնակիչ «չարլաթան» մը, Մկրտիչ Փէթէնեան: Ո՞ր մէկ սուտին պատասխանենք: Գրած էր թէ մեր չէֆերը տարին երկու անգամ կուգան, մեզ կը խաբեն եւ դրամները կ'առնեն կ'երթան: Ամէնէն թափթփած հնչակեանն ալ գիտէ որ մեր ղեկավար ընկերները սովորական «օթօ-քար»ով կուգան, մինչդեռ անցեալ աշնան իրենց «չէֆ»երէն Սիվարդ եւ Զագիկեան Մարսէյլէն Կարտան Մաթէի «թաքսի»ներով եկան եւ 150 ֆրանք վճարեցին, այն ալ փողոցին մէջ:*

Դաշնակցական

ՎԻԷՆ, 10 *մարտ.— «Նոր Երկիր»ի 42 թիւին մէջ «Բուն սրքածները» խորագրով բաներ մը թխած էր ոմն Վ. Հովիւեան, ինծի վերագրելով Յառաջի մէջ հրատարակուած թղթակցութիւն մը: Առ այժմ խնայելով կէմէրէկցի բարեկամներուս, հրապարակաւ կը պահանջեմ որ իր մտանունչած կազմակերպութեան անունը յայտնէ եւ կամ հերքէ իր վերագրումները, այլապէս պիտի հարկադրուիմ ճչ-դումներ հրապարակել հազարաւոր ֆրանքներ նուիրելու առասպելին առթիւ:* — Յ. Ուզունեան

Ուրեմն, անուղղակի գոհացում տը-ուած եղանէ շարքի մը, որ իրականին մէջ դէզ մը կը կազմէ, ամիսներու ընթացքին:

Բայց, նորէն եւ նորէն պիտի յանձնարարէինք վարժուիլ պաղարիւն արհամարհանքի, որովհետեւ պատասխանել հասարակ խառնակիչներու վայրահաջութեանց, կը նշանակէ ջուր ծեծել: Ինչ կը վերաբերի գանգատ հիւրընկալող թերթին,— խնկապէս որ մեր ուժէն վեր է ըմբռնել անոր մշակած լրագրութիւնը:

Հ. Յ. Դ.

ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ՖՈՆՏ

=o=

ՑԱՆԿ 12

Նազարէթ Պարսամեան (Օլումուկ)	15
Ընկ. Ակինեանի մահուան քառասունքի առթիւ Մկրտիչ Աշնեան, Եղիշէ Մէրէնկիւլեան, Ն. Գէորգեան եւ Գեղեցիկ Յովհաննէսեան	20
Նախորդ գումար՝	1785
Ընդհ. գումար՝	1820

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

Ինքնութեան թուղթերու նորոգումը Մարսէյլի մէջ

Պուշ-տիւ-Ռոնի նահանգապետը պաշտօնական ազդով մը կը ծանուցանէ թէ օտար աշխատաւորները իրենց ինքնութեան թուղթերու նորոգման համար պէտք է դիմեն ստորեւ նշանակուած գրասենեակները, միասին տանելով օրինական խնդրագիրը եւ աշխատանքի վկայական մը:

Մարսէյլի մէջ բնակողները պէտք է նախ դիմեն, միասին տանելով իրենց լրացած ինքնութեան թուղթերը, բանուորներու տեղաւորման նահանգային վարչութեան, 21, Rue Edmond-Rostand, *ուր անհրաժեշտ հարցարանները պիտի տրուին ձրիաբար:*

Այս հարցարաններուն յանձնումը պիտի կատարուի երկուշաբթի, 18 *մարտէն չաբաթ,* 23 *մարտ (այս վերջին օրն ալ մէջն ըլլալով):*

Մարտ 23ի երկուշաբթիէն սկսեալ, պիտի սկսին բուն վերանորոգման գործողութիւնները: Լեցուած հարցարանները եւ յարակից թուղթերը պէտք է յանձնուին էտմօն-Ռօսթան փողոցի բանուորական գրասենեակին: Իւրաքանչիւր խնդրագրի պէտք է կցել պահարան մը՝ 50 *սանթիմի նամականիշով, եւ օտարականին անունով եւ հասցէով: Այն օտարականները որոնց մականունը կը սկսի* A. *տառով, պէտք է իրենց թուղթերը յանձնեն երկուշաբթի, մարտ 25էն չաբաթ՝ մարտ 30: Միւս տառերուն համար ծանուցում պիտի տրուի թերթերու միջոցաւ, ճշդելով թուականները:*

Յետոյ իւրաքանչիւր օտարական իր տան հասցէով պիտի ստանայ իր մասին տրուած որոշումը:

Անոնք որոնց մասին նպաստաւոր որոշում տրուած է (ավի-ֆավօրապլ), պէտք է անյապաղ ներկայանան ոստիկանութեան պաշտօնատունը (Rue de l'Evêché), *այդ ցեկոյցով, ժամանակը լրացած ինքնութեան թուղթով,* 4 *ֆրանքնոց դրոշմաւոր թուղթի վրայ գրուած խնդրագրով մը եւ հինգ լուսանկարով, երեսէն քաշուած եւ գլուխը բաց, խնդրելու համար իրենց ինքնութեան թուղթին նորոգումը:*

Մասնաւոր միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, դիւրացնելու համար գործը այն հաստատութեանց որոնք բազմաթիւ օտար մասնագէտ աշխատաւորներ կը բանեցնեն համաձայնութիւն գոյացնելով շահակից գործատէրերուն կամ անոնց ներկայացուցիչներուն եւ իրաւասու գրասենեակի միջեւ:

Այն օտարականները որ կը բնակին նահանգին միւս համայնքներուն մէջ, հարցարանները կրնան ստանալ տեղին քաղաքապետական բաժինէն, իսկ եթէ չկայ՝ թաղապետութենէն: Գործատիրոջ վկայականը եւ իրաւասու իշխանութեանց նպաստաւոր որոշումը ստանալէ յետոյ, անոնք պէտք է դիմեն իրենց բնակավայրի ոստիկանական տեսչութեան (եթէ չկայ՝ թաղապետութեան), եւ խնդրագիր մը ներկայացնեն ինքնութեան թուղթերու նորոգման համար, ճիշդ այնպէս ինչպէս պիտի ընեն Մարսէյլի օտար աշխատաւորները:

Գալով օտարականներու միւս դասակարգերուն (ոչ-աշխատաւոր), որ եւ է փոփոխութիւն կատարուած չըլլալով անոնց մասին, պէտք է ինքնութեան թուղթերու նորոգման համար դիմում կատարեն այն պայմաններով որ դրուած են նախընթաց տարիներու համար: Մարսէյլի մէջ, դիմումները պիտի ընդունուին ուղղակի ոստիկանական պաշտօնատան մէջ, մինչեւ յառաջիկայ մայիս 15 (վերջին պայմանաժամ):

Այս առթիւ կը ծանուցուի թէ՝ վարձու աշխատաւորներու (սալարիէ) կիները եւ անչափահաս զաւակները, ինչպէս եւ անոնց խնամատարութեան ենթակայ անձերը, որոնք «ոչ-աշխատաւոր»ի թուղթ ունին, իրենց բնակութեան արտօնագրի նորոգումը պիտի կրնան ստանալ միայն այն ատեն երբ ներկայացնեն ընտանիքի պետին ինքնութեան թուղթը կամ ի նորոյ հաստատուած ընկալագիրը (ռէսէփիսէ):

ԱՅՑ ՄԸ ԸՆԿ. Յ. ԱԿԻՆԵԱՆԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ

Կիրակի, մարտ 17ին, քանի մը ընկերներ եւ բարեկամներ կ'այցելենք Փանթէնի գերեզմանատունը, ուր թաղուած է մեր երիտասարդ ընկերը՝ Յովհաննէս Ակինեան:

Փանթէնը մեռելներու քաղաք է: Քարացած դամբաններու հսկայ անտառ: Բարեզարդուած յաւիտենական հանգիստի կայան: Փողոցներ, պողոտաներ, սալայատակ, ծառազարդ:

Հսկայ տարածութիւն, ամայի անմարդաբնակ, մեռելներու օթեւան:

Մահուան սարսուռը կը զգաս չորս կողմդ:

Դիակառքերը հեւասպառ, աներդհատ կեր կը մատակարարեն ունայնութեան փոսին՝ գերեզմանատան: Ժողովուրդը խուռներամ այցի եկած է հին եւ նոր մեռելներուն:

Ծաղիկներու դէզի տակ կքած են հարուստ դամբանները: Աղքատին մեռած վիճակին մէջ իսկ անոնք ճակատագիրը չի ժպտիր:

Դամբաններու լուռ կարաւան, առանց ընդմիջող տարածութեան: Քով քովի պառկած են երիտասարդ ու ծեր, առանց ազգի խտրութեան: Յաւիտենական քունի մէջ եղբայրներ են բոլորը: Կը հասնինք 108 բաժին, թիւ 40, ընկ. Յովհաննէս Ակինեանի հողաչերտին: Հողին հետ հաւասար անշուք դամբան, վրայի խաչը միայն կը վկայէ երբեմնի եռանդ, կորով ու արժէք ներկայացնող երիտասարդը՝ սիրելի Յովհաննէսը:

Տխուր է պատկերը: Դեռ երկու ամիս առաջ վառ երազներով աոյգուն, աշխատելու համակ եռանդ ու այսօ՞ր յաւիտենական չգոյութիւն, պաղ հող: Անձրեւը կը մաղուի անընդհատ, մութ է երկինքը ու անսահման թախիծ մեր հոգիներու մէջ:

Ունայն է ամէն ինչ, սուտ եւ ցընորք աշխարհի թոհուբոհը:

Պաղ հողի եւ օդի պէս պաղ է նաեւ մեր հոգին:

Լուռ երկիւղածութեամբ կը խոնարհենք մեր գլուխները սիրելի ընկերոջ գերեզմանի առջեւ ու գլխահակ, հոգեբեկ տուն կը վերադառնանք: Կը ցաւիմ Յովհաննէսի համար, որ մեռաւ օտարութեան մէջ, մուրատին չհասած:

Գոնէ մահը հայրենի հորիզոնի տակ ըլլար, ուր բնութիւնը տաք է եւ ըրջապատը հարազատ:

Յարգանք յիշատակիդ, անմոռանալի ընկեր:

Ա.

Յ. Գ.— Հայ մայրիկ մը, Իզմիրցի, ծանօթ իրեն, այցի եկած էր գերեզմանին: Դառնօրէն կ'ողբար մահը ծաղիկ երիտասարդին: Հայ մայրերուն յատուկ քնքշութեամբ կը գուրգուրար դարիպ գերեզմանին վրայ:

ԷՋ ՄԸ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

Ա՛Խ, ԼԵԶՈՒԴ ՈՒՏԵՄ, ԼԵԶՈ՛ՒԴ

Ցանկարծակիի եկաւ: Դէմքն ու աչքերը դիւահարի ձեւ ստացան: Ձեռքերը սկսան դողալ: Ու այդ վիճակին մէջ աւելի մօտեցաւ ինծի, լուռ եւ երկար բազուկները բանալով եւ դողդղալով.

— Ա՛խ, ա՛խ ... լեզուդ ուտեմ, լեզուդ, դուն Հա՞յ ես. դուն Հայու դառնո՞ւկ ես, ըսելով զիս գրկեց եւ սկսաւ անյագօրէն համբուրել:

Սխալած չէի: Անծանօթը ողջ նահատակ մըն էր, ամիսներով կարօտը քաշած հայ ոսկեղինիկ բարբառին, եւ առաջին անգամ, սրտին խորէն, «ա՛խ, ախ լեզուդ ուտեմ»ը կ'արտասանէր հայերէն խօսքը լսելուն պէս: Ինքն ալ ինծի պէս տակաւին վերապրող մը, բայց կը վախնար դեռ Հայ ըլլալը յայտնելէ, կացինին սարսափէն ...

Անմիջապէս յայտնեց թէ ամիսներէ ի վեր անօթի է: Դժբախտաբար, ունեցած երկու ձեռքի չափ պաշար հացերս չատոնց կերած էի, աղաս, դեռ արտէն հաղիւ քանի մը քայլ հեռանալէ վերջ: Որովհետեւ, միշտ անօթի կը մնայի, ու տատուն արդէն փորս չէր կշտացած, եւ կէս օրուան պաշարս կերած էի կէս օրէն շատ կանուխ:

Այդ օրը, աղաս միասին ըլլալով մէկ ժամ ուշ կերայ: Ուրիշ օրեր երբ գիւղէն դուրս ելլէի, անմիջապէս կ'ուտէի:

Իրեն յայտնեցի թէ Հաց չունիմ, միայն քիչ մը ցորենէ սերմ մնացած է, որ բարեբախտաբար դեռ չէի ցանած: Սերմէն ափ մը պահեցի, որպէսզի արտին պարապ մնացած մէկ մասը նոսր ցանեմ, ու մէկ մասն ալ քանի մը տեղ 10—15ական հատիկ ամփոփ ձգեմ, քաղի ժամանակ ինքզինքս արդարացնելով թէ մրջիւնները հաւաքած են, ուշադրութիւն չեմ ըրած:

Մնացած մասը «խուրձին»ով առջեւը դրի: Սկսաւ ափ-ափ բերանը նետել, առանց հողին ու քարին նայելու: Խեղճը այնքան անօթեցած էր որ, աչքերուն լոյսը հատած ու մարմինը կմախք դարձած էր, քալելու անկարող: Մէկ կողմէն կ'ուտէր, միւս կողմէն մեր խօսակցութիւնը կը շարունակուէր:

— Ո՞ր տեղացի ես, պզտիկ գառնուկս, հարցուց:

— Տիվրիկի գիւղերէն եմ:

— Մինա՞կդ ես այս գիւղին մէջ, թէ ուրիշ Հայեր ալ կան:

— Ոչ, մինակս չեմ. մայրիկս եւ ինձմէ փոքր եղբայր մըն ունիմ: Երկու հատ ալ ուրիշ կիներ կան, մէկը Դերջանցի, իսկ միւսը Կարնեցի:

— Մայրդ ո՞ղջ է, ձեր հետ. լա՛ւ, լաւ: Իսկ հա՞յրդ ...

— Հայրս զինուոր տարին, երբ մենք մեր գիւղն էինք ...

— Մինակ մէկ եղբա՞յր ունէիր:

— Ոչ, երկու եղբայր եւ քոյր մըն ալ ունէի, բայց ...

— Հապա անոնք ի՞նչ եղան, գառնուկս, կերան:

— Այո, քոյրս հաղիւ 16 տարեկան մը կար: Բայց երբ շատ փոքր էր, հիւանդութեան մը հետեւանքով աչքերուն լոյսը կորսնցուցած էր ու երբեք չէր տեսներ: Մինչեւ այս գիւղը հասանք՝ ձեռքէն բռնած կը պտտցընէինք ամէն տեղ մեզ հետ միասին, բայց այս գիւղին մէջ մորթեցին ...

— Ի՞նչպէս ...

— Մենք արտ քաղելու կ'երթայինք ամէն օր, զայն թութերուն տակ թողնելով գիւղը: Մայրիկս տակաւին մէկ ձեռք հագուստ ունէր նոր, երբ այս գիւղը հասանք: Քոյրս իր աղտոտ ու բզքտուած հագուստներուն տակէն հագած էր: Կը նշմարեն որ քրոջս վըրայ նոր հագուստ կայ: Ու այս ձեռք մը հագուստին համար, երկու Թուրք գազաններ գիւղէն տանելով ձորի մը մէջ կացինով մորթած էին, հագուստները հանելէ վերջ: Երբ իրիկուան արտէն գիւղ վերադարձանք, քոյրիկս չկար ... Հարցուցինք գիւղացիներուն, «չենք գիտեր» ըսին: Բայց երկու օր վերջ իր մարմինը գտանք ձորին մէջ ...

Իր տուած հարցումներուն համաձայն, ես պատմութիւնս կը շարունակէի, ու ինքն ալ ցորենը ուտելով աչքերէն արցունքները աղբիւրի նըման կը հոսեցնէր, վայրկեանը մէկ սրտին խորէն «ախ, ախ» քաշելով:

— Պատմէ, գառնուկս, պատմէ, հապա եղբայրնե՞րդ ...

— Եղբայրներս փոքր էին: Մէկը երեք տարեկան, իսկ միւսը հաղիւ մէկուկէս տարեկան: Փոքրը՝ ուրիշ գիւղ մը դարձեալ արտ կը քաղէինք, մինչեւ երեկոյ անօթի ծարաւ, մայրիկիս կաթը ցամքեցաւ ու եղբայրս ալ անօթութենէն մեռաւ: Իսկ երեք տարեկան եղբայրս, դարձեալ այս գիւղը արտերը քաղելու ժամանակ, անօթութենէն հիւանդացաւ, ու կմախք դառնալէ վերջ մեռաւ: Այն հեռուն երեւցող սարին եռեւ, փոքրիկ բլուրի մը վրայ գերեզմանը շինած եմ ու վրան ճերմակ քար մը դրած ...

— Աղէկ որ ձեզ ողջ թողուցած են ու չեն մեռցուցած:

— Մեզ ալ պիտի մեռցնէին գործերը լրանալէն վերջ, բայց շնորհիւ բարի Թուրքի մը, որուն կը ծառայեմ այժմ, ողջ մնացինք: Դեռ ամիս մը առաջ, շատ մը Հայեր հաւաքեցին գիւղերէն, տարին մորթելու: Մեզ ալ ձեռքերէն առաւ մեզ, ըսելով.— Ասոնք ալ ես պիտի մորթեմ, ձգեցէք հոս» եւ մնացինք անոր շնորհիւ:

(2)

ՆԵՐՍԷՍ Գ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

Յունաստանի ապստամբներուն դատը

Բազմաթիւ բանտարկութիւններ

Երկուշաբթի օր սկսաւ յունական վերջին ապստամբութեան դատավարութիւնը, Աթէնքի մէջ: Առաջին ամբաստանեալներն են 28 քաղաքացիներ եւ բարձրաստիճան սպաներ: Զինուորական ատեանին նախագահն է Զօր. Պաքոփուլոս, Աթէնքի զինուորական հրամանատարը, որ ի բացակայութեան մահուան դատապարտուած էր Վենիզէլոսի վարչապետութեան օրով: Դատավարութեան առաջին օրը միջադէպ մը պատահեցաւ ֆրանսական թերթի մը մէկ լուրին առթիւ, որ կը ներկայացնէր խօսակցութիւն մը՝ Վենիզէլոսի հետ: Կարելի եղաւ հարթել վէճը, թիւրիմացութեան վերագրելով:

Դատավարութեան առթիւ, արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են, ոստիկանութեան կողմէ: Ձեւակերպութիւնները կարճ պիտի տեւեն եւ վճիռները անվերաքննելի պիտի ըլլան: Առաջին շարքէն վերջը, կարգով պիտի դատուին միւսները: Զինուորական ատեաններ կազմուած են նաեւ Սելանիկի, Սամոսի եւ Կրետէի մէջ: Առանձին ատեան մը եւս պիտի բացուի Աթէնքի մէջ:

Կառավարութիւնը առժամապէս արգելքի տակ առած է 98 երեւելիներու ստացուածքները: Ասոնց մէջ կը գտնուին, իբրեւ հայրենադաւ կամ մեղսակից, երեք նախկին վարչապետներ — Վենիզէլոս, Քաֆանտարիս եւ Փափանասթասիու —, նախկին նախարար Միլոնաս, Վենիզէլոսի տղան, Զօր. Փափուլաս, ծովակալ Տէմէսթիքաս, որ կը հրամայէր ապստամբ նաւատորմին եւ ուրիշ ականաւոր դէմքեր: Եթէ ամբաստանեալները դատապարտուին, իրենց ստացուածքները պիտի դառնան պետական սեփականութիւն:

Պաշտօնապէս 500 միլիոն տրախմի (մէկ միլիոն անգլ. ոսկի) կը հաշուեն պետութեան վնասը՝ իբրեւ հետեւանք ապստամբութեան: Այս գումարէն դուրս է եկամուտներու վնասը:

Վենիզէլոս կ'արդարացնէ ինքզինքը

«Փարի-Սուար», որ օդանաւով մը Կրետէ ղրկած էր իր մասնաւոր թղթակիցը, Տիկին Թիթայնա, կը գրէ թէ նախորդ վարչապետը իրեն յանձնած է ձեռագիր փաստաթուղթ մը, ապստամբութեան շարժառիթներու եւ իր դերի մասին: Այդ գրաւոր յայտարարութեան մէջ, Վենիզէլոս յիշելով միապետականներուն դաւերը՝ սկսած 1918էն, բանակին եւ ժողովուրդին դժգոհութիւնը՝ ներկայ կառավարութեան դէմ, հետեւեալ կերպով կը պատմէ իր մասնակցութիւնը՝ վերջին ապստամբութեան.

— «Դեռ երկու ամիս առաջ, ես բոլորովին հակառակ էի այս շարժումին: Անկէ ի վեր, նկատի ունենալով արքայական քարոզութիւնը, հանրապետական սպաներուն կրած հալածանքները, կառավարական մամուլին այն դաղտասուքները թէ ինծի դէմ մահափորձերը պիտի կրկնուին մինչեւ որ ելքի մը յանգին, վերջապէս նկատի առնելով որ վարչապետը միշտ մերժեց պախարակել այդ արարքները, այլ եւս չընդդիմացայ շարժման: Բայց յայտարարեցի անոր ղեկավարներուն թէ ինծի համար անկարելի է իրենց գլուխն անցնիլ, ոչ միայն իմ յառաջացեալ տարիքիս պատճառաւ, այլ եւ անոր համար որ վճռած էի քաշուիլ քաղաքական ասպարէզէն: Սակայն, աւելցուցի թէ պատրաստ եմ հրապարակաւ յայտնելու իմ ամբողջ համակրանքս այս շարժման համար, որպէսզի հայրենասիրութեան պակաս չվերագրեն ապստամբներուն: Ըմբոստ նաւատորմը, փոխանակ դէպի հիւսիս երթալու, եկաւ Սուտայի ծոցը, որպէսզի համոզէ զիս ապստամբութեան ղեկավարութիւնը ստանձնելու: Անգամ մը եւս մերժեցի: Նաւատորմին ժամանումէն վերջն էր որ իմացայ թէ կառավարութիւնը որոշած է ծովահէն համարել ապստամբ մարտանաւերը: Այն ատեն պարտք սեպեցի յայտնել թէ կը ստանձնեմ ապստամբութեան ղեկավարութիւնը»:

Ինքնութեան թուղթերու նորոգումը

»»»· ·«««

ՆՈՐ ՇԱՐՔԸ — F. G. H

Աշխատանքի նախարարութիւնը կը ծանուցանէ.—

Այն օտար աշխատաւորները որոնց ինքնութեան թուղթերը լրացած են 1934 դեկտեմբեր 31ին կամ աւելի առաջ եւ որոնց մականունները կը սկսին F. G. եւ H. տառերով, պէտք է նորոգման համար դիմեն երեքշաբթի, 19 մարտէն մինչեւ շաբաթ, 23 մարտ, երթալով, Փարիզ բնակողները՝ 391, Rue de Vaugirard, արուարձաններու մէջ՝ 7, Rue de Jouy:

Գրասենեակները անընդհատ բաց պիտի ըլլան ժամը 8էն 14.45:

Այն օտարականները որոնք արդէն հրաւիրուած են (A. B. C. D. եւ E.) եւ որոնց թուղթերը տակաւին չեն յանձնուած, պէտք է ներկայանան իրենց առաջին այցելութեան առթիւ նշանակուած թուականներուն:

F. G. եւ H. շարքի այն օտարականները որ չեն ներկայանար վերը նշանակուած պայմանաժամուն (մարտ 19 — 23) ինքնին կը կորսնցնեն իրենց աշխատելու իրաւունքը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՎԵՑՕՐԵԱԿԸ (Սի-ժուռ) սկսաւ երէկ իրիկուն: 17րդ շրջանն է այս, որուն կը մասնակցին Ֆրանսացի եւ օտար լաւագոյն ախոյեանները (Ֆրանսա, Պելժիա, Իտալիա, Գերմանիա, Մ. Նահանգներ, Աւստրալիա, Տանիմարքա եւ Հոլանտա):

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՈՒԻ Արամ Ենթակոմիտէի ժողովը վաղը հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Պէքոնի կայարանին դիմացի նոր հաւաքատեղին:

Լիոն

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Գուր Լաֆայէթ, Զարդարեան Գրադարանին մէջ:

ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻՆ

Նամակ ունին ցոքթ. Սխեեան, տիրան Ասլանեան մշեցի վարդան Գրիգորեան:

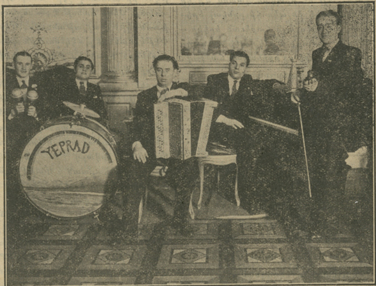
դիմել Յառաջի վարչութեան:

× ցոքթ. Հայկազուն վարվարեանէ կը խնդրուի իր հասցէն հաղորդել տիկին կալիպսի Ասլանեանի 5, rue Maria Louza, Varna, (Bulgarie). կամ «Յառաջ»ի վարչութեան:

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

FILMS RECOMMANDÉS

ՓԱԹԷ - ՆԱԹԱՆԻ ՍԻՆԷՄԱՆԵՐԸ

ՑԱՑՏԱԳԻՐ ՄԱՐՏ 15էն 21

EMPIRE PATHE. Le controleur des wagons-lits — Sur scène: Damia, le théâtre de marionnettes des Piccoli Dino Pal

MARIVAUX. Le bonheur (Charles Boyer, Gaby Morlay)

MARIGNAN. Monsieur sans gêne (Fernand Gravey)

IMPERIAL. Mascarade (Vers. s.t.f.)

MOULIN ROUGE. Quadrille d'amour — L'Homme de Hoans (Vers. s.t.f.)

OMNIA CINE INFORMATIONS. Actualité mondiales — La reine du Danupe

VICTOR HUGO. Le retour de Bulldog Drummond (Vers. s. t. f.). Antonia romance Hongroise

ROYAL. Le comte Obligado (Milton) — Carousel volant

BARBES. Le grand jeu — Un petit trou pas cher

BELLEVILLE. L'Ecole des contribuables — Le crime du siècle

CAPITOLE. Angele (Oran Demazis, Fernandel)

DEMOURS. La marche nuptiale — Vaccin 48

EXCELSIOR. Le cavalier Lafleur — L'Aigle blanc

FEERIQUE. Les nuits moscovites — L'Ecole des resquilleurs

LECOURBE. Les nuits moscovites — L'Ecole des resquilleurs

LOUXOR. Le femme—Pêcheurs d'oiseaux

LUTETIA. Compartiment de dames seules — Ménages

LYON. Les filles de la concierge — Sur scène: le comique Fournier — Les Harris, art et force

MAGIQUE. Les nuits moscovites — L'Ecole des resquilleurs

MAINE. Les nuits moscovites — L'Ecole des resquilleurs

METROPOLE. Les filles de la concierge — Volga en flamme

MONTPARNASSE. Les filles de la concierge

MOZART. La marche nuptiale — Vaccin 48

PALAIS DES GLACES. Les nuits moscovites — L'Ecole des resquilleurs

PATHE ORLEANS. Les nuits moscovites — L'Ecoles des resquilleurs

RECAMIER. Les nuits des moscovites — L'Ecole des resquilleurs

ROCHECHOUART. L'Aventurier — Un petit trou pas cher

SAINT CHARLES. Les nuits moscovites — L'Ecole des resquilleurs

SAINT MARCEL. La marche nuptiale — Beyrouth — Sur scène: la grande fantaisiste Marie Dubas

SELECT. La marche nuptiale — Vaccin 48

BANLIEUE

ALHAMBRA D'ASNIERES. Antonia, Romance Hongroise — Hors bord 67

COLOMBES. Les filles de la concierge — Sur scène: Les vagabonds Parisiens, duetistes fantaisistes

CASINO DE CLICHY. Nana — C'était un musicien

KURSAAL AUBERVILLIERS. Ademai aviateur — Terre soumise

KURSAAL BOULOGNE. Relâche

OLYMPIA DE CLICHY. Le secret des Woronzeff — Les géants de la route

PATHE CINEMA PALACE (Boulogne). Voïci la marine — Le commissaire est bon enfant

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (46)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»· ·«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Մի օր կանգնեցի քեռի Պետրոսի խանութի առջեւ, սկսեցի արջս պար ածել: Նա ձեռքը պարզեց, որ տայ ինձ մի քանի գռօշ: Երբ մօտեցայ ըստանալու, հազիւ լսելի ձայնով ասաց.— «գիշերը ինձ մօտ եկ...:»

Մենք ունէինք մեզ հետ զանազան տեսակ հագուստներ: Որտեղ որը հարկաւոր էր լինում, այն էինք հագնում: Գիշերը հագուստ փոխեցի եւ գնացի քեռի Պետրոսի մօտ: Նա հարցրեց.

— Քեզ մօտ կա՞ն անտէր, անծանօթ, եւ ոչինչ պարապմունք չունեցող մարդիկ:

— Որքան ուզես:

— Որոնց կազմուածքը ինձ նման լինէր:

— Ես ճանաչում եմ մի խորրորդ Թաթար, որի, բացի գլուխը, ամբողջ մարմինը ձեզ նման է:

— Հէնց մարմին է հարկաւոր, ասաց նա: — Էգուց երեկոյեան պահուն դու անցիր իմ խանութի մօտով եւ այն Թաթարը թող քեզ հետ լինի: Հիմա գնա:

Ես հեռացայ, առանց հարցնելու այդ պատրաստութեան նպատակը: Ես գիտէի, որ քեռի Պետրոսը աննպատակ ոչինչ չի անի:

Միւս օրը, երեկոյեան, ես Թաթարին հրաւիրեցի մի ատր հիւրանոց, լաւ ուտացրի, յետոյ փողոցը տարայ, ասելով, թէ գնելու եմ մի քանի բաներ: Անցանք քեռի Պետրոսի խանութի առջեւից: Նա կանչեց մեզ:

— Ի՞նչ մարդիկ էք, հարցրեց:

— Ես արջ պար ածող եմ, պատասխանեցի:

— Իսկ այդ պարո՞նը:

— Ես եկած եմ այստեղ գործ գտնելու, ասաց Թաթարը:

— Դեռ ո եւ է գործ գտած չե՞ս:

— Ոչ: Երեք օր է որ եկած եմ:

— Ընկեր ունե՞ս:

— Մենակ եմ:

— Քեզ ո՞վ է ճանաչում այստեղ:

— Միայն այս պարոնը, նա դարձաւ դէպի ինձ,— ես այստեղ ուրիշ ծանօթ չունեմ:

— Ես ճանաչում եմ, աղա, լաւ մարդ է, ասեցի,— Եթէ կամենում էք գործ յանձնել, կարող էք հաւատալ:

Թաթարը ամենեւին չէր սպասում, որ ես այդպիսի վկայութիւն մը տայի իր մասին: Աղան, այսինքն քեռի Պետրոսը, իմ խօսքերով բաւականացաւ, խոստացաւ նրան ամիսը տասնեւհինգ րուբլի վճարել, որ իր մօտ ծառայէ:

— Քո ծառայութիւնները խիստ թեթեւ կը լինեն, ասաց նա,— քո գլխաւոր գործը այն կը լինի, որ գիշերները իմ խանութում պիտի պառկես որքան կարելի է արթուն կերպով, որ հսկես դրան վրայ: Տօնավաճառի պատճառով գողերը բազմացել են:

Միամիտ մահմէտականի ուրախութեանը չափ չկար: Աղան շնորհեց նրան մի րուբլի, հրամայեց, որ իսկոյն բաղնիք գնայ, մաքրուի, հագուստը փոխէ եւ այն օրից սկսէ ծառայութիւնը:

— Ես ուրիշ հագուստ չունիմ, բացի դրանցից, որ տեսնում էք, ասաց Թաթարը:

— Ես կը տամ, պատասխանեց աղան:

Թաթարը մեծ գոհունակութեամբ հեռացաւ:

— Քեռի Պետրոսի խանութը, իրաւ, որ, առանձին հսկողութեան կարօտ էր: Նրա մէջ գտնուած հարստութիւնը կարող էր հրապուրել գողերի եւ աւազակների ախորժակը: Շատերը նրան ճանաչում էին իբրեւ մի յայտնի ակնավաճառ, որի մօտ գտնւում էին խիստ հազուագիւտ գոհարներ: Բայց ո՞րտեղից էին այդ գոհարները, ո՞վ տուեց նրան, ինչո՞ւ մինչեւ այժմ ես տեղեկութիւն չունէի նրանց գոյութեան մասին,— այդ հարցերը սաստիկ հետաքրքրում էին ինձ:

Թաթարի բաղնիք գնալուց յետոյ, քեռի Պետրոսը կողպեց խանութը, եւ իր երկայն չիբուխը թամբաքուի քսակի հետ տալով ինձ, ասաց.— Հետեւիր ինձ:

Արեւը վաղուց մայր էր մտած, փողոցներում վառւում էին ճրագները: Բազմութեան աղմկալի անցուդարձը փոքր ինչ դադարել էր: Ես այն գիշեր փոխել էի իմ արջ պար ածողի մուշտակը, եւ հագած ունէի պարսիկ ըսպասաւորի հագուստ: Քեռի Պետրոսի երկայն չիբուխը ձեռքիս բռնած, նրա ետեւից գնալով, ես կատարում էի այն տեսակ սպասաւորների պաշտօնը, որոնք արեւելքում միայն չիբուխ կամ ղէյլան են պատրաստում իրանց պարոնների ծխելու համար, եւ մի տեղ գնալու ժամանակ հետեւում են նրանց:

Քեռի Պետրոսը մտաւ մի բուխարեցի վաճառականի մօտ:— Համեցէք, համեցէք ասելով, նրան նստացրին սենեակի ամենապատուաւոր տեղում:

Ես իսկոյն պատրաստեցի չիբուխը, եւ մատուցանելով իմ պարոնին, խոնարհութեամբ կանգնեցի սենեակի մի անկիւնում, դրան մօտ, եւ ձեռքերս սրտիս դրած, սպասում էի, մինչեւ նա ծխէ ու վերջացնէ:

Բուխարեցին մի երիտասարդ վաճառական էր, որ բերել էր ահագին քանակութեամբ Բուխարայի թանկագին մորթիք, մետաքս եւ զանազան տեսակ ասիական ապրանքներ: Իր վաճառքները ծախած, վերջացրած լինելով, նա միտք ունէր նրանց փոխարէն գնել իրանց երկրին յարմար մի քանի տեսակ եւրոպական եւ ռուսաստանի ապրանքներ, յետոյ վերադառնալ իր հայրենիքը:

— Բերեցի՞ք, հարցրեց նա քեռի Պետրոսից:

Քեռի Պետրոսը հանեց իր ծոցից մի արծաթեայ տուփ ասելով.— Երդւում եմ Օմարի եւ Աբուբաքրի գլուխներով, որ ոչ Ստամբուլի Սուլթանը եւ ոչ Պարսից Շահը չունեն այսպիսի գեղեցիկ գոհարներ իրանց գանձարանում:

Լսելով Օմարի ու Աբուբաքրի անունները, ես հասկացայ, որ քեռի Պետրոսը իրան ներկայացրել է որպէս մահմեդական սիա աղանդից, որին եւ մահ քրտական շիա աղանդից, որին եւ բեցին:

— Ես ձեզ հաւատում եմ, պատասխանեց Բուխարեցին,— ճշմարիտ է, լաւ գոհարներ են, բայց թանգ են գնահատում, շատ թանգ:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԾՐԹԻՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 21 ՄԱՐՏ
JEUDI 21 Mars 1935

11 ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2759

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՍԱԳԵՐՈՒ ՃՂՃՂՈՒՔԸ

Բ.

Հրապարակաւ գրուած է հարցը,— Փարիզի ռամկավար օրկանը եւ իր կուսակցութիւնը, եթէ արժանապատուութեանզգացում ունին, պարտաւոր են փաստերով ապացուցանել իրենց ամարդի եւ պիղծ բանսարկութիւնը.—

«...Գաղութահայութիւնը այս 12 տարուան ընթացքին պիտի կրնար, մինչեւ այժմ ներգաղթողներէն զատ, 24 անգամ 2–3000 գաղթականներ ալ փոխադրել Հայաստան, եթէ «Յառաջ»ի ներկայացուցած կազմակերպութիւնը այդ 12 տարուան ընթացքին խաչակրութիւն բացած չըլլար ներգաղթի քաղաքականութեան դէմ, որուն առջեւ այսօր միայն «Յառաջ» հարկադրուած է ծունկի գալ»:

Կուսակցական կիրքը որքան ալ ցամքեցուցած ըլլայ իրենց հոգին, անոնք, ռամկավարները, իրաւունք չունին պատմութիւնը գլխիվայր շրջելու եւ իրենց — «Հայաստանասէր»ներուն — փոքրոգութեան եւ ապիկարութեան մեղքը ուրիշի ճիտին փաթթելու:

Իսկ պատմութիւնը կ՚ըսէ,— Ոչ մէկ հոսանք այնքան ուժգնօրէն հնչեցուց ներգաղթի պահանջը, որքան Դաշնակցութիւնը: Իր տրամադրութեան տակ եղած բոլոր միջոցներով: Եւ առաջին օրէն, քար դնելով իր սրտին վրայ:

Որովհետեւ, որո՞ւ համար գաղտնիք էր թէ՝ ներգաղթի քաղաքականութիւնն ալ իր որոշ անպատեհութիւններն ունէր, չըջանէ շրջան:

Արդարեւ, պատահած են պարագաներ, երբ Դաշնակցութիւնը հարկադրուեր է լուսաբանութիւններ տալ եւ դիմադրել ամբոխային տրամաբանութեան, որ շատ մը անպատեհութիւններ կը տեսնէր ներգաղթի անվերապահ պաշտպանութեան մէջ, նկատի առնելով հայրենիքին իրական կացութիւնը եւ քաղաքական պայմանները:

Այս առթիւ ի՛նչքան վիճաբանական ժողովներ, նախաձեռնութեամբ չարքերու, որոնք տասն անգամ աւելի արթուն են, քան շատ մը ռամկավար – ազատական վարիչներ:

Ուրեմն մենք անդադար, կուսակցական – քաղաքական գործունէութեան բոլոր միջոցներով, ունեցանք միայնմէկ պաստանչան, — Դէպի Երկիր: Եւ անոր տրամաբանական պահանջը,— բացէ՛ք դուները:

— Բայց դուք դժոխք ներկայացուցիք Հայաստանը, պղտորեցիք հանրային կարծիքը, հետեւաբար եւ բնականաբար ...

Ա՞յս էր որ կ՚ուզէիք ըսել, այնքան քսու եւ անպատկառ արտայայտութեամբ:

Այստեղ ալ փաստերը ոչ թէ մեզի դէմ են, այլ ձեզի դէմ: Բոլոր անոնց դէմ որ Հայաստան եւ ներգաղթ կը խաղան 12 տարիէ ի վեր, իբրեւ մեռասաներորդ ժամու խմաստուններ:

Լսեցէ՛ք: Դաշնակցական մամուլը պարտականութիւն կը սեպէ հայրենիքի վիճակը ներկայացնել այնպէս ինչպէս որ է: Դաշնակցականմամուլը չի գիտեր կեղծել: Հ.Յ.Դաշնակցութիւնըմեզի սորվեցուցած է հետեւիլ, պրպտել, քննել, վերլուծել, եզրակացութիւններ հանել, տեսակէտներ պարզել եւ պահանջներ դնել:

Այդ աշխատանքի ընթացքին, անշուշտ վրիպումներ ալ կրնան պատահիլ: Մենք յաւակնութիւն չունինք աշխարհի ամբողջ իմաստութիւնը, ճշմարտութիւնն ու արդարութիւնը մեզի սեփականացնելու: Եւ ազատ ենք ահաւոր մեղքէ մը,— ծուլացում եւ քարացում:

Արդ, եղած են շրջաններ երբ Հայաստանը, ինչպէս ամբողջ Խորհ. Միութիւնը ունեցած է խիստ գժոխային կացութիւն: Եթէ ուրիշները կը սիրեն սուտ – խենդ ձեւանալ, իրաւունք չունին նոյն կործանարար փոքրոգութիւնը պահանջելու մեզմէ:

Հայաստանը ունեցած է — եւ դեռ ունի — վիճակներ, ուր եթէ մարդ արարածը լսէր, քարերը պիտի աղաղակէին:

Մարդկային տրամաբանութեան, հայրենասիրական պարտականութեան ո՞ր կանոնը կը տրամադրէ լռել, կեղծել, խաբել, շողմել եւ սաղմոսերգել,—

1. Երբ թերխաշ եւ բարբարոս վարիչներ սովի կը մատնեն գիւղացի եւ բանուոր ժողովուրդ մը, արհեստական միջոցներով, ապիկարութեամբ կամ ծայրայեղական մարզանքներով:

2. Երբ հարիւրաւոր քաղաքացիներ կը ձերբակալուին, կ՚աքսորուին, բարբարոսական հալածանքներու կ՚ենթարկուին սնոտի պատրուակներով,— իրենց՝ բուն իսկ վարիչներուն խելագարութեանց հետեւանքով, եւ ուրիշ հազարաւորներ ալ կը հեծեն մղձաւանջի տակ,— իբրեւ թէ թշնամի լուծի մը տակ ըլլային:

3. Երբ ամբողջ շրջան մը, քաջարի Զանգեզուրը զինաթափ կ՚ըլլայ վայրագօրէն, եւ ճարահատ լեռները կ՚ապաստանին իր զաւակները (6–700 հոգի):

4. Երբ հաւաքական տնտեսութիւնը (կոլխոզ) իր բարբարոսական գործադրութեամբ արիւն փսխել կուտայ հայ գիւղացիներուն, որոնք ճարահատ կը մորթեն իրենց անասունները, վնասելով ե՛ւ իրենց ե՛ւ երկրին: (Դեռ չէ դարմանուած կորուստը):

5. Երբ ազէտ եւ ապուշ մարդիկ «թոկից փախած» գործիչներ կը համարձակին իրենց ուզածին պէս խաղալ ոչ միայն ժողովուրդի ընկերային, տնտեսական, քաղաքական եւ ֆիզիքական կեանքին հետ, այլ եւ լեզուին, գրականութեան, գիտութեան, մինչեւ իսկ ուղղագրութեան հետ ...

6. Երբ հարիւրաւոր փախստականներ իրենց շունչը կ՚առնեն դէպի Իրան, Արաքսի մէջ խեղդուելու գնով ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԵՐ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԲԱՐԵԿԱՄԸ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ՀԱԼԱԾԱԿԱՆ ՀԱՅԵՐԸ

Մեր ազնիւ բարեկամը, Պ. Yves Carlier, *որուն Ֆրանսերէն բողոքը* Je Suis Partout*ի դէմ հրատարակած էինք մարտ 3ին, այս անգամ ալ սրտցաւ գրութեամբ մը կը բողոքէ հայ աշխատաւորներու մասին գործադրուած խտութեանց մասին:* (« Marseille - Libre », 18 *մարտ*):

Պ. Քարլիէ երկու մասին կը բաժնէ օտար աշխատաւորները.— 1. Անոնք որ Ֆրանսա եկած են իրենց յօժար կամքով եւ ունին հայրենիք մը ուր կրնան վերադառնալ, եւ 2. Անոնք որ եկած են ապաստանելու եւ չունին հայրենիք, ուր կարենան վերադառնալ: Յետոյ կը շարունակէ.

— « Մէկդի կը դնեմ առաջին շարքին պատկանող օտարականներու խնդիրը, քննելով միայն պարագանՖրանսա ապաստանած օտարականներու եւ մասնաւորապէս Հայերու, որոնցմէ կարեւոր գաղութ մը կը բնակի մեր նահանգին մէջ:

Նախ եւ առաջ, հարկ է նտ երթալ մինչեւ ժամանումը, աւելի ճիշդ՝ «ելք»ը (արտագաղթ) Հայերու մեր երկրին մէջ, եւ ճշդել շարժառիթները: Անոնք իրենց յօժար կամքո՞վ եկան եւ պարզապէս հա՞ց ճարելու համար զոր չէին կրնար գտնել ուրիշ տեղ: Ո՛չ, ընդհակառակն: Ֆրանսա եկած Հայերը, մեկնած ըլլան Մերսինէն, Իզմիրէն, Էնկիւրիէն թէ Պոլսէն, բոլորն ալ հոս ապաստանած են ոչ թէ փրկելու համար իրենց գոյքերը զորս բոլորովին լքած են, այլ փրկելու համար իրենց կեանքը որ վտանգի ենթարկուած էր իրենց երկրին տէրերուն կողմէ: Ինչո՞ւ համար անոնք Ֆրանսա եկան, նախընտրելով ուրիշ երկիրներէ: Հարկադրուա՞ծ էին այդպէս ընելու: Այս հարցումին ալ ոչ պատասխանելու պարտաւոր ենք: 1920 — 1923ին —այս արտագաղթի թուականին — աշխարհը չէր տառապեր տնտեսական տագնապէ: Գերարտադրութեան տեղ արտադրութեան պակաս կար եւ բանուորները գլխու վրայ տեղ ունէին ամէն կողմ: Եթէ անոնք նախընտրաբար Ֆրանսա եկան, պատճառը իրենց սէրն է Ֆրանսայի հանդէպ եւ եթէ Ֆրանսա լաւ ընդունելութիւն բրաւ այն ատեն եւ նոյն իսկ հրաւիրեց, պատճառը պարզապէս այն է որ Ֆրանսա, աւանդական պաշտպանը Արեւելքի հալածականներուն, կ՚ընդունէր թէ այդ ցեղը՝ զոհ յետպատերազմեան դաշնագիրներու եւ միշտ հալածական, իրաւունք ունէր մեր հիւրընկալութեան եւ միեւնոյն ատեն չէր մոռնար իր պաշտպանութեան համար զանազան նակատներու վրայ եւ իր դրօշին ծալքերուն տակ ինկած Հայերը:

Արդ, երբ իբր 15 տարիէ ի վեր Ֆրանսա հաստատուած այս սարքին իրաւունք չեն տար աշխատանքի, ի՞նչ պիտի ըլլայ հետեւանքը: Կարելի չէ արտաքսել Հայերը, քանի որ չեն կրնար իրենց տեղէն շարժիլ, որովհետեւ — ո՞ւր պիտի երթան: Իրենց եկած տե՞ղը վերադառնալ: Կարելի չէ մտածել այդ մասին, որովհետեւ անոնք «հայմաթլըս»ներ են, անհայրենիք: Այստեղ մնան, բայց ի՞նչպէս ապրին առանց աշխատելու: Ուրեմն ի՞նչ պէտք է ընել այս կենսական երկընտրանքին մէջ, այսպէս երկու սուրի մէջ մնալով:

Տարրական տրամաբանութիւնը ինքնին կուտայ պատասխանը.— Այս դժբախտներուն իրաւունք տալ վաստըկելու իրենց հացը մեր երկրին մէջ, եւ վստահ ըլլանք թէ քանի մը հայ պզտիկներու կերած պատառ մը հացովը չէ որ պիտի տուժեն ֆրանսացի պզտիկները: Թէեւ իրապաշտ եւ խաւապաշտ շրջանի մը մէջ կ՚ապրինք, քիչ մը տեղ ալ զգացումին տանք, մանաւանդ երբ անոնք որոնց կ՚օգնենք, երբեք ապերախտ չեն եղած մեզի հանդէպ եւ երբ բուն իսկ իրենց զօրութեամբ անոնք վերջի վերջոյ մեր երկիրը իրենցը կը նկատեն: Չմոռնանք թէ Ֆրանսա պարտաւոր է պահպանել տկարներու հիւրընկալութեան եւ պաշտպանութեան բարի համբաւ մը, զոր ստացած է իր փառաւոր պատմութեան ընթացքին: Մեր հանրապետական նշանաբանը պէտք է ըլլայ միշտ — Ազատութիւն, հաւասարութիւն, Եղբայրութիւն բոլոր անոնց հանդէպ որ կ՚ապրին մեր օրէնքներուն պաշտպանութեան տակ:

»»»· ·«««

ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆ ԱՆԳԼԻՈՅ ԲՌՆԱԾ ԴԻՐՔԻՆ ԴԷՄ

»»»· ·«««

Երեք պետութիւնները պիտի խորհրդակցի՞ն Պերլինի այցելութենէն առաջ

═ • • ═

ԵՐԵԿՈՒԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Փարիզի մէջ ընդհանուր յուսախաբութիւն պատճառեց Անգլիոյ բռնած դիրքը, գերմանական ծանօթ անակնկալին առթիւ: Մանաւանդ որ, Մեծն Բրիտանիա իր ծանուցագիրը Պերլին ղրկած է առանց նախապէս խորհրդակցելու Ֆրանսայի հետ: Դժգոհութիւնը արտայայտութիւններ կ՚երեւան ոչ միայն մամուլին, այլեւ պաշտօնական շրջանակներու մէջ: Կ՚ըսուի թէ թելադրութիւններ եղած են որ Սըր Ճօն Սայմըն Փարիզ հանդիպի Պերլին երթալէ առաջ, սակայն մերժուած է: Միւս կողմէ, շատ հաւանք չընծայուիր այն լուրերուն թէ երեք պետութեանց արտաքին նախարարները մասնաւոր ժողով մը պիտի գումարեն Փարիզի մէջ, հաւաքական ձեռնարկ մը կատարելու համար: Փարիզի անգլիական դեսպանը բացատրութիւններ տուաւ Անգլիոյ բռնած դիրքի մասին: Լոնտոնի ֆրանսական դեսպանն ալ լուսաբանութիւններ ստացաւ. սակայն դժգոհութեան տպաւորութիւնը չփարատեցաւ:

Քանի մը հատուածներ թերթերու արտայայտութիւններէն, գաղափար մը տալու համար տիրող յուսախաբութեան մասին:

Փէրթինաքս, « Էքօ տը Փարի »ի քաղաքական խմբագիրը, խստօրէն կը քննադատէ Անգլիոյ անջատ գործունէութիւնը եւ մանաւանդ Սըր Ճօն Սայմընի այցելութիւնը: « Փարիզի մէջ կարելի չէր նախատեսել Անգլիոյ անձնատուրութիւնը Գերմանիոյ հանդէպ: Եւ բնականաբար զարմանք եւ սրտնեղութիւն պատճառեց: Կը թուի թէ բան չէ մնացած անցեալ փետրուարի սկիզբը մշակուած անգլօֆրանսական քաղաքականութենէն: Չէ՞ որ երկու կառավարութիւնները պիտի խորհրդակցէին, երբ ընդունէին շահակից պետութեանց պատասխանները: Արդ, Ֆրանսական կառավարութիւնը բան չէր գիտեր անգլիական ծանուցագրի մասին, մինչեւ որ արդէն Գերմանիոյ յանձնուած էր»:

« Ժուռնալ ».— « Սըր Ճօն Սայմընի ուղեւորութիւնը Պերլինի մէջ՝ տեղի կ՚ունենայ այնպիսի պարագաներու մէջ որոնք ճիշդ հակառակն են այն պայմաններուն որոնք նախատեսուած էին Լոնտոնի համաձայնութեանց մէջ, երկու կառավարութեանց կողմէ »:

« Լ՚Էօվր » — « Անգլիական ծանուցագրին առաքումը ինքնին խախտեց որ եւ է համախորհուրդ ձեռնարկ Փարիզի, Լոնտոնի եւ Հռոմի միջեւ եւ Հիթլերի ընծայեց այն բարոյական զօրութիւնը զոր կը յուսար ստանալ իր ներքին քաղաքականութեան վարկին համար»:

« Տէմփս » .— « Կարելի չէ երկու կարծիք ունենալ անգլիական դահլիճին քաղաքականութեան մասին— անձնատուրութիւն՝ ճակատամարտի ամէնէն առաջ շրջանին »:

« Էնթրանսիժան ».— Դժուար է երեւակայել թէ Սըր Ճօն Սայմըն ինչ կրնայ ըսել Հիթլէրի: Անոր ծանուցագրին մեջմ շեշտը ենթադրել կուտայ թէ վիճաբանութեան պիտի դրուի գերմանական բանակին զինուորներու թիւը:— «Երեսունեւվեց զօրաբաժինը շատ է: Չէ՞ք ուզեր զոհանալ քանով: Շա՞տ քիչ է. Թող ըլլայ քանըհինգ ...»: Եւ Սըր Ճօն Սայմըն Լոնտոն պիտի վերադառնայ յաջողութիւն մը շահած ըլլալու հպարտութեամբ»:

« Փարի – Միտի » .— « Մեծն Բրիտանիա իր նուրբ ռազմավարութեամբ կ՚ուզէ խրատարարի դիրք ստանալ, ինչ որ միակ գերազանց միթոտն է բաժնելով տիրելու »:

Դժգոհ է նաեւ հաստատիւր «Թան»ը: Իր երէկուան խմբագրականին մէջ, կիսապաշտօնական օրկանը դիտել կուտայ թէ անգլիական կառավարութիւնը կ՚ուզէ մինչեւ ծայրը երթալ, հաշտարար քաղաքականութեան մէջ: « Եւ սակայն, դիտելի է որ անգլօգերմանական բանակցութիւնները պիտի կատարուին այնպիսի պայմաններու մէջ որոնք աննախընթաց են դիւանագիտական պատմութեան մէջ: Ի՞նչպէս կարելի է արդիւնաւորապէս քննել համաձայնութիւն մը սպառազինութեանց մասին, որ տեղը պիտի բռնէր Վերսայլի դաշնագրին Ե. գլուխին, երբ Գերմանիա կատարուած իրողութեան մը առջեւ կը դնէ Եւրոպան: Ի՞նչպէս կարելի է բանակցիլ ընդհանուր ապահովութեան մասին, երբ Գերմանիա բացէ ի բաց կը բռնաբարէ Վերսայլի դաշնագրին էական տրամադրութիւնները: Վերջապէս, ինչպէ՞ս կարելի է նախատեսել Գերմանիոյ վերադարձը դէպի Ազգերու Դաշնակցութիւն, երբ այդ պետութիւնը գիտակցաբար կը ձախողեցնէ Ժընեւի բոլոր ձեռնարկները եւ բրտօրէն կը բռնաբարէ 1919ի դաշնագիրը որուն կը պարտի իր գոյութիւնը Ազգաժողովը: Ասոնք վրդովիչ հարցումներ են միջազգային կարծիքին համար, ճիշդ այն պահուն երբ կը սկսին ֆրանքօանգլիական խօսակցութիւնները »:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽՈՐԱԳԻՐ ԶԳՏԱՑ

»»»· «««

Ձեր սիրտն ալ կը նեղանա՞յ երբեմն:

Իմ սիրտս շատ կը նեղանայ այս օրերուս,— համ հոտ չմնաց, խանդավառութեան գրգիռ չմնաց: Ու սիրտս կը նեղանայ:

Բարեբախտաբար չի պակսիր զըւարճալիքը:

Երբեմն թերթ մը կ՚առնեմ ու կը կարդամ,— տեսնեմ ի՞նչ կ՚ըսեն քաղաքակրթութեան մեր վարպետները: Շարունակ մեր ականջին կը պոռան,—քաղաքակրթութիւն սորվեցէք Եւրոպացիներէն, գիտութիւն սորվեցէք լոյս – քաղաքներու բնակիչներէն: Ես ալ, արդարեւ, կը ջանամ քաղաքակրթութիւն ու գիտութիւն սորվիլ այս մեծ ազգերու մեծ մտաւորականներէն:

Անցեալ օր թերթ մը կը կարդայի,— այդ թերթը կը խմբագրէ մէկն անոնցմէ, որ մեզ մէկ ջուրով լուաց Սիտիներուն հետ:

Հասարակ լուր մը կուտար այդ թերթը: Այսպէս կը գրէր թէ «Իշխանաց կղզիները, որոնք կը գտնուին Սեւ Ծովու մէջ ...»: Ի՞նչ, Իշխանաց կղզիները Սեւ Ծովու մէ՞ջ կը գտնըւին: Աշխարհագրութեանս վարժապետը, մէկ զերոյի սպառնալիքով, ինծի գոց ընել տուած էր թէ Իշխանաց կղզիները կը գտնուին Մարմարայի մէջ: Մեր երախաներն ալ այդպէս գիտեն:

Քաղաքակրթութեան մենաշնորհ ունեցող Եւրոպայի մէջ, սակայն, մտաւորական մը, կ՚ելլէ կը գրէ թէ Իշխանաց կղզիները Սեւ Ծովու մէջ կը գտնուին:

Տակաւին չեմ յիշեր այն խելացիները, որոնք թէեւ մեզի Սիտիներուն չափ խելք չեն տար, սակայն Հայը կը շփոթեն Հրեային ու Թուրքին հետ: Երեւակայեցէք որ մեր դպրոցականները անգամ իրենց անուններէն իսկ կրնան ճշդել օտարներու ազգութիւնը:

×

Զլնդանք Եւրոպացիներու մեծամտութեան վրայ: Ճիշդ է որ, քանի Եւրոպա կը գտնուինք, շա՜տ տգիտութիւններ տեսանք, շատ վերագնահատութիւններ ըրինք, սակայն չեն արդարանար մեր տգիտութիւնները:

Ի՛նչ խմբագիրներ ունինք, որոնք երբ այբը տեսնեն, գոմէշի սանտր կը կարծեն: Եւ սակայն թերթ կը հանեն, հանրային կարծիք կը վարեն, ա՜զգ կը փրկեն,— գէթ այդպէս կը յաւակնին:

Ու մեր խմբագրապետը տակաւին կը նեղանայ, երբ աշխատակից մը կը գրէ «զեկուցեց»: Կը նեղանայ խմբագրին, երբ վրիպակ մը չէ տեսեր:

— Դիմացդ չե՞ս տեսներ, ա՜յ մարդ, կ՚ըսեմ յանախ, տե՛ս, հայ խմբագիրներ ունինք, որ հայերէ՞ն չեն գիտեր եւ թերթ կը հանեն: Կ՚ուզե՞ս որ օր մը առնեմ դիմացէն թերթ մը եւ ցոյց տամ ոճիրները գործուած հայերէնի դէմ: Ա՜խ, այդ Հայաստանեաները, որոնք երբ Հայաստան կ՚ըսեն, կարծես խանո՜ւբս կ՚ըսեն, երբ կը քննադատեն « Հակահայաստանեան կուսակցութիւնը» (այս շաքերտուած բառերուն հեղինակը փախուկ մը կրնայ ըլլալ միայն), մարդ կը մղուի հարցնելու թէ իրենց գիտցածը ո՞ւր սորված են: «Վանքի հաւ ուտող այս մարդիկը Հայաստանասէր դարձեր՝ կարմիր կարասէն մեղր ուտել կը փորձեն, առանց կարենալ պարտկելու խմբագրի իրենց տգիտութիւնը:

ԱՐԱԶ

Ուրբաթի տեղ կիրակի՝ Թուրքիոյ մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ օրինագիծ մը կազմուած է որ շուտով պիտի ներկայացուի ազգ. ժողովին եւ որուն համաձայն ուրբաթի տեղ տօնական օր պիտի հռչակուի կիրակին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲՈՂՈՔԱԳԻՐԸ

Նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստ գումարեց երէկ առտու եւ վաւերացուց Պ. Լավալի պատրաստած պատասխանը, որ պիտի ուղղուի Գերմանիոյ: Պատասխանը Պերլին հասած պիտի ըլլար կէս օրին: Միւս կողմէ, Փարիզի մէջ ամէն միջոց կը փորձեն, որպէսզի գոնէ այս հարցի մասին գործակցութիւն հաստատուի Անգլիոյ եւ Իտալիոյ հետ: Հեռախօսը անընդհատ կը բանի Փարիզի եւ միւս մեծ մայրաքաղաքներուն միջեւ: Դեսպաններու երթեւեկներն ալ իրարու կը յաջորդեն: Անջի օր արտաքին նախարարին այցելութիւն տուին անգլիական գործակատարը եւ խորհրդային դեսպանը: Միեւնոյն պատկերը Լոնտոնի եւ Հռոմի մէջ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՄԱՐՏ 1Ի ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԾԱԳՈՒՄՆ ՈՒ ՎԱԽՃԱՆԸ

= o–o =

Ներքին յեղափոխութիւններու աւանդական երկիր մը դարձած է Յունաստան: Արդարեւ, Փոքր Ասիոյ աղէտէն ի վեր, այս քանի երորդ յեղափոխութիւնն է, որ կը պայթի:

Մարտ 1ի շարժումը նախընթաց չունի դրեթէ, եթէ չհաշուենք 1923ի ապստամբութիւնը Փլասթիրասի յեղափոխական կառավարութեան դէմ, կազմակերպուած զուտ արքայական զօրավարներու միջոցաւ, եւ զսպուած Զօր. Քոնտիլիսի կողմէ, որ այն ատեն Սելանիկի զօրաբաժնի հրամանատարն էր: Այդ օրերուն ամբողջապէս քանդուեցաւ Կորնթոսի ջրանցքը, նիւթական մեծամեծ տագնապներու ենթարկելով պետութիւնը, որ նոր ելած էր Իզմիրի փլուզումէն:

Աւելի վերջերն ալ (1927—28) Փանկալոսի դիկտատուրային տապալումն ու «հանրապետական պահակախումբ» կոչուած (գնդ. Զէրվաս եւ Տերթլիս) գունդերուն զինաթափութիւնը պատճառ եղան արիւնահեղութեանց: Զանոնք տապալողն ու զսպողը կրկին Զօր. Քոնտիլիսն էր, համաձայնութեամբ Կրետացի դիւանագէտին:

Մարտ մէկի յեղափոխութիւնը շատ աւելի ծաւալուն եւ կազմակերպուած հանգամանք ունէր, եւ կը ձգտէր կողմերէն մին կամ միւսը վերջնական հաշուեյարդարի ենթարկելու:

Ինչպէս կը յիշուի, երկու տարի առաջ, ընդհանուր ընտրութեամբ իշխանութեան գլուխ եկաւ այսօրուան կառավարութիւնը, որ կազմուած է մեծամասնութեամբ «ժողովրդական» կուսակցութեան երեսփոխաններով, (արքայականներ) եւ Քոնտիլիսի (ազգ. ընկերվարական) գործակցութեամբ: Այն ատեն ալ, ազատականները (Վենիզէլոս) չուզեցին իշխանութիւնը յանձնել, եւ Փլասթիրաս 12 ժամուան դիկտատուրա մը հաստատեց: Դէպքերը ցոյց տուին սակայն, որ ոչ միայն ժողովուրդը, այլ եւ բանակին մեծամասնութիւնը դէմ էր զինուորական տիրակալութեան, եւ իշխանութիւնը յանձնուեցաւ ընտրութիւններու շահողներուն, — Ցալտարիս – Քոնտիլիսի կողմին:

Ցալտարիսի պաշկէճը հազիւ երկու տարի է, որ իշխանութեան գլուխ կը գտնուի: Այս երկու տարուան ընթացքին, Յունաստանի երկու հաւասար ուժ ներկայացնող կողմերը (ժողովրդական եւ ազատականներ) ունեցան յաճախակի բախումներ, տագնապներ, խորհրդարանական վէճեր եւ կռիւներ: Վրայ եկաւ նաեւ, Վենիզէլոսի մահափորձը, որ կիրքերը աւելի սրելու ծառայեց, եւ կողմերը սկսան հրապարակաւ իրար պախարակել, անցեալ վէճեր մէջտեղ հանել եւ վերջապէս խորհրդարանը վերածուեցաւ կռուադաշտի: Հանրապետութեան նախագահին եւ մանաւորապէս Ցալտարիսի յորդորներն ու զիջումները չկրցան դարման ըլլալ խորացող վէրքին, որ կը սպառնար անպայման պայթիլ:

Արդէն մահափորձէն յետոյ, խորհրդարանի նիստերուն չմասնակցեցաւ այլ եւս Վենիզէլոսը, քաշուեցաւ իր ծննդավայրը՝ Կրետէ եւ ինչպէս կը հասկցուի, խմորեց ճակատագրական այն շարժումը, որ թէ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս ու Փիզիքապէս, շատ սուղի նստաւ այս գեղեցիկ երկրին:

Կառավարութիւնը սկսած էր դատել արդէն մահափորձին հեղինակներն ու գործակիցները, ու շարժումը պայթեցաւ երրորդ նիստը հազիւ վերջացած:

Մարտ 1ին, ուրեմն, ուրբաթ օր, շարժումը սկսաւ նախ՝ Նաւակայանէն, զոր հանգստեան կոչուած ազատական ծովային սպաները, գրեթէ առանց դիմադրութեան, երեկոյեան ժամը 8ին պարպեցին ամբողջութեամբ, իրենց հետ տանելով ամբողջ նաւատորմիղը: Ամբողջ, կ՚ըսենք, որովհետեւ յունական նաւատորմիղին գլխաւոր ուժը «Ավերոֆ»ն է, որ անցած էր յեղափոխականներուն կողմը, սպաննուած ըլլալով դիմադրութիւն փորձող արժէքաւոր ծովակալ մը:

Նաւակայանի շարժման զուգընթաց, պայթեցաւ Աթէնքի Ա. զօրաբաժնին պատկանող էվզօններու գունդին յեղափոխութիւնը, զոր գլխաւորեց Զօր. Օթօնէոսի թիկնապահը:

Կառավարութիւնը, թէեւ քիչ մը ուշ, եւ սակայն յաջողեցաւ զսպել Աթէնքի շարժումը, միանգամայն տէր դառնալով նաւակայանին, ուր Թողուած մանր Թորփիլյանաւեր անգործածելի վիճակի մը մատնուած էին յեղափոխականներուն կողմէ:

Այս բոլորին զուգընթաց կ՚ապստամբէր արդէն չորրորդ զօրաբանակը (Սէրէզ, Դրամա, Գավալա, Տէտէ Աղաճ) ու նաեւ Կրետէի ծովեզերեայ մարտկոցները սիրով կ՚ընդունէին ապստամբ նաւատորմիղը, յարելով շարժման:

Վենիզէլոս ստանձնած էր յեղափոխութեան գլխաւորութիւնը՝ Կրետէէն, որուն կառավարիչն ու կառավարականները ձերբակալելով կը հիմնէր հասարակութիւն մը, տէր դառնալով կղզիներուն: Չորրորդ զօրաբանակը տէր կը դառնար ծանօթ շրջանակին՝ գլխաւորութեամբ Զօր. Քամէնոսի: Կառավարութեան ձեռքն էին արդէն Պելոպոնէսը, Աթէնքը, Սելանիկը, Լարիսան, մէկ խօսքով ցամաքային Յունաստանը:

Պէտք է ըսել, որ վճռական եղաւ կառավարութիւնը եւ շանթահարիչ, շնորհիւ մեծ հայրենասէր զինուորին, Քոնտիլիսի, որ ստանձնեց կառավարական բանակներուն բարձր հրամանատարութիւնը, եւ մեկնեցաւ Սելանիկ, կազմակերպելու համար ընդհ. յարձակողականը:

Մինչ այս մինչ այն, շնորհիւ Զօր. Քոնտիլիսի վճռականութեան, իր սաղմին մէջ խեղդուեցաւ Աթէնքի Փրօթօ – Տագմային շարժումը, քանի մը տասնեակ զոհեր խլելով երկու կողմէն: Եւ մայրաքաղաքը գտաւ իր խաղաղութիւնը: Յայտարարուեցաւ կատարեալ պատերազմական վիճակ: Մայրաքաղաքին բոլոր կարեւոր կեդրոնները առնուեցան բացարձակ պաշտպանութեան տակ: Եղան զանգուածային ձերբակալութիւններ, ազատականներու եւ առ հասարակ կառավարութեան ընդդիմադիր հոսանքներէն:

Համանման միջոցներու դիմեց Վենիզէլոս իր գրաւած քաղաքներուն մէջ: Առաջին հերթին ձերբակալեց Կրետէի ընդհ. կուսակալը եւ կառավարական բազմաթիւ պաշտօնեաներ: Նոյնը ըրաւ ապստամբ զօրավար Քամէնոսը, չորրորդ զօրաբանակի շրջանակին մէջ:

Կառավարութիւնը ամէն հաւանականութիւն կանխելու մտահոգութեամբ զօրակոչ յայտարարեց, զէնքի տակ կանչելով քանի մը զինուորական դասեր միաժամանակ: Հրաժարեցաւ ծովային նախարար Հաճիքէրիաքոս, ստանձնելով ամբողջական պատասխանատուութիւնը նաւակայանին յեղափոխականներուն կողմէ պարպուած ըլլալուն: Կ՚ըսուի թէ այս նախարարը մաս ունեցած է շարժման մէջ, կ՚ըսուի թէ, նախապէս որ եւ է տեղեկութիւն չէ ունեցած թէ յեղափոխութիւն մը կը խմորուի: Այս կամ այն ձեւով, մարտ 1ի աղէտին ակամայ պատասխանատուներէն կը համարուի եւ զրոյցներկան իր ջղային եւ հոգեկան դրութեան խանգարուած ըլլալու մասին:

Ծովային նախարար նշանակուեցաւ Զօր. Տուսմանիս, հանգստեան կոչուած ծովակալ մը, անպաշտօն նախարար եղաւ զօր. Մեթաքսաս (ազատախոհներու կուսակցութեան պետը) հրաժարեցաւ արտաքին նախարարը՝ Մաքսիմոս, որուն պաշտօնը վարեց վարչապետը:

Մինչ ներքին կազմակերպական այս աշխատանքները տեղի կ՚ունենային, կառավարութիւնը նորոգեց անգործածելի դարձած մարտանաւերն ու ծով իջեցուց «Քիլքիս»ը, փոքրիկ նորոգութեամբ մը: Միւս կողմէ պատերազմական նախարար՝ Զօր. Քոնտիլիս մեկնեցաւ Սելանիկ, ուր գոյութիւն ունեցող եւ զօրակոչի ենթարկըւած զինուորներու կազմակերպութեամբ սկսաւ զբաղիլ, երբ մէկ կողմէն ալ պատերազմական վիճակի մէջ կը դրուէր օդանաւային տորմիղը, գլխաւորութեամբ յանդուգն օդանաւորդ Րէփիփայի, որ շարժման զսպումին մէջ շատ կարեւոր եւ հերոսական դեր ունեցած ըլլալով, բարձրացաւ զօրավարի աստիճանին:

Այս բոլորը տեւեցին 12 օր: Իրականին մէջ բուն պատերազմը տեւեց հազիւ 48 ժամ: Այս յապաղումին պատճառ ցոյց տրուեցաւ ցուրտն ու ձիւնը: Ինչպէս կ՚երեւի սակայն, Յունաստանի ամէնէն հայրենասէր եւ արի զինուորը՝ Քոնտիլիս, կը հետապնդէր երեք գլխաւոր նպատակներ,—

Ա.— Ամէն գնով օգտել ապստամբները, որպէսզի ժամանակ չունենան կռուելու եւ հետեւաբար եղբայրական արիւնը քիչ հոսի:

Բ.— Ապստամբները օգտելով զըկել զանոնք պարէնաւորումէ:

Գ.— Կտրել ապստամբ զինուորներուն բարոյական կորովը, զանոնք մղելով զանգուածային անձնատուութեան:

Արդարեւ, Սելանիկ հասնելէ եւ ճակատին ընդհանուր կացութիւնը քննելէ յետոյ, զօրավարը վճռապէս յայտարարեց.—

«Ընդհ. յարձակողականի անցնելէ 48 ժամ վերջ պիտի ջախջախեմ եւ շանթահարեմ ապստամբները»:

Այդպէս ալ եղաւ: Ընդհ. յարձակողականը սկսաւ կիրակի, մարտ 10ին, կէսօրուան ժամը 3ին, եւ երկուշաբթի գիշերուան ժամը 10—12, արդէն բոլոր ապստամբները շանթահարուած էին եւ բանակները վերադարձած զօրանոց, պարագլուխներն ալ անցած Պուլկարիա: Չորրորդ զօրաբանակի (արեւելեան Մակեդոնիա) շարժման զսպումին հետ միասին անձնատուր եղան ապստամբ մարտանաւերն ալ: Իսկ «Ավերոֆ»ը Կրետէէն իր մէջ առնելով Տէր եւ Տիկ. Վենիզէլոսն ու բոլոր յեղափոխական վարիչները, խարսխեց Երկոտասան կղզեխումբին Կասօս կղզին, ուր զանոնք ցամաք հանելէ յետոյ ինքզինքը դըրաւ կառավարութեան հրամանին տակ:

Մինչ այս մինչ այն, յաղթական զօրավարը վերադարձաւ Աթէնք՝ երեքշաբթի օր, երեկոյեան ժամը 6.30ին: Աթէնքը այդքան բազմութիւն եւ տօնական շքեղութիւն չէր տեսած վերջին տասնամեակին: Ամէնուրեք Զօր. Քոնտիլիսի մեծադիր նկարները պատերազմական – զինուորական համազգեստով: Յաղթականը ունեցաւ աստիճանի բարձրացում, հասնելով բուն զօրավարի աստիճանին: Ամբողջ անցքին երկու կողմերը դիրք բռնած էին զինուորական եւ ոստիկանական ջոկատներ, որոնք յաղթական զօրավարը դիմաւորեցին համազարկերով: Բազմահազար ժողովուրդ արտանց ծափահարեց հայրենասէր եւ արի զինուորը, որուն ամբողջ կեանքը լեցուն է քաջագործութիւններով:

Ընդունելութենէն յետոյ ժողովուրդը ուղղուեցաւ վարչապետին բնակարանը, ուր Զօր. Քոնտիլիս դիմաւորուեցաւ եւ ողջագուրուեցաւ վարչապետին, նախարարներուն եւ զօրավարներու հետ:

Ճառեր խօսեցան՝ վարչապետը, յաղթական զօրավարը, Մեթաքսաս եւ ծովային նախարարը՝ կարգապահութեան հրաւիրելով ժողովուրդը եւ դատապարտելով ապստամբութիւնը:

X

Ընդհանուր գիծերով տուի մարտ 1ի յեղափոխութեան ներքին անցքերը: Այժմ Յունաստանի մէկ ծայրէն միւսը անդորրութիւն կը տիրէ: Ամէնուրեք օրինաւոր իշխանութիւններ հաստատուած են:

Այժմ զբաղած են պատասխանատուներուն դատավարութեամբ: Չի կարծուիր, որ կառավարութիւնը ծայրայեղութեանց դիմէ:

Ամէն պարագայի մէջ, ապագայ գործողութեանց մէջ ճակատագրական դեր վերապահուած է Զօր. Քոնտիլիսի, որ ամբողջ ժողովուրդին կողմէ կ՚որակուի «Օ՚քէրավնօզ» (Շանթը): Անուն մը, որ տրուած էր իրեն ազատականներուն կողմէ՝ 1923ին, երբ զսպեց արքայական զօրականներուն ապստամբական շարժումը՝ Կորնթոսի մէջ:

Փակուեցան ու տակաւին փակուած կը մնան բոլոր ընդդիմադիր թերթերը: Փակուեցաւ նաեւ «Արամազդ» թերթուկը, իբրեւ կասկածելի: Անոնց վերապահութեան արտօնութիւն տրուեցաւ «Նոր Օր»ին, որ լոյս տեսաւ կանոնաւորաբար եւ յաւելուածներով:

Ապստամբներն իրենց փախուստի պահուն պետական գանձերէն միասին տարած են աւելի քան 200 միլիոն տրախմի: Իսկ յեղափոխութեան ընդհ. վնասը պետական գանձին արժած է մօտաւորապէս 8 միլիառ տրխմ.: Գումար մը, որ վերջերս քուէարկած էր երկրին պաշտպանութեան միջոցներ ճարելու համար:

ՓԱՅԼԱԿ ԱԴԱՄԵԱՆ

⁂ 1919ին Հայաստանի Հանրապետութեան Խորհրդարանի ընտրութիւնը հետեւեալ արդիւնքը տուած է.—

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը 230.272 քուէ — 72 պատգամաւոր: Սոցիալիստ Յեղափոխականները 13.239 քուէ — 4 պատգամաւոր: Թուրքերը 8187 քուէ – 3 պատգամաւոր: Անկուսակցական Ռուսերու Միութիւնը՝ 4224 քուէ — 1 պատգամաւոր: Քրտական ցուցակը՝ 1301 քուէ — ոչ մէկ պատգամաւոր: Ասորիները՝ 178 քուէ — ոչ մէկ պատգամաւոր:

ՇԱՆ ԳԼՈՒԽԸ

= • =

Գ.

Ահա այս է «Հայաստանի Կոչնակ»ը: Աւելորդ եւ ապարդիւն է զայն իր կոչումին հրաւիրելու աշխատանքը: Անոր բուն կոչումը անյայտ է թերեւս ոմանց, բայց ոչ շատերուն:

Հ. Բ. Ը. Միութիւնը քաղաքականութիւն կը խաղայ բարեգործութեան դիմակին տակ: Հօկը քաղաքականութիւն կը խաղայ Հայաստանի օգնութեան քողին տակ, «Հայաստանի Կոչնակ»ը պառակտում կը հրահրէ աւետարանական քրիստոնէութեան վերմակին տակ:

Այս երեքը միաձուլուած են Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ, որ սակայն մինակ չէ իր դէմ բացուած այս ճիհատին մէջ, անոր կողքին են ժողովրդային զանգուածները, ինչպէս որ ցոյց տուաւ Թուաբանական կերպով Ամերիկայի Կ. Կոմիտէի հանգանակութիւնը, ինչպէս որ ցոյց տուին ցեղակրօն շարժումը, Հ. Կ. Խաչի նորանոր ծաւալումը եւայլն:

Ինչո՞ւ, որովհետեւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան թէ գաղափարաբանութիւնը եւ թէ գործնական քաղաքականութեան մէջ իր որդեգրած ընթացքը համապատասխան են հայ ժողովուրդի ձգտումներուն եւ շահերուն:

Բացի այս երեքէն, որ պայքարի կըրկէսէն հեռու մնալու էին, կան ուղղակի քաղաքական կազմակերպութիւններ, որոնք կոչումն ու իրաւունքը, նաեւ պարտականութիւնն ունէին Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ չափման գալու, անոր հետ խօսելու եւ, ինչո՞ւ չէ, նաեւ պայքարելու, յանուն հայ գաղթաշխարհի ընդհանրական շահերուն:

Ս. Դ. ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ.— Կազմուած է 1887ին, իբրեւ բնական հետեւանք այն ընդհանուր յուսախաբութեան, զոր յառաջացուցած էր Պերլինի դաշնագրով տրուած խոստումին դրժումը: Այդ կուսակցութիւնը մասնակցեցաւ իրմէ առաջ եւ իրմէ վերջ ծնած բոլոր քաղաքական – յեղափոխական խմբակցութիւնները ի մի ձուլելու հայրենասիրական առաջադրութեամբ գումարուած խորհրդակցական ժողովներուն, ստորագրեց արձանագրութիւնը եւ դրժեց իր ստորագրութիւնը: Մնաց առանձին դէմ առ դէմ այն կազմակերպութեան հետ, որուն մէջ միացան բոլոր միւսները, կազմելով Հայ Յեղափոխականներու Դաշնակցութիւնը: Հնչակեան կուսակցութիւնը, հետեւաբար, հակառակորդ մը տեսաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մէջ, առաջին կազմակերպման առաջին օրերէն իսկ:

Միւս կողմէն, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը սկիզբէն իսկ ախտավարակ բան մը տեսաւ Հնչակեան կուսակցութեան մէջ եւ զգուշացաւ անկէց ու խորշեցաւ: Արդարեւ, սկսեալ 1894էն «դուն զող ես»,— «զողը դուն ես»ի փոխադարձ վարկաբեկումներու, մերկացումներու, աւելին՝ Լոնտոն, Ամերիկա, Ռոստով, Պարսկաստան եւ այլուր փոխադարձ ահաբեկումներու շրջան մը սկսաւ Հնչակեան ղեկավար տարրերու միջեւ: 1894էն մինչեւ 1908 ամբողջ հնչակեան դրականութիւն մը կայ, որուն մէջ նոյն ղեկավար տարրերը իրարու ճերմակեղէնները կը լուան: Իրերու այս դրութեան մէջ, 1896էն վերջ մէկ քանի հայրենասէրներու յանուն միութեան Թափած ջանքերը աւելորդ էին եւ վնասակար հայ դատին յաջողութեան տեսակէտէն:

Նոյն աղիւ տարրերու միջնորդութեամբ 1908ին համերաշխութիւն ըստեղծելու փորձերուն է. Ակնունի մէկ պատասխան ունեցաւ. «Զենք ուզում պղտորուել»: Մարգարէ չէր Ակնունի, բայց այն իմաստուն մարդն էր, որ տասնեակ տարի տեսածներէն, գիտցածներէն, փորձառութիւններէն ուղիղ եզրակացութիւն հանած էր: Կը բաւէ յիշել, որ Հնչակեան կուսակցութեան Քոսթանցայի ժողովին իբրեւ պատգամաւոր ներկայ էր Արշաւիր Եասեան. որ հնչակեան գաղափարախօս Հմայեակ Արամեանց իբրեւ Թրքական լրտես երեւան եկաւ. որ հնչակեան Յարութիւն Մկրտիչեան յայտնի եղաւ իբրեւ Թուրք քաղաքական ոստիկանութեան պաշ կոմիսէրը, որ հնչակեան Յովսափեան վարդապետը, Մկրտիչեանի գործակիցը, զինադադարին յաջորդ օրերն իսկ կծիկը առաւ Քէմալիստան փախաւ . . .

Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութիւնը ընդմիշտ պառակտուած մնաց: Արփիարեան խմբակին յարուցած ժխորին յաջորդեց Վերակազմեալ Հնչակեան Կուսակցութիւնը, որ ինքն ալ իր մէջ պառակտեցաւ երկուքի, քայքայումի ընթացքն է որ կը շարունակի, ձախ եւ աջ թեւեր, հօկեան եւ հակահօկեան թեւեր, համայնավարական եւ չեմ գիտեր ինչ թեւեր:

Մարսիլիոյ մէջ գումարուած վերջին ընդհանուր պատգամաւորական ժողովը աւելի քան տխուր, դառն խորհրդածութեանց առաջնորդող պատկերներ ներկայացուց: Ազգային գերագոյն շահերը իբրեւ օրակարգ ունեցող կուսակցական սոյն բարձրագոյն մարմնին մասնակցող պատգամաւորներուն մէջ կան այնպիսիներ, որոնց ոչինչ չեմ վստահիր, ոչ թէ հայ ժողովուրդին ճակատագրին մասին որոշում բանաձեւելու, այլ որոշումներու տեղեակ մնալու իրաւունքը: Արդարեւ, այդ պատգամաւորներուն մէջէն երեւան եկան այնպիսիներ, որ հնչակեան ըլլալէ առաջ, համայնավարներ են, հետեւաբար՝ համայնավար կուսակցութեան տեղեկատու եւ համբարտու . . .

Եթէ եւ երթանք դէպի նախապատերազմական շրջանը, պիտի գտնենք որ հնչակեան կուսակցութիւնը 1908 – 1914 միշտ եւ անվերջ համաձայն գործակիցը եղաւ ռամկավար կուսակցութեան: Տխուր բան էր տեսնել Ազգային Երեսփոխանական ժողովին մէջ հնչակեան երեսփոխանները՝ ժողովին աջակողմը՝ ընդմէջ ռամկավարներու եւ պահպանողական աղաներու: Յիշողութեան վրէ՞պ մը կ՚ունենամ արդեօք, եթէ ըսեմ թէ չէ պատահած քուէարկութիւն մը, որուն մէջ հնչակեան երեսփոխանները դէմ քուէարկած չըլլան ձախակողմի (դաշնակցական եւ ազատական) խմբակցութեան:

Ահա այս կուսակցութիւնն է, որուն ոչ գլուխը յայտնի է, ոչ ալ պոչը, եւ որ իջած է իր բոլոր թեւերով հայ գաղթաշխարհի պայքարի կրկէսը, միաձուլուելով Հ. Բ. Ը. Միութեան, Հօկի, «Հայաստանի Կոչնակ»ի, ընդդէմ ազգայնական հայութեան՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան:

Յանուն ազգային անկախութեան 1887ին հրապարակ իջած այս կուսակցութիւնը, որ հիմա տարին անգամ մը այդ ազատութեան սիրոյն կախաղան բարձրացող իր քսան ընկերներուն յիշատակը կը տօնէ, պայքար է բացած «Մեր հայրենիք»ի դէմ, որ անոնց երգն էր, պայքար է բացած հայկական անկախութեան խորհրդանիշ Եռագոյնին դէմ, որ անոնց երազն էր . . .

Ո՞ւր է Թաղուած շան գլուխը:

ՌԱՄԿԱՎԱՐ ԱԶԱՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ.— 1908ի Թրքական յեղափոխութեան վաղորդայնին կազմուեցաւ Եգիպտոսի մէջ վերակազմեալ հնչակեաններու մէկ հատուածէն, որ բաժնուած էր այդ կուսակցութենէն Արփիարեանի, Թաւշանճեանի, Ոսնեանի ղեկավարութենէն վերջ: Մատի վրայ կը համրուէին անոր անդամները Եգիպտոսի մէջ, քիչ մը աւելի թիւ ունենալով Ամերիկայի մէջ: Ռամկավար ծրագրով հրապարակ եկաւ, իրեն յենարան ունենալով պահպանողական տարրին բոլոր խաւերը: 1908էն մինչեւ 1914 ուրիշ գաղափարաբանութիւն չունեցաւ, բայց եթէ միայն հակադաշնակցականութիւն, մամուլի էջերուն եւ Պոլսոյ Ազգ. Երեսփ. ժողովին մէջ: Անոնց մէջ ամէնէն կարկառուն ներկայացուցիչը շատ լաւ բնորոշած է իրենց հոգեբանութիւնը եւ բարոյական նկարագիրը, յայտարարելով տակաւին 1908ին. «Եթէ Հայաստանը պիտի ազատի Դաշնակցականներու միջոցաւ, ես այդ Հայաստանը ոտք չեմ կոխեր»: Ուրիշ մը՝ նոյնքան կարկառուն որքան կարելի է ըլլալ ռամկավար կուսակցութեան մէջ՝ յայտարարեր է, թէ ռամկավար կուսակցութիւնը կազմուած է պայքարելու համար Դաշնակցութեան դէմ:

Ի՞նչպէս կարելի է, ուրեմն, սպասել որ այդ կուսակցութիւնը «ոչ» ըսէ հոն, ուր Դաշնակցութիւնը «այո» կ՚ըսէ, եւ «այո» չսպնդէ հոն, ուր Դաշնակցութիւնը «ոչ» կը պոռայ:

Ռամկավարութեան այս «գաղափարաբանութիւնը», ուր «սապոթաժ»ը հիմնական եւ անխախտելի դաւանանք է, փոփոխութիւն հազիւ թէ կրեց, երբ 1919ին ռամկավարները միացան վերակազմեալ հնչակեաններուն հետ, իրենց անունին կցելով ազատական բառը:

Եւ այսօր ռամկավար ազատական կուսակցութիւնը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ հակադաշնակցական կազմակերպութիւն մը միայն:

Ի զուր են Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ գաղթաշխարհը կազմակերպելու բոլոր առաջարկութիւնները, ի զուր են բոլոր խօսակցութիւններն ու բանակցութիւնները:

Այս կուսակցութիւնը այն ատեն միայն կը գործակցի Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ, երբ այս վերջինը իշխանութեան գլուխն է. ռամկավար ազատականութիւնը իբրեւ պահպանողական տարրերու կրթնած կուսակցութիւն, գովքը կը հիւսէ, կը շողմէ ու կը շողոքորթէ Խորհ. Հայաստանի կառավարութիւնը, որովհետեւ հոն տիրող իշխանութիւնը խորհրդային է:

Իսկ երբ պուրժուա տարրերու կուսակցութիւն քաղքենի, ռամկավար ծրագրով, հայրենի աւանդութեանց, կրօնքի, ընտանիքի, ստացուածքի, աշխատանքի մասին, տրամագծօրէն հակառակ կարծիքով՝ քան խորհրդային – ընկերվարական վարդապետութիւնը, ձայն ծպտուն չի հաներ Հայաստանի մէջ այս մարդերուն մէջ կատարուածներու նկատմամբ. խուլ համր է դարձեր Ռ. Ա. կուսակցութիւնը:

Ընդունինք վայրկեան մը, թէ Հայաստանի, հոն ապրող ժողովուրդին բացառիկ դրութիւնը հարկադրական դարձուցեր է այս խուլ – համրի վիճակը:

Զիջինք այս ինքնարդարացման մասին, այդ Թաքթիքի խնդիր է. Ռ. Ա. կուսակցութիւնը կը ջանայ թերեւս, այս ուղղութեամբ քաղաքականութիւն վարելով, իր յարաբերութիւնները բարւոք պահել Խորհ. Հայաստանի կառավարութեան հետ եւ այս քաղաքականութիւնը կը վարէ այնպիսի համբերատարութեամբ մը, որ չըսելու կը զարնէ այն լուտանքները, զորս իրեն վրայ կը թափեն Հայաստանի իշխանաւորներն ու անոնց արտասահմանի ներկայացուցիչները:

Բայց ո՞ւր թաղուած է շան գլուխը հայ գաղթաշխարհի մէջ իր վարած ազգային քաղաքականութեան: Ինչո՞վ հիմնաւորել Մայիս 28ի դէմ իրենց ընթացքը, ինչո՞ւ կը խրտչին «Մեր հայրենիք»էն, ինչո՞ւ կը նախատեն հայկական ազատութեան խորհրդանիշ եռագոյնը: Ինչո՞ւ կ՚ուժեղցընեն Հօկերը, որ իրենց յենարանը եղող Հ. Բ. Ը. Միութեան մրցակից կազմակերպութիւն մըն է համայնավարական շաղախով: Ինչո՞ւ կը քաջալերեն հայ համայնավարները, գաղթաշխարհի բազմութիւնները կասկածելի կը դարձնեն եւ ուղղակի վըտանգի տակ կը դնեն: Ի՞նչպէս կ՚անտեսեն, որ օրն ի բուն անոնց հետ սիլի–պիլի ընելով, ի հեճուկս Դաշնակցութեան եւ ազգայնական հայութեան, իրենց իսկ շարքերը կը նօսրացնեն:

Վերջապէս ո՞ւր փնտռել շան գլուխը այն փրոփականտին, որ ըրաւ կուսակցութեան Եգիպտոսի պաշտօնաթերթը, «Արեւ», արար ժողովուրդին իբրեւ հայ քաղաքական մտածողութիւն ներկայացնելով Սուրիոյ մէկ մասին վրայ Հայաստան կազմելու Թուրք ուղեղէն ցկնած դաւադրութիւնը:

Ի՞նչպէս եղաւ որ «Արեւ»ի ճակատէն կուսակցութեան Փիրման վար առնուեցաւ, բայց խմբագիրը՝ Յ. Պօղոսեան մասնակցեցաւ «կուսակցութեան» վերջին պատգ. ժողովին:

Այսպէս ուրեմն Ռ. Ազատական եւ Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութիւնները ի ծնէ հակադաշնակցական են, աւանդութիւն մըն է ասիկա անոնց համար, հակադաշնակցութիւնը միս ու ոսկոր է իրենց համար: «Հ. Կոչնակ»ը ապազգային քրիստոնէութեան օրկանն է, ու իր կրօնական – դաւանական առաքելութիւնը կը վարէ պառակտելով ու պառակտումը բորբոքելով: Հօկը քօղարկուած համայնավար բոյն է:

Բայց ասոնք չեն միայն հայ գաղթաշխարհը պայքարի կրկէսի վերածողները:

ՌՈՒԲԷՆ ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՆՈՒԷՐ ՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ

Ամերիկայի Շիքակօ քաղաքէն Հայաստանի Հանրային Գրադարանը Պ. Աստիկ Տէվէճեանէն ստացաւ նուէր անոր հարուստ գրադարանը՝ բաղկացած 40.000 գիրքերէ:

Գրադարանը կազմուած է Տէվէճեանի կողմէ 25 տարուան ընթացքին, հարուստ ու հազուագիւտ գրական երկերով, արեւմտահայ ընտիր հրատարակութիւններով, ԺԸ. եւ ԺԶ. դարու ձեռագիրներով:

Այս գրադարանի մասնաւոր արժէքն այն է որ ամբողջացած ձեւով արեւմտահայ գրականութեան հազուագիւտ գիրքերով կը հարստացնէ մեր Հանրային Գրադարանը, որ շատոնց կը զգար անոր պահանջը:

Գիրքերու փոխադրութեան ամբողջ ծախքը Շիքակոյէն մինչեւ Լենինկըրատ՝ տուած է ինք Տէվէճեան:

ՄԻՋԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

«Հայաստան» գաղթականներու կացութեան մասին

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ամփոփելով Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհ. Ժողովին բանաձեւած թելադրանքները, ինչպէս եւ իր իսկ ծոցէն բխած առաջարկները, Միջկառավարական խորհրդակցական յանձնախումբը բաղձանք կը յայտնէ կառավարութիւններուն, որ

1.— Վտարման եւ արտաքսման հրաման տան միայն այն գաղթականներուն համար, որոնց ներկայութիւնը իրենց երկրին մէջ վտանգ մը կը կազմէ հանրային բարեկարգութեան եւ ապահովութեան։

2.— Կազմեն ատեան մը, վարչական կամ դատական, ուր շահագրգռուած անձը կարենայ յարդարացնել ինքզինքը։

3.— Վտարման դատապարտուած գաղթականին ձեռքէն չխլեն ինքնութեան թուղթերը, մասնաւորաբար Նանսէնեան վկայագիրը։

4.— Գաղթականին շնորհեն անհրաժեշտ պայմանաժամը, որպէսզի կարենայ, իբրեւ հետեւանք իր խնդրանքին կամ շնորհիւ իր պարագայով զբաղող մարմիններու միջամտութեան, կամ վերջապէս Նանսէնեան Միջազգային Գրասենեակին յանձնարարութեան, ստանալ վիզան եւ անհրաժեշտ արտօնութիւնը մտնելու եւ օրինաւոր ձեւով բնակելու ուրիշ երկրի մը մէջ։

5.— Վտանգաւոր ճանչցուած, բայց վիզա ստանալու անկարելիութեան մատնուած գաղթականներու, փոխանակ արտաքսման հրաման տալու, ներքին եւ ընդհ. ապահովութեան կարգի տնօրինութիւններ ընեն, բայց պէտք չէ որ այդ տնօրինութիւնները պատժական հանգամանք ունենան, եւ գործադրուին որոշ ժամանակի մը համար միայն։

6.— Օրինական վիճակ մը տրուի այն գաղթականներու կացութեան, որոնք վիզա չկարենալով ստանալ՝ չեն կրնար հնազանդիլ վտարման հրամաններուն։

Միջկառավարական խորհրդակցական Յանձնախումբը Ազգերու Դաշնակցութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ ներկայացուած հարցին կարեւորութեանը վրայ եւ կը խնդրէ այս բաղձանքները ներկայացնել կառավարութեանց, պատեհ առթիւ մը։

1.— Տեղեկութիւն տալ Ազգերու Դաշնակցութեան թէ ինչ ձեւով կը վտարուին կամ կը հեռացուին գաղթականները, որոնք վիզա չկարենալով ստանալ, չեն կրնար մտնել ուրիշ երկիր մը եւ այնտեղ ապրիլ օրինաւոր կացութեամբ։

2.— Տեղեկութիւն տալ նոյնպէս թէ ինչ հետեւանք տուած են կառավարութիւնները այն թելադրանքներուն, զորս ներկայացուցած են Ազգերու Դաշնակցութեան ԺԳ., ԺԴ. եւ ԺԵ. ընդհ. ժողովները, ինչպէս եւ այս խորհրդակցութեան ընթացքին տրուած բանաձեւերուն։

Յանձնախումբը, ասկէ զատ կը միանայ Նանսէնեան Միջազգային Գրասենեակին Վարչ. Խորհուրդի եօթներորդ նստաշրջանի (34 հոկտ. 1934) որոշմամբ կատարուելիք դիմումին եւ կը յայտնէ թէ նոյն Գրասենեակի տնօրէնութեան յիշատակագիրը կը ներկայացնէ արդի կացութիւնը, ինչպէս եւ Յանձնախումբին թելադրած գործնական խորհուրդները։

Դ.— Գաղթականներու վիզա տալու հարցը.— Թէեւ Յանձնախումբը քննած է այն դժուարութիւնները, որ կը ծագին գաղթականներու առջեւ այն պատճառով որ հիւպատոսները արտօնուած չեն անոնց վիզա տալու առանց կանխաւ կեդր. իշխանութեան կարծիքն առնելու։ Նորէն իր ուշադրութիւնը հրաւիրուած ըլլալով այս անպատեհութիւններուն վրայ, Յանձնախումբը կը յիշեցնէ այն բաղձանքները, զորս կը յայտնէր խնդրելով կառավարութիւններէն արտօնել իրենց հիւպատոսները, որ, իրենց պատասխանատուութեան տակ, թրանզիթ վիզա տան կամ առժամեայ բնակութեան վիզա։ Եւ այս մասին, կը խնդրէ կառավարութիւններէն փութացնել տրուած որոշումներուն գործադրութիւնը։

Ե.— Նանսէնեան միօրինակ անցագրի ձեւ մը գտնել.— Յանձնախումբին տրուած բացատրութիւններէն կը հասկցուի, որ գաղթականաց Նանսէնեան անցագրի համաձայնութեանց յարած կառավարութիւնները կը գործածեն զանազան ձեւով վկայաթուղթեր։ Նոյն իսկ կարգ մը կառավարութիւններ տեսակ տեսակ անցագրեր ունին համաձայն գաղթականներու իրենց դասակարգումին։ Այս կարգադրութիւնը շփոթութիւն կը ստեղծէ և յաճախ դժուարութիւններ կը պատճառէ ոչ միայն սահմանային իշխանութեանց, այլ եւ այդ անցագրի տէրերուն։

Կանոնաւորելու համար այս պարագան եւ գաղթականներու ճամբորդութեան ապատութիւն տալու նպատակով, Յանձնախումբը կը կարծէ թէ ցանկալի է գործածել, ամէն երկրի մէջ, Նանսէնեան անցագրի միօրինակ ձեւ մը։ Հետեւաբար կը խնդրէ Նանսէնեան Միջազգային Գրասենեակէն քննել այս հարցը, եւ համաձայն իր փորձառութեան՝ հաստատել ձեւ մը, որ ամէնէն յարմարը պիտի ըլլար։ Այդ նոր ձեւը Գրասենեակին կողմէ պիտի ներկայացուի կառավարութեանց, որպէսզի գործածեն զայն որքան կարելի է շուտ։ Յանձնախումբը կը փափաքի որ նոր անցագիրները տետրակի ձեւ ունենան։

Զ.— Գաղթականներու զետեղումը.— Տնտեսական յարաճուն տագնապը զգալի սրութեան մը հասցուցած ըլլալով գործազրկութիւնը գաղթականներու մէջ, Յանձնախումբը, յենլով Ազգերու Դաշնակցութեան ԺԵ. Ընդհ. Ժողովին որոշումներուն վրայ, սրտագին կը խնդրէ շահագրգռուած կառավարութիւններէն Գրասենեակին հաղորդել, երբ հարկը ներկայանայ, ամէն պատեհութիւն եւ յարմարութիւն՝ իրենց սահմաններուն մէջ տեղաւորելու համար գաղթականները։ Նկատելով որ կառավարութիւնները որոշ դժուարութիւններ կը զգան շարունակելու համար ուղղակի կամ անուղղակի ծախքեր կատարել իրենց երկրին մէջ հաստատուած մեծ թիւով գաղթականներուն համար, Յանձնախումբը կը խնդրէ այդ կարգի ծախքեր ընելու դատապարտուած կառավարութիւններէն քննել այն առաւելութիւնը, որ կը ներկայանայ՝ երբ նախատեսուած ծախքերը դրամագլուխ շինելով անհրաժեշտ վարկերը կը տրուին Գրասենեակին, որպէսզի ան կարենայ ամբողջ գաղթականները զետեղել այն երկիրներուն մէջ, որոնք տրամադիր են ընդունելու։

Է.— Վերադիր գինով դրոշմաթուղթեր շինել, ի նպաստ գաղթականաց կազմակերպութիւններու.— Յանձնախումբը տեղեկացաւ որ Նորվեկեան կառավարութիւնը ներկայիս կ'ուսումնասիրէ ծրագիր մը, որուն համաձայն շրջաբերութեան պիտի հանուին վերադիր գինով դրոշմաթուղթեր, հասոյթը տալու համար Նանսէնեան Միջազգային Գրասենեակին։ Յանձնախումբը կը յուսայ թէ այս ձեւով կարելի է Գրասենեակին տալ անհրաժեշտ հիմնադրամը, որով պիտի կրնար օգտակար ըլլալ գաղթականական գործերու մէջ անհրաժեշտ տեսնուած չափով։

Արդարեւ, ի նպաստ մարդասիրական կազմակերպութիւններու շրջաբերութեան հանուած նման ձեռնարկներու մասին Գրասենեակին կատարած քննութենէն կը հասկցուի որ գնահատելի արդիւնքներ ձեռք ձգուած են այս ձեւերով։

Ընդունելով այս առաջարկները, կառավարութիւնները, որոնք մասնաւոր պատճառներով եւ յատկապէս իրենց երկրին աշխարհագրական դիրքին պատճառով, տարիներէ ի վեր կրեցին գաղթականներու միջազգային հարցին ծանրութիւնը, բեռի թեթեւցում մը պիտի զգան շնորհիւ այլ երկիրներու գործակցութեան։

Այս դրոշմաթուղթերուն շրջաբերութեան ծրագիրը, ինչպէս նաեւ հասոյթին գործածութեան ձեւը պիտի ճշդուին Գրասենեակին կառավարութեանց հետ մասնաւոր համաձայնութեամբ մը։

Ը.— Համաձայնութիւն գաղթականներու միջազգային կանոնագրին մասին.— Յանձնախումբը գոհունակութեամբ արձանագրեց, որ այդ համաձայնագիրը, խմբագրուած 28 հոկտ. 1933ին, մինչեւ հիմա ստորագրած են Պելճիքա, Պուլկարիա, Ֆրանսա, Նորվեկիա։ Իսկ վաւերացուած է Պուլկարիոյ կողմէ։

Ասկէ զատ Յանձնախումբը ուրախ է տեղեկանալով Չեխոսլովաքիոյ ներկայացուցչին յայտարարութենէն, որ այս համաձայնագիրը մօտ օրէն պիտի ստորագրուի եւ վաւերացուի նաեւ չեխ կառավարութեան կողմէ։ Դարձեալ, պէլժ խորհրդարանը եւս պիտի վաւերացնէ զայն կարճ ժամանակի մը մէջ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Տխուր եւ ուրախ լուրեր Լիոնէն

ԼԻՈՆ, (Յառաջ).—Անգործութիւն, ինքնութեան թուղթերու թնճուկ, հարիւրին տասնի օրէնք, եւ համատարած թշուառութիւն,— ահա օրուան խօսակցութիւնը հասարակութեան բոլոր խաւերուն մէջ։

Գործերու առատութեան շրջանին մասնաւորաբար Հայ աշխատաւորներու վիճակի մասին տեղեկութիւն տուած ենք օրը օրին։ Անոնք իրենց աշխատանքին շնորհիւ ամէն տեսակ գործի յարմարած ու իրենց ապրուստը ապահովելու միջոց մը գտած են։ Դժբախտաբար երկար չտեւեց այդ շրջանը եւ պատկերը այսօր բոլորովին տարբեր է։ Մետաքսի շատ մը գործարաններ, ինչպէս նաեւ երկաթի ու չոքոլայի հաստատութիւններ իրենց դուռները օտար գործաւորներու առջեւ փակելէ վերջ, ահա «քորսէ»ի գործարանն ալ ճամբու կը դնէ իր օտար բանուորուհիները։ Բաւական թիւով Հայ կիներ ալ կ'աշխատէին այս գործարանին մէջ։ «Գացէք ձեր ինքնութեան թուղթերը փոխեցէք, եթէ յաջողիք նորը առնել, այն ատեն ձեզի գործ կուտանք» ըսած են։ Այս գործարանին մէջ աշխատող Հայ կիները իրենց ընտանիքի ապրուստը ապահովող միակ տարրն էին եւ այսօր զրկուած են այդ ողորմելի աշխատանքէն ալ։ Որ եւ է արժանիք, ընտանեկան հոգ եւն. նկատի չեն առներ։

Ինքնութեան Թուղթերու խնդիրն ալ շատ դժուարացած է այս տարի։ Խնդրագիր մը ձեռք ձգելու համար, օրերով պոչ կը կապեն, իսկ օրինական պայմաններն ալ լրացնելէ վերջ տակաւին վստահ չեն թէ պիտի յաջողին թուղթ առնել։

«Յառաջ»ը վերսկսած է պրպտումներ կատարել եւ հեղինակաւոր մարդոց կարծիքն առնել օրուան հոգերու մասին։ Անցեալ օր կառավարական շրջանակներու մէջ լաւ ճանչցուած եւ ինծի ծանօթ փաստաբանի մը հանդիպելով, հարցուցի թէ ի՞նչ պիտի ընենք այս անելէն դուրս գալու համար։ Բարեկամս զարմացաւ որ Հայերու համար խտրութիւն դրուած է։ Ըսաւ թէ ամէն նահանգապետութեան մասնաւոր հրահանգ տրուած է որպէսզի Հայերը եւ Ռուսերը օտարի տեղ չդնեն եւ ազատ կացուցանեն հարիւրին տասնի օրէնքէն։ Այս խօսակցութիւնը շատերու բերնէն լսուած է։ Լիոնի Ազգ. Միութիւնը ինչո՞ւ չի դիմեր նահանգապետութեան, պարզելով մեր դժբախտ կացութիւնը։

⁂ Այս տարի Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն կազմակերպած էր Վարդանանցը։ Մարտ 2ին տեղի ունեցաւ հանդէսը։ Հակառակ տնտեսական ծանր տագնապին սրահը լեցուն էր։ Դերակատարները Պ. Պ. Ն. Պըլըքեան (Վարդան), Ն. Գազազ (Վասակ) ինչպէս նաեւ Տիկ. Վարդենի եւ ընկ. Լ. Ալէմեան յաջողապէս կատարեցին իրենց դերերը։ Եղած հասոյթով կոմիտէն որոշած է Հ. Յ. Դ. Զարդարեան գրադարանի համար նոր գիրքեր գնել։

⁂ Լիոնի միջազգային տօնավաճառը որ տեղի կ'ունենայ ամէն տարի մարտին, կ'երեւի նպաստաւոր արդիւնք մը տուած է։ Թերթերը գոհ են ու կ'ըսեն թէ շատ մը հաստատութիւններ կարեւոր ապսպրանքներ ստացած են։ Այս երկրորդ տարին է որ Խ. Միութիւնը կը մասնակցի, գրաւելով ցուցահանդէսին մէջ ամբողջ անկիւն մը։ Ռուսական կարեւոր արտադրութիւնները ցուցադրուած են մասնաւոր դասաւորումով, սակայն զիս կը հետաքրքրէ ռուսական հսկայ քարտէսը որ կախուած է պատին վրայ։ Կը մօտենամ ու կը գտնեմ մեր փոքրիկ Հայաստանը։ Arménie բառը գրուած է կէսը Թրքական Հայաստանի եւ կէսը ռուսական Հայաստանի վրայ։ Եթէ Թրքական Հայաստանի այդ գաւառները Հայաստանի մաս կազմէին, հայկական տագնապը ինքնին կը լուծուէր։ Քանի որ Ռուսը կ'ընդունի թէ մեր հողերուն մէկ մասը կը մնան Թրքական լուծին տակ, անշուշտ օր մը պիտի ազդարարէ որ այդ մասերը վերադարձուին մեզի, կ'ըսէ ընկերս ու կը հեռանանք քարտէսին առջեւէն։

⁂ Լիոնէն երեսուն քիլոմէթր հեռու կը գտնուի Թարար քաղաքը, ուր կան 120ի մօտ Հայեր, բոլորն ալ գործաւոր։ Կ'աշխատին տեղական գործարաններուն մէջ (մետաքսի եւ հիւսուածեղէնի վերաբերեալ գործեր)։ Առհասարակ Հայերը շատ սիրուած են տեղացիներէն եւ իրարու հետ սերտ յարաբերութիւններ ունին։ Անգործութիւն չկայ։ Բոլորն ալ կ'աշխատին։ Ոչ Հայր. Միութիւն ունին, ոչ ալ քաղաքական կազմակերպութիւն։ Կան Դաշնակցութեան համակիրներ, եւ «Յառաջ» կը կարդան։ Ահա բախտաւոր գաղութ մը։ Կը մաղթեմ որ միշտ շէն եւ խաղաղ ապրին։

Մ. Տէր Պետրոսեան

Կ. Խաչի օրը

ՌՈՄԱՆ, 17 մարտ (Յառաջ).—Ֆր. Կ. Խաչի մասնաճիւղը, Կ. Խաչի «Օր»ը տօնեց մարտ 17ին, կիրակի կէսօրէն յետոյ, Քիւրսալի սրահին մէջ։ Հակառակ խայտաբղէտ տարրերու դաւերուն, հայրենապաշտ բազմութիւն մը փութացած էր քաջալերել հանդէսը։ «Հայաստան»աւէրները ինչպէս միշտ այս անգամ ալ կը փայլէին իրենց բացակայութեամբ։

Ժամը 3ին, մասնաճիւղի ատենապետուհին՝ Տիկ. Արաքսի Թորոսեան հանդէսը բացուած յայտարարեց եւ կոչ ըրաւ հանդիսականներուն չբաւականանալ Կ. Խաչին գործունէութիւնը ծափահարելով, թեւ թիկունք հանդիսանալ եւ խտացնել անոր շարքերը։ Կ. Խաչուհիներու «Արեւին տակ» խմբերգէն յետոյ, արտասանութիւններ ըրին Մարիցա Ջիլինկիրեան, Անուշ Գէորգեան, Արտաշէս Թորոսեան եւ Յակոբ Քէփէնէկեան (փոքրիկներ), Կ. Խաչին կողմէ Օր. Սամսոնեան ճառ մը կարդաց իրենց գործունէութեան շուրջ։ Մեներգներ ըրին Տիկ. Շէհիրլեան, Օրիորդներ Նունիա Գէորգեան եւ Սամսոնեան, ինչպէս նաեւ Ռոմանի թիւ 1 սոլսակը Պ. Բ. Պալեան։ Պ. Մելիքով Ճիմճեան, մեր ազնիւ ջութակահարը գեղեցիկ կտոր մը նուագեց եւ շատերուն ընկերացաւ ջութակով։ Կ. Խաչուհիները յաջորդաբար երգեցին եւ պարեցին «Հելինէ», «Արեւ ըլլամ», «Եար գիւլայ», «Արեւ Թիվառով» եւն.։ Յ. Մանուկեանը գեղեցիկ փանթէզի մը ըրաւ։ «Սամաթիացի Փիստոսին» դերակատարները Տիկ. Շէհիրլեան եւ Սինանեան շատ յաջող էին։ Հայելի մը վիճակահանութեան դրուելով կոկիկ գումար մը գոյացաւ։ Օր. Նունիա Անուշեանի երգով եւ եւրոպական պարերով մեծ յաջողութեամբ փակուեցաւ հանդէսը։

Օրիորդներ եւ տիկիններ շարունակեցէք փրկարար գործը, բոլոր հայրենասէրներու համակրութիւնը ձեզի հետ է։

Ս. Պիլալի

ՓԵՏՐ. 18Ը ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ, 1? մարտ (Յառաջ).— Փետր. 18ի տարեդարձը տօնուեցաւ ծանուցուած օրը, ընկերվարականներու սրահին մէջ։ Այն օրը առատ ձիւն տեղացած ըլլալով, կառքերու երթեւեկը դադրած էր, որով չկրցաւ գալ օրուան դասախօսը ընկ. Մ. Բարխեան։ Սրահը լեցուն էր ընկերներով եւ համակիրներով։ Կը նախագահէր ընկ. Ն. Թէպոյեան։ Ցոտնկայս երգուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ը։ Ն. Թէպ. փառաբանեց փետր. 18ը, իբրեւ ըմբոստացում կարմիր բռնակալութեան դէմ։ «Պատիւ հայ ժողովուրդին, որ նման չտեսնուած աննպաստ պայմաններու մէջ ըմբոստացաւ եւ խելքի բերաւ սադայէլեան իշխանաւորները»։

Ունկնդիրները մէկ վայրկեան ոտքի կեցան ի յարգանս նահատակներուն։ Յետոյ խօսեցաւ ընկ. Գ. Սարոյեան, որ ակնարկ մը ձգելով պոլշեւիկեան յեղափոխութեան վրայ, յիշեց Պրէսթ Լիթովսքի ամօթալի դաշնագիրը եւ խորհրդային իշխանութեան դաւերը Կովկասի մէջ, գործակցութեամբ ջարդարար Թուրքերու։ Ընկերը խօսքը վերջացուց բացագանչելով.— Սոյն արիւնոտ աւերակներուն վրայ պիտի կերտուի ազատ եւ անկախ Հայաստանը։ Խօսեցան նաեւ ընկերներ եւ համակիրներ Ռոմանէն՝ Ս. Գասպարեան, Վալանսէն՝ Շ. Թէքթէքեան, Լ. Տօնապետեան։ Հանդէսը փակուեցաւ «Մենք անկեղծ գինուոր ենք»ով։

Սուրհանդակ

Պօլէրի լիրը

=o=

Անոնք որ ծանօթ են Ֆրանսացի այս մեծ բանաստեղծին գործին, գիտեն անշուշտ թէ ո՛րքան զգայուն է Պօլէրի քիթը։ Արդարեւ, տողեր կան որ հոտառական զգայարանքով գրած է կարծես։

«Յեռմէհու» լոյս տեսած (Mercure de France) իր գործերուն մէջ կը կարդանք հետեւեալ հետաքրքրական հատուածը.—

Կ'ըսեն թէ ամէն քաղաք կամ երկիր իրեն յատուկ հոտ մը ունի։ Այսպէս, Փարիզ թթուած կաղամբ կը հոտի։ Բարեյուսոյ Հրուանդանը ոչխար կը հոտի։ Հասարակածային գօտին վրայ կղզիներ կան, որոնք վարդ կը հոտին կամ մուշկ։ Ռուսիա կաշի կը հոտի։ Լիոն ածուխի հոտ ունի։ Արեւելքն ընդհանրապէս մուշկի եւ դիակի հոտ ունի հաւասարապէս։ Պրիւքսէլ սեւ օճառի հոտ ունի»։

Պէտք է կարծել որ Պօլէր քիթով ճամբորդած եւ հոտառական զգայաւորութեամբ է որ գրի առած է այս տպաւորութիւնները, վասնզի տեսած չէր այն երկիրները, որոնց մասին կը խօսի։

⁂ Քանի խօսքը Պօլէրի մասին է, այստեղ կուտանք Լըքօնթ տը Լիլ կարծիքը անոր մասին, որ գրեց Հիւանդութեան ծաղիկները, (մեր նախորդ սերունդը կը թարգմանէ Չարիքի ծաղիկներ, բայց պէտք է գիտնալ որ Պօլէր vicieux մըն էր եւ բանաստեղծութեանց ծանօթ հատորով կ'ակնարկէ ախտին որ ծնունդ տուաւ իր ստեղծագործութեանց ծաղիկներուն)։ Լըքօնթ տը Լիլ կարծիքը կը բերէ Քլարթի։

«Աղուոր ոտանաւորներ ունի, բայց բանաստեղծ մը չէ։ Ան իր բանաստեղծութիւնները նախ արձակ կը գրէր։ Լաւ երիտասարդ մըն է, որ քիչ մը տարականոն (original) երեւնալու մարմաջն ունի։ Զայրոյթի մատնուած է տեսնելով իր վրայ հիացողներուն մէջ պարզամիտ տղաք եւ սատիրներ ինչպէս Վէրլէնը»։

ԷՋ ՄԸ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

Ա՜Խ, ԼԵԶՈՒԴ ՈՒՏԵՄ, ԼԵԶՈ՜ՒԴ

— Իսկ էրզրումցի կինը մինա՞կն է։ Հետը մարդ չունի՞։

— Փոքր աղջիկ մը ունի, հազիւ տասը տարեկան։ Բայց, անցեալ օր գիւղին քանի մը լակոտները, օգտուելով մօրը բացակայութենէն, անպատմելի բաներ ընելէ վերջ, քիչ մնացեր է որ մեռցնեն քարերուն մէջ թաղելով ... Խեղճ մայրը արիւնարցունք կուլար ամէն օր, բայց վերջապէս առողջացաւ ու հիմակ լաւ է։ Դերճանցին ալ երեխայ մը ունէր, մեռաւ։

Իմ պատմութիւնս համառօտ կերպով լրացնելէ վերջ, հարցուցի իրեն ես ալ իմ կարգիս։

— Դուք ո՞ր տեղացի էք, հայրիկ։

— Բաբերդցի, պզտիկ գաւառուկս, Բաբերդցի։

— Բաբերդը ո՞ւր է, ես չեմ գիտեր..

— Պայպուրտ, Պայպուրտ, հայերէն Բաբերդ կ'ըսեն, գաւառուկս։

— Ինչպէս եղաւ որ մինչեւ հիմակ ողջ մնացած ես ու այստեղուանքը ինկած ...

— Ա՜խ, գաւառուկս, պատմութիւնս շատ երկար է ... ու սարսափելի, ինչպէս պատմեմ։ Մենք գինուոր էինք Սըվազի կողմերը, մեզ տարին զարնելու։ Հարիւրաւորներ էինք։ Մեզ շարք շարք կապեցին ու այնպէս զարկին ... Ա՜խ, մարդ-գազանները, գնդակներուն անգամ կը մեղքնային ու մեզ 10-15 հոգիս մէկ գնդակով կը մեռցնէին։ Բարեբախտաբար, մեր շարքին ամէնէն ետեւը կը գտնուէի ես ու գնդակը ինծի չհասաւ ... Բայց, անոնց հետ ես ալ գետին ինկայ ... Ժամանակ անցնելէ վերջ, երբ մութը կոխեց կամացուկ մը դիակներէն հեռացայ։

Տեսայ ինձմէ զատ երկու հոգի եւս ոտքի ելան, ու մօտեցան ինծի մութին մէջ։ Մենք երեքս միասին բաւական ժամանակ թափառեցանք անծանօթ վայրեր, անօթի, ծարաւ, անոնք երկուքն ալ մեռան ամէն մէկը, մէկ-մէկ տեղ, ու ես տակաւին կը թափառիմ այսպէս ...

— Բայց ո՞ւր պիտի երթաս հիմակ, որ ազատուիս, աւելցուցի, պատմութիւնը շարունակել տալու, եւ ինչ մտադրութիւն ունենալը հասկնալու համար։

— Չեմ գիտեր թէ ո՞ւր երթամ, ո՞ր կողմն երթամ, որ մահէն ազատիմ ... Այսօր 5—6 օր է կը քալեմ անծանօթ տեղերէ, անօթի եւ հիւանդ։ Կը վախնամ գիւղ մը հանդիպելու եւ հարցնելու թէ ո՞ւր կը գտնուիմ։ Եւ յուսահատելով որոշած էի, այսօր այս մօտիկ գիւղը հանդիպիլ։ Հարցնել եւ եթէ կրնայի քիչ մըն ալ հաց ճարելու անցնիլ։ Երբ քեզ տեսայ հեռուէն, հասակաւոր Թուրք մը կարծեցի ու այնտեղ պահուեցայ վախէս ... Հիմակ ըսէ, անուշիկ գաւառուկս, ո՞ւր կը գտնուինք, Խարբերդի մօ՞տ ենք ...

— Հայրիկ, տակաւին Խարբերդ երկու «ղոնախ» հեռու է այստեղէն։ Երկու օր պէտք է քալես, որ Խարբերդ հասնիս։ Բայց, Խարբերդ երթալու համար, պէտք է Եփրատը անցնիս, դուն Եփրատէն կրնա՞ս լողալով անցնիլ, մանաւանդ հիմա գարուն է, ու Եփրատը խենդեցած ... Գետը չորս ժամ հեռու է տակաւին։

— Ախ, զաւակս, ոչ լողալ գիտեմ Եփրատն անցնելու չափ, եւ ոչ ալ ուժ մնացած է վրաս։ Ուրիշ կերպով կարելի չէ՞ անցնիլ։

— Ուրիշ միայն «կէմի»ով կարելի է անցնիլ, Կիմիչ Մատէնի առջեւէն։ Բայց եթէ ճանչնան որ Հայ ես, չեն անցըներ, ու Եփրատ կը նետեն քեզ։

— Հապա ի՞նչ ընեմ, ախ զաւակս, շուարած եմ ... Ամբողջ ընտանիքս սրէ անցուած ու կորած են։ Ես մինակ մնացած եմ այս վիճակին մէջ։ Գէթ կարենայի չոր կեանքս փրկել եւ ազատ տեղ մը հասնիլ։

Գլուխը երկու ձեռքերուն մէջ ամուր սեղմած, խոր մտածումի մը մէջ թաղուեցաւ։ Արցունքի կաթիլները հատահատ վար կ'իյնային փխրած հողին վրայ ...

— Հայրիկ, ուրեմն ի՞նչ պէտք է ընես հիմա, ո՞ր կողմ կ'ուզես երթալ։ Այս գիւ՞ղը պիտի երթաս հաց ճարելու համար։

— Հա, զուրպան, հա, ուրիշ ճար չունիմ։ Եթէ այսպէս քանի մը օր եւս մնամ լեռները անօթի, արդէն կը մեռնիմ ... Ուրեմն, այս գիւղը պիտի մտնեմ։ Եթէ կրնամ քիչ մը հաց կը ճարեմ ու իրիկուան կը հեռանամ գիւղէն։

— Հայրիկ, բայց եթէ այս գիւղը երթաս, քեզ կը ճանչնան անպայման ու կը մեռցնեն ... Քանի մը օր առաջ ալ քեզի պէս գինուորական հագուստով երկու Հայեր մտած էին գիւղ, հաց ճարելու համար, կասկածելով բռնեցին, քննեցին, յետոյ երկուքն ալ մեռցուցին անմիջապէս, կացիններով ու բահերով եւ հարիւր մէթր բարձրութեամբ ժայռէ մը վար՝ անդունդ նետեցին ... Ես կը վախնամ որ քեզ ալ կը ճանչնան ու անոնց պէս կ'ընեն...

— Անուշիկ գաւառուկս, արդէն այսպէս ալ մեռած եմ, այնպէս ալ ...Կարելի է, առանց վտանգի շուտով կը հեռանամ գիւղէն։ Դուն ինծի ըսէ, Խարբերդին մօտենալու համար ո՞ր կողմէն պիտի քալեմ։ Աստուած ողորմած է, արդէն հոգիէս «վազ» անցած եմ ...

— Լաւ, քանի որ պիտի երթաս, սա դիմացի սարը կը տեսնե՞ս,— մատովս ցոյց տուի իրեն — այն սարէն անդին հեռուն երեւցող լեռնէն երբ անդին անցնիս, Եփրատը կ'երեւայ արդէն։ Ուղղակի Եփրատ կ'իջնես։ Բայց Խարբերդ երթաս ի՞նչ պիտի ընես։

— Պզտիկ գաւառուկս, երբ Խարբերդ հասնիմ, այնտեղէն Տէրսիմ մօտ է, կարելի է յաջողիմ հոն անցնիլ։ Այն կողմերը անգամ մը եղած եմ ու բաւական ծանօթ։ Որ անգամ մը Տէրսիմ ոտք դնեմ ազատուած կ'ըլլամ արդէն։

Հարցումներս սպառած էին այլ եւս։ Ինքն ալ շատոնց ցորենը կերած ու լմնցուցած էր։ Ոտքի ելաւ, դարձեալ զիս համբուրեց եւ «մնաս բարով գաւառուկս» ըսաւ, ու բաժնուեցանք։ Գնաց ողջակէզը, ո՞վ գիտէ, ո՞ր մարդակերպ գազանին ձեռքի կացինին զոհ դառնալու համար ..

Քանի՛ քանի անգամներ ետեւը դարձաւ ու ինծի նայեցաւ, մինչեւ որ աչքէն կորսուեցաւ։

Ոտքի ելայ տխուր, մաճը ձեռք առի, եւ արագ արագ եզները դառնալով, այդ օրը սովորականէն կանուխ տուն հասայ։ Խաթունիս հարցումին թէ՝ «ինչո՞ւ կանուխ եկար այսօր», պատասխանեցի թէ արօրը շատ լաւ էր ու եզներն առանց յոգնեցնելու շուտով լրացուցի, եւ կանուխ եկայ։

ՆԵՐՍԷՍ Գ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

(3)

Ֆրանսայի դիրքը հիմնուած է հետեւեալ գլխաւոր կէտերուն վրայ.— 1. Բողոք.— 2. Խորհրդակցութիւն Փարիզի, Լոնտոնի եւ Հռոմի միջեւ.— 3. Արտակարգ նիստի հրաւիրել Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը: Ամէնէն դժուար խնդիրն է այս երեք ձեռնարկները կատարել համախորհուրդ (Անգլիա, Իտալիա, Ֆրանսա), համաձայն Հռոմի եւ Լոնտոնի պայմանագրութեանց: Քանի որ անգլ. կառավարութիւնը աճապարեց անջատ ծանուցագիր մը ուղղել Գերմանիոյ, ճշդելու համար Սըր Ճօն Սայմընի ճամբորդութեան խնդիրը, Ֆրանսա եւ Իտալիա հարկադրուած են իրենց բողոքները Պերլին ղրկել անջատաբար: Հակառակ տրուած հերքումներուն, կ'ըսուի թէ Անգլիա նախաձեռնութիւնը պիտի առանձնէ անգլեւիտալական խորհրդակցութեան մը, որպէսզի թիւրիմացութիւններ չծագին իր անջատ ձեռնարկին առթիւ: Այս ժողովը, եթէ գումարուի, լայնօրէն պիտի քննէ ի հարկին Ազգերու Դաշնակցութեան դիմելու խնդիրը:

Կ'ըսուի թէ երեք պետութեանց խորհրդաժողովը պիտի գումարուի հիւսիսային Իտալիոյ մէկ քաղաքին մէջ, այս շաբթու իսկ:

Ի՛նչ կը խորհին Լոնտոնի մէջ

Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը իր սովորական նիստը գումարեց երէկ, խորհրդակցելու համար օրուան հարցերու մասին: Նկատի առնուեցան չորս պարագաներ.— 1. Օգտակա՞ր է հապճեպ ժողով մը գումարել Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ հետ, Սըր Ճօն Սայմընի ճամբորդութենէն առաջ.— 2. Կամ աւելի լաւ չէ՞ որ Սըր Ճօն Սայմըն նախ Փարիզ հանդիպի, յետոյ Իտալիա շտապէ, Պերլին երթալէ առաջ.— 3. Անհրաժե՞շտ է որ Պ. Լաւալ փութացնէ իր ճամբորդութիւնը դէպի Մոսկուա.— 4. Արդեօք նպատակայարմար չէ՞ յառաջիկայ ապրիլին յետաձգել երեք պետութեանց խորհրդաժողովը, մինչեւ որ վերջացած ըլլան անգլեւգերմանական, անգլեւռուսական եւ ֆրանքեւռուսական խորհրդակցութիւնները:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ ֆրանսական, իտալական եւ խորհրդային դեսպանները առաջարկած են Սըր Ճօն Սայմընի՝ ամէն պարագայի մէջ խորհրդակցութիւն մը կատարել Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ:

Ուշագրաւ պարագայ մը եւս.— Խորհրդային իշխանութիւնը կը պնդէ որ Պ. Լաւալ փութացնէ իր այցելութիւնը, իսկ անգլիական կառավարութիւնը չուզեր որ զուգադիպին իր ներկայացուցիչներուն եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարին այցելութիւնները:

Ախորժակները կը բացուին..

Գերմանական կառավարութեան պայթեցուցած ռումբը — պարտաւորիչ զինուորութիւն — բացած է բոլոր պարտեալ երկիրներու ախորժակը: Այսպէս, հունգարական մամուլը նորէն կ'արծարծէ դաշնագիրներու վերաքննութեան խնդիրը, եւ կը պահանջէ որ իրենց երկիրն ալ օգտուի Գերմանիոյ օրինակէն: Զախջախուած Աւստրիան անգամ չորս բացած է աչքերը: Մարտ 19ին պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակուեցաւ, Գերմանիոյ վերազինման առթիւ: Զեկոյցը կ'ըսէ թէ աւստրիական կառավարութիւնը միշտ հետեւեալ սկզբունքն ունեցած է,— Չխառնուիլ ուրիշ երկիրներու ներքին գործերուն: Այժմ ալ պատճառ չի տեսներ, ոչ ալ ինքնիրեն իրաւունք կուտայ քննադատելու Գերմանիոյ վերջին զինուորական տնօրինութիւնները: Աւստրիան ալ այն երկիրներէն է որոնք հարկադրուեցան զինաթափ ըլլալ, հաշտութեան դաշնագիրներով: Եւ սակայն, Աւստրիա միշտ հաւասարութիւն պահանջած է, միշտ այն յոյսը յայտնելով թէ կարելի է զայն ստանալ բանակցութիւններով: Կառավարութիւնը որոշած է պաշտպանել Աւստրիոյ անկախութիւնը, տրամադրելի բոլոր միջոցներով: Իսկատոր համար անհրաժեշտ է իրաւունքի հաւասարութիւն:

Կուսակալը ջարդուփշուր եղած է իր բոլոր հետեւորդներով

Մարտ 19ին վերջնապէս հաստատուեցաւ թէ ջարդ ու փշուր եղած են հասարակածային Ափրիկէի կուսակալ Պ. Էտ. Ռընար, կինը եւ երեք սպաներ, որոնք օդանաւ նստած էին անցեալ ուրբաթ օր, եւ կը փնտռուէին այդ օրէն ի վեր: Տասնէ աւելի օդանաւեր շարժման մէջ դրուած էին Ափրիկէի մէջ: Երեքշաբթի օր, պելժիական օդանաւ մը Քոնկոյի մէջ գտաւ ջախջախուած օդանաւը եւ ուղեւորներուն դիակները:

Արկածեալ օդանաւը, որ երեք շարժանիւ ունէր, ամբողջովին մետաղեայ կառուցուածքով, բոլորովին ոչնչացած էր, գլխիվայր խրելով հողին մէջ: Երբ թռիչքը սկսաւ, թանձր մշուշ մը կը տիրէր եւ փոթորիկ մը կը սպառնար: Կը կարծուի թէ մեքենավարը մութին մէջ կորսնցնելով իր ուղղութիւնը, չէ կրցած վարել օդանաւը որ դահավիժօրէն իջած է գետին:

Այս դէպքը խոր յուզում պատճառեց Փարիզի մէջ, մանաւանդ որ Պ. Ռընարի զաւակն ալ զոհ գացած էր օդանաւային արկածի մը, 1933ի Ծնունդին, դարձեալ մշուշի պատճառով: Կուսակալը 51 տարեկան էր, եւ նախապէս նահանգապետ Սէնի (Քիւաիի օրով): Երբ այս վերջինը պաշտօնանկ եղաւ փետրուարեան դէպքերուն առթիւ, ինքն ալ հրաժարեցաւ բարեկամութեան սիրոյն: Յետոյ փոխադրուեցաւ Ափրիկէ: Սկիզբէն իսկ արագօրէն յառաջացած պետական ասպարէզին մէջ: Միեւնոյն ատեն բանաստեղծ էր, երաժիշտ եւ հնագէտ: 1933ին կնութեան առաւ այրի մը, Տիկին Միշէլ Վ.ինպըրն, որ ունէր 600 միլիոն հարստութիւն եւ որ սակայն նախընտրեց հրաժարիլ իր սովորութիւններէն եւ հետեւիլ ամուսնին: Տիկինը գէշ նախազգացումներ ունեցած էր քանի մը անգամ:

Աւելի քան հազար երեխաներ ձերբակալուած Լենինկրատի մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն մարտ 19 թուականով.— Աւելի քան հազար հոգի ձերբակալուեցան Լէնինկրատի մէջ, վերջին քանի մը օրերու ընթացքին եւ աքսորուեցան: Կալանաւորներուն մէջ կը գտնուին նախկին իշխաններ, ազնուականներ, դիւանագէտներ եւ զօրավարներ: Բոլորն ալ կ'ամբաստանուին թէ խախտած են անցագրի օրէնքը, իսկ շատեր ուրիշ յանցանքներով ալ կը մեղադրուին: Ներքին գործավարութեան պաշտօնական զեկոյցին համաձայն, բոլորն ալ դատի պիտի յանձնուին, իբրեւ մեղսակից հակախորհրդային գործունէութեան, ի հաշիւ օտար պետութեանց: Կալանաւորներուն մէջ կան 41 նախկին իշխաններ, 33 կոմսեր, 76 պարոններ, 35 գործարանատէրներ, 68 հողատէրներ եւ վաճառականներ, 142 դիւանագէտներ, 547 զօրավարներ եւ բարձրաստիճան սպաներ, 113 ոստիկանական պաշտօնեաներ, բոլորն ալ նախկին (ցարական):

Հապէշիստան բողոքեց Իտալիոյ դէմ

Հապէշական կառավարութիւնը պաշտօնապէս դիմեց Ազգերու Դաշնակցութեան, համաձայն ուխտի 10 եւ 15 յօդուածներուն, գանգատելով թէ «Իտալիոյ կատարած զօրաշարժին եւ զինուորներու անընդհատ առաքման հետեւանքով, այնպիսի վէճ մը ծագած է որ կրնայ խզման յանգիլ»: Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը անմիջապէս հեռագիրներ ուղղեց երկու կառավարութեանց, որպէսզի զգուշանան այնպիսի քայլերէ որ կրնան ծանրացնել կացութիւնը: Մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ պաշտօնական շրջանակներու մէջ, եւ նոյնիսկ կը վախցուի որ Իտալիա քաշուի Ազգերու Դաշնակցութենէն, աւելի բարդացնելով կացութիւնը:

Գերմանիա կը շարունակէ իր ճամբան..

Հակառակ եղած բողոքներուն, Գերմանիա կը շարունակէ զօրացնել իր սպառազինումներն ու կատարելագործութիւնները:

Ուշագրաւ ռազմափորձ մը կատարուեցաւ երեքշաբթի գիշեր: Ամբողջ քաղաքը թաղուեցաւ մթութեան մէջ, գիտական միջոցներով, փորձելու համար օդանաւային յարձակման հնարաւորութիւնները: Քաղաքին 120,000 լամբարներէն 15,000ը միայն վառուած մնացին, այն ալ քօղարկեալ: Եւ հաստատուեցաւ որ բան չերեւար 2000 մէթր բարձրութեան վրայ, հակառակ լուսնի լոյսին: Այդ պահուն օդանաւերը հետազօտութիւններ կը կատարէին քաղաքին վերեւ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵԼԺԻՈՅ ԴԱՀԼԻՃԸ հրաժարեցաւ, չկարենալով դիմանալ տնտեսական-ելմտական տագնապին: Պելժիական ֆրանքը՝ պէլկան, ծանր անկում ունեցաւ Փարիզի սակարանին մէջ:

25 ՀՈԳԻ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՆ եւ 97 հոգի վիրաւորուեցան Քարաչիի մէջ (Հնդկաստան), երբ զօրքը կրակ բացաւ 100,000նոց խուժան ամբոխի մը վրայ, որ բուռն ցոյցեր կը կատարէր կրօնակցի մը գլխատման առթիւ: Մահապարտը սպաննած էր Հնդիկ մը, առարկելով թէ անարգական գիրք մը գրած է Մուհամմէտի մասին:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ երեք թեթեւ ցնցումներ զգացուեցան Մարսէյլի մէջ, երեքշաբթի առտու: Ցնցումը զգացուեցաւ նաեւ Թուլոնի եւ Կրընոպլի մէջ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌԻ Արամ Ենթակոմիտէի ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Պէքոնի կայարանին զիմացի նոր հաւաքատեղին:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Գուր Լաֆայէթ, Զարդարեանի Գրադարանին մէջ:

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ «Կորիւն» Ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Գրադարանի սրահին մէջ:

Կը խնդրուի Սէն Փիէռի «Վրէժ» խումբի ընկերներէն, որոշուած ժամուն ներկայ ըլլալ: Կարեւոր օրակարգ:

ՓՐԻՎԱՅի եւ Շրջանի «Յառաջ» խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այս Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Շալաժոնի մէջ:

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Դուրեան» Գրադարանը:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Աշխէն եւ Roland Dubrulleներ իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն սիրելի ԼՈՐԵՏՏԱյի մահուան առթիւ իր վշտաբեկ ամուսնոյն՝ Մանուէլ Մառութեանի, Տիկին Վարդանոյշ եւ Պ. Բագրաս Ցովհաննէսեաններուն, իրենց քեռակնոջ եւ քեռուն՝ Ցասմիկ եւ Տոքթ. Մնացականեաններուն, եւ իրենց մեծ հօր ու մեծ մօր՝ Նանազան եւ Սողոմոն Մնացականեաններուն:

Փարիզ, 20 մարտ 1935

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամ - անդամուհիները եւ համակիրները այս Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Օր. Ֆէրմանեանի բնակարանին մէջ, 11 րիւ տը լ'Էքօլ տը Մէտըսէն, Փարիզ (6): Մէթրօ Օտէօն:

ՓԱՐԻԶԻ Առաքաւորի Հայրենակ. Միութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, 40 Րիւ տը Պէլվիլ, մէթրօ Պէլվիլ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻԻ մասնաճիւղի ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին իր դպրոցին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բարձր-Հայքի Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Grand Bar du Printemps, 44 Bld. de la Paix: Կը խնդրուի զործօն եւ օժանդակ անդամներէն անպայման ներկայ ըլլալ սոյն կարեւոր ժողովին: Օրակարգ.— Միաձեւայ բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւն, զեկոյց գործադրութեան առթիւ մեր ունեցած գործունէութեան մասին, ընտրութիւն նոր վարչութեան եւ ընթացիկ հարցեր:

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (47)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— Լաւ բանը լաւ էլ գին կ'ունենայ, պատասխանեց քաւոր Պետրոսը.— Բայց թող ես կոյր աչքերով ներկայանամ Մուհամմէտի դրախտում, եւ թող յաւիտեան զուրկ մնամ մեծ մարգարէի լուսապայծառ դէմքը տեսնելուց, եթէ սուտ լինեմ ասում:— Այդ պատուական գոհարները ես բոլորովին կէս գնով եմ տալիս ձեզ:

Նա սկսեց արծաթեայ տուփի միջից մէկ – մէկ դուրս բերել փայլուն գոհարները, որոնք ճրագի լոյսի առջեւ աստղերի նման վառւում էին: Ես շլացած մնացի: Ոչ սակաւ շլացաւ եւ երիտասարդ բուխարեցին, բայց վաճառականական խորամանկութեամբ իւր հիացմունքը թաքցնելով, պատասխանեց նա.

— Դուք հաւատացնում էք, թէ կէս գնով էք տալիս, բայց ես բաւական թանգ եմ գտնում: Իմ առաջարկած գինը պակաս գին չէ: Աւելի լաւ կ'անէք, որ ընդունէք եւ այս բոլէխ վերջացնենք գործը:

— Ձեզանից, որպէս մի հմուտ վաճառականից, աններելի է այդ լսել: Միթէ՞ կարելի է այս աստիճան սաղացնել իմ գոհարների արժէքը, ասաց քաւոր Պետրոսը եւ դժգոհութեամբ սկսեց թանկագին քարերը կրկին դարսել արծաթեայ տուփի մէջ:

Պէտք է ասել՝ որ երիտասարդ բուխարեցին ամենեւին հմտութիւն չունէր առհասարակ վաճառականութեան մէջ, մանաւանդ գոհարներ ճանաչելու կամ գնահատելու մէջ: Քաւոր Պետրոսը կամեցաւ միայն շողոքորթել նրան: Հարուստ հօր միակ զաւակը լինելով, նրան առաջին անգամ վաճառականութեամբ օտար աշխարհ էին ուղարկել, նրա բախտը փորձելու համար: Եւ որպէս խորհրդատու, անփորձ երիտասարդի հետ դրել էին նրա ծերունի դայեակին, որը այն գիշեր ուրիշ տեղ հիւր էր գնացած: Բայց ծերունի դայեակի ներկայութիւնը այժմ այնքան հարկաւոր չէր, որովհետեւ գոհարների մասին բանակցութիւնը սկսուել էր մի քանի օր առաջ, եւ ծերունի դայեակը զանազան հասկացող ականավաճառների ցոյց էր տուել. գնահատել էին գոհարները: Տարբերութիւնը քաւոր Պետրոսի պահանջածի ու նրանց առաջարկածի մէջ հինգ հազար բուբլի էր միայն: Քաւոր Պետրոսը երկու հազար եւս զիջում արեց, եւ վերջնական գինը յայտնելով, ասաց.

— Քսան հազար բուբլի, բոլորակ թիւ է, մի կոպէկ անգամ չեմ պակասցնի:

Երիտասարդը համաձայնուեցաւ եւ հրամայեց իւր գործակատարին իսկոյն համարել փողերը: Քաւոր Պետրոսը ստացաւ եւ յանձնեց գոհարները, ասելով.

— Թող ես Մուհամմէտի սուրբ ատամը կտրող չարագործներից մէկը լինեմ, եթէ սուտ լինեմ ասում, — որ այդ առեւտուրի մէջ ոչ միայն վաստակ չունեցայ, այլ բաւական վնաս եմ կրում: Ես այս գոհարները գնել եմ Հնդկաստանում մի հարուստ ռաջայից քսանեւհինգ հազար բուբլիով: Իսկ այժմ փոխարէնը ստանում եմ միայն քսան հազար բուբլի: Ես վնասուեցայ, բայց ցաւ չէ. Աստուած, որ դուք մէկին հազար օգուտ վեր առնէք:

— Յոյս ունեմ, ասաց երիտասարդը ինքնաբաւական ժպիտով:— Դուք բարի մուսուլման էք, ձեզանից կարելի է «խէյր» սպասել:

— Հաւատացէք, որ այդպէս է, դուք չէք սխալւում, պատուելի պարոն, պատասխանեց քաւոր Պետրոսը մի առանձին ջերմեռանդութեամբ:— Երբ յաջողութեամբ կը վերադառնաք ձեր հայրենիքը, իսկոյն կը տեսնէք իմ ձեռքի օրհնութիւնը. դուք այդ գոհարներից մի քանիսը կ'ընծայէք Բուխարայի էմիրին եւ նա անպատճառ կը տայ ձեզ մի քանի գաւառների նահանգապետութեան պաշտօնը եւ ցոյց ձեզ իւր վէզիր կը նշանակէ:

Բուխարեցին սկսեց ուրախ – ուրախ ծիծաղել: Գուցէ այդ իսկ նպատակով գնեց նա գոհարները:

Քաւոր Պետրոսը (այսինքն խորասանցի ականավաճառ Մաշադի – Մուհամմէտ – Ղուլի – աղան) բարի գիշեր ասելով, հեռացաւ: Ես չիրուխը ձեռքումս հետեւեցի նրան:

Դրսում եղանակը բոլորովին փոխուել էր: Անձրեւը հեղեղի նման թափւում էր. այդ պատճառով փողոցներում մարդիկ հազիւ էին երեւում: Գիշերը այնքան խաւար էր որ եթէ մատդ կոխելու լինէիր մէկի աչքը, բնաւ չէր տեսնի:

Քաւոր Պետրոսը հրամայեց ինձ հեռուից հետեւիլ իրան: Նա գտաւ նոր վարձուած թաթար ծառային բաղանիքից վերադարձած, սպասում էր խանութի դրանը: Աղան նրան ներս տարաւ: Ճրագները վառուեցան:

Այդ միջոցին ես անցայ խանութի դռնից. ծառան տեսաւ ինձ եւ ճանաչեց: Իմ այնօրուան վկայութիւնը նրա հաւատարմութեան վերաբերութեամբ, երեւում էր, այնքան գրաւել էր նրա սիրտը դէպի ինձ, որ խեղճը մտածեց մի բանով երախտամատոյց լինել: Նա չկամեցաւ, որ ես անձրեւի տակ մնայի, հրաւիրեց իւր մօտ: Ես հրաժարուեցայ պատասխանելով, թէ չեմ կարող ներս մտնել, գուցէ նրա աղային հաճելի չէր լինի այդ: Նա ասաց, որ այդ մասին աղայից թոյլտուութիւն կը խնդրէ: Ի հարկէ, տացաւ թոյլտուութիւնը:

Խանութը ունէր մի քանի բաժանմունքներ. մենք գտնւում էինք ծառայի սենեակում: Այդ ժամանակ միայն ես մտածեցի հարցրել նրա անունը:

— Ասկէր, ձեր ոտքի հողը, ասաց նա:

Ասկէրը բոլորովին մաքրուել էր բաղանիքում, նրան հարկաւոր էր մի լաւ հագուստ, որ օրինաւոր սպասաւորի կերպարանք ստանար: Աղան ընծայեց նրան նոյն հագուստը, որով ինքը այն գիշեր յայտնուել էր երիտասարդ բուխարեցու մօտ: Ծառայի համար տիրական իրանից առնուած հագուստը ամենամեծ պարգեւներից մէկն է: Ասկէրը ընդունեց այդ թանկագին պարգեւը երեխայական հրճուանքով: Խեղճ մարդը չգիտէր, թէ որպէս շնորհակալութիւն յայտնէր իւր նոր աղայի բարերարութեան համար: Աղան հրամայեց նրան, որ իսկոյն հագնուի: Երբ բոլորովին պատրաստ էր նա, ասաց, որ գնա խոհանոցում դահուէ պատրաստէ: Ասկէրի հեռանալուց յետոյ քաւոր Պետրոսը ինձ կանչեց իւր մօտ:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 22 ՄԱՐՏ
VENDREDI 22 Mars 1935

11 ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année № 2760

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԱԳԵՐՈՒ ՃՂՃՂՈՒՔԸ

Գ.

Դաշնակցութիւնը իր առանձին տեսակէտներն ունենալով Հայաստանի կարգուսարքի, անոր վարիչներուն հետեւած քաղաքականութեան եւ հայկական դատի պահանջներու մասին, անընդհատ կ'արծարծէ զանոնք, եւ աշխատանքներ կը կատարէ համաձայն կացութեան պահանջներուն:

Այդ աշխատանքներուն մաս կը կազմէ պարզաբանումը մեր հայրենիքի բուն կացութեան, օգտուելով իր սեփական միջոցներէն եւ խորհրդային հրատարակութիւններէն:

Եւ արտասահմանի մէջ դուք պիտի չկրնաք ցուցնել ուրիշ թերթ, որ դաշնակցական մամուլին չափ ուշադրութեամբ եւ յարատեւութեամբ հետեւի հայրենիքի անցուդարձին, պատկերացնէ անոր չարն ու բարին, վերլուծէ երեւոյթներն ու դէպքերը: (Գիտակցաբար զանց կ'առնենք բանուորական կամ հօկեան օրկանները, որոնք ի բնէ եւ ի պաշտօնէ սահմանուած են տարփողելու ամէն բան):

Իբրեւ ընդհանուր ուղղութիւն, մէկ է Դաշնակցութեան եւ իր մամուլին դիրքը,— Մնալով ընդդիմադիր, շարունակել գաղափարական պայքարը, վեր հանել սեւն ու ճերմակը, լուսաբանել հանրային կարծիքը, զգաստութեան հրաւիրել Երեւանցիները, եւ առանց վերապահութեան ուժ տալ երկու հիմնական եւ սկզբնական պահանջներու,— ներգաղթ եւ վերաշինութիւն:

Դժբախտաբար, երկու պահանջներն ալ այնպէս դասաւորուած են որ, Դաշնակցութիւնը չի կրնար ուղղակի եւ գործօն դեր կատարել, այս գործին, ինչպէս ուրիշ պարագաներու մէջ:

Կարճամիտ եւ անպարկեշտ մարդիկ արտասահմանի ժողովուրդը բաժնած են երկու մասի,— Հայաստանի «բարեկամ» եւ «թշնամի»:

Բարեկամ ես, եթէ «թէմէննահ» կ'ընես Երեւանի, մինչեւ գետին խոնարհելով: Այլապէս, կը դառնաս թշնամի: Հակահայաստանեա՛ն ...

Ուրիշ խօսքով, ինչպէս Հայաստանը «սիրելու» իրաւունքը, նոյնպէս ներգաղթը կազմակերպելու պարտականութիւնը վերապահուած է պապենական ժառանգութեան: Անձեռնմխելի մենաշնորհը «բարեկամ»ներուն:

Եթէ ներգաղթի իրաւունքը ծխախոտի մենաշնորհ ըլլար, աւելի դաժան պայմաններով տրուած չպիտի ըլլար, քան կը տեսնենք տարիներէ ի վեր:

Ուրեմն Դաշնակցութիւնը չի կրնար ոչ թէ ներգաղթ կազմակերպել իր նախաձեռնութեամբ, այլ եւ խափանել զայն (պահ մը ընդունի՛նք այս մեղադրանքը ...):

Ներգաղթի գործողութիւններ կատարուեցան պարբերաբար,— 1921ին, 1922ին, 1923ին, 1924ին, 1925ին, 1927ին եւ 1932–33ին:

Այս բոլոր ձեռնարկներուն մէջ, Դաշնակցութիւնը բացակայ էր: Ոչ թէ իր ուզելով, այլ իբրեւ հետեւանք տիրող հոգեբանութեան եւ հաստատուած կարգին:

Ամէն գործողութեան առեն, չինական պարիսպ մը քաշուած էր ոչ միայն Դաշնակցութեան կամ ո եւ է Դաշնակցականի առջեւ, այլ եւ բոլոր անոնց դէմ որ հեռուէն – մօտէն կապ ունէին մեր կուսակցութեան հետ:

Բոլոր աւետաբեր լուրերը տարածեցին անոնք, «բարեկամ»ները, առաջնորդութեամբ Ծաղկերտեաններու, Հօկերու կամ Երեւանի բարեհաճ նայուածքին արժանացած կազմակերպութեանց: Բոլոր արձանագրութիւնները, ցանկերը կազմեցին անոնք: Բոլոր հաւաքնութիւնները, զումները, առաքումները կատարեցին դարձեալ «բարեկամ»ները: Յունաստանի վերջին առաքման առթիւ, նոյն իսկ Բարեգործականի խոնարհ խնդրանքները հազիւ ուշադրութեան արժանացան:

Եւ ի՞նչ: Ամէն անգամ որ արձանագրութիւն կը կատարուէր, երկու, երեք, տեղ–տեղ հինգ անգամ աւելի թեկնածու կը ներկայանար, բոլորն ալ մաղուած, զտուած: Բայց Երեւանի «լիազօր»ները կը բարեհաճէին ընդունիլ այնքան որքան հրամանագրուած էր: Եւ մնացեալները յուսակտուր կը դառնային իրենց տուները, թէեւ շատոնց բնոյ կապած ըլլային:

Կը բաւէ յիշել միայն վերջին ներգաղթը (Յունաստան եւ Պուլկարիա), հաստատելու համար թէ ո՛րքան ամարդի, վայրենաբարոյ տեսարաններ պարզուեցան:

Ղրկուած կարաւաններէն զատ, յունական Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ բոլոր քաղաքներուն մէջ արձանագրուած, մաղուած եւ բնո կապած էին նոյնքան տարագիրներ: Տրամա եւ Քսանթին (իւրաքանչիւրը 1000–1200 բնակիչ) գրեթէ ամբողջութեամբ արձանագրուած էին: Եւ այս երեւոյթը հարուած մը կը համարուէր Դաշնակցութեան համար...

Իսկ արդի՞ւնքը — բուն թիւերը չենք յիշեր (ի հարկին կը գտնենք), բայց գիտենք որ Տրամայի հազար թեկնածուներէն ընդունուեցան հազիւ երկու հարիւր հոգի, միւսները յետաձգուեցան հակառակ բոլոր հաւաստիքներուն: Հարիւրաւորներ, որոնք բնո կապած եւ մինչեւ Սելանիկ իջած էին, գլխիկոր դարձան տուն:

Իսկ ինչ որ սարքուեցաւ Մակեդոնիոյ 6–700 որբերու գլխուն, պիտի մնայ ամէնէն անջնջելի արատը Երեւանցիներու եւ անոնց «ղօլամ»ներուն ճակտին:

Նոյն իսկ իբրեւ գինուոր թանկագին տարր մըն էին այդ որբերը, որոնք տասը տարիէ ի վեր վարձու տրուած ագարակներու մէջ, դարձեր էին ծխախոտի մշակութեան մասնագէտներ, ընդունակ՝ օրական 18–20 ժամ աշխատելու ...

Ո՞ւր է Դաշնակցութեան մեղքը, այս բոլորին մէջ: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ ԲՈՂՈՔԱԳԻՐ ՄԸ ՂՐԿԵՑ ՊԵՐԼԻՆ

ՄԻԵՒՆՈՅՆ ԱՏԵՆ ԴԻՄԵՑ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ

=o·o=

Վարչապետին յայտարարութիւնը Ծերակոյտին մէջ

»»»··«««

ԵՐԵՔ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԻՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ինչպէս գրած էինք, նախարարական խորհուրդը չորեքշաբթի օր վաւերացուց Պ. Լավալի խմբագրած բողոքագիրը, որ անմիջապէս ղրկուեցաւ Պերլին: Կառավարութիւնը միեւնոյն ատեն դիմեց Ազգերու Դաշնակցութեան, անոր ուշադրութեան յանձնելով Վերսայլի դաշնագրին Ե. գլուխին բռնաբարումը:

Ֆրանսական բողոքագիրը աւելի կորովի շեշտ ունի քան անգլիականը: Բողոքագիրը Գերմանիոյ արտաքին նախարարին յանձնուած պիտի ըլլար երէկ առտու: Փարիզի թերթերը կը գրեն թէ Գերմանիա այժմ նոր կացութեան մը առջեւ կը գտնուի, շնորհիւ ֆրանսական կառավարութեան բռնած ազդու դիրքին: Գերմանիոյ պաշտօնական շրջանակները առ այժմ լռութիւն կը պահեն: Բայց թերթերը եւ նոյն իսկ պաշտօնական օրկանները չեն ծածկեր իրենց մտածումները: Այսպէս, Գերմանիոյ արտաքին նախարարութեան կիսապաշտօնական օրկանը, առանց սպասելու ֆրանսական բողոքագրին հրատարակութեան, գիտել կու տայ թէ Ֆրանսա ամէն միջոց կը փորձէ, Գերմանիան յանցաւոր հանելու համար: Ան կը պնդէ իր հին տեսակէտին վրայ որ մինչեւ հիմա ձախողեցուց որ եւ է բարւոքում»:

Մինչ այս մինչ այն, բոլոր ակնարկները ուղղուած են Լոնտոն, որուն ընթացքը վճռական դեր պիտի կատարէ այս տագնապի մէջ:

Մինչ ֆրանսական բողոքագիրը Պերլին կը ղրկուէր, աւելի կարեւոր լուր մը հաղորդուեցաւ,— շաբաթ օր, Պերլինի այցելութենէն առաջ, խորհրդակցութիւն մը պիտի կատարուի Փարիզի մէջ, մասնակցութեամբ Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչներուն: Անգլիոյ կողմէ Փարիզ պիտի գայ ոչ թէ արտաքին նախարարը, Սըր Ճօն Սայմըն, այլ Պ. Իտըն: Այս խորհրդակցութեան որոշումը տրուած է Պ. Մուսոլինիի պնդումով, որպէսզի չվտանգուի համերաշխութիւնը, իբրեւ հետեւանք Մեծն Բրիտանիոյ անջատ գործողութեան: Յետոյ աւելի լայն խորհրդակցութիւն մը պիտի կատարուի Իտալիոյ մէջ, երբ Սըր Ճօն Սայմըն վերադառնայ Պերլինէն: Կը թուի թէ Անգլիա եւս չուզեր խախտել երեք մեծ պետութեանց միացեալ ճակատը, հետեւաբար համակերպած է այս խորհրդակցութեանց:

Միեւնոյն ատեն, Անգլիա չուզեր կաշկանդել իր գործելու ազատութիւնը, հետեւաբար որոշած է Փարիզ ղրկել ոչ թէ Սըր Ճօն Սայմընը, որ Պերլին կ'երթայ մասնաւոր առաքելութեամբ, այլ ուրիշ դիւանագէտ մը: Ինչպէս գիտել կու տայ «Թայմզ», Սըր Ճօն Սայմըն տրամադիր չէ «ոչ ձեռնակապ անցնելու ձեռքերուն, ոչ ալ հրամանակատար ծառայի դեր կատարելու»:

Ֆրանսական բողոքագիրը շատ կարճ է, եւ կը բաղկանայ երկու մեքենագիր էջերէ: Կարգ մը թերթեր գիտել կու տան թէ Ֆրանսա պէտք եղած արագութեամբ չշարժեցաւ, սպասելով Իտալիոյ հաւանութեան:

Ազգերու Դաշնակցութեան ուղղած նամակին մէջ, ֆրանսական կառավարութիւնը կը պահանջէ արտակարգ նիստի հրաւիրել խորհուրդը, համաձայն ուխտի 11րդ յօդուածին, որ կ'ըսէ.— Ազգերու Դաշնակցութեան ամէն անդամ իրաւունք ունի բարեկամաբար ընդհ. ժողովին կամ խորհուրդին ուշադրութեանը յանձնելու որ եւ է պարագայ որ կրնայ ազդել միջազգային յարաբերութեանց վրայ եւ հետեւաբար կը սպառնայ խանգարել խաղաղութիւնը կամ ազգերու համերաշխութիւնը: Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարութիւնը այս խնդրագիրը անմիջապէս հաղորդեց Ա. Դ. խորհուրդին նախագահին, որ այժմ Թուրքիոյ արտաքին գործնախարարն է, Րիւշտի Արաս:

Տեղական թերթերը մասնաւոր գոհունակութեամբ կը շեշտեն թէ՝ երբեք այսքան սերտ եղած չէր Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ գործակցութիւնը: Այս առթիւ անպատեհ կը նկատեն հապճեպական բողոքագրին քննութիւնը, չվշտացնելու համար Իտալիան:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ հաւատք չունին որ Գերմանիա վերադառնայ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, ինչպէս կը թելադրէ անգլիական կառավարութիւնը:

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ԽՕՍՔԵՐԸ

Պ. Ֆլանտէն Ծերակոյտին ներկայացաւ չորեքշաբթի օր, պաշտպանելու համար զինուորութեան շրջանի երկարաձգման քաղաքականութիւնը: Օտար թերթերու թղթակիցները գիտել կու տան թէ շատ քիչ անգամ պատահած է որ այսքան ուժգին բանիւ արտասանուին վարչապետի մը բերնով: Ծերակոյտը ուշադրութեամբ լսեց զայն, 21ի դէմ 263 ձայնով հաստատեց կառավարութեան քաղաքականութիւնը:

Ահաւասիկ ճառին հիմնական մասերը.—

— «Գերմանիոյ վերազինումը՝ ի հեճուկս Վերսայլի դաշնագրին Ե. գլուխին տրամադրութեանց, պարտականութիւն կը դնէ մեր վրայ արթուն կենալ, ինչպէս դիտել կուտար Անգլիոյ Սպիտակ Տետրակը: Այս հարցին վերաբերեալ իրողութիւնները գոյութիւն ունէին երկար ատենէ ի վեր: Մենք տեղեկութիւններ ստացած էինք եւ մեր հաղորդած թիւերը իրականէն շատ վար կը մնային: Ճիշդ չէ թէ գերման ժողովուրդը զէնքերը վար դրած է չորսուկէս տարուան պատերազմէ մը վերջը զոր չէր ուզեր: Աշխարհի շատոնց տուած է իր վճիռը պատերազմի պատասխանատուութեան մասին: Ճիշդ չէ նաեւ թէ գերման ժողովուրդը իր յօժար կամքով զէնքերը վար դրաւ 1918ին: Երբ զինադադարը ստորագրուեցաւ, խնայելու համար նոր կորուստներ, պատճառը այն է որ յաղթական եղած էին այն ժողովուրդները որ կը մարտնչէին յանուն իրաւունքի, ինչպէս պիտի ըլլան ապագային ալ: Անճիշդ է նաեւ թէ մենք չենք կատարած մեր յանձնառութիւնները՝ զինաթափութեան մասին. որովհետեւ մեր զինուորներուն թիւը կրճատուած է հարիւրին 50, զինուորութեան շրջանը աստիճանաբար իջած է երեք տարիէն մէկ տարուան, մեր նաւատորմը 768,000էն իջած է 550,000 թօնի: Պարագաննոյնն է նաեւ մերօդանաւային ուժին համար: Ճիշդ չէ նաեւ թէ Գերմանիա կատարած է իր յանձնառութիւնները: Գերմանիա կը պարզէ ռազմանիւթերու ոչնչացումը, բայց կը մոռնայ յիշել նոր եւ զաղտնի շինութիւնները, որոնք պաշտօնական զինաթափութեան մը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՓԱՐԻ՜Զ, ՓԱՐԻ՜Զ...

»»»·«««

Երէկ առտու փապուղին (Մէթրօ) մտած Փարիզ կ'իջնէի: Վակոնին մէջ, ոտքի վրայ, ծերուկ մը աչազուրկ, կուրծքէն կախ՝ լայնկեկ թուղթ մը որուն վրայ գրուած էր, ֆրանսերէն.

— «Կոյր մը որ զրկուած է հանգստեան թոշակէ»:

Կառախումբը կը սուրար, ուղեւորները կը փոխուէին, կայարանէ կայարան, իրար հրմշտկելով ոչխարներու հօտի մը պէս:

Այդ շոգեպինդ խուժումին մէջ, ո՞րու աչքին պիտի զարնէր աչազուրկ ծերունին: Որո՞ւ մտքէն՝ կ'անցնէր գրպանիլ անով:

Բազմութիւնը կը նօսրանար կայարանէ կայարան, իսկ ծերունին կը մընար միշտ ոտքի վրայ: Բոլորը նստած, ինք ոտքի վրայ: Եւ միս – մինակ:

Յանկարծ հաստափոր մարմին մը շարժեցաւ տեղէն, մօտեցաւ ծերուկին եւ բաներ մը հարցուց:

Ի՞նչ հարցուց: Չեմ գիտեր: Դիտեցի որ մարդը նորէն եկաւ բազմեցաւ իր տեղը, կատարեալ հանգստութեամբ:

Եւ ուրիշ ոչ ոք հետաքրքրուեցաւ ծերուկով, մինչ կառախումբը կը սուրար կայարանէ կայարան:

×

Գիշերը, ժամը 12ին, սանդուղներէն վար կ'իջնէի դէպի փապուղին, վերադառնալու համար տուն:

Այս անգամ ուրիշ տեսարան: Շատ աւելի պատկերազարդ:

Մեթրոյի կայարանին մէջ, սանդուղըն ի վար, դէպի ներսօք շինուած է ... «հանգստարան» մը: Կռնակի վրայ բաց է դուռը: Մարդկային արտադրութեանց անո՛ւշ հոտեր, թէեւ մարդ չէ մնացած ներս մտնելու եւ կոճակները քակելու համար: Չէ՞ որ կէս գիշեր է:

Եկող – գացող չկայ, եւ ճիշդ առոր համար ահա երկու մարդկային կոյտեր, մէկ – մէկ աղտոտ վերարկուի մէջ փաթթուած, անվրդո՛վ փռուած մարմարեայ քարերուն վրայ, միզարանի դուռներուն ճիշդ առջեւը, իւրաքանչիւրը գլուխը դէպի ներս խըրած, որպէսզի չմսի...

Ուրիշ երկու անճանաչելի կոյտեր ալ — անշուշտ աւելի բախտաւորներ — կծկուած սանդուղին ստորոտը:

Ուրեմն չորս անտուն – անտէր թշուառներ, որոնք իրենց գիշերային օթեւան, ընտրա՛ն ընտրած են սանդուղներու քարերը եւ քարաշէն, մետաղազարդ «հանգստարան»ները, ինչպէս որ ուրիշներ — հազարաւորնե՛ր — կ'ապաստանին կամուրջներու կամարներուն տակ, խոշոր շէնքերու դուռներուն առջեւ, հասարակաց պարտէզներու մէջ, ո՛ւր որ անկիւն մը գտնեն:

Այս ալ «Փարիզի Ֆրանսան» է, հետեւողութեամբ Լիւսիէն Ռըպաթէի:

Եւ անոր թշուառութեան մէկ մասը միայն: Մանրանկար մը՝ չափազանց աղօտ: Նոր Վիքթոր Հիւկօ մը հազիւ թէ կարենար պատկերացնել:

×

Անցեալ օր, ցերեկ ատեն, կ'անցնէի մեծ պողոտայէ մը:

Խոշոր ազդ մը՝ թատրոնի մը դրան առջեւ: Եւ բազմութիւն մը հետաքրքիր, որ ոչ միայն կը կարդար, այլ եւ մեկնութիւններ կու տար, շողիքները սրբելով:

Ի՞նչ կ'ըսէր ազդը:

— Տնտեսական տագնապը սաստկօրէն կը նշէ, կը հարկադրէ կրճատել ծախքերը եւ ուրիշ ամէն բան: Մենք ալ, հետեւելով կացութեան, որոշեցինք անխնայ կրճատել հագուստ–կապուստ, եւ բոլորովին մերկ ներկայացնել մարդիկը, այր թէ կին: Կարելի՞ էր աւելի տրամաբանական, արդիական եւ գործնական ներկայացում սարքել: Եկէք տեսէք, վայելեցէք եւ դատեցէք:

Այս ալ Փարիզի ցերեկը...

ՎԱՀԷ

Ժընեւի խորհրդակցութիւնները հայաստանի գաղթականներու կացութեան մասին

Երէկ եւ առջի օր բուն ընագրէն թարգմանելով ներկայացուցած էինք միջկառավարական յանձնաժողովին խորհրդակցութիւնները, Ժընեւի մէջ (մարտ 14—15), մասնակցութեամբ 13 պետութեանց ներկայացուցիչներուն, ինչպէս եւ հայ եւ ռուս մասնագէտ խորհրդականներու: Այս առթիւ Բարեգործականի Ժընեւի պատուիրակը, Պ. Լ. Բաշալեան եւս իր կարգին զեկոյց մը կազմած է, որ կ'ամփոփէ խորհրդակցութեան արդիւնքը եւ տրուած որոշումները (բաղձանքներ): Իբրեւ նորութիւն, զեկոյցը կը պարունակէ հետեւեալ տեղեկութիւնը.—

Պուլկարիոյ կառավարութիւնը Նանսէնեան միջազգային օֆիսին ծանուցած ըլլալով թէ, տնտեսական ծանր տագնապին հետեւանքով, ըստիպուած պիտի ըլլայ յառաջիկայ գարնան սեղմիչ միջոցներ ձեռք առնել օտար աշխատաւորներուն դէմ, մեր պատուիրակը կոչում ըրած է Պուլկարիոյ բարեացակամ զգացումներուն ի նպաստ հայ գաղթականներուն, յոյս յայտնելով որ հայ աշխատաւորներուն բացառիկ կացութիւնը նկատի պիտի առնուի: Պուլկարիոյ ներկայացուցիչը յայտարարեց որ իր կառավարութիւնը, թէեւ ստիպուած էր այս ազդարարութիւնը ընելու, երբեք խիստ միջոցներ ձեռք պիտի չառնէ գաղթականներուն դէմ:

ԵԳԻՊ. ՔՐԷՏԻ ՖՕՆՍԻԷԻ ՊԱՐԳԵՒՆԵՐԸ

Մարտ 15ի վիճակահանութեան մէջ, 1886ի պարտաթուղթերէն 52,339, 1903ի 617,063 եւ 1911ի 226,053 թիւերը շահեցան 50000ական ֆրանք:

Գերմանական նոր բանակը,— 500,000 կամ 800,000

Բոլոր մասնագէտները սկսեր են հաշիւներ ընել, գերմանական նոր բանակի թիւի մասին, հիմա որ վերահաստատուած է պարտաւորիչ զինուորութիւնը:

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Գերմանիա չպիտի հանդուրժէ որ իր բանակը 500,000էն պակաս ըլլայ: Միւս կողմէ, ոչ Ֆրանսա կ'ընդունի այս համեմատութիւնը, ոչ ալ Իտալիա: Մանաւանդ որ, Գերմանիա որոշած է աւելցնել նաեւ իր նաւատորմը, 400,000 թօնի բարձրացնելով զայն, մինչ Վերսայլի դաշնագիրը կ'արտօնէ ունենալ միայն վեց զրահաւոր (իւրաքանչիւրը 10,000 թօն), վեց թեթեւ յածանաւ (6000 թօն), 12 թորփիլահալած եւ 12 թորփիլանաւ (իւրաքանչիւրը 800 եւ 200 թօն). համագումար 108,000 թօն: Եթէ այս լուրը հաստատուի, այլ եւս կատարեալ պիտի ըլլայ Վերսայլի դաշնագրին զինուորական տրամադրութեանց բռնաբարումը:

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ՝ գերմանական բանակը նախատեսուած 300,000էն պիտի բարձրանայ 400,000—500,000ի, շնորհիւ պարտաւորիչ զինուորութեան (36 զօրաբաժին կամ 12 զօրաբանակ) Առաւելագոյն կը համարուի 500,000, մէջն ըլլալով հեծելազօրքի եւ մասնագիտական վաշտերը: Երկար ժամանակ պիտի անցնի, սպառազինելու եւ հանդերձաւորելու համար այս բանակը: Ուրիշ տրամադրելի զինուորներ ալ հաշուելով, Գերմանիա կրնայ կազմել 800,000նոց բանակ մը, ինչ որ անթոյլատրելի կը համարուի թէ Լոնտոնի, թէ Հռոմի եւ թէ մանաւանդ Փարիզի մէջ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ՓՈԹՈՐԻԿԸ ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ՄԷՋ

ԽՄԲ. — Հաղորդակցութիւնները վերահաստատուած ըլլալով, Սելանիկէն ալ թղթակցութիւն մը ստացանք վերջին դէպքերու մասին: Կը հրատարակենք էական մասերը, իբրեւ լրացուցիչ Աթէնքի թղթակցութեան, որ հրատարակուեցաւ երէկ.—

Վենիզէլոսի դէմ սարքուած մահափորձին դատավարութեան կասկածելի ընթացքը, ինչպէս նաեւ ուրիշ զանազան պատճառներ ստեղծած էին լարուած վիճակ մը ամբողջ երկրին մէջ, երբ Սելանիկի մէջ պատահած միջադէպ մը ելեկտրականացուց մթնոլորտը:

Ժողովրդականները թագաւոր Կոստանդինի յիշատակին կատարեցին յարգանքի ցոյց մը: Երբ դուրս կ'ելլէին սրահէն, քանի մը տաք գլուխներ «կեցցէ Կոստանդինը» բացագանչեցին ու անարգական բառեր գործածեցին Հանրապետութեան հասցէին: Այդ միջոցին քանի մը Ազատականներ նախատեցան եւ ցաւալի ծեծկուուքներ տեղի ունեցան:

Այս դէպքէն կը զայրանան ու կուսակալին դիմելով արտօնութիւն կ'ուզեն բողոքի միթինկ մը գումարելու: Ժողովրդականներն ալ նոյն օրը միթինկ մը գումարելու արտօնութիւն կը պահանջեն: Ընդհ. կուսակալը տեսնելով որ դէշ վիճակ մը ստեղծուած է, ծանր արիւնահեղութենէ մը խուսափելու համար երկու կողմէն ալ կ'արգիլէ միթինկներու գումարումը: Ազատականները, հակառակ դրուած կտրուկ արգելքին կը սպառնան բռնի ուժով գումարել միթինկը, որոշեալ օրը եւ որոշեալ հաւաքավայրին մէջ: Զինուորական ուժեր շարժման մէջ կը դրուին, ամէն գնով արգիլելու համար որ եւ է հաւաքոյթ, երբ դեռ միթինկին օրը չեկած՝ յեղափոխութեան մը պայթումին լուրը կը հասնի Աթէնքէն:

Մարտ 2ի շաբաթ առաւօտ ամբողջ քաղաքը պաշարման տակ էր: Զինուորական շղթայի տակ առնուած էին գլխաւոր անցքերը եւ ռազմագիտական բոլոր կէտերուն վրայ թնդանօթներ զետեղուած էին: Քաղաքային իշխանութիւնը փոխանցուած էր զինուորական իշխանութեանց: Պաշարման վիճակ հռչակուած էր: Ընդդիմադիր (Ազատական) թերթերը փակուած էին, եւ միայն կառավարական թերթերը լոյս կը տեսնէին: Բոլոր հրատարակութիւնները կ'անցնէին խիստ գրաքննութենէ մը: Արտասահման մեկնումը արգիլուած էր, նմանապէս արտասահմանի հետ որ եւ է հաղորդակցութիւն:

Ըմբոստութիւնը ծագած էր Աթէնքի մէջ, Հանրապետութեան պաշտպան սպաներու, մայրաքաղաքի պահակազօրքի եւ պահեստի հակակառավարական սպաներու մէկ մասին կողմէ:

Առաջին ժամերուն թերթերը գրեցին թէ ըմբոստութիւնը խեղդուած է արեան մէջ եւ խաղաղութիւնը անմիջապէս վերահաստատուած: Արդարեւ, Աթէնքի մէջ շատ արագ շարժած էին կառավարականները ղեկավարութեամբ զօրավար Քոնտիլիսի, եւ ռանց ժամանակ տալու զսպած էին յեղափոխութիւնը: Սակայն ըմբոստները յաջողած էին ծովային ուժերու մեծ մասը իրենց կողմը քաշել: Նաւատորմիղին մեծագոյն մասը իրենց հետ ունենալով մեկնած էին նաւակայանէն դէպի Կրետէ, ուր կը մնար քանի մը ամիսներէ ի վեր Պ. Վենիզէլոս:

Երբ կառավարութեան զօրամասերը զսպեցին Աթէնքի խռովութիւնները, 2 մարտանաւեր, 3 թորփիլահալածներ եւ 2 ընդծովեաններ ըմբոստանալով առած քալած էին: Ցամաքային Յունաստանի մէջ գոյութիւն ունեցող չորս զօրաբանակներէն երեքը իրենց հաւատարմութիւնը յայտնեցին կառավարութեան, իսկ չորրորդը, որ Արեւելեան Մակեդոնիոյ զօրաբանակն էր, ըմբոստութեան դրօշ պարզեց զօր. Քամէնոսի գլխաւորութեամբ: Այս այն զօրվարն է, որ մերժած էր մասնակցիլ 1933 մարտ 6ի Փլասթիրասեան պետական հարուածին, որով՝ վստահութիւն ներշնչած էր ներկայ կառավարութեան:

Պատերազմական նախարար եւ նախկին հայդուկ Զօր. Քոնտիլիս, Աթէնքի ըմբոստութիւնը մարելէ եւ հոն կարգ կանոնը հաստատելէ վերջ եկաւ Սելանիկ, անձամբ կազմակերպելու եւ ղեկավարելու համար ըմբոստացած չորրորդ զօրաբանակին դէմ կատարուելիք զսպումի գործողութիւնները:

Քամէնոս, չորրորդ զօրաբանակի հրամանատարը, իր ձեռքին տակ առնելէ վերջ Գաւալան, Տրաման եւ Սէրէզը իր անմիջական շրջաններով, ուղիղ գիծով կը յառաջանար Սելանիկի վրայ, զայն եւս գրաւելու ցանկութեամբ: Քոնտիլիս կանխած էր ըմբոստ զօրավարին ծրագիրը: Սելանիկէն 75 քիլոմէթր հեռաւորութեան վրայ, Սթրիմոն գետին միւս կողմը ստիպուեցաւ կանգ առնել Սելանիկի վրայ արշաւող չորրորդ զօրաբանակը, որ ուժովցած էր իր շրջաններուն մէջէն հաւաքուած քսան դաս նորակոչ զինուորներով: Երրորդ զօրաբանակը սակայն, ճիշդ ժամանակին գրաւած էր դիրքերը: Ապստամբութեան չորրորդ օրը կառավարութիւնը կացութեան տէր կը դառնար բոլորովին:

Զօր. Քոնտիլիս, համախորհուրդ Սելանիկի զօրաբանակի հրամանատարութեան եւ կուսակալին հետ, զէնքի տակ կանչեց չորս դասեր: Զօրակոչին պատասխանուեցաւ խանդավառութեամբ: Կամաւորական գունդ մը եւս կազմուեցաւ: Աթէնքի եւ Լարիսայի զօրաբաժինները իրարու ետեւէ կը հասնէին Սելանիկ ու անմիջապէս կը մեկնէին ճակատ: Յարձակումը պիտի սկսէր մարտ 6ին, բայց այնպիսի փոթորկալի օդ մը կար որ, անկարելի էր որ եւ է շարժում փորձել: Անոր պատճառ այդ երեք օրերու ընթացքին եւս Քոնտիլիս անդադար զինուոր համախմբեց ըմբոստներու դէմ: «Ամէն ինչ ճակատին համար» յայտարարեց: Հաւաքեց ձիերը, առժամեայ կերպով գրաւեց օթօպիւսները եւ 4—5 օրուան ընթացքին ըմբոստներուն դէմ հանեց 100.000նոց սպառազէն բանակ մը:

Զօր. Քոնտիլիս կոչ ուղղեց ըմբոստ զինուորներուն որպէսզի ի զուր եղբայրական արիւն չթափուի: Օդանաւերը առաւօտէն մինչեւ իրիկուն հետախուզութիւններ կը կատարէին, ցրուելով նաեւ անձնատուութեան հրաւիրող կոչեր:

Հազարաւոր ձերբակալութիւններ կատարուեցան Աթէնքի եւ Սելանիկի մէջ, ապստամբ եւ ընդդիմադիր համարուած, ինչպէս եւ կասկածելի անձերու մէջ: Կալանաւորներուն եւ փախստականներուն ինչքերը գրաւի տակ առնուեցան: Դրամատուները կնքուեցան: Քանի մը դրամատուներու միայն արտօնութիւն տրուեցաւ առաւելագոյն՝ մինչեւ 50.000 տրախմիի վճարումներ կատարելու: Այս արգելքը շուտով վերցուեցաւ ելմտական նախարարին միջամտութեան պատճառաւ:

Կառավարութիւնը ուզեց իմանալ Պ. Վենիզէլոսի տեսակէտը՝ այս շարժումին մասին որուն հեղինակը իրեն համար գաղտնիք չէր: Վենիզէլոս Կրետէի իր բոյնէն բուն պատասխան մը տուաւ կառավարութեան, յայտարարելով թէ ինքը պայթող շարժումին գլուխը կեցած է,— զէնքերը վար պիտի չդնէ մինչեւ որ ներկայ կառավարութիւնը հրապարակէն քաշուի: Այս առթիւ Կրետացին ըմբոստացումի կը հրաւիրէր իր բոլոր կուսակիցները:

Ամբողջ առեւտրական շարժումը կանգ առած էր երկրին մէջ: Պատերազմական վիճակը խստօրէն կը շարունակուէր: Թերթերու գրաքննութիւնը աւելի խստացաւ: Հեռաձայնի հաղորդակցութիւնը կանգ առաւ Սելանիկի մէջ: Հաւաքուեցան ամէն տեսակի պատերազմական զէնքերը եւ ռազմանիւթերը անգործութեան դատապարտուեցան մանաւանդ Սելանիկի մէջ որ երկու հակառակորդ բանակներու նպատակին առանցքը կը նկատուէր:

Մինչեւ մարտ 9ի շաբաթ օրը կը շարունակուէին զինուորական առաքումները դէպի ճակատ: Զօր. Քոնտիլիսի նպատակն էր մեծ ուժերով յարձակիլ ըմբոստներուն վրայ, օդանաւերով եւ թնդանօթներով ահաբեկել զանոնք, եւ որքան կարելի է քիչ արիւնահեղութեամբ մաքրագործել ըմբոստ շրջանները:

Երբ լրացաւ վերջին պատրաստութեան պայմանաժամը, Զօր. Քոնտիլիս ազդանշանը կուտայ կատաղի յարձակողականի մը: Ապստամբները ձիւնի պէս կը հալին, առանց լուրջ ընդդիմութիւն մը փորձելու: Իրարու ետեւէ կ'իյնան Սէրէզը, Տրաման եւ Գաւալան իրենց շրջաններով, ուր անմիջապէս կը հաստատուի օրինաւոր իշխանութիւնը:

«Էլլի» զրահաւորը որ Գաւալայի առջեւ խարսխած էր, անձնատուր կ'ըլլայ կառավարութեան,— Սելանիկ կը բերուի: Չորրորդ զօրաբանակը պատառ պատառ կ'ըլլայ եւ կը մատնուի խուճապի: Ըմբոստ հրամանատարը՝ Քամէնոս, կարգ մը սպաներու հետ կը յանձնուի պուլկար սահմանապահ իշխանութեանց, իսկ Զօր. Փանաեոթոփուլոս յուսահատելով անձնասպան կ'ըլլայ:

Արեւելեան Մակեդոնիոյ մաքրագործման լուրը յուսահատեցուց Վենիզէլոսը որ մեկնեցաւ Կրետէէն դէպի իտալական կղզի մը: Միւս գրաւուած կղզիներն ալ հետզհետէ անցան օրինաւոր կառավարութեան ձեռքը, քանի մը ապստամբ նաւերը մէկիկ մէկիկ յանձնուեցան, գլխաւոր պատասխանատուները զանազան ուղղութիւններով ցրուելէ վերջ:

Այսպէս վերջ գտաւ Յունաստանի գլխուն պայթած այն անիմաստ փոթորիկը, որ քիչ մնաց պիտի առնէր անդարմանելի աղէտի մը կերպարանքը:

Դեռ ժամանակը եկած չէ հանդամանօրէն ճշդելու համար բուն պատասխանատուները այս շարժումին, որ Յունաստանի արժեց երեք միլիոն տրախմի նիւթական վնաս եւ քանի մը հարիւր մեռեալ ու վիրաւորներ: Անշուշտ պատերազմական ատեանը երեւան պիտի հանէ ապստամբութեան բուն շարժառիթը եւ փախստական Վենիզէլոսը տետրակ մը պիտի հրատարակէ, լուսաբանութիւններ եւ բացատրութիւններ տալով, եւ ինքնարդարացումներ փորձելով:

Ամբողջ Յունաստանի հանրային կարծիքը, մէջն ըլլալով Վենիզէլոսի կուսակիցներն ալ, խստօրէն կը դատապարտէ ապստամբական այս շարժումը եւ գլխաւոր յանցաւորը կը նկատէ այս երկրի երբեմնի կուռքը, Վենիզէլոսը:

Նորակոչ զինուորները որոնք տաք անկողիններէն առանց վարժութեան ճակատ մեկնած էին, ձիւնին եւ ցեխին մէջ սպասելու համար, իրենց տուները վերադարձած են արդէն:

ՎԱՀԱԳՆ

ԱՆԲԱՂՁԱԼԻՆԵՐՈՒ ՎՏԱՐՈՒՄԸ

Տոքթ. Ռընէ Մարսիալ, որ ծանօթ է գաղթականներու, մանաւանդ հայ տարագիրներու կացութեան նուիրած իր ուսումնասիրութիւններով, Մէրքիւր տը Ֆրանսի մէջ (15 փետր.) յօդուածով մը կը քննէ «անբաղձալիներու» դէմ բացուած պայքարը եւ վտարումներու հարցը: Յօդուածին խմբագրութեան ձեւն իսկ ենթադրել կուտայ, որ Տոքթ. Ռընէ Մարսիալ անուղղակի կը պատասխանէ Կասքուանի: Մեր ընթերցողները կը յիշեն անշուշտ թէ Կասքուան, վկայութեան կանչելով Տոքթ. Ռընէ Մարսիալի ուսումնասիրութիւնները, կը յարձակէր օտարականներու, մանաւանդ Հայերու վրայ, ներկայացնելով գաղթականները իբրեւ անբաղձալի: Պէտք է վտարել օտարականները, կը պոռար Կասքուան:

Եւ ահա թէ ի՛նչ կը գրէ Տոքթ. Ռընէ Մարսիալ.—

1922ին, բժշկական Ակադեմիային մէջ, զեկոյցով մը պարզեցի թէ ինչու շատ է օտարականներու թիւը Սէն Նահանգի հիւանդանոցներուն մէջ: Զեկոյց մը եւս տուի 1923ին, ցոյց տալով ցաւին դարմանն ալ միասին: Իմ քննութիւններս, բազմաթիւ նոր դիտողութիւններով պարզեցի նոյն տարին Le Parlement et l'Opinion եւ La Revue de France պարբերաթերթերուն մէջ, 1924ին՝ Annales d'Hygièneի մէջ: Անկէ ի վեր կը շարունակեմ, դասախօսութիւններով, յօդուածներով եւ գիրքերով, բացատրել թէ որքան անգէտ ենք, գաղթային գործերու մէջ, զտում եւ ընտրութիւն կատարելու անհրաժեշտութեան:

Եւ ինչպէս որ եւ է մեթոտ չկրցանք մշակել օտարականներու հիւրընկալութեան հարցին մէջ, այնպէս ալ որ եւ է գաղափար չունինք վտարումներու մասին: Փորձեցի խնդիրը պարզել Աշխատանքի Նախարարութեան, Գաղթընկալութեան (immigration) միջնախարարական Յանձնախումբին, Քաղաքապետական Խորհուրդին: Խուլ ձեւացան բոլորը: Ոչ ոք ուզեց նկատի առնել ներկայացուած իրողութիւնները:

15 տարի առաջ, մենք «ստեղծեցինք» Մարոքի Սխալները, եւ մեր յանցանքն է եթէ լեհ աւազակներ ունեցանք: Ծանօթ է աղմուկը, զոր բարձրացուցին թերթերը, 1921—25ին, անոնց մասին,— թէ բոլորն ալ գող-աւազակ մարդիկ են, թէ սուղի կը նստի մեզի սնուցանել զանոնք բանտերու մէջ, թէ սուղի կը նստի մեզի խնամել զանոնք հիւանդանոցներու մէջ: Սակայն որովհետեւ, այդ շրջանին, մեր դրամատիրութեան եւ ճարտարագործութեան ներկայացուցիչները բանուորի պէտք ունէին, թերթերուն զայրոյթը խաղաղեցաւ յանկարծ: Աշխատանքի եւ Արտաքին նախարարութիւնները նորէն քունի մէջ ինկան, իսկ Գաղթընկալութեան ընդհ. ընկերութիւնը շարունակեց իր գործունէութիւնը: Լեհաստանի մէջ, 1927ին, առաքելութիւն մը կատարելով, տեսայ թէ ի՛նչ դէշ ձեւով կը կատարուէր բանուորներու հաւաքման գործը: Առաքելութեանս ժամանակ ծանօթացայ Պարկիզեւսկիի հետ, որ քաղաքապետն է Կեդոնյի, եւ Ռուրի լեհական բանուորութեան կազմակերպիչը: Մօտէն տեղեակ լեհական գաղթային հարցերու, գիտէր թէ Գերմանացիները ի՞նչպէս կը զտէին լեհ բանուորները: Պաշտօն տրուած էր իրեն կազմակերպել Ֆրանսական հանքերու անհրաժեշտ բանուորութիւնը,— Պարկիզեւսկի զտում կը կատարէ, գաղթընկալութեան ծորակը կը սեղմէ, սակայն մեր տնտեսագէտները, անոնք որ մեզ առաջնորդեցին ներկայ կացութեան, պահանջեցին առատ ձգել դուռները: Լայն բացուեցաւ ծորակը, եւ լաւին հետ գէշն ալ մտաւ մեր սահմաններէն ներս: Եւ եկան Լեհեր, որոնք սերը չէին կազմեր անշուշտ լեհ գաղթականներուն: Ինչ խօսք որ Լեհերը չեկան, մենք բերինք զանոնք: Պատերազմէն ասդին, երբեք զտում չկատարուեցաւ ինչպէս բանուորներու, նոյնպէս տարագիրներու միջեւ: Վերջին փաստը այն որ, դեռ երկու տարի առաջ, հիթլէրական հալածանքներու ժամանակ, գրկաբաց ընդունեցինք գերմանացի տարագիրները առանց հակակշռի: Եւ ոչինչ ըրինք՝ Սարի փախստականները ընտրելու ժամանակ:

Եւ ինչպէս 1922ին, 1935ին եւս ոստիկանական խստութիւններ, բայց կազմակերպութիւն ու մեթոտ՝ երբեք: Երէկ անիշխանութիւն գաղթընկալութեան մէջ, այսօր անիշխանութիւն վտարումներու հարցին մէջ:

Մենք ենք որ կը ստեղծենք անբաղձալիները, մենք կանչեցինք զանոնք: Ոստիկանական եւ կարծեցեալ առողջապահական հակակշիռը, որ կը կատարուի մեր երկրին մէջ, ոչ մէկ արժէք կը ներկայացնէ, որովհետեւ նախ զտում չկայ, երկրորդ ոստիկանութիւնը անկարող է գործադրելու ինչպէս իր հրահանգները, նոյնպէս եւ դատարաններու որոշումները: Արդարեւ, երբ օտարական մը կը վտարուի, յաճախ աննշան յանցանքի մը համար, ոստիկանը կը պակսի՝ սահմանագլուխ առաջնորդելու համար օտարականը: Վտարման հրամանը, ուրեմն, ինքնախաբէութիւն մըն է միայն, թէեւ միշտ անարդար: Իրական աւազակները կանոնաւոր թուղթեր կ'ունենան միշտ, կամ կրնան խուսափիլ ոստիկանական քննութիւններէն: Այնպէս որ խելագարներն ու ոճրագործները միշտ կրնան բնակիլ Ֆրանսայի մէջ, մինչդեռ կը հալածուին կամ կը վտարուին լաւագոյն անձերը:

Վտարումներու հարցը աւելի ծանրակշիռ է քան առանց հակակշիռի կատարուած գաղթընկալութեան խնդիրը, որովհետեւ կը կատարուի զանգուածաբար: Անհատներ չեն որ կը վտարուին, այլ ամբողջ խումբեր: Վտարումները, այնպէս ինչպէս կը կատարենք, հակամարդկային վարմունք մը կը ներկայացնեն, որովհետեւ մենք թշուառութեան մէջ կը նետենք մարդիկ, որոնք աշխատած են մեզի համար,— նաեւ հակատնտեսական, որովհետեւ գործադրկութիւնը կը շարունակէ աւելնալ մինչ կը նուազի սպառողներու թիւը: Վերջապէս հակաֆրանսական քաղաքականութիւն մըն է այդ վարմունքը, որովհետեւ իրենց երկիրը ղրկուած այդ խեղճերը, աշխատանք չկարենալով գտնել նաեւ իրենց հայրենիքին մէջ արդէն իսկ բնակչութեամբ յորդուն (Իտալիա, Լեհաստան), թշուառութեան պիտի մատնուին այնտեղ անիծելով Ֆրանսացիները, իրենց զաւակներուն սորվեցնելով ատել մեզ, հակաֆրանսական քարոզութիւններ կատարելով իրենց բազմաթիւ հայրենակիցներուն միջեւ, ինչ որ աւելի վտանգաւոր է մեզի համար քան այս կամ այն քաղաքական գործիչին կատարած քարոզութիւնը: Կասկած չկայ որ Ֆրանսայի հանդէպ Լեհաստանի բռնած ներկայ դիրքը հետեւանք է այն վարմունքին, զոր մենք ցոյց տուինք հանդէպ լեհ բանուորներուն, որքան եւս այն սադրանքներուն, զորս կը կատարեն մեր շահադէտները Լեհաստանի մէջ:

Միջադէպը, որ տեղի ունեցաւ Լեքարվէնի հանքերուն մէջ (1934 օգոստոս), 20.000 լեհ բանուորները երկիր ճամբելու սպառնալիքէն վերջ, կը պատկերացնէ արդէն մեր մեծ ճարտարարուեստի եւ ելմտական շրջանակներու ներկայացուցիչներուն մտայնութիւնը: Մարդկային բանուորը անոնք կը գնեն ու կը ծախեն ոչխարի նման: Երբ պէտք չունին, կը ճամբեն: Այս մտայնութիւնն է որ ընդվզեցուցած էր Լեքարվէնի հանքագործները, ոչ միայն Ֆրանսացի, այլ եւ լեհ: Բայց այս ըմբոստութեան պատճառով էր, որ այլ եւս չհամարձակեցան երկիր ճամբել 20.000 բանուորները մէկ հրամանով:

Ինչ որ կատարուեցաւ հանդէպ բանուորութեան, նոյնը կրկնուեցաւ հանդէպ գաղթականներուն: Անոնց հանդէպ կատարուած տնօրինութիւններն ալ նոյնքան անիշխանական են, բայց դիւրին՝ որովհետեւ անհատական ձեւով կը կատարուին եւ վտարուողները չեն կրնար լաւ պաշտպանուիլ իրենց ընկերակցութիւններով: Արդիւնքը միեւնոյնն է սակայն, վնասակար որքան շահագրգռուածներուն, նոյնքան թէ երկրին պատւոյն եւ բարի համբաւին համար:

Ահաւասիկ ձեզի քանի մը անհատական պարագաներ, զորս կ'առնեմ հարիւրաւոր նմաններու մէջէն.—

1.— X., հայ գաղթական մը: 24 դեկտեմբեր 1924ին դատապարտուած է 3 ամիս բանտարկութեան, որովհետեւ արգիլուած զէնք կրեր է եւ Մարսիլիոյ փողոցներուն մէջ կռուեր: Պատիժը քաշելէ վերջ՝ կ'ելլէ բանտէն եւ 29 փետրուար 1932ին վտարման հրաման կը ստանայ: Կը ձերբակալուի 24 մայիս 1932ին կը դատապարտուի չորս ամիս բանտարկութեան, որովհետեւ չէ հնազանդեր վտարման հրամանին: Վերաքննիչ ատեանը 3 ա—

ԲԱՑ ՍԻՐՏՈՎ ԲԱՑ ՏՈՂԵՐ

ԱՌ Պ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

═ o ═

Գեղեցիկ է արդարեւ հմտութիւնդ Ս. Գրոց թարգմանութեան եւ լեզուին հանդէպ:

Տարիներով թարթափողներ իսկ չեն յաջողած ամբարել ինչ պաշար որ դուն մթերած ես ու կը շարունակես մթերել:

Բայց մթարք մը կայ, զոր կը համարձակիմ լուսաւորել, քու վերջին յօդուածիդ մէջ ի մասին «Պատմութիւն Աստուածաշունչի Թարգմանութեան»:

Նախ, պէտք է միշտ, մանաւանդ երբ խնդիրը որ եւ է սուրբ գիրքի վրայ է, հեթանոսական, քրիստոնէական, եբրայական, դիցաբանական, եւն., այո՛, պէտք է ձեռք առնել սա՛ անխուսափելի ճշմարտութիւնը, որ առաջնորդէ մեր պրպտումն ու միտքը, ինչպէս ճրագ մը մութին մէջ,— այդ անխուսափելի ճշմարտութիւնը այն է թէ դար ըստ դարէ ձեռագիրներուն փոխադրութեան, տեղափոխութեան, աւելի կամ նուազ անփորձ կամ տգէտ գաղափարողներու, ընդօրինակողներու անճշտութիւններուն երեսէն՝ սպրդած են վրէպներ, պակսած, ինկած են գիրեր, ամբողջ հատուածներ, էջեր իսկ, այլովքն հանդերձ, որոնցմէ գլխաւորը՝ յաճախ անկնարկուած գաղափարողներու տխմար յաւակնութիւնը, յաւելումներ կամ յապաւումներ կատարելու: Մնացածը դիւրին է ըմբռնել: Իրողութիւն մը՝ որ մինչեւ իսկ կրնայ պատահիլ — եւ կը պատահի իսկ — ներկայ լուսաւորեալ եւ բոլոր կատարելութիւններով հանդերձուած դարուն մէջ:

Այս ընդունելով այսպէս, եւ անկեղծ ու պայծառ միամտութեամբ, դժուար չէ, հետեւաբար, մեկնել մեկնաբանել մեր Ս. Գրոց թարգմանութեան իրական խրթնաբանութիւնները, բաղդատական ուսումնասիրութեամբ հաստատուած անճշտութիւնները:

Այս մէկ:

Երկրորդ կէտ մըն ալ կայ.— Երբ մեր աչքին տակ ունինք որ եւ է սուրբ գիրք, հնագոյն եւ յարաբերաբար նորագոյն որեւէ սուրբ գիրք, մերմիտքին մէջ ալ պէտք է պատրաստ ունենանք սա գաղափարը, թէ հոն պիտի գտնենք կամաւոր խրթնաբանութիւններ, այն կարգէն՝ որոնց կը հանդիպինք, զոր օրինակ, հանելուկներու, առեղծուածներու, առասպելներու մէջ: Չեմ ուզեր ընդլայնել: Կը հասկցուի արդէն: Որ եւ է ս. գիրքի գաղափարին, անոր ծաւալումին, անոր վարդապետութիւններուն, վերջապէս անոր միտքին յարակից է մթութիւնը, ուրիշ բառով՝ պատգամախօսութիւնը, սիբիլլական համառօտութիւնը: Աստուած ինքնին մութէն կ'ախորժի, անզոյգ թիւով կը զուարճանայ, Վիրգիլիոսի բառերուն պէս.— Աստուած ինքնին ի թիւ կոճատ է զուարճացեալ: Սիրելի Նարդունի, գիտես արդէն դուն խորհուրդը, սքօղուած խորհուրդը (mystère), որուն հիմը պայծառութեան վրայ չէ որ կը հանգչի: Խորհուրդը աղջամուղջ է, իր ցոլքը տառ առաւելն մահուան իրականութիւնն է ...: Այս տեսութեամբ, դժուար չէ, հետեւաբար, մեր Ս. Գրոց թարգմանութեան մէջէն գեղչել մթութեանց մասը: Ինչ որ երբեք ստուեր չի բերեր հոյակերտ լեզուին եւ չափիզայ պազղանքին՝ որ հայերէնինն է:

Եթէ երկարաբանութենէ չվախնայի, քու իսկ մէջ բերած օրինակներուն վրայ դասընթացք մը կը հիմնէինք քեզի հետ: Բայց — ինչո՞ւ մեղքս ծածկեմ — նեղուեցայ քու մէկ օրինակէդ, զոր յիշատակած էիր իբր սխալ կամ անիմաստ թարգմանութիւն, որ, սակայն, իրականին մէջ (առանց նոյնիսկ բնագիրը կամ ուրիշ համեմատական թարգմանութիւն ի նկատ առնելու) պարզապէս հիանալի է:

Այսպէս.— Եւ ընտրեաց զխեղդ առնուլ անձն իմ, զմահ բան զոսկերս իմ: Նախ, պարզենք քերականօրէն.— Եւ անձն իմ ընտրեաց առնուլ զխեղդ, զմահ (ընտրեաց առնուլ) բան զոսկերս իմ: Թարգմանե՛նք աշխարհաբար.— Ես նախամեծար համարեցայ (ընտրեաց անձն իմ, préférer, ի՞նչ գեղեցիկ բացատրութիւն) անձնասպան ըլլալ (չուանը առնել վիզիս անցընել):

Հոս ո՞րն է ծիծաղելին, իմ տոհմիկ Նարդունիս: Ընդհակառակն, կը գտնեմ որ անծանօթ թարգմանիչը, երիցս երանեալ մեր հնադարեան հայրենակիցը, կրցած է բնագրին (ո՛ր լեզուով ալ ըլլայ) տալ ճկունութիւն, պայծառութիւն եւ ամենայն ինչ, որ թարգմանութիւն մը վսեմ կ'ընծայէ:

Ձեռքդ տուր, ազնիւ բարեկամ, ու վերլուծենք զայն.— Խեղդ, noeud, խեղդկապ, անպակաս իմաստով զոյական մը, բառ մը: Ընտրեաց անձն իմ, ամէն պարագայի մէջ նուազ գեղեցիկ չէ քան j'ai préféré. Կը գտնեմ մերը աւելի բովանդակող, աւելի քերթողական, հետեւաբար աւելի աստուածաշնչական: Բայց ի՛նչ որ աւելի վսեմական է, բարձրաթռիչ է, առնուլ բայն է իր երկու սեռի խնդիրներով — զխեղդ եւ զմահ — առնուլ զխեղդ, խեղդուիլ, առնուլ զմահ, se donner la mort, անձնասպան ըլլալ: Ո՞րն է հոս ծիծաղելին, կը բողոքեմ: Բան զոսկերս իմ. առնուլ զմահ բան զոսկերս իմ, այսինքն՝ մեռնիլ քան թէ ողջ մնալ ու պտըտիլ: Ոսկերք գործածուած է իբրեւ մարմնական կենդանութիւն — մասը ամբողջովին տեղ. եւ, յետոյ, ոսկերք յատկանշական է պինդ կացքի, քալուածքի, մէկ խօսքով՝ կեանքի:

Կը խորհիմ թէ այսուհետեւ համաձայն ենք, սիրելի բարեկամս: Բայց թոյլ տուր որ կորստուած նախադասութեան մասերը համադրեմ, եւ յեղյեղեմ ... իմ արտասանութեամբս — Եւ ընտրեաց զխեղդ առնուլ անձն իմ, զմահ բան զոսկերս իմ:

Ես համոզուած եմ գեղեցկութեան մասին շատ մը դրարտ նախադասութիւններու, որոնց ետեւ առաջնութեան սստումներուն վարժ եմ իբրեւ վարժապետ, եւ չեմ յաւակնիր երբեք դատապարտել կամ իսկ դատել երիտասարդութեամբ թրթռուն մեծատաղանդ բարեկամս, որուն կը մնամ յաւէտ անձնուէր

ԵՏԱ՝

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

●●●●

Շատ մը հայրենակիցներ չեն գիտեր թէ չքաւոր գաղթականները կրնան զերծ ըլլալ Նանսէնեան տուրքէն: Ի տեղեկութիւն կը հաղորդենք.—

1.— Գործադուրկ Հայերը կրնան բոլորովին զերծ ըլլալ Նանսէնեան տուրքէն:

2.— Չքաւոր Հայերը կրնան իրենց վիճակին համեմատ մասնակի կամ ամբողջական կերպով զերծ ըլլալ Նանսէնեան տուրքէն:

Այդ տրամադրութիւններէն օգտուելու համար պէտք է դիմել Bureau de la S. D. N. 32, Bld. Raspail 3րդ յարկը, ինքնութեան թուղթի փոփոխման համար դիմում կատարելէ առաջ:

կը վերածէ պատիժը։ Ազատ միխ կը ձերբակալ– կ'արձակուի, դարձեալ կը ձերբակալուի եւ 15 դեկտեմբեր 1932ին կը դատապարտուի չորս ամիս բանտարկութեան։ Այս անգամ վերաքննիչ ատեանը 2 ամսուան կը վերածէ պատիժը։ Ազատ կ'արձակուի, նորէն կը ձերբակալուի եւ 15 մարտ 1933ին կը դատապարտուի չորս ամիս բանտարկութեան։ Էքսի վերաքննիչ ատեանը կը հաստատէ պատիժը։ Ազատ կ'արձակուի 8 օգոստոս 1933ին։

Ցուսահատած, X կը հեռանայ Մարսէյլէն եւ Փարիզ կ'իյնայ, կարծելով ապաստան մը գտնել եւ պաշտպանութիւն։ Դարձեալ կը ձերբակալուի, ու կը դատապարտուի 15 օրուան բանտարկութեան։ Ազատ կ'արձակուի 15 ապրիլ 1934ին։ Բարոյապէս քայքայուած, 23 մայիս 1934ին կ'անցնի Պելճիքա, սպառելով դարձեալ վտարուման։

Իր դատական արձանագրութիւնները այնպիսի ձեւ մը առած են տալպէս, որ խեղճը անբաղձալի դարձած է ամէն երկրի համար։ X. Ֆրանսա հաստատուեր էր 1922էն ի վեր, ֆրանսական պաշտպանեալի անցագրով մը։ Աշխատելով եւ անտեսելով, կրցած էր չինել փոքրիկ դրամագլուխ մը, — 60.000 ֆրանք։ Երկու տարի բանտերու մէջ եւ դատարաններու առջեւ, եւ ահա թշուառութեան մատնուած։

2.—X. ուսս գաղթական մը։ Պատերազմէն առաջ, Մոսկուայի Կօմոն թրունատանոցին մէջ կը ծառայէր իբրեւ չարժանկարի լուսանկարիչ։ Գործօն մասնակցութիւն մը ունեցաւ պատերազմին մէջ, եւ հարիւրապետի աստիճան ստացաւ։ Գնդացիրի ջոկատի մը հրամանատար նշանակուեցաւ։ 1920ին, կամաւոր կ'արձանագրուի Օտար Լեգէոնին մէջ եւ կը ծառայէ հոն հինգ տարի։ Օտարականներու կարգով՝ դեր–տեղակալ կը նշանակուի։ Պատերազմական խաչ կը ստանայ եւ իր անունը կը յիշատակուի զինուորական զեկոյցներու մէջ։ Մարոքի մէջ կը ստանայ զինուորական չքանշան։ Ըմբոստներուն դէմ կռիւի պահուն կը վիրաւորուի։

1925ին կը ծեծէ մէկը գործի պատճառով, ու կը դատապարտուի երկու ամսուան բանտարկութեան։ Յետոյ կը վտարուի։ Կը մեկնի Պելճիքա, բայց չի կրնար հաստատուիլ այնտեղ։ Կը վերադառնայ Ֆրանսա։ Մինչեւ նոյեմբեր 1933, քանիցս նորանոր պայմանաժամեր կը ստանայ՝ հեռանալու համար Ֆրանսայէն։ Երբ այլեւս չի յետաձգուիր հրամանը, կը ստիպուի մեկնելու Գերմանիա՝ առանց վիզա առնելու, որովհետեւ չէր կրնար առնել։ Ու կը ձերբակալուի եւ կը վտարուի դէպի Ֆրանսա։ Նոյն բախտը, ճամբան Պելճիքայի մէջ։ Փարիզ կը վերադառնայ եւ ոստիկանութեան կը հաղորդէ իր բնակած պանդոկին հասցէն։ Կը ձերբակալուի եւ երկու ամիս բանտարկութեան կը դատապարտուի։ Այնուհետեւ նոյն յանցանքով զանազան դատապարտութիւններ ալ կը կրէ։

Կատարած է զինուորական գնահատելի ծառայութիւններ, այսպէս ազատած է վեց Ֆրանսացիներ, ծագումով Ալզասցի, գերմանական բանակէն փախած։ Վկայագիր մը կը հաստատէ թէ «օրինակելի քաջութիւն ցոյց տուած է եւ իր պարտականութեան խոր գիտակցութիւնն ունի»։

(Մնացեալը յաջորդով)

Արժանաւոր Հայուհին

— o —

Մարտ 3ին, կիրակի, Փարիզի Հայոց եկեղեցում, Գարեգին արք. կաթողիկոսի մեր սիրելի ու յարգելի Փրոֆ. Ն. Ադոնցի նորոգ հանգուցեալ կողակցի՝ Տիկ. Հելգա Ադոնցի (ծնեալ Ցովնաթանեան) մահուան քառասունքը։

Ըստ իս — եւ այսօր չէ որ ես այդպէս եմ կարծում — ամէն մի Հայ մարդ, ո՛վ եւ ո՛ւր էլ որ նա լինի,, սկսած ամենապարզ գեղջուկից ու համեստ բանուորից, եթէ իր անձնական ու չատ բնական հոգերից ու ցաւերից դուրս իր սրտի ու մտքի մէջ տեղ է տալիս իր ցեղի ցաւերին ու հոգերին, առ հասարակ եւ մեր դժնդակ ու թշուառութեան օրերին մանաւանդ, նա ու իր նմանները ինձ համար սուրբ են փոքրիկ հերոսների համազմանք։ Միայն մեծ գործիչները չեն որ արժանի են յիշատակուելու։ Բացի մեծ ու անուանի գրողներից, ազգային հերոսներից, հանրային եւ ազգային կեանքին նուիրուած վաստակաւոր մեծ գործիչներից, որոնց մասին է ասուած. «Զրանին վառ եւ բորբոք պահելով զկայծակն՝ անմահանամ», կան հազարաւոր ու տասնեակ հազարաւոր ուրիշներ, համաբակաց բարիքին նուիրուած անաղմուկ, համեստ գործիչներ, որոնց անդուլ եւ աներեւոյթ գործունէութեան շնորհիւ է, որ առաջինների գաղափարները, քարոզները եւ ցուցմունքները կեանք են առնում ու թափանցում ամենուրեք։ Առաջինները չէին անմահանար, եթէ չլինէին վերջինները ու չհրաւիրէին առաջիններից ընդունած գաղափարները ու եթէ այդպիսով «բանը վառ եւ կայծերը բորբոք» չպահէին առ միշտ։ Մեզանից քանի քանիները մի առանձին բերկրանքով ու խորին ակնածութեամբ չեն յիշում ուրիշների համար անանուն ու անյայտ մնացած իրենց գիւղի, աւանի կամ քաղաքի ուսուցիչ – ուսուցչուհուն կամ մի այլ համեստ գործիչին, որոնք իրենց աչքում, իրենց անձնուէր գործունէութեամբ եղել ու մնացել են իբրեւ իսկական հերոսներ ու սուրբեր — ասում եմ առանց չափազանցութեան — տասնեակ ու հարիւրաւոր կենդանի ու անցած գնացած օրինակները վերյիշելով։

Ահա այդ տեսակի համեստ, առաքինի եւ խոստմնալից հայ կանանց կարգին էր պատկանում եւ ողբացեալ տիկին Ադոնցը։ Բարի, գթալից Հայուհին։ Նրա բարութիւնը անսահման էր։ Շատ յաճախ էր պատահում որ մի թշուառ ընտանիքի օգնելու համար նա ուրախութեամբ կրճատում էր իրենց համեստ սեղանի ծախքերը։ Նա օժտուած էր աննման ձայնով ու երգելու բնածին ձիրքով, որ խոստանում էր, ապահովաբար, իր ցեղի կարողութեանց պատուաբեր անուն։ Վաղաժամ հանգուցեալի թէ այդ երաժշտական ընդունակութիւնները երգելու եւ նուագելու, ինչպէս եւ նկարելու ձիրքը, անտարակոյս գալիս են իբրեւ ժառանգութիւն Ս. Էջմիածինը նկարագրող «նազաշ» ու բանաստեղծ Յովնաթաններից, որոնց շառաւիղն էր հանգուցեալը։ Այդ ընդունակութիւններով աւելի կամ պակաս օժտուած են Յովնաթանեան ընտանիքի այժմ կենդանի բոլոր անդամները։

Տիկ. Ադոնցի բնաւորութեան մի այլ գիծը, որ չատ գնահատելի էր, հայերէն լեզուն սովորելու բացառիկ սէրն էր։ Մինչեւ իր ամուսնանալը, գրեթէ հայերէն չգիտէր։ Երբեք չպիտի մոռանամ թէ ինչպէս խեղճ կինը ջանք չէր խնայում խրթին բառեր սովորելու, որպէսզի ինձ պատահելուց իր հարցերով նեղի բերէ։ Եւ որքա՜ն էր նա ուրախանում, երբ այդ նրան յաջողւում էր։

Սակայն, աւա՜ղ, նրա, նրա ամուսնու ու զինքը սիրող ու յարգողների բոլոր վարդագոյն յոյսերը ի դերեւ ելան։ Դաժան բախտը այս դէպքում էլ, ինչպէս չատ յաճախ, այլ կերպ էր տնօրինել բոլորովին։

Թող իմ այս թոյլ տողերով արտայայտած վշտի զգացումներս լինին իմ ու ինձպէս մտածող ու զգացողների կողմից սիրելի Պ. Ադոնցի ու հանգուցեալի հարազատների համար ամենադոյզն սփոփանքը իրենց անօրինակ սուգին առթիւ։

Կ'ուզենայի կարծել որ սիրելի Ադոնցի լաւագոյն սփոփանքը իրեն համար ու իր վաղամեռիկ ամուսնու յիշատակը կենդանի պահելու համար, պիտի լինի աւելի եւս խորանալ այն պատմական պրպտումների մէջ, որոնց նպատակն է աւելի ու աւելի լոյս սփռել մեր ցեղի կատարած ու մեզ ու օտարների համար դեռ անյայտ մնացած փառաւոր ու պատուաբեր դերի վրայ։

ԱՍՏ. ՎԱԶԵԱՆՑ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ ԽՕՍՔԸ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆՑ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Բարձր – Հայքի Հայր. Միութեան վարչութիւնս պարտք կը զգայ սոյն բաց – նամակը ուղղել բոլոր Միութիւններուն, որոնք կապ ու գործունէութիւն ունեցած են Միութեանս հետ 12 տարուան գործունէութեան ընթացքին, հանրային, մշակութային եւ բարենպատակ գործերու շուրջ։

Անհրաժեշտ կը նկատենք պարզ այն պատճառաւ որ թիւրիմացութեան ու շփոթութեան չմատնուին Լիոնի, Տէսինի (Ֆրանսա), Պոսթընի (Ամերիկա), Պէյրութի (Լիբանան), Հալէպի (Սուրիա) եւ Յունաստանի մեր քոյր Միութիւնները եւ Մարսիլիոյ հայ կազմակերպութիւնները, ինչպէս նաեւ հանրային կարծիքը, Բարձր–Հայքի Վերաշինաց ատորագրութեամբ կոչի մը հրատարակումով «Նոր Երկիր»ի մէջ (3 մարտ 1935)։

Սոյն բաց նամակով պաշտօնապէս կը յայտարարենք թէ վերջերս մեր երկու ընդհ. ժողովներու մէջ Բարձր Հայքի Վերաշինաց անունով խնդրու թիւրուած կոչ հրատարակող հայրենակիցներու կողմէ կ'առաջարկէր վերաշինական գործի լծուիլ։ Նրկատի ունենալով Բարձր Հայքցիներու եղակի հայրենասիրութիւնը, չատ տրամաբանական էր ոչ մէկհայրենակից դէմ պիտի ըլլար հայրենիքի վերաշինութեան առաջարկին։

Հայրենիքի մէջ վերաշինական աշխատանքի լծուելու հարցը իբրեւ առաջական օրակարգ ընդհ. ժողովի ջախջախիչ մեծամասնութեամբ կ'ընդունուի եւ կը դասաւորուի հետեւեալ ձեւով.—

1.— Հայրենիքի վերաշինութեան աշխատանքը անժխտելիօրէն կ'ընդունուի ազգօգուտ ձեռնարկ եւ առ այդ պարտք կը դրուի յաջորդական վարչութիւններու վրայ հարկ եղած աշխատանքները թափել իրականացնելու զայն։

2.— Վերաշինական ձեռնարկը դրական ու հաստատ հիմերու վրայ դնելու համար հիմնել մասնաւոր անձեռնմխելի հիմնադրամ մը եւ Միութեան տարեկան հասոյթին 50 կամ 80%ը յատկացուի նոյն նպատակին։

3.— Այս բոլորը կ'ընդունուի պայմանով մը սակայն.— Անունը պէտք է մնայ անփոփոխ (Վերաշինաց չկոչուի), նկատի ունենալով որ Միութեան անդամները կը պատկանին զանազան հոսանքներու։ Անունի փոփոխութիւնը պատճառ պիտի ըլլար շատերու չեզոքացման, բաժանման եւ առ հասարակ ուժերու ջլատման։ Միայն հաւաքական ուժերով է որ պիտի կրնայինք հայրենասիրական գործ մը կատարել։

Սակայն մեր Վերաշինականները չեն գոհանար։ Կը պահանջեն Բարձր–Հայքի Հայր. Միութիւնը լուծել եւ կազմել Վերաշինաց անունով նոր Միութիւն մը։

Այս առթիւ Միութիւնը դարձեալ պաշտօնապէս կը յայտարարէ թէ մեր ընդհ. ժողովներու հասցէին ուղղուած մեղադրանքը անհիմն է, ամէն ոք առաջարկին մօտեցած է յարգանքով եւ խնդիրը լրջութեամբ քննելէ յետոյ յայտներ է իր կարծիքը։ Ժողովականներու բացարձակ մեծամասնութիւնը անիմաստ կը գտնէ Միութեան անունը փոխելու առաջարկը։ Նկատի ունենալով նաեւ որ կան Միութիւններ որոնք առանց Վերաշինաց անունին ալ կրնան վերաշինական գործ կատարել, ինչպիսին է Արաբկիրի Հայր. Միութիւնը։

Այսուհանդերձ զանցառելի փոքրամասնութիւն մը գրգռուած արտաքին ազդեցութիւններէ, անունի հարցին կառչած չուզեց յարգել մեծամասնութիւնը։ 10—14 հոգի դուրս եկած կազմեր են նոր Վերաշինաց մը եւ ինչպէս սովորութիւն է, իրենց գոյութիւնը ծանուցեր են կոչով մը։

Վարչութիւնը ցաւ ի սիրտ արձանագրելով քանի մը հայրենակիցներու այս անհամբերաշխ ոգին, կը յայտարարէ մեր բոլոր հայրենակիցներուն թէ Միութիւնս կը մնայ հաւատարիմ իր ծրագիր – կանոնագրին եւ աւանդապահ ընդհ. ժողովներու մեծամասնութեան որոշումներուն։

Ուստի կը խնդրենք սոյն Միութիւններէն նկատի ունենալ վարչութեանս պաշտօնական յայտարարութիւնը եւ շարունակել իրենց փոխադարձ յարաբերութիւնները։

Ի դիմաց Բ. Հ. Հ. Մ. վարչութեան
Ատենապետ Վ. Վարդանեան
Ատենադպիր՝ Խ. Օյնոյեան

Յ. Գ.— Կը խնդրուի արտասահմանի հայ թերթերէն արտատպել (մանաւանդ Ամերիկայի եւ Սուրիոյ մէջ)։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՐԱՆՍԱ-ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՄՐՑՈՒՄԸ

Ինչպէս գրած էր «Յառաջ», մարտ 17ին, կիրակի Փարք տէ Փրէնսի մարզադաշտին վրայ տեղի ունեցաւ Ֆրանսա – Գերմանիա միջազգային երրորդ ֆութպոլի մրցումը, նախաձեռնութեամբ Ֆրանսայի Ֆութպոլի Դաշնակցութեան։

Փորթ Սէն Քլուի եւ Փորթ Օթէյլի մէթրոները, օթօպիւսները եւ թրամվէները հազարաւոր ժողովուրդ կը փոխադրէին դէպի դաշտ։ Իսկ օթօներու հաշիւը չկար. այնպէս որ դէպի դաշտ խուժող ժողովուրդը չատ դժուարութիւն կը քաշէր ճամբայ մը գտնելու համար։

Օրեր առաջ տոմսակները ծախուած ըլլալով, շատեր յուսախաբ ետ դարձան, որովհետեւ ոստիկանութիւնը դէպի դաշտ տանող ճամբաները գրաւած էր եւ միայն տոմսակ ունեցողներուն թոյլ կուտար։ Փախչիլը անհնար էր։ Դեռ առաջին անգամն է որ Ֆրանսայի մէջ տեղի ունեցող միջազգային մրցումի մը պահուն ոստիկանութիւնը այսպիսի արտակարգ միջոցներու կը դիմէր, որ եւ է անախորժ դէպք կանխելու համար։

Ժամը ճիշդ 2ին, 32ի չափ գերմանական օթօքարեր, որոնք հանդիսատեսներ բերած էին Գերմանիոյ զանազան քաղաքներէն իրենց ազգային խումբը քաջալերելու համար, հանդիսաւոր մուտք գործեցին դաշտ եւ իրենց յատկացուած աթոռները գրաւեցին։

Դաշտին մեծ դրան վրայ ֆրանսական դոյգ դրօշակներուն մէջտեղ կը ծածանէր հիթլէրական դրօշը։

Մրցումին ներկայ էին 45.000 հոգի, որոնց մէջ մարմնակրթանքի եւ առողջապահական նախարարները, Փարիզի գերմանական դեսպանը եւ տիկինը, դեսպանատան պաշտօնէութիւնը, ծերակուտականներ, երեսփոխաններ, զինուորական եւ քաղաքական անձնաւորութիւններ։ Յիշուելի թերթերու տնօրէններ եւ մարզական թղթակիցներ։

Դաշտին մէջ գետեղուած էին նաեւ երկու ձայնասփիւռ գործիք, մէկը՝ Ֆրանսայի եւ միւսը՝ Գերմանիոյ համար, մրցումին անցուդարձը եւ արդիւնքը հաղորդելու համար։

Ժամը ճիշդ երեքին, դաշտ մտաւ օրուան դատաւորը՝ պելճիքացի Պ. Պաէրթ, ֆրանսացի եւ գերմանացի օգնական դատաւորներով։

Ժամը 3ը հինգ վայրկեան անցած առաջին անգամ դաշտ մուտք գործեց գերմանական խումբը, բուռն ծափերու մէջ։ Խումբը դաշտին մէջտեղը կենալով բարեւեց հանդիսատես ժողովուրդը։ Ահա ֆրանսական խումբն է որ մուտք կը գործէ, խելայեղ ծափերու մէջ։ Նոյն վայրկեանին զինուորական նուագախումբը սկսաւ հնչեցնել գերմանական եւ ֆրանսական քայլերգները։

Դատաւոր Պ. Պաէրթ սուլեց։ Երկու խումբերու խմբապետները, ֆրանսականը՝ բերդապահ Ալէքս Թէպօ, իսկ գերմանականը՝ վերջապահ Կրամլիխ, իրարու քով գալով ողջագուրուեցան, եւ փոխադարձաբար յանձնեցին մէկ մէկ ծաղկեփունջ։ Սինէմայի գործիքները ու թերթերու լուսանկարիչները գործի լծուած էին այս տեսարանին առջեւ։

Ժամը 3ը քառորդ անցած խաղն րսկսաւ ֆրանսական ազգային խումբին յարձակողականով։ Երկու կողմի խաղցողները գործի էին լծուած, իրար ջախջախելու, բայց անօգուտ։ Ճիշդ քսան վայրկեան ֆրանսական խումբը բուռն յարձակողականով մը պաշարեց գերմանական բերդը։ Գերման երկու վերջապահները եւ բերդապահը ժակօպ, բոլոր յարձակումները ետ կը մղէին։ Գնդակը մէկ բերդէն միւս բերդ տարուբերուելէ յետոյ, գերման յառաջապահները արագ վայրէջքով մը մօտեցան ֆրանսական բերդին եւ վերջապահներ Վան Տօրէնը եւ Մաթլէրը շուարեցնելով, իսկ բերդապահ Ալէքս Թէպօ ալ իր տեղէն հեռանալով, գերմանական կեդրոնի յառաջապահ Քօնէն ոտքի թեթեւ հարուած մը զարկաւ եւ առաջին խաղամասի 37րդ վայրկեանին նշանակեց առաջին նշանակէտը։

Ֆրանսացիները ուզեցին խաղը հաւասարացնել, բայց իրենց ճիգերը միշտ ի դերեւ կ'ելլէին, որովհետեւ Գերմանացիները միշտ փոքրիկ փասերով եւ զօրաւոր շիւթերով գնդակը ետ կը դրկէին։ Ու այսպէս չարունակուելով առաջին խաղամասը լրացաւ 0ի դէմ 1 կէտով ի շահ գերմանական խումբին։

Տասը վայրկեան դադարէ վերջ, երկու խումբերը նորէն մուտք գործեցին դաշտ։ Այս անգամ յարձակողականի սկսաւ գերմանական խումբը։ Գնդակը միշտ մէկ բերդէն միւսը կը նետուէր առանց որ եւ է արդիւնքի։ Երկու կողմի յառաջապահները սկսան յոգնութեան նշաններ ցոյց տալ։ 17րդ վայրկեանին գերմանացի յառաջապահները արագ վայրէջքով մը մօտեցան ֆրանսական բերդին եւ Լէհնէրի փասին վրայ Քօպիէրսքի զօրաւոր եւ արագ վայրէջքով մը նշանակեց երկրորդ նշանակէտը։

Խաղը նոյն թափով կ'ընթանար։ 32րդ վայրկեանին Ֆրանսացիները գերմանացի վերջապահներուն սխալ մէկ շարժումէն օգտուելով Պէքի մէկ փասին վրայ Տուհարթ գլուխի հարուածով մը նշանակեց առաջին կէտը։

Այս կէտէն քաջալերուելով, Ֆրանսացիները սկսան բուռն յարձակողականի, բայց միշտ ալ ընդդիմութեան հանդիպեցան գերմանացի բերդապահին եւ վերջապահներու առջեւ։ 40րդ վայրկեանին գերմանացի յառաջապահները սկսան ցոյց տալ իրենց ճարպիկութիւնը եւ մօտենալով բերդին, Հօֆման նշանակեց 3րդ եւ յաղթութեան կէտը։ Դեռ խաղը լրանալու հինգ վայրկեան կար։ Երկու կողմերը միշտ յարձակողականի վրայ էին։ Բայց Ֆրանսացի յառաջապահները չատ մը առիթներ փախցուցին։

Խաղը հազիւ վերջացած, ժողովուրդը խելայեղօրէն ծափահարել սկսաւ։ Ընդհ. հասոյթ եղաւ 624,361 ֆրանք, ինչ որ անօրինակ է։

ՀՐԱՆՏ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

Հիմնականը

— • —

Պուքրէշի «Արագ»ը գիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (14 մարտ).

— «Զի բաւեր, զգածուիլ ու ցասումով լեցուիլ եւրոպացի այս կամ այն թշուառականին կողմէ հայ ժողովուրդի հասցէին ուղղուած նախատինքներէն,— ինչպէս պատահեցաւ վերջերս, երբ *Ժը Սիւի Փարթու* ֆրանսերէն թերթին մէջ եղկելի յօդուածագիր մը, Լիւսիէն Ռըպաթէ, հայ ժողովուրդը նշաւակ դարձուց անբարոյ լուտանքներու, ցասումի ալիք մը ստեղծելով Ֆրանսայի բովանդակ հայ գաղութին մէջ։

Որպէսզի Լիւսիէն Ռըպաթէները այդքան յանդուգն չդառնան՝ անհրաժեշտ է որ հայ ժողովուրդը նախաձախնդիր ըլլայ միանգամընդմիշտ թօթափելու վրայէն Արեւելքէն հետը Եւրոպա տարած բարքերը, ու մանաւանդ զգուշանայ հոգ պատճառելէ հիւրընկալ երկիրներու իշխանութեանց, տեղի չտալով որ եւ է ընթացքի, որ հայ տարրը յոռի ձեւով կը մատնանշէ օտար հանրային կարծիքին։

Բայց աւելի հիմնականը կայ։

Որպէսզի մեր շուրջը տակաւ վերստեղծուի համակրանքի ալիքը որ երբեմն կար, եւ հետեւաբար հայ ժողովուրդը խէթով չդիտուի օտարատեաց այն մթնոլորտին մէջ՝ որ երթալով կը խմորուի ու կը հասունանայ ամէն ժողովուրդի ծոցը, անհրաժեշտ է որ հայ ժողովուրդի ղեկավար շրջանները, եւ մանաւանդ մտաւորականութիւնը ցասման վայրկեաններու չսպասեն հայ ցեղին լուսաւոր գիծերը մատնանշելու եւ Լիւսիէն Ռըպաթէները կարկամեցնելու համար, այլ ձեռնարկեն կազմակերպուած աշխատանքի մը՝ օտար հանրային կարծիքին հետ մշտական շփում մը պահպանելու համար։

Պէտք է օտարը հետաքրքրուած պահել մեզմով։

Ծիշդ է անցան ժամանակները՝ երբ ժողովուրդներու սիրտը զգայուն էր շատ, ու կրնային օտարները լացնել անոնց պատմելով ջարդերը զորս կրեցին թրքական բոլոր ռէժիմներուն տակ, ու այն աննախընթաց մարտիրոսագրութիւնը որ բնաջնջեց ժողովուրդի մը գրեթէ կէսը։ Այլ եւս անհնար է մարդոց գութը շարժել հայ կանանց ու մանուկներու կրած չարչարանքը պատմելով, ու ամէնէն նարպիկ միջնորդին անգամ այլ եւս ի վիճակի չէ օտար ամբոխներու սրտին թելերը լարելու...

Բայց այն տգիտութեան մէջ ուր կ'ապրին ազգերը, անտեղեակ այն զմայլելի գիծերուն զորս հանդէս բերած է մեր ցեղը դարերու ընթացքին, բարերար հետք մը կը ձգեն յարատեւ շփումները օտար մտաւորականութեան հետ, եւ պարբերական լուսաբանութիւնները մամուլի բեմէն՝ հայ ժողովուրդի անցեալին, անոր հոգեկան արժէքներուն, եւ մանաւանդ մարդկային քաղաքակրթութեան անոր բերած նպաստին մասին։

Ու ատոր համար դիւրին է առիթներ ու միջոցներ ստեղծել։ Բաւական է որ մարդիկ պահ մը իրենց պզտիկ վէճերը մոռնան, ու զգան զարհուրելի մեկուսացումը ուր ճչուելու վրայ է հայ ժողովուրդը։ Աստուածաշունչին հայերէն թարգմանութեան 15րդ դարադարձը, օրինակ, առիթ մըն էր որպէսզի օտարները գիտնային թէ հեռաւոր դարու մը մէջ երբ դեռ Եւրոպայի ներկայ ժողովուրդներէն շատերը կը շփոթուէին վայրենիներու հետ, իր հոգեկան անկախութեան համար տքնող ժողովուրդ մը եղաւ որ գիծ ստեղծեց մարդկային քաղաքակրթութեան մէջ եւ այդ գիծը անշեղ տարաւ ամբողջ տասնըհինգ դար, տոկալով ու տքնելով, բայց եւ լոյս ցանելով իր կոխած տեղը»։

ԷՋ ՄԸ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

Ա՜Խ, ԼԵԶՈՒԴ ՈՒՏԵՄ, ԼԵԶՈ՛ՒԴ

Առտուն, տունէն մեկնելու ատեն, տունը մաքրած էի, բայց ժամանակ չէի ունեցած աղբը թափելու։ Տուտով եղներուն կերը տալէ վերջ, աղբը թափեցի։ Խաթունիս հրամանին վրայ մէկ «տէօնիւմ» ալ ջուր բերի տան համար եւ կէս փոր հացս ուտելէ վերջ, խաթունէս խնդրեցի որ այս իրիկուն կ'ուզեմ մայրիկս տեսնելու երթալ, արդէն բոլոր գործերս լրացուցած եմ։ Խաթունս չմերժեց։ Տունէս բռնած, շուտով մօրս քով հասայ, որ երկու եղբայրներուս նման, Թուրքի մը կը ծառայէր։ Մութը պատած էր արդէն, երբ մայրիկիս քով հասայ։ Անծանօթին պատմութիւնը ըրի եւ հարցուցի մայրիկիս թէ լուր մը ունի՞, քանի որ ինքը գիւղ կը գտնուէր։ Ցայտնի էր արդէն, որ լացած էր ու դեռ աչքերը թաց...

— Ա՛խ, եավրուս, պատասխանեց մայրիկս ու սկսաւ պատմել.— Ես ըսոր գեղը չէի։ Օխչարը տարած էր չային թարաֆը արծելու։ Մէյ մալ տեսայ քի գեղէնփաթօթի մը փրթաւ։ Ու քիչ մը ետքը տեսայ որ երկանպոյով մէկը կու փախչի, Ախպարատախարմաններուն ճամբով։ Գեղացիք ետեւէն թափած էին, պոռալով կու վազէին,— «կեավո՛ւրը, կեավուրը փախաւ...»։ Ջիմմնոց ու ճաղը վերցնող,— ախ մարը բրթները կապէ հանող,— ախ մարը բրթները կապէ հանող... Խաթունդրին ողան՝ Սըրըն, Էմմէնէն էօջին կու վազէր կացին մի բեճին վրայ... ախ հասնելու վրայ էր, ու ընդին կործեցան, ալ չի տեսայ։ Մեկալները ալ դանակ, փետատ, թի առած կու վազէին։ Խաթուն գլղին չիժմնօղը ինծի պոռաց,— Նէյէ, նէյէ, սուլթան, կեավուրը ինտոր կու փախչի...։ Ու ես ալ ընդին չի նէյէցայ, պաշլայեցի լալ...։

Քիչ մը ետքը՝ ետ եկան, ու տուն գացին, «կեավուրը մեռցուցինք» պոռալով։ Ախ եավրուս, տեսնէիր պաւալլուն, ինտոր կու փախչէր... ըմմը, նորէն բռներ ըն...։

Պատմութիւնը այսպէս շլացնելէ վերջ, մայրիկս սկսաւ նորէն լալ։ Տաք արցունքի կաթիլները հատիկ – հատիկ կը գլորուէին այտերէն ի վար։

✕

Մէկ օր վերջ տեղեկացայ խաթունիս աղջիկէն, թէ ինչպէս գիտցած էին Հայ ըլլալը։

Հազիւ երկու տուն հանդիպած՝ եւ հասած երրորդին՝ խաթուն Զղենց տունը, այս կինը կը կասկածի եւ կը հարցնէ.— «Դուն կեավուրի կը նմանիս, ճիշդ խօսէ»։ Անծանօթը անմիջապէս, «էլհէմ տուրուհլա Միւսլիման եմ» կը պատասխանէ։ Բայց անօգուտ, չի հաւտար քածը... Ու ետեւէն դուրս ելլելով ձայնը կը ձգէ գիւղին մէջ.

— Գիւղը կեավուր մտած է, հասէք շուտ, կը փախչի հա...։

Անծանօթը շուտով կծիկը կը դնէ, ու գիւղէն դուրս ելլելով կը սկսի փախչիլ։ Բայց գիւղացիները շուտ կը լսեն հաւարը, եւ գիւղէն դեռ չհեռացած կը սկսին ետեւէն վազել։ Ուժասպառ ըլլալով, հազիւ կէս ժամ մը միայն կրնայ վազել, եւ ահա մարդ–գազանները կը հասնին, ու կացինի հարուածներուն տակ գլուխը ջախջախելով ձորի մը մէջ անկենդան կը ձգեն։

... Դիակին շուրջը, սեւ ագռաւները օրերով պար բռնեցին օդին մէջ...

ՆԵՐՍԷՍ Գ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

(Վերջ)

ԿՐԵՏԷՆ ԻՆՉՈ՞Ւ ԹԱՐՈՒՏ Է

— o —

Կրետէ կղզիի բնակչութիւնը սեւ – բունդէ սերունդ կ'աւանդէ հետեւեալ հէքեաթը.—

«Աստուած երբ աշխարհը ստեղծեց, գոգնոցին մէջ դրաւ ծաղիկներ ու քարեր ու գնաց աշխարհի վրայ ցանեց զանոնք։ Ծաղիկները երջանկութեան խորհրդանշանն էին, հրճուանքին ու բարեկեցութեան։ Իսկ քարերը, ընդհակառակն, կը խորհրդանշէին դժբախտութիւնը, արկածներ, ցաւ։ Երբ Աստուած Կրետէ կղզիին վրայ կը յածէր, բացուեցաւ իր գոգնոցին այն ծայրը, ուր քարեր դրուած էին ու ամէնքը թափեցան ու կուտակուեցան Կրետէի մէջ։

Ահա թէ ինչու դժբախտութիւնը երբեք պակաս չէ Կրետէի գլխէն»։

ետին կը կազմեն իրական վերազինում մը: Մենք սպունգով սրբեցինք Լօզանի պայմանները (հատուցում), եւ դեռ երէկ մէկ ժամ իսկ չընկրկեցանք Սարի հանրաքուէին առջեւ: Գերմանիա կը մոռնայ այս բոլորը: Մեծ ժողովուրդ մը. ի՞նչպէս կրնայ ապացուցանել գործակցութեան անկեղծ բաղձանք մը, այսպէս խեղաթիւրելով պատմութիւնը: Պարտաւորիչ զինուորութեան ծանրակշիռ ո-րոշումը տալով, Գերմանիա այլեւս միայն փրանքեւգերման խնդիր մը չէ որ կը յարուցանէ, այլ եւ վտանգի կ'ենթարկէ խաղաղութիւնը »:

Պ. Ֆլանտէն յետոյ երկարօրէն բացատրեց թէ ինչո՛ւ կառավարութիւնը կը նախընտրէ առժամապէս երկարաձգել զինուորութեան շրջանը, փոխանակ մէկ անգամէն երկամեայ զինուորութիւն պահանջելու: « Եթէ պատահի որ խաղաղութեան շող մը ծագի երկրի վրայ», զինուորութիւնը պիտի կրճատուի առանց դիմելու ծերակոյտի եւ երեսփ. ժողովի տաժանելի ձեւակերպութեանց»: Կառավարութիւնը նախընտրեց տալ որոշում մը որ միայն մէկ անգամ պիտի ներկայացուէր խորհրդարանին: Այս կերպով կը կարծէ աւելի լաւ ծառայած ըլլալ ազգային պաշտպանութեան, քան անձնատուր ըլլալով խորհրդարանական անվերջ վիճաբանութեանց: Մենք պէտք է կրկին եւ ուշադրութեամբ կարդանք գերմանական յայտարարութիւնը պարտաւորիչ զինուորութեան վերահաստատման մասին. որովհետեւ այդ պաշտօնագիրը մէջտեղ կը դնէ տեսակէտ մը որ եթէ ընդունուի, պիտի ծառայէ ոչնչացնելու Ազգերու Դաշնակցութեան հաստատած խաղաղասիրական գործը: Ֆրանսա բաւական զօրաւոր է ինքզինքը պաշտպանելու, եւ ի հարկին իր զինակցութիւններով պաշտպանելու, բայց Եւրոպայի մէջ կան շատ մը տկար ազգեր որոնց գոյութիւնը պիտի վը-տանգուի, եթէ թոյլ տանք որ ուժի քաղաքականութիւնը յաջորդէ օրէնքի քաղաքականութեան: Ֆրանսա կ'ատէ պատերազմը: Ամէն միջոց ձեռք պիտի առնուի, պահպանելու համար խաղաղութիւնը »:

Վարչապետը իր ճառը վերջացուց խանդավառ կոչ մը ուղղելով հայրենասիրութեան եւ համերաշխութեան: « Զափէն աւելի երկար տեւեց տեսակ մը «տիլեթանթիսմ» այս երկրին մէջ, գեղապաշտութիւն մը որ կը ժխտէ հայրենիքի գաղափարը: Կը բաւէ՛, կը բաւէ՛: Վերստին թրծենք եւ վերստեղծենք ազգային ոգի մը: Ֆրանսա շրջապատուած է ազգերու թափօրով մը որ իրեն պիտի միանայ ապահովելու համար իրաւունքի եւ արդարութեան յաղթանակը, եթէ հնչէ վտանգի ժամը: Յուսանք թէ այդ վտանգին առաջքը պիտի առնուի: Մենք կ'ուզենք որ Ֆրանսա միաձայնութեամբ կամք յայտնէ իր նիւթական եւ բարոյական բոլոր միջոցները տրամադրելու խաղաղութեան դատին»:

A. B. C. ՇԱՐՔԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

Աշխատանքի նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ վերջացած են գործողութիւնները այն օտար աշխատաւորներուն որոնց մականունները կը սկսին A. B. C. տառերով: Պատասխանները հաղորդուած են թաղային համապատասխան իշխանութեանց, որպէսզի յանձնուին ենթականերուն:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ դահլիճը վերակազմուեցաւ, մէկ - երկու նախարարներու փոփոխութեամբ: Բոլորն ալ հակավենիզէլոսեան են: — Քաղաքապետութիւնները իրարու ետեւէ կը փոխեն փողոցներու անունները, բոլոր «Վենիզէլոս»ները վերածելով Ցալտարիսի, Քոնտիլիսի, նոյն իսկ Կունարիսի (գնդահարուած): — Պ. Վենիզէլոս Փարիզ կը սպասուէր երէկ:

5000 *ՍԵՒԱՄՈՐԹՆԵՐ կատաղի կռիւ մը բռնուեցան ոստիկանութեան հետ, Նիւ Եորքի Հարլէմ թաղին մէջ: Հետեւանքը,—* 150 *վիրաւոր եւ* 200 *կալանաւոր: Շարժման մէջ դրուած էին* 1000—1500 *ոստիկաններ եւ քաղաքապահներ, արտասովոր ռումբերով:*

ԿԱՏԱՂԻ ԿՌԻՒ մըն ալ Ռումանիոյ մէջ տեղի ունեցաւ, գնչուներու եւ 130 *գիւղացիներու միջեւ: Չորս հոգի սպաննուեցան եւ* 40 *հոգի վիրաւորուեցան:*

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ գիշերային ոստիկանութիւնը 40 *առ հարիւր աւելցաւ եւ հեծեալ ոստիկաններ ալ շարժման մէջ դրուեցան, զսպելու համար անպատան մանուկներու չարագործութիւնները, որոնք մեծ չափերու հասած են: Անցեալ օր* 17—18 *տարեկան մանուկներ բռնացան դպրոցական աղջկան մը վրայ եւ երբ դիմադրեց, սպաննեցին զայն, Մոսկուայի բանուկ մէկ պողոտային վրայ: Թերթերը ուրիշ վրդովիչ դէպքեր ալ կը յիշեն, խիստ միջոցներ պահանջելով:*

ՀԱՅ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

— o —

Մարսէյլի եւ շրջակայքի լեգէոնական միութեան ընկերները ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրուին այս կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Bar de la Poste*ի մէջ,* 2, Rue Colbert, *օրակարգ՝ օրուան հոգերը:*

Ընկերներ,

Մարսէյլ եւ շրջակայքը բնակող բոլոր լեգէոնականները անվերապահօրէն պէտք է բոլորուին միութեան շուրջ: Մեր թիւը հասած է 100ի: Կը կարծենք թէ 50 ընկերներ առնուազն չեն պատասխանած մեր կոչերուն: Ներկայիս կոչ կ'ընենք իրենց անպայման անդամագրուիլ, այս կիրակի ներկայ ըլլալով ժողովին կամ դիմել չորեքշաբթի իրիկունները ժամը 7ին, միութեան հասցէին, 59, Rue Bernard du Bois: *Մուտքի դրամ չգանձուիր: Անդամավճար՝ ամիսը 1 ֆր.:*

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ հայ գործաւոր մը Փարիզի արուարձանի մը մէջ պարտիզպանութեան, պահապանութեան եւ քիչ մըն ալ տնական գործերու համար: Անմիջապէս դիմել Maison Nichan (Epicerie), 38, rue de Bellefond. Paris (9).

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՍԱՐՍԷԼԻ «Հրայր» խումբի ժողովը վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ուկէսին ընկեր Գ. Երանեանի բնակարանին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Գուր Լաֆայէթ, Զարդարեան Գրադարանին մէջ:

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ «Կորիւն» Ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Գրադարանի սրահին մէջ:

Կը խնդրուի Սէն Փիէռի «Վրէժ» խումբի ընկերներէն, որոշուած ժամուն ներկայ ըլլալ: Կարեւոր օրակարգ:

ՓՐԻՎԱՅի եւ Շրջանի «Յառաջ» խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Շալամոնի մէջ:

Սէն Թ'էթիէնի «Անտօք» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովըայսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Դուրեան» Գրադարանը:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 7.30ին, «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ ճիշդ ժամանակին:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

Ընկեր կարօ *Ենթակոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին ընկեր Ս. Պօյաճեանի ագարակը (*Դրօշակի *Տան մէջ): Կը խօսի ընկեր* Ազգին:

Նոյն Ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը նոյն օրը ժամը 6ին:

Համազասպ *խումբի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ուկէսին: Կը խօսի ընկ.* Հ. Մէրէնկիւլեան:

ԸՆԿԵՐԱ-ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ Հ. Դ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ

Ռոստոմ, Իշխան, Քրիստափոր, Աղբիւր Սերոբ *եւ* Վահագն

Ենթակոմիտէներու *եւ* խումբերու կողմէ

եւ հովանաւորութեամբ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

Տեղի պիտի ունենայ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

4. Rue St. Jacques, սալոն Սեն Ժաքի սրահին մէջ

Կը նախագահէ ընկեր ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Կը խօսի ընկեր Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, մեներգ, արտասանութիւններ եւ զանազան անակնկալներ:

Ծախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Հ. Յ. Դ. ՌՕՄԱՆԻ *Անդրանիկ խումբի թէյասեղանը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի Ընկերվարականներու սրահին մէջ:*

Մուտք 2 ֆրանք:

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻ ժողովը տեղի կ'ունենայ 30 *Մարտ Շաբաթ երեկոյ Ֆլօրիայի մէջ:*

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

24 Մարտ, կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

Գարակէօզեանի սրահին մէջ, 45 Rue de la Défense. Իսի լէ Մուլինօ.

Métro: Mairie d'Issy.

Ն. ՊՇՏԻԿԵԱՆ մեծ պատրաստութեամբ եւ մասնակցութեամբ Բ. ԲԻԼՕՅԵԱՆԻ եւ կարող ուժերու կը ներկայացնէ *Սիմոն Էքմէքճեանի*

« ՏԱՅԻ ԿԱՐԱՊԵՏ » (զաւեշտ 3 արար)

Ծիծաղի եւ զուարճութեան օր մը Իսի լէ Մուլինոյի մէջ:

Տեղերու գիներ 5 եւ 3 ֆրանք:

ՍԻՓԱՆԻ Երեկոյթ - Պարահանդէս

Տեղի կ'ունենայ 28 Ապրիլ կիրակի ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

VICTOR HUGOի շքեղ սրահներուն մէջ

46, Rue St. Didier. **Métro: Victor Hugo**

ՖՐ. Կ. ԽԱԶԻ ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

տեղի կ'ունենայ *24* Մարտ կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3էն 7 Salle Gallementի սրահին մէջ:

Մուտք՝ 4 ֆրանք:

UNE AFFAIRE! *Ծախու է փավիյոն մը անմիջապէս յանձնելի, 3 փիէս, մեծ խոհանոց, 300 քառակուսի մէթր պարտէզ, հաւնոց, տէպարա, քավ, ջուր, ելեկտրականութիւն: Գին՝* 36,000 *ֆրանք: Դիմել՝ ժամը* 2-6, Rue de Sèvres 35 à Clamart. Seine.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամ - անդամուհիները եւ համակիրները վաղը Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Օր. Ֆէրմանեանի բնակարանին մէջ, 11 րիւ տը լ'Էքօլ տը Մէտըսէն, Փարիզ (6): Մէթրօ Օտէոն:

ՓԱՐԻԶԻ Առաքազարի Հայրենակց. Միութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, 40 Րիւ տը Պէլվիլ, մէթրօ Պէլվիլ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻԻ մասնաճիւղի ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին իր դպրոցին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բարձր-Հայքի Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Grand Bar du Printemps, 44 Bld. de la Paix: *Կը խնդրուի գործօն եւ օժանդակ անդամներէն անպայման ներկայ ըլլալ այն կարեւոր ժողովին: Օրակարգ.— Միամեայ բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւն, զեկոյց գործադրական առթիւ մեր ունեցած գործունէութեան մասին, ընտրութիւն նոր վարչութեան եւ ընթացիկ հարցեր:*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բալուի Հայր. Միութեան անդամական ժողովը այս կիրակի երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին, Րիւ Փէթիթ Մառի, Սալոն Մասիսի մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի բոլոր անդամ և ոչ-անդամ հայրենակիցներէ անպայման ներկայ գտնուիլ:

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (48)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— Մուրատ, ասաց նա,— ունե՞ս քեզ մօտ որ եւ իցէ զէնք:

— Մեծ դանակս մօտս է:

— Այդ բաւական է, ասաց նա շտապով:— Ես գնում եմ, դու այդ յիմարի պարանոցը կը կտրես... գլուխը կը բերես քեզ հետ... իսկ մարմինը կը թողնես այստեղ... այդ արկղը եւ խանութի կողպէքը կը կոտրես... դուռը կիսաբաց կը թողնես... ես գնում եմ քո աղջկի մօտ... այնտեղ կը սպասեմ քեզ...:

Այդ խօսքերը այնպիսի արագութեամբ արտասանեց նա, որ ես ժամանակ չգտայ բացատրութիւն պահանջելու: Վստահ լինելով, որ իւր պատուէրները ճշդութեամբ կը կատարուեն, այլեւս չսպասեց պատասխանի, Ասկէրի շորերը հագաւ եւ հեռացաւ:

Երեւում էր, որ Ասկէրը սպասաւորութեան մէջ բաւական վարժուած էր: Տասն րոպէ չանցած, դահուէկի լիքը դաւաթները մատուցարանի վրայ դրած, ներս բերեց: Տեսնելով իւր տիրոջ բացակայութիւնը, հարցրեց նա.

— Ո՞ւր գնաց տղան:

— Դրացի խանութից կանչեցին նրան, շուտով կը վերադառնայ, պատասխանեցի ես:

Ասկէրի սէրը այն աստիճան վառուած էր դէպի ինձ, որ մի առանձին մտերմութեամբ տուեց դահուէկի դաւաթներից մէկը եւ խնդրեց խմել: Երբ վերջացրի, իսկոյն մատուցեցի քաւոր Պետրոսի ասկալի պատուէրը: Ի՞նչ պէտք էր անել: Ես մնացել էի շուարած: Մի միթին, անորոշ զգացմունք ներսից տանջում էր ինձ: Գուցէ դա հանդած խղճի մի փոքրիկ կայծը լինէր, որ դեռ վառ էր մնացել իմ սրտում: Երբեք եւ ոչ մի ժամանակ ես այնպէս կանգ չէի առել եղեռնագործութեան առջեւ, որպէս այդ րոպէում: Կեանքից զրկել մի անմեղ մարդու, դա սարսափելի չարագործութիւն էր: Եւ ինչի՞ համար, ի՞նչ էր արել նա: Բայց մի՞թէ դահիճը իրաւունք ունի քննելու, մի՞թէ իրաւունք ունի խղճալու: Ես դահիճ էի, ես մի կոյր, անմիտ գործիք էի: Հրամայում էին մորթել, պէտք է մորթէի:

Ես կանգնեցի: Ասկէրը տեսնելով, որ մենք մենակ ենք, երախտագէտ սիրտը այլեւս չհամբերեց: Նա մօտեցաւ, գրկեց ինձ, եւ իւր կրծքի վրայ սեղմելով, ասաց.

— Ախ, դու որքան լաւ մարդ ես, շատ լաւ մարդ, Աստուած քեզ բարի տայ: Եթէ ինձ այդ աղայի մօտ չբերէիր ես սովից կը մեռնէի:

— Դարձեալ կը մեռնես... պատասխանեցի ես, եւ դանակը ցցուեցաւ նրա կոկորդի մէջ...:

Խեղճը դողդողաց եւ գլորուեցաւ...

Ես ամենայն ճշդութեամբ կատարելով իմ վարպետի պատուէրները, հեռացայ, ինձ հետ տանելով ողորմելի Ասկէրի կտրած կառափը:

Գալով քաւոր Պետրոսի մօտ, հարցրի.

— Ի՞նչ պէտք է անել այդ գլխի հետ:

— Ձարդիր, տուր աղջկդ, թող ուտէ:

Ես կատարեցի եւ նրա վերջին հրամանը:

Քաւոր Պետրոսը այրեց Ասկէրի շորերը, որ հագնելով դուրս էր եկել իւր խանութից, եւ կրկին հագաւ իւր աղջ պար ածողի մուշտակը:

Միւս առաւօտ նա ուղարկեց ինձ փողոցը, տեսնելու, թէ ինչ ձայն կայ: Դեռ նոր էին ուշադրութիւն դարձրել խանութի կոտրած կողպէքի վրայ, դեռ նոր էին գտել մորթուած դիակը եւ գոհարների խորտակուած արկղիկը: Ոստիկանութիւնը շրջապատել էր խանութը, ոչ ոքին չէին թողնում մօտենալ:

— Ի՞նչ է պատահել, հարցնում էին մարդիկ միմեանցից:

— Այս գիշեր խորասանցի հարուստ ակնավաճառի գլուխը կտրել են, բոլոր գոհարները տարել են, լինում էր պատասխանը:

— Աստուած պատժեց նրան, ամբոխի միջից լսելի եղաւ մի ձայն,— այս գիշեր նա վաճառեց ինձ քանի հազար րուբլի կեղծ գոհարներ...:

Ոստիկանութիւնը իսկոյն կալանաւորեց այդ մարդուն: Դա երիտասարդ բուխարեցին էր:

Վերադառնալով քաւոր Պետրոսի մօտ, ճանապարհում զանազան մը - տածութիւններ պաշարել էին ինձ: Ես հասկանում էի, թէ ինչ նպատակով խաղացուեցաւ այդ ամբողջ դրաման: Ես հասկանում էի, որ խեղճ Ասկէրին խորասանցի ակնավաճառի հագուստի մէջ մորթել տալով, քաւոր Պետրոսը կամեցաւ կորցնել իսկական ակնավաճառի (այսինքն իւր) հետքերը: Բայց ես չէի հասկանում մի բան: Իրաւ է, քաւոր Պետրոսը, օգուտ քաղելով երիտասարդ բուխարեցու միամտութիւնից, վաճառեց նրան քանի հազար րուբլի կեղծ գոհարներ: Բայց ինձ յայտնի էր, որ նա սկզբում ցոյց էր տուել բոլորովին բնական գոհարներ, յետոյ բնականի փոխարէն տուեց կեղծը, արհեստականը, նմանեցրածը: Այժմ գլխաւոր հարցը նրանումն էր, թէ ո՞րտեղից ունէր քաւոր Պետրոսը այն բնական գոհարները, որ ուրիշ շատ մարդկանց վրայ եւս վաճառեց:

Մի ակնթարթում ծագեց իմ յիշողութեան մէջ վաղուց մոռացուած անցքը, որ սկիզբն դրեց իմ դժբախտութեանը: Ես յիշեցի այն աղետալի բանալին, որ դարբնի աշակերտ եղած ժամանակս շինել էի քաւոր Պետրոսի համար: Ես յիշեցի նոյն բանալիով մի ամրոցի մէջ պահուած երկաթէ արկղի բացուելը եւ նրա միջից մեծ քանակութեամբ գոհարների եւ զանազան թանկագին իրեղէնների կողոպտուելը: Ես յիշեցի վարպետիս կրած տանջանքները, նրա արհեստանոցի յարքունիս գրաւուիլը:

Այդ բոլորը ինձ ասում էին թէ քաւոր Պետրոսի այժմեան ակնավաճառութիւնը խորին կապ ունէր Պարսկաստանում մի ժամանակ կատարուած գողութեան հետ: Ես յիշեցի մի այլ փաստ, որ բոլորովին հաստատում էր իմ ենթադրութիւնները:

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 23 ՄԱՐՏ SAMEDI 23 Mars 1935

11 ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2761

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԱԳԵՐՈՒ ՃՂՃՂՈՒՔԸ

Դ.

Մեր կամկար հակառակորդները երբ «խաչակրութիւն» կը վերագրեն Դաշնակցութեան — անշուշտ հպա՛րտ են իրենց առաքինութիւններով, նոյն այդ ճակատին վրայ:

Թող իրարու ականջին փսփսան այդ երանութիւնը, իսկ մենք փորձենք վերլուծել իրականութիւնը:

Սկիզբէն մինչեւ այսօր, «Հայաստանասէր»ները ուրիշ պարծանք չունեցան, այս ճակատին վրայ, եթէ ոչ բազկատարած սաղմոսերգութիւն: Նկուն եւ չողոքորթ հպատակութիւն:

Կը յիշէ՞ք որ անոնք, իբրեւ առանձնաշնորհեալ «բարեկամ», որ եւ է հիմնական ծրագիր մատուցած ըլլան Երեւանի, իրաւունքներ յիշեցնելով եւ պարտականութիւններ ստանձնելով:

Կամ եթէ մատն զանազան յանձնառութեանց տակ, երբ եւ իցէ կրցա՞ն արդարացնել իրենց ուռուցիկ հաւաստիքներն ու յաւակնութիւնները:

Ներգաղթի մասին վերջին ուետարեր լուրերը հրատարակուեցան 1931ի ամառը, շնդալից մանրամասնութիւններով, մանաւանդ երբ մեր մէջ կը գտնուէր Սահակ Տ. Գաբրիէլեան, Հայաստանի նախորդ վարչապետը (22 օգոստոս):

Ինչե՛ր, ինչե՛ր չլսեցինք այդ օրերուն: Թոյլ տուէք թարմացնել յիշողութիւնները, արտատպելով քանի մը հիմնական կէտեր:

Բարեգործականի Կեդր. Վարչութիւնը սեպտ. 4 թուակիր զեկոյցով մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէր Հայաստանի վարչապետին բերնով.—

«Պ. Ս. Տէր Գաբրիէլեան անգամ մը եւս յայտարարեց թէ կառավարութիւնը որոշած է անմիջապէս ընդունիլ 6000 գաղթականներ, անոնց բնակութեան եւ աշխատութեան մասին արդէն կարգադրութիւններ եղած ըլլալով: Յոյս յայտնեց որ 4000 գաղթականի համար եւս մինչեւ երկու երեք ամիս կարգադրութիւններ կ'ըլլան թերեւս: Կառավարութիւնը, հաւատարիմ իր հայրենադարձի ծրագրին, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԵՑՈՂ ՈՐՈՇՈՒՄԸ ԿԱՅԱՑՈՒՑԱԾ Է ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ԸՆԴՈՒՆԻԼ 30,000 ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ, ՈՐՈՆՑ ԱՊՐՈՒՍՏԸ ԱՊԱՀՈՎ Է, բայց առաջին խումբէն վերջ բնակարանի հարցին լուծումէն կախում պիտի ունենայ միւսներուն փոխադրութիւնը եւ տեղաւորումը: Վարչապետը յոյս ունի սակայն որ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, Հօկը եւ Հայրենակցականները պիտի յաջողին հնարաւոր ընծայել այս բանը, բնակարաններու շինութեան համար տրամադրելով գլխաւորաբար փայտ եւ փոխադրութեան միջոցներ»:

Արդի՞ւնքը.— 1931ի վերջերը առաջին կարաւանները կազմուեցան Յունաստանի մէջ: Ամբողջ մէկ տարուան ընթացքին փոխադրուեցան 6500–7000 հոգի (կլոր թիւով), որոնց հազարը Պուլկարիայէն:

Անկէ հետեւ,— դադար մը, որ կը տեւէ մինչեւ այսօր:

Այդ չորս կարաւաններուն փոխադրութեան համար, գումարներ տրամադրեցին Բարեգործականը եւ Նանսէնեան Գրասենեակը, իսկ չգիտնալ տրամադրեց յունական կառավարութիւնը: Պուլկարիան ալ ընծայեց կարելի դիւրութիւնները:

Յետո՞յ,— սպասենք եւ յուսանք: Երեւան գործնական աջակցութիւն կը սպասէր արտասահմանէն: Կը պահանջէր դրամ եւ շինանիւթ, բնակարաններ շինելու համար: Կը պահանջէր հոգալ փոխադրութեան ծախքերը, որպէսզի կարենայ շարունակել «զանգուածային» ներգաղթը:

Եւ «Հայաստանասէր»ները ջլապինդ՝ ձեռնարկեցին գործի, փողով ու թմբուկով:

1933ի ամառը կազմուեցաւ չքեղաշուք Յանձնաժողով մը, Փարիզի մէջ, բնակարաններու շինութեան հիմնադրամ ճարելու համար: Այս առթիւ ալ խոհեմութիւն համարուեցաւ գործի հրաւիրել հատընտիր անդամներ, դուրս ձգելով Դաշնակցութիւնը:

Յանձնաժողովը գտնուէ դուռ ինկաւ, եւ, մինչեւ 1934 օգոստոս ճարած էր մօտ ... 150,000 ֆրանք:

Տեղեկութիւն չունինք թէ ի՛նչ աւելցած է այդ օրէն մինչեւ այսօր: Ապահովաբար ամբողջ գումարը ոչ իսկ 200,000ի կը հասնի, քանի որ թափը շատոնց կասած է:

Ամերիկան ալ ունէր Ներգաղթի Յանձնախումբ մը, աւելի առաջ կազմուած:

Սեւ կատու անցած էր այդ շրջանի «Հայաստանասէր»ներուն միջեւ: Իրար ինկան ռամկավար, հնչակ, Հօկ, Բարեգործական: Մէկը միւսէն հաշիւ պահանջեց հրապարակաւ:

Եւ տառը մը հրատարակուեցաւ պաշտօնական հաշիւը, որ կ'ըսէր.— 1932 մարտէն մինչեւ 1934 մարտ, երկու տարուան ընթացքին հանգանակուած է 6064 տոլար:

Այս գումարէն Հայաստան փոխադրուած է միայն 2930 տոլար, իսկ տեղին վրայ ծախսուած՝ 2824 տոլար, մնացեալը (310) դրամատուն դրուած ըլլալով ...

Այս յայտնութեան առջեւ, Ամերիկայի ռամկավարներուն օրկանը, «Պայքար», քունէն նոր արթնցած եւ խորապէս վրդովուած, կ'աղաղակէր.

— «Մեր բաղձանքն է որ ներգաղթի ձեռնարկն ալ ազատուի արտասահմանի օգնութեամբ բնակարաններ շինելու պայմանէն..

«Քանի որ միլիոններ կը ծախսուին հայրենիքի տնտեսական եւ մշակութային զարգացման համար, ինչո՞ւ ներգաղթն ալ մաս չկազմէ վերաշինութեան ծրագրին եւ չօգտուի անոր համար բացուած պետական պիւտճէէն»: (9 օգոստ. 1934):

Վա՛յ եթէ մենք յիշեցուցած ըլլայինք այս պարագան...:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԷԿ ՕՐԷՆ ՄԻՒՍԸ ԿԸ ԲԱՐԴԱՆԱՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՖՐԱՆՍԱ ՎՃՌԱՊԷՍ ԲՈՂՈՔԵՑ, ԻՏԱԼԻԱ ՊԱՐԶԱՊԷՍ ՑԱՒ ՅԱՅՏՆԵՑ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԱՆԸՆԴՈՒՆԵԼԻ ԿԸ ԳՏՆԷ ԲՈՂՈՔԻ ՊԱՏՃԱՌԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անգլիոյ դիրքը եւ Իտալիոյ զինուորական պատրաստութիւնները

Քաղաքական կացութիւնը աւելի կը բարդանայ մէկ օրէն միւսը: Ամփոփենք վերջին անցքերն ու լուրերը, առանց խորհրդածութեան:

Ինչպէս գրած էինք, Ֆրանսա բողոքագիր մը ուղղեց Գերմանիոյ, պարտաւորիչ զինուորութեան վերահաստատման դէմ: Քանի մը ժամ վերջը կը ստացուէր նաեւ իտալական ծանուցագիրը, աւելի մեղմ: Գերմանիոյ արտաքին նախարարը, Ֆօն Նէօրաթ, երկու պաշտօնագիրներուն ծանօթանալէ յետոյ, միեւնոյն պատասխանը տուաւ երկուքին ալ: Ֆրանսական դեսպանին դիտել տուաւ թէ՝ բողոքագրին պատճառաբանութիւնը նկատի չառներ բուն կացութիւնը, հետեւաբար անընդունելի է Գերմանիոյ համար: Իսկ իտալական դեսպանին յայտնեց թէ Գերմանիա ստիպուած է մերժել եղած փաստարկութիւնները, քանի որ միւս պետութիւնները նկատի չառնելով զինաթափութեան խոստումները, չեն յարգած Վերսայլի դաշնագիրը:

Ի՞նչ կ'ըսէ Ֆրանսայի բողոքագիրը: Յայտնելէ յետոյ պարտաւորիչ զինուորութեան վերահաստատումը, դիտել կուտայ թէ այդ մասին տրուած որոշումները բացէ ի բաց հակառակ են Գերմանիոյ ստորագրած դաշնագիրներուն տրամադրութեանց: «Անոնք հակառակ են նաեւ 1932 դեկտեմբեր 11ի յայտարարութեան, որով գերմանական կառավարութիւնը ինքնաբերաբար կ'ընդունէր թէ կարելի չէ Գերմանիոյ սպառազինութեանց իրաւունքի հաւասարութիւնը հաստատել առանց ընդհանուր ապահովութեան կարգուսարքի մը: Այս սկզբունքին ընթացք տալու համար կարգ մը փորձեր կատարելէ յետոյ, ֆրանսական կառավարութիւնը, համախորհուրդ բրիտանական կառավարութեան հետ, կը կարծէր իր վստահութիւնը յայտնած ըլլալ գերմանական կառավարութեան, առաջարկելով ազատ բանակցութեան եղանակ մը, լիովին համապատասխանող աշնագիրներով հաստատուած իրաւունքներու պահպանման, հաստատելու համար նոր պայմանագիր մը, ի կարգադրութիւն ապահովութեան եւ սպառազինութեան հարցին: Եւ գերմանական կառավարութիւնը կարծես կ'արդարացնէր այս վստահութիւնը, ընդունելով այսպիսի եղանակի մը սկզբունքը: Մարտ 16ի գերմանական օրէնքին հրատարակութիւնը, որ տեղի ունեցաւ յանկարծ, առաջին բանակցութեան համար որոշուած թուականէն քիչ առաջ (կ'ակնարկէ Սըր Ճօն Սայմընի այցելութեան), կը կազմէ նոր արտայայտութիւն մը այն տրամադրութեանց եւ մեթոտներու զորս գերմանական կառավարութիւնը կ'ուզէ հակադրել իրեն եղած հաշտարար առաջարկներուն դէմ: Հետեւաբար, ֆրանսական կառավարութեան առջեւ կը ներկայանան երկու դիտելի պարագաներ.— մէկ կողմէ, եւ իբրեւ ընդհանուր երեւոյթ, գերմանական կառավարութիւնը դիտակցաբար կ'անտեսէ իրաւագիտական այն կենսական սկզբունքը թէ որ եւ է պետութիւն չի կրնար քաշուիլ դաշնագրի մը պարտադրած յանձնառութենէն, ոչ ալ փոփոխել անոր տրամադրութիւնները, առանց ստորագրող կողմերուն հաւանութեան եւ առանց բարեկամական համաձայնութեան մը: Միւս կողմէ, եւ մանաւանդ, ինքն իսկ փափաք յայտնելէ վերջ որ շահակից պետութիւնները լուսաբանեն առաջարկուած բանակցութեան տուեալները, գերմանական կառավարութիւնը դիտակցաբար ձեռք առած է ամէնէն նպատակայարմար միջոցները, վտանգելու համար այդ բանակցութեան ճակատագիրը, կանխաւ եւ միակողմանի եղանակով մը խախտելով անոր էական նպատակները, կատարուած իրողութեան մը միջոցաւ:

«Հանրապետութեան կառավարութիւնը պարտականութիւն կը սեպէ բողոքի ամէնէն վճռական ձայնը բարձրացնել այն տնօրինութեանց դէմ, որոնց մասին այժմէն կը բանաձեւէ իր վերապահումները: Գիտակից՝ այն հաշտարար ճիգին զոր միշտ հետապնդած է կատարեալ ուղղամտութեամբ եւ միշտ նկատի առնելով գերման արժանապատուութիւնը, որպէսզի Գերմանիա լիովին մասնակցի Եւրոպայի ապահովութեան կազմակերպման, ֆրանսական կառավարութիւնը ուրիշ բան չի կրնար ընել եթէ ոչ գերմանական կառավարութեան վրայ ձգել այսպէս յառաջ եկած անհանդստութեան պատասխանատուութիւնը եւ անոր հետեւանքները, այսինքն այն պարտաւորութիւնները զորս այս իրողութիւնը կրնայ դնել շահակից զանազան երկիրներու կառավարութեանց վրայ:

«Ֆրանսա իր մասին վճռած ըլլալով փնտռել միջազգային գործակցութեան բոլոր միջոցները, փարատելու համար այս անհանդստութիւնը եւ ապահովելու Եւրոպայի խաղաղութիւնը, պարտականութիւն կը համարի վերստին յայտարարել թէ հաստատօրէն վճռած է որ եւ է բանակցութեան համար նկատի չառնել միակողմանի որոշումներ որ տրուած են բանաբեկելով միջազգային յանձնառութիւններ»:

ԻՏԱԼԻՈՅ ՎԵՐԱՊԱՀՈՒՄՆԵՐԸ

Ինչպէս ըսինք, աւելի մեղմ է իտալական ծանուցագիրը: Ահաւասիկ ամփոփումը.—

«Իտալական կառավարութիւնը չի կրնար չյիշեցնել որ թէ 1935 յունուար 7ի համաձայնութիւններով (Հռոմ) եւ թէ փետրուար 3ին հրատարակուած անգլեւֆրանսական զեկոյցով կրկին հաստատուած էր հետեւեալ սկզբունքը.— Վերսայլի դաշնագրին Ե. գլուխը չի կրնար փոփոխուիլ միակողմանի գործողութեամբ: Իտալական կառավարութիւնը, որ իր մասին միշտ ցանկալի գտած է այդ գլուխին վերաքննութիւնը բանակցութիւններ կատարելով շահակից պետութեանց հետ, կատարեալ հաւասարութեան հիման վրայ, ընդունած էր այն սկզբունքը թէ գերմանական սպառազինութեանց խնդիրը պէտք է քննուի ընդհանուր բանակցութեամբ, ինչպէս որոշուած էր 1932 դեկտեմբեր 11ի յայտարարութեամբ: Այս եղանակը սկզբունքով ընդունուած էր նոյն ինքն գերման կառավարութեան կողմէ, անցեալ փետրուար 14ի զեկոյցով: Հետեւաբար, իտալական կառավարութիւնը պարտականութիւն կը սեպէ իր ամենալայն վերապահումները յայտնել գերմանական կառավարութեան տուած որոշման եւ անոր հաւանական հետեւանքներու մասին: Իտալական կառավարութիւնը միշտ ջանացած է Գերմանիան ալ կապել շահակից մեծ պետութեանց գործակցութեան, դրութիւն մը որ Գերմանիոյ համար լիովին կը ճանչնայ գերիշխան պետութեան մը իրաւունքներն ու պատասխանատուութիւնները: Ճիշդ այս նախընթացներուն համար է որ գերմանական կառավարութեան որոշումը մասնաւորապէս ծանր հանգամանք մը կը ստանայ, մանաւանդ նկատի առնելով իր պատճառած անստուգութիւնը՝ բոլոր երկիրներու մէջ: Իտալական կառավարութիւնը բազմաթիւ ապացոյցներ տուած է, նոյնիսկ վերջերս, միջազգային գործակցութեան իր որոշման մասին եւ այդ ուղղութեամբ ալ պիտի շարունակէ իր ջանքերը, որոնք կը համապատասխանեն ժողովուրդներու պահանջներուն եւ Եւրոպայի ընդհանուր համակեցութեան առաջադրութեանց: Բայց պարտականութիւն կը սեպէ յայտարարել թէ՝ ապագայ բանակցութեանց առեն չպիտի կրնայ պարզապէս իբրեւ հաստատուած գոյավիճակ ընդունիլ այն ինչ որ ստեղծուած է միակողմանի որոշումներով որոնք կը ջնջեն միջազգային հանգամանք ունեցող յանձնառութիւններ»:

Իտալիա ուրիշ պատրաստ պահել բանակը

Իտալիոյ պատերազմական նախարարութեան խորհրդականը, ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ հինգշաբթի օր, երեսփ. ժողովին մէջ: Ակնարկելով միջազգային կացութեան եւ Գերմանիոյ վերազինման, յայտարարեց.— «Ազգը այսուհետեւ կրնայ ամբողջովին վստահիլ իր բանակին զօրութեան եւ արդիւնաւորութեան»: Այս ճառը ընդունուեցաւ բուռն ծափերով, որոնց կը մասնակցէր նաեւ Պ. Մուսոլինի: Խորհրդականը շատ աւելի կարեւոր յայտարարութիւն մը ըրաւ: Յայտնեց թէ մէկդի դրած է զինուորութեան շրջանի կրճատման ծրագիրը: Կառավարութիւնը, նկատի առնելով ժողովուրդին թիւը եւ զինեալ ազգի դրութիւնը, կը խորհէր 18 ամիսէն 12ի իջեցնել զինուորութեան շրջանը. բայց այժմ «քաղաքական եւ զինուորական կացութիւնը թոյլ չի տար արձակել 1913ի դասին զինուորները, որոնք պիտի արձակուէին յառաջիկայ շաբթու»:

Տրուած տեղեկութեանց համաձայն, Իտալիա սովորականէն աւելի զինուորներ պիտի ունենայ դրօշի տակ, 450.000էն մինչեւ 500.000, որոնց երկու զօրաբաժինները արեւմտեան Ափրիկէ ղրկուած են, բայց կրնան փոխարինուիլ գաղթավայրերու կամաւորներով:

Նոր եւ աւելի մանրամասն յայտնութիւններ Գերմանիոյ պատրաստութեանց մասին

»»»..«««

ՕՐԱԿԱՆ 15 ՕԴԱՆԱՒ. ԵՐԵՔ ԱՄԻՍԷՆ 1500

Երեսփ. ժողովին զինուորական յանձնախումբը շատ կարեւոր եւ աղմկալից նիստ մը գումարեց առջի օր: Այս առթիւ լսուեցաւ պատերազմական նախարարը, զօր. Մոռէն, որ շատ կարեւոր յայտնութիւններ ըրաւ: Հակառակ յանձնախումբի անդամներու բացարձակ լռութեան, թերթերը յաջողած են կարգ մը տեղեկութիւններ ստանալ:

Այսպէս, համաձայն Զօր. Մոռէնի յայտարարութեան, Գերմանիոյ գործարաններուն 70 առ հարիւրը այժմ շարժման մէջ դրուած են, ռազմանիւթ արտադրելու համար: Կարգ մը գործարաններ գիշեր ցերեկ կը բանին, գնդացիր հասցնելու համար, բանուորական չորս խմբակներով, որոնց իւրաքանչիւրը կ'աշխատի վեց ժամ: Ինչ կը վերաբերի քիմիական կազերու, Գերմանիոյ տարրալուծարանները կը գործեն բացարձակ գաղտնապահութեամբ: Ամէնախիստ միջոցներ ձեռք առնուած են լրտեսութեան դէմ: Գերմանիա օրական 15 օդանաւ կը շինէ, որով երեք ամիսէն պիտի կրնայ ունենալ 1500 ռազմական օդանաւ: Պարտաւորիչ զինուորութեան առթիւ ծանուցուած 36 զօրաբաժինները պիտի կազմեն 500,000նոց ուժ մը: Գերմանական բանակին վերակազմութիւնը կրնայ ամբողջանալ 1936ի գարնան: Միւս կողմէ, կառավարութիւնը ուտեստ եւ հում նիւթ կը մթերէ: Այս բոլոր պատրաստութեանց գաղտնիքները այնքան խստօրէն կը պահուին որ, վերջերս բազմաթիւ լրտեսներ գնդակահարուած են:

Զօր. Մոռէնի կարծիքով, Գերմանիա կրնայ անմիջապէս երեք զօրաբանակ կեդրոնացնել Հռենոսի աջ ափին վրայ: Յետոյ, ինքնաբերաբար լուծելով հաւասարութեան խնդիրը, Գերմանիա այժմ կը ձգտի հասնիլ ամենահզօր պետութեան՝ Խ. Միութեան զինուորական ուժին:

Իբրեւ եզրակացութիւն, պատերազմական նախարարը շեշտեց թէ Ֆրանսա մանաւանդ պէտք է պատրաստուի ընդհարման մը առաջին օրերու անակնկալ յարձակման դէմ: Այս առթիւ, յայտնեց թէ նոր վարկեր պիտի պահանջէ 1935ի համար:

Զեկուցումէն վերջը, բազմաթիւ հարցումներ եղան մասնագիտական հարցերու մասին: Պատերազմական նախարարը մերժեց խօսիլ Ռուսաստանի օդանաւային ուժերու, սպայակոյտերու միջեւ կատարուած բանակցութեանց եւ ուրիշ փափուկ հարցերու մասին: Յետոյ պարզեց Ֆրանսայի զինուորական կացութիւնը եւ կառավարութեան անմիջական ծրագիրները:

Երեքներու խորհրդակցութիւնը Իտալիոյ մէջ

Վերջնապէս համաձայնութիւնն գոյացաւ որ, բացի այսօրուան (շաբաթ) խորհրդակցութենէն, որ պիտի կատարուի Փարիզի մէջ, աւելի լայն խորհրդակցութիւն մը տեղի ունենայ Իտալիոյ Քոմօ քաղաքին մէջ, երբ Սըր Ճօն Սայմըն վերադառնայ Պերլինէն: Այս խորհրդակցութեան պիտի մասնակցին

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՅԱՅՏՆԻ ԵՒ ԳԱՂՏՆԻ ԽՄԲԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

═ o—o ═

4.- «Աքսիոն Ֆրանսէզ»

Այս անունը կը կրեն միապետականներու մարտական խումբերը։

Հիմերը դրուած են 1899ին, Տրէյֆիւսի պատմական դատին եւ պետութեան ու եկեղեցիին բաժանման կռիւներու ընթացքին, բայց կազմակերպութիւնը վերջնական ձեւ ու մարմին առած է 1905ին, շնորհիւ արքայական քանի մը պետերու (Տօտէ, Փիւժօ եւն.)։

Իբրեւ Թագաւորի կողմնակիցներ, պարզ է թէ իրենց գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլար պայքարիլ հանրապետական վարչաձեւին դէմ, կարելի եղածին չափ շուտ անոր հոգը փորելու եւ տեղը Թագաւորը բերելու համար։ Սակայն ժողովրդապետութեան առաւելութիւնը տեսնող Փրանսացի ժողովուրդին ջախջախիչ մեծամասնութիւնը կը մնայ անտարբեր անոնց ճառերուն եւ գրականութեան ու կազմակերպութիւնը կ'ամփոփուի սահմանափակ անդամներու, տարրերու շրջանակի մը մէջ։

Հակառակորդ ըլլալով թէ ընկերվարական եւ թէ հանրապետական գոյնզգոյն խմբակցութիւններուն՝ մնացած են բոլորովին մինակ։ Շատ քիչ պարագաներու մէջ միայն ժամանակաւոր դաշինք կնքած են աջակողմեան կազմակերպութիւններու հետ։ Փետրուարեան դէպքերու տաք օրերուն, մէկ ճակատ կազմած էին, բայց քանի մը ամիս վերջ, արդէն իրար կը գզէին։

Այս խմբակցութիւնները ուսումնասիրող զանազան անձեր չկրցան տալ անոնց որոշ թիւը, որովհետեւ գաղտնի կը պահեն, բայց պարզ է որ մեծ բան մը չէ։ Քանի մը հազարին մէջ են, ամէնէն շատ՝ տասը հազարը չանցնիր, անհաշւան թիւ մը բաղդատմամբ միւսներուն. սակայն բոլորն ալ կ'ընդունին թէ ամէնէն կռուազան եւ յանդուգն մարդիկը անոնց շարքերուն մէջ են։ Ֆրանսական մամուլի հետեւողները կրնանք հաստատել այս իրողութիւնը։

Ուրիշ առաւելութիւն մը եւս ունին, մասնակցողներու համեմատութիւնը աւելի մեծ է իրենց մէջ՝ քան թէ միւս կազմակերպութիւններուն։

Ըլլալով ամենահին, տարիներու փորձառութիւն ունին. մանաւանդ փողոցային կռիւներու մէջ՝ վարպետի անուն հանած են, օրինակ ծառայելով շատերուն։

Փետրուարեան դէպքերու քանի երկու օրերէն՝ չորսը իրենց անդամներէն էին եւ թափուած արիւնին պատասխանատուութեան մեծ բաժինը իրենց ուսերուն վրայ կ'իյնայ։ Թերթերը գրեցին թէ այդ օրուան ցոյցի որոշուած ժամը վերջին պահուն դիտմամբ ժամ մը յառաջացուցին, որպէսզի երբ նախկին պատերազմիկներու անցէն թափորը գայ, ուղղակի կռուի ծուղակին մէջ իյնայ։

«Աքսիոն Ֆրանսէզ»ը բաժնուած է քանի մը գլխաւոր ճիւղերու.—

Ա.— Լիկ տ'Աքսիոն Ֆրանսէզ», որուն նախագահն է գեր-ծովակալ Շվէթէ։

Բ.— «Լէ Քամըլօ տիւ Ռուա» տառացի թարգմանութեամբ պիտի ըլլէին՝ «Թագաւորին շրջուն վաճառորդները կամ լրագրավաճառները»։ Նախագահն է յայտնի արձանագործ Ռէյալ տէլ Սարթ։

Գ.— Գործավարները (քոմիսէր)։

Դ.— Ուսանողները։

Ասոնց շուրջ կան մանր-մունր ճիւղեր, օրինակի համար, «Արքայական Կիները», «Արքայական Աղջիկներու Միութիւնը», որոնց գլխաւոր աշխատանքն է դրամ հաւաքել, թերթին բաժանորդ գտնել, քարոզչական գործերով զբաղիլ, եւն.։ Կան նաեւ նախկին պատերազմիկներու եւ արհեստակցական ճիւղեր, բայց մեծ բան մը չեն ներկայացներ եւ չպիտի խօսինք։

Վերեւ յիշուած չորս կազմակերպութիւններուն մասնակցելու համար պէտք է ստորագրել հետեւեալ ուխտագիրը.—

«Ֆրանսացի ծնունդով, սրտով, տրամադրութեամբ եւ կամքով, պիտի կատարեմ գիտակից հայրենասէրի մը բոլոր պարտականութիւնները։

«Յանձն կ'առնեմ պայքարիլ հանրապետական որեւէ վարչաձեւի դէմ։ Ֆրանսայի մէջ հանրապետութիւնը օտարին իշխանութիւնը կը նշանակէ։ Հանրապետական ոգին կը կազմալուծէ ազգային պաշտպանութիւնը, եւ կը նպաստաւորէ աւանդական կաթոլիկութեան թշնամի կրօնական ազդեցութիւնները։ Պէտք է Ֆրանսային տալ վարչաձեւ մը որ ֆրանսական ըլլայ։

«Ուրեմն, մեր միակ ապագան միապետութեան մէջ է, այնպէս՝ ինչպէս կ'անձնաւորէ Նորին Բարձրութիւն Կիզի դուքսը, ժառանգորդը քառասուն թագաւորներու, որ հազար տարուան մէջ այսօրուան Ֆրանսան շինեցին։ Միապետութիւնը կ'ապահովէ հանրային փրկութիւնը, կարգապահութիւնը։ Առաջքը կ'առնէ այն աղէտներուն, զորս կը մատնանշեն ազգայնական եւ հակասեմական տարրերը։ Իբրեւ անհրաժեշտ գործիքը ընդհանուր շահուն, միապետութիւնը կը բարձրացնէ իշխանութիւնը, ազատութիւնները, բարգաւաճութիւնը եւ պատիւը։

«Կը մասնակցիմ միապետական վերահաստատման գործին,

«Յանձն կ'առնեմ ամէն կերպով ծառայել անոր»։

Ամէն ինչ չի վերջանար ստորագրելով այս թուղթը որ անդամակցութեան առաջին քայլն է, եւ բաց՝ բոլորին առջեւ։ Մասնաւոր արժանիքներ կը պահանջուին գործավարութեան եւ «քամըլօ»ութեան համար։ Այսպէս, գործավար ըլլալու համար պէտք է լրացնել հետեւեալ պայմանները.—

1.— Ըլլալ Ֆրանսացի, 2.— Տասնութը տարեկանէն վեր եւ ֆիզիքապէս զօրաւոր, 3.— Ապրուստի կանոնաւոր միջոցներ ունենալ, 4.— Գործնական վարժութեան շրջան մը անցընել (բոթամ)։

Այս ձեւով կը զատուին յարմար եւ տոկուն տղաքը, որ կռիւներու մէջ հետզհետէ եփելով՝ ճարպիկ ու վտանգաւոր կռուողներ կը դառնան։

Գործավարները եւ «քամըլօ»ներն էին, որ քանի մը տարի առաջ, Փարիզի գլխաւոր բանտէն փախցուցին իրենց պետը՝ Լէօն Տօտէն այնպիսի ճարպիկութեամբ՝ որ զարմացուց բոլորը։

Աւելորդ է ըսել թէ՝ քիչ բացառութեամբ՝ զինուած են ամէնքն ալ։ Ատրճանակը եւ «մաթռաք»ը իրենց սիրելի զէնքերն են։ «Փօփիւլէռ»ի յօդուածագիրը շարք մը փաստեր կը բերէ, ապացուցանելու համար ատիկա։ Կը հաստատէ նոյնիսկ՝ որ կռուի մէջ կորսուած զէնքերու փոխարժէքը կը վճարուի կազմակերպութեան կողմէ, եւ ունին լուր տուող ու անոնց անթիւ գործիքներ, եւայլն։

Գալով իրենց ծրագրին, մուտքի ուխտագիրը շատ բան կը խօսի արդէն։ Ամէն ինչ կը դառնայ միապետութեան շուրջ։ «Թան»ի յօդուածագիրը, Պ. Ասալէօն ոչինչ կ'ըսէ այդ մասին, նկատելով որ շատ երկար պիտի ըլլայ, եւ գրուած բազմաթիւ գիրքեր կան։

Ըստ իրեն, Փաշական Իտալիան եւ Փորթուկալի ներկայ վարչաձեւերը շատ բան ընդօրինակած են ֆրանսացի թագաւորականներու քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային ծրագիրներէն, եւ գործադրելով զանոնք, յաջող արդիւնքներ ձեռք ձգած։

Հարց է թէ, պիտի յաջողի՞ն իրականացնել թագաւորութեան վերահաստատումը։

Նկատի առնելով իրենց անչափ թիւը, կարելի է ժխտական պատասխան տալ, թէեւ քաղաքական անակնկալները չեն նախատեսուիր։

Իրենք կը հաւատան թէ օր մը դարձեալ ձեռք պիտի առնեն պետութեան ղեկը, նոյնիսկ ատրճանակի փոփոխութիւններով։ Եթէ հաւատանք «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ի (պաշտօնաթերթը եւս այս անունը կը կրէ), 1934ի փետրուարեան ցոյցերէն ասդին 20-30 անգամ աւելցած է թերթին սպառումը, եւ կրկնապատկուած է անդամներու թիւը։ Այս հաւատքներուն ճշգութիւնը չեմ երաշխաւորեր, բայց ինչ որ ճիշդ է, մասնաւոր գործունէութեան մը լծուած են։ Քարոզչական աշխատանքները յառաջ կը տարուին մեծ թափով։ Փարիզի կոմսը — ապագայ թագաւորը — որ Պելճիքա կը բնակի, սկսած է հրատարակել պզտիկ թերթ մը «Արքայական Սուրհանդակ» որ մեծ քանակութեամբ կը ցրուի — նոյնիսկ ձրի — ամբողջ երկրին մէջ։

Ձգենք մարդիկը իրենց հաւատքին եւ յոյսին հետ, որովհետեւ արդէնքը այնքան ալ չի հետաքրքրեր մեզ։

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

1500ԱՄԵԱԿ
ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ

— o —

Հայաստանեայց եկեղեցին դարերէ ի վեր կը տօնէ յիշատակն իր այն սուրբերուն, որոնք ոչ միայն իրենց վարքուբարքով արժանի եղած են յարգանքի ու պաշտամունքի, այլ եւ մանաւանդ իրենց ամբողջ կեանքը նուիրած են իրենց ազգին ու ժողովուրդին բարօրութեան։

Այս դասակարգին կը պատկանին Սահակ Հայրապետ եւ Մեսրոպ-Մաշթոց վարդապետ, ինչպէս նաեւ իրենց առաջին աշակերտները՝ Ագաթանգեղոս, Փաւստոս Բիւզանդ, Եզնիկ Կողբացի ու Կորիւն, որոնց վրայ պարտինք աւելցնել նաեւ անունները Յովսէփ Պաղնացիի, Յովհան Եկեղեցացիի, Մուշէ Տարօնեցիի, Տիրայր Խորձենացիի, Գնիթի, Արձանի եւ այլոց, որոնք Առաջին Թարգմանիչներ կոչուեցան, որովհետեւ այս խումբն էր, որ 414 թուականէն այսինքն հայկական տառերու գիւտէն ետք առաջին անգամ ձեռք զարկաւ Աստուածաշունչի թարգմանութեան։ Անոնք կերտեցին հայ ժողովուրդին բարօրութենէն աւելի թանկագին բան մը,— հայ գրականութեան ՈՍԿԵԴԱՐը (414 — 450)։

Իսկ երկրորդ կամ կրտսեր թարգմանիչներ կը կոչուին Մեսրոպեան դպրոցի հասցուցած երկրորդ շրջանի աշակերտները, որոնց մէջէն անուանի են Ղազար Փարպեցի ու Եղիշէ։ Ասոնք կը կազմեն հայ գրականութեան Արծաթէ դարը, որ կը հասնի մինչեւ 650 թուականը։

Առաջին թարգմանիչները ծանօթ են նաեւ Ոսկեդարեան գրիչներ անունով, եւ բոլորն ալ՝ Աստուածաշունչի թարգմանութեան մէջ իրենց ունեցած մասնակցութենէն զատ՝ տուած են նաեւ — բնիկ հայերէնով — հետեւեալ գործերը.

ԱԳԱԹԱՆԳԵՂՈՍ գրած է Հայաստանի քրիստոնէութեան պատմութիւնը, 290 թուականէն մինչեւ 340։

ՓԱՒՍՏՈՍ ԲԻՒԶԱՆԴ գրած է իր հանրածանօթ Բիւզանդարանը, որ Ագաթանգեղոսի իբրեւ շարունակութիւն կը նկատուի, եւ կը ներկայացնէ 340էն 392 թուականներու ազգային դէպքերը։

ԵԶՆԻԿ ԿՈՂԲԱՑԻ ծանօթ է իր «Եզնիկ» կամ Եղծ Աղանդոց անուն գրքոյկով, զոր տասնեակ մը տարի յառաջ Ֆրանսերէնի թարգմանեց եւ ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը հրատարակեց Ֆրանսացի նշանաւոր հայերէնագէտ մը, Հ. Լուի Մաթիէու, Հայագիտութեան ուսուցչապետ Փարիզի Institut Catholiqueի մէջ։

ԿՈՐԻՒՆ 390էն մինչեւ 440 դէպքերու համար, այսինքն Ս. Մեսրոպի կեանքին ու հայ գրոց գիւտին վերաբերեալ ամենավստահելի աղբիւր մըն է, որուն խմբագրութիւնը կատարուած ըլլալու է 450ին։ Կորիւնի գրքին Նորայրեան բնիր ուսումնասիրութենէն (1) ետք արժանի է յիշատակել նաեւ մեր բանասէր բարեկամին՝ Գառնիկ Ֆնտգլեանի ընդարձակ քննական հրատարակութիւնը (2)։

Հիմա գանք մեր բուն խնդրին, առանց մոռնալու թէ՝ Աստուածաշունչի հայերէնի թարգմանուելէն դար մը յառաջ՝ գօթերէնի թարգմանած է գոյն Հայ մը, Ուլֆիլա կամ Վուլֆիլա (իբր 311—383), Վիզիգոթներու առաջին եպիսկոպոսը, ինչպէս կը հաստատէ փրոֆ. Մուրէր. իսկ լատիներէն առաջին ամբողջական թարգմանութիւնը կատարուած է 1282ին, մինչդեռ հայերէն ամբողջական թարգմանութիւնը՝ 434ին աւարտած է։

Հայերէնի թարգմանութիւնը կատարուած ատեն նկատի առնուած են եկեղեցւոյ մէջ կարդացուած մասերը, օրինակ՝ Սաղմոսները, ապա միւս գիրքերը։

Արդեօք նախապէս ասորերէնէ՞ թարգմանուած են քանի մը մասեր, ինչպէս կ'ենթադրեն ոմանք։ Փրոֆ. Կարիէր հակառակը կը պնդէր, ըսելով թէ Ս. Գիրքը Եօթանասնից (յունական) բնագրին վրայէն հայերէնի թարգմանուած է, ասորերէն բնագիրը ծառայելով իբրեւ բառարան։

Դպրոցներու մէջ ասորերէն եւ յունարէն կը սորվեցնէին, եւ հայերէնով կը բացատրէին։ Իսկ եկեղեցւոյ մէջ՝ երկու լեզուներով ալ կը կարդային, տալով ընթերցուած գրքին հայերէն մեկնութիւնը։

Ազգային փրկութեան միջոց մը եղաւ հայ տառերու գիւտը, որով կրցանք ազատիլ Ասորւոց եւ Յունաց մէջ ձուլուելէ, մէկ կողմէ, իսկ միւս կողմէ՝ պարսկական զրադաշտական կրօնքին յարելէ։

Կ. Յ. ԲԱՍՄԱՃԵԱՆ

(1) «Կորիւն վարդապետ եւ նորին թարգմանութիւնք», գրեաց Նորայր Ն. Բիւզանդացի։ Տփխիս, 1900։

(2) Կորիւն, Վարք Մաշթոցի, ուղղեալ եւ լուսաբանեալ ի Գառնիկ Ֆնտգլեանէ։ Երուսաղէմ, 1930։

ՇԱՆ ԳԼՈՒԽԸ

═ • ═

(Դ. եւ վերջին մաս)

ԲՈԼՇԵՒԻԶՄԸ.— Բոլշեւիզմը վարդապետութիւն մըն է. ան իշխանութիւնը ձեռք անցուցած է լայնածաւալ Ռուսիոյ մէջ, եւ իր բնութեան պահանջն է տարածուիլ եւ իշխանութիւնը ձեռք անցընել բովանդակ աշխարհի մէջ։ Ասոր միջոցներն են՝ զէնքի զօրութիւնը, զոր գործածեց Լեհաստանի դէմ, բայց յաղթուեցաւ։ Ապա զինակցութիւնը անխտիր բոլոր երկիրներու բոլոր դժգոհ տարրերու հետ, զանոնք իր նպատակներուն ծառայեցնելու համար. այդ միջոցը տակաւին ի գործածութեան է։ Վերջապէս, պրոպագանտի բոլոր ներելի եւ աններելի միջոցները — ձայնացիր, մամուլ, գաղտնի գրականութիւն, գաղտնի բարի նպատակներու տակ պահուըտած կազմակերպութիւններ, օրինակի համար՝ տնտեսական գրասենեակներ եւ մեր բարեպաշտ Հօկերը։

Ամէն վարդապետութիւն ջանադիր է տարածուելու։ «Առէք այս եռագոյնը, աշխարհի շրջանը պիտի ընէ», յայտարարեց Լամարթին։ Այդ եռագոյնը խորհրդանիշն էր մարդկային իրաւանց։ Բոլշեւիզմն ալ կը ջանայ տարածուիլ եւ ինքն իրեն հաւատարիմ է, երբ կը ջանայ տարածուիլ նաեւ հայ գաղթաշխարհի մէջ։ Անոր հոգը չէ, թէ մեր հանգիստը կը խանգարուի, թէ մենք կասկածելի ու անբաղձալի տարր կը դառնանք յաչս մեզ հիւրընկալող երկիրներու ժողովուրդներուն եւ անոնց կառավարութիւններուն։

Դրամատիրական պետութիւնները ազատութեան խայծովը կրակի գիծը քաշեցին փոքր ազգերը եւ լքեցին զանոնք, երբ իրենց շահերը այդ պահանջեցին։ Խորհրդային վարդապետութիւնը ազգերու ինքնորոշման սկզբունքը յայտարարեց եւ արդէն իսկ ազատագրուած ազգերը իր բռնութեան տակ առաւ. իսկ մեզի՝ Հայերուս աւելին ըրաւ. Թուրքը հրաւիրեց Հայաստանի վրայ, ջարդել տուաւ մեզ եւ մեր հողերուն մէկ մասն ալ անոր յանձնեց։ Իսկ Լօզանի խորհրդաժողովի Թուրք պատուիրակներուն օգնութեան հասաւ՝ Քուպանի շրջանը հայկական բնակավայր առաջարկելով։ Մեծագոյն պաշտպանը կանգնեցաւ վաղնջական եւ յաւիտենական ջարդարար Թուրքին, որուն անդամահատման ցաւը ամոքեց՝ ազատագրուած Հայաստանէն մաս մը անոր նուիրելով, անշուշտ յանուն իր սեփական շահերուն։

Այս է ցուրտ իրական էութիւնը բոլշեւիզմին հանդէպ մասնաւորապէս մեզի՝ Հայերուս։

Եւ, սակայն, ան մեր մէջ է, հայ գաղթաշխարհի ներքին կեանքին մէջ գործօն տարր է։ Խառնակիչը անոր անունն է. ու խառնակելով է որ ան կը սնանի մեր մէջ։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ.— Հայ գաղթաշխարհը խառնակող գործօն տարր է նաեւ Հայաստանի կառավարութիւնը։ Աւելի պապական՝ քան պապը։ Աւելի բոլշեւիկ՝ քան ռուս, վրացի, թաթար բոլշեւիկները։ Ազգայնական հայութեան դէմ Հայաստանի հողին վրայ իր բոլոր դրացիներէն շատ աւելի անողոք։ Ազգայնականութիւնը հոմանիշ է անոր համար դաշնակցականութեան, ճիշդ ինչպէս Թրքական Քեմալը Սիասին Դաշնակցական յայտարարեց Վենետիկի միաբանութիւնը։

Աւելին. Խորհրդային Հայաստանի կառավարութիւնը մեզ յայտարարած է «հայմաթլոս»։ Մենք հայմաթլոս ենք, անհայրենիք, այսինքն՝ Հայաստանը մեր հայրենիքը չէ, հետեւաբար Հայաստանի կառավարութիւնը գաղթաշխարհի Հայերուս կառավարութիւնը չէ։ Ինքն ալ յայտարարած է արդէն. «Մենք ամենայն Հայոց կառավարութիւն չենք»...

Քանի որ այդպէս է, ապա ուրեմն բնական եզրակացութիւնը այն ըլլալու է, որ Խ. Հայաստանի կառավարութիւնը չխառնուի մեր գործերուն։ Եւ ասոր դրօշակ կը պարզենք թէ ոչ, «Մեր Հայրենիք» կ'երգենք թէ ոչ, Մայիս 28 կը տօնենք թէ ոչ,— ասոնք մեր գիտնալիք բաներն են։ Խ. Հայաստանի կառավարութիւնը հետեւողական չէ իր յայտարարութեան մէջ, թէ ինք «ամենայն Հայոց կառավարութիւն չէ», եւ մեզի կը պարտադրէ իր կամքը կաթողիկոսական կոնդակներով իբրեւ վերջին միջոց, տեսնելով որ գաղթաշխարհի մէջ իր լրումին հասցնելու համար պէտք ունի ատոր։

Մօտ 7 տարի առաջ, երբ առաջին անգամ խօսուեցաւ կաթողիկոսական ընտրութեան մասին, գրեցի թէ՝ բոլշեւիկեան Թալմուտին մէջ պիտի գտնենք բանաձեւ մը, որ արդարացնէ կաթողիկոսական ընտրութիւնը, եթէ հարկ տեսնեն ատոր։

Բոլշեւիկները այդ հարկը տեսան, եւ այսօր Էջմիածնայ Մայր Աթոռին վրայ ունինք Վեհափառ մը, մինչդեռ Հայաստանի մէջ կրօնքը եւ կրօնաւորները ծաղր ու ծանակի առարկայ են։

Խ. Հայաստանի կառավարութիւնը, եթէ ուզէ իսկ, ուրիշ ընթացք չի կրնար ունենալ, մեր Վեհափառ Հայրապետն ալ, եթէ ուզէ իսկ, չի կրնար խաղաղութեան օրհնութիւնը ցօղող կոնդակներ ճամբել, ճիշդ ինչպէս որ Օրմանեան պատրիարք չէր կրնար Լահէյի Խաղաղութեան Վեհաժողովին հեռագրել, թէ կ'ընդունի իբրեւ Հայոց իրաւանց պաշտպանորդներ Գէորգ եպիսկոպոսը, Ջերայը կամ ուրիշ մը, եւ ինչպէս որ Հայոց առաջնորդները ի Թուրքիա չէին կրնար Բարձրագոյն Դուռ հեռագրել, թէ իրենց հօտը ջարդուեցաւ եւ կողոպտուեցաւ։

ԷՆԿԻՒՐԻ.— Կը ճանչնանք զայն։ Իր անվերջանալի փոփոխութիւնները, բարեկարգութիւնները միակ մէկ, կեդրոնական նպատակ ունին — հարազատօրէն թուրք երկիր մը ստեղծել։ Ու Էնկիւրի ներկայի պարգեւած միջազգային առիթը լայնօրէն կ'օգտագործէ՝ թիկունքը առած բոլշեւիզմին, պատեհ վայրկեանին ճակատ անոր դէմ դարձնելու եւ իր երազած համաթրքութեան ճամբան բանալու համար։

Ան սարսափի մատնեց Թրակիոյ Հրեաները, զանոնք վայրենօրէն կողոպտելէ վերջ՝ քշեց դէպի Մարմարայի եզերքները եւ Պոլիս, մինչդեռ անոնք քաղաքական կամ պատերազմական անապահովութիւն չէին ներշնչեր իրեն։ Արհեստներու օրէնք մը հրատարակելով, Յունաստան քշեց հելլէն բազմութիւններ, հակառակ հելլէն կառավարութեան հետ տարիներու սիրաբանութեան։ Պոլսոյ մնացորդ, անվնաս ու անվտանգ քրիստոնեայ համայնքութեանց եկեղեցական, կրօնական եւ բարեգործական կազմակերպութիւնները կ'օղակէ, խեղդամահ ընելու համար։ Կրօնական տարազներու օրէնք հրատարակեց, անմիտ օրէնք առ երեւոյթս. խորքին մէջ սակայն թրքական քաղաքականութեան մէկ արտայայտութիւնը։ Անուններու օրէնք հաշակեց, ոչ-Թուրքերու վերջին հետքերն ալ ջնջելու համար։ Առ այժմ բաւականացեր է միայն մականուններու վերջաւորութեան թրքացմամբ. վաղը անուն եւ մականուն պիտի թրքացնէ ամբողջութեամբ։

Օրէնքներով կը ջանայ ջնջել ոչ թուրք համայնքութիւնները, իսկ գաղտնի հրահանգներով տնտեսապէս կը փճացնէ անոնց պատկանող անհատները։

Այո, Էնկիւրին չի կրնար նկատի չառնել գաղթաշխարհի հարիւր հազարներու հայ բազմութիւնները։

Ան մեզմէ շատ աւելի լաւ գիտէ, թէ դաշնագիրները յաւիտենական չեն։ Սեւրը ի նպաստ իրեն սրբագրել տուաւ Լօզանով, բայց գիտէ, որ միջազգային որ եւ է տակնուվրայութեան պարագային թրքական հարցը կրնայ նորէն սեղանի վրայ գալ։ Եւ ի կանխատեսութիւն՝ ան ամէն միջոց կը կիրարկէ իր կողոպտած եւ կողոպտելէ վերջ վռնտած բազմութիւնները կազմալուծելու, քայքայելու, սպանելու իբրեւ ազգային միաւոր։

Ան շատ դիւրաւ կրնայ գտնել հայ գործակալներ, ինչպէս գտեր էին Իթթիհատը եւ Ապտիւլ Համիտ, ինչպէս ամէն պետութիւն ուրիշ պետութեան երկրին մէջ կը գտնէ՝ կաշառելով թէ մամուլի ներկայացուցիչներ, թէ պետական պաշտօնեաներ՝ զինուորական եւ քաղաքական։ Գիտցողները գիտեն, թէ, օրինակի համար սա ու ան կառավարութիւնը օտար սա ու ան մայրաքաղաքի իր շահերը — փոխան վարձքի — պաշտպանող հրապարակագիրներ ունի։

Պոլիս, Զինադադարի շրջանին, Թուրք թերթերու մէջ Թուրք խմբագիրներ մէկ կամ միւս դաշնակից պետութեան քաղաքականութիւնը կը քշէին — ըստ դրամական վարձատրութեան։ Նախ քան ընդհանուր պատերազմը գերմանական դրամը առատօրէն հոսեցաւ զանազան թերթերու խմբագիրներու գրպանը...

Էնկիւրի այս մեթոտը կը կիրարկէ մեզի դէմ հայ գաղթաշխարհին դէմ։

Ապացո՞յց։— Այն որ Ս. Թումանեանի գրքոյկը — իր ողորմելի հայերէնով — արտասահմանի մէջ բաշխուեցաւ առանց փոխարժէքի՝ Թուրքերու միջոցով։ «Սուրիա եւ Հայերը» Էնկիւրիի ցկնածը, նոյնքան ողորմելի հայերէնով, բաշխուեցաւ արտասահմանի մէջ անծանօթներու կողմէ։ Սուրիոյ մէջ անօթին՝ Ս. Սամուէլ «Եփրատ» թերթը հիմնեց. որո՞ւ դրամով։ Յանկարծուստ հայերէն թերթեր կը հիմնուին արտասահմանի մէջ, որո՞ւ դրամով։

Եւ այս բոլորը Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ։

Մեր գլխաւոր թշնամին գիտէ, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը քայքայել կը նշանակէ քայքայել հայ քաղաքական մտածողութիւնը եւ վճռականութիւնը։ Էնկիւրի յամառօրէն, հետեւողականօրէն կը ջանայ ասոնք քայքայել մեր միջոցաւ։ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ պայքարի զէնքերը գտած է մեր մէջ։

Եթէ յաջողեցաւ քայքայել զայն, մղձաւանջէ մը ազատած կ'ըլլայ, եթէ չյաջողեցաւ ոչինչ չի կորսնցներ, հայ գաղթաշխարհը սպառող կռիւի մը կրկէսը նետած կ'ըլլայ,— «գացէք զիրար կերէք»։

Շան գլուխը խորունկ թաղուած է կարճատեսներուն համար...

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ.— Հայ գաղթաշխարհի մէջ սկսած եւ յարաճունօրէն զարգացող պայքարը չի դադրիր, որովհետեւ Էնկիւրի չի դադրիր մեզ պառակտել։ Մոսկուան անոր հետ է եւ Մոսկուա շահ չունի մեր մէջ բռնած գրգռիչի դերը դադրեցնելու. կը նախընտրէ փճացնել մեզ, քան թէ կասեցնել համայնավարութեան տարածումը։

Խորհրդային Հայաստանի կառավարութիւնը հետեւորդն է Մոսկուայի, Հօկը՝ ինքը պառակտումի հնոցն է։

Ասոնք պիտի շարունակեն մեզ քայքայել։

Գալով մեր ներքին ուժերուն, Հնչակեան եւ Ռ. Ազատական կուսակցութիւնները պիտի սթափի՞ն. այդ իրենք գիտեն։ Առ այժմ փորձառական դասը ունին. հայ գաղթաշխարհի կազմակերպած հակառակորդ այդ տարրերուն հետ իրենց գործակցութիւնը զիրենք քայքայեց։ Հնչակեան կուսակցութիւն չէ մնացած, իրերամերժ բեկորները, նոյն իսկ միեւնոյն դրօշակին տակ, կուսակցութիւն չեն։ Ռ. Ազատական կուսակցութեան ամէնէն ամուր կառոյցին քայքայումը կ'ողբայ «Պայքար»։

Այս երկու կուսակցութիւնները կամ կ'երթան դէպի կատարեալ փըլուզում, շարունակելով հետեւիլ հայ գաղթաշխարհին հակառակորդ օտար տարրերու քաղաքականութեանը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հաշուեյարդարի ենթարկելու համար, եւ կամ անփառունակ կը շիջին։

Անոնք կամ խաղաղութիւն կը բերեն՝ ազգայնական հայութեան հետ գործակցելով, կամ անհետ կը կորսուին... Պայքարը, որուն լծուած են Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը տապալելու համար, զիրենք դէպի քայքայում կը տանի։

Կը մնայ որ իրենց խելքը տուն կանչեն, քննեն իրենց բացած կամ՝ աւելի ճիշդ՝ բացուած պայքարին մէջ իրենց մասնակցութեան հետեւանքները — նախ՝ իրենց համար ու յետոյ՝ հայ գաղթաշխարհին համար, ու ջանան իրենց վրայէն նետել կոյր ու մոլեգին հակադաշնակցականութիւնը, որ զիրենք կը լափէ Նեսոսի պատմուճանին պէս։

ՌՈՒԲԷՆ ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆ

ՀԱՅ ՄԸ ԱԾԵԼԻՈՎ ԿԸ ԿՏՐԷ
ԻՐ ԿՆՈՋ ԿՈԿՈՐԴԸ

Ֆառլըրի (Քալիֆորնիա) թերթերը կը գրեն.—

Փետրուար 19ին առտուն, իր կինը սպաննելէ վերջ, Աւետիս Խաչատուրեան, վերադարձաւ ողբերգութեան վայրը եւ ձերբակալուեցաւ։

Աւետիսեան կ'ըսէ թէ ոճրագործութեան պարագային իր խելքը գլուխը չէր։ Ան ուրացաւ թէ ինք փախած է եւ կը պնդէ որ ընդհակառակն ինք կը նայէր իր պզտիկներու ետեւէն, որոնք դպրոց կ'երթային՝ ողբերգութիւնը պատահած ատեն։

Տիկին Աւետիսեանի մարմինը քանի մը անգամ յօշոտուած էր ստամոքսի կողմը, կոկորդը կտրուած, խոշոր խոր վէրքեր կային անոր բազուկներուն եւ գլուխներուն վրայ, երբ գտնուեցաւ իր երեք սենեակնոց բնակարանին մէջ, իր ամուսնին հետ կատաղի կռիւ մը ունենալէն ետք։ 34 տարեկան էր։

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ
առողջական վիճակը

— • —

ԽՄԲ.— Տոքթ. Յ. Սիփրիսարեան, որ սիրայօժար ստանձնած է հսկել տարաբախտ ընկեր Ա. Ահարոնեանի առողջական վիճակին վրայ, հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Յառաջի, փետր. 21 թուակիրով.—

Բժ. Հ. Օհանջանեանի մեկնումէն ետք կանոնաւորաբար շաբաթը երեք անգամ կ'այցելեմ հիւանդին, իսկ երբեմն ալ խորհրդակցութեան համար կը հրաւիրեմ բժիշկներ Պէշեանն ու Արզումանը, որոնք սիրով ու յօժարակամ կը պատասխանեն։

Բաղդատմամբ՝ ներկայ ընդհանուր վիճակը գոհացուցիչ է, եթէ առանց պատահարի ձմեռը անցընենք — ինչ որ յուսալի է — կարծեմ մեծապէս պիտի բարւոքի։

Շարժումներ.— Ամէնէն ակնյայտ բարելաւումը որ ունեցած է՝ ձեռքի եւ ոտքի շարժումներն են։ Մանաւանդ ոտքը. մինչեւ այսօր զաւազանով կրնար մաս գալ սենեակին մէջ, իսկ այս շաբաթ առաջին անգամն ըլլալով առանց գաւազանի, բոլորովին ինքնիրեն, մօտ քառորդ ժամ շրջեցաւ։ Չէք կրնար երեւակայել ո՛ր աստիճան ուրախութիւն զգաց, ու կ'ըսէր մանկական հրճուանքով՝ «Զարմանում եմ, հրաշք է»։ Իր ապաքինման համար բնականաբար հաւատքը խորունկցաւ։ Հետեւաբար սնածին չըլլար այն համոզումն, թէ իր ապաքինման այս հաւատքը լաւ անդրադարձում մը պիտի ունենայ։ Իսկ ձեռքը որ ցարդ գրեթէ մեռած էր, ան ալ սկսաւ իր կարգին կենդանութեան նշաններ ցոյց տալ, որ թոյլ կուտայ յուսալու թէ՝ քանի մը ամիսէն պիտի կրնայ իր կոճակները կոճկել։

Լսողութիւնը.— Լսողութիւնը երբեք չէ կորսնցուցած, ընդհակառակն, կարծեմ աւելի սրացած է, ամենապզտիկ շշուկ մը որ անլսելի է իր շուրջիններուն՝ ինք անմիջապէս կը լսէ։

Տեսողութիւնը.— Դժբախտաբար, ձախ աչքը բոլորովին կորսուած է, իսկ աջը թէեւ քիչ մը տկար, բայց կարելի է դարմանել ակնոցով։

Յիշողութիւն եւ արտայայտութիւն.— Ահա մեր ամէնէս մտահոգման պարագան. գուցէ գիտէք թէ յիշողութեան եւ խօսելու կեդրոններու կապակցութիւնը խանգարուած է. երբեմն երբ յիշէ որ եւ է բան, չի կրնար արտայայտուիլ, իսկ երբեմն ալ երբեք բան մը չի յիշեր, իսկ երբեմն ալ կը յիշէ, կ'ուզէ արտայայտուիլ, այս անգամ ալ բառն է որ կը պակսի, որով կը սկսի ջղայնանալ ու յուզուիլ. կ'ունենայ նաեւ այնպիսի վայրկեաններ, որ ամբողջ նախադասութիւն մը ճիշդ ու ճիշդ յարմարաւոր կերպով կ'ըսէ, երբ տրամադրութիւնը բարձր ըլլայ՝ լեզուն ըստ բաւականին կը շարժի. օդին ազդեցութիւնը շատ մեծ դեր ունի տրամադրութեան վրայ. եթէ օդը անամպ եւ պայծառ է, իր տրամադրութիւնը շատ լաւ է, հետեւաբար բառերն ալ բաւականին առատ են. իսկ խաւար ու ամպոտ օր մը ինքն ալ մելամաղձոտ վիճակ մը կը ստանայ։ Ահա այն պատճառները, որոնք թոյլ կուտան մեզ յուսալու՝ թէ ժամանակ հետ նոր կեանք մը պիտի սկսի։

Այս շարթուան անակնկալներէն մին ալ իր մէջ ծնած կարդալու եւ գրելու ցանկութիւնն է։ Մինչեւ հիմա նոյն իսկ չէր ուզեր գիրք կամ թերթ տեսնել, իսկ այժմ կ'ուզէ միշտ կարդալ։ Անշուշտ թոյլ չենք տար, որ պէտքէն աւելի յոգնի. փորձի համար իրեն ցուցուցի «Յառաջ»ի վերջին լուրի բաժինին վերնագիրը եւ ըսի որ կարդայ. լաւ կերպով կարողացաւ կարդալ, միայն Վ. գիրը Պ հնչեց եւ կարդաց «Պերջին լուր», իսկ այս առտուան անակնկալն ալ ձախ ձեռքով Ա. Բ. Գ. Դ. գրերը գրելն էր թուղթի կտորի մը վրայ (ներփակ կը ղրկեմ ձեզ իբր յիշատակ)։

Օր մը իր հեղինակութեանէն — «Թէ մոռանան այսքան չարիք» — երկտողը ըսի, եւ հարցուցի՝ թէ ո՞վ է գրած. քանի մը վայրկեան մտածման մէջ թաղուեցաւ եւ կարծէք խոր քունէ մը արթնցողի երեւոյթով՝ մատը կուրծքին տանելով ըսաւ. — Ե՛ս։

Երբեմն թիւերը համրել կուտամ մէկէն մինչեւ յիսուն՝ ինքնօգնութեամբ կրնայ համրել՝ երբ տրամադրութիւնը բարձր է անշուշտ, իսկ առանց փոխարէն բոլորովին հակառակ տարօրինակութիւններ ալ ունի. օրինակ՝ ոչ իր անունը կը յիշէ, ոչ ալ Տիկինին, ինչպէս նաեւ իր մօտիկներուն. կ'ըսեմ, կրկնել կուտամ իր անունը՝ երբ հինգ վայրկեան անցնի, նորէն կը մոռնայ։

Անհասանելի ամփոփ կերպով ներկայ վիճակը այն գերզգայուն բանաստեղծին եւ անխոնջ գործիչին, որ տաւ-րենիր ամբողջ տուաւ իր ցեղին ինչ որ ունէր ազնիւ եւ առաքինի իր մէջ. տուաւ իր միտքին ուժը, տուաւ բարոյականը, տուաւ նիւթականը եւ ամէնէն վերջն ալ իր Ֆիզիքականը եւ այսօրուան վիճակով ուրիշ բան մը չէ, այլ 6–7 տարեկան անմեղ մանուկ մը։

Այս ամառ առած քաղնիքներէն շատ մեծ օգտակարութիւն տեսած ըլլալով, այս տարի նորէն պէտք պիտի ըլլայ ղրկել, եւ եթէ որ եւ է արգելք մը չըլլայ՝ կ'ուզեմ այս անգամ ընկերանալ իրեն։ Մոռցայ ըսելու թէ Մարսէյլի ամէնէն նշանաւոր մասնագէտը եղող փրոֆ. Ռօժիին խորհուրդներուն է որ կը հետեւիմ եւ որ 3–4 ամիսը մէկ անգամ կը քննէ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

«Երբ ճագնիմ ապրեակ, յարիմ չիտակ»

Վալը – լէ– Պէնի կայարանէն դուրս կուգար վախթանը անց ծերուկ մը, ձեռքը թեթեւ պայուսակ մը բռնած։ Օտարի մը նման կուշտ ու բոլոր կը նայէր։ Անոր կոր քիթը, սրծուի աչքերը, արդէն հաստատեցին Հայ ըլլալը։

Կը մօտենամ իրեն։ — Բարեւ, հայրիկ։

— Օ՛, Աստուծոյ բարին, տղա՛ս։ Ուրախ եմ Հայու մը հանդիպելուս։ Հոս Վալը – լէ– Պէնի կայարա՞նն է։

— Այո, հայրիկ։

— Շատ լաւ տղաս։ Յօգնած ու նիմ, եկած եմ անոր թթու ջուրերէն օգտուելու։

Աւանդութեան համաձայն կը հիւրասիրեմ ծերուկը։ Ճաշէն յետոյ, խօսք կը դառնայ արտասահմանի հայութեան ներկայ անտէրոյ վիճակի մասին։ Ծերուկը պահ մը խորհելէ յետոյ.

— Տղաս, ազգի մը փրկութեան գործը կախում ունի անոր մէջ ապրող երիտասարդ ուժէն։ Այդ ուժովն է որ ազգերը կը հասնին իրենց շատ մը բաղձանքներուն, պայմանաւ որ երիտասարդութիւնը իր ազգին փրկութեան համար ինքզինք շարժման մէջ դնէ։ Եթէ ազգի մը երիտասարդութիւնը իր ազգի փրկութեան գործին կը մնայ անտարբեր, ոչ այն ազգը, եւ ոչ ալ անոր մէջ ապրող երիտասարդ ուժը գոյութիւն կրնայ ունենալ։ Ուշ կամ կանուխ անոնք կը սրբուին պատմութեան բեմէն։

Ներկայիս գաղթահայ հայութեան մէջ ապրող երիտասարդութիւնը երեք դասի բաժնուած է։ Առաջին դասակարգը կեցած է միացեալ եւ անկախ Հայաստանի տեսակէտին վրայ, ինչ որ բոլոր պատրիոտ Հայերու տենչն է։ Կը մաղթեմ յաջողութիւն։

— Ամէն։

— Երկրորդ դասակարգը հակած է համայնավարութեան, նշանաբան ունենալով «Աշխարհը հայրենիք, մարդկութիւնը եղբայր»։ Անոր ոչ աշխարհ կը հաւատայ եւ ոչ ալ իրենք։ Անոնց ալ Աստուած խելք ու գիտակցութիւն տայ։

— Ամէն։

— Երրորդ եւ աւելի բանիմացները կանգնած են չէզոք գետնի վրայ, ինչ որ լաւ անուն չէ։ Ծնչող ու ապրող, աշխատող ու ստեղծագործող մարդը չի կրնար այդ անունը կրել. ամօթ է։ Եթէ առաջին դասակարգի ըմբռնումը հաճելի չի գար իրենց, թող միանան «Աշխարհը հայրենիք» դասակարգին։ Եթէ այդ ալ հաճելի չէ թող միանան հանրօգուտ որ եւ է միութեան մը. եւ թող սրբեն այս արատը իրենց ճակատէն, մանաւանդ այս միջոցին, երբ ամփոփուիլ, միանալ եւ մէկտեղ գործելու անհրաժեշտութիւն կայ։

Ես հայլի երեսուն տարեկան էի, երբ պարթօնք մտաւ հայ ժողովուրդի մէջ։ Երբեք չուզեցի չէզոք մնալ։ Թէեւ փէտայի չեղայ, լեռները չինկայ, բայց անոնց ապահովութեան համար, բոլոր միջոցներս տրամադրած էի։ Եւ այդ ճամբուն վրայ տասնը խուզարկուեցայ, դանուեցայ արգիլուած տեղեր (Թաքստոց) եւ իբր։ Եղբօրս հետ բանտ ինկանք խորտակելով բոլոր կարողութիւնս եւ մոխիրի վրայ ձգելով քանի անձէ բաղկացեալ ընտանիք մը։ Բանտին հարուածներէն մէկ շարաթ վերջ մեռաւ եղբայրս, երբ ամբոխները կը պղկէին։ Ես բանտէն դուրս ելայ օսմ։ սահմանադրութեան՝ 1908ին, խորտակուած առողջութեամբ մը։ Այս ամէնը հայ ազգի փրկութեան գործին մէջ չէզոք չմնալու համար։

Բանտէն ելլելով դարձեալ չուզեցի չէզոք մնալ, ստանձնեցի գիւղիս կըրթական հոգը, ուժեղ տեսչի մը հրամանին տակ (Զաւարեան)։ 1915ի ընդհանուր ջարդին, բոլոր ընտանիքս դոհելէ յետոյ, հրաշքով ազատեցայ եւ անցայ Կովկաս, ծանօթ հրամանատարէ մը գէնք պահանջեցի ճակատ մեկնելու։ Մերժեց՝ ըսելով.— «Դուն տառապած ես ու բանդը խլած է քու ճակատ մեկնելու կարողութիւնդ»։ Պատասխանեցի թէ սիրտէն խիզ չէ – զոք մնալու միտք չեմ ունեցած, ի՞նչպէս չէզոքութեան կը դատապարտէք զիս. ես այդ արատը իմ ճակատիս քըսել չեմ ուզեր։ «Դնա ուրիշ գործ մը ըրէ, եւ ոչ թէ ճակատը»։

Կը խոստովանիմ որ զէնք չառի, գիրքեր չմնայ, բայց գիրք մանողներու կոնակն էի, անոնց համար սոխ ու փափաթծ կը մանրէի, չէզոք չմնալու համար։

✕

Հիմա դուք այս ծերուկը իր անցեալ տառապանքով եւ աշխատանքով բաղդատեցէք այն մարդուն հետ, որ հարուստ ամսական մը կը քամէ հայ ժողովրդի ցամքած երակներէն եւ կ'արժանանայ Ալաթոն պէյի «հէլալ»ին։ Ինչո՞ւ համար։ Որովհետեւ պէյը տեսած է անգամ մը որ Մալչեան մինչեւ գիշերուան ժամը 12 դրասեղանի մը առջեւ նստած, հայ գաղթական – ներու գործերը կը դասաւորէ։

Բարուքանդ ըլլաս դու քար աշխարհ քու քար դատողութեամբ։

Այն գիշերը երբ Մալչեան մինչեւ գիշերուան ժամը 12 դրասեղանի առջեւ նստած էր, ի՞նչ կը բանէր անդին աշխարհ մը՝ արիւն ծովի մէջ կը լողա՞ր թէ ոչ. սուրբերու՝ գնդակի ու ռումբի տարափին տակ կը խարկուէ՞ր թէ ոչ։ Եթէ մարդկութիւնն այս անարդարութեան դէմ լռէ, քարերը պիտի ճեղքեն ու պոռան Ալաթոն պէյի երեսին.

— Դուն հալալ կ'ընես, մենք հալալ ու վարամ կ'ընենք ...

Եթէ «Յառաջ» այս տողերս չարձանագրէ, հայ ժողովրդի բարեկամ թերթ մը չէ։

Մ. ԲԱՐԽԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Կ. Խաչի օրը

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Կիրակի օր, ձանձրացած քայլերս կ'ուղղեմ դէպի Փարակէօղեան սրահը, ուր Կ. Խաչի մասնաճիւղը պիտի տօնէր իր «Օր»ը։ Կը մտնեմ ներս։ Առաջին առթիւ աչքերուս կը հանդիպի խաղանկարք «Մայր Հայաստան»ը, որուն ներքեւ Հայորդիներ նստած օրուան խնդիրներուն շուրջ զրոյց կ'ընեն։ Սրահը լեցուած է կոկիկ բազմութեամբ մը։ Մեր Խաչուհիները բոլորն ալ գործի վրայ են, ոմանք հիւրընկալութեամբ եւ ոմանք ալ թէյի պատրաստութեամբ կը զբաղին։ Մանուկներու տասար թիւ մը կայ. գոյնզգոյն ժապաւէններով աղջնակներ եւ սեւ խոպոպներով տղաքներ, տղաքներ որոնց հայկական սեւ աչքերը կը փայլին սեւ յօնքերու տակ։ Կը մօտենամ պառաւ մօր մը — բարեւ մայրիկ ու կը նստիմ քովը։ Կը նայիմ աչքերուն, սեւ ու խորունկ աչքերուն, կը տեսնեմ հին օրերէն մնացած հաւատքի սրբութեան կայծ մը։ Կը մօտենամ երկրորդի մը, — Բարեւ օրիորդ։ Կը հետեւիմ շարժումներուն, շատ նուրբ ու քաղքենի։ Եւ ակամայ կը յիշեմ Լիւսիէն Ռոպաթէի անարդանքը ուղղուած մասնաւորապէս մեր դաղութին։ Կը փափաքիմ թէ ինչպէս չկրցաւ հասնիլ այս աչքերուն խորը՝ իմանալու համար անոնց տառապանքն ու իմաստութիւնը...

Օր. Գույումճեան կը բանայ հանդէսը, եւ մանրամասն տեղեկութիւններ կը հաղորդէ չորս տարուան աշխատանքի մասին։ Եօթը հոգինոց կազմը այսօր հասած է 75ի։ Ցեռայ Տիկ. Ծ. Միսաքեան կ'ամփոփէ Կ. Խաչի պատմութիւնը, մէկ մէկ կը յիշէ բոլոր քաղաքներու եւ շրջաններու մասնաճիւղերը, կը բացատրէ անոնց կատարած աշխատանքը իրենց շրջապատին մէջ կը յիշէ թէ Կ. Խաչի միջոցներով քանի դպրոցներ եւ նման հաստատութիւններ կը պահուին։ Ընդհանուր խանդավառութեան մէջ կը վերջացնէ իր խօսքը, հրաւիրելով բոլորուիլ Կ. Խաչի շուրջ։ Կարգը կուգայ Հայորդիներու եւ Հայուհիներու։ Երգերու եւ արտասանութիւններու տեղատարափ մը։ Կ. Խաչը ազդակ մը դարձած է բոլոր անգամ անդամուհիներու ընդունակութեանց զարգացման։ Փոքրիկներ Ղարիպեանի, Մ. Ղարիպեանի եւ Պ. Թովմասեանի երգերէն եւ արտասանութիւններէն վերջ, երգեցին Թ. Զաքարեան, Տ. Ալալեան, Տ. Տէրտէրեան, Օր. Վարդուկեան։ Արտասանեց Օր. Գույումճեան։ Ցեռայ խօսք առին Պ. Պ. Ե. Մինասեան եւ Հ. Հանոյեան, քաջալերական խօսքեր ուղղելով Կ. Խաչուհիներու։ Վերջին խօսքը տրուեցաւ Տիկ. Ս. Տէր Դաւիթեանի, որ պարզելով հայ կնոջ դերը, կը հրաւիրէ անդամագրուիլ Կ. Խաչի։ Հրաւէրին պատասխանեցին վեց հոգի։ Այս առթիւ եղան նուէրներ. գումար՝ 115 փրանք։ Օրուան տօնին առթիւ յիսուն Փր. կը նուիրէ Պ. Այնթապլեան։ Աթանօղի Հայր. Միութեան կողմէ սիրայօժար կը նըւագէր նուագախումբը, մէջ ընդ մէջ։ Այսպէս խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ տօնուեցաւ Կ. Խաչի Օրը մեր շրջանին մէջ, եւ մենք բաժնուեցանք ակամայ այն վստահութեամբ թէ ալ աւելի պիտի զարգանայ այս հանրօգուտ կազմակերպութեան գործը։

Հ. Հրաչ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼ.— Հոս ալ, ինչպէս ուրիշ վայրեր, ուր կան Կ. Խաչի մասնաճիւղեր, Կ. Խաչը կը պահէ հայերէնի դասընթացք մը։

1931ին էր որ բացուեցաւ առաջին դասընթացքը։ Այդ օրէն ի վեր մեր փոքրիկները, շուրջ 40 հոգի կանոնաւորապէս կը հետեւին դասերուն։ Անոնք այժմ աւելի լաւ գիտեն մայրենի լեզուն գրել ու կարդալ, քան շատ մը չափահասներ։

1933ի վերջերը Կրընոպլի մասնաճիւղը դասընթացք մըն ալ բացաւ Լանսէյի մէջ որ կը գտնուի Կրընոպլէն 16 քիլոմէթր հեռու։ Այստեղ ալ դասերուն կը հետեւին մօտ երեսուն պզտիկներ։

Քանի մը ամիս առաջ Կ. Խաչի վարչութիւնը ընթացք տալով Կրընոպլի արուարձաններէն Ֆօնթէնի ծնողներու դիմումին, հոն ալ դասընթացք մը բացաւ։ Առաջին դասին իսկ ներկայ էին 17 փոքրիկներ։

Ուրեմն Կրընոպլի Կ. Խաչը ներկայիս կը պահէ երեք դասընթացք, ուր մօտաւորապէս հինսուն փոքրիկներ կը սորվին մեր չքնաղ լեզուն։

Դասաւանդութիւնները կ'ըլլան իւրաքանչիւր դպրոցին շաբաթը մէկ օր։ Լանսէյի եւ Կրընոպլի մէջ կիրակի առաւօտները մինչեւ կէս օր, իսկ Ֆօնթէնի մէջ՝ հինգշաբթի առաւօտները մինչեւ կէս օր։

Այս երեք դասընթացքներուն համար մասնաճիւղը կը ծախսէ ամսական առնուազն 300 Փր., որ կը հայթայթուի միայն անդամական տուրքերէ եւ փոքրիկներէ դանձուած չնչին թոշակներէ։

Ծնողքներու համակրանքը մեծ է հանդէպ Կ. Խաչին։ Ու ամէն առթիւ մեր մասնաճիւղը կը վայելէ լայն օժանդակութիւնը գիտակից տարրերու։

Մարի Փափազեան

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՄԸ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ճինիէն կը գրեն «Ազդակ»ի (Պէյրութ).—

Մարտ 12ին Նաուրա թաղի կամուրջին ներքեւ, դաշոյնի երկու ուժգին հարուածներով գետին փռուեցաւ բըռնիկ Թալասցի Զախըր Ժամկոչեան, երկու Հայերու կողմէ, Գէորգ եւ Կարապետ եղբայրներ, Քիլիսցի։

Առաւօտուն կանուխ, Զախըր եւ երկու եղբայրները վէճի կը բռնուին եւ իրարու հայհոյելէն աւելի-պակաս խօսքեր կ'ուղղեն։ Զախըր կը շարունակէ ճամբան, սակայն Գէորգ եւ Կարապետ կը հետապնդեն զայն եւ վերջապէս կամուրջին տակ կը հասնին ետեւէն։ Հազիւ քանի մը խօսք փոխանակած Գէորգ դաշոյնը կը քաշէ եւ կ'իջեցնէ։ Զախըր կը ծռի գետին, ինքզինքը պաշտպանելու համար, սակայն երրորդ հարուածն ալ կուգայ եւ անշունչ կը փռէ զայն։ Քէսապցի կին մը որ այդ միջոցին կ'անցնէր անկէ, կը տեսնէ գործուած ոճիրը եւ կը սկսի պոռալ։ Կարապետ եւ Գէորգ կը փախչին, առաջինը կ'երթայ տուն ձեռքերը նեղկուած արիւնով, իսկ երկրորդը կը կորսնցնէ հետքը։ Կարապետ թէեւ կը փորձէ ուրանալ, սակայն անօգուտ։ Ծուռով երեւան կը հանուի դաշոյնները։

Այս ոճիրը արդիւնք է երկու տարիէ ի վեր կուտակուած թշնամութեան մը։ 1934ին, Գէորգ եւ Կարապետ կ'աշխատէին Նէհր Բէյլըի մէջ, ուր կը գտնուէր նաեւ Զախըր։ Նախանձի հետեւանքով երկու եղբայրները Զախըրը վռնտել կուտան եւ կը սկսի դժտութիւնը անոնց միջեւ։ Օր մը, Զախըր առանձին գտնելով Գէորգը, կը ծեծէ զայն եւ այդ պատճառաւ կը սաստկանայ իրենց թշնամութիւնը։ Դատարան կ'իյնան եւ երկար ժամանակ տեղի կ'ունենայ դատ դատաստան։ Չի վերջանար սակայն հակառակութիւնը եւ կը յանգի այս զարհուրելի ոճիրին։

ՄԱՄՈՒԼ

Փայլուն յաղթանակ մը

Մարտ 19ին Հ. Մ. Ը. Մ.ի Դամասկոսի խումբը փայլուն յաղթանակ մը տարաւ անգլիական ոստիկաններու խումբին դէմ (Երուսաղէմ)։ Այս առթիւ «Ազդակ» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (14 մարտ).

—«Ի՞նչ քաղցր է յաղթանակի պարգեւած ուրախութիւնը։ Երբ հազարի հասնող հայութիւնը, առանց սեռի, տարիքի եւ համոզումի խտրութեան, մէկ սիրտ ու մէկ հոգի եղած, կեցցէներով կը թնդացնէր դաշտը եւ կ'ուզէր համբուրել նակատները մեր յաղթական մարզիկներուն, որոնք պայծառացուցին մեր ճակատները եւ բարձրացուցին մեր ազգային արժանապատուութեան ու հպարտանքի զգացումները։

Ուրախ էինք մեզ հետ նաեւ տեղացիները ու օտարները, որովհետեւ հայ մարզիկներու տարած այս փառաւոր յաղթանակը հովանաւորեալ երկիրներուն կ'ապահովէր երբ դրացի երկիրներու ախոյեանը ըլլալու բարձր պատիւը։ Պաղեստինի ոստիկանական խումբը, որ մրցեցաւ մեր տղոց հետ կիրակի օր եւ պարտուեցաւ, ցարդ նանչցուած էր անընկճելի, քանիցս յաղթած ըլլալով ինչպէս Պաղեստինի ու Անդրյորդանանի, նոյնպէս ալ հովանաւորեալ երկիրներու բազմաթիւ խումբերուն։ Ոստիկան. այս խումբը ճանչցուած է նաեւ փութպոլի թէքնիքին մասնագէտ, խաղի օրէնքներուն քաջածանօթ եւ անթերի խաղարկութիւն ունեցող խումբ մը։ Կիրակի օր խաղադաշտին վրայ գտնուող հանդիսականները հաւանեցան արդէն այդ իրողութեան։

Մրցակից խումբը կազմող մարզիկներու մարմնական առաւելութիւններէն զուրկ թէպէտ, բայց մրցումի ընկիզբէն մինչեւ վերջ իրենց ցոյց տըւած սքանչելի խաղարկութեամբ եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի կոչումին ու վեհութեան արժանի կարգապահութեամբ մեր տղաքը արժանացան բոլորի հիացումին ու գնահատութեան։ Առանց բացառութեան, տեղական բոլոր թերթերն ալ, փրանսերէն թէ արաբերէն, գովեստով խօսեցան կիրակի օրուան մրցումի մասին եւ վեր առին մեր տըղոց օրինակելի խաղարկութիւնը, անձնուրաց կամքը եւ կարգապահ ոգին։

Յաղթող խումբին իսկ ուրախութեամբ յայտնեց իր գնահատութիւնը եւ խոստովանեցաւ որ իր ցարդ խաղցած խումբերուն ամէնէն ուժեղն ու օրինակելին է հայ խումբը։

Այս յաղթանակը, անկասկած, գլխաւոր պատճառն էր հանրային այն մեծագոյն հետաքրքրութեան եւ անձնուրաց խանդավառութեան, որ ապրեցան մեր հազարաւոր հայրենակիցները անցած կիրակի օր մարզադաշտին վրայ։ Սակայն կար նաեւ ուրիշ զօրաւոր ազդակ մը, ներկայ բազմութիւնը մղելու այդ արտակարգ ցնծութեան։ Այդ, տիրող ընդհանուր համակրանքն է հանդէպ Հ. Մ. Ը. Մ.ին մեր ժողովուրդի բոլոր խաւերուն մէջ։ Եւ ամէնէն թանկագին շահն ալ, բստ մեզ, ոչ թէ ամուր ջիղերն ու պրկուած մկանները են, այլ այդ մարզական կարգապահ ու նուիրական ոգին, որ մեր նոր սերունդին կը ջամբէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը, կը պահէ զանոնք կազմ ու պատրաստ, կը դարձնէ եղբայրասէր, քաջ եւ հայրենասէր։ Առանց այս առաքինութեանց, առանց հոգեկան բարձրութեան, ֆիզիքականը պիտի մնար շատ թոյլ եւ պիտի դառնար կոյիտ ու նոյն իսկ վնասակար։

Գնահատելով հանդերձ մեր յաղթական մարզիկներու ամէն զնով յաղթելու կամքն ու մարզասէր ոգին, կ'ողջունենք Հ. Մ. Ը. Մ.ը, որ կըցած է իր եսկական ոգին, հայկական կորովը պարզեւել անոնց։ Որովհետեւ առանց Հայ Մարմնակրթական Ընդհ. Միութեան կազմակերպութեան, այդ մարզիկները նիշդ է որ կրնային ունենալ առողջ մարմին եւ լաւ խաղարկութիւն, սակայն պիտի պակսէր անոնց քով այն ազնիւ, անձնուէր ու հայրենասէր ոգին, որ մի միայն Հ. Մ. Ը. Մ.ը կրնայ տալ։ Առանց այդ ոգիին, մեր մարզիկները ոչ կրնային արթնցնել հանրային այս անձնուրաց հետաքրքրութիւնն ու խանդավառութիւնը եւ ոչ ալ կրնային արժանանալ ընդհանուր համակրանքին։ Հ. Մ. Ը. Մ.ը վեր է ամէն նկատումէ եւ հաշիւէ։ Անոր մարզիկները անշահախնդիր են եւ անձնազոհ։ Անոր անդամները համակ նուիրում եւ հոգի են։

Մարզական ազգային համահայկական միութիւնն է Հ. Մ. Ը. Մ.ը, որուն զօրացման ու տարածման համար ամէն Հայ պէտք է իր կարելին ընէ։ Այն ատեն, այս կազմակերպութիւնը աւելի փառաւոր յաղթանակներ, իրական նուաճումներ պիտի ապահովէ մեր ժողովուրդին համար»։

Պայքար ծխախոտի դէմ

Սուրիոյ եւ Լիբանանի թերթերուն մեծամասնութիւնը կը շարունակէ բուռն պայքար մղել ծխախոտի դէմ։ Համաձայն «Էլ Բաշիր»ի տեղեկութեանց, Ռէժիի տնօրէն Պ. Կալան Պէյրէք դացած է եւ խնդրած Մարոնիներու Արքեպիսկոպոսին օրհնութիւնը։ Պատրիարքը վճռապէս յայտարարած է անոր թէ՝ ինք մինչեւ վերջ պիտի պահէ իր դիրքը մենաշնորհին դէմ։ Կալան շատ դէշ ազդուած է այս պատասխանէն։

Հալէպի մէջ, կարեւոր ժողով մը գումարուած է, որուն մասնակցած են բացի Ազգայնական պարագլուխներէ, բազմաթիւ երեւելիներ։ Այս ժողովը զբաղած է ծխախոտի դէմ սաքսուած պօյքօթի հարցով եւ տուած է կարգ մը գործնական որոշումներ։ Տրիպոլսոյ մէջ եւս կը շարունակուին աշխատանքները ծխախոտի դէմ։

Ծխախոտի յանձնախումբին կողմէ նշանակուած գնահատող մարմնի անդամ ընտրուած է Պ. Թագւոր Փոլաճեան, որ երկար տարիներ բարձր պաշտօններ վարած է Ռէժիի մէջ։

Համարաքական շարժում Սուրիոյ մէջ

Դամասկոսէն կը հաղորդեն թէ Սուրիացի Ազգայնականները պատգամաւորութիւն մը ղրկած են Հիճազ, Իպն Սէուտի մօտ, Պաղտատի ճամբով։ Պաղտատի մէջ սուրիական պատուիրակութեան միացած է Իրաքեան պատուիրակութիւն մը եւ երկուքը մէկ Մէքքէ դացած են, խորհրդակցելու համար Հիճազի Թագաւոր Իպն Սէուտի հետ, համարաբական մեծ կայսրութիւն մը ստեղծելու հարցին շուրջ։ Այդ ապագայ կայսրութեան մէջ պիտի մտնեն Հիճազը, Նէճտը, Եէմէնը, Իրաքը, Անդրյորդանանը եւ ... Սուրիան ու Պաղեստինը։

Մեկնելէ առաջ Ֆախրի պէյ Պարուտի հեռագիր մը ղրկած է Մարօնի Պատրիարքին, խնդրելով որ շարունակէ իր գործակցութիւնը, արաբական դրացի երկիրներու հետ։

Իպնը Սէուտ ընդունելով պատուիրակութիւնը, անդրդուելի համարած է միացման ծրագիրը եւ յանձնարարած է զարգացնել մշակոյթի եւ առեւտուրի կապերը։

ՍՏԱՑԱՆՔ

«Վէմ», հանդէս մշակոյթի եւ պատմութեան։ Թիւ Ը. (նոյեմբեր – դեկտեմբեր)։ 150 մեծադիր էջ, պատմական եւ ուսումնասիրական ճոխ նիւթերով եւ պատկերազարդ։ Տարեկան բաժնեգին՝ 60 փրանք։ (Մանրամասնութիւնները տեսնել Դ. էջ)։

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԻՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Փարիզի մէջ վերջերս կազմուեցաւ «Օտարականներու հարցին ուսումնասիրութեան» յատուկ գրասենեակ մը (45 ռիւ տ'Իւլմ)։ Նախագահ ընտրուած է Անրի տը Ժուվընէլ, փոխ-նախագահ՝ փրօֆ. Լանժըվէն եւ Տօքթ. Ռընէ Մարսիալ։

ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐՆԱՔ ՑԱՆՁՆԱՐԱՐԵԼ ԽՕՍՈՒՄԸ ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Է ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ։

Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ արտաքին նախարարները: Ֆրանսայի պաշտօնական շրջանակները զարմանքի մատնուեցան, երբ հաղորդուեցաւ թէ Սըր Ճօն Սայմընի հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրած է Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ.— «Կը յուսամ թէ Գերմանիա պիտի հաւանի մասնակցիլ այս խորհրդակցութեան»: Փարիզի մէջ կը կասկածին թէ Մեծն Բրիտանիա կը ձգտի ոչ թէ վերականգնել երեք պետութեանց միացեալ ճակատը Գերմանիոյ դէմ, այլ գործադրել Մուսոլինիի քառեակ պետութեանց դաշինքը: Այս առթիւ, չափազանց ուշագրաւ է անգլիական մամուլին բռնած դիրքը: Շատերու մէջէն օրինակ մը յիշելով, ըսենք թէ «Թայմզ» «խորապէս ցաւալի» կը գտնէ որ Ֆրանսա դիմած է Ազգերու Դաշնակցութեան, արտակարգ նիստի հրաւիրելու համար խորհուրդը»: «Կարելի չէր աւելի յարմար միջոց մը գտնել Գերմանիոյ վերադարձը խափանելու համար, եթէ ոչ ամբաստանելով զայն Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ»:

⁂ Անգլիոյ երեսփ. ժողովին հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ, բուռն հարցապնդումներ եղան, որոնց պատասխանեց արտաքին նախարարը: Աշխատաւորականներուն ներկայացուցիչը յայտարարեց.— «Զենք կրնար հանդուրժել որ Սըր Ճօն Սայմընի Պերլինի առաքելութեան նպատակն ըլլայ յայտարարել թէ Անգլիա կ'ընդունի Գերմանիոյ վերազինումը»: Իսկ նախկին նախարար մը, պատական Սըր Հ. Սէմուէլ աղդարարեց.— «Թող Հիթլէր սխալ գաղափարներ չկազմէ Անգլիոյ դիրքի մասին: Հաւասարութեան իրաւունք Գերմանիոյ համար՝ այո՛, իսկ զինուորական գերակշռութիւն՝ ո՛չ»:

Սըր Ճօն Սայմըն հանդարտեցուց բոլորն ալ, պարզելով իր առաքելութեան նպատակները:

Թուրքիա կը պատրաստուի նորէն ու դուրսէն

Պուլկարիայէն եկած ճամբորդներ կը պատմեն թէ Գերմանիայէն անընդհատ նոր վակոններ ու վայրաշարժեր կուգան ու կ'երթան Թուրքիա: Այդ պարապ ու նոր վակոնները խումբ խումբ կը տարուին ուղղակի Թրակիա ու անկէ ալ, ապահովաբար, երկրին զանազան կողմերը:

⁂ Նոյն ճամբորդներէն մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Պուլկարիոյ մէջ Թրքական գաւառներուն զինումները լայն ծաւալ առած են: Սահմանագլուխի Թուրքերու եւ Փոմաքներու կազմակերպումէն, «Թուրան»էն եւ «Ալթըն Օրտու»էն զատ, Թրքաբնակ վայրերու մէջ նոյնիսկ զինուելու ձեռնարկներ կ'ըլլան: Կը պատմուի թէ Բազկրատի շրջանը, գիւղի մը մէջ, կառավարութիւնը Թրքական Թարմ հողակոյտեր բացած ու զէնքերու մը երեւան հանած է:

Այս ու նման դէպքերու հետեւանքով է որ պուլկար կառավարութիւնը շատ արդարանալի միջոցներու է դիմած, առանց դժգոհ Թուրք մամուլը ամէն առթէն կը տրտնջայ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՄԱՆԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ երկու միլիառ լէյ (4 միլիոն անգլ. ոսկի) յատկացուց բանակին սպառազինման համար, բացի սովորական ելմտացոյցին: Այս գումարը պիտի ճարուի տուրք հաստատելով շաքարի եւ տուներու վրայ: Գումարին մէկ մասը պիտի յատկացուի զանազան երկիրներու մէջ եղած ապսպրանքներու վճարման:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆՑ գործադիր կոմիտէն մարտ 7 թուակիր շրջաբերական մը ղրկեց արտասահմանի խորհրդային գործակալներուն, յանձնարարելով կազմակերպել արտասահմանի ոչ – համայնավար արհեստակցական միութեանց անդամները եւ ուրիշ տարրեր, գործելու համար «հասարակաց թշնամիին դէմ»: Այս առթիւ շրջաբերականը կը բացատրէ թէ պատերազմի պատրաստութիւններ են Գերմանիոյ վերազինումը, Ճափոնի յարձակողական դիրքը եւ Իտալիոյ զինուորական առաքումները դէպի արեւելեան Ափրիկէ:

ՁԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒ մը վար իյնալով, գլխիվայր խրեցաւ հողին մէջ, Պրէսթի մօտ: Վեց ուղեւորներէն հինգին դիակները գտնուեցան, իսկ վեցերորդը կը փնտռուի:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ վերջին տեղեկագիրը կը յայտնէ թէ 2944 նպաստընկալ գործազուրկներ պակաս եղած են մարտ 16ի վերջացող շաբթուն, բաղդատելով անցեալ շաբթուան հետ:

ՍՈՒՏ ԼՈՒՐԵՐ տարածողները պիտի հետապնդուին: Առջի օր սակարանին մէջ զրոյց տարածուած էր թէ Պերլինի ֆրանսական դեսպանը մահափորձի ենթարկուած է...

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ արտաքսման առթիւ, առջի օր պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ Ապահովութեան Տեսչութեան, նախաձեռնութեամբ ընկերվարական եւ արհեստակցական Միութեանց: Պատուիրակութիւնը խնդրեց գոնէ մէկ ամիս յետաձգել 150 տարագիրներու (Իտալացի) արտաքսման վճիռը, ուշադրութեամբ քննել անոնց թղթածրարները, մէկ տարի ժամանակ տալ միւս տարագիրներուն եւն.: Ապահովութեան տեսուչը խոստացաւ բարեացակամութեամբ քննել խնդիրը:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Հ. Յ. Դ. ՌՕՄԱՆԻ Անդրանիկ խումբի թէյասեղանը տեղի կ'ունենայ վաղը կիրակի Ընկերվարականներու սրահին մէջ:

Մուտք 2 Ֆրանք:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

ցեղի կ'ունենայ վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3էն 7

Salle Gallementի սրահին մէջ:

Մուտք՝ 4 ֆրանք:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՍԱՐՍԷԼԻ «Հրայր» խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը Ցուկէսին ընկեր Գ. Երանեանի բնակարանին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ «Կարին» Ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Գրադարանի սրահին մէջ:

Կը խնդրուի Սէն Փիէռի «Վրէժ» խումբի ընկերներէն, որոշուած ժամուն ներկայ ըլլալ: Կարեւոր օրակարգ:

ՓՐԻՎԱՅի եւ Շրջանի «Յառաջ» խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այսօր Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Շալամոնի մէջ:

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Դուրեան» Գրադարանը:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, այսօր շաբաթ իրիկուն ժամը 7.30ին, «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ ճիշդ ժամանակին:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

Ընկեր Կարօ Ենթակոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին ընկեր Ս. Պօյաճեանի ագարակը (Դրօշակի Տան մէջ): Կը խօսի ընկեր Ազգին:

Նոյն Ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը նոյն օրը ժամը 6ին:

Համազասպ խումբի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ուկէսին: Կը խօսի ընկ. Հ. Սէրէնկիւլեան:

ԸՆԿԵՐԱ - ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ Հ. Դ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ

Ռոստոմ, Իշխան, Քրիստափոր, Աղբիւր Սերոբ եւ Վահագն

Ենթակոմիտէներու եւ Խումբերու կողմէ

եւ հովանաւորութեամբ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

Տեղի պիտի ունենայ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

4. Rue St. Jacques, սալօն Սէն Ժագի սրահին մէջ

կը նախագահէ ընկեր ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

կը խօսի ընկեր Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, մեներգ, արտասանութիւններ եւ զանազան անակնկալներ:

Տախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք:

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

Տեղի կ'ունենայ ՄԱՐՏ 23 Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս

«Aéro - Club de France»ի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

6, Rue Galilée, 6. Paris (16). Métro: Boissière.

ԵՐԳ, ՊԱՐ, ՋԱԽԵՇՏ եւ ՀԱՃԵԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

Orchestre «ARIS»

Ճոխ **Buffet**, անբերի սպասարկութիւն (Պ. Եսայի Ղազէրեանի կողմէ):

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

24 Մարտ, կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

Գարակէօզեանի սրահին մէջ, 45 Rue de la Défense. Իսի լէ Մուլինօ.

Métro Mairie d'Issy.

Ն. ՊՇՏԻԿԵԱՆ մեծ պատրաստութեամբ եւ մասնակցութեամբ Բ ԲԻԼՈՅԵԱՆի եւ կարող ուժերու կը ներկայացնէ Սիմոն Էքմէքճեանի

«ՏԱՅԻ ԿԱՐԱՊԵՏ» (զաւեշտ 3 արար)

Միծաղի եւ զուարճութեան օր մը Իսի լէ Մուլինոյի մէջ:

Տեղերու գիներ 5 եւ 3 ֆրանք:

«ՎԷՄ»

Լոյս տեսաւ Ը. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.— ԴՐՕ՝ «Մի հատուած յուշերից», Ա. ԱԲԵՂԵԱՆ՝ «Դորպատի համալսարանը», Ա. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ՝ «Արամը», Յ. ԶԱՒՐԵԱՆ՝ «Թիֆլիսի բարբառի վնաս – ները», «Մարտիրոս Ղրիմեցու տաղերը», Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ «Շլիսել – բուրգի հայ կալանաւորը», ՍԱՄՍՈՆ՝ «Հայաստանի անդր. դեսպանը Պարսկաստանում», ՍՏ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ՝ «Լ. Աթաբէկեանը իբրեւ բանաստեղծ», Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ՝ «Տիկ. Ե. Զօրեան», ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ.— Հայաստանի խորհրդ. արձանագրութիւնները.— ԱՆՑԵԱԼԷ.— ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ.— ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ.— ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ: Վ. ԵՊ. ՄԱՆԿՈՒՆԻ՝ «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»:

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Հ.Մ.Ը.Մ.ի ՓԱՐԻԶԻ ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

կիրակի 24 Մարտ կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Théâtre Renée Maubelի մէջ, 10, Rue l'Orient, Paris. մէթրօ Blanche

Կը ներկայացուին Լօրտ Պէտըն Բաուլ կ'այցելէ կրիայ խմբակին (զաւեշտ 1 արար), 15 օրուայ բանակումի մը ճաստատումը (զաւեշտ 1 արար) եւ Տ. ձիազօմէթթիի ՔՈՐՐԱՏՕն (ողբ. 5 արար):

կարմրամորթներու պատկեր, մարզանք եւ բուրգեր:

Տոմսերու գիներ Ա. կարգ 10 ֆր. Բ. կարգ եւ օթեակ 7.50 Գ. կարգ 5 ֆր.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Սէօլէօզի Հայր. Միութիւնը իր Լսարան-Գրադարանի բացումը կը կատարէ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 47, Րիւ տէ Տէֆանս. Իսի լէ Մուլինօ: Հայրենակիցներէն կը խնդրուի իրենց ներկայութեամբ քաջալերել սոյն ազգօգուտ ձեռնարկը:

Միութիւնս որոշած է մօտ ատենէն հայերէնի դասընթացք մը բանալ. շաբաթը երկու օր, իր Գրադարանին մէջ:

Միութեանս Արեւելք թատերախումբը կը պատրաստուի ներկայացնել Պ. Դուրեանի «Սեւ հողերը», ի նպաստ իր Գրադարան Դպրոցի:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամ – անդամուհիները եւ համակիրները այսօր Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Օր. Ֆէրմանեանի բնակարանին մէջ, 11 րիւ տը լ'Էքօլ տը Մէտըսէն, Փարիզ (6): Մէթրօ Օտէօն:

ՓԱՐԻԶԻ Առաքադարի Հայրենակց. Միութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, 40 Րիւ տը Պէլվիլ, մէթրօ Պէլվիլ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բարձր-Հայքի Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Grand Bar du Printemps, 44 Bld. de la Paix: Կը խնդրուի գործօն եւ օժանդակ անդամներէն անպայման ներկայ ըլլալ սոյն կարեւոր ժողովին: Օրակարգ.— Միամեայ բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւն, գեկոյց գործադիր… ամփոփ… գործունէութեան մասին, ընտրութիւն նոր վարչութեան եւ ընթացիկ հարցեր:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բալուի Հայր. Միութեան անդամական ժողովը այս կիրակի երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին, Րիւ Փէթիթ Մառի, Սալօն Մասիսի մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի բոլոր անդամ եւ ոչ-անդամ հայրենակիցներէ անպայման ներկայ գտնուիլ:

Մարսէյլի եւ շրջակայքի Լեգէոնական միութեան ընկերները ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրուին այս կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Bar de la Posteի մէջ, 2, Rue Colbert, օրակարգ՝ օրուան հոգերը:

ԳԱՑԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

փարիզի եւ Շրջանի Յառաջի ցրուիչ

Պ. ԱԻԵՏԻՍԷՆ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (49)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Երբ անց կացանք Երասխ գետից եւ առաջին անգամ ոտք դրեցինք Ռուսաց հողի վրայ, քաւոր Պետրոսը մաքսատնից փախցնելու նպատակով իւր աւանակի փալանի մէջ թագցրեց զանազան իրեղէններ, որ յետոյ ամենայն զգուշութեամբ աշխատում էր ծածկել ինձանից:— Մի՞թէ այն իրեղէնները այժմեան գոհարները չէին, որ գողացուել էին յիշեալ երկաթէ արկղից, իմ ձեռքով չինուած բանալիով:

Երբ այդ մասին փորձեցի տեղեկանալ քաւոր Պետրոսից նա խիստ խոժոռ հայեացքով նայեց իմ երեսին եւ լռեց...:

Մենք մի քանի օր եւս մնացինք տօնավաճառում, պառ ածեցինք մեր արջը եւ ապա հեռացանք:

= • =

Զ.

ՌԱԲԲԻ ՇԻՄՕՆԸ

Թողնելով տօնավաճառը, մենք շարունակեցինք մեր արշաւանքը դէպի կայսրութեան հարաւ արեւմտեան գաւառները: Մի ամսից յետոյ գտնւում էինք *** քաղաքում: Այստեղ քաւոր Պետրոսը ծանօթացաւ մի հրեայ սեղանաւորի հետ, որ թանկագին իրեղէններ գրաւ առնելով, փող էր տոկոսով տալիս, ի հարկէ, խիստ ծանր տոկոսով:

Փոքր միջոցում քաւոր Պետրոսը կարողացաւ այնքան գրաւել Հրեայի համակրութիւնը, որ նրանց յարաբերութիւնները, կարելի է ասել, բոլորովին բարեկամական էին: Բայց պէտք չէ մոռանալ որ քաւոր Պետրոսը իրան ձեւացրել էր նոյնպէս Հրեայ, ոչ թէ հասարակ հրեայ, այլ մի գիտնական ռաբբի, որը Թօվրաթը եւ Թալմուդը անգիր գիտէր: Դրա մէջ կասկածել ոչ ոք կարող չէր. որովհետեւ նրա դէմքի գծագրութիւնը բաւական նման էր Իսրայէլի հալածուած որդիների տխրամած դէմքին: Բացի դրանից, նրան ծանօթ էին՝ ոչ միայն Եբրայեցւոց, այլ զանազան ասիական ազգերի սովորութիւնները ու լեզուները: Քաւոր Պետրոսը իրան ներկայացրել էր որպէս Սպահանի եւ Համադանի Հրեաների հովիւ:

Սեղանաւորը եկած էր այս քաղաքը բոլորովին աղքատ. մի բան, որ բերել էր նա իւր հետ, էր նրա հրէական անփառասէրը: եւ հրէական խելքը, որ զօրաւոր է հանդիսանում աւելի մթին ճանապարհների մէջ...: Սկզբում նա ժամագործ եւ կնիքների փորագրող էր, բայց մի քանի տարուց յետոյ դառնում է բանկիր:

Սեղանաւորը որքան եւ ջերմեռանդ փողապաշտ էր, այնքան էլ մոլեռանդ մովսիսական էր: Արծաթի եւ Հին Կտակարանի պաշտամունքը նրա մօտ համահաւասար նշանակութիւն ունէին: Նրա պապերը Սինա լեռան ստորոտում գուցէ չէին պաշտի Ահարոնի շինած հորթին, եթէ ոսկուց ձուլած չլինէր:

Սեղանաւորը իւր հայրենական կրօնի նախանձախնդրութիւնն ունէր: Այդ էր պատճառը որ նա խիստ յարգանքով ընդունեց քաւոր Պետրոսին, որ յայտնուել էր նրա մօտ, որպէս նրա թշուառ ազգակիցների քահանայ, որոնք աղքատ, հալածուած, ապրում էին Պարսկաստանի հեռաւոր գաւառներում:

Ռաբբի Շիմօնի (այսպէս էր կոչում իրան քաւոր Պետրոսը) ցաւալի պատմութիւնները, արեւելքի Հրեաների աննախանձելի դրութեան մասին, ոչ միայն գրաւեցին հարուստ սեղանաւորի սիրտը, այլ շարժեցին այն քաղաքում գտնուած բոլոր նշանաւոր Հրեաների կարեկցութիւնը դէպի ուխտեալ աշխարհի հայրենազուրկ եւ տարագրուած որդիները:

Գլխաւորապէս սեղանաւորի յորդորանքով տեղային Հրեաները մի նշանաւոր գումար հանգանակեցին ի նպաստ Սպահանի եւ Համադանի մէջ բնակող եղբայրների, որոնց կողմից քաւոր Պետրոսը ներկայացել էր իբրեւ հոգեւոր նուիրակ:

Իրան ձեւացնել նուիրակ այս եւ այն դաւանութեան, այս եւ այն եկեղեցու հոգեւոր իշխանութեան կողմից, եւ ժողովրդից հաւաքել բարեգործական օժանդակութիւններ,— դա «խաչագող»ի արհեստի գլխաւոր ճիւղերից մէկն է: «Խաչագողը» գիտէ մարդկային հասարակութիւնների թոյլ կողմերից օգուտ քաղել: Այդ թոյլ կողմերից աւելի դիւրախաբը, աւելի հեշտ հրապուրողը կրօնական զգացմունքն է: «Խաչագողը» ամենայն ճարպիկութեամբ շահագործում է այդ սրբազան զգացմունքը:

Հասկանալի է որ այս եւ այն կրօնական համայնքի, այս եւ այն եկեղեցական պետի ներկայացուցիչ լինելու համար, պէտք է ունենալ իւր ձեռքում թղթեր կամ կոնդակներ զանազան բարձր հոգեւոր իշխանութիւններից, որոնց ներկայացուցիչն են ձեւանում: «Խաչագողները» ունենում են այս տեսակ թղթեր, եւ այն աստիճան վարպետութեամբ պատրաստուած, որ անկարելի է կասկածել նրանց անհարազատութեան մասին կամ ճանաչել, որ նրանք կեղծ են: Խաչագողներից առանձին մարդիկ իրանց համար արհեստ են շինել պատրաստելու կեղծ կոնդակներ, որ վաճառում են ցանկացողներին խիստ թանգ գնով: Քաւոր Պետրոսը ունէր մի կոնդակ, Եբրայեցւոց լեզուով մագաղաթի վրայ գրուած, եւ Բաղդադի Հրէից քահանայապետին ահագին կնիքով դրոշմուած: Քաւոր Պետրոսը չէր գնել այդ նշանաւոր կոնդակը, այլ փոխել էր մի ուրիշ թղթի հետ, որը իբր թէ նա ստացել էր Մեքքայի շէրիֆից, եւ որի շնորհիւ նա մի քանի տարի կողոպտեց Հնդկաստանի մահմետականներին:

«Խաչագողները» ունենում են զանազան թղթեր, որոնք մէկի համար հնացած եւ գործածութիւնից ընկած են լինում, իսկ միւսի համար նոր են համարւում: Այսպիսի թղթերը նրանք փոխում են միմեանց հետ, կամ վաճառում են միմեանց վրայ: Նոր թուղթ ստացող «խաչագողը» ման չէ գալիս երկրի այն կողմում եւ այն ժողովրդի մէջ, ուր նոյն թղթով շրջան էր գործել նրա նախկին ունեցողը: Որպէս ձկնորսը իր ուռկանը չէ գցում գետի այն տեղը, ուր մի քանի օր առաջ որսացել էր մի ուրիշը:

Այդ քաղաքը մտնելուց յետոյ անցել էր երկու շաբաթ:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

■■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■■

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 24 ՄԱՐՏ
DIMANCHE 24 Mars 1935

11 ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2762 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԱԳԵՐՈՒ ՃՂՃՂՈՒՔԸ

Ե.

Հաճոյքով չէր որ խրեցանք այս բանավէճին մէջ, ճիշդ այն պահուն երբ ընդհանուր կացութիւնը կը հարկադրէ ամփոփուիլ, ճակատները նեղցնել եւ ուժեր փնտռել գաղութներու ինքնապաշտպանութեան համար:

Մեր չօշափած նիւթերուն մէջ, դուք չպիտի գտնէք խնդիր մը որ իր ժամանակին արծարծուած, մանրուած, հանրային սեփականութիւն դարձած չըլլայ:

Միեւնոյն ատեն չպիտի գտնէք ո՛ր եւ է հակասութիւն, երէկուան եւ այսօրուան միջեւ: Մտածումները, տեսակէտները գրի առնուած են սրտաբաց: Յաճախ բուռն արտայայտութիւններով, բայց միշտ հետեւողական:

Ինքն իր մէջ ամբողջական եւ յետին համբակին համար մատչելի ուղեգիծ մըն է մեր քաղաքականութիւնը, որ ամէն բանէ առաջ կը պարտադրէ գիտակից եւ ծրագրեալ աշխատանք: Առանց ոտքը գետնէն կտրելու, հրաշք խոստանալու կամ անկարելի բաներ պահանջելու:

Մեղքը մերը չէ, եթէ ծուռերեան հակառակորդները կը մոռնան կամ իրենց ուզածին պէս կը հասկնան ոչ միայն իրենց կարդացածը, այլ եւ ապացուցուած ճշմարտութիւններ, անվիճելի եւ անվիճարկելի փաստեր, պարզապէս կիրք յագեցնելու կամ իմաստութեան դափնին խլելու համար:

Եւ մենք յաճախ հարց կուտանք թէ՝ արմատախիլ բազմութեանց այս անկերպարան եւ վրդովիչ կացութեան առջեւ, որ կը բարդանայ մէկ տարիէն միւսը, մարդիկ ո՞ր գերագոյն խէժին կը ծառայեն, աչքերը կապուած երիվարի մը պէս անդադար ման գալով նոյն կախարդական շրջանակին մէջ:

Այս ամբողջ ողբերգութեան մէջ, արդեօք չկա՞ն բոլորովին անվիճելի հարցեր, որոնք հարկադրէին կարճ կապել վէճերը ...

Ռամկավարներու ամենագէտ «շէֆ»երը ինչո՞ւ չեն համարձակիր հրատարակութեան տալ այն համաձայնութիւնը որ մշակուեցաւ աքնաջան բանակցութիւններով եւ նշանագրուեցաւ 1932 մայիսին: Թող մէջտեղ դնեն զայն, գէթ իբրեւ նախագիծ, որպէսզի մարդիկ համոզուին թէ կարելի չէ՞ր կանխել շատ մը չարիքներ:

Փակագիծ մը, փակելէ առաջ այս գլուխը:

Աջէն – ձախէն արձակուած բազմաթիւ քսութեանց կարգին, յաճախ կը հանդիպինք բառի մը,— «վայաստան»:

Մինչդեռ ընդ միշտ կը յայտարարենք բոլոր կամաւոր ապուշներուն կամ գիտակից սրիկաներուն, թէ մեր գիւտը չէ այդ գրգռիչ բառը:

Անոր հեղինակներն են Թաւրիզ հասած փախստականները, եւ այդպէս ալ արձանագրուեցաւ, իր ժամանակին:

Իսկ փախստականները, որոնց թիւը չորս հարիւրը անցաւ, ոչ Դաշնակցականներ էին, ոչ ալ Դաշնակցութեան յանձնարարութեամբ Հայաստան ղրկուած:

Անոնց մէջ պատկառելի թիւ մը կը կազմէին «Հայաստանասէր»ները, իսկ ամէնէն կատաղածները Հօկի անդամներ, նոյն իսկ բոլշեւիկները էին, որոնց նամակներէն եւ թղթակցութիւններէն շատ քիչ բան լոյս տեսաւ մեր թերթին մէջ, այն ալ խստօրէն գրաքննուած:

×

Երկու խօսք ալ հաւաքական հպատակութեան մասին, որուն գլուխն անցած է այժմ «Նոր Երկիր», հովանաւորութեամբ Պուլվառ Օսմանի «Հրամանատար»ին:

Այս թերթը մանրավաճառի կրպակ մըն է, ուր ինչ թխես գլխու վրայ տեղ ունիս: Կամ շրջուն գրատախտակ, լայնօրէն տրամադրելի՝ բոլորին համար:

Եթէ խմբագիրը օր մը խելք ընէր աչքէ անցընել մէկ տարուան, վեց ամսուան կամ վերջին ամսուան հաւաքածոն, ապահովաբար պիտի կարմրէր:

Մենք սիրտ չունինք երեւան հանելու իր կոպիտ հակասութիւններն ու զարմանազան ցնդաբանութիւնները: Իսկ որ եւ է պատասխանի անարժան կը համարենք այն անբարոյական արշաւը, որ ահա մէկ տարիէ ի վեր կը հովանաւորուի, կը ճոխանայ ու կը զարգանայ այդ «հասարակական» օրկանին կողմէ, քնարեր սուտերով եւ զարշելի բանսարկութիւններով: (Հասկցողին շատ բարեւ...):

Մենք «շանթաժ» կոչեցինք հաւաքական հպատակութեան գիւտը, եւ այսօր ալ կը մնանք նոյն տեսակէտին վրայ:

Մէկդի դնելով սկզբունքի խնդիրը, որու մասին նոր չէ որ պիտի արտայայտուինք, բաւ ուզեցինք թէ անյոյս եւ անգործադրելի բան է «զանգուածային» հպատակութիւնը: Մանաւանդ հիմա: Անոր չի հաւատար նոյն ինքն հնչակեան օրկանին խմբագիրը, բայց կը յամառի մոլորեցնել հանրային կարծիքը, առանց մտածելու հետեւանքները:

Այնպէս ինչպէս կը ներկայացնեն հարցը, խեղճուկրակ մարդիկ եւ ճարպիկ լարախաղաց մը, մեզի համար ուրիշ իմաստ չունի եթէ ոչ զանգուածային ապուշութիւն:

Միացեալ Յանձնաժողովը կրնայ ուշադրութեան առած ըլլալ հարցը: Ուրիշներ ալ կրնան ուսումնասիրել: Ելքը նոյնն է:

Բայց երբ որ եւ է թերթ կամ խմբագիր կամ գործիչ վարձու տալով իր խելքը, կը փորձէ խաբել անճար բազմութիւնները, — մենք ամուր կը բռնենք անոր օձիքէն:

Մնացեալը ժամանակի խնդիր է:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԵՔ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

= o–o =

Երեսփ. Ժողովը 9ի դէմ 555 ձայնով վաւերացուց Հռոմի համաձայնութիւնը

ԸՆԴՀ. ԱՆՍՏՈՒԳՈՒԹԻՒՆ եւ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐ ՊԱՀԱՆՋԵԼՈՒ...

Երէկ, շաբաթ, առտուան ժամը 10ին սկսաւ առաջին խորհրդակցութիւնը Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչներուն միջեւ: Անգլիա եւ Իտալիա ղրկած էին խորհրդականներ, իսկ Ֆրանսայի կողմէ կը մասնակցէր արտաքին նախարար Պ. Լավալ, որ կէսօրին ճաշի հրաւիրեց հիւրերը: Խորհրդակցութիւնները շարունակուեցան կէս օրէն յետոյ: Պ. Իտըն, Անգլիոյ ներկայացուցիչը, Պերլին պիտի երթար գիշերուան կառախումբով, ընկերակցելու համար Սըր Ճոն Սայմընի, քանի որ անգլօ-գերման բանակցութիւնները կը սկսին երկուշաբթի օր:

Հակառակ այս իրողութեանց, կամ նոյն իսկ անոնց պատճառով յոռետեսութիւն մը կը տիրէ Փարիզի պաշտօնական շրջանակներուն եւ մանաւանդ մամուլին մէջ: Քիչեր կը հաւատան թէ կարելի պիտի ըլլայ գոհացուցիչ արդիւնքներ ձեռք բերել անգլօ-գերմանական բանակցութեանց միջոցաւ: Անգլիոյ արտաքին նախարարին գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ համոզել եւ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ վերադարձնել Գերմանիան, որպէսզի կարելի ըլլայ ելք մը գտնել եւրոպական գործակցութեան համար: Այս պատճառով է որ անգլիական մամուլը գիտել կուտայ թէ Ֆրանսա ծանր սխալ մը գործեց, Ազգերու Դաշնակցութեան դիմելով եւ արտակարգ ժողով առաջարկելով: Կ՚ըսուի թէ այդ ժողովը պիտի գումարուի յառաջիկայ ապրիլին, ուրեմն Գերմանիան պիտի ներկայանայ իբրեւ ամբաստանեալ:

Աւելի մեծ յոյսեր դրուած են Քոմոյի (Իտալիա) խորհրդակցութեան վրայ, որ տեղի պիտի ունենայ Պերլինի այցելութենէն յետոյ եւ որուն պիտի նախագահէ Մուսոլինի:

Ֆրանսա կը յուսայ թէ կարելի պիտի ըլլայ այդ ժողովին մէջ վերականգնել երեք պետութեանց միացեալ ճակատը, որ խախտեցաւ Անգլիոյ բռնած դիրքով: Հաւանական է որ այս խորհրդակցութիւնը յետաձգուի կամ երկարաձգուի, մինչեւ Պ. Իտընի վերադարձը Մոսկուայէն եւ Վարշաւայէն:

Այս առթիւ, ուշագրաւ երեւոյթ մը: Երկրորդ անգամ ըլլալով, կիսապաշտօնական «Թան»ը կը քննադատէ Անգլիոյ դիրքը: Երէկուան խմբագրականին մէջ, գիտել կուտայ թէ Սըր Ճոն Սայմըն հակառակ շարժած է վերջին յանձնառութեանց, երեսփ. ժողովին մէջ թելադրելով թէ Գերմանիա կրնայ հրաւիրուիլ երեք պետութեանց ժողովին: Անգլիական աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Փարիզի մէջ սխալ հասկցած են Սըր Ճոն Սայմընի յայտարարութիւնը: Անոր բուն նպատակն է եւրոպական աւելի լայն խորհրդակցութիւն մը կատարել յառաջիկային:

Առ հասարակ, ֆրանսական մամուլը կացութեան բարւոքումը կը տեսնէ եւրոպական պետութեանց սերտ գործակցութեան մէջ, հաւատք չունենալով Ազգերու Դաշնակցութեան կամ Գերմանիոյ բարեացակամութեան վրայ: Միւս կողմէ, բոլորն ալ միաբերան կ՚արծարծեն սպառազինութեանց յաւելման եւ փոխադարձ աջակցութեան դաշինքներու անհրաժեշտութիւնը:

Այս առթիւ «Թան»ն իսկ գիտել կուտայ թէ Աւստրիոյ վարչապետ Տոլֆուսի սպանութենէն 24 ժամ վերջը, Մուսոլինի զօրք համախմբեց սահմանին վրայ: «Այս գործողութիւնը աւելի նպաստեց պահպանելու Աւստրիոյ անկախութիւնը եւ խաղաղութիւնը, քան բոլոր դիւանագիտական ծանուցագիրները: Յանցաւորը Ֆրանսան չէ, եթէ Գերմանիոյ դաշնագրի բռնաբարումը անմիջական հակազդեցութիւն չպատճառեց. բայց բրիտանական կառավարութիւնը վերջին յանձնառութեանց անհամապատասխան ծանուցագիր մը ղրկելով, պատճառ եղաւ տատանումի մը որուն հետեւանքները կրնան ծանր ըլլալ»:

Այս խմբագրականը ներշնչուած է արտաքին նախարարութեան կողմէ:

Կրակոտ խօսքեր Երեսփ. Ժողովին մէջ

Երեսփ. ժողովը ուրբաթ օր 9ի դէմ 555 ձայնով վաւերացուց Հռոմի մէջ կնքուած դաշնագիրը, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ: Միայն ինը համայնավար երեսփոխանները դէմ քուէարկեցին: Ինչպէս կը յիշուի, այս դաշնագիրը կը կարգադրէ երկու երկիրներուն միջեւ եղած վէճերը՝ Ափրիկէի մէջ եւ կը ճշդէ եւրոպական գործակցութեան հիմքերը: Ֆրանսայի ընկերվարականները, որոնք նոյնքան բուռն պայքար կը մղեն ֆաշականութեան դէմ, քուէարկեցին դաշնագրին վաւերացումը:

Այս առթիւ խանդավառ արտայայտութիւններ եղան ֆրանքօ-իտալական գործակցութեան մասին: Վաւերացումէն առաջ, տաք վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան արտաքին քաղաքականութեան առթիւ: Բուռն հարցապնդում մը կատարեց Պ. Ֆրանքլէն Պույեօն, 1921ի ֆրանքօ-թրքական համաձայնութեան հռչակաւոր հեղինակը:

— «Հերի՛ք է որքան հաւատացինք այն սուտին թէ կայ բարի Գերմանիա մը որ խաղաղութիւն կ՚ուզէ եւ թէ ամէն բան կրնայ կարգադրուիլ Ժընեւի մէջ: Մէկ կողմը գայլեր կան, միւս կողմը ոչխարներ: Աշխարհը շատ աւելի մօտ է կործանման քան եղած է բարբարոսներու արշաւանքէն ի վեր: Թող սթափի Ֆրանսան: Իր անշահախնդրութիւնը իրեն իրաւունք կուտայ հրամայելու աշխարհի մը մէջ ուր տակաւին արժէք ունին բարոյական ուժերը: Թող համախմբէ խաղաղութեան բարեկամ ուժերը, ճշգրիտ եւ անմիջականական ծրագրի մը հիման վրայ: Ժընե՞ւ երթալ: Շատ լաւ, բայց ոչ թէ վիճելու, այլ յայտարարելու թէ Գերմանիոյ վերազինման առջեւ, Ֆրանսա եւ իր զինակիցները կազմած են զինակցութիւն մը պիտի խափանէ գիշատիչ ազգին հարուածները: Այլեւս չհաւատալով ինքն իրեն, Ֆրանսա սխալ մը գործեց: Ժամանակ է փոխելու մեր քաղաքականութիւնը, որպէսզի կարենանք փրկուիլ: Հերի՛ք է որքան հաւատացինք Ժընեւի փարախին»:

Այս բուռն ճառին պատասխանեց Պ. Լավալ, յայտարարելով թէ ինք լաւատես է եւ թէ կառավարութիւնը հանդարտութեամբ պիտի կատարէ իր արթնութեան պարտականութիւնը: «Ֆրանսա չուզեր որ եւ է պետութիւն դուրս ձգել հաւատաւոր եւ տեւական խաղաղութեան շրջանակէն: Դաշինքներ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Պ. ԼԻՒՍԻԷՆ ՌԸՊԱԹԷ ԿԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ...

«Je Suis Partout» երէկ, 23 մարտ, վերջացուց իր հռչակաւոր պրպտումները,— «Ներխուժում» կամ «Արշաւ», օտարականները Ֆրանսայի մէջ»: Իր վերջաբանին մէջ, Պ. Լիւսիէն Ռըպաթէ, որ այնքան անորակելի տողեր ստորագրած էր հայ գաղթականութեան մասին, կը փորձէ չքմեղացնել ինքզինքը: Դիտել կուտայ թէ իր յօդուածաշարքին սկիզբը խօսեցաւ «Հայկական պրոլետարիատ»ի մասին (չունեւոր դաս), առանց խնդրոյ առարկայ ընելու մտաւորականները, թէ գրեթէ միեւնոյն իրողութիւնները հաստատեց ինչ որ բրած են այդ պրոլետարիատին մօտեցողները կամ զայն գործածողները՝ անոր ողբալի առողջապահութեան, ազգային ճարտարարուեստի մէջ օգտագործման եւ ֆիզիքական յարմարեցման նոյնքան դժուարին պարագաներու մասին: «Կը յիշեցնեմ թէ Հայերը, հիւսիսային Ափրիկէցիներէն անմիջապէս վերջը, ամէնէն մեծ համեմատութիւնը կը ներկայացնեն ֆրանսական հիւանդանոցներու մէջ դարմանուած հիւանդներու»?

Յետոյ կը պատմէ թէ այդ յօդուածը պատճառ եղաւ որ բազմաթիւ նամակներ ստանայ թէ ինք եւ թէ թերթին խմբագրութիւնը:

Այս առթիւ պատահաբար կը յիշէ կարգ մը հատուածներ,— այն լուտանքներն ու անէծքները որ տեղացած են իր գլխուն:

Նամակագիր մը գրած է.— «Խե՛ղճ տղէտ, որ չար ներշնչումն ունեցած է ցուցադրելու իր տգիտութիւնը, հաւատալով թէ պիտի պարտադրէ զայն, ճոխացնելով լրբութեամբ եւ զռռողութեամբ»:

Ուրիշ մը.— «Մենք պիտի վերակազմենք անկախ Հայաստանը, եւ այն օրը կրնաք վստահ ըլլալ թէ Հայաստան բովանդակ աշխարհի ցոյց պիտի տայ թէ ի՛նչ է ինք եւ արժանի դասը պիտի տայ Ռըպաթէներուն»:

— «Սեւ բուրդով ոչխա՛ր»: Ստորագրողը՝ եօթանասնամեայ հայ մտաւորական մը: (Ե. Տէր Անդրէասեան):

— «Ձեր հանդէսի էջերուն վրայ փռուած այս աղտեղութիւնը... պէտք է Ռըպաթէ մը ըլլալ, ըսել կ՚ուզեմ «կուժա» մը, այսքան շնականօրէն ծաղրանկարի վերածելու համար ամբողջ ազգ մը: Կա՛մ ձեր աշխատակիցը անբան մըն է որ բոլորովին կ՚անգիտանայ հայկական քաղաքակրթութեան մը եւ մշակոյթի մը գոյութիւնը, եւ կամ հլու գործիքը մեր ոխերիմ թշնամիներուն, Թուրքերու պաշտօնական միջնորդը»... (ԽՄԲ.— Որքան կը յիշենք, ուղղուած է Ժընեւէն):

— «Ինծի պատիւ կը պատճառէ ձեր աշխատակիցը, այնքան լաւատեղեակ Հայաստանի «խուժամուժ»ի մասին եւ այնքան համակիր՝ Ապտիւլ Համիտի: Ան քաջութիւնը չունի մինչեւ տրամաբանական վախճանին տանելու իր կարծիքները եւ պաշտպանելու Հայերու ջարդը, լուծելու համար տագնապը եւ մաքրագործելու Ֆրանսան: Հինգերորդ դարուն, մենք ունեցած ենք մեր ոսկեդարը, մեր այբուբենի գիւտով եւ ամբողջ մատենագրութեան հայերէնի թարգմանութեամբ: Բայց, ո՞ւր էիք դուք այն ատեն: (Կը սպասեմ այն նամակին որ պիտի ապացուցանէ թէ մենք վայրենիներ ենք, Հայաստանի փառաւոր անցեալին առջեւ: Կ՚ենթադրեմ թէ չպիտի ուշանայ.— Լ. Ռ.):

— «Հայերէն «Յառաջ» լրագիրը, որ պատիւ բրած է մեզի ուղղելու լատինատառ «ձեռագիր» մը, կը գրէ.— «Ձեր տղէտ, սահմանափակ, կոպիտ աշխատակիցը» եւայլն: (ԽՄԲ.— Կ՚ակնարկէ իրաւագէտ Պ. Պ. Վահէի գրութեան):

Եւ վերջապէս սա նամակը.— «Ցնորամիտ, տղէտ, անբան... Անձնապէս խօսելով ձեզի հետ, վստահ եմ թէ այդքան ամբարտաւան չպիտի ըլլայիք, եթէ Ֆրանսայի Հիթլէր մը գտնուէր Ֆրանսայի մէջ. որովհետեւ ապահովաբար առաջին յաճախորդը պիտի ըլլայիք ամլացման ենթարկուելու համար... Եթէ ներկայ չըլլաք մեր դասախօսութեան, չպիտի վարանիմ բարձրաձայն պոռալու թէ դուք այլասերած մըն էք, ապականած, տխլամա մարդ մը, փուքարձակ մը, երկչոտ մը, վատ մը»:

«Այս դիւահարը համբերութիւնը չէ ունեցած աւելի երկար սպասելու, քանի որ կ՚աւելցնէ, ստորագրելէ առաջ,— «Անկցի՛ն Ռըպաթէի պէս այլասերածները»:

Այս նմոյշներէն յետոյ, Պ. Ռըպաթէ կ՚եզրակացնէ.

— «Հայերը «ատելու» այնքան քիչ պատճառ ունիմ որ, չեմ վարանիր մատնանշել անընական վիճակ մը, աւելի ճիշդ՝ մոռացում մը զոր վերջերս երեւան հանեց Պ. Ռօպէր Լօֆէ, «Revue des Sciences Politique»ի մէջ: 1916էն 1920 Փոքր Ասիոյ ճակատին վրայ գործածուած հայկական լեգէոնին նախկին զինուորները պէտք է անկարութեան թոշակի համար նոյն իրաւունքներն ունենան ինչ որ օտար լեգէոնը եւ սուրիական լեգէոնը: Ինչ կը վերաբերի իշխան Լուսինեանի, խաչակիրներու արշաւանքին, հայկական հին ճարտարապետութեան, կը խնդրեմ նամակագիրներէս նկատի ունենալ թէ ես պատմութեան եւ հնագիտութեան դասընթացք բացած չեմ իմ պրպտումներուս մէջ: Կը ցաւիմ: Այլ, անգամ մը եւս կը յիշեցնեմ թէ հարցը կը վերաբերէր միայն Ֆրանսա եկած գաղթականութեան քանակական արժէքին, ձեռքի աշխատաւորներուն, հասարակ բանուորներուն եւ ոչ թէ որակեալ բանուորներուն, մտաւորականներուն, մասնագիտութեան տիրացած առեւտրականներուն եւն. եւն.:

«Եթէ պարտք սեպեցի քանի մը կտորներ յիշել այս բուռն պարսաւանքներէն, պատճառը այն է որ ապացուցանեմ թէ մարդիկ ինչպէս կրնան անարգել ֆրանսացի լրագրող մը որ իր տանը մէջ կը խօսի իր երկրին համար կարեւոր հարցի մը մասին: Մեր հիւրերէն ոմանք ապահովաբար գայթակղելի կը գտնեն որ նոյն լրագրողը պահէ այդ յետին ազատութիւնը: Սքանչելի՛ ծաւալում ասպնջականութեան իրաւունքի: Մենք ոչ միայն պէտք է ամէն բան գրկաբաց ընդունինք, այլեւ եթէ համարձակինք գիտել տալ թէ այսինչ ապաստանեալները աւելի աղտոտ են եւ անյարմար քան միւսները, անմիջապէս մեզ թշնամի կը համարին եւ աւելի անագորոյն դահիճներ քան Թուրքերը»:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱՐՄԻՐ ՁԻՒՆ ԵԿԱՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ, Կարսի կողմը: Մասնագէտներ ղրկուեցան, ուսումնասիրելու համար այս արտակարգ երեւոյթը:

ՀԱԿԱՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆ ԹՂԹԱԿԻՑ ՄԸ, Տոքթ. Վէզէման, անհետացած է օրերէ ի վեր: Ստուգուեցաւ թէ հիթլէրական գործակալի մը կողմէ թմբեցուելով, առեւանգուած եւ Գերմանիա փոխադրուած է Պալէն (Զուիցերիա). Լրագրողին կինը, որ ամուսնալուծուած է եւ Փարիզ կը բնակի, առջի օր փորձեց անձնասպան ըլլալ անոր քրոջը տանը մէջ: Անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրուեցաւ:

ՆՈՐԷՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Մենք որ եղեռնի գրականութիւն մը կը փնտռենք մեր արիւնաներկ հորիզոնէն ներս, մասամբ ծանօթանալէ վերջ Թուրք գրականութեան, պիտի հարցնենք բնականաբար.

— Թուրքերը չունի՞ն յաղթանակի գրականութիւն մը: Թուրք արձակի մասին խօսած ատեն, յիշեցի մէկ երկու գործեր: Ընդհանուր առմամբ, սակայն, «յաղթանակի գրականութիւն» մը չունին անոնք: Ու դժուար թէ ունենան: Մեծ դէպքերը մօտէն չեն երեւիր: Անոնք առ նուազն կէս դարու կը կարօտին: Մենք եւ անոնք՝ «պատմական բոլէ»էն դուրս չենք եկած կամ նոր ենք եկած: Ամէն տասնամեակ վերջ՝ քիչ մը եւս կ'ըմբռնենք ահաւորութիւնը. իսկ անոր ճշգրիտ ու ամբողջական ըմբռնումը թերեւս մեզմէ վերջիններն կարենան ընել:

Մաքսիմ Կորքի՝ Ռուսիա գացող Թուրք գրագէտներէն մէկուն հարցուցեր էր քանի մը տարի առաջ.

— Ժողովրդային ու գեղջկական գրականութիւն ունի՞ք:

Գրագէտը, Աղա Կիւնտիւզ, «ոչ» պատասխաներ է:

Այս պատասխանը շատ ճիշդ չէ: Անատոլուն ունի իր բազմաթիւ ժողովրդական բանաստեղծները, որոնք դարերէ ի վեր բանաւոր գրականութիւն մը ըրած են: Ուրիշ խնդիր է թէ այդ բոլորը իսկական Թուրքերո՞ւ ստեղծագործութիւններ են (ինչպէս առակները, որոնցմով այնքան կը հպարտանան իրենք) թէ Թուրքերէն բսւած են ոչ-Թուրք անձերու կողմէ: Այսուհանդերձ, կան գեղեցիկ կտորներ, որոնցմէ մէկ քանին ալ ասկէ առաջ տուաւ «Յառաջ» (Միտք եւ Արուեստի բաժին):

Սապէթթին Նիւզհէթ ասկէ առաջ «Ժողովրդական բանաստեղծութիւններ» վերտառութեամբ հատորի մը մէջ ամփոփած էր անոնցմէ մաս մը, — Տէսքաճ, Ակըթ, Մաճի եւն.: Հեղինակներուն միջեւ կին մըն ալ կար, Էմինէ Հանըմ, նախնական կրթութենէ իսկ զուրկ: Բայց, ամբողջական ու խնամոտ աշխատանք չկայ այդ ուղղութեամբ: Մեր այս ցիրուցան վիճակին մէջ «Յառաջ»ը մեր մէջ շատ աւելի դեր կատարեց այս տեսակէտէն, քան ամբողջ Թուրք մամուլն ու Թուրք գրողները, Թուրք ժողովրդային բանաստեղծութեան մասին:

Անշուշտ, Կորքիի հարցումին տրուած պատասխանը ճիշդ կրնայ նկատուիլ, եթէ զայն առնենք ուրիշ ձեւով, — ժողովրդային, գիւղական տարրերով գրականութիւն մը, անոնց հասկնալի ձեւով: Օրինակ «Գիւղ» մը (Համաստեղ), կամ «գաւառական գրականութիւն» մը, եւն. — չկայ բառին իրական առումով:

Գրական թերթեր կամ պարբերականնե՞ր:

Դժուար կը հաւատայ մարդ, երբ ըսենք թէ այս տեսակէտէն եւս Թուրքերը անճարակ դուրս եկան: Սունկի նման պարբերականներ բուսան ու բոլորն ալ խամրեցան՝ կարճատեւ կեանք ապրելէ վերջ: Օրհան Սէյֆի երբ իր կարգին կը ձեռնարկէր պարբերականի մը, Փէյամի Սաֆա գրեց. — «Նորէ՞ն. բայց ի՞նչ խելքի կը ծառայէ»: Եւ, շարունակեց. — «Ինչ բովանդակութիւն ալ ունենայ, պատկերազարդ ըլլայ թէ ոչ, ովքեր ալ աշխատակցին, այսօր գրական պարբերական մը մեծ արժէք ունի Թուրքիոյ մէջ: Անիկա անապատին մէջ ովասիս մըն է»: Աւելի վարը, յիշելով Քայգէրլինկի կողմէ Թուրք համալսարանին մէջ խօսուած ճառին այն մասը թէ «եւրոպական արհեստագիտութիւնը ընդօրինակելը երբեք տարբեր խնդիր է», Փէյամի Սաֆա կ'աւելցնէ, — «բայց երկիր մը որ արդիականանալու ձգտումն ունի ու զուրկ է մէկ հատիկ գրական պարբերականէ, ինչպէս է մերը, այս ուրեմն հարկ է որ իրար անցնինք՝ նման այն մարդուն, որուն մազերն են բռնկած, որովհետեւ շատ չուտով կրակը մեր ուղեղին ալ կ'անցնի: Պապը Ալի եկան (տպարաններու թաղ) հսկայ տպագրական մեքենաներ, որոնք ջղայնոտ ու մեծ կենդանիներու նման մռնչելով մէկ երկվայրկեանի մէջ կը շարժին ու կ'արտադրեն: Գեղեցիկ ու մաքուր թերթեր կը տպենք: Բայց ի՞նչ օգուտ: Մենք չունինք մտքի ու գրականութեան պարբերական մը որ նոյն իսկ դպրոցական տղոց յատուկ պարբերականներուն չափ ըլլար: Ու այս գլուխը, Թուրք գլուխը կարօտ է գրական պարբերականի մը»:

Թունենք քանի մը կարճատեւ պարբերականներ, — «Հարէքէթ», «Հաթիպէ», «Հըզ», «Խալիլիյաթ Կազէթասը», «Եէնի քիւլթիւր» եւն.: Ասոնց բոլորին մէջ կան նկարչութեան եւ քանդակագործութեան, արուեստի ու պրպտումի յատուկ նիւթեր, նոր բառագրութիւններով բանաստեղծութիւններ, Մ. Մէթէրլինկէն, Մայաքովսքիէն, չինական գրականութենէն, Օմար Խայեամէն եւն. թարգմանութիւններ:

Ինչո՞ւ չունին տեւական, կանոնաւոր պարբերական:

«Այդ հարցման պատասխանը շատ դժուար է, կ'ըսէ իրենցմէ մին, — որովհետեւ միտք ու արուեստ չունինք, ուրիշներ կը կարծեն թէ պատճառը այն է որ երկրին ամէն կողմը նորելուկ տղեկներ, լիսէներու ուսանողներ կամ երկու տող բան գրելու վարժութիւն ունեցողներ իրար կուգան ու պարբերական կը հրատարակեն: Օրինակ, անոնցմէ բաղդատաբար լաւերը յիշելու համար, Իզմիրի «Ֆիքիրլէր»ը, Ատանայի Տուրոսը, Քիլիսի «Քիլիս»ը, Պոլսոյ միւլքիյէի, Կալաթասէրայի, մանչերու լիսէին եւ այլ պարբերականները: Ու դեռ բազմաթիւ ուրիշներ: Ասոնք գրական անուններ կը կրեն, մինչդեռ իրականին մէջ խառն ի խուռն բովանդակութիւն մը ունին:

Այս առթիւ, անտեղի չէ մէջ բերել Պիւրհան Իւմիտի մէկ գրութենէն մաս մը (Խալիլիաթ Կազէթասը):

«Կը դիտեմ վերջին շրջանի մեր գրական պարբերականները եւ հրատարակութիւնները ու չեմ կրնար չզարմանալ՝ տեսնելով մեր մտքին ամլութիւնը: Տնտեսական կեանքին մէջ, քաղաքականութեան մէջ, բարոյականի ու վերջապէս Արեւելքի ու Արեւմուտքի մէջ տագնապ կայ: Բայց Թուրք գրականութեան ամլութեան ու տագնապին նման խառնակութիւն ոչ մէկ տեղ կայ: Որովհետեւ, մեր գրականութեան մէջ չէ մնացեր հարց մը որ անլոյծ ըլլայ: Ու մեր գրողները նիւթ չունին: Վալա Նուրէտտին կը գրէ իր մէկ ծանօթին՝ խմբագրատուն բրած այցելութեանը մասին, Սէլամի Իզզէթի հետ խօսակցութեան շուրջ ու յետոյ ... նիւթի պակասին շուրջ: Նոտուլլա Աղա զանազան թերթերու մէջ բռնի կերպով վէճի կը կանչէ մարդիկ, որոնք կ'ըսեն «մենք այդ նիւթերէն չենք հասկնար»: ... «Միլլիյէթ»ի գրական բաժնէն, մեզի համար լուծելիք մէկ հարց կայ, — մեր գրողներէն ո՞րը որ գարեջրատունը կը յաճախէ:

Գրականութի՞ւնը: «Ճիմհուրիէթ»ի մէջ յօդուածագիր մը կուտար աւոր պատասխանը:

«Փաստաբան Հայտար Րիֆաթ, կ'ըսէր ան, գրական վէպեր կը թարգմանէ. մարմնակրթանքի մասնագէտ Սելիմ Սըրրի գրական դասախօսութիւններ կուտայ. Տոքթ. Հազգը բժշկական սինեմաներու մէջ գրական մտքեր կը պարզէ: Եթէ նկատի առնենք որ մեր փաստաբանները, մարզիչներն ու բժիշկներն իսկ գրականութեամբ կը պարապին, կ'ենթադրենք որ մեր գրական կեանքը բարգաւաճում մը ունի: Մինչդեռ իրականին մէջ, գրագէտները լռած են — շնորհակալ ըլլանք իրենց — ու զանոնք կը փոխարինեն փաստաբաններն ու բժիշկները: Ասեն ատեն հարցարաններ այդ լռութիւնը խախտայի մը կը վերածեն ու կրկին կը տիրէ թմրութիւնն ու անգործութիւնը: «Մենք գրականութիւն ունի՞նք» հարցումը այդ թմրութենէն կը բխի: Մենք գրականութիւն ունինք, բայց, ամէն մէկին գանկին մէջ՝ առանձին գրականութիւն մը, հաւաքական ձեւի մը չեկող գրականութիւն մը ունինք: Մենք նստած ենք մէյ մէկ լերան գլուխ՝ մեր ականջները փակող մազերով եւ մեր կուրծքերը ծածկող մօրուքներով: Կը կարդանք, կը մտածենք, կը գրենք, կը գծենք, բայց քաղաք չենք իջներ ու չենք միանար մեզ նմաններուն հետ: Չե՞նք կրնար իրարու քով գալ, թէ չենք ուզեր: Չենք գար ու պարբերական մը իսկ չենք հրատարակեր: Ճիշդ է նաեւ որ իրարու քով գալու ցանկութիւն ալ չունինք»:

Քննադատութիւն. — Անոնք որ կը հետեւին Թրքական մամուլին ու պարբերականներուն, երկու ուշադրաւ պարագայ պիտի նկատեն: Առաջին՝ գիրքերու, գրքոյկներու հրատարակութեանց հեղեղ մը: Հանդիպողը գիրք կը հրատարակէ: Վիպակ, բանաստեղծութիւն, վէպ: Քանակի այս առատութեան մէջ որակի պակաս, սակայն:

Երկրորդը քննադատութեան, բայց հեղինակաւոր քննադատութեան պակասն է: Անշուշտ, քննադատողներ կան: Ամէն թերթ իր քննադատը ունի, նոյն իսկ: Ու ամէնքը իրար կը քննադատեն: Բայց, չկայ հեղինակութիւն ունեցող դէմք մը որ իշխէ գրական հրապարակին վրայ: Եղածները իրար կը գզեն. ու մէկը միւսին չի հաւնիր: Այս սանձարձակ վիճակին մէջ, ինքնին հասկնալի կը դառնայ թէ ինչու շարադրութիւն գրելու վարժութիւն ունեցող պատանին գիրք հրատարակելու չափ յանդգնութիւն ունի: Անիկա կը մտնէ հրապարակին անպաշտպան վիճակը: Կը պակսի «տաքիկանը»: Համիտ Էքրէմի շրջանին խստարիր քննադատութիւն կար: Սիւլէյման Նազիֆի շրջանին բծախնդրութիւն մը կը տիրէր: Այսօր, իրենք եւս կը խոստովանին թէ «քննադատութեան պակասէն կը տառապինք»: Ու եթէ կայ բան մը, Թուրք գրականութեան մէջ, որ ամէնէն աւելի քննադատուածն է ու կը քննադատուի, տակիա ալ ... քննադատութիւնն է:

Այս ամայութեան մէջ, աչքի կը զարնէ միայն Նուրուլլահ Աթաճ, որ օտար գրականութեանց մանրամասն ծանօթութիւն մը ունի, գրական հասկացողութեան տէր է, բայց կը պակսի անոնց որ երբ կը քննադատեն գրագէտին գործը, աւելի շատ իրենք զիրենք կ'արտայայտեն քան գործին կը մօտենան: Ն. Աթաճ — դժբախտաբար — տեւանք իր այն համոզման, որ կը գրէ հասարակութեան մը համար որ շատ անպատրաստ է իր գրողներով ու ընթերցողներով — յաճախ դաս կուտայ, կը խօսի հինէն ու նորէն, կը յիշէ շրջաններ ու դէմքեր, կը բերէ օրինակներ եւն.:

X

Թուրք գրականութեան ուրուագիծը, զոր փորձեցի տալ քանի մը յօդուածներով, լրիւ ու բաւարար չէ, անշուշտ: Հասկնալի է թէ Թուրքիայէն դուրս ապրողի մը համար ինչու ասկէ աւելին կարելի չէ: Այսուհանդերձ, կը խորհիմ, գոնէ այսքան մը բան պէտք էր ըսել ե՛ւ գրական շարժման մասին, ընթացք տալու համար «Յառաջ»ի հիմնաւոր ու գլխաւոր առաջադրութիւններէն մէկուն, — Թուրքիան ճանչնալ իր բոլոր կողմերով ու հետեւիլ իր բոլոր շարժումներուն՝ իրատես եւ անկողմնակալ ուղղութեամբ:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

«ԹԱԳՈՒՀԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆՑ»

Ինծի համար, եբրայական աստուածաշնչութիւններու թարգմանածոյ վկայարան մը չէ մեր գրաբար Աստուածաշունչը, այլ պարզապէս հայերէն գիրք մը, — հայկաբան լեզուի կատարելատիպ եւ անգերազանցելի կոթող մը:

«Թագուհի թարգմանութեանց» ըսեր են օտարներ, — ինծի հպարտութիւն չի պատճառեր այդ խօսքը, վասնզի այդ ձեւով առաւելապէս կ'ակնարկուի եբրայերէն բնագրին հետ կարծեցեալ հարազատութեան մը: Այլ կ'ուզէի որ ըսէին — «Թագուհի լեզուներու»:

Արդարեւ, ի՞նչ բառ գտնեմ որ արտայայտեմ հիացումս: Բայց մի՞թէ իրաւունք ունիմ հիանալու զարհուրելի մեծութեան մը վրայ, — երախան կրնա՞յ չափել աշտարակի մը բարձրութիւնը:

Երբ գրաբարի մեր ախոյեանները իսկ կը խոստովանին իրենց պարտութիւնը, Աստուածաշունչի հայերէնը պիտի նսեմանար անշուշտ իմ հիացմանս աղաղակով: Զգենք, ուրեմն, որ նախ խոստովանին մեծերը: Ահա թէ ի՛նչ կը գրէ Հ. Ներսէս Ակինեան. —

«Չի կրնար մարդ ըստ բաւականի հիանալ լեզուի այն բարձրութեան, գեղեցկութեան եւ կանոնաւորութեան վրայ, որով երեւան կուգայ հայերէնը Ե. դարու այս դասական մատենագրութեան մէջ»(1):

Եւ ահա թէ ի՛նչ կը գրէ ուրիշ հսկայ մը, Հ. Արսէն Այտընեան, Ե. դարու մեր աննման լեզուի վարպետներուն արուեստին մասին. — «... Որոնց ոչ իրենց անմիջական յաջորդները կրցած են հասնիլ, եւ ոչ յետնագոյն (Է.-Ժ.Բ.) դարուց առաջին կարգի հանճարները մօտենալ. եւ ընդունայն եղած է նոյն արուեստին գաղտնիքը թափանցելու ջանքը (2):

Այս լեզուն, իր քերականական «հաստատատիպ» ճարտարապետութեամբ եւ իր ստեղծագործական զարմանալի խորութեամբ, չէր կրնար մնալ իր ուժին լիութեան եւ ձեւերու գեղեցկութեան մէջ՝ եթէ չմշակուէր գրաւոր, այլ միայն սաւառնէր շրթունքէ շրթունք, — այս է առաջին հետեւութիւնը մեր հիացումին: Կը զարմանամ, որ Եղիշէ եպ. Դուրեան չի հաւատար այդ հետեւութեան. — «Հայերէնին այնքան յստակ կանոնաւոր եւ միատարր համդամանքը խորհիլ տուաւ ոմանց թէ լեզուական այդպիսի կատարելութիւն մը ձեռք բերել առաջին անգամով ինքնին անհնար պիտի ըլլար եթէ մեր լեզուն մատենագրական նախընթաց մը ունեցած չըլլար»: Չի հաւատար, ինչո՞ւ, որովհետեւ. — «Կանխենք ըսելու թէ լեզուի մը ներքին յատկութիւնները տոհմային առաւելութիւն մը կը մատնանշեն աւելի քան մատենագրական շրջանի մը անհրաժեշտութիւնը» 3):

Դուրեանի այս բացատրութիւնները չեն գոհացներ մեզ: Լեզուներու զարգացման մասին արդի տեսութիւնները տարբեր բացատրութիւն մը ունին այս հարցին մասին: Չի գոհացներ մեզ նաեւ Դուրեանի սա բացատրութիւնը, թէ «հարկ է աչքի առջեւ ունենալ որ ,բերանացի և հաստատատիպ ոճով մը թարգմանութեան համար մեր եկեղեցական դպրոցներու հարիւրամեայ աշխատութիւնը որոշ չափով մը պիտի ծառայէր ուղղութիւնը տալու լեզուին, գոնէ կեդրոնին մէջ»:

Ո՛չ, Մեսրոպի լեզուն հասկնալի էր «ամէն գաւառի, նաեւ ծայրագաւառներուն, ինչպէս Գողթնիքի եւ Սիւնիքի»: Տարբեր չէր կրնար ըլլալ, քանի որ Մեսրոպ, իր առաքելութիւնը յաջողցնելու համար, պիտի ուզէր ընտրել «ամէնուն դիւրընկալ բարբառ մը»: Եւ ամէնուն դիւրընկալ բարբառը պէտք է որ պատրաստուած, մշակուած ըլլար: Լեզուն երբ չի գրուիր, կը խաթարուի անպայման: Վասնզի գաւառաբարբառը եւ օտար ազդեցութիւնները կ'աճին, կը դարգանան ու կը խեղդեն տոհմային լեզուն: Այս տեսութիւնը ճիշդ է եւ հիմա, հակառակ հաղորդակցութեանց դիւրութեան, որ կը նպաստէ ոստանիկ լեզուին տարածման եւ գաւառաբարբառներու կորստեան: Լեզուն պէտք է որ գրուի, որպէսզի մշակուի և հաստատատիպ ձև ստանայ, այլապէս կը դառնայ հեղուկ, այնպէս որ կը հոսի եւ կը ստանայ պատահական ձեւեր:

Գրի գիւտի այդ հրաշալի աշխատանքին մասին պատմիչներու մեղաւոր լռութիւնն իսկ կը մատնէ թէ մատենագրական նախընթաց մը ունէինք Աստուածաշունչի թարգմանութենէն առաջ: Սակայն քրիստոնէական անապարծութիւն մը գրել տուաւ թէ ամէն բան սկսաւ Աստուածաշունչին հետ, ճիշդ ինչպէս բոլշեւիկեան անապարծութիւնը երբեմն գրել կուտայ թէ իրենցմէ առաջ աշխարհը քաոս մըն էր միայն:

Աստուածաշունչի թարգմանութենէն առաջ, Հայաստան ունեցաւ դպրոցական կազմակերպութիւններու երկու շրջան: Վերջին շրջանի հանճարեղքէն էին Սահակ եւ Մեսրոպ: Բան մը չենք գիտեր նաեւ դպրոցական այդ կազմակերպութեանց գործունէութեան մասին, յայտնի է միայն թէ դպրապետները օտար հայագէտներ էին, — յոյն կամ ասորի: Գրի գիւտէն վերջ, Սահակ եւ Մեսրոպ կը ճամբեն այդ օտարները: Կը նշանակէ թէ անոնք ուզեցին ազգայնացնել դպրոցները: Սակայն դպրոցներու ազգայնացումը կ'ենթադրէ նախապայման մը — դպրութեան ազգայնացում, գրչական յեղափոխութիւն: Գրչական նոր գործիքը, ինչպէս պէտք է հետեւցնել մատենագրական պատառիկներէն, ստեղծուեցաւ պարզապէս ձայնաւորներ տալով հինին, որոշ փոփոխութիւններ կատարելով անշուշտ բաղաձայններուն վրայ եւս: Ասորական գրականութեան հետ բաղդատութիւնը, զոր ցոյց կուտան հին մատենագիրները, կ'ենթադրէ որ մեր լեզուն եւս կը գրուէր նախապէս բաղաձայններով եւ կը կարդացուէր ձայնանիշներով: Ու մինչ ասորերէնը ձայնաւոր կը ստանար Ը. դարուն, հայերէնը ստացաւ Ե. դարուն:

Որքան ալ պատմական արժէք չունենայ, իմ կարծիքովս իրականութիւնն է որ կ'աւանդէ Գանձարանի հետեւեալ պատառիկը. —

Ի մերոյ սուրբ Լուսաւորչէն
Գրիգորիոս արքուն անուանէն
Աւրինադրեալ դարձաւ ի չարէն
Ի կռոց զոհէն ի բանսարկուէն:
Այլ նա վարժեալ գրով յունարէն
Զի չունէաք գիր Հայի բառէն
Մինչ ի Սահակ մեծն ի պարթեւէն.
Մեծըն Մեսրոպ ցանկալին բազմաց
Արժան եղեւ սուրբ Հոգւոյն շնորհաց...
Զոր ի նմանէ սուրբ Սահակ խնդրեաց
Գիր յաւրինել մեզ Հայոց մեծաց:
Յոլով տեղիս վասն այնոր գնաց
Ոչ գտանէ հնար յայնմ իրաց:
Քսանեւինն գիր էր գտաց
Այլ անաւգուտ էր ընթերցողաց,
Զի եւ ոչ կապէր հեգ բառից անուանց,
Այլ անհոգի մարմնոյ նրմանեաց:
Մինչեւ բազում տարիք աղօթեաց
Հառաչմամբ սրտիւ արտասուաց.
Աջն Աստուծոյ անեղին փառաց
Ըզեւթն գիրն ի քարին գրեաց,
Որպէս երբեմն հին աւրինաց
Քարեայ տախտակըն Մովսէսի գրեաց.
Աւրհնեալ Փրկիչն որ զՀայք մեծար-
եաց

Քան զամենայն ազգս գերակաց:
Երեւեցաւ Մեսրոպ ցանկալին
Համանման մեծին Մովսեսին.
Տպաւորեալ ի սիրտ նորին
Այն որ գրեցաւ աջով երկնային.
Ա. Ե եւ Է կարգեալ ընդ Ըին
Եւ Ո եւ Ի կարգին.
Զորեւտասն մեծի Մեսրոպին
Խառնեալ ի յայլ գրերն առաջին.
Սուրբ Հոգի ջանեցաւ նորին
Վեցեակ վեցից համարով գրին:

Կ'եզրակացնենք. — Աստուածաշունչի հրաշալի լեզուն, իր կատարելութեամբ, կ'ենթադրէ որ գրաւոր կը մշակուէր նախ քան Ե. դարու թարգմանութիւնները: Սակայն կարելի չէ ուրանալ, որ առաջին թարգմանիչները ոչ թէ միայն «ունակարար կամ լոկ վարժութեամբ մը ստացուած ընտանի լեզուն կը գրէին անխտիր, այլ

(1) Դասական հայերէնը եւ վիեննական Մխիթարեան դպրոցը, տպ. Վիեննա, 1932, էջ 28:

(2) Քննական Քերականութիւն, տպ. Վիէննա, 1866, էջ 52:

(3) Պատմ. հայ մատենագրութեան, տպ. Երուսաղէմ, 1933, էջ 20:

ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՐՈՍ ԻԲՐԵՒ ՅՕԴՈՒԱԾԱԳԻՐ

Ազգայնական Էտուար Քոնթի եւ համայնավար Ժան Մարշալ, առանց լուր ունենալու իրարու գոյութենէ, ցոյցի եւ կռուի օրէն ի վեր աւելի ջերմօրէն կապուած էին Փարոսին: Մէկ անպատեհութենէ կը վախնար Փարոս. — Քոնթին ու Մարշալը իրար չհանդիպին իր խանութին մէջ: Այդ հանդիպումը կրնար ամէն ինչ երեւան հանել, խարտաշել զինքը ու գրկել զոյգ անդամակցութիւններէ, դուռ բանալով նոր արտաքսումներու:

Փարոս կանխելու համար խայտառակ վիճակ մը, հասկցուցած էր համայնավարին որ շաբթուան սկիզբի երեք օրերը այցելէ իրեն, լայնօրէն կարենալ բարբառելու համար, իսկ ազգայնականին զգացուցած էր որ շաբթուան վերջին երեք օրերը միայն տեսութեան գայ, աւելի ազատօրէն խօսելու համար:

Ըսենք որ Քոնթի դրամատան մը մէջ գրագիր էր, իսկ Մարշալ որակեալ բանուոր մը երկաթագործարանի մը մէջ:

Քոնթիի եկած օրերը Փարոս կը լեցուէր ազգայնականութեամբ: Երեկոյ մը, այնքան լեցուած էր որ՝ յորդեցաւ եւ յօդուած մը գրեց համայնավարութեան դէմ ու ղրկեց «Նոր Յառաջ» թերթին: Իր գրութիւնը, քսանեւչորս ժամ վերջը, տպուած էր: Փարոս զարմացաւ, Փարոս հիացաւ ու խանդավառուեցաւ:

Օր մըն ալ եկած էր Մարշալ եւ ճիշդ երեք ժամ նիզակներ ճօճած եւ ոլաքներ արձակած էին Փաշիզմի դէմ: Փարոս այս անգամ համայնավարութեամբ լեցուած էր: Իրիկունը պարպեց այդ բոլորը երկրորդ յօդուածի մը մէջ ու ղրկեց «Նոր Յառաջ»ի: Քսանեւչորս ժամ ու իր երկրորդ գրութիւնն ալ տպուած էր:

Փարոս սքանչացաւ «Նոր Յառաջ»ի արդարութեան: Այլայլեցաւ սակայն ուրիշ կէտի մը համար ու ըսաւ.

— Տօ', էս ինչ տեսակ բան ա: Կոմունիզմի դէմ գրեցի, «Նոր Յառաջ» տպեց: Ֆաշիզմի դէմ գրեցի, «Նոր Յառաջ» էլի տպեց: էս թերթը իր անունի տակ կարող է գրել. — օրկան Փարոսութեան եւ սրընթաց տպագրութեան:

Փարոս ազգայնական շունչով գրած յօդուածին տակ ստորագրած էր Սեւահեր. իսկ համայնավարական հոգիով գրած յօդուածին տակ ալ ստորագրած էր Շիկահեր: Երրորդ կտոր մը ստորագրեց Սեւահեր ստորագրութեամբ եւ յարձակեցաւ Շիկահերին վրայ: Չորրորդ մըն ալ գրելով, իբրեւ Շիկահեր, զատափեռեց Սեւահերը:

Այս բոլորը միշտ կը տպուէին արագօրէն:

Փարոս օր մը ըսաւ բարեկամի մը.

— Ի՞նչ է քու կարծիքը «Նոր Յառաջ»ի մասին:

— Կարծիք չունիմ:

— Ի՞նչի կարծիք չունես: Ես գտնում եմ որ նա լաւ թերթ է, բազմակողմանի գաղափարներով: Արագօրէն եւ առանց վերապահութեան տպում է ամէն յօդուած:

— Ի հարկէ պիտի արագօրէն տպի: Թերթը քաղցած է: Սոված գայլին ինչ որ էլ տաս կը խլի ու արագօրէն կը լափի...

Փարոս տխրօրէն ըսաւ միտքէն.

— Հիմի հասկանում եմ թէ բանը ինչումն է: Ուրեմն ես մի քաղցած գայլ եմ կերակրում:

Հետեւեալ օր Գուրգէնը Փարոսին եկած էր ու անոր ձեռքը տեսած թերթը.

— Այդ ի՞նչ է: «Նոր Յառա՞ք» կը կարդաս: Գէշ չէ: «Մէյտան»ի թերթ է: Անգամ մը Հօկի գիծին վրայ է, մէյ մըն ալ տեսար թունդ ազգայնական է, երկու օր վերջ կարմիր գիծէն ալ անդին կ'անցնի, հինգ օր վերջն ալ ռամկավար կը դառնայ: Թերթ չէ, գնդակ է: Հիմակ ալ Սեւահեր ու Շիկահեր անուն երկու արջ սկսած է խաղցնել:

Հարուածը ծանր էր:

Փարոս ա՛լ յօդուած չգրեց «Նոր Յառաջ»ին:

Շաբաթ մը վերջը թերթին մէջ կարդաց հետեւեալ հրաւէրը:

«Երկուշաբթի օր, ժամը 6—7, խմբագրատունս կը հրաւիրուի թերթիս աշխատակից Պ. Սեւահերը: Իսկ երեքշաբթի ալ, նոյն ժամուն, կը հրաւիրուի Պ. Շիկահերը, կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար:

Փարոս յուզումէն դողալ սկսաւ: Որոշեց սակայն ոչ մէկ եւ ոչ ալ միւս հրաւէրին պատասխանել, որոշուած օրերուն: Չորեքշաբթի երեկոյ միայն Փարոս տնկուեցաւ «Նոր Յառաջ»ի տպարանը:

— Հրաւիրել էիք ինձ. ես էլ եկայ..

— Բարեւ. հրամմեցէք: Ներեցէք սակայն, ո՞վ էք դուք: Շիկահե՞րը թէ Սեւահերը...

— Այո՛, ես եմ...

— Այսինքն ո՞ր մէկը...

— Ճիշդն ասած թէ մէկը եւ թէ միւսն եմ...

— Չեմ հասկնար: Շիկահե՞րը...

— Ես եմ...

— Սեւահերը չէք ուրեմն...

— Էն էլ ես եմ ...

— Անկարելի է... ի՞նչպէս կ'ըլլայ ...

— Տեսնում էք որ շատ էլ կը լինի: Եւ էն բանը որ կը լինի նա անկարելի չէ:

— Ուրեմն դո՞ւք էիք երկու տեսակէտները պաշտպանողները:

— Ես ինքս ու միայն ինքս...

— Որո՞ւ հետ խօսելու պատիւ ունիմ:

— Ընկեր Փարոսի հետ...

— Այո, հիմա կը հասկնամ... նախկին անդամ նոր Դաշնակցութեան եւ Հօկի ...

— Եւ ներկայիս անդամ ֆրանսիական երկու հսկայական կազմակերպութիւններու. համայնավարների եւ երիտասարդ հայրենասէրների...

— Ընկեր Փարոս, մենք շատ լաւ կրնանք միասին գործել... Ես ալ համակարծիք եմ ձեզի...

— Այսինքն Շիկահերի՞ն թէ Սեւահերին...

— Երկուքին ալ: Իւրաքանչիւր անգամ ձեր փաստերը այնքան կուռ են ու ջախջախիչ որ մարդ ձեզ կարդալով կրնայ թէ՛ ազգայնական ըլլալ, թէ՛ համայնավար:

— Դա իմ մասնագիտութիւնն է: Դուք ինձ էն ասացէք, ձեր թերթը շատ յօդուածներ ունի՞...

— Աս ինչ խօսք է: Յօդուածագիրներ եւ յօդուածներ չէ որ կը պակսին

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

=o·o=

Out of the day and night
A joy has taken flight;
P. B. Shelley

Մըտածմանց պէս կ'ըլլայ երբե՛մըն տրտում
Ցայգանըւագն հոգւոյս թրթռուն եւ անդորր .
Մինչ կը լռեն նրբին յոյզերն անպատում
Երազատենչ իմ քընարի՛ն մեղմօրօր .
Ալ չի՛ լսուիր եւ ո՛չ մրմունջն անհատնում՝
Լըռնափունքի՛ն մենաւոր :

Ես այն ատեն կը զգամ ճակտի՛ս յանդիման
Մատներուդ ջերմ զգուանքն երկա՛ր հըպումով .
Մինչ փափկահիւս վարսերուդ դողն հեշտական
Երանութեան անդարձ հեւքովն անվրդով՝
Կ'օրօրէ զիս երեկոյեան այս բուրեան
Միջոցին մէ՛ջ մեղմիոլով :

Հոգիս ընդհուպ կը յիշէ սէ՛րն՝ որ կ'ապրէր
Սրտի՛դ ծոցին, եւ այն համբոյրն ըղձացուած
Զոր պուրակին առանձնութեան մէջ անտէր՝
Մոռցար մանրիկ շրթներուս վրայ բոցարծարծ .
Եւ արցո՛ւնքն այն, որ կոպիդ տակ կ'առկայծէր
Ցօլքի մը պէ՛ս նըւաղած :

Վայրկեաննե՛րն այն, ոսկէարծա՛թ եւ սուտակ,
Նայուածքներէդ ծորող բարի՛քն էջ առ էջ .
Ու առուա՛կն այն, որուն ջուրին մէջ յստակ
Օրն հալեցաւ խինդով մ'անհուն եւ անշէջ .
Մինչ թռչնակին դայլայլիկներն անուշակ՝
Հոգւոյդ շէնշո՛ղ հուրքին մէջ :

Բայց դուն ինչո՞ւ, անո՛յշ աղջնակ, օրն ի բուն,
Դեռ կը յածիս հոգւոյս կապո՛յտ առէջին .
Եւ կը տենչաս շրջիլ ինձ հետ ափերուն
Լռութեա՛ն մէջ, երբ մահուան քա՛րը լռին
Իջաւ յանկարծ տասնեօթամեայ քու ժպտուն՝
Ոսկեցնցո՛ւղ երազին :

Ներջէ՛ քուրիկ, հողն աւելի՛ է խաղաղ
Քան թէ կեանքն այս, քան թէ աշխա՛րհն այս թշուառ .
Ալ մի՛ յիշեր շիրմիդ ծոցէն իմ աւա՛ղ,
Երբեմնի ջինջ սիրոյս խոստումն հեւասպառ,
Զի կը սուզի հոս ամէն ինչ անյապաղ
Մոռացութեա՛ն մէջ անծայր :

Ներջէ՛ քուրիկ, երբ սիւքն հազի՛ւ ըսկըսի
Շրջիլ դարձեալ նոճիներուն մէջ մըռայլ .
Երբ մաղուի լոյսն երկնի աստղէ՛ն զմրուխտի,
Եւ երբ քուրի՛կ, տրտմութիւնով մ'անայլայլ
Գիշերին մէջ քընարիս չա՛րը յուռթի՝
Ըսկըսի ա՛լ հեկեկալ ...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՄԱՅՔԸԼ ԱՐԼԷՆԻ ՆՈՐ ՎԷՊԸ

Մայքըլ Արլէն (Տիգրան Գույումճեան) վերջերս Աթէնք գացած էր իր կնոջը հետ, որ Կոստանդին Թագաւորին պալատական թիկնապահ իշխան Մէրքաթիի աղջիկն է : Իր այցելութեան ատեն պատահեցաւ ծանօթ յեղափոխութիւնը : Մայքըլ Արլէն օրուան դէպքերու մասին խօսելէ յետոյ, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ յոյն լրագրողի մը, հարց – պատասխանի ձեւով :

— Նոր վէպ կը պատրաստէ՞ք :

— Այո : Ձեռքիս տակ քաղաքաընկերային վէպ մը ունիմ : Նախապէս հաշուեցի թէ երկար պիտի տեւէ . բայց որքան կը գրեմ այնքան աւելի վախճանին կը մօտենամ : Երկու տարուան մէջ վէպ մը կը գրեմ :

— Վերջին անգամ երբ տեսայ ձեզ, հինգ տարի առաջ, ըսիք թէ տարին մէկ վէպ կը գրէք :

— Հիմակ ղանդաղ կը գրեմ : Դիտեցի որ գրագէտները չափէն աւելի կը գրեն :

— Իմացայ որ ձեր գործերը ժապաւէնի պիտի վերածուին :

— Ոչ : Շարժանկարը վէպերս կ'առնէ եւ միայն սենարիոյի կը վերածէ : Մնացեալը բեմադրիչները կը հնարեն : Օրինակի համար «Կանանչ Գլխարկը» որ երեք անգամ ժապաւէնի վերածուած է :

ՊԷՐՆԸՐՏ ՇՕ

— • —

Անտրէ Մօրուա դասախօսութիւն մը տուաւ, վերջերս, Պէրնըրտ Շօի մասին :

Պէրնըրտ Շօ կը կարծէ թէ առաքելութիւն մը ունի Անգլիացիներուն ըսելու ծանր խօսքեր, որոնք ճշմարտութիւն մը կը բովանդակեն անպայման : Ասկէ իր ճաշակը հակաճառութեան, հեգնելու, խոցելու : Ժուխթեանը մէջ բարոյախօս մըն է Պէրնըրտ Շօ, եւ իր նշանախօսքը կը թուի ըլլալ «վա՜յ գգայավարներուն» : Արդարեւ կը սիրէ զգացումը գործածել՝ երբ անհրաժեշտ է շարժիլ : Դէմ է պատշաճութեան, կեղծիքի, — պէտք է անկեղծ ըլլալ, կը յայտարարէ, երեւնալ այնպէս ինչպէս որ է մարդ : Ու եթէ իր գործերուն մէջ կը հանդիպիք հերոսներու, որոնք խոշոր բառեր կը գործածեն, իրենց զգացումներու եւ յուզումներու մասին կը խօսին, ապահովաբար «դաւաճաններ» են անոնք :

Պէրնըրտ Շօ կը կրէ Իպսէնի ազդեցութիւնը : Օր մը Շօ կը գրէր .—

Մեծ է Իպսէնը, եւ Պէրնըրտ Շօ իր մարգարէն է : Անկցի՛ Շէյքսփիրը :

Այս խօսքը չի նշանակեր թէ Պէրնըրտ Շօ կ'ուրանայ Շէյքսփիրի հանճարը : Ընդհակառակն խորապէս ուսումնասիրած եւ ներկայացուցած է անոր իմացականութեան կարկառները : Սակայն այնքան է տարուած Իպսէնով, որ իր խանդավառութեան մըշուշին մէջ կը ստուերոտի Շէյքսփիրը : Եւ յետոյ զգացական տարրերէն իր խորշանքը զինք կ'առաջնորդեն դէպի ճշմարիտը, անկեղծը, բնականը :

Բան չի սպասեր քաղաքական կազմակերպութիւններէն ,— մարդը ինքն իր մէջ պիտի յեղաշրջուի եւ կազմէ գերմարդը, ճիշդ ինչպէս գայլէն շուն յառաջ եկաւ, այնպէս ալ արդի մարդէն դուրս պիտի գայ նոր մարդ մը : Ոչինչ անհաւատալի ըստ իրեն, քանի որ տիեզերքը կամք է միայն : Թէ ի՛նչ պիտի ըլլայ վաղուան նոր մարդը,— այնքան ալ որոշ չի տար Պէրնըրտ Շօ : Ազատագրուած այդ մարդը, ըստ Շօի պիտի ներկայացնէ «գաղափարներու փոթորիկ» մը :

ԺԻԿՈՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

Շուտով կը տօնուի Ժիկոյի մահուան յիսնամեակը : Տենդագին պատրաստութիւններ կը տեսնուին այս առթիւ : Միեւնոյն ատեն բուռն քննադատութիւններ կը կատարուին թեր ու դէմ, Ժիկոյի արժէքին մասին : Ոմանք կ'ուրանան Ժիկոյի հանճարը, ընդհակառակն ուրիշներ յաւիտենական կը համարին անոր հանճարին ճառագայթը :

Եւ թերթերուն մէջ աղմուկ մը .— Դուրս հանեցէք Ժիկօն իր նկուղէն :

Արդարեւ Ժիկօ կը հանգչի Պանթէոնի նկուղին մէջ, սակայն Վոլթէրի, Զոլայի, Ռուսոյի կողքին : Եթէ դուրս հանուի Ժիկօն, պէտք է դուրս հանել միւսներն ալ, կ'ըսեն ոմանք : Ժիկոյի ընտանիքը առաջարկեց Թշուառներուն հեղինակը դնել Պանթէոնի կամարին տակ : Ռէյմոն Շվապ կը յանձնարարէ Ժիկօն տանիլ Սէն – Քլուի պարտէզը : Պիլլի կ'առաջարկէ, նախ կատակով մը, Ժիկօն դնել Նոթր Տամ եկեղեցիին աշտարակին գագաթը, Ժիկոյեան բարձրութեան մը վրայ, յետոյ աւելի լրջութեամբ՝ դնել Պանթէոնի կամարին տակ, Նափոլէոնի դամբարանին ձեւով :

ԻՏԱԼԱՑԻ ԿԻՆԵՐԸ

«Րիտըրս Տայճէսթ» թերթին մէջ յօդուածագիր մը, խօսելով Մուսոլինիի ծրագիրներուն մասին, կը գրէ .—

Տուչէն կ'ուզէ որ իտալացի կիները ըլլան մեծղի, հասուն եւ բազմածին : Կ'ուզէ որ անոնք ունենան այնքան շատ զաւակներ, որքան կրնան : Բայց երբ կիները շատ զաւակ կ'ունենան, իրենց շարժումներուն մէջ կը դադրին ճկուն եւ դիւրաթեք ըլլալէ : Նըկատի ունենալով այս պարագան, Տուչէ կը յայտարարէ թէ կնոջ մը իրական գեղեցկութիւնը պէտք է փընտռել ոչ թէ արտաքին կազմին մէջ, այլ անոր իբրեւ մայր կատարած դերին մէջ : Այսպէս է որ Տուչէ կը փառաբանէ իտալացի կինը, որ մայր է բազմաթիւ զաւակներու, փաշական թիւով՝ վեց-եօթը զաւակ անպայման :

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Ե Ր Բ Ս Ո Վ Է Ր

(Հատուած)

=o—o=

Հ. Զ.ին

... Երկար ատենէ ի վեր չտեսնըւած փայլով մը, ուրախութեամբ մը կը շողային մեծ մօրս աչքերը : Զնչմարեց այլայլած վիճակս : Ու թէեւ սենեակին մէջ նորէն միայն մենք էինք, ծռեցաւ ականջիս ու ցածէն, գրեթէ փսփսալով ըսաւ .

— Գիտե՞ս, Սուրէն, տանտիրոջ կատուն բռնեցինք ...

— Տանտիրոջ կատո՞ւն, ի՞նչպէս ըրիք :

Քիչ անգամ կը տեսնէինք այդ կատուն որ միշտ տան տիրուհիին գրկին մէջ, ուսերուն վրայ մեր անօթութիւնը կը խթանէր : Կը տանջէր գրեթէ : Որովհետեւ ուրիշ որ եւ է բանէ աւելի մեր ձեռքն անցնելու սահմանին մօտն էր . կարելի դիւրին որս մը բաղդատաբար :

Ցաճախ հետապնդած՝ բայց միշտ ապարդիւնանցած էին յարմար անկիւն մը կամ սենեակին մէջ քալելու մեր փորձերը :

Եղբայրս դեռ ոգեւոր յաջողցուցած վտանգաւոր գործէն, բացատրեց խանդ, աճապարող բառերով՝ Աբարներուն մէկ բացակայ պահուն սենեակ մտնելով ծալլուած գորգի մը վրայ «լուացուող» կատուն գրկեն ու դուրս ելլելը :

Քոյրս սովորականէն աւելի տժգունած .

— Ահ, Սուրէն, տեսնէի՜ր, այնպէս վախցայ, այնպէս վախցայ ...

— Դէ՛հ, տղաս, ըսաւ մեծ մայրս, քեզի կը սպասէինք որ գաս, դանակդ հանէ որ մորթես . քանի մէկալները չեն եկեր լրացնենք :

Եւ սեւ գոգնոցին մէջ պլլուած ու գրկին մէջ պահած կատուն ցուցուց : Ջլապիրկ մատներով կը սեղմէր հանգոյցը :

Տարօրինակ է անօթին մը՝ եթէ կարելի է ըսել խարազանուած աշխուժութիւնը ապօրինի կերպով ձեռք անցուած ուտելիքի մը քով : Արդեօք վա՞խն է որ նախընթաց ժամուն մահւան թմրութեամբ սառած մարմնի մը մէջ ջրվէժօրէն խուժել կուտայ արիւնը, թէ յանկարծ սնունդի մը այսքան մօտ, վստահելի կերպով ուտուելու պարագան :— Մեծ մօրս գրկի կատուն տասնապատկուած չափերով ուժ ալ ունենար՝ չէր կրնար փախչիլ :

Հոս պէտք է կրկնեմ, փակագծի մէջ, որ մեծ մայրս գիս մինչեւ այդ օրերը տարիքէս աւելի փոքր մանուկի մը տեղ դնելով մէկտեղ, կարգ մը « ընտանեկան քննութիւններէ » վրիպող կարողութիւններուս մասին չափազանցուած համարումներ ունէր : Օրինակ՝ մսագործի արհեստին մասին : Իսկ այդ օրերուն որ յանկարծ տան այր մարդու տեղը բռնելով՝ մանկութիւնս ցնցոտիներուս պէս տժգունած էր, իր աչքին ոչ թէ մսագործի աշկերտ մը՝ այլ վարպետ մսագործ մը աւելի էի : Զէ՞ որ բերած աման մը արիւնիս ի տես այնքան նախանձորդներ կային :

— Դանա՞կս ... դանակս ծախեցի, լուբիա առի տեղը, ըսի ցուցնելով լուբիային դեղձի մը չափ եղած կապոցը :

— Գէշ բան ըրեր ես : Ինչո՞վ պիտի մորթենք :

Եւ անմիջապէս մխիթարուելով — աչքերը գոգնոցին վրայ էին ,— ըսաւ .

— Հոգ չէ, լուբիան ալ մսի ջուրին մէջ կը դնենք :

— Հապա՞, ի՛նչ լաւ կ'ըլլայ ըսաւ եղբայրս :

Այս խօսքին վրայ է որ զմելին ծախելուս խիղճս խայթեց՝ ոչ թէ մորթելու դանակ չունենալուս : 80 հատ լուբիան պիտի լեցուէր աննշան, երկրորդական բանի մը պէս մսի ջուրին մէջ, եւ չպիտի ալ հաշուուէր անշուշտ : Եթէ քանի մը հատ եւս կերած ըլլայի, միեւնոյնը եղած պիտի ըլլար : Տունը պատահածը շուկային ճիշդ հակառակն էր : Հոն՝ մսագործութեան ոչնչանալուն հետ ներքին պահանջ մը դարձեր էր յանկարծ— ճիշդ է ,վարպետիս ներկայութեան համար — ոչինչ գնով մը տալու, հոս, ներկայ գործին բերումով — ճիշդ է, մեծ չափով մը մեծ մօրս համարումին համար — կ'ուզէի որ դանակս մեծ արժէք մը առած ըլլար գէթ :

— Մի պոռար, զսպուած ձայնով սաստեց մեծ մայրս զայն, լսող կ'ըլլայ :

— Իմ բանածս չէ՞, կը պոռամ, չեմ պոռար, պատասխանեց եղբայրս գէշցած :

— Նորէ՞ն սկսար օյինպօզան ...

Քոյրս միջամտելով համոզեց պըզտիկը որ դրան քով կենայ, եւ մէկը վրայ գալուն լուր տայ :

Ամէն բանի հակառակ, դարձեալ եղբայրս անոր խօսքերուն կը համոզուէր : Քոյրս չունենալով իր վրայ իմ ըմբոստացնող մեծութիւն ծախելըս,, եւ ոչ ալ մամային չփացնող գուրգուրանքը, ամէնէն աւելի բնական, հանդարտ տրամադրութեամբ մը կ'առնէր անոր խօսքերը :

Եւ սակայն կատուն ինչո՞վ մորթելու էր : Մեր քով կը մնար իբրեւ դանակ անկոթ եւ շատ մաշած, չկտրող լմպիկ մը :

Սեւով ճերմակ կատու մըն էր : Մահուան վախը յայտնապէս աչքերուն մէջ, մեր ձեռքերէն ազատելու համար իր կարելին ըրաւ : Ճանկռտեց, խածաւ : Բայց շուտով՝ կրցանք դալարուող մարմինը կատարելապէս անշարժացնել : Ետեւի մէջքէն վար քոյրս էր բռնած, ուսն ու առջեւի թաթերը մեծ մայրս, ես, պնդօրէն կզակը սեղմած, մէկ ձեռքով կը քսէի վզին չկտրող դանակը : Անկարելի : Զէր կտրեր : Դանակին տակէն կը սահէր մուշտակը ու վզին վրայ անօգուտ կերպով կը սղոցէր : Անշուշտ կենդանիին չարչարանքը մենք չէինք տեսներ . այլ չտռազունած, մանաւանդ մեծ մօրս ուռած դէմքը կապոյտի վերածուած՝ անյաջող մնալու վախով իրարու նայեցանք : Մեծ մայրս դժուար շնչոցով մը հասկցուց թէ հակառակ պարագային խեղդելու էինք : Ցետոյ, անշարժ կատուն ինչպէս ըլլար կրնայինք կերպ մը քերթել :

ՓԱՑԼԱԿ ՄԻՔԱՅԵԼԵԱՆ

(Շար.)

(1)

...նիւ եւ խնամքով երեւ –
...ծ արուեստական նր –
...առներու ընտրութեան,
...ու պէսպէսութեան,
...ոց զանազանութեան մը-
...» (Այտընեան) : Թարգ –
...անհատականութեան հը–
...ոին եռեւ կը կանգնի
...ւի միութիւնը, որ ան –
...րութիւնն է դարերու ըն-
...ալող Հայկազեան բար –
...կութիւններուն : Արդա –
...գիտել կուտայ Հ. Ներ –
..., «Տարօնեցին, Կողբա –
...ին, Վանանդացին ... կը
...ն քերականութեամբ,
...ածայնութեամբ, միեւ –
...երքով եւ լեզուագիտա –
...ման նոյն սատիճանին
..., վսեմ, ամենայնիւ կա–
..., առանց տոյժ հասցնե–
...անին քիմքին՝ արտա-
...ամանձնյատուկ ճաշա –

...տուածաշունչին Թարգ–
...պսակումն է այն ազգայ–
...տանքին, որուն լծուած

էին Սահակ եւ Մեսրոպ : Ուզելով ազգայնացնել դպրոցները, վտարել յոյն եւ ասորի դպրապետները, անհրաժեշտ էր ազգային անհատականութիւն, հայկական ինքնատպութիւն մը տալ տառերուն, որպէսզի այդ գործիքով, քանի մը տասնեակ երկաթագիր տառերով, հայկական մշակոյթը փոխադրէին դարերու կռնակին վրայ : Պատմիչները, մթութիւն մը տալով կատարուած մեծ աշխատանքին, Մեսրոպը նմանցուցին Մովսէսին, եւ հայկական տառերու գիւտը՝ Սինայի լերան տասնաբանեայ պատուիրանքի խմբագրութեան աւանդութեան : Սակայն մենք չենք կրնար պատմիչներէն պահանջել, որ կատարուած «հրաշքը» նկարագրեն ազգայնական խոյանքի մը բացատրութիւնը տալով անոր (4) : Մեզի համար ,պատմութիւնը այն գրութիւնը չէ որ կը չարահիւսուի օրը օրին, պատմութիւնը այն ուսումն է որ կը կազմուի՝ երբ դար մը կը բանաձեւէ իր գնահատութիւնը ուրիշ դարու մը մասին : Դարը դարուն դատաստանն է որ կը կատարէ պատմութեան մէջ : Եւ մենք երբ այս դարուն մէջ Ե. դարու վերլուծումը կը կատարենք, չենք կրնար զսպել մեր հիացումը ի տես ինչպէս ազգայնական խոյանքին, որուն պատկերը դժուար թէ սրբուի հայկական մտքի հորիզոնին վրայէն, նոյնպէս քաղաքական խորագիծ ակօսին, որ հայ մշակոյթի հունտը դրաւ Հայաստանեայց աշխարհին մէջ :

Առանց այն աշխատանքին, որով հայ լեզուն արձանացուցին ու կոթողեցին Աստուածաշունչին մէջ, Հայր արմատ չէր կրնար բռնել իր երկրին մէջ :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(4) «Սիոն»ի վերջին թիւին մէջ Օշական եւ վարդապետ մը, դիտեցի որ, Ե. դարու այս հրաշքին կուտան ազգային – քաղաքական գոյն, թէեւ դեռ տարտամ : Մեզի համար հանելի է արձանագրել այս պարագան :

... գիտէք ամէն Հայու մէջ
...նանայ : Բաւական է մի-
...լ քննադը : Իմ թերթս
...ն ի վեր անկողնի մէջ
...նացած : Բոլորն ալ ան –
...եղաններու առջեւ ու կը
...ճակին օգուտները բաղ-
...ն : Նախ Հայերը յօդ –
... չեն մտնար իրենց լի –
...ղ՝ իրենց գրած յօդ –
...ար քան անգամ կը
...որդ՝ իրենց գրութիւնը
... թերթին թիւէն առնուա–
...ինակ կը գնեն ու կը ղր-
...ղականներուն, ծանօթ –
...էզի անոնք ալ կարդան :
...դ կարդացողներն ալ ի –
..., բարի նախանձէ մղ –
...էն յօդուածներ ու արդ–
...տասր – քան օրինակ
...կեն իրենց ծանօթնե –
...պէս է : Եւ սակայն ես
... ձեզ նման հետաքրքիր
... մը ...
... ձեր թերթը սոված գայլ

...է կը նշանակէ : Իմ թեր-
...կուշտ թերթն է եւ սատր
...ոյց, ապեց վերջը, ձեր

իւրաքանչիւր յօդուածին համար կը վճարեմ եօթնուկէս փրանք, պայմանաւ որ Շիկահերն ու Սեւահերը միշտ վիճին իրարու հետ : Ահա ձեզի, կանխիկ, 15 փրանք, երկու յօդուածի փոխարժէք ...

— Հիմի ես միայն հասկանում որ դուք իսկական խմբագիրն էք : Դուք կարողացաք գնահատել ...

Փարոս յուզումէն չկրցաւ չարունակել եւ 15 փրանքը գրպանեց : Եթէ նոյն օրը, իբրեւ կօչկակար, 500 ֆր. շահէր, այդքան պիտի չուրախանար : Կը վճարուէր իրեն իբրեւ աշխատակից – գրող : Սա ամէնէն անհասանելի երջանկութիւններէն մին էր : Փարոս մտադրեց երբեք չծախսել այդ 15 փրանքը :

Խմբագիրը ըսաւ .

— Գիտէ՞ք ինչ, ընկեր Փարոս, պէտք է շարժել մեր լճացած կեանքը : Պէտք է գաղափարական վէճերով զարկ տալ մեր մտաւոր կեանքին : Պէտք է ընթերցողը պահել վառ հետաքրքրութեան մէջ : Ցոյց տալ անոնց ասպարէզի մը թէ աջ եւ թէ ձախ կողմը ... թերթը բոլորին ընել ...

— Էդ գործում ինձ հետ մրցել դժուար է : Ես իմ բանը գիտեմ : Որքան լաւ էք հասկանում դուք մեր իրականութիւնը : Միւս կողմից դուք ինձ հնարաւորութիւն էք տալիս աջ ու ձախ յառաջանալու :Եկէք, համբուրեմ ձեզ ....

Եւ Փարոս ու խմբագիրը իրար գրկեցին :

Գրաշար մը այդ գիրկընդխառնումը տեսնելով ըսաւ .

— Ծօ, Գաբրիկ, հոն նայէ, Սիպերիոյ արջերուն պէս իրարու փաթթուեցան ...

Խմբագիրը փակեց տեսակցութիւնը ըսելով .

— Դուք ճիշդ իմ ուզած մարդս էք : Շաբաթական մէկ յօդուած կը գրէք իբրեւ Շիկահեր, մէկ յօդուած ալ իբրեւ Սեւահեր : Իւրաքանչիւր կտոր սանկ երեք սիւնակ մը բանէ : Անխնայ, կատաղի կերպով յարձակեցէք դուք ձեր վրայ : Ուղղակի խածէք, բզքեցէք, յօշոտեցէք Սեւահերը, միւս կողմէ կամիթներ, բռունցքներ, ապտակներ տուէք Շիկահերին : Վէճը պէտք է ըլլայ տաք, բուռն, մոլեգին : Ամէն շաբաթ 15 փրանքը կը ստանաք կանոնաւորապէս ...

— Եթէ նեղուած էք, կարիք էլ չկայ որ վճարէք ինձ : Ես փող աշխատում եմ : Նոյնիսկ եթէ պատահէ որ փողի պէտք լինի, ես պատրաստ եմ ...

— Ընկեր Փարոս, դուք իրապէս շատ ազնիւ էք : Դուք իսկական ընկերվարական մը ու իսկական ազգայնական ազգային մըն էք ..

Ու Փարոս սկսաւ գրել, գրել ու գրել : Անդադար ինքզինքը կը ծեծէր, ինքզինքը կ'ուտէր, ինքզինքը կը նախատէր :

Փարոս աշխարհի առաջին մարդն եղաւ որ ըսաւ ինքզինքին .

— Անխելք, անմիտ, ապուշ, տխմար, յիմար, բթամիտ եւայլն :

Ամիս մը վերջը սակայն Անձուկեան անուն յօդուածագիր մը գէշ տեսակէն յարձակում մը գործեց թէ Շիկահերին, եւ թէ Սեւահերին վրայ, երկուքին գրութիւններն ալ գտնելով դռեհիկ, տափակ, թխածոյ, բրածոյ : Խմբագիրը այս յօդուածն ալ տպած էր, վէճը աւելի սաստկացնելու եւ մեր մտաւոր կեանքը աւելի բորբոքելու միտքով անշուշտ :

Փարոս գէշ կերպով սրդած էր : Եւ սակայն նստաւ ու գրեց երկու պարսաւագիր, մէկը ստորագրելով Շիկահեր, իսկ միւսը Սեւահեր : Իր այս կտորներուն մէջ խորապէս վիրաւորած էր Անձուկեան : Այս վերջինը նախատուած զգալով ինքզինքը դատ կը բանայ թերթին արտօնատիրոջ դէմ : Կը տեսնուի վերջապէս դատը : Դատարանը կ'որոշէ որ թերթը Շիկահերին յօդուածին համար 2,500 փրանք, իսկ Սեւահերին յօդուածին համար ալ նոյնպէս 2,500 փրանք վճարէ Անձուկեանին : Ընդամէնը 5000 փրանք : Արտօնատէրը կ'առարկէ որ Շիկահեր ու Սեւահեր միեւնոյն անձերն են : Պ. Անձուկեան միայն մէկ մարդու կողմէ նախատուած ըլլալով, վճարուի իրեն միայն 2,500 փրանք :

Անձուկեանին փաստաբանը կը բողոքէ ու կ'ըսէ թէ սուտ է տրուած տեղեկութիւնը, իբրեւ փաստ բացատրելով որ Շիկահերը համայնավարական հակումներ ունեցող գրող մըն է, մինչդեռ Սեւահերը ֆաշիստ է :

Արտօնատէրը կրկին կը պնդէ որ նոյն անձն է երկուքն ալ :

Դատաւորը չկրնալով համբերել կ'ըսէ .

— Խմբագրութիւնը նախապէս գիտէ՞ր որ Սեւահերը եւ Շիկահերը միեւնոյն անձն է ...

— Անշուշտ ...

— Ձեր թերթը լո՞ւրջ է թէ սատիրիկական ...

— Լուրջ թերթ է ...

— Ի՞նչ ուղղութիւնով կ'երթայ ...

— Ամէն ուղղութիւնով ալ կ'երթայ . Նիւ – Եորք, Մարսէյլ, Պրիւքսէլ, Պերլին, Արեւելք, արեւմուտք, Հիւսիս, Հարաւ ...

— Ուրեմն տուգանքի ուղղութիւնով ալ թող երթայ ...

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով :

կը կազմուին Եւրոպայի ապահովութեան համար։ Պէտք չէ մոռնալ թէ Ֆրանսա զօրաւոր է եւ երբեք անձնատուր չպիտի ըլլայ»։

Ֆրանքլէն Պույեօն գոհ չմնաց նախարարին չափաւոր յայտարարութիւններէն, ցաւ յայտնելով թէ շատ քիչ անգամ ճշմարտութիւնը կը խօսին երկրին, որ այնքան պէտք ունի անոր։ «Ձեզ ուզեր խանգարել վաղուան բանակցութիւնները, բայց երբ ամբողջ ցեղ մը կը համախմբուի ուրիշները կործանելու համար, ժամանակը եկած է ազդարարելու թէ կայ ժողովուրդ մը որ ճակատէն պիտի զարնէ վտանգը, փրկելու համար խաղաղութիւնը եւ Ֆրանսայի ապատութիւնը»։

Ահագին բազմութիւն խռնուած էր խորհրդարանին շուրջը, լսելու համար այս ճառերը։

Գերմանիոյ պատրաստութիւնները

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Հիթլեր բանակը եւ օդանաւային ուժերը վերակազմելէ յետոյ, իր ուշադրութիւնը պիտի կեդրոնացնէ նաւատորմին վրայ, զայն բարձրացնելով 400,000 թոնի։ Այս առթիւ, պիտի պահանջէ որ իր բանակը հաւասար ըլլայ ցամաքային ամէնէն զօրաւոր բանակին, իսկ օդանաւային ուժը՝ հաւասար եւրոպական օդանաւային ամէնէն հզօր նաւատորմին։ Այս բոլորէն յետոյ, պիտի յարուցանէ նոր խնդիր մը,— գաղթավայրեր յատկացնել Գերմանիոյ, հարաւային արեւելեան Ափրիկէի մէջ կամ այլուր։

⁂ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարութիւնը ազդարարութիւն մը ուղղեց Գերմանիոյ, առանց անունը յիշելու, այլ դիտել տալով թէ կարգ մը պետութիւններ հետզհետէ աւելի կը ձգտին մոռնալ դաշնագիրներով կնքուած յանձնառութիւնները։ Ձեկոյցը կ'ընդունի թէ ծանր է Եւրոպայի կացութիւնը եւ թէ ամերիկեան ժողովուրդը խորապէս մտահոգ է հետեւանքներու մասին։ Մ. Նահանգներու բարձր պաշտօնատարները շատ մօտէն կը հետեւին Եւրոպայի կացութեան։

⁂ Մ. Նահանգներու խորհրդային դեսպանը ճառ մը խօսելով, դիտել տուաւ թէ «պատերազմի վտանգը տեսանելի է նոյնիսկ այն ազգերուն համար որ չեն ուզեր տեսնել զայն։ Այդպիսի դէպք մը պիտի դառնայ տիեզերական պատերազմ, ամէնէն բարբարոսականը եւ զարհուրելին որ երբեք տեսնուած ըլլայ»։

⁂ Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ գերմանական կառավարութիւնը 240 միլիոն ֆրանք յատկացուցած է, զինուորական լրտեսութեան դէմ լրտեսութիւն հաստատելու համար։ Քանի մը տարի առաջ, այս գումարը 300,000 մառք էր, Ֆօն Փափէն բարձրացուց 6,700,000 մառքի, Հիթլեր՝ 10,600,000ի (64 միլիոն ֆրանք)։ Այս գումարներէն զատ ուրիշ վարկեր ալ յատկացուած են, որոնց գումարը կը հասնի 240 միլիոն ֆրանքի։

8000 խանութպաններու ցոյցը Ծերակոյտին առջեւ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

Ուրբաթ կէս օրէն յետոյ 8000 խանութպաններ եւ մանր առեւտրականներ բուռն ցոյց մը կատարեցին ծերակոյտին առջեւ, եւ փորձեցին ներս խուժել, բողոքելու համար առեւտրական ստացուածքներու վաճառման օրէնքին դէմ։

Ցուցարարները Սալ Պլէյէլի մէջ հաւաքուեցան ժամը 3ին, եւ, փոթորկալից նիստէ մը վերջը, որոշեցին քալել ծերակոյտին վրայ։ Խանութպաններու բանակը զարմանազան նշանատախտակներով անցան գլխաւոր փողոցներէն, եւ տեղ–տեղ ընդհարեցաւ հանրապետական պահակներուն հետ։ Խումբ մը ցուցարարներ խզեցին շղթան, եւ խուժեցին փողոցի մը մէջ, բայց ոստիկանութիւնը կրակ բացաւ։ Միեւնոյն ատեն խռովութիւններ ծագեցան ուրիշ վայրերու մէջ։ Բազմաթիւ ապակիներ ջախջախուեցան։ Ի վերջոյ ցուցարարներու բազմութիւնը ցիրուցան եղաւ, եւ փոքրաթիւ պատուիրակութիւն մը ընդունուեցաւ Ծերակոյտին մէջ, ներկայացնելու համար խանութպաններուն բողոքը։

Կարգ մը թերթեր 15 — 20 վիրաւոր կը հաշուեն, իսկ «Փոփիւլէռ» աւելի քան 400։

Խանութպանները կը պահանջեն վերաքննել առեւտրական ստացուածքներու վաճառման օրէնքը, առարկելով թէ իրենք զոհ կ'երթան վաշխառուներու խաղերուն։ Ցոյցերուն մասնակցող մանր առեւտրականներու ակնոյքան կը ներկայացնէ 500,000 անդամներ, որոնց անունով 8 — 10,000 ցուցարարներ շարժման մէջ դրուած էին ուրբաթ օր։

⁂ Վարչապետը, դատական, ներքին եւ ելմտական նախարարները օրինագիծ մը ներկայացուցին խորհրդարանին, առաջարկելով զեղչել տոկոսի սակը, օրինական սակ մը նշանակել եւ վերահաստատել վաշխառութեան յանցանքի հետապնդումը։

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ երկաթուղիներու վերակազմութեան ծրագիր մը ներկայացուց նոր գործավարը, Քականովիչ։ Այս առթիւ կազմուած տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ 1934ին շոգեկառքի արկածներու թիւը հասած է 62.000ի, իսկ 1935 յունուարին՝ 7000ի։ Հարիւրաւոր մարդիկ մեռած, հազարաւորներ վիրաւորուած են։

Ց.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՓՐՕՓԱԿԱՆՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ Նիստը տեղի պիտի ունենայ այս Հինգշաբթի Մարտ 28ին, երեկոյեան ժամը 8.30ին Au Clair de Lune սրճարանի վերնայարկը։

«Վ Է Մ»

Լոյս տեսաւ Ը. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.— ԴՐՕ՝ «Մի հատուած յուշերից», Ա. ԱԲԵՂԵԱՆ՝ «Դորպատի համալսարանը», Ա. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ՝ «Արամը», Յ. ՋԱՒՐԵԱՆ՝ «Թիֆլիսի քաղաքի վնասարարները», «Մարտիրոս Ղրիմեցու տաղերը», Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ «Շլիսելբուրգի հայ կալանաւորը», ՍԱՄՍՈՆ՝ «Հայաստանի անդր. դեսպանը Պարսկաստանում», ՍՏ. ՔՈՋԱՐԵԱՆ՝ «Լ. Աթաբէկեանը իբրեւ բանաստեղծ», Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ՝ «Տիկ. Ե. Զօրեան», ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ.— Հայաստանի խորհրդ. արձանագրութիւնները.— ԱՆՑԵԱԼԷ.— ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ.— ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ.— ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ։ Վ. ԵՊ. ՄԱՆԿՈՒՆԻ՝ «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»։

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺՆԵԳԻՆԸ.— Ամերիկա, Բրիտանական կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա 70 ֆրանք։ Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան 50 ֆրանք։ Ֆրանսա եւ ուրիշ երկիրներ 60 ֆրանք։

Խմբագրութեան հասցէն՝ S. Vratzian, 13, Rue des Platanes, Plessis-Robinson, France (S.)— Ֆրանսայի ընդհանուր գործակալ՝ Լ. Գեւոնեան, 17, Rue Damesme, Paris (13)։

Յատուկ խնդրանք՝ փութացնել բաժնեգիններու առաքումը, որով բաժանորդները աջակցած կը լինեն խմբագրութեան գործին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Խորին շնորհակալութիւններս բոլոր անոնց, որ անձամբ կամ գրաւոր իրենց վշտակցութիւնը յայտնեցին սիրելի մօրս դառնաղէտ մահուան առթիւ։

Յ. Բօրիկեան

Սէն Շամօն, 19 Մարտ 935

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (50)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Ես ամենեւին տեղեկութիւն չունէի, թէ քաւոր Պետրոսը ինչ բանի վրայ է մտածում կամ ինչով է զբաղուած, որովհետեւ նա շատ ժամանակ բացակայ էր գտնւում մեր իջեւանից։ Բայց հէնց առաջին օրից ինձ պատուիրեց, որ մեր կացարանից դուրս չգամ եւ ամենեւին ցոյց չտամ, թէ ես նրա ընկերն եմ։ Ինձ սկզբում անհասկնալի էր, թէ ինչո՞ւ թաքստի մէջ էր պահում ինձ։ Բայց մի օր դարձաւ դէպի ինձ այդ հարցով.

— Կամենո՞ւմ ես շատ փող ունենալ։ Մուրատ։

— Ինչո՞ւ չէ։

— Ուրեմն ինչ որ ասեմ, պէտք է կատարես։

— Ես միշտ հնազանդ եմ եղել ձեզ։

— Դու պէտք է մտնես այդ մեծ սնտուկի մէջ որ այսօր բերեցի բազաբից։

— Կամենո՞ւմ էք, որ դա իմ դագաղը լինի։

— Այս դրա նման մի բան, պատասխանեց նա ժպտելով, եւ ապա շարունակեց.

— Լսիր, քեզ այս սնտուկի մէջ փակած, պէտք է տանեմ մի հրեայ սեղանաւորի խանութը։ Սնտուկը այն տեղ պահ կը տամ, ուր կը մնայ երեք օր։ Վերջին օրուայ գիշերը դու կը բացես քո դագաղը եւ յարութիւն կ'առնես նրա միջից։ Սնտուկը այնպէս պատրաստուած է, որ ներսից խիստ հեշտութեամբ կը բացուի։ Խանութում դու կը գտնես երկաթեայ ահագին արկղ։ Նա լիքն է ոսկիներով եւ զանազան թանկագին իրեղէններով։ Նրանց մէկ մասը, ի հարկէ մեծ մասը քեզ հետ առած, կրկին կը մտնես քո դագաղի մէջ։

— Ինչու ոչ ամէնը, այլ նրանց մէկ մասը։

— Այստեղ նպատակ կայ...։

Թէեւ նա չասաց, բայց ես հասկացայ, որ քաւոր Պետրոսի սակաւապէտութիւնը այն նպատակով էր, որ խոյն ուշադրութիւն չդարձնեն յափշտակութեան վրայ, երբ արկղը բոլորովին դատարկուած կը գտնեն իր հարստութիւնից։ Ես պատասխանեցի.

— Ես էլ կ'ընտրեմ, ինչ որ աւելի թանկագին է։

— Այդ թողնում եմ քո ճաշակին, միայն թուղթ փողերին չի պիտի դիպչես։

— Որովհետեւ թուղթ փողը բանացնում են, միւս օրը խոկոյն կը նկատեն, որ պակաս է.

— Դու խիստ հասկացող տղայ ես, գովելով ասաց նա ձեռքով փաղաքշաբար իմ մէջքին զարկելով։ — Ահա քեզ երկու բանալիներ, որ շատ հեշտութեամբ կը բաց անեն երկաթեայ արկղը։

— Եթէ չբաց անեն, իմ զարկնութեան արհեստը այնտեղ պէտք կը գայ...։

— Ոչ, կը բաց անեն. քո արհեստը հարկաւոր չի լինի։ Միայն պէտք է զգուշանաս, որ արկղի վրայ կամ բանալիների տեղում որ եւ իցէ խանգարմունք չպատճառես։

— Հասկանում եմ։ Յետոյ։

— Այդ գործը կը կատարես, որպէս ասեցի, երրորդ օրուան գիշերը։ Չորրորդ օրուայ առաւօտեան պահուն ես սնտուկը կը վեր առնեմ Հրեայի խանութից։

— Բայց ես նրա մէջ կը մեռնեմ սովից։

— Դու կը գտնես նրա մէջ բոլոր յարմարութիւնները, ինչ որ քեզ պէտք կը լինի։

Այդ միջոցին նա բաց արեց սնտուկը եւ ցոյց տուեց նրա միջի պատրաստութիւնները։

— Ցերեկները, ասաց նա,— դու պէտք է անշարժ եւլուռ մնաս քո դագաղի մէջ, որպէս մի դիակ։ Իսկ գիշերները ազատ ես, կարող ես դուրս գալ, զուարճանալ, որքան կամենաս։ Խանութում ոչ ոք չէ լինելու։

Նոյն օրուայ երեկոյեան պահուն մի բեռնակիր սայլակ խորհրդաւոր սնտուկը տարաւ սեղանաւորի խանութը։ Նրա միջից ես լսեցի հետեւեալ խօսակցութիւնը։

— Այդ ի՞նչ է, պարոն Շիմօն, հարցրեց սեղանաւորը։

Ռաբբի Շիմօնը, այսինքն քաւոր Պետրոսը, պատասխանեց.

— Բնակարանս ապահով տեղ չէ, Աբրահամ Իսայիչ, համարեա ամէն գիշեր գողութիւններ են պատահում։ Մի քանի բաներ դնել էի մեր այնտեղի սինագօգայի համար. շատ բաներ էլ նուիրեցին բարի մարդիկ, բոլորը, ինչ որ հաւաքել եմ, դրել եմ այդ սնտուկի մէջ։ Վախենում եմ, չլինի թէ մի դժբախտութիւն պատահի, եւ հազարաւոր խեղճ Իսրայէլացիները կը զրկուին այդ օժանդակութիւնից, որ շնորհեցին մեր այստեղի եղբայրները։ Մտածեցի սնտուկը ձեզ մօտ թողնել, Աբրահամ Իսայիչ, մինչեւ իմ գնալը։

— Լաւ ես մտածել, ռաբբի Շիմօն, ասաց սեղանաւորը եւ հրամայեց սնտուկը դնել իւր խանութում։ Յետոյ հարցրեց.

— Ե՞րբ էք կամենում գնալ, ռաբբի Շիմօն։

— Եթէ Աստուած յաջողի, մի երկու կամ երեք օրից յետոյ։ Շատ ուշացայ, Աբրահամ Իսայիչ։ Այնտեղի գործերս կատարող չկայ. խեղճ ժողովուրդը մնացել է բոլորովին անտէր. անխնամ։ Պէտք է շտապեմ որ նրանց օգնութիւն հասցնեմ։

— Պէտք է շտապել, ռաբբի Շիմօն, երբ որ այդպէս է, ասաց սեղանաւորը։

Ռաբբի Շիմօնը շնորհակալութիւն յայտնելով, հեռացաւ։ Այնուհետեւ ամէն օր գալիս էր նա սեղանաւորի խանութը եւ ամէն անգամ իմ դագաղի միջից լսում էի նորանոր խօսակցութիւններ։

Երկրորդ օր։

— Ռաբբի Շիմօն, հարցնում է սեղանաւորը,— դեռ երկա՞ր պէտք է ըսպասենք Մեսիայի գալստեանը։

— Ժամանակը մօտեցել է։

— Ի՞նչպէս կը լինի մեր վիճակը, երբ նա կը յայտնուի։

— Սուրբ քաղաքը (Երուսաղէմ) կը վերականգնուի իւր աւերակների միջից։ Իսրայէլի ցրիւ եկած որդիները կը հաւաքուեն աշխարհի ամէն կողմերից։ Աւետեաց երկիրը կրկին կը ծաղկի իւր հին փառքերով։ Մեսիան կը տիրէ ամբողջ տիեզերքին։ Եւ երկրի ամենահզօր թագաւորները, մէկ գոհի Հրեայի փէշից բռնած, նրանից ողորմութիւն կը խնդրեն։

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 26 ՄԱՐՏ
MARDI 26 Mars 1935

11րդ ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2763 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄՆԱՄԷՋ ԳԻՒՏԵՐԸ ԵՒ ԻՐԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

Երբ իբրեւ հիմնական միջոց կ'առաջարկէինք ներգաղթը, մեզի վերագրեցին բառ մը զոր երբեք բերան չենք առած,— «գանձ-գուածային»:

Մեր բառը շատ պարզ էր եւ բացորոշ.

— «Իսկ ներգա՞ղթը: Հակառակ բոլոր բացասական երեւոյթներուն, կ'արժէ միշտ արծարծել այս հարցը, իբրեւ միակ հիմնական ելքը: Կ'արժէ փորձել բոլոր միջոցները, ԳՈՆԷ ՔԱՆԻ ՄԸ ՀԱԶԱՐ «ՀԱՅՄԱԹԼՕՍ»ՆԵՐ, ամէնէն աննպաստ փոխադրելու համար:

Առնուազն հինգ հազար հաշուելով այս բազմութիւնը, եթէ անոր կէսն իսկ ընդունին, մեծագոյն ափոփանք պիտի ունենանք, առ այժմ»: (ՅԱՌԱՋ, 14 մարտ):

Այս առթիւ էր որ, յաջորդ օրը, կրկին արծարծելով նոյն խնդիրը, կը հարցնէինք.

— «Արդ, Միացեալ յանձնաժողովը որ եւ է դիմում կատարա՞ծ է այս մասին, ուղղակի Երեւան կամ դէպի խորհրդային դեսպանատուն:

Երբեմն անկարելի համարուած միջոցներ կը յաջողին, երբ դուռը զարնես հոգեբանական պահուն»:

«Նոր Երկիր»ի խմբագիրը անճարակ ստացուածութիւն մը փորձելով, այս վերջին նախադասութիւնը վեր ի վայր հրջած եւ տարած կապած էր ... «գանձագուածային հայատակութեան, մեզ համակրութեան մէջ բռնելու յաւակնութեամբ (17 մարտ):

Բարեկամաբար խորհուրդ պիտի տայինք ուշադրութեամբ կարդալ ոչ միայն մեր գրածները, այլ եւ իր հրատարակած թերթին ձեռագիրներն ու փորձերը: Մանաւանդ ձեռագիրները:

Ամէն տեղ չանցնիր խուժանավարութեան, գռեհիկ վարկաբեկումներու եւ խեղաթիւրումներու այդ աժան – կարապետ մարզանքը, որ չափազանց երկար տեւեց:

×

Ուրեմն, մեր առաջարկն է ամէն միջոց, նոյն իսկ անկարելին փորձել, յաջողցնելու համար անմիջական ներգաղթ մը:

Երբ ուրիշին դուռը կը զարնէք, մի մոռնաք սեփականը: Մանաւանդ յիշելով փոխադարձաբար շռայլուած հաւաստիքները:

Իսկ այս ձեռնարկին համար ունինք շատ բանաւոր հիմեր: Նոյն ինքն Երեւանի վերջին լուրը:

1934 *ապրիլ 9ին, Բարեգործականի կեդր. Վարչութիւնը մամուլին կը հաղորդէր զեկոյց մը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.*

— Հայաստանի վարչապետ Պ. Ս. Տէր Գաբրիէլեան «նշանակալից»նամակով մը հաղորդած էր թէ ներկայ տարուան ընթացքին քաղաքացի Շահվերտեան պիտի գայ, «Միութեանս ղեկավարներուն հետ խորհրդակցելու համար եւ թէ ապրիլին 2–3000 գաղթականներու փոխադրումը եւ տեղաւորումը կրնայ սպահով նկատուիլ»:

Դժբախտաբար,— թոյլ տուէք նոյնութեամբ արտատպել զեկոյցին մնացեալ մասը.

— «Ներգաղթի կարգադրութեանց մասին ցարդ որ եւ է տեղեկութիւն հաղորդուած չըլլալով, ոչ Միութեան եւ ոչ ալ Ներգաղթի Ֆոնտի կեդր. Յանձնաժողովին, ի վիճակի ենք յայտարարելու որ թերթերու մէջ եղած այլազան հրատարակութիւնները արդիւնք չեն պետական հրահանգի, այլ ինքնաբերաբար կատարուած նախապատրաստական աշխատանքի մը բնոյթը ունին պարզապէս»:

Եւ Բարեգործականը պարտականութիւն կը սեպէր ազդարարել որ պատրաստութիւններ չտեսնուին, մինչեւ նոր հրահանգի մը ստացումը:

Միեւնոյն ատեն Երեւանէն հասած անհատական նամակներ հրատարակուեցան, որոնք գիտել կու տային թէ որ եւ է ներգաղթի յոյս չկայ 1935ի գարունէն առաջ:

Ուրեմն, ճիշդ մէկ տարի է անցած, եւ «Հայաստանասէր»ներու ոչ գլուխը, ոչ ալ թեւերը որ եւ է լուր ունին ներգաղթի կարգադրութեանց մասին:

Մեր բառն ալ ճիշդ այս հարցին կը վերաբերի:

Զհաւատալով «գանձուածային» ներգաղթի — ոչ այսօր, ոչ ալ մօտաւոր ապագային — մենք հնարաւոր եւ սախպողական կը գտնենք մասնակի փոխադրութիւն մը,— 2–3000 հոգի, ինչպէս խոստացած էր Երեւան:

Հաշուելով երեք հազար եւ հազար մը վերապահելով արեւելեան գաղութներու — Պուլկարիա եւ Յունաստան — կը կարծենք թէ երկու հազարի տեղափոխութիւն մը կրնայ կատարուիլ Ֆրանսայէն, անյապաղ: Աւելի լաւ, եթէ ուզեն բարձրացնել քանակը:

Արդ, առ նուազն երկու հազարի ներգաղթը մեծապէս պիտի թեթեւցնէ այս գաղութին հոգերը, պայմանաւ որ նախապատուութիւն վայելեն բոլորովին անճարները,— «անկանոն»ներ, արտաքսեալներ, աշխատանքի կամ նպաստի իրաւունքէն զրկուածներ եւն.: Մէկ խօսքով՝ բանուորներ, որոնք ամէնէն առաջ, իրաւունք ունին հայրենիքին վրայ:

Այս առթիւ, եթէ Երեւան քիչ մը փոխէր իր քարացած ուսումնութիւնները եւ թոյլ տար որ ուզողը կարենայ անցագիր հանել եւ երթալ, ի՞նչ կը պակսէր բանուորա – գիւղացիական իշխանութեան ապահովութենէն:

Ինչո՞ւ «բիթապուրդ» Ալպանայէն կրնայ ուզած ատենը անցագիր հանել եւ իր երկիրը երթալ, իսկ երկրս թշուառ հայ տարագիրը — աշխատաւոր եւ գիւղացի—տարիներով պոռչ կապելու կը հարկադրուի:

Մէկդի դրէք սնամէջ գիւտերը, եւ քիչ մըն ալ այս ուղղութեամբ աշխատեցէք: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՐՏ. ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՍԿՍԱՆ ԵՐԷԿ, ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

Եռեակ Պետութեանց ժողովը պիտի գումարուի Ապրիլ 11ին, Իտալիոյ մէջ

Սըր Ճոն Սայմըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, կիրակի օր Լոնտոնէն ճամբայ ելաւ օդանաւով եւ իջաւ Ամսթէրտամ: Իր խորհրդականը, Պ. Իտըն, որ Փարիզ կը գտնուէր, մասնաւոր օդանաւով մը գնաց միանալու, եւ երկուքը մէկ նախարարին օդանաւը նստելով, իրիկուան դէմ Պերլին հասան: Մեծ պատրաստութիւններ տեսնուած էին Գերմանիոյ մայրաքաղաքին մէջ, հիւրերուն ընդունելութեան համար: Լոնտոնէն մեկնելէ առաջ, Սըր Ճոն Սայմըն հետեւեալ կարճ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— *«Անմիջական արդիւնքներ չեմ սպասեր: Խնդիրը շատ ընդարձակ է եւ չափազանց դժուարին: Բայց մեր բոլոր ուժերով պիտի պայքարինք, մեր նպատակին հասնելու համար, որովհետեւ մեր նպատակն է «եւ յերկիր խաղաղութիւն, ի մարդիկ հաճութիւն»:*

⁂ *Իբրեւ արդիւնք Փարիզի խորհրդակցութեանց, որ տեղի ունեցան շաբաթ առտու, որոշուեցաւ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ արտաքին նախարարներուն խորհրդաժողովը գումարել ապրիլ 11ին, Սթրէզայի մէջ (Իտալիա): Այս ժողովէն անմիջապէս վերջը, ապրիլ 15ին պիտի գումարուի Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը, համաձայն նախագահ Թէվֆիք Արասի տուած որոշման:*

Անգլիոյ ներկայացուցիչները պիտի այցելեն նաեւ Վարշաւա, Մոսկուա եւ Փրակա: Ուրեմն գլխաւոր շահակիցներուն կարծիքները առնուած պիտի ըլլան մինչեւ ապրիլ 11:

Դժուար է նախատեսել այս դիւանագիտական գործունէութեան արդիւնքները: Որոշ յուսահատութիւն կը տիրէ ոչ միայն Փարիզի, այլեւ Լոնտոնի մէջ, թէեւ շաբաթ օրուան խորհրդակցութեան առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ թէ երեք պետութիւններն ալ նոյն տեսակէտն ունին եւ թէ Սըր Ճոն Սայմընի խօսակցութեան հիմը պիտի ըլլայ Լոնտոնի համաձայնութիւնը (3 փետրուար):

Տիրող յուսահատութեան արտայայտիչն եղաւ նոյն ինքն Պօլտուին, Անգլիոյ փոխ – վարչապետը, շաբաթ օր: Քաղաքական ճառի մը մէջ, պարզելով միջազգային կացութիւնը, գիտել տուաւ.

— *«Մեր կայսրութիւնը աշխարհի ամենահզօր ուժն է որ կը պայքարի խաղաղութեան համար: Զինաթափութիւնը, այնպէս ինչպէս երազած էինք պատերազմէն վերջը, մօտաւոր ապագայի մը մէջ իրագործուելու յոյս չի ներշնչեր. բայց ես անոնցմէ չեմ որ այդ պատասխանատուութիւնը կը վերագրեն որ եւ է ազգի կամ Ազգաժողովին: Ազգերու Դաշնակցութիւնը այսօր աւելի քան երբեք պէտք ունի իր բարեկամներուն եւ կը յուսամ թէ բոլոր անոնք որ իրենց աջակցութիւնը ընծայած են անոր, անցեալին մէջ, պիտի շարունակեն ապագային: Ազգերու Դաշնակցութիւնը ջլատուեցաւ Ճափոնի եւ Գերմանիոյ հրաժարումով եւ Մ. Նահանգներուն ձեռնպահութեամբ: Խաղաղութեան պայքարը կրնայ յաջողիլ յարատեւութեամբ, համբերութեամբ եւ թերեւս արիւնով եւ արցունքով»:*

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ ուրիշ հեղինակաւոր շրջանակներու մէջ ալ նոյնքան վերապահութիւն կը տիրէ: Հիթլէր այսօր այնպիսի վիճակի մը մէջ կը գտնուի որ կամ պէտք է միանայ հաւաքական ապահովութեան դրութեան մը եւ կամ վերադառնայ նախապատերազմեան հաւասարակշռութեան դրութեան, հակելով մինչեւ պատերազմ:

⁂ *Անգլիոյ ներկայացուցիչներուն ընդունելութիւնը ուշագրաւ էր ոչ միայն պաշտօնական արարողութեամբ, այլեւ ժողովրդական բազմութեամբ: Տարիներէ ի վեր առաջին անգամ է որ անգլիացի նախարարներ Պերլին կ'այցելեն այսքան կարեւոր առաքելութեամբ մը: Մինչ 1912ին պատերազմական նախարարը, Լորտ Հէլտէյն Պերլին գնաց Գերմանիան ետ կեցնելու համար պատերազմէն, այս անգամ Սըր Ճոն Սայմըն շատ աւելի դժուարին պաշտօն մը պիտի կատարէ, համոզելու համար հիթլէրական կառավարութիւնը որ միանայ եւրոպական գործակցութեան, վերադառնայ ժընեւ եւ գգուշանայ խոր պառակտումէ մը: 1931ին ալ Մաքտոնըլտ եւ Հէնտըրսըն այցելեցին, երբ Գերմանիան մատնուած էր ելմտական սուր տագնապի մը: Այսօրուան կացութիւնը բոլորովին տարբեր է եւ շատ աւելի ծանրակշիռ, որովհետեւ եթէ ցանկալի գործակցութիւնը չհաստատուի, նուաբեկութիւնը անխուսափելի պիտի դառնայ:*

Գերմանական մամուլը միաբերան կը գովէ Սըր Ճոն Սայմընը, իբրեւ «պարկեշտ միջնորդ մը», անոր պաշտօնը նմանցնելով Պիսմարքի դերին՝ ընդմէջ Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ռուսաստանի (1878): Հակառակ պաշտօնական ներբողումներուն, թերթերը չեն ծածկեր իրենց յուսահատութիւնը՝ բանակցութեանց արդիւնքի մասին:

Պաշտօնական արարողութիւններէն յետոյ, Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ ներկայացուցիչները սկսան բանակցութիւնները, երէկ, երկուշաբթի: Ընդունելութեան առթիւ, բրիտանական դրօշը կը ծածանէր Պերլինի գլխաւոր պողոտաներուն վրայ: Ցոյցերը շարունակուեցան Թամփիլհոֆի օդակայանէն մինչեւ բրիտանական դեսպանատունը:

—•—•—

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՃԱՄԲԱՆԵՐ պիտի շինուին Եուկոսլավիոյ մէջ, հունգարական սահմանէն մինչեւ յունական եւ պուլկարական սահմանները: Կառավարութիւնը 14 միլիոն տոլար փարկ սահմանած է այս շինութեանց համար:

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ԵՒ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ մէջ եւս կ'արծարծուի պարտաւորիչ զինուորութեան վերահաստատման խնդիրը: Մասնաւորապէս առաջինը շատ անհամբեր է եւ առջի օր զրոյց կը շրջէր թէ պիտի հետեւի Գերմանիոյ օրինակին, բայց հունգարական կառավարութիւնը փութաց յայտարարել թէ չուզեր միակողմանի կարգադրութիւն ընել: «Փէշթայի մէջ ուշադրութեամբ կը հետեւին կացութեան եւ համոզուած են թէ երբ ճանչցուի Գերմանիոյ սպառազինութեանց իրաւունքի հաւասարութիւնը, ինքնին պիտի հաստատուի միւս զինաթափ պետութեանց իրաւունքի հաւասարութիւնը»:

Պուլկարիոյ գնահատելի քաղաքականութիւնը

ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ ՀԱՅԵՐԸ ԿՐՆԱՆ ԱՇԽԱՏԻԼ

«Փոլէտնա Փոշտա» պուլկարական թերթը կը գրէ թէ ներքին նախարարութիւնը, անհրաժեշտ քննութիւնը կատարելէ վերջ, Նանսէնեան անցագիր ունեցող Հայերուն թոյլատրեց շարունակել իրենց աշխատանքը, անոնց տալով լիակատար ազատութիւն:

Պուլկարիա, որ առաջին օրէն բարեացակամ վերաբերում ցոյց տուած էր Հայերու հանդէպ, վերջերս սեղմումներ կատարեց: Հիմա, ինչպէս կ'երեւի, այդ որոշումն է որ կը վերաքննուի եւ Նանսէնեան անցագրով Հայերը եւս աշխատանքի արտօնութիւն կը ստանան:

ԻՏԱԼԻԱ ԿԱԶՄ ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏ ՈՒՆԻ 650,000 ԶԻՆՈՒՈՐ

1,200,000 ալ մարզանքի տակ

Տիրող տագնապին հետեւանքով, իտալական կառավարութիւնը դրօշի տակ կանչեց 1911ի ամբողջ դասը, «իբրեւ զգուշական միջոց»:

Նախապէս կանչուած էին արդէն երեք դասեր: Այս զօրաշարժը զինուորական ամէնէն կարեւոր դէպքն է Եւրոպայի մէջ, մեծ պատերազմէն ի վեր: Այս կարգադրութեան շնորհիւ, ապրիլի առաջին երկու շաբաթներուն բանակին թիւը պիտի հասնի 560,000ի, համաձայն պաշտօնական տեղեկութեանց: Իտալիա այս միջոցին դիմելով կ'ուզէ ոչ միայն պատասխանել Գերմանիոյ վերազինման, այլեւ ապացուցանել թէ Փաշականութիւնը լրջօրէն գործի ձեռնարկած է, ստեղծելու համար «ռազմիկ ազգ»: Զօրաշարժը տեղի ունեցաւ ճիշդ այն պահուն երբ Մուսոլինի ճառ մը կը խօսէր, ծանրանալով զինու զօրութեան վրայ: Անպաշտօն աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ դրօշի տակ կանչուած զինուորներուն թիւը ոչ թէ 560 հազար, այլ 650 հազար է: Թերթերէն մէկը այդպէս ալ գրած էր (650,000), սակայն վերջին տպագրութեան մէջ ստիպուեցաւ փոխել թիւը, կառավարութեան հրամանով: 1911ի դասի զինուորցուներէն առաջին առթիւ 30,000 հոգի արդէն դրօշի տակ առնուած էին քանի մը շաբաթ առաջ, Արեւելեան Ափրիկէի համար: Եւ նոյնքան զինուորներ ալ պիտի կանչուին լեցնելու համար այն երկու նոր զօրաբաժինները որոնք պիտի փոխարինեն Ափրիկէ ղրկուածները: Այնպէս որ մնացեալ 160,000ին զօրաշարժը անակնկալ մը եղաւ բոլորին համար: Այս առթիւ պաշտօնապէս հաստատուեցաւ թէ 1912ի դասէն կարգ մը մասնագիտական վաշտեր ալ դրօշի տակ առնուած են, բայց թիւերը գաղտնի կը պահուին: 1913ի եւ 1914ի դասերն ալ հաշուելով (իւրաքանչիւրը 220,000 հոգի) Իտալիա կ'ունենայ պատկառելի բանակ մը, կազմ եւ պատրաստ որեւէ պատահականութեան առեն: Այս կանոնաւոր բանակէն զատ Իտալիա ունի իրր 1,200,000 զինուորցուներ, 18 տարեկանէն վեր, սպառազէն եւ մարզանքի տակ:

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՃԱՌԸ

Մուսոլինի իր ճառը խօսեցաւ շաբաթ 23 մարտ, մասնաւորապէս շեշտելով.

— *«Մենք պատրաստ ենք ամէն բանի որ ճակատագիրը կրնայ դնել մեր ճամբուն վրայ, եւ ի հարկին ամէն խոչընդոտ պիտի տապալենք անդիմադրելի ուժգնութեամբ: Մեր սեւ շապիկաւորներուն եւ ժողովուրդին կրած միլիոնաւոր սուինները ուժ կու տան եւրոպական գործակցութեան մեր անկեղծ փափաքին: Այսօրուան երկնքին չափ ամպոտ քաղաք. մթնոլորտի մը մէջ, Իտալիա կը ներկայացնէ հանդարտ երեւոյթ մը, որովհետեւ զօրաւոր է ոգիով եւ զէնքով: Կ'ուզեմ ձեր միջոցով յայտնել ամբողջ ժողովուրդին, թէ մենք անպատրաստ չպիտի գտնուինք որ եւ է դէպքի առջեւ: Մենք կրնանք հանդարտօրէն նայիլ ոչ – հեռաւոր ապագայի մը որ մերը պիտի ըլլայ: Ձեր սիրտերուն մէջ կրեցէք այս գերագոյն ստուգութիւնը եւ դայն դարձուցէք զէնք մը ձեր անյաղթելի կամքին համար»:*

Այս ճառը խօսեցաւ Վենետիկի պալատին պատշգամէն, Փաշական կուսակցութեան 16րդ տարեդարձին առթիւ: Անհամար բազմութիւն մը խռնուած էր որուն մէջ շատեր համազգեստ եւ դրօշակներ ունէին:

⁂ 1919 *մարտ 23ին էր որ Մուսոլինի հրապարակային ճառ մը խօսելով Միլանի մէջ, հիմը կը դնէր Փաշական կազմակերպութեան: Երեք տարի վերջը, նոր հոսանքը տիրացաւ Իտալիոյ իշխանութեան, վերիվայր շրջելով ամբողջ կարգ ու սարքը:*

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՆՈՐ ԲԱՆԱԿԻՆ ՈՒԺԸ

«Մաթէն» հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ գերմանական նոր բանակին կազմակերպութեան մասին.— Շուտով կը հրատարակուի բանակին կազմակերպութեան օրէնքը: Նոյն իսկ հաւանական է որ հրատարակութիւնը տեղի ունենայ Սըր Ճոն Սայմընի այցելութենէն անմիջապէս վերջը: Այժմէն կրնանք հաղորդել անոր գլխաւոր գիծերը: Գերմանական նոր բանակը պիտի բաղկանայ ոչ թէ 12 զօրաբանակներէ (36 զօրաբաժին), այլ 14 զօրաբանակներէ, (40 զօրաբաժին): Կանոնաւոր զօրքի 12 զօրաբանակներուն վրայ պիտի աւելնան երկու զօրաբանակներ՝ մէկը՝ ոստիկանական ուժերով, միւսը՝ մասնագիտական: Առաջին անգամ զէնքի տակ պիտի առնուի 1914ի դասը: Զինուորութեան շրջանը պիտի ըլլայ մէկ տարի, բայց կրնայ երկարաձգուիլ, եթէ միջազգային կացութիւնը հարկադրէ: Մասնագիտական վաշտերը պիտի կանչուին ապրիլի սկիզբը: Այս բանակը պիտի բաղկանայ մասնաւորապէս ճարտարագէտներէ, արհեստագէտներէ, ելեկտրագէտներէ եւ ուրիշ մասնագէտներէ: Զինուորութեան շրջանը պիտի ըլլայ 1—1ուկէս տարի: Տակաւին կան ուրիշ մարտական – կուսակցական – կազմակերպութիւններ, մանաւանդ պարտաւորիչ աշխատանքի բանակը, ինչպէս եւ 1900—1917ի դասերուն զինուորցուները, որոնք ծառայութեան պիտի կոչուին իւրաքանչիւրը երկու ամսուան համար: Վերսայլի դաշնագրով հաստատուած 12 տարուան ծառայութեան պայմանագիրները պիտի վերջանան, երբ հրատարակուի նոր օրէնքը: Այս կարգի զինուորներուն մէկ մասը նոր բանակին մէջ պիտի ծառայէ իբրեւ մարզիչ ենթասպայ: Ապազինեալ շրջաններու զինուորագրութիւնն ալ պիտի կատարուի նոր օրէնքին համաձայն: Այս առթիւ 50 պահակազօրք (բերդապահ ուժ) պիտի հաստատուի Հռենոսի ափերուն վրայ: Պիտի վերակազմուի նաեւ զինուորական գերագոյն խորհուրդը, նախագահութեամբ Զօր. Լիւտէնտորֆի, որ այս առթիւ մարաջախտի աստիճանին պիտի բարձրանայ:

Գերմանական նոր բանակը պիտի կազմուի ամբողջական ցեղապաշտութեան

(Լաւրենտու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

Ս. Տ. ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ ԵՒ ԽԱՆՋԵԱՆ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Վերնագիրը սխալ նշանակեցինք: Հրապարակէն կը բացակայի Ս. Տէր Գաբրիէլեանը եւ միայն Աղասի Խանջեանն է, որ կրակի տակ է առած Հայաստանի նախկին վարչապետը: Միայն վատոգի մարդիկ ընդունակ են հարուածելու ինկածները: Եւ որովհետեւ հակառակորդը պաշտպանուելու եւ պատասխանելու հնարաւորութիւններէն զրկուած է, ուրեմն Խանջեանը հերոս է կտրած: Ապաւինելով Անդրկովկասի Երկ. Կոմիտէի քարտուղար՝ վրացի Բերիային, Հայկոմկուսի ստրկամիտ քարտուղարը սանձարձակ ազատութիւն է տուած իր լեզուին:

Առաջին անգամ չէ, որ համայնավար ղեկավարներն իրենց սխալ ու ձախաւեր քաղաքականութեան կործանարար հետեւանքներու պատասխանատուութիւնը կը փնտռեն ուրիշներու քով եւ այս կամ այն անձը կը դարձնեն քաւութեան նոխազ: Առաջին անգամ չէ, որ բուն պատասխանատուները կը մնան պաշտօնի գլուխ եւ նուազ յանցաւորներն ու համեմատաբար աւելի շիտակ մարդիկ կը նստին մեղադրեալի աթոռին վրայ: Ոճրագործը կը հագնի դատախազի պատմուճան:

Խանջեանի ճառը — արտասանուած շրջ. կոմիտէներու քարտուղարներու խորհրդակցական ժողովին մէջ — ուշագրաւ է քանի մը տեսակէտներով:

Նախ եւ առաջ կը պարզէ Հայաստանի գիւղին արդի կացութիւնը:

Դեռ նոր վերջացաւ Հայաստանի խորհուրդներու 8րդ համագումարը: Այդ գերագոյն ժողովին տրուած բոլոր զեկուցումները կը խօսէին աննախընթաց նուաճումներու եւ յաղթանակներու մասին: Եւ այդ բոլորը շնորհիւ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի «հմուտ եւ շիտակ» ղեկավարութեան: Իսկ այսօր, երբ անցան ցուցական այդ օրերը եւ իշխանութիւնն ինքզինքը գտաւ դառն իրականութեան եւ կոտրած տաշտակին առջեւ, այլ եւս ստիպուած են ճշմարտութիւնը խոստովանիլ եւ արդարանալու ճամբաներ փնտռել:

Կուսակցութիւնը որոշած է վերցնել գիւղի եւ քաղաքի հակադրութիւնը: Սակայն, հակառակ «ընկ. Բերիայի ցուցմունքներին, Հայկենտկոմի բազմիցս յիշեցումներին այդ մաին», Հայաստանի մէջ չեն գիտակցած «պահանջուած չափով գիւղի աշխատանքի ամբողջ լրջութիւնն ու կարեւորութիւնը»: Եւ գիւղի յետամնացութիւնը, բերքի նուազումը, անասուններու թիւի կրճատումը, անկուլտուրական կենցաղավարութիւնը, հակասանիտարական դրութիւնը եւ անգրագիտութեան խոպան չվերանալը հետեւանք է այն բանին, որ «ժողկոմխորհը ոչ միայն պահանջուած մասնակցութեան առարկայ չի դարձրել գիւղի աշխատանքները, այլ եւ փաստօրէն թերագնահատել է այն»: Բոլոր դժբախտութիւններու պատճառ՝ ըստ Խանջեանի, ի հարկէ, Ս. Տէր Գաբրիէլեանն է, որ տարիներ շարունակ կը գլխաւորէր Հայաստանի ժողկոմխորհը ···

Գարնանացանի կազմակերպման նախապատրաստական աշխատանքները անբաւարար չափով են տարուած: Մինչեւ փետր. 20ը «մեքենաներն ու գործիքները ոչ ամենուրեք սարքաւորուած եւ պատրաստ են: Հացահատիկային սերմերը զտուած են միայն 77 տոկոսով»: Իսկ յայտնի է, որ Տէր Գաբրիէլեանը պաշտօնանկ եղաւ փետրուար 19ին: Ուրեմն վերջինիս օրով ամէն ինչ գէշ կը կատարուէր:

Խանջեան կ'անդրադառնայ նաեւ անասնապահական խնդրին: Եւ այստեղ իր ստախօսութիւնը, խարդախութիւնն ու վիճակագրական թուանշաններու զեղծարարութիւնը չափ ու սահման չունի:

Հողագործական գործավար Մամիկոնեանի խորհուրդներու համագումարին տուած զեկուցմէն արդէն յայտնի է, որ Հայաստանի անասուններու թիւը նուազած է 1930-31-32 եւ 33 թուականներուն: Միայն 1934ին է, որ բարեփոխում տեղի ունեցած է եւ նոյն իսկ որոշ յաւելում: Խանջեան կ'ընդունի անասնապահութեան ողբերգական վիճակը եւ կը յայտարարէ — «1934ի առաջին կիսամեակի ընթացքում մեր անասնապահութիւնն ընդհանուր առմամբ կարողացաւ միայն հասնիլ 1933 թ. մակարդակին, ապա արդէն 2րդ կիսամեակում այդ բեկումն այնպէս զարգացաւ, որ մենք ունենք ոչ միայն անասունների քանակի կայունացում, այլ եւ ակնբախ կերպով արտայայտուած աճում»:

Հողային գործավարն իր զեկուցման մէջ 1934ի աճումը կը հաշուէր՝ խոշոր եղջերաւոր անասուններու համար կէս տոկոս եւ խոզերու համար 72 տոկոս: Իսկ Խանջեան աճումը նոյն կարգով կը հաշուէ՝ 15 եւ 97 առ հարիւր: Առանց պատասխանատուութեան զգացումի գիտակցութիւնն ունենալու, խանջեան կէս տոկոսի աճումը կը բարձրացնէ 15 տոկոսի ···

Խանջեան անցեալ տարուան բերքի չափի մասին չի խօսիր: Սակայն կը պահանջէ, որ այս տարուան բերքը մէկ հեկտարէն 9 կենդինար ըլլայ: Պէտք է ··· Իսկ չէ՞ որ Նէպի շրջանին մէկ հեկտարին 9 եւ կէս կենդինար կը ստացուէր: Ա՛լ ո՞ւր մնացին հնգամեակներու եւ կոլխոզներու նուաճումներն ու յաղթանակները, եթէ 2րդ հնգամեակին երրորդ տարուան համայնավարներու համար խնդիր է դարձած գիւղատնտեսութիւնն հասցնել Նէպի շրջանի վիճակին ···

Շարունակելով հարուածել պաշտպանուելու հնարաւորութենէն զրկուած Ս. Տէր Գաբրիէլեանը, Խանջեան կ'ըսէ.

— «Պիտի բացատրել մի շարք բացասական երեւոյթներ, որ գոյութիւն են ունեցել մեր ժողկոմխորհի աշխատանքներում: Այստեղ մենք չենք ունեցել պահանջուած չափով պլանային հիմունքների վրայ կառուցուած աշխատանք ու ձեռնարկումներ: Հէնց կոլտնտեսական գիւղին եւ գիւղատնտեսութեանը զարկ տալու միջոցառումների ոչ բաւարար արտացոլումը մեր ժողկոմխորհի աշխատանքում, անկասկած, իր արմատներից մէկն էլ ստանում է այդ անպլանականութիւնից:

«Այնուհետեւ վերցնենք այնպիսի բացեր, որպիսին հանդիսանում են օպերատիւ աշխատանքի ոչ բաւարար դրուածքը, կոնտրոլի, կատարման սիստեմատիկ ստուգման պակասը: Մեր խորհրդային ապարատի առանձին ղեկավար ընկերները տարուել են պարծենկոտութեամբ, իրենք շոյելով եւ թոյլ տալով, որ ուրիշները շոյեն իրենց այդ պարծենկոտութիւնը, ուռեցնելով իրենց դերը եւայլն»:

Եւ այս մատնանշուած թերութիւնները «առարկայօրէն հանդիսանում են մեզ հիմնովին խորթ մտայնութեան եւ ազդեցութեան արտացոլում մեր խորհրդային ղեկավարող ապարատի որոշ օղակներում: Մի՞թէ այդ տեսակէտից պատահական է, որ խմբապետական հովանու տակ այդ առանձին օղակներում կարողացել են պատսպարուել մեզ անհարազատ որոշ տարրեր, որոնցից, ի՛նչ խօսք, անյապաղ պէտք է ազատուել»:

Ո՞րն է այդ խորթ մտայնութիւնը.

— «Վերջերս մի շարք հակախորհրդային տարրեր եւ նրանց ազդեցութեան տակ ընկած առանձին կուսակցական քաղքենիներ բացարձակապէս դաշնակցական բնոյթ ունեցող պրովոկացիաներ են տարածում, որ իբր թէ մեզ մօտ թուլանում է շինարարութիւնը, որ իբր թէ մեր տնտեսութեան յետագայ վերելքի եւ յառաջխաղացման առաջ արգելակ է դրւում:

«Փորձեր են կատարում Անդրկովկասի եղբայրական ազգութիւնների միջեւ անվստահութեան սերմեր ցանել, Անդրկովկասի՝ որպէս ամբողջի եւ նրա մէջ մտնող առանձին հանրապետութիւնների շահերին հակադիր ներկայացնելով Խորհրդային Հայաստանի շահերը»: (Ընդգծումը «Խ. Հ.»-ին կը պատկանի):

Այդ մտայնութիւնն այնքան վտանգաւոր է դարձած, որ Խանջեան ստիպուած է զգաստութեան հրաւիրել ընկերները.

— «Չպէտք է մոռանալ, որ նացիոնալիստական տարրերին կարող է յաջողուել առանձին անգիտակից տարրերին իրենց ծուղակը գցել, մոլորեցնել» ···

Խանջեանի սոյն ելոյթը կուգայ հաստատել «Յառաջ»ի այն տեսակէտը, թէ Տէր Գաբրիէլեանը ոչ թէ ինքն է հրաժարած, այլ պաշտօնանկ է եղած, թէ կառավարութեան նախագահին եւ կուսակցութեան քարտուղարին միջեւ պայքար է մղուած, թէ Տէր Գաբրիէլեան պաշտպանած է Հայաստանի տնտեսական շահերը՝ ընդդէմ Վրաստանի եւ Ազրբէջանի ոտնձգութիւններուն եւ «ազգային թեքում» է ունեցած: Բացայայտ է, որ հիւանդութեան պարագան որ եւ է դեր չէ խաղացած: Մանաւանդ, երբ

Խանջեանը կը յայտարարէ, թէ այսուհետեւ ժողկոմխորհը «ընկ. Գուլոյեանի ղեկավարութեամբ այլ եւս սխալներ չի գործի» ···

Ուշագրաւ է, որ Խանջեան իր այդ ճառը արտասանած է ժողովի վերջը: Դժբախտաբար Երեւանի պաշտօնաթերթը չէ տուած ժողովին անցուդարձը: Բայց կ'երեւի, որ ժողովի մէջ ինչ որ բաներ են անցած-դարձած: Որովհետեւ Խանջեանի ճառը յարձակողականէն աւելի, ինքնապաշտպանութեան հանգամանք ունի: Խանջեան կը ճգնի ժողովականները համոզել, թէ Տէր Գաբրիէլեանը յանցաւոր է: Անշուշտ ժողովականներու հարցումներուն է որ կը պատասխանէ ···

Աւելի ուշագրաւ է այն, որ շրջ. կոմիտէներու քարտուղարներու կողմէ Խանջեանի ճառը պաղ ընդունելութիւն գտաւ, մէկ հատիկ իսկ ծափի չարժանացաւ: Իսկ այս աննախընթաց երեւոյթ է խորհրդահայ տարեգրութեանց մէջ:

Այդ չէ՞ նշանակեր թէ ժողովականներու համակրանքը Ս. Տէր Գաբրիէլեանի կողմն էր ···

ԱՇՈՏ – ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԿԻՐՔԵՐԸ ԽԱՂԱՂԵԼԷՆ ԵՏՔ...

Որքան անօրինակ է հայ ժողովուրդի քաղաքական ճակատագիրը, ծանր վերիվայրումներով, նոյնքան իրերամերժ ու իրարատեաց հոգեբանութիւն մը բաժնած է մեր ազգային կեանքը վարելու կոչուած քաղաքական ու ընկերային հոսանքները, իրենց ղեկավար տարրերով: Խաղաղութեան, ինքնամփոփումի եւ փոխանցման այն ժամանակաշրջանին, մեր ազգային կազմակերպութիւններն ու ղեկավար դասը, փոխանակ օգտագործելու ներկայացող առիթը, իրարհասկացողութեան գալու, հաւատաւոր, միակամ ու համերաշխ գործակցութեամբ գալիք նոր դժբախտութիւններ կանխելու, անոնք, այդ տրամադրելի ժամանակներն ու ինքնամփոփումի պահերը կը վերածեն անհատական վէճերու:

Եւ Լիւսիէն Ռըպաթէներ պէտք պիտի ըլլան միշտ, կարծէք որ գէթ շատ կարճ ժամանակով մը մոռացութեան տրուի այդ աւերիչ քինախնդրութիւնը, եւ բոլորը մէկ ցուին մեր ազգային արժանապատուութիւնը վիրաւորելու յանդգնող Ռըպաթէներու դէմ: Չը տեսա՞ք, շարժման մէջ էր ամբողջ հայկական Փարիզը, փրոֆէսէօրներ, փաստաբաններ, գրագէտներ, ուսանողներ, խմբագիրներ, պաշտաւոր ու անպաշտ լեզուագէտներ, բոլորը, բոլորը իրենց բողոքի ճիչը բարձրացուցին:

Ու այժմ խաղաղած է յուզումը, ամէնքը գոհ են որ «լիապէս» կատարեցին իրենց գերագոյն պարտականութիւնը: Լաւ է խորհրդածել այժմ, քան կիրքերու փոթորիկին մէջ: Գիտէինք վերջապէս, թէ փաստաբաններ, գիտնականներ ու շատ մը տիտղոսաւորներ ունինք Փարիզի մէջ, բայց խոստովանինք որ այսքան շատ ըլլալը չէինք գիտեր: Զլացի՞ք, բոլորը իրար կը հրմշտկէին, մէկը միւսէն առաջ անցնելու, մէկը միւսէն աւելի բան մը ըսելու, մէկը միւսէն աւելի խարազանելու խեղճ ու կրակ Ռըպաթէն: Եւ, ի՜նչքան հպարտութեամբ կը բարձրանային մեր ճակատները, մեր հասցէին նետուած անարգանքներուն դէմ ···

Եւ սակայն, «Je Suis Partout»ն կը կարդան տասնեակ հազարներ, ··· իսկ մեր բողոքագրերն ու ցոյցերը մեր ինքնասիրութիւնները գոհացուցին քչիկ մը, եւ շատ շատ մէկ երկու հարիւր տեղացիներ կարդացին ու լսեցին: Անդին, գրուածը մնաց փաստ, եւ վերոյիշեալ թերթի բազմահազար ընթերցողները իրենց կարծիքը կազմեցին մեր մասին: Եղած ու անցած փաստերն ու իրողութիւնները այս կ'ապացուցանեն:

Այժմ ժամանակն է հարցնել մեր գոյնզգոյն տիտղոսաւորներուն, լեզուագէտներուն եւ «տէքթոր»ներով զարդարուն գրագէտներուն, թէ յանցաւո՞ր են Լօթիները, Ֆառէրներն ու Ռըպաթէները: Թող ոչ ոք վիրաւորուած զգայ ինքզինքը եւ արդարամտութեամբ լսէ մեր բառերը, 10 — 15 տարի է Ֆրանսա կը գտնուինք, ո՞ւր էին մինչ այժմ մեր այդ Ֆրանսագէտները, փաստաբանները, Ռըպաթէներու դաս տալու չափ հմուտ գիտնականները, երբ տասը տարուան ժամանակամիջոցի մը ընթացքին, չգտնուեցաւ մէկ հատիկ ինքնավստահ, համարձակ Հայ, որ հրապարակ գար Ֆրանսական տարածուած օրաթերթի մը մէջ, աւելին չըսենք, տարին մէկ անգամ յօդուած մը գրէր (նոյնիսկ դրամով) ներկայացնելով մեր անցեալէն, պատմութենէն, ներկայէն, նիւթեր, դրուագներ ու հատուածներ գրուած ու խօսուած իրենց իսկ յայտնի դէմքերու կողմէ: Մէկ խօսքով ծանօթացնէր մեր առաւելութիւններն ու առաքինութիւնները, մեր բարեմասնութիւններն ու գոհողութիւնները Ֆրանսայի եւ իր ժողովուրդին համար:

Օրինակի համար, Հարաւային Ֆրանսայի տասը միլիոն ժողովուրդին մէջ ամենաշատ տարածուած Petit Marseillaisի եւ Petit Provençalի մէջ հանդիպեցա՞ք օր մը հայ անունով, հայ գրչով գրուած յօդուածի մը, որպէսզի այդ միլիոնաւոր ժողովուրդը, գէթ, համառօտ գաղափար մը, կարծիք մը կազմէր մեր մասին: Չափազանցա՞ծ կ'ըլլանք, եթէ ըսենք թէ՝ Ֆրանսացիներ կան որ Հայ ըսելով Թուրք կը հասկնան, եւ քանիներ մեր քրիստոնեայ ժողովուրդ ըլլալու մասին ծանօթութիւն անգամ չունին: Երբ այսպէս է մերկ իրականութիւնը, ինչո՞ւ պարապ տեղը կը գերագրգռուինք եւ անէծքներով կ'ողողենք հրապարակը, օտարի հասցէին: Այդ բոլորին պատասխանատուն մենք ենք: Ո՞ւր էին, կը հարցնենք, մեր այդ Ֆրանսագէտները եւ Ռըպաթէներու յարձակումէն անկեղծօրէն վիրաւորուողները, ի՞նչ ըրին այս 15 տարիներու երկար ժամանակամիջոցին, կանխելու համար այսօրուան այս տխուր եւ վրդովիչ յարձակումները: Անոնք նախընտրեցին խաչակրութիւններ կազմակերպել իրարու հանդէպ, թունաւոր, կրքոտ ու ատելավառ յօդուածներով ողողել հայկական հրապարակը: Անոնք նախընտրեցին մեր գործադրկութեան եւ աքսորեալներու դժբախտ պարագաները լաւագոյն առիթ մը ծառայեցնել, անձնական ցուցադրութիւններ ընելու, նախարարներու հետ տեսնուելու: Մենք առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, եւ տարիներ շարունակ, նախարարներու եւ վարչապետներու հետ չէ որ կ'ապրինք: Անոնք այսօր կան, վաղը ուրիշներ կրնան ըլլալ անոնց դիրքերուն վրայ, հասարակ, աշխատաւոր ժողովուրդին հետ ենք եւ անոնց հացը կը բաժնենք, բոլորէն առաջ, եթէ խելք ու միտք, ընդունակութիւններ ունիք՝ մեզ տեղացի ժողովուրդին ծանօթացուցէք, ճանչցուցէք: Թող նախ վարչապետէն եւ նախարարէն առաջ, ժողովուրդը մեր մասին գաղափար ունենայ: Նախարարները մեզ շատ լաւ կը ճանչնան: Մարսէյլի աշխատանոցներէն մինչեւ փողոցը, հրապարակին վրայ, «Արմէնիէն» բառը իբրեւ նախատինք ու անարգանք կը գործածուի բերնէ բերան տեղացի ժողովուրդին կողմէ: Եթէ ձեր դիրքերը շատ բարձր են ու չէք տեսներ, մենք ամէն օր կը լսենք, որ տեղացիներէն շատեր իրար անարգելու պահերուն, իրարու O, Arménien կը պոռան իբրեւ ամենածանր նախատական բառ մը: Ըսէք, ի՞նչ ըրած էք այս բոլորը կանխելու եւ թիւրիմացութիւնները փարատելու համար ···

Ահաւասիկ երիտասարդ եւ իրատես գրող մը, Շաւարշ Նարդունին, քանի մը յօդուածներ գրեց այս մասին, ո՞վ հասկցաւ, ո՞վ ուզեց ճանչնալ անոնց մէջ յայտնուած ճշմարտութիւնները:

Գիտենք, այնքան հրատարակութիւններ կան մեր ժողովուրդի արժէքներու մասին գրուած, պիտի ըսեն, ի՞նչ պէտք կայ քանի մը յօդուածներու, ան ալ օրաթերթերու մէջ: Գիտցէք սակայն թէ այժմ սերունդը որ կը մեծնայ, գրադարաններու փոշիներուն մէջ կորսուած, հաւաքածոյ հրատարակութեանց ցուցակն անգամ չուզեր տեսնել: Ան առտուն աչքը կը բանայ, օրաթերթը աչքէ կ'անցընէ, եւ անոր համեմատ գաղափար կը կազմէ այս ու այն նիւթի մասին: Խօսքս հասարակ աշխատաւոր ժողովուրդի մասին է, որուն հետ կ'ապրինք — մնացեալը զինք չի հետաքրքրեր եւ ժամանակ ալ չունի հետաքրքրուելու թէ՝ Փրէսանսէներ, Ժօռէսներ, Քլէմանսօներ ինչեր են ըսած հայ ժողովուրդի մասին: Մեր մտաւորականութեան առաջին պարտականութիւնն է այդ տեղացի աշխատաւոր ժողովուրդին, օրաթերթերու միջոցաւ ծանօթացնել ինչ որ մեր ժողովուրդի բարեմասնութիւնը ու հարստութիւնը կը կազմէ:

Ու թող չմոռցուի երբեք, թէ Ռըպաթէները ոչ առաջինները եւ ոչ ալ վերջինները պիտի ըլլան: Մեր գիշերուան հանգստի պահերուն իսկ, ցեղային թշնամի մը ունինք, որ ամէն առթիւ ու բոլոր միջոցներով կը հետապնդէ, կը խուզարկէ մեր բոլոր շարժումներն ու քայլերը, եւ կ'ուզէ օգտուիլ մեզ վիճակուած ամենապզտիկ դժբախտ պատեհութիւններէն իսկ: Պիտի երեւին ու անհետանան Ռըպաթէները, հասարակաց կարծիք ստեղծելով մեր դէմ, քանի վերի ճշմարտութեանց մասին հաւաքական գիտակցութիւնը չունենանք, եւ ժամանակաւ այդ բոլոր դժբախտութիւնները կանխելու մասին չխորհինք:

Լ. ՄԵԼԻՏՈՍԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Անգլիական ոսկին նոր անկում մը կրեց վերջերս: Այդ անկումը այնպիսի ձեւով ու այնքան անակնկալ եղաւ որ, կարծէք կը սպառնայ քաոսի մը վերածել համաշխարհային շուկան: Ստոյգ է որ անկումէ աւելի անկման ձգտում մը ի յայտ կը բերէ Ն. Վեհափառութիւն սթերլինը: Ըսել կ'ուզեմ՝ կը մտնէ թաքուն ճիգ մը՝ աւելի թերագնահատուելու: Այդ է պատճառը, որ ան իր անկումին հետ կը քաշէ կը տանի նաեւ ուրիշներ, որոնք վերջերս կայուն վիճակ ու արժէք ստացեր էին եւ, այդ կերպով, համաշխարհային շուկան եւս հազիւ կրցեր էր հաստատուն երեւոյթ առնել: Այսպէս, տոլարը, Փր. Ֆրանքը, իտալական լիրէթը, ճափոնական եէնը, եւ նոյնիսկ հոլանտական կուլտէնը սկսան տատանումի նշաններ ցոյց տալ:

Աւելորդ է ըսել, թէ անգլ. ոսկիին անկումը ամէն բանէ առաջ ազդեց տոլարին վրայ: Ասիկա աւելի պարզ կ'ըլլայ, երբ մտաբերենք որ Սթերլինի առաջին անկումը իր ու տոլարին միջեւ պայքարի մը արդիւնք էր: Ուրիշ խօսքով՝ անգլիական ու ամերիկեան մրցակցութեան հետեւանքով, առաւօտ մը ամէնքս, ու մեզի հետ Բարեգործականի վարիչները ափ ի բերան մնացինք, երբ տեղեկացանք թէ անգլիական ոսկին ինկեր է: Միայն անգլիացի ժողովուրդն էր որ իր սովորական պաղարիւնը կրկին ի յայտ բերաւ, որովհետեւ իրեն համար ոչ միայն վնասակար չէր, այլ, ընդհակառակն, արտաքին վաճառումներու տեսակէտէն, շատ նպաստաւոր: Անկէ վերջ, մենք ականատես եղանք անօրինակ երեւոյթի մը,— տոլարն ու սթերլինը մրցեցան ··· իջնալու մէջ: Կը յիշուի թէ երկար բանակցութիւններ եղան՝ երկուքին միջեւ գին մը հաստատելու մասին: Որովհետեւ, Անգլիա կը խորհէր թէ, աժանցնելով իր դրամը, արտասահմանի առեւտրականը հաշիւ կ'ունենայ Անգլիայէն ապրանք գնելու մէջ: Ես, ենթադրենք, երկաթի վաճառական եմ Պալքանեան երկրի մը մէջ: Արդ, եթէ սթերլինը 600 լէյ կամ լեվա արժէ, կրնամ գնել (Անգլիայէն) 400 քիլօ երկաթ, որուն քիլօն ինծի կ'արժէ մէկ ու կէս լէյ կամ լեվա: Իսկ եթէ սթերլինը 400 լէյ կամ լեվա արժէ, երկաթին քիլօն պիտի գայ մէկ լեվայի: Որով, նախընտրութիւն պիտի տամ անգլիական ապրանքին: Եւ որովհետեւ Ամերիկա եւ Անգլիա մրցակիցներ են, տոլարն ալ, իր կարգին, աժանցաւ, որպէս զի արտասահմանի առեւտրականները հաշիւ ունենան Ամերիկեան ապրանքներ գնելու մէջ:

Իմա նոյն երեւոյթն է որ կրկին մեր աչքերուն առջեւ կը պարզուի: Այս անգամ եւս, անգլ. ոսկիին անկումը ամէնէն առաջ ազդեց տոլարին վրայ: Այսպէս, քանի մը շաբաթ առաջ, երբ Փարիզի մէջ, ինչպէս օրը օրին տեղեկացուց «Յառաջ»ը, անգլիական ոսկին 71.77 (Փր. Փր.)էն իջաւ 70.90ի, տոլարը 15 «ախոյենական կէտ»էն 14.955 եղաւ: Տոլարի այս ցած գինը նուազեցուց ոսկիի առաքումը դէպի Ամերիկա: Իրազեկ աղբիւրի մը համաձայն, անցեալ շաբթուան ընթացքին Ամերիկա ղրկուած ոսկիին գումարը ընդամէնը 11.1 միլ. տոլար է եղած, ընդդէմ նախկին շաբթուան 45.04 միլ. տոլարին: Եթէ տոլարը աւելի իյնայ, բնական պիտի ըլլայ եզրակացնել որ ոսկիի առաքումը Ամերիկա՝ բոլորովին պիտի դադրի: Եւ մասնագէտ մը անհաւանական չի գտներ, նոյնիսկ, որ, նման պարագայի մը, ճիշդ հակառակը պատահի,— այսինքն՝ ոսկին դուրս գայ Մ. Նահանգներէն:

Դրամներու անկման տեսակէտէն, չափազանց ուշագրաւ է Ցիւրիխի սակարանին պատկերը: Որովհետեւ, զուիցերական ֆրանքը թերեւս միակն է, որ փոփոխութիւն չէ կրած: Այսպէս, այդ սակարանին մէջ, դրամները հետեւեալ փոփոխումները կրած են — անգլ. ոսկին 14.51էն 14.48ի, տոլարը՝ 303.857էն 303.25ի, ֆրանքը՝ 20,575էն 20,30ի, իտալական լիրէթը 25.59էն 25.575ի, կուլտէնը՝ 208.95էն 208.40ի:

Ուշադրութեան արժանի է այն կարծիքը թէ՝ համաշխարհային սակարաններուն մէջ տիրող տրամադրութիւնը շատ խռովեալ է: Զանազան գրոյցներ աւելի կը բարդացնեն ու գրեթէ անկարելի կը դարձնեն՝ ստեղծուած կացութեան մէջ ելք մը նախատեսելու գործը: Օրինակ, այն կարծիքը կայ թէ անգլիական կառավարութիւնը գիտակցաբար սկսած է իջեցնել իր դրամին արժէքը: Ասոր իբրեւ փաստ կը ծառայեցուի Պանք Օֆ Էնկլանտի քայլը, որով ուզեց սթերլինը կեցնել, բայց անմիջապէս թողուց այն իր ճակատագրին: Ուրիշներ, կ'ըսեն, ընդհակառակն, որ անգլ. կառավարութիւնը չկարողացաւ բռնել իր դրամը: Միւս կողմէ, սակայն ուշադրութեան կը յանձնեն այն պարագան, որ, հակառակ հին ու նոր աշխարհներու սակարաններուն պարզած իրարանցումին, Անգլիոյ ելմտական շրջանակները հանդարտութիւն մը ունին: Նոյնքան հանդարտ է նաեւ ելմտական նախարարը: Որով, կ'ըսեն այս վերջինները, այդ գրոյցները ինքնին կը հերքուին:

Այնպէս որ, աւելի խելքի մօտ կը նկատուի այն զրոյցը որ կուգայ Ամերիկայէն,— սթերլինը ձգտումնաւոր անկում մը ունի:

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ այն տեղի շրջանակները իրարանցումի մատնուած են սթերլինի յարձակումին պատճառաւ ու կորովի կերպով կը պատրաստուին փոխ – յարձակման: Ըստ այդ տեղեկութեան, ամերիկեան խորհրդարանին մէջ հետզհետէ նպաստաւոր տրամադրութիւն մը յառաջ կուգայ տալու համար որոշում մը, ըստ որուն տոլարը պիտի արժեզրկուի մինչեւ 50 առ հարիւր իր սկզբնական արժէքին: Շատ հաւանական է որ տոլարին վերջին ունեցած փոքրիկ անկումը նախանշանն է այդ փոխ – յարձակման:

Ուրեմն, ինչպէս կը տեսնուի, դրամի խնդիրը կը ստանայ ··· պատերազմական հանգամանք: Ուրիշ լուրի մը համաձայն, նախագահ Ռուզվէլթ վերջերս դիմած է անգլիական կառավարութեան, առաջարկելով որ հաստատ յարաբերութիւն մը որոշուի տոլարին ու սթերլինին միջեւ, բայց, կարելի՞ է արդեօք իրագործել այդ առաջարկը: Ներկայիս Անգլիա կը ձգտի հասնիլ նախապատերազմական վիճակին,— Սթերլինը մօտաւորապէս 4,5 տոլար արժէ (այժմ 4,73 — 4.75 է): Իսկ Միաց. Նահանգները կը նախընտրեն որ այժմու արժէքին վրայ մնայ ան: Այդ պատճառաւ ալ, ամէն անգամ որ սթերլինը իյնայ, տոլարը պիտի հետեւի անոր՝ սանդուղին ի վար:

Կացութիւնը աւելի բարդ է, սակայն: Որովհետեւ, անգլ. ոսկիին անկումը ուղղուած է նաեւ «ոսկի խմբակցութեան» պատկանող պետութեանց դէմ, որոնց մասին անկէ առաջ խօսած ենք այս էջերուն մէջ:

Այս ճակատին վրայ աւելի բուռն կրնան ըլլալ «պատերազմական գործողութիւնները»: Վասնզի, տոլարը արդէն լքած է ոսկի դրամանիշը: Իսկ «ոսկի պլոք»ին պատկանող պետութիւնները, չուզելով լքել ոսկի դրամանիշը, աւելի յամառօրէն պիտի կռուին եւ պիտի դիմեն աւելի արմատական միջոցներու՝ ինքզինքնին պաշտպանելու համար այդ յարձակման դէմ: Միւս կողմէ, սակայն, նոյնիսկ Ֆրանսայի մէջ մտածողներ կան թէ ոսկի դրամանիշը պէտք է թողուլ: Փոլ Ռէյնօ, նախկին ելմտական նախարարը, օրինակ, այդ տեսակէտը պաշտպանող մըն է: Անիկա, արտաքին շուկայի պաշտպանութեան համար կը նախընտրէ ամերիկեան եւ անգլիական կերպը — իջեցնել ֆրանքին արժէքը: Ֆլանտէն, սակայն, ինչպէս կը տեսնենք, այդ տեսակէտին չէ: Ու ան անգլիական յարձակման դէմ պատրաստ է կռուելու ամէն միջոցով, բայց երբեք չուզեր հրաժարիլ ոսկի դրամանիշէն: Ֆրանսայի պաշտօնական եւ իրան–ուս շրջանակները կը խորհին, նոյն իսկ, վերահաստատել հաշուեման մաքսը՝ ապրանքներուն համար այն պետութեանց, որոնց դրամները կ'իյնան: Հասկնալի է թէ այս նախատեսութիւնը Անգլիոյ դէմ է: Դրամի՛դ արժէքը իջեցուցի՞ր, լա՛ւ, ես ալ Ֆրանսա գալիք քու ապրանքիդ վրայ աւելի մաքս կը դնեմ, կ'ըսէ Փարիզը՝ Լոնտոնին: Եւ սակայն, Լոնտոնը, իր կարգին, նախատեսած է այդ պարագան, ու վերջին օրերը կը խօսի արդէն ուրիշ կարգադրութեան մը մասին: Այն է, «նկատի առնելով որ կարգ մը պետութիւններ թերեւս աւելցնեն իրենց մաքսերը՝ անգլիական

Անխուսելի կը մնայ ինծի հայերէնը

Գրաբարի սիրահարը Նոան դիտողութիւն մը կ'ուղղէր ինծի, յօդուածաշարքիս առթիւ, որուն երրորդը անցի օր: Իր դիտողութիւնը կը վերաբերի հայերէն Աստուածաշունչի լեզուին եւ հարազատութեան:

Համաձայն եմ իրեն, բայց ինք ինչո՞ւ համաձայն չէ ինծի:

Արդարեւ, Աստուածաշունչի հայերէնին մասին հիացում ունիմ միայն, խոստովանելով որ յանձնապաստան պիտի ըլլայի՝ եթէ քննադատէի հին հայերէնի խորախորհուրդ արուեստը, երբ քաջալանջ ախոյեաններ, որոնց կարգին Նոան, փառքը կ'երգեն ոսկեդարեան անյաղթելի հայերէնին:

Ուրեմն, Աստուածաշունչի լեզուին մասին երբեք քաջութիւնը չունիմ տարակարծիք ըլլալու ինչպէս իրեն, նոյնպէս հսկայ Այտընեաններուն:

Բայց Աստուածաշունչի թարգմանութեան հարազատութեան մասին եւս նոյն տեսակէտները ունինք, քանի որ ճշդած էի թէ ընդօրինակողներու վրէպները (ինչպէս հայերէնի, նոյնպէս ասորերէնի եւ եբրայերէնի մէջ), թարգմանիչներու աղբիւրները (նախ ասորերէն, յետոյ յունարէն) պատճառներ են հարազատութեան պակասի: Մնաց որ հարազատութեան այդ թերութիւններով ոչինչ կը կորսնցնէ հայերէն Աստուածաշունչը, որովհետեւ մենք կը սիրենք այդ գիրքը ոչ թէ Սինայի լերան պատուիրանքները գոց ընելու, Ղովտի աղջիկներուն պատմութիւնը սորվելու, Սամարացի կնոջ զրոյցը կարդալու համար, այլ միայն ու միայն ճաշակելու համար մեր ոսկեդարեան հայկազեան լեզուն, որուն կոթողն է այդ գիրքը: Դարձեալ, պիտի սիրէինք այդ գիրքը, եթէ նոյն իսկ սոխ ջարդելու մասին գրուած ըլլար, — մեզ կը հետաքրքրէ, կը կրկնեմ, լեզուն եւ ոչ թէ նիւթը: Եւ յետոյ, հայերէն Աստուածաշունչէն շատ աւելի մեծ թերութիւններ ունին եւրոպական թարգմանութիւնները, միշտ հարազատութեան տեսակէտով եւ միշտ նոյն պատճառներով:

Ուրեմն թերագնահատութեան բան չկայ այստեղ եւս:

Գալով Յոբի գրքէն հատուածի մը թարգմանութեան.— Այդ մասին երկար գրած եմ ՅԱՌԱՋի մէջ (8 յունուար 1933): Վերջին անգամ մէջբերումս լման չէր, այնպէս որ սխալ հասկցուած է: Դժբախտաբար օրաթերթի մէջ նիւթը զոր կը շօշափեմ այդ յօդուածաշարքով, կարելի չէ տալ այնքան լայն, որքան եղան ուսումնասիրութիւններս վերջին տարիներու ընթացքին:

Գրաբար Աստուածաշունչին մէջ Յոբի է. գլխուն այդ հատուածը թարգմանուած է այսպէս.—

Թափես զոգի յանձնէ իմմէ, եւ ի մարմնոյ զշունչ իմ, եւ ի մահուանէ զկեանս իմ: Զի ոչ եթէ յաւիտեան կեամ, եթէ երկայնամիտ եղէց ...

Աշխարհաբարը այդ նոյն հատուածը կը թարգմանէ (աղբիւրը տարբեր է).—

Վասն որոյ աւելի կ'ընտրեմ խեղդուիլ ու մեռնիլ, քան թէ իմ ոսկորներուս պահպանութիւնը: Ես ձանձրացած եմ, ու չեմ ուզեր որ յաւիտեան ապրիմ:

Տանք ֆրանսերէն թարգմանութիւնն ալ (Զատոկ Քահն).—

De sorte que mon âme souhaite une fin violente, préférant le trépas à ce corps misérable. Je suis plein de dégoût, je ne vivrai pas éternellment.

Ներկայս պատրիարքի օրով, երբ Հայերը կը փափաքին գրաբար Աստուածաշունչն ալ տալ Ամերիկացիներուն, կ'աւելցուի՝ հետեւելու համար աշխարհաբարին, (որ իբր թէ աւելի հարազատ է).—

Եւ ընտրեաց զխեղդ առնուլ անձն իմ, զմահ քան զոսկերս իմ: Գարշեալ իմ, ոչ յաւիտեան կեցից:

Այսպէս կը տեսնուի, — իմ բամբասս ալ այդ էր պարզապէս, — գրաբարը եւ աշխարհաբարը նոյնն են եւ երկուքն ալ ... ճիշդ չեն այդ հատուածին մէջ: Բայց հարուածս աշխարհաբարին կ'երթայ:

Ձեռքիս տակ ունիմ Աստուածաշունչի բնագրին մասին քանի մը ուսումնասիրութիւններ: Այդ ուսումնասիրութիւններուն հետ բաղդատելով կատարուած թարգմանութիւնները, կը տեսնեմ որ գրչագիրները սխալ կարդացեր են ոսկորներս(*) բառը, փչիկ մը աւելցնելով՝ այդ բառը կը վերստանայ իր բուն իմաստը եւ կ'ըլլայ տառապանքս: Ուրեմն բնագրին մէջ այսպէս է.—Կը նախընտրեմ մեռնիլ քան թէ տառապիլ, եւ ոչ թէ մեռնիլ քան թէ ոսկորներուս պահպանութիւնը, վասնզի որքան ալ փոխաբերական գեղեցկութիւն մը ուզենք հագցնել, ոսկորներուս պահպանութիւնը գրելը ոչ միայն աղուոր չէ, այլ եւ պահպանութիլ բառը թարգմանիչին կողմէ աւելցուած ըլլալուն համար՝ նոր գրուած է աշխարհաբարին մէջ, իսկ վերցուած՝ գրաբարին մէջ:

Ցարգելի Պ. Նոան կրնայ վստահ ըլլալ որ երբեք պիտի չդադրիմ սիրելէ հին արժէքները, ինչպէս զինք՝ իբրեւ հին հայերէնի եռանդաշատ մշակ, չուզելով նմանիլ իրենց բրածը կամ բածը չգիտցող երիտասարդներուն, առանց սակայն վարակուելու այն հիւանդութեամբ, որուն կ'ակնարկուի Որատիոսի չափածոյ սա տողով.

Laudator temporis acti.

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Թէ շփոթութիւնը որքան մեծ է, կ'արժէ բաղդատել Տր Սասիի թարգմանութիւնն ալ.— **Mes os aspirent au trépas.**

ապրանքներուն համար, իբրեւ հատուցման միջոց՝ անգլիականի անկման, Անգլիոյ առեւտրական նախարարութիւնն ալ, օգտուելով ներածումը սահմանափակելու իր իրաւունքէն, անմիջապէս կաշկանդումներու կը դիմէ (անոնց ապրանքն ալ ինք ներս չառներ):

Երկու կողմերու այս սպառնալիքները—դրամային պատերազմ, որ բռնկած է,— կրնան վաղը մաքսային պատերազմի մը վերածուիլ:

Երբ նկատի առնենք որ դէպքերը չափազանց արագ կը զարգանան, հասկնալի կը դառնայ թէ ինչու եւ մտադէտներ ու տնտեսագէտներ կը վարանին այժմէն ըսելու թէ ուր կրնայ յանգիլ սկսուած այս պատերազմը:

ՄԱՄՆԱԳԷՏ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գանգատներ

ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (9 մարտ) «անհոգ եւ անզգոյշ մարդկանց մասին» խորագրին տակ, աշխատակից մը կը գրէ՝ քննադատելով գաւառական դպրոցներու մանկավարժութիւնը.—

Անթոյլատրելի է, երբ Թալինի շրջանի Զիթհանքովի դպրոցին մէջ աշակերտը դանակով կը յարձակի ընկերոջ վրայ եւ կը վիրաւորէ, կամ երբ Վ. Թալինի տիպար դպրոցին մէկ աշակերտը նախկին տնօրէնին երեսին «յիմար» կը պոռայ, եւ կը գողնայ նոյն դպրոցին քարտէսը, վառարանը, եւն.: Փաստ է որ տակաւին կարգ մը դպրոցներու մէջ (Սարունջի, Արեգ, Զարնջա, Դաղալու) կը շարունակուին ծեծն ու հակամանկավարժական մեթոդները: Չենք խօսիր մեր դպրոցներու առողջապահական վիճակին մասին, որ գոհացուցիչ չէ:

Գանգատներ

ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Երեւանի բժշկական վարժարանի 10րդ հունձքին առթիւ,— ինչպէս գրեցինք, այս տարուան շրջանաւարտներուն թիւն է 91,— Հայաստանի առողջապահական գործավարը, Գ. Ղեւոնդեան, փոքրիկ յօդուածով մը (Խորհ. Հայաստան, 5 մարտ), կը ներկայացնէ բժշկական վարժարանին կատարած դերը վերջին տասը տարիներու ընթացքին: Բժշկ. վարժարանը մինչեւ հիմա տուած է 508 բժիշկ, սակայն գոհացուցիչ չէ արդիւնքը: Գաւառներու մէջ մեծ պահանջ կայ բժշկի, միւս կողմէ բժշկ. վարժարան ընդունուող երիտասարդներու մտաւորական պատրաստութիւնը թերի է, բժշկ. վարժարանի ուսման տեւողութիւնը կարճ է, հետեւաբար ընթացաւարտ բժիշկները պահանջուած արժէքը չեն կրնար ստանալ: Անհրաժեշտ է բժշկական վարժարանին տալ այնպիսի կազմակերպութիւն մը, Երեւանը օժտել կլինիկներու ցանցով մը, որ հասցուած բժիշկները ներկայացնեն արժէքը որ կը պահանջուի իրենցմէ:

Նոյն թերթին մէջ, բժշկ. վարժարանին տնօրէնը, Փրոֆ. Յակոբ Յովհաննիսեան եւս կը խօսի վարժարանին տասնամեայ հունձքին մասին, արձանագրելով որ յոբելեան մըն է այս հանդիսութը Հայաստանի առողջապահական գործունէութեան եւ բժշկական պատմութեան մէջ: Փրոֆէսորը եւս թոյլ կը գտնէ կատարուած աշխատանքը, պահանջին անբաւական, քանի որ երիտասարդ բժիշկներու կը սպասեն շրջանները, գիւղատնտեսական զանազան կայաններ, լեռնային անմատչելի վայրեր, ճահճաւէտ վարակուած դաշտագետիններ:

Դէպի Արագած

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ կը կարդանք (4 մարտ).—

Գարունն այս տարի շուտ եկաւ եւ վերջացան դահուկի մրցումները, որոնք ձմեռնային մարզախաղի սիրուած տեսակներէն մին դարձած են Հայաստանի մէջ: Քանաքեռի բարձունքները, ուր տեղի կ'ունենային դահուկի մրցումները, վաղուց ազատուած են ձիւնէն: Արագածի ձիւնապատ կողերն են միայն, որ դէպի իրենց կը քաշեն դահուկի խիզախ մրցորդները, ոչ բուքը, ոչ ալ ճամբու դժուարութիւնները նկատի կ'առնեն անոնք:

Քանաքեռի շինութեանց բանուորներէն 6 երիտասարդներ, դահուկով մարզախաղի վարպետ Վալերի Ուինդովսքիի առաջնորդութեամբ, որոշեցին բարձրանալ Արագածի գագաթը, փետրուար 23ին: Երեկոյեան, անոնք ինքնաշարժով մեկնեցան Աշտարակ, յետոյ ոտքով գացին մինչեւ Բիւրական: Գիշերելով Բիւրականի մէջ, յաջորդ առտու կը սկսին դահուկով իրենց վերելքը Արագածի գագաթն ի վեր:

Եղանակը պայծառ էր, արեւոտ: Յառաջանալը դիւրին էր, որովհետեւ նախորդ օրը նստած թարմ ձիւնը բարակ շերտով ծածկեր էր կարծր մակերեսը: Շրջակայքը մեռելային լռութիւն կը տիրէր: Չկային նոյն իսկ գազաններու հետքեր:

Նոյն օրը, երեկոյեան, ժամը 6ին երիտասարդներըիրենց դահուկներով հասան օդերեւութաբանական կայանը (ծովի մակերեսէն 3220 մեթր բարձր), անցնելով 22 քիլոմեթր:

Կայանին պետը եւ ընկերները կ'օգնեն անոնց որ եա մնացած էին, եւ երիտասարդները գիշերը անցուցին կայանին մէջ, ուրախ զրոյցներով:

Մարզական այս արշաւին մասնակցողները կը պատմեն թէ Արագածի գագաթը ձմեռողները (օդերեւութաբանական կայանի պաշտօնէութիւնը) առողջ են եւ կայտառ, բայց կը գանգատին որ լապտերները յարմար չեն, հովէն կը մարին, պէտք է նկատի ունենալ որ Արագածի վրայ հովը կը փչէ մէկ վայրկեանի մէջ 8 մեթր ուժով: Անհրաժեշտ է հիմնել հովի ելեկտրական կայան մը, լուսաւորելու համար ամբողջ կայանը:

Փետրուար 25ին, առաւօտեան, ցուրտը Արագածի վրայ զերոյէն 15 աստիճան վար էր: Երբ օդը քիչ մը տաքցաւ, ժամը 11ին մարզական արշաւին մասնակցողները մեկնեցան օդերեւութաբանական կայանէն եւ ուղղուեցան Արագածի գագաթը: Բարձրացան մինչեւ 3800 մեթր ծովու մակերեսէն վեր, յետոյ միշտ դահուկով սկսան վայրէջքը Արթիկի ուղղութեամբ: Երեկոյեան ժամը 7ին կը հասնին Արթիկ, ուր կը գիշերեն եւ յաջորդ առտու կը մեկնին Լէնինական, 3 ժամուան մէջ կտրելով 25 քիլոմեթր ճամբայ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

«Ի՞նչ պիտի ընենք...»

Վիշապներու 160ի խմբակը, որուն հազիւ կէսը մնացած է՝ այժմ, հաւաքուած Ժան Կուժօնի Հայոց եկեղեցին, տարիներէ ի վեր կը գործէր իր ուզած եղանակով, առանց օր մը խորհելու թէ պէտք է հայութեան ներկայացնէ իր անձնազոհ գործունէութեան հետ գանձած եւ ծախսած դրամներուն հաշիւը:

Այսօր եկեղեցւոյ գանձը բոլորովին պարապ է, սանթիմ չունի, եւ եթէ կը գտնուին բեկորներ, անշուշտ պէտք է փնտռել 9րդ կամ 10րդ թաղամասերուն պողպատեայ սնտուկներու մէջ: Եւ պէտք է զանոնք ենթադրել կորսուած: Լափայէթի ջօջերը ուզելով բան մը ընել, զմայլելի ծրագիր մը կազմեցին եւ եկեղեցւոյ բոլոր գործերը յանձնեցին տնօրէնի — քարտուղարի մը, որ միայն դրամ գտնելու, ճարելու հոգն ունէր: Այդ օրէն ի վեր ամէն Հայ որ պէտք ունենար որ եւ է բանի,— ծննդեան վկայական, ամուսնութիւն, կնունք եւ մեռել— պէտք է նախապէս դրամ ցնծայ, եւ այսպէս դանձեցին հարիւր հազարներ:

Այդ ամբարած չէնքին մէջ տպատ գործելու, եւ հետաքրքիրները չէզոքացնելու կամ նեղացուցիչ մրցակցութիւններ հեռացնելու համար, անոնք չքաշուեցան քաջալերել լրտեսութիւնը... Եւ յաջողեցան ալ:

Ահա այսպէս վնասակար համար տունները մէկիկ մէկիկ զանազան պատրուակներով իրենց ձօռէն հեռացուցին եւ 36 տարիներու հովին ալ կամացուկ մը քարտուղարութեան դրասենեակէն առաջին յարկը բարձրացուցին, հազիւ իրեն արտօնելով եկեղեցի իջնել աղօթելու համար:

Եւ չասլութեան շրջան մը բոլորելէ յետոյ, ահա այսօր կը գտնուին դատարկ սնտուկին առջեւ եւ կ'ըսեն.

— «Ի՞նչ պիտի ընենք»: Երկու ամիսէ ի վեր Փարիզի առաջնորդը, քահանաները եւ երկրորդական պաշտօնեաները ամսական ստացած չեն եւն.:

Ի՞նչ եղան այդ խոշոր գումարները: Մէկը երկուքի վերածելով «անֆամիյլ» կարգադրութիւններ բրին եւ հալեցուցին:

Եկեղեցի մը (Առնուվիլ), որուն համար ժողովը որոշած էր երկու հարիւր հազար Ֆր. ծախսել, չորս հարիւր յիսուն հազար (450,000) Ֆրանք անցած է: Անդամի մը բողոքին վրայ, պատասխանատուն կ'ըսէ թէ «ուզած է ճոխ բան մը շինել ինք իր գլխուն, եւ կը խոստանայ, երբ գործերը յաջող երթան, այդ գումարը ճարել...:

Ահա այսպէս իրար շնորհաւորելով կ'ուզեն մոռնել տալ խնդիրը: Իսկ այդ չքեղաշուք եկեղեցին կիրակի օրերը հազիւ քանի մը տասնեակ հաւատացեալներ կ'երթան ոչ թէ աղօթելու, այլ իրենց հոգերուն ճար մը գտնելու համար:

Եւ այս ջիջերը այժմ իրար անցած են թէ ինչպէս պիտի ճարեն կաթողիկոսարանին չարաթական 750 Ֆր. ծախքը... Գոնէ իրենք իրենց մէջ համերաշխ ըլլային: Իրազեկներ գիտեն թէ այդ գոհարները բաժնուած են «քլիք»ներու:

Ասոնք տարիներով արգելք եղան Աղքատախնամի դրասենեակը եկեղեցի փոխադրելու եւ երկար պայքարներէ յետոյ էր որ հաճեցան արտօնել որպէսզի պնակ մը դրուի յանուն Աղքատախնամին: Եւ այժմ ալ կը վարանին անկիւն մը տրամադրել Ֆրանսահայ Կամաւորներուն համար:

Դեռ առիթ կ'ունենամ խօսելու:

Վ. ՀԱՐԻԿԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ ՓՈԽԱՐԷՆ

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ, Լիւսիէն Ռըպաթէի ծանօթ լրբութեան առթիւ (8 մարտ).

— «Խոր դառնութիւն բերաւ անշուշտ այն գրութիւնը, որ ֆրանսացի լրագրողներէն մէն Լիւսիէն Ռըպաթէ զետեղած է Փարիզի ծանօթ շաբաթաթերթին՝ «Ժը Սիւի Փարթու»ի մէջ:

Պիտի չուզէինք մեր արդար ցասումը այդ գրութեան դէմ արտայայտել որ եւ է խիստ բառով. նախ՝ իմաստ չունի, որովհետեւ մեր գրածը միայն մենք պիտի կարդանք, մինչ անհրաժեշտ էր, որ զայն Ռըպաթէները կարդային. (տուեալ պարագային մենք կը նմանինք այն մարդուն, որ դուրսը ունեցած վէճը կը շարունակէ իր տունը, *պարապ* սենեակի մէջ). երկրորդ՝ չկայ բառ մը մարդկային լեզուին մէջ, որ իբր խարան շաչելով ֆրանսացի լրագրողի ճակտին՝ գոհացում ստանար մեր հոգին:

Մոլորա՞ծ է արդեօք ֆրանսացի լրագրողը (ուստի եւ արժանի լուրջ եւ խղճամիտ պատասխանի), թէ կուրցած է ատելութենէ ժողովուրդի մը դէմ, որուն առաքինութեանց առջեւ խոնարհած են նաեւ ընտիրները ֆրանսական ժողովուրդի մը, — թէ ողջերէն եւ թէ անոնցմէ, որոնց շիրիմները կը զարդարեն Ֆրանսայի փառատաճարը, անոր Պանթէոնը:

Դժբախտաբար, մենք «մոլորանք»ի մխիթարանքը չունինք, գրութիւնը չափազա՛նց անարդար է եւ ատելութիւնը չափազա՛նց չար եւ կրքոտ, գէթ պահ մը բարեմտաբար խորհելու համար, որ այս ամէնը արդիւնք է թիւր տեղեկութեանց եւ տկար ըմբռնումի: Եթէ ճիշդ է որ — շեշտն է որ եղանակ կը շինէ — ապա ֆրանսացի լրագրողի գրութեան շեշտը — գիտակցաբար հայատեաց — ա՛յնքան է ուժեղ եւ այնքան ցայտուն, որ այլ եւս տեղ չի ձգեր որ եւ է տարակոյսի անոր բուն «եղանակ»ի, անոր բուն նպատակի մասին:

Երբ Հայը կը հռչակուի իբրեւ ծոյլ. երբ ազգը կը նկատուի անոր «բնական կեանք»ի մէկ անբաժան տարրը, երբ Հայը, իբրեւ աշխատաւոր, փիզիքապէս եւ բարոյապէս վար կը դասուի մինչեւ իսկ Ալճերացիէն. երբ ջրապաշտ Հայուն համար լոգանքը կը նկատուի իբրեւ անծանօթ առաքինութիւն. երբ մարդկային աչքերը Հայաստանի հոգեկան պատկերին մէջ արօր չեն տեսներ (ինչո՞ւ ուրեմն մենք արիական, արօր–ական ժողովուրդ կը կոչուինք), այլ կը տեսնեն չարչին, երբ հայրենուրացութիւնը իբրեւ ցեղային մեր յատկանիշը կը հռչակուի եւ օտարը մեր շինականին մէջ — մանուկի չափ միամիտ եւ աղաւնիի չափ արդար ու բարի — միայն խառնածինն ու խորամանկը կը տեսնէ. երբ Արեւմուտքին ճարտարապետական իր ոճը պարգեւած Հայը, որուն հոգեկան գանձերուն առջեւ գլուխ խոնարհած են ընտիրները քաղաքակիրթ մարդկութեան մէջ, կը նկատուի ժողովուրդ մը, որ կա՛մ նարպիկ վաճառական կուտայ եւ կամ իր ճակատագրին յարմարած թշուառական, այն ատեն մեզ կը մնայ բացագանչել.

— Հա՛լթ, կեցիր, թշուառակա՛ն, որովհետեւ չարամտաբար կը զրպարտես դուն, կեցի՛ր եւ հաշիւ տուր զրպարտութեանդ համար»:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԵՐԲ ՍՈՎ ԷՐ

(Հատուած)

Բայց եւ մորթելու առաջին փորձիս ձղձնութեան քիչ մը վարժուած, — ըսել թէ իբրեւ մազորդ առաջին գո՜հը, այն ալ այդպիսի դանակով մը կատու մը պիտի ըլլար,— յիշեցի թէ մազերը բանալով եւ մորթը առանձին կտրելէ յետոյ մնացած մսեղէն մասը կտրելը կը դիւրանար: Ատոր համար հարկ էր որ քոյրս ոտքերուն հետ քաշէր վզին մորթն ալ: Եղաւ: Մորթէն յետոյ մինչեւ խուչափող՝ դանակը մէկ շարժումով իջաւ:

Միայն թէ մոռցած էինք կատուին արիւնը, որ ցատկեց մեր վրայ:

Եղբայրս անընդհատ կ'երթար ու կուգար դռնէն դէպի մեզ, մեզմէ դէպի դուռ, անհամբերութեամբ «լրացա՞ւ, լրացա՞ւ» ըսելէն:

— Լրացա՛ւ:

Ծմորած կեցանք: Քիչ առաջ այնքան ուժեղ, իսկ հիմա ուժասպառ էինք: Կը մնար քերթել: Աւելի վարժ այլ դանդաղ շարժումով մը այդ գործողութիւնն ալ կատարեցի: Կատուին տաք, լերծուն մարմինը շուտով մերկացաւ: Յայտնի էր որ արդարեւ բաներ մը գիտեմ այդ մարզին մէջ:

Նիհար կատու մըն էր, որ մեր ձեռքերուն մէջ չարչարուած, բազմաթիւ տեղերէ կապոյտով բծաւորուած, կոնակը մուշտակէն զրկուած, ոսկորներուն ուռեցքներէն անհամեմատօրէն ալեղցած բան մը դարձած էր, նման հաւկիթէ նոր ելած ագռաւի ձագի մը: Բայց մեր աչքերը առաջնակարգ միսերու համեղութիւնը միայն կը վերագրէին անոր: Անոր ոսկորներն անգամ ուտուելու դատապարտուած էին կանխաւ:

Կէսօրուան դեռ ժամանակ կար: Պատուհանին մէջ արեւի շերտ մը գաղտնօրէն կը նայէր՝ ներս մտնելու թէ չմտնելու երկմտանքով: Հարկ էր ներս չմտած, մեր դրացիներուն վերադարձէն առաջ աճապարել:

Կը մնար որ կատուին մարմինը քանի մը կտորի վերածէինք, ջուրով լեցուն թիթեղէ ամանին մէջ դնէինք եւ կրակը վառէինք:

Ահա այդ պահուն է որ եղբայրս սովորականին պէս.

— Բաժնե՛նք, ըսաւ:

— Ի՞նչը բաժնենք տղաս, պատասխանեց մեծ մայրս մեղմութեամբ, դեռ եփած չէ:

— Չէ, բաժնենք, ես իմ բաժինս կ'ուզեմ:

— Դուն կրող կ'ուզես, ըսի բարկացայթ:

— Բաժինս կ'ուզեմ, պոռաց, ես կրակին վրայ պիտի եփեմ:

— Քեզի թաթիկին մէկ ճանկը անգամ չկայ, եփելէ առաջ. դուն ո՞ր արտին ցորենն ես:

— Կատուն իմս չէ՞, ես բռնեցի, տո՛ւր, ես իմ բաժինս կ'ուզեմ:

Լարուած էի արդէն, հրեցի զինք բրտօրէն մէկ կողմ:

— Բաժի՛նս, պոռաց ամբողջ ուժով, բաժի՛նս:

Մեծ մայրս դող եկած.

— Տղաս, մանչս, նորէն ի՞նչ եղար, ծօ դուն ե՞րբ խելքի պիտի գաս ...

— Բաժինս կ'ուզեմ, եթէ չտաք կը պոռամ, տանտէրը կը կանչեմ ...

Մեծ մօրս ասկէ աւելին պէտք չէր, որպէսզի դող ելլէ, ձեռքը ոտքը իրար անցնի:

— Ծօ դուն մեր տունը պիտի աւրես, ծօ դուն չե՞ս գիտեր որ եթէ իմանայ թէ մենք ենք բռներ կնկանը սիրած կատուն, մեզ վերէն վար կը սպաննէ. կը հասկնա՞ս, քեզ սա կատուին պէս կը մորթէ:

Սկսաւ աղաչել.

— Եավրում, մի՛ ըներ, ճանիկս մի ըներ, եկուր, պիտի եփենք, քու բաժինէդ աւելի պիտի տանք, քիչ մը չե՞ս կրնար կենալ:

— Չէ՛, խաչած չեմ ուզեր, ես իմ բաժինս կ'ուզեմ, բաժի՛նս ...

Եւ գիտնալով, ինչպէս միշտ, իր լացին ազդեցութիւնը, իսկ այս անգամ իր լացին յարուցած վախը, ըսկաւ պոռալ – կանչել.— «Կ'ուզէ՛, բաժինը կ'ուզէ, եթէ չտաք պիտի երթայ տան տիրոջ ըսէ, կատուդ սանկ գողցեր, մորթեր, քերթեր են պիտի ըսէ»:

Մեծ մօրս մնացած քայլս ալ.

— Ինծի համա՞ր ալ չես ըներ:

— Չեմ ըներ իշտէ, բաժինս կ'ուզեմ:

Ի՞նչ ձիւն տար գլխուն խեղճ ծերուկը. ինչպէս համոզէր չըռնուելու համար միշտ որոշ հեռաւորութեան մը վրայ կեցող գէշ տղան:

Իսկ ես երթալով կը լեցուէի եղբօրս դէմ: Կը հասկնայի իր չար խաղին, պոռչտուքին նշանակութիւնը: Սակայն դեռ անկարող թափանցելու չփացածներու յամառութեան գաղտնիքին, անոր բրածը զուտ խորամանկութեան, զարշելի խաղի մը կը վերագրէի: Ձեռքիս մէջ սեղմուած լլպիկը եղբօրս հանդէպ, ալ այս անգամ, այո՛, ճշմարիտ ատելութիւնս կը ցոլացնէր:

Մեծ մայրս ճարահատ ինծի դարձաւ, եւ գիտնալով որ թէեւ աւելի դիւրութեամբ խօսք հասկցող, բայց նոյնքան եթէ ոչ աւելի յամառ եմ, աղաչեց, ըսաւ որ տամ, տա՛մ սեւոր ուզածը, ձայնը կարեմ. վերջապէս ան պզտիկ, խենդ, խայլըսըզ, ե՞ս ալ չէի հասկնար պատահելիքը, չէ՞ի գիտեր որ անպատասխան վայրենի Արաբին հետ սանկ բաները խաղով չեն վերջանար, եթէ բան մը չընէ, դարձեալ ոչ միայն մեզ, այլ միւսներն ալ, տնով տեղով դուրս կը ձգէ: Տո՛ւր, խելօք մանչս, տո՛ւր, պէտք չկայ, կուգայ մէկ տեղերնիդ կը կտրէ. մոռցա՞ր, այնքան լաւ էր հետերնիս, պարկին ցորենը քիչ մը պակսած գտնելուն ի՞նչ ըրաւ. տո՛ւր նայիլէթ, ալ ախորժակ չմնաց, կշտացուց զիս, տո՛ւր ...

— Չէ՛, պատասխանեցի կոյր վճռականութեամբ մը: Չե՞ս տեսներ ինչ սատանայութիւն է ըրածը: Ամէնը սուտ է, մեզ ապուշի տեղ դնել է միտքը: Փուռին դրան տակ ծակ կը շինէ, մէկուն տեսնելուն – չտեսնելուն կը դողդղայ, հօս ալ պէպէքութիւն կը ծախէ, խելքը չէ՛ հասնիր, անանկ են ըսեր ... չպիտի տամ, չպիտի տամ, թող ճաթի, առչափ:

Կատուն գողնցով միսին ձեռքս առի եւ կանգնեցայ:

Դիւրութեամբ տեղի տուող չէր եղբայրս: Մանաւանդ այդ գրգռիչ խօսքերէն յետոյ: Եթէ մինչ այդ կեղծ էր պոռչտուքներուն մեծագոյն մասը, այժմ կատղած բռնած դիրքէս, այլ եւ ինքնիրմէ դուրս, յանկարծ դրան առջեւ փռուեցաւ եւ անճռոնի ճչոց մը ձգեց:

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շար.)

հիման վրայ։ Ամէն զինուոր իրեն հետ պիտի ունենայ իր արհեստանութեան ապացոյցը, ուրիշ խօսքով, Հրեաները չպիտի ընդունուին։ Հաւանական է որ Հրեաները զինուորական տուրքի ենթարկուին, համաձայն իրենց հարստութեան։

Այս առթիւ Լրագիրներ կը հաւաստեն թէ նոր օրէնքը յատկացուած պիտի ըլլայ միայն արտասահմանի, ուրիշ խօսքով, Գերմանիոյ զինուորական եւ ռազմագիտական կարգադրութեանց մէկ մասը միայն պիտի պարունակէ, ապացուցանելու համար թէ Գերմանիա պարզապէս պաշտպանողական միջոցներու կը դիմէ եւ իր զինուորական կազմակերպութիւնը չունի որ եւ է յարձակողական հանգամանք։

⁂ Լեհական աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ գերմանական նոր բանակը արդէն պատրաստ ունի 14,000 գնդացիր, 7—8000 թնդանօթ, 200 հրասայլ, հազար զինուորական օդանաւ եւ 100,000 ինքնաշարժ։ Այս առթիւ դիտել կը տրուի թէ գերմանական նոր բանակը աւելի զօրաւոր է քան պատերազմէն առաջ։

ԱՒՍՏՐԻԱ՛Ն ԱԼ — 100,000 ԶԻՆՈՒՈՐ

Ինչպէս պիտի կարդաք օրուան լուրերուն մէջ, բոլոր պետութիւններն ալ սկսած են խլրտիլ,— մանաւանդ պարտեալները,— Հունգարիա, Պուլկարիա եւ Աւստրիա։ Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Աւստրիա դիմած է Ազգերու Դաշնակցութեան, պահանջելով 100,000ի բարձրացնել իր բանակը, պարտաւորիչ զինուորութեամբ։ Սէն – Ժէրմէնի դաշնագրով, Աւստրիա կրնայ պահել միայն 30,000 զինուոր։ Վարչապետ Տոլֆուսի սպանութենէն եւ Նացիներու խլրտումէն ի վեր, պետութիւնները արտօնեցին որ 8000 զինուոր եւս ունենայ։ Այժմ, Գերմանիոյ վերազինման վրայ, Աւստրիա չի գոհանար այս ուժով, եւ կը պահանջէ 100,000, որպէսզի կարենայ պահպանել իր անկախութիւնը։ Աւելորդ է ըսել թէ Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները երբեք չպիտի ընդունին այս առաջարկը։ Այդ կ'ապացուցանէ նաեւ Իտալիոյ ձեռնարկը — 700,000 զինուոր — իբրեւ պղպրարութիւն Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ։

Այս առթիւ, կը հաւաստեն թէ Գերմանիա արտակարգ ճիգեր կը թափէ, Աւստրիան իր կողմը շահելու համար, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին գումարումէն անմիջապէս վերջը։

Թուրքիան ալ անհանգիստ է

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Թուրքիա մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւի Անգլիոյ ներկայացուցիչներուն Պերլինի եւ մասնաւորապէս Մոսկուայի այցելութեան։ Մոսկուայի Թրքական դեսպանը, որ Էնկիւրի կը գտնուի արձակուրդով, հրաման ստացաւ անմիջապէս վերադառնալ իր պաշտօնավայրը, որպէսզի կարենայ մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդել իր կառավարութեան, կատարուած բանակցութեանց մասին։ Դեսպանը Պոլսէն ճամբայ ելաւ դէպի Պերլին, եւ Անգլիոյ նախարարներուն պիտի ընկերանայ մինչեւ Մոսկուա։

Միւս կողմէ Պ. Լավալ պիտի փութացնէ իր ճամբորդութիւնը դէպի Մոսկուա։ Պ. Լիթվինով հեռագրով շնորհակալութիւն յայտնեց Ֆրանսայի արտաքին նախարարին, որ սիրայօժար ընդունած էր խորհրդային իշխանութեան հրաւէրը։

Ռումանիոյ արտաքին նախարարը Փարիզ կուգայ

Աւելորդ է ըսել թէ օրուան դէպքերը խրախուսումի մատնած են նաեւ Պալքանեան երկիրները։ Պ. Թիթուլէսքօ, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, որ միեւնոյն ատեն նախագահն է Փոքր Համաձայնութեան եւ Պալքանեան միութեան, Պուքրէշէն ճամբայ ելաւ, Փարիզ գալու համար։ Ճամբան պիտի հանդիպի նաեւ Պելկրատ եւ Փրակա։ Նախարարը Փարիզի մէջ պիտի խորհրդակցի ֆրանսական կառավարութեան հետ, իրենց դիրքը ճշդելու համար։ Ինչպէս յայտնի է, Փոքր Համաձայնութիւնը վճռապէս հակառակ է Վերսայլի դաշնագրին զինուորական տրամադրութեանց դրժման, եւ այս ուղղութեամբ պիտի արտայայտուի ինչպէս Փարիզի, նոյնպէս Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին մէջ։ Հակառակ պարագային, կը վախցուի որ Պուլկարիա եւ Հունգարիա եւս հետեւին Գերմանիոյ օրինակին, պարտաւորիչ զինուորութիւն հաստատելով։

⁂ Պուքրէշէն կը հերքեն այն զրոյցը թէ Ռումանիա եւ Փոքր Համաձայնութեան միւս պետութիւնները կը պատրաստուին զօրաշարժ կատարել, բռնադատելու համար Հունգարիոյ եւ Պուլկարիոյ։

Պ. Ֆլանտէն եւ Էռիօ կը խօսին

Վարչապետ Պ. Ֆլանտէն երէկ իրիկուն ճառ մը խօսեցաւ ձայնասփիւռին առջեւ, օրուան կացութեան մասին։ Պ. Էռիօ եւս քաղաքական շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Լիոնի մէջ, Գերմանիոյ վերազինման առթիւ։ «Մենք չենք ուզեր դիմել զինարշաւի կամ զօրարշաւի։ Եթէ կառավարութիւնը ուզէր հետեւիլ այդպիսի քաղաքականութեան մը, ես չպիտի ուզէի մասնակցիլ անոր. եւ այս՝ այն պարզ պատճառով որ մենք 40 միլիոն ժողովուրդ ենք եւ, այդպիսի պայքարի մը մէջ, պիտի պարտուէինք Գերմանիոյ պէս ժողովուրդէ մը որ ունի 65 միլիոն բնակիչ։ Մեր ուզածն է պարզապէս ապահովել զինուորական ուժի այն առաւելագոյն չափը որ անհրաժեշտ է պաշտպանողական բանակ մը ունենալու համար, վտանգի պահուն։ Շատոնց է որ ես գիտէի թէ զօրանոցներ եւ օդանաւեր կը շինեն Գերմանիոյ մէջ։ Հանրային գործիչի մը համար ներելի չէ անգիտանալ այս բանը։ Ես կ'ուզեմ խաղաղասիրական քաղաքականութիւն վարել. բայց աչքերը բաց, ոչ թէ գոց։ Մեզի՝ Ֆրանսացիներուս համար խուճապի որ եւ է պատճառ չկայ։ Մենք գիտենք որ շատ սիրելի հիւանդ մը ունինք. բայց գիտենք նաեւ անոր սպառնացող հիւանդութիւնը եւ պիտի կրնանք փրկել զայն։ Մարդիկ կան որ կ'ըսեն թէ Հիթլէր վերազինուած է, բայց մենք զինաթափ եղած չենք։ Ինչպէ՞ս։ Մենք զինուորութեան շրջանը երեք տարիէն երկուքի, յետոյ 18 ամսուան, եւ վերջապէս մէկ տարուան չիջեցուցի՞նք։ Զինաթափութիւն չէ՞ այս»։

Կացութիւնը Յունաստանի մէջ

Մարտ 1ի ապստամբութեան առթիւ բացուած քննութիւնները կը շարունակուին ամբողջ Յունաստանի մէջ։ Գավալայի եւ Սելանիկի մէջ երեւան հանուեցան շատ կարեւոր փաստաթուղթեր, որոնք ցոյց կուտան թէ ապստամբութիւնը պատրաստուած էր անցեալ յունուարին։ Կառավարութիւնը հրատարակութեան պիտի յանձնէ այս փաստաթուղթերը, բոլորովին լուսաբանելու եւ դարմանելու համար կացութիւնը։ Խստօրէն պիտի պատժուին բոլոր պատասխանատուները եւ պիտի մաքրագործուին բանակն ու վարչական պաշտօնատուները։

Մինչ այս մինչ այն, հայրենասիրական արտայայտութիւնները իրարու կը յաջորդեն ամէն կողմ։ Բազմաթիւ հանգանակութիւններ բացուած են, դրամով օգնելու կամ բանակը զօրացնելու համար։ «Փրոյա» թերթը, որ հանգանակութեան ձեռնարկած էր նաւատորմին համար, երեք միլիոն դրամի հաւաքեց քանի մը օրուան մէջ։ Օդանաւային ուժերուն համար ալ հանգանակութիւններ կը կատարուին։ Աթէնք, Պիրէոն եւ ուրիշ քաղաքներ որոշեցին մէկ մէկ օդանաւ նուիրել բանակին։ Շարժավարներու սենդիքան ալ օդանաւ մը նուիրեց։ Թերթ մը հանգանակութիւն բացած է, Յալտարիսի արձանը կանգնելու համար։

Պատերազմական ատեանը կը շարունակէ ամբաստանեալներու դատավարութիւնը։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԵՀԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ բուռն վիճաբանութիւններէ յետոյ մարտ 23ին քուէարկեց սահմանադրութեան բարեփոխման օրինագիծը, որ իր իսկ մահավճիռն է։ Նոր սահմանադրութիւնը նախագահին կուտայ բացարձակ միապետի մը իրաւունքները։ Նախագահը կատարեալ լիազօրութիւն ունի նշանակելու եւ հրաժարեցնելու վարչապետը, նախարարները, բանակին հրամանատարը, գերագոյն ատեանի նախագահը, որոշում տալու խաղաղութեան կամ պատերազմի մասին, դաշնագիրներ կնքելու օտար պետութեանց հետ, լուծելու խորհրդարանը, եւ ընտրելու իրեն յաջորդելիք երկու թեկնածուներէն մէկը։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ մը կատարուեցաւ Սլավիանսքի մօտ (Ուկրայնա)։ Կորովիչ, որ շատ կարեւոր դեր մը կատարած էր հաւաքական տնտեսութեանց մէջ (կոլխոզ), սպաննուեցաւ գիւղացիներուն կողմէ։

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ պուլկարական պատուիրակը, Անտոնով, որ բուռն բողոքագիր մը ներկայացուցած էր Թուրքիոյ զինուորական պատրաստութեանց դէմ, ստիպուեցաւ հրաժարական տալ, տեսակէտի տարբերութիւններ ունենալով արտաքին նախարարին հետ։

ՈՉԽԱՐՆԵՐՈՒՆ ԲՈՒՐԴԸ թափելու համար գիտական փորձեր կատարուեցան Մոսկուայի մէջ, Փրոֆ. Իլինի կողմէ։ Քիմիական բաղադրութիւն մը կը տրուի ոչխարին, բերնէն կամ ներարկումով, մինչեւ տասը օր, եւ բուրդը ինքնին կը թափի։

ԱԼՊԱՆԻՈՅ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ մենաշնորհը յանձնուեցաւ իտալական ընկերութեան մը, տասը տարուան համար։

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տր. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի քարտուղարութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Տիկ. Շ. Միսակեանի իր ոգեւորիչ բանախօսութեան համար, Պ. Պ. Կիրակոս Պօյաճեանի եւ Յարութիւն Պօյաճեանի որ իրենց մասնակցութիւնը բերին գեղարուեստական բաժնին։

Շնորհակալութեամբ ստացանք հետեւեալ նուէրները.— Մանուէլ Այնթապլեան 50 ֆր., Տիկ. Աղնիւ Պէրթերեան 10, Տիկ. Գարակէօզեան մէկ շիշ շամբանեա եւ մէկ շիշ Պօլտօ, Պ. Մինասեան 10 եւ Օր. Թաւմանեան 5 ֆր.։ Հանդէսի միջոցին արձանագրուեցան վեց անդամ-անդամուհիներ։ Մուտքի նուէրներ՝ Օր. Սրբուհի Աղամեան 10 ֆրանք, Պ. Գրիգոր Գապանճեան 20, Պ. Աղապապ Պարսամեան 10։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէօլէօզի հայրենակցական միութեան Փարիզի վարչութիւնը իր ջերմ շնորհակալութիւնը կը յայտնէ նորակազմ «Արեւելք» թատերախումբին, տիկիններ՝ Եւգինէ Պասմաճեանի, Աղաւնի Քարաճեանի, Արաքսի Ներսէսեանի, Մարիամ Համբարեանի,, Աղաւնի Քուրեանի, Զ. Աղամեանի, Ն. Տէմիրճեանի, Մ. Գալիկեանի եւ Պ. Պ. Յ. Գարակէօզեանի (որահին տէրը), Յ. Համբարեանի, Ն. Իգնատոսեանի որ իրենց սիրայօժար մասնակցութեամբ եւ եռանդուն ջանքերով նպաստեցին միութեանս կողմէ կազմակերպուած «Վարդանանց» ներկայացումի յաջողութեան։

Այս առթիւ կը յայտնենք, որ ներկայացումը կազմակերպուած էր ոչ թէ «Սէօլէօզցի Վերաշինաց»ը, ինչպէս գրուած էր «Նոր Երկիր»ի մէջ, այլ անկուսակցական Սէօլէօզի Հայրենակցական միութիւնը։

Սէօլէօզի Հայր. Միութեան
Փարիզի վարչութիւն

FILMS RECOMMANDÉS

ՓԱԹԷ – ՆԱԹԱՆԻ ՍԻՆԷՄԱՆԵՐԸ
ՑԱՅՏԱԳԻՐ ՄԱՐՏ 22էն 28

EMPIRE. Charles Chan à Londres — Sur scène : la célèbre fantaisiste Marie Dubas, et 6 attractions
MARIVAUX. Le bonheur (Charles Boyer, Gaby Morley)
MARIGNAN. Monsieur sans gêne (Fernand Gravey)
IMPERIAL. Mascarade (Vers. origl s.t.f.)
MOULIN ROUGE. Le contrôleur des wagons - lits — Toute la femme (Vers. orig. s.t.f.) avec Ruth Chatterton
OMNIA CINEMA INFORMATIONS. Actualités mondiales — L'Armoire merveilleuse
VICTOR HUGO. Les nuits moscovites — L'Ecole des resquilleurs
ROYAL. Le prince Jean.— Le Greluchon délicat
BARBES. Le vertige — Nuit de New-York
BELLEVILLE. Ramenez les vivants — L'Aigle blanc
CAPITOLE. Quadrille d'amour — Cocaïne — Sur scène : Prior et ses joyeux provençaux
DEMOURS. Quadrille d'amour — Cocaïne
EXCELSIOR. Antonia romance hongroise — Hors bord C.67
FEERIQUE. Les filles de la concierge — L'Aristo
LECOURBE. Adema aviateur —Terre soumise
LOUXOR. Quadrille d'amour — Cocaïne
LUTETIA. L'Or dans la rue — Les sacrifiés
LYON. Quadrille d'amour — Cocaïne — Sur scène: la grande vedette Lys Gauty
MAGIQUE. Les filles de la concierge — Volga en flamme
MAINE. Les filles de la concierge — L'Aristo
METROPOLE. Quadrille d'amour — Cocaïne Sur scène: Les Waltons et leur théâtre de marionnettes
MONTPARNASSE. Quadrille d'amour — Cocaïne
MOZART. Quadrille d'amour — Cocaïne
PALAIS DES GLACES. La porteuse de pain — Interview
PATHE ORLEANS. Les filles de la concierge — Sur scène : Brancato et Charpini, chanteurs fantaisistes, au piano Ferrand Maillard
RECAMIER. Angele — La symphonie du travail
ROCHECHOUART. Quadrille d'amour — Cocaïne
SAINT CHARLES. Les filles de la concierge —L'Aristo
SAINT MARCEL. Les filles de la concierge —Sur scène: Le chansonnier Mauricet
SELECT. Les joyeux garçons (vers. origl s. t. f)— Le coup du parapluie

BANLIEUE

ALHAMBRA D'ASNIERES. Les nuits moscovites — L'Ecole des resquilleurs
COLOMBES. Quadrille d'amour —Cocaïne —Sur scène: Odette Moulin, chanteuse
CASINO DE CLICHY. Les filles de la concierge — Lidoire
KURSAAL AUBERVILLIERS. Les nuits moscovites — L'Ecole des resquilleurs
KURSAAL BOULOGNE. Relâche
OLYMPIA CLICHY. Ademai aviateur — Terre soumise
PATHE CINEMA PALACE (Boulogne) · La marche nuptiale — Vaccin 48

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (51)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»··«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— Իսկ երբ կը յայտնուի՞ Մեսիան։

— Բոլոր հեթանոսները կը դիմեն դէպի նա. բոլորը հրեայ կը դառնան։

— Ուրեմն այդ հեթանոսները որ այժմ մեզ հալածում են, էլ չեն լինի։

— Արեւի ծագելու տեղից մինչեւ նրա մուտքը կը տիրէ Մովսէսի սուրբ օրէնքը։

Երրորդ օր։

— Ռաբբի Շիմօն, ինչո՞ւ ընկաւ Երուսաղէմը։

— Իսրայէլի որդիների մեղքերի պատճառով։ Նրանք օրէնքը քանդեցին. Եհովայի փոխարէն կուռքեր պաշտեցին. օտարազգի կանանց հետ ամուսնանալով, պոռնկութիւն գործեցին, սուրբ տաճարի խնամատարութիւնը եւ քահանաների յարգանքը մոռացան. իրանց զոհերի, իրանց նուէրների մէջ ժլատ գտնուեցան, այրի կնոջ հացը խլեցին եւ որբերի ժառանգութիւնը յափշտակեցին։ Այդ բոլորը տեսնելով, Աստուած բարկացաւ նրանց վրայ, սուրբ քաղաքը կործանեց եւ Իսրայէլին գերութեան մատնեց։

— Այժմ էլ մենք միեւնոյնն ենք գործում, ուրիշի հացը խլում ենք, նրա որդիներին քաղցած ենք թողնում։

— Դա ներելի է, երբ գործը օտարազգիների հետ է, բայց մի Իսրայէլացուն թոյլ տուած չէ իր եղբօրը հարստահարել։

— Ուրեմն օտարներին կարելի՞ է։

— Կարելի է։ Միթէ չէ՞ս յիշում Թօվրաթի այն տեղը, երբ Մովսէս մտածում էր Իսրայէլը Փարաւոնների գերութիւնից ազատել եւ տանել նրանց իրանց հայրենի աշխարհը, նա խորհուրդ տուեց Իսրայէլի կնիկներին, որ իրանց եգիպտացի հարեւաններից արծաթեայ եւ ոսկեայ զարդեր փոխ առնեն, ասելով, թէ ոչ այնքան հեռու մի տեղ ուխտ ենք գնում, երբ կը վերադառնանք, կրկին յետ կը տանք ձեզ։ Կնիկները կատարեցին այդ պատուէրը, եւ Եգիպտացիների հարստութիւնը իրանց հետ տանելով, անցան Կարմիր ծովը։

— Յիշում եմ Թօվրաթի այդ տեղը։ Բայց այդ խաբեբայութիւն չէ՞ր։

— Ոչ։ Եգիպտացիները շատ էին հարստահարել Իսրայէլացիներին, դրանք էլ փոխադարձաբար կողոպտեցին նրանց։ «Ակն ընդ ական» — դա օրէնք է։

Չորրորդ օրուայ առաւօտեան պահուն խանութի դրանը կանգնեց մի սայլակ։

— Ռաբբի Շիմօն, այդ ի՞նչ է, հարցրեց սեղանաւորը։

— Գնում եմ, Աբրահամ Խաւյէչ, եկայ սնտուկը վեր առնելու եւ իմ շնորհակալութիւնը ձեզ յայտնելու։

— Միթէ՞, այդպէս շուտ, շատ ցաւում եմ, ռաբբի Շիմոն։ Ես դեռ երկար յոյս ունէի լսել ձեր բարի խրատները։

— Այո, գնում եմ, Աբրահամ Խաւյէչ, Մովսէսի եւ Ահարոնի օրհնութիւնը ձեզ թողնելով։

— Թող Եհովան բարի ճանապարհ տայ ձեզ, ասաց սեղանաւորը եւ հրամայեց սնտուկը տեղաւորել սայլակի վրայ։

Ռաբբի Շիմօնը կրկին եւ կրկին օրհնեց Աբրահամ Խաւյէչին. նրանք համբուրուեցան, բարեմաղթեցին միմեանց շատ օրեր, երկար կեանք եւն.։

— Ես մի յիշատակ պիտի թողնեմ ձեզ, Աբրահամ Խաւյէչ, դուք շատ բարութիւններ արեցիք ինձ համար, ասաց ռաբբի Շիմօնը եւ տուեց նրան մի բան։

Թէ ի՞նչ էր այդ, ես, ի հարկէ, սնտուկի միջից տեսնել չէի կարող, միայն լսեցի, որ քաւոր Պետրոսը ասաց նրան, թէ այդ արծաթեայ տուփի մէջ ամփոփուած է «տապանակ ուխտի» մի մասը. եւ տուփը ինչպէս շինուած է, պէտք է այնպէս անձեռնմխելի եւ առանց բացուելու մնայ։

— Պահիր քեզ մօտ, ասաց նա, եւ Աստուծոյ օրհնութիւնը պակաս չի լինի քո տանից։ Քո զաւակները կը ծլեն, կը ծաղկեն, եւ քո հարստութիւնը ծովի աւազի չափ կը լինի։

Սեղանաւորը չգիտէր ինչով յայտնել իւր շնորհակալութիւնը, մանաւանդ երբ լսեց որ այդ տուփի շնորհիւ իւր հարստութիւնը ծովի աւազի չափ կը լինի։ Ես չտեսայ թէ ինչ տուեց նա քաւոր Պետրոսին, միայն լսում էի նրանց գրկախառնութեան, նրանց համբոյրների ձայնը, լսում էի նրանց փոխադարձ գոհունակութիւնների ջերմ արտայայտութիւնները։

Սայլակը շարժուեցաւ։ Ես իմացայ որ նրանք բաժանուեցան։

Սայլակը, որ տանում էր քաւոր Պետրոսի մթերքը, մեր սեպհականն էր։ Ինքը՝ քաւոր Պետրոսը կառավարում էր ձիաններին։ Նա շարժւում էր շտապով եւ արագ կերպով։ Բայց դէպի ո՞ւր էր տանում, ես տեսնել չէի կարողանում. ես դեռ իմ դագաղի մէջն էի։

Մի քանի ժամից յետոյ քաւոր Պետրոսը ինձ ձայն տուեց.— Հիմա կարող ես դուրս գալ։

Սնտուկը պատրաստուած էր ձեռնածուների սնտուկի նման, որի մէջ հեշտութեամբ կարելի է մտնել եւ դուրս գալ առանց կողպէքը բաց անելու, առանց նրա խուփը բարձրացնելու։

Երբ դուրս եկայ, նայում եմ իմ չուրջը, կէսօրից բաւական անցել էր։ Գտնւում էինք մեծ ճանապարհի վրայ, որը այդ միջոցին բոլորովին դատարկ էր։ Քաւոր Պետրոսը հրամայեց ինձ՝ նստել իւր տեղը եւ կառավարել ձիաններին։ Ես կատարեցի հրամանը, ասելով.

— Ես կը մեռնեմ սովից, եթէ մի բան չուտեմ. հէնց այս գիշեր պաշարս սպառուած էր։

— Փոքր ինչ առաջ գնանք, ճանապարհին կայ մի իջեւան, այնտեղ մի բան կը գտնենք ուտելու։— Քշիր, ձիաները շատ կամաց են գնում։

Ես հարցրի.

— Ի՞նչ պիտի անենք, եթէ մեզ հետամուտ լինեն։

— Ոչ ոք հետամուտ չի լինի, պատասխանեց նա հանդարտութեամբ։— Ինձ յայտնի է, որ սեղանաւորը այսօր զբաղուած է մի դատաստանական գործով, նա խանութում չի մնայ, ուրեմն եւ իւր արկղը չի բաց անի, որ նկատէ, թէ իւր հարստութեան հետ ի՞նչ է պատահել։ Իմ բաժանուելուն ժամանակ նրան կանչեցին դատարանը։

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱՐԹԻ
27
ՄԱՐՏ
MERCREDI
27 Mars
1935

11ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année N° 2764

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ՄՈՌՆԱՔ ՄԻՒՍ ՀԱՍՑԷՆ...

— oo —

Երբ կը յուզենք անմիջական եւ առ այժմ սահմանափակ ներգաղթի մը խնդիրը, ինքնաբերաբար կը ծագի հարց մը.

— Վերջապէս, ո՞ր օրուան համար է Երեւանի բարեխնա՛մ կառավարութիւնը:

Կը զարնէք ամէն դուռ, կը դիմէք բոլոր հիւրընկալ պետութեանց բարեհաճութեան:

Մեր կացութեան թշուառութիւնը կը ներկայացնէք Ֆլանտէնի, Լաւոյի կամ Ժաքեէի (Ֆրանսա), Ձլատեւի (Պուլկարիա), Քոնտիլիսի կամ Ցալտարիսի (Յունաստան), Թիթուլէսքոյի կամ Եորկայի (Ռումանիա), Սուրիոյ մարզպանին, արաբական իշխանութեան, Իրաքի կամ Իրանի կառավարութեանց: Իսկ երբ կարգը կուգայ Մոսկուայի կամ Երեւանի, մունջ հարս կը դառնաք, ձեռքերն ու ոտքերը կը կապկպուին եւ ապուշ–ապուշ իրարու երես կը նայիք ...

Ի՞նչով կը բացատրէք այս ձեռնպահութիւնը կամ սրտառուչ փափկանկատութիւնը:

Երեւանը աւելի՞ բարձր է եւ անմատչելի, քան Փարիզը կամ Սօֆիան: Կամ արդեօք Ֆլանտէնը եւ Լաւոն մեր հօրեղբօր տղաքնե՞րն են: Անոնք ժառանգական պարտականութիւննե՞ր ունին մեր անտէր բազմութեանց հանդէպ:

Անցեալ նոյեմբերէն ի վեր աւելի մը մատնուած են հարիւրաւոր հայ աշխատաւորներ: Այս առթիւ բազմաթիւ դիմումներ կատարուեցան ամէն ճակատի վրայ, բացի հայկականէն:

Գոնէ մենք տեղեակ չենք թէ որ եւ է դիմում կատարուա՞ծ է, ուղղակի կամ անուղղակի, խորհրդային իշխանութեան եւ մասնաւորապէս Երեւանի պարտականութիւններն ալ յիշեցնելու համար: Մանաւանդ որ — հարկ է կրկնել միշտ — հաւատալիքներ ալ չայլուեցան, զանազան առիթներով, տարուէ տարի, պաշտօնապէս թէ անպաշտօն:

Երբ յեղափոխութիւն կը ծագի Սպանիոյ, Չինաստանի կամ Ուրուկուէյի մէջ, Երեւանը աչք ու ականջ կտրած՝ միթինկներ կը սարքէ, հանգանակութիւններ կը կատարէ, եղբայրական օգնութիւն կը փութացնէ: Պատճառաբանութիւնն ալ շատ պերճախօս է, — Այդ բոլոր յեղափոխականները զոհերն են քաղքենի – դրամատիրական աշխարհակալութեան գիշատիչ ախորժակներուն, անոնց անլուր շահագործման կամ ռազմատենչ մարզանքներուն:

Բարի՛: Իսկ մեր արմատախիլ բազմութիւննե՞րը, — այն անհամար աշխատաւորնե՞րը որ պատառ մը հացի կարօտը կը քաշեն այսօր, նոյն իսկ աշխատելու իրաւունքէն կը զրկուին, միեւնոյն պատճառներով:

Եթէ անոնք արիւնի եղբայրներ չեն, կամ դուք չէք հետաքրքրուիր արիւնի եղբայրակցութեամբ, ճակատագրի եղբայրնե՞ր ալ չեն, իբրեւ բանուոր եւ գիւղացի ...

Եւ յանցաւորը միայն Երեւա՞նն է:

Ամէն տեղ կը տարփողեն թէ հայրենիք ունինք, պետական կարգուսարք, իշխանութիւն, վարկ ու վաստակ ունինք, շնորհիւ աշխարհի մէկ վեցերորդ մասին բարեհաճութեան:

Ապրի՛ք: Բայց իրաւունքներ ալ չունի՞նք այդ հայրենիքին կամ իշխանութեան վրայ: Գաղութները կաթնատու կովե՞ր են թէ նոյն հայրենիքին զաւակները:

Երբ նոյն իսկ էջմիածինը նորոգելու համար գաղութներու աջակցութեան կը դիմեն — առանց մէկ րուբլի պահանջելու երկրի ժողովուրդէն կամ իշխանութենէն — ինչո՞ւ չէք յիշեցներ թէ մենք ճորտեր չենք, ոչ ալ հարկատուներու հօտ մը: Եթէ պարտականութիւններ ունինք — եւ ունինք — իրաւունքներ ալ կը վայելենք, հոգ չէ թէ սահմանափակ ըլլան, պարագաներու բերումով:

Այս ի՞նչ կապած – աւել քաղաքականութիւն է որ վարակեր է արտասահմանի բոլոր իրաւատու իշխանութիւնները, մանաւանդ պէս «Հայաստանասէրներ»ները — Հօկ, Բարեգործական, Հնչակեան, Ռամկավար, Վերաշինողներ եւ ուրիշ գոյնզգոյն ճակատներ. նոյն իսկ վեդարաւորներ ...

Վերջ ի վերջոյ պիտի չունենա՞նք ընդհանուր եւ իրաւատու ճակատ մը, որ յայտարարէ, տիրաբար եւ կատարեալ անկեղծութեամբ.

— Ընկե՛ր Երեւան, գիտենք, շատ հոգեր ունիս գլխուդ. կարողութիւնդ ալ սահմանափակ է, եւ չենք ուզեր նոր տաղտուկներ պատճառել: Սակայն, մեր ուզածը մեծ բան չէ: Տե՛ս, ամէն միջոց կը փորձենք օտարութեան մէջ, սակայն գլուխները քարին կը զարնուին եւ հազարաւոր անձերներ յուսահատութեան մատնուած են: Դուն ալ պարտականութիւններ չունի՞ս այս բազմութեան հանդէպ, որ ամէն բանէ առաջ աշխատաւոր է, կամ հողի զաւակ: Ձիգ մըն ալ դո՛ւն փորձէ, քանի որ իշխանութիւն ես եւ կռնակդ ունիս վիթխարի Ռուսաստանը: Ինչո՞ւ կը սպասես որ մուրացկանի պէս մաշեցնենք օտարին դուռները: Եթէ սեւ օրուան համար ալ չես, հապա ի՞նչ յաւակնութեամբ երկիր – երկինք իրար անցընել կուտաս, եւ թշնամիներ կը փնտռես: Այս ընթացքով, դուն պիտի ըլլաս քու տաշջին թշնամիդ: Մինչդեռ, եթէ ուշադրութեամբ հետեւիս եւ կատարես նուազագոյն պարտականութիւններդ, ամէնէն ծանր հարուածը տուած պիտի ըլլաս անոնց որ «թշնամի» կը համարուին:

Մէկդի դնելով միւս բոլոր մարմինները, նոյն ինքն Միացեալ Յանձնաժողովը ինչո՞ւ վճռական փորձ մը չի կատարեր, գոնէ յուշագիր մը չի ներկայացներ, իբրեւ լրացուցիչ մասը իր ստանձնած պարտականութեանց:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻԹԼԵՐ ԱՄԲՈՂՋ ԵՕԹԸ ԺԱՄ ԽՕՍԵՑԱՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

= o–o =

Կ'ընդունի սպառազինութեանց սահմանափակումը Բայց ոչ արեւելեան, ոչ ալ Դանուբեան դաշինք

ՉՈՒԶԵՐ ԳՈՐԾԱԿՑԻԼ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ՏՐԱՄԱԴԻՐ Ե ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼՈՒ ԺԸՆԵՒ, ԵԹԷ...

Ինչպէս գրած էինք, երկուշաբթի օր տեղի ունեցան անգլեւգերմանական խօսակցութիւնները, Պերլինի Վիլհէլմշթրասէի պատմական պալատին մէջ, ուր գումարուած էր 1878ի վեհաժողովը (որ մնակեց 61րդ յօդուածը...):

Առաջին խօսակցութիւնը տեւեց եօթ ժամ, շարունակուելով ամբողջ առտուն եւ կէսօրէն յետոյ: Ընդհատուեցաւ միայն երկու ժամ, ճաշի համար: Գերմանիոյ ներկայացուցիչներն էին Ատոլֆ Հիթլէր, արտաքին նախարար Ֆօն Նէօրաթ եւ զինաթափութեան խորհրդաժողովի պատուիրակ Ֆօն Ռիպպէնթրոփ, իսկ Անգլիոյ ներկայացուցիչները՝ Սըր Ճօն Սայմըն, Իտըն եւ Պերլինի անգլիական դեսպանը: Քաղաքական շրջանակները լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին այս խօսակցութեանց, որոնց ելքէն կախում ունի խաղաղութեան ապահովումը: Իրիկուան դէմ օտար թերթերու բոլոր թղթակիցները անգլիական դեսպանատուն հրաւիրուեցան, տեղեկութիւններ ստանալու համար: Այս առթիւ դեսպանատան մամուլի տեսուչը ներողութիւն խնդրեց որ Սըր Ճօն Սայմըն չպիտի կրնայ անձամբ գալ, «չափազանց յոգնած ըլլալով»: Յետոյ կարդաց համառօտ զեկոյց մը որ յուսախաբութիւն պատճառեց, իր վտիտ բովանդակութեամբ: Զեկոյցը կ'ըսէր.—

« Գերմանիոյ վարչապետը այս առտու ընդունեցաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարը եւ Պ. Իտընը, ի ներկայութեան Գերմանիոյ արտաքին նախարարին եւ անգլիական դեսպանին: Խօսակցութիւններ տեղի ունեցան առտուն, ինչպէս եւ կէսօրէն յետոյ, փետրուար 3ի անգլեւֆրանսական զեկոյցի կարգ մը կէտերու մասին: Խօսակցութիւնները պիտի շարունակուին վաղ առտու »:

Ի՛նչ խօսք որ թղթակիցները չպիտի գոհանային այս ընդհանուր խօսքերով: Անոնք յաջողեցան շատ աւելի լայն եւ կարեւոր տեղեկութիւններ ստանալ, որոնց մանրամասնութիւնները կ'ամփոփենք ստորեւ, քաղելով զանազան աղբիւրներէ:

Խօսակցութիւնները տեղի ունեցան հետեւեալ կէտերուն վրայ.—

1.— ՓՈԽԱԴԱՐՁ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ. — Հիթլէրի կարծիքով, այս ծրագիրը շատ մեծ վտանգներ կը սպառնայ Գերմանիոյ, որ չուզեր ապագային խառնուիլ օտար կռիւներու: Գերմանական կառավարութիւնը կը կարծէ թէ այս կարգի համաձայնութեան մը պէտք չէ մասնակցին այն պետութիւնները որոնք շահագրգռուած չեն իրենց աշխարհագրական դիրքով: Այս առթիւ Հիթլէր բացորոշապէս յայտարարեց Անգլիոյ ներկայացուցիչներուն թէ չուզեր այս փետնին վրայ գործակցիլ խորհրդային Ռուսաստանի հետ:

2.— ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ԽՆԴԻՐ.— Գերմանիա հակառակ չէ որ անյապաղ կնքուի զինաթափութեան ընդհանուր պայմանագիր մը, իրաւունքներու բացարձակ հաւասարութեան հիման վրայ, որ երաշխաւորէ ստորագրող բոլոր պետութեանց ապահովութիւնը:

3.— ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐ.— Հիթլէր յայտնած է թէ իր երկիրը պատրաստ է ոչ–յարձակման դաշինքներ կնքելու բոլոր պետութիւններուն հետ տրամադիր է մասնակցելու փետրուար 3ի զեկոյցով պարզուած օդանաւային պայմանագրութեան, խնդիր մը որու մասին Գերմանիա արդէն յայտնած է իր կարծիքը:

4.— ԴԱՆՈՒԲԵԱՆ ԴԱՇԻՆՔ.— Հիթլէր ըստ էութեան չքննեց այս խնդիրը, եւ գոհացաւ գիտել տալով թէ օգտակարութիւն մը չի տեսներ այնպիսի համաձայնութեան մը մէջ որ պիտի ամրապնդէ ներկայ գոյավիճակը, այսինքն պիտի արգիլէ բնական յարաբերութեանց զարգացումը Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ: Յետոյ, Գերմանիա չի կրնար մասնակցիլ որ եւ է դիւանագիտական պայմանագրի որ միւս պետութեանց թոյլ կուտայ խառնուիլ Աւստրիոյ ներքին գործերուն:

5.— ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Գերմանիոյ կարծիքով, Ազգաժողովը պէտք չէ գործէ դատնայ կարգ մը պետութեանց համար: Հիթլէր սկզբունքով հակառակ չէ որ Գերմանիա ժընեւ վերադառնայ, բայց նախ անհրաժեշտ է բարեկարգել զայն, Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը բացարձակապէս անկախ պահելով Վերսայլի դաշնագրէն: Միւս կողմէ, Գերմանիոյ համար կական հարց մը չէ վերադարձի խնդիրը, որ կրնայ յետաձգուիլ, մինչեւ որ կարգադրուին ապահովութեան եւ իրաւունքներու հաւասարութեան հիմնական խնդիրները եւ զինաթափութեան համաձայնութիւն մը կնքուի:

Գերմանիա Մեմէլը կը պահանջէ...

Պերլինէն կը հեռագրեն Հավասի.— Անգլիոյ նախարարները բացարձակ լռութիւն կը պահեն խօսակցութեանց մասին: Մինչեւ անգամ կը մերժեն հաստատել կամ հերքել լուատեսութեան տպաւորութիւնը, որ յառաջ եկած էր առտուան խօսակցութիւններէն: Սակայն կը հաստատուի թէ Սըր Ճօն Սայմըն գոհացած է լսելով Հիթլէրի զեկուցումը զինաթափութեան մասին, եւ հարցումներ ուղղած կամ առարկութիւններ ըրած է միայն հետեւեալ կէտերու մասին.—

1. Անգլիոյ արտաքին նախարարը բացէ ի բաց հարցուց Գերմանիոյ վարչապետին թէ հաւանակա՞ն է որ բուռն գործողութիւն մը կատարուի Մեմէլի հողամասին մէջ (նախկին գերմանական նաւահանգիստ մը որ կցուած է Լիթուանիոյ, ամբողջ շրջանով): Անգլիական աղբիւրի մը համաձայն, Հիթլէր ժխտական պատասխան տուած է, միեւնոյն ատեն շեշտելով թէ Մեմէլը տաժանելի հարց մը պիտի մնայ Գերմանիոյ համար, որչափ կը շարունակուի ներկայ կարգուսարքը:

2. Ինչ կը վերաբերի Աւստրիոյ հարցին, երկար եւ չփոթ վիճաբանութիւն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

=o·o=

ԿԸ ԽՈՍՏԱՆԱՅ ԱՄԷՆ ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆ ԸՆԾԱՅԵԼ ՀԱՅԵՐՈՒՆ

Իրաւագէտ Պ. Պէրնար Վահէ, որ մօտերս հրատարակելիք իր ֆրանսերէն թերթին համար պրպտումներ կը կատարէ ֆրանսական իշխանութեանց մօտ, երէկ այցելեց նաեւ Իսի – լէ – Մուլինոյի քաղաքապետին, որ սիրալիր ընդունելութիւն մը ըրաւ անոր: Պ. Պէրնար Վահէ ի մէջ այլոց հետաքրքրուեցաւ հայ գործազուրկներու նպաստին դադարման հարցով եւ հարցուց պատճառը:

Պ. Քաղաքապետը պատասխանեց հետեւեալ կերպով.

— Հայերուն հետ փոխադարձ պայմանագիր չունենալով, Քօմիսիօն Փաբիթէրը հարկ դատեց դադրեցնել նախ նպաստները այն ազգութեանց որոնց հետ փոխադարձութեան պայման չունինք:

— Ներեցէք, Պ. քաղաքապետ, թոյլ կուտա՞ք որ այդ մասին յիշեցնեմ Սէնի քաղաքապետին 14 սեպտեմբեր 1933ի շրջաբերականը՝ ուղղուած Փարիզի թաղապետութեանց եւ Սէնի համայնքներուն ուր մասնաւորաբար կը շեշտուի թէ հայ եւ ռուս գաղթականներուն պարագան տարբեր է եւ թէ զանոնք պէտք է նկատել իբր փոխադարձութիւն ունեցողներ:

— Կրնայ ըլլալ, բայց շիտակը խոստովանելու համար նիւթական անկարելիութեան մէջ կը գտնուինք այդ պայմանը գործադրելու: Նոյնիսկ դադրեցուցած ենք Իտալացիներուն որոնց հետ փոխադարձութիւն ունինք: Բայց, ամէն կերպով կը ջանամ մեղմել Հայոց վիճակը՝ բաժնելով անոնց ուտեստեղէն, նպաստ՝ դեղ գնելու համար, հագուստ չքաւոր հայ մանուկներուն, եւ աղքատներու: Քառասուն հատ ծրի փաթանի կը տրամադրեմ Հայերուն որպէսզի մառչ ընեն եւ ԹՈՅԼՏՈՒՈՒԹԻՒՆ ՊԻՏԻ ԸՆԵՄ ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՑ ՈՐ Կ'ՈՒԶԵՆ ՓՈՂՈՑԻ ԱՆԿԻՒՆՆԵՐԸ ՊՏՈՒՂ ԵՒ ԱՅԼՆ ԾԱԽԵԼ: Հիւանդներու ծրի դարմանում պիտի ըլլայ: Սիրայօժար պիտի քննեմ բոլոր անհատական պարագաները որ կը ներկայանան եւ անոնցմէ արժանաւորներուն պիտի տրուի դրամական օժանդակութիւն: Ես շատ կը սիրեմ Հայերը, մանաւանդ որ վերջերս շատ զգածուեցայ անոնց յայտնած ցաւակցութիւններէն՝ իմ սիրելի աղջկանս մահուան առթիւ:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

(ԶԵԿՈՅՑ 1935 ՄԱՐՏ 23Ի)

Հայ Գաղթ. Միացեալ Յանձնաժողովը իր 11րդ եւ 12րդ նիստերը գումարեց մարտ 11ին եւ 20ին, Նուպարեան Մատենադարանին մէջ:

Ժողովը ընդունեցաւ նոր յուշագիրը որ ուղղուած է Աշխատանքի նախարարին եւ որ կը պարզէ հայ աշխատաւորներուն ինքնութեան թուղթերուն վերանորոգման գործին մէջ երեւան եկած բոլոր դժուարութիւնները եւ անոնց համար բարեացակամ տնօրինութիւն մը կը խնդրէ: Այդ յուշագիրը կցուած է ներկայ գրութեան:

Յուշագիրը մարտ 12ին դրկուած է Աշխատանքի նախարարին, եւ անոր օրինակները յանձնուած կամ հաղորդուած են մեզի բարեկամ նախարարներու եւ անձնաւորութեանց:

Յանձնաժողովին կողմէ պատուիրակութիւն մը մարտ 13ին ներկայացաւ Պ. Էռիոյի, ընկերակցութեամբ երեսփոխան Պ. Մութէի եւ Մարդուն Իրաւունքներու Պաշտպան Լիկային ընդհանուր քարտուղար Պ. Քանի: Պատուիրակութիւնը, Պ. Էռիոյի յանձնելով մեր նոր յուշագիրը, նորէն անոր ուշադրութիւնը հրաւիրած է Ֆրանսայի հայ աշխատաւորութեան բացառիկ կացութեան վրայ եւ խնդրած է ըստ այնմ վերաբերուիլ հայ գաղթականներու աշխատանքի իրաւունքի հարցին մէջ:

Ժողովը մարտ 11ին ընդունեցաւ Հայ Տնտեսական Կեդրոնին մէջ կազմուած նոր մարմինին առժամեայ վարչութեան երեք պատուիրակները, որոնք յայտնեցին թէ նոր մարմինին նպատակն է որ կազմուի Փարիզի եւ շրջականերու հայութեան անունով խօսելու եւ գործելու իրաւասու մարմին մը, որբխած ըլլայ ընդհանուր ժողովէ մը, եւ այդ ընդհանուր ժողովն ալ կազմուած ըլլայ բոլոր հայրենակցական, մշակութային եւ բարեսիրական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներէն:

Ժողովը, յետ խորհրդակցութեանց, այն եզրակացութեան յանգեցաւ թէ Միացեալ Յանձնաժողովը, որ կազմուած է տնտեսական ներկայ տագնապին համար Ֆրանսայի ամբողջ հայ գաղութին ի նպաստ միջոցներ խորհելու եւ տնօրինելու նպատակով եւ հարկաւորաբար առժամեայ հանգամանք մը ունի, իրաւասու չէ ազգային վերին մարմին մը ստեղծելու պատեհութեան կամ անպատեհութեան մասին կարծիք յայտնելու եւ որոշում տալու: Միացեալ Յանձնաժողովը պիտի շարունակէ իր ջանքերը, Ֆրանսայի հայ գաղութին եւ աշխատաւորութեան հաւաքական շահերը պաշտպանելու համար, եւ նորէն կոչում կ'ընէ նոյն նպատակներուն հետամուտ բոլոր մարմիններուն իրենց բերելու իրենց գործակցութիւնը, համերաշխութեամբ տանելու համար իր ստանձնած ծանր գործը:

Ժողովը նկատողութեան առաւ զանազան գրութիւններ որ իրեն ուղղուած են Մարսիլիոյ Ազգ. Կեդր. Վարչութենէն, Փարիզի հարաւային շրջանի Յառաջդիմասէր Միութենէն, Սեվրանի Հայերէն, Տէսինի Հայերէն, Նիսի մէջ կազմուած նոր մարմինէ մը, որուն նպատակն է պաշտպանել Նիս – Մալէնի հայ գաղթականներուն իրաւունքները, եւ որոշեց ընթացք տալ այդ գրութեանց մէջ յարուցուած հարցերուն, որոնք կը համապատասխանեն իր ստանձնած գործին եւ առաջադրութեանց:

ԽՄԲ.— Վաղուան թիւով՝ Աշխատանքի նախարարութեան ուղղուած յուշագիրը:

—·—

ԵՐԵՔ ՖՐԱՆՍՈՒՀԻՆԵՐ դատապարտուեցան Գերմանիոյ մէջ, 9ական ամիս բանտարկութեան եւ 3000ական մարք տուգանքի, ամբաստանուած ըլլալով թէ 15,000 մարք փախցուցած են երկրէն, ապօրէն միջոցաւ:

ԴՈՆՓԱԿ ՆԻՍՏԻ ՄԸ ՄԷՋ սկսան դատուիլ, երկուշաբթի օր, 32 կարեւոր ամբաստանեալներ, որոնք երկար ատենէ ի վեր զինուորական լրտեսութիւն կ'ընէին: Շատ կարեւոր յայտնութիւններ կը սպասուին:

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿՈՒՄ»

(1831 — 1931 · ԶԱՒԷՆ ԿՈՐԿՈՏԵԱՆ ։ ՀՐԱՏ · ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ ՖՈՆՏԻ, ԵՐԵՒԱՆ)

180 մեծադիր էջերից կազմուած մի աշխատութիւն է այս գիրքը եւ թէպէտ հրատարակուած է Մելքոնեան ֆոնտի գումարներով, որ յատկացուած են գլխաւորապէս գիտական հրատարակութիւնների համար, սակայն իրականին մէջ ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ մի «Տեղեկատու Խորհ · Հայաստանի բնակիչների թւի» ։

Ինքը հեղինակը եւս իր աշխատութեան մասեցել է այդ տեսակէտից եւ ցանկացել է «հասարակութեան տրամադրել մի լրիւ ձեռնարկ Հայաստանի բնակավայրերի եւ բնակչութեան մասին» ։ Այդ պատճառով նա տալիս է «միայն աղբիւրների լուսաբանութիւնը եւ ոչ քննադատութիւնը» ։ Մինչեւ անգամ յայտնում է, որ «մեր աղիւսակի տուեալները առանց գիտական վերլուծման օգտագործել գիտական աշխատանքներում ցանկալի չպէտք է համարել» ։

Ահա այս համեստ նպատակով ճանապարհ է ընկել հեղինակը եւ ներկայացրել է Խորհ · Հայաստանի այժմեան 29 գաւառների (29,668 քառակուսի քիլոմեթր) բնակիչների թիւը, սկսած 1831 թւից մինչեւ 1931 ։

Այս ձեռնարկին մէջ չէք գտնի, ոչ բնակչութեան տարիքը, ոչ զբաղումը, ոչ ներգաղթ եւ ոչ արտագաղթ ։ Մի խօսքով չկայ բնակչութեան շարժում, այլ միայն գիւղի — բնակավայրի անունը եւ բնակիչների քանակը ։ Մեր կարծիքով գրքի վերնագիրը չպէտք է լինէր «Խորհ · Հայաստանի բնակչութիւնը», այլ Տեղեկատու խորհրդային Հայաստանի բնակիչների թւի ։ Բացի այդ հեղինակի նպատակն է եղել տալ բնակիչների թիւը, որոնք ապրում են խորհրդային Հայաստանում · Խորհ · Հայաստանից դուրս եղած միւս շրջանների բնակիչները կամ մասնաւորապէս Հայերի թիւը, օրինակ սահմանակից հայկական գաւառներում, զոր կարելի էր ներկայացնել գոնէ յաւելուածական ձեւով, հեղինակը այդ բոլորը իր նիւթից դուրս է համարել ։

Զննելով այս հիմնական պակասութիւններին, այնուամենայնիւ առաջին անգամն է, որ կատարւում է այսպիսի մի աշխատանք Խորհրդային Հայաստանի եւ առ հասարակ Հայաստանի վերաբերմամբ եւ այդ պատճառով արժանի է ուշադրութեան ։ Ինչպէս յայտնի է, Ռուսերը Անդրկովկասի նուաճումը սկսել են 1801 թւին եւ աստիճանաբար խլել են հարաւ, այնպէս որ 1828ի Թուրքմենչայի դաշնագրով համարեա թէ վերջացրել են իրենց նուաճումները, եթէ չհաշուենք 1829 թուի Ախալցխայի, Փաշալրխի եւ 1878 թւի Կարսի գրաւումը ։

Բոլոր նուաճուած երկրամասերում, գլխաւորապէս հարկային խնդիրները կանոնաւորելու համար, Ռուսերը ստիպուած են եղել կազմել վիճակագրութիւններ ։ Առաջին վիճակագրութիւնը տեղի է ունեցել 1831 թւին եւ այնուհետեւ կրկնուել են մի շարք վիճակագրութիւններ 1873, 1886, 1897ի համաւուսական վիճակագրութիւնը եւ 1916 թւին գիւղատնտեսական վիճակագրութիւնը ։ Բացի դրանից 1919 թւին Հայաստանի Հանրապետութիւնը կազմել է այն ժամանակուայ Հայաստանի վիճակագրութիւնը, որին յաջորդել է 1922 եւ 1926 թւերի խորհրդային վիճակագրութիւնը ։ Բացի այս ընդհանուր վիճակագրական տուեալներից, համարեա ամէն տարի հրատարակւում էին փոխարքայի դիւանի վիճակագրական բաժնի տարեգիրքները ։ Շնորհիւ դրանց մեր հայրենիքի վերաբերմամբ լրիւ կամ պակաս վիճակագրական բաւական նիւթեր կան, որոնք կազմւել են զանազան նպատակների համար ։ Ահա այդ նիւթերն է, որ համեմատութեան է դրել հեղինակը եւ աշխատել է ներկայ Հայաստանի բնակչութեան թիւը տալ, սկսած 1831 թւից մինչեւ 1931 թիւը ։

Որովհետեւ ներկայ Հայաստանի վարչական սահմանները հարիւր տարուայ ընթացքում բազմաթիւ անգամներ փոփոխութեան են ենթարկուել, այդ պատճառով հեղինակը նպատակայարմար է համարել կանգ առնել ամէն մի գիւղի վրայ առանձին առանձին, այլապէս անհնար պիտի լինէր այդ նպատակը իրականացնել ։ Եւ որովհետեւ եղած վիճակագրական տուեալներից շատերի մէջ այդպիսի մանրամասնութիւններ պակասում են, Գ · Կորկոտեանը աշխատել է լրացնել յետնորդ վիճակագրութեան տուեալներով ։ Սա արդէն վիճակագրութիւն չէ, այլ մօտաւոր ենթադրութիւններ ։ Բարեբախտաբար շատ չեն այդ ձեւի սրբագրութիւնները, այլապէս աշխատութիւնը բոլորովին արժէքից պիտի զրկուէր ։

Ելնելով այդ տուեալներից, տեսնում ենք, որ խորհրդային Հայաստանի այժմեան սահմաններում, քաղաքները եւ գիւղերը միասին վերցրած, բնակւում էին. —

	Հայ,	իսլամ,	այլազգի,
1831	110.676	50.274	802
1873	329.266	132,125	34.479
1886	430.865	160.963	44.005
1916	792.678	168.004	33.000
1919	889.677	39.000	33.000
1922	671.279	77.767	33.006
1926	743,571	77,655	60.064
1931	883.348	105.838	61.447

Սակայն պէտք է աւելցնել, որ 1916 թուականի վիճակագրութիւնը որ կազմուել է պատերազմի ժամանակ, բնականաբար պիտի լրիւ չլինէր եւ այդպէս էլ է ։ Նոյնը պէտք է ասել եւ 1919ի վիճակագրութեան մասին, որ թէեւ սկսել է 1919 թւին, բայց չէր վերջացել եւ հետեւաբար տուեալները լրիւ չեն ։ Այնուամենայնիւ Գ · Կորկոտեան անհրաժեշտ է համարել ըստ իր ձեւի լրացնել, այնպէս որ 1916—1919 թուականների մեր առաջ բերած թւերը, հիմնուած են ամբողջապէս Գ · Կորկոտեանի կազմած աղիւսակների վրայ ։

Ահա այս է գիրքը ։ Բայց որովհետեւ խորհրդային երկիրներում ոչ մի գիրք չի հրատարակւում կամ ոչ մի յօդուած չի գրւում, եթէ դու մարքսեան տեսակէտ չունիս կամ Լէնին — Ստալինեան գծի վրայ կանգնած չես, այնպէս էլ Հայաստանում ոչ մի խօսք չի ասւում, ոչ մի տող չի գրւում, եթէ դու հայհոյանք չանես Դաշնակցութեան հասցէին ։ Այդպէս էլ վարւել է Գ · Կորկոտեանը եւ գիրքը վերջացրել է Դաշնակցութեան մասին լուտանքներ եւ զրպարտութիւններ թափելով ։

Գ · Կորկոտեան գրքի յաւելուածին մէջ ի մի ամփոփելով բոլոր տուեալները, զարմացած տեսնում է, որ 1919 թւին Հայաստանի Հանրապետութեան անկատար վիճակագրութեամբ եղել է 961,677 անձ, իսկ 1922 թւին՝ այսինքն բոլշեւիկեան տիրապետութիւնից ուղիղ երկու տարի յետոյ բոլշեւիկների կազմած անթերի վիճակագրութեամբ եղել է 782,052 անձ ։ Եւ մեր իմաստուն խիկարը բացագանչում է · «Շնորհիւ դաշնակցական քաղաքականութեան երկիրը կորցրել է 179,625 հոգի եւ չորս գործօղութիւն իմացող երեխան կարող էր այս կորուստը ցոյց տալ» ։

Այո՛, չորս գործողութիւն իմացող երեխան կարող է ցոյց տալ, թէ ինչպէս Գ · Կորկոտեանը, որ յաւակնութիւններ ունի թւերի հետ խաղալու եւ եզրակացութիւններ հանելու, դիտաւորեալ կերպով աղաւաղում է թւերը միմիայն նորա համար, որպէսզի իր նոր տէրերը քաղցր աչքով նային իր վրայ ։ Այսպէս կամ այնպէս փրկելով իր կաշին, հեղինակը մոռացել է որ 1920 թուականի դեկտեմբեր 4ին, երբ բոլշեւիկները ոտք դրին Հայաստան, տեղի ունեցան կարմիր եւ սպիտակ ջարդեր ։ Մի՞թէ իրօք Գ · Կորկոտեանը մոռացել է բոլշեւիկների այդ շրջանում կատարած սոսկալի բարբարոսութիւնները, երբ խլեցին ժողովրդից նորա վերջին ուտելիքը, երբ «Թալչարաթներ»ի շնորհիւ ամէն ինչ դատարկուեց Հայաստանից եւ գնաց Մոսկուա իբրեւ «եղբայրական նուէր ընկեր Լէնինին», երբ սոսկալի կերպանք սաստցաւ Հայաստանի մէջ սովը, երբ Հայաստանի բնակիչներիցով որ կարող էր փախչում էր երկրից ։ Ապա բանտերն ու աքսորները . . .

Մի գուցէ Հայաստանի բոլշեւիկները կ'ուզէին մոռանալ եւ սեւ գիծ քաշել այդ սոսկալի տարիների վրայ · այստեղ է ասուած · — «Ստի՛ր, բայց չափը ճանաչիր» ։

Ցամենայն դէպս, որքան էլ զանազան Կորկոտեաններ ուզենան աղաւաղել թւերը, պարզ է որ 1919 թւին, այսինքն Հայաստանի Հանրապետութեան օրով Հայաստանի բնակիչները 960.000 էին եւ բոլշեւիկների տիրապետութեան երկու տարուան ընթացքին ոչ միայն բնակչութեան աճումը ընկաւ, այլ եւ մօտ մէկ հինգերորդ պակասեց ։

Ռ · ՍԵՒԵԱՆ

ԱՆԲԱՂՁԱԼԻՆԵՐՈՒ ՎՏԱՐՈՒՄԸ

(Բ · եւ վերջին մաս)

Տօքթ · Ռընէ Մարսիալ, շարունակելով ներկայացնել այն թշուառները, որոնք անբաղձալի դարձած են վարչական անխղճութեան մը պատճառով, կու տայ քանի մը պատմութիւն եւս (Ա · մասը տեսնել «Յառաջ» 22 մարտ) · —

1.— X. Ֆրանսացի աղջիկ մը, ամուսնացած Ռուսի մը հետ ։ Ֆրանսա վերադարձած 1927ին իր զաւկին հետ, Մոսկուայի Ֆրանսական դեսպանին կողմէ տրուած անցագրով եւ աղջկի իր անունով ։ Իր զաւակը, 13 տարեկան, անցագրին մէջ արձանագրուած էր առանց հօր անունի ։

Փարիզ հասած օրը կը դիմէ ոստիկանական վերատեսուչին, ուզելով հասկնալ թէ պարտաւո՞ր է օտարականներու նման, ինքնութեան թուղթ առնելու ։ Ոչ կը պատասխանուի իրեն ։ 1934ին ինքնութեան թուղթ կը պահանջեն, միաժամանակ 365 ֆրանք տուգանք իրեն համար եւ 285 ֆրանք զաւկին համար, ինքնութեան թուղթ չունենալնուն պատճառով ։ Տուգանքը չի կրնար վճարել պահանջուած օրը եւ վտարման հրաման կը ստանայ անմիջապէս, թէեւ խեղճը առ հաշիւ 200 ֆրանք վճարած էր ոստիկանական վերատեսչութեան ։

Վտարման հրամանը կը մնայ ի զօրու, հակառակ կատարուած քննութեան ։

2.—X. ռուս գաղթական մը, հայր 9 զաւակներու ։ Ֆրանսա մտած, իր ընտանիքով, 1923ին ։ Աշխատած իրրեւ շրջուն վաճառորդ ։ Ընտանիքը քեմխտագործութեան (maroquinerie) արհեստանոց մը կը բանեցնէր ։

Այս ընտանիքը ճանչցուած էր իբրեւ պարկեշտ եւ աշխատասէր, սակայն ծանր կացութեան մը կը մատնուի, որովհետեւ բազմաթիւ զաւակներ ունէին, մեծ մասը տակաւին մանուկ ։ Երեքը ծնած են Ֆրանսայի մէջ եւ արձանագրուած իբրեւ Ֆրանսացի ։ Առջինեկը Ֆրանսական բանակի մէջ մտած ։

Ընտանիքին մեծն ու կինը վտարման հրաման կը ստանան յանկարծ, առանց գիտնալու թէ ինչո՛ւ ։ Այսպէսով մանուկները կը մնան հասարակութեան բեռ ։

3.— X. ռուս գաղթական կին մը, ամուսնացած ինքնաշարժի մեքենավարի մը հետ ։ Ամուսինը, ինքնաշարժի արկածով մը վիրաւորուած, կը մեռնի երկար ատեն անկողին մնալէ վերջ եւ հալեցնելով իրենց տնտեսած ամբողջ խնայողութիւնը ։

Այրին, այս կացութեան մէջ, ապրուստի համար աշխատելու դատապարտուած, կը խնդրէ աշխատանքի արտօնութիւն ։ Կը մերժուի եւ վտարման հրաման կը ստանայ ։

4.— X. ռուս գաղթական կին մը, 1933ին վտարման հրաման կը ստանայ, որովհետեւ Ֆրանսա եկած էր առանց վիզայի ։ Հազար դժուարութիւններով կը յաջողի քանիցս յետաձգել տալ վտարման հրամանը, եւ այսպէս մինչեւ 1934 յունուար, չկարենալով արտօնութիւն ստանալ ուրիշ երկիր մտնելու ։ Հետզհետէ մտային խանգարման նշաններ ցոյց կու տայ ։ «Ռուսական թերթ մը 13 նոյեմբեր 1934ին կը գրէր այս կնոջ մասին · Ապրուստի որ եւ է միջոցէ զրկուած, Սէն գետը կը նետուի իր 8 ամսու զաւկին հետ » ։

Այսպէս, ուրեմն, մինչ կը տրտնջանք թէ Ֆրանսայի բնակչութիւնը կը նուազի, — երեւոյթ մը որ տեղի կ'ունենայ մէկ կողմէ գիւղերու պարպումով եւ միւս կողմէ ծնունդներու պակասով, — միաժամանակ կը յարձակինք օտարականներուն վրայ՝ արտաքսելու համար զանոնք, առանց նկատի ունենալու թէ յաճախ անոնք զաւակներ ունին, որոնք իրենց մայրենի լեզուն չեն գիտեր, այլ միայն ֆրանսերէն կը խօսին եւ վստահաբար Ֆրանսացի պիտի դառնան՝ եթէ թոյլ տանք որ ըլլան Ֆրանսական ։

Այս անտրամաբանական եւ բարբարոս վարմունքը կը յատկանշէ թէ բացարձակապէս չունինք ներգաղթի քաղաքականութիւն ։

Սակայն կարծես բաւական չըլլար վտարել զանոնք ։ Ոմանք կը խորհին աքսորել ոճրագործներու նման ։ Ահա թէ ինչ կը գրէ Թան 6 յունուար 1935 թուականով · —

Կառավարութիւնը արդար իրաւամբ կը քննէ վտարման հարցը անբաղձալի օտարականներուն, որոնք Ֆրանսա կը բնակին ։ Պ · Մարսէլ Ռէնիէ, ներքին նախարարը, կ'ուսումնասիրէ այն դժուարութիւնները, զորս կը ներկայացնեն այդ օտարականներուն վրայ կատարուելիք հսկողութիւնն ու հակակշիռը, ու ելք մը կը փնտռէ՝ օրինական ճամբով հաւաքելու այդ վտանգաւոր մարդիկը եւ աքսորելու կղզի մը կամ գաղութ մը, ուր անոնք, իրենց ապրուստը շահելու համար, պիտի կապուին զանազան աշխատանքներու ։

Ու պէտք չէ զարմանալ, եթէ Մ · Նահանգներու մէջ 35 օրաթերթեր, արտատպելով այդ լուրը, կը գրէին · —

Ներկայիս, Ֆրանսայի մէջ, ռուս գաղթականները մատնուած են կրկնակ դժուարութիւններու ։ Հազարաւորներ կան, որ աշխատաւորի պաշտօնական արտօնութիւնը ունենալով հանդերձ, անգործ կը մնան, եւ ֆրանսական կառավարութիւնը կ'աշխատի որքան կրնայ իր օժիքն ազատել այս օտար աշխատաւորներէն՝ երկրէն հեռացնելով զանոնք, տեսնելով որ գործազրկութիւնը կը ծաւալի ֆրանսացի բանուորներուն միջեւ ։ Ու կը վտարեն օտարականները իբրեւ հետեւանք անոնց գործած ոճիրներուն, կամ որովհետեւ չեն վճարած ինքնութեան թուղթերու տուրքը կամ դատարկապորտութեան մէջ բռնուած են ։

Եուկոսլավիոյ թագաւորին սպանութենէն ի վեր, օտարականներու հաւաքական խուզարկութեան պարագային, կը ձերբակալուին ռուս անգործները պարզապէս որովհետեւ գիշերած են նստարաններու վրայ կամ իրենց գրպանին մէջ չեն ունեցած 5 ֆրանքը, որ պայման է՝ դատարկապորտ չհամարուելու համար ։

Վերջին ամիսներու ընթացքին, հարիւրներով գաղթականներ վտարուեցան Ֆրանսայէն ։ Անոնք կը քշեն դէպի սահմանակից երկիրները, սովորաբար Պելճիքա, որ կը մերժէ ընդունիլ զանոնք, այնպէս որ վտարեալները կը վերադառնան Ֆրանսա, ուր, ներկայիս, նոր օրինագիծ մը կը նախատեսէ երեք անգամ Ֆրանսայէն վտարուելով հանդերձ վերադարձող օտարականները աքսորել Կուանա, Սատանայի սարսափելի կղզին, ուր կը փոխադրուին արդէն Ֆրանսայի անյոյս ոճրագործները ։

Ռուսերու նոր « ջոկատ » մը եւս, մեծամասնութիւնը խաղախ սպաներ, Կրուա նաւով, Հավրի վրայով, վերջերս ղրկուեցաւ Փարակուէ ։ Ասկէ առաջ ղրկուած էին 9 ուրիշ կարաւաններ, առաջինը մէկ տարի առաջ ։

Ամէն մարդ իրաւունք ունի աշխատանքի, ինչ ալ ըլլայ իր ազգութիւնը ։ Մարդուն խիղճն ու հոգին կ'ընդվզին խորհելով որ դրամատիրութիւնը, նարինջի պէս քամելէ վերջ աշխատաւորը, կեղեւը նետելու ձեւով կը նետէ զայն՝ երբ այլեւս պէտք չունի անոր, առանց խղճալու ոչ աշխատաւորին, ոչ ալ անոր ընտանիքին վրայ ։ Ամէն պարկեշտ մարդ, — այս բառին բուն իսկ ժէ · դարու իմաստով, — զայրոյթի կը մատնուի անպայման այս երեւոյթին առջեւ ։

Մի՞թէ կարելի չէ գտնել ուրիշ դարման մը քան վտարել, դատապարտել, աքսորել, արտաքսել ։ Մենք կրնանք յիշեցնել մեր նախարարներուն, իրր թէ պատասխանատու, թէ Ֆրանսայէն քանի մը ժամ հեռու գոյութիւն ունի ամբողջ Հիւս · Ափրիկէ մը, բընակչութիւնը շատ նօսր իր տարածութեան հետ համեմատած ։ Գոյութիւն ունի նաեւ գաղթային հսկայ աշխարհ մը, որուն մասին շատ կը խօսինքբայց շատ քիչ բան կ'ընենք, Մատակասքար, Նոր — Քալետոնիա, որոնց այլազան կլիման թոյլատու է Եւրոպացիներու բնակութեան ։ Ի՞նչ կը մտածէ Գաղթային Կայսրութեան հրաշակաւոր խորհրդածողովը ։ Ապահովաբար միայն պարոնայք շահադէտներու շահերուն մասին ։ Ի՞նչ է քաղաքականութիւնը այս փոքրիկ խմբութիւններուն, սա կարճատես մարդոց, որոնց ամբողջ կայսրութիւն մը տուին Ճէտէրալները, Լարժօները, Սավոր — նիան ու Պրացցաները, Ռիվիէրները, ու Ֆուքօները, Կալիէնիները, Լիօթէները եւ բոլոր իրենց քաջ ախոյեաններ եւ հետեւորդները ։ Եւ այդ մարդիկը չեն գիտեր թէ ի՞նչ ըսեն իրենց տրուած այդ կայսրութիւնը ։

Ի՞նչ են սա քաղքենիները, որոնք կ'ողբան միապետութիւնը, բայց չեն իսկ գիտեր թէ Շարլըմանը, Կարոլոս է · , Հանրի Դ · , Ռիշլիէօ, Քոլպէր ժողովուրդ լեցուցին Ֆրանսայի մէջ, ուրիշներ՝ Քանատայի մէջ, տալով հող, դրամ, իրաւունքներ, ազնուապետական տիտղոսներ եւ աշխատանք անոնց, որոնք հողը հերկելու չափ քաջ պիտի զգային իրենք զիրենք ։

Շարլըմանը կը պաշտպանէ Պիրէնեան իր սահմանները եւ հերկել կու տայ հողը Սպանիացիներուն՝ անոնց պարգեւելով զայն ։ Փոխարէն, Սպանիացիներէն կը պահանջէ միայն լաւ զօրակոչը երբ հարկ ըլլայ՝ կռուելու համար Իսլամներուն դէմ, որոնք կը սպառնային իր սահմաններուն ։ Իսկ խաղաղութեան ժամանակ, մշակել հողերը ։ Սակայն հողն ու իր բոլոր արտադրութիւնները կը պատկանէին այդ Սպանիացիներուն ։

Շարլ է · Պէրրիի մէջ կը հաստատէ Սկովտիացիներ իբրեւ վարձատրութիւն անոնց կատարած զինուորական ծառայութեան ։ Կ'արտօնէ հերկել հողը, տէր դառնալ հողին, զոր կը մըշակեն, նոյն իսկ անոնց կու տայ մասնաւոր իրաւական ազատութիւն ։

Հանրի Դ · Հոլանտացիներ կը բերէ Ֆրանսա, ցամքեցնելու համար ճահիճները ։ Անոնք որ կուգան եւ 5 տարի կ'աշխատին ճահիճներու չորացման մէջ, տեղացի կը դառնան, կը ստանան այն բոլոր իրաւունքները, զորս ունին թագաւորին հպատակները, իբրեւ վաճառական կամ հողագործ նոյն իսկ նոր ազնուական կը հաստատուին երկրին մէջ ։

Ռիշլիէօ եւ Քոլպէր ժողովուրդ լեցուցին Քանատայի մէջ հող տալով Նորմանտացի, Պրըթոն կամ Փուաթուցի գաղթականներուն, զորս Ֆրանսայէն կը ղրկէին Քանատա, ինչպէս եւ հողային առաւելութիւններ տալով արձակուած նախկին զինուորներուն, որ կ'ուզէին հոն հաստատուիլ, օժիտ տալով այն ֆրանսացի աղջիկներուն, որոնք կ'ուզէին ամուսնանալ Քանատայի մէջ ։

Սակայն 1935ի մեր քաղքենիները անկարող են հասկնալու նման շնորհաշխութիւն մը ։ Որովհետեւ քաղաքականութիւն մըն է որուն տակօք ուշ կը գանձուի ։ Տարին 5 առ հարիւր չի բերեր իրենց, այլ բարգաւաճ գաղթային կայսրութիւն մը 5 տարուան մէջ, թերեւս աւելի կանուխ ։ Ֆրանսական նոր ցեղ մը պիտի կազմուէր, որ մայր երկրին պիտի վերադարձնէր, ֆիզիքական եւ բարոյական ուժով, ինչ որ մենք տուինք իրեն նիւթական հարստութիւնով ։

Միեւնոյն ատեն սփոփանք մը, երբախոյս մը պիտի ըլլար այդպէս շարժելով, բարոյական տեսակէտով, ապրուստ հայթայթելով բազմաթիւ ընտանիքներու, որոնք մեզի նուիրեցին իրենց կեանքին մէկ քանի տարիները, եւ այդ է միայն որ կ'ուզեն շարունակել ։

Անխիղճանական վտարումները, զորս կը կատարենք, սխալէ մը աւելի բան մըն են, ոճիր մը նոյնիսկ, եւ վստահ եմ որ գլխաւորաբար կը կազմեն հակաֆրանսական քաղաքականութիւն մը ։

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ

Ֆ. Աղազարեանի նուագահանդէսը

Erardի դաստիակն սրահը՝ ուր կարծես անհետացած մեծ վարպետներու հոգիները կը հսկեն, խուռն ու զտուած ֆրանսացի հասարակութիւն մը, որոնց մէջ, առաջին շարքին վրայ, բոլորին ուշադրութիւն կը գրաւէին կաթող · նուիրակ Գարեգին արք · — հայ արուեստին եւ արուեստագէտին բարեկամը — եւ քանի մը հայ դէմքեր միայն ։

Հայ մեծ արուեստագէտին հիացողները վստահ են՝ ամէն տարի, անոր անսայթաք ճկոտին տակ լսել մշտանորոգ յայտագրի մը պարփակած ամէնէն դժուար եւ արուեստին կատարները հասնող գործերը՝ ինչպէս մարտ 20ի գիշերուան յայտագրին պսակը՝ Սէզար Ֆրանքի sonateը ։

Երկիւղած լռութեան մը մէջ ունկնդրուեցաւ Թարթինիի concerto en ré mineurի allegroն՝ տրամանոյշ ու երփներանգ, graveը՝ հոգեխռով, եւ prestoն՝ զուարթ ու ոստոստուն, մանկական կենսախինդ շուրջպարի մը հրապոյրով ։

Gluckի mélodieն փորձաքար մըն է, արուեստագէտի մը զգայնութեան եւ ըմբռնումին տեսակէտէն ։

Աղազարեանի խաղը հոն հասաւ նրբութիւններու եթերային սահմաններուն ։

Պատասխանատու կտոր մը նաեւ Pugnaniի Tempo di minuettoն որուն դժուարին նախադասութիւնները համարձակ ու ճկուն ճկոտի մը տակ՝ տիրական ուժով գրաւեցին ունկնդիրները, երկարատեւ ծափերու արժանանալով ։

Երաժշտական գոհար մըն է Couperinի Les chérubinsը, որուն երազանքը — ձայնարգելով (sourdine) շեշտուած — անթերի վերարտադրելու արժանիքը ունի Աղազարեան ։

Leclairի Gavotteը եւ Պէթհովէնի contredanseը — երկու գեղօններ — փայլուն կատարումով մը փակեցին ունկնդրութեան առաջին մասը ։

Երկար ծափողջոյններէ յետոյ մի — այն երիտասարդ արուեստագէտը կըցաւ սկսիլ պելժ մեծ վարպետին — Սէզար Ֆրանքի հոյակապ ու պակուցիչ գործը — Sonate en la majeur — չորս մասերէ կազմուած ։

Վարպետին այդ գործը հասկնալու համար պէտք է ծանօթ ըլլալ իր տառապանքոտ կեանքին դրուագներուն ։ Մեծ համեստ մը եւ մեծ բարի մը եղած է Ֆրանք ։ Եթէ իր գործին մէջ տանջուած հոգիի մը մրմունջներուն քով յանկարծ կը բարձրանան ընդվզումի մը նօթերը, բայց անոնք շուտ կը մարին բարի եւ հեզ ներդաշնակութիւններուն մէջ, մատնելով համբերատար ու գերագանցօրէն ազնուական հոգիի մը առաքինութիւնները, որոնք իսկական արուեստագէտին նկարագրին անբաժան մասը կը կազմեն ։ Առանց անոնց՝ արուեստագէտի կոչումին անարժան՝ արհեստաւորներ միայն կրնան ըլլալ ։

Մռայլ ու թախծոտ կիսաձայներու հիւսուածքով մը կը սկսի իր «սօնաթ»ը լէյթ—մոթիվի մը ձեւով կրկնուելով՝ տառապանքի հեկեկանքներու նման, ստեղծելով ողբերգական մթնոլորտ մը ։

Աղազարեանի հմայիչ ճկոտին տակ այժմ տանջուող հոգի մը կը գալարուի ալէկոծին մէջ, պահ մը — ցաւի պոռթկումի մը մէջ — հանելով արտայայտութեան գերագոյն սատիճանին և նուազելով հետզհետէ՝ պահելով մելամաղձոտ ու դառն նկարագիրը՝ կրծող կսկիծի մը զգայնութեամբ ...

Հետեւող recitativoն զուցէ կտորին ամենատպաւորիչ մասը կը կազմէ հոգեխռով նախադասութիւններով ու շեշտուած դաշնակին հետ ընդհատ ձայնակցութեամբ ։ Թախիծը երբեմն կը պատռի յանկարծ ցաւագին ճեղքերով, փաթթուած դաշնակին այժմ արտացող բողոքներուն ։

Պահ մը տառապանքէն ձերբազատուած՝ հրապուրիչ ու սիրուն մօթիֆ մը կը սաւառնի վերջաւորութեան մէջ, հասնելով ուժեղ ու շքեղ համադրութիւններու, լաւատես շեշտերով, թէեւ երբեմն տառապանքի նօթեր՝ կրկին կը վերադառնան, չզգացուած վէրքի մը կսկիծը դնելով ներդաշնակութիւններուն մէջ ։

Հսկայ ողբերգութիւն մըն է Ֆրանքի «սօնաթ»ը, որուն վերարտադրելու կարողութիւնը կը պահանջէ բացառիկ տաղանդ եւ իսկական վիրթուօզի մը մեքենականութիւնը ։

Աղազարեան այդ կտորով կը կանգնէր նուիրագործուած տաղանդով յայտնի քանի մը մեծ վարպետներու շարքին՝ որոնց միայն կը ներուի մօտենալ կէս ժամ տեւող այդ երաժշտական հսկայ եւ ամպածրար կոթողին ։

Վերջին բաժնին մէջ բուռն կերպով ծափահարուեցաւ նաեւ Մէնտէլսոնի Berceuseը ուր նուրբ ձայներու դժուարին խաղեր, ջինջ ու վճիտ, կ'ապացուցանէին երիտասարդ վարպետին անսայթաք տիրականութիւնը, ինչպէս նաեւ Ալպէնիզի զմայլելի «Թանկօ»ին մէջ, ուր ճկուն խաղ մը իր հրապոյրը կը միախառնէր արեւոտ ու գունագեղ ներդաշնակութիւններուն ։

Հասարակութեան կրկնակ պահանջներուն վրայ Աղազարեան ստիպուեցաւ նուագել Կրէչանինովի Berceuseը գարնանային գիշերուան մը շղարշապատ հրապոյրով, եւ իր հեղինակած «Օրօր»ը որուն մէջ գիտցած է դնել

հարազատ ու հայրենի նօթերու այնպիսի համադրութիւն մը՝ որ ան մասնաւորապէս յուզիչ կը դառնայ Հայու ականջին:

Ազգագրեանին կ'ընկերանար յայտնի դաշնակահարուհի Օր. Ida Perin, քանիցս պսակաւոր միջազգային մրցումներու եւ բացառիկ զգայնութեամբ եւ ճաշակով օժտուած արուեստագիտուհի մը:

Բեմի ետեւը մեր տաղանդաւոր արուեստագէտը շնորհաւորելով ողջագուրողներէն առաջինը եղաւ կաթող. նուիրակ Գարեգին արք., որ խանդավառուած էր անոր արուեստէն: Պահ մը յետոյ նուիրակը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէր նաեւ Ազգագրեանի հռչակաւոր ուսուցչին, Պ. Հայօին, շեշտելով թէ շնորհապարտենք իրեն՝ պատրաստած ըլլալուն համար հպարտացնող արուեստագէտ մը:

Ֆրանսացի հիացողներու եւ շնորհաւորողներու շարանը տեւեց երկար, ներկայ փոքրաթիւ Հայերուն պատճառելով արդարացի սփոփանք մը՝ մոռնալու մոլորուած Ֆրանսացիի մը բարբանջանքները:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԼՈՒՐԵՐ ՊԵՐԼԻՆԷՆ ԵՒ ՀԱՄՊՈՒՐԿԷՆ

ՊԵՐԼԻՆ, 2 մարտ.— Պերլինի «Հայ Երիտասարդ» Միութիւնը Վարդանանց յիշատակին նուիրուած հրապարակային բանախօսութիւն մը տուաւ, իբրեւ բանախօս ունենալով Գրիգոր Ծ. Վրդ. Շահլամեանը: Նոյն տօնին առթիւ Համպուրկի գաղութը գեղեցիկ հանդէս մը սարքած էր, խմբական երգերով եւ արտասանութիւններով, բոլորն ալ հայերէն: Խօսած են Գր. Ծ. վրդ. Շահլամեան, Պ. Տիլխիզեան եւ Պ. Պասմաճեան: Ներկայ եղած է գրեթէ ամբողջ գաղութը եւ Պերլինի գաղութէն պատուիրակութիւն մը յատուկ ինքնաշարժով: Այս առթիւ կարդացուած է նաեւ Պերլինի «Հայ Երիտասարդ» Միութեան կողմէ ստացուած խրախուսիչ ողջոյնի գիր մը: Հանդէսի կազմակերպութեան մէջ մեծ բաժին ունեցած է Պ. Հայկ Թիւրքեան:

ՕՐԻՆԱԿԵԼԻ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՍՈՖԻԱ, 20 մարտ (Յառաջ).— Ծանօթ է որ Սոֆիայի մէջ գոյութիւն ունի «Թրակիա» հայկական համագործակցական դրամատուն մը, մարտ 17ին տեղի ունեցաւ սոյն հաստատութեան Դ. տարեկան ընդհ. ժողովը: Այս առթիւ կ'ուզեմ կարգ մը թիւեր տալ որոնք պերճախօսութեամբ կը պարզեն թէ գաղութներու մէջ համագործակցականօրէն որքան մեծ ու արդիւնաւոր գործեր կրնանք կատարել, եթէ լրջօրէն զարկ տանք այդ շարժման:

Այսպէս, համաձայն տեղեկագրին, դրամատունը շուրջ 10 միլիոն լէվայի փոխատուութիւններ ըրած է: Իր բաժնետիրական դրամագլուխը, որ անցեալ տարի 751.470 լէվա էր, այս տարի բարձրացած է 971.400 լէվայի: Պահ դրուած գումարները հասած են 4.517.060 լէվայի, մինչ անցեալ տարի 2,957,152 լէվա էր: Իսկ պայմանաժամով ի պահ դրուած գումարները հասած են 252.245 լէվայի:

Դրամատան գոյութիւնը անուղղակի ազդակ մը եղած է նաեւ որ շատ մը հայրենակիցներ խնայեն գումարներ: Այսպէս, Հայերու կողմէ դրամատունը դրուած է իբրեւ խնայողական գումար 1.246,907 լէվա (անցեալ տարի 652,346 լէվա): Դրամատան տարեկան ընդհանուր շրջանառութիւնը հասած է 42,673,570 լէվայի: Դրամատունը իր վարչական ծախսերէն զատ, 80.000 լէվա տոկոս վճարած է իր քով դրուած դրամներուն: Մէկ տարուան մէջ ան ձեռք ձգած է 925.305 լէվայի շահ մը: Անդամներու թիւը որ 333 էր, հասած է 400ի: Դրամատունը գործի սկսած է 2.800 լէվայով ... Ունի իր թերթը: Նոր վարչութեան անդամ ընտրուած է նաեւ փրոֆ. Վ. Տատեանց: Տնօրէնն է Պ. Ա. Հալըճեանը:

«ԿՈՄԻՏԱՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ՊԻՒՔՐԷՇԻ ՌԱՏԻՕ-ԿԱՅԱՆԷՆ

Պուքրէշէն կը գրեն մեզի.— «Կոմիտաս» երաժշտական Միութեան երգչախումբը ապրիլ 8, երկուշաբթի գիշեր, ժամը 9ին (Փարիզի ժամով 8ին) Պուքրէշի ռատիօ-կայանէն պիտի տայ համերգ մը՝ հետեւեալ յայտագրով.—

1. Ով մեծասքանչ դու լեզու (Կոմիտաս)
2. Ցամենայնի եւ Սուրբ սուրբ (Եկմալեան)
3. Սիրոյ եւ պարի երգեր (Կոմիտաս)
   Ա. Եար ջան արի
   Բ. Էսօր ուրբաթ է պաս է
   Ջուր կուգայ վերին սարէն
   Գ. Ինչու բինգէօլը մտար
   Դ. Երեւան բաղ եմ արել
   Արեւը կայնէ կէսօր
   Ե. Էս գիշեր լուսնակ գիշեր
   Առնեմ երթամ իմ եարը
4. Հոռովել (Կոմիտաս)
5. Գութաներգ (Կոմիտաս)
6. Անձրեւ եկաւ եւ Հօյ նազան (Կոմիտաս)

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ ԱԼ ՍԵՂՄՈՒՄՆԵՐ

«Արազ» կը գրէ.— Ռումանահայ Միութեան նախագահ Պ. Արիս Ֆէսճեան, ընկերակցութեամբ փոխ-նախագահ Պ. Ա. Մելիտոնի, դիմում կատարեց ներքին փոխ-նախարար Պ. Թիթիանուի եւ ներկայացուց գրաւոր յիշատակագիր մը, ուր պարզելէ յետոյ իրանահպատակ կարգ մը Հայերու պարագան՝ Ռումանահայ Միութիւնը կը խնդրէ կառավարութենէն անոնց հանդէպ ունենալ այն միեւնոյն բարեացակամ վերաբերումը ինչ որ ունի Նանսէնեան անցագիրը կրողներու հանդէպ, յայտնելով թէ հայ ժողովուրդին ենթարկուած անողորմ ճակատագրին հետեւանքով է որ այդ Հայերը այժմ ի ձեռին ունին իրանեան անցագիրներ: Փոխ-նախարարը խոստացաւ բարեացակամութեամբ քննել պարագան:

Պ. Արիս Ֆէսճեան, յանուն Ռումանահայ Միութեան ներկայացուց նաեւ աշխատանքի նախարարութեան ընդհ. քարտուղար Պ. Կէորկիւի, որուն ներկայացուց ուրիշ յիշատակագիր մը, ուր կառավարութեան բարեացակամ ուշադրութեան կը յանձնէ, թէ առեւտրական եւ ճարտարարուեստական հաստատութեանց պարտադրուած 20 առ 100 սակի պարագան կոչուած է դժուարութեան մատնել Նանսէնեան անցագիրը կրող Հայերը եւս:

Արդարեւ մինչդեռ յիշեալ հաստատութեանց կը պարտադրուի 20 առ հարիւր համեմատութեամբ միայն օտար աշխատցնել, «օտար» բառին սահմանին մէջ կը մտցուին Նանսէնեան անցագիրը կրող Հայերն ալ, որոնք ինքնին որ եւ է օտար պետութեան հպատակ չեն այս պահուս, այլ կը գտնուին ռումէն պետութեան տեսակ մը պաշտպանութեան տակ: Այս կերպով շատ մը Հայեր, որոնք իբր պաշտօնեայ կամ աշխատաւոր կը ծառայեն ազգայիններու մօտ, ստիպուած են ճամբուիլ:

Պ. ընդհ. քարտուղարը խոստացաւ պարագան ուսումնասիրել կարելի բարեացակամութեամբ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԻՆՉ ԿԸ ԽՈՐՀԻՆ ԹՐԱԿԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

«Տէյլի Մէյլ»ի մասնաւոր թղթակիցը, Պոլսոյ մէջ ունեցած է տեսակցութիւն մը ականաւոր Թուրքի մը հետ, որ կարեւոր պաշտօն մը կը վարէ եւ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրած է.

— Թրակիոյ մէջ յունական յեղափոխութեան անյաջողութիւնը ջերմօրէն շնորհաւորելի է: Նոյնը նաեւ Պուլկարիոյ իմաստուն եւ խաղաղասէր ընթացքը՝ ստեղծուած կացութեան մէջ: Այժմ, Եւրոպայի մէջ Թուրքիոյ միակ շահը կեդրոնացած է Թրակիոյ փոքրիկ մասին վրայ,— Էտիրնէի եւ Պոլսոյ միջեւ: Պ. Աթաթիւրք, իր հետ ունենալով ամբողջ Թուրք ազգը, եւրոպական հին սահմաններուն յատուկ բոլոր յաւակնութիւնները լքած է ու պարզապէս կը ցանկայ Պոլիսն ու Թրքական Թրակիան դարձնել հաճելի դուռ մը՝ Թրքական Անատոլուին համար: Ահա այս է պատճառը որ Թուրքիան մէկն է պալքանեան ուխտի ամէնէն հաւատարիմ եւ ամէնէն զօրաւոր կողմնակիցներէն: Այդ ուխտին միակ թերին Պուլկարիոյ չստորագրելն է: Այժմ Թուրքիա ոչ մէկ թշնամի կը տեսնէ Եւրոպայի մէջ: Առաջ ան որոշ վախեր ունէր Իտալիայէն, բայց այդ վախը անհետացած է Հռոմի ուխտէն ասդին: Տկարացած է նաեւ Սոֆիայէն եկած վախը՝ այն օրէն ասդին, երբ, Պուլկարիոյ մէջ, կառավարական փոփոխումը «ղեկավարուած քաղաքականութեան» դրութիւն մը հաստատեց: Թուրքիա կը խորհի թէ՝ շատ դիւրին է հասկցուիլ այն երկիրներուն հետ, որոնք «ղեկավարուած քաղաքականութիւն» ունին, որովհետեւ ճիշդ այդպէս է եւ իր կառավարութիւնը Էնկիւրիի մէջ: Անիկա դիկտատուրա չէ, որովհետեւ Քամալ Աթաթիւրք կը կառավարէ ազգին կամքով: Այս պարագան կը դիւրացնէ համաձայնութիւնը՝ Թուրքիոյ եւ խորհրդային կառավարութեան միջեւ, քանի որ, Թուրքիա, խորհ. Ռուսիոյ նման, կը խօսի մէկ խելքով քաղաքական հարցերու մասին: Անոնք համաձայն են Տարտանէլի հարցի մասին: Թուրքիա կ'ուզէ բաւարար պահակազօրք ունենալ Տարտանէլի համար, ըսելով թէ՝ Ազգերու Դաշնակցութեան կատարած երաշխիքը, որ հիմնուած է զինաթափութեան վրայ, այժմ դատարկ կը թուի: Քէմալական քաղաքականութեան հիմը խաղաղութեան պահպանումն է, որպէսզի կարենայ իր բարեկեցութիւնը վերստանալ եւ բնակչութիւն տեղաւորել Թրակիոյ մէջ, որ կը նկատուի Թուրք հանրապետութեան տկար վայրը: Ինչ կը վերաբերի բնակչութեան հաստատումին, մենք կը յուսանք շուրջ երկու միլիոն Թուրք գիւղացիներ բերել՝ զանազան պալքանեան երկիրներէ, շինելով տիպար գիւղեր Թրակիոյ հողին վրայ, որ անմարդաբնակ դարձած ու ամայացած է իրար յաջորդող պատերազմներէն:

Թուրքիա մը, որ կը ցանկայ արդիական ազգ մը դառնալ, եւ ոչ թէ միջնադարեան մահմետական կայսրութիւն մը, պէտք չէ պալքանեան թերակղզին նկատուի պատերազմի կեդրոն մը, եւ կամ կարծուի թէ պալքանեան հարցերուն չեն տրուիր ամենախաղաղասէր լուծումներ:

Այա Սոֆիայի գմբէթը

Հ. Գաբրիէլ Վ. Նահապետեան, աթոռակալ Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան եւ անդամ Վենետիկի գիտական կաճառին փետր. 25ին գիտական բանախօսութիւն մը կատարած է Վենետիկեան Ateneoի մէջ, նիւթ ունենալով «Ս. Սոֆիայի գմբէթը»: Այս բանախօսութիւնը հրատարակուած ըլլալով նոյն քաղաքին Կածծէթթինօ օրաթերթին մէջ, ստորեւ թարգմանութիւնը:

Հ. Գաբրիէլ Նահապետեանի նիւթն էր.— «Ո՞վ եղած է Պոլսոյ Ս. Սոֆիայի գմբէթին ճարտարապետը»: Հայաստանի քանի մը հնագոյն եկեղեցիներուն կառուցման արուեստին վրայ ամփոփ նկարագրութիւն մը եւ Իտալացի յայտնի ճարտարապետ Յովհաննէս Տէրեզիոյ Ռիվոյիայի հետ ունեցած յարաբերութեան մասին տեղեկութիւն տալէն վերջ, դասախօսը անցաւ ապացուցանելու թէ Հայաստան Բիւզանդիոնէն շատ յառաջ լուծած էր եկեղեցական շինութիւններու մէջ, կեդրոնական համաչափ կերտուածքի խնդիրը: Նկատի առնելով յատկապէս Պրոկոպիոսի գրածը Ս. Սոֆիան շինողներու մասին, ըսաւ թէ անոնք կը ներկայանան մեզի երեք անձերով. Յուստինիանոս կայսրը, Անթեմիոս Տրալլացին, եւ Իսիդորոս Մելիտացին: Կը պատմէ շինութեան ժամանակ հանդիպած պատահարները եւ ճարտարապետներու կրած սարսափն ու յուսահատութիւնը, երկու մեծ կամարներու ճեղքուածքին պատճառով եւ իբր անոր հետեւանք Յուստինիանոս կայսեր դիմումը դարման տանելու արկածին. տակաւին կայսեր արձակած հրամանները առաջքը առնելու սպառնացող վտանգին, անոր համար այդ ճարտարապետները ճարտարապետութենէ բան չէին հասկնար, այսինքն անտեղեակ գմբէթը հաստատուն հիմերու վրայ կառուցանելու արուեստին, որով բանախօսը կը յայտարարէ որ Սուրբ Սոֆիայի գմբէթին կառուցանողները պէտք է եղած ըլլան այնպիսի ճարտարապետներ, որոնք ճանչնային աւանդական արուեստի մը գլուխգործոցները, նման Ս. Էջմիածնի եւ Ս. Հռիփսիմէի եւ Ս. Գայիանէի տաճարներուն: Ի վերջոյ կ'եզրափակէ ըսելով որ Հայոց եկեղեցիներու քրիստոնէական նոր արուեստը, ոչ միայն ազդեցութիւն կրած չէ բիւզանդականէն, այլ ընդհակառակն անգամ մը եւս հանդէս կուգան հայ քարագործներու արուեստի ինքնատիպ առաւելութիւնները կեդրոնական գմբէթին շինութեանց մէջ եւ այսպէսով կը հաստատուի նաեւ Ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարին եւ Ս. Հռիփսիմէի հնութեան արժանաւորութիւնը (Դ. դար): Այս արուեստն էր որ յաղթանակեց նաեւ Բիւզանդիոնի— նոր Հռոմի — մէջ ուրկէ իր կշռադատ քայլերը ուղղեց դէպի արեւմուտք եւ վերածնութեան դարուն յաղթանակով մտաւ քաղաքներու մայրն եղող յաւիտենական Հռոմի մէջ:

ՄԱՄՈՒԼ

Հին երգը

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (7 մարտ).

— «Հակառակ անոր, որ ասկէ դեռ 10–12 տարի առաջ համայնավարները մեռած յայտարարեցին եւ հանդիսաւորապէս թաղեցին Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, մինչեւ օրս ալ սակայն անոնք չեն կրնար մոռնալ զայն: Մինչեւ անգամ խորհրդային իշխանաւորները Հայաստանի մէջ երբեք առիթ չեն փախցներ թոյն ու մուր թափելու Դաշնակցութեան հասցէին, որով շարունակ կը խոստովանին ակամայ թէ Դաշնակցութիւնը ոչ միայն մեռած եւ թաղուած չէ, այլ, ընդհակառակն, չափազանց կենդանի եւ գործօն ուժ մըն է, որ իրենց հանգիստը կը խռովէ եւ մեծ դառնութիւն կը պատճառէ:

Խորհրդային Հայաստանի «վարչապետ» Սահակ Տէր Գաբրիէլեան իր վերջին ճառին մէջ եւս չէր կրցած մոռացութեան տալ Դաշնակցութիւնը եւ երեք ծանր յանցանքներու մէջ էր մեղադրած զայն: Ահա այդ մեղադրանքները.—

Ա.— «Դաշնակցականները արտասահմանում շարունակում են մաշել իմպերիալիստական կառավարութիւնների դռների շէմերը եւ դաւեր լարել մեր իշխանութեան դէմ».

Բ.—«Դաշնակցականները չեն փախցնում որեւէ առիթ լծակից դառնալու իմպերիալիզմի ինտերվենցիոնիստական դաւերին»:

Գ.— «Դաշնակցականները աշխատում են վարկաբեկել մեր յաջողութիւնները, ստի ու խաբէութեան միջոցով կասեցնել համակրանքի, ոգեւորութեան այն ալիքը, որ անընդհատ աճում է արտասահմանեան պրոլետարիատի եւ հայ աշխատաւորութեան շարքերում»:

Այս բոլոր մեղադրանքներն ալ հարկաւ բացարձակ զրպարտութիւններ են: Ցերիւրանք է, որ Դաշնակցութիւնը իբր թէ կը մաշէ իմպերիալիստների դռները: Ցերիւրանք է որ Դաշնակցութիւնը իբր թէ կ'ուզէ օտար պետութեանց զինեալ միջամտութեան լծակից դառնալ: Ցերիւրանք է վերջապէս, որ Դաշնակցութիւնը իբր թէ կը վարկաբեկէ խորհրդային Հայաստանի «յաջողութիւնները» ստի կամ խաբէութեան միջոցով:

Գաղտնիք չէ, որ Դաշնակցութիւնը տարիներէ ի վեր ամենավճռական կերպով դէմ է եղած եւ այսօր ալ դէմ է օտար պետութեանց զինեալ միջամտութեան՝ խորհրդային կառավարութիւնը Հայաստանի մէջ տապալելու համար: Գաղտնիք չէ նոյնպէս, որ տարիներէ ի վեր Դաշնակցութիւնը իր բարոյական եւ ֆիզիքական ամբողջ ուժով աշխատած է յետ կեցնել հայ զանգուածները որ եւ է զինեալ պայքար մղելէ խորհրդային կառավարութեան դէմ: Եւ այդ ըրած է ու կ'ընէ հարկաւ ոչ թէ անոր համար, որ բարիք մը կը նկատէ խորհրդային իշխանութիւնը Հայաստանի մէջ, այլ անոր համար, որ ոեւէ զինեալ միջամտութիւն կամ ապստամբութիւն ներկայ պայմաններու մէջ կը նկատէ խորհրդային իշխանութենէն ալ աւելի մեծ աղէտ մը Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի համար:

Իսկ գալով խորհ. Հայաստանի «յաջողութիւնները» վարկաբեկելուն, Դաշնակցութիւնը որ եւ է հայ կազմակերպութենէ աւելի ուրախ պիտի ըլլար այդ «յաջողութիւններուն» համար եւ ոեւէ մէկէն աւելի պիտի ուզէր փառաբանել զանոնք, եթէ միայն իրական ըլլային այդ յաջողութիւնները, եթէ միայն խորհրդային ֆանդումը խորհրդային շինարարութենէն աւելի մեծ համեմատութիւններ չունենար, եթէ միայն Հայաստանի մէջ բոլշեւիկներու օրով եղած «շինարարութիւնը» հարիւրապատիկ աւելի տկար ու սահմանափակ չըլլար քան այն շինարարութիւնը, զոր հայ աշխատունակ եւ ստեղծագործող ժողովուրդը անկասկած պիտի ընէր կամ բրած ըլլար՝ խորհրդային կաշկանդումներէն ազատ վիճակի մը մէջ»:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԵՐԲ ՍՈՎ ԷՐ

(Հատուած)

Կարելի չէ առանց սրտի կսկիծի վերյիշել մեծ մօրս վիճակը: Մեզ համոզելու անկարող, մեզ զսպելու ուժէն զրկուած, ի՞նչ ընէր, ի՞նչպէս լռեցնէր:

— Ծօ մի՛ ընէք, ծօ մի՛ ընէք, կ'ըսէր ալ հեւասպառ, գետին գլորելու մօտ տագնապով մը:

Բայց ես արդէն հասած էի բարկութեան մը որ անկարելի է տղայական կոչել: Լմպիկը ձեռքս յառաջացայ. բան չէի տեսներ:

Միայն այդ վայրկեանին, առաջին եւ վերջին անգամը ըլլալով, քոյրս, լռակեաց, ինքն իր վրայ ամփոփուած հեզ աղջիկը, իր բնաւորութեան բոլորովին հակառակ ժեստ մը ունեցաւ: Անճանաչելի էր: Կիրի պէս ճերմկած դէմքը առջեւս ցցեց, բռնեց թեւս, քաշեց մէկ կողմ:

— Ե՞տքը, Սուրէն, ետքը ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր վիճակը: Մամային նայէ...

— Սո՛ւտ է լակոտը, ըսի դողալով, այլ քիչ մը նահանջելէն:

— Թող ըլլայ, ասոր սուտը չի մընար երբ որ տանտէրը գայ: Եւ աւելցուց.— Դուրսը, ուրիշին առջեւ տասնիկ չես, հոս է որ կրակ կը կորիս..

Ուժիս հաւասար ուժով մը քրոջս արգելքը չէր որ ինծի վերջնապէս տեղի տալ տուաւ: Այլ այս կշտուած, վշտագին ծանրութեամբ մը արտասանուած խօսքերը. — «Դուրսը այսպէս չես...»: Ճշմարտութիւնը գոյլ մը պաղ ջուրի պէս էր՝ մարմնիս վրայ:

Կատուն մէկդի նետեցի զզուանքի շարժումով մը: Մեծ մայրս զոնէն ներս առնելով եղբայրս, եւ առջեւը դնելով կատուին դիակը.

— Ա՛ռ, ա՛ռ, քեզի թող ըլլայ ամէնը: Մենք պատառ մը բան չենք ուտեր, ամէնը քեզի: Կե՛ր, կշտացիր ...

Եւ վերադարձաւ խարխափուն քայլերով, փլելու պէս նստաւ տեղը, գրկեց ծունկերը:

Իրեն կը նայէի: Որոշապէս կը տեսնէի բռնօրէն քանդող զգացումի մը անցքը անոր սրտէն դէպի դէմքը: Վերջին երակներէն մինչեւ ուռած ակնապիճներն ու այտերը կը դողային՝ քարանալէ, մեռնելէ խուսափելու ճիգով: Կտրուելու ատենեան ձգտուած լար մըն էր ալ: Սարսափելի ինքնազսպում մը:

Յանկարծ բերանը բացաւ ու մռնչիւնի պէս ձայն մը արձակեց՝ անկարող բառ մը արտասանելու:

Մռնչիւն մը որ ապահովաբար մեր վիճակին բողոքն էր, ուղղուած չես գիտեր որո՛ւ:

Արդարեւ, այնքան սարսափներէ յետոյ, կատուի մը դիակին առջեւ իր թոռներուն թշնամութիւնն ալ պիտի տեսնէր:

Գլուխը ձգեց կուրծքին, անկէ ծունկին:

Սենեակը ամայացաւ կարծէք. լռութիւնը ճնշեց:

Քոյրս շարժում մը փորձեց քովը երթալու, բայց երեւի ան ալ ինծի պէս կաշկանդուած էր. մնաց տեղը:

Եղբայրս նախ զոհ իր աւարէն, կատուն սեղմած ձեռքերուն մէջ, այնպիսի դէմք ու գլուխի շարժում մը ըրաւ, որպէս թէ հում-հում ուզէր ուտել: Բայց չէ, իր նայուածքը տատամսոտ լքուած, կորսուած տղու աղերսանքը: Նայուածք մը որ կ'ըսէր — եկէք առէ՛ք, չեմ ուզեր առէ՛ք: Եւ տեսնելով որ մեզմէ ոչ ոք տեղէն կը շարժի, աւելին, որ կը նայէինք իրեն մեղադրող, դատապարտող կերպով նոյնպէս մեծ մօրս մորթուած կենդանիի գլուխը միշտ աւելի վար կը ծռի, չդիմացաւ, ոտքի ելաւ մօտեցաւ անոր, դրաւ կատուն առջեւը եւ խեղճացած.

— Մամա, մամա, ա՛ռ կատուն, առ կատուն, մամա...

Մեծ մայրս չշարժեցաւ. չէր լսեր կարծէք: Քաշեց թեւէն, կանչեց.— Ա՛ռ, ա՛ռ ըսելով:

Ի՞նչ տառապանք էր որ կուտակուեր էր հոն, անոր դէմքին վրայ:

Այն տղան որ լաւ տրամադրուած, այսինքն քիչ մը նուազ անօթի օրերուն, հակառակ ալ 7 տարին անցուցած ըլլալուն, ձեռքը կ'երկարէր մանկական ձայնով մը ցուցուցած մէկ մատը համբուրել տալու համար:

— Մամա, հեծծեց, մի՛ նայիր այդպէս, ծեծէ՛, ա՛ռ կատուն ...

Մեծ մայրս անկարող խօսելու, վարի շրթունքը դողդղալէն, քաշեց տղան իրեն, ու որպէս թէ կուրծքէն դուրս ելած սիրտը տեղը դնել ուզէր, սեղմեց զայն կուրծքին, ուժգնօրէն, ուժգնօրէն ...

Անցան վայրկեաններ, լուռ, անխօս:

Մինչեւ որ երկար, շատ երկար ժամանակէ ի վեր չորցած անոր աչքերը հալեցան ու գրեթէ մեզմէ գաղտնի, միմիայն պզտիկին լսելու չափ ձայնով մը՝

— Ես գիտէի, եավրում, գիտէի որ թշուառութիւնն է քեզ գէշցուցեր, հօրդ տղան ես նորէն, անառակս, մէկ հատիկս ...

Յուզումէն ուռած կոկորդս կը ցաւէր, շատ կը ցաւէր ...

×

Բարեբախտաբար դրացիները կ'ուշանային տուն վերադառնալ: Այս վերջաւորութիւնը մեծ ալիքի մը պէս սրբած էր մեր դառնութիւններու նաւը: Մեր ներքին գոհունակութիւնը կ'արտայայտէինք անսովոր շատախօսութեամբ մը:

Մեծ մայրս լաւ օրերուն պէս ուզեց հէքեաթ մը, պատմութիւն մը, բան մը պատմել, բայց մեր անօթութիւնը դարձեալ բոլոր խօսքերը կը բերէր նոյն կէտին վրայ: Ըսաւ որ կատուին միս հաւուն միսէն աւելի ուժեղ, աւելի համեղ, աւելի սննդարար է. թէ մարդիկ կեանքի լայն պայմաններու մէջ կատուի միս չուտելով, երբ մանաւանդ դէր կ'ըլլան, պարզապէս յիմարութիւն է որ կ'ընէին, անտեղի սովորամոլութիւն մը, եւ աւելցուց ժպտագին.

— Չէ, իսկապէս պատերազմն ու աքսորն ալ իրենց բռնելիք կողմերը ունին, եթէ չըլլար, ուրկէ՞ պիտի գիտնայինք ասիկա ...

Ես ըսի գինով մեծախօսիկութեամբ մը.

— Կեցէ՛ք, անգամ մը սա տեղերէն ազատինք, կատուի միս ծախող խանութ մը պիտի բանամ. թող համը նային, անկէ ետքը թէ որ կրնան թող չուտեն, հէ՛, մամա ...

— Մատներն ալ հետը կը ծամեն:

Եղբայրս թէ՝

— Աս կատուն եթէ վէզ ունի՛ վէգերը ինծի:

— Հա՛, մանչս, հա, ուզածիդ պէս ըրէ:

Իսկ բառերով արտայայտուիլ չկրցող քոյրս կը գործէր: Ան արդէն միսը քանի մը մասի բաժնած, սանին մէջ տեղաւորած, ջուրը լեցուցած եւ կրակն ալ կը փչէր: Շատ ծուխ կար:

Կրկին մեծ մայրս մատը շրթներուն պատուիրեց որ չըլլայ թէ բերնէն փախցնենք եփելիքին կատու ըլլալը: Հաւաքեց մուշտակին մէջ աւելորդ մասերը եւ անկիւն մը պահեց:

Կրակը կը վառէր: Կը մնար միայն համբերութեամբ սպասել: Նկատեցի որ եղբայրս մարմրող, հատնող աչքերով կը նայէր սանին կողմը.

Ծռեցայ եւ

— Մամա, ըսի, պատառ մը կրակին վրայ եփէ տուր Լեւոնին, ան պզտիկ է, չի դիմանար:

Մեծ մայրս խանդաղատանքով շարժեց գլուխս: Ինք պիտի ըսէ եղեր, բայց նորէն կէս մը շրանալու համար լաւ է:

Եղբայրս չէ— մը ըրաւ, ես կրնամ սպասել, ըսաւ, բայց թողուց որ մեծ մայրս գիտցածը ընէ:

Սովէն տիրելէն ի վեր մեր թշուառ ընտանիքը երբեք այսքան միացած, այսքան սիրով չէր եղած:

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Վերջ)

մը տեղի ունեցած է հետեւեալ խնդրին շուրջը.— Ո՞ր հեղինակութեան կը վերաբերի ճշդել թէ Աւստրիոյ ներքին գործերուն միջամտութեան եղած է թէ ոչ: Որ եւ է ճշգրիտ պատասխան չէ տրուած այս հարցին:

3. Վերջապէս, Սըր Ճոն Սայմըն երկարօրէն աշխատած է հասկնալ թէ Գերմանիա ինչո՛ւ բացէ ի բաց կ'ընդդիմանայ արեւելեան դաշինքին:

Այսպէս կամ այնպէս, տպաւորութիւնները շատ խառն են եւ կանխահաս է վճռական եզրակացութիւններ հանել: Աւելի շատ յոռետեսութիւն կը տիրէ քան լաւատեսութիւն:

Ապրիլ 11ի խորհրդաժողովը

Իտալական թերթերը մեծ արժէք չեն տար Պերլինի խօսակցութեանց, եւ աւելի շատ կը ծանրանան Սթրէզայի ժողովին վրայ, որ պիտի գումարուի ապրիլ 11ին, Իզօլա Պէլլայի մէջ: Ժամադրավայրը կղզի մը ըլլալով, Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչներն ալ բոլորովին պիտի կղզիանան: Կ'ըսուի թէ ոչ մէկ թղթակից պիտի ընդունուի կղզիին մէջ եւ խորհրդաժողովը պիտի տեւէ մէկուկէս օր: Մինչեւ ժողովին գումարումը, Անգլիոյ ներկայացուցիչները լրացուցած պիտի ըլլան Պերլինի, Վարշաւայի, Մոսկուայի եւ Փրակայի այցելութիւնները, ծանօթանալով բոլոր տեսակէտներուն:

Այս առթիւ իտալական թերթերը դիտել կուտան թէ Իտալիա եւ Ֆրանսա, խորաքննելիքը իր հասկցած եղանակով յայտարարեց իր վճռականութիւնը եւ պայծառամտութիւնը: Իսկ անգլիական կառավարութիւնը մէջտեղ դրաւ յայտարարութիւն մը որ չփոթութիւն կը պատճառէ իր դիրքին վճռականութեան մասին: Գերմանիոյ կը մնայ որոշումներ տալ բոլոր հարցերու մասին եւ, իբրեւ մեծ պետութիւն, ստանձնել իր գործերուն ամբողջ պատասխանատուութիւնը:

Միւս կողմէ քայլեր եւ պատրաստութիւններ

Լուրի մը համաձայն, անգլեւգերմանական խօսակցութեանց առթիւ Հիթլէր բողոքած է իտալական զօրակոչին դէմ, որուն մանրամասնութիւնները հաղորդած էինք երէկ:

⁂ Աւստրիոյ արտաքին նախարարը ճառ մը խօսելով, կրկին պնդեց Աւստրիոյ զինուորական իրաւունքներու հաւասարութեան վրայ: Յայտարարեց թէ գոհ չպիտի մնայ, մինչեւ որ Աւստրիան ալ չստանայ իրաւունքներու հաւասարութիւն: «Արդէն ընթացք առած է այդ հաւասարութիւնը եւ գործի պիտի վերածուի շատ մօտ օրէն»:

⁂ Հունգարիոյ վարչապետն ալ ճառ մը խօսեցաւ Փէշթայի մէջ, միեւնոյն հարցի մասին: Բացատրեց թէ ծանր է միջազգային կացութիւնը, որովհետեւ անոնք որ կ'ուզեն լուծել եւրոպական տագնապը, չեն մօտենար կենսական հարցերուն: «Ան որ կ'ուզէ իրապէս լուծել եւրոպական տագնապը, պէտք է վերցնէ այն անարդարութիւններն ու նուաստացումները որոնց ենթարկուեցան այսպէս կոչուած պարտեալ պետութիւնները: Գերմանիա իրաւունքներու հաւասարութիւն պահանջեց, եւ որովհետեւ չտուին, ինքն իր ձեռքով գործադրեց, արժեցնելով իր վեհապետական իրաւունքը: Հունգարիա չի կրնար միեւնոյն ճամբով հետեւիլ Գերմանիոյ օրինակին, բայց, անդամ ըլլալով Ազգերու Դաշնակցութեան, միեւնոյն պահանջը պիտի դնէ Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ»:

⁂ Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, պատասխանելով երեսփոխանի մը հարցումին, վարչապետ Պ. Մաքտօնըլտ յայտարարեց.

— «Վերսայլի դաշնագիրը չի նախատեսեր դրժում՝ ստորագրողներէն մէկուն կողմէ: Յարգելի երեսփոխանը ծանր սխալ մը կը գործէ, ենթադրելով թէ գերմանական կառավարութեան կամ ուրիշ որ եւ է կառավարութեան կողմէ միակողմանի արարք մը կրնայ դաշնագրի դրժում համարուիլ բառին սովորական իմաստով: Գերմանիոյ մարտ 16ի որոշումը, որով կը վերահաստատուի պարտաւորիչ զինուորութիւնը եւ գերմանական բանակ մը կը կազմուի, անշուշտ կ'ապացուցանէ թէ գերմանական կառավարութիւնը կը ձգտի չյարգել դաշնագրին կարգ մը զինուորական տրամադրութիւնները: Բրիտանական կառավարութեան տեսակէտը այս մասին՝ արդէն յայտնուած է բացորոշապէս»:

⁂ Պերլինի բրիտանական պաշտօնական շրջանակներուն մէջ կը հաւաստեն թէ Անգլիոյ ներկայացուցիչներուն նպատակն է «ոչ մերժել, ոչ ալ տեղի տալ, այլ տեղեկութիւններ ստանալ եւ տեղեկութիւններ հաղորդել»:

Ֆրանսա նոր սաւառնակներ կը շինէ

Երկուշաբթի օր երեսփ. ժողովը 125ի դէմ 453 ձայնով քուէարկեց օրինագիծ մը, որ կը տրամադրէ առաջին կարգի զրահաւոր մը շինել այս տարի, ինչպէս եւ երկու թորփիլանաւեր, իսկ 1937 յունուարին ալ՝ երկրորդ զրահաւոր մը:

Նոր զրահաւորները պիտի ունենան 35,000 թօն տարողութիւն, համաձայն Ուաշինկթընի պայմանագրին: Այս առթիւ երկար ճառ մը խօսեցաւ ծովային նախարարը, պաշտպանելով ծրագիրը: Շեշտեց թէ անհրաժեշտ է մէկդի նետել 1913ի հինցած մարտանաւերը, այլապէս Ֆրանսական տորմիղը չպիտի կրնայ բաղդատուիլ միւսներուն հետ: «Ներկայ պարագաներուն մէջ զրկուիլ զրահաւորներէ՝ պիտի նշանակէր առանց հետեւակազօրքի մնալ ցամաքային ճակատամարտի մը մէջ: Օր մը կարելի կրնայ ըլլալ թեթեւ յածանաւերու եւ թորփիլանաւերու տեղ գործածել օդանաւեր, սակայն տակաւին չկայ միջոց մը որ փոխարինէ առաջին կարգի զրահաւորները եւ սուզանաւերը»: Նախարարը յայտարարեց թէ Ֆրանսական նաւատորմը 30 առ հարիւր կրճատուած է, բաղդատելով նախապատերազմեան շրջանին հետ, թէ ներկայ տարեշրջանին

պիտի պահուին 16,000 ծովային զինուորներ, չորս տարուան համար, թէ եղմատացոյցին 80 առ հարիւրը 628 միլիոն ֆրանք սահմանուած է ռոճիկներու վճարման եւն.:

Քաղաքացիներու պաշտպանութիւնը օդանաւային յարձակումներու դէմ

Երեսփ. ժողովին միեւնոյն նիստին մէջ, 11ի դէմ 453 ձայնով քուէարկուեցաւ ուրիշ օրինագիծ մը, որ միջոցներ կը տրամադրէ քաղաքացիներու «կրաւորական պաշտպանութեան» համար, ընդդէմ օդանաւային եւ կազային յարձակումներու: Ձախակողմեան տարրերը ուժգնօրէն ընդդիմացան այս ծրագրին, պատերազմի ազդանշան համարելով զայն:

Յանձնաժողովին տեղեկագիրը պատասխանելով բոլոր քննադատութիւններուն, դիտել տուաւ թէ խորհրդային Ռուսաստանի մէջ գոյութիւն ունի ընդարձակ ընկերակցութիւն մը, որ պարտաւորիչ մարզանքներու կ'ենթարկէ բոլոր քաղաքացիները, օդանաւային յարձակումներու դէմ: Օրէնքին տրամադրութեամբ, պաշտօններու պիտի ենթարկուին անոնք որ կը խափանեն կրաւորական պաշտպանութիւնը: Յանցաւորները նախ 16էն 200 ֆրանք տուգանքի պիտի դատապարտուին, իսկ կրկնութեան պարագային, վեց օրէն մինչեւ վեց ամիս բանտարկութեան:

Իննսունեւմէկ Թուղթերու նորոգումը

Աշխատանքի նախարարութիւնը նոր պայմանաժամ տուած է այն օտար բանուորներուն որոնց մականունները կը սկսին F. G. H. տառերով եւ որոնց համար ժամանակ սահմանուած էր մինչեւ 23 մարտ: Ուրեմն, աճապարեցէք դիմել ծանօթ հասցէներուն, նոր պայմանաժամը չլրացած:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆՈՐ ՄԻՋԱԴԷՊ մը ծագած ըլլալով իտալական գաղթավայրի եւ Հապէշիստանի սահմանին վրայ, իտալական կառավարութիւնը բողոքագիր մը ուղղեց Ազգերու Դաշնակցութեան: Իտալիա կը շարունակէ նոր զինուորներ ղրկել դէպի արեւելեան Ափրիկէ:

ՏՈԿՈՍԻ ՍԱԿԻ մասին օրինագիծ մը ներկայացուց վարչապետ Պ. Ֆլանտէն, առաջարկելով 5 առ հարիւր՝ քաղաքային գործերու եւ 6 առ հարիւր՝ առեւտրական գործերու համար, մայր երկրին մէջ, իսկ 6 առ հարիւր Ալժերիոյ մէջ: Անոնք որ փոխ դրամ կուտան աւելի բարձր սակով, պիտի հետապնդուին իբրեւ վաշխառու:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ նոր բջիջներ երեւան հանուեցան Պուլկարիոյ մէջ: 180 հոգի ձերբակալուեցան Շումէնի, 120 Քազանլըքի եւ 30 Լօմի մէջ: Միւս կողմէ մասնաւոր ատեանը կը շարունակէ մահավճիռներ արձակել:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ արտասահման

ՓՐՕՓԱԿԱՆՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ նիստը տեղի պիտի ունենայ վաղը հինգշաբթի Մարտ 28ին, երեկոյեան ժամը 8.30ին Au Clair de Lune սրճարանի վերնայարկը:

ՀԱՆԴԷՍ — ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ԿՈՒՄԷՆՎԻԼԻ «ՏԱՐՕՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
տեղի կ'ունենայ այս կիրակի, 31 Մարտ ժամը 2.30ին
Abbeye'Hotel Ferme de Noues. Goussainville.
կը ներկայացուի ՕԹԵԼՕԻ ՆԱԽԱՆՁԻ ՏԵՍԱՐԱՆԸ
եւ երկու փոքր զաւեշտներ:
Բանախօսութիւն: Մուտք 5 ֆրանք:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ
ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ եւ ԲԱՇԱՆ-ՊԱՆԵԷՕՅԻ Մ.-ՃԻՒՂԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ
7 Ապրիլ կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.45ին
Պեօլիկրաւլեան սրահին մէջ, 26, Rue Troyon. Sèvres. (Métro. Pont de Sèvres)
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՔԻՕԿՕՆՏԱ»
(Տրամ 4 արար Դարբինէլ տ'Անունցիօյի)
Կը մասնակցին.— Պարոններ. Գ. Տէրվիշեան, Մ. Թորոսեան, Մ. Շահլասեան, Տիկիններ. Լ. Պետրոսեան, Յ. Լաթիֆեան, Քնարիկ Մակդօնալդ՝ Օրիորդներ. Գանթար, Ա. Գազազեան:
Տոմսերու գիները 10, 7 եւ 5 ֆրանք: Միջնարարներուն պիւֆէ:

ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Պանեէօ — Բաշանի մէջ ՅԱՌԱՋ կը ծախուի, հանրակառքի կայարանին, պիւրօ թապայի մէջ, 160 Ave. Aristide Briand, Bagneux.

ՍԻՓԱՆի Երեկոյթ - Պարահանդէսը

Տեղի կ'ունենայ 28 Ապրիլ կիրակի ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր
VICTOR HUGOի ճեղ սրահներուն մէջ
46, Rue St. Didier. Métro: Victor Hugo

ԹԱՏԵՐ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ ՇՐՋԱՆԻ Հայր. Միութեան Փարիզի մ.. ճիւղի եւ հովանաւորութեամբ Ֆրանսայի ՎԱՐԶՈՒԹԵԱՆ
6 ԱՊՐԻԼ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30էն մինչեւ լոյս
Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆի սրահին մէջ 13.Rue Pierre Curie
K. Bicêtre. Մէթրօ՝ փորթ տ'իթալի:

«ՎԷՄ»

Լոյս տեսաւ Ը. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.— ԴՐՕ՝ «Մի հատուած յուշերից», Ա. ԱԲԵՂԵԱՆ՝ «Դորպատի համալսարանը», Ա. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ՝ «Արամը», Յ. ԶԱՒՐԵԱՆ՝ «Թիֆլիսի քաղաքի վնասաբերները», «Մարտիրոս Ղրիմեցու տաղերը», Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ «Շլիսել-բուրգի հայ կալանաւորը», ՍԱՄՍՈՆ՝ «Հայաստանի անդր. դեսպանը Պարսկաստանում», ՍՏ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ՝ «Լ. Աթաբէկեանը իբրեւ բանաստեղծ», Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ՝ «Տիկ. Ե. Զօրեան», ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ.— Հայաստանի խորհրդ. արձանագրութիւնները.— ԱՆՑԵԱԼԷ.— ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ.— ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ.— ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ: Վ. ԵՊ. ՄԱՆԿՈՒՆԻ՝ «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺՆԵԳԻՆԸ.— Ամերիկա, Բրիտանական կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա 70 ֆրանք: Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան 50 ֆրանք: Ֆրանսա եւ ուրիշ երկիրներ 60 ֆրանք:

Խմբագրութեան հասցէն՝ S. Vratzian, 13, Rue des Platanes, Plessis-Robinson, France (S.)— Ֆրանսայի ընդհանուր գործակալ՝ Լ. Գեւոնեան, 17, Rue Damesme, Paris (13):

Յատուկ խնդրանք՝ փութացնել բաժնեգիններու առաքումը, որով բաժանորդները աջակցած կը լինեն խմբագրութեան գործին:

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (52)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Իջեւանը այնքան մօտ չէր, որպէս յետոյ, արեւը մտնելուց յետոյ, հազիւ կարողացանք հասնել: Սայլակը պահեցինք ճանապարհի վրայ, քեռի Պետրոսը ցած իջաւ, իսկ ինձ պատուիրեց մնալ ձիանների մօտ: Նա մտաւ իջեւանը, մի քանի րոպէից յետոյ վերադարձաւ, իր հետ բերելով մի չիչ արագ, հաց, պանիր եւ տասն հատ ձուաներ: Ուրիշ բան չէր գտել: Նոյն միջոցին իջեւանի ծառաներից մէկը բերեց եւ գարի ձիանների համար:

— Այստե՞ղ էք կամենում կերակրել ձիանները, հարցրեց նա:

— Ոչ, մենք պէտք է շարունակենք ճանապարհը, ասաց քեռի Պետրոսը:

Այդ բոլոր պաշարը մեզ հետ առնելով, սկսեցինք առաջ գնալ: Երեք վերստաչափ հազիւ էինք հեռացել իջեւանից, երբ քեռի Պետրոսը հրամայեց դուրս գալ մեծ ճանապարհից եւ չեղուել դէպի աջ:

— Հիմա կանգնեցրէք, ասաց նա:— Այստեղ կարող ենք համդստացել ձիաները, մենք եւս մի բան կ'ուտենք:

Բայց ինձ ուտելու ոչինչ չէր մնացել, որովհետեւ ես իմ բաժինը գալու ժամանակ ճանապարհին բոլորը կերել էի:

Մեր գտնուած տեղը մի տափարակ դաշտ էր: Թէեւ շատ չէինք հեռացել մեծ ճանապարհից, բայց այնքան սաստիկ մութն էր, որ անցորդները հազիւ կարող էին նշմարել մեզ: Երբ ձիանները տարին, կերան, փոքր ինչ հանգստացան, քեռի Պետրոսը հրամայեց լծել: Ես զբաղուեցայ ձիերը լծելով, իսկ քեռի Պետրոսը այդ միջոցին փոխում էր իւր Ռաբբիի հագուստը: Երբ բոլորովին պատրաստ էինք, ասաց նա.

— Նստիր, քշիր դէպի այդ կողմը:

— Այդ կողմով մենք դարձեալ կը վերադառնանք քաղաքը, նկատեցի ես:

— Ես էլ այդ եմ ուզում:

Մեծ պտոյտ գործելով, զարտուղի ճանապարհներով, մենք լուսաբացին հազիւ կարողացանք հասնել քաղաքը: Մեր սայլակը կանգնեց քաղաքի մի հեռաւոր եւ խուլ անկիւնում գտնուած տան հանդէպ: Այդ տունը այն կասկածաւոր բնակարաններից մէկն էր, որի դռները ցերեկով միշտ փակ են մնում, եւ գիշերները միայն մարդիկ այնտեղ եղեռնաւոր են գործում: Այստեղ քեռի Պետրոսը վարձել էր մի փոքր մթին սենեակ, ուր հազիւ տեղաւորեցինք մեր իրեղէնները: Բաւական յոգնած էինք: Ես պառկեցի բակում, սայլակի վրայ, ձիանների մօտ, իսկ քեռի Պետրոսը քնեց փոքրիկ սենեակում:

Հեռանալ մէկ քաղաքից, գնալ ձեւացնելով, եւ կրկին վերադառնալ նոյն քաղաքը,— դա քեռի Պետրոսի փախստեան եղանակներից մէկն էր: Դիցուք թէ ոստիկանութեան հէնց նոյն օրը հասկանար իւր խանութում կատարուած գողութիւնը, բայց մինչեւ կը յայտնէր ոստիկանութեանը, մինչեւ մեր հետեւից մարդիկ կ'ուղարկէին, բաւական ժամանակ կ'անցնէր: Մարդիկը կը գային եւ մեզ ճանապարհի վրայ չէին գտնի, որովհետեւ մենք արդէն մի այլ ճանապարհով կրկին վերադարձած կը լինէինք նոյն քաղաքը:

Ես զարթնեցայ այն ժամանակ, երբ արեւը մի ժամ առաջ ծագել էր եւ հնդկահաւերը բակում կանչում էին: Բայց այդ հնացած, խոնաւութիւնից բորբոսած եւ գերեզմանի պէս մթին տան մէջ դեռ մարդիկ չէին երեւում: Կարծես, դա ժանտախտով վարակուած այն տներից մէկը լինէր, ուր մարդիկ չեն համարձակւում բնակել: Միայն ես նկատեցի քեռի Պետրոսին, իւր սենեակի դրան առջեւ կանգնած, հեռուից ձեռքով կանչում էր ինձ:

— Իսկոյն թէյ կը տան, ասաց,— շուտով խմիր, որովհետեւ ուրիշ տեղ եմ ուղարկելու քեզ:

Ներս մտայ սենեակը, նստեցի նոյն անտուկի վրայ, որ ամբողջ երեք օր իմ գաղաղն էր եղած: Քանի րոպէից յետոյ, թէյի մատուցարանը ձեռքը, ներս մտաւ մի մանկահասակ, բայց սաստիկ կեղտոտ հագուած կին: Նրա մի ժամանակ գեղեցիկ դէմքը այլանդակուել էր կարմիր բծերով, որ երեւում էին երեսի վրայ:

— Դա ո՞վ է, դարձաւ նա դէպի քեռի Պետրոսը, մի առանձին ուշադրութեամբ իմ վրայ նայելով:

— Իմ որդին է, պատասխանեց քեռի Պետրոսը:

— Այդպիսի սիրուն որդի ունէիր, եւ ինձանից թաքցնո՞ւմ էիր, ախ, դու ծերուկ, անխիղճ ծերուկ, բացականչեց նա, եւ մօտեցաւ ինձ, սկսեց փայփայել իմ մազերը:

— Լիզա, թող տուր, լրբութեան ժամանակ չէ, գոչեց քեռի Պետրոսը բարկութեամբ:

Լիզան ինձ բաց թողեց, բայց քեռի Պետրոսին աւելի բարկացնելու համար ասաց:

— Հիմա կը գնամ քեզ համար սպիտակ հաց եւ կարագ կը բերեմ: Ես կարծում էի, որ միայն ծերուկն է այստեղ, այդ պատճառաւ թէյի հետ ոչինչ չբերեցի նախաճաշելու:

Նա շտապով դուրս վազեց սենեակից:

Լիզայի յարաբերութիւնները քեռի Պետրոսի հետ բաւական ընտանեկան էին թւում ինձ: Երեւում էր, որ նրանք վաղուց ճանաչում էին միմեանց: Բայց քեռի Պետրոսը այդ կարծիքը ցրուելու համար, ասաց ինձ որ նրա «վերնատունը փոքր ինչ դատարկ է»․ այսինքն յիմար է, եւ այդ պատճառով իրան վայելուչ պահել չգիտէ:

Բայց Լիզան այնքան յիմար չէր երեւում, որպէս կամենում էր ցոյց տալ քեռի Պետրոսը: Նա երեւում էր այնտեսակ կիներից, որոնք վշտից եւ յուսահատութիւնից տանջուած, աշխատում են իրանց սրտի ցաւերը թմրեցնել արաղի շողերով:

Երբ վերջացրի իմ նախաճաշիկը, քեռի Պետրոսը ասաց.

— Դու ճանաչում ես հրեայ սեղանաւորի խանութը, կը գնաս նրա մեր ձակայքում կը պտըտես եւ ինձ տեղեկութիւններ կը բերես:

Ես գնացի, քեռի Պետրոսին թողնելով, ինչպէս նա առաջ ինձ թաղստի մէջ էր պահում: Ոչ ոստիկանութիւնը եւ ոչ մի այլ մարդ այդ քաղաքում ինձ չէր ճանաչում:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 28 ՄԱՐՏ
JEUDI 28 Mars 1935

11 ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année No 2765 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԼԱԲԻՒՐԻՆԹՈՍ

Դժուար է գտնել ուրիշ բառ, պատկերացնելու համար միջազգային կացութիւնը:

Նոր չէ որ կը տիրէ այս վիճակը, բայց երբեք այսքան բարդ, ծանրակշիռ եւ անել հանգամանք չէր ստացած: Իսկական լաբիւրինթոս:

Անշուշտ գլխաւոր եւ անմիջական պատճառը մարտ 16ի գերմանական որոշումն է,— վերահաստատում պարտաւորիչ զինուորութեան, հիմք ունենալով 36 զօրաբաժին (12 զօրաբանակ): Ուրիշ խօսքով, 540,000էն մինչեւ 600,000 զինուոր զէնքի տակ:

Առաջին անգամ չէ որ Գերմանիա այսպէս կը խախտէ Վերսայլի դաշնագրին տրամադրութիւնները: Բայց այս մէկը — պարտաւորիչ զինուորութեան վերահաստատումը — հիմէն կը սարսէ դաշնագիրը, միեւնոյն ատեն ուրիշներու ախորժակը:

Յաղթականները չատոնց համակերպած էին չարը մը յանձնառութեանց դրժումներու:

Անոնց համար գաղտնիք չէր թէ Գերմանիա կամաց – կամաց, սակայն մեթոտիկ եւ յարատեւ գործունէութեամբ, ուշ – կանուխ պիտի թօթափէ բոլոր կապանքներն ու նուաստացումները: Մանաւանդ այն օրէն ի վեր երբ քաշուեցաւ թէ Ազգերու Դաշնակցութենէն եւ թէ զինաթափութեան խորհրդաժողովէն:

Այս գիտակցութեամբ էր որ, Լոնտոնի մէջ փորձերը կը պատրաստէին վերափոխելու Վերսայլի դաշնագրին Ե. գլուխը (զինուորական տրամադրութիւններ):

Այս հարցը առանց վերապահութեան մէջտեղ դրուեցաւ անցեալ յունուարին, երբ Ֆրանսայի վարչապետն ու արտաքին նախարարը Լոնտոն կը հրաւիրուէին, Հռոմի ժողովէն յետոյ:

Առաջին անգամ «Թայմզ»ն էր որ վարագոյրին ծայր մը բացաւ, եւ երբ տհաճութիւն զգացին Փարիզի մէջ, փութաց դիտել տալ թէ բրիտանական կառավարութեան ծրագիրը շատ աւելի արմատական է...

Յետոյ տեղի ունեցաւ Լոնտոնի խորհրդակցութիւնը, որ յանգեցաւ փետր. 3ի զեկոյցին:

Փորձնական եզրակացութիւններ եւ որոշ յանձնառութիւններ չէր պարունակեր այդ զեկոյցը, այլ միայն ընդհանուր խօսքեր,— սկզբունքի համաձայնութիւն: Անոր [illegible] կութիւն պիտի տար Գերմանիա, տրամադրելով իր [illegible] գործակցութիւնը:

Զեկոյցը ստանալէ անմիջապէս վերջը, Հիթլէր պարզ սեւեկ լուսաբանութիւններ խնդրել, անմիջապէս ընդունելով միայն օդանաւային գործակցութիւնը:

Ծարպիկ ռազմավարութիւն մըն էր՝ այս, արժեցնելու համար Գերմանիոյ ուրիշ մէկ հիմնական պահանջը,— օդային տորմիղ:

Պերլինի մէջ բացորոշապէս կ'ըսէին.— Քանի որ մեր աջակցութիւնը կը պահանջէք օդանաւային գործակցութեան համար, տրամաբանօրէն կը հետեւի թէ մենք ալ օդային տորմիղ ունենալու ենք:

Երկար չտեւեց այս տրամաբանութենէն մինչեւ անոր իրականացումը,— խօսքէն գործը:

Մարտ 13ին, երբ գերմանական կառավարութիւնը կը նշանակէր Անգլիոյ ներկայացուցիչներուն այցելութեան թուականը (մարտ 25–26), միեւնոյն ատեն արտաքին նախարարութեան պաշտօնաթերթը կը ծանուցանէր թէ Գերմանիա ամբաձիգ – ռազմական օդանաւերու կազմակերպութիւն մը հաստատած է:

Այս պաշտօնական յայտարարութենէն յետոյ էր որ մարդիկ հասկցան թէ Հիթլէր ինչու խնդրած էր յետաձգել Սըր Ճօն Սայմընի այցելութիւնը:

Ուրեմն, Գերմանիա կ'ուզէր կատարուած իրողութեան մը առջեւ դնել Անգլիոյ ներկայացուցիչները, միշտ պնդելով իրաւունքներու հաւասարութեան վրայ, եւ անդադար բողոքելով յաղթականներու սպառազինութեանց յաւելման դէմ:

Հաւատարիմ՝ նոյն մեթոտիկ ծրագրին, Հիթլէր երկրորդ եւ շատ աւելի ծանրակշիռ անակնկալ մը առջեւ դրաւ դաշնակիցները, վերահաստատելով պարտաւորիչ զինուորութիւնը:

Այս որոշումը կը տրուէր ճիշդ քսանեւչորս ժամ վերջը այն օրէնքէն, որ աստիճանաբար մէկուկէս, յետոյ երկու տարուան կը բարձրացնէր Ֆրանսայի զինուորութեան շրջանը, գոցելու համար «նահանջ» տարիներու բացը: (15 մարտ):

Մէկ խօսքով, Գերմանիա կը հետեւէր ակն ընդ ական քաղաքականութեան, իր կարգին հոլովելով միւսներուն բանաձեւը, — խաղաղութիւն եւ ապահովութիւն:

Այս ջղագրգիռ մթնոլորտին մէջ էր որ տեղի ունեցաւ Պերլինի այցելութիւնը:

Անգլիոյ ներկայացուցիչները իրենք ալ հաւատք չունենալով իրենց առաքելութեան մասին, սկիզբէն մինչեւ վերջը յայտարարեցին թէ այցելութիւնը ունի միայն «տեղեկատու հանգամանք»: Պիտի լսէին Գերմանիոյ տեսակէտները, եւ իրենց կարգին լուսաբանութիւններ պիտի ճարէին:

Այդպէս ալ եղաւ: Գոնէ պաշտօնական զեկոյցները ուրիշ բան չեն ըսեր:

Մնացեալը — բուն կացութիւնը— պիտի պարզուի, երբ Անգլիոյ ներկայացուցիչը վերադառնայ Մոսկուայէն, հանդիպելով նաեւ Վարշաւա եւ Փրակա, եւ երբ գումարուի Սթրէզայի խորհրդաժողովը, մասնակցութեամբ Մեծն Բրիտանիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ արտաքին նախարարներուն (11 ապրիլ):

Այս առթիւ անհրաժեշտ է յիշել նաեւ ուրիշ պերճախօս պարագայ մը,— Երեք յաղթական պետութիւնները ոչ միայն զատ – զատ բողոքեցին Գերմանիոյ պարտաւորիչ զինուորութեան դէմ, այլ եւ բոլորովին տարբեր բաներ ըսին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԵՐԼԻՆԻ ՀՈԳԵՇԱՀ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՈՉ ՄԷԿ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Գերմանիա կը ծանրանայ կարմիր վտանգին դէմ

ՍԸՐ Ճ. ՍԱՅՄԸՆ ԴԱՐՁԱՒ ԼՈՆՏՈՆ, ԻՐ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆԸ ԳՆԱՑ ՄՈՍԿՈՒԱ

Երեքշաբթի օր վերջացան Պերլինի խօսակցութիւնները, տեւելով ճիշդ երկու օր: Սըր Ճօն Սայմըն անմիջապէս Լոնտոն վերադարձաւ օդանաւով, իսկ իր խորհրդականը, Իտըն, գնաց Մոսկուա: Վերադարձին պիտի հանդիպի նաեւ Վարշաւա եւ Փրակա:

Դիւանագէտները ամուր փակած են իրենց բերանները, սակայն կարելի չէ եղած պարտկել անկներեւ իրողութիւն մը:— Ցուսախաբութիւն: Այս կը հաստատէ ոչ միայն մամուլի լեզուն, այլեւ Սըր Ճօն Սայմընի համառօտ զեկոյցը, որ հրատարակուեցաւ մարտ 26ին: Զեկոյցը կ'ըսէ.— « Վերջին երկու օրերու անգլօ-գերման խօսակցութիւնները վերջացան այս գիշեր: Խօսակցութեան նիւթերն էին այն խնդիրները որ կը գտնուին Լոնտոնի փետրուար 3 թուակիր զեկոյցին մէջ: Խօսակցութիւնները տեղի ունեցան ամէնէն սրտաբաց եւ բարեկամական ոգիով, եւ արդիւնքը եղաւ կատարեալ պարզաբանում զանազան տեսակէտներու: Հաստատուեցաւ թէ երկու կառավարութեանց նպատակն է ապահովել եւ ամրապնդել խաղաղութիւնը, զօրացնելով միջազգային գործակցութիւնը: Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ նախարարները համոզուած են կատարուած ուղղակի բանակցութեանց օգտակարութեան »:

Լոնտոն, Փարիզ եւ Հռոմ հասած կիսապաշտօնական հեռագիրները կը հաստատեն թէ կարելի չէ եղած աւելի մօտեցնել Գերմանիոյ եւ Անգլիոյ հիմնական տեսակէտները: Մանաւանդ յուսախաբութեան մատնուած են Լոնտոնի պաշտօնական շրջանակները, իսկ Փարիզի մասին աւելորդ է խօսիլ: Սայմըն յատուկ կ'երեւայ պարզապէս անոր համար որ գլխաւոր նպատակն էր տեղեկութիւններ քաղել եւ լուսաբանութիւններ տալ: Այդ պաշտօնը լիովին կատարուած է, եւ մնացեալը պիտի քննուի Սթրէզայի խորհրդաժողովին մէջ (11 ապրիլ):

Իրազեկ աղբիւրէ կրկին կը հաստատեն թէ Գերմանիա 1. Հակառակ է արեւելեան դաշինքին.— 2.— Հակառակ է դանուբեան դաշինքին (այնպէս ինչպէս ձեւակերպուեցաւ Հռոմի մէջ).— 3. Անհրաժեշտ կը գտնէ զօրաւոր բանակ մը պահել, « ռուսական վտանգին դէմ »:

Հիթլէր մասնաւորապէս ծանրացած է այս վտանգին վրայ, խոստովանելով զօրքերը եւ չէզոքելով թէ արեւմտեան Եւրոպայի պետութիւնները պէտք է միացեալ ճակատ կազմեն, խորհրդային իշխանութեան դէմ: Բացատրած է թէ Գերմանիա չի կրնար կրճատել իր զինուորական ուժերը, մինչեւ որ խորհրդային իշխանութիւնը չկրճատէ: Վերջապէս պնդած է թէ Գերմանիա չի կրնար սահմանափակել իր սպառազինութիւնները, մինչեւ որ միւս պետութիւններն ալ նոյն միջոցին չդիմեն: Գերմանիա պատրաստ է մասնակցելու զինաթափութեան որ եւ է պայմանագրի, բացարձակ հաւասարութեան հիման վրայ:

Այս բոլոր իրողութեանց մէջ, ուշագրաւ է այն պարագան որ գերմանական մամուլը որոշ լաւատեսութիւն կը ցուցնէ:

Ինչպէս ըսինք, ընդհանուր յոռետեսութիւն կը տիրէ Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ: « Մորնինկ Փոսթ » գիտել կու տայ.— « Ուշագրաւ է հրատարակուած զեկոյցներուն պաղութիւնը: Արդարեւ, անոնք ուրիշ բան չեն պարունակեր եթէ ոչ տափակ, հասարակ բաղձանք մը խաղաղութիւնը պահպանելու: Իսկ ինչ որ բոլորովին կը պակսի, այն է որ չկայ որ եւ է ապացոյց տեսակէտներու միութեան՝ այդ նպատակին հասնելու միջոցներու մասին »: Այժմ կը սպասուի Մոսկուայի այցելութեան արդիւնքին, վերջնական եզրակացութեան մը յանգելու համար:

ՈՒՐԻՇ Ի՛ՆՉ ԽՕՍԱԾ Է ՀԻԹԼԷՐ

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաստատեն թէ Հիթլէր Անգլիոյ ներկայացուցիչներուն ուշադրութեան յանձնած է հետեւեալ խնդիրները.—

1. Գերմանիա չպիտի պնդէ նաւային սպառազինութեան վրայ: Եթէ 400,000 թօն կ'առաջարկէ գերմանական տորմիղին համար, վերջնական չէ այս թիւը եւ կրնայ հիմ ծառայել բանակցութեանց:

2. Գերմանիա աւելի քան կուսակից է օդանաւային պայմանագրի, այնպէս ինչպէս նախատեսուած է փետրուար 3ի զեկոյցով:

3. Այս պայմաններուն մէջ, Գերմանիա հարկադրուած է պնդել ցամաքային սպառազինութեանց վրայ, իբրեւ սկզբունք ունենալով իրաւունքներու հաւասարութիւնը:

Կարգ մը հարցերու մասին թիւրիմացութիւններ ծագած ըլլալով, Սըր Ճօն Սայմըն խնդրած է գրաւոր ներկայացնել Գերմանիոյ տեսակէտները: Հիթլէր անմիջապէս գրի առած է իր յայտարարութիւնները: Խօսուածին եւ գրուածին եզրակացութիւնը մէկ է.— Գերմանիա կ'ընդունի ամբողջական զինաթափութիւնը, եթէ միւսներն ալ ընդունին: Գերմանիա պիտի զօրացնէ իր բանակը, թէ նոյնիսկ մէկ պետութիւն այդ միջոցին դիմէ: Ամէն պարագայի մէջ, կարելի է բանակցիլ գերմանական բանակին զինուորներու թիւի մասին, իբրեւ հիմք ընդունելով 36 զօրաբաժինը (12 զօրաբանակ):

Եթէ Գերմանիա կը մերժէ որ եւ է գործակցութիւն Խ. Միութեան հետ, պատճառը այն է որ անոր քաղաքականութիւնը եւ սպառազինութիւնները իրեն դէմ ուղղուած կը նկատէ: Հիթլէրի կարծիքով, Փոքր Համաձայնութիւնն ալ շարունակութիւնն է Խ. Միութեան, միեւնոյն քաղաքականութեան: Գերմանիա մասնաւորապէս կը կասկածի թէ զինուորական գաղտնի դաշնագիր մը կնքուած է Խ. Միութեան եւ Չեխոսլովաքիոյ միջեւ, որպէսզի այս վերջին երկիրը յառաջապահ ամրոց մը կազմէ Մոսկուայի համար, գերմանական սահմանին վրայ: Պատասխանելով Սըր Ճօն Սայմընի մէկ հարցումին, Հիթլէր ըսած է թէ Գերմանիա միտք չունի պատերազմ հռչակելու Խ. Միութեան դէմ, բայց այս վերջին պետութեան քաղաքականութիւնը կը հարկադրէ վերապահ ըլլալ ապագայի մասին:

Գերմանիա սկզբունքով հակառակ չէ դանուբեան դաշինքին, պայմանաւ որ բացորոշապէս ճշդուի « Աւստրիոյ ներքին գործերուն չխառնուելու » պարագան:

Գերմանիա մասնաւոր առարկութիւն մը չունի նաեւ Ազգերու Դաշնակցու–

(Լաւրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀՐԱՇՔՆԵՐԸ ՏԵՍԱԿ ՏԵՍԱԿ ԵՆ

Հայեր կան, որ կը նախանձին մեր վրայ,— Փարիզ կը բնակինք, Լոյս – Քաղաքին մէջ, հետեւաբար լոյս հագած ենք Նանսէնեան սանձերս, լոյսերու մէջ կը շողայ մեր գլուխը, ու լոյսը կը ճառագայթէ մինչեւ մեր գանկին մէջ:

Այդպէս կ'երեւակայեն անոնք որ կը բնակին Յունաստանի եւ Սուրիոյ գաղթակայաններուն մէջ:

Մեր խեղճը լ՞յս կուտայ Փարիզէն մինչեւ Իրան ու Կովկաս:

Եթէ գիտնայի՞ն թէ ի՛նչ մութ գըլուխներ կան այստեղ: Դասական հայերէնի բառարանը անզօր է պատկերացնելու այժմ մ'թութիւնը իր բոլոր բառամթերքով,— աղջամղջին, խաւարտչին:

Երեւակայեցէք, այս մարդիկն էին, որ հրապարակ նետեցին «զանգուածային հպատակութիւն » կոչուած... հակիքը:

Վերջին տասը տարիներու ընթացքին նման հակիք ածած չէին այս մարդիկը,— յառաջդիմութիւն է, չէ՞: Պիտի թելադրէի որ, իբրեւ պատմական երեւոյթ, Երեւանի թանգարանը դրուէր, — «նիւթեր պատմութեան համար» վերնագիրով:

Այդ ածան հաւերէն մին էր, խմբագրի փետուրով, որ վերջերս արտատպեց ՅԱՌԱՋի մէկ խմբագրականը՝ շահատակութեան մը մասին, որուն հեղինակը յետոյ յանկարծ պաշտպանութիւն գտաւ... ինչ ինչ պատճառներով, այնքան որ ածան հաւը, հիմա, շարունակելով իր «կըտ – կըտ – կըտակ»ը, թէ Հայաստանի ներգաղթ կը քարոզէ եւ թէ ... զանգուածային հպատակութիւն, միաժամանակ: Ես վստահ եմ որ, իբրեւ հին «յեղափոխական », կրնայ միաժամանակ ծրագիր մը ներկայացնել Հայաստան մը հիմնելու մասին... Ափրիկէի մէջ:

Զըլլալի՞ք բան է:

« Հրաշքի դարը անցած չէ», կը կըտ – կըտայ մեր ածան հաւը:

Եւ իբրեւ իրականութիւն կը գրէ հետեւեալը.

« *Իտալական թերակղզիին որ եւ է մէկ անկիւնէն երբ ելեկտրական կոճակի մը հպումով կրնաք լուսավառել՝ ծովերով ու լեռներով բաժնուած հազարաւոր մղոններ հեռու գտնուող Աւստրալիոյ որ եւ է թատերասրահը, չէ՞ք կարծեր թէ հրաշագործութիւն մըն է այս* »:

Մենք տակաւին լուր չունինք թէ իտալական թերակղզիին մէկ անկիւնը զետեղուած ելեկտրական կոճակով կարելի է լուսավառել Աւստրալիոյ թատերասրահները: Որպէսզի հաւատանք ատոր, կը փափաքինք որ փորձը կատարուի նախ, հոս, Փարիզի մէջ.

— երբ ես սենեակիս ելեկտրական լոյսի կոճակը դարձնեմ, լոյս կը ծագի՞ արդեօք Վարագդատի ուղեղին մէջ: Եթէ կը ծագի, կը հաւատամ այդ հրաշքին:

Հրաշքի չհաւատացողներէն չեմ,— օրինակ, անցեալ կիրակի հրաշք մը տեսայ:

Մարդ մը, Սէն – Միշէլի պողոտային ծայրը, մէկ ֆրանք որ տայիր, թռչուն մը կը մորթէր աչքիդ առջեւ, գլուխը կը կտրէր, յետոյ սակայն կը տեսնէիր որ ... թռչունը կը թռչէր: Այս հրաշքը կը կատարուէր մէկ ֆրանքով: Մեր ածան հաւին հրաշքները քանի՞ ֆրանքով են արդեօք:

ԱՐԱՋ

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒՄԸ — ՆՈՐ ՇԱՐՔ I. J. K. L.

Աշխատանքի նախարարութիւնը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեց.—

Այն օտար աշխատաւորները որոնց ինքնութեան թուղթերու պայմանաժամը լրացած է 1934 դեկտեմբեր 31ին կամ աւելի առաջ եւ որոնց անունը կը սկսի I. J. K. L. տառերով, պէտք է անոնց նորոգումը խնդրեն երկուշաբթի, 1 ապրիլէն մինչեւ շաբաթ, 6 ապրիլ, դիմելով 391, Rue de Vaugirard (Փարիզ բնակողներուն համար) եւ 7, Rue de Jouy (արուարձաններու համար):

Գրասենեակները բաց պիտի ըլլան անընդհատ, ժամը 8էն 14.45:

Նախապէս կանչուած օտարականները.— A. B. C. D. E. F. G. եւ H. որոնք իրենց թուղթերը չեն յանձնած տակաւին, պէտք է ներկայանան իրենց առաջին այցելութեան առթիւ նշանակուած օրերը, ծանօթ գրասենեակները: Այն օտարականները որոնց մականունները կը սկսին I. J. K. L. տառերով եւ որոնք չեն ներկայանար նշանակուած թուականներուն (ապրիլ 1 — 6), ինքնին կը կորսնցնեն իրենց աշխատանքի արտօնութեան իրաւունքը:

Այս առթիւ կը յիշեցնենք թէ դիմում կատարուած ատեն անհրաժեշտ է ներկայացնել հետեւեալ թուղթերը.—

1. Աշխատանքի վկայագիր, գործատիրոջ ստորագրութեամբ եւ վաւերացուած ոստիկանական տեսուչին կամ քաղաքապետին կողմէ: Եթէ կարելի է, լաւ կ'ըլլայ յիշել միեւնոյն հաստատութեան մէջ աշխատած ժամանակաշրջանը: 2. Քաղուած մը օտարականներու արձանագրութեան տոմարէն. 3. Անցագիրը.— 4. Ապացուցանելու համար թէ Ֆրանսա բնակած է անընդհատ, կարելի է ներկայացնել բնակարանի վարձքի, ջուրի, կազի, ելեկտրականութեան ընկալագիրները, տղոց դպրոցական վկայականները, տուրքի թուղթերը, բնակութեան վկայագիր՝ վաւերացուած տանտիրոջ, շէնքի գործակատարին (ժէռան) կամ դռնապանին կողմէ.— 5. Աշխատանքի վկայագիր՝ առնուազն երեք ամսուան եւ առաւելն մէկ տարուան համար.— Ա. Գործազուրկները այս թուղթերէն զատ պէտք է ներկայացնեն նաեւ գործազրկութեան տոմսը (եւ ոչ թէ գործազուրկներու կոմիտէի մը թուղթը).— 7. Մանր արհեստաւորներու եւ մանր առեւտրականներու համար, անհրաժեշտ է ներկայացնել նաեւ փաստաթուղթեր որ հաստատեն տուրքերու կանոնաւոր վճարումը, ինչպէս եւ արձանագրութիւնը առեւտրական տոմարի մէջ (Registre du Commerce).

———

ԾԵՐԱԿՈՅՏԸ ՄԻԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՄԲ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՑ Հռոմի համաձայնութիւնները, որոնք արդէն հաստատուած էին երեսփ. ժողովին կողմէ: Այս առթիւ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Պ. Լավալ, արտաքին նախարարը, շեշտելով.— «Այն պահուն երբ Գերմանիա կը բռնաբարէ Վերսայլի դաշնագիրը, կազդուրիչ է դիտել որ Իտալիոյ պէս մեծ ազգ մը ամրապէս ուժ կու տայ միջազգային խաղաղութեան համար մեր թափած ճիգերուն: Մինչ Անգլիոյ նախարարները Պերլինի մէջ կը խօսակցին Հիթլէրի հետ, կ'ուզէի կրկնել թէ Գերմանիա ինքն է մեղաւորը, եթէ միջազգային խաղաղութեան դաշինքներ կը կնքուին առանց իր մասնակցութեան: Պերլինի այցելութենէն յետոյ, խօսակցութիւնները պիտի վերսկսին Սթրէզայի մէջ: Ֆրանսայի դիրքը չպիտի փոխուի »:

ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐՆԵՐԸ (արթիզան) վերջին օրէնքով մը կ'ենթարկուէին գործառնութեանց (*շիֆր տ'աֆէր*) տուրքին: Երեսփ. ժողովը առջի օր ջնջեց այս տրամադրութիւնը եւ որոշեց որ արհեստաւորները այս տուրքէն զերծ մընան իրենց ձեռքովը շինուած նիւթերու համար:

ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԱՐԶԻԱՆԸ ենկիւրի հասաւ մարտ 26ին եւ ընդունուեցաւ մեծ պատիւներով: Ամբողջ քաղաքը դրօշազարդուած էր: Մարզպանը կառավարութեան հիւրը պիտի ըլլայ իր բնակութեան միջոցին:

ՊԵԼԺԻԱԿԱՆ ԴՐԱՄԸ (պէլկա) անընդհատ կ'իյնայ, մեծ մտահոգութիւն պատճառելով: Քանի մը օր առաջ 3.55 էր, իսկ այժմ 3էն ալ վար:

ԱՄԲՈԽԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՎԱՅՆԱՍՈՒՆԸ

═ 0—0 ═

Կարգ մը թերթեր նորէն հայ ժողովրդի ներկայ դժբախտութիւնը դըրամագլուխ են ըրած, պայքարելու համար Դաշնակցութեան դէմ: Հիւանդ հոգեբանութիւն որ տասնեակ տարիներ սնունդ է տուեր իրենց գոյութեան: Հայկական տառապանքի եւ անձկութեան օրերուն, հակառակորդը միշտ ալ իրական հողէն կտրուելով կառչեր է ամբոխավարութեան:

Դաշնակցութեան ամենագեղեցիկ ծրագիրներն ու գործերն անգամ արժանացեր են թշնամանքի եւ յաճախ քարկոծումի: Մեր պատմութեան վերջին տասնամեակները լեցուն են բազմաթիւ փաստերով:

Ի՞նչ խժալուր արշաւանք սկսան Դաշնակցութեան դէմ Հայաստանի Հանրապետութեան կարճատեւ գոյութեան ընթացքին: Ինչե՞ր չըսին Վանի, Սասունի ապստամբութեանց առթիւ: Անոնք հայկական նորագոյն պատմութիւնն անգամ եղծանեցին, Դաշնակցութիւնը հարուածելու միտումով: Հայաստանի միակ իրական եւ մարտական ուժը ջանացին սեւցնել յաչս ժողովրդեան, միշտ ալ վեր ի վայր շրջելով ճշմարտութիւնը:

Այսօր, երբ հայութեան մէկ մասին համար ստեղծուած է տագնապալի վիճակ, երբ օտար պետութիւնները դռները ամուր գոցած են մեր առջեւ եւ Դաշնակցութիւնը մտահոգ՝ ժողովրդի ցաւերով, իրական դարմաններ կ'առաջարկէ, մեր հակառակորդները նորէն գործի վրայ են: Կը ժխտեն, կ'անտեսեն այն ինչ որ կը քարոզէին երէկ:

Ի՞նչ է Դաշնակցութեան պահանջածը.— Հեռու պահել ժողովուրդը խաբուսիկ յոյսերէ, ջանալ հայ աշխատաւորութիւնը տեղափոխել երկիր՝ Հայաստան:

Դաշնակցութիւնը ներգաղթ կը պահանջէ անհատական թէ հաւաքական:

Երէկ ռամկավարն ու Հօկը, կարմիրն ու Ս. Դ. Հնչակեանը հրապարակը կը թնդացնէին իրենց ճառերով, թուցիկներով: Անոնք բազմանուն յանձնաժողովներ եւ միութիւններ ստեղծած էին ներգաղթը քաջալերելու եւ հանգանակութիւն կատարելու համար:

Ի՞նչ հեգնանք, այսօր ոմանք կը քարոզեն մնալ տեղական գործաւորներուն միասին պայքարելու համար օրուան իշխանութեան դէմ, ցանկալով նոր փորձանք մը ստեղծել դըժբախտ ժողովուրդի գլխուն: Անոնք ամքած կը գտան թէ Հայաստան գաղթական ընդունելու հնարաւորութիւն չունի: Իսկ ուրիշ դաս մը մարդիկ զանգուածային հպատակութիւն կը պահանջեն ... Մէկ խօսքով խորհրդային իշխանութեան երկրպագուները այսօր ուրիշ օրօրներ կը կարդան ժողովուրդին:

Դաշնակցութիւնը տարիներ շարունակ, մամուլով եւ հրապարակաւ քարոզեց ներգաղթի անհրաժեշտութիւնը: Առաջարկեց լայնցնել Հայաստանի սահմանները խորհրդային երկիրներու եւ ի հաշիւ «բարեկամ» եւ «դաշնակից» Թուրքին:

Դաշնակցութիւնը անկեղծօրէն ընդուներ է ներկայ Հայաստանը իբրեւ կորիզ ապագայ մեծ Հայաստանի՝ գընահատելով Հայաստանի վերելքը: Հայաստանի վերաշինութիւնը, ծնունդներու աճումը, մշակութային զարգացումը եւ այլ նուաճումները ոգեւորութեան աղբիւրներ են Դաշնակցութեան համար: Հայաստանէն դուրս ծնած եւ հասակ նետած ռամկավարին եւ Հօկին համար Հայաստանը միայն բառ է եւ զգացական պատրանք, Դաշնակցութեան համար՝ միս եւ արիւն: Հայաստանը ցարերու, Սուլթաններու թէ բոլշեւիկներու ժամանակ միշտ ալ եղած է մեզի համար թանկագին սրբութիւն:

Երկիրը, ժողովուրդը, պատմութիւնը ուժ և եռանդ կը ներշնչեն Դաշնակցութեան, պայքարելու Հայաստանի ազատութեան եւ երկրի բարօրութեան համար:

Վաղանցիկ եւ փոփոխական են իրաւակարգերը եւ իշխանութիւնները, մնայունն ու հիմնականը երկիրն ու ժողովուրդն են: Դաշնակցութիւնը պայքարած է բռնակալ իշխանութեանց դէմ, փառաբանելով ժողովրդի իրական ստեղծագործող միտքը, շինարար ոգին:

Մեր հակառակորդներուն համար երկրորդական, երրորդական են հայրենիքի զօրացումը, ազատութիւնն ու անկախութիւնը: Անոնց համար առժամեայ երեւոյթները եւ անունները աւելի կ'արժեն քան իրական արժէքները, գաղափարներն ու ծրագիրները:

Տասնամեակներ շարունակ Դաշնակցութիւնը քարոզած է «Դէպի երկիր», օտարութիւնը միշտ ալ համարելով ժամանակաւոր չարիք: Հայաստանի Հանրապետութեան օրերուն, Դաշնակցութիւնը իբրեւ կառավարութիւն, հիմը դրաւ ներգաղթին: Քանինե՞ր Պոլսէն, Պուլկարիայէն, Սուրիայէն, Ռուսիայէն, հեռաւոր Հնդկաստանէն եւ Ամերիկայէն Հայաստան փոխադրուեցան, հաստատուելով մայր հողի վրայ: Պատմական դէպքերու դժբախտ բերումով, Հայաստանը խորհրդայնացաւ եւ հոսանքը դէպի երկիր կանգ առաւ: Դաշնակցութիւնը տարիներ անընդհատ խօսեցաւ ներգաղթի մասին, մամուլով եւ բերանացի: Ղեկավար մարմինները եւ շարքային ընկերները պահանջեցին տարագրութեան ներգաղթ: Դաշնակցութիւնն էր որ առաջին անգամ ստեղծեր է Հայաստանի օգնութեան մարմինը (Հօմ), Պոլսոյ մէջ, անկէ ետք անկեղծօրէն ուզեց օգնել Հայաստանի, սակայն դաւադիր մարդիկ միշտ ալ ջուր պղտորեցին, վախնալով Դաշնակցութեան զննող աչքէն, քննադատող ոգիէն, հայրենասէր նուիրումէն:

Քաղաքական չիլ հաշիւ սնուցանողները կ'օգտագործեն գաղութի բարեմիտ տրամադրութիւնները, սակայն կը խուսափին ներկայացնել Հայաստանի իրական վիճակը: Դաշնակցութիւնը երբ ամէն գնով կը ջատագովէր ներգաղթը, միեւնոյն ատեն պարտականութիւն կը սեպէր ըսել եւ իր անկեղծ խօսքը տիրող կարգերու մասին: Հակառակորդները այդ յանցանք կը նկատեն: Ոչինչ: Դաշնակցութիւնը չի քնանար, որպէսզի այս անգամ ալ խաբեն ժողովուրդը:

Դաշնակցութիւնը չի հաւատար հանգանակիչ մարմիններուն կարողութեան կամ անոնց հաւաքած դըրամները գործածող խողովակին: Դաշնակցութիւնը միշտ ալ շեշտած է թէ ներգաղթը հնարաւոր է իրագործել պետական միջոցներով եւ կամեցողութեամբ:

Մօտ 15 տարի է բոլշեւիկները, կոթնած կարմիր բանակին, կը ղեկավարեն Հայաստանի քաղաքական – հանրային կեանքը: Իրենց ձեռքն են կեդրոնացուցած պետութեան նիւթական աղբիւրները եւ արտասահմանէն Հայաստան են տարած շուրջ 30.000 գաղթական հայութիւն միայն, համաձայն իրենց տուած թիւերուն: Զանցառելի թիւ՝ պետութեան մը համար: Ամօթաբեր գոյնզգոյն կազմակերպութեանց՝ ռամկավար, Հօկ, Հնչակ, Վերաշինաց աղմուկի եւ «Հայաստանասէր» ճիչերու համար:

Այսօր նոյն ուժգնութեամբ Դաշնակցութիւնը կը պահանջէ ներգաղթ դէպի երկիր: Պէտք է լայնօրէն բացուին տարագիր աշխատաւորութեան համար Հայաստանի դռները:

Յաճախ կը խօսին ներգաղթի անկարելիութեան մասին քաղաքական, տնտեսական, հողային եւ այլ պատճառներով:

Բոլշեւիկներու արտասահմանեան մունետիկները թիւեր հաշիւներ կը ներկայացնեն ապացուցանելու համար ներգաղթի անկարելիութիւնը: Ճի՞շդ որ անկարելի է զանգուածային ներգաղթը:

Խորհրդային Հայաստանը իր ներկայ սահմաններուն մէջ պատերազմէն առաջ ունէր մօտաւորապէս ազգաբնակչութեան նոյն թիւը: Պատերազմի, ազգամիջեան եւ քաղաքացիական կռիւներու, հիւանդութեանց, սովի եւ այլ պատճառներով երկրի բնակչութիւնը կիսով չափ պակսեցաւ:

Արեւմտեան Հայաստանի, Կարսի, Սուրմալուի, Նախիջեւանի ժողովրդի մէկ խոշոր մասը գաղթեց դէպի Ռուսիա, Վրաստան, մէկ մասն ալ ապաստանեցաւ Հայաստան:

Զանգեզուրի, Միլլի եւ Ջըլնի Ձորի, Դարալագեազի (Վայոց Ձոր), Նոր – Բայազիդի, Ախտայի, Արագածի եւ Զանգիբասարի Թուրքերուն խոշոր մասը կոտորուեցաւ կամ գաղթեց Թուրքիա, Իրան, Ազրբէջան: Հայ գաղթականները մեծ մասով տեղաւորուեցան թրքական հողերու վրայ:

Պատերազմէն առաջ, երբ հողագործութիւնը նախնական վիճակի մէջ էր, երբ պարարտացնող նիւթը կենդանիներու աղբն էր միայն՝ երկրի ժողովուրդը ինքնաբաւ էր: Կային մեծ քանակութեամբ խոպան հողեր ջրի պակասի պատճառով: Այսօր երբ կը շինուին ջրանցքներ, երբ կը գործածուին արուեստական պարարտացնող նիւթեր, երբ ճարտարարուեստը սկսեր է զարգանալ Հայաստանի մէջ, երբ անապատ դարձած հողերը կենդանութիւն են առած, զարմանալի է խօսիլ ներգաղթը արգիլող պատճառներու մասին: Նոյն հողաշերտի վրայ ապրող նոյն քանակով բնակչութիւնը ինքնաբաւ էր առաջ: Այսօր երբ մշակելի հողերը շատցած են, անասնաբուծութիւնը մեծ ծաւալ առած է եւ բացուած են խոշոր գործարաններ, ի՞նչպէս է որ հնարաւորութիւններ կը պակսին գոնէ քանի մը հազար հայ մարդիկ ընդունելու:

Բնակի՞չ տեղաւորուա՞ծ է Միլլի եւ Ջըլնի Ձորի, Սելիմի լեռնանցքի, Նոր – Բայազիդի շրջանի, Ախտայի, Զանգիբասարի, Արագածի, Դարալագեազի եւ Զանգեզուրի Թուրք գիւղերու մէջ: Ի՞նչքան մարդ կարելի է տեղաւորել նոր ոռոգուած հողերու վըրայ,— Ղոեր, Սարդարապատի դաշտ: Հապա Կոտայքի եւ Ապարանի շրջաննե՞րը:

Բարի կամեցողութիւնն է որ կը պակսի բոլշեւիկներուն քով: Խորհրդային իշխանութիւնը անհասկնալի քաղաքական հաշիւներով կը ձգձգէ ներգաղթը:

Խորհրդային Հայաստան իր ներկայ սահմաններուն մէջ 100—120.000 մարդ տեղաւորելու հնարաւորութիւն ունի: Վերի փաստերը ատոր ապացոյց:

Հայաստանի անմիջական սահմանակից եւ բնական մաս կազմող Նախիջեւանի գաւառին մէջ (այսօր Նախիջեւանը Ազրբէջանին կը պատկանի) առաջ կ'ապրէր շուրջ 110.000 բնակչութիւն, 50.000 Հայ եւ 60.000 Թուրք: Թրքական արշաւանքի հետեւանքով հայութեան մէկ մասը ջարդուեցաւ, միւս մասը գաղթեց Ռուսիա և Հայաստան: Պատերազմէն յետոյ հազիւ 10 հազար Հայեր վերադարձան Նախիջեւան, շնորհիւ Թուրք – բոլշեւիկներու չկամութեան, խոշոր մասը մնաց Ռուսիա, մէկ մասն ալ զոհ գնաց համաճարակներու եւ սովի:

Նախիջեւանի «հանրապետութիւնը» ներկայիս ունի շուրջ 70—80.000 բընակչութիւն: Տակաւին նախապատերազմեան շրջանի թիւին իսկ չէ հասած:

Նախիջեւանի շրջանը միշտ ալ եղած է արգաւանդ երկիր մը, ժողովուրդը հարուստ եւ ապահով, գիւղացին առատաձեռն: 30—35 հազար մարդ կարելի է տեղաւորել Նախիջեւանի արդի սահմաններուն մէջ:

Նախիջեւանէն մինչեւ Շահթախտ հսկայական տարածութեամբ անջրդի հողեր կան, իսկական անապատ: Եթէ խորհրդային իշխանութիւնը ջանք թափէ Արաքսի ջուրէն առնել եւ ոռոգել անջրդի հողերը, այդ շրջանն եւս կը դառնայ օրհնութիւն մը՝ նըման Արարատեան դաշտին: Ահա տըրամադրելի հողեր ժողովուրդը տեղաւորելու համար:

Գաղթականներ կարելի է տեղաւորել նաեւ հարեւան հանրապետութիւններու մէջ: Չէ՞ որ «սոցիալիստական երկիրը ընդհանուր հայրենիք է աշխատաւորութեան համար»: Պետական իմաստութիւնը եւ ընդհանուր ճիգն են որ կը պակսին Հայաստանի արդի ղեկավարներուն եւ արտասահմանեան իրենց համհարզներուն:

Ա. ՈՒՐԱՐՏԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՑԱՅՏՆԻ ԵՒ ԳԱՂՏՆԻ ԽՄԲԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

5.- «Հայրենասէր Երիտասարդութիւններ»

Ազգայնական տարրերու ամէնէն բազմանդամ կազմակերպութիւնը ասոնցն է (Լէ Ժէօնէս Փաթրիօթ): Համեմատաբար կարճ շրջանի մը մէջ,— հազիւ տասը տարի — անոնք կրցած են արագօրէն զարգանալ եւ իրենց ըսածին նայելով, ներկայիս ունին 325 հազար ամսական վճարող ընկերներ: Հակառակորդները հազիւ այդ թիւին կէսը կուտան, բայց այդքանը արդէն պատկառելի ուժ մըն է: Իրենց շարքերուն մէջ են նաեւ 16 հազար ուսանողներ՝ ցրուած Ֆրանսայի չորս կողմը:

Իբրեւ զուարճալիք կրնանք ըսել թէ ձախերը պատճառ եղած են այս խմբակցութեան ծնունդին:

Ահա թէ ինչպէս:

1924 մայիսի երեսփոխանական ընտրութիւններուն մեծամասնութիւն կը շահին ընկերվարական տարրերը, եւ պետութեան ղեկը կը յանձնուի անոնց: Նորընտիր կառավարութեան առաջին գործերէն մին կ'ըլլայ Պանթէոն փոխադրել մեծանուն տրիբունին՝ Ժօռէսի աճիւնը: Որոշուած օրը, հսկայական թափօր մը — քանի մը հարիւր հազար հոգի — երկիւղածութեամբ կը հետեւին «խաղաղութեան առաքեալ»էն մնացած ափ մը մոխիրին:

Աշխատաւորներու երեւան բերած ուժէն կը մտահոգուին «աջ»երը: Հետեւեալ օրը, խումբ մը երիտասարդներ, — անդամ «Հայրենասէրներու Լիկա»ին — կը դիմեն իրենց մասնաճիւղի նախագահ եւ Փարիզի երեսփոխան Պ. Թէթէնժէի, խնդրելով որ «ինքնավարութիւն» շնորհուի՝ իրենց հասակածին պէս մասնակցելու համար քաղաքական կեանքին: Լիկայի նախագահը՝ Ջօր. Քասթէլնօ գոհացում կուտայ երիտասարդներու փափաքին եւ կը կազմուին «Հայրենասէր Երիտասարդութիւնները»:

Անդամագրուելու համար պէտք է ընդունիլ հետեւեալ երեք պայմանները.—

Ա.— Զպատկանիլ որ եւ է կուսակցութեան կամ խմբակցութեան որ միջազգային վարդապետութիւններէ կը ներշնչուի եւ կ'աշխատի խանգարել հաստատուած կարգ ու կանոնը: Այդ կազմակերպութիւններն են, ազատ որմնադիրները (Ֆրան – Մասօն), անիշխանականները, համայնավարները եւ բուն ընկերվարականները:

Բ.— Ուխտել հաւատարիմ մնալ գաղափարին, նախագահին եւ անոր ընտրած պետերուն:

Գ.— Պատասխանել բոլոր հրաւէրներուն: Կատարել նախագահին եւ վերին մարմիններու տուած հրահանգները:

Իր ժամանակին ընկերվարական թերթերը հրատարակեցին նաեւ այն հարցարանը՝ որուն պէտք է պատասխանէին անդամակցիլ փափաքողները.— 1. Զինուա՞ծ էք. 2. Պատերազմի ժամանակ զինուոր եղա՞ծ էք. 3. Ինքնաշարժ ունի՞ք. 4. Օրուան որ եւ է ժամուն ի՞նչպէս կարելի է ձեզի լուր տալ:

«Երիտասարդ Հայրենասէր»ներու արագ յաջողութիւնը կը բացատրուի այն բանով՝ որ առաջին իսկ օրէն իրենց տրամադրութեան տակ ունեցած են երկու կարեւոր օրաթերթեր, Էքօ տը Փառի եւ Լա Վոլոնթէ, երկուքն ալ «հանրապետական» պիտակին տակ՝ գործիքները քաղքենի տարրերու:

Իրենց կազմութեան օրերուն իսկ, որոշ մարտունակութիւն ցոյց տուած են, խանգարելով ձախակողմեան հանդէսները եւ ժողովները, յարձակելով կազմակերպուած աշխատաւորներու վրայ եւ բրածեծ ընելով (մաթռաքէ) զանոնք:

Այս քանի մը յաջողութիւնները ա՛լ աւելի կը շփացնեն զիրենք, մինչեւ որ լաւ դաս մը կը ստանան հակառակորդներէն:

1925ի թաղապետական ընտրութիւններու ատեն, գիշեր մը, երկու հրապարակային ժողովներէ վերջ իրարու կը հանդիպին ոսոխները եւ Տամրէմոն փողոցին մէջ հրացանաձգութիւն մը տեղի կ'ունենայ, որու ընթացքին կը մեռնին երեք «հայրենասէր»ներ եւ կը վիրաւորուին յիսուն հոգի: Քիչ վերջ ուրիշ ընդհարում մը՝ առանց զոհի: Ժամ մը վերջ՝ ուրիշ մը Մէթրօ Քոմպայի մօտ: Հոս եւս մահամերձ մը եւ տասնեակներով վիրաւորներ:

Տարի մը վերջ, այդ օրուան տարեդարձը տօնելու համար, ցոյց մը կը կազմակերպեն համայնավարներուն դէմ: Այս անգամ կը կռուին ոստիկանութեան հետ եւ դարձեալ կը կորսնցնեն անդամ մը: Անկէ յետոյ զանազան կռիւներու ընթացքին միայն մէկ զոհ կուտան մինչեւ փետր. 6ը, երբ Քոնքորտի հրապարակին վրայ կը ձգեն երկու մեռեալ եւ երեք հարիւր վիրաւոր:

Տրուած այս յաջորդական զոհերը պահ մը կը կեցնեն կազմակերպութեան յառաջդիմութիւնը: Անդամագրութեան թափը կը կոտրի: Այս շրջանին վերջնապէս կը ձեւաւորուին, աւելի ընդլայնելով իրենց ծրագրի քաղաքական եւ ընկերային մասերը:

Միւսներու նման, ասոնք եւս գեղեցիկ ծրագիրներ եւ նախադասութիւններ ունին, քաշելու համար անկազմակերպ երիտասարդութիւնը: Գըլխաւոր նշանախօսքն է.— «Երկրին շահը գերադասել անհատականէն, կուսակցութեան եւ վարչաձեւի ճգճիմ հարցերէն»: Կ'ուզեն արգիլել անիշխանական խմբակցութիւններու գործունէութիւնը: Մէջտեղ հանել կազմակերպուած ուժ մը, որ պատրաստ ըլլայ ամէն կերպով դիմադրելու համայնավարութեան ձեռնարկներուն, պէտք եղած պարագային նոյն իսկ կառավարութեան տրամադրութեան տակ դնելով ինքզինքը: Բարձր պահել հայրենիքի պատիւը: Հսկել 1918ի յաղթանակի արդիւնքներուն վրայ: Ընդդիմանալ բոլոր այն միջոցներուն՝ որոնց կիրարկումը կը վտանգէ երկրին ապահովութիւնը եւ հողերու ամբողջականութիւնը:

Երիտ. հայրենասէրները եւս ունին զանազան ճիւղեր — բարեսիրական, մարզական եւ արհեստակցական:

Վերջինը մանաւանդ՝ իբր թէ մեծ յառաջդիմութիւն ցոյց կուտայ, «Աշխատանքի համադաշնակցութեան» մըցորդ մը ըլլալու ստիպման: Խօսքը տանք Պ. Թէթէնժէին.— «Մենք իրարու մօտ կը բերենք պարզ բանուորէն մինչեւ ճարտարագէտը, որոնք հետզհետէ կը ներշնչուին միեւնոյն քաղաքական եւ ընկերային գաղափարէն, եւ կը վարժուին դրամագլուխի, մտքի եւ աշխատանքի ուղղամիտ աշխատակցութեան: Մեր անդամները գործատէրերու վճարեալ ծառաները եւ դրամարկղերու պահապանները չեն: Կ'ուզեն անոնց օժանդակները ըլլալ, բայց միեւնոյն ատեն յառաջդիմութեան ազդակ մը: Յոյս ունինք որ մեր գործունէութեան ամենագեղեցիկ արդիւնքը պիտի ըլլայ դասակարգերու համերաշխութիւնը»:

Գալով երկրի վարչաձեւին, իրենց

ԶՐՈՅՑ ՄԱՅՔԸԼ ԱՐԼԷՆԻ ՀԵՏ

ԽՄԲ.— Գրած էին թէ Արլէն կը գտնուի աշխարհահռչակ գրագէտը, Մայքըլ Արլէն: «Նոր Օր»ի աշխատակիցներէն մին մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցած ըլլալով հայազգի գրագէտին հետ, ստորեւ կուտանք ամփոփումը: Խօսակցութիւնը տեղի ունեցած է անգլիերէն, երբեմն ալ հայերէն զոր բաւական կը հասկնայ Մայքըլ Արլէն.—

Միջահասակ երիտասարդ մըն է Մայքըլ Արլէնը. սփօրի հետեւած մարդու ճկուն մարմնով, աղուոր ճակատ մը ունի, Հայու խելացի աչքեր, Անգլիացիի բաց շագանակէ Ֆէյըր – պէնքսեան պեխեր. ամբողջութեանը մէջ համակրելի ու կանոնաւոր գիծերով: Ցստակ է իր լեզուն,— յստակ ու մարզուած մտքի մը արտայայտիչը,— տեղին, լեցուն եւ համոզուած, ու անկեղծ՝ բառին կատարեալ իմաստով: Պարզ ու ինքնավստահ է Անգլիացիի պէս, եւ տաքարիւն՝ հայկական տեսակէն: Խօսինք:

— Ծնողք, ծննդավայր ...

— Ծնած եմ Ռուսճուք, Պուլկարիա, վաճառական հայր, եղբայրներ. մայրըս կ'ապրի, բոլորն ալ լաւ հայերէն գիտեն. եղբայրներուս ամէնէն փոքրը ես եմ, երկու տուն ունինք, մէկը Ռուսճուք, միւսը Սաութփորթ, Մանչեսթրի մօտիկը: Զորս տարեկանիս գիս տարած են Անգլիա: Նախնականէն սկսեալ կրթութիւնս եղած է անգլիական: Փոքր տարիքէս չեմ ուզած գործի մարդ ըլլալ: 15 տարեկանիս տունէն մեկնեցայ Լոնտոն, դրամ չունէի, չարաչար կ'աշխատէի զանազան թերթերու լրաբերութիւն ընելով. գիշերները կը գրէի: Սկիզբէն պատմուածքներ գրած եմ, եւ սկիզբէն ի վեր հետաքրքրուած եմ քաղաքական — ընկերային նիւթերով:

— Ձեր առաջին գործը:

— 17 տարեկան էի, երբ ամբողջ տարի մը աշխատեցայ եւ գրեցի «Լոնտոն Վէնչըր» անունով գիրք մը: Կը հաւատա՞ք որ միայն ... 30 ոսկի բերաւ այդ գիրքը:

— Զյուսահատեցա՞ք:

— Բառարանիս մէջ անանկ բառ չկայ. շարունակեցի եւ իրաւունք ունէի:

— Ե՞րբ սկսան վազել ոսկիներն ու տոլարները:

— Երբ գրեցի «Մէնզ Մօրթալիթ»ի անունով գիրքս: Ահագին աղմուկ հանեց, եւ բարոյական ու նիւթական յաղթանակ մը եղաւ ինծի համար:

— Մինչեւ հիմա քանի՞ գործ գրած էք:

—14 գիրք ընդամէնը: «Մէն'զ Մօրթալիթի»ն գրած եմ երբ 24 տարեկան էի: Հիմա 40 տարեկան եմ:

— 33էն աւելի չէք ցուցներ:

— Եթէ անպայման ճիշդ թիւը կ'ուզէք 39 տարեկան եմ:

— Ընտանի՞ք ...

— Ամուսնացած եմ Հէլլենուհիի մը հետ. կինս Մէրքաթի մըն է. ազգական ու բարեկամ շատ ունինք այս երկրին մէջ: Ունիմ երկու զաւակ:

Արլէն ազնուօրէն ցոյց կուտայ նըկար մը, Մէրքաթի կոմսուհին, որուն երկու կողմը կը ժպտին 3 — 4 տարեկան սիրուն աղջնակ մը եւ մօտաւորապէս նոյն տարիքը խելացի մանչուկ մը:

— Հիմա գանք մեզի: Ի՞նչ կը խորհիք ձեր ազգութեան մասին:

— Լաւ չհասկցայ ... Անձնապէս ուրախ եմ որ Հայ ծնած եմ:

— Երբեք առիթը ունեցա՞ծ տրտնջալու Հայ ծնած էք:

— Բացարձակապէս ոչ. Հայ ըլլալս ոչ մէկ արգելք եղած է ինծի, ոչ ընկերային, ոչ ալ ուրիշ որ եւ է տեսակէտով: Ընդհակառակն բոլորովին համոզուած եմ որ Հայու ծնունդս մտքիս տուած է մասնաւոր ճկուն դարձուածք մը:

— Ժամանակ առաջ աննպաստ արտայայտութիւն ունեցած էիք մեր ժողովուրդի մասին ձեր մէկ գրուածքին մէջ:

— Գիտեմ, գիտեմ: Եւ հայ գրողներ թեր ու դէմ արտայայտուեր են այդ մասին. լսեցի բայց չմիջամտեցի. ձըգեցի որ իրենք իրենց դատեն ճշմարտութիւնը ... Պատմուածքներէս մէկուն մէջ տխուր ակնոցով նայած եմ մեր պատմութեան եւ այդպէս ալ արտայայտուած, առիկա բնաւ չի նշանակեր որ հայութիւնս ուրացած եմ կամ ազգս չեմ սիրեր: Կը խոստովանիմ որ ազգայնամոլ չեմ: Ինծի համար լաւ Հայ մարդ մը լաւ Անգլիացի մը կ'արժէ եւ փոխադարձաբար: Անկարելի է որ դէշ Հայէ մը ախորժիմ որովհետեւ ես ալ Հայ եմ ազգութեամբ:

— Ձեր անունը ...

— Անունս Տիգրան Գույումճեան է. այնքան փափաք չեմ ունեցած ազգութիւնս ծածկելու որ առաջին գիրքիս սկիզբը գրած էի — «Ես Հայ եմ եւ անունս Տիգրան Գույումճեան է, բայց որովհետեւ երկար է, գրական ծածկանուն վերցուցած եմ Մայքըլ Արլէնը», յստակ է չէ՞ ... Ուրիշ առիթներով պատահած է որ օտարներ ըսեն ինծի՝ «Դուք իրապէս Անգլիացի էք». անմիջապէս եւ կտրուկ պատասխանած եմ, «ոչ, ես իրապէս եւ ամբողջովին Հայ եմ»:

— Հայկական կեանքէ որ եւ է բան չէք գրած ...

— Ուրիշներ ալ ըսած են, ի՞նչ գրէի երբ տեղեկութիւն չունիմ հայկական կեանքի մասին, ամբողջ դաստիարակութիւնս եւ միջավայրս հայկականէն հեռու դասաւորուեր են սկիզբէն ի վեր ...

— Հայ շրջանակներ չկա՞ն Անգլիա:

— Ինչպէս չէ՞, Լոնտոն՝ իմ ապրած տեղս չկայ, բայց ամէն անգամ որ Սաութփորթ իջնեմ՝ մեր տունը, մեր ամբողջ շրջապատը Հայ է, շատ կը սիրեմ, բայց շատ քիչ կը մնամ ...

— Հայ գրականութենէն կարդացա՞ծ էք բնաւ, թարգմանաբար անշուշտ:

— Միայն հիները, օրինակ՝ Մովսէս Խորենացի եւն., նորերը չեմ ճանչցած: Վերջերս սակայն Ամերիկայէն Ուիլլըմ Սարոեան անունով երիտասարդ գրող մը մէջտեղ եկաւ, ինծի ղրկեց էր իր գրքէն օրինակ մը, անկեղծօրէն կ'ըսեմ՝ շատ լաւ տաղանդ ունի այդ տղան:

— Ի՞նչ է ներկայ գրականութեան մասին ձեր կարծիքը:

— Ներկայիս միայն չորս երկիրներ կ'արտադրեն. Ֆրանսա, Անգլիա, Գերմանիա եւ Ամերիկա:

— Ի՞նչ համեմատական բաղդատական կ'ընէք ներկայ եւ անցեալ ստեղծագործութիւններու միջեւ:

— Անկասկած որ ներկայի մէջինը աւելի բարձր է, բայց հիմա մենք դժուար կը տեսնենք այդ բանը:

— Ո՞ր գրողները կը նախընտրէք:

— Շատ կը սիրեմ Պ. Շօն, Հ. Ճ. Ուէլզը եւ Հաքսլին, կրնամ ըսել որ շատ օգտուած եմ այդ գրողներէն:

— Որո՞նք են այժմու մեծ արժէքները:

— Այդ բանը կարելի չէ ըսել. հարիւր տարի վերջ միայն յայտնի պիտի ըլլայ թէ որո՞նք էին մնայուն արժէքները. ամէն ժամանակներու մէջ այդպէս եղած է: Ներկայիս հազարաւոր

տեսակէտն է «ձեւով հանրապետական, բայց իշխանատատ (օթօրիթէր) վարչաձեւ մը», այսինքն՝ «երկաթեայ ձեռք մը՝ թաւիշէ ձեռնոցի մը մէջ»։

Թէ ի՛նչ ձեւով տակաւ պիտի իրականացնեն, դեռ չեն գիտեր։ Կը խոստովանին որ ընտրական ներկայ ձեւով, չպիտի կարենան վճռական արդիւնքի մը հասնիլ, քանի որ՝ միայն երեսփոխանութեան մէջ վեց համակիր երեսփոխաններ ունին։ Շատ զօրաւոր չեն նաեւ թաղապետական եւ նահանգային ժողովներու մէջ (բացի Փարիզէն)։ Կը խորհին ընդարձակ քարոզչութեան շնորհիւ ստեղծել այնպիսի ժողովրդային հոսանք մը՝ որուն առջեւ տեղի տայ կառավարութիւնը, կամ պէտք եղած բարեփոխութիւնը մտցնէ սահմանադրութեան մէջ, որ իրենց ուզածին չափ ճկուն չէ։

Ցօղուածաշարքի սկզբնաւորութեան ըսինք թէ «բոլոր ծրագիրներու ընկերային մասերը շատ կը նմանին իրարու»։ Ընթերցողը կը բաղդատէ անշուշտ։

Այս խմբակցութիւնն ալ ապագայ ընկերութեան հիմերը կը դնէ արհեստակցութեան վրայ։

«Դրամագլուխը եւ աշխատանքը հաւասար իրաւունքներ ունին։ Երկրին պէտք է տալ քաղաքական ազդեցութիւններէ զերծ տեւական եւ պաշտօնական մարմին մը, որ վարէ Ֆրանսայի ընկերային կեանքը, մշակէ եւ գործադրէ ընկերային օրէնքները եւ հարթէ վէճերը։ Այդ մարմինը իր հսկողութեան տակ պիտի առնէ կանոնաւորապէս կազմուած արհեստակցական միութիւնները, որոնց անդամները պիտի ըլլան աշխատաւորները, պաշտօնեաները եւ գործատէրերը։ Վերջապէս, աշխատանքի ազգային խորհուրդ մը եւ նախարարութիւն մը կ'ուզենք»։

Հետաքրքիրներուն համար ըսենք որ մասնաւոր համազգեստ մը չունին ասոնք, սակայն ցոյցերու մէջ իրար ճանչնալու համար կը հագնին մութ կապոյտ գոյնով վերարկու մը եւ իրենց գլուխը կը դնեն «պէռէ» մը։ Իրենց պաշտօնաթերթն է «Լը Նասիոնալ»ը։

Աւելի չերկարելու համար, չպիտի տամ ընկերվարականներու կարծիքը ասոնց մասին։ Միայն թէ «ձախ»երու թերթը հաստատեց թէ «Հայրենասէր Երիտասարդութիւններ»ու պետը, Պ. Թէթէնժէն բաժնետէր է Ֆրանսայի հակառակորդ քանի մը առեւտրական ընկերութիւններու։

Հ. ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ՅՈՒՇԱԳԻՐԸ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ

»»» • • «««

ԽՄԲ.— Երէկ հրատարակած էինք Միացեալ Յանձնաժողովին մարտ 23 թուակիր զեկոյցը, իր աշխատանքներու մասին։ Ահաւասիկ այն յուշագիրը որ մարտ 12ին ուղղուած է Աշխատանքի նախարարութեան, անոր ուշադրութիւնը հրաւիրելով զանազան հարցերու մասին.—

Տէր Նախարար,

Ֆրանսայի հայ գաղութի կազմակերպուած մարմինները պատիւ ունին նորէն ձեր բարձր բարեացակամութեան ներկայացնելու այն տագնապալից կացութիւնը, որուն մատնուած են հետզհետէ աւելի մեծ թիւով հայ աշխատաւորներ, օտար աշխատաւորութեան վերաբերեալ նոր կարգադրութեանց գործադրութեան հետեւանքով։

Ինքնութեան թուղթերու վերանորոգման պայմաններուն խիստ կիրարկումը անլուծելի հարց մըն է իրենց համար։

Ոմանք ի վիճակի չեն ներկայացնելու պահանջուած պայմանագրութիւնը, որովհետեւ իրենց գործատէրերը չեն ուզեր այդպիսի թուղթ մը տալ իրենց։ Ուրիշներ գործազուրկ են եւ այդպիսի պայմանագրութիւն մը ներկայացնելու անկարելիութեան մէջ կը գտնուին։ Այս վերջիններէն ոմանք նոյն իսկ գործազրկութեան քարտ չունին, քանի որ գործազրկութեան նպաստ չկայ իրենց բնակած վայրերուն մէջ կամ թէ գործազրկութեան նպաստ չեն ստանար, ինչպէս օրինակի համար Իսի լէ Մուլինոյի մէջ, ուր Հայերը բազմաթիւ են։ Կան որոնց ինքնութեան քարտերը կանոնաւոր չեն, որովհետեւ, հիւանդութեան կամ չքաւորութեան պատճառով, չեն կրցած ժամանակին վերանորոգել զանոնք։ Ուրիշներ, վերջապէս, անգործութեան հետեւանքով եւ իրենց հացը ճարելու ստիպուած ըլլալով, շրջուն կամ մնայուն վաճառորդ եղած են, բայց իրենց գործերը ձախողած եւ իրենց խնայողութիւնները սպառած ըլլալով, իրենց առջի տարիներու աշխատանքի իրաւունքը կորսնցնելու վտանգին տակ են։

Ուրիշ յաւէտ հարց մը կը ներկայացնեն այն տղաքը որոնք իրենց մատաղ տարիքին Ֆրանսա բերուած են եւ հիմա, իրենց ուսումը աւարտած ըլլալով, խնդրագիր կուտան, աշխատաւորի քարտ ստանալու համար։ Կանոնադրութիւնը աշխատանքի իրաւունք կը շնորհէ 13 տարեկաններուն միայն։ Բայց անոնց որ 15, 16 կամ 17 տարեկան են, այդ իրաւունքին տրուիլը կախում ունի իրենց ընտրած արհեստին մէջ աշխատող ձեռքերու պահանջէն, ինչ որ գործնականին մէջ ընդհանուր մերժումի մը հաւասար է. Եւ սակայն 15 տարեկանին է միայն որ հայ տղաքը, որոնք միջավայրի եւ մշակոյթի փոփոխման հետեւանքներուն ենթակայ են, իրենց ուսումը կ'աւարտեն, եւ իրենց վերաբերեալ կանոնադրութեան տառ առ տառ գործադրութիւնը կը սպառնայ զիրենք զրկել ապրուստ ճարելու եւ իրենց ծնողներուն օգնելու իրաւունքէն։ Պէ՞տք է աւելցնել որ գրեթէ բոլոր այս տղաքը, որ Ֆրանսա մեծցած եւ իւրացուցած են անոր մշակոյթը, իրենց չափահասութեան կը սպասեն ֆրանսական հպատակութիւն խնդրելու համար։

Որոշ թիւով հայ աշխատաւորներու ինքնութեան թուղթերուն վրայ արձանագրուած հպատակութիւնը նկատողութեան առնուելիք ուրիշ հարց մըն է։ Շատ Հայեր, որոնք Ֆրանսա եկած են թուրք անցագրով, շարունակած են իրենց թուղթերուն վրայ կրել թուրք հպատակութիւնը։ Իրականին մէջ, ըստ որում չեն ուզած կամ անհնար գտնուած են տարուէ տարի վերանորոգել իրենց անցագիրները թուրք հիւպատոսարաններուն մէջ, այս վերջինները բացարձակապէս կը մերժեն զանոնք իբր թուրք հպատակ ճանչնալ, եւ հետեւանքը այն է որ այդ դասակարգի Հայերը իրօք հայրենազուրկ են եւ պէտք է գաղթական նկատուին։

Այս բոլոր իրական պարագաները ձեր բարձր գնահատման ենթարկելով, կը սիրենք յուսալ, Տէր Նախարար, թէ ձեր պաշտօնատուները պիտի ուզեն քննել զանոնք մեծագոյն բարեացակամութեամբ։ Ֆրանսայի հայ եկեղեցիներուն տոմարներուն համաձայն — իսկ բոլոր հայ ծնողները մկրտել չեն տար իրենց զաւակները,— այս երկրին մէջ հայ ծնունդներուն թիւը 10,000էն աւելի է 1922էն ի վեր, երբ մեր հայրենակիցները սկսան գալ ապաւինիլ Ֆրանսա, եւ Ֆրանսա ծնած այս բոլոր տղաքը Ֆրանսացի են։ Յանուն ծագումով Հայ այս 10,000 Ֆրանսացիներուն, թախանձագին կը խնդրենք ֆրանսական կառավարութենէն որ անոնց ծնողներուն եւ ազգականներուն թոյլ տայ իրենց ապրուստը ճարել իրենց աշխատանքով։

գրողներ կան, այն որ այսօր բնաւ արժէք ցոյց չի տար, կրնայ ըլլալ որ ապագայ սերունդները ապրեցնեն յաւիտեան։ Պէրնար Շօն հարիւր տարի վերջ կարելի է ներկայ դարուն մեծագոյն միտքը նկատուի, եւ կրնայ նաեւ ըլլալ որ ճիշդ հակառակը պատահի...

— Ի՞նչ է ներկայ գրողներու ուղղութիւնը։

— Ներկայ լաւագոյն գրողները ապստամբ կամ ապստամբներ են, եւ դէմ են ամէն տեսակ կղերապետական եւայլն ձգտումներու։ Առհասարակ միջակ կամ միջակէն վար են այն գրողները, որոնք ներկայ իրաւակարգերու ըմբռնողութեամբ կը գրեն ու անոնց թեր կ'արտայայտուին... Գերման լաւագոյն գրողները Հրեաներ են. եւ օրինակ՝ բոլորովին դէմ են հիթլերիզմի։

— Նոր գործ մը ունի՞ք ձեռքի վրայ։

— Այո, երկար գործ մը կը պատրաստեմ...

— Ի՞նչ է նիւթը, կարելի՞ է հասկնալ։

— Այո, նիւթը կը վերաբերի 1930—1935 շրջանին եւ քաղաքական — ընկերային է։

— Ե՞րբ կը գրէք։

— Ամէնէն սիրած պահս առաւօտն է։

— Ինչպէ՞ս կը գրէք։

— Շատ կը մտածեմ, շատ կ'ուսումնասիրեմ եւ յետոյ կը գրեմ ու քիչ սրբագրութիւններ կ'ընեմ. ահա։

Արդէն ցոյց կուտայ լայնածաւալ տետրակ մը, հաւանաբար մաս մը իր նոր գործէն —, մանր, կանոնաւոր եւ յստակ գիր մը, մաքուր, դիւրընթեռնելի եւ հազուադէպ սրբագրութիւններով։

— Ո՞րն է ձեր նախասիրած ժամանցը։

— Դռնէն դուրս մարզանք ու խաղեր— թէնիս, կոլֆ եւն. ու կը ծխեմ։

— Չէ՞ք խաղար։

— Երբեմն բօքէր կը խաղամ. չեմ սիրեր օրինակ՝ պրիճը, ոչ, կեանքը շատ կարճ է ու շատ... լուրջ, պրիճ խաղալու համար...

— Դուք ամէնէն աւելի ձեր ո՞ր գործը սիրած էք։

— «Մէնզ Մորթալիթի»ն. թէեւ շատ առաջ գրած եմ, բայց ճիշդ ներկայ ժամանակներու փերիվայրումները կը յիշեցնէ...

— Այսօր կը բաւէ. արդէն բաւական յոգնեցուցի ձեզի։ Յանցաւորը դուք էք որ այսքան բարի գտնուեցաք. հիմա իմ կարգիս, ի՞նչ կրնամ ընել ձեզի համար. այստեղ հայ գաղթականներ կան, կը հետաքրքրուի՞ք արդեօք։

— Ի՞նչ կ'ըսէք, չէի գիտեր որ իրարու մօտ հոծ հայ զանգուածներ կան. երախտապարտ պիտի ըլլամ, եթէ ինծի ընկերանաք եւ այցելենք իրենց ...

— Ամենամեծ ուրախութեամբ, հիմա վերջին խնդրանք մը։ Անշուշտ մենք օտար թերթերու դիւրութիւնը չունինք որ մասնաւոր լուսանկարիչներ ունենանք։

— Ճիշդ է, ճիշդ, «Նոր Օր»ին համար նկար մը պիտի գտնեմ, քանի որ կ'ուզէք այդ պատիւը ընել...

Կը ժամադրուինք. կը մեկնիմ մեղքնալով որ այսքան տաղանդաւոր Հայ մը Դաշնակցական չէ։ Բայց կ'երեւի այն ատեն ալ «Մայքըլ Արլէն» չէր ըլլար, եւ աշխարհ կը կորսնցնէր զինքը...

Հոգ չէ, սիրելի ընթերցող, թող այս մէկն ալ առանձ ըլլայ, եւ յետոյ, դեռ շատ երիտասարդ է...

Մ. Փ.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԸ ԵՒ ՅԱՐԱԺՈՒՆ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆԸ

═ o • o ═

Օրուան հոգերուն անմիջական ազդեցութեան տակ, գաղութին կեանքը շեղելով իր բնականոնէն ուղիէն, տաժանելի տաղտուկի մը հանգամանքն առած է։

Շուարած բազմութիւններ, աջ ու ձախ կը զարնուին ու հացէներ կը փնտռեն, որպէսզի դարման մը գտնեն իրենց ծով ցաւերուն։

Օր նոր, ցաւ նոր։ Եւ ամէն օր, օղակներու պրկում եւ վարչական խստութիւններ։

Սկսինք կարգով։

Նպաստազուրկ բանուորներու կացութեան մէջ ոչ մէկ փոփոխութիւն դէպի լաւը։ Ընդհակառակն։ Քանի կ'անցնին օրերն ու շաբաթները, ողբերգութիւնը իր ամբողջ կերպարանքով կը ցցուի մեր աչքերուն առջեւ։

Ի պատասխան բազմագլխեան «դիմումներուն» ու «տեսակցութիւններուն», վերջապէս իշխանութիւնները տուին իրենց չոր ու ցամաք պատասխանները։ «Նկատելով որ հայ եւ ռուս գաղթականները չունին փոխադարձ պայմանագիրներ ֆրանսական կառավարութեան հետ, եւ նկատելով որ, տնտեսական տագնապէն ազատ չեն նաեւ նահանգային իշխանութիւնները, որոշուեցաւ ոչ մէկ նպաստ տալ կամ վերահաստատել»։

Ահաւասիկ ձեզ չարաբաստիկ իրականութիւնը։

Մարսէյլի համայնավար շաբաթաթերթն ալ, Ռուժ – Միտի, անցեալ շաբաթ արձագանգ եղած էր այս տխուր լուրին։ Իսկ Սէնտիքա Ինիթէրի մէջ կազմուած անգործներու Կեդր. Կոմիտէն իր քարտուղարին բերնով հաղորդեց ինծի թէ նպաստի վերահաստատման մասին բացասական պատասխան ստացած է պատկան իշխանութիւններէն։ Եւ այս առթիւ, իրենց մէջ խոր ատելութիւն մը ստեղծուած է ընդդէմ իրենց այն ընկերներուն, որոնք նահանգային ժողովի անդամ են»։

Իսկ դուրսը, զանազան մարդիկ, գիտնալով որ իրականութիւնը այս է, տակաւին առանց տարրական ամօթի, մեծ մեծ կը ջարդեն ու խոստումներ կը շռայլեն։

Առաջնորդարանը Ազգ. Կեդր. Վարչութեան հետ, առանց աժան հաւատքներու, կը գործէ համեստ գետնի վրայ։

Իսկ ամէնկալ անճարակ փաստաբանը, իր գլուխն հաւաքելով զանազան երեւելիներ, անիմանալի խաղեր կը խաղայ։

Ուրիշ փորձանք մը եւս կայ։ Ինչպէս գրած էի անցեալները, Սէնտիքա Ինիթէրի մէջ կազմուած անգործներու Կեդր. Կոմիտէն իր կազմէն դուրս ձգեց երկդիմի գործիչ մը, որ փութաց հրապարակ հանել նոր կոմիտէ մը։

Հիմա Սէնտիքա Ինիթէրի եւ այս նոր մարմնին միջեւ պայքարը սաստկացած է ծանր հանգամանք մը։ Անգործներու Կեդր. Կոմիտէի անդամներէն երկուքը մատնուած են իբրեւ համայնավար եւ ձերբակալուած։

Հաւաստի աղբիւրէ կը լսեմ թէ անգործներու այս նոր կոմիտէն եւս պառակտուած է ինքն իր մէջ, եւ ուրիշ նորի մը ծնունդ պիտի տրուի... անշուշտ միշտ անգործներու անունով։

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐ

Վարչական ձեւակերպութիւնները իրենց խստութեամբ բարձրագոյն աստիճանին հասած են այս գործին մէջ ալ։

Մարտ 25ին սկսաւ թուղթերու նորոգումը անոնց որոնց մականունները կը սկսին A գիրով։ Միւս շարքերը պիտի հաղորդուին մամուլով։ Անհամար հարցարաններ կը լեցուին։ Նահանգապետարանի քովընտի փողոցը խռնուած է օտարականներու անհամար բազմութեամբ։ Մարդիկ մօտ 1000 հոգի, ամէն օր, հարցարանի համար պոչ կը կազմեն։ Եւ ամէն օր, հազար հոգիի համար երկու տասնեակ ոստիկաններ։

Հարցարանները շատ կնճռոտ են։ Այնպիսի հարցումներ կան, որ կարելի չէ պատասխանել առանց երկար խորհելու։ Հարցարանները ստանալու համար ժամը 12.30էն մինչեւ ժ. 4.30 սպասեցի։

Հարցարանին մաս կը կազմեն աշխատանքի երկու վկայականներ, որոնք պիտի լեցուին այն գործատէրին կողմէ, որուն քով կ'աշխատին։ Եւ գործատէրը լեցնելէ վերջ այս թուղթերը պիտի տանի քաղաքապետարան, հաստատել տալու համար իր ստորագրութիւնը։

Վերոյիշեալ թուղթերը, ինքնութեան հին թուղթերով պիտի յանձնուին պատկան իշխանութեան, փոխարէն առնելով ստացագիր մը։ Եթէ յետ քննութեան, նպաստաւոր ըլլայ եզրակացութիւնը, կը հաղորդուի ենթակային որ երթայ առնէ իր թուղթերը։ Այսպէս իրաւունք չունի աշխատանքի նոր թուղթ ստանալու։

Այսքան խստութիւններուն արդեօք քանի՞ տարաբախտ Հայեր զոհ պիտի երթան։

Չմոռնամ յիշեցնել նաեւ մեր հայրենակիցներուն նահանգապետարանի մէկ յայտարարութիւնը որ հրատարակուեցաւ շաբաթ օր եւ որ կը ծանուցանէ թէ, դիւրութիւն տալու համար այն օտարականներուն, որոնք լեցուցած են հարցարանները, իրենց ընտանիքի անդամներէն ո եւ է մէկը կրնայ կատարել յանձնումը պատկան իշխանութեանց, իւրաքանչիւրէն առնելով համապատասխան ստացագիրներ։

Վերջին պահուն կ'իմանամ թէ դադրեցուցած են վերոյիշեալ հարցարաններուն բաշխումը, ցնոր տնօրինութիւն։ Սակայն ստացողները, ինչպէս գրեցի քիչ վերը, պիտի սկսին մարտ 25էն սկսեալ։

ՍԵՂՄՈՒՄՆԵՐ ՕՏԱՐ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Հարիւրին տասը օրէնքն սկսան գործադրել տառապէս։ Չկայ աշխատանոց մը, որ ընդառաջ գացած չըլլայ օրէնքի տրամադրութեան։ Նպաստազուրկ բանուորներու բանակին վրայ սկսան աւելնալ նաեւ հարիւրին տասը օրէնքին զոհերը։

Բացի քանի մը ծանօթ ճարտարարուեստի տուներէն, գրեթէ միւս բոլոր հաստատութիւնները սկսան արձակել օտարականները։

Ազդուեցան նաեւ արհեստաւորները։ Չկան ոչ առաջուան վաստակները եւ ոչ ալ գործերը։ Արհեստաւորը դարձած է տեսակ մը ոչ-որակեալ բանուոր։

Ողբերգական վիճակի մը մատնուած են օտար սափրիչները, որոնք մեծ մասամբ Հայեր են։ Արգիլուած է օտար բանուորներ աշխատցնել։ Է՛հ, դիւրին արհեստ է, վերջապէս չեն թողուր որ օտարականը անօթի ապրի։

Բաղդատելով սափրիչներու հետ, կօշիկի գործը, տակաւին մը մխիթարական վիճակ ունի, հակառակ անոր որ աշխատանքի քննիչները այս ճիւղն ալ ազատ չթողուցին։

Կարելի է սափրիչներ ճարել, կը խորհի ազգ. բանուորութեան պաշտպանութեան կոմիտէն, իսկ կօշկակարնե՞ր։ Եթէ ոչ անկարելի, գէթ չափազանց դժուար է տեղացի գործաւորներ գտնել, փոխարինելու համար օտար բանուորները, որոնց ձեռքին մէջ, կօշիկի գործը դարձած է տեսակ մը մասնագիտութիւն։

Ահա թէ ինչո՞ւ քիչ շատ ազատ մնաց կօշիկի գործը։

ՀՐԱՉԵԱՅ

ՍԱՄՈՒՂ

Մահավճիռէն յետոյ

═ • ═

Պուքրէշի «Արագ»ը հետեւեալ խմբագրականը կը հրատարակէ, Նիւ Եորքի դատավճիռին հաստատման առթիւ (24 մարտ).

— «Ցա՜ւ։ Անշո՛ւշտ զգացինք երբ Նիւ Եորքի եկեղեցիին մէջ դաշունահար ընկաւ Ղեւոնդ եպ. Դուրեանը։ Բայց մեր ցաւը ոչ այնքան մարդուն համար էր, այլ այն եղերական պարագաներուն՝ որոնց մէջ իր շունչը տուաւ հայ հոգեւորականութեան ամէնէն անփառունակ դէմքերէն մէկը։

Բայց անչափելի է մեր յուզումը հիմա երբ կ'իմանանք չարաշուք վճիռը որ կը հաստատէ մահապատիժը երկու դժբախտներուն, Մաթէոս Լէյլէկեանի եւ Նշան Սարգիսեանի, որոնք ամէն առաջ դատուեցան ու դատապարտուեցան իբրեւ սպանիչները Ղեւոնդ Դուրեանին։

Այն ամօթալի տեսարանները զորս էջմիածնի շուքին տակ ծուարած գոյնզգոյն դաւադիրները սարքեցին Ամերիկայի մէջ՝ ամէն գնով դատապարտել տալու ինը ամբաստանեալները, այն զարշելի զինակցութիւնը զոր կնքեր էին պատուելիները կարմիրներուն հետ, Հմայեակ Արամեանցի լուսարարները Աբիկ Ունենեանի մարդասպաններուն հետ, եւ վերջապէս լալկան կնիկներու ու սուտ վկաներու վոհմակը որ տողանցեց դատարանէն ու որբանոցներէն՝ երդուեալները նախապաշարելու համար, մեզ կը մղեն կասկածով նայելու ամերիկեան արդարութեան վճռին վրայ։

Բայց եթէ նոյն իսկ այս երկու դժբախտները մեղսակցութիւն կամ կապ ալ ունեցած ըլլան Նիւ Եորքի ոճիրին հետ, բան մը կայ որ պարզ է արեւու լոյսին պէս։ Անոնք զոհերն են թունաւոր մթնոլորտի մը, զոր Ղեւոնդ Դուրեանը ինքն իսկ ստեղծեց ամերիկահայ թեմին մէջ, գաղութը նեղքելով երկուքի, մէկ մասը լարելով միւսին դէմ, կոնակը տուած ցեղին դուրսի եւ ներսի թշնամիներուն ու այն աղետալի կոնդակներուն որոնք կը տեղային էջմիածնէն, հայրական պաշտպանութիւն ընծայելով ամէն կարգի սեւմաւոր արիկաններուն Պաղտատէն մինչեւ Աթէնք ու զանոնք խրախուսելով հայ ժողովուրդի սրբութեանց դէմ իրենց ապերասան խաչակրութեան մէջ։

Ոճիրը իրենք գործած ըլլան կամ ոչ՝ տարակոյս չունինք որ հայ ժողովուրդի հոգիին մէջ անմեղ են այս երկու թշուառները, ու այն միւս հոգիները որոնք երկար տարիներ բանտին մէջ պիտի քաւեն իրենց հայրենասիրութիւնը։ Ղեւոնդները անէծքով պիտի փոխանցուին սերունդէ սերունդ՝ այնքան զարշելի կերպով ծառայած ըլլալնուն համար իրենց հօտին, բայց հայ ժողովուրդի սրտին մէջ իբր նահատակ պիտի ապրին այս երկու դժբախտները, որոնք մոլեգնօրէն սիրեցին իրենց հայրենիքը, ու անոր սիրոյն մղուեցան գործելու սպանութեան ամէնէն անիմաստը, ամէնէն անըմբռնելին, եթէ սակայն պահ մը արդար ընդունինք ամերիկեան դատարանին հետ թէ իսկապէս անոնք են սպանիչները։

Դատաւորն անգամ, որ պիտի արձակէր անողորմ վճիռը, պահ մը խոնարհեցուցած է իր գլուխը երկու ոճրագործներուն առջեւ, ու զանոնք մահուամբ պատժելով հանդերձ՝ զմայլած է հայրենասիրութեանը վրայ որ չարաշուք դաշոյնը դրեր էր անոնց ափին մէջ։

Հայ ժողովուրդը, ինքն ալ, պիտի այպանէ անշուշտ ոճիրը որ գործուեցաւ ժամու մը մէջ, բայց իր հոգիին մէջ խորան պիտի կանգնէ երկու դժբախտներուն համար որոնք այնքան սիրեցին իրենց հայրենիքը որ չկրցան անոր դրօշին եղած անարգը տանիլ, ու չկրցան թոյլ տալ որ պղծուին գերեզմանները անոր համար ինկողներուն։

Ու վաղը, երբ Գարեգին արք., էջմիածնի նուիրակը, ոտք դնէ Ամերիկա, թող իր առաջին պարտքը ըլլայ երթալ գտնել անունը երկու դժբախտներուն որոնք իրենց կեանքը զոհ տուին զարշելի դաւի մը ուր մեղքի կարեւոր մէկ բաժինը ստրկացուած էջմիածնինն էր ու իր արտասահմանեան արբանեակներուն, ծունկ չոքի անոնց անունին առջեւ, գլուխը ծռէ անոնց հողին, ու յանուն հայ կղերին որ այնքան ինկաւ մեր օրերուն եւ որ այնքան դաւեց հայ սրբութիւններուն, յանուն էջմիածնին՝ որ չսանձեց զայն իր շահատակութիւններուն մէջ ու յաճախ թեւ թիկունք եղաւ անոր, հեծկլտուքի մը մէջ պոռթկայ իր խղճին խայթը.

— Մեղա՛յ ...»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Նամակ մը..

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Քէսէրիկի մասնաճիւղը յաջորդաբար չորս նամակներ գրեց Քէսէրիկի Հայր. Միութեան Ամերիկայի Կեդր. Վարչութեան, սակայն բոլորն ալ անպատասխանի մնացած ըլլալով, ստիպուեցայ հրապարակաւ խօսիլ։

Մեր Կեդր. Վարչութիւնը անշուշտ պատգ. ժողովի տուած որոշման համաձայն,— Հայաստանի մէջ վերաշինուող Նոր Խարբերդին որքան գիտենք 1500էն 2000 տոլար աջակցած է եւ տակաւին կ'աշխատին որպէսզի Նոր Խարբերդը դառնայ իսկական ապաստանարանը բոլոր Քէսէրիկցիներուն։ Մենք եւս մեր կարգին այս խիստ շահեկան գործը քաջալերողներէն առաջինը եղած ենք, անկասկած գիտակցելով որ բազմիցս չարչարուած Քէսէրիկցիներուն վերջնական տեղը Հայաստանն է եւ հետեւաբար Նոր Խարբերդը Քէսէրիկցին հոն փոխադրելով է որ միանգամ ընդ միշտ պիտի ազատի այս անտոյժ եւ աննախանձելի վիճակէն։ Ուստի կը ցանկանք որ այդ ձեռնարկը պսակուի յաջողութեամբ։ Այդ յաջողութիւնը կախում ունի նաեւ Կեդր. վարչութեան բանիմաց ընթացքէն, այսինքն անոր աշխատելու եղանակէն։

Բայց Կեդր. Վարչութիւնը ուրիշ պարտականութիւն մը եւս ունի որմէ խուսափիլ պիտի նշանակէր իրականութիւնը չըմբռնել։ Ահա չորս ամիսը լրացաւ որ չարաշուք Թուականին երբ բոլորովին անարդար կարգադրութեամբ մը, Մարսէյլի հայ աշխատաւորները զրկուեցան գործազրկութեան նպաստէն։

Կը կարծուէր թէ այլ եւս վերջ գտած է հայ աշխատաւորի տառապանքը, քանի որ գործերու առատութիւն կար։ Բայց այդ ալ երկար չտեւեց։ Տարիներու ընթացքին հիմնուած բոյները իրարու ետեւէ կը քանդուին, իբրեւ հետեւանք սեղմիչ օրէնքներու։ Մարդիկ հիմա հազարումէկ դուռ ափ կ'առնեն պատառ մը չոր հաց ապահովելու համար։ Անոնք պատրաստ են ամէնէն դժուարին գործն իսկ կատարելու, գէթ անօթութենէ փրկելու համար իրենց զաւակները։ Բայց ափսոս որ աշխատանքի բոլոր դուռները փակ են։ Մօտ տասը Քէսէրիկցի ընտանիքներ ալ ենթարկուած են անտոյժ վիճակի մը, կարօտ պատառ մը չոր հացի։ Մարսէյլի Քէսէրիկցի մասնաճիւղը կ'ընէ իր կարելին, բայց չարիքին դարմանը վեր է իր ուժէն։ Ասոր համար է որ կ'ուզենք Կեդր. Վարչութեան ուշադրութիւնը հրաւիրել։ Օգնութեան հասէք ժամ առաջ, եթէ նախանձախնդիր էք որ Քէսէրիկցին ապրի, Հայաստան երթայ առողջ եւ աշխատելու ընդունակ վիճակի մէջ։ Փակելէ առաջ անհրաժեշտ է հրապարակաւ ուղղել քանի մը հարցումներ Կեդր. Վարչութեան.—

Ա.— Չորս նամակ գրուած է որոնց պատասխան չենք ստացեր։

Բ.— Կոչ մը ղրկուած է հանգանակութեան համար, չհրատարակուած։

Գ.— Մօտ 10 ընտանիք Հայաստան երթալու համր արձանագրուած են, ի՞նչ կարգադրութիւն ըրած էք։

Դ.— Նոր Խարբերդի օժանդակելէ զատ ուրիշ պարտականութիւն չունի՞նք անօթութեան մատնուած հայրենակիցներուն հանդէպ։

Պ. Նանեան

թեան դէմ, բայց կը կարծէ թէ այդ հաստատութիւնը չեղած է իր խոստումէն: Օրինակ, 1924ին Ազգերու Դաշնակցութիւնը յանձն առած էր յարգել տալ Մէմէլի համար հաստատուած կարգ ու սարքը, ապահովելու համար 100,000 Գերմանացիներու իրաւունքները, բայց չկրցաւ, եւ ճիշդ այս միջոցին չորս Գերմանացիներ մահուան դատապարտուած են Լիթուանիոյ մէջ:

Ինչ կը վերաբերի նաւատորմի եւ գաղթավայրերու հարցին, Գերմանիա առ այժմ չի պնդեր այդ հարցերուն վրայ, նիւթական պատճառներով, բայց ապագային կը վերապահէ իր իրաւունքները:

Մէկ խօսքով, Պերլինի խօսակցութիւնները ոչ մէկ հիմնական բարեփոխում յառաջ բերած են կացութեան մէջ:

Թուրքիա կ'ուզէ օգտուիլ առիթէն

Պոլսէն կը հեռագրեն մարտ 25 թուականով.— Թուրքիոյ մէջ մեծ հանդարտութեամբ ընդունուեցաւ Գերմանիոյ պարտաւորիչ զինուորութեան վերահաստատման լուրը: Որ եւ է նշան չկայ թէ այդ հանդարտութիւնը խորապէս պիտի խանգարուի, եթէ Պուլկարիան ալ նոյն միջոցին դիմէ: Թուրքիա սկզբունքով համաձայն է դաշնագիրներու վերաքննութեան, բայց, հողային սահմաններու գոյավիճակին պահպանումը պահանջելով հանդերձ, կը կարծէ թէ անգործադրելի է դաշնագիրներու զինուորական տրամադրութեանց մշտնջենական պահպանումը: Այս տեսակէտին բնական հետեւանքն է արեւելեան Թրակիոյ պահակազօրքին զօրացումը: Անկէ զատ, Թուրքիա առաջինն ըլլալով պատերազմէն վերջը պարտադրուած դաշնագիրը անտեսող (Սեվր), անյարմար վիճակի մէջ է այսօր, քննադատելու կամ ընդդիմանալու համար, երբ նախկին դաշնակից մըն ալ նոյն ճամբուն կը հետեւի: Հետեւաբար կը կարծուի թէ պալքանեան համաձայնութեան մէջ Թուրքիա չափաւոր դերք մը պիտի բռնէ այս հարցին առթիւ: Միեւնոյնատեն, եթէ դաշնագրի զինուորական տրամադրութիւնները ընդհանրապէս պիտի անտեսուին, Թուրքիա անկասկած պիտի փորձուի կրկին արծարծել Նեղուցներու ապառազմութեանց խնդիրը, զոր մէկդի դրած էր անցեալ տարի, գլխաւորապէս նկատի առնելով Անգլիոյ հանրային կարծիքը, եւ պիտի ջանայ ջնջել տալ Լօզանի դաշնագրին զինուորական տրամադրութիւնները, որոնք կ'արգիլեն Տարտանէլի ափերուն տեւական ամրացումը:

⁂ Այս միջոցին խորհրդակցութիւններ կը կատարուին Պելկրատի մէջ, Փոքր Համաձայնութեան ներկայացուցիչներուն միջեւ: Հեռագիրները կ'ըսեն թէ այդ խորհրդակցութեանց մէջ որոշուած է վճռապէս ընդդիմանալ Սէն Ժէրմէնի (Աւստրիա), Թրիանօնի (Հունգարիա) եւ Նէօյիի (Պուլկարիա) դաշնագիրներուն՝ զինուորական տրամադրութեանց բռնաբարման: Ուրիշ լուրի մը համաձայն աչք պիտի գոցեն Աւստրիոյ համար, նկատի առնելով գերմանական վտանգը: Այսպէս, պիտի արտօնեն որ աւելցնէ իր բանակը, բայց միայն չահակից պետութեանց հաւանութեամբ եւ իբրեւ զգուշութիւն գերմանական վտանգին դէմ:

Մօտերս Պելկրատ կը սպասուի Թէվֆիք Արաս, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, որ միեւնոյն ատեն նախագահն է Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին: Երկու օր մնալէ յետոյ, Թ. Արաս ճամբայ պիտի ելլէ դէպի Ժընեւ, ուր ապրիլ 15ին պիտի գումարուի Ա. Դ. խորհուրդը:

Ճափոն վերջնապէս քաշուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութենէն

Հրաժարման համար սահմանուած օրինական պայմանաժամը, երկու տարին լրացած ըլլալով, Ճափոն մարտ 27ին (երէկ) վերջնապէս քաշուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութենէն: Ուրեմն, Ծայր. Արեւելքի մեծագոյն կայսրութիւնը այլեւս ոչ իրաւական կապ ունի Ազգերու Դաշնակցութեան հետ, ոչ ալ որ եւ է պարտականութիւն անոր հանդէպ: Միայն պիտի մասնակցի Աշխատանքի Գրասենեակին: Այս երրորդ պետութիւնն է որ կը հրաժարի, երկու տարի առաջ ազդարարելով: Միւս երկու պետութիւններն են Քոսթա-Ռիքա եւ Պրազիլիա: Նախապէս Մեքսիքա եւ Սպանիա եւս հրաժարած էին, բայց յետոյ ետ առին: Իսկ Փարակուէյ եւ Գերմանիա անդամ կը համարուին, մինչեւ որ լրացնեն երկու տարին:

Ճափոնի վերջնական հրաժարումը ընդհանուր ցաւ պատճառեց Ժընեւի մէջ, որովհետեւ վերջին 15 տարիներու ընթացքին այդ մեծ պետութիւնը արդիւնաւորապէս մասնակցած էր Ազգաժողովի բոլոր աշխատանքներուն: Քաշուելով հանդերձ, ճափոնական կառավարութիւնը յայտարարեց թէ չպիտի դադրի իր գործակցութիւնը միջազգային քաղաքականութեան մէջ:

Հում նիւթերու արտածումը արգիլուած

Վերջերս լուր տարածուած էր թէ Գերմանիա մեծ քանակութեամբ հում նիւթեր կը գնէ Ֆրանսայի մէջ, սպառազինութեանց եւ պայթուցիկներու շինութեան համար: Այս տեղեկութեան վրայ, կառավարութիւնը աշխի օր հրամանագրով մը արգիլեց շարք մը հում նիւթերու արտածումը: Պաշտօնական զեկոյցը, որ հրատարակուեցաւ նախարարական խորհուրդէն վերջը, պարզապէս կ'ըսէ թէ ժողովը հաստատեց առեւտրական նախարարութեան մէկ հրամանագիրը, որ «առժամապէս կ'արգիլէ արտածումը կարգ մը հում նիւթերու որոնք կապ ունին ազգային պաշտպանութեան հետ»: Այս առթիւ կազմուած է արգիլուած նիւթերուն ցանկը, որ կը պարունակէ հրացանի փայտ, բամպակի մնացորդներ, «մակնէզիոմ», ալքօլ եւայլն:

2,475,800 ՖՐԱՆՔԻ ծախուեցաւ հանգուցեալ նախարար Լուի Պառթուի մատենադարանին մէկ մասը: Անուրդը կը շարունակուի տակաւին:

Ազգային Վիճակահանութեան պարգեւները

Երեքշաբթի օր տեղի ունեցաւ ազգ. պարգեւախաղին 1935ի երրորդ վիճակահանութիւնը:

2,500,000 փրանքի մեծ պարգեւը շահեցաւ 142.733 թիւը:

Հետեւեալ հինգ թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն փրանք.— 303.442, 532.205, 342.297, 067.445, 391.002:

Հետեւեալ հինգ թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500,000 փրանք.— 809.833, 968.496, 323.699, 951.986, 520.249:

6,577 վերջացող թիւերը շահեցան 100,000 փրանք:

6,082 վերջացող թիւերը շահեցան 50,000 փրանք:

2,705 վերջացող թիւերը շահեցան 25,000 փրանք:

7,445 վերջացող թիւերը շահեցան 25,0000 փրանք:

789 վերջացող թիւերը շահեցան 10,000 փրանք:

78 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 փրանք:

4 վերջացող թիւերը շահեցան 100 փրանք:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Պ. ԼԱՎԱԼ ՄՈՍԿՈՒԱ պիտի երթայ ապրիլի երկրորդ կիսամեային, այսինքն Սթրէզայի ժողովէն վերջը, մինչդեռ խորհրդային իշխանութիւնը նախընտրելի կը գտնէր որ անմիջապէս ճամբայ ելլէ:

ՀԱՊԷՇԻՍՏԱՆԻ ծանօթ վէճին առթիւ, գերմանական կառավարութիւնը իր աջակցութիւննառաջարկած է հապէշական կառավարութեան: Լոնտոնի թերթերը այս լուրը տալով, կ'աւելցնեն թէ գերմանական դեսպանը պատրաստակամութիւն յայտնած է անմիջապէս մասնագէտներ, մարզիչներ եւ օդանաւեր տրամադրելու:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ պիտի գումարուի այսօր, հինգշաբթի, վաւերացնելու համար կառավարութեան տնօրինութիւնները՝ ապստամբներուն դէմ, ինչպէս եւ բանակին եւ վարչական պաշտօնատուներու մաքրագործման մասին: Ժողովը միայն մէկ նիստ պիտի գումարէ: Երկու ամիսէն նոր ընտրութիւններ պիտի կատարուին, ընտրելու համար երեսփ. ժողով մը որուն պաշտօնը պիտի ըլլայ վերաքննել սահմանադրութիւնը: Միեւնոյն ատեն պիտի զօրացնէ գործադիր իշխանութիւնը, ջնջելով ծերակոյտը:

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ.

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ Նիստը տեղի պիտի ունենայ այսօր Հինգշաբթի Մարտ 28ին, երեկոյեան ժամը 8.30ին Au Clair de Lune սրճարանի վերնայարկը:

ՊԱՆԼԷՕ-ԲԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 17, Րիւ Ամբէր, Բաշանի: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Շբ. երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Կը խօսի ընկ. Վ. Շամբարձումեան:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատանեկան Միութեան ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Միութեանս Գրադարան-Ընթերցասրահին մէջ, 48, Րիւ Նասիօնալ: Կը դասախօսէ ընկ. Պօղոս Հիւսեան, նիւթ ունենալով ազգայնութի՞ւն թէ միջազգայնութի՞ւն: Շարունակութիւն նախորդ դասախօսութեան:

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան խումբերու բոլոր ընկերները այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ Ենթակոմիտէն եւ Քրիստափոր խումբը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրեն բոլոր ընկերները, այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին:

ՀԱՆԴԷՍ — ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ԿՈՒՍԷՆՎԻԼԻ «ՏԱՒՐՈՍ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

տեղի կ'ունենայ այս կիրակի, 31 Մարտ ժամը 2.30ին

Abbeye'Hotel Ferme de Noues. Goussainville.

Կը խօսի ընկեր Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Կը ներկայացուի ՕԹԷԼԼՕԻ ՆԱԽԱՆՁԻ ՏԵՍԱՐԱՆԸ

եւ երկու փոքր զաւեշտներ:

Բանախօսութիւն: Մուտք 5 ֆրանք:

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ, Իսի-լէ-Մուլինոյի ԶԱՒԱՐԵԱՆ Ակումբի Ցերեկոյթ-Պարահանդէսին, որ տեղի պիտի ունենայ Ապրիլ 14ին:

Բոլոր կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ Թուականը:

Ֆր. Կ. Խաչի Օրը եւ Քառամեակը կը տօնուի

Նախաձեռնութեամբ ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԿԱՐՏԱՆ-ՊԻՎԷՐԻ Մ.-ճիւղին

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ մէջ

Կը խօսին՝ Պ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ, Օր. Ժ. ՐԻՇԷԼՄ եւ Պ. ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ

«ԱՆԴՐԱՆԻԿ» թատերախումբին կողմէ կը ներկայացուի

«ԹԱԼԷԱԹԻ ԱՆԿՈՒՄԸ»էն մաս մը

երգ, մեներգ, արտասանութիւն եւ ռուսական պար:

Մուտքը՝ ազատ է:

Ապրիլ 24ի ազատանդէսը Մարսէյլի մէջ

ՊԻՏԻ ՏՕՆՈՒԻ ԱՊՐԻԼ 22ԻՆ, ԺԱՄԸ 3ԻՆ,

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Զ. Ո. ՄՐՈՒԹԵԱՆ

ՀՐԱԺԵՇՏԻ ՃԱՇԱՔՈՅԹ

Ընկերահամակրական հրաժեշտի ճաշոյթ Սիփանի ղեկավար՝ Պ. ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ մեկնումի առթիւ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 31, Rue de Seize, մէթրօ՝ Օտէօն:

Կը հրաւիրուին Սիփանի եւ Պ. ՍԱՔՕի բարեկամները:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷ կը խնդրուի նկատի առնել, Փարիզ եւ Արուարձաններու, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սկաուտներու տարեկան հանդէսը, 12 Մայիս, կիրակի, կէս օրէ վերջ Petit Journalի սրահին մէջ:

Մանրամասնութիւնները առնենք:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ընկեր Գարեգին Հայազգրեան եւ ընկեր Գեղեցիկ Յովհաննէսեան իրենց ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ընկ. Մանուէլ Մարութեանի՝ իր կնոջ դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

Փարիզ, 26, մարտ 1935

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱԶԳ. ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Թեմիս հայ գործաւորներու, խանութպաններու եւ գործաւորներու ուշադրութեան կը յանձնենք Assurance Socialeի պարտականութեանց ճշդիւ եւ տասացի գործադրութիւնը: Պարտք սեպեցինք այս պարզան յիշեցնել մեր հայրենակիցներուն կանխելու համար ամէն թիւրիմացութիւն որոնք կրնան նկատուիլ զանցառութիւն օրէնքին այս առթիւ գծած տրամադրութեանց:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ Ս. Թադէոս Մատրան Թաղական խորհուրդը կը ծանուցանէ թէ իր թաղի բնակիչներէն պրուսացի Պ. Ղազարոս Գօլաճեան մօտ մէկ ամիսէ ի վեր անկողին ինկած ըլլալով կը գտնուի ծայրայեղ թշուառութեան մէջ իր երեք զաւակներով:

Սրտցաւ հայրենակիցներէ կը խնդրուի իրենց նիւթական օժանդակութիւնը փոխադրել Թաղական խորհուրդիս հասցէին, Chapelle Arménienne, Campagne Perrier, St. Antoine, Marseille.

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (53)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Քաւոր Պետրոսի ենթադրութիւնը ուղիղ յայտնուեցաւ: Սեղանաւորը առաջին օրը չէր հասկացել, թէ ինչ էր պատահել իւր արկղի հետ: Որովհետեւ այսպիսի սեղանաւորները, որոնք ոսկի, արծաթ եւ գոհարներ գրաւ առնելով, փոխ են տալիս, սովորաբար միշտ վէճեր են ունենում գրաւատէրների հետ, եւ հետեւաբար շատ անգամ գործ են ունենում դատարանների հետ: Այն օրը, որի գիշերը կատարուեցաւ յայտնի գողութիւնը, սեղանաւորը մի տիկնոջ գանգատով կանչուած էր դատարանը: Հրեան վաճառել էր տիկնոջ 5000 րուբլի արժէք ունեցող օղամանեակը 1500 րուբլի պարտքի փոխարէն: Դատարանը գործը վճռել էր յօգուտ տիկնոջ:

Իսկ երկրորդ օրը, երբ ես գնացի քաւոր Պետրոսի համար տեղեկութիւններ բերելու, գողութիւնը արդէն յայտնուած էր: Ոստիկանութիւնը քննութիւն էր անում եւ կազմում էր իւր տեղեկագիրը: Խանութի դռները, կողպէքները, լուսամուտները գտան ամբողջ: Երկաթեայ արկղը նոյնպէս կոտրած չէր: Ուրեմն ո՞րտեղից էր մտել գողը: Ինքը Հրեան նոյնպէս ցոյց էր տալիս, որ նա իւր արկղը բոլորովին կողպուած գտաւ, եւ խանութի դռները փակուած էին, երբ գործակատարները առաւօտեան եկան բաց անելու:

— Ուրեմն սատանաները պէտք է մտած լինեն խանութը, ծաղրում էին շատերը Հրեային,— որովհետեւ սատանան կարող է անցնել փակ դռնից, պատի միջից, առանց հետք թողնելու:

Բազմութեան հետ հաւաքուած էին այնտեղ եւ գրաւատէրներից շատերը: Նրանք աղաղակում էին:

— Սուտ է խօսում անիծուած Հրեան, սուտ է խօսում: Նա ինքն է թագցրել մեր իրեղէնները, պատճառ բերելով, թէ գողացել են: Ո՞րտեղից մտաւ գողը, ի՞նչպէս դուրս եկաւ: Ինչո՞ւ արկղի մէջի թուղթ փողերը չտարաւ, միայն մեր իրեղէնները տարաւ:

Ոստիկանութիւնը հաւանական գտաւ կասկածը եւ կալանաւորեց Հրեային:

Հրեան, երեւի, մոռացել էր սուրբ Շիմօնի սնտուկը, եւ երեւակայել անգամ չէր կարող, որ նրան «տապանակ ուխտի» մէկ մասը ընծայող քահանան, եւ նրա հարստութիւնը ծովի աւազների չափ բազմացնելու ցանկութիւն յայտնող քահանան, կարող էր նրա արկղի հետ անբարեխղճօրէն վարուել:

Մենք մի ամբողջ շաբաթ մնացինք Լիզայի մօտ: Ես ամէն օր նոր տեղեկութիւններ էի բերում քաւոր Պետրոսի համար: Նա ցերեկները դրսում չէր յայտնւում, այլ գիշերները միայն դուրս էր գալիս իւր մթին սենեակից: Արդեօք ո՞ւր էր գնում,— այդ մասին ինձ ոչինչ չէր ասում:

Լիզան օրըստօրէ աւելի համակրելի էր դառնում: Այդ գժրախտ կինը զարթեցնում էր իմ մէջ ոչ այլ զգացմունք, այլ միայն ցաւակցութիւն: Երբ նա պատմում էր ինձ իւր կրած տանջանքները, իւր հետ պատահած անցքերը, ես սարսափում էի: Նա մի կատաղի աւազակի սիրուհին էր, որից բաժանուել չէր կարող, որովհետեւ սաստիկ սիրում էր նրան, թէեւ օր չէր անցնում, որ չծեծուէր նրանից:

Որպէս գիշերով մտանք Լիզայի տունը, այնպէս էլ գիշերով դուրս եկանք այնտեղից: Խեղճ աղջիկը պատրաստել էր ինձ համար բաւական ճոխ պաշար ճանապարհին ուտելու համար: Նա ինձ կոչում էր Նիկալայ, որովհետեւ այդ անունով ծանօթացայ նրա հետ:

— Նիկալայ, հոգեակս, ասաց նա մեզ ճանապարհ դնելու ժամանակ,— երբ կը պատահի քեզ միանգամ եւս անցնել այդ քաղաքով, չմոռանաս խեղճ Լիզային:

— Չեմ մոռանայ, պատասխանեցի ես, եւ մեր սայլակը հեռացաւ:

Քաւոր Պետրոսը բարկացաւ: Նա սաստիկ ատում էր, երբ մարդիկ քաղցրութեամբ էին խօսում «քածերի» հետ, ինչպէս սովորաբար արտասանում էր նա:

═ o ═

Է.

ԲԱՐԵԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

— • —

Գիշեր էր, երբ մենք դուրս եկանք յիշեալ քաղաքից: Լուսնեակի լուսով մեր սայլակը հանդարտ վազում էր հարթած ճանապարհով, երկու ուժեղ ձիաներ քաշում էին նրան ամենայն արագութեամբ: Ես կառավարում էի նրանց երասանակները: Քաւոր Պետրոսը մրափում էր սայլակի մէջ, որպէս մի հսկայ, որ հանգստանալու պէտք է զգում մի մեծ յաղթութիւնից յետոյ:

Մեր ճանապարհը ձգւում էր անսահման անապատի միջով, ուր դէպի որ կողմը նայում ես, երկինքը միանում է հորիզոնի հետ: Այսպիսի անապատները ոչ միայն ցերեկով, այլ եւ գիշերով, այն եւս լուսնկայ գիշերով, կախարդիչ կերպով ազդում են մարդու երեւակայութեան վրայ: Եւ ինչպիսի պատկերներ, ասես, չեն գալիս ու չեն գնում նրա աչքերի առջեւից:

Ցանկարծ միտքը սլանում է հեռու եւ հեռու, եւ օտարական պանդուխտը տեսնում է իրան իւր հայրենիքում... տեսնում է ծանօթ երեսներ... տեսնում է ծանօթ տեղեր... տեսնում է իւր մանկութեան սրբավայրը եւ ուրախանում է...: Բոլորը հետզհետէ անհետանում են: Իսկ այն պատկերը, որ միշտ կից է եղել նրա սրտին, նա մնում է, նա երկար ժամանակ մնում է...:

— Այդ իմ Սառայի պատկերն է...:

— Նազելի Սառա... որքան մեծացել է նա... որքան գեղեցիկ է.... ահա նա ժպտում է... որքան ուրախ է... ահ մօտ եկաւ... ինչու է գլուխը քարշ գցել... երեւի ամաչում է... տես կարմրեց...: Սիրելի Սառա, մի փախիր... ես քո Մուրատն եմ... գրկիր ինձ... համբուրիր ինձ... ա՜խ, ի՞նչու ես փախչում... Սառա ջան... իմ Սառա...

Վերջին խօսքերը այնպիսի բարձր ձայնով արտասանեցի ես, որ քաւոր Պետրոսը իւր քնից զարթնեց:

— Ի՞նչ է, ի՞նչ է պատահել, գոչեց նա չփոթուելով:

— Ոչինչ, պատասխանեցի ես փոքր ինչ յուզւի գալով:

Նա կրկին աչքերը խփեց, քնեց:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

ՈՒՐԲԱԹ 29 ՄԱՐՏ
VENDREDI 29 Mars 1935

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ Վ.ԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	Վ.ԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԺԱ՝ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année N° 2766 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է ԲԱՆՈՒԿ ՄԵՔԵՆԱՅ ՄԸ

Բոլորդ ալ կարդացիք Միացեալ Ցանձնաժողովին զեկուցումը եւ Աշխատանքի նախարարութեան ուղղուած յուշագիրը, որոնք հրատարակուեցան առջի օր եւ երէկ:

Զեկուցումը կը հաղորդէր Մարտ 11ի եւ 20ի աշխատանքները, իսկ յուշագիրը ուշադրութեան կը յանձնէր զանազան հոգեր, եւ մանաւորապէս չափահաս պատանիներու պարագան, որ նոյնքան ծանր մտահոգութիւն կը պատճառէ:

Դիտեցիք, անշուշտ, որ այս անգամ աւելի փաստացի տեղեկութիւններ կը պարունակէր յուշագիրը, քանի մը թուանշաններ ալ յիշելով, եւ ներկայացնելով որոշ առաջարկներ:

Տակաւին լուրջ աշխատանքի կը կարօտի այս գործը, — յուշագիրներու եւ առաջարկներու մշակումը:

Օրինակ, յուշագիրը կը խօսի «անկանոն»ներու կամ թրքահպատակներու մասին, փաստացի պարզելով անոնց դժբախտութիւնը: Բայց, չի ներկայացներ թուանշաններ, որոնք աւելի խօսուն պիտի դարձնէին պատկերը:

Չհասկցանք թէ ինչո՞ւ այնքան դժուար կը համարուի այս լրացումը:

Տարիներէ ի վեր, եւ մանաւորապէս վերջին չորս - հինգ ամիսներու ընթացքին, բազմաթիւ անհատական եւ հաւաքական դիմումներ կը կատարուին Ցանձնաժողովին:

Արդ, եթէ երկու «Օֆիս»ներու վարիչները եւ Ցանձնաժողովին գործավարը գլուխ գլխի տային, կարելի էր վիճակագրութիւն մը կազմել, անշուշտ միջինը առնելով:

Արուարձաններու եւ գաւառի ազգ. մարմիններն ալ կրնան օգնել այս աշխատանքին: Իսկ մամուլը առատ նիւթ կը պարունակէ, եթէ ուզեն հետաքրքրուիլ:

Երբ միջին թիւ մը կը գտնեն Ֆրանսայի մէջ ծնած մանուկներու համար, տասը հազար հաշուելով, եւ ուշադրութեան կը յանձնեն անոնց առանձնայատուկ պարագան, շատ աւելի դիւրին է թուանշաններով խօսիլ նաեւ միւս հոգերու մասին:

Շատ աւելի ստիպողական խնդիր մը:

Կ'ակնարկենք՝ Ցանձնաժողովին գործունէութեան եղանակին:

Բազմաթիւ առիթներով խօսած ենք այս մասին, բայց կը թուի թէ բան մը չէ փոխուած:

Ըսել կ'ուզենք թէ՝ մեքենան չի բանիր այնպէս ինչպէս կը պահանջէ կացութեան լրջութիւնը:

Հանրութիւնը Ցանձնաժողովին գոյութիւնը կ'իմանայ անոր զեկուցումներէն, — ժողով, դիմումներ, յուշագիր եւն.:

Բայց հանրութիւնը չի գիտեր թէ այդ Ցանձնաժողովը ունի՞ մնայուն դիւան մը, որ իր հոգերով զբաղի օրը օրին, անհրաժեշտ եւ անմիջական դիմումները կատարել տալով նոյն իսկ անհատական պարագաներու համար:

Մեր մասին խօսելով, ամէն օր նամակներ կը ստանանք, նոյն իսկ անձնական դիմումներ:

Մէկը անցագրի խնդիր ունի (անցագիր կը պահանջեն): Երկրորդ մը — քանի՜նե՛ր — արտաքսման վճիռ ստացած են, նոյն իսկ տասը տարի առաջ գործուած յանցանքի մը համար: Ուրիշներ զոհ գացած են զանազան «սըմսար»ներու — երբ գործերը բանուկ էին: Եւ դեռ ուրիշներ որ չափահաս մանուկներ ունին, կամ պատահական աշխատանքներու կապուած ըլլալով, չեն կրնար կանոնական վկայագիրը ճարել (գործատիրոջ մը):

Որեւէ խմբագրութիւն չի կրնար ուրիշ բան ընել, եթէ ոչ բացատրել օրէնքին տրամադրութիւնները: Ելքեր ցուցնել եւ ի հարկին ձեռնհաս անձերու աջակցութեան դիմել:

Բայց ասոնք անճար միջոցներ են: Ո՞վ պիտի հետապնդէ այս կամ այն ձեռնարկը, որ յաճախ երկար ժամանակի եւ մեթոտիկ աշխատանքի կը կարօտի:

Եթէ «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը լայն միջոցներ ունենար, սիրով կը ստանձնէր գրասենեակ մը յատկացնել իրաւագէտ խորհրդականի մը, որպէսզի զբաղէր այսպիսի հոգերով ...

Արդ, Ցանձնաժողովը ի՞նչ կարգադրութիւններ խորհած է, այս անմիջական եւ տեւական հոգերուն առթիւ:

Գիտենք որ Ցանձնաժողովին մաս կը կազմեն երկու «օֆիս»ները, Բարեգործականը, եկեղեցիի հոգաբարձութիւնը եւն.:

Բայց գիտենք նաեւ որ, անդամակից իւրաքանչիւր օրկան կը գործէ իր սեփական շրջանակին մէջ: Միութեան գիծ մը երեւան կուգայ, երբ ժողովի կը նստին իբրեւ Միացեալ Ցանձնախումբ:

Գիտենք ուրիշ զարմանալի պարագայ մըն ալ:

Մինչ «օֆիս»ներուն առաջինը, — այն որ Դաշնակցական կը համարուի (Բէլպէս) — ունի քարտուղար մը եւ անոր գլխուն վերեւ՝ ընդհանուր վարիչ մը, միւսը ունի երկու գործիչներ, մէկը՝ իբրեւ գաղթ. գրասենեակի վարիչ, միւսը՝ իբրեւ Գաղթ. կեդր. Ցանձնաժողովի ներկայացուցիչ:

Եթէ Տնտես. կեդրոնն ալ հաշուենք, կրնաք իմանալ թէ քանի գլուխներ կամ թեւեր ունինք, բուն հասցէն միշտ բախտի մնալու պայմանաւ:

— Բայց չէ՞ որ Միացեալ Ցանձնաժողովը ունինք:

Այո՛, եւ սակայն այդ մեքենան կը բանի միայն ժողովի օրերը, մինչդեռ օրուան կեանքը գրասենեակ, հասցէ, գործակատար կը պահանջէ ամէն օր, նոյն իսկ ամէն ժամ:

Ի՞նչ իմաստ ունի խնդրագիրներ, դիմումներ ստանալ եւ պահել մինչեւ յաջորդ նիստը:

Մանաւանդ որ, բուն տագնապը դեռ նոր պիտի սկսի, երբ վերջանան ինքնութեան թուղթի նորոգման գործողութիւնները, Aէն մինչեւ Z:

Դժուա՞ր է գտնել ձեւ մը, կեդրոնական դիւան մը հաստատելու համար, գործակատար - քարտուղարով մը: Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՏԵՆԴԱԳԻՆ ԵՐԹԵՒԵԿ ՔԱՂԱՔԷ ՔԱՂԱՔ

ՍԸՐ ՃՕՆ ՍԱՅՄԸՆ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՇԱՏ ԱՒԵԼԻ ԾԱՆՐ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐ ԴՐԱԾ Է

Յունեսնութիւնը կը շարունակուի

Պ. Իտըն, Անգլիոյ լիազօրը, Մոսկուա հասաւ չորեքշաբթի օր, 27 մարտ, եւ անմիջապէս գործի ձեռնարկեց: Պերլինէն մինչեւ Մոսկուա իրեն կ'ընկերանար Լոնտոնի խորհրդային դեսպանը, որ կառախումբին մէջ բացաւ խօսակցութիւնները, պարզելով իր կառավարութեան տեսակէտները: Երբ կառախումբ նստաւ Պերլինի մէջ, Պ. Իտըն շրջապատուեցաւ թղթակիցներով, որոնք անհամբեր լուրի կը սպասէին: Անգլիոյ ներկայացուցիչը որ եւ է տեղեկութիւն չհաղորդեց, առարկելով թէ ... քուն ունի: Ռուսեւլեհական սահմանին վրայ, Պ. Իտըն նստաւ մասնաւոր կառախումբ մը, զոր տրամադրած էր խորհրդային իշխանութիւնը: Անգլիական դեսպանատան մէջ ճաշելէ յետոյ, Պ. Իտըն առաջին տեսակցութիւնը ունեցաւ Պ. Լիթվինովի հետ, որ իրիկունը մեծ ընդունելութիւն մը սարքեց արտաքին գործավարութեան դահլիճին մէջ: Անգլիոյ ներկայացուցիչը Մոսկուա պիտի մնայ մինչեւ մարտ 31, տեսակցելով բոլոր գործավարներուն հետ, եւ յետոյ պիտի անցնի Վարշաւա եւ Փրակա:

Սըր Ճօն Սայմըն ալ Պերլինէն Լոնտոն հասնելով, իր առաջին զեկուցումը տուաւ նախարարական խորհուրդին, որ արտակարգ նիստի հրաւիրուած էր: Որ եւ է մանրամասնութիւն չհրատարակուեցաւ այս զեկուցման մասին: Միայն կը հաւաստեն թէ կառավարութիւնը նոր հրահանգներ ուղղած է Պ. Իտընի:

Անգլիոյ ներկայացուցիչը մասնաւորապէս պիտի ջանայ իմանալ թէ խորհրդային իշխանութիւնը տրամադի՞ր է հիմնովին փոխելու արեւելեան դաշինքի ծրագիրը կամ ուրիշ մը առաջարկելու, քանի որ Հիթլէր վճռապէս կը մերժէ եղածը: Անգլ. կառավարութիւնը կ'ուզէ լսել Մոսկուայի նոր առաջարկները, որպէսզի կարելի ըլլայ փարատել Գերմանիոյ կասկածները խորհրդային իշխանութեան ծրագիրներու մասին:

Սըր Ճօն Սայմըն երէկ յայտարարութիւն մը ըրաւ երեսփ. ժողովին մէջ, լրացուցիչ մանրամասնութիւնները պահելով Պ. Իտընի վերադարձին: Կառավարութիւնն ալ կ'ըմբռնէ թէ խոհեմութիւն չէ ամէն բան մէջտեղ հանել, մինչեւ որ չհասկցուին Խ. Միութեան, Լեհաստանի եւ Չեխոսլովաքիոյ տեսակէտները: Պ. Իտըն Լոնտոն կը սպասուի ապրիլ 4ին, եւ մինչեւ ապրիլ 11, երբ տեղի կ'ունենայ Սթրէզայի խորհրդակցութիւնը, երեսփ. ժողովը լայն ժամանակ պիտի ունենայ վիճաբանութեանց համար: Նոյն իսկ այդ պարագային կասկածելի է որ անգլ. կառավարութիւնը երեւան հանէ իր քաղաքականութեան բոլոր գաղտնիքները: Սըր Ճօն Սայմըն միշտ կը յայտարարէ թէ Պերլինի այցելութեան նպատակը համաձայնութիւն կնքել չէր, այլ իմանալ Գերմանիոյ տեսակէտները, ծանօթանալ Հիթլէրի եւ ուսումնասիրել գերմանական հոգեբանութիւնը:

Մինչ այս մինչ այն, Լոնտոնի մէջ անհամբերութիւնը սաստկացաւ, երբ օդանաւային նախարարը եւ վարչապետը պալատ գացին, տեղեկութիւններ հաղորդելու համար թագաւորին: Այս վերջինը նոր Լոնտոն վերադարձած էր, մէկ ամսուան արձակուրդէն, եւ ուզեց առաջին առթիւ տեսնել նախարարները, կացութեան մասին գաղափար կազմելու համար:

«Մորնինկ Փոսթ», Լոնտոնի պահպանողական օրկանը, ուշագրաւ խմբագրական մը հրատարակեց երէկ, շեշտելով. «Այժմ անվիճելի է թէ Գերմանիա ամենադոյզն տրամադրութիւն չունի միանալու ո՛ր եւ է ծրագրի որ կը ձգտի ամրապնդել Եւրոպայի խաղաղութիւնը»:

Զարմանազան պատմութիւններ Գերմանիոյ պահանջներու մասին

«Տէյլի Թէլէկրաֆ», որ ընդհանրապէս արտաքին նախարարութենէն կը ներշնչուի, հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Գերմանիոյ պահանջներու մասին.—

1.— Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ օդանաւային հաւասար ուժ, մակարդակը Խ. Միութեան օդանաւային զօրութեան վրայ հիմնուելու պայմանաւ:

2.— Նաւատորմիղ մը՝ 400,000 թօն տարողութեամբ, որ Գերմանիոյ պիտի տայ 4/5 համեմատութիւն հանդէպ Անգլիոյ, կամ ֆրանսական նաւատորմին գրեթէ կրկինը:

3.— Գերմանիոյ միացնել ամբողջ արեւելեան Փրուսիան, ջնջելով լեհական նրբանցքը (Տանցիկ), եւ յայտարարելով թէ ներկայ արեւելեան սահմանները մնայուն չեն:

4.— Ճանչնալ Չեխոսլովաքիոյ սահմանը, որպէսզի Գերմանիա վերադառնան այնտեղ ապրող 3,500,000 Գերմանացիները:

5.— Տնտեսական միութիւն (անշլուս) Աւստրիոյ հետ:

6.— Գերմանիա Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ կրնայ վերադառնալ միայն այն ատեն երբ գոհացում ստանայ այս պահանջներուն համար:

«Աժանս Ֆուռնիէ» ալ իր կարգին հետեւեալ «գաղտնիքները» կը հաղորդէ, պնդելով թէ ի վիճակի է ապացուցանելու անոնց ճշդութիւնը, «առանց հերքուելու վախի».—

Սըր Ճօնի Սայմընի հետ խօսած ատեն, Հիթլէր պահանջած է 550,000նոց բանակ մը, ոչ աւելի, ոչ պակաս: Հրասայլերու (թանք) եւ ծանր թնդանօթներու մասին, Հիթլէր յայտարարած է որ եթէ եւրոպական պետութիւնները ջնջեն անմիջապէս իրենց ունեցածը կամ փոխադարձ համաձայնութեամբ ոչնչացնելու մակարդակի մը իջեցնեն, Գերմանիան ալ անմիջապէս պիտի դադրեցնէ հրասայլերու եւ ծանր թնդանօթներու շինութիւնը: Բայց, եթէ համաձայնին այդ ոչնչացումը կատարել, օրինակ, երեք տարուան ժամանակամիջոցի մը մէջ, Գերմանիա պիտի շարունակէ շինել, նոյնիսկ յառաջիկային ոչնչացնելու պայմանով:

Ծովային ուժի համար, Հիթլէր պահանջած է 420,000 թօն, այսինքն ճիշդ 35 առհարիւրը Անգլիոյ նաւատորմին:

Օդանաւային ուժի համար՝ Գերմանիա կը պահանջէ բացարձակ հաւասարութիւն օտար ամենազօրաւոր տորմիղին հետ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՓԱՐԻԶ ՔԱՂԱՔ ՆՍՏԵՐ ԿՈՒԼԱՅ ···

Արդէն լրացաւ կարող. նուիրակին այցելութեան երկու ամիսը:

Յունուար 26ին էր որ Փարիզ հասաւ Գարեգին արք.:

Առաջին քարոզներէն եւ կոնդակներու ընթերցումէն յետոյ, սկսաւ իր դասախօսութեանց շարքը, փետրուար 16ին:

Երեք անգամ բազմութիւն մը խռնուեցաւ «Փըթի ժուռնալ»ի սրահին մէջ, իսկ վերջին անգամ՝ Միւթիւալիթէ, Աստուածաշունչի թարգմանութեան 1500ամեակին առթիւ (10 մարտ):

Յետոյ հիւրընկալութիւններ, զանազան այցելութիւններ, ընտրութիւն՝ հանգանակիչ յանձնաժողովի եւ — լռութիւն:

Որ եւ է կապ չունենալով ժամ կուժողի շրջանակին հետ, ի վիճակի չեմ բացատրելու այս լռութեան պատճառները:

Յանձնաժողովը սկսա՞ծ է գործել: Արձանագրուած գումարները կը համապատասխանե՞ն արտակարգ ցուցադրութեանց եւ տրուած հաւաստիքներուն:

Չեմ գիտեր որ ըսեմ:

Մէկ բան կրցայ ստուգել.— արդէն շոգիացած են «կեցցէ»ներու փրփուրը եւ շքասեղան — գինարբուքներու զոլոշին: Ամայութիւնը պար բռնած է նուիրակին շուրջը:

Բերնէ բերան կը շրջին զանազան երեւելիներու անունները, իբրեւ նուիրատու, — տասը հազար, մէկ - երկու հինգ հազարնոց, շարք մը հազարնոց:

Անգլիական հազարնոցի մը խօսքն ալ իմացայ:

Խնդիրը այն է որ, լաւատեսութիւնը հետզհետէ տեղի կուտայ:

— «Քօ՛ղ է, եղբայր, քօ՛ղ ···»:

Առաջին անգամ երբ մէջտեղ դրուեցաւ այս խնդիրը — վերանորոգում էջմիածնի — ես միամտութիւնն ունեցայ հաւատալու թէ քանի մը հարուստներ ձեռք ձեռքի տալով կրնան խոշոր հոգէ մը ազատել կարող. նուիրակը:

Նոյնիսկ միայն Պ. Կիւլպէնկեանը կրնար վերէն վար վերաշինել էջմիածինը, իբրեւ պատմական յիշատակարան:

Որքան գիտեմ, 120,000 տոլար կը նախատեսուի վերաշինութեան ծախքը:

Արդ, աշխատաւոր բազմութիւնները կրնա՞ն այսպիսի գումարի մը մէկ չորրորդն իսկ արտադրել, ներկայ տագնապին մէջ:

Միայն Փարիզի մասին խօսելով, անոնք արդէն տուին իրենց բաժինը, **3500 — 3700** ֆրանք լեցնելով պնակներու մէջ:

Ուրիշ քաղաքներու մէջ շատ աւելի վտիտ գումարներ պիտի ճարուին:

Կարճ խօսքով, ամէնէն առաջ ունեւորներուն նիտին պարտքն է ճարել պահանջուած գումարը: Մանաւանդ անոնց որ հայ ժողովուրդը կը յիշեն միայն հանդիսաւոր օրերու մէջ, եւ երդում - պատառ կ'ըլլան էջմիածնի կամ Հայ. եկեղեցւոյ պայծառութեան համար:

Երբ Ռումանիոյ ունեւորները **650** հազար — **700** հազար լէյ կը տրամադրեն (**100,000** ֆրանք), ինչո՞ւ պիտի անկրկին Փարիզի կամ ուրիշ փարթամ գաղութներու երեւելիները:

Կարելի՞ է արդարանալ, եթէ Փարիզի բաժինը Պուքրէշէն ալ պակաս ըլլայ:

Աշխատաւոր ժողովուրդը ինչ որ ալ ընէ, չի կրնար կտրել իր զաւակներուն բերնին հացը, իսկ հարուստը պարզապէս վայելք մը, շռայլութիւն մը, գինարբուք մը պակսեցնելով, աղբիւրի պէս դրամ պիտի հոսեցնէր:

— Քօ՛ղ է, քօ՛ղ ···

Ինչ որ ալ ըլլայ, հարուստին համար այդ «քօղ»ը աւելի - պակաս վաստկելու խնդիր է:

Եթէ Փարիզն ալ նստի լայ, — ոչ թէ էջմիածինը, այս աշխարհն ալ կը փլի ···

ՎԱՀԷ

Ի՛ՆՉ ԿԸ ԽՈՐՀԻՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Տեղական մամուլը որոշ չափաւորութիւն ցուցնելով հանդերձ, չի ծածկեր տիրող յուսահատութիւնը եւ մտահոգութիւնը: «Թան» կը շեշտէ իր խմբագրականին մէջ.— «Գերմանիոյ դիւանագիտական ռազմավարութիւնը կը ձգտի կղզիացնել Ռուսաստանը եւ զրկել զայն որ եւ է աջակցութենէ, ուղղակի թէ անուղղակի: Այս է կացութեան ամէնէն վրդովիչ երեւոյթը, որովհետեւ ապագային համար կը նշանակէ հաւանական ընդհարման մը վտանգը արեւելքի մէջ, դէպի Պալթեան երկիրները, եւ նոյնիսկ դէպի լեհական նրբանցքը (Տանցիկ), վտանգ մը որուն հակազդեցութիւնները շատ ծանր պիտի ըլլան ամբողջ միջազգային կացութեան վրայ: Ոչ մէկ բան կրնայ ենթադրել տալ թէ Անգլիա տրամադիր է ուժ տալու այդպիսի քաղաքականութեան մը, այլ, ընդհակառակն, պիտի ջանայ արգելք հանդիսանալ անոր, նոյնիսկ իր ապահովութեան համար»:

«Էնթրանսիժան» կը շեշտէ.— «Ֆրանսայէն զատ միայն մէկ մարդ անմիջապէս ըմբռնեց կացութիւնը, եւ այդ մարդը Մուսոլինին է: Ան ժամանակ չկորսնցուց խօսակցութիւններով: Իմանալով թէ Գերմանիա որքան զինուոր հանելու միտք ունի, անմիջապէս նոյնքան զինուոր կանչեց դրօշի տակ»:

Փէրթինաքս, «Էքօ տը Փարի»ի քաղաքական խմբագիրը, որ քաջածանօթ հեղինակութիւն մըն է իր ճիւղին մէջ, կը գնահատէ Հիթլէրի «կոպիտ անկեղծութիւնը»: Այս առթիւ կը շեշտէ ···«Բոլորովին սխալ է ստախօսութիւն եւ կեղծաւորութիւն վերագրել Գերմանիոյ եւ իր ներկայացուցիչներուն, ինչպէս կ'ընեն յաճախ: Մենք բոլորովին անկեղծ կը գտնենք Գերմանացիները: Հիմնական փոփոխութիւններ կատարուած են վերջին տարիներու ընթացքին. միայն արտայայտութեան ձեւը տարբեր է: 1935ին, արտայայտութեան ձեւը շատ աւելի բացորոշ դարձած է քան մինչեւ հիմա, եւ այս՝ շնորհիւ զինուորական յարաճուն զօրութեան: Նախապէս դիւանագէտներու արհեստն էր մէկ պահանջ դնել միեւնոյն ատեն: Հիթլէր այնքան դահավիժօրէն չեղացաւ այս մեթոտէն որ, կարելի չէ չսպասել անախորժ անակնկալներ»:

«Փըթի Փարիզիէն» կը բացատրէ թէ Հիթլէր պարզապէս կը պահանջէ զինուորական գերազանցութիւն ոչ միայն Ֆրանսայի, այլեւ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ վրայ:

Այս առթիւ «Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Փարիզէն.— Ֆրանսական մամուլը արձանագրելով Գերմանիոյ ընդդիմութիւնը՝ արեւելեան եւ Դանուբեան դաշինքներուն դէմ, ատոր մէջ կը տեսնէ փորձ մը՝ խորտակելու Ֆրանսայի կազմած զինակցութեանց շղթան: Միւս կողմէ Գերմանիա պայմանաւոր ընդունելութիւն ընելով օդանաւային պայմանագրին, կ'ուզէ քանդել փետրուար 3 ի համաձայնութիւնը: Մէկ խօսքով, Հիթլէրի նպատակն է, կ'ըսեն, կղզիացնել Ֆրանսան, իբրեւ նախապայման Գերմանիոյ վերջնական յաղթանակին:

Նոյն թերթին Պերլինի թղթակիցը կը գրէ թէ՝ յոյս չկայ որ կարելի ըլլայ ետ առնել տալ Գերմանիոյ պարտաւորիչ զինուորութեան որոշումը, յառաջիկայ բանակցութեանց մէջ: Թղթակցին կարծիքով, Հիթլէրի եւ Սըր Ճօն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ն. ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՔԱՐԻՒՂԸ

10

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԵՒ ԲԱԳՈՒ.— ՀԱՅԵՐՈՒ ԴԵՐԸ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՔԱՐԻՒՂԻ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ.— ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ ԵՒ ԱՆՈՆՑ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆԸ.— ԱԴՐԲԷՃԱՆԻ ԹՈՒՐՔԸ ԲԱՆՈՒՈՐ, ՀԱՐՈՒՐԻՆ 70.— ԱՌԱՋԻՆ ԱՐՏԱԾՈՂԸ՝ ՖՐԱՆՍԱ.— ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ ՄԻԼԻՈՆՆԵՐԸ.— ՆՈՐԷՆ ՏԷԹԷՐՏԻՆԿ ԵՒ Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ.— ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՐՑԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԻՋԵՒ.— ՊՐԷՍԹ-ԼԻԹՈՎՍՔԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ.— Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԲԱԳՈՒԻ ԴԷՊՔԵՐԸ.— ԱՆԳԼԻԱ ԼՔԵՑ ԿՈՎԿԱՍԸ, ՏԻՐԱՆԱԼՈՎ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԵՒ ԻՐԱՔԻ (ՔԱՐԻՒՂ).—

ԽՄԲ.— Կը վերսկսինք այս շարքը, որ ընդհատուած էր մեր աշխատակցին հիւանդութեան պատճառով.—

Քարիւղի միջազգային պատերազմին ամէնէն գլխաւոր դրուագները պատահեցան Ռուսաստանի մէջ:

Մանրամասնութեանց մէջ մտնելէ առաջ, տեսնենք թէ նաւթային ճարտարարուեստը ինչ պատկեր կը ներկայացնէր այդ երկրին մէջ՝ ընդհանուր պատերազմի նախօրեակին:

Ռուսաստան իր քարիւղները շահագործել սկսաւ Բագուի գրաւումէն մօտ տասը տարի վերջը՝ 1823*ին: Այդ թուականներուն էր որ հաստատուեցան կովկասեան շրջանի առաջին զտարանները: Ամբողջ յիսուն տարի պետութիւնը իրեն վերապահեց արտադրութեան եւ արտածումի մենաշնորհը: Բնականաբար այդ տեսակ կաշկանդում մը սահմանափակ արդիւնք կրնար տալ եւ ոչ մէկ կերպով չէր կրնար նպաստել ճարտարարուեստին զարգացման: Նիւթական միջոցներու պակասը կարեւոր արգելք մըն էր այդ տեսակէտէն: Այնպէս որ* 1872*ին Ռուսիա ունէր միայն* 415 *հանք, իսկ տարեկան արտադրութիւնն էր հազիւ քան երեք միլիոն քիլօկրամ:*

Սակայն 1872*ի սկիզբը կառավարութիւնը ջնջեց մենաշնորհը: Յաջորդող քանի մը տասնեակ տարիներուն ճարտարարուեստը հմկայաքայլ յառաջդիմեց, շնորհիւ օտար դրամագլուխին եւ անհատական ձեռնարկներուն:*

1900 *թուականին Ռուսիա կ՚արտադրէր տարեկան* 75,780,000 *տակառ քարիւղ,* 1913*ին՝* 62.834.000, 1923*ին* 39,156,000, 1925*ին՝* 52,448,000 *իսկ* 1933*ին՝* 150,300,000: *Պատերազմի ամէնէն տաք օրերուն Կովկասը, համաձայն պաշտօնական վիճակագրութեանց, կը հաշուէր մօտ քան վիթխարի հաստատութիւններ որոնց իւրաքանչիւրին տարեկան արտադրութիւնն էր տասը միլիոն փութ* (160 *միլիոն քիլօ): Այս հաշիւին մէջ չկան անշուշտ երկրորդական աստիճանի վրայ գտնուող հարիւրաւոր նաւթային հիմնարկութիւններ:*

×

Այստեղ փակագիծ մը՝ յիշելու համար այն հսկայ դերը զոր Հայերը կատարած են ռուսական քարիւղի արդիւնաբերութեան զարգացման մէջ: Վերջին յիսնամեակին, երբ Թրքահայ առեւտրականը գործ կամ բամպակեղէն կը ծախէր, օտար գործարանատէրերուն քսակը պարարտացնելու համար, անդին Արեւելահայը իր բնակած երկրին արտադրութիւնը կը փաճառէր արտասահմանեան շուկաներուն: Այդ է պատճառը որ Պոլսոյ հայութիւնը չունեցաւ ոչ մէկ միլիոնատէր եւ արտածող – ներածող վաճառականի սահմանէն դուրս չկրցաւ ելլել, իսկ Կովկասի մեր հայրենակիցները հարստացան բառին ամենալայն առումով:

Ահաւասիկ կարգ մը անուններ եւ թուանշաններ՝ բացատրելու համար թէ Հայերը՝ Ռոչիլտներէն ու Նոպէլներէն յետոյ ամէնէն կարեւոր դիրքը գրաւած էին Կովկասի մէջ, պատերազմէն առաջ եւ խռկապէս շուքի մէջ ձգած էին բուն տեղացիները.— (կը յիշեմ հայ հաստատութեանց հիմնարկութեան թուականները եւ դրամագլուխներուն քանակը):

— *Մանթաշեւ եւ ընկ.* —1899— 20 *միլիոն ռուբլի:*

— *Լիանազով եւ որդի* — 1907— 30 *միլիոն ռուբլի:*

— *Փիթօեւ եւ ընկ.* —1906— 14 *միլիոն ռուբլի:*

— *Ղուկասով* — 1886 — 10 *միլիոն ռուբլի:*

— *Աւագով եւ ընկ.* — 1915. 5 *միլիոն ռուբլի:*

— *Պէրշէթեանց* — 1911 — 55 *հազար ոսկիլին:*

— *Անտոն Ռաֆի* — 1910 — 6 *միլիոն ռուբլի:*

— *Արամազդ* — 1901 — 5*ուկէս միլիոն ռուբլի:*

— *Ախվէրտով* — 1896 — 9 *միլիոն ռուբլի:*

— *Լիանազով (Բ. ընկ.* — 1912 — 75 *հազար ոսկիլին:*

— *Տէր Յակոբով* — 1908 — 2*ուկէս միլիոն ռուբլի:*

— *Եղիազարով* — 1900 — 400,000 *ռուբլի:*

— *Բունիաթով* — 1903 — 1*ուկէս միլիոն ռուբլի:*

— *Մելիքով* — 1914 — 4 *միլիոն ր.:*

— *Միրզայեանց* — 1886 — 3*ուկէս միլիոն ռուբլի:*

— *Սիւնիք* — 1908 — 850,000 *ր.:*

— *Տէր - Յակոբով (Բ. ընկ.)*.— — 1899 — 9 *միլիոն ռուբլի:*

— *Շիրակ* — 1913 — 50 *հազար ոսկիլին:*

Յիշեցի միայն գլխաւորները: Բացմաթիւ ուրիշ հայ հաստատութիւններ կային Կովկասի եւ ամբողջ Ռուսաստանի մէջ, մինչեւ 1914: *Պոլսոյ ամէնէն հարուստ հայ «մանիֆաթուրաճի»ն շատ ետ կը մնար իր կովկասահնակ հայրենակիցէն: Ցանցանքը բնականաբար իրը չէր:*

Աւելի ուշագրաւ տեղեկութիւն մը: Բագուի շրջանին մէջ տեղացի Թաթարները ոչ մէկ չօշափելի դեր կատարած են քարիւղի ճարտարարուեստին մէջ, ինչպէս կը շեշտէ ձեռքիտակ եղած հատորներէն մէկը: Ադրբէճանցի Թուրքը եղած է բանուոր կամ բեռնակիր եւ տուած է աշխատաւորութեան հարիւրին եօթանասունը, մինչդեռ Հայը եղած է «փաթրօն» եւ հանքատէր: Ու եթէ գտնուած են նըրանց ճարպիկ ու ձեռներէց հայրենակիցներ որոնք ազդայութեան աստիճանին չեն հասած, այդպիսիները եղած՝ են առնուազն գրասենեակի պաշտօնեայ:

×

Անուրանալի է որ Ռուսիոյ մէջ քարիւղիճարտարարուեստը յառաջդիմեց շնորհիւ պետական օժանդակութեան: Սակայն պէտք չէ մոռնալ որ օտար դրամագլուխն ալ կարեւոր դեր կատարեց այդ ուղղութեամբ: Ֆրանսան էր, օրինակ, որ ամէնէն առաջ արտասահմանեան շուկաները ողողեց ռուսական քարիւղով: Անգլիան միլիոններ յատկացուց Կովկասէն դուրս նաւթային նոր շրջաններ շահագործելու համար: Բոլշեւիկեան յեղափոխութեան սկիզբը, Ռուսիոյ քարիւղի արդիւնաբերութեան յատկացուած էին հետեւեալ օտար դրամագլուխները.—

Մեծն Բրիտանիա	171,424,300 ր.
Ֆրանսա	67,787,000 ր.
Նորվեկիա (Նոպէլ)	40,620,000 ր.
Գերմանիա	15,000,000 ր.
Պելժիա	42,000,000 ր.

Մասնաւորաբար Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ շահագրգռութիւնը ռուսական կայսրութեան քարիւղներուն հանդէպ, քաղաքական պատճառներ ունէր: Պատերազմէն անմիջապէս առաջ ահաւոր մրցակցութիւն մը տեղի կ՚ունենար այդ երկու ժողովուրդներուն միջեւ՝ ծովերու տիրապետութիւնը սեփականացնելու համար: Քարիւղը անհրաժեշտ ազդակ մըն էր այդ նըպատակին իրագործման տեսակէտէն: Եւ սակայն Գերմանիան կէս ճամբան մնաց, իսկ Մեծն Բրիտանիան, միշտ աւելի ճարպիկ ու խորամանկ, բազմապատկեց Կովկասի անգլիական հաստատութեանց համրանքը: Այսպէս 1910*էն մինչեւ* 1914, *հիմնուեցան յիսունի չափ նոր ընկերութիւններ որոնց դրամագլուխը կը ներկայացնէր քանիմէկ միլիոն ոսկիլինի գումար մը: Անշուշտ յեղափոխութիւնը տակնուվրայ ըրաւ ամէն հաշիւ, սակայն Անգլիացիները չյուսահատեցան: Տէթէրտինկի խմբակցութիւնը զինադադարի շրջանին չորս դին ինկաւ, նախկին հանքատէրեր փնտռելու համար Փարիզի կամ Լոնտոնի պողոտաներուն վրայ:*

Այդ օրերուն մարդիկ անկեղծօրէն կը հաւատային թէ բոլշեւիկեան վարչաձեւը չէր կրնար տեւել: Եւրոպա ապաստանած ընչազուրկ միլիոնատէրը ի հարկէ յօժարակամ «կէս գինով» Անգլիացիներուն պիտի ծախէր Բագուի իր նաւթահանքերը: Այդպէս ալ պատահեցաւ արդարեւ: Տէթէրտինկ, յաճախ Պ. Գ. Կիւլպէնկեանի միջնորդութեամբ, բազմաթիւ նաւթահանքեր «գնեց» Բագուի մէջ... Բոլշեւիկներու տապալումէն ետքը շահագործելու համար: Մեր հայրենակիցներէն հանգուցեալ Պասուական Ծատուրով մէկն էր այն բախտաւորներէն որոնք պատկառելի մասնաճարներ ստացան հոլանտացի միլիոնատէրէն, երբեք չվերադարձնելու պայմանով, քանի որ վճարումները հազիւ թէ կատարուած էին, երբ Տէնիքինի, Քոլչաքի եւ Վրանկէլի ջախջախումէն ետքը, Մոսկուան պաշտօնապէս գրաւեց եւ ազգային սեփականութիւն հռչակեց նախկին «պուրժուա»ներուն կալուածները: Եւրոպացիներուն միամտութեան ապացոյցը տալու համար, կ՚արժէ անցողակի յիշել Տէթէրտինկի ստորագրած պայմանագրութեան այն յօդուածը որուն համաձայն մասնաճարները՝ ստացողներուն պիտի պատկանէին, եթէ նոյնիսկ հանքերու փոխանցումը՝ քաղաքական պատճառներու բերումով իրագործուած չըլլար:

Այս արկածախնդրութենէն ետքն էր որ սկսաւ Տէթէրտինկի բուռն ատելութիւնը Մոսկուայի դէմ, որուն մասին պիտի խօսինք հետզհետէ:

Ի՞նչ դէպքեր պատահեցան Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, ի խնդիր Բագուի քարիւղներուն:

Պատերազմի շրջանին գերմանացի գործակալներ ման կուգային Աֆղանիստանի եւ Իրանի մէջ: Պերլինի վարիչներուն ծրագիրը շատ պարզ էր — Երբեակ զինակցութեան մէջ պիտի առնէին այդ երկու երկիրները, բրիտանական կայսրութեան առջեւ տեսակ մը պատուար ստեղծելու համար: Միջագետքի քարիւղը — որուն շահագործման համար Գերմանիա խոստում ստացած էր Թուրքիայէն դեռ 1904*ին — անհրաժեշտ էր կայսրութեան ծաւալողական քաղաքականութեան տեսակէտէն: Պերլին – Պաղտատ երկաթուղիի ծրագրին շարժառիթներէն մէկն ալ բնականաբար Միջագետքի քարիւղն էր:*

1917*ի սկիզբը անգլիական բանակը գրաւեց Պաղտատը: Գերմանացիները ճարահատ փորձ մը կատարեցին թշնամին հեռացնելու համար, սակայն անօգուտ էր: Մեծն Բրիտանիա կը բացատրէր թէ իր զինուորական գործողութիւնները Միջագետքի մէջ մէկ գլխաւոր նպատակ ունէին — ամէն գնով պաշտպանել Անգլօպարսիկ Քարիւղի Ընկերութեան հողերը: Այդ «բացատրութիւնը», սակայն, պատրուակ մըն էր, որովհետեւ բանակը Պաղտատէն կը յառաջանար դէպի Մուսուլ:*

Զինադադարին Անգլիա չահած էր Մերձաւոր Արեւելքի քարիւղի պատերազմը, թէեւ Կովկասը, ուրեմն Բագուի քարիւղը, կը մնար տակաւին բոլշեւիկներուն ձեռքը:

Այս պայմաններուն մէջ էր որ Գերմանիոյ վարիչները իրենց ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացուցին Կովկասի վրայ եւ Թրքական նոր զօրաբաժին մը ղրկեցին այնտեղ:

Ինչպէ՞ս էր կացութիւնը Ռուսաստանի մէջ, այդ օրերուն:

Ցարը հրաժարած էր մարտին (1917), *այսինքն ճիշդ այն թուականին երբ անգլիական բանակը Պաղտատը գրաւելէ ետք դէպի հիւսիս կը յառաջանար եւ յոյս ունէր էրզրումի գծով հարաւ իջնող ռուսական ուժերուն միանալու: Այն առեն Դաշնակիցները պիտի ունենային վեց հարիւր մղոն երկայնութեամբ ճակատ մը, Պաղտատէն մինչեւ Կարին: Բոլշեւիկեան յեղափոխութիւնը պիտի պայթէր շուտով, ռուսական բանակը քայքայուած էր, իսկ Թրքական ուժերը հետզհետէ կը գրաւէին կովկասեան Հայաստանը: Նոյեմբեր 7ին Կերենսկիի կառավարութեան տապալումէն յետոյ, իշխանութիւն գլուխ կ՚անցնէին Լէնինն ու Թրոցքին:* 1918 *մարտ 3ին այս երկու «յեղափոխական»վարիչները կը ստորագրէին Պրէսթ-Լիթովսքիի դաշնագիրը: Ապրիլ* 15*ին Թուրք բանակը կը գրաւէր Պաթումը: Մայիս* 26*ին Վրաստանն ու Ադրբէջանը, իսկ* 28*ին Հայաստանը անկախութիւն կը հռչակէին:*

Մասնաւորաբար Վրաստանի անջատումը Ռուսիայէն հաճելի էր Գերմանիոյ վարիչներուն համար: Այսպայ դէպքերը կը հաստատեն այդ ճշմարտութիւնը: Պերլին անմիջապէս ճանչցաւ այդ հանրապետութիւնները եւ իր հովանաւորութեան տակ առաւ Վրացիները, որոնք այդ շնորհը փոխադարձելու փութկոտութեամբ գերման բանակին յանձնեցին իրենց երկաթուղիներն ու նաւահանգիստները: Աւելին, Թուրքիան իրաւունք կը ստանար Բագու – Պաթում քարիւղի խողովակը օգտագործելու՝ առանց փոխադրութեան ծախք վճարելու նորածին հանրապետութեան: Մնացածը դիւրին էր այլեւս: Թրքական բանակը Նուրի փաշայի հրամանատարութեամբ կը յառաջանար Ադրբէջան՝ եղբայրակից Թաթարներուն օժանդակելու պատրուակով, իսկ գերման զօրաբանդ մը հիւսիսային Իրան կ՚անցնէր՝ Բագուի ճամբան բանալու համար:

Այդ օրերուն, կը գրէ Ամերիկացի հեղինակ մը՝ Լուիս Ֆիշըր, «բուռն պայքար մը տեղի կ՚ունենար Բագուի բոլշեւիկներուն եւ հայ ազգայնական Դաշնակցութեան միջեւ: Առաջինները հակառակ էին օտար միջամտութեան, իսկ «հայ կուսակցութիւնը կը պնդէր Բագու հրաւիրել ենգէլի գտնուող բրիտանական ուժերը»:

Արդարեւ հիւսիսային Իրանի անգլիական զօրամասը Թուրքերն ու Գերմանացիները կանխելու նպատակով Բագուն կը գրաւէր 1918*ի օգոստոս* 16*ին: Քանի մը շաբաթ վերջը, սակայն, անգլիացի զօրավարը՝ Տընսթըրվիլ, առանց գնդակ մը արձակելու, կը հեռանար՝ (սեպտեմբեր* 14*ին), Թուրքերուն ձգելով քաղաքը:*

Նուրի փաշայի յաղթանակը երկար չպիտի տեւէր: Նոյեմբեր 11*ին Գերմանիա կը ստորագրէր Զինադադարը եւ Անգլիացիները դարձեալ կը մտնէին Բագու (Նոյեմբեր* 16*ին):* 1919*ի օգոստոսին Տընսթըրվիլ նորէն կը պարպէր քաղաքը, այլեւ չվերադառնալու համար: Մեծն Բրիտանիան իր նպատակին հասած էր — հեռացնել Գերմանիան Կովկասէն ու մանաւանդ Բագուի քարիւղներէն: Իրանը, Պաղեստինը եւ Միջագետքը իր ազդեցութեան տակ առնելէ յետոյ, Անգլիա կրնար բոլշեւիկներուն վերադարձնել Կովկասը եւ իր հարստութիւնները: Չէ՞ որ* 1919*ին ամէնէն վարպետ դիւանագէտն անգամ կը հաւատար խորհրդային իշխանութեան տապալման:*

Այսպէսով, 1914*էն մինչեւ* 1920 *թուականը Մերձաւոր Արեւելքի մէջ Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ մրցակցութեան ամէնէն գլխաւոր պատճառներէն մէկը եղած է քարիւղը: Գերմանիան իր սահմաններէն շատ հեռացաւ՝ Բագուն խլելու համար: Անգլիան աշխատեցաւ Կովկասը անջատել Ռուսաստանէն, որպէսզի ապագային իր թաթին տակ առնէ Վրաստանն ու Ադրբէջանը, այսինքն Բագու – Պաթում խողովակին երկու ծայրերը:*

Այդ մրցակցութենէն օգտուեցաւ Խորհրդային Ռուսաստանը, որ աճաւանիկ տասնըհինգ տարիէ ի վեր կը շահագործէ Բագուի քարիւղը, յանուն ... համաշխարհային յեղափոխութեան:

Ի՞նչ դէպքեր պատահեցան 1920*էն ետքը:*

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ ԿԸ ԽՕՍԻ

Լիւսիէն Ռըպաթէի յօդուածը «Ժը Սիւի Փարթու»ի մէջ ակամայ բարիք մը եղաւ:

Ան, պահ մը, բոլոր Հայերը բերաւ մէկ գիծի վրայ:

Ցոյց տուաւ որ ողջ ու առողջ է Արմենիէնին ցեղային արժանապատուութիւնը:

Ամէնէն այլասերածին մէջ արթնցուց ազգային ոգին եւ կանգնեցուց զայն առաջին գիծի վրայ, բերանը ղըննելով հայրենասիրական ճառ մը:

Շատեր ինծի ըսին, այդ օրերուն.

— *Ինչո՞ւ բան մը չես գրեր այդ մասին ...*

Ես հաճոյք զգացի տեսնելով թէ հեռացողներն են որ մօտեցած են ցեղին ու կը գրեն ու կը ճառեն ...

Հիմա, սակայն, երբ խնդիրը փակուած է, իբրեւ անուղղակի պատասխան, կը ներկայացնեմ աշակերտներու եւ աշակերտուհիներու շարադրութիւններէն քանի մը հատուածներ, առանց փոփոխութեան: Գրողները ութէն – տասներկու տարեկան Հայկակներ ու Հայկուհիներ են, Պանթօ Քաշանի «Յառաջդիմասիրաց» հինգշաբթիօրեայ դասընթացքէն:

×

— *«Հայ ազգը ամէնէն հին ազգերէն մէկն է: Հայերը կրթուած, խելացի ու գեղեցիկ են: Անոնց մէջ կան բազմաթիւ ուսուցիչներ, գրագէտներ, նկարիչներ, դերասաններ:*

Հայերը ազնիւ են ու աշխատասէր:

Մենք հիմակ Հայաստան մը ունինք, որ թէեւ շատ պզտիկ է, բայց անպատճառ օր մը պիտի մեծնայ:

Պատմական Հայաստանը ունի գեղեցիկ լիճեր, գետեր ու լեռներ:

Իմ մայրենի լեզուս ալ շատ հարուստ է:

Կը մաղթեմ որ օր մը ամէնքս ալ վերադառնանք մեր երկիրը, մեր Հայաստանը»:

Պետրոս Ձերկանեան

— *«Ես հայ աղջիկ մըն եմ ու շատ կը սիրեմ իմ ազգս: Ամէն հինգշաբթի հայկական դպրոց կ՚երթամ ու կը լամ: Ա՜հ, ե՞րբ պիտի երթամ հայ լեզուն որ հարուստ է բառերով: Թէեւ քիչ մը ինծի դժուար կուգայ հայերէնը, բայց շատ պիտի աշխատիմ որ լաւ մը սորվիմ եւ ապագային, երբոր հայրենիքս երթամ, իմ ծնողքիս հետ, այնտեղ ազնուոր ուսուցչուհի մը ըլլամ: Ա՜հ, ե՛րբ պիտի երթամ հայրենիքս, հոն ապրելու համար:*

Ե՞րբ պիտի ազատինք մեզի դէմ հայհոյողներէն:

Որքան ալ այստեղի կեանքը լաւ ըլլայ, ես սակայն կ՚ուզեմ հայրենիքս երթալ: Այնտեղ ապրիլ եւ այնտեղ մեռնիլ»: — Լուիզ Պետրոսեան

— *«Հայաստանը մեր պապերուն բնակած երկիրն է:*

Մեր պապերը սիրեր են այդ երկիրը իր լոյսին համար, իր օդին համար, իր ազուոր ջուրերուն համար:

Հոն է որ շատցեր է մեր սերունդը: Հոն ապրեր են Հայերը, այդ գեղեցիկ երկրին մէջ, հոն զարգացեր են, այդ մաքուր երկրին մէջ:

Մեր երկիրը հարուստ է բարձր լեռներով, ազուոր լիճերով:

Հայ թագաւորները շատ պաշտպաներ են այդ երկիրը, շատ արիւն թափեր են որ իրենց ձեռքէն չկորսուի այդ գեղեցիկ երկիրը:

Հայաստանը իմ հայրենիքս է ու միշտ իմ հայրենիքս պիտի մնայ»:

Փիլիպոս Փիլիպոսեան

— *«Երէկ գիշեր կրակին քով նստած կը կարդայի «Ժը Սիւի Փարթու» լրագիրը: Ֆրանսացի մը, անոր մէջ կ՚ըսէր թէ Հայերը աղտոտ են, լաւ չեն հագուիր ու դեռ շատ բան ...*

Ես ալ ինքնիրենս ըսի.— Ուրեմն չուզեն աղտոտ են, քանի որ իրենց քաղաքը չեն, դրամ չունին, ի՛նչ ընեն:

Թող առ գրողը անգամ մը Հայաստան երթայ ու տեսնէ թէ Հայերը ի՛նչ ազուոր երկիր մը ունին, ի՛նչ մաքուր են:

Շատ մտածեցի ու ինքնիրենս ըսի. — *Ազատէինք ու մեր քաղաքը երթայինք, այնտեղ մեծնայինք, մեր ազուոր լիճերուն եզերքներուն վրայ խաղայինք, մեր լեռները պտտէինք, մեր աղբիւրները նկարէինք եւ աշխատէինք մեր քաղաքին համար, մեր լեզուն սորվելու համար:*

Հայ ենք ու Հայ պիտի մեծնանք»:

Ժիրայր Սիմոնեան

— *«Հայ ազգը առաջ մեծ եւ ուժով եղած է: Եւրոպական շատ մը երկիրներէ առաջ գտած է գիրեր, գործիքներ, դրամ եւ ուրիշ բաներ:*

Հայը աշխատասէր է, մեծ եւ միշտ ուժով: Ունինք գրողներ եւ ամէն գործի մէջ խելացի մարդիկ:

Հիմակ Հայերը ունին պզտիկ Հայաստան մը ու կը ջանան գեղեցկացնել:

Սեւանայ լիճին չուրջը շինուած են ելեկտրականութեան տուներ:

Կը մաղթեմ որ, օր մը, Հայաստանը ըլլայ մեծ եւ զօրաւոր»:

Անդրանիկ Ալեքեան

— *«Հայ ազգը հին ատեն մեծ էր, ունէր դպրոց ու բանակ: Մեր զինուորները կայտառ էին ու կրթուած, սակայն թշնամիներ ունէինք եւ Հայերու մէջ ունէինք Հայերու թշնամիներ:*

Օր մըն ալ մեր քաղաքները գողցան, ջարդեցին մեր հայրերն ու մայրերը: Ու հիմակ մենք ոյժ չունինք մեր թշնամիներուն դէմ երթալու եւ պատերազմելու համար:

Թող անհելիքնին ըլլայ:

Ես շատ կը սիրեմ ազգս ու մեր ընտանիքներու կեանքը: Հայերը հիւրասէր են:

Կը մաղթեմ որ բոլոր Հայերս երթանք մեր երկիրը ու չչարչարուինք օտար երկիրներու մէջ: Երթանք ու տեսնենք հայ լոյսը:

Ա՜խ, Հայաստան, խնայէ մեզի եւ ազատուինք այս չարչարանքներէն»: — Յովսէփ Խանչերեան

— *«Ես Հայ եմ ու հայրենիքս շատ կը սիրեմ:*

Իմ ծնողներս Արարատի մօտ են ծընած:

Մեծ մայրիկս ինծի կը պատմէ թէ Արարատ ունի ազուոր աղբիւրներ:

Ես Հայ եմ. ուրեմն երբոր մեծնամ պէտք է երթամ Հայաստան:

Ես հայ հոգիով ծնայ եւ հայ հոգիով պէտք է մեռնիմ:

Ամէն հինգշաբթի կ՚երթամ հայկական դպրոց որ ոչ միայն անունով բայց խելքով Հայ դառնամ:

Կեցցէ՛ Հայաստան»:

Էմիլ Ասլանեան

— *«Ես շատ կը սիրեմ իմ գեղեցիկ հայրենիքս: Որքան կ՚ուզեմ տեսնել իր լեռները, մասնաւորապէս Արարատ լեռը:*

Հիմա գիս հայրենիք տանէին:

Ես հոգիս կուտամ իմ անուշ լեզուիս համար:

Իմ հայրենիքս երբեք չարութիւն չէ ըրած:

Ես շատ ու շատ կը սիրեմ զինքը»:

Կարպիս Գապատայեան

— *«Ես Հայ եմ ու շատ կը սիրեմ ազգս ու լեզուս: Հայ լեզուի պէս գեղեցիկ լեզու չկայ: Ես ամէն կողմէ կը լսեմ հայ խօսքը եւ հիմակ համոզուած եմ որ ամէնէն գեղեցիկն է ան:*

Հայկական հանդէսներու ատեն ես կը լսեմ մեր անոյշ երգերը, կը տեսնեմ մեր պարերը ու հոգիս կ՚ուրախանայ: Մանաւանդ մեր ոտանաւորները, որ մեր մեծ գրագէտներն են գրած:

Ես շատ կը սիրեմ Հայաստանը, իր ջուրերը, լեռները, դաշտերը, ձորերը եւ ամէն բաները: Երբոր մեծնամ, պիտի ամբողջ ոյժերս թափեմ որ մեր սիրելի Հայաստանը մեզ տան. եթէ պէտք ըլլայ պատերազմ ընելու, ես պիտի երթամ զինուորներու հետ որ երբ անոնք վիրաւորուած ըլլան, կապեմ իրենց վէրքերը»:

Աշխէն Զրուանդեան

×

— *«Խօսքը մեծին, ջուրը պզտիկին» կ՚ըսեն:*

Մեծերուն խօսքէն վերջ, պզտիկները իրենց ջուրը խմած ... կը ջրեն Ռըպաթէն:

Հայերը առաքինութիւնը ունին լըւալու իրենց հակառակորդները ... տաք ջուրով:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼԺԻԱՅԷՆ

Նախարարական տագնապը

Մարտ 19*ին, Թէօնիսի դահլիճը բոլորովին անակնկալ կերպով իր հրաժարականը ներկայացուց Թագաւորին: Կառավարութեան այս յանկարծական որոշումը մեծ զարմանք պատճառեց խորհրդարանական շրջանակներու մէջ:*

Ինչպէս յայտնի է, դահլիճ մը հարցապնդումի մը հետեւանքով, վստահութեան խնդիր կը յարուցանէ: Երբ Երեսփ. ժողովը կամ Ծերակոյտը մերժէ այդ վստահութիւնը տալ իրեն, դահլիճը անմիջապէս կը հրաժարի:

Ներկայ պարագային, Թէօնիսի դահլիճը, առանց կանխաւ ներկայանալու եւ բացատրութիւն տալու Երեսփ. ժողովին, որոշեց հրաժարիլ, եւ իր հրաժարականը Թագաւորին կողմէ ընդունուելէ յետոյ միայն ներկայացաւ Երեսփ. ժողովին ու հոն կարդաց հակիրճ յայտարարութիւն մը, որով կ՚իմացնէր թէ կառավարութեան դէմ ատենէ մը ի վեր մղուած անարդար պայքարին պատճառաւ, ստիպուած է հրաժարիլ: Այդ առթիւ փորձեց իր հրաժարման ամբողջ պատասխանատուութիւնն ու հետեւանքները ձգել ընկերվարականներուն վրայ, ինչ որ անարդար էր, քանի որ ընկերվ. խմբակցութիւնը, հակառակ իր ընդդիմադիրի դիրքին եւ անկեղծ քննադատութիւններուն, քանիցս գնահատեց կառավարութեան կատարած կարգ մը աշխատանքները:

*Պէտք է խոստովանիլ թէ հրաժարեալ դահլիճը, իր շարք մը հրամանագիր օրէնքներուն գործադրութեամբ, մեծ դժգոհութիւն պատճառեց փոքր քաղքենի դասին, պզտիկ առեւտրականներուն, եւ մասնաւորապէս ժողովրդական զանգուածներուն մէջ, այնպէս որ օրէ օր սկսան ծաւալիլ եւ սուր հանգամանք մը առնել ընդդիմադիր մամուլին քննադատութիւնները, բո–

«ԶԱՆԳՈՒԱԾԱՅԻՆ» ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ, ԱՐՏԱՔՍՈՒՄ ԵՒ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՆՊԱՍՏ

=o·o=

Իրաւագէտ Պ. Պէնար Վահէ շաբաթ գիշեր Ալինա ճաշարանը հրաւիրած էր փարիզեան մամուլի ներկայացուցիչները, որուն հարցերուն շուրջ կարգ մը լուսաբանութիւններ տալու եւ կարծիքի փոխանակութիւն ունենալու համար:

Ստորեւ կուտանք իր յայտարարութիւնները, հարց-պատասխանի ձեւով.—

1.— Կարելի՞ է հաւաքականօրէն ֆրանսական հպատակ դարձնել Հայերը, քանի որ տնտեսական տագնապին հետեւանքով բազմաթիւ Հայեր անգործ են եւ ուրիշներ՝ արտաքսուելու վտանգին ենթարկուած:

— Ներկայիս Ֆրանսայի մէջ չկայ որ եւ է օրէնք, որ թոյլ տայ այս կամ այն կարգի օտարականները հաւաքական ձեւով ֆրանսական քաղաքացի դարձնել: 1927 օգոստ. 10ի օրէնքը՝ հպատակութեան մասին եւ նոյն թուի հրովարտակը բացարձակ են այս մասին: Այս օրէնքը բացատրող շրջաբերական մը ուղղուած է 1927 օգոստ. 23ին դատական նախարարին կողմէ նահանգապետներուն եւ դատական մարմիններուն: Այդ շրջաբերականին մէջ նախարարը բացատրելով օրէնքին ոգին, կը թելադրէ ամէն բանէ առաջ քննել թէ՝ օտարականին ֆրանս. քաղաքացի դառնալը շա՞հ մըն է Ֆրանսայի համար: Կան բազմաթիւ Հայեր, որ օրէնքին պահանջած բոլոր պայմանները կը լրացնեն եւ սակայն հպատակութեան համար տուած իրենց խնդրագիրները յետաձգուած են անպայման ժամանակով: Այն ատեն այդպիսիները կարելի էր շահ մը նկատել Ֆրանսայի համար, սակայն այսօր անոնք նոյն պայմանները չեն ներկայացներ: Մինչ լաւագոյնները մերժուած են, ի՞նչպէս կ'ուզէք որ ներկայ պայմաններուն մէջ հաւաքական հպատակութիւնը ընդունին: Հետեւաբար հակառակ Պ. Զ. Խանդամեանի կարծիքին, ֆրանսական կառավարութիւնը երբեք մասնաւոր օրէնք մը քուէարկել չպիտի տայ՝ հաւաքականօրէն քաղաքացի դարձնելու համար քանի մը տասնեակ հազար Հայեր, որոնց բոլորը վերջերս շրջաբերականի ոգիին համապատասխան վիճակ մը չեն ներկայացներ: Այս մասին կարծիքս վճռական է հետեւեալ փաստարկութեամբ: Եթէ ֆրանսական կառավարութեան տրամադրութիւնները հայ, ռուս գաղթականներուն եւ նմաններուն մասին Պ. Խանդամեանի կարծածին պէս եղած ըլլային, նախ Ծերակոյտին կողմէ վաւերացնել պիտի տար 1928 յունիս 30ի Ժընեւի պայմանագրութիւնը, որ Ֆրանսայի մէջ գործադրելի էր 1930 յունուար 11ի հրովարտակին, հրատարակուած պաշտօնաթերթի 1930 յունուար 17ի թիւին մէջ (էջ 571): Արդ, այս մասին Երեսփ. Ժողովին կողմէ քուէարկուած օրինագիծը ցարդ չէ վաւերացուած Ծերակոյտէն:

2.— Բազմաթիւ Հայեր սահմանէն դուրս հանուելու դատապարտուած են՝ անոր համար որ կանոնաւոր ինքնութեան թուղթ չունին: Օրինական ի՞նչ միջոցներով կարելի է յետաձգել արտաքսումի հրամանագիրներուն գործադրութիւնը, քանի որ Գաղթականաց զոյգ մը օֆիսներ չեն կրնար բան մը ընել այս մասին:

— Գաղթականաց Օֆիսները մասնաւոր եւ սահմանափակ պարտականութիւններ միայն ունին, անոնք դրեթէ հիւպատոսարանի դեր կը կատարեն եւ Ազգերու Դաշնակցութեան պատուիրակին հակակշռին ենթակայ են. որով անոնք ոչ քաղաքական, ո՛չ ալ դիւանագիտական մարմնի մը հանգամանքն ունին: Նոյն իսկ 1928 յունիս 30ի պայմանագրութեան մէջ — որով ստեղծուած են անոնք — բացարձակապէս պայման դրուած է, որ անոնց գործունէութիւնը ո՛չ մէկ քաղաքական հանգամանք պէտք է ներկայացնէ եւ թէ անոնք ոչ մէկ կերպով միջամուխ պիտի ըլլան իրենց բնակած երկրի իշխանութեանց իրաւասութեանց: Եւ սակայն, Ա. յօդուածի 6րդ պարբերութեան համաձայն, անոնք կրնան գաղթականը յանձնարարել իրաւասու իշխանութեանց: Մնաց որ նոյն իսկ օտար հիւպատոսարանները երբեք չեն միջամտեր իրենց հպատակներէն ոեւէ մէկուն վտարման կամ սահմանագլուխ առաջնորդելու պարագային:

Գալով այն հարցին թէ ի՛նչ օրինական միջոցներով կարելի է յետաձգել տալ դատապարտութեան մը հետեւանքով կամ անկանոն թուղթերու պատճառաւ արտաքսուելիք Հայերու մասին տրուած որոշումներու գործադրութիւնը, այդ մասին պարզապէս ներքին նախարարին եւ նահանգապետներուն բարեացակամութեան պէտք է դիմել, անոնց ուշադրութեան յանձնելով Ժընեւի 1928 յունիս 30ի պայմանագրութեան 7րդ յօդուածը, որ կ'ըսէ. «Կը յանձնարարուի որ արտաքսումները կամ նման միջոցները խնայուին կամ յետաձգուին հանդէպ ռուս եւ հայ գաղթականներուն, երբ ենթական կանոնաւորաբար դրացի երկիր մը մտնելու անկարելիութեան մէջ կը գտնուի ··· Միւս կողմէ, կը յանձնարարուի որ ամէն պարագայի մէջ ինքնութեան թուղթերը խտ չառնուին»:

Իրականութեան մէջ, հայ եւ ռուս գաղթականներու վտարման որոշումներուն գործադրութիւնը յաճախ խաղէկ չէ, յետաձգումներ կը շնորհուին անոնց ամենալայն ոգիով: Սակայն Մարսիլիոյ վերջին մահափորձէն ի վեր հասկնալի պատճառներով քիչ մը խստութիւն կը գործադրուի:

Գալով այն հարցին թէ 1928 յունուար 30ի պայմանագրութիւնը Ծերակոյտին կողմէ վաւերացուած չըլլալով, ներկայիս գործադրելի կրնա՞յ ըլլալ Ֆրանսայի մէջ, պատասխանս հաստատական է, քանի որ 1930 յունուար 11ի հրովարտակը բացայայտօրէն կ'ըսէ թէ՝ անիկա 1930 փետրուար 1էն սկսեալ պիտի գործադրուի՝ օրէնքներու եւ կանոնագրութեանց սահմանին մէջ: Ճիշդ է թէ 1875ի Սահմանադրութեան համաձայն, պետութեան ելեւմուտքին հետ կապ ունեցող դաշնագիրները պէտք է վաւերացուին Խորհրդարանին կողմէ: Երբ Հանրապետութեան նախագահին հրովարտակը հրատարակուեցաւ, կառավարութիւնը չէր կրնար երեւակայել որ գործադրութիւնը այնքան լայն համեմատութիւններ պիտի առնէր եւ երկար պիտի տեւէ, որով Ժընեւի պայմանագրութեան գործադրութիւնը կ'ըլլար Հանր. նախագահի իրաւասութեանց սահմաններուն մէջ, իբրեւ պետութեան ելեւմուտքին վրայ չազդող գործ մը: Եթէ նկատել որ հակառակը պատահեցաւ եւ անհրաժեշտ համարուեցաւ Խորհրդարանի վաւերացումը:

Բայց քանի որ այդ հրովարտակին դէմ որեւէ բողոք չէ եղած իբրեւ իրաւասութեանց զեղծում մը, անիկա իր ամբողջ ուժը կը պահէ:

3.— Օրինական ի՞նչ միջոցներ կան գործազրկութեան նպաստէ զրկուած հայ աշխատաւորներու նպաստը վերահաստատել տալու համար:

— Սէնի Նահանգին համար, բաւական պիտի ըլլայ, կը կարծեմ, քաղաքացիներուն յիշեցնել Աշխատանքի Առողջապահական Տեսչութեան թելադրութեամբ Սէնի նահանգապետին կողմէ 1933 սեպտ. 14ին ղրկուած Շրջաբերականին 7րդ հատուածը, որ կ'ըսէ. «··· Անկէ զատ, նոյնպէս ձեր ուշադրութիւնը պէտք է հրաւիրեմ ռուս, հայ, թուրք եւ նման գաղթականներուն վրայ: Ինչպէս կը տեղեկանամ, օգոստ. 4ի շրջաբերականս կարգ մը գործազրկութեան նպաստի մարմիններուն կողմէ այնպէս մեկնուած է թէ անոնք պէտք չէ նպաստ ստանան: Այս գաղթականներուն կացութիւնը բոլորովին մասնայատուկ է, անոնք չեն կրնար Խորհրդային Միութեան կամ Թուրքիոյ հպատակ նկատուիլ, անոնք ենթակայ են 1928 յունիս 30ի Ժընեւի պայմանագրութեան, որ Ֆրանսայի մէջ գործադրութեան դրուած է 1930 յունուար 11ի հրովարտակով: Արդ, այդ պայմանագրութիւնը կը յանձնարարէ, առանց նկատի առնելու փոխադարձութեան պայմանագրի չգոյութիւնը, նոյն առաւելութիւններն ու շնորհները տալ անոնց՝ ինչ որ փոխադարձութիւն ունեցող օտարականներուն: Որով, գործազրկութեան նպաստ պէտք է տրուի անոնց, պայմանաւ սակայն որ անոնք ամէն կերպով գոհացնեն նպաստ ստանալու օրինական պայմանները»:

Մեր ստացած տեղեկութեանց համաձայն, այս շրջաբերականը միշտ ի զօրու է, այնպէս որ զարմանալի է կարգ մը քաղաքացիներու կողմէ անտեսումը:

4.— Հայ գործազուրկներուն տրուած նպաստը անոնց համար իրաւո՞ւնք մըն է թէ շնորհ մը:

— Անձնապէս քննութիւն մը կատարելով տեսայ, որ կարգ մը Համայնքներու մէջ, քաղաքացիները ատիկա կը նկատեն պարզ շնորհ մը, թերեւս տեղեակ չըլլալով վերեւ յիշուած շրջաբերականին տրամադրութեանց, ուրիշներ զայն կը նկատեն իրաւունք մը ճիշդ ինչպէս Ֆրանսացի գործաւորներուն համար:

ղուքի միթինկներն ու հրապարակային ցոյցերը: Միւս կողմէ, պելժիական ֆրանքին արժեզրկման մասին տարածուած աննպաստ լուրերն ու յայտնուած անվստահութիւնը թունաւորեցին մթնոլորտը եւ ստիպեցին կառավարութիւնը քաշուիլ ասպարէզէն:

Արդարեւ, անգլիական ոսկիին վերջերս կրած անկման հետեւանքով, Պելժիոյ ելմտական տագնապը աւելի ծանրացաւ, եւ պելժ ֆրանքին արժեզրկման եւ ոսկի դրամանիշի լքման կուսակիցները, որոնք կարեւոր թիւ մը կը կազմեն սեղանաւորական եւ ճարտարարուեստական այս երկրին մէջ, սկսան շատնալ եւ լուրջ յարձակողական մը ձեռնարկեցին: Անոնց պայքարը ահաբեկեց դրամատէրերը, ոսկիի փախուստը սկսաւ ծայր տալ երկրէն դուրս եւ դրդեց միջազգային շահաշէտները յարձակիլ պելժիական ֆրանքին վրայ:

Նախորդ կառավարութեան անդամներուն դէպի Փարիզ կատարած վերջին հաւաքական դիմումն ալ դժբախտաբար չունեցաւ որ եւ է շօշափելի արդիւնք, որով Թէօնիսի դահլիճը այլ եւս բոլորովին ճարահատ, ստիպուեցաւ հրաժարիլ:

Նոր կառավարութիւնը, որուն մաս կը կազմեն բոլոր կուսակցութեանց ղեկավարները, մէջն ըլլալով նաեւ ընկերվարական Վանտէրվէլտը, պիտի ջանայ մասնաւորապէս պաշտպանել ֆրանքին արժէքը, որ լրջօրէն վտանգուած կը նկատուի, մէկ կողմէ անգլիական ոսկիին արժեզրկման, եւ միւս կողմէ՝ մաքսային պատնէշներու հետեւանքով, որոնք արգելք կը հանդիսանան երկրին արտադրութեան թափանցումին՝ ոսկենիշի կապուած երկիրներու հրապարակներուն վրայ: Այս պիտի ըլլայ նոր դահլիճին կարեւոր ու դժուարին պարտականութիւնը: Թող թէ ընկերվարականներու խոշոր մէկ հատուածն ալ հակառակ է դրամական որ եւ է արկածախնդրութեան, գիտնալով որ անկէ առաջին տուժողը պիտի ըլլայ բանուոր դասակարգը:

Նկատի առնելով կացութեան փափկութիւնը, Պելժիոյ քաղաքական հեղինակաւոր դէմքերէն շատ քիչեր տրամադիր կ'երեւին պատասխանատուութիւն ստանձնելու ներկայ դժուարին պայմաններուն մէջ:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

Ֆրանսացի երիտասարդ ԳՐՈՂ ՄԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Ֆրանսացի երիտասարդ գրող մը, Ժաք Պէրժալ, որ անցեալները կը յարձակէր Թրքահէր Քլոտ Ֆառէրի վրայ՝ պաշտպանելու համար Վիքթոր Հիւկոյի յիշատակը, այս անգամ «La Concorde»ի մէջ (22 մարտ), կը յարձակի Լիւսիէն Ռըպաթէի վրայ: Կ'ամփոփենք.—

Լիւսիէն Ռըպաթէ, Je Suis Partoutի մէջ, իր մէկ պրպտումով, անճիշդ եւ անկատար, որ այդքան միայն կրնայ ըլլալ, կը հաստատէ թէ տակաւին լրագրողներ կան, որոնք կը գրեն ամէն բանի մասին՝ գիտցած չգիտցած:

Ռըպաթէ, Ֆրանսայի օտարականներուն մասին կատարած իր այդ պրպտումներով, — իբրեւ թէ անաչառ,— կը յաւակնէր տալ իրական պատկերը անոնց որոնք մեր մօտ ապաստանած են, Լապրատորէն Աֆղանիստանէն:

Բայց այդ ուրալի «բառ չարողը» Հայերուն մասին գրած է այնպիսի սխալ եւ թշնամական դատաստան մը, որ պիտի ցուցնէ եթէ չկարենայի փշրել ձրի զրպարտութիւնները, գրուած ոչ թէ միայն ողէտի, այլ եւ բացարձակապէս խղճմտութենէ զուրկ լրագրողի մը կողմէ: Եւ այս կ'ըսեմ, որովհետեւ լաւ կը ճանչնամ Փարիզի հայկական շրջանակները, փարիզեան Հայաստանը, որ ինչպէս իր պարկեշտ աշխատանքով, նոյնպէս մեր երկրին հանդէպ իր զգացումներուն մաքրութեամբ արժանի է ֆրանսացի մտաւորականներուն սրտագին ընդունելութեան եւ անսասան բարեկամութեան: Մնաց որ, Je Suis Partoutի պրպտումը ապայական է: Այնտեղ Փարիզի Հայերը կը համարուին ոչլոտ եւ ծոյլ: Արդ բոլոր խելքը գլուխը մարդիկ գիտեն թէ Հայը ո՛րքան սիրահար է մաքրութեան եւ ընդունակ՝ անխոնջ աշխատանքի: Դիւրին էր թուել երկար պարագաներ՝ պաշտպանելու համար զայն: Այսպէս, կարելի էր ըսել թէ Հայաստան, Արեւելքի մէջ այն երկիրը որ ամէնէն շատ ազդուած է մեզմէ, ընկերային եւ մտաւորական կարեւոր դեր մը խաղաց Թուրքերու եւ իր դրացիներու մէջ, որով շնորհապարտ է Ֆրանսայի իր այդ ջանքերուն համար: Հարկ չկայ նոյնպէս պատմել այն բազում աշխատանքները, զորս կատարած են, արուեստի զանազան ասպարէզներու մէջ, Ֆրանսայի սիրտով այս Հայերը: Գեղեցկութեան եւ բարեկամութեան մասին իրենց ըմբռնումները մօտ են մեր ըմբռնումներուն, այնպէս որ մտերմութիւն մը կը զգանք Հայերուն հետ արուեստի հարցերէն սկսեալ:

Արեւելեան այս բարեկամութեան մասին իմ վստահութեանս իբրեւ վկայութիւն, պիտի յիշեմ միայն յուզիչ հատուած մը հայ մտաւորականի մը, այժմ ֆրանսացի, Միրուժան Պարսամեանի մէկ հին յօդուածէն.—

«Ֆրանսայի հանդէպ այն ջերմ եւ խանդավառ հիացման մէջ, զոր բանտարկուած Հայը չի դադրիր արտայայտել, ներշնչման ի՛նչ նիւթեր կան, հատոր մը լեցնելու չափ, վիպերգութիւն մը գրելու չափ: Երբոր դահիճներուն ճանկին մէջ իր հոգեվարքը կ'ապրէր, զրկուած ամէն պաշտպանութենէ եւ յոյսէ, անհուն հեռաւորութեամբ մը բաժնուած քաղաքակիրթ աշխարհէն, այդ դժբախտը, ահիբին տեսիլով եւ մահուան բոսորով շրջապատուած, այդ անբախտը, ամէնէն սարսափելի յուսահատութեան մատնուած, գերագոյն այդ վայրկեաններուն մէջ մոռցած իր անձն իսկ, իր հայրենիքն իսկ, կախաղան առաջնորդուելէ քանի մը ժամ առաջ՝ կը գրէր պատին բանտերուն վրայ, գերեզմանը հայ ցեղին փառքին եւ հանճարին — Կեցցէ՛ Ֆրանսան»:

Գեղեցիկ չէ՞: Եւ քանի հազար են անոնք Փարիզի մէջ: Ու բազմաթիւ՝ իրենց մտաւորականները, ճարտարապետները, բանաստեղծները, օրագրողները, դրամատուներու տնօրէնները, նկարիչները, հնավաճառները, տպագրիչները, բոլորն ալ եռանդով փարած իրենց աշխատանքին եւ անձնուէր, զարգացած, քաջ: Կարելի չէ հաշուել գրական պարբերականները եւ թերթերը, զորս կը հրատարակեն, անթիւ են անոնք: Եւ բոլորը կը սիրեն մեզ այն սիրոյն համար զոր ցոյց կուտանք արդարութեան հանդէպ, այն ատելութեան համար, զոր կը զգանք բռնապետութեան հանդէպ, եւ այն պաշտամունքին համար, զոր կ'արտայայտենք ազատութեան հանդէպ:

Ֆրանսական բնութեան մնաց որ կը հետեւի անոնց եւ կը գնահատէ: Համալսարական ընկերութիւնը կը հրատարակէ «La Revue des Etudes Arméniennes» պարբերականը, ուր կ'երեւին բազմահմուտ մտաւորականներ: Ծանօթ են Հայոց բարոյական հարստութիւնն ու զգայնութիւնը,— ատոր համար չէ՞ որ Թուրքերը ջարդեցին զանոնք: Վասնզի մարդ, երբ նենգ է, միշտ կ'երկնչի սրտի տէր մարդոցմէ: Սրտի տէր մարդիկ էին, սիրահար յանուն համերաշխութեան եւ խաղաղի մեր կատարած խոյանքին, որ թարգմանեցին Վիքթոր Հիւկոյի Թշուառները երկու անգամ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Թէյասեղան

=o=

ՌՈՒՄԱՆ, 24 մարտ.— Այսօր Ռոմանի Հ. Յ. Դաշնակցութեան Անդրանիկ խումբին կողմէ թէյասեղան մը սարքուած էր, որուն ներկայ եղան բոլոր անոնք որ ծանօթ են իրենց անկեղծ եւ հայրենասէր զգացումներով: Ջերմ մթնոլորտի մը մէջ, առիթ տրուեցաւ ամէնուն արտայայտուելու, երգով, արտասանութեամբ կամ քանի մը խօսքով: Ծեր թէ երիտասարդ ամէնքն ալ ուրախ էին այսպէս քով քովի, օտարութեան անմխիթար երկնքի տակ՝ կիրակի օր մը, քանի մը ժամ: Թէյասեղանը բացուեցաւ ընկեր Ս. Պիլալեանի նախագահութեամբ, ընկեր Պոյաճեանի քանի մը խօսքով: Յաջորդաբար երգեցին, արտասանեցին Պալեան, Թորոսեան քոյր եւ եղբայր, Զիլինկիրեան Մարիցա, Ճիզմէճեան քոյրեր, Քէփէնէկեան: Ցետոյ երգեցին տարէցները որոնց երգերը հայ բենի կեանքը երազել տուին: Մէջ ընդ մէջ եղան խմբերգներ երիտասարդ-երիտասարդուհիներու եւ տիկիններու կողմէ: Առանց Պ. Մելիքեանի ջութակին մեր ցերեկոյթը անշուք պիտի անցնէր: Այս առթիւ շնորհակալութիւն բոլոր անոնց որ իրենց աջակցութիւնը բերին իրենց ներկայութեամբ:

Իբր վերջաբան երգուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ին ամէնէն սիրելի եւ ըղձալի տունը. «Ամենայն տեղ մահը մի է» եւ ի յարգանս յեղափոխութեան դաշտին վրայ ինկած նահատակներուն, ներկաները յոտնկայս ունկնդրեցին, բացի քանի մը խրտուիլակներէ որոնց ներկայութիւնը երբեք ցանկալի չէր: Այն որ Դաշնակցութեան կը հայհոյէ, ի՛նչ իրաւունք ունի անոր հանդէսներուն ներկայ ըլլալու եւ «Վէրքերով լի ջան ֆիտա եմ» երգելու, գիտնալով որ անոր վերջին տունին մէջ Դաշնակցութեան անունը կայ եւ երգը Դաշնակցական երգ է: Անոնք կ'ըսեմ ոչ թէ վշտացնելու, այլ զգաստութեան բերելու համար: Մենք չենք ուզեր գործ ունենալ երկերես մարդոց հետ:

Սուրէն Գասպարեան

ՄԱՄՈՒԼ

Ի՞նչ կ'ըսեն փաստերը

—•—

«Հայրենիք» կը շեշտէ խմբագրականի մը մէջ (16 մարտ).

— «Թուրք եւ բոլշեւիկեան բարեկամութիւնը թերեւս այնքան առնելի չըլլար ազատատենչ հայութեան համար, եթէ խորհրդային կառավարութիւնը այդ բարեկամութենէն օգտուէր՝ գէթ պզտիկ չափով մը հայ ժողովուրդին ի նպաստ քայլեր ընելու համար: Այդ պարագային կրնայինք աւելի ներողամիտ աչքով նայիլ այն իրողութեան վրայ, որ խորհրդային կառավարութիւնը հայ ազգային կառավարութիւն մը չէ:

Դժբախտաբար, մօտ 15 տարուան դառն փորձը անվիճելի կերպով ցոյց տուաւ, որ ոեւէ ատեն եւ ոեւէ խնդրի վերաբերմամբ խորհրդային իշխանաւորները փորձ իսկ չուզեցին ընել՝ դրդելու իրենց բարեկամ Թուրքերը, որ հայ ժողովուրդին եւ Հայաստանին ի նպաստ ոեւէ զիջում ընէին: Մինչդեռ, ընդհակառակն, Թուրքերը բազմաթիւ առիթներ օգտագործեցին եւ յաջողեցան մղել իրենց բարեկամ բոլշեւիկները զիջումներ ընելու ի վնաս հայ ժողովուրդի եւ Հայաստանի:

Էնկիւրիի «բարեկամական» միջամտութեան հետեւանքով չէ՞ր միթէ, որ աշխարհագրօրէն Ադրբէջանէն կտրուած եւ Հայաստանին կից Նախիջեւանի գաւառը, փոխանակ մտնելու խորհ. Հայաստանի սահմաններուն մէջ, Ադրբէջանի հովանիին ենթարկուեցաւ:

Էնկիւրիի միջամտութեան շնորհիւ չէ՞ր միթէ, որ Սարդարաբադի անապատի ոռոգման հոյակապ ծրագիրը մէկդի դրուեցաւ:

Էնկիւրիի յոռի ազդեցութեան պատճառով չէ՞ր միթէ, որ վիժեցաւ արտասահմանի հայ տարագիրներու բազմութեանց Կովկաս փոխադրութեան մեծ ծրագիրը:

Էնկիւրիի խաթեր համար չէ՞ր միթէ, որ բոլշեւիկները նորէն Թուրքերով լեցուցին Հայաստանի անկախութեան օրով Թուրքերէ մաքրուած շրջանները:

Էնկիւրիին հաճոյք պատճառելու համար չէ՞ միթէ, որ խորհ. Հայաստանի կառավարութեան մէջ անգամ Թուրքեր կը մտցուին:

Էնկիւրիի դաւադիր ընդդիմութիւնը չէ՞ արդեօք պատճառը, որ մինչեւ այժմ հայկական Ղարաբաղը միացուած չէ Հայաստանի, այլ Ադրբէջանի մաս կը կազմէ, թէեւ բոլշեւիկները հանդիսաւոր կերպով խոստացած էին Ղարաբաղը կցել Հայաստանին:

Էնկիւրիի համաթրքական ծրագիրներուն համաձայն չէ՞ միթէ, որ մեծ պատերազմէն առաջ կիսով չափ հայկական Գանձակը այսօր դրեթէ ամբողջովին թրքական քաղաք մըն է դարձած:

Ընթերցողներու յիշողութեան մէջ տակաւին թարմ է անշուշտ այն զրուցը, զոր խորհրդային կառավարութիւնը կատարեց Լօզանի քոնֆերանսի ժամանակ, երբ իր ամբողջ ուժով օգնեց Թուրքերուն հանդիսաւոր կերպով թաղելու թրքահայ դատը: Աւելին. խորհրդային կառավարութիւնը, Թուրքերու գործը հայ տարագիր բազմութեանց վերաբերեալ դիւրացնելու համար, խաբեբայական առաջարկ մըն ալ ըրաւ, որ իբր թէ ինք պատրաստ է 250,000 թրքահայ տարագիրներ Կովկաս փոխադրելու:

Հարկաւ, եթէ բոլշեւիկները ուզէին Թուրքերուն հետ իրենց բարեկամութենէն օգտուիլ՝ գէթ պզտիկ չափով մը հայ ժողովուրդին օգնելու համար, շատ եւ շատ բարիքներ կրնային ընել: Բայց, ինչպէս ըսինք, իրենց մօտ 15 տարուան բարեկամութիւնը ոչ մէկ բանով շահաւոր եղաւ Հայերուն, մինչդեռ, ամէն բանի մէջ շահաւոր եղաւ Թուրքերուն:

Ինչպէս կը տեսնուի, խորհրդային կառավարութիւնը մենք կը քննադատենք ոչ միայն այն պատճառով, որ ան հայկական եւ ազգային կառավարութիւն մը չէ, այլ եւ այն պատճառով, որ ան կը հետապնդէ հայ ժողովուրդին հակառակ նպատակներ, կը պաշտպանէ հայ ժողովուրդին շահերը եւ կը գործէ հայ ժողովուրդի երդուեալ թշնամի Թուրքիոյ հետ միացեալ ճակատ կազմած, միշտ ի վնաս հայութեան»:

ՓԵՏՐ. 18 ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 25 մարտ (Յառաջ).— Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Ռոստոմ, Իշխան, Քրիստափոր, Աղբիւր-Սերոբ եւ Վահագն խումբերու եւ ենթակոմիտէներու նախաձեռնութեամբ եւ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի հովանաւորութեամբ տեղի ունեցաւ Փետր. 18ի տօնին ընկերա-համակրական թէյասեղան մը, Սալօն Սէն Ժաքի մէջ մարտ 23ի երեկոյեան ժամը 8.30ին: Սրահը գրեթէ ամբողջութեամբ լիքն էր Դաշնակցական ընկերներով եւ համակիրներով, որոնց մէջ կը կազմէին զանազան միութեանց ներկայացուցիչները:

Օրուան նախագահ ընկեր Ա. Մարտիրոսեան բացատրեց օրուան տօնին նշանակութիւնը, եւ հրաւիրեց ներկաները յոտնկայս յարգել Փետր. 18ի ժողովրդական ապստամբութեան զոհերուն յիշատակը: Սիրոյ եւ պաշտամունքի ողջոյններ ղրկել Ամերիկայի մեր ինը ընկերներուն, որոնք զոհ գացին հակառակորդներուն զրպարտութեանց: Այս առաջարկը արժանացաւ ընդհանուր գնահատանքի: Ներկաները «Մեր Հայրենիք»ը երգեցին յոտնկայս: Ցետոյ տեղի ունեցաւ բուն հանդէսը: Ընկերներ Կ. Կ. Թոնթէլեան եւ Մ. Խրալեան իրենց արտասանութիւններով ծափերու արժանացան: Իսկ օրուան բանախօս ընկեր Պ. Հիւսեան կարճ բանախօսութեամբ մը պարզեց Փետր. 18ի ապստամբութեան շարժառիթները: Մէջընդմէջ երգուեցան ազգային — յեղափոխական երգեր եւ տեղի ունեցան անակնկալներ: Խօսք տրուեցաւ Մարսէյլի հայ ուսանողներէն Պ. Կ. Փոլատեանի, որ Վարդանանց պատերազմը նմանցնելով Փետր. 18ին՝ յայտարարեց «Եթէ կարելի ըլլար Վարդանանց պատերազմը եւ Փետր. 18ը միեւնոյն օրը տօնել, իմ կարծիքով աւելի նպատակայարմար պիտի ըլլար»:

Երեկոյթին Բ. մասին համար սահմանուած ընդունեցաւ ընկեր Ն. Կալոսեան: Ընկեր Մ. Թաշճեան երգեց գեղեցիկ կտոր մը, անոր յաջորդեց Մարսէյլի հայ արիներու խմբապետ Պ. Զ. Մկրտումեան, որ քանի մը խօսքով պանծացուց Փետր. 18ը: Թաղիստ Արդար նուագեց հայկական երգեր: Ընկերուհի Ն. Քիպրիթճեան խանդավառեց ներկաները Սայաթ-Նովայի երգերով: Ընկերներ Պ. Տէրպաեան եւ Ս. Կարապետեան երգեցին քրդական ժողովրդական երգեր: Ընկեր Պետրոս Կարապետեան դրուատեց հայ զինուորականին դերը Փետր. 18ի մէջ: Փոքրիկն Պ. Տէրոյեան ու օրիորդ մը արտասանեցին: Պատ. Միութեան անդամներէն Լ. Սահակեան, ընկեր Փիլիկեան արտասանեցին, խումբ մը արիներ մէջ ընդ մէջ սկաուտական բացագանչութիւններով խանդավառեցին ներկաները:

Վերջին խօսողները եղան ընկերներ Տոքթ. Ծաղկաղբեան եւ Պ. Ցակոբեան:

Արտասովոր խանդավառութեամբ երեկոյթը վերջացաւ գիշերը ուշ ատեն:

Լամբրոնացի

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՀԱՅ-ԲՈՅԺ», ամսաթերթ ժողովրդական բժշկութեան եւ առողջապահութեան, թիւ 7 (Ապրիլ), հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Հաւկիթ ուտե՞լ թէ չուտել (Տոքթ. Հանրի Պուրէ), Հարսանիքը եւ իր նոր դարմանումները (Տոքթ. Կ. Կէօլճեան), Հին բժշկարանները խլիրդի մասին (Կ. Յ. Բասմաճեան), Ի՞նչպէս ածիլուիլ (Տոքթ. Ա. Աչճեան), Ինչո՞ւ կը թափին այրերու մազերը (Տոքթ. Ջենոր), Նիհա՞ր ուտել թէ չնիհար կամ թէ ի՞նչ են վիթամինները (Տոքթ. Գարրիէլեան), Ի՞նչ կը նշանակէ «խաղցին» (Վ. Գույումճեան):

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսա 20 ֆրանք, արտասահման՝ 25 ֆրանք: Դիմել Dr. CH. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, Paris:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Սայմընի խօսակցութեան ատեն խօսք անգամ եղած չէ գերմանական բանակի 36 զօրաբաժիններու թիւի մասին: Միայն թէ, կը հաստատուի որ կուսակցական եւ օժանդակ ուժերը, մէջն ըլլալով Հիթլէրի անձնապահ գունդը, հազիւ 6 — 7000ի կը հասնին, իսկ աշխատանքի բանակը պարզապէս աշխատանքի սահմանուած է:

Անգլիա հաւատարութիւն կը խառզէ

Սըր Ճօն Սայմըն հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է, Պերլինէն օդանաւ նստած ատեն·

— «Շատ ուրախ եմ որ առանձնաշնորհն ունեցայ անձամբ ծանօթանալու այս մեծ ազգի վարիչին հետ: Սխալ պիտի ըլլար անմիջական եւ ճշգրիտ արդիւնք սպասել ժողովէ մը որ միայն բարեկամական պրպտումի մը հանգամանքն ունէր: Բայց համոզուած եմ թէ մեր ունեցած շփումը պիտի ծառայէ այն գերագոյն նպատակին որ այնքան սրտի մօտ պէտք է ըլլայ ողջամիտ բոլոր Գերմաններուն եւ Գերմանուհիներուն, այսինքն պահպանումը աշխարհի խաղաղութեան եւ ստուհանական տիրապետումը տնեգերական բարեհաճութեան: Անգլիացի ժողովուրդը չի ճանչնար յաղթականներ եւ պարտեալներ: Ան կը մերժէ իրաւական որ եւ է խտրութիւն եւ կը պաշտպանէ բոլոր ցեղերու հաւասարութիւնը: Ան հակառակ է որ եւ է տիրապետութեան, որ կողմէն ալ ըլլայ: Մեծն Բրիտանիա հաշտարար ոգի եւ բարեկամութիւն կը փնտռէ հաւասարութեան հիման վրայ, ի սփիւռս աշխարհի»:

Ուրիշ կարեւոր լուրեր նոյն կարգի մասին

Լոնտոնի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը հաւաստեն թէ հաւանական է որ եւրոպական պետութեանց խորհրդաժողով մը գումարուի եւրոպական պետութեանց մասնակցութեամբ, եւ Անգլիոյ նախաձեռնութեամբ: Սըր Ճօն Սայմըն առաջարկած է այս ժողովը, միեւնոյն ատեն ֆրանսական եւ իտալական կառավարութեանց հաղորդել տալով իր վերջին այցելութեան տեղեկագիրը:

⁂ Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ արտաքին նախարարը տեղեկացուցած է Թուրքիոյ իր պաշտօնակցին թէ Պուլկարիա մտքէն չանցըներ չեղեալ հռչակել Նէօյեիի դաշնագրին զինուորական տրամադրութիւնները:

⁂ Պ· Թիթուլէսքու, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Չեխոսլովաքիոյ արտաքին նախարարին հետ: Պ· Թիթուլէսքու Փարիզ կուգայ: Պիտի այցելէ նաեւ Ժընեւ եւ Լոնտոն: Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ նոյնիսկ Մոսկուա պիտի երթայ:

Բուռն ցոյցեր Գերմանիոյ մէջ չորս մահավճիռներու դէմ

Քովնոյի (Լիթուանիա) արտակարգ ատեանը մահավճիռ արձակեց չորս Գերմանացիներու դէմ, որոնք ամբաստանուած էին իբրեւ հայրենադաւ: Ուրիշ ամբաստանեալներ ալ դատապարտուեցան զանազան պատիժներու: Բոլորն ալ կը պատկանին Մէմէլի շրջանին, ուր 100,000 Գերմանացիներ կան եւ որուն անունը փոխուած է Քլայփէտայի: Ազգերու Դաշնակցութիւնը մասնաւոր վարչաձեւ մը հաստատած է այս շրջանին համար, հսկողութիւնը յանձնելով մասնաւորապէս Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի: Գերմանիա կը գանգատի թէ Լիթուանիա խախտած է դաշնագիրը, եւ կը ջանայ բռնի փոխել անոր գերմանական դիմագիծը:

Մահավճիռներուն լուրը հազիւ Գերմանիա հասած, չորս վիթխարի միթինկներ գումարուեցան միայն Պերլինի մէջ, մասնակցութեամբ աւելի քան 100,000 քաղաքացիներու: Օրուան գլխաւոր ճառախօսն էր արտասահմանի Գերմաններու միութեան նախագահը, որ պարզեց իրենց ազգակիցներուն կրած տառապանքները եւ չեշտեց.— «Նոր Գերմանիա մը կանգնած է ձեր ետին, 100,000,000 հոգիներով»: Որովհետեւ Գերմանիա 65,000,000 բնակիչ ունի, կը հետեւի թէ ճառախօսը նոր Գերմանիոյ մաս կը սեպէ Եւրոպայի բոլոր Գերմանացիները: Աւելի բուռն տեսարաններ պարզուեցան արեւելեան Փրուսիոյ նահանգին մէջ, որ սահմանակից է Մէմէլի :Քէօնիկսպէրկի մէջ ամբոխը թշնամական ցոյցեր կատարեց Լիթուանիոյ հիւպատոսարանին առջեւ, արդարութիւն պահանջելով Մէմէլի եղբայրներուն համար: Ցուցարարները նախատական կանչեր արձակեցին եւ բռնի պիտի խուժէին հիւպատոսարանէն ներս, ջարդ ու փշուր ընելու համար ամէն բան, երբ ոստիկանութիւնը օգնութեան հասաւ: Սահմանամերձ Թիլսիթ քաղաքին մէջ, 10,000 ցուցարարներ թափոր մը կազմելով Մէմէլի գետափին վրայ, իրենց բռունցքները երկարեցին դէպի Լիթուանիա:

Վենիզէլոս դատի կը կանչուի

Կրետէի զինուորական ատեանը դատի կանչեց Վենիզէլոսը, իբրեւ հայրենադաւ:

Նախկին վարչապետը այժմ Իտալիա կը գտնուի: Դատի յանձնուած են նաեւ իբր 100 զօրականներ եւ քաղաքացիներ:

Աթէնքի զինուորական ատեանը իր եօթներորդ նիստը յատկացուց ամբաստանեալներու պաշտպանութեան: Գնդապետ Սէրաֆիս, որ գլխաւոր ամբաստանեալն է, յայտարարեց թէ ինք ապստամբութեան մասնակցեցաւ Զօր· Քամէնոսի գրգռումով (փախստական) եւ թէ հանրապետութիւնը վտանգուած էր, դատելով միապետական ցոյցերէն: Ցետոյ խօսեցան դեր — գնդապետներ Ցիկանոս եւ Սթէֆանաքօս, որոնք միեւնոյն յայտարարութիւններն ըրին, ամբողջովին ստանձնելով իրենց արարքին պատասխանատուութիւնը: Նախկին վարչապետ Փափանաստասիու, որ բանտարկուած է, նամակ մը գրելով կը մերժէ որ եւ է մեղսակցութիւն:

Կառավարութիւնը կը շարունակէ գրաւել գլխաւոր ամբաստանեալներու ստացուածքները: Վերջին անգամ գրաւուեցաւ Վենիզէլոսի տղուն շոգենաւը, որ Պոլսէն կուգար:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆՈՐԷՆ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ.— Արեւելեան շրջանի տնտեսական յանձնախումբը, որուն կեդրոնը կը գտնուի Նանսիի մէջ, կառավարութեան դիմելով, յանուն 12 առեւտրական սենեակներու բողոքեց օտարականներու խնողման դէմ: Բողոքագիրը դիտել կուտայ թէ այս խուժումը վտանգաւոր է թէ ապահովութեան եւ թէ ազգային տնտեսութեան համար: Այս առթիւ կը պահանջէ թոյլ չտալ որ օտար գործարաններ եւ խանութներ հաստատուին, առանց առեւտրական սենեակին արտօնութեան, խստօրէն գործադրել օտարականներու հսկողութեան կանոնագիրը, թոյլ չտալ որ օտար առեւտրական հաստատութիւններ հիմնուին կամ առուծախ կատարուի ամրութեանց մօտ, 30 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ եւայլն:

ԱՆԳԼ· ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԳԻԼԵՑ Փարիզի թերթերուն մարտ 27ի թիւը, որ կը պարունակէր Ֆրանսայի ազգ· վիճակահանութեան պարգեւները: (Անգլիոյ մէջ խստիւ արգիլուած են վիճակախաղերը):

25 *ՄԻԼԻՈՆ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐ* կը գտնուին աշխարհի մէջ, համաձայն վերջին վիճակագրութեան: Ասոնց իբր մէկ քառորդը կամ 6—7 միլիոն հոգի 25էն վար երիտասարդներ են:

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ – ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ արտակարգ համագումարը բացուեցաւ երէկ առտու, Լիոնի մէջ, քննելու համար օրուան հրատապ հարցերը, ինչպէս եւ քաղաքապետական ընտրութեանց խնդիրը:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Այսօրուան թերթին մէջ, Գ· էջ, հպատակութեան, գործազրկութեան եւ արտաքսումներու վերաբերեալ թղթակցութեան մէջ, Դ· գլուխ (նպաստ) «քաղաքացիներուն» բառը պիտի ըլլայ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏՆԵՐՈՒՆ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 17, Րիւ Ամբէր, Քաշան: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Ջաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը Շր. երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:
Կը խօսի՝ ընկ· Վ· ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ, «Օրուան հարցերուն շուրջ»:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատանեկան Միութեան ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Միութեանս Գրադարան-Ընթերցասրահին մէջ, 48, Րիւ Նասիօնալ: Կը դասախօսէ ընկ. Պօղոս Հիւսեան, նիւթ ունենալով ազգայնութի՞ւն թէ միջազգայնութի՞ւն: Շարունակութիւն նախորդ դասախօսութեան:

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Ջաւարեան խումբերու բոլոր ընկերները այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ Ենթակոմիտէն եւ Քրիստափոր խումբը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրեն բոլոր ընկերները, այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան Ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Կիրակի երեկոյ ժամը 4ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Ռոմանի եւ Վալանսի բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին սովորական հաւաքատեղին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի եւ Շրջաններու բոլոր խումբերու եւ Ենթակոմիտէներու կողմէ մեր վշտակցութիւնը կը յայտնենք ընկ. Ալ. Խատիսեանին, իր սիրելի եղբօր՝ Գ. Խատիսեանի ցաւալի մահուան առթիւ:

×

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի եւ Շրջաններու Ենթակոմիտէներու եւ Խումբերու կողմէ մեր վշտակցութիւնը կը յայտնենք ընկ. Մանուէլ Մարութեանին (դերասան) իր կնոջ՝ Լոբետտայի ցաւալի մահուան առթիւ:

Ալիքէն կը խնդրենք արտատպել:

ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆ կը հրաւիրուին Պ. Պ. Ա. Յովհաննէսեան եւ Վ. Կէօվշէնեան:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Արաքսի Մարտիրոսեան, ամուսնացած Աղամեանի հետ, կը փնտռէ իր քոյրը՝ Արշալոյս Տէր-Յովհաննէսեան, ամուսնացած է Շէքերէթճեանի հետ: Կը կարծուի թէ Մարսէյլ կը գտնուի: Իր հասցէն իմացնել Մինաս եւ Արաքսի Աղամեաններու՝

La Baisse, Coferie, Ain.

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (54)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Քաւոր Պետրոսի խռովութիւնը առանց պատճառի չէր: Ես ամբողջ գիշերը անցուցել էի պառանցութեան մէջ: Մի կողմից անքնութիւնը, միւս կողմից սայլակի անդադար օրօրումը, այն աստիճան գրգռել էին ուղեղս, որ ես ընկել էի հալիւցինասիոնների մէջ:

Այդ ինձ հետ շատ անգամ էր պատահում: Բայց երբեք չէր պատահել, որ ես ինձ բոլորովին մոռանայի: Երբեմն ամբողջ ժամերով, բոլորովին քնած դրութեան մէջ, ես կառավարում էի ձիաները, բայց դէթ միանգամ չէր պատահել, որ կամ մտրակը, կամ երասանակները իմ ձեռքից ցած ընկնէին: Ես իմ կիսաքուն դրութեան մէջ՝ մինչեւ անգամ հետեւում էի ճանապարհի ուղղութեանը, նկատում էի կամուրջները, զգուշանում էի դարիվայրերից, եւ սայլակը վտանգի չէի ենթարկում: Իսկ այս անգամ, ինձ այն աստիճան մոռացել էի, որ ձիաները իրանց կամքին էի թողել եւ բոլորովին շեղուել էինք ուղիղ ճանապարհից: Այդ նկատելի եղաւ այն ժամանակ, երբ լոյսը բացուեց եւ արեւելքը սկսեց շառագունիլ:

— Այդ ճանապարհը, սատանան գիտէ, թէ ու՞ր է տանում, ասաց քաւոր Պետրոսը, երբ զարթնելով սկսեց նայել իւր շուրջը:— Մենք մոլորուել ենք . . . :

Այդ խօսքերը թէեւ արտասանեց նա հանդարտութեամբ, բայց նրանց մէջ կար եւ բարկութիւն եւ յանդիմանութիւն:

— Ցետ դառնանք, պատասխանեցի ես, — գուցէ կը գտնենք ուղիղ ճանապարհը:

— Հարկաւոր չէ, շարունակիր, տեսնենք Աստուած ուր է տանում մեզ:

Քաւոր Պետրոսը մեր մոլորուելու մէջ գտնում էր Աստուծոյ կամքը: Նա մտածում էր, գուցէ ուղիղ ճանապարհի վրայ մեզ մի վտանգ կը պատահէր, գուցէ այնտեղ հետամուտ էին լինում, որ կալանաւորեն մեզ, իսկ շեղուելով ուղիղ ճանապարհից, ազատուեցանք:

Զարմանալի բան է Աստուծոյ ներկայութիւնը ամէն գործի մէջ. թէ գողը եւ թէ կողոպտեալը միօրինակ յոյս են դնում նրա վրայ: Սպանողը նրանից ուժ է խնդրում իւր բազկի համար, իսկ սպաննուողը — ազատութիւն: Բոլորը դիմում են դէպի նա:

Արեւը բաւական բարձրացել էր: Մենք գտնւում էինք դեռ միեւնոյն հարթ – հաւասար անապատի մէջ: Դէպի որ կողմը եւ նայում էի վերջ չկայ: Մի ծանր, ճնշող տպաւորութիւն էր գործում այդ լայնատարած, մռայլատեսնապատը որ հեղհեղէ ներդնելով, պատրաստւում է խեղդել քեզ: Տեղ տեղ պատահում էին փոքրիկ գիւղեր, նոյնպէս փոքրիկ, ողորմելի խրճիթներով, բայց մենք կանգ չէինք առնում, անցնում էինք: Մի տեղ միայն քաւոր Պետրոսը ցած իջաւ սայլակից, մտաւ գիւղը, մեզ համար ճանապարհի պաշար գնելու, մանաւանդ տեղեկանալու, թէ որտեղ ենք գտնւում, կամ դէպի ու՞ր է տանում մեր բռնած ուղին:

Եւ սայլակը կանգնացրի գիւղի գլխաւոր փողոցի վրայ, սպասում էի քաւոր Պետրոսի վերադարձին: Նա կանչել տուեց գիւղի տանուտէրին, ինչ որ խօսեց նրա հետ, եւ քառորդ ժամից յետոյ վերադառնալով, ասաց ինձ.

— Այս տեղ անկարելի է մնալ:

— Ինչո՞ւ:

— Ոչ մեզ համար հաց կարելի է գտնել եւ ոչ ձիաների:

— Ի՞նչ է պատահել:

— Այս կողմերում սարսափելի սով է տիրում, մարդիկ ամէն ինչ սպառելով, յետոյ կերել են իրանց անասուններին, այդ եւս սպառելով, այժմ ուտում են այն, ինչ որ անասունները պիտի ուտէին:

Ես սոսկացի: Նա նստեց սայլակի վրայ եւ հրամայեց քշել:

— Դէպի ո՞ր կողմը, հարցրի ես:

— Դէպի աջ:

— Դուք հիմա գիտէ՞ք, թէ ու՞ր է տանում այդ ճանապարհը:

— Գիտեմ:

Քաւոր Պետրոսի պատմութիւնից երեւաց, որ նախորդ տարուայ երաշտութեան պատճառով այս կողմերում հունձքը խիստ անյաջող է եղել, իսկ ներկայ տարուայ ցանքերը նոյնպէս մի առանձին բեղմնաւորութիւն չէին խոստանում: Գիւղացիները, որ առանց այդ դժբախտութիւնների եւս միշտ աղքատ են եղել, այժմ զրկուել էին ապրուստի ամէն միջոցներից:

— Իսկ մեզ մօտ ուտելու մի բան մնացե՞լ է, հարցրեց քաւոր Պետրոսը:

— Միայն հացը պակաս է: Շատ ապրի Լիզան, նրա առատաձեռնութեան շնորհիւ, մենք այժմ ունենք մի ամբողջ բուդ խոզի ապուխտ, մի քանի կտոր երշիկներ եւ պանիր:

— Պանիրը պահիր ինձ համար, իսկ միւսները դու կ'ուտես:

Քաւոր Պետրոսը խոզի միս ուտելու սովորութիւն չունէր, որովհետեւ մեղք էր համարում:

Առաջիկայ գիւղը այնքան հեռու էր որ մենք հասանք այն տեղ, երբ երեկոյեան ճրագները վառւում էին: Թէեւ քաւոր Պետրոսին սաել էին, որ այստեղ աւելի յարմարութիւն կը գտնենք իջեւանելու համար, բայց յայտնուեցաւ, որ սովը եւ չքաւորութիւնը այստեղ աւելի սարսափելի էր:

Մեր սայլակը կանգնեցրինք առաջին հանդիպած խրճիթի դրանը: Ճրագուի մոմ անգամ չգտանք վառելու համար, որովհետեւ ճրագուի մոմերը այժմ գործ էին ածում որպէս կերակուր: Մեր հեռուից տեսած ճրագները ուրիշ ոչինչ չէին, բայց մի փայտի տաշեղներ, որ բանեցնում էին մոմերի տեղ:

Մենք ունէինք մեզ հետ «մոմպատ»: Այսինքն մոմով պատած թելի մի ահագին կծիկ, որ մարդիկ ճանապարհորդութեան ժամանակ մօտ են առնում: Բայց այդ կծիկը մեզ ուրիշ շատ գործերում եւս հարկաւոր էր լինում: Վառեցինք «մոմպատ»ը:

Մտանք խրճիթը: Դա մի կատարեալ հիւանդանոց էր. ընտանիքի մեծ մասը պառկած, հառաչում էր ցնցոտիներից ներքոյ: Ոտքի վրայ էր մնացել միայն ծերունի տանտէրը եւ մի փոքրիկ աղջիկ — նրա թոռնիկը:

— Այստեղ անկարելի է մնալ, ասացի ես քաւոր Պետրոսին:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ՆՐԹԽՆԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ 30 ՄԱՐՏ SAMEDI 30 Mars 1935

11 ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année No 2767 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Է՛Ր ԵՐԲԵՄՆ...

Քաղաքական ընդհանուր լաբիւրինթոսին մէջ, ի՛նչքան պերճախօս պատկեր մը կը ներկայացնէ բանուորա – գիւղացիական Ռուսաստանը:

Ի՛նչ «անկամրջելի» անջրպետ, մէկ շրջանէ միւսը, երէկուան եւ այսօրուան միջեւ ...

Երէկ՝ «աւազակներու որջ» էր Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Այսօր Մոսկուա պատիւ կը համարի լայնափռուիլ անոր դահլիճներուն մէջ, նախանձախնդրութեամբ մասնակցելով բոլոր աշխատանքներուն:

Երէկ աւազակութեան գլուխ – գործոց մըն էր Վերսայլի դաշնագիրը: Այսօր Խորհրդային իշխանութիւնը անոր ամէնէն եռանդուն փաստաբանն է, եւ յաղթականներուն Թուլութեան կը վերագրէ անոր խախտումը:

Երէկ՝ միջազգային աշխարհակալութեան գիշատիչներուն դասական, անգերազանցելի ներկայացուցիչն էր Մեծն Բրիտանիան: Այսօր «քաղաքացի» Լիթվինով գինի կը խմէ Ճօրճ Թագաւորին արեւշատութեան համար:

Երէկ համաշխարհային յեղափոխութեան օրերը կը համրէին, ականներ փորելով կամ ցանելով ամէն կողմ: Այսօր պար բռնած նոյն «գիշատիչ» պետութեանց հետ, անոնցմէ աւելի բարձր կ'երգեն.— «Եւ յերկիր խաղաղութիւն, ի մարդիկ հաճութիւն»:

Երէկ — դեռ անցեալ տարի — Անգլիոյ նախորդ արտաքին նախարարին, Ջէմպէրլէնի կերպարանքը շինելով, կրակի կուտային յեղափոխական կանչերու ժխորին մէջ: Այսօր՝ կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, «Պրավտա», պատիւ կը սեպէ Թղթակից մը ղրկել եւ տեսակցութիւն խնդրել:

Ո՞ր մէկը յիշել: Իսկ Պ. Իտընի եղած արքայական ընդունելութի՞ւնը, որ շատ կը յիշեցնէ Աֆղանիստանի երբեմնի «փատի – շահ»ին, Ամանուլլահի շռայլուած պատիւները ...

Խորհրդային թերթերը մրցումի ելած են իրարու հետ, Մեծն Բրիտանիան սիրաշահելու համար, եւ կը փառաբանեն «լորտ կնքապահ»ը (Իտըն), արտատպելով անոր ամէնէն աժգոյն խօսքերը, կենսագրականներ եւ լուսանկարներ հրատարակելով ...

— Ի՞նչ կայ որ, քաղաքականութիւն է: Գաղափարը ուրիշ, գործնական կեանքը ուրիշ:

Ճիշդ է. այդ նոյն քաղաքականութիւնն էր որ, տարիներ առաջ, մէկ բերնով ազատութիւն եւ ինքնորոշման իրաւունքներ կը խոստանար փոքր ժողովուրդներուն, յանուն բանուորա – գիւղացիական յեղափոխութեան. իսկ միւս բերնով համբոյրներ կը փոխանակէր հաստրակ ջարդարարներու հետ, միասին Թաղելու համար աշխարհի ամէնէն արդար, նոյն իսկ աշխատաւորական դատը:

Եւ, դատը պաշտպանողները կը դառնային հակայեղափոխական, իսկ պարտուած ժողովուրդները զոհ միջազգային աշխարհակալութեան, որուն հետ պարծանքով կը պարեն այսօր,—«Մէկ, երկու, երեք, չորս, մենք կը պարենք տասնըչորս»:

×

Կատակը մէկդի, ահա թէ ո՛ւր իջաւ համաշխարհային յեղափոխութիւնը, որ ամէն բանէ առաջ արդարութեան պայքարը պիտի ըլլար:

Խորհրդային իշխանութիւնը ինքն իսկ, միւսներուն պէս ծաղրանկարի վերածելով արդարութեան գաղափարը, ինքն ալ ամրապնդելով բռնութեան օղակները եւ սպառազինուելով ոտքէն մինչեւ գլուխը, այսօր նոյն մոլեռանդութեամբ կը գլորէ նոյն հարթ հաւասար գետնին վրայ,— աշխարհակալութիւն:

Բառերը, բանաձեւերը բան չեն փոխեր անոր իրականութենէն:

Երբ քաղքենի – դրամատէր պետութիւնները խաղաղութիւն կամ ապահովութիւն, դաշնագիրներու նուիրականութիւն կամ ազգային պաշտպանութիւն կը հոլովէին, Մոսկուան այդ բոլորը կը ծաղրէր իբրեւ նենգ ռազմավարութիւն, աւարը պահելու կամ նոր աւարներ կորզելու առաջադրութիւն:

Արդ, նոյն Մոսկուան այսօր դուռնէ դուռ ինկած է, եւ գործակցութիւն կ'առաջարկէ, միեւնոյն սկզբունքներով,— խաղաղութիւն եւ ապահովութիւն:

Անշուշտ ամբողջ աշխարհ գոհ է, որ այսքան կլորցաւ կարմիր արջը, ամփոփելով թեւերը եւ գործակցելով խաղաղութեան դատին:

Ներկայ պայմաններուն մէջ, ո՞ր պատասխանատու իշխանութիւնը պիտի համարձակէր մտածել նոր պատերազմի մը մասին, որուն միտքն իսկ երեւակայութիւնը կը սարսէ:

Ինչ որ ալ ըլլան շարժառիթները, խորհրդային իշխանութիւնը լաւագոյն ուղին բռնած է, ապահովելու համար խաղաղութիւնը:

Իսկ արդարութեան գաղափա՞րը:

Խորհրդային իշխանութիւնը երէկ սանձարձակ պայքար կը մղէր հաշտութեան դաշնագիրներուն դէմ, պահանջելով անոնց ջնջումը, առնուազն վերաքննութիւնը:

Իսկ ա՞յժմ,— խաղաղութի՛ւն ամենեցուն, անխախտ պահելով դաշնագիրները:

Ուրիշ խօսքով,— մի՛ ընէք այնպիսի բան որ կրնայ սպառնալ խաղաղութեան, մանաւանդ սրել ախորժակները:

Այսինքն՝ «պահպանել իրաց վիճակը», ինչպէս կ'ըսէին պատերազմէն առաջ:

Միայն այս պարագան բաւական է, ապացուցանելու համար միջազգային կացութեան ծանրութիւնը:

Է՛ր երբեմն, շատ բարձր կը հնչէր ռուսական շեփորը, ստանձնելով բարձունքէ բարձունք: Այժմ իջած է տափարակի վրայ, գլուխ գլխի եւ սրտակից՝ միւսներուն հետ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆԵՆ ԱՆԳԼԻԱՆ

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ԵՐԵՒՈՅԹ՝ 1917ԷՆ Ի ՎԵՐ

Համաձայնութիւն գոյացա՞ծ է

Քաղաքական շրջանակները անհամբերութեամբ կը սպասեն Մոսկուայի խորհրդակցութեանց ելքին, որ սկսան հինգշաբթի օր եւ պիտի շարունակուին մինչեւ այսօր, շաբաթ:

Ինչպէս գրած էինք, Պ. Իտըն, Անգլիոյ ներկայացուցիչը, հիւրընկալուեցաւ արտակարգ պատիւներով: Ռուսեւլեհական սահմանին վրայ կը սպասէր մասնաւոր կառախումբ մը, բոլոր արդիական յարմարութիւններով,— հեռախօս, անթել, բաղնիք եւ փառաւոր ննջարան: 1917ի յեղափոխութենէն իվեր առաջին անգամ է որ անգլիացի նախարար մը պաշտօնապէս Մոսկուա կ'այցելէ: Իսկ այս առթիւ կատարուած ընդունելութիւնը աննախընթաց կը համարուի, բաղդատելով նման պարագաներու հետ: Երբ կառախումբը Մոսկուա հասաւ, հարիւրաւոր անգլիական եւ խորհրդային դրօշներ կը ծածանէին, իսկ մասնաւոր զօրագունդ մը զինուորական պատիւներ կ'ընծայէր: Պ. Իտըն եւ հետեւորդները դիմաւորուեցան արտաքին գործավար Պ. Լիթվինովի եւ ուրիշ բարձր պաշտօնատարներու կողմէ: Պ. Իտըն եւ Պ. Լիթվինով իրարու ձեռք սեղմեցին ջերմօրէն, եւ Անգլիոյ ներկայացուցիչը առաջնորդուեցաւ իր դեսպանատունը, ուր պիտի մնայ իբրեւ հիւր: Նախաճաշէն յետոյ, Պ. Իտըն առաջին տեսակցութիւնը ունեցաւ Պ. Լիթվինովի հետ: Խօսակցութիւնը տեւեց երկու ժամ: Երկու կողմերն ալ գոհ կ'երեւան արդիւնքէն: Խօսակցութիւնները վերսկսան յաջորդ (երէկ) օրը: Այս անգամ ներկայ էր նաեւ Սթալին: Առաջին անգամ է որ համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը քաղաքական խօսակցութիւններ կ'ունենայ օտար երկրի մը մէկ նախարարին հետ:

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Պ. Լիթվինով լրիւ տեղեկութիւններ հաղորդեց իր երկրին եւ Գերմանիոյ յարաբերութեանց մասին, վերջին երկու տարիներու ընթացքին եւ բացատրեց թէ Գերմանիա յարձակողական նպատակներ կը հետապնդէ եւ նոյնիսկ հողային գրաւումներ կատարել կ'ուզէ: Երէկուան խօսակցութեանց մէջ, մասնաւորապէս քննուեցաւ արեւելեան դաշինքի խնդիրը: Մոսկուա կ'ուզէ որ Մեծն Բրիտանիա բացորոշապէս ճշդէ իր դիրքը այս հարցի մասին, քանի որ ընդհանուր կարծիքը այն է թէ Անգլիա համաձայն ըլլալով հանդերձ, չուզեր մասնակցիլ դաշինքին: Անգլիոյ ներկայացուցիչն ալ կ'ուզէ իմանալ թէ խորհրդային իշխանութիւնը ի՛նչ փոփոխութիւններ կրնայ կատարել դաշինքին մէջ, նկատի առնելով Գերմանիոյ առարկութիւնները: Կ'ըսուի թէ համաձայնութիւն գոյացած է:

Խորհրդային մամուլը փաղաքշական հրատարակութիւններ կ'ընէ Անգլիոյ հանդէպ, մոռնալով անցեալ դէպքերը: «Իզվեստիա», կառավարութեան օրկանը, կը չեշտէ խմբագրականի մը մէջ.— «Արեւելեան դաշինքը խաղաղութեան գործիք մըն է: Անոնք որ կը մերժեն մասնակցիլ, առով իսկ կը մատնեն իրենց իրական նպատակները, բայց չեն կրնար նուազեցնել անոր արժէքը»:

ԽԱՆԴԱՎԱՌ ԲԱԺԱԿԱՃԱՌԵՐ

Արտաքին գործավարութեան կողմէ սարքուած դիւանագիտական ընդունելութեան առթիւ, Պ. Լիթվինով բարի գալուստ մաղթեց Անգլիոյ պատուիրակին, գոհունակութիւն յայտնելով որ երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները զգալի բարւոքում կրած են: Յետոյ պարզելով Եւրոպայի ընդհանուր կացութիւնը, արտաքին գործավարը շեշտեց թէ Պ. Իտընի այցելութիւնը տեղի կ'ունենայ այնպիսի պահու մը երբ լուրջ մտահոգութիւններ կը տիրեն խաղաղութեան պահպանման մասին: Եւ շարունակեց.— «Աւելորդ է փնտռել թէ ո՛ր երկիրը ամէնէն աւելի ալղուած է սպառնացող վտանգէն: Ներկայ պայմաններուն մէջ, բոլոր երկիրներուն պարտականութիւնն է իրենք զիրենք պաշտպանել վտանգէն: «Զգուշութիւնը աւելի կ'արժէ քան դարմանը»: Այժմ հաստատուած է թէ Եւրոպայի սպառնացող վտանգը կրնայ հեռացուիլ կամ սահմանափակուիլ միայն բոլոր շահակիցներու հաւաքական ջանքերով: Բրիտանական կառավարութիւնը անցեալ փետրուարի համաձայնութեամբ եւ համախորհուրդ Ֆրանսայի հետ՝ ձեռք առաւ առաջին միջոցը, հաւաքաբար պահպանելու համար խաղաղութիւնը: Այդ պատճառով ալ, խորհրդային կառավարութիւնը խոստացաւ իր լիակատար գործակցութիւնը, որպէսզի գլուխ ելլէ Լոնտոնի համաձայնութիւնը: Խաղաղութեան դատին համար վճռական արժէք ունի մեր երկիրներուն գործակցութիւնը, երկիրներ որոնք հաստատուած են Եւրոպայի ծայրագոյն արեւելքը եւ ծայրագոյն արեւմուտքը եւ որոնց սահմանները կ'երկարին մինչեւ ուրիշ ցամաքամասեր: Ահա թէ ինչո՛ւ Պ. Իտընի այցելութիւնը ոչ միայն սկիզբը կը դնէ գործակցութեան մը, այլեւ կ'երաշխաւորէ անոր շարունակութիւնը: Ես համոզուած եմ թէ անկեղծօրէն մեր տեսակէտները փոխանակելով Պ. Իտընի հետ, թանկագին օժանդակութիւն մը մատուցած պիտի ըլլանք այդ ճամբուն վրայ»:

Հետագիրը կ'ըսէ թէ Պ. Լիթվինով իր բաժակը պարպեց Անգլիոյ Թագաւորին արեւշատութեան եւ բրիտանական ժողովուրդին բարօրութեան համար:

Անգլիոյ ներկայացուցիչը պատասխանելով, իր կարգին շեշտեց.

— «Կը հաւատամ թէ իմ այցելութիւնս կարեւոր դէպք մըն է Մեծն Բրիտանիոյ եւ Խ. Միութեան յարաբերութեանց մէջ: Մեր այս անձնական շփումը Մոսկուայի մէջ, նշանակալից եւ խոստմնալից հանգրուան մը կը կազմէ: Բրիտանական կառավարութիւնը հաճութեամբ միացաւ, անցեալ աշնան, այն հրաւէրին որ կ'ուղղուէր Խ. Միութեան, որպէսզի անդամակցի Ազգերու Դաշնակցութեան: Լոնտոնի կառավարութեան արտաքին քաղաքականութիւնը հիմնուած է Ազգերու Դաշնակցութեան վրայ, իսկ Ազգաժողովին խնկութիւնը կը կազմէ իր տիեզերականութիւնը: Գնահատելի շահ մըն է, երբ աշխարհի տարածութեան մէկ վեցերորդ մասը բռնող ազգ մը, որ 170 միլիոն բնակիչ ունի, մեզի հետ քով քովի կը նստի Ժընեւի մէջ: Ազգերու Դաշնակցութեան գլխաւոր նպատակն է խաղաղութիւն եւ բարւոքում միջազգային յարաբերութեանց: Մեծն Բրիտանիոյ արտաքին քաղաքականութեան նպատակն ալ խաղաղութիւնն է: Ես հաստատապէս համոզուած եմ, եւ այս համոզումս երբեք տկարացած չէ վերջին այցելութիւններովս, թէ Եւրոպայի լարուած վիճակը կրնայ շտկուիլ միայն շնորհիւ աշխարհի մեծ ազգերու ներկայացուցիչներուն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԲ ԿԸ ՍԿՍԻՆ ԶԱՌԱՆՑԵԼ

Անձոռնի, անըմբռնելի են Դաշնակցութեան կարգ մը հակառակորդները, նոյնիսկ պատմութիւն գրած ատեն:

Նոր նմոյշ մը, սեղանիս վրայ:

Կը ճանչնա՞ք Մ. Սըվազլըն, իրաւագէտ եւ համայնագէտ:

Նախկին վերակազմեալ հնչակեան, այժմ ռամկավար, այս ծերունին ինքն իր վրայ կը հիանայ եւ իւրաքանչիւր գրութեան կէսը իր ըրած – չըրած գործերուն կը յատկացնէ:

Այդ ոչինչ:

Այս մարդը վերջերս երկու յօդուած ստորագրեց Ամերիկայի ռամկավար պաշտօնաթերթին մէջ, «Նոթեր եւ Տպաւորութիւններ»: Նիւթը՝ խառնիխուռն ծանօթութիւններ 1915ի սարսափներու, երիտասարդ Թուրքերու, Գր. Արծրունիի, ցարականութեան եւ ուրիշ բաներու մասին:

Առիթէն օգտուելով, համայնագէտ ծերունին կը պատմէ նաեւ իր ծանօթութիւնը՝ Է. Ակնունիի հետ, երբ ողբացեալ ընկերը Պոլսոյ կը գտնուէր:

Քանի մը գնահատական խօսքերէ յետոյ, Մ. Սըվազլը կը պատմէ.

— «Առաջին գլուխ գլխի խօսակցութենէս նկատեցի Ակնունիի ծայրայեղ Թրքասիրութիւնը: Ի՞նչ բանի վրայ հիմնուած էր ան: Ըստ անուանի խօսակցիս Երիտասարդ Թուրքերը մեծ յառաջդիմութիւն ունեցած էին մարդկային գիտութեանց բոլոր ճիւղերուն մէջ: Անոնք տարածած էին յառաջդիմական գաղափարներ: Ըստ իրեն, Թուրքերու փարլամէնթականութիւնը գերազանց էր Ֆրանսացիներու ունեցածէն: Թուրք փարլամէնթը հաւասար կը հօշակէր Անգլիոյ Երեսփոխանական Ժողովին: Ասիկա դժուար մարսուելիք հաւատամք մըն էր: Ուզեցի զինք տարհամոզել: Հինգ տարի Լոնտոնի մէջ ապրած եւ անձամբ Երեսփոխանական Ժողովի 50է աւելի նիստերուն ներկայ եղած ըլլալով, որոշ տուեալներով ցոյց տուի Ակնունիի կարծիքներուն սխալը: Սակայն կարող չէի զանոնք ուղղելու, յամառօրէն կը պնդէր իր տեսակէտին վրայ: Չէր կրնար եւ չէր ալ ուզեր հասկնալ թէ Ենիչէրիներէն ծագող ժողովուրդ մը կարող չէր անթարթի մը մէջ Անգլիացւոց նման կիրարկել այն փարլամէնթական առաքինութիւնները, որոնք արդիւնք են եօթը դարերու ներքին պայքարներու եւ բարեշրջման:

Ակնունիի Թուրքի նշանաւոր մարդոց, Պըրքէն սկսեալ մինչեւ Վիքթոր Հիւկոյի կարծիքը Թուրքերու մասին, բայց ան իր տեսակէտը չի փոխեց»: («Պայքար», 2 մարտ 1935):

Երկու անգամ կարդացի այս ցնդաբանութիւնը եւ չհաւատացի աչքերուս:

Եւ հիմա համոզեցէք Սըվազլըները թէ՝ Ակնունին եթէ իր գիւղէն դուրս ելած չըլլար իսկ, չէր կրնար յայտնել այդքան անձոռնի կարծիք,— Թուրքը հասած է յառաջդիմութեան բարձունքին, թրքական «փարլամէնթ»ը աւելի բարձր է քան ֆրանսականը եւ կը հաւասարի անգլիականին ...

Ամենագէտ Սըվազլըն ինք իրապէս կը հաւատա՞յ իր գրածին:

Եւ իր գրիչը ի՞նչպէս յառաջ կ'երթայ, «թրքասէր» անուանելու եւ այլապէս վիրաւորելու մարդ մը որ մեռած է, այսինքն զրկուած՝ ինքզինքը պաշտպանելու կարողութենէն:

Ի՞նչ անասնական կիրք է այս, որ մեռելները անգամ անարգել կուտայ: Այն ալ հայաջինջ սարսափներէն քսան տարի վերջը:

Մ. Սըվազլը տարիքը շատոնց առած է եւ թերեւս անպատասխանատու՝ իր զառանցանքներուն համար:

Իսկ «Պայքար»ի խմբագրութի՞ւնը: Ա՞ն ալ զառանցել սկսած է:

Եթէ գրողն ու տպողը անկելանոցի ապրանք են, ընթերցո՞ղներն ալ խիղճ եւ խելք չունին, գոնէ անոնց մեղքնալու համար:

ՎԱՀԷ

Պ. Քարլիէ շնորհակալութիւն կը յայտնէ

Պ. Yves Carlier, այն ազնիւ Ֆրանսացին որ ծանօթ է «Յառաջ»ի ընթերցողներուն, Լիւսիէն Ռըպաթէի ցնդաբանութեանց առթիւ հրատարակած գրութեամբ, երկար նամակով մը շնորհակալութիւն կը յայտնէ իրեն ուղղուած երախտագիտական բազմաթիւ նամակներուն համար: Չկարենալով զատ – զատ պատասխանել բոլորին, մեր բարեկամը կը խնդրէ «Յառաջ»ի խմբագրութենէն, թարգման հանդիսանալ իր զգացումներուն:

Պ. Քարլիէ խորապէս զգածուած է այդ նամակներէն, մանաւանդ մանուկներու գրածներէն, «որոնք ինծի շնորհակալութիւն կը յայտնեն միամիտ եւ անսեթեւեթ լեզուով մը: Այդ նամակները լաւագոյն վարձատրութիւնն են իմ բոլորովին ինքնաբեր ձեռնարկիս համար: Անկեղծօրէն խօսելով, ես արժանի չէի այդքան գովեստի: Եթէ ես այդ պատասխանը գրեցի ուսումնասիրութեան մը որ երբեք չէր համապատասխաներ ճշմարտութեան, պարզապէս ճշդում մը կատարել ուզեցի եւ ոչ թէ գովաբանել ցեղ մը, որ ինձմէ շատ աւելի կարող թարգմաններ ունեցած է, իր առաքինութիւնները ներբողելու եւ իր դժբախտութեանց վրայ արտասուելու համար: Ես միայն իմ յուշերուս դիմեցի եւ թոյլ տուի որ անոնք խօսին ազատօրէն, առանց բռնադատման, քօղարկումի կամ պաճուճանքի: «Ինչ որ մարդ լաւ կ'ըմբռնէ, կը յայտնուի պայծառօրէն եւ բառերը դիւրաւ կը հոսին զանոնք արտայայտելու համար», ըսած է մեր գրականութեան վարպետը եւ ես ուրիշ բան չըմ ըրած, եթէ ոչ գործադրել այդ գրական առածը: Յետոյ, միայն պարզ ճշմարտութիւնը գրած ըլլալով, առանց որ եւ է յետին մտքի կամ շահու ակնկալութեան, եւ հետեւաբար չվախնալով որ եւ է հերքումէ, ես գրեցի ԱՆԿԵՂԾՕՐԷՆ, ուրեմն եւ ՈՒԺԵՂ: Միակ բաղձանքս այն է որ գրածս կարենայ փարատել կարգ մը բոլորովին մակերեսային եւ կողմնակալ «ուսումնասիրութեանց»զեղչ տպաւորութիւնը՝ ուսումնասիրութիւններ որոնց հեղինակները ոչ նիւթին ծանօթ են, ոչ ալ զայն սերտած: Ի՞նչպիսի ըսէինք մենք արտասահմանի Ֆրանսացիներս, եթէ մեր գտնուած երկրին մէջ, ուր հեռաւոր հայրենիքը ամբողջ մեր իտէալը կը ներկայացնէ, մեզ հիւրընկալող երկրին մէկ լրագրողը Ֆրանսացին ընդհանուր սահմանումը տուած ըլլար հիմնուելով ոմանց եւ անոնց կենցաղին վրայ: Մի ըներ ուրիշին այն ինչ որ չես ուզեր որ ուրիշը ընէ քեզի. — այս առածը պէտք է ուղեցոյց ըլլայ ամէն մարդու, մանաւանդ երբ իր արարքները երբեք հիմնուած չեն ճշմարտութեան վրայ»:

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ընկերակցութեան վարիչ մարմինը որոշեց, «իբրեւ հանդիսաւոր ազդարարութիւն» մասնակցիլ բողոքի ժողովի մը որ տեղի պիտի ունենար բժշկական համալսարանին բոլոր ուսանողները, մարտ 29ին եւ 30ին: Նպատակն է՝ կառավարութեան եւ խորհրդարանին յիշեցնել «կացութիւն մը որ չի կրնար աւելի երկար տեւել եւ պէտք է լուծուի ներկայ դպրոցական շրջանին փակումէն առաջ»: Հարցը կը վերաբերի օտար ուսանողներու եւ բժիշկներու վայելած իրաւունքներուն: Այս առթիւ ընկերակցութիւնը դիտել կուտայ թէ 1934ին ոստիկանութեան մէջ արձանագրուած 300 բժիշկներէն 96ը օտար են, այսինքն 31 առ հարիւր, այն ալ միայն Սէնի նահանգին մէջ:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՀԵՏԵՒԵԼՈՎ ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ

Ցունական յեղափոխութեան առթիւ կ'ըսէի թէ շարժումը կը սպառնայ պալքանեան ուխտին եւ հաւանօրէն Թուրքեւհելլէն զինակցութեան։ Այդ զինակցութեան ճակատագիրը կապուած չէ Քոնտիլիսի յաղթանակին կամ Վենիզէլոսի պարտութեան։ Աթէնքի մէջ, այլ եւս, որ եւ է կառավարութիւն անզօր է պալքանեան ուխտը կենդանի եւ գործօն դարձնել։ Խորապէս խախտած են անոր հիմերը ոչ միայն ներքին, այլ եւ արտաքին պատճառներով։

Մենք Հայերս, որ հին ու նոր ամուր կապերով կապուած ենք հին ու նոր Ելլադաներուն, անշուշտ կսկիծով հետեւեցանք դէպքերուն։ Ու մեզի համար բաղձալին՝ Ցունաստանի նուազագոյն կորուստով փրկութիւնն էր։ Այսուհանդերձ, մեր անկեղծ ու ջերմ զգացումները արգելք չեն, անշուշտ, որ ջանանք տեսնել նաեւ պայքարին անմիջական հետեւանքները։

Երկրորդ պարագան, որ անմիջապէս մեր ուշադրութիւնը կը գրաւէ, այն է որ Թուրքիա մտնուած է արտակարգ իրարանցումի մը՝ Թրակիոյ ճակատին վրայ։ Պուլկարական յուշագիրը, տրուած Ազգերու Դաշնակցութեան — թէեւ յետոյ ետ առնուած — մեծագոյն վկայութիւնն է այն կեղեքումներուն, զորս Թուրքիա կը կատարէ այդ հողամասին մէջ։ Ջական չէ, անշուշտ, թէ Սոֆիա ինչու ետ առաւ իր բողոքը։ «Բարեկամութեան ցոյց»ը զոր կատարեցին Ժընեւի մէջ երկու դրացի երկիրներու ներկայացուցիչները, բան փոխած չէ կացութենէն։ Թուրքիա կը շարունակէ խմբել հոն հոծ թիւով զօրքեր, իսկ Պուլկարիոյ վարչապետ — պատերազմական նախարարը, ի պատասխան իրենց եղած զօրահաւաքման մեղադրանքին, կ'ըսէ թէ «արձակուրդ ստացողներն են որ զէնքի տակ կ'առնուին կրկին»։ Պուլկարական յուշագիրը, — զոր տուած էր, չմոռնանք, Էնկիւրիի վերջին պուլկարական դեսպան Պ. Անտոնով (այժմ հրաժարած), մէկը ուրեմն, որ բրազեկ է Թուրքիոյ կեանքին — կ'ըսէր նաեւ թէ «Թուրքիա տարիէ մը ի վեր մեծ թիւով զօրքեր կը պահէ հոն եւ անօրինակ կերպով կ'ամրացնէ Թրակիան»։

Ի՞նչ կը նշանակէ ասիկա։ Այն՝ ինչ որ ըսած ենք յաճախ,— Թուրքիա ոտքի վրայ կը պահէ, միշտ, մեծ թիւով զօրքեր թէ Իզմիր — Անատոլիա հողամասին վրայ եւ թէ Թրակիոյ մէջ։ Իսկ ասիկա, շատ հասկնալի է որ պզտիկ բեռ մը չէ երկրին համար։ Աշխատող ձեռքերու նուազում, ընտանեկան բոյներու տեւական զրկանք այրերէ եւ պետութեան համար հսկայ ծախքերու դուռ։ Էնկիւրի, որ մէկ տարիէ ի վեր զօրք կը պահէ ու հիմա զանոնք աւելի կը շատցնէ՝ յունական կապին թուլացման վրայ, անշուշտ ստիպուած պիտի ըլլայ աւելի վերջ տեւապէս պահել, կամ պահել այնքան ատեն, որքան կասկած ունենայ Պուլկարիայէն։ Իսկ մենք գիտենք որ Էնկիւրիի այդ կասկածը օրէ օր կ'աւելնայ։ Պելկրատ — Սոֆիա մերձեցումը մանաւանդ աւելի կը հրահրէ զինքը, ու Բիւշտիւ Արաս ամիներէ ի վեր քրտինք կը թափէ, պոչը բռնած հաւու նման, Եվթիչի քով վազվզելով, հաւաստիքներ ստանալու համար ...

Այս պայմաններուն մէջ, ուրեմն, Թուրքիան առ այժմ միայն իր արեւելեան ճակատէն ապահով է, իսկ արեւմուտքէն երկու վտանգներու առջեւ կը տեսնէ ինքզինքը։ Այդ կացութը, եթէ հիմնաւոր իսկ չըլլայ, դրամի մեծ սպառում մը կը պարտադրէ իրեն, ինչ որ ուրիշ տեսակի տկարացում մըն է Թուրք պետութեան համար։

Երրորդ ուշագրաւ պարագան այն է որ Թուրքիա, յունական ներքին յեղափոխութեան այս օրերուն «շարժելու պատրաստ» կամ «առիթի սպասելու» վիճակ մը կը մտնէ կարծէք։ Թուրք մէկ երկու թերթեր նոյն իսկ չվարանեցան ըսել թէ «Ցունաստանը մեր բարեկամն է ու մենք պարտաւոր ենք օգնել իրեն»։ «Ցունաստան» ըսելով, անշուշտ, անոնք կը հասկնային Աթէնքը եւ Պ. Ցալտարիսը։ Բացայայտ է, դարձեալ, որ Էնկիւրին, եթէ հնար գտնէ, իր օժանդակութիւնը չի զլանար կանխէն հարուածելու Վենիզէլոսը։ Նկատելով, սակայն, որ այդ միջամտութիւնը կրնայ փորձանք բանալ գլխուն, առ այժմ կը սպասէ սահմանին գլուխը՝ ինչպէս կատուն՝ մուկին ծակին առջեւ։

Արդ, իր այս դիրքին մէջ դաս մը չկա՞յ մեզի՝ Հայերուս համար։ Ու ասիկա ամենախօսուն վկայութիւնը չէ՞ որ Թուրքիա միեւնոյն ընթացքը պիտի բռնէ, երբ, օր մը Ռուսիոյ մէջ յեղափոխական ալիք մը կամ պատերազմ տակն ու վրայ ընէ երկիրը։ Թրակեան շրջանի իր այժմու դիրքը ան պիտի բռնէ Կարսի մէջ, եւ նոյն ձեւով «պարտականութիւն պիտի նկատէ օգնելու բարեկամ Ռուսիոյ»։ Մնացեալը կ'ըսէ ձեզի պատմութիւնը։ Կ'ըսեն մեր թերթերը տարիներէ ի վեր։ Բայց, դժբախտաբար, այդ բացայայտ իրողութիւնն իսկ նեղմտօրէն կը ժխտեն շատեր, գիտնալով հանդերձ, որ այդպիսի դժբախտ իրադարձութեանց օրերուն, Թուրքիան այժմու վերապահութիւնը երբեք պիտի չունենայ, քանի որ արդէն կանխաւ հաւանութիւնը ունի Խ. Ռուսիոյ ու միանգամայն Հայաստանն ու Ազրբէջանը Եւրոպայի ծոցին մէջ ու Իտալիոյ կամ Պուլկարիոյ քթին տակ չեն, ինչպէս Ցունաստանը ...

Բոլոր անոնք որ այս մասնանշումին մէջ կուսակցականութիւն կը տեսնէին, հարկ է որ անգամ մը եւս անդրադառնան անոր ու Կովկասը չափեն Թրակիոյ վրայ, դնելով, դէմ առ դէմ, կարելիութիւնները ու չահերը։ Վասնզի, մեր դժբախտ իրականութիւնը կը պարտադրէ չանտեսել պատուոյ փաստերը եւ չմոռնալ Թուրքիան, որ, տարիէ մը ի վեր մանաւանդ, երկու բանի խորապէս համոզուած է։

Առաջին.— Ուժովնալ որքան կարելի է շուտ։ Այդ ուժը ապահովել ե՛ւ քանակով, այսինքն ցեղակից տարրեր իր սահմաններուն մէջ ունենալով եւ իր ու համացեղ զանգուածին միջեւ խորթ տարր չձգել։ Թուրքիան, որ, ըստ իրեն, մինչեւ Բագու կը տարածուի բնակչօրէն, չի կրնար հայ տարրը իր մէջ պահել։

Երկրորդ՝ բրածնիս բրած է. ոչ ոք մեզմէ հաշիւ պահանջեց ու ոչ ոք պիտի պահանջէ ասկէ վերջ։ Ռուսիա՞ն։ Կարսը տուողը նորէն Ռուսիան չէ՞ր։ Հարկադրուեցաւ, պիտի ըսուի։ Կրնայ ուրիշ հարկադրութեամբ Կարսէն Բագու համաձայնիլ վաղը, կատարուած իրողութեան առջեւ, հոգ չէ թէ «առժամաբար ...»։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(իր մահուան 30ամեակի առթիւ)

Ասկէ ուղիղ երեսուն տարի առաջ, Պուլկարիոյ մայրաքաղաքին մօտիկ լերան մը՝ Վիտոշի ստորոտը ռումբերու հետ փորձ կատարելու ատեն, դժբախտ արկածի մը զոհ գնաց հայ յեղափոխական շարժման մեծագոյն դէմքերէն եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադիր — առաջնորդներէն մէկը՝ Քրիստափոր Միքայէլեան, իր գաղափարակից ընկեր Վ. Քէնտիրեանի հետ։ Ինկաւ այնպիսի պահու մը, երբ կը պատրաստուէր մահացու հարուած հասցնել հայ ժողովուրդի դահիճին՝ կարմիր սուլթան Ապտիւլ Համիտին, որ մղձաւանջի մը պէս չոքած էր ամբողջ հայութեան կուրծքին։

Քրիստափոր Միքայէլեանին վիճակուած չեղաւ անձամբ իրագործուած տեսնելու արդարութեան աստուծոյ սրբազան այն պատիժը, որուն համար ինք այնքան երկար ատեն տքնաջան աշխատեցաւ եւ որով ուզեց պսակել իր այնքա՜ն բեղնաւոր ու փոթորկալից կեանքը։ Իր ընկերները սակայն շարունակեցին իր գործը եւ աւելի բախտաւոր եղան՝ տեսնելով 1909 թուին կարմիր սուլթանի գահընկէցութիւնն ու բանտարկութիւնը եւ ապա մահը, բոլորէն լքուած ու մոռցուած։

Հայ յեղափոխականներու նեղ շրջանակի մը միայն ծանօթ էր Քրիստափոր Միքայէլեանը, երբ 1905 մարտի դժբախտ օր մը հեռագիրը գուժեց անոր ողբերգական վախճանը։ Ցարական եւ սուլթանական բռնակալութեան դժնդակ պայմանները այնքան խիստ գաղտնապահութիւն կը պարտադրէին հայ յեղափոխականներուն, որ անոնց ղեկավարներն անգամ բոլորովին անյայտ կը մնային հասարակութեան լայն խաւերուն։ Մանաւանդ որ 1905ի գարնան Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը 15 տարուան մը կեանք եւ գործունէութիւն ունեցած էր միայն եւ տակաւին պատեհութիւն չէր ունեցած ինքզինքը բաւականաչափ ճանչցնելու հայ հանրութեան։

Սակայն, երբ եղերական մահը վրայ հասաւ, Քրիստափոր Միքայէլեան, կարծես մոգական գաւազանի մը շարժումով, յայտնի եւ սիրելի դարձաւ ազատատենչ ամբողջ հայութեան։ Իր մահուընէն վերջն էր միայն որ ամէն մարդ հասկցաւ, թէ ի՛նչ բախտորոշ դեր էր կատարած ան հայ յեղափոխական շարժման ձեւաւորման մէջ ընդհանրապէս եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կազմաւորման մէջ մասնաւորապէս։ Եւ կարելի է ըսել թէ մինչեւ Սիմոն Զաւարեանի մահը (1913), Քրիստափոր Միքայէլեան եղաւ միակ մեծ հայ յեղափոխականը, որ պաշտամունքի առարկայ դարձաւ ազատատենչ հայ զանգուածին համար։ Եւ այսօր, ինչպէս յայտնի է, իր երկու մեծ ընկերներուն՝ Սիմոն Զաւարեանին եւ Ռոստոմ Զօրեանին հետ ան կը կազմէ այն սրբազան երրորդութիւնը, որուն անունով կ'երդնու ամէն Դաշնակցական եւ որուն գաղափարներով ու օրինակով կ'ոգեւորուի ամէն հայ յեղափոխական։

Ցայտնի է, որ Քրիստափոր Միքայէլեանի եւ իր մեծ գործակիցներու մտքի զարգացման վրայ հսկայական ազդեցութիւն ըրած էր ռուսական Նարոդնայա Վոլեա կազմակերպութիւնը եւ ռուս նարոդնիկական (ժողովրդասիրական) շարժումը։ Քրիստափոր Միքայէլեան իր յեղափոխական մկրտութիւնը ստացաւ ռուս յեղափոխական աւազանին մէջ, բայց երբ ան ծանօթացաւ թրքահայ ժողովուրդի կեանքի տաժանելի պայմաններուն, անցաւ հայ յեղափոխական շարժման գլուխ՝ այդ նկատելով իր խղճի գերագոյն թելադրութիւն, թէ՛ իբր մարդ եւ թէ՛ իբր Հայ։

Ռուս յեղափոխականներու ազդեցութեան հետեւանք էր մասամբ նաեւ, Քրիստափոր Միքայէլեան, ինչպէս եւ իր մեծ ընկերները երբեք չեղան ոչ նեղմիտ ու տարամերժ ազգայնականներ եւ ոչ ալ ունեւոր դասի գաղափարախօսներ։ Ընդհակառակն, անոնց սրտին միշտ մօտ եղաւ բոլոր ճնշուած ազգերու եւ դասերու բախտը։ Այդ պատճառով էր որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան անդրանիկ ծրագրին մէջ արդէն քաղաքական ազատութեան հետ միասին դրուեցաւ նաեւ ընկերային եւ տնտեսական արդարութեան պահանջը։

Քրիստափոր Միքայէլեան եւ ընկերները լաւ կ'ըմբռնէին, որ ստրկութեան մէջ մեծցած ժողովուրդ մը բռնակալ լուծէ ազատելու համար, ամէն բանէ առաջ պէտք է մտքով յեղափոխական դառնար։ Իսկ ատոր համար անհրաժեշտ էր գաղափարական նոր դաստիարակութեան հետ մէկտեղ տալ նաեւ ռազմական կամ մարտական դաստիարակութիւն, այսինքն՝ ըմբոստութեան գաղափարին հետ միասին վարժեցնել ժողովուրդը զէնքի։ Բնական է, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կերտող Քրիստափոր Միքայէլեանի եւ ընկերներու առաջին գործն եղաւ անցընել հայ ժողովուրդը գաղափարական եւ մարտական փորձառական դպրոցէ մը, որպէսզի ան հիմնովին պատրաստ ըլլայ իր բռնաբարուած իրաւունքներու պաշտպանութեան համար։ Եւ Խանասորները, Պանք Օթոմանները եւ զանազան մահափորձերը բռնակալներու եւ դահիճներու դէմ գործնական մասնաւոր նպատակի մը ծառայելէ զատ կոչուած էին նաեւ ցնցող օրինակներով գաղափարական ու մարտական դաստիարակութիւն տալ արթնցող հայ զանգուածին։

Քրիստափոր Միքայէլեան խօսքի մարդ ըլլալէ աւելի գործի մարդ էր։ Անոր համար իր բոլոր գրուածքները միասին հազիւ հատոր մը կը կազմեն։ Իր մեծագոյն գործը սակայն եղաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դարբնումը, որուն շնորհիւ ազատատենչ հայութիւնը կրցաւ համամարդկային պատմութեան դաժանագոյն հարուածներու արեան ծովէն անցնիլ, բայց պահել ոչ միայն իր ֆիզիքական գոյութիւնը, այլ եւ հիմը դնել ազգային անկախ պետութեան մը, վեց հարիւր տարուան ստրկական կեանքէ մը յետոյ։

Քրիստափոր Միքայէլեանի կերտած Հ. Յ. Դաշնակցութեան շնորհիւ էր որ Հայ ժողովուրդը կրցաւ կենսունակութեան ու ռազմունակութեան սքանչելի ապացոյցներ տալ բազմաթիւ հերոսամարտերու մէջ՝ Սասունէն սկսած մինչեւ Վասպուրական, Մուսա Տաղէն սկսած մինչեւ Սարդարապատ եւ Բագու։

Քրիստափոր Միքայէլեանի կերտած Հ. Յ. Դաշնակցութեան շնորհիւ էր դարձեալ որ ազատատենչ Հայութիւնը շարունակեց ու կը շարունակէ իր նուիրական պայքարը ազատ ու միացեալ հայրենիքի համար, տոգորուած անյողդողդ հաւատքով թէ վաղ թէ ուշ պիտի իրականացնէ իր դարաւոր մեծ երազը։

Այսօր (5 մարտ) մեծ հայ յեղափոխականի մահուան 30րդ տարեդարձի առթիւ, երախտապարտ Հայութիւնը անսահման ջերմեռանդութեամբ ծունկի կուգայ անոր թանկագին շիրիմին առջեւ եւ անգամ մը եւս իր հոգիին խորքը կը նորոգէ իր սրբազան ուխտը որ հանգիստ պիտի չառնէ, մինչեւ որ չիրականացնէ այն մեծ առաքելութիւնը, զոր իր կեանքով ու մահով անոր իբր ժառանգութիւն ձգեց Քրիստափոր Միքայէլեան։

Խմբագրական «Հայրենիք»ի

ԱՆՕԹՈՒԹԵԱՆ ՁԱՅՆԸ ԵՒ ՄԵՐ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Շատ սիրելի հայրենակիցներ, ահա մարմնացած տխուր պատկեր մը պարզուած է գաղութներու առջեւ, յուզիչ, յուղիչ ու ցնցիչ։ Համաշխարհային տնտեսական — քաղաքական տագնապին հետեւանքով, Մարսէյլի մէջ առնուազն 1250 հայ գործազուրկներ օրն ի բուն արդարութիւն կ'աղաղակեն։ Եթէ տառապանքի ձայնը չափելու չափ խեղճ քարացած է, եկուր գործնապէս վերլուծենք օրուան կացութիւնը։ Անօթութեան մասին եթէ գաղափար չունիս, միայն մէկ օր, մտիր սենեակդ, կղպէ դուռդ, համբերէ մինչեւ իրիկուն եւ տուր վճիռդ։ Անօթիներ կան, արժանապատուութեան պատեանին մէջ, նոյն իսկ փողոցը լուցնող կայ։ Եթէ ուրախութեան մասնակցելու պէս լալն ալ դիւրին է, գոնէ անգամ մը միայն լաց։ Մի կարծեր որ չափազանցութիւններէ կը ճառեմ, դժբախտութիւններու խտացած մարմնացումներն են։ Իմացայ թէ մեր հայ բժիշկներէն մէկը հիւանդի մը կը կանչուի, անուշիկ զաւակներու հայր ... Բժիշկը յետ լուրջ քննութեան, կը ստուգէ թէ հիւանդութիւնը պարզապէս անօթութեան հետեւանք է եւ դրացի ընտանիքին վկայական մը տալով եւ իր մարդասիրական պարտականութիւնը կատարելով կը մեկնի։

Իրողութիւնը հասկնալու համար բժիշկին գացի եւ համոզուեցայ։ Շատ յուզուած մեկնեցայ ... Ճամբան ետեւէս կանչող մը եղաւ ... Ծանօթ է, ուսեալ։ Քովս եկաւ, աչքերը երեսս սեւեռած կը սպասէ, որ տխուր նայուածքէն գուշակեմ ըսելիքները։ Ի՞նչ կայ, բարեկամ ... Անզսպելի արցունքներով.

— Խնդրեմ, գոնէ այս օրուան համար բան մը հաճեցէք տալ ... անօթի ենք ... եկէք նայեցէք, կէս հիւանդ պառկած է, մեր տնտեսական կացութեան մասին դրացիներէն քննութիւն կատարեցէք կամ քննել տուէք ...

Կարմիր Խաչին, ազնիւ Տիկ. Քիպրիթճեանին դիմեցի, յետ քննութեան ստուգելով դժբախտութեան աստիճանը 50 ֆր. տուած են։

Այսպիսի սրտաճմլիկ դէպքեր, այլազան ձեւերով գաղտնի պատերէն հրապարակ ելած են։ Հայուն վիճակուած, ճակատագրական սեւ մուրով գծուած ցաւը — անտոյժ կեանք, անվերջ հալածանք, յղի անակնկալներ մեղմացնել կամ բոլորովին չէզոքացնել մեր անհատական կարողութենէն շատ շատ վեր է։

Ինչպէս բնական աղէտներու պարագային — հրդեհ, երկրաշարժ, սով, հեղեղ եւն. — այս չարիքին մեղմացումն ալ կախում ունի մարդասէր, առաքինի, արդարասէր, գթասիրտ, ազգասէր, առատաձեռն, վերջապէս տիպար նկարագիր ունեցող անձերու միութենէն։ Անասուններն անգամ բնազդաբար կը պայքարին, վտանգի մը պահուն անձնուիրաբար իրենց ձագերուն կեանքը փրկել, որքան ալ զօրաւոր ըլլայ թշնամին։

Մենք Հայերս մեր հզօրութիւնը շատ լաւ գիտենք։ Երբ բան մը ընելու բարեացակամութիւնը հաւաքաբար կը ծնի մեր մէջ, լաւ կ'ընենք եւ նոյն իսկ հրաշքի սահմանին կը հասնինք։

Դժբախտաբար Հայը նոյն Հայը չէ ինչ որ էր տասնեակ տարիներ առաջ։ Հնացած ենք մեր ազգային, տոհմային աւանդութիւններէն եւ մոռցած կարգ մը սրբութիւններ։

Վերջերս Փարիզի արքեպիսկոպոս կարտինալ Վերտիէ, Ս. Մուրատեան վարժարանին մէջ իր հիացումը յայտնելով կ'ըսէր.— «Հայ մնացէք, բարի քրիստոնեայ մնացէք, ձեր ազգին աւանդութիւններն ու սրբութիւնները նախանձով պահեցէք, որպէսզի ասոնք ալ ձեզ պահեն»։ Բազմահմուտ բանասէր Պ. Գ. Ֆնտգլեան եւս «Հ. Կոչնակ»ի յունուար 26 թիւին մէջ «Հայազգիները ի Բիւզանդիոն» վերնագրով յօդուածաշարքին մէջ, Օքսֆորտի փրոֆ. Պըըրի երկհատոր հոյակապ աշխատութենէն քաղած մէջբերումներով կը յիշէ.—

«Ցաջող կամ անյաջող՝ գահին հայազգի թեկնածուներուն թիւը ապշեցնելու չափ մեծ եղած է, խիստ քիչ է ուրիշ ցեղէ թեկնածու (էջ 36)։ Եւ քիչ նշանակալից չէ հանրութեան մէջ տիրած այն համոզումը (առակի կարգ անցած), թէ Բիւզանդիոնի կայսր ըլլալու համար Հայ ծագում ունենալը մեծ յանձնարարութիւն է (էջ 409), նոյն իսկ էական պայման՝ յաջողութեան ստորոգ։ Փրոֆէսօրը կ'ըսէ.— «Հայոց ազդեցութիւնը կը սկսի է. դարէն եւ հետզհետէ յառաջանալ կը դառնայ շարունակական եւ հետեւողական (էջ 340)։ Մեծ բանակաթեմներուն հրամանատարները անոնք էին, օրէնսդրական, զինուորական, եկեղեցական բարենորոգումներու մէջ իրենց դերը ունեցած» ... (էջ 110)։

Ակնյայտ եւ ուշագրաւ ամէն տեսակէտով սքանչացումի արժանի այս դերին առջեւ, զոր Հայերը կատարեցին ի նպաստ քաղաքակրթութեան՝ թէ բիւզանդական կայսրութեան եւ թէ մայր հայրենիքի մէջ միանգամայն։ Ցարգելի փրոֆէսօրը չի գտներ ուրիշ արտայայտութիւն Հայ ցեղը որակելու համար, բայց միայն «Մեծ Հայ Ցեղը» յորջորջումը (The great Armenian race, էջ 166)։

Սիրելի հայրենակից, ահա քու մեծ ցեղիդ նկարը, հայկին։ Ունի՞նք հոգեկան, ֆիզիքական, ժառանգական նման յատկութիւններ, կրնա՞նք տեսնել տոհմային այն հայկին մէջ մեր վսեմութեան, կառավարչական նշոյլի ցոլացումները։

Անօթութիւն.— Ահա օրուան հարցը որ կոչ կ'ընէ վերակենդանել տոհմային մեր սրբազան զգացումներուն եւ բարոյական ընդունակութեանց։ Կոչ մը որ բողոքի ձայնով կը հարուածէ մեր խղճի դուռը։

Հազարաւոր կոյսերու, մարտիրոսներու, նահատակներու եւ անթիւ գերեզմաններու տէրը հոգիներ իրենց ցմայլելի ժպիտներով, մեղմագին չայնքներով եւ արտասուալից աչքերով մեր ազգային գութը կը շարժեն, որպէսզի սթափինք խոր քունէն եւ լրջօրէն հետաքրքրուինք։

Ի՞նչ է դարմանը։

Համարձակ ազնիւ զգացումներով միութիւն, մէկ կողմ նետելով բոլոր ռումբերու թէր ու դէմ տողերը, մեր սիրայօժար աջակցութեամբ լեցնել բացուած խոր խոռոչը, հարթել փշոտ ճամբաները, գոնէ անօթութեան տառապանքին համար 4—5 ամիս զինադադար հռչակել։

Այս տողերը գրած պահուս, հաճոյքը ունեցայ կարդալու շարք մը հաւաքումներու տրամադրած գումարներու կարեւոր մէկ ցուցակը։ Անշուշտ բոլոր մենք կարդացողներս բարի մաղթանքներով բաւականանալու չենք։ Մենք ալ մեր կարգին տրամադրենք մեր լումաները։ Միշտ ամէն կաթիլ մը ջուրը մեծ լիճերու կը վերածուի։ Մի՛թէ ըմբռնողած արժանապատուութեան զգացումիդ համար չէ՞ր որ մղուեցար ունեցածդ զոհելու, պարտքի տակ մտնելու, որպէսզի ատեն մը ուրիշի դրուած եկեղեցիներդ վերստանաս, տիրանաս։

Մի՞թէ հալածանքի, անօթութեան ամօթալի դէպք նուազ փոխարէնութեան կը կարօտի. ան չազկապուած չէ՞ քու ազգիդ՝ «մեծ ցեղ»իդ արժանապատուութեան հետ։

Ցիշէ. դուն չէի՞ր որ երջանկութիւնդ խորտակելով ընդհ. պատերազմին քեզ անարդարութիւն ըրող, ազգային գոյութիւնդ հարուածողներուն արիւնոտ ձեռքերը շանթահարեցիր։ Դուն չէի՞ր որ երկաթագինդ անանցանելի ճակատները, Վարդաններու քաջութիւնովդ մատչելի պողոտաներու վերածեցիր։

Ներկայիս ալ նոյն պատեհութիւնը ստեղծուած է. ցուցուր Լիւսիէն Որպաթէններուն թէ դուն մակաբոյծ մը չես, այլ քու սեփական պտղին լումաներովդ հրաշքներ կրնաս գործել՝ բառնալով եղբայրներուդ թշուառութիւնը։

Մեր եղբայրական աջակցութեամբ լուսաւորենք բանի աղքատացածներու անակնկալ եւ մեր պարտականութիւնը, կէս կուշտ, կէս անօթի պառկող պզտիկներուն բարձր թող ըլլայ։

Եզրակացնելով, ինչպէս որ առաջին ազդանշանը բարձրացնողը Փարիզը եղաւ, իբրեւ կեդրոնական աղբիւր, պիտի խնդրէի անսալ ձեր սրտի թելադրանքին։

Մարսէյլի մէջ ալ ըսի — ըսածները մէկդի դնելով, կազմենք հանգանակիչ մարմին մը մասնակցութեամբ Բարեգործականի մասնաճիւղին, Ֆր. Կ. Խաչի, հոգաբարձութեան, որբախնամ միութիւններու, Կեդր. Վարչութեան եւն.։

Սիրելի հայրենակիցներ, ժամավաճառ չըլլանք, արդէն ուշ, շատ ուշ մնացած ենք։ Շուտ տուողը կրկին տուած կ'ըլլայ։

ՍԱՐԳԻՍ ԱԹԹԱՐԵԱՆ

«ԶԱՆԳՈՒԱԾԱՅԻՆ»

Համաշխարհային տնտեսական տագնապը եւ տեղական իշխանութեան ձեռք առած խիստ միջոցները հանդէպ օտարականներուն՝ ամէնէն առաջ շփոթութեան մատնեցին հայ աշխատաւորները։ Օրէ օր կ'աւելնայ հայ անգործներու թիւը։ Ամէն կողմէն կը լսուին թշուառութեան ձայներ.— Ո՞ւր պիտի երթանք, ուրո՞ւ պիտի դիմենք եւ վերջապէս ո՞վ է մեր տէրը։ Այս բոլոր ողբերգութիւններուն դրական պատասխան տուող չըլլայ։ Լուռ են պաշտօնական շրջանակները։ Միայն մամուլն է որ իրեն հասած թշուառութեան ձայները կ'արձանագրէ օրը օրին եւ ուշադրութեան կը յանձնէ։

Հրապարակի վրայ կան երկու հրատապ հարցեր.— «Զանգուածային» ներգաղթ (Հայաստան) եւ հպատակութիւն։

Այս երկու հրատապ հարցերէն, առաջինը գոյութիւն ունի աւելի քան տասը տարիէ ի վեր եւ անընդհատ կ'արծարծուի, իբրեւ մեր արդար իրաւունքը, իսկ երկրորդը ծագում առաւ Պոլսոյ Օսմանի անփառունակ ժողովէն։ Անշուշտ կը զարմանաք, երբ ըսեմ թէ անոր ամենաջերմ պաշտպանն են անոնք որ իրենք զիրենք «Հայաստանասէր» կ'անուանեն ու քօղարկուած այդ անունին տակ, գաղթաշխարհը քաշած են վերածել, ամէն տեղ յառաջ բերելով կռիւ ու ատելութիւն։ «Հայաստանի բարեկա՞մ ես, թէ թշնամի»—ահա նշանախօսքը։ Հայաստանը բանուորական երկիր է, տեղ չունի «պուրժուա»ներու եւ թշնամիներու համար, անոր դուռները միշտ բաց են հայ բանուորին առջեւ։ Ահա այսպիսի խօսքերով տարիներ շարունակ օրօրեցին միամիտները, բայց հիմա որ նոյն հայ բանուորները մատնուած են յետին թշուառութեան եւ կ'ուզեն երթալ իրենց բանուորական հայրենիքը, Հայաստանի անկաշառ բարեկամները զանգուածային հպատակութիւն կ'առաջարկեն։ Այսօր գոցուած են երէկուան բաց դուռները նոյն բանուորներուն առջեւ, հրապարակէն քաշուած են այն ճառախօսները, որոնք տակաւին մէկ երկու ամիս առաջ երդում կ'ընէին յանուն Հայաստանի ու հայ բանուորին, թոյն կը հոսեցնելով «թշնամիներու հասցէին ...»

Առաջինը չէ այս նեղ օրերու ուրացումը Հայաստանի բարեկամներուն։ Այդպիսի ուրացումներ շատ ենք ունեցած եւ տակաւին պիտի ունենանք, մինչեւ որ քաղաքականօրէն չհասունանայ հայ ժողովուրդը ու ինքնագիտակցութեան չգայ։

Ի՞նչ յոյսեր կան զանգուածային հպատակութեան համար։ Կա՞ն միամիտներ որ հաւատան թէ երբ հպատակութեան դիմում կատարուի, ֆրանսական կառավարութիւնը անմիջապէս ընթացք պիտի տայ ու այս համատարած թշուառութիւնը պիտի վերնայ անմիջապէս, իրենց առջեւ բանալով բոլոր դուռները։ Ի՞նչպէս կը մոռնանք թէ Ֆրանսա ինք միլիոններով անգործներ ունի իր հարազատ զաւակներէն, որոնցմէ շատերը նոյնպէս մատնուած են թշուառութեան։ Ներկայ տագնապին մէջ ո՞ր կառավարութիւնը պիտի ուզէր այդպիսի պատասխանատուութիւն մը ստանձնել, երբ իր երկրին զաւակները նոյնպէս անելի մատնուած են։ Ի՞նչ շահ ունի մեզմէ ֆրանսական կառավարութիւնը, որպէսզի գլխու վրայ ընդունի հաւաքական հպատակութիւնը։ Ան իր պէտքը կը քաղէ արդէն մեր նոր սերունդէն։ Շատերը հոս ծնած ըլլալով արդէն քաղաքացի դարձած են եւ ձուլուած։ Ի՞նչ պէտք ունին մեր 10—50—60 տարեկան մարդոց։ Երկու տարի առաջ էր որ Հայաստանի ներկայ վարիչները յայտարարեցին թէ Հայաստանը անկելանոց մը չէ։ Երբ Երեւան չուզեր ընդունիլ մեզ մեր երկրին մէջ որուն ամէն մէկ թիզ հողը ներկուած է մեր արիւնով, եւ տասնից

քաշուելու կը յայտարարէ թէ անկէ – ցանոց մըն է— մարդիկ ի՞նչպէս կ՚ուզեն որ ուրիշ պետութիւն մը իր երկիրը տրամադրէ : Մենք փոխանակ ուրիշին զաւակները ծեծելու, մեր զաւակները պէտք է որ ծեծենք : Ներգաղթը մեր հիմնական պահանջն է, ու միակ ելքը այս համատարած թշուառութեան մէջ : Մեր բոլոր խրատասու մարմիններուն կը մնայ դիմել ուր որ պէտք է : Եթէ իրապէս Հայաստանի վարիչներու պատճառաբանութիւնը միմիայն բնակարանի խնդիրն է, այս ժողովուրդը վարժուած է ամէն ինչի : Ան շարունակ հոս հոն գաղթելով ոչ մէկ տեղ պատրաստ բնակարան ունեցած չէ, բայց կարճ ժամանակուան մէջ պատսպարուելու միջոց մը գտած է, կը բաւէ որ գործ եւ ուտելիք ըլլայ : Այսօր կան Հայրենակցական միութիւններ, որ տասնեակ տարիներով չէնք մը չեն կրնար շինել, բայց անհատ մը կրնայ քանի մը շաբաթէն իրեն բնակարան մը շինել...

Գ. ՎՐԷԺ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՓՈՔՐԻԿ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆՆԵՐ

Երկու ճարտարագէտներ, Բ. Մելիքսեթեան եւ Մէյեր, «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ կ՚ուսումնասիրեն փոքր ջրաելեկտրակայաններու շինութեան հարցը :

Երբ վիթխարի ջրաելեկտրակայաններու ցանցը, օրինակ Սեւան – Զանգի ջրվէժը, կը հիմնուի համերկրային հեռանկարներով, ծրագրուած է հիմնել նաեւ փոքր ջրաելեկտրակայաններ տեղական կամ շրջանային հեռանկարներով,— այսինքն ելեկտրական լոյս հայթայթելու համար շրջանի մը, կալսումը կատարելու համար ելեկտրական ուժով, վերջապէս ելեկտրական ուժ հայթայթելու համար գիւղատնտեսութեան :

Հայաստանի ջրագրութիւնը նպաստաւոր է փոքրիկ եւ աժաննոց ջրաելեկտրակայաններու շինութեան, քանի որ լեռնային կազմութիւնը կարելիութիւն կը ստեղծէ օգտագործելու ջուրին ճնշումը՝ ելեկտրական ուժ ըստանալու համար ջուրի սակաւ սպառումով, ինչ որ շահաւէտ է ջրային հարստութեանց օգտագործման նման պարագաներու մէջ : Աւելցուցէք նաեւ այն որ Հայաստանի լեռնային գետակներու մեծ մասը, շնորհիւ երկրին լաւային կազմութեան, ծագում կ՚առնեն գլխաւորաբար աղբիւրներէ, որոնք ջրաելեկտրակայաններու աշխատանքին հաւասար եւ տեւական ուժ կը հայթայթեն ամբողջ տարուան ընթացքին :

Այսպէս, փոքր ջրաելեկտրակայաններու շինութեան համար լայն հեռանկարներ ունին Արարան, Գառնի, Գեաղգեաո, Թարասչայ գետակները, Ղրխբուլաղի աղբիւրները, Մաման, Ատխաման, Աղսաափա, Գորիս գետը, Տաթեւի աղբիւրները, Մեղրի, Խալաջ, Քիրս, Ջայզամին, Զորգոր գետակները, եւն. :

Փոքր ջրաելեկտրակայաններու շինութեան մէջ իբրեւ դրական գործօն, պէտք է յիշել որ Լէպսէ գործարանը սկսած է փոքր ելեկտրակայաններու համար փոխարկներ շինել :

Եթէ մինչեւ այժմ փոքր ջրաելեկտրակայաններու շինութեան տրուած չէ անհրաժեշտ թափը՝ հակառակ Հայաստանի բնական աղբիւրներու հարստութեանց, եւ վառելանիւթի պակասին, ատիկա ոմանք կը բացատրեն անով որ ներկայիս ամէն գործունէութիւն կեդրոնացուած է վիթխարի ելեկտրակայաններու (Սեւան – Զանգի եւ Բալարչայ) շինութեան վրայ : Սակայն սխալ է այսպէս դատել :

Արեւմտեան Եւրոպայի զանազան երկիրներուն մէջ, հակառակ ջրաելեկտրակայաններու կատարեալ սարքաւորման, արտադրուած ելեկտրական ուժին 10 տոկոսը կու տան մինչեւ 1000 քիլովաթ ելեկտրական ուժ ունեցող փոքր կայանները, իսկ 30—40 տոկոսը՝ 10.000 քիլովաթէն ոչ աւելի ելեկտրական ուժ ունեցող կայանները :

Հայաստանի վիթխարի ելեկտրակայանները ուժ պիտի հայթայթեն առնող ելեկտրաքիմիական արդիւնաբերութեան եւ ելեկտրաջերմական արտադրութեան, ելեկտրական երկաթուղիներուն, եւ այն քաղաքներուն, ուր ելեկտրական ուժի սպառման մեծ պահանջ կայ :

Իսկ այն շրջաններուն մէջ, ուր ելեկտրական ուժի սպառումը սահմանափակ է, ոչ շահաւէտ է, ոչ ալ նպատակայարմար շինել ելեկտրական ուժի բաշխիչ կայաններ : Այդպիսի շրջաններու եւ գիւղերու համար պէտք է շինել փոքր ջրաելեկտրակայաններ :

Սակայն պէտք է արձանագրել, որ ոչ միայն չի յառաջանար փոքր ջրաելեկտրակայաններու ցանցին շինութիւնը, այլ եւ սխալ, տնտեսապէս չհիմնաւորուած ձեւով կը կատարուի փոքր ջերմակայաններու շինութիւնը : Բաւական է միայն յիշել, որ ներկայիս Հայաստանի մէջ կան 12 ելեկտրակայաններ 10էն մինչեւ 75 քիլովաթ ուժով (Ղամարլու, Մարտունի, Բասարգեչար, Բերդ, Ամասիա, Աշտարակ, Օշական, Թալին, եւն.) : Այդ ելեկտրակայաններուն մեծ մասը կը գտնուի երկաթուղիէն տասնեակ քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ, այնպէս որ անոնց արտադրած իւրաքանչիւր քիլովաթ – ժամ ուժին արժէքը 50 կոպէկի կը հասնի եւ վառելիքի հայթայթումը կը պահանջէ փոխադրական տեւական միջոցներ : Հակառակ այս անյարմարութեանց, տակաւին կը շարունակուի ջերմակայաններու շինութիւնը,— այսպէս Արարանի կայանը 30 քիլովաթ ուժով եւ Փաչաբուի կայանը 37 քիլովաթ ուժով :

Փոքր ջրաելեկտրակայաններու հարցով կը զբաղի Հայաստանի հողային գործավարութիւնը, սակայն անհրաժեշտ թափը տրուած չէ այդ շինութեանց :

Աստուածաշունչի հայ թարգմանութեան 1500րդ տարեդարձը

Ռումանական «Քուրէնթուլ» օրաթերթը հետեւեալ տողերը կը գրէ այս խորագրին տակ.—

Անցեալ կիրակի, 3 մարտ, բոլոր հայ գաղութներու մէջ սկսան տօնակատարութիւնները Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան 1500ամեակին : Այս դարադարձը, Հայերուն համար, ազգային մեծ դէպք մը չէ միայն, այլ նաեւ ունի զուտ մշակութային նշանակութիւն մը, որովհետեւ մինչեւ Ե. դար Աստուածաշունչը դեռ թարգմանուած չէր եւրոպական ոչ մէկ լեզուի :

Հայաստան քրիստոնէութիւնը որդեգրեց 303ին. դէպք որ ամբողջապէս փոխեց քաղաքակրթութեան եւ մշակոյթի դիմագիծը եւ յեղափոխեց հայ ժողովուրդի պատմութեան փրօցէսը : Բայց ամբողջ դար մը պէտք եղաւ որպէսզի նոր կրօնը արմատ բռնէ հոգիներու մէջ եւ կազմէ նոր կորիզը ուրկէ բխէին հայ ժողովուրդի մշակութային նոր ուժերը :

Ե. դարու հայ թարգմանութեանց գլուխ գործոցը անտարակոյս Աստուածաշունչն է : Հայ քրոնիկագիրները կ՚ըսեն թէ ան երկիցս թարգմանուեցաւ հայերէնի : Առաջին, տասներու գիւտէն անմիջապէս յետոյ տեղի ունեցաւ, ասորական բնագրէն : Այս թարգմանութիւնը տեղի ունեցաւ հապճեպով, գոհացում տալու համար պահանջներուն ժողովուրդին որ, դարէ մը ի վեր քրիստոնեայ, իր մայրենի լեզուով աղօթքներ չունէր դեռ եւ եկեղեցւոյ մէջ Ս. Գիրքը կը լսէր յունարէն, բայց մանաւանդ ասորերէն : Այս թարգմանութիւնը կատարեալ չէր, Աստուածաշունչը թարգմանուած ըլլալով իր հակաւ մասերուն մէջ միայն :

Բայց երբ երիտասարդ մատուրականներու հոյլը, Յովհան, Յովսէփ, Եզնիկ, Կորիւն, եւն., Բիւզանդիոն գրկուեցան, հիմնապէս սորվելու համար յոյն լեզուն, դարձին Բիւզանդիոնէն միասին բերին 431ին Ս. Գրքի վաւերական օրինակ մը, ղրկուած Մաքսիմոս պատրիարքին կողմէ :

Սահակ կաթողիկոս, վերջինչեալ աշակերտներուն, բայց մանաւանդ Եզնիկի աշխատակցութեամբ, թարգմանեց այն սատեն ի նորոյ Ս. Գիրքը :

Այս թարգմանութիւնը լրացաւ 434ին եւ արդարեւ դրական կատարեալ գործոց մըն է :

Անոնք որ ուսումնասիրած են այս թարգմանութիւնը դրական տեսակէտով, զմայլած են անոր ոճին անզուգական գեղեցկութիւններուն համար :

Հ. Յ. Դ.
ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ՖՈՆՏ

ՑԱՆԿ ԹԻՒ 13

Յակոբ Միքայէլեան, Քանտիա	100
Կ. Կուտուկեան, Փարիզ	25
Գումար՝	125
Նախորդ գումար՝	1820
Ընդհանուր գումար՝	1945

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ԵՒ ՕՐՈՒԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

ՌՈՒՍԻՈՅ ՀԵՏ ԿԱՄ ԱՌԱՆՑ ՌՈՒՍԻՈՅ

Եւրոպայի ապահովութիւնը ամրացնելու համար, պէ՞տք է թէ ոչ ընդունիլ Ռուսիոյ գործակցութիւնը :

Այս հարցն է որ կը քննէ Փարի – Սուարի մէկ աշխատակիցը.—

Այո՛, հարիւր անգամ այո՛, կը պատասխանեն Ռուսիոյ կողմնակիցները : Անկարելի է համաձայնութեան մը գալ Գերմանիոյ հետ : Եւ Գերմանիոյ դէմ կանգնելու համար, անհրաժեշտ է գտնել դաշնակիցներ որ զինուած ըլլան կատարելապէս : Ցետոյ, պէտք է ընդունիլ արեւելեան դաշինքը, համաձայնութեան գալով պալթեան երկիրներու, Չեխոսլովաքիոյ եւ Սովետներու հետ : Փոխադարձ օգնութիւնը կազմակերպելու համար, ռուս օդանաւային ուժերը պէտք է զետեղել Չեխոսլովաքիոյ մէջ եւ Պալթիկ ծովուն երկայնքը մինչեւ Մէմէլ : Այսպէսով կը ստեղծենք աքցան մը : Լեհաստանի կը մնայ այդ պարագային, չբռնուիլ աքցանին մէջ : Ու Գերմանիա կը մեկուսացուի, եթէ տեղի չտայ ի վերջոյ : Միայն Պերլինի մէջ չէ որ կը կատարուին այն խորհրդակցութիւնները, որոնցմէ կախում ունի Եւրոպայի ապագան : Սթրեզայի մէջ մեզի կը մնայ նախընտրութիւն մը կատարել երկու ծայրայեղ եւ անհաշտ դիրքերու միջեւ : Բայց մէկ կամ միւս կողմին յարելով, թշնամի խմբակցութիւն մը չե՞նք ստեղծեր միթէ : Ջախջախիչ պատասխանատուութիւն մը պիտի ըլլար այդ :

Իրաւունք չունի՞նք անգամ մը եւս հարցնելու.— Կարելի չէ՞ համեմատական ելք մը գտնել : Օրուան խորհրդակցութիւնները կը կազմեն նախերգանքն այն կարեւոր որոշման, զոր պիտի տան յառաջիկայ 15 օրերու ընթացքին երեք մեծ պետութիւններ :

ԵԼՔԸ

«Էքօ տը Փարի»ի մէջ Փէրթինաքս կը գրէ.—

Պէտք է որ նախկին դաշնակիցները վերահաստատեն իրենց նիւթական ուժը, կազմեն դաշնակցութիւն մը, ուր պիտի մտնեն բոլոր այն ժողովուրդները, որոնք բարեկամ են խաղաղութեան : Ատկէ վերջ է որ Պերլինի հետ բանակցութիւն մը կրնայ յանգիլ եզրակացութեան : Այնքան ատեն որ վերականգնումը չէ կատարուած այնպէս ինչպէս բանաձեւեցինք, Հիթլէր պիտի համարձակի ամէն բան ընելու անպատիժ :

ՀԻԹԼԷՐ ԽՈՀԱՏՈՒՆ

Կիւսթավ Հէրվէ, «Վիքթուար»ի մէջ, այնքան մտահոգ չի թուիր Հիթլէրի դիրքէն, «կը բաւէ որ չշարունակէ բռնաշապիկի քաղաքականութիւնը կամ պաշարումը, որ կրնայ յանգիլ, ի վերջոյ, եւրոպական նոր պատերազմի մը» :

ՍԱՐՍԱՓ

Լէոն Տօտէ, այս հզօր գրագէտը եւ անսրբագրելի միապետականը, «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ի մէջ կը յարձակի օրուան քաղաքագէտներուն վրայ, գործածելով միշտ իր գայթակղեցուցիչ բառարանը.—

«Ի վերջոյ, բոլոր այս նախկին նախարարները, կամ նախարարները, կամ նախարար դառնալիք հանրապետականները, օրուան դէպքերուն պատճառով, երեւայթն ստացած են ցնդածի կամ ջիղերը փրթած մարդու : Փրթի Փուսէ եղբայրներուն նըման, կարծես իրենք զիրենք կորսնցուցած են դաշանց, հակադաշանց ու գերդաշանց անտառին մէջ, քիչ մը լոյս կը տեսնեն, կամ կը կարծեն լոյս տեսնել մերթ գերման ճիւղին, մերթ ալ ռուս ճիւղին մօտ, ու կը վազեն մէկ մը այս կողմ, մէկ մը այն կողմ, երբեմն երկաթուղիով, երբեմն ինքնաշարժով, երբեմն ալ օդանաւով, իրենց յետոյքին կակուղ միսերը սարսափէն ամքած» :

ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Կապրիէլ Փէրի, «Իւմանիթէ»ի մէջ, կը գրէ թէ Հիթլէրի վերջին աղմուկը պարզապէս շարունակութիւնն է հակահամայնավարական իր քաղաքականութեան.—

«Հիթլէրի Գերմանիան կը կարծէ թէ պատմութիւնը իրեն տուած է առաքելութիւն մը բնաջնջելու համայնավարութիւնը : Ու կ՚ուզէ երկարիլ դէպի արեւելք, գաղթային արշաւում մը «ռուսական հողերու վրայ» : Այս առաքելութիւնը կատարելու համար, Եւրոպայէն կը խնդրէ աջակցիլ իրեն :

Սակայն դէպի արեւելք արշաւը դեռ բոլորովին չի գոհացներ Հիթլէրի փառասիրութիւնները : Նացիները չպիտի բաւականանան խորտակելով լիթուանական պատուարը, ձեռք դնելու համար Մէմէլի վրայ : Գերմանիա երբեք չէ հրաժարած նաեւ իր ծրագիրներէն Աւստրիոյ մասին : Ահա թէ ինչո՛ւ կը մերժէ արեւելքի դաշինքը, ինչպէս եւ Դանուբի դաշինքը» :

ՑՈՒՑԵՏԽՈՒԹԻՒՆ

«Նիւզ Քրոնիքլ» յոռետես է քաղաքական կացութեան մասին, բայց այնպէս կը կարծէ թէ Եւրոպա ամբողջութեանը մէջ չէ որ յոռետեսութեան կը մղէ մեզ.—

Այլեւս բիւրեղի պէս պայծառ է կացութիւնը,— անօգուտ է յուսալ որ Գերմանիա կը յարի, արեւելեան կողմը, փոխադարձ վստահութեան եւ ընդհանուր ապահովութեան դաշնագրի մը :

Ասոր դէմ բախտ հետեւանքը այն պիտի ըլլայ, որ Ռուսիա, իր արեւմտեան սահմաններուն սպառնացող յարձակման վտանգին պատճառով, հաւանաբար աւելցնէ կարմիր բանակին ուժը, փոխանակ կրճատելու : Միւս կողմէ հաճոյքով պիտի ընդունի կազմութիւնը խմբակցութեան մը, բաղկացած Ֆրանսայէն, Փոքր Համաձայնութենէն, Խորհ. Միութենէն, Մեծն Բրիտանիայէն, եթէ հնար ըլլայ ստանալ այս վերջինին մասնակցութիւնն ալ : Այսպիսի խմբակցութեան մը նպատակը, ըստ իրենց, պիտի ըլլայ ապահովել խաղաղութիւնը : Սակայն ատիկա պիտի նշանակէր «պաշարել» Գերմանիան, ինչ որ Հիթլէրի պատրուակ պիտի ծառայէր աւելի եւս սպառազինուելու :

Որոշ է թէ այս ճամբան դէպի փլուզում կը տանի : Մենք փափաքելի չենք գտներ, որ Մեծն Բրիտանիա յարի հակադրման զինեալ պետութեանց դաշնակցութեան, որովհետեւ այս կացութիւնը ձեւով մը կը յիշեցնէ Դաշնակցութեան եւ Համաձայնութեան երկու հակադիր խմբակցութիւնները, 1914էն առաջ :

ՄԱՄՈՒԼ

«Նումէրուս Կլաուզուս»

Պուքրէշի «Արաղ»ը դիտել կու տայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (21 մարտ).

— «Նշանաքանն է աս նոր մտայնութեան մը, որ ռումէն հանրային կարծիքը կը խլրտէ այս պահուս՝ դըրօշակիր ունենալով ֆաղաֆական պատկառելի դէմք մը, որ ֆանիցս վարչապետ ալ եղած է, Ալէքսանտրու Վայտա Վօյվօտ :

Ոչ – ռումէն տարրին դէմ հետզհետէ հասունցող մտայնութիւնն է որ կը պոռթկայ այս շարժման մէջ, դառնալով տակաւ ֆաղաֆական ուղեգծի մը կորիզը, ու իր այս հանգամանքով կոչուած մտահոգելու բոլոր ոչ –ռումէն տարրերը, ու մեզ ալ անոնց կարգին,— որքան ալ շարժումը իր սկզբնական փուլին մէջ ըլլայ դեռ ու կարծուի անվնաս, կարեւորութենէ զուրկ բան մը :

Հակօտար շարժումը իր բազմաթիւ երեսները ունի այս պահուս : Փրոֆ. Քուզայի «Քրիստոնէական Լիկ»ն է առաջինը որ տարիներէ ի վեր պայքար կը մղէ Հրեաներուն դէմ, խորհրդարանի բեմէն ու մամուլով, իր պայքարին մէջ անտես ընելով ոչ – ռումէն ուրիշ տարրեր : Փրոֆ. Քուզայի ստեղծած շարժման մէկ արտայայտութիւնն էին Երկաթէ – Պահակները, այժմ լուծուած, որոնք եւս հակիրէութիւնը ունէին հիմնակէտ : Քուզայի տեսութեանց կը հետեւին մամուլի կարգ մը երկրորդական օրկաններ որոնք ամէն օր կրակ կը տեղան Հրեաներուն դէմ :

Օտարատեաց գիծ ունին նաեւ Օֆթավիան Կոկայի Ազգ. Հողագործական կուսակցութիւնը՝ իր «Ցարա Նոսթրա» թերթով, եւ «Ռումանիան Ռումէններուն» նշանաբանով :

Նուազ ուշադրութեան արժանի չէ փաստաբանութեան շարքերուն մէջ հասունցող ուրիշ շարժում մը, որուն գլուխը անցած է ականաւոր իրաւաբան մը, Իսթրաթէ Միչէսքու, եւ որ շչմորած հրեայ փաստաբաններու վիթխարի թիւէն, կը պայքարի անվըճաս համեմատութեան մը իջեցնելու համար զայն :

Նորութիւնը Վայտա – Վօյտի տեսութիւնն էր : Անոր տեսակէտով ռումէն տարրին համար վնասակար են ոչ միայն ոչ քրիստոնեաները, այսինքն Հրեաները, որոնք կարեւոր թիւով մը մխրճուած են ոչ միայն ճարտարարուեստական եւ առեւտրական հիմնարկութեանց, այլ նաեւ պաշտօնէութեան մէջ :

Վայտա – Վօյվօտ այս կերպով զատարիւն Ռումէններուն հարցն է որ մէջտեղ կը դնէ, պահանջելով այդ տարրին արդար համեմատութիւնը պահել ամենուրեք, եւ արգիլել խուժումը ուրիշ տարրերու հոգ չէ թէ անոնք ըլլան ռումէն ֆաղաֆացի եւ օրէնքին առջեւ հաւասար դաշնակիրներու տրամադրութեամբ կամ սահմանադրութեան պահանջով :

Նախկին վարչապետին այս տեսութիւնը նախ ծեծուեցաւ Ազգ. Գիւղացիական կուսակցութեան ծոցին մէջ որուն կարկառուն մէկ անդամն է ինք : Կուսակցութեան գերագոյն խորհուրդը իր նախկին պետին յարուցած այս տեսութիւնը անհամապատասխան գտաւ կուսակցութեան ժողովրդավար սկզբունքներուն, եւ մերժեց զայն վճռապէս : Պ. Վայտա Վօյվօտ սակայն զէնքերը վար չդրաւ : Ան հարցը դրաւ հանրային կարծիքին առջեւ, հրապարակով պարզելով ու պաշտպանելով իր տեսակէտները, ու աւելցնենք, հետզհետէ աւելցնելով իր համախոհներուն թիւը մանաւանդ Արտէալի մէջ :

Կուսակցութիւնը չէր կրնար առանց վրդովման դիտել այս անձնական ելոյթը որ նիւթ կ՚արձակէր տակաւ, ու Պ. Վայտա Վօյվօտը հրաժարեցուց յանկարծ կուսակցութեան Արտէալի կազմակերպութեան պետի հանգամանքէն : Բայց Պ. Վայտա Վօյվօտի համախոհները, իրենց կարգին, նախկին վարչապետին կողքը կեցան : Այս պահուս Արտէալի մէջ կուսակցութիւնը ճեղքուած է երկուքի, մէկ կողմը անոնք որ հաւատարիմ են կեդրոնին, ու միւս կողմէ Վայտայի համախոհները, երկու կողմն ալ ունենալով իր պաշտօնաթերթը, երկուքն ալ *Փաթրիա* տիտղոսով :

Այսպէս կամ այնպէս շարժումը հող կը գտնէ, ու Վայտայի կը յարին Ազգ. Գիւղացիական կուսակցութեան կարկառուն դէմքերէն շատ շատերը, հաստնցնելով այս կերպով հանրային կարծիքին մէջ նոր նշանաբան մը՝ որ մտահոգութիւն սկսած է պատճառել արդէն» :

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՕՐՈՒԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Շաբաթ օր Փորթ տ'Օթէօյի ձիարշաւարանին մէջ տեղի ունեցաւ Cross des Nationsի 28րդ քալելու միջազգային մրցումը, որուն կը մասնակցէին եօթը ազգերու՝ 78 հոյակապ մրցորդները (անգլիական, ֆրանսական, սկովտիական, պելժիական, Փա տը Քալէ, Հիւսիսային Իրլանտա եւ Սպանիա) : Այս մրցումին կազմակերպիչն է «Փըթի Փարիզիէն» : Կը նախագահէր հանրապետութեան նախագահ Պ. Ալպէր Լըպրէօն : Մրցումը շահեցաւ անգլիացի Հօլտէն, որ երկրորդէն երկու վայրկեան առաջ հասաւ որոշեալ մեկնակէտը : Հօլտէն նոյնպէս շահած է 1933 եւ 1934 տարիներուն մրցումը : Յաղթականը երբ մեկնակէտը հասաւ, արժանացաւ մեծ պատիւներու եւ հանրապետութեան նախագահին ձեռքով ստացաւ յաղթութեան դափնին :

⁂ Կիրակի օր Փառք տէ Փրէնսի մարզադաշտին մէջ տեղի ունեցաւ Ֆրանսա եւ Գերմանիա ազգային խումբերուն ըրկպիի միջազգային մրցումը : Ներկայ էին 30,000 հոգի : Ֆրանսական ազգային խումբը ջախջախիչ յաղթանակ մը տարաւ 3ի դէմ 18 կէտով :

⁂ Ֆութպոլի փրոֆէսիոնէլ խումբերուն ախոյենական մրցումներուն մէջ ամէնէն կարեւորը տեղի ունեցաւ Սթրազպուրկի մէջ : Մրցումին ներկայ էին 25,000 հոգի : Մրցող խումբերն էին Ռասինկ Գլիւպ Սթրազպուրկ եւ Ֆութպոլ Գլիւպ Սէշօ : Այս երկու խումբերը երեք ամիսէ ի վեր դասաւորման գլուխ կը գտնուէին, ունենալով հաւասար նշանակէտ : Մարզական շրջանակները այն կարծիքը ունէին թէ Սթրազպուրկ պիտի յաղթէ իր հուժկու հակառակորդին, որովհետեւ խումբին խաղցողները եւ կառավարողը շատ մեծ յոյսերով տոգորուած էին, եւ բացէ ի բաց կը յայտարարէին մրցումէն երկու օր առաջ թէ՝ անպատճառ պիտի յաղթեն : Բայց հակառակը պատահեցաւ եւ մեծ անակնկալի մը առջեւ գտնուեցան մարզական շրջանակները, երբ ձայնասփիւռը հաղորդեց Սթրազպուրկի պարտութիւնը 1ի դէմ 0 կէտով :

⁂ Կիրակի օր Փարք տէ Փրէնսի մէջ տեղի պիտի ունենայ Միջազգային մեծ ֆութպոլի մրցում մը, Փարիզ – Վիեննա : Երկու մայրաքաղաքներու լաւագոյն ֆութպոլիստները արդէն պատրաստուած են, եւ փորձերով կը զբաղին :

Աւստրիական խումբը անցեալ կիրակի օր, Վիեննայի մէջ Իտալիոյ դէմ (2 — 0) իր կրած ջախջախիչ պարտութենէն վերջ «Ֆութպոլի Նափոլէոն»ը Հիւկօ Մէյսի ամբողջովին փոխած է խումբին կազմը :

⁂ Փարիզի Վելօրեակի մրցումներուն մէջ, որոնք կը կատարուէին Կրընէլ, Վելօտրոմ տ'Իվէրի մէջ, մարտ 15էն ի վեր, եւ որուն կը մասնակցէին ֆրանսացի թէ օտար լաւագոյն հեծելանուորդներ, հինգ զոյգեր առաջին հանդիսացան, բայց ֆրանսական զոյգերը՝ Պրօքարտօ Կիւմպրիթիէր կէտերու առաւելութիւն ունենալով առաջին յայտարարուեցան օրուան դատաւորներուն կողմէ : Երկրորդ հանդիսացան հոլանտական զոյգեր՝ Փիժնէնպուրկ–Վալս :

Մրցողները 144 ժամուան ընթացքին կտրեցին 3371 քիլոմեթր 750 ճամբայ : Վեց օրուան ընթացքին մրցողները շահած են 215,000 ֆրանքի նըւէրներ :

⁂ Երեքշաբթի օր սկսաւ 1934—1935 տարեշրջանի Ֆրանսայի հեծելանիւի մրցումներուն բացումը, Փարի – Նիս, 3րդ մրցումը : Մրցորդները վեց հանգրուանով պիտի կտրեն այս դժուարին մրցումը : Կը մասնակցին՝ ֆրանսացի, պելճիքացի, իտալացի, սպանիացի, զուիցերիացի, աւստրիացի, նշանաւոր հեծելանուորդներ : Այս մրցումին կազմակերպիչներն են՝ «Փըթի ժուրնալ», «Փըթի Նիսուա» եւ «Մարսէյլ – Մաթէն» օրաթերթերը : Առաջին հանգրուանն է Փարի – Տիժօն, 304 քիլոմեթր : Երկրորդ հանգրուանը՝ Տիժօն – Սէն Թ'Էթիէն՝ 253 քիլոմեթր :

Անցեալ տարուան յաղթականը պելճիքացի Ռըպրի, որ դիւրութեամբ շահեցաւ այս մրցումը, (ֆրանսացի հեծելանուորդները չմարսեցին այս յաղթութիւնը), այս տարի տեսնենք ինչպէս դուրս պիտի ելլէ այս դժուարին կացութենէն, որովհետեւ ճամբան շրջապատուած պիտի ըլլայ ֆրանսացի հեծելանուորդներէ : Իր պելճիքացի ընկերները սախրուած պիտի օգնեն իրեն : Այս մրցումին կը մասնակցին նաեւ երկու նշանաւոր «Լեռներու Թագաւոր»ներ, ֆրանսացի Րընէ Վիէթօ եւ իտալացի Պարալ : Ամբողջ մրցումի ընթացքին լեռներուն գագաթները մագլցելու մրցումները այս երկու հեծելանուորդներուն միջեւ է որ տեղի պիտի ունենան :

⁂ Առաջին հանգրուանը Փարի – Տիժօն (304 քիլ.) շահեցաւ ֆրանսացի Լէոն Գայվէզ, կտրելով 8 ժամ 1 վայրկեան 3 երկվայրկեանէն : Երկրորդ հանգրուանն ալ Տիժօն–Սէն Թ'Էթիէն (253 քիլ.) պելճիքացի Անթուան Տիկնէվ, կտրելով 6 ժամ 47 վայրկ. 7 երկվայրկեանէն : Այս հանգրուանին մրցումը շատ դժուարին կացութեան մը մատնեց հեծելանուորդները եւ 27 նշանաւոր մրցորդներ՝ որոնց մէջ անցեալ տարուան յաղթականը՝ լքեցին մրցումը : Երրորդ հանգրուանը Սէն Թ'Էթիէն – Ավինեօն 215 քիլոմեթր շահեցաւ իտալացի Բուրօ, ժամական 40 քիլոմեթր ճամբայ կտրելով, ինչ որ զարմանք պատճառած է մարզական շրջանակներուն :

ՀՐԱՆՏ ՍՐԱՊԵԱՆ

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԼՔԵԱԼ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Սուրիոյ թերթերը կը գրեն թէ Էնկիւրիէն կը հաղորդեն որ Էնկիւրիի մէջ կազմուած մասնաւոր յանձնախումբը սկսած է քննել Լիբանանի եւ Սուրիոյ հպատակներու Կիլիկիոյ մէջ լքեալ կալուածներու տակաւին խնդիրը : Աշխատանքները նպաստաւոր ընթացք մը ունին ներկայիս : Թուրքիոյ արտաքին գործավարութեան ընդհանուր քարտուղարը Նուման Րիֆաթ պէյ, որ կը նախագահէ խնդրին քննութեամբ զբաղող յանձնախումբին, յայտարարած է որ նպաստաւոր կարգադրութիւն մը պիտի ըլլայ յառաջիկայ յուլիս 11էն առաջ, որ պաշտօնական թուականն է խնդրին վերջնական կարգադրութեան համար :

ԳԱՀԱՆՋԵՑԷՔ ԵՐԵՒԱՆ ՕՂԻՆ, ՈՐ ԿԸ ՑԱՆՋՆԱՐԱՐՈՒԻ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ :

անձնական չփումներով։ Առո՛ր մէջ կը կայանայ իմ ներկայ այցելութեանս ամենակարեւոր պարագան։ Սթրէզայի մէջ հաւաքուելով, երեք պետութեանց արտաքին նախարարներուն գործը պիտի ըլլայ գտնել ելք մը՝ Եւրոպայի կրած դժուարութեանց համար, ելք մը որ ըլլայ արդար եւ պատուաբեր բոլոր ազդերուն համար, բայց եւ համապատասխան հաւաքական ապահովութեան սկզբունքներուն որոնց կը հաւատանք բոլորս ալ»։

Սըր Ճօն Սայմընի զեկոյցը Երեսփ. Ժողովին մէջ

Անգլիոյ երեսփ. ժողովի առջի օրուան նիստին մէջ, Սըր Ճօն Սայմըն տեղեկութիւններ հաղորդեց Պերլինի այցելութեան մասին։ Այս առթիւ խոստովանեցաւ թէ «մեծ տարբերութիւններ երեւան եկան անգլիական եւ գերմանական կառավարութեանց տեսակէտներուն միջեւ»։ Բայց աւելի չբացուեցաւ, դիտել տալով թէ մինչեւ ապրիլ 11ի ժողովը, ցանկալի չէ աւելի մանրամասն յայտարարութիւններ ընել։

Այս առթիւ, արտաքին նախարարը անուղղակի հերքեց «անվաւեր» են — թադրութիւնները, անշուշտ ակնարկելով այն լուրերուն որոնք հրատարակուեցան Հիթլէրի դրած պահանջներու մասին։ (Գերմանական կառավարութիւնն ալ պաշտօնապէս հերքեց «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի այն լուրը թէ Գերմանիա պահանջներ դրած է Տանցիկի եւ Չեխոսլովաքիոյ մասին)։ Սըր Ճօն Սայմըն բացատրեց թէ երկու օրուան խօսակցութիւններու ընթացքին քննուեցան Եւրոպայի վերաբերեալ խնդիրները եւ փնտռուար 3ի համաձայնութիւնը։ Այս անորոշ յայտարարութիւնն ալ յուսախաբութիւն պատճառեց։ Աւելի մեծ տպաւորութիւն չգործեց իր միւս խօսքը.— «Խօսակցութեանց արդիւնքը անշուշտ արժէքաւոր եղաւ անով որ երկու կողմերն ալ կրցան բացորոշապէս հասկնալ փոխադարձ տեսակէտները»։

Թադաւորին տրուած զեկուցման առթիւ, Լոնտոնի պաշտօնական շրջանակները չեն ծածկեր իրենց յուսախաբութիւնը։ Դահլիճին կարգ մը անդամները մեծ յոյսեր դրած էին Պերլինի այցելութեան վրայ։ Ամէն պարագայի մէջ, Անգլիոյ արտաքին նախարարութիւնը լարած է իր ուժը, Պերլինի յուսախաբութիւնը դարմանելու համար։ Աւելի նպաստաւոր արդիւնքներ կը սպասուին Մոսկուայի խորհրդակցութիւններէն եւ ապրիլ 11ի ժողովէն։

Անգլիա կ՚ուզէ ձեւ մը գտնել, որպէսզի Գերմանիան ալ մասնակցի այդ ժողովին, բայց Ֆրանսա եւ Իտալիա հակառակ են։

Հիթլէր կարեւոր զիջումնե՞ր չահած է

Տեղական թերթի մը Պերլինի թղթակիցը կը գրէ թէ Հիթլէր յաջողած է երեք զիջումներ ստանալ, Պերլինի խօսակցութեանց ատեն։ Այս լուրը քաղուած է գերմանական աղբիւրէ եւ կը ներկայացնէ Հիթլէրի նուազագոյն պահանջները.—

1.— Ապրիլ 11ի ժողովին մէջ, Մեծն Բրիտանիա պիտի աշխատի որ ուրիշ կարգադրութիւն մը ընդունուի, արեւելեան դաշինքին փոխարէն։ Այդ նոր ծրագիրը պիտի ըլլայ ոչ-յարձակման դաշինքներ կնքել պետութենէ պետութիւն, իսկ Հիթլէր հանդիսաւորապէս պիտի խոստանայ երբեք չյարձակիլ Ֆրանսայի եւ Ռուսաստանի վրայ։

2.—Սըր Ճօն Սայմըն ի դիմաց Գերմանիոյ վարչապետին պիտի ջանայ ձեւ մը գտնել, որպէսզի Գերմանիա կարենայ վերադառնալ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ։

3.— Սըր Ճօն Սայմըն պիտի պնդէ որ ընդհանուր պայմանագիր մը կնքուի, կարգ մը զէնքեր ջնջելու կամ սահմանափակելու համար։ Հիթլէր յանձն կ՚առնէ դադրեցնել ծանր զէնքերու եւ մասնաւորապէս հրասայլերու շինութիւնը, եթէ մեծ պետութիւններն ալ այսպէս ընեն եւ իրենց հրասայլերը ջնջեն երեք տարուան ընթացքին։

Թղթակիցը կ՚աւելցնէ թէ Հիթլէր առաջարկած է գուտ անգլեւգերման օդանաւային դաշինք մը կնքել, ինչպէս եւ իրաւարար ատեան մը կազմել Վիէննայի մէջ, ճշդելու համար թէ Աւստրիա դատապարտուա՞ծ է օտար պետութեան մը ազդեցութեան տակ իյնալու։ Միեւնոյն ատեն Գերմանիա կը պնդէ իր հողային պահանջներուն վրայ, Լեհաստանի մէջ։

Նոյն աղբիւրին համաձայն, Գերմանիա ամէն բանէ առաջ կ՚ուզէ հանգիստ մնալ յառաջիկայ քանի մը տարիներու ընթացքին, մինչեւ որ իր ուժերը ամբողջովին վերակազմուած ըլլան։

«Ո՛ւր կ՚երթայ, երկիրը վտանգի մէջ է...»

Երեսփ. ժողովը առջի օր արձակուրդ պիտի ընէր մինչեւ Մայիս 28, գիշերային նիստի մը մէջ լրացնելով օրակարգի ստիպողական հարցերը։ Այս առթիւ նորէն փոթորիկ մը հանեց Ֆրանքլէն Պույեօն։ Երբ նիստերու յետաձգման բանաձեւը կը քննուէր, ինկլիւրիի հռչակաւոր բանագնացը հարցուց.

— Ե՞րբ պիտի գումարուի յաջորդ նիստը։

— Մայիս 28ին, պատասխանեց ամբողջ ժողովը։

Այս պատասխանին վրայ, Ֆրանքլէն Պույեօն բեմ բարձրանալով, պահանջեց նիստերը շարունակել մինչեւ ապրիլ 6 եւ վերադառնալ ապրիլ 14ին։

Դիտել տուին թէ քաղաքապետական ընտրութիւններ պիտի կատարուին եւայլն։ Երեսփոխանը բացագանչեց.

— Ի՞նչ իրաւունքով կ՚ուզէք կ՚երթաք, երբ ազգային պաշտպանութիւնը վտանգի մէջ է։ Գերմանիա պատերազմ հրատարակած է ամբողջ աշխարհի դէմ։ Այսօր պատերազմի վտանգը աւելի մեծ է քան 1914ին։ Ան որ չզգար այս վտանգը, չըմբռներ իր պարտականութիւնը։

Եւ պահանջեց անմիջապէս քուէարկել օդանաւային նախարարութեան պահանջած վարկերը, 1,500,000,000 փրանք։ Պնդեց թէ նոյնիսկ նիւթական դժուարութիւններ թոյլ չեն տար որ երեսփ. ժողովը ընդհատէ թէ նիստերը։

«Ձեր ծուլութեան քաղաքականութեան դէմ ես կ՚առաջարկեմ պարտականութեան քաղաքականութիւնը»։

Կէս գիշերը անցած էր արդէն, բայց մթնոլորտը տաքցաւ եւ վիճաբանութիւնները շարունակուեցան ատտուան դէմ եւ երէկ։

»»»··«««

13 ՄԱՀԱՊԱՏԻԺ պահանջեց Աթէնքի զինուորական ատեանին ընդհանուր դատախազը, վերջին ապստամբութեան պատասխանատուներուն դէմ։ Միեւնոյն ատեն մշտնջենական բանտարկութիւն պահանջեց 7 ամբաստանեալներու դէմ, քսանական տարի՝ չորս հոգիի եւ վեցական տարի՝ երկու հոգիի համար։ Կրետէի դատն ալ առանձին կը քննուի։ Ամբաստանեալներուն մէջ կը գտնուի կին մը որուն ամուսինն ալ կը փնտռուի։ Գաղտնի փաստաթուղթի մը համաձայն, Վենիզէլոս ուղղակի պատասխանատու է եւ, Ցալտարիսի կարծիքով, կրնայ մահուան դատապարտուիլ ի բացակայութեան։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ շաբաթական տեղեկագիրը կը յայտնէ թէ մարտ 23ին շաբթուան նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր **492,753**, որոնց **398,489**ը այր, **94,264**ը կին։ Անցեալ շաբթուան հետ բաղդատելով պակսած են **4116** գործազուրկներ։ Իրազեկներ կը հաւատեն թէ այս նուազումը պիտի շարունակուի յառաջիկայ շաբաթներու ընթացքին։ Ոչ միայն եղանակի գործերը կան, այլ եւ նոր գործեր կը բացուին իբրեւ հետեւանք... Գերմանիոյ վերազինման։ Այս առթիւ կ՚ըսուի թէ Գերմանիոյ բանուորութեան 60 առ հարիւրը սպառազինութեանց վերաբերեալ գործերու մէջ կ՚աշխատի։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՊԱՆԻՕ-ԲԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Շաբ. երեկոյ ժամը 9ին, 17, Րիւ Ամբէր, Քաշանի։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ժողովը այսօր Շբ. երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։

Կը խօսի՝ ընկ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ, «Օրուան հոգերուն շուրջ»։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատանեկան Միութեան ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Միութեանս Գրադարան-Ընթերցասրահին մէջ, 48, Րիւ Նասիօնալ։ Կը դասախօսէ ընկ. Պօղոս Հիւսեան, նիւթ ունենալով ազգայնութի՞ւն թէ միջազգայնութի՞ւն։ Շարունակութիւն նախորդ դասախօսութեան։

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան խումբերու բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ Ենթակոմիտէն եւ Քրիստափոր խումբը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրեն բոլոր ընկերները, վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան Ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 4ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Ռոմանի եւ Վալանսի բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին սովորական հաւաքատեղին։

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) Ընկ. Կարօ Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին «Դրօշակ»ի Տան մէջ։ Օրակարգ՝ նախորդ ժողովի շարունակութիւն։

ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երեւանէն ստացուած են հետեւեալ Նոր հրատարակութիւնները.—

Աճառեան, Արմատական Բառարան, 6 հատոր, թղթակազմ	Ֆր. 1200
Յակոբեան, Ուղեգրութիւններ. Ա. հատոր, լաթակազմ, 506 էջ քարտէսներ եւ պատկերներ	50
Յակոբեան, Ուղեգրութիւններ, Զ. հատոր, լաթակազմ, քարտէսներ եւ գունաւոր պատկերներ, 885 էջ	75
Ղաֆադիզ, Դիւան Միք. Նալպանտեանի, լաթակազմ, 392 էջ նկարներ	30
Աբեղեան, Տաղաչափութիւն, լաթակազմ, 460 էջ	40
Մանանդեան, Մանր հետազօտութիւններ, թղթակազմ, 76 էջ	18
Մանանդեան, Չափերը եւ կշիռները հնագոյն հայ աղբիւրներում, թղթակազմ, 140 էջ	10
Մանանդեան, 4 Երատոսթենէսի ստադիոնը եւ Պարսից ասպարէզը թղթակազմ, 66 էջ	8
Մանանդեան, Ֆէօդալիզմը հին Հայաստանում, լաթակազմ, 338 էջ	40
Թորամանեան, Շինանիւթերը հին Հայաստանում, թղթակազմ 40 էջ	8
Մելիքեան, Կոմիտասի ստեղծագործութիւնը, թղթակազմ, 32 էջ	8
Լալաեան, Դամբաններէի պեղումները Խ. Հայաստանում, թղթակազմ 240 էջ, նկարներ	20
Ղաֆադիզ, Հին Երեւանը, թղթակազմ, 262 էջ, նկարներ	20
Կորկոտեան, Խ. Հայաստանի ազգաբնակչութիւնը 1831-1931, լաթակազմ, 188 էջ մեծադիր	60
Բունեաթեան, Գառնիի հեթանոսական տաճարը, լաթակազմ, 122 էջ մեծադիր, բազմաթիւ նկարներով	50
Խաչատրեան, Հայաստանի սեպագրական շրջանի պատմութիւն, լաթակազմ, քարտէս եւ նկարներ, 556 էջ	50

Այս գիրքերը՝ առանց թղթատարի ծախքի ստանալու համար, փոխարժէքը կանխիկ ղրկել «Յառաջ»ի։

Մեծաքանակ գնումներու համար՝ մասնաւոր զեղչ։

Ֆ. Կ. Խաչի Օրը եւ Բանախօսական կը սարքէ

Նախաձեռնութեամբ ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԿԱՐՏԱՆ-ՊԻՎԷՐԻ Մ.-ճիւղին,

Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ մէջ

Կը խօսին՝ Պ. Պ. ՉԻԽՍԵԱՆ, Օր. Ժ. ՐԻՇԷԼՄ եւ Պ. ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ

«ԱՆԴՐԱՆԻԿ» թատերախումբին կողմէ կը ներկայացուի

«ԹԱԼԷԱԹԻ ԱՆԿՈՒՄԸ»էն մաս մը

Երգ, մեներգ, արտասանութիւն եւ ռուսական պար։

Մուտքը՝ ազատ է։

✕

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի տարեկան պարզեւաբաշխութիւնը տեղի կ՚ունենայ այսօր շաբաթ կէսօրէ վերջ, ժամը 3.30ին, Ֆլօրիա ճաշարանին մէջ։ Այս առթիւ, տրուելիք թէյասեղանին կը հրաւիրուին բոլոր անդամ-անդամուհիները։

ՀԱՆԴԷՍ – ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ԿՈՒՍԷՆՎԻԼԻ «ՏԱՒՐՈՍ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

տեղի կ՚ունենայ վաղը կիրակի, 31 մարտ ժամը 2.30ին

Abbeye'Hotel Ferme de Noues. Goussainville.

Կը խօսի ընկեր Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Կը ներկայացուի ՕԹԷԼԼՕԻ ՆԱԽԱՆՁԻ ՏԵՍԱՐԱՆԸ

եւ երկու փոքր զաւեշտներ։

Բանախօսութիւն։ Մուտք 5 ֆրանք։

ՀԱՆԴԷՍ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ Սէն Թ՚էթիէնի նորակազմ «ՀԱՅ ԱՐԻ»ներու

եւ մասնակցութեամբ Լիոնի «ԱՐԵՑ» սկաուտներու

Այսօր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Սալ Ժան տ՚Արքի մէջ, Սէն Թ՚էթիէն

Սէն Շամօնի մէջ վաղը, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Մալաթիոյ Կրթասիրացի Միութեան սրահին մէջ

կը ներկայացուի՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈԳԻՆ

Մանրամասնութիւնները տեղին վրայ։ Մուտք՝ 5 ֆրանք։

ՀԱՅ ԼԷԳԷՈՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Քաղաքապետական ժողովին կողմէ, հայ լէգէոնական անզօրծներու համար յուշարձան նպաստին դանձման առթիւ, Վարչութիւնս, Միութեանս պատուոյ նախագահ Պ. Տիրան Թէքէեանի համախոհութեամբ հանդէս մը կազմակերպած է ի պատիւ Մարսէյլի երեսփոխան եւ քաղաքապետի Ա. օգնականի

Պ. ՍԻՄՕՆ ՍԱՊԻԱՆԻԻ

վաղը, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Սալոն Սէն Ժաքի վերնայարկի սրահը, 4, rue St-Jacques.

Մուտքը՝ ազատ է։ Հրաւիրագիր չը ղրկուիր։

Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ բարեկամներ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Արաքսի Մարտիրոսեան, ամուսնացած Աղամեանի հետ, կը փնտռէ իր քոյրը՝ Արշալոյս Տէր-Յովհաննէսեան, ամուսնացած է Նէքերէջեանի հետ։ Կը կարծուի թէ Մարսէյլ կը գտնուի։ Իր հասցէն իմացնել Մինաս եւ Արաքսի Աղամեաններու՝

La Baisse, Coferie, Ain.

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (55)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»··«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— Ամէն տեղ այսպէս է, պարոն, մէջ մտաւ ծերունի տանտէրը,— ամէն խրճիթում հիւանդներ կը գտնէք։

Ամառուայ եղանակը եւ լուսնկայ գիշերը նպաստեցին մեզ իջեւանելու բակում, դատարկ սխտորաստան հանդէպ։ Այստեղ հիւանդներ չկային, որովհետեւ եւ ընչաւորներ չկային։

— Սամօվար կը գտնուի՞, հարցրի ես տան տէրից։

— Սամօվա՞ր, կրկնեց թաւամօրուս տանտէրը ծածրակը քերելով։

— Այո, սամօվար։

Ռուս մուժիկին մի բան հասկացնելու համար պէտք է տասն անգամ կրկնել։

— Սամօվար եթէ գտնուի, պարոն, պէտք է տէրտէրի տանը գտնուի։— Մենք էլ առաջուայ ժամանակներում ունէինք, պարոն, բայց մեր մեղքից ոչինչ չմնաց. բոլորը ծախուեցաւ...։

— Ինչո՞ւ ծախուեցաւ։

— Ծախեցինք կերանք, պարոն։ Մեր մեղքերի համար Աստուած պատիժ ուղարկեց սովը։ Ոչինչ չկար ուտելու։

— Իսկ հիմա՞։

— Հիմա աւելի վատ է. սովի հետ աւելացաւ եւ հիւանդութիւնը։

Ես ընդհատեցի տխուր խօսակցութիւնը եւ կրկին յիշեցի նրան սամօվարը։

— Օլիա, ձայն տուեց նա իր փոքրիկ թոռնիկին,— վազիր տէր հօր տունը, ասա, որ մեզ մօտ պարոններ եկան, թող փոխ տայ մեզ սամօվարը։

Եւ իրաւ, նրա խրճիթում ոչինչ չէր մնացել. կամ առաջուց չէր ունեցել, կամ ունեցածը վաճառել էր։ Մի հասարակ սեղան, որի երեսի վրայ սեւ փոսիկներ էին կազմուել սամօվարի տակից ընկած կրակներից, մի քանի հատ կոտրած տաբուրեականներ, մի հատ արուրեայ կաթսայ, հնոցի մօտ դրած, որի մէջ վաղուց կերակուր չէր եփուել, մի քանի փայտեայ դգալներ, մի քանի անկոթ դանակներ առանց պատառաքաղների,— եթէ աւելացնենք դրանց վրայ երկաթեայ անթրոցը, կը ստանաք կարասիների ամբողջ թիւը։

Միակ առարկան, որ մնացել էր իւր տեղում անշարժ, որին սովի բոլոր սաստկութիւնը չէր կարողացել սափել վաճառելու, Աստուածամօր պատկերն էր, փոքրիկ Յիսուսը գրկում, որ դրած էր խրճիթի մի անկիւնում։ Մուժիկը նրանից չէ բաժանում, մուժիկը ամէն բան նրանից է սպասում եւ նրա համար է զոհում։

Քաւոր Պետրոսը այս գիշեր լուռ էր, ոչինչ չէր խօսում։ Նա նստած էր մեր սնտուկներից մէկի վրայ եւ ծխում էր։ Խիստ հազիւ անգամ էր պատահում, որ նա ծխէր, բայց երբ որ ծխում էր, դա արդէն նշան էր կամ սաստիկ ուրախութեան եւ կամ սաստիկ տրտմութեան։ Վերջինը այս գիշեր աւելի հաւանական էր։ Շրջապատող թշուառութիւնները դառն տպաւորութիւններ էին գործել նրա զգայուն սրտի վրայ։

Օլիան վերադարձաւ սամօվարը իւր հետ բերելով, բայց սամօվարի հետ եկաւ եւ տէր հայրը, երեւի, նրա համար, որ լսել էր, թէ հիւրերը «պարոններ» են եւ ոչ հասարակ մարդիկ։ Քաւոր Պետրոսը քաղաքավարութեամբ ընդունեց նրան։

Քահանան յայտնեցաւ բաւական բարեկիրթ մարդ, որպիսիները խիստ հազիւ են պատահում գիւղերում։ Լսելով որ մենք «պարոններ» ենք, եկել էր յայտնելու մի սարսափելի դէպք։ Մի սովատանջ կին, քաղցածութեան կատաղութեան մէջ, սպաննել էր իւր երախային եւ ուտելու փորձ էր արել...։

Քաւոր Պետրոսը զարհուրեցաւ։ Ինձ վրայ եւս խիստ սոսկալի տպաւորութիւն գործեց այդ լուրը։

— Միթէ այս աստիճան սաստկացե՞լ է սովը, հարցրեց քաւոր Պետրոսը։

— Մարդիկ այժմ համարեա ոչինչ չեն գտնում ուտելու, պատասխանեց քահանան,— կերակրւում են բանջարներով, խոտերով, արմատներով եւ դեռ չհասունացած ցորենի հասկերով,— Իսկ դրանք աւելի շուտով են սպաննում նրանց, որովհետեւ հիւանդանում են ու մեռնում են։

— Շա՞տ է մեռնողների թիւը։

— Շատ է։ Գիւղի բնակիչների համարեա կէսը չէ մնացել։ Տիֆը աւելի մեծ կոտորած է անում, քան թէ քաղցածութիւնը։ Մնացածներից շատերը հիւանդ են։

— Գիւղական հասարակութիւնը ոչինչ հնարների վրայ չէ՞ մտածում։

— Գիւղական հասարակութիւնը ի՞նչ կարող է անել։ Սպասում են կառավարութիւնից հաց եւ բժիշկ ստանալ։ Մեզ խոստացել են։

— Շուտո՞վ կը ստացուի։

— Աստուած գիտէ։ Դեռ պէտք է քննեն, դեռ պէտք է տեղեկանան, թէ որ աստիճան օգնութեան կարօտ է մեր դրութիւնը, որ յետոյ օգնեն։

— Դուք ձեր դրութեան մասին տեղեկութիւններ չէ՞ք տուել։

— Ինչպէս չենք տուել. մի քանի անգամ խնդիրներ ենք մատուցել, բայց դեռ խնդիրները չեն քննուել։

— Հաց ամենեւին չէ՞ մնացել։

— Ձեզ յայտնի է, որ այսօր տէրունական տօն է. ես պէտք է պատարագ մատուցանէի. ամբողջ գիւղում այնքան ալիւր չգտնուեցաւ, որ նշխարք պատրաստէինք։

— Իսկ մերձակայ քաղաքում հաց գտնուո՞ւմ է։

— Գտնւում է, բայց գիւղացիների մօտ միջոցներ չեն մնացել բերել տալու համար։

Տխրութեան մռայլը պատեց քաւոր Պետրոսի դէմքը, մի քանի րոպէ մնաց լուռ մտածութեան մէջ, յետոյ նա դարձաւ դէպի քահանան այս խօսքերով.

— Խնդրեմ, նեղութիւն յանձն առէք տէր հայր, ես կամենում եմ անձամբ տեսնել մի քանի խրճիթներ, առաջնորդեցէք ինձ։

— Մեծ ուրախութեամբ, ասաց քահանան եւ վեր կացաւ։

Նրանք գնացին։ Մեր հիւրընկալը վազեց գիւղի տանուտէրին իմացում տալու, թէ սարսափանաւոր է եկել։ Քաւոր Պետրոսի այցելութեանը տալիս էին պաշտօնական նշանակութիւն։

Ես եւ փոքրիկ Օլիան մնացինք մենակ. պարտւում էինք սամօվարի շուրջը, հոգս էինք տանում թէյի պատրաստութեան համար։

(Շար.)

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԳԱՀԻՐԷ, Գ. Մ.— Ձեր ստացած գիրքերը։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 31 ՄԱՐՏ — DIMANCHE 31 Mars 1935

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

11 ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2768 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ...

= o–o =

Քանի կը շարունակուին միջազգային ժողովները, խորհրդակցութիւնները, դիւանագիտական երթեւեկները, ինչպէս եւ «դաշանց, դերդաշանց եւ հակադաշանց» մարզանքները, այնքան կը մթագնի հորիզոնը:

Այդ արտակարգ իրարանցումն իսկ ամէնէն պերճախօս վկայութիւնը կը կազմէ տիրող մտահոգութեան:

Այն ատենէն որ, մարդիկ արդէն սկսեր են բաղդատութեան դնել ճակատագրական թուականներ, — 1907, երբ Անգլիոյ Թագաւորը Ռէվալ կ'երթար, ցարին հետ զրոյց ընելու համար, կամ 1914, որ դեռ թարմ է բոլորի մտքին մէջ, իր աշխարհասասան պատերազմով:

Վայրերան մարգարէութիւն պիտի ըլլար նոր պատերազմի մը հեռանկարը տեսնել այս ընդհանուր իրարանցումին մէջ:

Եւ սակայն, միամտութիւն պիտի ըլլար ծածկել կացութեան ծանրութիւնը:

Վարիչները իրենք ալ այդպիսի փորձ չեն կատարեր, եւ, ընդհակառակն, ահաւոր վտանգի մը գիտակցութիւնը կը մատնեն, իրենց յարաճուն սպառազինութիւններով:

Արդէն իսկ թաղուած է սպառազինութեանց կրճատման ծրագիրը: Այս ճակատին վրայ, ամէնէն յոռետես եզրակացութեան յանգեցաւ նոյն ինքն Անգլիոյ վարչապետը, Մաքտոնըլտ, որ ամէնէն հաւատացեալը կ'երեւար:

Իր գրաւոր զեկոյցէն ի վեր, որ կը յանձնարարէր ուժ տալ ազգային պաշտպանութեան, եւ որ անուղղակի ազդանշան մը եղաւ Գերմանիոյ պարտաւորիչ զինուորութեան վերահաստատման, Մաքտոնըլտ առիթ չի փախցներ, բացատրելու համար իր յուսախաբութիւնը եւ յոռետեսութիւնը:

Տակաւին առջի օր, նոր ճառի մը մէջ, ան կը չեշտէր թէ «կառավարութիւնը խուսափած պիտի ըլլար իր մեծ պատասխանատուութենէն, եթէ թերանար ձեռք առնել այն զգուշական միջոցները զորս կ'առնէ այժմ»:

Անշուշտ այդ միջոցները «պիտի ծառայեն խաղաղութեան, ոչ ոքի դէմ ուղղուած ըլլալով»:

Նոյն եղանակը նոյն սրտառուչ նախանձախնդրութեամբ կ'երգուի բոլոր երկիրներուն մէջ, — Ֆրանսա, Գերմանիա, Իտալիա, Խ. Միութիւն, հաշուելով միայն գլխաւորները:

Բոլորն ալ ըսել կ'ուզեն, — քանի որ իմ հարեւանս վար չի դներ իր զէնքերը, ես ալ իրաւունք ունիմ վերակազմելու բանակ, նաւատորմ եւ օդանաւային ուժ, որպէսզի կազմ եւ պատրաստ գտնուիմ վտանգի պահուն: Միշտ յանուն խաղաղութեան ...

Եւ ահաւասիկ ուժերու ցուցադրութիւն մը, որ շատ կը յիշեցնէ նախապատերազմեան զօրակոչերը:

Աչքի առջեւ բերէք վերջին շաբաթներու արտակարգ, չարաշուք երեւոյթները.—

Մարտ 11ին Մեծն Բրիտանիոյ խորհրդարանը որոշեց զօրացնել ազգային պաշտպանութիւնը, բացառիկ վարկեր սահմանելով բանակին, նաւատորմին եւ օդագնացութեան:

Մարտ 15ին Ֆրանսայի Երեսփ. Ժողովը քուէարկեց օրէնք մը, որուն համաձայն զինուորութիւնը 1 ու կէս տարուան կը վերածուի ապրիլէն սկսեալ, իսկ երկու տարուան՝ հոկտեմբերէն անդին, մինչեւ 1940:

Մարտ 16ին Գերմանիա վերահաստատեց պարտաւորիչ զինուորութիւնը, նախատեսելով մինչեւ 600,000նոց բանակ մը: (Մարտ 13ին ալ պաշտօնապէս կը ծանուցանէր օդանաւային տորմիղի մը կազմակերպութիւնը):

Մարտ 23ին, Մուսոլինի ճառով մը կ'աւետէր թէ իտալական կառավարութիւնը դրօշի տակ առած է 1911ի ամբողջ դասը, «իբրեւ զգուշական միջոց»: Այսօր պիտի կարդաք մանրամասնութիւնները, որոնց համաձայն ապրիլ 1էն սկսեալ Իտալիա կազմ եւ պատրաստ պիտի ունենայ 600,000 զինուոր եւ աստիճանաբար դրօշի տակ պիտի կանչուին 1912ի զինուորները: (Այս տնօրինութեամբ Իտալիա կ'ունենայ 800,000 զինուոր, առանց հաշուելու 300,000 քաղաքապահները):

Երկար պիտի ըլլար խօսիլ միւսներու պատրաստութեանց մասին: Ըսենք, միայն, որ Խ. Միութիւնը, Ճափոն եւ Մ. Նահանգները անընդհատ կը լարեն իրենց ուժերը, առանց մէկուն – միւսին բան հարցնելու: Իսկ պալքանեան երկիրներուն մէջ, ամէնէն աւելի աչքի կը զարնէ Թուրքիան, շարունակ սրելով ոչ միայն աչքերն ու ականջները, այլ եւ ախորժակը:

×

Այստեղ ընդհատելով քաղաքական անցուդարձի վերլուծում մը, որ շատ հեռուները պիտի տանէր մեզ, բնազդաբար կ'ամփոփուինք մեր պատեանին մէջ: Ու կը սկսինք խորհրդածել.—

Ամբողջ աշխարհը սպառազէն բանակի մը վերածուեր է, եւ դեռ կը վերածուի: Ամէնէն բանգէտներն ալ չեն համարձակիր նախատեսել ոչ սահմանը, ոչ ալ վախճանը:

Պզտիկ, ցիրուցան, ուժասպառ ժողովուրդ մըն ենք մենք, եւ ծիծաղելի պիտի ըլլար որ եւ է դեր վերագրել մեզի, այս համատարած լաբիրինթոսին մէջ: Մեծագոյն օրհնութիւնը պիտի ըլլար մեզի համար, եթէ նոր փոթորիկ մը չպայթէր մեր գլխուն, այստեղ կամ այնտեղ:

Արդ, մենք ալ պարտականութիւններ չունի՞նք: Մենք մեզի հանդէպ, յանուն ինքնապաշտպանութեան:

Իսկ այդ պարտականութեանց ամէնէն կենսականը այն չէ՞ որ փորձենք հաւաքական եզրակացութեան մը յանգիլ, կազմել միացեալ ճակատ՝ գոնէ որոշ հարցերու մասին:

Եւ առոր նախապայմանը չէ՞ — զինադադար ակադեմական կամ բիւզանդական վէճերու ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵԹԷ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԾԱԳԻ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԵՏ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԽՆԱՄՔԻՆ ՊԻՏԻ ՅԱՆՁՆԷ ԿՈՎԿԱՍԸ, ԵՒ ՆՈՐ ԶԻՋՈՒՄՆԵՐ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՆ «ԸՆԿԵՐ» ԱԹԱԹԻՒՐՔԻՆ ...

Ռուսերէն Վոզրոժտէնիէ թերթին թղթակիցը կը գրէ Ժընեւէն.—

Ժընեւի մէջ մեծ հետաքրքրութեամբ կը հետեւին Ֆրանքօ-ռուս բանակցութեանց ընթացքին: Մոսկուա կ'ուզէ Ֆրանսայի հետ կնքել բարեկամական դաշինք մը եւ ստանալ զինական աջակցութիւն: Համաձայնութիւնը պիտի գոյանայ հետեւեալ պայմաններով.—

Մոսկուան կը խնդրէ երկու տեսակ առեւտրական վարկ. — 1. Մասնաւորներէ, ֆրանսացի արդիւնաբերողներէ եւ դրամատուներէ երկու միլիառ ֆրանքի չափ, երկաթուղիները վերակազմելու համար (առաջին հերթին արեւմտեան եւ ապա արեւելեան):— 2. Կառավարական վարկ, մօտ երկուքուկէս միլիառ ֆրանքի զէնք եւ զինական մթերքներ: Իր ստացած վարկերուն փոխարէն Խորհրդային Միութիւնը կը խոստանայ որոշ կէտերու վրայ ուժեղացնել իր պահակազօրքերը եւ Գերմանիոյ հետ պատերազմ ծագած պարագային ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՃԱԿԱՏ ՆԵՏԵԼ ԻՐ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԱՄԲՈՂՋ ԲԱՆԱԿԸ: ԵՒ ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ ԿՈՎԿԱՍԻ ՊԱՐՊՈՒՄԸ ԿՐՆԱՅ ՊԱՏՃԱՌ ԴԱՌՆԱԼ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻՈՅ ՈՏՆՁԳՈՒԹԵԱՆՑ՝ ԱՅԴ ԵՐԿՐԱՄԱՍԻՆ ՎՐԱՅ, ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԱՄԲՈՂՋ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ, ԿՈՎԿԱՍԸ ՊԻՏԻ ԳՐԱՒԵՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԶՕՐՔԵՐԸ:

ՀԱՄԱՁԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՄՏԱԾՈՒՄՈՎ, ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ-ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ԴԵՐ ՊԻՏԻ ԿԱՏԱՐԵՆ: ԱՏՈՐ ՓՈԽԱՐԷՆ ՊԻՏԻ ՍՐԲԱԳՐՈՒԻՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ՊՐԵՍՏ-ԼԻԹՈՎՍԿԻ ԴԱՇՆԱԳՐԻ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆՑ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱՆ ՊԻՏԻ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ԲԱԳՈՒԻ ՔԱՐԻՒՂԻ ՇԱՀԱԳՈՐԾՄԱՆ: ԻՍԿ ՖՐԱՆՍԱՆ ԻՐ ՄԱՍԻՆ ՊԻՏԻ ԸՆԴԴԻՄԱՆԱՅ ԼՈԶԱՆԻ ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ՝ ՅՕԳՈՒՏ ԹՈՒՐՔԻՈՅ:

ԽՄԲ. — Վերապահութեամբ հրատարակելով հանդերձ այս լուրերը, բարեկամաբար կը յանձնենք «Հայաստանասէր»ներու բարեհաճ ուշադրութեան...

Ի՞ՆՉ ԼՈՅՍ ՊԻՏԻ ԾԱԳԻ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԶՐՈՅՑՆԵՐԷՆ

ՍԹԱԼԻՆ ԱԼ ՙԿԸ ԽԱՌՆՈՒԻ ԿԱՐԱՒԱՆԻՆ

Աւելի քան կախում ունի Անգլիոյ դիրքէն

Այս տողերը գրուած ատեն, դեռ վերջացած չեն Մոսկուայի խօսակցութիւնները, որոնց ելքը վճռական ազդեցութիւն պիտի ունենայ յառաջիկայ խորհրդակցութեանց վրայ: Անգլիական աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ հինգշաբթի եւ ուրբաթ օրուան խօսակցութիւնները պարզապէս «հետախուզական» հանգամանք ունէին, եւ հաւանական չէ որ շօշափելի համաձայնութիւն գոյանայոր եւ է կէտի մասին: Պ. Իտըն, Մեծն Բրիտանիոյ ներկայացուցիչը, ուրբաթ օր նորէն տեսակցեցաւ Պ. Լիթվինովի հետ, ամբողջ 90 վայրկեան, տեղեկութիւններ տալով եւ լուսաբանութիւններ ստանալով: Ցետոյ առաջնորդուեցաւ Քրէմլին, ուր ամբողջ մէկ ժամ խօսակցեցաւ կարմիր դիկտատորին՝ Սթալինի հետ: Ներկայ էին նաեւ Պ. Մոլոթով, Լիթվինով եւ Լոնտոնի խորհրդային դեսպանը: Վերջին երկուքը թարգմանի պաշտօն կը կատարէին, քանի որ Պ. Իտըն եւ բրիտանական դեսպանը ռուսերէն չեն գիտեր:

Հավասի թղթակիցը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ այս խօսակցութեանց մասին.—

Ցայտնի է թէ Սթալին, իբրեւ ընդհ. քարտուղարը համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին, երեւութապէս համեստ պաշտօն մը կը վարէ, եւ դեռ անցեալ փետրուարին էր որ անդամ ընտրուեցաւ կեդր. գործադիր կոմիտէին (խորհրդարան): Բայց եւ այնպէս, ոչ ոքի համար գաղտնիք չէ թէ Սթալինն է իրական վարիչը Խ. Միութեան: Հետեւաբար, անգլ. կառավարութիւնը կ'ուզէ Մոսկուայի ամենաբարձր հեղինակութեան կարծիքն ալ առնել, խորհրդային իշխանութեան ծրագիրներու մասին: Այնպէս որ, Իտընի Մոսկուա այցելութիւնը կը բաղդատուի այն ճամբորդութեան հետ զոր Անգլիոյ Թագաւորը կատարեց 1908ին, Ռէվալի մէջ: Այդ շրջանին ալ անգլիական քաղաքականութիւնը կը գտնուէր նոր շրջանի մը առջեւ: Թէեւ Պ. Իտընի այցելութիւնը տեղեկատու հանգամանք ունի, սակայն տարակոյս չկայ թէ կարեւոր որոշումներ պիտի տրուին այդ ճամբորդութեան առթիւ: Ամէն պարագայի մէջ, հետզհետէ կը հիմնաւորուի եւ կը ճշդուի երկու երկիրներուն մերձեցման ձգտումը: Մոսկուա կ'ուզէ օգտուիլ առիթէն, ապահովելու համար Մեծն Բրիտանիոյ աջակցութիւնը: Այս մասին որոշ լաւատեսութիւն կը տիրէ Մոսկուայի քաղաքական շրջանակներուն մէջ, մանաւանդ որ Գերմանիա Ջղագրգռութեան մատնուած կ'երեւի, այս մերձեցման առթիւ: Այս լաւատեսութիւնը զօրացաւ այն լուրին վրայ թէ Պելժիա եւս պիտի ճանչնայ խորհրդային իշխանութիւնը:

Իտըն – Սթալին տեսակցութենէն վերջը, անգլիական շրջանակներու մէջ կ'ըսէին թէ գործը լաւ ճամբու մէջ է: Խօսակցութիւնը դարձած է երեք էական կէտերու վրայ: Նոյնինքն անկեղծութիւն մը խոստովանութեամբ, երկու խօսակիցները կատարեալ անկեղծութեամբ արտայայտուած են, առանց մանուածապատ ձեւերու կամ յետին մտքի:

1.— Բուն եւրոպական հարցի մասին, Սթալին ալ, ինչպէս Լիթվինով, կանգ առած է ամէնէն փափուկ գետնին վրայ: Ճի՞շդ է որ, հարցուցած է Սթալին, Անգլիա կրնայ փորձուիլ գործելու ամէն ազատութիւն տալու Գերմանիոյ, արեւելքի մէջ, կա՛մ այն մտածումով որ գերմանական ուժերը սպառին սարսափելի կռիւի մը մէջ, եւ կամ արեւմտեան Եւրոպան կանխաւ ապահովուելու պատերազմի մը դէմ որուն Մեծն Բրիտանիա պիտի հարկադրուէր մասնակցիլ իր յանձնառութիւններով եւ իր իսկ շահուն համար:

Պ. Իտըն ուժգնօրէն հերքած է այս ենթադրութիւնը:

Կը հաւաստեն թէ Անգլիոյ ներկայացուցիչը բացագանչած է այս առթիւ.

— «Ըսէք թէ մենք տկար ենք. ըսէք թէ վարանոտ ենք, բայց մի՛ ըսէք թէ մեր միտքէն կ'անցընենք յարձակողական ծրագիրներ ո եւ է մէկուն դէմ, ուղղակի կամ անուղղակի»:

Լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ այլեւս բոլորովին փարատած են խորհրդային իշխանութեան վախերը՝ այս կենսական կէտի մասին:

(Վարիերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԼԻԹՎԻՆՈՎ ԵՒ ... ՆԱՍՐԷՏՏԻՆ

Երէկուան թերթերը կը հաղորդէին հետեւեալ հեռագիրը.—

Երբ բրիտանական աշխարհակալութեան եւ դրամատիրութեան ներկայացուցիչը, Պ. Իտըն, Մոսկուա հասաւ, բանուորական կառավարութեան ներկայացուցիչը, Պ. Լիթվինով սեղանով մը պատուեց զայն: Առաջին բաժակը պարպեց Լիթվինով, «վասն արեւշատութեան Անգլիոյ թագաւորին»:

Թերեւս զարմացաք՝ կարդալով հեռագրին այս վերջին տողերը: Կարելի՞ բան է, որ բանուորական պետութեան մը ներկայացուցիչը բաժակ պարպէ աշխարհակալ երկրի մը պետին կենացը, ան ալ թագաւո՛ր:

Զարմանալու ոչինչ կայ: Ես ալ կարդացի այդ տողերը եւ անմիջապէս յիշեցի ... Նասրէտտին Հօճան:

Օր մը, Նասրէտտին Հօճա դատի կը կանչուի մեղադրուելով թէ կերած է գիւղապետին հաւուն մէկ նուռը: Դատարանին մէջ Նասրէտտին կը պնդէ թէ չէ կերած հաւուն նուռը, թէ հաւը մէկ նուռ ունէր, ինչպէս մէկոտք կ'ունենան բոլոր հաւերը:

— Ալլա՛հ, Ալլա՛հ, կը բացագանչեն դատաւորները կարծելով թէ կը կատակէ Նասրէտտին:

— Տեսէ՛ք, կ'ըսէ Նասրէտտին եւ պատուհանէն ցոյց կուտայ խումբ մը հաւեր, որոնք թթենիին շուքին տակ կը հանգչէին մէկ ոտքի վրայ:

Անշուշտ այդքան միամիտ չէին դատաւորները, հաւատալու համար Նասրէտտինի: Ու կ'ըսեն թէ հաւերը յոգնած են, ատոր համար մէկ ոտքի վրայ կանգնած են: Մէկը առարկայ մը կը նետէ հաւերուն, եւ հաւերը, երկու ոտքով այս անգամ, կը փախչին ցիրուցան:

— Տեսա՞ր, Նասրէտտի՛ն, կ'ըսեն դատաւորները, հաւերը երկու ոտք ունին:

— Հը՛, կ'ըսէ Նասրէտտին, մէկը եթէ ձեր ետեւէն ալ քար մը նետէ, դուք ոչ միայն երկու ոտքով, այլ եւ ոտքով ու թեւով կը փախչիք:

Պ. Լիթվինով, — գանք մեր պատմութեան, — ճիշդ է որ վերջերս շա՛տ կը ջարդէր կը փշրէր իր կարմիր բանակով, բուռնցք կը ցցէր ինտէրվէնցիոնիստ եւ կապիտալիստ իմպերիալիստ եւ մոնարխիստ Անգլիոյ դէմ, սակայն Գերմանիոյ սպառնալիքին տակ պարտաւոր էր անշուշտ մոռնալ այդ բոլոր խօսքերը եւ բաժակ պարպել իմպերիալիստ երկրի մը պետին կենացը:

Բաժակն ալ բա՞ն է: Ինչպէս Նասրէտտինի մէկ ոտքով հաւերը յանկարծ կը փախչին երկու ոտքով՝ պարզապէս նետուած քար մը տեսնելով օդին մէջ, այնպէս ալ Լիթվինով չէ թէ բաժակ մը գինի խմել, դեռ խաչ մըն ալ կը հանէ երեսին, կ'երդուընայ Ցիսուսով Քրիստոսով, եւ եթէ պէտք կ'ըլլայ՝ ռուսերէնն ալ կը մոռնայ եւ եթիզ – թիթիզ անգլերէն ալ կը բարբառի, եթէ ...

ԱՐԱՋ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

ՆՈՐ ԴԻՄՈՒՄՆԵՐ ԱՐՏԱՔԻՆ ԵՒ ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆՑ

(ԶԵԿՈՅՑ ՄԱՐՏ 29Ի)

Հայ Գաղթ. Միացեալ Յանձնաժողովը իր 13րդ նիստը գումարեց մարտ 28ին Նուպարեան Մատենադարանին մէջ եւ զբաղեցաւ իր օրակարգին հարցերովը:

1.— Յանձնաժողովին անդամ Պ. Ա. Խանճեան մարտ 27ի չորեքշաբթի օրը մասնաւոր ունկնդրութեան ընդունուած է Արտաքին Գործերու Նախարար Պ. Լավալի կողմէ եւ անոր յանձնած է Միացեալ Յանձնաժողովին պատրաստած մէկ նոր յուշագիրը, որով անոր բարեացակամ ուշադրութեանը կ'ենթարկուին Ֆրանսայի հայ աշխատաւորները մօտէն շահագրգռող երկու կէտեր.—

ա) Թուրքիայէն Ֆրանսա եկած կարգ մը Հայեր իրենց ինքնութեան թուղթերուն վրայ նշանակուած են իբր Թուրքիոյ հպատակ եւ իբր Թուրք կը ճանչցուին ֆրանսական իշխանութեանց կողմէ: Իրականին մէջ սակայն այդ Հայերը, թուրք հիւպատոսարաններուն հետ որ եւ է յարաբերութիւն դադրեցուցած ըլլալով, այս վերջիններուն կողմէ իբր բրքահպատակ չեն ընդունուիր: Հետեւաբար, արտաքին գործերու նախարարութենէն կը խնդրուի պէտք եղած հրահանգը տալ ձեռնհաս իշխանութեանց որ այդ կարգի Հայերը իբր գաղթական նկատուին, ինչպէս են իրօք:

բ) Արտաքին գործերու նախարարութիւնը պէտք է նորէն հրահանգ տայ ձեռնհաս իշխանութեանց թէ փոխադարձութեան պայմանը ի զօրու չէ հայ գաղթականներուն համար, եւ հետեւաբար հայ գաղթականները պէտք է վայելեն նոյն այն առանձնաշնորհները որ կը ճանչցուին Ֆրանսայի հետ փոխադարձութեան պայման կապած երկիրներու հպատակներուն, եւ անոնց հաւասար օգտուին աշխատանքի իրաւունքէ, գործազրկութեան նպաստէ եւ այլ պայմաններէ:

Պ. Լավալ շատ սիրալիր ընդունելութիւն մը բրած է Պ. Խանճեանի եւ արտաքին գործերու նախարարութեան երկու բարձր պաշտօնատարներու յանձնած է զբաղիլ ներկայացուած խնդրագրով եւ ընթացք տալ անոր:

2.— Ժողովը որոշեց դիմում մը կատարել ներքին գործերու նախարարին մօտ, որպէսզի բոլոր այն Հայերուն համար, որոնք արհեստ մը կամ զբաղում մը չունենալով, ստիպուած են օրէնքով 100 ֆրանքնոց թուղթ առնելու եւ սակայն ի վիճակի չեն այդ գումարը վճարելու, բարեհաճ տնօրինութիւն մը ըլլայ եւ անոնց 20 ֆրանքնոց թուղթ տրուի:

3.— Ժողովը նոր խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ Հայ Տնտեսական Կեդրոնին մէջ կազմուած նոր մարմնին առժամեայ վարչութեան երեք պատուիրակներուն հետ, որոնք յատկապէս հրաւիրուած էին եւ յանգեցան նոյն եզրակացութեանց ինչպէս իր նախորդ նիստին մէջ.— Միացեալ յանձնաժողովը ինք – զինքը իբր սահմանափակ մարմին մը չի նկատեր եւ պատրաստ է ընդունելու ամէն աջակցութիւն եւ գործակցութիւն որ կը ձգտին Ֆրանսայի հայ գաղութին եւ աշխատաւորութեան վիճակին բարելաւման: Ով որ նոր ծրագիր մը ունի այդ ուղղութեամբ, ով որ նոր փաստ մը ունի արժեւորելիք, ով որ նոր դուռ մը կը ճանչնայ որուն չէ բախուած մինչեւ հիմա, կրնայ դիմել Միացեալ Յանձնաժողովին, որ պատրաստ է ընդունելու ամէն թելադրութիւն եւ խորհուրդ: Միացեալ Յանձնաժողովը կը կարծէ թէ Ֆրանսայի հայ գաղթականներուն ի նպաստ աշխատելու լաւագոյն եղանակը այս է ներկայ ծանր պայմաններուն մէջ, եւ ոչ թէ հետամուտ ըլլալ ստեղծելու նոր մարմին մը, որ, բացի կազմակերպչական դժուարութիւններ յարուցանելէ մեր ներքին կեանքին մէջ, հարկաւորաբար երկուութիւն յառաջ պիտի բերէ ֆրանսական իշխանութեանց մօտ կատարուելիք ձեռնարկներուն եւ դիմումներուն մէջ: Միւս կողմէ, Միացեալ Յանձնաժողովին գործունէութիւնը անպատասխանատու հանգամանք մը չունի, եւ ան որոշած է արդէն իր մինչեւ հիմա կատարած գործին մասին մօտերս իր համարատուութիւնը ընելու զինքը կազմող մարմիններուն, հաւաքական ընդհանուր ժողովի մը մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԱՑՈՒՄԸ

ԽՄԲ.— Գրած էինք թէ վերջերս փոխուած են Հայաստանի շատ մը գիւղերու եւ քաղաքներու անունները, իբրեւ անհամապատասխան ներկայ կարգուսարքին եւ ըմբռնումներուն: Այս առթիւ «Հայրենիք»ի մէջ հրատարակուած է ուսումնասիրութիւն մը, որուն գլխաւոր մասերը կուտանք ստորեւ.—

Աշխարհակալ բռնութեան պղտոր ալիքները իրար ետեւից դարերի ընթացքում եկել հեղեղել,աւերել, քանդել են մեր երկիրը:

Հայաստանի չորս սահմաններից ներս խուժող թշնամին եւ բռնակալը՝ Ասորին, Պարսիկը, Հռոմայեցին, Արաբը, Թաթարը, Թուրքը — ամէնքը աւերել, ամէնքը քանդել են եւ իրենց գարշապարների հետքերը թողել մեր հայրենի լեռներում եւ դաշտերում եւ հոգիների մէջ այն նկուն, անողնայար Հայերի, որոնց նմոյշներով հարուստ է մեր օրերի հայ կեանքը:

Եւ դժուար է ասել թէ որտե՞ղ է կատարուել մեծագոյն աւերը՝ Հայերի հոգո՞ւմ թէ Հայոց աշխարհում:

Թշնամին քանդել է այն ամէնը, ինչ որ չի կարողացել դիմանալ նրա բարբարոս կատաղութեանը՝ գիւղ ու քաղաք, պալատ ու տաճար, վանք ու բերդ, եւ աղճատել, այլանդակել, դիմագրկել է, ինչ որ չի կարողացել քանդել,աւերել Հայի հոգին եւ Հայոց աշխարհը:

Դաժան բռնակալութիւնը դարերի ընթացքում մեր հայրենիքի հայկական դէմքին հագցրել է արաբ – թուրք – թաթար – պարսիկ – ռուսական մի անճոռնի դիմակ:

Վերցրէք Հայաստանի քարտէսը եւ, առանց նոյն իսկ գիտնալու Հայաստանի հին աշխարհագրութիւնը, կարդացէք Հայաստանը կազմող լեռների, ձորերի, գետերի, լճերի, քաղաքների եւ գիւղերի անունները եւ դուք զարմանքով ու զայրոյթով պիտի տեսնէք թէ ինչպէս հիմնովին փոխուել է մեր հայրենիքի հայկական դէմքը:

Օտար, այլանդակ դիմակ հագած Հայաստանի մէջ Արարատն ու Հայկական Պարը դարձել են Էյրի – Տաղ, *Արագածը՝* Ալագեօզ, *Մաղկանց լեռները՝* Ալա – Տաղ, *Բիւրակնը՝* Բին – գէօլ, *Գեղարքունեաց լեռները՝* Քուշիլան – Տաղ, *Զարիշատի լեռները՝* Զըլտըր – Տաղ, *Գեղամայ ծովը, որ ուրիշ երկու նոյնքան սիրուն անուններ ունի — Սեւան եւ Գեղարքունեաց ծով, դարձել է* Գէօկչայ, *Արածանին՝* Մուրադ – չայ, *Ախուրեանը՝* Արփա – չայ, *Ալիոր՝* Գըզըլ – Ըրմագ, *Գայլատուայ լճը՝* Բալըխ գէօլ, *Ծովքը՝* Կէօլճիկ, *Տիգրանակերտը՝* Տիարպէքիր, *Դարոյնքը՝* Բայազիտ, *Բաղէշը՝* Պիթլիս *եւ այսպէս անվերջ:*

Մեր հայրենի երկրի անունների մեծագոյն մասը հայկական չէ, մի քանի շրջանների մէջ մնացել են հին հայկական գեղեցիկ եւ իմաստալից անունները:

Մի թեթեւ ակնարկ Հայաստանի քարտէսի վրայ ցոյց կը տայ ձեզ թէ ուր եւ ինչ հայկական անուններ են մնացել օտար եւ այլանդակ անունների կողքին:

Հին հայկ. անունները ամենից շատ պահել են մի քանի շրջաններ, ինչպէս Տարօն, Վասպուրական եւ Սիւնեաց աշխարհը:

Ահա միայն մէկ մասը այդ անունների.—

Վասպուրական, *Վանի անմիջական շրջակայքը.—*

Ոստան, Արտամէտ, Նարեկ, (Գրիգոր Նարեկացու գիւղը), Մարմէտ, Աննավանք, Ալիւր, Աւանց, Բերդակ, Անգղ, Գանիկ:

Տարօն, Մշոյ Դաշտ.

Խորոնք, (Խորենացու գիւղը), Նորշէն, Մուշախշէն (Մուշեղաշէն), Խոպեր, Բերդակ, Ցերշտեր, Երիզակ, Գմբէթ, Օղնուտ (Ողակոս ամրոցը), Ջրիկ, Հաւատորիկ, Տերգեվանք, Վարդենիս, Ալբենիս, Վարդխաղ, Մարնիկ, Առինջ, Առնջվանք, Հաշտիշատ, Փիտար, Մկրագոմ, Ուրկնոց (Ներսէս մեծի ուրկանոցը) եւ Ցարթերթ:

Սասուն

Շէնիկ, Շուշնամերիկ, Սեմալ, Սպաղանք:

Կարինի եւ Բասենի շրջանը.

Օձնի, Արծաթի, Ջիթող, Հինձք, Քարուր, Խաչկավանք, Ջերմուկ, Գոմաձոր, Ծառս, Խորուն, Մժնկերտ, Պարտէզ:

Բաղէշի շրջանը.

Բարշէն, Սոխորդ, Աւզուտ, Ծմար, Թեղուդ, Խուլթիկ, Խախբեւ, Նիստ, Բոր, Ուրթափ:

Խարբերդի շրջանը.

Մորենիկ, Գաղբիկ, Բերդակ, Սուրսուրի, Ծառուկ, Ալուս, Սաւս:

Բալուի շրջան.

Հաւաւ, Դաշտ, Հառիկ, Քոշմեր, Արվան:

Քղիի շրջան.

Օրօր, Օղսիկ, Արնիս, Խորան, Աստղաբերդ:

Երզնկայի շրջան.

Վաղկերտ, Բագառիճ, Ագարակ, Բիթառիճ, Խնձորեկ:

Եթէ անցնէք կովկասեան Հայաստան, այնտեղ հայկական անունները համեմատաբար աւելի շատ են մնացել Սիւնեաց Աշխարհում, Գուգարքի լեռներում եւ հինաւուրց Արագածոտն գաւառում՝ Վաղարշապատի շուրջը: Այսպէս, Վաղարշապատի հետ իրենց անունները պահել են Աշտարակը, Օշականը (Մաշտոցի շիրիմով), Բջնին, Բիւրականը, Փարպին, (Ղազար Փարպեցու գիւղը), Մուղնին, Եղուարդը եւն.:

Գուգարքը մեզ հասցրել է Սանահինը, Հաղպատը, Շնողը, Դսեղը, Մարցը, Օձունը, Իգահատը:

Արցախի մէջ (Ղարաբաղ) մինչեւ այսօր իրենց հայկական անունները պահում են Քարագլուխը, Առաջաձորը, Ճարտարը, Կղարծիկը, Նախիջեւանիկը, Շոշը, Աշունը, Նորշէնը, Հացիկը եւ ուրիշներ: Ամենից աւելի իր հայկական դէմքը պահել է Սիւնիքը, ուր այսօր կը հանդիպէք Անգեղակոթ, Բանակոթ, Դարպաս, Լոր, Քարահունջ, Խնձորեսկ, Քարաշէն, Ագարակ, Լեռնաձոր, Գորիս, Կարճեվան, Մեղրի, Տաթեւ, Շիկահող, Հայկաւան եւ նման բազմաթիւ անուններ:

Հայաստանի մէջ՝ լինի դա նախապատերազմեան թէ ներկայ Հայաստանը, անհամեմատ աւելի շատ մեծ թիւով օտար անուններով բնակավայրեր կան քան հայկական անուններ կրողներ:

Ղըլը – Ճուղ, Իջմէ, Ուչքիլիսէ, Ղըզըլ – Քիլիսէ, Մոլլաքանդ, Մոլլա-Ղասըմ, Կարա – Սէյիդ, Սուլէյման, Մոլլա – Գէօկչայ, Բողըողան, Ղըզըլ-Թամիր, Գիւլվերան, Դայնալըխ, Աղջաղալա, Ուզուն – Օբա եւ այսպէս անթիւ, անհամար: Եւ չպէտք է կարծել թէ սրանք բոլորը թրքաբնակ կամ թաթարաբնակ վայրեր են:

Իմ հայրենի գաւառում, որ բռնում է Արարատեան դաշտի հարաւային կէսը, 40ի չափ հայաբնակ գիւղերի մէջ հազիւ երեքը թէ չորսը հայկական անուններ ունէին, ինչպէս Բըլուր, Ալիջան, Օրգով եւ աւերակ Ակոռին: Ուշագրաւ է որ, Ակոռին եւ Օրգովը, յիշատակուած են Ղազար Փարպեցու պատմութեան մէջ, որ ասել է թէ 15 դար պահել են իրենց անունները:

Այդ պատմական շրջանի բոլոր միւս հայկական անունները ջնջուել են դարերի ընթացքում եւ նրաց փոխարէն մինչեւ Հայաստանի հանրապետութեան ստեղծումը մեր գաւառի հայաբնակ գիւղերը կրում էին՝ Իգդըր (կամ Իգտիր), Բըհարլու, Խալֆալու, Խոչ Խաբար, Մոլլա – Ղամար, Դաշբուրուն, Ալիքուչակ, Զընջըլու, Ալիղամար, Իգդըրմաւայ, Գէչըլու եւ սրանց նման անուններ:

Թուրք – թաթարական այս անունների վրայ վերջին հարիւր տարուան ընթացքում աւելցան ռուսական անունները:

Ռուսաստանը, որ եկաւ փոխարինելու պարսիկ տիրապետութիւնը կովկասեան Հայաստանի վրայ, սկիզբը, իր նոր նուաճած վայրերի հայութիւնը իրեն հետ կապելու համար «հայկական շրջան» (Արմենսկայա օբլաստ) անունը տուեց Արարատեան Աշխարհին: Ռուսաստանի ցարերը իրենց բազմաթիւ տիտղոսների շարքին՝ ինքնակալ կայսր Ռուսաստանի, ցար Լեհաստանի, մեծ իշխան Ֆինլանդայի, մեծ իշխան Լիֆլանդայի, մեծ իշխան Կուրլեանդայի եւն., աւելցրին նաեւ «Թագաւոր Հայաստանի» տիտղոսը: Բայց այդ երկար չտեւեց: «Հայկական շրջանը» վերածուեց Երեւանեան նահանգի եւ սկսաւ կովկասեան Հայաստանի ռուսացումը: Խալֆալուների, Խոչ – Խաբարների, Բողըողանների եւ Բողազ – Քեասանների կողքին բուսան Ալեքսանդրովկաները, Վորոնցովկաները, Նիկոլաեւկաները, Միխայլովկաները եւ Պետրովկաները:

Կովկասեան Հայաստանի (ինչպէս նաեւ Վրաստանի եւ Ազրբէջանի) քաղաքներն ու աւանները զարդարուեցին ռուս ցարերի եւ իշխանների անուններով. Գանձակը դարձաւ Ելիզավետպոլ, Գիւմրին՝ Ալէքսանդրապոլ: Տեղ տեղ էլ կովկասեան քաղաքների փողոցների վրայ դրոշմուեցին անունները այն Հայերի եւ Վրացիների, որոնք ծառայել էին ռուսական գահին՝ ինչպէս Լորիս Մելիքով, Տէր Ղուկասով, Բեբութով, Ցիցիանով, Ճաւճաւաձէ եւ ուրիշներ:

Այն դէպքում, երբ կովկասեան Հայաստանի այս կամ այն վայրը ունէր եւ հայկական եւ օտար (թաթարական կամ պարսկական) անուններ, ցարական կառավարութիւնը քարտէսների համար ընտրում էր օտար, ոչ հայկական անունները:

Այսպէս օրինակ, երբ հայկական՝ Գեղամայ, Գեղարքունեաց կամ Սեւանայ լիճ անունները մէկ կողմ թողած, ցարական կառավարութիւնը ընտրեց հայկական հինաւուրց լճի եւ այն շրջապատող լեռների ոչ հայկական, այլ օտար անունները: Գեղամայ լիճը դարձաւ Գէօկչա, *իսկ արեւելքի եւ Գեղարքունեաց լեռները* Շահտաղ *եւ* Քուլիչան տաղ: *Եւ կովկասեան Հայաստանի գրեթէ սրտին բազմած Գեղամայ լիճը կամ Սեւանի լիճը ռուսական քարտէսների վրայ ներկայացաւ հետեւեալ ձեւով.—*

Գէօկչայի լիճը շրջապատուած Շահտաղ եւ Քուլիչան տաղ լեռնաշղթաներով, իսկ լճի ափերին Նոր Բայազիդ, Չիբուխլու, Օրդաքլու, Հաջի Մուխան եւ նման անուններով հայկական գիւղեր ու քաղաքներ եւ ռուսական Ելենովկան, Ալեքսանդրովկան, Սեմեոնովկան եւ այլք: Ահա ձեզ Հայոց աշխարհի մէկ անկիւնը: Եւ այս «հայկական» պատկերը մանրանկարն է ամբողջ Հայաստանի:

Երբ 1918*ին երեւանեան նահանգից ստեղծուեց Հայաստանի հանրապետութիւնը, մեր երկրի հայացումը դարձաւ հերթական խնդիրներից մէկը: Հայացուեց պետական վարչական մեքենան, հայացուեց դատարանը, բանակը, հայացուեցին մայրաքաղաքի՝ Երեւանի հասարակական հիմնարկութիւնները եւ քաղաքի փողոցները, որոնք դադարեցին կոչուել Ցարսկայա, Աստաֆեւսկայա, Բեբուտովսկայա, եւ սկսեցին կոչուել Աբովեան, Րաֆֆի, Վարուժան, Նալբանդեան, Սիամանթօ եւն.:*

Երեւանեան նահանգը դարձաւ Արարատեան նահանգ, Ալեքսանդրապոլի գաւառը՝ Շիրակի նահանգ, Կարսի նահանգը՝ վերստացաւ իր հինաւուրց Վանանդ անունը, Քանաքեռի գաւառակը դարձաւ հին Կոտայքը, Զանգիբասարի գաւառակին տրուեց Հրազդան անունը եւն.:

Ռուսական կարմիր բանակի ներխուժումը Հայաստան հայրենաշէն բոլոր ձեռնարկների հետ վերջ դրեց նաեւ այս աշխատանքին:

Այժմ, ինչպէս հաղորդում են Երեւանի թերթերը, Հայաստանի խորհրդային իշխանութիւնը սկսել է փոխել մեր երկրի մի շարք վայրերի անունները այն պատճառաբանութեամբ թէ «Հայաստանի բնակավայրերից շատերի անունները արտայայտում են կրօնական, աւատական յարաբերութիւնների մնացորդներ եւ անհարազատ են խորհրդային հասկացողութեան, ոմանք էլ անպատշաճ եւ նոյն իսկ անվայել նշանակութիւն ունին»:

Մեզ համար կարեւոր չէ պատճառաբանութիւնը: Ի՞նչ ուզում են թող գրեն իբրեւ պատճառաբանութիւն, հիմնաւորում: Մեզ համար եզրակացութիւնն է կարեւոր եւ այս դէպքում եզրակացութիւնը մեծ մասով դրական է:

ՎԱՐԴԳԷՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆԻ ԵՒ ԿՕՇԻԿԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ՄԸ

«Ազդակ» կը գրէ թէ քանի մը Սուրիացի ճարտարարուեստներ, որոնք 1902-*էն ի վեր Եգիպտոս հաստատուած էին եւ հիմնած կօշիկի, հագուստեղէնի եւ գլխարկի աշխատանոցներ, վերջերս այցելած են Պէյրութ եւ խոր քննութիւններ կատարելէ ետք, Պէյրութի իրենց ընկերակիցներուն հետ որոշած են նոր ընկերութիւն մը հիմնել, որուն նպատակը պիտի ըլլայ կօշիկի եւ հագուստի գործարան մը հիմնել երկրին մէջ: Այս գործարանին մէջ պիտի բանին* 300*է աւելի Սուրիացի կամ Լիբանանցի գործաւորներ:*

Աշխատանոցը իր արտադրութեանց անհրաժեշտ հում նիւթերը եւ մասնաւորապէս բամպակաթելերը պիտի գնէ տեղական շուկայէն, փոխանակ արտասահմանէն բերել տալու զանոնք:

ՋԷՆՔԻ ՈՒԽՏԸ

Տղա՛ս, նայէ որ պատերազմէն ողջ դառնաս, բայց յաղթող դառնաս:

Զինադադարէն վերջը ապրողներէն շատ քիչերը, բայց զէնքի ու գրչի մեր նահատակ մեծ գործիչները կրցան գիտնալ յարգը կուիւին եւ կուողներուն. այն երեւելի անհերետթները, կռուի դաշտին վրայ մեզ կը խրախուսէին. հուպ մեր ականջին Սիմանթօն կ'երգէր՝ չոր պահել վառօդը, եւ ջեռին փողը հրացանին:

Ես ուխտս կ'ուզէի կատարել, ես մեր նահատակ գործիչներու արիւնին վրայ ուխտած էի կռուիլ, մեռնիլ բայց յաղթելով մեռնիլ. ես հօրս տըւած խոստումս կ'ուզէի կատարել, հայրս ինծի պատուիրած էր, յաղթական դառնալ կռուի դաշտէն. ան պիտի սպասէր ինծի որ իմ յաղթական սուրս համբուրէ եւ վերջը փակէ իր աչքերը:

×

«Մեղա՛յ Հայեր, նախատա՛կ Հայեր...», ես չեմ մոռնար՝ թշնամիներու խրամատներէն մեզի հասած այդ նախատական խօսքերը ...

Այդ պահուն դժնդակ էր իմ կացութիւնս. ես կ'ուզէի խոյս տալ գնդապետիս աչքէն, կ'ուզէի նետուիլ Թուրք խրամատին մէջ, չանթ ըլլալ եւ թափել այդ Թուրքերուն անիծած լեզուն, ռումբ ըլլալ եւ պայթիլ անոնց գլխուն մէջ:

×

Իմ մէջս Հայու հպարտ սիրտը ինծ կը պատուիրէր. «Քաջ եղիր, զա՛րկ, մեռցուր եւ հաւատա գերապանծ յաղթութեան»:

Սիրտս ինծի խրախոյս կուտար.

— «Շատ լացողը, շատ խնդալու իրաւունք ունի»:

Իրա՞ւ է, սիրտս արդեօք զիս չի՞ խաբեր ...

Երբ ուժգին հովը հայրենիքի սարերէն կը փչէր, ես լարուած ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէի: Բայց ի զուր. զաւակական կոչնակի զանգիւնը Վասպուրականի եկեղեցիներէն տակաւին չէր հասներ ...

Ե՞րբ, ե՞րբ Մշոյ Առաքելոց տաճարէն ներս պիտի մտնէինք եւ մեր յաղթական սուրերովը խորանին վըրայ պիտի մորթէինք մեր Զատկի մատաղը:

Եւ ինչո՞ւ մեր ուխտը կ'ուշանար:

Մենք ուխտած էինք հաւատարիմ մնալ մեր սրտի ձայնին, կռուիլ, դուրս նետել ջարդարար գազանները եւ մեր հայրենիքը առաջուան պէս դարձնել հեշտավայր փափկութեան դրախտ:

×

Ցուսահատութեան ատեն մենք մեր մխիթարութիւնն ալ ունէինք:

Երբ կատաղաբար կը կռուէինք, մենք մեզի մօտ կը տեսնէինք հոգեշունչ Թափօրը մեր նահատակներուն:

Ամէն մէկը մեր այն պաշտելի մեծերէն մեզի կ'երեւային իրենց փառքի հագուստովը:

Անոնց ամէնուն աչքին մէջ կը ծածէր հին պատկերը մեր հայ հայրենիքին:

Ու այն օրը որ կռուի մէջ մենք էինք յաղթող, մենք մեր այդ մորթուած գործիչներուն պատւոյն ու պարծանքին արժանաւոր կը համարուէինք:

Որքա՜ն գերագոյն էր մեր նպատակը, եւ որքան սուրբ եւ զուրչ էր միտքը սոսկին:

Վրէժ հանել թշնամիէն, այդ սրբազան ուխտ մըն էր, զայն որոշած էինք կատարել. սակայն մեռել որոճացող բորենիները՝ արժանի չէին տեսնել հայ գնդակի:

×

Մենք մեր դիմացը ունէինք անվերջ զօրաշարքը Թուրք բանակներուն, անոնց սուիններուն անտառին մէջ մենք սպրդելով կը սողոսկէինք գետնին վըրայ:

Թաւալգլոր կը ձգէինք մեր ոխերիմ հակառակորդ Քիւրտերը, որոնք վարկպարագի կը կռուէին եւ սակայն մինչ դիտապաստ գետին կը փռուէին, չէին կրնար որոշել,— արթո՞ւն են թէ քունի մէջ:

×

Յաղթութեան օրը մեզի համար մեծ հանդէս էր, կը մոռնայինք ամէն զրկանք ու բերկրութեամբ կը փարէինք մեր յաղթական թնդանօթին, կը համբուրէինք մեր հրաշագործ հրացանը:

Հարկ էր կռուիլ, հարկ էր մեռնիլ, զի արդար էր մեր կռիւը ...

ՇԱՏՐՈՒԽԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ոսկեդարու մատենագիրները

ՍԱՀԱԿ ՊԱՐԹԵՒ

Ծնած է 345 *թուականներուն: Որդին է Մեծն Ներսէսի: Հօրը մահուան ժամանակ* (373) *հասած տղայ մըն էր արդէն: Ուսումը կը ստանայ նախ Կեսարիոյ, յետոյ Բիւզանդիոնի մէջ: Վերադարձին կ'ամուսնանայ: Այդ ամուսնութենէն կ'ունենայ աղջիկ մը միայն, Անոյշ կամ Սահականոյշ: Կինը կանուխ կը մեռնի, եւ Սահակ շատ կը զգածուի նախ անոր համար, որ մանչ զաւակ մը չունեցաւ եւ իրմով կը վերջանար Լուսաւորիչի դերդաստանը: Աղջիկը կ'ամուսնանայ Համազասպ Մամիկոնեանի հետ: Անոնց որդին է Կարմիր Վարդանը, որ հռչակաւոր պիտի հանդիսանար ետքէն: Սահակ Պարթեւ, կնոջ մահէն վերջ, կը նուիրուի ճգնակեցութեան, իր շուրջ կը հաւաքէ աշակերտներու խումբ մը, բոլորն ալ «խարազնազգեստ, երկաթապատ, բոկոտն», որոնք իրենց ուսուցչին հետ կը շրջէին Հայաստանի մէջ,քարոզութիւններ կը կատարէին:* 387*ին, Սահակ Պարթեւ կը կոչուի կաթողիկոսութեան: Իբրեւ կաթողիկոս, Սահակ Պարթեւ կատարեց քաղաքական գործ, թէեւ յաճախ նեղուած իր ապերասան շրջապատէն: Մեռաւ* 7 *սեպտ.* 438*ին Բագրեւանդ գաւառին Բլուր գիւղին մէջ, ու թաղուեցաւ Աշտիշատ (Տարօն):*

Հանճարեղ այս դէմքը, սրբագրելով իր հօրը սխալները, կրցաւ Հայաստանի համար հաւասարակշռութեան եզր մը գտնել Բիւզանդիոնի եւ Տիզբոնի հակամարտութեանց միջեւ: Պարսկական արքունիք գնաց,— առաջին կաթողիկոսը, որ այս նշանակալից քայլը կ'առնէր,— հարթելու համար իր կաթողիկոսական ընտրութեան պատճառով ստեղծուած դժուարութիւնները: Ցետոյ, դրի գիւտին առթիւ, կրցաւ դարձեալ փարատել կասկածները, որ ծագեր էին արդէն բիւզանդական ու պարսկական արքունիքնե-

ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՐՈՍ ՄԱՀԱՊԱՐՏ

Ու պատահեցաւ անխուսափելին:

Օր մը, ժամը 11*ին, Փարոս իր խանութը յանձնելով բարեկամի մը հսկողութեան գացած էր կաշի գնելու: Կէսօրին կուգայ Քօնթի, որուն կ'ըսեն թէ ուր որ է պիտի գայ Փարոսը: Քօնթի աթոռ մը կ'առնէ ու կը նստի ըսպասելու: Քիչ վերջ ներս կը մտնէ Մարշալ ու կ'ըսէ.*

— Այստեղ չէ՞ Քամարատ *Ֆարիուսը:*

Անոր ալ կ'ըսեն թէ շուտով պիտի վերադառնայ: Մարշալ ալ աթոռ մը կ'առնէ ու կը սկսի «Իւմանիթէ» կարդալ:

Քօնթի կ'ըսէ Մարշալի.

— Ներեցէք, պարոն, ձեզի հարցում մը ունիմ ...

— Խնդրեմ ...

— Դուք համայնավար էք, այնպէս չէ՞ ... Ձեզ տեսայ Փլաս տը լա Պաթայլի իրիկունը: Կարծեմ իրարու ալ մէյմէկ հատ զարկինք ..

— Կրնայ ըլլալ: Ձեզ յիշեր ես. այնքան ողեկներ ծեծեցի որ ձերիններէն..

— Խնդիրը հոն չէ: Կ'ուզէի հասկնալ թէ Ֆարիուսը ձեր ընկե՞րն է ...

— Այո, մեր ընկերն է Ֆարիուսը...

— Եւ լրտես մըն է, այնպէս չէ՞ ...

— Ի՞նչպէս թէ լրտես մը ...

— Մտիկ ըրէք: Ֆարիուսը միեւնոյն ատեն անդամ է մեզի: Կամ այն է որ լրտես մըն է ան որ կը գործէ ձեր հաշուոյն եւ կամ ... դասը պէտք է տալ ...

— Կարելի բան չէ ... Ֆարիուսը ձեզի անդամ ...

— Այո՛, այո՛: Հիմա որ գայ կրնաք հաստատել ...

— Ի՜նչ աղտոտ խող ... ի՜նչ սալիկօ *... Ու կը մտնէ Փարոս ... հոգեվարք:*

Քօնթի ու Մարշալ վրան կը յարձակին: Փարոս զինաթափ կ'ըլլայ: Ֆրանսացիները աւելի կը կատղին:

Փարոս կը կանչէ իր ներսէն:

— Ո՜վ հանճար, ո՜վ հնարք, մի անգամ էլ հասիր ...

Ու Փարոս կ'ըսէ.

— Պիսթրօ *երթանք, մէկ երկու հատ* ափէրիթիֆ *խմենք ու հասկցուինք ...*

Կը թուլնան Ֆրանսացիները: Կ'երթան ճնկելու: Փարոս կը ջանայ ալքօլով խեղդել խնդիրը:

Եւ սակայն մարելիք խնդիր չէր: Քօնթի ու Մարշալ կը հեռանան ըսպառնական:

×

Փարոս դատարանի առջեւ էր:

Նախագահ, տասը երդուեալներ, դատախազ, պաշտպան փաստաբան, դրագիրներ, ոստիկաններ,ղանապան: Նիստը դռնփակ էր:

— Ամբաստանեալ, անունդ ...

— Փարոս, ծառայ դատաւորի ...

— Ո՞ւր ծնած ես ...

— Պաթմ ...

— Ո՞ւր է այդ Պաթմը ...

— Կովկասի մէջ է:

— Կովկասը ո՞ւր է ...

— Աշխարհի մէջ է:

— Ապո՛ւշ, երկինքի մէջ ըլլալու չէր: Ո՞ր երկրին մօտ է Կովկասը ...

— Սեւ ծով:

— Զըսե՞ս որ կղզի մըն է..

— Ի՞նչ, կղզի՞ ... Կովկասը Եւրոպայէն էլ մեծ է:

— Քանի՞ անգամ մեծ է...

— Մի քառասուն անգամ կը լինի... չեմ չափած իսկապէս...

— Այդչափ մեծ երկրի մը մէջ ի՞նչպէս չսեղմեցար ու Փարիզ եկար: Դուն ինծի ան ըսէ. ո՞ր երկիրը կայ Կովկասի արեւելքը ...

— Արեւելքը ինքը Կովկասն է արդէն ...

— Արեւմո՞ւտքը ...

— Արեւմուտքը անպայման Պոլիսն է: Հոռոմների կեդրոնը:

— Հարա՞ւը ...

— Դա վստահ եմ. Թաւրիզն է: Հարաւ էինք փախչում:

— Հիւսի՞սը ...

— Դա պարզ է. Սիպիրն է ...

— Սիպիրը ի՞նչ է...

— Երդուեալներէն մէկը կ'ըսէ.

— Սիպերի ...

Նախագահը կը շարունակէ.

— Ա՛, Սիպերի ... չըսե՞ս որ Ջինաստան ծնած ես ...

— Էնպէս թող լինի, ոչինչ ...

— Ազգով ի՞նչ ես ...

— Ցամենայն դէպս Ջինացի չեմ, հակառակ որ «Ջինը հիմի հինը չի»:

— Խորհրդածութիւններ պէտք չեն: Ի՞նչ ես ազգութիւնով ...

— Կովկասցի եմ ...

— Ինչո՞ւ Հայ գրուած է ինքնութեան թուղթիդ մէջը ...

— Ես Մայքըլ Արլէնին պէս դիպուածով Հայ ծնած եմ, սակայն համոզումով կոզմոպոլիտ եմ ...

— Ամուսնացա՞ծ ես ...

— Մարդու գնալիք աղջի՞կ ունէք: Ես սակայն ամուսնացած եմ, թէեւ սիրեկան չունեմ ...

— Ինչո՞ւ անդամ եղար թէ երիտասարդ հայրենասէրներու եւ թէ համայնավարներու

— ... ...

— Զըսե՞ս, ինչո՞ւ կը լռես ...

— ... ...

— Կը հրամայեմ որ խօսիս, թշուառական ...

— Եթէ բերանս բանամ, պոռալ պիտի սկսիմ, որով արթնցնեմ երդուեալներին որոնք անուշ անուշ նիրհում են:

Նախագահը կ'արթնցնէ երդուեալներէն մէկը ու կ'ըսէ.

— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը ...

— Թող գլխատեն ...

— Բայց հարցը լռութեան մասին է:

— Թող պապանձեցնեն:

— Խօսէ, ամբաստանեալ:

Փարոս ճիգ մը կ'ընէ ու կ'ըսէ.

— Ես անմեղ եմ: Ուրիշ ըսելիք չունիմ:

— Կրնա՞ս ուրանալ որ երկու հակառակորդ կուսակցութեան անդամ եղած ես: Այստեղ երդուեալ պարոններէն հինգ հոգի համայնավար են,հինգ հոգի ալ երիտասարդ հայրենասէր:

— Ես ազգայնական էի: Իմ ազգայնականութիւնից զիս մոլորեցնողը կոմունիզմն է: Ուրեմն կոմունիզմն է որ պիտի դատապարտել: Ես կոմունիստ էի: Իմ կոմունիստութիւնից զիս մոլորեցնողը ֆաշիզմն է: Ուրեմն ֆաշիզմն է որ պիտի դատապարտել:

Խօսք կ'առնէ դատախազը.

— Տէր նախագահ, յարգելի երդուեալներ, այս մարդը որ նստած է դատապարտեալի աթոռին վրայ յայտարարած է թէ Հայ է, հոս ըսաւ թէ Կովկասցի է, միեւնոյն ատեն իրանեան փասփօր *ունի, Թուրքիա ծնած Թուրք մըն է, կասկածներ ալ կան որ Հրեայ է ...Կը տեսնուի որ անկարգութեան, անկանոնութեան մարմնա-*

[illegible]

տի զմիտս յատակել եւ զխորհուրդս սրբել, զյոյզս շարժմանց պարզել, զի յայն զոր առաջի եդ՝ հասանել կարասցէ: Նա եւ որ ընդ ճառագայթս արեգականն հայել կամիցի, պարտի զպղտորութիւն աչացն՝ զաղտն եւ զբիժն ի բաց պարզել, զի մի՛ մթարքն՝ որ զբքօք շողայցեն, արգել հայելոյ ի յստակութիւն լուսոյն լիցին:

ՄԻՒՍ ԹԱՐԳՄԱՆԻՉՆԵՐԸ

Սահակ – Մեսրոպեան շրջանի թարգմանիչները կը բաժնուին երկու խումբի,— առաջին խումբը, որ Սահակի եւ Մեսրոպի հովանաւորութեան տակ կը գտնուէին, կը կոչուին Երէց թարգմանիչներ, երկրորդ խումբը, առաջիններուն աշակերտ, կը կոչուին Կրտսեր թարգմանիչներ:

Թարգմանչական այս հոյլին մէջ, ոմանց մասին չունինք կենսագրական տեղեկութիւններ, ոչ ալ գիտենք թէ ի՛նչ գործեր պատրաստած են: Ոմանք ալ ծանօթ են իրենց թարգմանածոյ կամ պատմագրական աշխատութիւններով:

Թերեւս առիթ կ'ըլլայ իւրաքանչիւրին մասին խօսելու զատ զատ, առ այժմ պիտի յիշենք անունները միայն.— Յովսէփ՝ Վայոց Ձորէն, Յովհան՝ Խոստովանող, Ղեւոնդ՝ Վանանդեցի, Կորիւն (ըստ ոմանց Վրացի), Մուշէ՝ Տարօնեցի, Տիրայր՝ Խորձենացի, Յովսէփ՝ Պաղնացի, Յովհան՝ Եկեղեցացի, Ենովք, Դանան, Թադիկ, Երեմիա, Գնիթ եպիսկոպոս Դերջանայ, Արձան Արջեւան, Ստեփաննոս Տարօնեցի,— առաջին խումբ:

Երկրորդ խումբէն՝ Դաւիթ Անյաղթ, Ղազար Փարպեցի, Մամբրէ Վերծանող, Յովհան Մանդակունի, Գիւտ կաթողիկոս, Եղիշէ եւ Մովսէս Խորենացի (այս վերջին երկուքը, համաձայն արդի բանասիրական քննութիւններու, դուրս կը հանուին Ե. դարէն):

Հայ Երիտասարդական Ակումբ

Փարիզի մէջ զանազան միութիւններու նախաձեռնութեամբ քանի մը դասախօսական ժողովներ տեղի ունեցած էին, հայ նորահաս սերունդին ծանօթացնելու համար հայ պատմութիւնը, գրականութիւնը եւ գեղարուեստը: Դժբախտաբար անոնք չունեցան երկար կեանք:

Այս անգամ օտար դպրոցներ աւարտող կարգ մը երիտասարդներ, օտար պատմութեան, գրականութեան եւ գեղարուեստական կեանքի ծանօթութիւնները ստանալէ վերջ, պարտք կը սեպեն ծանօթանալ նաեւ հայ մշակոյթին:

Այս նպատակով նախաձեռնութիւնը ստանձնող երիտասարդները հիմնեցին «Հայ Երիտասարդաց Ակումբ»ը որ քանի մը հաւաքոյթներ ունենալէ վերջ, կազմեց իր ծրագիր կանոնագիրը եւ ընտրեց իր վարչութիւնը հետեւեալ կազմով.— Յովիկ Եղիազարեան (ատենապետ), Հրանտ Դերձակեան (քարտուղար), Պարոյր Արթինեան (գանձապահ), Սեդա Արթինեան եւ Արմէն Բարսեղեան:

Միութիւնը մինչեւ այժմ ունեցած է հինգ դասախօսական ժողովներ որոնց սիրայօժար դասախօսած է Գ. Ա. Խոնդկարեան; նիւթ ունենալով հայ գրականութեան համառօտ պատմութիւնը, որ պարբերաբար պիտի շարունակուի մինչեւ վերջին շրջանները:

Վերջին ժողովին դասախօսեց Գ. Ա. Զօպանեան եւ ամփոփեց Հայոց պատմութիւնը: Մտադիր է նաեւ շարք մը դասախօսութիւններ ընել մեր հին գրականութեան վրայ:

Միութիւնը հետզհետէ պիտի հրաւիրէ նաեւ պատմութիւն եւ մշակոյթ աւանդող ուրիշ մասնագէտ դասախօսներ: Այս առթիւ ըսենք որ Գ. Ս. Վրացեան իր սիրայօժար աջակցութիւնը խոստացած է արդէն: Միութիւնը պիտի ունենայ նաեւ մէջ ընդ մէջ, վիճաբանական ժողովներ իր անդամներուն մէջ, աւելի հիմնաւորելու եւ խորացնելու համար վերոյիշեալ նիւթերը:

Մեր նպատակներէն մէկն է նաեւ ներկայ դասախօսութեանց միջոցաւ հայ մշակոյթի մասին լայն ծանօթութիւններ ստանալէ վերջ, իր անդամներուն միջոցաւ ի հարկին արտայայտուիլ օտար շրջանակներու մէջ, լայնօրէն եւ գիտակցօրէն:

Միութիւնը սիրով պիտի ընդունի անդամակցութիւնը բոլոր այն երիտասարդներուն, որոնք պատրաստ են տեւականօրէն մասնակցելու հաւաքոյթներուն եւ դասախօսութեանց: Որ եւ է դիմում կատարել հետեւեալ հասցէին.— H. Tertzakian, 7 Rue de Malte (11):

Վարչութիւն

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԻՄ ԱՉՔԵՐՈՒՍ ՆԱՅԷ ԴՈՒՆ

— •• —

Օհան ախպարը կարդալ գրել չէր գիտեր: Թուանշանները միայն սորված, թիւեր կը գրէր, տետրակները կը լեցնէր թիւերով: Թիւերուն բոլոր գաղտնիքները մտքին ու սրտին մէջ, կ'աշխատէր ու երջանիկ էր:

Օհան ախպարը կարդալ չէր գիտեր, բայց կեանքին մէջ շատ բան գիտէր: Մանաւանդ խնդումերես, ամէն տեղ, ամէն տեղ համբոյրի պէս մնացած այս խնդուքը երեսին, ամէն տեղ այդ համբոյրը համբոյր, կրակի պէս կը վառէր երեսին վրայ:

«Խելօք մարդ, անուշիկ մարդ» կ'ըսէին իրեն համար, երբ կը քալէր ծանըր ծանր: Առաջին հանդիպողին կարծես մոմով, խունկով քանի մը խօսք ընելու պատրաստ, կ'անցնէր փողոցներէն՝ աչքերը աղբիւրի պէս հոսուն:

Ասանկ պատուական մարդ մը Օհան ախպարը, գիրքերուն մէջ տող մը բան կարդացած չըլլալով մէկտեղ, անոնց չափ խորութիւն ունէր, անոնց պէս խորհրդաւոր էր:

Տարիներէ ի վեր մտքին դրած արդէն, Օսկանին տղան դպրոցը աւարտելուն պէս, մէկ խօսքով իր խանութին գրագիրը կարգեց զայն:

Ա՛լ դուն տեսնէիր Օհան ախպարը, իրեն պէս չկար, Օսկանին տղան Երուանդը իր ձեռքին տակ, ձագ կը թոցնէր: «Քեզ տեսնամ, ըրէ այսպէս, գրէ սապէս» կ'ըսէր...

Նամակները եւ օրագիրը գրելէ ետք, երբ հնչուն, անուշ ձայնովը կը կարդար Երուանդ, Օհան ախպարը դիմացը նստած, ի՛նչ էր այն արեւի պէս դէմքին լոյս տուող կրակը: Մանաւանդ երբեմն վարանոտ, գրիչը երկու մատներուն մէջտեղ, Երուանդ կը կենար լռութեամբ, կը նայէր տաք տաք, մտածումը դէմքին քաղցրութինը պղտորած, երբ աչքերը կը մնային փակած օրագրի էջերուն, «ինչ՞ու պէտք, իմ աչքերուս նայէ դուն», կ'ըսէր Օհան ախպարը, կ'եբերցնէր գլուխը, կը հաստատէր ըսածը:

Իրիկունները շուկայէն վերադարձին, Երուանդ մինչեւ տունը դրան առջեւ կ'ընկերանար Օհան ախպարին: Օհան ախպարը տղայ չէր անշուշտ, կը տեսնէր որ իր սրտին հաճոյքը կը մեծնար, ամէն օր իր հաճոյքին վրայ բան մը կ'աւելնար, «վեր ելիր հետըս», կ'ըսէր... ու այլեւս կը նայէր՝ դէմքը զարմանքով լեցուն, կը նայէր ու քանի իր գրագիրը կը խօսէր, բառերը ուժով ու առանց թուլնալու դուրս կուգային, շունչը բռնած, լոյսի մը կարմիրը կ'երեւար, կը պլպլար երեսին վրայ, աչքերուն խորը: Ու սրտով կը մօտենար անոր, մանաւանդ երբ հաշիւներուն խօսքը կ'ըլլար, աչքերը կը տնկէր, կը կախուէր անոր շրթունքներէն: Այս պահուն իրեն այնպէս կուգար, որ ամէն մէկ բառը, իւրաքանչիւր թիւ իր սրտին բաբախիւնին համաձայն, կը զարնէր սրտին հետ:

Օհան ախպարը երախտագէտ ըլլալու չափ սիրտը բացաւ այս տղուն: Ներսի ուրախութիւնը տեսակ մը տաքութիւն ...

Բայց ի՞նչ կրնար ընել ուրիշ, Երուանդ առանց շիւղ մը փոխելու սրտէն: Օհան ախպարին նայեցաւ մարդու պէս:

Առատութեան տարիներն էին խանութին:

Բախտը կը քալէր, բախտը կը խնդար: Իր խանութէն ներս մտած բախտը, օր մը օրանց սիրտ փլցնող շչնկոցը ի՞նչ է, չլսուեցաւ տունին մէջ: Օհան ախպարին խանութը իր գուարթութիւնը գտած, եւ իրաւ ալ ի՞նչ օրեր էին այն օրերը, իրարու նայած առտեն լոյսէ աղբիւր կը վազէր իրենց աչքերէն:

Ու ինչպէս կը կրկնէր ամէն հեղ Օհան ախպարը, «օրհնութիւնն էր եկած տունին», իր տունը տուն ըսուելու չափ ձայն ունէր իր ներսիդին:

×

Տէր Սողիկը, առեն առեն օղի խըմելու կուգար Օհան ախպարենց, ու դէմ դիմաց, իրենց պատմութիւնները օղիին հետ կը տաքնային:

Ամէն անգամ միեւնոյն բանը... Օհան ախպարին հետ դէմ դիմաց եղած պահուն, ի՞նչ էր այն հպարտութիւնը, կը դրկէր մարմինը, կը փայփայէր, ու Տէր Սողիկ քիչ մը աւելի հաճոյք առնելուն այս տարօրինակ յուզումէն, կը շոյէր մօրուքը, կը դպէր կատուի պէս: Այս պահուն իր ձայնը ուռած, լեցուն դուրս կուգար բերնէն:

Տէր Սողիկ քսան տարիէ ի վեր Օհան ախպարի մօտիկ բարեկամներէն մէկը, անոր միջնորդը...

Ու Օհան ախպար գլուխը կախ մտիկ կ'ընէր, կը ծռէր գլուխը, երբ տեղը գար: Երբ գործը լմնցուցած էին, խօսքը տէր Սողիկին կ'իյնար:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(1)

(Շար.)

[illegible]

— Վա՛... ա՛... ա՛վ... ա՛... ա՛

Գլուխը կ'իյնայ.

Մանուշ ջղագրգռուած կը ցատկէ անկողինէն ու կը պոռայ Փարոսի.

[illegible]

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒՄԸ — ՆՈՐ ՇԱՐՔ I. J. K. L.

= o–o =

Աշխատանքի նախարարութիւնը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեց.—

Այն օտար աշխատաւորները որոնց ինքնութեան թուղթերու պայմանաժամը լրացած է 1934 դեկտեմբեր 31ին կամ աւելի առաջ եւ որոնց անունը կը սկսի **I. J. K. L.** տառերով, պէտք է անոնց նորոգումը խնդրեն երկուշաբթի, 1 ապրիլէն մինչեւ շաբաթ, 6 ապրիլ, դիմելով **391, Rue de Vaugirard** (Փարիզ բնակողներուն համար) եւ **7, Rue de Jouy** (արուարձաններու համար):

Գրասենեակները բաց պիտի ըլլան անընդհատ, ժամը 8էն 14.45:

Այս առթիւ կը յիշեցնենք թէ դիմում կատարուած ատեն անհրաժեշտ է ներկայացնել հետեւեալ թուղթերը.—

1. Աշխատանքի վկայագիր, գործատիրոջ ստորագրութեամբ եւ վաւերացուած ոստիկանական տեսուչին կամ քաղաքապետին կողմէ: Եթէ կարելի է, լաւ կ'ըլլայ յիշել միեւնոյն հաստատութեան մէջ աշխատած ժամանակաշրջանը: 2. Բաղդուած մը օտարականներու արձանագրութեան տոմարէն. 3. Անցագիրը.— 4. Ապացուցանելու համար թէ Ֆրանսա բնակած է անընդհատ, կարելի է ներկայացնել բնակարանի վարձքի, ջուրի, կազի, ելեկտրականութեան ընկալագիրները, տղոց դպրոցական վկայականները, տուրքի թուղթերը, բնակութեան վկայագիր՝ վաւերացուած տանտիրոջ, շէնքի գործակատարին (ժէռան) կամ դռնապանին կողմէ.— 5. Աշխատանքի վկայագիր՝ ամուսնացըն երեք ամսուան եւ առառաւելն մէկ տարուան համար.— Ա. Գործազուրկները այս թուղթերէն զատ պէտք է ներկայացնեն նաեւ գործազրկութեան տոմսը (եւ ոչ թէ գործազուրկներու կոմիտէի մը թուղթը).— 7. Մանր արհեստաւորներու եւ մանր առեւտրականներու համար, անհրաժեշտ է ներկայացնել նաեւ փաստաթուղթեր որ հաստատեն տուրքերու կանոնաւոր վճարումը, ինչպէս եւ արձանագրութիւնը առեւտրական տոմարի մէջ (**Régistre du Commerce**).

2.— Ծայր. Արեւելքի խնդիրը կարծուածին չափ մեծ տեղ բռնած չէ խօսակցութեանց մէջ: Լիթվինով բացէ ի բաց առաջարկ դրած չէ Ծայր. Արեւելեան Լոքառնօ մը կազմելու: Բայց շեշտած է թէ խորհրդային իշխանութեան կարծիքով «Արեւմուտքի համար ծրագրուած բարեյաջող լուծումները առնուազն բաղձալի են արեւելքի համար»: Միւս կողմէ, Սթալին դիտել տուեր է թէ մթնոլորտը մեծապէս բարուոքած է Մանչուրիոյ սահմանին վրայ եւ թէ որ եւ է կարգադրութեան առեն անհրաժեշտ է նկատի առնել երկու նոր հանգամանքներ.— 1. Մ. Նահանգներու նոր ձգտումը՝ ինքն իր մէջ ամփոփուելու կամ առնուազն չշարունակելու տեւական ներկայութեան քաղաքականութիւն մը.— 2. Ռուսական Ասիոյ ներկայ դիրքը իբրեւ անառիկ ամրոց եւ տնտեսապէս ինքնաբաւ:

Պ. Իտըն բաւականացած է ճշդելով թէ Անգլիա միեւնոյն քաղաքականութիւնը կը վարէ Ասիոյ, ինչպէս Եւրոպայի մէջ.— այն ինչ որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ թէ բոլոր ասպարէզներուն մէջ վճռապէս փարած պիտի մնայ հաւաքական ապահովութեան դրութին: Այս առթիւ ալ, խորհրդային բանագնացները իրենց ջերմ գոհունակութիւնը յայտնեցին:

3.— Առեւտրական գետնի վրայ, երկու կողմերը համաձայնեցան թէ իրենց յարաբերութիւնները ճշդուած են դաշնագրով մը, հաւասարութեան սկզբունքին վրայ եւ փոխադարձ գոհունակութեամբ: Բայց հարկ է կարգ մը սրբագրութիւններ կատարել.— Ա. Խորհրդային իշխանութիւնը կը գանգատի թէ անգլիական դրամատուները շատ ծանր տոկոսով դրամ կուտան իրենց: Այս առթիւ նոր վարկեր կը խնդրեն:— Բ. Անգլիացիները կ'ուզեն որ խորհրդային իշխանութիւնը պակաս մեքենայ գնէ, բայց գոնէ աւելի մեծ քանակութեամբ նախանիւթ եւ գործուած ապրանքներ: Այս մասին ծանր անհամաձայնութիւններ չկան:

⁂ Պ. Իտըն եւ Լիթվինով իրենց խօսակցութիւնները շարունակեցին յաջորդ օրը, աւելի շեշտելով մերձեցումը: Շաբաթ օր Անգլիոյ ներկայացուցիչը ճաշի հրաւիրուեցաւ Պ. Լիթվինովի ամառանոցին մէջ, եւ նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Սթալինի հետ: Այս առթիւ Պ. Իտըն ներկայ եղաւ Մոսկուայի Օփերայի մէկ ներկայացման,— Չայքովսկիի «Կարապին լիճը»: Ներկայացումէն առաջ, խորհրդային նուագախումբը հնչեցուց բրիտանական քայլերգը, — «Աստուած պահէ Թագաւորը», որուն յաջորդեց «Էնթէրնասիոնալ»ը:

Իտալական բանակը 600,000 հոգի Ապրիլ 1ին եւ մէկ դաս ալ պահեստի

Իտալիոյ պատերազմական նախարարին խորհրդականը շատ կարեւոր յայտարարութիւն մը ըրաւ մարտ 29ին, ծերակոյտին առջեւ, վերջնապէս հաստատելով թէ ապրիլ 1ին կազմ եւ պատրաստ պիտի ունենան 600,000 զինուոր: Զօրավարը յայտարարեց թէ 1911ի դասին զօրակոչէն զատ, հրամանագիրներ կը պատրաստուին, արագօրէն եւ աստիճանաբար «Թագաւորին հրամանին տակ» առնելու համար պահեստիներու ամբողջ դաս մը, 1912ի զինուորցուները:

Եւ շարունակեց.— «Յառաջիկայ ապրիլ 1ին զէնքի տակ պիտի ունենանք 600,000 զինուորներ, կատարելապէս զինուած եւ ամէն կարգի պաշարով ապահովուած»:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ շատ նշանակալից կը գտնեն 1912 դասին զօրակոչը: Այս դասը արձակուած էր անցեալ տարի եւ վերջին զօրակոչը կապ ունէր միայն անմիջապէս նախընթաց դասին հետ: Կը նշանակէ թէ կառավարութիւնը կ'ուզէ կազմ եւ պատրաստ պահել զայն: Այդ պարագային, իտալական բանակը պիտի հասնի 800,000ի, առանց հաշուելու 300,000 քաղաքապահ զինուորները:

Խորհրդականը խօսեցաւ նաեւ իտալական բանակին ռազմավարութեան եւ սպառազինութեան մասին, պաշտպանելով յարձակողական մեթոտը եւ արագաշարժութիւնը: «Փորձառութիւնը կը սորվեցնէ թէ ան որ ամէնէն առաջ կը հասնի, լաւագոյն վիճակը կ'ունենայ իր կամքը հարկադրելու թշնամի բանակին: Այսօր աւելի մեծ արժէք ունի ռազմադաշտ հասնիլ մէկ զօրաբաժինով, քան վաղը մէկ զօրաբանակով: Պարտք կը սեպեմ յայտարարել թէ մենք ամէնէն կատաղի հակառակորդներն ենք «պաշտպանողական շղթայի»դրութեան, որ ամէն բան պաշտպանելու ձգտելով, իրականին մէջ ոչինչ կը պաշտպանէ եւ կրաւորական եւ չարաշուք ոգի մը կը ստեղծէ»: Ուրեմն, իտալական բանակին ռազմավարութիւնը պիտի ըլլայ ռազմական նախաձեռնութիւն եւ չանթահարիչ յարձակողական:

Այս խօսքերը ջերմապէս ծափահարուեցան ծերակոյտին եւ մանաւանդ Պ. Մուսոլինիի կողմէ, որ ներկայ էր նիստին, կառավարութեան անդամներու մեծ մասին հետ:

Ինքնութեան թուղթերը մինչեւ Մայիս 15

Ոստիկանական վերատեսչութենէն մեր քաղած պաշտօնական տեղեկութեան համաձայն ՈՉ – ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ինքնութեան թուղթերու փոխութեան պայմանաժամը երկարաձգուած է ՄԻՆՉԵՒ ՄԱՅԻՍ 15: Բոլոր ոչ-աշխատաւորները պէտք է անպատճառ դիմեն մինչեւ այդ թուականը ուղղակի ոստիկանական վերատեսչութեան (Սիթէ), քանի որ Հայերու եւ Ռուսերու թուղթերը չեն կրնար փոխուիլ թաղային գրասենեակներու մէջ, Նանսէնեան տուրքին պատճառով:

Անոնք որ ասկից առաջ ստացած են Նանսէնեան անցագիր, զայն ներկայացնելով, փոխանակ 50 ֆրանքի 25 ֆրանք միայն պիտի վճարեն իբր Նանսէնեան տուրք:

Այս տուրքը վճարելու անկարողները պէտք է դիմեն Նանսէնեան գրասենեակը (32 Bld. Raspail, երրորդ յարկ) եւ պահանջեն ապահարկութեան վկայական:

Պ. Էռիօ կը փառաբանէ Խ. Ռուսիան

Արմատական – ընկերվարականներու արտակարգ համագումարին մէջ, Պ. Էռիօ ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ Խ. Միութեան մասին, շեշտելով.

— «Այսօր իրաւունք ունինք խօսելու ոչ միայն քաղաքական եւ զինուորական Ռուսաստանի, այլեւ տնտեսական Ռուսաստանի մասին: Այդ երկիրը շատ կարեւոր դեր մը կրնայ կատարել համաշխարհային տնտեսութեան մէջ: Նկատի առնելով իր յարաճուն բնակչութիւնը, Ռուսաստան չպիտի խճողէ մեր հողագործական շուկաները: Բայց շուտով մեքենաներ պիտի արտածէ: Շատ չանցած մեքենական արօրներու խնդիր պիտի ունենանք: Եւ ամէնը այս չէ. որովհետեւ Ռուսաստան դիւրին ելեւմուտք ունի. ան կրնայ հաւասարակշռել իր արտածումներն ու ներածումները: Գործարկութիւնը աւելի տկար է Ռուսաստանի մէջ. որովհետեւան միակ երկիրն է որ դեռ վերելքի շրջանին մէջ կը գտնուի: Մ. Նահանգներն իսկ վայրէջքի ճամբուն վրայ են: Ցարերու շրջանին շատ աւելի հաւաքական տնտեսութիւն կար Ռուսաստանի մէջ քան այսօր. այդ երկիրը դէպի նոր կարգուսարք մը կ'ընթանայ»:

Քանի մը խօսք ալ միջազգային կացութեան նուիրելով, դիտել տուաւ թէ աւելորդ է կորսնցնել պաղարիւնը: «Աւելի լաւ է տեսնել ճշմարտութիւնը: Եւ մենք գիտենք զայն, շնորհիւ Պ. Հիթլէրի: Այն կացութիւնը որ կը տեսնենք այսօր, գոյութիւն ունէր երեք ամիս առաջ»:

Պելճիքա 100էն 25 կը կտրէ իր դրամը

Պելժիական դրամը՝ պէլկա՝ թաւալգլոր անկումներ ունեցաւ վերջերս: Նոր դահլիճը, որուն վարչապետն է սեղանաւոր մը, Վան Զելանտ, առջի օր խորհրդարանին ներկայացուց իր ծրագիրը, իբրեւ դարման առաջարկելով.— Հարիւրին 25 արժեզրկել պէլկան, այսինքն լքել ոսկեդրամի քաղաքականութիւնը, որուն փարած էր երկիրը, տարիներէ ի վեր: Արժեզրկումը չպիտի անցնի 30 առ հարիւրը: Այս հիման վրայ, Պելժիա պիտի դադրեցնէ ոսկեդրամի վճարումները, մինչեւ որ միջազգային համաձայնութիւն մը գոյանայ դրամական քաղաքականութեան մասին: Դահլիճը կ'առաջարկէ նաեւ վերակազմել Պելժիոյ թղթադրամի քաղաքականութիւնը, նոր շուկաներ ճարել՝ կրճատելով արտադրութեան գիները եւ տուրքերը, աժանցնել առեւտրական վարկը, հանրօգուտ շինութիւններ կատարել եւ ճանչնալ խորհրդային իշխանութիւնը:

Նոր ցոյցեր օտար ուսանողներու դէմ

Բուռն ցոյց մը տեղի ունեցաւ ուրբաթ օր, բժշկական համալսարանին եւ Սէն Միշէլի փողոցներուն մէջ: Աջակողմեան թերթերը կ'ըսեն թէ օտար ուսանողները չէին ուզեր համակերպիլ բողոքի դասադուլին եւ թէ ընդհարումներու միջոցին թունաւոր «պօնպօն»ներ նետեցին, իրենք զիրենք պաշտպանելու համար: Քանի մը ցուցարարներ վիրաւորուեցան: Կրթական նախարարը ուսանողութեան ընդունեցաւ պատուիրակութիւն մը, լսելու համար անոնց գանգատները օտար բժիշկներու եւ ուսանողներու դէմ:

Այս առթիւ ուսանողներու դաշնակցային միութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որով կ'ըսէ թէ անպատասխանատու ընկերակցութիւններու շնորհիւ, դասադուլի շարժումը արագօրէն վերածուեցաւ հակահրէական եւ հակօտար շարժումի մը: «Այս առթիւ ցաւալի բռնութիւններ գործուեցան Օր. Լէվիի դէմ, փրոֆէսօր բժշկական համալսարանին մէջ, ինչպէս եւ փրոֆ. Ֆուռնիէի եւ անոր մէկ օգնականին դէմ, որ ծանրապէս վիրաւորուեցաւ»: Միութիւնը բոլորովին կը դատապարտէ այս շարժումը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻՈՅ ԴԱՀԼԻՃԸ հրաժարեցաւ, Քաղաքական յանցաւորներու ներման հարցին առթիւ: Դահլիճին հինգ աջակողմեան անդամները հակառակ էին ներման: Այս հրաժարման հետեւանքով, կ'ազատին 21 մահապարտներ, որոնց մէջ կան քաղաքական շատ կարեւոր դէմքեր եւ երկու ընկերվարականներ, Կոնզալէզ Փէնա եւ Մէնէնտէզ:

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԺԱՄԸ սկսաւ երէկ, շաբաթ, կէս գիշերին: Մէկ ժամ առաջ տարի՞ք ձեր ժամացոյցը:

Հ. Յ. Դ.

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Ռոմանի եւ Վալանսի բոլոր ընկերները այսօր Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին սովորական հաւաքատեղին:

ՀԱՆԴԷՍ – ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. *ԿՈՒՍԷՆՎԻԼԻ «ՏԱՒՐՈՍ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ*
տեղի կ'ունենայ այսօր կիրակի, *31* Մարտ ժամը *2.30*ին
Abbeye'Hotel Ferme de Noues. Goussainville.
կը խօսի ընկեր Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ
Կը ներկայացուի *ՕԹԷԼԼՕԻ ՆԱԽԱՆՁԻ ՏԵՍԱՐԱՆԸ*
եւ երկու փոքր զաւեշտներ:
Բանախօսութիւն: *Մուտք 5 ֆրանք:*

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ
ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ եւ ՔԱՇԱՆ-ՊԱՆԵԷՕՅԻ Մ.-ՃԻՒՂԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ
7 Ապրիլ կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.45ին
Պէճիկբաշլեան սրահին մէջ, 26, Rue Troyon. Sèvres. (Métro. Pont de Sèvres)
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՋԻՕԿՕՆՏԱ»
(Դրամ 4 արար Գաբրիէլ տ'Աննունցիոյի)
Կը մասնակցին.— Պարոններ. Գ. Տէրվիշեան, Ս. Թորոսեան, Ս. Շահլասեան, *Տիկիններ.* Լ. Պետրոսեան, Յ. Լաթիֆեան, Քնարիկ Մակդօնալդ. *Օրիորդներ.* Գանթար, Ա. Գազազեան:
Տոմսերու գիները 10, 7 *եւ* 5 *ֆրանք:* *Միջնարարներուն պիւֆէ:*

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷ կը խնդրուի նկատի առնել, Փարիզ եւ Արուարձաններու, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սկաուտներու տարեկան հանդէսը, *12* Մայիս, կիրակի, կէս օրէ վերջ Petit Journalի սրահին մէջ:
Մանրամասնութիւնները առաջիկային:

ՍԻՓԱՆի Երեկոյթ - Պարահանդէս

Տեղի կ'ունենայ 28 Ապրիլ կիրակի ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր
VICTOR HUGOի շքեղ սրահներուն մէջ
46, Rue St. Didier. Métro: Victor Hugo

ՀՐԱԺԵՇՏԻ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

ընկերահամակրական հրաժեշտի հաւաքոյթ *Սիփանի* ղեկավար՝ Պ. ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ մեկնումի առթիւ այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 31, Rue de Seine, մէթրօ՝ Օտէօն:
կը հրաւիրուին *Սիփանի* եւ Պ. ՍԱՔՕի բարեկամները:

ԹԱՏԵՐ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ *ՇՐՋԱՆԻ Հայր. Միութեան Փարիզի մ..ճիւղի* եւ *հովանաւորութեամբ Ֆրանսայի ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ:*
6 ԱՊՐԻԼ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30էն մինչեւ լոյս
Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի սրահին մէջ 13, Rue Pierre Curie
K. Bicêtre. մէթրօ՝ փորթ տ'իթալի:

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱՏՈՒՆԸ *71, Avenue Kléber*

ՀԱՍՑԷՆ ՄԻՇՏ ՆՈՅՆՆ Է
բաց է ամէն առաւօտ ժամը 10—12.30: — դիմել ամէն կարգի վկայականներու համար:
Խորհուրդներ կը տրուին ինքնութեան թուղթերու վերանորոգման համար:

SOCIETE D'ENCOURAGEMENT NATIONAL ET INTERNATIONAL DE SAUVETAGE

ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ, (ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ ԵՒ ԱՆԴԻՄԱԿ)
Ի ՆՊԱՍՏ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԱՆՈՑԻՆ ԵՒ ԲԱՐԵՆՊԱՍՏԱԿ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆՑ
6 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին 6րդ թաղապետարանին սրահին մէջ
(Place St. Sulpice)
Մեծ օրքէսթր՝ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐ ԽԱՆ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ, ճազ բանտօ
Մուտք՝ 5 *Ֆրանք*

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԹԷՀՐԱՆ, *Հ. Գ.*— 200:
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, *Լօր*— 35:
ՎԻԼՇԵՎՐՕ, *Վ. Ա.*— 50:
ՊՈՒԼՕՆԵԸ, *Իշխ. Ա.*— 35:
ՊՈՒԼՕՆԵԸ, *Իշխ. Ա.*— 15:
ՍԷՆ ՔԼԵՐ, *Գ. Ս*— 70:
ՊԱՆՕՎԵՍ, *Մելիք*— 50:
ՄՕՆԹՐԷՕՅ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, *Ա. Ա.*— 70:
ՄՕՐԷՍԹԷԼ, *Պարտ*— 35:
ՓԻՒԺԷ ՍԻՒՐ ԱՐԺԱՆ, *Ա. Դ.*— 50:
ՓԱՐԻԶ (11), *Կուստիկեան*— 27:
ՊՕՐԸՓԵՐ, *Հ. Ա.*— 35:
ՍԷՆ ՓԻԷՌ ՕՊԸՆԱ, *Մ. Ե.*— 35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, *Պօղ*— 140:
ԱՎԻՆԵՕՆ, *Խ. Հ.*— 35:
ՔՐԻՒԱԶ, *Գ. Խ*— 75:
ՍԷՆ ՀԻԼԷՐ ԹՈՒՎԷ, *Զ. Պ*— 50:
ԼԻՈՆ, *Լ. Կիւլ*— 70:
ՆԻՇԱՊՈՒՐ, *Ո. Ցարութ*— 200:
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, *Հ. Ե*— 35:
ՊԵԼՖՈՌ, *Տէմիր*— 70:
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, *Տէմիր*— 35:
ՖԼԱՎԻԱԿ, *Սահ*— 35:
ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱ, *Ա. Կար*— 35:
ՓՈՆԹԷ, *Մ. Գ.*— 5:
ՌՕՄԱՆ, *Գործ*— 104:
ՎԱԼԱՆՍ, *Գործ*— 230:
ՌՕՄԱՆ, *Ե. Գաս*— 16:
ՖԷՍ, *Սարգիսեան*— 35:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Արաքսի Մարտիրոսեան, ամուսնացած Աղաժանի հետ, կը փնտռէ իր քոյրը՝ Արշալոյս Տէր-Յովհաննէսեան, ամուսնացած է Նէքերէճեանի հետ: Կը կարծուի թէ Մարսէյլ կը գտնուի: Իր հասցէն իմացնել Մինաս եւ Արաքսի Աղաժաններու՝
La Baisse, Coferie, Ain.

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)